UNIVERSAL
LIBRARY
OU_232155
UNIVERSAL
LIBRARY

رسائل خمسہ نقشبندیہ

۱ رسالہ انفاس نفیسہ تصنیف حضرت خواجہ عبید اللہ احرار رح

۲ رسالہ تصنیف حضرت خواجہ عزیزان علی رامتینی رح

۳ رسالہ اُنسیہ تصنیف حضرت مولانا یعقوب چرخی رح

۴ رسالہ قدسیہ تصنیف حضرت خواجہ بہاء الدین نقشبند رح

۵ رسالہ خواجہ عبید اللہ خلف خواجہ باقی باللہ رح

۶ رسالہ پرتو عشق تصنیف حضرت خواجہ خُرد رح

در مطبع مجتبائی واقع دہلی طبع گردید

صرف بہ شاہنشاہ ۱۲۸۰ھ مطابق ۱۸۶۳ء طبع ہوا

فہرست کتب خاص مطبوعہ مطبع مجتبائی دہلی سنہ ۱۳۰۹

قرآن شریف سادہ چوصفحہ پارہ پارہ

علمدہ واضح تقطیع ۲۲ - ۲۹

قرآن شریف واضح جلی قلم مترجم بزرجمہ

قرآن شریف چار رنگ ترجمہ تقطیع کلان

حمائل شریف معری مترجم جلکا متہا

فی غلطی متن ایک اشرفی یا دس روپے تک

ایضاً معری -

پارہ عم مجتبائی بخط علی

پارہ الم مجتبائی جلی قلم

پارہ سیقول خوشخط جلی قلم

پنجسورہ مترجم بخط علی مع فوائد جوہر

تفسیر جلالین مع کمالین محشی بحواشی جدیدہ

تفسیر بیضاوی

جمال القرآن المعروف بہ ظہور صفا

تفسیر حقانی بزبان اردو

ترمذی شریف مع شمائل نبوی باضافہ

فہرست ابواب نہایت صحیح وخوشخط

شمائل ترمذی -

مشکوٰۃ شریف محشی مع کمالین فی

اسماء الرجال کاغذ دسی تقطیع کلان

ترغیب بالسنۃ مع ترجمہ اردو بحاشیہ

زیر متن وبرحاشیہ حل لغات

لستجر مترجم جلی عربیت مفہوم

مرقاۃ امام ملا علی محشی

سبع شداد محشی مع اشکال

مجموعہ ہیئت زیر طبع

اقلیدس مقالہ اول محشی -

کریم اللغات فارسی مع اردو

منتخب النفائس محشی

محاورات ہندی مع امثال

تاریخ الخلفاء عربی مع حل لغات زیر طبع

سرمد المزدون

تاریخ بیت المقدس مع نقشہ ہر مقامات

تاریخ بنی اسرائیل زیر طبع

تاریخ کارنامہ ترک ترجمہ کتاب انگریزی

تحفہ ترک مع نقشہ مقامات

فصل الخطاب بمقدمۃ اہل الکتاب دو جلد

نتیجہ در جہاز عروس چہلم ونتیجہ

اصباح الحق از مولوی کبیر احمد

رسالہ حقہ -

الفصاف مع ترجمہ اردو الموسوم بکشف

فتوای اضیاء الظہیرۃ المجیبہ

ارشاد الطالبین از قاضی ثناء اللہ رح

تحفۃ الاخیار فی اسوۃ الابرار زیر طبع

سراج السالکین نہایت صحیح وخوشخط

می باید شنید

رسالہ ستہ ضروریہ

سفینۃ الکلام محشی زیر طبع

خلاصۃ الحساب شیخ بہائی

ظفر طبل شرح حصن حسین زیر طبع

منیۃ المصلی محشی بحواشی جدیدہ

اصول الشاشی محشی بحواشی جدیدہ

کشف المبہم شرح مسلم الثبوت

کیدانی منظومہ -

رات نجات نہایت صحیح خوشخط

صبح کاستارہ خوشخط

تحفہ جمالیہ رانداد دن کی شادیکا

ہر مذہب سے ثبوت دیا ہے

رفاہ المسلمین ترجمہ اردو رسائل الدین

کنز الفرائض ترجمہ اردو سراجی

وشرح لیفے حامل المتن -

ہدایۃ الصرف از مولانا بحر العلوم زیر طبع

مراح الارواح محشی بحواشی جدیدہ

شافیہ نہایت صحیح وخوشخط زیر طبع

عزیزی محشی نہایت صحیح

کافیہ مع شرح فارسی بر حاشیہ

شرح مسلم از مولانا بحر العلوم مع النہایات

وجیہ اشی جدیدہ -

قطبی شرح شمسیہ محشی بحواشی جدیدہ

نخبۃ الیمن محشی مع حل لغات زیر طبع

تسہیل الادب شیخ بوعلی سینا

شرح جغمینی زیر طبع

تحمیات قانون شیخ الرئیس بوعلی سینا

جمال القارئین ترجمہ حصنا

پندنامہ عطار واضح -

رموز العارفین + مجموعہ سبحہ بوجہہ

ارشاد مرشد + ضیاء القلوب فارسی

کمالات عزیزی مع مجربات عزیزی

کشکول شریف فارسی محشی

مراۃ تقویم فارسی + ہدایت الطالبین

ذکر الشہادتین — انتباہ الموحدین مع خلاصۃ الاسلام — مولوی اسمٰعیل شہید

احسن القواعد — تصفیۃ العقائد

نصاب خسرو — قبلہ نما

منتخب الحکایات — قصیدہ الطیب النغم

چند پند مع فرہنگ — فی مدح سید العرب والعجم

مکتوبات شیخ عبد الحق — ترکیب الصلوٰۃ

مرآۃ العروس — کلمات طیبات

بنات النعش — مصدر فیوض معہ

نزہۃ المصنوع — ضمیمہ عروض

فائدۃ مبتدا — کنز الدقائق جلی قلم

مبادی الحکمت — محشی تقطیع کلان زیر طبع

دلیل محکم — شنوی خوان لیتھا

توثیق الکلام — مجموعہ یاقوتی

حجۃ الاسلام — شامل جاپر سلور

نور العینین

تعلیم الناس

مرقاۃ محشی — تلخیص المفتاح

إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

للہ الحمد کہ درین اوان خیر دبرو کت اقتران مجموعہ تصوف و معرفت معروف بہ

رسائل ستہ ضروریہ

رسالہ اسرار رزق

حسب فرمایش جناب حافظ مولوی عبدالاحد صاحب مالک مطبع مجتبائی دہلی باہتمام محمد محبوب علی

در مطبع مجتبائی واقع میرٹھ طبع کردند

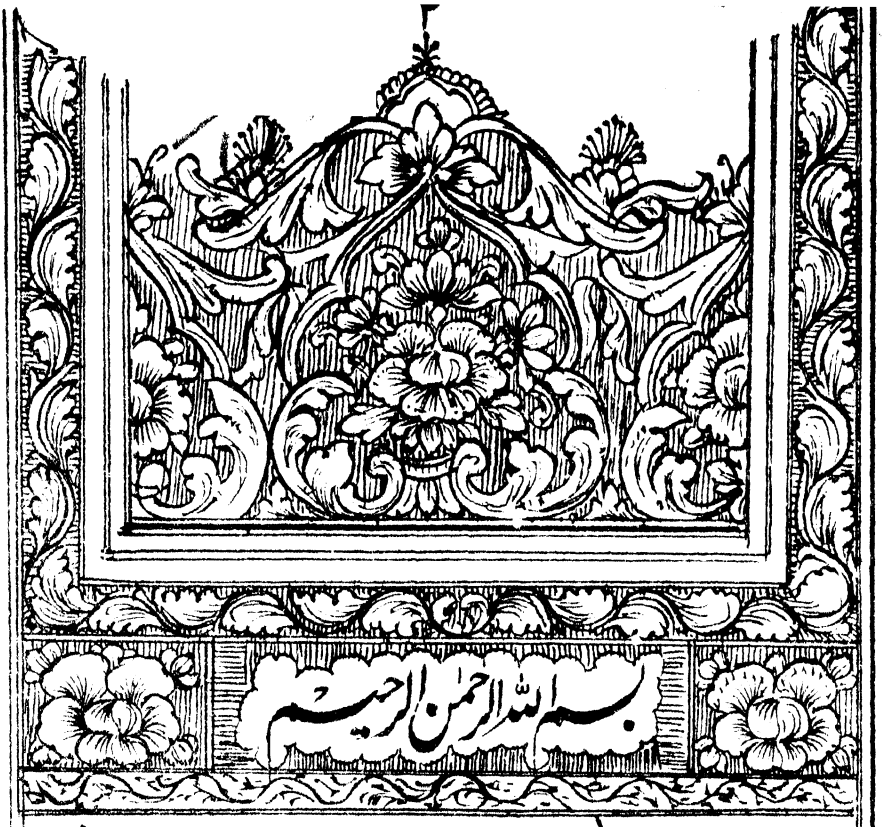

بسم الله الرحمن الرحیم

بدان ارشدک الله تعالی فی الدارین اے طالب صادق واے مرید عاشق
ہرگاہ کہ حق سبحانہ تعالی بندہ را بمحض عنایت خود بمضمون حدیث نبوی
صلی الله علیه وسلم التائب من الذنب کمن لا ذنب له است مشرف گردانید
باید کہ ہمگی ہمت مصروف بران دارد کہ ہیچ لحظہ بلکہ لمحہ بے یاد کردن آنحضرت
جل ذکرہ نباشد و دائم عمر در طاعت و عبادت او صرف کند و بیاد مشغول باشند
نخست موعظت پیر صحبت این حروف است * کہ از مصاحب ناجنس احتراز
کنید * بدان کہ ناجنس جماعتے اند کہ در طریق ابلیس نباشند یا کسانے اند کہ روئے
از خدا گردانیدہ دنیا را قبلۂ خود ساختہ اند ایشان را نیز احمق مے نامند *

ز احمقان بگریز چون عیسی گریخت	صحبت احمق بسے خونہا بریخت

اکابر طریقت قدس الله ارواحهم ضرر مصاحبت این جماعت را دریافتہ اند و مریدان
خود را در ینباب مبالغہ تمام نمودہ اند عزیزی از سر شفقت و تسم یاد کردہ میگوید

اے بذات پاک اللہ الصمد ۔ بہ بود مار بدی از یار بد ۔ مار بد جان میستاند از سلیم ۔
یار بد آرد سوئے نار جحیم ۔ عزیزی دیگری میفرماید ع بگریز از ایشان اگرچہ باشند
خویشان ؎ بر رخ ہر کس نبود داغ غلامی زدوست ۔ گر پدر من بود دشمن و
اغیار ہم دوست ۔ چون این مقدمہ معلوم شد دیگر پنج وقت نماز را در وقت بجماعت
باید گذارد کہ حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم در باب جماعت مبالغہ و تاکید بسیار
کردہ اند کہ اِنَّ اللّٰہَ فِی الْجَمَاعَۃِ رَحْمَۃٌ ؎ مادرست آنکہ مرد تنہا رو ۔ لطف حق
افگند بر و پر تو ۔ چون خفتن را بجماعت ادا کند بخانہ بیاید متوجہ قبلہ نشیند تا زمانیکہ
خواب غلبہ کند آنگاہ سہ نوبت کلمہ شہادت و سہ بار قل ہو اللہ احد و سہ بار قل
اعوذ برب الفلق و سہ بار قل اعوذ برب الناس بخواند و بر کف دست بدمد و بر اعضای
خود بمالد و ثواب آنرا با اہل قبور کہ منتظر خیر زندگان اند بخشند تا سبب آسایش بر ایشان
میرسد حق سبحانہ تعالی بر و بخشایش رحمت کند کہ حضرت رسالت صلے اللہ علیہ وسلم
میفرمودند اِرْحَمْ تُرْحَمْ ؎ خدا ابران بندہ بخشایش ست ۔ کہ خلق از وجودش
در آسایش ست ۔ بعد ازان رو بطرف قبلہ بدست راست خواب رود ہر گاہ کہ
از خواب بیدار گردد کلمہ سبحان اللہ تا آخر بخواند بعد ازان طہارت سازد و در نشستن
ہر عضو سہ بار القادر گوید یا دعا ئیکہ فرمودہ اند بعد از تمامی وضو این دعا را بخواند اللھم
اجعلنی من التوابین و اجعلنی من المتطھرین و اجعلنی من عبادک الصالحین و اجعلنی
من الذین لا خوف علیھم و لا ھم یحزنون بعد ازان دو رکعت نماز شکر وضو گذارد بعد ازان
ملاحظہ اوقات گذشتہ خود بکند کہ از سر غفلت نگذشتہ باشد شکر آنرا بجا آورد و انچہ از سر غفلت
و بیداری گذشتہ باشد در حسرت و عذر تقصیر او شدہ باز گشت بحضرت حق سبحانہ و تعالی
بکند تا توفیق شکر زیادہ شود بمضمون قول حضرت حق سبحانہ و تعالی لَئِنْ شَکَرْتُمْ لَاَزِیْدَنَّکُمْ
و این کلمہ باز گشت سہ بار زاری و تضرع و خشوع ہر چہ تمام تر بگوید خدا وندا بحضرت تو باز گشتم

از هر بدی و تقصیری که بر من گذشته است از دانسته و نادانسته اَشْهَدُ اَنْ لَّآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِیْكَ لَهٗ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ یکبار این را نیز بگوید **ابیات** چون بدرگاه تو خود را در پناه آورده ام ٭ یا آله العالمین بار گناه آورده ام ٭ بر درت زین بار خود پشت و پناه آورده ام ٭ عجز و زاری بر در عالم پناه آورده ام ٭ من نمیگویم که بودم سالها در راه تو ٭ هستم آن گمره که اکنون رو برو آورده ام ٭ پارچیزی آورده ام حقا که در گنج تو نیست ٭ نیستی را حاجت و عذر و گناه آورده ام ٭ دل و درویشی و درویشی و بیخویشی بهم ٭ این همه بر دعوی عشقت گواه آورده ام ٭ چشم رحمت بر کشا موی سفید من ببین ٭ زانکه از شرمندگی روی سیاه آورده ام ٭ بعده به نیاز تمام صد بار استغفر الله ربی من کل ذنب اذنبته عمدا او خطاء سرا و علانیة و اتوب الیه من الذنب الذی اعلم و من الذنب الذی لا اعلم و انت علام الغیوب و بعد ازان نماز تهجد شغول شود و دو رکعت نیت کرده دوازده رکعات به شش سلام بگذارد و در رکعت اول بعد از فاتحه آیة الکرسی و در دوم آمن الرسول بخواند و در هشت رکعت سوره یٰسین بخواند ده ده آیت در هر رکعت ازین هشت رکعت در رکعت اول بعد از فاتحه تا انا نحن نحی الموت و در دوم تا و مالی لا اعبد الذی و در سوم تا و ایة لهم الارض المیتة و در رکعت چهارم تا انا حملنا و در رکعت پنجم تا و نفخ فی الصور و در رکعت ششم تا و لقد اضل منکم و در رکعت هفتم تا و اتخذوا من دون الله و در رکعت هشتم تا آخر سوره و در دو رکعت دیگر سه سه بار سوره اخلاص بخواند و این روش خواجه یوسف ابو ایوب همدانی ست که پیر سلسله خواجگان ست قدس الله تعالی ارواحهم بعضے در هر رکعت یک نوبت سوره یٰسین خوانده اند و بعد ازان دو رکعت دیگر نشسته بگذارد و مجموع در حقیقت سیزده رکعت می شود چرا که دو رکعت نماز نشسته بمنزله یک رکعت نماز ست او امیشود این

ازبرای آنست که ادای نماز طاق واقع شود چراکه اسر تعالی سبحانه فرد ست و در کلام مجید
آمده است هر سورهٔ که خواهد بخواند درین دو رکعت بعد از سلام آیة الکرسی و آمن الرسول
بخواند و این دعا نیز بخواند اللّٰهُمَّ ارزقنا حبك وحب من یحبك وحب ما یقربنا
الیك اللهم انصر دین من نصر الدین وانصر من نصر اهل الدین اللهم اخذل
من خذل الدین واخذل من خذل اهل الدین اللهم احفظنا من العلة
فی الغربة ومن المذلة عند المشیب ومن الشقاوة عند الخاتمة ومن الفضیحة یوم
القیمة اللهم زین ظواهرنا بخدمتك وبواطننا بمحبتك وقلوبنا بمعرفتك وارواحنا
بمشاهدتك واسرارنا بمعاینة جناب قدسك اللهم ارنا الحق حقا وارزقنا
اتباعه وارنا الباطل باطلا وارزقنا اجتنابه ولا تکلنا الی نفسنا ولا الی احد
من خلقك طرفة عین ولا اقل من ذلك وکن لنا والیا وناصرا وحافظا وعونا
ومعینا وعلی کل خیر دلیلا وملقنا ومؤیدا اللهم ربنا اننا من حضرنا ومن غاب عنا
وکل مؤمن ومؤمنة فی الدارین حسنة یا واسع المغفرة اللهم ارنا الاشیاء کما هی
اللهم سهل علینا بجودك ویسر علینا بکرمك یا اکرم الاکرمین ویا ارحم الراحمین
اللهم تب علینا حتی نتوب الیك واعصمنا حتی لا نعود وحبب الینا الطاعات
وکره الینا الخطیئات بفضلك وکرمك یا ارحم الراحمین وصلی الله علی
خیر خلقه محمد واله واصحابه اجمعین وثواب این سیزده رکعت نماز را
بارواح جمیع اولیا و پدران و مادران خود و جمیع امت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم
ببخشد تا حق سبحانه وتعالی عوض هر یک رکعت نماز ثواب ده رکعت نماز دهد نظم

گر یک بدهی تو ده دهندت * گر شام دهی سحر دهندت * هر ده بده بیاد مولا *
تا بر در و دست ره دهندت * بلکه عوض هر یک هفصد ربدهد واگر خواهد بیحساب بدهد
همچنان که حق سبحانه وتعالی گفته است مثل الذین ینفقون فی سبیل الله کمثل

حبة انبتت سبع سنابل فی کل سنبلة مائة حبة والله یضاعف لمن یشاء
والله واسع علیم واین ثوابها را نیز در راه ورضای خدای تعالی بارواح
آن جماعت بخشد واز فضل حق سبحانه تعالی واز درهای رحمت او طلب عنایت و
رحمت کند بلکه از وجزاورا نه طلبد رباعی از زندگیم بندگیے تست هوس ٭
برزنده دلان بیتو حرام است نفس ٭ خواهند تو مقصود دل خود همه کس ٭
جامی از تو همین ترا خواهد وبس ٭ انگاه بذکر حق سبحانه وتعالی که از پیر خود تلقین
گرفته است مشغول شود واگر وقت تنگ باشد شش رکعت یا چهار رکعت یا دو رکعت
نماز گذارد روا است اگر بنا بر ضرورتی ترک شود باید که پیش از نیم روز قضا کند بطریق نفل
تهجد گفتن در کار است گویا در وقت ادا کرده است واگر در سفر باشد ویقین داند که سحر
نخواهد یافت از اوّل شب گذارده بخواب رود واگر سحر گاه باشد در حالت اقامت
بجهت دفع غفلت اندکے تکیه کند بر دست راست متوجه قبله وباز پیش از صبح برخیزد
وطهارت تازه کند وسنت بامداد در خانه گذارد بجهة روشنی اول این دعا را چهل و یکبار
بخواند یا رحمن یا رحیم یا حی یا قیوم یا بدیع السموات والارض یا ذا الجلال
والاکرام یا لا الله الا انت اسالك ان تحیی قلبی بنور معرفتك ابدا یا الله
یا الله یا الله انگاه بمسجد رود وفرض فجر را بجماعت گذارد ودر جاے نماز خود متوجه
قبله نشیند بذکر یا باحضار پیر خود چنانکه گذشت مشغول باشد تا آفتاب یک قد نیزه
برآید برخیزد ودو رکعت نماز اشراق نیت کرده گذارد ودر هر رکعت بعد از فاتحه پنج بار
سورهٔ اخلاص بخواند ثواب آنچنان باشد که صد برده خریده در راه رضای خدا تعالی
آزاد کرده باشد وبقول دیگر یک حج وعمره تامه گذارده باشد وبعد ازان دو رکعت
نماز استخاره نیت کرده گذارد در رکعت اول بعد از فاتحه قل یا ایها الکافرون
یکبار ودر دوم اخلاص یکبار واز حق سبحانه وتعالی طلب خیر کند واز دیاد

توفیق طلبد حق سبحانہ وتعالی چشم ودل اورا بجانب خیر کشاید و اگر تقصیرے رود
کاتب حسنہ کاتب نامۂ سیاہ را نگذارد کہ آن تقصیر را نویسد بامید آنکہ باشد کہ توبہ کند
درین میان ندامت پیش آرد و بجانب حق باز گردد بعد ازان ہر کارے کہ داشتہ باشد
از دنیوی وعقبی مشغول شود اما بحق سبحانہ حاضر باشد الزنخواند بہ پیر خود حاضر شود
تا زمانیکہ آفتاب یک نیزہ برآید دران محل چہار رکعت نماز چاشت گذارد در رکعت
اوّل بعد از فاتحہ والشمس وضحٰھا و در دوم واللیل اذا یغشٰی و در سوم والضحٰی
و در چہارم الم نشرح و اگر نہ در ہر رکعت سہ نوبت اخلاص بخواند و اگر ذوقے دست دہد
تا دوازدہ رکعت رخصت ست حضرت مولانا یعقوب چرخی قدس سرہ در رسالہ
نوشتہ اند کہ پیغامبر خدا صلے اللہ علیہ وسلم فرمود کہ ہر کہ نماز چاشت را دوازدہ
رکعت گذارد حق سبحانہ وتعالی در بہشت قصری از زر و نقرہ برائے او بنا کند بعد
از نماز چاشت سر بسجدہ نہادہ ہفت بار الوہاب بگوید تا ہر چہ محبت غیر و غیریت
ست از دل خبیث بیرون کشد دل صافی شود و دیگر ہر وقت کہ طہارت
شکند زود وضو سازد و شکر وضو گذارد و دعا کند کہ اینجملہ از آداب طریق است
و دوام وضو سبب فراخی رزق ست چون وقت نماز دیگر شود بجماعت ادا کردہ
شود سہ نوبت کلمہ باز گشت و ہفتاد بار استغفر اللہ من کل ذنب تا آخر بخواند
تا بر مضمون حدیث نبوی صلے اللہ علیہ وسلم عمل کردہ باشد یعنی لیغان
علی قلبی حتی استغفر اللہ فی کل یوم سبعین مرۃ دیگر سعے وجہد
اہتمام نماید کہ تا وقت نماز خفتن خود را از گفتن مالا یعنی نگاہدارد و بذکرے کہ
جائز ست مشغول باشد و اجر آنرا بمضمون ان اللہ لا یضیع اجر المحسنین (بہ سورہ ۹ آیت ۱۲۰)
از حق سبحانہ وتعالے چشم دارد و این اعمال بمنزلۂ پرہیز ست تا مادہ مستعد
مسہل شود انگاہ مسہل خوردہ مواد ی کہ از رہ گذر نفس و طبیعت

حاصل شده اخراج کند خلاص یابد بدان اے طالب صادق ہر گاہ کہ باین
دولت شریف مشرف شوی زنہار زنہار کہ از مصاحبت و ہمنشینے بد پرہیز
کنی بلکہ گفتگو نیز بشیخ و با مریدان دیگر نکنی اگرچہ آن شیخ ہمرہ پیر این کس باشد
مگر باجازت پیر خود چرا کہ در ہمنشینے ایشان ضررہا و نقصانہا بسیار باینکس
عارض میشود پس بر طالبان این راہ باید کہ از صحبت ہمچنین کسان و ازان جماعتے
کہ غیر ازینہا باشند بطریق اولے اجتناب نمایند والسلام

تتمہ

الحمد للہ العظیم والصلوٰۃ علی رسولہ الکریم کہ درین ہنگام خیر و برکت التضمام نسخہ
معتبرۂ نافعہ یعنی **انفاس نفیسہ** من تالیفات حضرت کاشف الاسرار زبدۃ
الابرار خواجہ **عبید اللہ** الاحرار قدس اللہ اسرارہم الی یوم القرار برائے افادات
طالبین حسب اسرار شائقین حلیۂ انطباع پوشیدہ مسرت بخش
دیدۂ نظارگیان گردید و در دماغ ناظرین معرفت قرین
ہوائے خریدارش بسر پیچیدہ الحمد للہ
علے ہذا الانعام المزید فقط
کتبہ محمد محبوب علے
عفی عنہ

آغاز رسالۂ شریفۂ
خواجہ عزیزان علی رامیتنی قدس سرہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ رب العالمین والصلوٰۃ والسلام علی رسولہ محمد وآلہ اجمعین بدان
اے دوست خدا زادک اللہ تعالے صدقاً ویقیناً ودولتاً واقبالاً اعزاوجلالاً کہ
روندۂ راہ رادہ شیوۂ نگاہ داشتنی ست شرط اول آنست کہ باطہارت باشد و
طہارت بر چہار انواع است طہارت ظاہرست وطہارت باطن وطہارت دل وطہارت
سر طہارت ظاہر معلوم خاص وعام ست ولیکن در پاکی وحلالی آب تا امکانست احتیاط
باید کرد ودر پاکی جامہ کہ اثرہا بسیار دارد وطہارت باطن از لقمۂ حرام ومشروبات حرام
کہ در حدیث آمدہ است کہ ہر کہ یک لقمۂ حرام خورد چہل روز نہ فریضۂ او قبول است
ونہ نافلۂ او ونہ دعای او مستجاب وطہارت دل از صفات ناپسندیدہ واز غل وغش
وکینہ وحسد ومکر وخیانت وبغض وعداوت ومحبت دنیا ظاہر کہ منظور نظر
خلق ست تا پاک نمے شود نماز وطاعت او قبول نبود پس منظور نظر خالق تا پاک
نشود بدولت محبت وعشق الٰہی مشرف نگردد وطہارت سر از توجہ کردن ست بغیر حق
سبحانہ شرط دوم خاموشی زبان ست از کلام ناشایست ومشغول داشتن
آن بقرارت قرآن وامر معروف ونہی منکر واصلاح آدمیان وآموختن علم وآموزانیدن

کہ رسول صلے اللہ علیہ وسلم فرمود ھل یکب الناس علی مناخرھم فی النار الا حصائد
السنتھم یعنی آدمیان کہ در آتش انداختہ میشوند در روی از درود ہاے زبان
ایشان ست رباعی ایزد چو بنا کرد بحکمت تن وجان ۔ در ہر عضوی مصلحتے کرد
نہان ۔ کز مفسدتے ندیدہ بودی زیان ۔ محبوس نمیکرد بزندان دہان ۔ چون
مریم رضی اللہ عنہا خاموشی گزید حق تعالی عیسی علیہ السلام را در طفلی بسخن در آورد
کہ قال انی عبد اللہ اٰتانی الکتاب چون مریم تن خاموشی گزید اگر حق تعالی
عیسیٰ دل را بگویائی در آرد ہیچ عجیب و غریب نباشد ؎ تا مریم تن عرفہ قدسی نگزید
بانفخہ احیا عیسیٰ نتوان بود ۔ در خبر ست کہ اہل بہشت را ہیچ حسرتے بزرگتر ازان
نیست کہ لحظہ بر ایشان گذشتہ باشد در دنیا کہ در وے ذکر حق تعالے نگفتہ باشند
یا بر پیغامبر صلے اللہ علیہ وسلم صلوۃ نگفتہ باشند شرط سوم خلوت ست و عزلت از خلق
تا دیدہ در زنان نامحرم نہ نگرد کہ رسول صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ اند کہ نظر در نامحرم تیر
زہر آلودہ است چو بر دل رسد جز ہلاک چہ باشد چنانکہ حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم
فرمودہ است النظر سہم مسمومۃ من سہام ابلیس ؎ ز تیر مکر شیاطین بد
بپوش دو چشم ۔ ہلاک گردی اگر تیر کار گر یابی ۔ چنانکہ در زنان نامحرم نظر کردن
حرام ست در امردان خوبصورت نیز نشاید نظر کردن کہ حرام ست قال اللہ تعالے
قُلْ لِّلْمُؤْمِنٰتِ یَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِھِنَّ وَیَحْفَظْنَ فُرُوْجَھُنَّ منقول ست
از رسول صلی اللہ علیہ وسلم کہ مر عائشہ صدیقہ را رضی اللہ عنہا وعن ابیہا دید کہ
کہ نان بیرون آوردہ بود تا بدرویش دہد رسول صلی اللہ علیہ وسلم فرمودند کہ خود
چرا بیرون آوردی کہ او مرد ست ام المومنین رضی اللہ عنہا فرمود کہ این درویش
نابینا ست حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم فرمودند اگر او نابینا ست تو بینائے
وہر کہ حلال دارد و یا جواز دارد نظر نامحرم کردن را خوف نفرست دیگر فائدہ

عزلت نگاہداشتن دست ست از نا شایست گرفتن و فائدہ پای از نا بایست رفتن
و فائدہ گوش از نا شنیدنی کہ جنس نفس ست کہ دشمن ترین دشمنان ست و کشادہ شدن
درہای غیب بر دل فائدہ دیگر نقوش دنیا از روی آئینۂ دل دور کردن تا نقوش آخرت
پر تو زند چون صافی تمام یابد نور وحدانیت در وی پر تو زند اہل تجلی شود فریاد بر آرد
رباعی زان می خوردم کہ روح پیمانۂ اوست ۔ ہستے شدہ ام کہ عقل پیمانۂ اوست
دودی بمن آمد آتشے در من زد ۔ زان شمع کہ آفتاب پروانۂ اوست **شرط**
چہارم روزہ است فائدہ روزہ تشبہ است بار وحانیان و قہر کردن نفس امارہ
است خصوصیت الصوم لی وانا اجزی بہ و ثواب بے نہایت انما یوفی الصابرون
اجرہم بغیر حساب و راہ گذر شیطان را گرفتن و سپر حاصل کردن کہ الصوم جنۃ من النار
و در دل گرسنگان شناختن و بخشودن و بدو شادمانی رسیدن کہ للصائم فرحتان
فرحۃ عند افطارہ و فرحۃ عند لقاء ربہ و صحت تن حاصل کردن و فائدہ روزہ بسیار
و بیشمار خاصہ در ایام متبرکہ در ماہ رجب و ذو القعدہ و ذو الحجہ و محرم کہ در حدیث
باسناد صحیحہ کہ راوی روایت کردہ است و گفتہ است کہ ہر دو گوشم کر باد کہ اگر از فلان
نشنودہ باشم کہ رسول صلی اللہ علیہ وسلم فرمود کہ ہر کہ سہ روزہ از ماہ حرام کہ این چہار ماہ است
کہ ذکر کردہ شد بہ پنجشنبہ و آدینہ و شنبہ بہفتصد سالۂ عبادت در دیوان عمل وے
ثبت گردانند توفیق باد انشاء اللہ تعالیٰ **شرط پنجم** ذکرست و فاضلترین اذکار گفتن
لا الٰہ الا اللہ ست **نظم** بر تخت وجود ہر کہ شاہنشاہ است ۔ او را سوے عالم حقیقت
راہ ست ۔ ہر نور یقین کہ در دل آگاہ است ۔ دستش زبد و نیک جہان کوتاہ است ۔ زین
پیش دلے بود ہزار اندیشہ ۔ اکنون ہمہ لا الٰہ الا اللہ ست ۔ ای خواجہ ترا غم جمال و جاہ است
اندیشہ باغ و راغ خرمنگاہ ست ۔ ما سوختگان عالم تجریدیم ۔ ما را غم لا الٰہ الا اللہ ست ۔
و مرغ ذکر را دو بال و پر می باید تا پرواز کند بعد ازان پرواز کہ الیہ یصعد الکلم یک پر حضور

دیگ پر اخلاص و دیگر بدانکه حضور آگاهی باشد یعنی داند که حق تعالیٰ دانا و بینا و شنوا است
اگر بلند و پست میخواند و اخلاص آن بود که از کردار و گفتار نه دنیا خواهد نه جاه و مال و آنچه
بدنیا تعلق دارد و نه عقبیٰ طلبد از بهشت و حور و قصور و انهار و اشجار و اثمار و درمیان ذکر
گوید الٰہی مقصود من توئی از تو ترا میخواهم رسول صلی اللہ علیہ وسلم فرموده اند که هر که گوید لا اله
الا اللہ بیرون آید از دهان او مرغی سبز و مروید او بال سفید بکلل بزرویا قوت برآید برآسمان
تا بعرش رسد و آواز کند همچون زنبور انگبین فرمان آید مراورا که ساکت باش گوید چگونه
ساکت باشم تا که گوینده من آمرزیده نشود حق تعالیٰ فرماید مر آن مرغ را که ساکت
باش که گوینده ترا آمرزیدم و اے فرشتگان شما نیز گواه باشید که سجلات زلات گوینده این
مرغ را بآب غفران محو گردانیدم حق تعالیٰ مر آن جانور را هفتاد زبان کرامت فرماید تا آمرزش
خواهد صاحب خود را تا روز قیامت شود امنا به وصدقنا آن جانور بیاید و دست
گوینده خود را بگیرد و ببرد تا بهشت ولیکن تلقین از مردے باید گرفتن که اورا اجازت
باشد چنانکه تیر از ترکش سلطان باید گرفتن و اگر نے ترکش باید گرفتن قوله تعالے
یا ایها الذین امنوا اذکروا اللہ ذکرا کثیرا در خبر است که روزے
هزار اندر هزار نفس زده مے شود مرد را از نفسے سوال خواهند کرد که برچه آوردے و برچه
فرود آوردے **رباعی** زهر نفس بقیامت شمار خواهد بود * گنه مکن که گنهگار
خوار خواهد بود * بسا سوار که فردا پیاده خواهد شد * بسا پیاده که فردا سوار خواهد بود
پس بنده را باید که نفسهاے گذشته را که بے فائده برآورده است قضا کند و این سر است
تا صاحب بیعت نشود شمایان را نشاید گفتن **ع** سر یکه با تو دارم در نامه چون نویسم
* اسرار فاش گردد از کاک سر بریده * **شرط ششم** نگاهداشت خاطر است و
خاطر چهار قسم است خاطر رحمانی و خاطر ملکانی و خاطر شیطانی و خاطر نفسانی خاطر
رحمانی تنبیه غفلت است و خاطر ملکانی ترغیب طاعت است و خاطر شیطانی تزیین معصیت است

وخاطر نفسانی مطالبۂ شہوات ست وروندۂ راہ را خاطرے کہ پیدا میشود در وقت ذکر باید
کہ نفی کند و بر کار باشد تا روشن شود کہ قبول کردن است یا رد کردنست و اگر نتواند تمیز کردن
گوید خداوندا امیدانی کہ نمیدانم و میدانم کہ میدانی انچہ خیر یتست آن کرامت فرماے و ایں
دعا خواند بسم اللہ الرحمن الرحیم اللھم ارنا الحق حقا وارزقنا اتباعہ وارنا الباطل
باطلا وارزقنا اجتنابہ لا تکلنا الی انفسنا ولا اقل من ذلک وکن لنا والیا
وحافظا وناصرا وعونا ومعینا وعلی کل خیر دلیلا وملقنا ومؤیدا ربنا
اٰتنا من حضرتک ومن غایب عنا وکل مومن ومومنۃ فی الدارین حسنۃ یا واسع
المغفرۃ ویا ارحم الراحمین **شرط ہفتم** رضا دادن ست بحکم خدا یتعالی و توکل و تفویض
ہم ازین بایست در سر و جہر و شدت و رخا و در میان خوف و رجا باید بود در جمیع احوال چون
بکریمی و رحیمی و غفوری و ستارے حق تعالی نظر کند رجا قوت گیرد و چون بقہرے و شدید
العقابی نظر کند خوف قوت گیرد و چون نظر بر توفیق شود بندہ را رجا پیدا شود کہ اگر خواست داد
و اگر نخواستی توفیق ندادے ؎ توفیق عزیزست بہر کس ندہند * و این گوہر نا سفتہ بہر خس
ندہند * و چون بتقصیر خویش نظر کند خوف پیدا شود ؎ بندہ ہمان بہ کہ بتقصیر خویش *
عذر بدرگاہ خدا آورد * ورنہ سزاوار خداوندیش * کس نتواند کہ بجا آورد تو خیر او در دو دنیا
اینست کہ در میان خوف و رجا باشد در جمیع احوال اگرچہ طاعتے در حضرت اولا تامن ارچہ
در چہ معصیتے از در اولا تیاس ؎ ایمن مباش خواجہ و نومید ہم مشو * اسلام در میانہ خوش
و رجا بود **شرط ہشتم** اختیار صحبت صالحانست و ہجران مفسدان و مرضعیفکار ناز در پس
حجاب باید بود تا نظر بر نامحرم نیفتد و نامحرم را نیز بر روی نیفتد و سخن عزیز است باعی
باہر کہ نشستی و نشد جمع دلت * وز تو نزہید زحمت آب و گلت * از صحبت او اگر بتر انگنی
* ہرگز نکند روح عزیزان بجلت **شرط نہم** بیداریست و دروے فوائد بسیارست
اول تخلق باخلاق اللہ لا تاخذہ سنۃ ولا نوم ؎ گفتم بچہ خدمت بوصالت برسم

گفتا کہ تخلقوا باخلاق اللہ ٭ وشب خلوتخانۂ عاشقانست کہ راز و نیاز بحضرت بی نیاز
عرضہ میدارند بی تشویش اغیار ؎ از صبح وجود بیخبر بود عدم ٭ آنجا کہ من و عشق تو بودیم بہم ٭
در روز اگر کسے نیابم محرم ٭ شب ہست و عمت ہست مرا پیش چہ غم ٭ ہر دولتی و سعادتے
کہ سالکان راہ یافتند در شب یافتند ؎ دولت شبگیر خواہی خیز و شب را زندہ دار ٭ خفتہ نابینا
بود دولت بہ بیداران رسد ٭ **شرط دہم** نگاہداشت لقمہ ست باید کہ لقمہ حلال و پاک بود و این
از جملہ فریضہاست قال اللہ تعالی کلوا مما فی الارض حلالا طیبا و رسول صلے اللہ
علیہ وسلم فرمودہ اند کہ عبادت دہ جزست نہ جز روزی حلال طلب کردن ست و باقی
ہمہ عبادت یک جزست و حلال آنست کہ بوقت ورزیدن او بخدای عاصی نشود و طیب
آنست کہ بوقت خوردن او بر نیت قوۃ طاعت باشد و چون حلال پاک بود اسراف نکند
؎ گرچہ خدا گفت کلوا و اشربوا ٭ از پے آن گفت و لا تسرفوا ٭ و چون خورد باید کہ باذکر بود
اگر بغفلت خورد ہمچنان بود کہ ذبیحۂ بے بسمل می خورد لا تاکلوا مما لم یذکر اسم اللہ علیہ
ظاہر آیۃ تقاضا مے کند و چون خورد با غافلان ہمکاسہ نشود **باعی** منشین با بدان کہ صحبت بد
٭ گرچہ پاکی ترا پلید کند ٭ آفتاب بے بدان بزرگی را ٭ ذرۂ ابر ناپدید کند ٭ گوہر از ناقصان
رہ مطلب ٭ زانکہ این مایہ کاملے دارد ٭ و باید کہ پرندۂ طعام باطہارت و باذکر بود تا بسبب
غفلت و تیرگی نشود کہ خواجہ خضر صلوات اللہ علیہ و سلامہ بر نزدیک خواجہ خواجگان
خواجہ عبد الخالق غجدوانی قدس اللہ تعالی روحہ آمدند سفرہ حاضر ساختند خواجہ خضر
صلوات اللہ علیہ و سلامہ نخوردند و گفتند آنکس کہ خمیر کردہ است بے طہارت بودہ است
این لقمہ لائق حلق ما نیست رزقنا اللہ و لجمیع مجیبنا حلالا طیبا امین رب العالمین

تمت

تمت الرسالۃ الشریفۃ من خواجہ عزیزان علی را میتنی
قدس سرہ

آغاز رسالہ حضرت مولانا یعقوب چرخی قدس اللہ سرہ کہ موسوم بہ رسالۂ انسیہ است

بسم اللہ الرحمن الرحیم

حمد و ثنا مبدع ارض و سما را کہ جنس انس را مظہر انواع کمالات گردانید و انبیاء اولیا را وسائط تکمیل ساخت و محمد رسول اللہ علیہ الصلوۃ والسلام در ینباب بمزید ارشاد بر ہمہ انسان تفضیل کرد و امت او را نیز بنا بر ین بہترین امم گردانید و بعضے از امت را بولایت خاصہ محفوظ داشت و دلیل بران متابعت ظاہرہ و باطنہ او را گردانید قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّوْنَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُوْنِيْ يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوْبَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝ و ہر کس کہ از سعادت متابعت او دی بتافت بشقاوت ابدیہ مستہلک شد کہ قُلْ اَطِيْعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُوْلَ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْكٰفِرِيْنَ پس ہر کہ خواہد کہ بخلعت ولایت خاصہ مشرف شود و یرا از متابعت او چارہ نباشد بنا بر اینمعنی فقیر حقیر یعقوب بن عثمان بن محمود الغزنوی ثم الچرخی لازال جدہ کجد محمود اخواست کہ شمہ از سیرت و طریقت مستقیمہ کہ بوے رسیدہ بود از حضرت مخدومی شیخ الاسلام و المسلمین قطب المشایخ وللاولیا فی العالمین خواجہ بہاء الحق والدین المشتہر المعروف بہ نقشبند رحمۃ اللہ تعالی علیہ در قید کتاب

آورده تا فوائد آن بروزگار بماند و سبب شد اصحاب و احباب باشد و ذکر سلسلهٔ
و احوال عجیبهٔ ایشان را بعضے بطریق اختصار کرده شد فاما انچه بنسبت جذبه ترتیب
کرده اند بقلم شرح نتوان داد چون بعنایت بیغایت داعیهٔ طلب درین فقیر پیدا
شد و قائد فضل الٰهی بحضرت ایشان کشید در بخارا ملازمت ایشان میکردم و بکرم
عام ایشان التفات می یافتم تا بهدایت صمدیت یقین شد که از خواص اولیاء الله اند
و کامل مکمل اند بعد از اشارت غیبیه و واقعات کثیره تفاول بکلام الله کردم این آیت آمد
که اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللّٰهُ فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ در فتح آباد که مسکن این فقیر بود
متوجه مزار شیخ عالم سیف الحق والدین الباخرزی رحمة الله علیه نشسته بودم که
ناگاه پیک قبول الٰهی در رسید و بیقراری در من پیدا شد قصد حضرت ایشان کردم
چون بقریهٔ کوشک هندوان که منزل ایشان بود رسیدم حضرت ایشان را بر سر راه
منتظر دیدم تلطفے و احسان نمودند و بعد از نماز شام صحبت داشتند و هیبت
ایشان بر من مستولی شده بود و مجال نظر نبود گفتند العلم علمان علم القلب فذلك
علم الانبیاء والمرسلین و علم اللسان فذلك حجة علی ابن آدم امیدست که از علم
باطن نصیبی بتو رسد فرمودند در حدیث إِذَا جَالَسْتُمْ أَهْلَ الصِّدْقِ فَاجْلِسُوهُمْ بِالصِّدْقِ
فَإِنَّهُمْ جَوَاسِيسُ الْقُلُوبِ يَدْخُلُونَ فِي قُلُوبِكُمْ وَيَنْظُرُونَ إِلَى هَمِّكُمْ و ما موریم
امشب تا اشارت بچه شود تا بآن عمل کنیم چون بامداد کردند گفتند مبارکباد که اشارت
بقبول شد و ما کس را قبول نمیکنیم و اگر میکنیم دیر قبول میکنیم فاما تا هر کس چون آید و وقت چون
باشد سلسلهٔ مشایخ خود را بخواجه عبد الخالق غجدوانی رحمه الله بیان کردند و این فقیر را
بوقوف عددی مشغول کردند و فرمودند که اول علم لدنی این سبق ست که خواجه عبد الخالق
غجدوانی در پیش یکے از کبار مولانا صدر الدین تفسیر میخواند باین آیه رسید که
اُدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً که حق سبحانه و تعالی بندگان خود را فرموده است

اگر ارادت حق سبحانہ و تعالی باشد تبو رسید بعد ازان یکی از بندگان خاص خدا تعالے
بخواجہ عبد الخالق رسید و ایشان را این سبق تلقین کرد و مشہور ست کہ آن بندہ بزرگ
خضر بود زادہ اللہ تعالی علما و حکمۃ بعدہ چند وقت در ملازمت ایشان می بودم
تا غایتے کہ این فقیر را از بخارا اجازت سفر شد گفتند کہ آنچہ از ما بتو رسیدہ است
بہ بندگان خدا تعالی برسان تا سبب سعادت ایشان باشد و در حال وداع
سہ بار گفتند کہ ترا بخدا سپردیم ازین سپارش امید بسیار شد زیرا کہ در حدیث ست
ان اللہ تعالی اذا استودع شیئا حفظہ و چون از بخارا ارتحال افتاد بشہر کش
سبز رسیدہ شد و چند وقت آنجا اقامت افتاد خبر وفات ایشان رسید خاطر مجروح
و محزون شد و خوف عظیم مستولی شد کہ نعوذ باللہ مبادا کہ باز بعالم طبیعت میل افتد
و داعیہ طلب نماند و روحانیت ایشان را دیدم کہ زید بن الحارثہ را یاد کردند و این آیہ
را خواندند وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِن مَّاتَ
أَوْ قُتِلَ انقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ و چون از صحبت ایشان محروم شدہ بودم میل شد
کہ طائفہ دگر را کہ از درویشان بودند لاحق شوم و بطریقہ ایشان متوجہ شوم باز روحانیت
ایشان را دیدم کہ میگویند قال زید ابن الحارثۃ الدین واحد دانستم کہ اجازت
نیست و از میان صحابہ زید بن حارثہ را تخصیص کردند زیرا کہ زید داعی حضرت
رسول اللہ بود صلے اللہ علیہ وسلم یعنی پسر خواندہ رسول بود صلی اللہ علیہ وسلم
حضرت خواجگان ما قدس اللہ ارواحہم طالبان را بفرزندے قبول میکنند پس
اصحاب ایشان ادعیای ایشان باشند و اللہ اعلم و در کرت دگر ایشان را در وقت دیدم
گفتم ما شمار را در قیامت بچہ یا بم فرمودند تشرع یعنی عمل کردن بشریعت ازین
بشارت اشارت شد بانچہ در میان خود مقرر مودہ بودیم کہ ما بر چہ یافتیم بفضل الٰہی بر کمت
عمل کردن بآیات قرآن و احادیث مصطفے و طلب کردن نتیجہ ازان عمل رعایت تقوی

وحدود شرعیه وقدم زدن در عزیمت وعمل کردن سنت وجماعت واجتناب از بدعت
بود چون در بخارا اجازت میکردند مر الطالب خواجه علاء الدین عطار رحمة الله علیه
من الملك الجبار فرستادند بطریق اشارت متابعت ایشان فرمودند بموجب سپارش
چند سال ملازمت ایشان کرده شد لطف وکرم ایشانرا بر همه کس نهایت نبود علی الخصوص
باین فقیر از صحبت شریف ایشان محروم شدم خواستم بامتثال امرے که خواجه
ما رحمة الله کرده اند که انچه از ما بتو رسیده است بدیگرے برسان بقدر حال بکنیم
بطریق خطاب مر حاضر انرا وکتاب مر غائبانرا واینفقیر خود را مستحق این نمیداند فانما
اعتقاد اینست که اشارت بے حکمت نبوده باشد ؎ تو چشم خویش را دیدن بیاموز +
فلك را راست گردیدن بیاموز * واز روح مقدس ایشان مستفید میشدم ودرین کار
عظیم یکے ازان امور که فرمودند دوام وضو بود وذکر مداومت بر وقت قلبے بود
وذکر اشارت بود بنماز هاے نافله در اوقات شریفه واین وصیتها را وفوائد آن بیان
کرده شد وبعضے از فوائد ایشان وفوائد خواجه علاء الدین رحمهم الله تعالی آورده شد
بعون خالق الکون بدانکه حضرت خواجه ما را قدس الله تعالی روحه در طریقت نظر قبول
بفرزندی از شیخ طریقت خواجه محمد بابا سماسی بود وایشانرا از حضرت خواجه علی رامیتی
وایشانرا از حضرت خواجه محمد ابو الخیر لغنوی وایشانرا از حضرت خواجه عارف ریوگری
وایشانرا از حضرت خواجه عبد الخالق غجدوانی وایشان را از حضرت شیخ ابو
یعقوب یوسف همدانی وایشان را از حضرت شیخ ابو علی فارمدی که پیر شیخ
امام غزالی ح بوده است وایشان را از حضرت ابو القاسم گرگانی وشیخ
ابو القاسم گرگانی را در تصوف انتساب بشیخ جنید بسه واسطه میرسد وگر شیخ
ابو علی فارمدی را انتساب بشیخ ابو الحسن خرقانی وایشانرا بسلطان العارفین بایزید
بسطامی وایشانرا بامام جعفر صادق وایشان را بپدر خود امام محمد باقر وایشان را

به پدر خود امام زین العابدین و ایشانرا به پدر خود سید الشهداء امیر المومنین حسین رض
و ایشانرا به پدر خود امیر المومنین و امام المتقین علی بن ابیطالب کرم الله وجهه و ایشانرا
بحضرت رسالت صلے الله علیه وسلم و دگر امام جعفر صادق رضی الله عنه را
انتساب در علم باطن به پدر مادر خود قاسم بن محمد بن ابی بکر ست که از کبار
تابعین بوده است و قاسم را انتساب در علم باطن بسلمان فارسی ست و سلمان را
باوجود دریافتن حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم انتساب در علم باطن با بوبکر
صدیق رضی الله عنه نیز بوده پس حضرت خواجهٔ ما را قدس الله تعالے ارواحهم
در تصوف نسبت بچهار وجه است یکی بحضرت خواجه خضر زاد الله تعالی علما و حکمة
دوم بحضرت شیخ جنید سوم بسلطان العارفین سلطان بایزید تا بحضرت امیر المومنین
ابوبکر صدیق و امیر المومنین علی رضی الله عنهما و از بهر اینمعنی ایشان را نمک مشایخ
می نامند در فضیلت دوام وضو خواجهٔ ما رحمة الله علیه میفرمودند که دائم بر طهارت
می باید بود که حضرت رسول صلی الله علیه وسلم فرموده اند لا یواظب علی الوضوء
الا مومن یعنے همیشه بوضو نتواند بود مگر کسے که مومن باشد قال الله تعالے
فیه رجال یحبون ان یتطهروا والله یحب المطهرین یعنی در مسجد رسول الله
صلی الله علیه وسلم یا در مسجد قبا مرد انند که دوست میدارند خود را که پاک سازند
از نجاست بکلوخ و باز بآب بشویند و بعضے گویند که دوست میدارند آنکه خود را
بغسل کردن پاک کنند از نجاست و خباثت و بشب خواب نروند و خدا تعالے
دوست میدارد آنکسانے را که خود را پاک سازند از انجا دانسته شد که در طهارت
ساختن و خود را پاک داشتن دوستے خدا تعالے حاصل آید و وجه سعادت خوشتر ازین
باشد که نبود دوست خدا تعالی باشد قال رسول الله صلے الله علیه وسلم اذا
توضاء المومن و غسل وجهه خرج من وجهه کل خطیئة نظر الیها

بعینه مع الماء واذا غسل یده خرج من یده کل خطیئة بطشتها
یداه مع الماء واذا غسل رجلیه خرج کل خطیئة مشیتها رجلاه مع
الماء حتی یخرج نقیا من الذنوب یعنے رسول صلی اللہ علیہ وسلم فرمود کہ چون
وضو سازد بندۂ مومن و بشوید روی خود را بیرون آید بآب از دست و پاے
وی ہر گناہے کہ بدست و پای کردہ باشد تا پاک شود از گناہان و بطہارت ظاہر
طہارت باطن کند و در وقت شستن ہر عضوی کلمہ شہادت را بخواند و مسواک را
بے ضرورت ترک نکند کہ ثواب بسیار ست و چون تمام کند بگوید اشهد ان لا اله
الا الله واشهد ان محمدا عبده ورسوله اللهم اجعلنی من التوابین
واجعلنی من المتطهرین واجعلنی من الصالحین رسول صلی اللہ علیہ وسلم
فرمود کہ بعد از طہارت کردن این بگوید کشادہ شود بروی ہشت در بہشت کہ از
ہر در کہ خواہد در آید و ایستادہ شود از آب وضو پارہ بیاشامد و بگوید اللهم داوبدوائك واشفنی بشفائك واعصمنی من الوهن والامراض والاوجاع و
بعد ازان دو رکعت تحیت وضو بگذارد و بعد ازان بمجاسن شانہ کند و آغاز بابروے
راست کند بعضے از مفسران گفتہ اند درین آیۃ یا بنی ادم خذوا زینتکم مراد ازین
زینت محاسن شانہ کردن ست و درین دو رکعت نماز نفی خاطر کند و بظاہر و باطن
متوجہ باین نماز باشد رسول صلی اللہ علیہ وسلم فرمود ما من مسلم یتوضا فیحسن
الوضوء ثم یقوم فیصلی رکعتین مقبلا علیهما ووجهه الا وجبت له الجنة یعنے
ہر مسلمانی کہ وضو بسازد وضو را نیکو بسازد یعنی فرائض و سنن و آداب بجا آرد
پس برخیزد و دو رکعت نماز بگذارد بحضور تمام نیست جزای وی مگر بہشت و حضرت
خواجہ بہاء الدین رحمۃ اللہ علیہ می گفتند کہ درین نماز باید کہ خود را بارکان نماز و احکام
مشغول دارد و این بہ نسبت مبتدی باشد در نماز تحیت وضو ثواب بسیار ست

شیخ شہاب الدین سہروردی رحمۃ اللہ علیہ گفتہ اند در ہمہ اوقات بگذارد شیخ محی الدین اعرابی رحمۃ اللہ علیہ گفتہ کہ در اوقات مکروہ نگذارد و این بمذہب علماے ما موافق است و بعد از نماز سہ بار بگوید استغفر اللہ الذی لا الہ الا ہو الحی القیوم و اتوب الیہ بہ نیت توبہ از گناہان و دعا کند و شب و روز باید کہ باطہارت بود و بطہارت خواب رود کہ رسول صلی اللہ علیہ وسلم فرمود کہ ما من مومن مات طاہرا فی شعار طاہر مات فی شعارہ ملک فلا یستیقظ ساعۃ من اللیل الا قال الملک اللہم اغفر عبدک فلانا فانہ قد مات طاہرا یعنی ہر کہ شب بخواب رود بطہارت در جامۂ پاک وے باشد فرشتہ ہر ساعت کہ از خواب بیدار شود آن فرشتہ وے را از خدای تعالے آمرزش خواہد و قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم النائم الطاہر کالقائم الصائم یعنی ثواب کسے کہ خواب رود بطہارت ہمچو ثواب روزہ دار و شب طاعت کنندہ باشد و بے ضرورت جنب خواب نرود و رسول صلی اللہ علیہ وسلم فرمود لا یدخل الملائکۃ فی بیت فیہ الصورۃ والکلب والجنب یعنی در نمے آید فرشتۂ رحمت در خانۂ کہ در وے صورت و سگ یا جنب باشد و چوں خواہد کہ در خواب رود و در جاے خواب متوجہ قبلہ بنشیند و آیۃ الکرسی و آمن الرسول بخواند و ہر بار کہ خواند در میان دو کف دست بدمد و بر ہمہ اعضاے خود بمالد کہ حضرت رسول صلی اللہ علیہ وسلم چنین کردہ اند و سہ بار بگوید استغفر اللہ الذی لا الہ الا ہو الحی القیوم و اتوب الیہ در حدیث ست کہ ہر کہ در وقت خفتن سہ بار استغفار کند حق تعالی ہمہ گناہان وی را بیامرزد و بذکر مشغول باشد تا غایتے کہ خواب بروی غلبہ کند بعد ازان بدست راست روی سوی قبلہ کند و کف دست راست بر روی نہد و سہ بار بگوید

اللهم انی اسلمت نفسی الیک ووجهت وجهی الیک وفوضت امری
الیک والجات ظهری الیک رغبة ورهبة الیک لا ملجاء ولا منجا
منک الا الیک امنت بکتابک الذی انزلت وبنبیک الذی
ارسلت اللهم القضنی فی احب الساعات الیک واستعملنی باحب الا
عمال الیک الذی تقربنی الیک زلفاء وتبعدنی من سخطک بعدا اللهم
لا تومنی مکرمک ولا تولنی غیرک ولا تنسنی ذکرک ولا تجعلنی
من الغافلین قال النبی صلی الله علیه وسلم یا فلان اذا ویت الی فراشک
فقل اللهم انی اسلمت نفسی الیک الی قوله ارسلت فانک ان مسیت
فی لیلک امسیت علی الفطرة ای علی الدین الحق وان اصبحت اصبحت
خیرا هذا حدیث اخرجه البخاری وغیره من الایمة وبذکر مشغول شود
تا بخواب رود هر بار که بیدار شود بذکر مشغول شود تا بخواب رود ونوم العالم
اشارت باین نوع خواب ست والله تعالی الموفق **وفضیلت** ذکر خفیه
بکیفیه مخصوص این سبق را خواجهٔ ما وقوف عددی گفتندی میفرمودند که در
حدیث ست اجمعوا وضوءکم الخ طهارت ظاهر وباطن حاصل آید از همه
صفتهای بد چون حسد وعداوت وبخل ودوستی هر چیز یکه باشد جز محبت مولا تعالی
ودل محبت هو الله تعالی آرام گیرد وچون دل از صفتهای بد پاک شود وبصفتهای
نیک آراسته شود سالم شود واز بلاهای اینجهان خلاص نتواند یافت مگر بدل
سالم قال الله تعالی یوم لا ینفع مال ولا بنون الا من اتی الله بقلب
سلیم یعنی در روز قیامت مالها وپسران بکسی هیچ نفع نتواند رسانیدن
مگر آن کس که در قیامت بدل سالم میاید که آنکس برحمت حق واصل شود سبب
دل سالم وصفت دل اینست که گفته اند ؎ ز غیرت خانهٔ دل را ز غیرت

کرده ام خالی ۔ که غیرت رانمی شاید درین خلوت سرا رفتن ۔ وکبرا گفته اند که
مقصود از همه عبادتها ذکرست وفکر چون جان ست وهمه عبادت ها چون قالب
اگر در عبادتها از حضرت او غافل باشد ان فائده ندهد وخواجه مارحمة الله علیه
میفرمودند که چون این بیت را تعویذ نویسند بیمار صحت یابد انشاء الله تعالی
ع تا روی ترا بدیدم ای شمع طراز ۔ نے کار کنم نه روزه دارم نه نماز ۔ چون با تو بوم
فجار من جمله نماز ۔ وربی تو بوم نماز من جمله فجار ۔ بدانکه در فکرے که اخلاص نباشد
چندان فائده ونتیجه ندهد قال رسول الله صلے الله علیه وسلم قال لا اله الا
الله محمد رسول الله باخلاص در بهشت در آید پرسیده شد که اخلاص این کلمه
طیبه چیست رسول صلی الله علیه وسلم گفت که اخلاص وے آنست که گوینده خود را
از حرامها باز دارد ببرکت گفتن این کلمه دل وی بصلاح آید واستقامت در اقوال و
افعال واحوال او پدید آید چون استقامت ظاهره وباطنه حاصل آید جمیع سعادت
ابدیت میسر شود قال الله تعالی ان الذین قالوا ربنا الله ثم استقاموا بدرستے
وراستی آن کسانی که گفتند که پروردگار ما الله تعالی ست وایمان آوردند بگفتن
لا اله الا الله باشرائط آن پس راست شوند ظاهر او باطنا ونتیجه گفتن این کلمه
حاصل شد ایشانرا وآن استقامت ظاهریست یعنی حدود ظاهر شریعت و
استقامت باطنه که آن عبارت ست از ایمان حقیقی که خواجه مارحمه الله آنرا تفسیر
کرده اند بپاک کردن دل از جمیع منفعت ومضرت که دل مشغول گرداند از حضرت
حق تعالی جزای ایشان را این باشد تتنزل علیهم الملائکة فرود آید بر ایشان
در وقت رفتن ایشان از ینجهان فرشتگان رحمت بگویند بایشان که لا تخافوا
ولا تحزنوا مترسید از عذاب آنجهان وغمناک مشوید بفوت شدن راحتهای
اینجهان وابشروا بالجنة التی کنتم توعدون بالبشارت شوید از ان بهشت

که وعده کرده شده بودید بآن و بگویند آن فرشتگان مر این مومن را نحن اولیاءکم فی
الحیوة الدنیا مائیم دوستان شما درین سرا بگویند آن فرشتگان مر این مومن را
ولکم فیها ما تشتهی انفسکم ولکم فیها ما تدعون نزلا من غفور
رحیم مر شما راست انچه آرزو بردید و جمیع این نعمتها نزل باشد از نیک آمرزنده
و نیک رحم کننده مر شما را نزول ماحضر را گویند که پیش مهمان بیارند و بعد ازان تکلف
دگر کنند و همه نعمتهای جنت ماحضر باشد بنسبت لقای بچون حضرت باری تعالی
و اگر ذکر باخلاص نباشد چندان فائده ندهد بلکه خوف عظیم باشد که من قال الله تعالی
وقلبه غافل عن الله فخصمه فی الدارین الله یعنی هر که الله گوید و دل وی
از رعایت احکام الله غافل باشد خصم وی دران جهان الله تعالی باشد و
در فضیلت ذکر آیات و احادیث بسیار ست و مجمل همه اینست که یاد کرده شد
والله تعالی اعلم و فائده تمام و قتیکه از ذکر حاصل آید که تلقین از مردی گرفته باشد
و خواجه مارحمة الله علیه میفرمودند که کسانی که بارشاد و تلقین مشغول اند سه نوع اند
کامل مکمل و کامل مقلد و کامل بکمال و کامل مکمل را بعضے از مصنفات قطب المشایخ
خواجه محمد علی حکیم ترمذی رحمه الله تعالی گفته اند که وی را از ولایت بنی چهار
دانگ نصیب باشد و کامل مکمل نورانی ست و نور بخش ست و کامل نورانی
ست ولیکن نور بخش نیست و مقلد که به تلقین شیخ کاری می کند و اگر باذن
شیخ کامل مکمل باشد نیز امیدواری هست اما فائده درانست که یقین از کامل
بکمال باشد و آن حکم وجود گیرد و گفته اند قطب می باید یا خلیفهٔ قطب و بهرحال
که باشد دانم بذکر مشغول باشد بآن کیفیت که تلقین کرده اند و همه اوقات
خود را مصروف بذکر وارد علی الخصوص پیش از صبح و بعد از نماز شام فقیر را فرموده
بودند عارف رومی فرماید رباعی از ذکر همی نور فزاید همه را ۔ در راه حقیقت آورد

گمره را ٭ هر صبح نماز شام ورد خود ساز ٭ خوش گفتن لا الٰه الا اللہ را ٭ بامداد شبانگه
بذکر مشغول بود از جمله ذاکران بود نه از غافلان بحکم این آیه که و اذکر ربك تضرعا
وخیفة ودون الجهر من القول بالغدو والاصال ولا تکن من
الغافلین و یاد کن ای محمد پروردگار خود را بمسکینیت و تضرع نے آواز بلند
در بامداد و شبانگاه و مباش ای محمد در غافلان و بعضے از مفسران گفته اند
که مراد از غدو و اصال شب و روز ست یعنی علی الدوام بذکر خفیه مشغول باش بدانکه
در پنج آیه و حدیث بطریق صحیح امر بذکر بلند نیست و نیامده است بلکه امر بذکر خفیه
آمده است چنانکه درین آیه دیگر مذکور ست قال اللہ تعالے ادعوا ربکم تضرعا وخفیة
یعنی بخوانید پروردگار را بمسکینیت و تضرع و آهسته انه لا یحب المعتدین بدرستی
و راستی که اللہ تعالی دوست نمیدارد کسانی را که از حد در گذرند و آواز بلند کنند
و در تفسیر امام نجم الدین عمر صاحب منظومه در معنی این آیه آورده است که ابو موسی
اشعری رضی اللہ عنه روایت کرده است که صحابه با رسول اللہ صلے اللہ علیه وسلم
در سفر بودند بالای بلندی برآمدند تکبیر و تهلیل گفتند و آواز بلند کردند رسول صلے اللہ
علیه وآله وصحبه وسلم فرمود ایها الناس ارفقوا علی انفسکم انکم لا تدعون اصما
ولا غائبا انکم تدعون سمیعا قریبا وهو معکم ای مردمان نگهدارید
بر نفسهای نان نعره مزنید در دلهای خود خدای تعالی را یاد کنید که غایب را
نمے خوانید بلکه شما میخوانید آنرا که شنوا ست و نزدیک ست قریب بشما و غیر این
دلائل بسیار ست بنا برین علما گفته اند ذکر بلند بخلاف دلیل و مشائخ گفته اند
ذکر خفیه اولی ست ؎ نعره کم کن زانکه نزدیک ست ما ٭ که از نزدیکی گمان آید حصول
وبسبب مداومت و ملازمت از وقوف عدوے دل زود ذاکر شود و از حضرت
خواجه سماع دارم که میگفتند ؎ دل چو ماهی و ذکر چون آبست ٭ زندگی

دل بذکر و ہاب ست ۔ وچون دل ذاکر شود و علالت او ظہور کند بعد ازان بوقوف قلبی مشغول باید بود و فوائد آن بیان کنم بدانکہ از حضرت خواجہ رحمہ اللہ سماع دارم کہ میگفتند الذکر ارتفاع الغفلۃ فاذا ارتفع الغفلۃ فانت ذاکر ۔ ذکر دور شدن غفلت ست چون غفلت دور شد مرد ذاکر شد اگرچہ خاموش باشد میفرمودند رعایت وقوف قلبی مہم ست در ہمہ احوال در خوردن و خفتن و رفتن و فروختن و خریدن و طہارت ساختن و نماز گذاردن و قرآن خواندن و کتابت کردن و در پیش وعظ گفتن باید کہ یک چشم زدن غافل نباشد تا مقصود حاصل آید و کبرا گفتہ اند من غمض عینیہ عن اللہ غمضۃ لا یصل الیہ طول عمرہ یعنی ہر کہ یک چشم زدن از خدای تعالی غافل شود بانچہ مقصود ست نرسد در عمر دراز و نگاہداشتن باطن کار مشکل ست فما بعنایت حق تعالے و تربیت خاصان حق زود میسر شود **بیت** بے عنایات حق و خاصان حق ۔ گر ملک باشد سیاہ ہستش ورق ۔ و در صحبت دوستان خدای تعالی کہ ہم سبق باشند و منکر یکدیگر نباشند و شرائط صحبت نگاہدارند زود میسر شود و بیک التفات باطن شیخ کامل مکمل تصفیۂ باطن حاصل آید کہ بریاضات کثیرہ حاصل نیاید چنانکہ عارف رومی گوید ؎ آنکہ بہ تبریز دید یک نظر شمش دین ۔ طعنہ زند بر دمہ و سخرہ کند بر حلہ و سخن شیخ ابو یوسف ہمدانی ست قدس اللہ سرہ العزیز اصحبوا مع اللہ فان لم تطیقوا فاصحبوا مع من یصحب مع اللہ یعنی صحبت با خدا تعالی دارید و اگر میسر نشود شما را با خدا تعالی پس صحبت با کسے کہ مصاحب ست با خدا تعالے و خواجہ علاء الدین عظم تربتہ مے گفتند کہ آنچہ بعد از فنا دست دہد و اگر نتوانید صحبت با خدا تعالے داشتن صحبت با اہل فنا دارید و درین حدیث کہ اذا تحیرتم فی الامور فاستعینوا یا اہل القبور نیز مے گفتند کہ

اشارت بہ صحبت اہل فناست فاما اگر از بہر دفع ملامت و اغراض فاسدہ وجمع
دنیا و استمالت اہل دنیا باشد ازان صحبت حذر باید کرد و سخن خواجہ عبد الخالق
غجدوانی ست رحمہ اللہ از صحبت بیگانگان بگریز چنانکہ از شیر گریزی و اگر در
صحبت بباطن مشغول می باشید بظاہر از ما لا یعنی نیز حذر کنید و علامت صحت
صحبت بباطن آنست کہ در وی فیض روحانی بدل بندہ برسد و از ماسوی خلاص
یابد چنانکہ گفتہ اند رباعی باہر کہ نشستی و نشد جمع دلت ۔ وز تو نرہید زحمت
آب و گلت ۔ زنہار ز صحبتش گریزان می باش ۔ ورنہ نکند روح عزیزان بحلت ۔ وصحابہ
رضی اللہ عنہم گفتندی مرید یکدیگر را تعالوا نجلس فنؤمن ساعۃ بیائید تا نشینیم
و یک ساعت بایمان حقیقی مشرف شویم کہ نفی ماسوی ست و فوائد صحبت دوستان
خدای تعالی بسیار ست نارخندان باغ را خندان کند ۔ صحبت مردانت از مردان کند
۔ و چون بوقوف قلبی ملازمت نماید خاصہ آنچہ در ذکر ست حاصل شود و چشم بصیرت
کشادہ شود و بارگاہ دل از خار اغیار خالی شود و ذاکر در بحر فنا محو شود و
بمقتضای فاذکرونی اذکرکم بشرف مذکوری مشرف شود بحکم وعدہ
لا یسعنی ارضی ولا سمائی ولکن یسعنی قلب عبدی المؤمن جمال سلطان
الا اللہ تجلی کند و ذاکر سالم از اسم مسمی مشغول شود و اشتغال باسم بطریق رسم
بمنزلہ غفلت ست روزی در صحبت خواجہ ما قدس اللہ روحہ یکی از اصحاب سلوک
بہ آواز بلند اللہ گفت خواجہ گفت این چہ غفلت ست اعلم من علم و فہم
من فہم و در حقائق التفسیر آوردہ اند کہ یکی را از کبار پرسیدند کہ در بہشت ذکر خواہد بود
جواب گفت کہ حقیقت ذکر آنست کہ غفلت نماند و چون غفلت در بہشت
نخواہد بود پس ہمہ ذکر باشد بعد ازان گفت سخن اہل تحقیق ست کفانی حوبا
ان انا حیث ذا یبا کانی بعیدا و کانت غائب یعنی گناہ ست کہ من در ذکر و مناجات

ترا بر زبان یاد کنم یعنی بحضور زیرا کہ من از علم حضرت تو دور نیستم و تو غائب
نیستی اشارہ باین آیۃ کہ ونحن اقرب الیہ من حبل الورید و در وقوت عدوی
وقلبی باختیار چشم فراز نکند و سر و گردن شیب نکند کہ آن سبب اطلاع خلق ست
وخواجہ رحمۃ اللہ علیہ ازین منع میکردند و از امیر المومنین عمر رضی اللہ عنہ منقولست
کہ مردی را دید کہ سر و گردن شیب انداختہ بود گفت یا رجل ارفع عنقک
یعنی اے مرد گردنت بر دار چنان مے باید کہ ہیچکس از اہل مجلس نداند حال اورا
بعضے از کبرا گفتہ اند الصوفی ھو الکائن البائن یعنے صوفی آنکس ست کہ
کہ پنہان باشد و آشکارا یعنے بباطن بحق سبحانہ وتعالی مشغول باشد
وبظاہر بخلق وخواجہ ما رحمہ اللہ بسیار می گفتند ؎ از درون شو آشنا و
زبرون بیگانہ باش ٭ اینچنین زیبا روش کم مے بود اندر جہان ٭ مردان رہش
بہمت دیدہ روند ٭ زان درہ عشق ہیچ اثر پیدا نیست ٭ و می گفتند بدو
دانشمند دقیق النظر صحبت داشتم ایشان باوجود کمال مرا نشناختند زیرا کہ
چون بندہ برین صفتے رسد شناخت وے مشکل بود علی الخصوص اہل رسم را حقیقت
ذکر خفی بوقوف قلبی میسر میشود بجاے میرسد کہ دل نیز نماند کہ بذکر مشغول است
وسخن کبراست کہ اذا علم القلب انہ ذاکر فاعلم انہ غافل و در حقایق التفسیر
آوردہ است درین آیہ کہ واذکر ربک تضرعا وخیفۃ قال الحسن
لا یظھر ذکرک لنفسک فتطلب عوضا واشرف الذکر ما لا
یشرف علیہ الا الحق و بعضے کبرا گفتہ اند ذکر اللسان ھذیان وذکر
القلب وسوسۃ واین بنسبت منتہیان باشد ؎ دلرا گفتم بیاد شاد
بگنیم ٭ من چون ہمہ او شدم کرا یاد کنیم ٭ حضرت خواجہ ما رحمۃ اللہ علیہ گفتند کہ چون
از سفر مبارک کعبہ مراجعت افتاد بولایت طوس رسیدہ شد خواجہ علاء الدین باصحاب

واحباب از بخارا باستقبال آمده بودند از ملک معزالدین حسین که والی هرات بود
مکتوبی بدست قاصدے بما رسید ومضمون مکتوب این بود که میخواهم که بشرف
ملاقات مشرف شویم وآمدن ما متعسر ست اگر عنان کرم بانصوب متوجه سازند
تمام بنده نوازیست بموجب واما السائل فلا تنهر وبمقتضاے یاداو
واذا رأیت لی طالبا فکن له خادما متوجه هرات شدیم چون بملک رسیدیم
پرسید که شیخے که بشما بطریق ارث از آباواجداد رسیده است گفتم نے باز پرسید
که سماع وذکر بلند میگویید وخلوت مے نشینید گفتم نے گفت درویشان را اینها
هست چون ست که شما را نیست گفتم جذبهٔ عنایت حق سبحانه تعالی بمن رسید
ومرا بفضل خود بے سابقهٔ مجاهدے قبول کرد من باشارهٔ حقانیهٔ خلفاے خواجه
عبدالخالق رحمة الله علیه پیوستم وایشان را اصل ازین چیزها نبوده است
ملک فرمود چه کار بوده است گفتم بظاهر بخلق باشند وبباطن بحق ملک گفت
چنین دست دهد گفتم آرے حق تعالے میفرماید رجال لا تلهیهم تجارة
ولا بیع عن ذکر الله ومے گفتند خلوت شهرت وشهرت آفت وسخن خواجگان
ماست که خلوت در انجمن سفر در وطن هوش در دم نظر در قدم ومے گفتند
حضوری وذوقے که در ذکر بلند وسماع حاصل مے شود دوام ندارد ومداومت
بوقوف قلبے بجذبه مے کشد وبجذبه کار تمام مے شود ع گرمے مجوے الا از آتش
درونی * وهو الموفق **بیان نماز هاے نافله** حضرت خواجه رحمة الله بنده را
فرمودند که پیش از صبح بسبق باطن مشغول باشی وبآن اشاره بود به تهجد که بعضے
از کبر آگفته اند که اول حال رسول صلی الله علیه وسلم پیش از صبح بیدار بودے
ونماز بگذاردی دور اول حال نماز تهجد بر ایشان فرض بودی وبعضے برین اند
که نماز تهجد در آخر عمر بر رسول صلی الله علیه وسلم فرض نمانده بود بطریق نفل

مے گذاردے و بعضے می گویند کہ در آخر عمر نیز بر ایشان فرض بود قال اللہ تعالے
ومن اللیل فتہجد بہ نافلۃ لک عسی ان یبعثک ربک مقاما محمودا یعنے
بعضے از شب را بیدار شو اے محمد بقرآن خواندن در نماز کہ فریضہ باشد مر ترا یا نماز
نفل باشد مر ترا شاید کہ برگیرد ترا پروردگار تو مر ترا در مقام محمود کہ آن تجلی
ذاتی باشد یا مقام شفاعت مر اولین و آخرین را پس مقام محمود محمد را
صلے اللہ علیہ وسلم معبود بحق عزوجل بسبب حج در شب و در آیۂ دیگر
فرمود کہ یا ایہا المزمل ای مرد در خود پیچیدۂ گلیم قم اللیل اے خیز در شب
بعبادت رب قدیم وصفت شب خیزان در قرآن بسیار ست قال اللہ تعالے
ان المتقین فی جنات وعیون بدرستی و راستی کہ پرہیزگاران در ان جہان
باشند در بوستانہا و چشمہای آب روان آخذین ما اتہم ربہم
گیرندہ باشند آن چیز را کہ داده باشد ایشان را پروردگار ایشان - انہم
کانوا قبل ذلک محسنین بدرستی و راستی کہ بودند این خداترسان در دنیا
نیکی کنندگان و بیان کرد آنرا کہ کانوا قلیلا من اللیل ما یہجعون بودند کہ
در اندک از شب خواب رفتندے و پیشتر از شب بیدار بودندی و بالاسحار
ہم یستغفرون و در سحرہا آمرزش خواستندی از گناہان در حدیث آمده است
کہ سحرہا بسیار باید گفت اللہم اغفر لنا واٰثمنا وتب علینا انک
انت التواب الرحیم و در آیہ فرمود تتجافا جنوبہم عن المضاجع یعنے
بیکسو می رود پہلوہای مومنان خداترس از خوابگاہا یعنے شب بیدار می باشند
یدعون ربہم میخوانند پروردگارشان را خوفا وطمعا از بہر ترس از عذاب شر
وطمع داشتن رحمتش و مما رزقناہم ینفقون و آن چیزہا را کہ روزی کرده
ایم ایشان را نفقہ مے کنند در راہ خدا تعالی فلا تعلم نفس پس

نمی دانند ہیچ نفسے از مخلوقات ما اخفی لهم من قرة اعین آن چیزہا کہ
پنہان کردہ شدہ است از بہر ایشان کہ از روشنی چشم باشد یعنی خوش آید جزاء
بما کانوا یعملون و باشد آن در جہاد و نعمتہا جزاے عملہای ایشان و رسول
صلی اللہ علیہ وسلم صحابہ را گفت علیکم بقیام اللیل فانه دأب الصالحین
قبلکم وهو قربة الی ربکم ومکفر السیات ومنهیات عن الاثم
یعنی بر شما باد کہ شب بیدار باشید کہ آن رفتار صالحان ست یعنی انبیا و
رسل و اولیا شب بیدار بودند شما نیز اختیار کنید شب بیدار بودن را
و آن قربت و رحمت حق ست و سبب کفارت گناہان ست و سبب بازداشتن
از گناہان ست و در حدیث دیگر آمدہ است رسول صلے اللہ علیہ وسلم فرمود
اقرب یکون من العبد فی جوف اللیل الآخر فان استطعت ان یکون
ممن یذکر اللہ فی تلک الساعة فکن یعنی نزدیک ترین بودن رحمت خدا
بہ بندگان میانۂ شب ست کہ بصبح نزدیک باشد اگر توانی کہ باشی از کسانیکہ
یاد می کنند مر حضرت خدا تعالی را در ان وقت بباش از نشان و در فضیلت
شب خیزان احادیث بسیار ست ادب آنرا بتوفیق اللہ تعالی بیان کنیم
در خبر ست کہ رسول صلے اللہ علیہ وسلم چون شب بیدار شدے اول مسواک
کردے و وضو ساختے و بخواندے این آیة ان فی خلق السموٰت والارض
واختلاف اللیل والنهار تا آخر سورہ الم اللہ و این دعا بخواند اللهم
لك الحمد انت قیم السموٰت والارض ومن فیهن ولك الحمد انت نور
السموٰت والارض ومن فیهن ولك الحمد انت الحق ووعدك الحق و
لقاءك حق وقولك حق والجنة حق والنار حق والنبیون حق ومحمد حق
والساعة حق اللهم لك اسلمت وبك اٰمنت وعلیك توکلت والیك

انبت وبك خاصمت واليك حاكمت فاغفر لي ما قدمت وما اخرت وما
اسررت وما اعلنت وما انت اعلم به مني انت المقدم وانت المؤخر
لا اله الا الله بعد ازان دوازده رکعت نماز بشش سلام بگذارد واگر سورۂ یٰسٓ
یاد داشته باشد در نماز تهجد بخواند حضرت عزیزان رحمہ اللہ گفته اند که چون
سه دل جمع شود کار بندۂ مومن برآید دل شب و دل قرآن و دل بندۂ مومن
واگر وقت تنگ باشد هشت رکعت یا چهار رکعت یا دو رکعت نماز بگذارد
و بعد از نماز دعا کند و بسبق باطن مشغول شود تا صبح بدمد سنت نماز بامداد
را در منزل خود بگذارد و در رکعت اول فاتحه و قل یا ایها الکافرون و در
رکعت دوم فاتحه و قل هو الله احد البته بخواند بعد ازان هفتاد بار استغفر الله
الذی لا اله الا هو الحی القیوم واتوب الیه بگوید واگر شب پگاه باشد بعد از
تهجد و اشتغال بسبق باطن ساعتے بدست راست روی سوے قبله تکیه
کند باز طهارت نو سازد از برائے سنت و فریضه نماز بامداد و در راه مسجد
بگوید استغفر الله من جمیع ما کره الله قولا وفعلا وخاطرا وناظرا وچون
در مسجد در آید پای راست را پیش نهد و بگوید السلام علی اهل البیت اللهم
افتح لی ابواب رحمتك وچون نماز بامداد را ادا کند بر جاے خود بنشیند و بسبق
باطن مشغول گردد تا آفتاب برآید و بعد ازان دو رکعت نماز بگذارد رسول
صلی الله علیه وسلم گفت صلی الفجر بالجماعة ثم قعد یذکر الله تعالی
حتی تطلع الشمس ثم صلی رکعتین کانت له کاجر حجة وعمرة تامة تامة
یعنی هر که نماز بامداد بگذارد بجماعت پس به نشیند و یاد کند حق تعالے را
تا آفتاب برآید بعد ازان دو رکعت نماز بگذارد و به نیت استخاره یعنی طلب
کند از حق تعالی درین روز توفیق خیر و هر شر رسول صلی الله علیه وسلم فرموده

حکایة عن الله عز وجل یا ابن ادم ارکع لی رکعات من اول النهار الفك
اخره حق سبحانه وتعالی میفرماید ای پسر آدم بگذار از برای من دو رکعت نماز
در اول روز تا کفایت کنم آخر روز ترا قال النبی صلی الله علیه وسلم من قعد فی مصلاه
حین ینصرف من صلوة الصبح حتی یصبح یصلی رکعتی الضحی لا یقول الا خیرا
غفر له خطایاه وان کان اکثر من زبد البحر هر که نماز بامداد بگذارد و بنشیند
بر جای نماز خود تا دو رکعت نماز اشراق بگذارد جزاء او نباشد مگر خیر آمرزیده شود
گناهان او اگرچه بیشتر از کف دریا باشد مگر بعضے از مفسران گفته اند در تفسیر این آیه که ابراهیم
الذی وفی یعنی ابراهیم پیغامبر وفا کرد یعنی نماز اشراق را ترک نکرد چون دو رکعت
بگذارد ده بار بگوید لا اله الا الله وحده لا شریك له له الملك وله الحمد
وهو علی کل شئ قدیر و این ذکر حضرت سیف الدین باخرزی رحمة الله علیه تلقین
کردند فقیر را وقتیکه متوجه مزار ایشان می بودم بعده دعا کند و از حق تعالی توفیق خواهد و
چون از مسجد بیرون آید اللهم انی اسئلك من فضلك این دعا را بخواند تا منزل
خود در آید بعده اگر قرآن بداند مصحف پیش نهد و آن مقدار قرآن که خواهد بخواند
بعد ازان اگر طالب علم باشد بدرس مشغول شود و اگر سالک باشد بذکر و مراقبه
مشغول باشد تا آفتاب بلند برآید چنانکه زمین گرم شود نماز چاشت دوازده
رکعت آمده است قال النبی علیه السلام من صلی الضحی اثنی عشر رکعة
بنی الله له قصرا من ذهب فی الجنة یعنی هر که نماز چاشت دوازده رکعت
بگذارد حق تعالی کوشکے از برای وی در بهشت فرماید تا بنا کنند و بهشت نیز
آمده است دو چار و دو نیز آمده ست و بعضے از مفسران بر این آیه که انه کان
للاوابین غفورا بدرستی که خدا تعالی مر اوابین را یعنی کسی که باز گردیده اند از گناهان
نیک آمرزنده است گفته اند مراد از اوابین کسانے اند که نماز چاشت بگذارند

و در حدیث ست که صلوٰۃ الاوابین حین ترمض الفصال یعنی رسول صلی اللہ
علیہ وسلم گفت که نماز اوابین وقتی ست که سنگریزہ گرم شود بافتاب و پای شتر بچہ
چون بزمین رسد بسوزد از گرما و بعضے از مفسران گفتہ اند که نماز اوابین درمیان شام
و نماز خفتن ست شش رکعت و اگر تواند از نماز شام تا نماز خفتن در مسجد بنشیند
و بسبق باطن مشغول باشد که ثواب بسیار ست و حضرت خواجہ بندہ را باین
فرمودہ اند و اللہ تعالی و ھو الموفق بعضے فوائد که از حضرت خواجہ باین فقیر
رسیدہ بود و از خلیفۂ ایشان خواجہ علاء الدین رحمۃ اللہ علیہ بیان کردہ شد
بتوفیق اللہ تعالی حضرت خواجہ فرمودند که امیر خود مرا یک نوبتے گفتند که تا لقمہ
پاک نہ شود مقصود حاصل نشود بعضے گفتہ ما دریا شدہ ایم ما را زیان ندارد
دروغ گفتہ اند بلکہ دریاے بخشش شدہ اند زیرا که رسول صلی اللہ علیہ وسلم
احتراز کرد و گوشت گوسفند مغصوب را نخورد خدای تعالیٰ فرماید یا ایھا الذین
امنوا لا تاکلوا اموالکم بینکم بالباطل یعنے اے مومنان
مخورید مالہاے یکدیگر را بہ باطل یعنے بآن وجہ که شریعت بآن حکم نکردہ است
و صحابہ رضی اللہ عنھم اجمعین در نماز زیادتی و روزہ زیادتی چندان اہتمام نمی
نمودہ اند که در لقمہ و مے گفتند که در حدیث ست العبادۃ عشرۃ اجزاء تسعۃ
منھا طلب الحلال یعنی بندگی کردن خدایتعالی و بخشش ست نہ طلب کردن
حلال ست و می گفتند درویش باید که ہمت بلند باشد بماسوی تعالے التفات ننماید
و بہ واقعات مغرور نگردد و دلیل بقبول طاعت پیش ازین نیست ؎ چو غلام آفتابم
ہمہ ز آفتاب گویم ٭ نہ شبم بہ شب پرستم که حدیث خواب گویم ٭ دوران کوشد
که مظہر قبض و بسط شود تا سمع و فی انفسکم افلا تبصرون معلوم و مے شود
که القبض و البسط فی الونے کالوحی للنبے و می گفتند ماہر چہ یا نتیم از علو ہمت

یافتیم و بندہ را وقتے کہ کلاہ مبارک خود دادند گفتند کہ این را نگاہ دار ہر گاہ کہ ویرا
بینی مارا یاد کن و برکت این بر خانوادۂ تو باشد حضرت خواجہ علاء الدین رحمۃ اللہ علیہ
روزے آمدند و بندہ محزون بود فرمودند چرا حزن داری گفتم معلوم شماست گفتند
کہ معنی این سخن چیست ؎ باذات نہادہ در صفاتیم ہمہ ٭ موصوف صفت
سخرۂ ذاتیم ہمہ ٭ تا در صفتیم جملہ مائیم ہمہ ٭ چون رفت صفت عین حیاتیم ہمہ
و این سخن حکیم غزنوی سنائی ست ہر کسے معنے گفتند آخر بندہ را پرسیدند کہ تو چہ میگوئی
گفتم این اشارہ بتجلی ذات ست کہ و نفخت فیہ من روحی بیان آن می کند بعدہ
گفتند پس غم چرا ست مصرع جانا تو کجا و ما کجائیم ٭ و حضرت خواجہ بندہ را
فرمودند کہ صل من قطعک و اعط من حرمک و اعف عمن ظلمک کہ
سعادت بسیار ست و معنی آنست کہ بہ پیوند با آنکہ از تو بریدہ است و چیزے بدہ
آنرا کہ ترا محروم کردہ است و چیزے در وقت احتیاج بتو ندادہ است و عفو کن
از کسے کہ بتو ستم رسانیدہ است و اینہمہ خلاف ہوای نفس ست و در نیچ دیث
فوائد بسیار ست و میگفتند کہ در حدیث ست الفقراء جلساء اللہ تعالے
ای المقربون غایۃ القرب یعنی فقیران و صبر کنندگان ہمنشینان خداوند
اند عز و جل در قیامت یعنی نیک نیک برحمت او نزدیک اند و فرمودہ اند کہ فقر
دو نوعست اختیاری و اضطراری اضطراری افضل ست زیرا کہ اختیاری حق ست
بہ نسبت بندہ و می گفتند بے فقر ظاہر و باطن کار تمام نمے شود و خواجہ علاء الدین
رحمہ اللہ می گفتند کہ ہمہ قرآن اشارہ بنفی وجود ست و حقیقت متابعت سنت و
مخالفت طبیعت مشکل ست و درین اشارت ست ؎ از ان مادر کہ من زادم گریزانم
شدہ جفتش ٭ از انم لبر نمیخوانند کز مادر زنا کردم ٭ مراد ازین مادر طبیعت ست و
بندہ بترک اختیار خود ٭ تفویض جزئیات و کلیات بخدا بمقام بی ینطق و بی

یبصر میرسد و مراد ازین سخن که حسنات الابرار سیئات المقربین طاعتست
که آن حسنه نزدیک ابرار سیئه است نزدیک مقربان و میفرمودند روندگان راه
دو قسم اند بعضے انواع ریاضات و مجاہدات ہمہ از فضل اومی بینند و عمل را ملاحظہ
نمی کنند و این طائفہ زود تر بمقصود میرسند الحقیقۃ ترک ملاحظۃ العمل و پیر مربی میفرمایند
عمل را رہا مکن ولکن گران بہا بکن و خواجہ ما رحمۃ اللہ علیہ می گفتند کہ ما فضلیانیم
دولیست کس بودیم کہ قدم در کوی طلب نہادیم فضل حق تعالے بمن رسید
یعنی قطب و می گفتند بیست سال ست کہ بفضل آلہی بمقام بے صفتے مشرف
شدہ ایم چنانکہ بآن اشارہ شد بآنکہ تا در صفتیم جملہ مائیم ہمہ و از خواجہ علاء الدین
رحمۃ اللہ علیہ سماع دارم کہ میفرمودند کہ حضرت خواجہ محمد علی حکیم ترمذی در بعضے
از تصانیف خود ذکر کردہ اند در بخارا مجذوبے پیدا شود کہ ویرا چہار دانگ از
ولایت نبی صلی اللہ علیہ وسلم نصیب باشد من بودہ ام و می گفتند کہ دو کرت
تا حجاز رفتم کسے کہ ویرا قابلیت این معنی باشد نیافتم و میفرمودند وزین آیۃ کہ ابراہیم
علیہ السلام گفت رَبِّ اَرِنِیْ کَیْفَ تُحْیِ الْمَوْتٰی قَالَ اَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلٰی وَلٰکِنْ
لِّیَطْمَئِنَّ قَلْبِیْ مراد از اطمینان قلب آن بود کہ ابراہیم مظہر صفات احیائی شود و
می گفتند این آیۃ لَا تَخَافُوْا وَلَا تَحْزَنُوْا وَاَوْلِیَآءَ اللّٰہِ لَا خَوْفٌ عَلَیْھِمْ
وَلَا ھُمْ یَحْزَنُوْنَ بآن آیت کہ انما المومنون اذا ذکر اللہ وجلت قلوبھم
مناقض نیست زیرا کہ دران آیۃ سبب خوف و حزن از اولیای نسبت و عدۂ
الوہیت و صفت جمالی حق ست و درین آیۃ نسبت بندہ و در آیۃ فمن یکفر
بالطاغوت و یؤمن باللہ مراد از طاغوت ماسوی حق ست سبحانہ و میفرمودند
روزۂ مانفی ماست و نماز ما کاناک تراست و این بیست از ایشان باین فقیر رسید

؎ تا روئی ترا ندیدم ای شمع طراز	نے کار کنم نہ روزہ دارم نہ نماز

ور بے تو بوم نماز من جملہ فجار		چون با تو بوم فجار من جملہ نماز

ومعنی آنست کہ بعد از وصول بمقصود معلوم مے شود کہ طاعتے کہ لائق حضرت باشد نمی توان آوردن کہ وما قدروا اللہ حق قدرہ ای ما عظموا اللہ تعالیٰ حق تعظیمہ ومیفرمودند کہ اگر یار بے عیب خواہی پے یار مانی واین بیت می گفتند ؎

بندۂ حلقہ بگوش ار ننوازی بردد		لطف کن لطف کہ بیگانہ شود حلقہ بگوش

ومی فرمودند کہ حقیقت اخلاص بعد از فنا دست میدہد تا بشریت غالب ست میسر نشود واین بیت میگفتند ؎

ساقی قدحے کہ نیم مستیم		مخمور صبوح الستیم
مارا تو بما مان کہ تا ما		با خویشتیم بت پرستیم

لک الحمد یا ذا الجلال والاکرام علی التوفیق والاتمام

والسلام علی خیر الانام

تمت

تمت الرسالة الانسية من تصنيف

مولانا محمد يعقوب چرخی

رحمه الله

تعالی

رسالهٔ قدسیه من کلام خواجهٔ خواجگان خواجه بهاء الدین نقشبند که خواجه محمد پارسا نوشته انداز فرمودهٔ خواجه علاء الدین عطار که از اجل خلفای حضرت خواجه اند قدس الله سرهم

بسم الله الرحمن الرحیم

حمد و ثنای بیحد و منتهای شکر و سپاس بی اندازه و قیاس حضرت بادشاهی را جل ذکره که طالبان وصال و مشتاقان جمال او را دلیل وجود او هم وجود اوست و برهان شهود او هم شهود اوست ؎ تو بدو بشناس ورا نے بخود + راه از و خیزد بدو نی از خرد + نلطفت باولیائك فعرفوك ولو تلطفت باعدائك لما جحدوك + وصلوات متعالیات و تسلیمات متوالیات حضرت نبوی را صلے الله علیه وسلم که جمیع انبیا را پیشوای بحق و همه اصفیا را رهنمای مطلق ست ؎ خواجهٔ کونین و سلطان همه ٭ آفتاب جان ایمان همه ٭ و خلفا و احباب او و بر محبان و بر آل و اصحاب و متابعان او اجمعین الی یوم الدین و بعد این کلمهٔ چند ست از انفاس نفیسه و کلمات متبرکهٔ حضرت علیه صدر رسند ارشاد و هدایت جامع نعوت و خصائص ولایت

ملازمان قطب اہل حقیقت وعرفان مظہر صفات ربانی ومورد
اخلاق سبحانی آنکہ ؎ گشت بے کبر وریا وکینہ +
نور قدسی را رخش آئینہ + وان لقاے او جواب ہر سوال +
مشکل از وی حل شود بی قیل وقال + وعلی تفنن واصفیہ
لحسنہ + یفنی الزمان وفیہ مالم یوصف + اردت لہ
مدحا فما من فضلہ + تاملت الاجل عنہا وقلت + اعنی
قدوۃ العارفین انسان عیون المحققین وارث الانبیاء والمرسلین
شیخنا وسیدنا شیخ بہاء الحق والدین محمد بن محمد البخاری المعروف
بنقشبند قدس اللہ تعالی روحہ وطیب مشہدہ ونور ضریحہ و
نفعنا بمحبتہ والاقتداء بسیرتہ وشمہ ایست از لطائف معارف
کہ در خلال اقوال در مجالس صحبت علی الدوام فی اللیالی والایام
بر زبان مبارک خویش میگذارند وبندہ ضعیف محمد بن محمد الحافظ
البخاری وفقہ اللہ سبحانہ لما یحب ویرضا بعضے آن کلمات قدسیہ
را از سر صدق وارادت بنیت تیمن واستشاد در قلم مے آورد
واکنون بامر واشارۂ اعزہ ودوستان متعنا اللہ تعالے
بلقائہم وادام برکۃ بقائہم حرفی چند از ان انفاس
برای تبرک واستیناس در قید کتابت در آورد تا چون طالبان صادق
ومحبان محقق باستماع آن کلمات انتفاع گیرند چنان بود کہ گویا
شرف مجالست صحبت ایشان دریافتہ اند واز ایشان سخن شنیدہ اند

ذکر احوال ومقامات شریفہ وکرامات وآثار عجیبہ

کہ از مبداے تا منتہاے ایشان گذشتہ است واکثر من ان یعد

وبحصی ست اگرچه درینوقت قوای درخورست وپسندیده تا از نسیمات
ریاض احوال عجیبهٔ ایشان شمه بمشام جان طالبان صادق برسد و
دلهای وجانهای ایشان رازان استراحی حاصل باشد وبر موجب
عند ذکر الصالحین تنزل الرحمة در ذکر آن امید وصول بفضل الٰهی و
نزول فیض نامتناهی باشد اما درینوقت بدین مقدار اختصار افتاد
ح حدیث معجز تبریز و شمس دین کم گوی ٭ کہ نیست در خور او گفت
عقل سودائی ٭ خموش زیر زبان ختم کن تو باقی را ٭ کہ ہست بر تو
مؤکل غیور لالائی ٭ وخود سخنان این طائفه که از ذوق وحال ست
نه از حفظ وقال بحقیقت چنانکه اهل بصیرت گفته اند فقه الله اکبر
وبرهانه الاظهر ست ویقینی که اهل بصیرت را از تامل در سخنان این
طائفه بحاصل آید اقوی واعلی بود از یقینی که بمشاهدهٔ خوارق عادات
باشد ازینجا گفته اند ح موجب ایمان نباشد معجزات ٭ بوی
جنسیت کند جذب صفات ٭ معجزات از بهر قهر دشمن ست ٭
بوی جنسیت پی دل بر دنست ٭ وچون سخنان این طائفه از تجلی
کلام الٰهی بود صفت آن سخن را کماهی در زبان نتوان آورد یکے
از کبرا میگوید الحمد لله الذی جعل الانسان الکامل معلم الملك
وادار تشریفاً وتنویهاً بانفاسه الفلك وبا اینهمه بعضے از
منکران قرآن را اساطیر الاولین خواندند یضل به کثیرا ویهدی
به کثیرا پس سخنان این طائفه کنیل مصراللمحجوبین وبلاعلی المحجوبین ست ح

ہر کس افسانه بخواند افسانه است	وانکه دیدش نقد خود در دانه است
آب نیل ست وبقبطی خون نمود	قوم موسیٰ را نخون بود آب بود

قوارع عادات لشکر است بیان مومن و لشکر دانا یقینی کز سخنان

دشمن ایخرف این دم در نظر | شد ممثل سرنگون اندر سفر
گر تو مردی راز جوئی راز جوی | جان فشان و خون بگریمی باز جوی

بقدر تصفیهٔ دل از علائق و عوائق و شواغل و بر مقدار تامل بسیار
در سخنان ایشان فهم معانی ظاهره تخم فهم معانی خفیه میگردد و جمال فهم
حقیقت روی می نماید با آنکه سخنان اینطائفه که از عالم علم و[۲] اثبت
و عیانست نه از علم درست و بیان از طور یست که هر چند ازان
طور بلسان علم و عبارت یا بلسان ذوق[۳] و اشارت سخن گفتند
بحقیقت شرح آن با کسی که بدان نرسیده است نتوانستند گفت
و ما قدروا الله حق قدره[۴] و ما زاد بیانهم غیر سترة فان الاعراب
عنه بغیر ذائقة ستر و الاظهار بغیر واجده اخفاء و مقصود
گویندگان جز به تنبیهی و تشویقی بیش نبود زیرا که این نوع سخن طلب
طالبان را قوت دهد و همت ایشان را قوی گرداند و اگر کسی را در
سر پنداری بود در هم شکند تا فضل دیگران و افلاس خود بیند
سخن بعضی از مشائخ ست قدس الله تعالی ارواحهم لا تزن الخلق
بمیزانک و زن نفسک بمیزان الصدیقین لتعلم فضلهم و افلاسک
شیخ شهید مجد الدین بغدادی قدس الله روحه دعا میکرد و میفرمود الهی
کار تو بعلت[۵] نیست مرا ازین قوم گردان یا از نظارگیان این قوم

گردان کم قسم دیگر را طاقت ندارم | انظم گر نیم مردان ره را هیچکس
ذکر ایشان کرده ام اینم نه بس | گر نیم ز ایشان از ایشان گفته ام
خوش دم کن قصه از جان گفته ام | و شیخ امام عارف ربانی ابو یعقوب

یوسف بن ایوب همدانی را قدس الله تعالی روحه پرسیدند چون

این طائفه روی در مقام نقاب آرند چکنیم تا بسلامت مانیم فرمودند
هر روز از سخنان ایشان بخوانید و یکی از صدیقان میفرماید کسی باید که
از گوید تا من شنوم یا من گویم دا و شنود اگر در جنت گفتگوے او
نخواهد بود مرا با جنت چه کار اقتباس جذوات مواجید از انفاس طیبهٔ
ایشان توان کرد و من احسن قولا ممن دعا الی الله وعمل صالحا ؎

گر ندارم از شکر جز نام بهر	این بسی بهتر که اندر کام زهر
آخرم زان کاروان گردی رسد	قسم من زان رفتگان دردی رسد
لفظها نسبت باو قشر ست لیک	پیش دیگر فهما مغز ست نیک
آسمان نسبت بعرشش آمد فرود	ورنه بس عالی ست پیش خاک تود

و این کلمات قدسیه اگرچه قصیر المبانی ست کثیرة المعانی ست دالقلیل
یدال علی الکثیر والجرعة تنبئ عن القدیر قدوة الکبار شیخ بزرگوار شیخ
عبد الرحمن سلمی نیشاپوری قدس الله تعالی روحه که مصنف حقائق التفسیر
وصاحب کتاب طبقات مشائخ اند قدس الله تعالی ارواحهم وغیرهما
در کتاب طبقات از هریک ازان مشائخ کبار مقدار بیست سخن و
کما بیش ایراد فرموده اند همان مقدار را در نظر اولی الابصار و اهل بینش
و اعتبار دال بر سیرت و طریقت و علم و حال آن بزرگوار گردانیده اند
و دران چند سخن بیان بعضے از علوم و معارف ایشان که اساس
سیر و سلوک بران ست کرده اند ولنا فیه اسوة حسنة
فی تقلیل الکلام مع الدولة علی المرام و حاصل آنکه ؎

در نیابد حال پخته هیچ خام	پس سخن کوتاه باید والسلام

بدانکه این کلمات قدسیه را در بعضے از مواضع احتیاج باندک شرحی

افتد اولی ترین آن بود که آن شرح باستعانت و استمداد از کلمات مشائخ وانفاس نفیسه اهل الله باشد فان کلام المشائخ یفسر بعضه بعضا ودر میان دو سخن که شرح و مشروح دائره در خط کشیده شود تا فصلے باشد برمبنی از وصل زیرا که ؎ جمله معشوقست وعاشق پرده ٭ زنده معشوقست و عاشق مرده ٭ واین ضعیف در خود نمے بیند که بریں معنی اقدام نماید اما بحکم اشارهٔ شریفهٔ قدوهٔ اهل الله صفوهٔ اصحاب الانتباه سندار باب الطریقة موضح رموز اهل الحقیقة اسوهٔ طلاب الیقین خدمت خواجهٔ علاء الحق والدین محمد بن محمد البخاری المشتهر بعطار اطال الله تعالی مدة حیاته وافاض علی المسترشدین انواره کاته درین فرصت در املاء این مجموعه شروع افتاد اگر بدو همت و نظر قبول ایشان زیاده گردد نظم

این سخن را چون تو مبدا بودهٔ	گر فزون گردد تو اش افزودهٔ
دیدهٔ غیب ست چو غیب ست او ستاد	کم مبادا از جهان این دید و داد
شرح توحید ست با اهل جهان	همچو راز عشق باید در نهان
لیک گفتم وصف تو تا ره برند	پیش ازان کز فوت آن حسرت خورند

باشد که درین گفتن و نوشتن وجود این ضعیف درمیان نباشد و این جمع و تالیف برکت دعوات صالحه صاحب نظران سبب درجات قربت گردد و به سبحانه الحول والقوة فمن تلك الكلمات القدسية مسلماني وانقیاد احکام و رعایت تقوی و عمل بعزیمت و دور بودن از رخصتها بقدر قوت همه نور و صفاست و رحمت ست و واسطهٔ وصول بدرجات ولایت بمنازل و مقامات شریفه اولیاء الله از پرتو این صفات میرسد انچه حضرت خواجهٔ ما قدس الله روحه درین کلمات فرموده اند اشاره بآن نفسی ست که ایشان را از حضرت خواجه بزرگ خواجه عبد الخالق غجدوانی قدس الله تعالی روحه رسیده است در مشاهده و واقعه که حضرت خواجهٔ ما را قدس الله تعالی روحه واقعه بوده است در مبادی جذبات و غلبات احوال ایشان

و این واقعه دران شب بوده است که بسه مزار از مزارات متبرکه رسیده اند دران سیر و جذبه
مزار متبرک که در نواحی بخارا است و منسوب بخواجه محمد بن واسع رضی الله عنه بوده است
از کبار تبع تابعین اند و رسیدن ایشان به بلاد ماوراء النهر بنقل صحیح ثابت شده است
و امر حضرت خواجه بزرگ مر حضرت خواجه ما قدس الله سرهما دران واقعه این بوده است که قدم
در عزیمت زنی و از رخصتها دور باشی و متابعت سنت کنی و از بدعتها اجتناب نمائی
و دیگر سخنان فرموده اند که بمبدأ سلوک و وسط و نهایت تعلق دارد و حضرت خواجه
ما قدس الله روحه علی الدوام در سلوک از سر تحقیق به آن امرها و وصیتها عمل میکردند
و بعنایت حق سبحانه و تعالی نتیجه عمل بهر وصیتی در خود مطالعه می نموده اند و بر موجب آنکه
دران واقعه مامور بودند بعمل لغزیمت بذکر علانیه عمل نکرده اند و بواسطه عمل به آن وصیتها
ترقی در احوال باطنی خود مشاهده می نموده اند قصه شرح آن واقعه و سائر احوال و کرامات غریبه
ایشان در مقامات ایشان مسطور است که بعضی از اعزه اصحاب و مخلص احباب متعنا الله بلقائهم
و ایدهم و ایاهم بجمع و تالیف آن قصدی نموده انشاء الله العزیز که علی اکمل الوجوه و
اجملها تمام گردد و بذکر نشر آن مقامات گوشها و زبانهای محبان و مخلصان منور
و معطر شود و حضرت خواجه ما را قدس الله روحه در طریقت نظر قبول بفرزندی از
خدمت شیخ طریقت خواجه محمد بابا سماسی ست که ایشان از خلفای حضرت عزیزان
خواجه علی رامیتنی اند و ایشان از خلفای خواجه محمود انجیر فغنوی اند و ایشان از خلفای
خواجه عارف ریوگری اند و ایشان از خلفای حضرت خواجه بزرگ خواجه عبد الخالق غجدوانی
قدس الله تعالی ارواحهم و نسبت ارادت و صحبت و تعلیم آداب سلوک و تلقین ذکر ایشانرا
بخدمت امیر سید کلال رحمة الله علیه که از خلفای خواجه محمد بابا مذکور ست اما نسبت تربیت
حضرت خواجه ما قدس الله تعالی روحه در سلوک بحقیقت از روحانیت خواجه بزرگ خواجه
عبد الخالق غجدوانی ست قدس الله تعالی روحه چنانکه شمه ازان در بیان آمد و حضرت خواجه

عبد الخالق غجدوانی از خلفای امام ربانی شیخ یعقوب ابو یوسف همدانی اند و امام ابو یوسف
همدانی را در تصوف انتساب بشیخ طریقت شیخ ابو علی فارمدی طوسی ست که از کبار مشائخ
خراسانند و حجة الاسلام امام محمد غزالی را تربیت در علم باطن از ایشان ست و شیخ ابو علی
فارمدی را در تصوف انتساب بشیخ بزرگوار ابو القاسم گرگانی طوسی ست نسبت
ایشان بسه واسطه بسید الطائفه شیخ جنید بغدادی می پیوندد و دیگر نسبت شیخ
ابو القاسم گرگانی در تصوف بشیخ بزرگوار شیخ ابو الحسن خرقانی ست که پیشوای مشائخ
وقطب زمان خویش بودند و چون دران عهد های گذشته صاحب دولتان حقیقی که کاملان
راه و سالکان طریق انتباه اند بسیار می بوده اند و در دور های اخیر کمتر نزل اعز من الکبریت الاحمر
گشتند لاجرم وقت بودی که طالبان صادق بعد از انکه در صحبت و متابعت یکے از
کبرائے دین و مقتدایان اهل یقین مرغ روحانیت ایشان از بیضهٔ بشریت بواسطهٔ
تسلیم تصرفات آن مقتدا بکلی بیرون آمده بودی بسی از کاملان مکمل دیگر نظر تربیت
وقبول یافتندی و بشرف صحبت و سعادت خدمت ایشان رسیدندی و انوار علوم
ومعارف احوال ایشان اقتباس کردندی بسبب این انتساب در تصوف وعلم باطن
متعدد و متضاعف شدی و شیخ شهید شیخ مجد الدین بغدادی قدس الله تعالی روحه
اشاره باینمعنی فرموده اند که در سند علم باطن هر چند واسطه بیشتر آن اسناد عالی تر
زیرا که مشائخ که مقتبسان انوار حقیقت اند از مشکات نبوت هر چند انوار بواطن ایشان
را اجتماع بیشتر راه بر طالب بواسطهٔ آن روشن تر که نور علی نور یهدی الله
لنوره من یشاء و ازینجاست که همه مشائخ را اتفاق ست که معروف کرخی را
قدس الله تعالی روحه که سلسلهٔ اکثر مشائخ با و می پیوندد و انتساب او در علم باطن بدو
طرفست یکے بداؤد طائی ست قدس الله تعالی روحه که نسبت او در بمعنی بحبیب
عجمی ست و او را بحسن بصریست رضی الله عنهما و او را بامیر المومنین علی کرم الله وجهه

۴ از صفحهٔ پیش
۴ از صفحهٔ پیش

وایشان را بحضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم و دیگر معروف کرخی را انتساب در علم
باطن بہ امام علی بن موسی رضاست رضی اللہ تعالی عنہ وایشان را بہ پدر خود امام
موسی کاظم رضی اللہ عنہ وایشان را بہ پدر خود امام جعفر صادق رضی اللہ عنہ وطریقہ
ایشان طریقہ ائمہ اہل بیت ست اباً عن جدٍ رضی اللہ عنہم اجمعین چنانکہ مشہور ست
وسلسلہ ائمہ اہل بیت را رضی اللہ عنہم در علم ظاہر و علم باطن علمای و کبرای امت رضی اللہ
عنہم بیانا لغزتہا و نفاستہا و تعظیما لشانہا سلسلۃ الذہب نامند و شیخ ابو الحسن
خرقانی را انتساب در تصوف بسلطان العارفین شیخ ابو یزید بسطامی ست
قدس اللہ روحہ و تربیت ایشان در سلوک از روحانیت شیخ ابو یزید ست
و ولادت شیخ ابو الحسن بعد از وفات شیخ ابو یزید بمدتی بودہ است و شیخ ابو یزید را
انتساب بہ امام جعفر صادق ست رضی اللہ عنہ و تربیت ایشان ہم از روحانیت
امام جعفر ست رضی اللہ عنہ و بنقل صحیح ثابت شدہ است کہ ولادت شیخ ابو یزید
بعد از وفات امام جعفر ست رضی اللہ عنہ و امام جعفر را انتساب در علم باطن بدو
طرف ست یکی بہ پدر خود امام محمد باقر رضی اللہ عنہ و امام محمد باقر را بہ پدر خود امام
زین العابدین علی بن الحسین بن علی رضی اللہ عنہم و امام زین العابدین را بہ پدر
خود سید الشہدا حسین بن علی رضی اللہ عنہم و سید الشہدا حسین بن علی را بہ پدر خود
امیر المومنین علی بن ابیطالب رضی اللہ عنہ و امیر المومنین علی را بحضرت رسالت
صلی اللہ علیہ وسلم و علی آلہ و اصحابہ اجمعین دیگر امام جعفر را انتساب در علم باطن
بہ برادر خود قاسم بن محمد بن ابی بکر صدیق ست رضی اللہ عنہم و قاسم بن محمد از
کبار تابعین ست و از فقہاء سبعہ است کہ در میان تابعین مشہور ست و آراستہ بعلم ظاہر
و باطن و قاسم را رضی اللہ عنہ انتساب در علم باطن بسلمان فارسی ست رضی اللہ عنہ و
سلمان فارسی را باوجود دریافت شرف صحبت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و تشریف سلمان من اہل البیت

انتساب در علم باطن با بوبکر صدیق رضی اللہ عنہ نیز بودہ بعد از انتساب بحضرت
رسول صلی اللہ علیہ وسلم و ہمچنین اہل تحقیق بر آنند کہ امیر المومنین علی رضی اللہ عنہ
بعد از حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم از خلفای رسول صلی اللہ علیہ وسلم کہ بر امیر المومنین
علی رضی اللہ عنہ مقدم بودہ اند ہم بہ نسبت باطن تربیت یافتہ اند و شیخ الطریقہ
شیخ ابو طالب مکی قدس اللہ روحہ در کتاب قوت القلوب فرمودہ است کہ قطب الزمان
در ہر عصری الی یوم القیمہ در مرتبہ و مقام نائب مناب حضرت ابو بکر صدیق ست
رضی اللہ عنہ و آن سہ دیگر از اوتاد کہ فرو دتر از قطب اند در ہر زمان نائب مناب
آن سہ خلیفہ دیگر اند حضرت امیر المومنین عمر و حضرت امیر المومنین عثمان و حضرت
امیر المومنین علی رضی اللہ تعالی عنہم اجمعین و بر مثال یقین و صفت و حالت
ایشان اند و آن شش دیگر از صدیقان کہ صفت ایشان ست کہ بہم یقوم
الارض و بہم یرزقون و بہم یدفع البلاء عن اہل الارض و بہم یمطرون
در ہر زمانے نائب مناب آن شش دیگر اند از عشرہ مبشرہ رضوان اللہ تعالی عنہم اجمعین
و حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم در اواخر حیوۃ خطبہ فرمودند و دران خطبہ چنین گفتہ
اند اما بعد قال اللہ عز و جل اتخذ صاحبکم خلیلا و لو کنت متخذا احدا خلیلا
لاتخذت ابا بکر خلیلا و در حدیث دیگر فرمودہ است ان اللہ عز و جل
اتخذ ابراہیم خلیلا و موسی نجیا و اتخذنی حبیبا ثم قال و عزتی و جلالی
لاوثرن حبیبی علی خلیلی و نجی و مضمون این دو حدیث آنست کہ اہل بصیرت
و ارباب تحقیق گفتہ اند خلت عبارتست از دو مقام یکی نہایت مرتبہ محبی و این معنی مذکور
در حدیث دوم و دیگر نہایت درجات مراتب محبوبی و مراد اینمعنی ست در حدیث اول
و ہیچکس را با حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم درین مرتبہ شرکت نیست لفظ
مقام محمود مشعر باین نہایت ست و مبنی باین درجۂ کمال ست و آنکہ فرمودہ صلی اللہ

علیه وسلم اگر کسی را درین مقام خاص با من شرکت بودی ابوبکرؓ را بودی دلیل ست
بر آنکه ابوبکر صدیق رضی الله عنه بحسب ولایت وعلم باطن که علم بالله ست اکمل و افضل
و اعلم و اعظم اولیای امت ست بلکه افضل همه صدیقان ست بعد از پیغامبران صدیق اکبر
امت و کبرای اهل بصیرت را قدس الله تعالی ارواحهم برین معنی اجماعیست و این معنی
بکلی دفع خیال کسانی می کند که برخلاف این اعتقاد دارند و افضلیت او را تاویل بر وجه
دیگر می کنند از آنچه مذکور گشت از احوال حضرت خواجهٔ ما قدس الله تعالی سره درین
محل و از بیان سلسلهٔ مشائخ قدس الله ارواحهم معلوم گردد که ایشان را طریقهٔ
اویسیان بوده است و بسیار از مشائخ ایشان که درین سلسله مذکور اند اویسی
بوده اند و معنی اویسی اینست که حضرت شیخ طریقه شیخ عطار قدس الله روحه
گفته اند که قومی از اولیاء الله عز و جل باشند که ایشان را مشائخ طریقت و کبرای حقیقت
اویسیان نامند و ایشان را در ظاهر حاجت به پیری نبود زیرا که ایشان را حضرت رسالت
صلی الله علیه وسلم در حجرهٔ عنایت خود پرورش میدهد بواسطهٔ غیری چنانکه اویس را
داد رضی الله عنه و این عظیم مقام بود و بس عالی تا کرا اینجا رسانند و این دولت
بکه روی نماید ذلك فضل الله یؤتیه من یشاء والله ذو الفضل العظیم و بسیار
از مشائخ این طریق را در اوان سلوک توجه باین مقام بوده است چنانکه شیخ بزرگوار
شیخ ابو القاسم گرگانی طوسی را که سلسلهٔ مشائخ ابو الجناب نجم الدین الکبری
قدس الله تعالی ارواحهم بایشان می پیوندد و از طبقهٔ شیخ ابو سعید ابو الخیر و شیخ ابو الحسن
خرقانی اند قدس الله تعالی ارواحهم در ابتداء ذکر این بود که علی الدوام گفتی اویس رح
و در طریق سلوک ارواح مقدسه وسائط اند در وصول فیض ربانی و تجلیات رحمانی
اما در طریق جذبه که طریق وجه خاص ست هیچ واسطه درمیان نبود و مقصود از ذکر
لا اله الا الله توجه بدین وجه خاص ست که ضروری همه موجودات ست و التجا و اعتصام

بصفت قیومیت ست چنانکه عطار قدس الله سره می فرماید غزل

بادشاها دل بخون آغشته ایم	پای تا سر چون فلک سرگشته ایم
گفتهٔ من باشما یم روز و شب	یک نفس فارغ مباشید از طلب
چونکه با لطفت چنین همسایه ایم	لطف تو خورشید و ما چون سایه ایم
چون بود جان بخش بی سرمایگان	گر نگهداری حق همسایگان ٭
رهبرم شو زانکه گمراه آمدیم	دولتم ده گرچه بیگاه آمدیم
هر که در کویت بدولت یار شد	ور تو گم گشت و ز خود بیزار شد
مبتلای خویش و حیران توام	ور بدم ور نیک هم زان توام
نیستم نومید و هستم بی قرار	بو که در گیرد یکی از صد هزار

چون سالک را بهر دو صفت جلال و جمال پرورش دهند جلال او را جمال بود و جمال او را جلال باشد در استیلای خوف رجا بود و در غلبهٔ رجا خوف باشد و در عین آن زمان که مظهر صفت جلال گردد بصفت جمال توجه تواند نمود آن نظر سلطان العارفین ابو یزید قدس الله تعالی روحه بر مرید ابو تراب بخشی نظر جلال بود بنسبت تجلی ذات و آن مرید بصفت جمال پرورش یافته بود اگر بهر دو صفت پرورش یافته بودی او را قوت کشیدن باران نظر سلطان العارفین بودی و وجود بشریت او متلاشی نگشتی وقتی با محمد زاهد درویش صادق بود در صحرائی بودیم بکاری بیرون آمده و تیشها با ما بود حالتی پدید آمد تیشها را گذاشتیم و روی در ان بیابان آوردیم و با همدگر از هر نوع سخن میگفتیم تا سخن بدینجا رسید که سخن در عبودیت و فدا میرفت او گفت فدا تا چه باشد گفتم تا غایتی که اگر درویش را گویند ترا می باید مردن فی الحال بمیرد درین زمان گفتن صفتی در من پدید آمد که روی بمحمد زاهد کردم و گفتم بمیر فی الحال محمد زاهد بیفتاد و روح از وی بکلی مفارقت کرد مدتی برین صفت بگذشت تن او

بعد از مفارقت روح بیفتاده بود پشت بر زمین و روی در آسمان و پا سوی قبله
از چاشت تا نیم روز دران روز هوا بغایت گرم بود و آفتاب در برج میزان بود ازان
صفت قوی مضطرب شدم و نیک متحیر گشتم در نزدیک آنجا سایه بود زمانی دران
سایه در تحیر نشستم و باز از انجا برودی آمدم و در روی وی نگاه کردم رنگ و از
اثر گرمی هوا سیاهی میز و حیرت من زیاده شد ناگاه دران حالت الهامی بدل من
رسید که بگو محمد زاهد زنده شو سه بار این کلمه را گفتم اثر حیوة دران ظاهر شدن گرفت و در
اعضای وی حرکت پدید آمد و در همان ساعت زنده شد و بحال اصل باز آمد بخدمت امیر
سید کلال رفتم و آن قصه را بر ایشان عرض کردم چون در اثنای قصه گفتم روح از بدن او
مفارقت کرد و من متحیر شدم امیر فرمود ندای فرزند چرا دران حالت نگفتی زنده شو گفتم
الهامی بدل من رسید تا چنین گفتم و او بحال خود آمده اهل تحقیق گفته اند پرورش بهر دو
صفت جمال و جلال سالک را وقتی بود که بحقیقت محبت ذاتی رسد و یکی از علامات رسیدن
به محبت ذاتی سالک آن بود که جهات صفات مقابلهٔ محبوب همچو اعزاز و اذلال و ضر
و نفع نزدیک سالک یکسان بود و نیز اهل تحقیق گفته اند یعطی الحق سبحانه المحبوب
من اولیائه فی الدنیا اول ما یعطی اهل الجنة فی الآخرة وهو قوله کن فیکون و
تلك الکلمة صیرورة الارادة الکلیة و در صفت این مقام ست آنچه گفته اند نظم

چون چنین خواهی خدا بد هر چنین	میدهد حق آرزوی متقین
کان للہ بود در ما مضے	تا که کان للہ پیش آمد جزا

اما کمال معرفت و کمال ادب اقتضای آن کند که آن ولی محبوب ارادت خود را تابع ارادت
حق سبحانه و تعالی گرداند و ارادت حق را تابع ارادت خود نسازد و بشناسد که آنحضرت متبعیت
را شاید و اگر این صفت ازوی ظهور کند بی اختیار وی باشد یعنی از خواست امتناع نماید بیت

چون ولی را هست قدرت از الٰه	تیر جسته باز گرداند ز راه

ونیز گفته اند که اولیاء الله در وقت ظهور مثل این صفت عیسوی المشهد باشند
یعنی آن مرتبه زنده گردانیدن ایشان را بواسطهٔ روحانیت عیسیٰ باشد علیه الصلوة
والسلام سلطان العارفین ابویزید قدس الله تعالی روحه مورچه در زیر قدم مبارک
او سپرده شد از کشته شدن آن مورچه متالم و متاثر گشت الهامی بدل او رسیده
که دران مورچه دم در دم او در دمید مورچه زنده شد دران حالت ابویزید عیسوی
المشهد بود ند ونیز گفته اند که کاملان اولیاء الله را نصیب تمام ست از نور حیوة حقیقیه
که صفت ذاتیهٔ جناب احدیت ست وعکسی ازان بر فطرت سلیمهٔ انسانیت یافته
است ایشان اند که بر طهارت فطرت اند واز ظلمات طبیعت وصفات بشریت
که تغیر کنندهٔ آن فطرت ست خلاص یافته اند وچون ایشان از نور حیوة حقیقیه
بهرهٔ تمام دارند باین نور بر بواطن واستعدادات وخواطر ونیات واعمال واحوال
مخفیه خلق مطلع می شوند بطریق فراست واز مطالعهٔ هیآت واوضاع بدنیه آن معانی
مخفیه را ادراک می کنند ودیگر هم باین نور حیوة حقیقیه که نور الهی ست دلهای طالبان
مستعد را زنده می گردانند وآن زنده گردانیدن بحیوة حقیقیه شریف ترست از
زنده بحیوة حسیه اما زنده گردانیدن بحیوة حسیه ومظهر احیای حسی شدن کمترست
وقوع وی درمیان اولیاء الله وعظیم ترست در نفوس خلق بدان التفات ننمودند
منتها همه دور افتادگی های خلق ازانست که خود را دور می اندازند واختیار بار بر خود
زیاده می کنند وگرنه قصور در فیض الهی نیست خدمت امیر سید کلال تمثیل می نمودند
می فرمودند که تا نم تعلقات دور نشود کوزهٔ وجود شائستهٔ آن نشود که اورا در خم دان
درست در آرند باز چون کوزها را در خمدان تصرف در آورند بعضے ازان خمدان
درست بدر می آید وبعضے شکسته واین بنسبت ظهور ارادت ازلیست وما این
همه آنرا که شکسته بیرون آمده است فی الجمله هم امیدی هست که دیگر بار اورا آرد سازند

و با گلی دیگر یار کنند و کوزه سازند و بار دیگر بخمدان برند تا باشد که این بار درست بیرون آید
و میفرمودند که امیر در آخر حیات سه شبانروز روی بقبله متوجه نشسته بودند و با کسی سخن
نمی گفتند بعد ازان سخن آمدند و شکر گفتند و فرمودند مقصود ازین توجه آن بود که شنیده
شود که این در را بقبول باز می کنند یا رد و اولیاء الله را بحکم آیه لهم البشری فی الحیوة
الدنیا و فی الآخرة الآیة هم در دنیا در وقت رفتن از حق سبحانه و تعالی بشارت می
بود بقبول و غفران و دیگر انچه فرمودند همه دور افتاد گیها الی آخره بنا بر آنست که
هر چند بنده را صفت اختیار و خواستهای طبعی کمتر می گردد وجود بشریت بیشتر نفی می
شود و ازان نفی قرب بنده بحق سبحانه و تعالی زیاده میگردد زیرا که گفته اند ؎

قرب حق دوری تست از بود خویش	بے زیان خود نیابی سود خویش

و بمقدار نفی اختیار بنده را با حضرت الوهیت موافقت در تدبیر تقدیر او بیشتر می شود
و بمقام رضا و سعادت نزدیکتر می گردد همواره بنده بواسطهٔ ترک اختیارها و خواستهای
گوناگون طبیعی و محو گردانیدن آن صفات و تعینات بشریت از خود در درجات
قربت ترقی می نماید تا چون بدرجهٔ اعلی بی اختیاری برسد و او را بحقیقتین هیچ خواستی
نماند انگاه از حضیض بشریت بذروهٔ عبودیت ترقی تواند بود شائسته آن تواند گشت
که تصرفات جذبات الوهیت او را بمرتبهٔ الفناء فی الله و البقاء به برسانند که اول درجات
ولایت خاصهٔ اوست و منتهای سیر الی الله ست و مبدأ سیر فی الله ست عجائب این طور را
نهایت نیست و سلوکی که عبارت از سیر الی الله غالبا بحکم سنت الٰهی شرط این جذبه است که
در سیر فی الله ست نه آنکه هر که علی القطع طلب کند یابد یا هر که سلوک کند به مقصود رسد

نه هر صدف که فرو خورد قطرهٔ باران	درون سینهٔ او گشت جای دُر دانه
صدف بباید و باران بحر و چندین سال	هنوز نیست محقق که می شود یا نه
خلیل یطاع فنائی الی الحی	کثیر و اه الا الصلون قلیل

غواصان را اگرچہ نیمے نبود		در ہر صدفے دُرِ یتیمے نبود
در عمر بنا در آنچنان می افتد		وین دولت ہر سیہ گلیمے نبود

و این سیر فی اللہ را مقام وصول خوانند و در سیر الی اللہ سیر عاشق ست بمعشوق و در سیر فی اللہ سیر معشوق ست در عاشق و این سعادت بعد از فنای صفات بشریت و بی اختیاری حقیقی میسر گردد چنانکہ در ہر دو عالم او را ہیچ مرادی و خواستی نباشد جز او و این بے اختیاری حقیقی بواسطہ بے اختیاری در تسلیم ولایت شیخ بود تسلیم ارادت شیخ نزد بان تسلیم احکام قضا و قدر ست چون اینجا از عہدہ تسلیم بیرون آید آنجا تسلیم تواند بود و چون از عہدہ تسلیم در تصرفات ولایت شیخ بیرون آید تیغ عزت از پیش جمال حقیقت بکشاید و قاصد بمقصود و مرید بمراد رسد قال الجنید رض الاتصال بالحق بقدر الانفصال عن الخلق و منہا اثر توجہ بروحانیت اویس قرنی رضی اللہ عنہ انقطاع تمام و تجرد کلی از علائق ظاہری و باطنی بود و ہر گاہ کہ توجہ بروحانیت قدوۃ الاولیا خواجہ محمد علی حکیم ترمذی قدس اللہ روحہ نمودہ شدی اثر آن توجہ ظہور بے صفتی محض بودے و ہر چند دران توجہ سیر افتادی ہیچ اثری و گردی و صفتی مطالعہ نمی افتاد و چون وجود روحانیت در انوار حقیقت بے نہایت محو شود ہر چند آدمی از خود وجودی طلبد و آنچہ سرمایۂ ادراک ست از خویشتن بجوید جز بے صفتی و بے نہایتی چیزی دیگر نہ بیند این سخن را وقتی می فرمودند کہ از مبادی سلوک و احوال خود حکایت میکردند و توجہات خود با رواح طیبۂ مشائخ کبار رضی اللہ عنہم و ظہور اثر ہر توجہی را در بیان آوردند گفتہ اند اولیاء اللہ مختلف اند بعضے بے صفت اند و بے نشان و بعضے بصفت اند و بعضے از صفات نشان منگشتہ اند مثلاً گویند ایشان اہل معرفت اند یا اہل معاملہ اند یا اہل محبت اند یا اہل توحید اند و کمال حال و نہایت

درجات اولیارا در بی صفتی و بی نشانی گفته اند بی صفتی اشارت بکشف ذاتی ست که مقام
بس بلند ست و درجه بس شریف ست و عبارت و اشارت از کنه آن مرتبه قاصر ست و این سخنان بنسبت
بمتوسطان ست که ادراک بصفتی می توانند کرد نه بنسبت حال مبتدیان که از ادراک قاصر اند

نظم

برتر از علم ست و بیرون از عیان	ذاتش اندر هستی خود بی نشان
زو نشان جز بی نشانی کس نیافت	چاره جز جان فشانی کس نیافت
گر عیان جوئی نهان انگه بود	ور نهان جوئی عیان انگه بود
در بهم جوئی چو بیچون ست او	آن زمان از هر دو بیرون ست او
صد هزاران طور از جان برتر ست	هر چه خواهم گفت او زان برتر ست
عجز ازان همراه شد با معرفت	کو نه در شرح آید و نه در صفت

و کمال این مرتبه بی صفتی حضرت سید المرسلین راست صلی الله علیه وسلم و همه انبیا و اولیا علی حسب
مراتبهم خوشه چینان خرمن سعادت اویند و باستمداد از باطن مقدس او در درجات این مرتبه
ترقی می نمایند و مقام محمود که مخصوص بحضرت اوست صلی الله علیه وسلم اشارت بکمال
این مرتبه است و از خواص مرتبه بی صفتی آنست که صاحب این مرتبه از اهل تمکین بود و
از صحبت قلب بصحبت مقلب قلب پیوسته باشد و بجمیع صفات و اخلاق الهی متخلق و
متصف گشته باشد و متصرف بود در احوال باطنی و نبا برین اورا ابوالوقت گویند و از
صفتی بصفتی باختیار خود انتقال تواند نمودن و از بقایای وجود بشریت بکلی صافی

شده باشد و ازین معنی گفته اند	صوفی ابن الوقت باشد در مثال
لیک صافی فارغ ست از وقت حال	حالیا موقوف عزم و رای اوست
بسته بر رای جهان آرای اوست	ومنها حدیث اجمعوا وضوءکم

جمع الله شملکم اشارت ست بآنکه وضوء باطن را با وضوء ظاهر جمع کنند
تا استقامت باطن بحاصل آید و استقامت باطن آنست که رجنب کلمه توحید

همه تعلقات روحانی وجسمانی منفی گردد ونفی آن همه تعلقات استقامت احوال ست
ودلیل بر استقامت احوال استقامت افعال ست که امتثال امر ونهی خداوندی
وتعظیم فرمانهای حضرت اوجل ذکره است وجز باستقامت افعال استقامت
احوال معلوم نمی گردد ورونده راه راهر آئینه روش وکوشش می باید تا کار او
بجای رسد روش یعنی رعایت ادب با اهل الله وکوشش یعنی سعی نمودن در
کارهای حق سبحانه وتعالی وعمل کردن بانچه اورا معلوم شده است هرچه میگوییم ار
لوازم ست بان عمل کنیم لم تقولون مالا تفعلون کاری مشکاست
فاذکرونی اذکرکم ذکر حق سبحانه وتعالی یاد کردست بدان هر آیتی که مذکور ست
وهرچه دیده شد ودانسته شده همه غیر ست وحجابست بحقیقت کلمه لا آنرا نفی باید
کردن ونفی خواطر که شرط اعظم سلوک ست بی تصرف عدم در وجود سالک که آن
تصرف عدم از نتیجه جذبه الهیست بکمال میسر نگردد ووقوف یعنی برای آنست
آنرا آن جذبه مطالعه کرده شود وآن اثر در دل قرار گیرد ورعایت عدد ورد ذکر
قلبی برای جمع خواطر متفرقه است ودر ذکر قلبی چون عدد از بیست ویک بگذرد و
اثر ظاهر نشود دلیل باشد بر بیحاصلی آن عمل واثر ذکر آن بود که در زمان نفی وجود
بشریت منفی شود ودر اثبات اثری از آثار تصرفات جذبات الوهیت مطالعه
افتد آنکه خداوند جل ذکره در کلام مجید میفرماید ما عندکم ینفد وما عند الله
باق در معنی این آیه چنان باید دانستن که اعمال صالحه وافعال حسنه که از اهل
ایمان در وجود می آید وقتی عند الله میگردد که در محل قبول حضرت اوجل ذکره افتد
وعلامت قبول عمل نفی شدن وجود بشریت است دران عمل وظاهر شدن اثر
تصرفات جذبه الهیست بدان وفقک الله تعالی در تتمه بعضی ازین فوائد که
اهل بصیرت روح الله ارواحهم گفته اند مقصود از سر همه عبادات ذکر خداوندست

عزوجل و بسعادت عظمی کسی رفتند که ازین عالم انس و محبت حق سبحانه و تعالی بروی غالب
بود و غلبه انس و محبت او جز بدوام ذکر او عزوجل نبود اصل سلمانی کلمه لا آله الا الله است
و وی عین ذکر است و همه عبادات دیگر تاکید این ذکر است و روح نماز تازه کردن
ذکر حق است سبحانه بر دل به سبیل هیبت و تعظیم و مقصود از روزه کسر شهوات است تا چون
دل از مزاحمت شهوات خلاص یابد بصفا گردد و قرارگاه ذکر شود و مقصود از حج ذکر
خداوند خانه است و شوق بلقای وی و ترک دنیا و ترک شهوات و معاصی برای فراغت
ذکر است پس مقصود از امر و نهی ذکر است و حقیقت ذکر آن بود که از همه گسسته شود و از
محبت حضرت الهی بهیچ چیز دیگر التفات ننماید و او را هیچ معبودی نماند که طاعت او برد
جز حق سبحانه و تعالی و هوای معبودی نبود و علامت حقیقت ذکر آن بود که در وقت
امر و نهی خداوند را عزوجل فراموش نکند و امتثال فرمان بجا آورد و گرنه نشان
آن بود که ذکر او جز حدیث نفس هیچ نبوده است پس می باید که اساس مواظبت
بر ذکر بر توبهٔ نصوح باشد از جملهٔ معاصی ظاهری و باطنی به نسبت خلق و نسبت
حق سبحانه تعالی که ذکر با وجود مخالفت مذکور را اثر حقیقی نبود و دیگر از شرائط آنست
که در طلب صادق بود و در طلب و داعیهٔ سلوک راه او را کمال حاصل باشد تا هر چه
او را سلوک مانع آمد و مشغول گرداند ازان متوحش گردد و نفور شود و از وجود نیز گریزان شود
تا از همه روی تواند گردانید و مشغول ذکر حق سبحانه و تعالی تواند گشت ؛ ؎

سیر آمدهٔ ز خویشتن می باید	برخاستهٔ ز جان و تن می باید
و شیخ عطار قدس الله سره العزیز میفرماید	؎ یاد او مغز همه سرمایه است
ذکر او ارواح را پیرایه است	تو ز ننگ خویش نگذشتی دمی
بر تهور نامی او گوئی همی ؛	و فائدهٔ کلی از ذکر انگاه حاصل شود

که از شیخ کامل صاحب تصرف تعیین گرفته باشد تا ازان تخم ذکر حقیقی که در طالب

مستعد و تلقین و تصرف صاحب ولایت افتاده باشد ثمرهٔ ولایت بکمال حاصل آید نورانیت
کلمه بقدر نورانیت دلیست و نورانیت دل بقدر زوال هواست و شیخ کامل هوا را
متبع نبود و دل او را نورانیت تمام بود و اول راه آن بود که صاحب مذمومه را
از باطن خویش بقدر وسع دفع کنند تا چون زمین اول از خار و خاشاک طبیعت
خالی گردد شائستهٔ آن شود که تخم ذکر دران پاشیدن گردد لیک صفت ذمیمه پیش
مبتلا نبود جهد دفع آن نیز کند اگرچه اول در تصفیه دل باید کوشیدن در مبدأ بکلی به
تبدیل اخلاق مشغول نباید شدن زیرا که چون توجه بشرط حاصل آید و بر مراقبه ادامت شود
تصفیهٔ دل دست دهد بامداد فیض حق سبحانه و تعالی چندانی به تبدیل اخلاق و تحصیل
صفات دل میسر گردد که بعمرها بمجاهدت دست ندهد و چون انیمعنی بفیض فضل حق سبحانه
و تعالی بحاصل آید بجد اعتدال و طریق صواب باشد و هرچه او را از رفتن راه مشغول گرداند
از پیش بردارد زیرا که راه نتوان رفتن الا بدل فارغ و چون این همه گرچه مثل او چون
مثل کسی بود که طهارت کرد اکنون او را با مام حاجت بود که با او اقتدا کند
و آن سر راه و کامل تصرف بسبب آنکه راه حق سبحانه تعالی پوشیده است و راه‌های
شیطان بر او حق آمیخته راه حق یکیست و راه باطل هزار و لا تتبعوا السبل

فتفرق بکم عن سبیله نظم

راه بردن بے دلیل راه بر — نیست ممکن در رهِ عشق اے پسر
چون چنین کردی خدایا یار تو بود — رو بجو یار خدائی را تو زود
زیر ظل یار خورشیدی شوی — گر ز تنهائی تو نومیدی شوی
آخر آن را هم زیار آموخته است — وانکه در خلوت نظر بر دوخته است
پوستین بهر دی آمد نے بهار — خلوت از اغیار باید نه ز یار
در رخ آئینه اے جان رم مزن — یار آئینه است جان را در حزن
تا نپوشد روے خود را از دمت — تا نپوشد روے خود را از دمت

دم فروخوردن باید هر دست چه در کلام مجید فرموده است اتقوا الله وکونوا مع الصادقین

گر نتوانی ز خود بریدن	در پهلوی پهلوان ما باش
دهم درین معنی گفته اند	در پهلوی راستین نشین تا بدل رسی
در پهلوی پیش نیابی از هر که پرسی	وچون سعادت صحبت او را دریافت

تصرف خود را فانی کند و در باطن او هیچ تصرف نبود کار خود جمله باو گذارد و بداند که منفعت در خطای مقتدا بیش از انست که در صواب او اگرچه وجه آن نداند حضرت خواجه ما قدس الله روحه میفرمودند که یکی از فوائد مشورت با اهل دل و مردم عزیز انست اگر در آخر امر وجه صواب در انکار ظاهر شود وجود تو در میان نباشد و اگر خلاف صواب ظاهر شود هم وجود تو در میان نباشد مشائخ طریقت قدس الله تعالی ارواحهم از جمله اذکار ذکر لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ را اختیار کرده اند حدیث نبوی چنین وارد ست که افضل الذکر لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وصورت این ذکر مرکبست از نفی و اثبات و بحقیقت راه بحضرت عزت باین کلمه توان برد جمعی روندگان نتیجه نسیان ست و حقیقت حجاب انتقاش صور کونیه است در دل و در انتقاش نفی حق و اثبات غیر ست و بحکم المعالجة بالاضداد درین کلمه نفی ماسوای حق سبحانه تعالی ست و خلاص از شرک خفی جز از مداومت و ملازمت بر معنی این کلمه حاصل نیاید پس ذاکر باید که در طرف نفی جمیع محدثات را بنظر فنا و ناخواستن مطالعه می کند و از معنی ذکر می اندیشد و نفی خواطر دیگر میکند و در طرف اثبات وجود قدیم حضرت عزت را جل ذکره بنظر بقا و مقصودی و مطلوبی و محبوبی مشاهده می فرماید در هر ذکر در اول و آخر حاضر می باشد و هر چیزی که دل را بآن پیوندی بیند بنفی آن پیوند را باطل میکند و باثبات محبت حق را قائم مقام آن محبت میگرداند تا بتدریج دل از جمله محبوبات و مالوفات فارغ شود و هستی ذاکر در نور ذکر مضمحل گردد و علائق و عوائق وجود بشریت از و بر خیزد و گفته اند باز داشتن

نفس در وقت ذکر سبب ظهور آثار لطف ست و مفید شرح صدر و اطمینان دست
و یاری دهنده است در نفی خواطر و عادت که آن بباز داشت نفس سبب وجدان حلاوت
عظیمه است در ذکر و واسطه بسیاری از فوائد دیگر و حضرت خواجه ما قدس الله روحه در ذکر باز داشتن
نفس را لازم می شمردند چنانکه رعایت اعداد را لازم نمی شمردند اما رعایت وقوف
قلبی را مهم میداشتند و لازم می شمردند زیرا که خلاصه آنچه مقصود ست از ذکر در وقوف قلبی ست
و واسطه مطالعه جمیع مکونات و محدثات بنظر فنا و مشاهدهٔ وجود قدیم حق سبحانه بنظر بقا و
ملازمت بمعنی صورت حقیقت توحید در دل ذاکر قرار گیرد و چشم بصیرت وی کشاده گردد تا
او را میان عقل و توحید هیچ تناقض ننماید و درین مقام حقیقت ذکر صفت لازم دل گردد و
بعد ازان بجای رسد که حقیقت ذکر با جوهر دل یکی گردد هیچ اندیشه غیر حق سبحانه نماند و ذاکر در ذکر
و ذکر در مذکور فانی گردد و چون بارگاه دل از زحمت اغیار خالی گردد و بحکم لا یسعنی
ارضی و لا سمائی ولکن یسعنی قلب عبدی المؤمن الحدیث جمال سلطان الا الله
تجلی نماید بر حکم دعوة اذکرکم مجرد از لباس حرف و صوت و خاصیت کل شئ هالک
الا وجهه آشکارا گردد و ذکر روح با ذاکر و جود او در بحر نامتناهی اذکرکم مستغرق و مستهلک گردد

ذکر کن ذکر تا ترا جان ست	پاکی دل ز ذکر دان ست
چون تو فارغ شوی ز ذکر بذکر	ذکر خفیه که گفته اند آن ست

یاد کرد و باز گشت و نگهداشت و یادداشت مقصود از ذکر لسانی و قلبی
و نگهداشت که مراقبهٔ خواطر ست یادداشت ست که مشاهده و فانی شدن و
ذکر خفیه است علی الحقیقة و ذکر لسانی و ذکر قلبی بمنزله تعلیم الف و باست تا ملکه
خواندنی او را حاصل آید و اگر معلم حاذق بود و در طالب صادق قابلیت
استعداد آن یابد شاید که در قدم اول او را خواننده گرداند و بمرتبه یادداشت
بی زحمت تعلم الف و با برساند اما اغلب طالبان انانند که ایشان را بمرتبه یادداشت دلالت کردن

پیش از ذکر لسانی و قلبی بمنزلهٔ آنست که یکی پر و بال انداز دو او را تکلیف می کنند و میگویند بر پر بر بام برآی

قطعه ما به پر می پریم سوی فلک	زانکه عرشی ست اصل جوهر ما
ساکنان فلک بخو کنند	از صفات خوش و معنبر ما
کل ما بیحد ست و شکر ما	دلبری ماشد ست و دلبر ما
ما همیشه میان کل شکریم	زان دل ما قوی ست در بر ما
زهره دارد حوادث طبعی	که بگردد و بگردد شکر ما
ذرّه های هوا بریزد روح	از دم عشق روح پرور ما

وگفته اند حقیقة الذکر عبارة عن تخلیة بذاته سبحانه من حیث اسم المتکلم اظهار الصفات الکمالیة و وصفا بنعوته الجمالیة والجلالیة و ذکر بی شرک خفی اکنون دست دهد و سر کلمهٔ شهد الله انه لا اله الا هو آشکارا گردد ۵ تا ز خود بشنوند از من و تو ::

لمن الملک و احد القهار * روح در هدایت فطرت اگرچه حق سبحانه را بیگانگی نشناخت زیرا که شناخت از شهود خیزد و شهود از وجود درست نباشد که شهود ضد وجود ست چون وجود روح پدید آید عین وجود او دوگانگی اثبات گردد و شرح این اطنابی دارد و مقصود آنست که اشارت شود بچیزی از معنی انچه حضرت خواجهٔ ما قدس الله روحه فرموده اند در معنی اذکر کم و ذکر حق سبحانه بنده را توفیق یاد کرده است بران مراتبی که ذکر راست یعنی ذکر زبان و ذکر دل و ذکر روح و ذکر سر و ذکر خفی دل واسطهٔ دو عالم جسمانی و روحانی ست و روح را واسطهٔ دو عالم دل و سر ست و مرتبه سر نزد طائفهٔ اهل الله برتر از مرتبهٔ روح و قلب ست و نزد طائفهٔ برتر از مرتبهٔ قلب و فروتر از مرتبهٔ روح ست و بحقیقت سر عین روح و دل ست در نهایت مقام و هریک چون در مقام خود متجلی گردند و بوصف غیریت متصف باشند و آن صفت غیریت سر باشد به نسبت کسی که بآن نهایت دل و روح که ذکر کرده شد نرسیده باشد و خفی روحی ست خاص حضرت که خاصان حضرت را دهند که والیها هم بروح مدد تا واسطه گردد میان عالم عفات

خداوندی ومیان سر تا بواسطهٔ آن راه یابند بعالم صفات الوهیت مصرع که رستم را
کشد هم رخش رستم ٭ لا یحمل عطایا الملک الا مطایا الملک وذکر در مرتبهٔ خفی تا
بحقیقة ذکر خفیه وسر آن چنانچه خلفای خانوادهٔ حضرت خواجهٔ بزرگ خواجه عبد الخالق
غجدوانی قدس الله تعالی روحه بآن اشارت فرمودند یکی ست زیرا که تا وجود روحانیت باقیست
وبمرتبه فنا نرسیده است آن ذکر بحقیقت خفیه نیست سخن کبر اکه لا یطلع علیه
ملک فیکتبه ولا نفس فتجیب به اشارت بآنست وچون بحقیقت فنا رسید
اینجا بود که باطن او از نفی باثبات آید وجز اثبات نتواند بود وذکر او الله الله شود اینجا بحقیقت
کلمه سر او برسد وحضرت خواجهٔ ما قدس الله تعالی روحه در بیان این معنی بسیار فرمودندی که
حقیقت الذکر الخروج عن میدان الغفلة الی فضاء المشاهدة ومشاهده در تجلی ذات بود
ومکاشفه در تجلی صفات ومحاضره در تجلی افعال ومقصود از ذکر لسانی توجه کلیست بجمیع
قوای روحانی وجسمانی تا نفی خواطر شود وباین توجه کلی از ملازمت دمراوست باین ذکر بدل
برسد واز زبان بدل باز منتقل شود ودر دوام ذکر قلبی نوری از انوار الهی متجلی گردد وباطن
بنده را مستعد تجلیات صفاتی واسمائی وقابل تجلیات ذاتی گرداند والله الموفق وکمال
درجات ومراتب ذکر آنست که مذکور بدل مستولی شود مذکور ماند وبس وهمگی دل او دوست گردد
فرقست میان آنکه همگی دل ذکر دوست گیرد وآنکه همگی دل دوست گیرد نتیجهٔ محبت مفرط بود که آنرا
عشق خوانند عاشق گرمرو همگی او را معشوق دارد باشد که از غایت مشغولی بمعشوق نام
معشوق را نیز فراموش کند وچون چنین مستغرق گردد که وجود خود را وهر چه هست جز
خدا تعالی فراموش کند بحقیقت این معنی رسد که واذکر ربک اذا نسیت غیره
ونسیت نفسک لان تحقیق المذکور وشهوده یوجب نفی الغیر فاثباتک
یثبت الغیریة فاثنینیتک یثبت الغیریة وچون بحقیقت این معنی برسد که خود را
وهر چه هست جز حق تعالی فراموش کند واین حالت را فنا ونیستی گویند ونهایت

سیر الی اللہ بود و اکنون با دل راہ تصوف و عالم توحید و وحدانیت و مبدأ درجات ولایت خاصہ رسیدہ باشد و ازین جا گفتہ اند **قطعہ**

چیست معراج فلک این نیستی		عاشقان را مذہب و دین نیستی
ہیچکس را تا نگردد او فنا		نیست رہ در بارگاہ کبریا

و اینجا بود کہ صورت ملکوت بروی روشن گردد و ارواح انبیا و اولیا و جواہر ملائک علیہم الصلوۃ والسلام بصور تہای نیکو نمودن گیرند و انچہ خواص حضرت الوہیت ست پیدا آمدن گیرد و احوال عظیمہ پدید آید و از مشاہدہ صورت بدرجاتی ترقی کند کہ عبارت ازان نتوان کرد و ہر کس را چیزے دیگر پیش آید و درین گفتن فائدہ نیست کہ این راہ رفتن ست نہ راہ گفتن اما مقصود اہل اللہ از شرح این نوع سخنان ترغیب طالبان ست و در وجود روحانی نیز فانی گردد تا از رویت جلال و کشف عظمت آلہیت بر دل و غلبات ایخال دینی و عقل فراموش گردد و احوال و مقامات در نظر ہمت او حقیر نماید از عقل و نفس فانی گردد و از فنا نیز فانی گردد و اندرین عین فنا زبانش ناطق گردد و تن خاضع و خاشع گردد و در عین این فنا حیرت و بے نشانی بود فیخفیہ فی کسوۃ الاثنہ ۵

کس را ندہد ز تو نشانے		ایں ست نشان بے نشانے

و اگر کسی در ذکر باین درجہ نرسد و این احوال و مکاشفات وے را نبود لیکن ذکر بروی مستولی گردد و در دل متمکن شود و معنی کلمہ توحید آن معنی کہ دران حرف نبود و عربی و فارسی نباشد بر دل غالب آید و دل بذکر و معنی او قرار گیرد چنانکہ دل را بتکلف بجای دیگر یا ید برد و این نیز اعظم بود کہ چون دل بنور ذکر آراستہ گشت کمال سعادت را مہیا باشد ہر چہ درین جہان پیدا نیاید در آنجہان پیدا آید و چون زین دل از خار وساوس دنیا خالی کرد و تخم ذکر در و ودیعت نہاد اکنون ہیچ نماند کہ باختیار تعلق دارد اختیار تا اینجا بود پس ازان منتظر می باشد تا چہ پید آید و غالب آن بود

که این تخم ضائع نماند که من کان یرید حرث الاخرة نزد له فی حرثه و ذکر دوام
کلید عجائب ملکوت ست و قرب حضرت آلهیت ست و ذکر بدوام نه آنست که بزبان یا بدل
بود بلکه آنست که همیشه ملازم و مراقب دل باشد و دل را بعد از انکه صافی گردانیده باشد
از عداوت خلق و ذکر ایشان و از ذکر ماضی و مستقبل و از مشغلهٔ محسوسات و از غضب
و اخلاق بد و شهوات دنیا و طلب آن با حق تعالی دارد و هیچ غافل نباشد که حقیقت ذکر
نزد بعضی غفلت ست که گفتن دل هم حدیث نفس بود و غلاف دیوست حقیقت ذکر
باشد و دوام مراقبه دولت بزرگیست و علامت صحت مراقبه موافقت احکام آلهیست
و نیک دشوار بود همیشه دل خویش را بر یک صفت و بیک حالت داشتن و مداومت مراقبه
طریق ست موصل بحقائق و دوام مراقبه بی مقدمهٔ قطع علائق و عوائق و صبر بر مخالفت
نفس و احتراز از صحبت اغیار میسر نگردد و شیخ بزرگوار شیخ شهاب الحق والدین السهروردی
قدس الله سره العزیز فرموده اند که مبتدی بر فرائض و سنن اقتصار نماید و اوقات دیگر
بذکر بسر برد و متوسط را مداومت بر تلاوت قرآن بعد از ادای فرائض و سنن اولی ست و
همان خاصیت که اهل بدایت را از ملازمت ذکر روی نماید او را از تلاوت حاصل گردد و بازوائد
دیگر چون تجلیات صفات مختلفه بواسطهٔ تلاوت آیات مختلفة المعانی و دقائق فهوم و
حقائق علوم و منتهی را که نور ذکر صفت ذاتی او گشته است فاضلتر دری و کاملتر علی
نماز ست که عبادت تامه جامعه ست - و حضرت خواجه امام محمد بن علی حکیم ترمذی قدس
الله تعالی روحهما از سفیان ثوری رضی الله عنه نقل کرده اند باسناد خود که فرموده سمعنا
ان تلاوة القران افضل من الذکر و انگاه در تقویت این سخن فرموده وجه
نیک غواصی کرده است گوینده این سخن برای آنکه بکلام حق سبحانه ذکر حق کردن فاضل
تر ازان باشد که بکلام خود فان القران لم یخلق ممن نزل الی العباد و لا یخلق
و لا یبتدئ فهو علی طهارته و طیبه و طهارته و له کسوة الی نور عظیم

اعتماد نکنند یکی از کبرا قدس اسرارهم میگوید لا اقبل من قلبی الا بشاهدین عدلین الکتاب والسنة وآن شام که عبد الله خجندی بما پیوست در آخر آن دوازده سال بعد از واقعهٔ که خواجه محمد علی حکیم ترمذی قدس الله تعالی روحه در ترمذ باد نموده بود و باو دران واقعه فرموده که خود را تشویش مده این زمان وقت ظهور آنچه می طلبی نیست این معنی در بخارا بعد از دوازده سال ترا خواهد ظهور آمدن و بصحبت انکسر خواهی رسیدن و قصهٔ واقعهٔ خود را بتمام بگذاردند و اظهار طلب کردند دران واقعه دیده شد که مرا براندند و بکنج خانه رسانیدند دریچه دران کنج خانه پدید آمد دران دریچه زنجیرے و قفلے کلید آن قفل بیاوردند و بمن تسلیم کردند مرا میل آن شد که قفل را بکشایم اندکے بکشادم شعلهٔ بزرگ بران آمد باخویشتن گفتم اگر این در را حالیا تمام بکشایم کس را قوت این شعلها نتواند بود کلید با منست هر وقت که اختیار باشد بمقدار مصلحت می توان کشود در صفت اهل تمکین گفته اند از رق تصرف احوال آزاد شده اند و حجاب از پیش بصیرت ایشان بکلی برخاسته است هیچ سببے از اسباب تغیر و ضعفی بحال ایشان راه نیابد و هیچ چیز از ممکنات شر ایشان را از مشاهدهٔ محبوب و اشتغال بآن مشغول نتواند کرد اختلاط با خلق و مشاهده احوال ایشان در ایشان اثر نکند و صفت ایشان را تغیر نتواند کرد چنانکه اهل تلوین و اهل تمکین را بهند ماووزرا تشبیه فرموده اند ولی عزلت و ولی عشرت هم بوزیر دنیم تشبیه کرده اند ولی عزلت اشرف ست بنسبت حال و ولی عشرت افضل ست بحسب کمال و همچنین ملک مقرب اشرف ست از انسان ناقص و انسان کامل افضل و اکمل ست ازوی و آنکه در صحیح وارد ست در حدیث قدسی وان ذکرنی فی ملأ ذکرته فی ملأ خیر منهم و همچنین انچه وارد ست در حدیث قدسی دیگر در وصف ولی عزلت ست ان من اغبط اولیائی عندی مومن خفیف الحاذ و آنچه دران حدیث دیگر وارد ست که رسول صلی الله علیه وسلم

فرمود ان لله تعالی عبادا لیسوا بانبیاء ولا شهداء ویغبطهم النبیون والشهداء لقربهم ومکانهم من الله عزوجل ولقد تمنی اثنا عشر نبیا انهم کانوا من امتی وانچه وارد ست در احادیث دیگر که مثل این احادیث ست موهم تفضیل خواص ملک بر خواص بشر ست وموهم تفضیل دلی بر نبی ست دفع آن وهم وتحقیق جواب ازان شبهه بنا براین معنی ست که فرق ست میان شرف جار ومیان فضیلت وکمال ومنهاطریقهٔ اهل الله بر انواعست بعضے بر خصت عمل کردند ایشانرا مقصود از رخصت نفع خلق بود نه وجود خود وبعضے عمل بعزیمت کردند مقصود ایشان نیز نفع خلق بود نه وجود خود اما نفع خلق در عمل بعزیمت بیشتر ست وظهور دران تمام تر واز خطر دور تر همه در کار اند هر آدمی مثال درختی ست درخت بے نتیجه نبود یا میوه دهد اگرچه میوه مختلف طعام باشند یا در سایهٔ او بیاسایند یا از حسن وطراوت او بنظر اعتبار بهره گیرند

نظم هر کس بدرت در آرزوی دگرند	اندر تگ وپوی وجست وجوی دگرند
گرچه کس را هیچ کار وبار نیست	جمله بیکار اند وکس بیکار نیست

کمال وجود اهل الله ورای عقیدهٔ خلقست وزیاده ازانست از عقیدهٔ خلق جز بار خاطر چیزے دیگر نیست مقصود ازان عقیده واظهار کمال الله تربیت وجود خلق است بار هستی برای منفعت دیگران می باید کشید ودر باطن آن هستی را از خود نفی مے باید کرد نسبت تربیت ومنفعت وجود ایشان در اظهار کمال قصور ونقصان ست در باطن ایشان ازین معنی در دعا آمده است اللهم لا تحدث لی عز اظاهرا الا احدثت لی ذلة باطنة بقدره ولا ترفعنی عند الناس درجة الا حططنی عند نفسی مثلها داعیهٔ طلب که در یکی پدید می آید وصحبت اهل الله را طالب بمیشود محض فضل الهیست در حق آنکس زیرا که ع منشور عمش بهر دل وجان ندهند ۔ باید که قدر آب نعمت بزرگ را بشناسد واگر همه آب بود که زبانی گوش دل را به سخن اهل الله دارد وتوفیق آن یابد وآن داعیه تربیت دهد

وتقویت کند ونظر اہل اللہ بران داعیۂ طلب کہ بے اختیار ایشان در یکے پدید آید وظہور کند
بیشتر ست چہ اگر با اختیار ایشان در یکے آن داعیۂ طلب ظہور کند آن اختیار از ایشان
محل خطر بود ونفی آن اختیار در باطن بر ایشان لازم میگردد وتابی اختیار ایشان از غیب
چہ پدید آید ومبتدیان واہل طلب را بنزدیک خداوند سبحانہ وتعالے ونزدیک اہل اللہ تعظیم و
نفاذ قولیست وبرای اینست کہ یاد آوردہ اند ایت لی طالبا فکن لہ خادما ظہور داعیۂ
طلب ولتی بزرگ ست زیرا کہ تا حق سبحانہ وتعالے بصفت ارادت بروح بندہ تجلی نکند عکس
از ذات الٰہی در دل بندہ پدید نیاید وطالب حق سبحانہ وتعالے طالب صحبت دوستان وی نگردد

جوینده ازان شه که جویان تو نیست	در جویائے بدان ترا جویان ست

وتربیت وتقویت این صفت دران بود کہ تسلیم تصرفات ولایت شیخ کامل مکمل
گردد تا بعنایت خداوند عز وجل مقصود زود بحصول پیوندد واگر نہ خطر آن دارد کہ از
صفت طلب وروی بقا نیابد ومنہا طریقۂ اہل باطن کم دیدن وکم زدن ونیستی و
افتقار ست ودید قصور اعمال ومشاہدۂ نقصان احوال وجود بشریت بہیچ چیز چنان
منتفی نگردد کہ بدید قصور یکے از حکمتہاے کہ بنا بران زلت بر انبیا گذرانیدند این بود
وحقیقت استغفار آنست کہ استغفار از وجود بشریت بود کہ اصل ہمہ گناہان ست
بعد از انکہ وجود بشریت را بشناسد الم بقاے آنرا در خود دریابد دوران از دوراندگی
از سر تضرع در حضرت صمدیت جل ذکرہ بنالد تا حقیقت استغفار بود **نظم**

خلق ترسد از تو من ترسم زخود	کز تو نیکی دیده ام وز خویش بد
دولت درد مسلمانیم دہ	نیستی نفس ظلمانیم دہ

درگذرانیدن قصور بر اہل اللہ ہم حکمت نفی وجود بشریت ایشان است واعتراض
موسی بر خضر علیہ السلام کہ بجہت غیرت شریعت بود یکے از حکمتہا کہ دران نفی
وجود موسیٰ بود علیہ الصلوۃ والسلام مرشد علی الحقیقۃ جن ذکرہ ہر یک از دوستان

خود را نسبت بحال و تربیت می فرماید و چون اولیای امت را از نسبت ولایت
سید المرسلین صلی اللہ علیہ وسلم بہرہ الیست ہر آئینہ از نسبت ولایت پیغامبران
دیگر علیہم السّلام نیز بہرہ بود اولیائے امت را بہرہ از علم لدنی بہ نسبت مشرب خصوصیت
علیہ الصلوٰۃ والسّلام و بہ نسبت استعداد از روحانیت او اگرچہ اولیاء رحمۃ اللہ
علیہم بواسطۂ صورت جسمانیت وقتے باشد کہ عاقل باشد از ان استمداد اولیائے
امت را اقتباس انوار از مشکوٰۃ روحانیت بعضے از انبیاء علیہم السّلام می باشند
واستمداد باطن از روح آن نبی منافی تبعیت حضرت رسالت صلی اللہ علیہ وسلم نیست
زیرا کہ ہمہ انبیا علیہم السّلام کہ بودہ اند مقتبسان انوار حقیقت از مشکوٰۃ نبوت حضرت
رسالت اند صلی اللہ علیہ وسلم و استمداد از باطن مقدس او صلی اللہ علیہ وسلم ارواح
ہمہ در تحت احاطت روحانیت او داخل ست و علم لدنی علمی بود کہ اہل قرب را
بتعلیم الٰہی و تفہیم ربانی بیواسطہ معلوم و مفہوم گردد و آن علم را بمعرفت ذات و صفات
حضرت عزت جل ذکرہ تعلق باشد و آن علم را عالم غیب در دل ایشان در اندازد قال اللہ
ربے یقذف بالحق علام الغیوب و آن علم بشہادت و وجد و ذوق بود نہ بدلالت
عقل و نقل و در وقتے باشد کہ نور حقیقت ظہور کند و مباشر دل گردد بے حجاب صفات
بشریت و لوح دل از نقوش عموم روحانی و عقلی و سمعی بکلی صاف شدہ باشد و بندہ از وجود
بشریت بدر آمدہ از لدن خویش بلدن حق سبحانہ رسیدہ و از انحضرت در معرفت ذات و
صفات او جل ذکرہ ادراک معانی و فہم کلمات تواند

نظم

چون ملائک گوی لا علم لنا — تا بگیرد دست تو علمتنا
گر درین مکتب ندانی تو ہجا — ہمچو احمد پری از نور ہجا
دانشے باید کہ ہلش زان سرست — زانکہ ہر فرعے باصلش رہبرست
ہر پری بر عرض دریا کے برد — تا لدن علم لدنے مے پرد

ومنها نسبت باطنی درین طریقہ چنان افتادہ است کہ جمعیت در ملا و صورت تفرقہ بیشتر ازان بود کہ در خلوت و صورت جمعیت بر مثال جوہریست کہ ہر چند پوشیدہ تر بود جوہریت او صافی تر گردد و در ینمعنی گفتہ اند ؎ از درون سو آشنا و از برون بیگانہ وش ؎ اینچنین زیبا روش کم می بود اندر جہان ۔ حقیقت نیست کہ بحقیقت تحت اختیار نیست درین طریقہ درین صورت افتادہ است روح صورت ہر عملی نیت ست و اگر نیت نبود چشم داشت نتیجہ نبود ہیچ عملی نتیجہ ندہد اگرچہ در کسب اخلاص خود را از نظر بہ نتیجہ نگاہ می باید داشت اینکہ فرمودہ اند عمل بے چشمداشت نتیجہ ندہد معنی آنحدیث ست کہ وارد شدہ است عن بعض الصحابۃ رضی اللہ عنہم و روی ایضاً مرفوعاً اجر من لا حسبۃ لہ حسبت و احتساب چشمداشت ثواب و نتیجہ باشد و اجر نتیجہ عمل صالح ہم در دنیا بود و ہم در عقبی و ازینجا فرمودہ است ابو سلیمان دارانی قدس اللہ سرہ کل عمل لیس لہ ثواب فی الدنیا لیس لہ جزاء فی الآخرۃ

ومنہا معلوم نیست کہ در چہ صفت دارند و ختم بر کدام صفت خواہد بود و گاہے ایمنی و گاہی اضطراب کاریست بے تدبیر و حیرتیست ضروری ہر کس از کسب صفتی بکمال رسیدہ اند اما عاقبت کار ہمہ تحیر بود تن در می باید دادن و تسلیم تصرفات غیب بودن و وجود خود را بکلی بحضرت واجب الوجود جل ذکرہ تفویض نمودن کہ ابتدا و وسط معلوم ست اما انتہا معلوم نیست کہ ختم کار بر چہ صفت ست و بر چہ حالت ست ہمہ برین بودہ اند شیخ عطار قدس روحہ میفرماید نظم

پیش دانایان کہ رہ بین آمدند	گاہ بے گاہ از پے کین آمدند
جان خود را عین حیرت ساختند	ہمرہ جان عجز و حیرت ساختند
در تگ این بحر بے پایان بسے	غرق گشتند و خبر نہ از کسے
تو چنان دانی کہ این آسان بود	بلکہ کمتر چیز ز ترک جان بود

والہ وحیران شدم یکبارگی	می ندانم چارہ جز بیچارگی
چند گویم جز خموشی راہ نیست	زانکہ کس را زہرۂ یک آہ نیست

اولیاے خداے عزوجل خود را بکلی تسلیم تصرفات الٰہی گردانیدہ اند و دامن ہمت را از التفات بوجودی کہ طالب حظ جسمانی یا روحانی بود پاک افشاندہ اند بنابرین حزن وخوف را کہ سبب ظہور این در صفت طلب حظ روحانی یا جسمانی ست زیرا کہ حزن بجہت فوات حظوظ بود در ماضی یا در حال وخوف بجہت فوات آن در استقبال از ایشان پرداختہ و این تشریف مر ایشان را ارزانی داشتہ کہ الا ان اولیاء اللہ لا خوف علیہم ولا ہم یحزنون الآیہ وبحقیقت درین زمان اتم ولایت بر ایشان مطلق شدہ است زیرا کہ درجۂ ولایت کہ الفناء فی اللہ والبقاء بہ است بعد از فنا مطلق بود از ہمہ حظوظ وتعلقات جسمانی وروحانی وبا اینہمہ در مقام ولایت اولیا خداوند را خشیت وہیبت وعظمت وجلال الوہیت بحالی خوف وحزن تشبہ است وبحسب ترقی در درجات ولایت ادای حق عظمت الٰہی لازم ذات شدہ وازین معنی سید اولیا وسند انبیا صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ است انا اعلمکم باللہ واخشاکم باللہ وخواجہ محمد بن علی حکیم ترمذی قدس اللہ تعالی روحہ فرمودہ اند الانبیاء والرسل صلوات اللہ وسلامہ علیہم لم یامنوا المکر بعد البشری ولیس المکر عندہ الذی یفعلہ العامۃ فالذی یفعلہ العامۃ خوف التحویل فذا غیر مامون فاذا ادمن وبشر امن فاما المکر الذی لا یجوز امنہ فاعظم شانا ومنہا چون سالک را بعد از بلوغ تفرقہ میان دل وزبان می شود یعنی اشتغال ظاہر از اعمال باطنہ مانع نیاید وعمل باطن از شغل ظاہر حجاب نگردد اجازت دعوت خلق بود وبلوغ سالک عبارتست از تصرف وجود فنا در وے ورسیدن در سیر فی اللہ کہ مقام جذبہ است وچون سالک تصرفات جذبات الوہیت را در خود

مشاہدہ کردہ بود وکیفیات آثار جذبات را در خود دیدہ ومظہر صفت جذبۂ الٰہی شدہ
لاجرم بصفت جذبہ در باطن دیگری تصرف تواند کرد وآن تصرف وے تصرف
حق سبحانہ باشد گفتہ اند حقیقت ولایت کہ در باطن نبوۃ است تصرف ست در خلق
بحق وولی بحقیقت مظہر تصرف نبی ست وعلامت صحت حال ولی متابعت اوست نبی
خود را ومتصرف بحقیقت جز یکی نیست وگفتہ اند واصلان وکاملان دو قسم اند جماعتی
از مقربان حضرت جلال آنانند کہ بعد از وصول بدرجۂ کمال حوالۂ تکمیل دیگران بایشان
نرفتہ است غرقۂ بحر جمع گشتند ودر شکم ماہی فنا مستہلک شدند قباب غیرت وقطان
دریای حیرت اند ایشان را از وجود خود آگہی نبود بدیگرے کجا پردازند در ایشان
گنجائی آن کی بود کہ دیگران بدان جناب آشنا توانند کرد این طائفہ را از اذواق
طور نبوۃ بہرہ نبود وقسم دوم از واصلان وکاملان آنانند کہ چون ایشان را از ایشان
برہانید باز تصرفات جمال ازلی ایشان را از ایشان دہد وخلعت نیابت پوشاند
وحکم ایشان را در مملکت نافذ گرداند وفضل وعنایت ازلی ایشان را بعد از استغراق
در عین جمع ولجۂ توحید از شکم ماہی فنا بساحل تفرقہ ومیدان بقا خلاصی ومناصبی
ارزانی دارد تا خلق را بنجات ودرجات دعوت کنند این طائفہ اند کاملان
مکمل کہ بواسطۂ کمال متابعت رسول صلی اللہ علیہ وسلم مرتبۂ وصول وصول یافتہ
اند وبعد ازان در رجوع بر اثر دعوت بدعوت خلق بطریق متابعت ماذون و
شدند قل ھذہ سبیلی ادعو الی اللہ علی بصیرۃ انا ومن اتبعنی الآیۃ ہر
فرو ماندہ در ظلمت بیابان تحیر بطلب برحالت حوالہ او را در اقتباس جذوا
ومواجید بانفاس طیبہ ایشان فرمودہ اند مقام ایشان آن بود کہ گویند ۔

عیسی منم ومعجز من این نفس ست ہر دل کہ شنید این نفسم زندہ شد

ومن احسن قولا ممن دعا الی اللہ وعمل صالحا وقال انني من المسلمین وجعلنا

منهم ائمة یهتدون بامرنا لما صبروا وکانوا بایاتنا یوقنون ودر صفت این طائفه گفته اند

ای بسا کوه احد کز راه دل برکنده اند | | ای بسا وصف احد کاندر نظر پیموده اند
این همه دعویت یعنی وی زدعوی پیشتر | | وی دو صد چندانکه دعوی کرده بنموده اند

ایشانند اولیای عشرت ایشان را از اذواق طور نبوة نصیبی هست بر حسب مراتب ودرجات ایشان ومنها وجود عدم شاید که عود کند بوجود بشریت اما وجود فنا هرگز بوجود عدم ووجود بشریت عود نکند هیچ چیز از ممکنات وجود فنا را تغیر نتواند کرد ومراد از وجود بشریت وجود طبعی اصلیست نه وجود طبعی عارضی عود وجود عارضی حقیقت فنا را زیان ندارد وآن صورت طبیعت بود نه حقیقت طبیعت **قطعه**

موسی اندر درخت آتش دید | | سبز تر مے شد آن درخت از نار
شهوت وحرص مرد صاحبدل | | همچنان دان وهمچنان انکار

حدیث صحیح وارد شده است انما انا بشر اغضب کما یغضب البشر وارضی کما یرضی البشر وناطق ست بصحت این معنی واهل معرفت چون بعد از مرتبهٔ فنا فی الله بمرتبهٔ بقا بالله میرسند انچه می بینند در خود می بینند وانچه می شناسند در خود می شناسند وحیرت ایشان در وجود خود ست وفی انفسکم افلا تبصرون من عرف نفسه فقد عرف ربه الحدیث مراد از وجود عدم ودوام این دو صفت ست ومراد از عدم آن صفتی ست که گفته اند ز ذوق این عدم آمد جهان جان بوجود ۞ زهی عدم که چو آمد وجود از وافزود ۞ ونیز گفته اند که این نه آن نیستی ست که او را محرومی نام ست بلکه آن نیستی ست که همه هستیها او را غلام ست واول کسے که عبارت از حال فنا وبقا بدین دو لفظ کرد وطریقت خود را درین دو عبارت مندرج گردانید لسان التصوف شیخ ابو سعید احمد بن الخراز البغدادی قدس الله تعالی سره که از کبار ائمه واجل مشائخ اهل تصوف ست از مشائخ مصر بوده است ودر کتاب

طبقات مذکورست صحبت او با ذوالنون مصری و سری سقطی و بشر حافی و غیر ایشان
از مشائخ کبار قدس اللہ تعالیٰ ارواحہم بود و وفات وی در سنہ سبعۃ و سبعین و مائین
پیش از وفات سید الطائفہ جنید قدس اللہ تعالیٰ روحہ بہ بیست و دو سال و در تجرید
و انقطاع شان عظیم داشت و در علم باطن تصانیف بزرگ و کلام و رموز عالی
گفتہ اند فنا عبارتست از نہایت سیر الی اللہ و بقا عبارتست از بدایت
سیر فی اللہ و سیر الی اللہ وقتے منتہی شود کہ سالک از وطن مالوف و خطوط
بشریت بکلی بیرون آید و در راہ طلب توجہ راست بحق بیارد و بادیۂ ہستی
را بقدم صدق بیکبارگی قطع کند تا بکعبہ وصال رسد **نظم**

الیک یا منتہی حجی و معمری	ان حج قوم الی تراب و احجار

و سیر فی اللہ آنگاہ محقق شود کہ بندہ را بعد از فنائے مطلق کہ فنائے صفات و فنائے
ذاتست وجود حقانی ارزانی دارند تا بدان وجود حقانی بعالم اتصاف باوصاف الٰہی
و تخلق باخلاق ربانی ترقی تواند نمود و این مرتبہ بے سمع و بے بصر و بے بطش و
بے عقل کہ ذات و صفات فانیہ درین مقام در کسوت وجود باقی از قبر جفا در
محشر ظہور برانگیختہ شدہ باشد و تصرفات جذبات حق سبحانہ و تعالے بر باطن
بندہ مستولی شدہ و باطن او را از جمیع وساوس و ہواجس فانی گردانیدہ و بصفات
ذاتی خود در باطن بندہ متصرف گشتہ و او را از انکہ بخودی خود تصرفے کند عزل کردہ
و در ینمقام ہر آئینہ بندہ محفوظ بود در رعایت و وظائف شریعت و اقامت امر و نہی
دلیل بکلی صحت حال فنا این بود و اگر محفوظ نبود در رعایت آنچہ مرحق را عز و جل
بر و لیست دلیل عدم صحت حال فنا این بود ابو سعید خراز قدس اللہ روحہ در ینمعنی
فرمودہ است کل باطن یخالف الظاہر فھو باطل وساوس و ہواجس نسبت باکسے
ست کہ ہنوز از مقام فنا نگذاشتہ شرک ظاہر باشد خفی بود و بہ نسبت کسے کہ

به بقا بعد الفنا رسیده باشد شرک نبود و آنکه هنوز در بدایت حال فنا بود سکرش از احساس غائب گرداند و چون در مقام مشاهدهٔ ذات و صفات تمکین یافته بود از سکر حال فنا بصحو آید و غیبت از احساس درین مقام تمکین لازم دل نبود و شاید که بعضے را اتفاق افتد و بعضے را نی بلکه باطن وی غرقهٔ لجهٔ فنا بود و ظاهر وی حاضر آنچه میرود از احوال و افعال باشد اهل فنا و بقا بعد از طلب و مجاهدت به طمانینت و وجدان و سرور مشاهدت رسیده باشد و در عین مراد نامراد گشته مقامات و کرامات را حجاب دانسته و مشرب دل از کل حظوظ جسمانی و روحانی صافی کرده و رسیدن بمرتبهٔ فنا نشان رسیدن بحقیقت محبت ذاتی بود و مقام فنا موهبت محض ست و اختصاص الهیست و سنت الهی رفته است که از عطاے محض که بحقیقت موهبت باشد و صورت عطا و عاریت نبود هرگز رجوع نفرماید و ازینجا گفته اند الفانی لا یرد الی اوصافه ذو النون مصری قدس الله تعالے روحه فرموده است ما رجع من رجع الا من الطریق و ما وصل الی الله احد فلم یرجع عنه این ست معنی سخن حضرت خواجهٔ ما قدس الله تعالی روحه که فرموده اند وجود فنا هرگز بوجود بشریت عود نکند و مقام فنای مطلق اگر موهبتی ست اما ظهور این مقام بتدریج بحصول شرائط ست و شرط رسید بفنای مطلق توجه تام ست بجناب حق سبحانه بواسطهٔ محبت ذاتی و اجتناب از انچه مقتضای محبت ذاتی نبود و مراد از فنا جهت بشریت و خلقیت و فنای این جهت است در ظهور سلطان ربوبیت و حقیقت و این معنی را تمثیل کرده اند بآنکه هر چه اندر سلطان آتش افتد تقهر وی و صفت وی گردد اما این تصرف آتش مثلا اندر صفت آهن ست عین آهن همانست آهن هرگز آتش نگردد ؎ تو او نشوی ولیکن ار جهد کنی ✽ جائی برسی کز تو دوئی برخیزد - راه علم و عقل تا بساحل دریاے فنا بیش نیست بعد ازان حیرت و بی نشانی ست و عجائب این ظهور را نهایت نیست و احوال او جز بسلوک در رسیدن معلوم نگردد ع عاشقے جز رسیده را نبود

وازینجا مبدأ شهود عالم وحدت و وحدانیت بوده فالحق سبحانه یتحد الکل من حیث
کون شئ موجودا به معدو ما بنفسه لا من حیث ان له وجودا خالصا
اتخذ به فانه محال وبعد از رسیدن بدرجهٔ فنا فی الله وبقا بالله حکم تعین وتقید
مطلقا از بنده مرتفع نشود و در مرتبهٔ بقا بالله در اتصاف بصفات ربانی او العینات
حقانی باشد ابراهیم بن شیبان که از مشائخ طبقات ست قدس الله تعالی ارواحهم
میگوید الفناء و البقاء بید و رعلی خلاص الوحدانیة وصحة العبودیة
وماسوی ذلك فمغالیط وزندقة وفنای فناکه درمیان اهل الله متعارف است
آن بود که چنانکه از وجود جسمانی فانی گشته اند وجود روحانی نیز فانی گردد تا در رویت
جلال وکشف عظمت الوهیت وغلبات آن حال دنیا وعقبی فراموش گردد و
احوال ومقامات در نظر همت او حقیر نماید از عقل و نفس فانی گردد از فنا نیز فانی گردد
واندر عین فنا زبانش بحق ناطق شود و تن خاضع وخاشع گردد و در عین فنا اینهمه
حیرت و بی نشان بود **بیت** کس می ندهد ز تو نشانی ۞ اینست نشان
بی نشانی ۞ فیخفیه فی کسوة الانانیة از حضرت خواجهٔ ما قدس الله تعالی روحه سوال
کردند که فنا بر چند وجه است جواب فرمودند که بر دو وجه است اگر زیاده گفته
باشند اما باز گشت اینهمه دو وجه ست یکی فنا از وجود ظلمانی طبعی و دیگر فنا
از وجود نورانی روحانیست وحدیث نبوی علیه السلام باین دو وجه ناطق ست
که ان لله تعالی سبعین الف حجاب من نور وظلمة وبعضی از اکابر قدس الله تعالی
ارواحهم همه در بیان این دو وجه فنا چنین فرموده اند که خطوتا من وقد وصلت
وگاه گاه حضرت خواجهٔ ما قدس الله تعالی روحه در بیان این طریق وسیر
الی الله همه حجب را به یکی باز می آوردند ومی فرمودند حجاب تو وجود تو نیست
دع نفسك وتعال خود را بر در بمان وانگه در رو ۞ از تو تا دوست ره بسی نیست تو نی

در راه تو خاشاک و خسے نیست توئی ٭ واز نیجاست کہ بعضے کبرا قدس اللہ تعالے ارواحہم فرمودند لا حجاب الا وجودك و در حدیث نبوی علیہ الصلوٰۃ والسلام کہ در صحیح وارد ست اماطۃ الاذی عن الطریق اماطۃ اذی اشارت بنفی وجود بشریت ست و وصول محبت بمحبوب کہ نہایت جمع احوال شریف ست بعد از فنا و بقای مذکور صورت بندد و قبل الفنا امکان وصول نیست آنجا کہ سطوات انوار قدم تاختن آرد ظلمات حدثات را چہ مجال ماند و ہمچنین در فنا وصول متصور نشود اما بعد از بقاے وجود محب بمحبوب وصول تواند بود و وجود محب کہ بقا یافتہ است بمحبوب از سطوات تجلی مضمحل و ناچیز نگردد بلکہ قوت گیرد ٭ نظم

در تو کجا رسد کسی تا نرود بپاے تو	مرغ تو چون شود ولی تا نپرد ببال تو

فنا برین معنی اہل وصول را در مشاہدات قوای ایشان از تلاشی محفوظ بود ؎

یحرق بالنار من یمس بہا	ومن ھو اللہ النار کیف تحرق

و ہمچنین ایشان از تغیر بسبب مخالطت با خلق محفوظ باشند ہیچ چیز از ممکنات سر واصل را از مشاہدۂ محبوب و اشتغال با او مشغول نتواند کرد چہ رجوع واصل در احوال بمحبوب خود بود نہ شہود حق سبحانہ و تعالی او را احجاب خلق گردد نہ خلق حجاب شہود حق سبحانہ و تعالی چنانکہ صاحب فنا را نہ مخالطت خلق او را احجاب حق سبحانہ و تعالی گردد تا رسیدگان بمنزل فنا بلکہ ہر یک را در مقام خود بیحجاب دیگرے گردد و مشاہدہ کنند و فنا و بقا در وی باہم مجموع بود در فنا باقی بود و در بقا فانی الا آنکہ در حال ظہور بقا فنا بطریق علم در وی مندرج بود و مرتبۂ وصول را کہ مراتب سیر فی اللہ ست نہایت نیست زیرا کہ کمال اوصاف محبوب را نہایت نیست و ہر چہ در دنیا بآن پرسند از مراتب وصول ہنوز اول مرتبہ باشد از ان مراتب بہ نسبت با نچہ ماندہ است و بعمر ابدی در آخرت نہایت آن مراتب

نتوان رسید وانجا شیخ طریقه شیخ عطار قدس الله سره می فرماید نظم

اندره حق جمله ادب باید بود	تا جان باقیست در طلب باید بود
یکدم اگر هزار دریا بکشی	کم باید کرد وخشک لب باید بود

وسیر فی الله مقام بقا بعد ازان ست وسیر عن الله بالله مقام تنزل ست بمبالغهٔ عقول خلق برای دعوت ایشان بحق واین مقام خاصهٔ پیغامبران مرسل ست صلوات الله علیه وسلامه علیهم اجمعین وما رمیت اذ رمیت ولکن الله رمی ودرین مقام تنزل در هر امرے ایشان را رجوع بحق واستغفار دوام لازم بود واولیا را ازین مقام به تبعیت انبیا علیهم الصلوة والسلام بهره بود چنانکه فرموده اند قل هذه سبیلی ادعو الی الله علی بصیرة انا ومن اتبعنی وسبحان الله وما انا من المشرکین والله یهدی وصلی الله علی خیر خلقه محمد والله واصحابه اجمعین وسلم تسلیما کثیرا کثیرا برحمتک یا ارحم الراحمین ۱۲

تمت

رسالهٔ قدسیه من کلام خواجهٔ خواجگان خواجه بهاء الدین نقشبند
که خواجه محمد پارسا نوشته انداز فرمودهٔ خواجهٔ علاء الدین
عطار که از اجل خلفاے حضرت خواجه اند
قدس الله سرهم

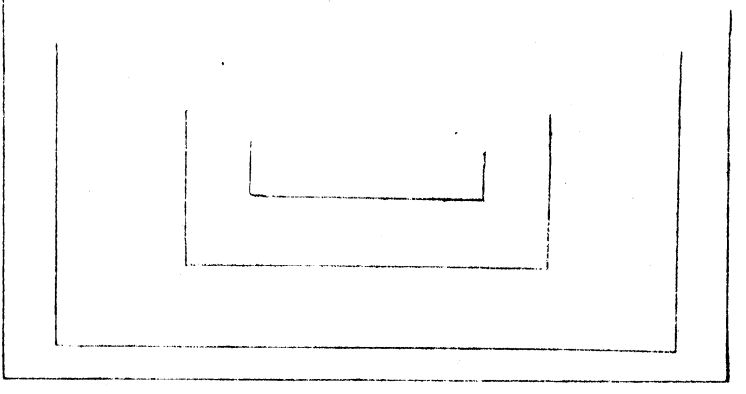

رسالہ نور وحدت تصنیف حضرت خواجہ عبید اللہ المعروف بخواجہ خرد

خلف حضرت خواجہ | بسم اللہ الرحمن الرحیم | باقی باللہ قدس سرہ

این رسالۂ نور وحدت من تصنیفات حضرت قدوۃ المحققین برہان المدققین عارف باللہ خواجہ عبید اللہ المعروف بخواجہ خرد قدس اللہ روحہ وافاض علی الطالبین فتوحہ شب جمعہ مبارک روز عرس خواجہ بہاء الحق والملۃ والدین المعروف بنقشبند قدس اللہ تعالیٰ سرہ العزیز سوم ربیع الاول سنہ ہزار و پنجاہ و سہ اتفاق شروع در اظہار این اسرار واقع شد الحمد للہ کہ حقیقت از آفتاب روشن ترست و جمال وحدت از مرآت کثرت بہمہ حال در نظر اما بعد این رسالہ از حقیقت تو بسوئی تست اگر بچشم ہمت مطالعہ او فرمائی چنان دانی کہ از صورت بحقیقت برسی و وجد موہوم از میانہ برخیزد ای سید یکی از بعد خبر دہد و آنرا وجہی بود و دیگری از قرب نشان مند گرداند آنرا نیز سببے باشد حقیقت تو کہ بزبان این رسالہ با تو حرف میزند بر وحدت اطلاع دہد کہ آنجا نہ بعدست و نہ قرب و چون وحدت طلوع فرماید بعد و قرب عین وحدت باشد ای سید

ہر فرقہ با فرقۂ دیگر در نزاع وجدال ست مگر اہل وحدت کہ ایشان با ہمہ یکے اند
اگرچہ ہیچکدام با ایشان یکے نیست ای سید اہل وحدت از مذاہب مختلفہ متضادہ
ومشارب متنوعہ متناقضہ مشربے عذب لطیف روحانی ومذہب عام وشامل حال
وجدانی انتزاع نمایند وایشان را جز این مذہبی خاص ومشربی مخصوص نیز باشد چنانچہ
در گفتگو در آید وگفتہ شود کہ متکلم چنین گفت وحکیم چنین وصوفی چنان ای سید
وحدت باطن کثرت ست وکثرت ظاہر وحدت وحقیقت در ہر دو یکی ست ای سید
موجود یکی ست کہ بصورت کثرت موہوم می نماید ای سید ترا از وحدت بکثرت
آوردہ اند واز یگانگی بدوئی وانمودند بحکمتے کہ او سبحانہ واند وبندگان خاص
او نیز باعلام او دانند وترا چنان ساختند کہ از وحدت سابقہ ہیچ خبرے نداری
واز ان حال اثرے در تو پیدا نیست بلکہ تمام عالم را حق سبحانہ وتعالیٰ از وحدت
بکثرت آوردہ بعد ازان چندے از بندگان را بے واسطہ بخود آشنا کردہ از کثرت
بوحدت بردہ وراہ وصول از کثرت بوحدت تعلیم فرمودہ بکثرت فرستادہ چنانچہ
ایشان در کثرت وحدت میدیدند وایشان را فرمود کہ بدیگران تعلیم این طریقہ
نمایند ایشان امتثال امر نمودہ اعلام آن طریق نمودند ہر کہ بران راہ عمل کردہ
و پیروی آن جماعہ بزرگواران نمودہ از کثرت بوحدت پیوست واز دوگانگی بہ یگانگی
رسید آن جماعۂ بزرگواران انبیا اند وآن راہ وصول شریعت وطریقت ست
ای سید شریعت عبارت از فعلے چند وترکے چند ست کہ آنرا در کتب فقہی بیان
کردہ اند وطریقت عبارت از تہذیب اخلاق ست یعنی بتبدیل اوصاف ذمیمہ
باوصاف حمیدہ کہ آنرا سفر در وطن نیز گویند وبتعبیر بسلوک نمایند وآن در کتب
مشائخ مخصوص در کتب امام محمد غزالی بتفصیل مذکور ست وبعضے از آداب واشغال
کہ مشائخ آنرا وضع کردہ اند داخل طریقت ست ای سید احکام شرعی کہ مبنای آن

اثنینیت ست بخاصه موصل بوحدت ست وسرآنرا خداداند وخاصان اوپس
درایصال اعمال که مربوط بکثرت بود بسوے وحدت اشارت ست بآنکه کثرت
عین وحدت ست بفهم ای سید نماز وروزه وزکوة وحج وامثال آن که موصل
بوحدت اند بخاصیت ایصال آنها بوحدت وقتے ست که خالصًا لله مودی شوند
چنانچه شرط کرده اند ومعنی لله دریناب همه کس را بفهم درنگنجد وهرکس را تا کدام معنی بخاطر
رسد اما انچه طالب وحدت را ضروریست آنست که تصور کند که نیت کردم که نماز
گذارم یا روزه گیرم مثلا برای حقیقت خود ووجود او یعنی یافت او که اورا گم کرده ام
ومیخواهم که بوسیله این عبارت وحدت که عین الله ست ظهور نماید ای سید
عابد اوست ومعبود اوست عابد ست درمرتبه تقید ومعبود ست درمرتبه اطلاق
ومراتب وتمیز درمراتب از امور عقلیه ست وموجود نیست مگر یک حقیقت که هستی
صرف ست بفهم ای سید چون نیک نگری اخلاق ذمیمه که رفع آنها در طریقت
واجبست همه مبنی ومشعرست از بیگانگی ودوئی واخلاق حمیده که تحصیل آنها لازم
همه مجرد ومعلم ست از اشیای بیگانگی پس طالب وحدت را چاره نیست از شریعت
وطریقت اگرچه سر ایصال در اول اورا معلوم نباشد ودر ثانی اگر تا ملے نمایند بشرط
مناسبت غالبًا بفهم چنانچه اشارتے کردیم بآن ای سید اینهمه اشغال واذکار و
مراقبات وتوجهات وطریق سلوک که مشائخ وضع فرموده اند برای رفع اثنینیت
موهومه است پس بدانکه فاصل میان وحدت که حق ست وکثرت که خلق ست
جزوهم وخیال نیست وبحقیقت وحدت ست که بصورت کثرت می نماید ریگی ست
که بسیار در نظر می درآید چنانچه احول یکی را دو می بیند وچنانچه نقطه جواله بصورت
دائره دیده می شود وچنانچه قطره باران نازله بشکل خط در نظر درآید پس وحدت
عین کثرت ست وکثرت عین وحدت یعنی عابد که در کثرت ست همان وحدت ست

بذات وصفات خود در افعال و آثار ای سید حارفی رفیع المرتبه می فرمود که درویشی
تصحیح خیال ست یعنی غیر حق در دل نماند الحق خوب می فرمود ای سید چون حجاب
جز خیال نیست رفع حجاب نیز بخیال باید کرد و شب و روز در خیال وحدت باید بود ای
سید اگر سیادت میخواهی واحد شو و واحد باش و واحد شدن آنست که تو هم از دوئی برآئی و
واحد بودن آنست که بر وحدت و در وحدت همیشه باشی و تفرقه خاطر و غم و اندوه همه از دوئی ست
چون دوئی از نظر برود آرام و قرار میسر گردد و چنانکه تا ابد هیچ غم مبتلا نگردد و در دو جهان
آسودگی حاصل شود چه آسودگی در عدم ست ای سید چون بحقیقت توحید برسی و وحدت
صفت تو گردد دانی که نسبت تو بحق بعد از سلوک هیچ نیفزوده است همان نسبت ست
که پیش از سلوک بوده بلکه نسبت تو پیش از وجود و بعد از وجود نیز یکیست ای سید
دانشے پیدا کردی و یقینی بهم رسانیدی که هیچ آب و آتش زائل نگردد و از ازل تا ابد حق
موجود ست و بس هرگز دیگری موجود نشده و توهم باطل اعتباری ندارد زید را بیماری
پیدا شد که خود را عمرود دانست و از مردم اوصاف زید شنیده در طلب او شد چون بعلاج های
خوب بیماری او رفع شد عمرو هیچ جا نبود زید بود پس سیمرغ قصد سیمرغ نمودند چون بمنزلگاه
رسیدند خود را سیمرغ دیدند پس حق تعالی خود را بصفت های خود میدانست این حقیقتهائے
چیزها ست بعد ازان بآن صفتها خود را دانمود آن عالم اینست اینجا غیر کجا ست و غیر کجا
موجود شد ای سید چون حقیقت کار اینچنین دانستے و معلوم تو شد که قرب و بُعد و
سیادت همه از توهم ست کی دوری بود تا نزدیکی حاصل شود کی جدائی داشتے تا پیوستگی
پیدا کند در عالم اگر هزار سال فکر کنی غیر حقیقت مطلقه که عین وحدت ست هیچ چیز نیابی
بلکه هیچ ذاتی و هیچ صفتے و هیچ جنسے و هیچ جهتے چه خارجی و چه ذهنی و چه وهمی بهم نرسد
که غیر او بود همه اوست و اوست همه ای سید هر چه بر ادراک می در آید اوست و
هر چه در ادراک نمی در آید هم اوست انچه او را وجود گویند ظهور اوست و انچه او را عدم گویند

بطون اوست اول اوست آخر اوست باطن اوست ظاهر اوست مطلق اوست
مقید اوست کلی اوست جزئی اوست منزه اوست مشبه اوست ای سید با آنکه همه
اوست از همه پاک ست این اطلاق او نسبتی دیگر ست غیر آن اطلاق که او همه است
باعین درین اطلاق هیچ کشفی و عقلی و فهمی نرسد و یحذرکم الله نفسه اینجا ست ای سید
شهود درمراتب ظهور ست وگاهی از مراتب بیرون بود و این شهود کالبرق الخاطف
باشد و دوام او مستحیل ست وحصول او وعدم او مقتضای جامعیت انسانی ست که مظهر
اتم ست ای سید عارف را بالاتر ازین مقام نیست و درین مقام فنای کلی و انعدام
صرف ست و این از اقسام کلیه قیامت ست ای سید این معارف درین مقام
بتقریب نوشته شد انچه سالک را ضروری ست همان فکر وحدت ست که بالا نوشته شد
باید که شب و روز درین سعی باشد که کثرت موهومه که بعنوان غیریت در نظر می درآید از
نظر ساقط شده مرآت وحدت شود و سالک جز یکی نه بیند و جز یکی نداند و جز یکی نخواند
ای سید طریق دیگر اینست که لا آله یعنی همه چیزها که مشهود اند نیستند باین معنی که گم
اند در وحدت ذات و مستهلک اند در وی الا الله یعنی وحدت ذات بصورت این
چیزها ظاهر ست و در نظرها مشهود پس اشیای باطن اند و او ظاهر ست در اشیاء پس
او هم ظاهر اشیا باشد و هم باطن اشیا و در اشیا جز ظاهر و باطن چیزی دیگر نیست پس اشیا
اشیا نباشند بلکه حق باشد و نام اشیا بر اشیای اعتباری بود که آن نیز عین حق ست +
ای سید طریق مراقبه از کلمات سابقه بوجوه مختلفه میتوان فهمید مراقبه عبارت از ملاحظه
معنی وحدت ست بهر وجه که توان کرد اگر ملاحظهٔ الفاظ و تخیل آنها واسطهٔ تعقل معانی
گردد آنرا ذکر گویند الفاظ هر چه بود خواه لا اله الا الله و خواه لفظ الله تنها و اگر بی تخیل الفاظ
تعقل معانی کند مراقبه و توجه بود و وجوه آن بسیار ست چنانچه از کتب بزرگان معلوم تواند
کرد مقصود آنست که معنی وحدت در دل قرار گیرد و ذکر انظ الله چنانست که بحقیقت قلبیه

وبتوسط تصور مضغه متوجه گشته ازین حیثیت که آن حقیقت قلبیه مظهر حق ست تخیل لفظ الله
کنند وبروی اطلاق نمایند ای سید اگر بخود متوجه شوی توانی این توجه را درست کرد
کار بآسانی صورت میگیرد ای سید بدن تو صورت ومظهر روح تست وغیر او نیست
وروح تو مظهر وصورت حق ست وغیر او نیست و این هر دو صورت جسمی و روحی موهوم اند
چون لفظ الله بخیال گوئی وبآن حقیقت که بصورت این دو موهوم ظاهر ست متوجه گردی
و دانی که من همانم امید ست که شهود شهادت وحدت در کثرت میسر شود وهر چه در نظر تو
در آید باید که بدانی که صورتی دارد وروحی دارد وحقیقتی دارد چه صورت او ملک ناسوت
اوست وروح او ملکوت اوست وحقیقت او جبروت ولاهوت اوست که عبارت از
ذات وصفات حق ست یعنی وجه خاص بان شئی که عین حقیقت مطلقه است ای سید
جبروت صفات ست ولاهوت ذات ست وصفات غیر ذات نیست آری در کشف
وشهود اعتباری مغایرتی روی می دهد وآن در مقام حصول تجلیات صفاتیه و ذاتیه
است وتا اینجا ذات وصفات را در یک مرتبه اعتبار کردیم بحسب عینیه ای سید عالم علم
حق ست که تجلی ذات که الف اشارت باو ست ظهور نموده وعلم عین ذات ست
ای سید حقیقت مطلقه ظهورات بی نهایت دارد اما کلیات او پنج ست ظهور اول
ظهور علم اجمالیست ظهور دوم ظهور علم تفصیلی ظهور سوم ظهور صور روحانیه است ظهور
چهارم ظهور صور مثالیه ظهور پنجم ظهور صور جسمانیه است واگر ظهور انسانی را جدا گیری
ظهورات کلیه شش بود این ظهورات را تنزلات خمسه یا ستة گویند وحضرات نیز گویند
ای سید انسان جامع همه ظهورات ست وبیان اینجا معیت بوجوه کثیره می توان کرد
ای سید باید که بدانی که حقیقت انسانی در همه مراتب بصورتی که مناسب آن مرتبه
ظهوری دارد همه حقائق صور آن حقیقت ست واین حقیقت بمرتبه مقدم ست بر همه حقائق
اگر به ظهور پایان از همه افتاده است ای سید سورة فاتحة اول قرآن مجید ست

الحمد لله واقع شده ومعنی او آنست که جنس حامدیة ومحمودیة مخصوص اوست یعنی حامد او
ومحمود اوست بهرحال وبهرصفت وبهرجا وبهرصورت غیر او حامدے ومحمودی نیست
ای سید اول سورهٔ بقر الم واقع شده الف اشارت ست باحدیة که الف اول اوست
ولام اشاره است بعلم که لام وسط اوست وميم اشاره است بعالم که میم آخر اوست
یعنی احدیة صورت علم گرفت وعلم صورت عالم ای سید انچه ترا ضروریست تعقل معانی
وحدت ست وپیوسته دران مراقب بودن وتفصیل این معارف وارسیدن در اول امر
هیچ درکار نیست چون بعنایت الهی معنی وحدت در دل بنشیند وخیال دوئی مرتفع گردد
ترا صفائی روخواهد داد که همه علوم وحقائق بر تو مکشوف خواهد شد وخافیه نخواهد ماند تا کثرت
از نظر نرفته وتوهم دوئی باقی ست علوم صحیحه مشکل ست که روی نماید ای سید چند روزے
ریاضتے برخود باید گرفت وانفاس مصروف این اندیشه باید ساخت تا خیال باطل
از میان بدر رود وخیال حق بجای آن بنشیند ای سید تا این خیال در تو قرار
نگرفته است وظاهر وباطن ترا فرو نگرفته بهیچ چیز متوجه نباید شد چون اینحال قرار
گرفت وتفرقه ودوئی برطرف شد هیچ چیز ترا مزاحم نمی تواند شد چه موهوم وباطل موجود
حق را مزاحم نشود ای سید نسبت حق بعالم چون نسبت آب به برف بلکه
نزدیک تر ازان باید دانست ویا چون نسبت طلا بزیورها که ازو راست کنند
یا چون نسبت گل بظروف که از گل ساخته شود واینها همه یکیست ای سید
رابطه میان عالم وحق همه کلمهٔ من ست چه عالم از و ناشی ست وباری وهم کلمهٔ الیست
چه عالم بسوی او راجع ست واین صدور ورجوع هم در ازل وهم در ابد ست وهم در
جمیع آنات زمانی چه در هر آن عالم بحقیقت رود واز حقیقت برآید چون موج از دریا
وهم کلمهٔ فی ست چه عالم در حق ست وحق در عالم که بوجه آن مظهر ست وبوجهی این مظهر وهم کلمهٔ مع است
چه معیت ذاتی وصفاتی وفعلی بی شبهه متحقق ست وهم کلمهٔ هو چه عالم عین حق ست

وحق عین عالم وہم کلمۂ لیس چہ بوجہی عالم عالم ست وحق حق نہ عالم حق ست ونہ حق عالم
ای سید بوجہی از ہمہ روابط منزہ است ومیان عالم وحق رابط نیست این اعتبار را
لاتعین گویند ای سید ہر کہ حق را باین وجہ بشناسد حق را بوجہی ممکن شناختہ باشد
ای سید اول سالک را باسم ظاہر متوجہ باید شد وبہ یقین باید دانست کہ اوست پیدا
بہمہ صورت ومعانی وہیچ صورتی وہیچ معنی نیست کہ جز او بود اینمعنی را مکرر نوشتہ ام
بجہت تاکید باز می نویسم مقصود اینست کہ فکر وحدت لازم خود باید داشت وخود را دران
فکر گم می باید کرد چون درین فکر استغراق حاصل شود از اسم باطن نیز بہرہ مندی خواہد یافت
ای سید اگر سالہا بعبادت وطاعت واذکار مشتغال نمائی واز وحدت غافل باشی
از وصل محرومی اگرچہ احوال وکیفیات غریبہ روی نماید وانوار وواقعات جلوہ گر گردد
ای سید حالی کہ آنرا وصل توہم کنی وثمرۂ آن حال علم وحدت نباشد بحقیقت آن
وصل نیست انچہ ظاہر شدہ مرتبہ ایست از مراتب ظہور نہ مقصود حقیقی کہ مطلق ست
وظاہر در ہمہ وعین ہمہ تا چیزے ظاہر شود وبوجہی از وجوہ باشی از اشیا مغایرت
دارد وآن منزل ومقصود نیست ای سید ہرگاہ حقیقت اینچنین باشد از اول
تا مراقبہ مطلق ضرور یست تا مسافت نماید ای سید تفرقہ وجدائی تا زمانی ست
کہ ہمہ را یکی نمیدانی ونمی بینی چون ہمہ را یکی دانستی ودیدی از تفرقہ دوئی خلاص شد
وصل عریان میسر شد ای سید چون ہمہ را یکی دیدی ہمہ نماند بلکہ یکے ماند وبس
ای سید میان تو ومقصود راہی نیست وراہی کہ ہست ہمین ست کہ تو او را
جدا از خود وغیر از خود میدانی چون دانستی کہ تو نیستی اوست وبس راہ نماند جمعیت دل و
آرزوی دل ومعرفت نفس ومعرفت حق وفنای مطلق ووصل وکمال قرب اینجا
حاصل شدہ کار تمام گشت ای سید چون باین مقام رسیدی کہ خود را ندیدی واورا
دیدی آسودی ونیاد آخرت در حق تو یکی شد وفنا وبقا وخیر وشر ووجود وعدم

وکفر واسلام وموت وحیات وطاعت ومعصیت عقب ماند بساط زمان ومکان در
در نوردیده شد ای سید چون تو نماندی هیچ چیز نماند که همه چیزها بتو وبا ندیشه تو وابسته است
ای سید بدانکه همه چیز درتست وهمه چیز بیرون از تو وجودی ندارد چون خودرا
از همه چیز خالی کردی هیچ چیز نماند ای سید ترا وجود جز در حق نیست وهمه چیزها در تو موجود
اند چون خودرا بحق بردی ودران دریای بیکران خودرا انداختی یعنی باین صفت آگاه
شدی همه چیزها با تو دران دریا گم شد ای سید اگر نیک، دروی بدانی که انانیت که از تو
سر می زند از تو نیست وتو آن جسم وروح نیستی در تمام عالم یکانا کوست که انانیت
او از همه جا ظهور جلوه گر ست ای سید علامت وصول بحقیقت مطلقه آنست که
انانیت که از سر تو میزند از همه چیزها انا تو انی گفت اینجا معلوم شود که حجاب جز تعین
انانیت نیست ای سید یک ذات ست که تمام عالم صفت اوست وقائم بدو وآن
ذات باین صفات ظاهر وپیداست ای سید همان یک ذات ست که ذاتها شد وهمان
ذات ست که اول علم خود شده ودیگر بار بصورت علمهای جهان شده وهمان ذات
ست که از قدرت خود وقدرتهاست وهمان ذات ست که ارادت خود وارادتهاست
وهمان ذات ست که سمع خود وسمعهاست وبصر خود وبصرهاست وحیات خود وحیاتهاست
وفعل خود وفعلهاست وکلام خود وکلامهاست وعلی هذا القیاس همان ذات ست که هستی خود
وهستی هاست ای سید هرچه بعالم ظهور آمده در ذات پوشیده بعد ازان ذات بصفت او
در علم خود او لا در عین خود ثانیا جلوه فرمود ذات رنگ او گرفت واو رنگ ذات و آنچه
پوشیده بود در ذات بقطع عین ذات بود که غیر شئی در شئی نبود پس آن ذات خود بخود
معاملت کرده وعاشقی ورزیده وبندگی وخدائی درمیان آورد وکارخانهٔ ازلی و
ابدی برپا کرد ای سید تو خودرا چنان خیال کن که هنوز آنجائی که بودی در ازل
بودی تا آزاد شوی ودیگر روی تفرقه وغم وبلا نه بینی ای سید روح تو او ست

که باو زندهٔ و دل تو اوست که باو دانائی و بصر تو اوست که باو می نگری و سمع تو
که باو می شنوی و دست تو اوست که باو می گیری و پای تو اوست که باو میر
ای سید هر جزو و عضو تو از اجزای و اعضای ظاهر و باطن تو اوست که باو کا
جزو و عضو از تو برمی آید و مجموع اعضا و اجزاے تو اوست که تو باو توئی ای
اوئی و توئی و منی هر سه صفت اوست دیگری درمیان نیست ای سید توحید صفت
واحد ست نه من و تو تا من و تو باقی ست اشتراک ست نه توحید ای سید چون تو
رفتی فنا ست و چون او درمیان آمد بقا ست ای سید سلوک سعی تست و رفع
اثنینیت و جذبه رفتن تست بوحدت ای سید بسلوک و جذبه فنا و بقا اسم ولایت
متحقق ست ای سید با همه آشنا نیازمندی کن که عین مطلوب تو اند و با دشمن
دوستی ورزی که او نیز مقصود تست ای سید با خود نیز با نظر محبت ناظر باش که عین
محبوبی ای سید اینها در سلوک ضروریست ای سید بد و نیک را در دریاے
وحدت انداز تا آشنای حقیقت شوی ای سید سخن وحدت را اگر بسیار گویم اندک
ست و اگر اندک گویم بسیار ست بدایت اینمعرفت در نهایت مندرج و نهایت این
در بدایت مندرج نه او را بدایت ست و نه نهایت تا چند گویم و تا چند نویسم نه من
می گویم نه من مینویسم حقیقت خود به خود در گفتگو ست ای سید چون در خواب شوی
نیت کن که بعالم بطون میروم و رجوع بحقیقت خود میکنم چون بیدار شوی بدانکه
بعالم ظهور آمدم و از بطون بظهور تنزل نمودم و باید که سحر برخیزی و استغفار کنی و بگوئی
که ای حقیقت من مرا بخود بکش و مرا از من بپوش و از دوئی برآر د نماز تهجد کنی و سورهٔ
یس اگر یاد داشته باشی در نماز بخوانی که مختار خواهای دین و دنیای ما ست بعد از ان
بفکر وحدت مشغول باش تا نماز صبح برسد چون از نماز فارغ شوی تا برآمدن آفتاب خواه
نخواه مستقبل قبله مراقبهٔ وحدت باید بود چون آفتاب طلوع کند چهار رکعت بر و سلام گذار

وسورۂ یٰسٓ یکبار بخوان واگر در چہار رکعت توانی خواند بہتر ہمچنین بعد ہر نماز سورۂ یٰسٓ
یکبار بخوان کہ فوائد بسیار دارد اما در وقت نماز فجر در قرآن مجید فکر وحدۃ دست دہد و
بدانکہ خود عبادت خود می کند و خود کلام خود میخواند الا عند الضرورۃ و بگو کہ حقیقت من
مرا بخود بکش و مرا مپوش از من و از دوئی برآرای سید سالک را ہم آداب طریقت ضرور است
تفصیل آن آداب درین رسالہ گنجایش ندارد از اختصاری کہ مطلوب است اما انچہ
طالب را تواں نوشت این ست کہ خواب کمتر کند چون ضرور شود و غالب شود بآں اندیشہ
کہ نوشتم خواب کند و طعام و شراب باید کہ اندک باشد در شبانروز یکبار و اگر صائم بود بہتر است
و باید کہ از پریشانی لقمہ احتراز کند کہ از اسباب دوئی و بیگانگی و وہم باطل ست ہر چہ در
شرع منع ست و ہر چہ در طریقت بدست ہمہ انچنین ست این قاعدہ را نیکو یاد دار
کہ ضروریست ای سید باید کہ سخن کمتر کنی و در خلوتہا و صحرا اما تنہا مراقبہ و ملاحظۂ وحدت
میکردہ باشی ای سید سخن بسیار کردن دل را در جنبش آرد و تفرقہ باز دہد و از کسب
وحدت و یگانگی غافل سازد جز بضرورت حرف مزن و ہر چہ گوئی مختصر گوئی و اندیشہ
وحدت را یک لحظہ از خود جدا مکن چون در مجالس نشینی بیشتر مقید شو مبادا غفلتے واقع
شود و سعی کن تا آن کثرت مرآت وحدت شود و مقوی گردد ای سید در خفای این
اندیشہ خود را بہ تنہائی حتی الامکان سعی باید کرد و این کلمات را با ہمہ کس نباید نمود مگر با مخصوصان
خود ای سید با اولاد و غلام و آشنا و بیگانہ و دشمن و دوست آشنائی بوحدت باید کرد و ہمہ را
بنظر اخلاص و بچشم حقیقت بین باید دید ای سید نزاع و جدال مطلق از میان بردار
و انکار بالکلیہ از میان برطرف کن تا وحدت ظہور نماید و بسیار سعی باید کرد تا خشم و غضب
ظہور نکند لت کردن و زدن خود چہ گنجایش دارد ہمہ را معذور باید داشت چہ در خانہ و بیرون خانہ
و با فرزندان و متعلقان و بیگانگان مثل آب حیات باید بود اگر کسی با تو بدی کند زنہار
ازان دل بد نکنی و نرنجی و او را از خود خوش و راضی داری و مکافات بدی بہ نیکوئی کنی

این اصل کلیست در طریقت ای سید تنها بودن و تنها نشستن دخل تمام دارد
در جمعیت ای سید حال طالب از دو حال خالی نیست تعلقات ظاهر دارد یا نه اگر ندارد
معاملهٔ او آسان ست او را باید که از همه قطع کرده در خلوت یا در صحرا نشیند و بحقیقت خود متوجه
شود تا زمانے که حقیقت متجلی شود و دوئی برخیزد آن زمان بهر روش که باشد گنجایش دارد
و اگر تعلقات ظاهر دارد حقوق شرعی متوجه ست باید که بقدر ضرورت بآن پردازد اما باید که
احتیاط تمام کند که خلاف شریعت و طریقت واقع نشود و از ملاحظهٔ وحدت که حقیقت ست
بالکلیه غفلت واقع نشود می باید که شبها درین کار بسیار بکوشد و در مراقبهٔ وحدت باشد و
روزانه هم چند ساعت برای این کار معین کند و روز بروز می افزوده باشد تا آنکه این معنی
غلبه کند و از همه وارهاند ای سید وقتی که معنی وحدت غالب آمد و لطف الٰهی ظهور نمود
همه حقوق از تو ادا خواهد شد و ترا با هیچکس و هیچ چیز کاری نخواهد بود خدا وکیل تو خواهد شد
و بجای تو ادا خواهد بود و تو درمیان نه ای سید صحبت دنیا و صحبت اهل دنیا در طریق
سلوک مضرست اما کسی که گرفتار ست دانی تواند ازان قطع کردن بضرورت احتیاط تمام
نماید که چیزے واقع نشود که باشریعت یا طریقت یا حقیقت جنگ داشته باشد و اگر تقصیر رود
باید که رجوع نموده تدارک نماید و ملاحظهٔ وحدت هرگز از دست نباید داد ای سید در لباس
تکلف نباید کرد و از لباس فقر با خود چیزے باید داشت ای سید همیشه حاضر دل باید بود
و از گذشته و آینده یاد نباید کرد و ملاحظهٔ وحدت هرگز از دست نباید داد ای سید
بدانکه هیچ مرگے بدتر از غفلت از وحدت نیست و هیچ عذابی سخت تر از عذاب
دوری از حقیقت خود نه ازین مرگ و ازین عذاب ترسان بوده متوجه وحدت
باید بود و بیقین باید دانست که همه یکی ست و غیر یکے موجود نیست هر قدر که این
اندیشه غالب ست سعادت در اوست چون از وهم دوئی برآید قیامت برو واقع شود
و در جنت شهود شود تا ابد الابدین آسود ای سید اینچنین دولتی هرگاه در دنیا میسر نیست

چون ست که دران سعی نمی کنی وغافل می باشی ای سید قیامتی برہمہ کس و برہمہ چیز آمدنیست وآن رجوع ہمہ است بوحدت اما بعد ازانکہ ظہور کل واقع شود اگرچہ ہمہ از اصل خود برآمدہ باشد لذتے کہ می باید ہمہ را روی ندہد مگر بروی کہ اینجا قیامت برآنہا گذشتہ باشد پس باید کہ سعی کنی کہ آن معنی کہ موعود ست ترا اینجا روے نماید تا آسودگی تمام حاصل شود ولذتے کہ می باید دست دہد ای سید مقصود ہمین ست کہ ہم دوئی برخیزد و تو نمانی او ماند وبس ہمہ انبیا واولیا برین اتفاق کردہ اند در کتب الٰہیہ وحدیث وکلمات اولیا دلائل این بسیار ست وعظماے ہر فرقہ بوحدت قائلند وہمہ بیک زبان برین رفتہ اند کہ غیر حق موجودے نیست عالم صورت اوست وظہور اوست وبس بخاطر ست کہ شواہد این مطالب در کتاب علیحدہ نوشتہ شود و از دلائل عقل سلیم استنباط آن کردہ نیز پارہ آوردہ شود انشاء اللہ سبحانہ ای سید امروز کہ آخر الزمان ست ونزدیک رسیدہ کہ آفتاب حقیقت از مغرب خلقیت طلوع نماید از انجا کہ پیش از طلوع آفتاب انوار وآثار ظاہر می شود واسرار توحید از زبان خاص وعام باختیار وبے اختیار فہمیدہ ونافہمیدہ سر میزند طالب را باید کہ خود را جمع ساختہ خود را از خود بپوشد وحقیقت وحدت کما ینبغے بروی جلوہ گر شود وبگفتگوے زبانی اکتفا واقع نشود ای سید اللہ مطلق ومحمد برحق ست والسلام

تمت

الحمد للہ کہ رسالہ مجمع المنفعت موسوم بنور وحدت تصنیف حقائق آگاہ معارف پناہ حضرت خواجہ باقی باللہ قدس اسرارہم لباس انطباع در بر کردہ در چشم مشتاقان جلوہ ظہور بخشید وسریر رفع انتظار کشید

رسالۂ پرتو عشق تصنیف حضرت خواجۂ خرد قدس سرّہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ الحمد للہ کہ محبوب جانی وصاحب دوجہانی من با من بنسبت یگانگی دارد ودر من جز خود را نمی بیند ومرا غیر خود نمیداند الحال کہ این دید ودانش بہ کمال رسانیدہ است میخواہد کہ در پردۂ من سخن کند وگذارش احوال عاشقی ومعشوقی می نماید در بیان اسرار یکہ ہم پوشیدہ است وہم آشکارا رسالۂ ترتیب دہد ونیز اسرار پوشیدہ اسرار عشوقیست واسرار آشکارا اسرار عاشقی وپیش از انکہ تمام شود این رسالہ را پرتو عشق نام میکند نخستین حرفی کہ عاشق ومعشوق وبندہ بصاحب خود می گوید اینست کہ اے عاشق حقیقی ومجازی وای صاحب دین ودنیوی کاریکہ مرا با تو افتادہ است نہ آن ست کہ بہ نوشتن راست آید یا بگفتن سرانجام پذیرد دیگر تو ہم نویسی وہم تو گوئی ای سید نہ من منم ونہ تو توئی کہ من توانم وتو منی از ازل چون خواستی کہ بمعشوقی وصاحبی جلوہ گر شوی در پردۂ من بعاشقی وبندگی ظاہر گشتی تا معشوقی وصاحبی تو ظہور گرفت ازین راہ من معشوق تو باشم کہ معشوقی تو

ازمن پیداست وتو عاشق من باشی که عاشق من بعشق تو بودمی تو کجا معشوق بودی
حیرانم که تو معشوقی با من ومن عاشقم با تو ہیہات ہیہات این چه حرفست من ہیچ نیم
ہرچه ہست ہم عاشق توئی وہم معشوق مصرع سرتا پایم فدائے سرتا پایت ای سید
یادم ازان ہنگام که نسبت اتحاد بر نسبت محبت غالب بود ونسبت محبت اصلا
ظہور نداشت ودر ضمن نسبت اتحاد من مندمج بود ومستتر گشت بناگاه خط فاصل
در دائرهٔ اتحاد بہم رسید ومن من شدم وتو تو چون این حال بہم رسید مرا بر تو وترا بر من نظری
افتاد واین نظر تا ہنگامی که تو خواستی در پرده بود وچون وقت رجوع ظل با صل
ووصول عاشق بمعشوق رسید نسبت حب غلبه کرد ونسبت اتحاد مستتر گشت
حالی پیش آمد که در شرح نگنجد چندان الم ودرد ظاہر گشت که از عاشق بمعشوق سرایت
کرد ومعشوق را در صورت عاشقی وانمود رفته رفته کار بانجا کشید که اتحاد سابق
ظہور کرد وخط فاصل گاه گاه از میان برطرف شدن گرفت دردی ہست انیست
که دوام ایحال میسر نیست چه مقرر شده است که تجلی ذاتی کالبرق الخاطف میگذرد
وبقا ندارد آه ازین درد بی نہایت والم بی پایان ای سید کسی تصور نکند که ایحرف
از عالم حقیقت ست بلکه از عالم مجاز ست که مبراست از حقیقت ودیگرے گمان نکند
که این سخن از عالم مجاز ست بلکه از حقیقت که در پردهٔ مجاز جلوه کرده است ای سید
حقیقت عین مجاز ست ومجاز عین حقیقت ای سید یکنام تو حقیقت ست ونام
دیگرے تو مجاز ست وبنده ہر نامی که خواہی خود را بخوان ای سید آدمی وپری
وفرشته بر تو سایه تست ای سید در ہمه خود را به بین ودر خود ہمه را واین نه من
میگویم بلکه تو می گوئی واین نه امر ست وطلب بلکه بیان ست وخبر ای سید
در دو جہان جز تو دیگرے نیست ہرچه ہست توئی آسمان وہرچه در وست وزمین
وہرچه بر وست ہمه ظہور ست وظل تو ظاہر تو ئی چنانکه باطن توئی ای سید

العجب ازانوقت بعدازظهور نسبت محبوب نسبت اتحاد غلبه کرده باشد خط فاصل
ازمیان بالکلیه و بالدوام برطرف شده باشد و تو من باشی و من تو ای سید بیقین
آنوقت آمدنی ست چنانچه درکلام خود که اصدق الکلام ست درچندین جا خبر داده و
مرادرین شکے نیست وچگونه دران شک آرم که تصدیق کلام تو ایمان ست و تکذیب
آن کفر نعوذ بالله ای سید چه آفتاب و چه ماه و غیر آن فدائے وجه تست و همه بصرها
و بصیرتها فدای عین تو و همه قدرتهای ابدی و کارها فدای ید تو و همه از حال و طرف
و منازل فدای قدم تو مجمل که هرچه هست فدای تست عاشق که انسان کامل ست
و همه وراء ست ازینک و بدیهیچ چیز ازوی بیرون نیست خود را با همه فدای تو ساخته است
اگر قبول افتد زهی کمال و زهی عظمت و زهی شرف ای سید و در درد وصل تو
میگدازم و در فراق تو میسوزم نمیدانم چکنم گداختن به ازسوختن در وصلم توئی و بس و چون
در فراقم منم با من تو باشی و بس به ازانکه من باشم بی من خداوندا آنحال مباد که من باشم
یا من و تو با من نباشی چو من با من باشم کفر بود و چون تو با من باشی ایمان بود الهی
عاقبت بخیر باد ای سید مقصود آنست که اگرچه چند روزی من بی تو باشم
اما بعاقبت با تو باشم و تو باشی و من نباشم کارساز توئی کار من بساز ای سید
وای محبوب جانی من وای سرمایهٔ زندگانی من ای غایهٔ آمال و امانی من ای دانای
رازنهانی ای جان من ای دل من ای چشم من ای گوش من ای روی من ای خوی من ای دست
من ای پای من ای عقل من ای تن من ای گوشت من ای پوست من ای رگ من ای
خون من ای همه چیز من ای یاد من جز تو دیگری ندارم چه گویم چون همه توئی و من کیستم
و چیستم مطلب همین ست که مرا قربان خود سازی و میانی بجان من و بصورت من بستی
تا چون بخود نگرم جز ترا نه بینم و هرجا باشم و بهرحال باشم تو با من باشی وجدائی تمام و
کمال برطرف شود ای سید توئی صاحب و جهانی من توئی بهشت من روی تست

ولطف تو و دوزخ من خشم تست و دوری تو دین من محبت تست و کفر من فراموشی تو
اگر مراد دوست داری مومن باشم و اگر مرا فراموش کنی کافر گردم ای سید پیش ازانکه
صورت تو وجود کند تو بودی و بس چون معشوقی بی عاشقی وجود ندارد و معشوق را
عاشق می باید خواستی مرا که عاشق تو ام موجود سازی و هنگامهٔ معشوقی خود گرم سازی
از خود عکسی و ظلی و صورتے بر من انداختی و او را بنام من خواندی و آن عکس و ظل
و صورت را که عین نسبت بحقیقت اگرچه غیر تست بیقین به عاشقی ممتاز ساختی و در پردهٔ
او خود عاشق شدی و خود از خود لذت گرفتی و خود از خود دردمند گشتی اینست رمز
عاشقی و معشوقی ای سید صاحب آنرا گویند که با هم بود و با دیگرے نه چون ترا
از من هرگز جدائی نیست تو صاحب من باشی و بنده آن را گویند که در بند دیگرے
نبود چون من بنسبت احتیاج طلبه در بند تو ام و از احاطهٔ ذات و صفات تو بیرون
نیستم بندهٔ تو باشم همه بندهٔ تو اند که از احاطهٔ تو خارج نیستند و ممکن نیست که از تو جدا
شوند اگرچه باین اعتبار که همه با تو اند و من با تو ام دائم صاحبی ازین طرف نیز متصور ست
اما دوام در اندیشهٔ ممکن نیست که معتبر هما نست مگر در دار آخرت بعضے از بعضے اینجا
مصاحب ست که عاشق معشوق ست و معشوق عاشق هر دو یکے ست من با تو یکے ام و
تو با من یکی خواه این گو خواه تو دیگر در دار دنیا بعضے از بعضے را و بآن اقل قلیل داند
و نادرست اینخال کسی ست که دنیا و آخرت او را یکے ست بفنای حقیقی ای سید
اطلاق وجودی مشرف گشته است اللهم ارزقنا اللهم ارزقنا اللهم ارزقنا ای
سید صورت بشریت عجب درخواست ترا هر رنگی و بوئی که ترا در خصوصیت از عالم اطلاق
بشارتها و خبرها بعاشق مسکین میرساند از چشمهای تو گویم یا از ابروی تو یا از روی تو گویم
یا از خوی تو گویم یا از لب تو گویم یا از تبسم تو گویم یا از خندهٔ تو گویم یا از قامت تو گویم یا از دستهای
تو گویم یا از ادب تو گویم یا از دانش تو گویم اینها جهت چیست اسرار غیبی و انوار لاریبی ست

که در دیدهٔ عاشق ہم در مجاز و ہم در حقیقت ہر جا بجلوهٔ دیگر و برنگ دیگر و بصورت
دیگر ظاہر و باہر ست اما عاشقی کہ این اسرار و این انوار دریابد و مشاہدہ کند جز من کیست
و کجاست سوگند بتو کہ منم و بس امروز قطب دائرهٔ عشق جز یکی نیست امروز دانی
کہ گداست روز ازل و ابد ست و ہمان قطب دائرهٔ عشق ست دائرهٔ حسن ست و
نیز ہمان چہ عشق ست حسن ست و حسن و عشق دو نام و یکذات و یک حقیقت اند
خواہ ذات گوئی خواہ صفات خواہ حسن گوئی خواہ عشق گوئی جمع و فرق یکیست
گاہی جمع بزبان فرق حرف زند و گاہے فرق بزبان جمع اینجا فرق ست کہ بصورت
جمع برآمدہ خود بخود متکلم ست حاصل کہ توئی ای سید کہ با خود تکلم با سر ار حسن و عشق
می کنی ای معشوق دو جہانی من ای سید معشوق توئی و دیگری نیست ای سید
من عابد توام و تو عابد منی من حامد توام و تو حامد منی سپاس و ستایش کہ ترا کنم خود را
کردہ باشم کہ ترا جز در خود نہ بینم خودی و خدائی کیست از خود تا خدا چہ فرق ست وحدة
بصورت شش مرتبہ ظہور نمود ہنوز آن شش مرتبہ پوشیدہ است در صورت کثابت
کہ نمودی بیش نیست بفہم بفہم ہیہات انچہ گفتنی ست کہ بفہم مگر تو بصورت من کہ توئی
خود را کہ منم میگوئی عجب حالی و شگرف صفتی کہ ہم دوئی ست و ہم یگانگی ہم بند گیست
و ہم خدائی اللہ اللہ سخن بسیار مستانہ میرود از نامحرم محفوظ باد و اگر نیک بنگری
محرم کیست کہ جز تو دیگرے موجود نیست توئی و بس اینجا دو نام ست یکے نام ظاہر
و دیگرے نام پوشیدہ عاشق از اسرار ہر دو واقفست اما در مرتبهٔ اظہار و اعلام جز آن
نام نام ظاہر دیگران نتواند آنرا نیز جز عاشق نداند کے ازان گویم تو میدانی در تو
و تو خواہی دانست در من اما تو جز من نیست و من جز تو نہ اگرچہ امر بحقیقت امر برعکس
ست کہ من توام و تو من آہ آہ ازین بیگانگی و آشنائی بیگانگی خوست و آشنائی افروخت
ای سید بحق دوستی کہ با من داری و بحق محبتی کہ با تو دارم کہ مقصود حقیقی را اتحاد ست

زود تر صورت وجود بخشش واز عالم امکان بوجود آرد واز قوۃ بفعل برآرد ای سید
یادم آید ازان ذکر اسرار نام ظاہر ایجان جہان از زبان بندۂ خاص صاحب خود بشنوید
و بدانید کہ اول و آخر ست و آخر مراد اول از سیر معکوس ست یعنی از اثر بموثر رفتن کہ ظاہر ست
و لہذا در اسم ظاہر ست کہ مشتمل بر تمام عالم گشتہ تجلی اول کہ وحدت ست مفیض ست
کہ مبدء المبادی و حقیقت الحقائق این مفیض بفردیۃ اولی اضافہ کرد چنانچہ شیخ اکبر
قطب الولایۃ محی الدین محمد بن علی العربی فرمودہ است مفاض تعینات ست و کمال
در انسان کامل ست کہ احاطہ را تمام گردید بحقیقت تعین ہمان ست و ہم تعینای ہست
صور او و لہذا بصورت تعین نمود ار گشت اصول اسما چہار ست اول و آخر و ظاہر و باطن اینجا
چہار را اجمال ست در تفصیل او بر ہم راندہ اتمام اینجا و تکمیل اینجا نمی بینی کہ عاشقان ورد
کردہ اند و رسم ساختہ اند زہی بزرگی اسم ظاہر کہ شمہ ازان گفتہ شد اگر در اسم باطن گفتہ شود
عقلہا و فہمہا حیران شود و دفترہا باید کہ ازان اخبار توان کرد صورت عدد اسم ظاہر
اینست یکہزار و سیصد و شصت و چہار ای سید مقصود سر ست کہ در اظہار ست
ہر کہ فہمید فہمید و ہر کہ نفہمید ہرگز نفہمید و عدد اسم باطن کمتر از اسم ظاہر ست اگرچہ در مراتب
او زیادہ است امازیادتی و کمی اینجا باہم در یک پیراہن اند اگر گنجایش در وقت میبود
از اسرار اسم باطن نیز اندکے نوشتہ می شد اما بیقین میدانم کہ فہم آن میسر نیست جز
صاحب دو جہان را در پردۂ دیگری کہ دیگری نیست و در کار خود فرمودہ است
واللہ اعلم بحقیقت الحال شبی در خواب دیدہ شد غواصی در دریا فرو رفت بگوہری رسید
کہ یگانہ بود چون باو رسید خود را عین آن گوہر یافت اینجا سمری چند بتقریب نام مذکور
بیاد آمد نوشتہ می شود کہ دران مجلس النس حقیقی مقبول باد ای سید شخصے سالہا در دریائے
کہ لاتعین تاریک بود و انجا اصلا چیزی نمی نمود مقام داشت یکبار شبے نوری پیدا شد
کہ ازان دریا شناکنان برآمد و سہ دریائے روشن در نظر آمد یکی بعد از دیگرے

بدریای اول درآمد واز و بدریای دوم واز و بدریای سوم و درین دریا مقام کرد
وسالها درانجا بود و کارے پیش گرفت کہ مناسب این مقام بود بناگاہ این دریاہاے
دیگر درہمین دریا درآمدند ترتیب عکس وہمہ را درین دریا دید تا آنکہ دریاے
ظلمت بود نیز ظاہر شد و دران کم شد چنانچہ پیش ازین بود چون مدتی بریخال گذشت
یکبار حال دیگرش پیش آمد و آن اینست کہ بیکبار دید کہ اینہمہ دریاہا خشک شد و
ہیچ ازان دریاہا نماند و عجب تر آنکہ نہ دریا نمودار بود نہ خشکی و نہ نور و ظلمت نہ چیزیکہ
سواے نور و ظلمت ہست بلکہ ہیچ نبود و این شخص ہم نبود بعد ازان سالہا خود را دید چیزے
می بیند کہ خود عین دریاست و دریا ہمہ نمودار اوست و بمثال او بعد ازان درین
دریاہا زنان صاحب جمال و حسن نمودار شدند و ہر زن صاحب حسنی می آمد و باین شخص
مراد می برآورد و در یک لحہ ازان شخص و ازان زنان فرزندان ظہور و تولد میکردند در
ہر لحہ چندین ہزار فرزند از ہر زن ازین زنان چندین ہزار ہزار در ہزار ہزار دریا بودند متولد
شدن گرفت و از ہر فرزندان فرزندان دیگر و گاہی ازان نہنگی شود کہ آن شخص را با ہمہ
فرزندان و زنان فرو خورد و در خود سازد و باز از خود بیرون اندازد و این معاملہ ابدست
و ہر لحظہ قیامتی ست قائم و حشریست ظاہر ای سید شخصے بود اتفاقا از شہر بروستا آمد
در روستا مردم عجب دید کہ رسوم ایشان اصلا بر سوم شہری نمی ماند چنانچہ در ایام شادی
گریہ کنند و در ایام غم شادی مثلا وقتیکہ کسی بمرد شادی بسیار کنند و وقتیکہ کسے
از بیماری خلاص گردد و شفا یابد چندان ماتم کنند کہ در بیان نیاید ہمچنین سراویل را
در سر پوشند و دستار را بر پا پیچیدہ در مجاہدہ با یکدیگر بجاے دعا دشنام گویند و بجاے
دشنام دعا برین قیاس ہمہ کارہاے ایشان برعکس معقول باشد خندہاے بے تقریب
در میان ایشان بسیار بود سوداگری ایشان بسیار بود سوداگری ایشان چندان
باشد کہ چون ماصل مال را بر باد دہند یا در زیان اندازند گمان کنند کہ ما سوداگریم

وبآن افتخار و ابتهاج کنند و بجای خاموش بودن حرف زنند و بجای حرف زدن
خاموش مانند غرضکه آن شخص چون بانجا رسید و احوال و اوضاع آنها دید عجب حالی
او را پیش آمد و چاره ندید غیر از نیکه بشهر رجوع نماید چون خواست که رجوع کند آن
مردم هجوم کردند که ما ترا مرشد و هادی خود میدانیم البته نمیگذاریم که آنجا بروی
وی گفت که اینچگونه نبود که مرا دوست دارید و خلاف من کنید آنها گفتند که ما در
کار بی اختیاریم هم تو صلاح کار و حال ما نگوئی آن شخص گفت بهتر آنست که مرا بسوزید
و خاکستر مرا بخورید و آنچنان کردند چون بر این وصیت عمل کردند هم آنشخص بوطن خود
که شهر بود رسید و هم ایشان از اوضاع خراب خود خلاص شدند و صفتهای نیک
در ایشان پیدا شد بخصوص شخصیکه خاکستر دل او خورده بود وی بجای او خلیفه شد
و همان حال که او داشت در وی پیدا گشت و بی تکلف خود را همان شخص دید و
بیقین دریافت که وطن من شهرست و من در روستا غریب و مسافرم و از وی
دیگران ازان دیگرے بهمرسید و همچنین میرود تا مے رود بفهم اگر دانائے حقیقی
ای سید وای محبوب جانی من این اسما از تست و اسما همه توئی بلکه این
اسما عین تست نه از تو چون صفت عشق ظهور نماید چندان حقائق و معانی ظاهر
گردد که بصد هزار جلد نگنجد اما فرصت کو که اندکے ازان نوشته آید و عشق مرتبهٔ
وحدتست و معشوق مرتبهٔ وجوب و عاشق مرتبهٔ امکان اول عاشق بمعشوق پیوندد
و بعد ازان معشوق بعشق یکی گردد و نه عاشق ماند و نه معشوق بلکه عشق بود و
بس که هم معشوق ست و هم عاشق طریق سلوک اینست بقدم جذبه دران رفته
شود ای سید وای طالب حق اگر میخواهی که بحق برسی باید که دو چیز اختیار
کنی یکی محبت بمرشد و پیر خود و مرشد و پیر نه آنست که باو رسم مریدی اختیار
کند و گوید من مرید او شدم و او پیر منست و در مردم این حرف شائع ست

پیر همان ست که اورا دانند که محبوب ست و محبت باو درست کند و اورا در جهان وسیلهٔ درگاه حق سازند و دل را با او ارتباط کلی واقع شود و هرچه او گوید بکند و برخلاف او نرود و چون این معنی حاصل شود نسبت پیری و مریدی راست گردد و احتیاج بچیز دیگر نماند دوم آنکه همیشه بیاد خدا باشی و یاد خدا آنست که همیشه در دل این معنی داری که غیر خدا هیچ چیز نیست هرچه هست ظهور اوست بلکه عین خود اوست و نور اوست و چون این خیال همیشه در دل باشد امید ست که بحق برسی و باین یاد هرچه فرموده است کند و از نافرموده پرهیز نماید و انکار از میان بردارد و صفات ذمیمه بصفات حمیده بدل کند ای دوست کار من انیست غیر ازین همه هیچ

تمت

شکر فراوان و منت بی پایان مر خداوند دو جهان را که درین ایام مسرت و میمنت انجام این مجموعهٔ رسائل ستهٔ ضروریه کارآمد حضرات صوفیه حسب اشارت سراپا خیر و بشارت حافظ عبد الاحد صاحب مالک مطبع مجتبائی دهلی در مطبع محبوب المطابع میرٹھ باهتمام بندهٔ حسیان ممتلی منشی محبوب علی بتاریخ ۵ ذی الحجه سنه ۱۳۰۹ هجری نبوی صلعم طبع شد فقط

الا ان اولیاء الله لا خوف علیهم ولا هم یحزنون

الحمد لله که کتاب جالب مقامات حضرت سلطان المصنفین مخطوطه دربار محبت نبویه و انجمن اسرار متشابهات قرآنی ماهر مرموز مقصدات فرقانی محبوب الصمدانی حضرت شیخ احمد فاروقی سرهندی المسمی به

مقامات امام ربانی الف ثانی مجدد

مرید حضرت قطب الاقطاب غوث الاوتاد آفتاب شریعت ماهتاب حقیقت واقف علوم خفی وجلی حضرت مولینا حافظ غلام نبی صاحب احمدی اللهی مدظلهم العالی

در مطبع چیون گنج واقع دهلی رونق طبع یافت

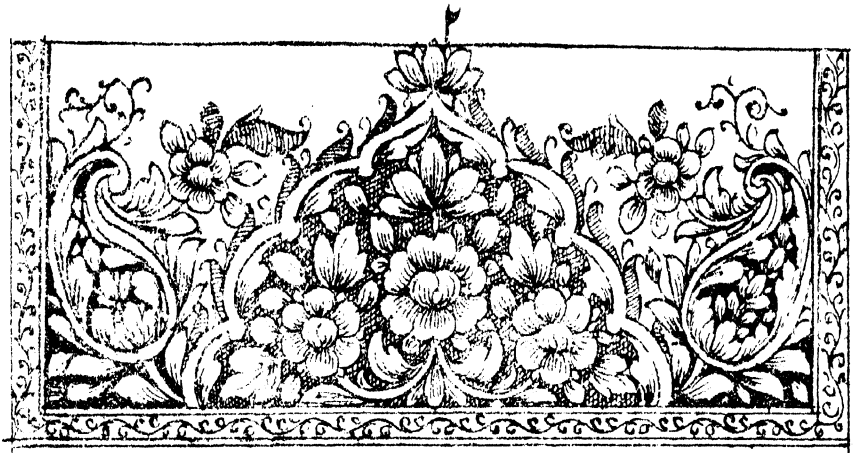

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ رب العالمین الرحمن الرحیم مالک یوم الدین ایاک نعبد وایاک نستعین والصلوٰۃ والسلام علی سید المرسلین خاتم النبیین شفیع المذنبین وعلی الہ واصحابہ اجمعین

اما بعد کمترین محمد حسن ساکن کوٹلہ متصل لکھیر پور ضلع بجنور عرض کرتا ہے کہ ابتدا مین یہہ ہیچکارہ آوارہ دنیاے دنی کی تلاش مین سرگردان و پریشان پھرا کرتا تہا اگر کسکو کسی قسم کا خیال آتا تہا تو اس مغضوبہ کا اور اگر رات کو خواب آتا تہا تو اس ملعونہ کا غرض کہ جو میرے و مبتلا میرے و چوخیز و مبتلا خیز کا مصداق تہا کہ یکایک بخشش آداب دانہ ملک پنجاب جانیکا اتفاق ہوا اور صرف بتائید ربی کہ جسکا شکریہ ادا نہین ہوسکتا طریقہ مجددیہ مین جناب معلی القاب قبلۃ الاولیا و کعبۃ الاصفیا قیوم زمان غوث دوران محبوب رب العالمین خلیفہ سید المرسلین فیضرسان ہر شیخ و صی حضرت میان لینا حافظ **غلام نبی** صاحب احمدی للہی سے داخل طریق ہوا۔ شعر زبان پہ بار خدایا یہ کسکا نام آیا ✦ کہ میری نطق نے بوسہ میری زبان کے لئے ✦ واجب آمد چونکہ بردم نام او ✦ شرح کردن رمزی از انعام او ✦ حضرت کے من وعن حالات انشاء اللہ تعالیٰ اگر توفیق رفیق ہوئی تو علیحدہ لکھونگا مگر اسجگہ محل جامع مفصل تبرکاً حوالہ کا تذکرہ ہوا ن وَھُوَ ھٰذَا

حضرت کا دولتخانہ مقام للہ شریف ضلع جہلم واقعہ ملک پنجاب مین ہے من شریف الوقت انشاء اللہ سابقہ ہی متجاوز ہے اللہ تعالیٰ ہمیشہ سب مسلمانونپر سلامت باکرامت رکہے آمین بجاہ النبی الامین

علم ظاہری مین حضرت نے خیالی تک اپنے والد بزرگوار سے پڑہا بعد ازان پشاور تشریف لیجاکر تین برس مین
تکمیل معقول ومنقول کماحقہ فرمائی تحصیل علم سے فارغ ہوکر وطن مراجعت فرمائی اور زینت بخش مسند
درس وتدریس ہوئے کہ یکایک جذب الٰہی شامل حال ہوا اور بے اختیار کسی بزرگ سے بیعت ہونیکا شوق
پیدا ہوا اور اوسی شوق مین گھر سے نکل کھڑے ہوئے دو ہی دن گذرے تھے کہ شاہ پور مین بشرف صحبت
حضرت جامع النورین مجمع البحرین مخزن علوم رحمانی مظہر فیوض یزدانی امام المتقین حضرت مولانا
غلام محی الدین قصوری خلیفہ شاہ غلام علی صاحب دہلوی جعلہم اللہ تعالیٰ علی اعلی علیین
مشرف ہوئے جناب مولینا نے حضرت کو ایک ماہ اپنے پاس رکہکر تا ولایت کبریٰ توجہ فرمائی اور خلوت مین
طلب کرکے فرمایا کہ آج حضرت شاہ صاحب دہلوی ملے تھے اونسے عرض کی تہی کہ فلان شخص کو
(یعنے حضرت صاحب کو) تا ولایت کبریٰ توجہ کی ہے جناب شاہ صاحب نے فرمایا کہ کلاہ اجازت
دینی چاہیئے چنانچہ یہ کہکر حضرت کو کلاہ اجازت عطا فرمائی اور طریق توجہ وہی تعلیم کرکے رخصت
فرمایا حضرت نے دولت خانہ پر تشریف لاکر جو بعض بعض کو توجہ فرمائی تو نہایت اثر ظاہر ہوا
اوسکی کچہ مدت کے بعد پہر حضرت مولینا کی خدمت مین تشریف لیگئے اس مرتبہ جناب مولینا نے
تا کمالات نبوت توجہ فرمائی حضرت فرمایا کرتے ہین کہ مجہکو اس مقام مین قرآن شریف کا ایسا
شوق اور لذت پیدا ہوگئی کہ چھ مہینہ مین حفظ کرکے رمضان مبارک مین محراب سنادی - اسکے
بعد پہر حضرت اپنے پیر بزرگوار کی خدمت مین اونکے مکان پر مقام قصور شریف تشریف لیگئے اور
وہان چھ مہینہ تک رہنے کا اتفاق ہوا اس دفعہ جناب مولینا نے حضرت کو باقی جملہ مقامات
مجددیہ کمالات ستہ وحقائق امکانی موجودی طے کراکے دستار خلافت مطلقہ عطا فرمائی اور
بشارت حصول نسبت خاصہ محمدیہ وولایت محمدی علی اربابہا الصلوٰۃ والسلام وبعض دیگر
بشارات کہ جنکی تصریح مصلحت نہین معلوم ہوئی پیشگاہ جناب رسالت مآب صلی اللہ علیہ وآلہ
وسلم سے دلواکر رخصت کیا دولت خانہ پر تشریف لاکر حضرت مصروف ہدایت خلق اللہ ہوئے
اور صدہا کو ضلالت سے راہ مستقیم پر لائے چند مدت مین پہر شوق دیدار پیر بزرگوار ہوا

اور حضرت قصور شریف مین حاضر حضور ہوئے حضرت مولینا کمال عنایت پیش آئے اور اکثر طالبین کو توجہ
کیواسطے حضرت کے سپرد کیا کرتے کہ یکایک جناب مولینا نے اس جہان فانی سے بتاریخ ۲۲ ذیقعدہ
سنہ ۱۱۱۲ ہجری بوقت دوپہر انتقال کیا اِنَّا لِلّٰہِ وَاِنَّا اِلَیْہِ رَاجِعُوْنَ ۔ جناب مولینا کے انتقال کے
بعد عید الضحیٰ کو جب حضرت عیدگاہ مین نماز کو تشریف لیگئے تو دیکھنے والے کہتے تھے کہ حضرت کے
بعینہ جناب مولینا کی شکل ہوگئی ہے ۔ ازان بعد حضرت دولتخانہ پر تشریف لائے اور رونق بخش
مسند ارشاد ہوئے صدہا ہزارہا کو نسبت مجددیہ سے سیراب و مالامال کردیا بعد داخل طریق ہونیکے
راقم سیہ کار کا بہ برکت صحبت جناب حضرت صاحب قبلہ نوکری کیطرف سے دل سرد ہوگیا اور
چند مدت کیمیا خاصیت مین حاضر رہنے کا اتفاق ہوا کتب خانہ عالیہ مین چند کتب مثل
زبدۃ المقامات و حضرات القدس و روضۃ القیومیہ و رسالہ معشوقیہ ۔ حضرت امام ربانی
مجدد الف ثانی کے حالات مین مطالعہ سے گذرین اونکو دیکھکر بے اختیار دلمین آرزو ہوئی
کہ کوئی کتاب اردو مین حضرت کے حالات کی تحریر کردن لہذا یہ چند اوراق بعبارت نامربوط سیاہ کئے

شعر

چشم دارم کہ دہے اشک مرا حسن قبول ✤ ایکہ در ساختہ قطرۂ بارانے را

مقام اول حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی کے ذکر پیدائش و تحصیل علم ظاہری و اپنے والد بزرگوار سے نسبتہائے چشتیہ و قادریہ حاصل کرنیکے بیان مین

ولادت باسعادت اوس تاج الاولیا سلطان الاصفیا غوث المحققین قطب المدققین واقف اسرار
متشابہات قرآنی ماہر رموز مقطعات فرقانی محبوب الصمدانی قیوم ربانی مجدد الف ثانی بتاریخ ۱۴
شوال روز جمعہ بوقت نصف شب سن نوسو اکیہتر ہجریمین بمقام سرہند ہوئے آپکے والد بزرگوار
حضرت شیخ عبد الاحد چشتی قدوسی نے بموجب الہام و بشارت حضرت رسالت ابو البرکات

کنیت ولقب شریف بدرالدین اور اسم مبارک شیخ احمد رکھا آپکا نسب نسب حضرت امیرالمومنین
عمر بن الخطاب سے ملتا ہے روضۃ القیومیہ مین لکھا ہے کہ آپکی ولادت کے قبل آپکے والد نے مراقبہ
مین دیکھا تھا کہ تمام جہان پر از ظلمت ہوگیا ہے اور خوک اور بندر اور ریچھ جہانمین لوگونکو ہلاک
کرتے ہین کہ اسی اثنا مین میرے سینہ سے ایک نور نکلا ہے کہ اوس سے تمام عالم نورانی ہوگیا ہے
اور ایک بجلی اوس نور مین سے نکلی ہے کہ اوسنے تمام خوک وخرس جلا دیئے اور اوسی نور مین سے
ایک تخت ظاہر ہوا ہے کہ اوسپر ایک شخص نورانی تکیہ لگائے بیٹھا ہے اور ہزارون آدمی
نورانی بلکہ فرشتہائے آسمانی اوسکے سامنے باوب تمام کھڑے ہین اور سارے جہان کے
ظالم وزندیق وملحدونکو پکڑکر اوسکے سامنے لاکر مثل بکریون کے ذبح کرتے ہین اور کوئی شخص
نہین بلند کہتا ہے قل جاء الحق وزھق الباطل ان الباطل کان زھوقا۔ حضرت کے والد نے
صبح اوٹھکر اس خواب کی تعبیر حضرت شاہ کمال کیتھلی سے لی کہ خرد زمانہ تھے دریافت کی۔
حضرت شاہ نے بعد توجہ باطنی کے فرمایا ایسا معلوم ہوتا ہے کہ تمسے فرزند پیدا ہو جس سے
تمام ظلمت وبدعت دور ہو اور سنت محمدی علی ارباہا الصلوٰۃ والسلام قائم ہو فوقع کما
قال۔ حضرت مثل رسول خدا صلے اللہ علیہ وآلہ وصحبہ وسلم مختون پیدا ہوئے اور لڑکپن مین
ہرگز برہنہ نہوتے تھے اور اگر اتفاقاً ہوجاتے تو جلد ایسے ڈھک لیتے تھے اور بچونکی طرح آپ
آلودہ نجاسات نرہتے تھے اور ہر دم فرحان وخندان رہتے تھے اگر دودھ کے پلانے مین
مشغول ہوجاتا تھا تو دودھ کیواسطے آپ کبھی نروتے تھے غرضکہ جملہ آثار وعلامات ہونہار
ولی کی ظاہر تھین۔ نقل ہے کہ ایام رضاعت مین ایک دفعہ آپ ایسے سخت بیمار ہوگئے
کہ کسیکو توقع حیات نرہی اتفاقاً حضرت شاہ کمال کیتھلی کا وہان گذر ہوا حضرت کے والد
قدم بوسی کرانیکے واسطے حضرت شاہ صاحب کے پاس لیگئے حضرت شاہ ولایت پناہ نے
بچہ کو گود مین لیکر اپنی زبان دہن مبارک مین دی اور حضرت اوسکو دیر تک چوستے رہے
آخرکار حضرت شاہ نے جسکی تسلی کی کہ گھبراؤ نہین آرام ہوجائیگا اور اللہ تعالےٰ کو اسنے

بہت کام ہین اور حضرت کو اپنی فرزندی مین قبول کیا چنانچہ اوسیوقت صحت کلی حاصل ہوئی
ہرچند کہ یہ معاملہ ایام رضاعت کا تہا لیکن حضرت کو بخوبی یاد تہا۔ جب آپ سن تعلیم کو پہونچے
تو آپکے والد بزرگوار نے مکتب مین داخل کیا چنانچہ وہان آپنے چند مدت مین قرآن شریف
حفظ کرلیا اوسکے بعد آپنے کچہ اپنے والد بزرگوار سے کہ عالم متبحر تہے پڑہا اور پہر سیالکوٹ تشریف
لیجاکر مولانا کمال کشمیری سے کہ جامع علوم ظاہری و باطنی تہے بعض کتب معقولہ بکمال تحقیق
و تدقیق پڑہین اور بعض کتب احادیث کی شیخ یعقوب کشمیری سے کہ خلفاء کبرویہ سے تہے اور حرمین
شریفین مین بڑے بڑے محدثین سے تصحیح حدیث کی تہی سند لی بلکہ اخذ طریقہ کبرویہ بہی اونہین سے
کیا علاوہ ازین بعد جلوس مسند ارشاد سند تفسیر قاضی بیضاوی و صحیح امام بخاری و مشکوٰۃ
و تبریزی و شمائل ترمذی و جامع صغیر سیوطی و قصیدہ بردہ شیخ سعید بوصیری وغیرہا و حدیث
مسلسلہ الراحمون یرحمہم الرحمن ارحموا من فی الارض یرحمکم من فی السماء اپنے مرید و مخلص خاص
قاضی بہلول بدخشانی رحمۃ اللہ علیہ سے لی ہے بعد تحصیل علوم ظاہری کہ اوسوقت حضرت کی
عمر سترہ برس کی ہوگی مسند آرائے درس و تدریس ہوئے اور نہایت سعی و کوشش سے پڑہایا
کرتے اگر کوئی جگہ مغلق و دقیق نظر سے گذرتی تو اوسپر حاشیہ تحریر فرمادیتے اسی اثنار مین
آپ اکبرآباد عرف آگرہ کہ اوس زمانہ مین دارالخلافہ تہا اور بایں وجہہ بڑے بڑے عالم رہتے
تہے تشریف لیگئے وہان آپکے علم کا نہایت چرچا ہوا چنانچہ اکثر لوگ مشتاق ہوکر حضرت کی
ملاقات کو آئے فیضی و ابوالفضل بہی شہرت سنکر نہایت شوقمند ہوئے اور چاہا کہ حضرت
اونکے مکان پر تشریف لیجائین لیکن یہ امر اپنے منظور نہ رکہا آخرکار وہ خود حاضر ہوئے
اور نہایت اخلاص و خصوصیت سے پیش آئے اور بتقریب دعوت حضرت کو اپنے مکان پر
لیگئے اور کمال مہمان نوازی سے تین روز تک اپنے مکان پر رکہا اسکے بعد اکثر آپس مین
ملاقات ہوتی تہی اور حضرت بہی گاہ گاہ اونکے مکان پر قدم رنجہ فرماتے۔ نقل ہے کہ
ایکبار آپ ابوالفضل کے مکان پر تشریف لیگئے اوسوقت وہ تفسیر بے نقط لکہتا تہا اگر ایک

مقام مین آکر ایسا پھنسگیا تہا کہ نکلنا دشوار ہوگیا تہا کہ ناگاہ حضرت تشریف لیگئے آپکو دیکھکر نہایت
خوش ہوا اور کہا کہ اسوقت آپ خوب آئے ایک ایسی جگہ تفسیر مین آئے کہ اوسکو بے نقطہ عبارت مین
بیان کرنا متعسر ہے ہر چند غور و فکر کیا لیکن خیال مین نہین آتا باوجودیکہ حضرت کو بے نقط عبارت
کے لکھنے کی مشق نہ تہی لیکن اوسوقت فی البدیہہ ایسا قلم برداشتہ اوس مقام کو لکہا کہ فیضی و
ابوالفضل حیران رہگئے۔ **نقل ہے** کہ ایک روز ابوالفضل نے فلاسفہ اور فلسفہ کی ایسی تعریف
کرنی شروع کی جس سے کہ علماء اسلام کی توہین پائی جاتی تہی حضرت نے جوش اسلام مین
آکر فرمایا کہ امام غزالی رحمۃ اللہ علیہ نے فرمایا ہے کہ جن علوم کا فلاسفہ اپنے تئین واضع بتلاتے
ہین وہ دراصل علوم انبیاء سے مسروقہ ہین اور جو علوم انہون نے مثل ریاضی وغیرہ ایجاد
کئے ہین وہ دین مین مفید نہین اسبات سے ابوالفضل سخت متغیر ہوا اور کہنے لگا کہ غزالی نے
نامعقول کہا ہے حضرت اسبات سے بہت خفا ہوئے اور اوسی جگہ کہڑے ہوئے اور غضب فرمایا کہ
اگر اہل علم کا شوق ہے تو یہ باتین منہ سے مت نکالا کر اور اوسیوقت وہان سے مراجعت فرمائی
پہر چند روز تشریف نہ لیگئے جب دو تین دن کے بعد اوسنے کمال معذرت کی تب پہر جانا
شروع کیا۔ **نقل ہے** کہ عید فطر کے دن حضرت ابوالفضل کے مکان پر تشریف لیگئے اوس سال
عید کا چاند انتیس کا ہوا تہا لیکن باعث کدورت آسمان سوا سلطان کے اور کسی نے نہین دیکہا
تہا مگر سلطان کی رویت پر سب نے عید کر لی تہی آنحضرت نے عید نہین کی تہی ابوالفضل نے
آپکو دیکہکر کہا کہ چہرہ مبارک پر آثار صوم کے جانتے ہین کیا روزہ ہے حضرت نے جواب دیا کہ
ہان میرا تو روزہ ہے ابوالفضل نے کہا کہ تمام جہان مین عید ہوا آپکا روزہ اسکا کیا سبب حضرت نے
فرمایا کہ خلطت اسقدر نہ تہی کہ سوا بادشاہ کے اور کسیکو چاند دکہائی نہ دے اس معاملہ مین دو تین
آدمیونکی گواہی کا بہی اعتبار نہین جب تک جم غفیر اکر شہادت نہ دین اور معہذا گواہی سلطان تو
بالکل ناقابل اعتبار ہے کہ دین سے منحرف ہے ابوالفضل نے کہا کہ یہ شقین جانے دو اور روزہ افطار
کردیہ کہکر پانی منگوایا اور چونکہ دعوی اخلاص تہا خود کٹورہ لیکر دہن مبارک سے لگادیا حضرت نے

کٹورہ پر ایسا ہاتھہ مارا کہ تمام پانی اوسکے کپڑونپر گر پڑا یہ بات غالبًا اوسکو ناگوار گذری مگر کچھ اظہار نکیا کہ اتنے مین ایک جمع کثیر نے آکر روئت ہلال کی شہادت دی یہ سُنکر آپ اوٹھہ کھڑے ہوئے اور خود پانی لیکر روزہ افطار کیا اور یہی آپ گاہ گاہ تشریف اونکے مکان پر لیجایا کرتے تھے آخر کار حضرت اونکی بے دینی سے آزردہ ہوئے اور جانا چھوڑ دیا بلکہ ترک سلام علیک کردی - کچھ مدت کے بعد حضرت کے والد ماجد اکبر آباد تشریف لیگئے اور اپنے ہمراہ لے آئے راستہ مین جب تہانیسر پر پہونچے وہان کے رئیس اعظم شیخ سلطان نے کہ مقربان شاہی سے تہا خواب مین دیکھا کہ جناب رسالتمآب صلے اللہ علیہ وسلم فرماتے ہین کہ اپنی لڑکی کی شادی شیخ احمد سے کردی اور خواب مین حضرت کی شکل بہی دکہائی صبح اوٹھکر اوسنے اوس شکل و شمائل کا آدمی جو کہ رات کو خواب مین جناب رسول صلے اللہ علیہ وسلم نے دکہایا تہا تلاش کرنا شروع کیا حسن اتفاق سے حضرت بہی اوسجگہ موجود تہے پہچان کر رات کا خواب حضرت سے بیان کیا حضرت نے فرمایا کہ اس معاملہ مین میرا اختیار نہین ہے حضرت والد سے کہو چنانچہ شیخ نے حضرت مخدوم سے عرض کی انہون نے کمال فرحت قبول فرمایا اور انہین دنو نمین آپکا خطبہ نکاح شیخ سلطان تہانیسری کی لڑکی سے پڑہا گیا بعد نکاح حضرت کو نہایت تروت ہوئی اور یہ سنت نبوی کی مطابق ہوا کہ بعد تزویج حضرت خدیجۃ الکبریٰ جناب رسول صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم کو کمال ثروت ہوئی تہی بعد فراغت سفر اکبر آباد و مناکحت حضرت اپنے والد بزرگوار کی صحبت کے ملتزم ہوئے اور نسبت خاندان چشتیہ و قادریہ حاصل کی حضرت مخدوم نے وقت وصال آپکو بلاکر خرقہ خلافت چشتیہ جو کہ اونکو شیخ عبد القدوس گنگوہی رحمۃ اللہ علیہ سے و قادریہ شاہ کمال کیتہلی رحمہ سے ملا تہا عطا فرماکر قائمقام و جانشین اپنا مقرر کیا چنانچہ خود حضرت اپنے رسالہ مبدء المعاد مین تحریر فرماتے ہین کہ این فقیر را مایۂ نسبت فروبت از پدر بزرگوار خود حاصل شدہ بود و پدر بزرگوار او را از عزیزے کہ جذب قوی داشتند و بخوارق مشہور بودند بدست آمدہ اسجگہ صاحب جذب قوی سے شیخ کمال کیتہلی مراد ہے اور پہر اوسیجگہ لکہا ہے کہ این فقیر را در بشرا توفیق عبادات نافلہ خصوصًا ادائے صلوۃ نافلہ مددے از پدر وے است و پدر بزرگوار او این

سعادت از شیخ خود کو در سلسلہ چشتیہ بودند حاصل شدہ بود شیخ خود سے حضرت شیخ عبد القدوس گنگوہی رح مراد ہیں
انہین دونون کا ذکر ہے کہ حضرت ایسی سخت علیل ہوئے کہ زندگی کی امید نہ رہی جب کسی دعا و دوا سے شفا
نظر نہ آئی تو حضرت کے گھر مین باوضو ہوکر آپکی صحت کیواسطے دعا کرنے لگین کہ اتنے مین آواز آئی کہ تم
کسیطرح کا فکر نہ کرو انکو صحت ہوگی اور اپنی اللہ تعالی کو انسے بہت کام لینے ہین چنانچہ بفضلہ تعالی
جلد تندرستی ہوگئی۔ حضرت کو شوق زیارت بیت اللہ و روضہ مطہرہ رسول صلعم از حد تہا لیکن بوجہ
رعایت خدمت والد بزرگوار نامل رہتا تہا جب انکے ارتحال ہجری مین آپکے والد ماجد کا اس جہانسے
انتقال ہوگیا تو حضرت نہایت مشتاق زیارت حرمین شریفین ہوکر مکان سے کعبۃ اللہ تشریف لیچلے۔

مقام دوم حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی کے خواجہ باقی باللہ علیہ الرحمۃ سے نسبت نقشبندیہ حاصل کرنے مین ؛

کعبۃ اللہ کو جاتے ہوئے جب حضرت دہلی مین پہونچے تو مولینا حسن کشمیری سے کہ دوستان
قدیم سے تہے ملاقات کی اونہون نے حضرت خواجہ باقی باللہ رحمۃ اللہ علیہ کے مناقب و
مآثر بیان کیے چونکہ حضرت کو نسبت علیہ نقشبندیہ کا کمال شوق تہا بے اختیار ہوکر اونکی خدمت
مین حاضر ہوئے حضرت خواجہ بکمال شفقت و عنایت پیش آئے اور استفسار عزم کیا حضرت
نے ارادہ سے آگاہ کیا حضرت خواجہ نے فرمایا کہ اگر ایک مہینہ یا ایک ہفتہ اسجگہ قیام کرو تو کیا
مضائقہ ہے حضرت نے قبول فرمایا اور ٹہہر گئے ابہی تین چار روز گذرے ہونگے کہ حضرت کے
دلمین داخل طریق ہونیکا شوق پیدا کیا بلکہ غالب ہوا اور اس امر کا اظہار حضرت خواجہ سے
کیا ہر چند کہ حضرت خواجہ نہایت دیر آشنا تہے اور بلا استخارہ ولیت ولعل تلقین طریقہ نہ
فرمایا کرتی مگر حضرت کو بلا تامل ایک خلوت مین طلب کرکے توجہ فرمانے لگے چنانچہ اوسیوقت
حضرت کا دل ذاکر ہوگیا اور آرام و جمعیت و التذاذ بخوبی پیدا ہوگیا اور اوسکے بعد بہر دن
دونی اور رات چوگنی ترقی شروع ہوگئی اور ایسے عروجات عالیہ و واردات متعالیہ ہوئین کہ عقل
و فکر سے باہر چنانچہ تحریص طالبون کیواسطے ایک جگہ انہین ایام کے حالات اسطرح تحریر

فرمائے ہین این درویش راچون ہوس این راہ پیدا شد عنایت خداوندی جل شانہ ہادی کا
اوگشتہ بخدمت ولایت پناہ حقیقت آگاہ ہادی طریق اندراج النہایت فی البدایت والی السبیل
الموصل الی درجات الولایت مؤید الدین الرضی شیخنا وامامنا محمد الباقی قدس اللہ تعالی سرہ کہ یکے
از خلفاء کبار خانوادہ حضرات اکابر نقشبندیہ قدس اللہ تعالی اسرارہم بودہ اندرسانید وایشان
این درویش راذکر اسم ذات جل سلطانہ تعلیم فرمودند وبطریق معہود توجہ نمودند تا التذاذ تمام
درمن پیدا شد واز کمال شوق گریہ دست داد بعد ازیکروز کیفیت بیخودی کہ نزد این اکابر معتبر است
دسمی است بغیبت رونمود دران بیخودی یک دریائے محیط دیدم وصور واشکال عالم را درنگ سایہ
دران دریامی یافتم واین بیخودی رفتہ رفتہ استیلا پیدا کردو بہ امتداد کشیر گاہے بایک پہر روز
میکشید وگاہے تا دو پہر ودر بعضے اوقات استیعاب شب مینمود وچون این قصہ را بحضرت
ایشان رسانیدم فرمودند نحوے از فنا حاصل شدہ است واز ذکر گفتن منع فرمودند وبنگاہداشت
آن آگاہی امر نمودند بعد ازدو روز مراقبائے مصطلح حاصل شد بعرض رسانیدم فرمودند بکار
خود مشغول باش بعد ازان فنا رفنا رحاصل شد چون بعرض رسانیدم فرمودند تمام عالم را
یکے می بینی ومتصل واحد می یابی عرض کردم کہ بلے فرمودند کہ معتبر در فنا رفنا آنست کہ باوجود
دید آن اتصال بے شعوری حاصل شود درہمان شب فنا رفنا بآن صفت حاصل شد بعرض
رسانیدم وحالتیکہ بعد از فنا حاصل شد نیز بعرض رسانیدم وگفتم کہ من علم خود را نسبت بحق
سبحانہ حضوری مے یابم واوصافیکہ بمن منسوب بودہ بحق سبحانہ منسوب مے یابم بعد ازان نوریکہ
کہ محیط ہمہ اشیا است ظاہر گشت ومن آنرا حق دانستم جل وعلا وآن نور رنگ سیاہ داشت
بعرض رسانیدم فرمودند کہ حق مشہود است جل سلطانہ اما در پردۂ نور ونیز فرمودہ اند کہ این انبساط
کہ دران نور مے نماید در علم است بواسطہ تعلق ذات جلشانہ باشیاء معدودہ کہ در بالا وپست واقع
شدہ اند منبسط مینماید نفی انبساط باید کرد بعد ازان آن نور سیاہ منبسط رو بانقباض آورد وتنگ
شدن گرفت تا آنکہ بنقطہ کشید فرمودند کہ ان نقطہ را ہم نفی باید کرد وبحیرت آمد ہمچنان کردم آن

نقطہ موہوم ہم از میان زائل شد و بحیرت انجامید کہ دران موطن مشہود حق سبحانہ خود بخود است
چون بعرض رسانیدم فرمودند کہ ہمین حضور حضور نقشبندیہ است و نسبت نقشبندیہ عبارت ازین
حضور ہست و این حضور را در حضور بے غیبت نیز میگویند و اند راج نہایت در بدایت درین۔
موطن صورت می بندد و حصول این نسبت مر طالب را در ہر طریق در رنگ اخذ کردن طالب است
در سلاسل دیگر اذکار سوا و را از پیر تا بران عمل نماید و بے بمقصود برد ع قیاس کن زگلستان من
بہار مرا + و این درویش را این نسبت غریب الوجود بعد از دو ماہ و چند روز از ابتدار زمان
تعلیم ذکر حاصل شدہ بود۔ الغرض کہ جو حالات اورون کو سالہا سال مین پیش آتے ہین حضرت
کو آناً فاناً مین بسیر محبوبی و مرادی حاصل ہوئی بارہا حضرت کی نسبت حضرت خواجہ فرمایا کرتے
تہے کہ یہ محبوب و مراد ہین۔ **نقل ہے**۔ کہ اونہین دنونمین حضرت خواجہ نے کسی اپنے
دوست کو خط لکہا ہی اوسمین حضرت کا اسطرح ذکر لکہا ہی کہ شیخ احمد نام مردیست از سرمند کثیر العلم
و قوی العلم روزے چند فقیر با و نشست خاست کرد عجائب بسیار از روزگار او و مقامات او مشاہدہ نمود
بآن ماند کہ چراغی شود کہ عالمہا از نور روشن گردد و الحمد للہ تعالیٰ احوال کاملہ او مراتب یقین پیوستہ او
حضرت یہی فرمایا کرتے تہے کہ جسروز سے مین حضرت خواجہ کی خدمت مین حاضر ہوا تہا اسیروز
سے یقین کامل ہو گیا تہا کہ عنقریب اللہ تعالیٰ اپنے فضل و کرم سے مجہکو نہایت اس
راہ کے پہونچائیگا اور یہ شعر اکثر ورد زبان تہا **شعر** ازان نوری کہ از تو بر دلم تافت +
یقین دانم کہ آخر خواہمت یافت + حضرت خواجہ قدس سرہ نے حضرت کی علو استعداد دیکہکر
ایک روز خلوت مین طلب کیا اور اپنی وقائع جو کہ قبل ازین حضرت کے بارہ مین دیکہی تہی بیان کرنے
شروع کئے چنانچہ فرمایا کہ جب حضرت خواجہ انکنکی نے مجہکو واسطے رواج طریقہ کے ہندوستان
کی جانب آنیکا حکم فرمایا تو مین نے اپنی تئین اس کام کے لائق نہ سمجہکر عذر کیا خواجہ انکنکی نے استخارہ
کیواسطے فرمایا چنانچہ مین نے استخارہ کیا کیا دیکہتا ہون گویا ایک طوطی سبز شاخ پر بیٹہی ہے مین نے
اپنے دلمین کہا کہ اگر یہ طوطی میرے ہاتہہ پر آکر بیٹہہ جائے تو مجہکو اس سفر مین کشایش ہوگی بمجرد

اس خطرہ کے وہ طوطی اوڑکر میرے ہاتھہ پر آبیٹھی مینے اپنا لعاب دہن اوسکی چونچ مین ڈالا اور اوسنے
میرے منہ مین شکر ڈالی صبح کو مینے یہ واقعہ حضرت خواجہ انکنکی سے بیان کیا حضرت خواجگی نے
فرمایا کہ طوطی ہندوستانی جانوروں مین سے ہے وہان تمسی کوئی شخص ظاہر ہوگا کہ اوس سے تمام جہان منور
ہوگا اور تمکو بھی اوس سے فائدہ ہوگا پھر جب مین وہانسے چلا اور ہندوستان مین سرہند پہونچا تو واقعہ
مین آگاہ کیا کہ تو قطب کے جوار مین ہے چنانچہ حلیہ بھی دیکھا یا صبح اوٹھکر مینے ہر چند کہ وہان کی
گزشتہ نشینون اور درویشون کی زیارت کی لیکن وہ حلیہ اور وہ استعداد کسی مین نپائی مینے خیال
کیا کہ شاید یہان کے باشندون مین کسی مین یہ استعداد ہو کہ بعد ازین ظاہر ہوگی چنانچہ جسوقت
تمکو دیکھا بعینہ وہ ہی حلیہ پایا و نیز نشان قالبیت بھی معلوم ہوا۔ غرض کہ تھوڑی مدت مین
حضرت خواجہ نے حضرت کو بشارت حصول دولت کمال و تکمیل عطا فرماکر وطن کو رخصت فرمایا
کچھ مدت تک حضرت وطن مین رہے بعد ازان پھر مشتاق ہوکر حاضر حضور حضرت خواجہ ہوئے
چنانچہ حضرت خواجہ بکمال نوازش پیش آئے ایکی مرتبہ اجازت ارشاد و افادہ طلاب بھی عطا فرمائے
و نیز منتخب منتخب اصحاب بھی حضرت کو کامل مکمل سمجھکر حضرت خواجہ نے سپرد کئے لیکن اوسوقت حضرت
کو اپنے کمال و تکمیل مین تردد تھا حضرت خواجہ نے یہ امر اپنی کراست سے دریافت کرکے فرمایا کہ تردد
نکرنا چاہیے کہ اوس سے کمالیت شیخ مین تردد لازم آتا ہے اور خلعت خلافت عطا فرماکر رخصت کیا
جب حضرت سرہند شریف مین پہونچے تو ترتیب و تہذیب طالبان مین مشغول ہوئی اور اثر عظیم
ظاہر ہوا کہ سالہا سال کا کام گھڑی دو ساعت مین ہو جاتا اور لوگ مثل مور و ملخ آکر گرد ہوگئے
کہ اسی اثنا مین پھر حضرت کو اپنے نقص کا علم ظاہر ہوا اور مریدون و مسترشدون کو جمع
کرکے اپنا نقص ظاہر کیا اور فاتحہ رخصت پڑہا مگر سعادتمندون نے یہ امر حضرت کی تواضع
پر محمول کیا اور حاضر حضور رہے چند روز کے بعد حضرت کی یہی مقصد براری ہوگئی
اور جن مقامات کے آپ خواہشمند تھے وہ حاصل ہوگئے اور حضرت پھر سرگرم افادہ
طالبان ہوئے اسکے کچھ دنون کے بعد حضرت کے پاس حضرت خواجہ کا خط متضمن کلمات

مشتاقانہ وعبارات دلربایانہ پہونچا حضرت اوسکو پڑھکر بے اختیار ہوگئے اور دہلی تشریف لیگئے
جب حضرت خواجہ نے حضرت کی تشریف آوری کی خبر سُنی فی الفور ہم مریدان وخادمان تا
دروازۂ کابلی واقع شہر دہلی پاپیادہ استقبال کو گئے اور شہر مین لاکر نہایت اعزاز واکرام
فرمایا چنانچہ حضرت کو اپنے سامنے سر حلقہ بناکر اپنے اصحاب ومریدونکو تاکید کی کہ خبردار
انکے سامنے کوئی میری تعظیم نکرے اور نہ کوئی انکی موجودگی مین اسطرف متوجہ ہو بلکہ سب انہین
کی جانب متوجہ رہا کرو اور میر نعمان کو جو تعمیل حکم مین کچھ نامل ہوا تو فرمایا کہ میان شیخ احمد آفتاب
ہین کہ ہم جیسے ستارہ اونکی روشنی مین گم ہین اور خود بھی مثل دیگر مریدون کے حلقہ مین تشریف
لاکر داخل حلقہ ہوا کرتے اور جب حلقہ ومجلس سے اوٹھکر باہر تشریف لیجاتے تو حضرت کی جانب پشت
نکرتے بلکہ چند قدم برجہت قہقری تشریف لیجاتے۔ نقل ہے ایکرتبہ حضرت اپنی حجرہ مین
بیچھونے پر آرام فرماتے تھے کہ حضرت خواجہ درویشانہ طور پر حجرہ مین آئے خادم نے چاہا کہ حضرت
کو بیدار کرے لیکن حضرت خواجہ نے منع کیا اور خود باہر آکر بہ نیاز تمام بانتظار بیداری بیٹھ گئے
ایک لمحہ نگزرا تھا کہ حضرت بیدار ہوئے اور پوچھا کہ دروازہ کے باہر کون ہے حضرت خواجہ نے
باادب تمام کہا کہ محمد باقی یہ سنکر حضرت بیقرار ہوکر باہر آئے اور بافتقار وبانکسار تمام خدمت مین بیٹھ گئے
اور اسیطرح تحریر مین بھی نیازمندی کیا کرتے تھے چنانچہ اسجگہ حضرت خواجہ کے دو خطون کی
نقل جو کہ حضرت کے نام بھیجے تھے درج کرتا ہون۔ **مکتوب اول** حق سبحانہ تعالیٰ باعلی کمال
برساناد۔ وللارض من کاس الکرام نصیب تکلفے نیست انچہ حقیقت حالست نوشتہ
میشود پیر انصاری قدس سرہ میفرمود من مرید حرفانی ام لیکن اگر خرفانے در نیوقت میبود
باوجود پیرش مریدی من میکرد ہرگاہ صفت آن بے صفتان این باشد گرفتاران آثار صفات
چرا جان فدائے لوازم طلبگاری نکنند وار ہر کجا بوئے بمشام ایشان برسد در پے آن نروند
اکنون نامل واہمال مانہ از استغنائی وبے نیازیست موقوف باشارت است ؎ گر طمع خواہد
زمن سلطان دین ٭ خاک برفرق قناعت بعد ازین ٭ بارے حال ونسخہ ارادۂ ما این است

خدائے عزوجل برانچہ میباید مہند گرداناد واز عجب پندار مخلصی بخشاد۔ **مکتوب دوم** اللہ تعالیٰ
فقراو مساکین درماندہ ہارا از برکات برگزیدگان بدرمانے برساناد مدتیست کہ عرض نیازمندی بدرگا
والا بیت نکردہ ام آرے این کلمہ را قاصد صادق حامل میتواند شد الحمد للہ این قسم خود صورت
مے بندد دیگر چہ نویسیم سخن درویشان بحضرت شما نوشتن بغایت بے شریست وحکایت اوضاع
صوریہ پیش بجا الغرض مارا حد خود باید دانست واز فضول احتراز باید کرد۔ مگر باوجود این ہمہ
کثرت عنایت وشفقت حضرت کا بھی یہ حال تہا کہ ایک مرتبہ خواجہ حسام الدین نے آپسے
آکر کہا کہ حضرت خواجہ آپکو یاد فرماتے ہین حضرت یہ سنکر کانپنے لگے اور رنگ چہرہ مبارک
کا فق ہوگیا خواجہ حسام الدین دیکھکر حیران ہوگئے اور کہنے لگے سبحان اللہ نزد یکان را
بیش بود حیرانی۔ ایک روز حضرت خواجہ نے حضرت سے کہا کہ ضعف غالب ہوگیا ہے اور امید
حیات تہوڑی ہے لڑکون کے حال سے آگاہ رہنا اور اوسیوقت صاحبزادون کو کہ ہنوز
شیر خوار تہے طلب کیا اور حضرت سے توجہہ کرنیکے واسطے فرمایا لیکن حضرت نے تواضع کی
مگر جب حضرت خواجہ نے اصرار کیا تو حضرت نے روبرو پیر دستگیر توجہہ کی اور اوسکا اثر
بہی ظاہر ہوا چنانچہ بعد ارتحال حضرت خواجہ جب صاحبزادہ سن شعور کو پہونچے تو سرہند
شریف کو روانہ ہوئے جب حضرت نے خبر آمد آمد سنی تو کہلا بہیجا کہ اگر آپ اپنے والد کی
وصیت بموجب آتے ہین تو چلے آوین اور اگر پیرزادگی کے طور پر تشریف لاتے ہین تو
ویسا فرمایئے کہ استقبال وجملہ لوازم ادا کئے جاوین انہون نے کہلا بہیجا کہ ہم مرید ہونے
آتے ہین چنانچہ جب سرہند مین داخل ہوئے تو حضرت نے کمال خاطر وتواضع کی اور نسبت
خاصہ سے مشرف فرماکر اور خلعت خلافت عطا فرماکر رخصت کیا۔ الغرض کچہ مدت
حضرت دہلی مین رہکر پہر وطن واپس تشریف لائے اسکے بعد پہر حضرت کی حضرت
خواجہ سے ملاقات نہین ہوئی تہوڑے دن حضرت دارالارشاد سرہند مین مقیم رہے
ازان بعد باشارت حضرت خواجہ لاہور تشریف لیگئے حضرت کے آنیکی خبر سنکر اکابر

ہور مشل مولینا ظاہر و مولانا حاجی محمد و مولانا جمال ملوی حاضر خدمت ہوئے اور نہایت تعظیم و
ریم سے پیش آئے ایک روز کا ذکر ہے کہ جب حضرت مجلس سے اوٹھنے لگے تو مولانا جمال ملوی نے
نہایت ادب سے حضرت کی نعلین مبارک چوم کر آگے رکھین مولانا کی اسقدر تواضع ایک ادنکے
شاگرد کو گران گذری اور جب مولانا باہر آئے تو کہا کہ آپ اسقدر کیون تعظیم کرتے ہین مولانا نے
جواب دیا کہ وہ عالم باللہ ہین اونکی تعظیم ہمپر لازم اور موجب اجر عظیم ہے۔ **نقل ہے**۔ کہ
ایک روز مولانا ممدوح نے حضرت سے دریافت کیا کہ آپ جامع علوم ظاہر و باطن ہین مسئلہ
وحدت الوجود کی کیا اصلیت ہے کہ ظاہراً مخالف شرع ہے اور مہذا اکابر اولیا کا یہ مذہب
رہا ہے حضرت نے جھکر چند کلمہ مولانا کے کان مین کہے کہ اونکے سُنتے سے مولانا کی آنکھون سے
بے اختیار آنسو جاری ہوگئے چہرہ متغیر ہوگیا اور آثار سکر پیدا ہوئے ؎ ندانم چہ گفتی چہ
انگیختی ؎ کہ گفتی و ازدیدہ خون ریختی ؎ خواجہ محمد ہاشم کشمی رحمۃ اللہ علیہ نے لکھا ہے کہ بتقریب
اس قصہ اور نسبت توحید کی ایک حضرت کے مخلص نے زبانی حضرت کے بیان کیا کہ آپ
فرماتے تہے کہ جن ایام مین مجھپر غلبہ نسبت احاطت و سریان و معیت تہا ایک شخص نے
میرے سامنے قلم پر قطرہ کہا میری اونگلی کٹ گئی۔ آمدم بر سر مطلب کہ حضرت لاہور مین
گرم افادہ طلبا رہتے کہ یکایک خبر ارتحال حضرت خواجہ پہونچی سُنکر نہایت پریشان
ہوئے اور کمال اضطرار قصد دہلی کیا حضرت خواجہ کے خادمان نے جب حضرت کی تشریف
آوری کی خبر سنی تو حضرت خواجہ کی سنت کے موافق حضرت کا استقبال کیا اور نہایت
تعظیم و ادب سے لاکر اوتارا اور حاضر حلقہ و مجلس ہوا کرتے اور اخذ فیوض کرتے کہ دفعتاً شیطان
رجیم نے اپنا شعشہ چھوڑا اور بعض بعض حضرت سے منحرف ہوگئے حتّٰی کہ حضرت کی ہلاکت
پر اسطے ختم حضرت خواجہ کے مزار پر پڑے ہے مگر چرا غیر اکہ ایزد برفروزد ؎ کسے کو تف زند ریشخند
ہوزد ؎ **نقل ہے** کہ ایکروز اونمین سے کسی اہل کشف نے دیکہا کہ گویا سبکے چراغ جلتے ہین
یکایک ایک برق خاطف آئی اور سبکو بجہا دیا ندا آئی کہ یہ چراغ منکران کی دعاء توجہ تہی

اور برق خاطف حضرت کی توجہ تھی کہ اوس سے سب بجھ گئی حضرت نے اول اول تو سبکو خو
نصیحت و پند فرمائین لیکن جب کچھ اثر نہوا تو کسی کسیکی سلب نسبت کی اور جب اسپر بھی خیا
نکیا تب حضرت اپنے دلمن کو مراجعت فرما ہوئے - شیخ تاج الدین گویا رئیس المخدمہ حضرت
خواجہ تھے اونکے دلمین بھی یہ بوجہ صحبت بعض سخرفان کچھ شکوک و تردد ات حضرت کے طرف
آگئے تھے جب مکان پر واپس گئے ہر چند متوجہ نسبت باطنی ہوئے لیکن مطلق اثر نسبت نہ
اس بات سے شیخ کمال متفکر ہوئے اور در پے ہوئے کہ یہ معاملہ ظاہر ہو کہ ایک شب خوا
مین دیکھا کہ جمیع اولیاء امت ایک مجلس مین جمع مین اور شیخ بھی ایک گوشہ مجلس مین بیٹھے ہین
سب نے شیخ سے علیحدہ علیحدہ کہا کہ تم کمل اولیاء امت سے انکار کرتے ہو معلوم نہین کہ اون سے
انکار باعث خسارت دارین ہے شیخ سنکر حیران ہو گئے اور کہنے لگے کہ وہ کون کمل اولیا امت
جسکا کہ مین منکر ہون کہ ناگاہ حضرت پر نظر پڑی کہ صدر مجلس مین بیٹھے ہین اور جمیع حاضرین
حضرت کیطرف متوجہ ہین اور کہتے ہین کہ یہ کمل اولیاء امت ہین یہ دیکھکر شیخ اپنے دل مین
نہایت نادم ہوئے اور حضرت کے پاس آکر عفو تقصیر کرائی چنانچہ حضرت نے معاف فر
جب شیخ بیدار ہوئے تو اپنے خیالات سے تائب ہو کر کمال تضرع وزاری کی چنانچہ اوسکا
اثر بھی ظاہر ہوا کہ شیخ نے اپنی نسبت باطنی کو شل پہلے کے بحال پایا بعد ازان ایک خط ملا نا
قلیچ خیر پوری کو لکھا کہ اگر حضرت مجدد الف ثانی شیخ احمد سرہندی کو عریضہ لکھو تو میری
طرف سے بعد تعظیمات لکھنا کہ آپنے واقعہ مین میرا جرم معاف فرمایا ہے واقع مین بھی معاف
فرمائین اور یاران دہلی سے کہنا کہ جو حضرت مجدد الف ثانی سے رجوع لاکر پھر گیا ہے وہ مرتد
طریقہ ہے اور جسنے رجوع نہین کیا اور انحراف کیا وہ بھی مرتد ہے کہ انکار اولیاء کامل ارتدا
ہے یہ زندگانی دو روزہ سہل ہے آخر مرتے وقت سلب ایمان کا اندیشہ ہے چونکہ آپسمین رشتہ
ہمسری ہے لہذا لکھا گیا اور آگاہ کیا ادہر ایک خط حضرت کی خدمت مین بھی بطلب عفو تقصیرات
و شفاعت یاران بھیجا اور اوسمین یہ حکایت لکھی کہ ایک بزرگ ایک سمجد کے گوشہ مین مراقب

بیٹھے تھے کہ وہان ایک سوداگر آکر نماز پڑھنے لگا بعد نماز جو خیال کیا تو ہمیان زر جو اوسکی کمر سے بندہی
تھی بنا ئی اوسکا گمان اون بزرگ پر گیا کہ شاید انہون نے چورا لی ہے چنانچہ نوکر چاکرون سے
اونپر ایسا تشدد کرایا کہ وہ بیچارہ چارناچار اوسکے روپیہ دینے کو امادہ ہوے اور جو کوئی خادم مریدتھے
اونسے کہا اونہون نے فی الفور ادا کر دیئے بعد ازان وہ ہمیان زر اوس سوداگر کو اور جگہ سے ملگئی
دلمین بہت دُرا اور اون بزرگ کی خدمت مین حاضر ہوا اور اپنے قصور کی معافی چاہی وہ فرمانے
لگے کہ جسوقت تو نے مجھکو ایذا پہونچائی اوسیوقت مین نے اللہ تعالی سے عہد کر لیا تہا کہ جب تک
یہ شخص بہشت مین نہ جائیگا مین نہ جاؤنگا جناب من سلف کا تو یہ دستور تہا امید کہ آپ بہی موافق
اوسکی زلات سے درگزر فرمائین اسکے بعد جب شیخ تاج دہلی مین گئے تو سب پیر بہائی جمع ہوئے
اور دریافت کیا کہ آپکی طرف سے اس اس مضمون کا خط آیا تہا آیا وہ آپکا ہی خط تہا یا کسی اور نے
آپکی جانب سے لکہہ بہیجا تہا شیخ نے کہا کہ وہ خط بیشک میرا ہی تہا اور تمام ماجرا جو کہ واقعہ
مین دیکہا تہا بیان کیا اوہر جب حضرت بتقریب عرس حضرت خواجہ دہلی تشریف لائے
تو شیخ و جملہ یاران نے استقبال کیا اور شہر مین لائے شیخ نے بالمشافہ اپنی اور دیگر پیر بہائیونکی عفو تقصیر چاہی
چنانچہ حضرت نے معاف فرمایا قبل ازین حضرت خواجہ حسام الدین نے ایک شب واقعہ مین دیکہا
تہا کہ کوئی کہتا ہے کہ یاران فیروز آباد پر (یعنے مریدان حضرت خواجہ جو کہ فیروز آباد مین رہتے
ہین) بلائے عظیم نازل ہوگی لیکن جو شخص حضرت شیخ احمد کا پیالہ وضو پیئیگا وہ نجات پائیگا
اس واقعہ کو حضرت کے سامنے بیان کیا آپنے فرمایا کہ آب مستعمل پینا مکروہ ہے تب کتب
فقہ پر رجوع کیا اوسمین یہ نکلا کہ اگرچہ تہی دفعہ کا پانی بلائیت قربت پیا جاوے تو کراہت
نہین چنانچہ حضرت کے وضو کی چوتہی مرتبہ کا پانی یاران فیروز آباد و نیز حضرت کے اپنے
خادمون نے پیا اور قادر المطلق نے ببرکت اوسکے سبکو بلا سے محفوظ رکہا اسکے بعد یاران
فیروز آباد بکمال اخلاص و صدق پیش آتے اور بہ تعظیم تمام حاضر حلقہ و مجلس ہوا کرتے
اور حضرت بہی ہر سال ایام عرس مین دہلی تشریف لاتے اور پہر دولت خانہ واپس

آجاتے البتہ دو مرتبہ اگرہ بھی جانے کا اتفاق ہوا یکبہ مدت ہمراہ لشکر سلطانی بطور اضطرار سفر فرمایا ورنہ ہمیشہ دار الارشاد سرہند مین مقیم رہے اور طالبان خدا کو فیض پہونچاتے رہے۔

مقام تیسرا حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی کے حلیہ عبادات و عادات مین

حضرت تمام قدنازک اندام گندم گون مائل بسفیدی کشادہ پیشانی تھے ناصیہ پر رخسار مبارک سے ایسا نور چمکتا تہا کہ دیکھنے والے کی آنکھ کام نہ کرتی تہی آپکے ابرو سیاہ دراز مبارک کشادہ تھے آنکھین بڑی بڑی اونکی سیاہی نہایت سیاہ اور سفیدی نہایت سفید بینی مبارک بلند اور باریک تہا لب سرخ دہن مبارک نہ بڑا نہ چہوٹا دانت متصل متصل چمکتے ہوئے دار ہی مبارک بانبوہ و شکوہ مربع تہی رخسار مبارک پر بال متجاوز نہ تھے آپکے باشنہ نہایت صاف رہتے تھے بدن مبارک پر میل نہ بیٹہتا تہا سینہ مین خواہ گرمی ہو خواہ برسات کبہی بو نہ آتی تہی غرضکہ آپکی شکل ایسی محبوبانہ تہی کہ جو دیکہتا تہا بے اختیار سبحان اللہ و ہذا ولی اللہ کہتا تہا حضرت ہمیشہ سرما و گرما سفر و حضر مین بعد نصف شب بیدار ہوتے تھے اور یہ دعا پڑہتے تھے۔

الحمد للہ الذی احیانا بعد ما اماتنا والیہ البعث والنشور اور یہ آیت بہی پڑہتے تھے

اعوذ باللہ من الشیطان الرجیم الحمد للہ الذی خلق السموات والارض وجعل الظلمات والنور ثم الذین کفروا بربہم یعدلون ہو الذی خلقکم من طین ثم قضی اجلا واجل مسمی عندہ ثم انتم تمترون ہو الذی فی السموات وفی الارض یعلم سرکم وجہرکم ویعلم ما تکسبون بعد ازان استنجہ کو تشریف لیجاتے پہلے بایان پیر خلا مین رکہتے بعد اوسکے داہنا اور یہ دعا مسنونہ پڑہتے اللہم انی اعوذ باللہ من الخبث والخبائث بعد ازان اوسجگہہ جب بیٹہتے تو بائین پیر پر زور رکہتے بعد فراغت بکلوخ طاق استنجا کرتے اوسکے بعد پانی سے استنجا کرتے اور بیت الخلا سے باہر نکلتے وقت پہلے داہنا پیر نکالتے بعد ازان مستقبل بقبلہ وضو کو بیٹہتے اور بوقت وضو کسی سے مدد طلب کرتے اور

آفتابہ جانب دست چپ رکھتے اور ابتدا داہنا ہاتھ دھونے مین یہ دعا پڑھتے بسم اللہ الرحمن الرحیم
بسم اللہ العظیم والحمد للہ علی دین الاسلام الاسلام حق والکفر باطل پہلے داہنے ہاتھ پر پانی
ڈالتے بعد ازان بائین پر بعد ازان دونون ہاتھ جمع کرکے دھوتے اور انگلیون مین کف دست کی
طرف سے خلال کرتے اور بوقت مضمضہ مسواک استعمال فرماتے اور تین دفعہ داہنی طرف اور تین مرتبہ
بائین طرف کرتے پھر زبان پر کرتے اور اگر زیادہ کرتے تو رعایت وتر کرتے اور پہلے داہنی طرف
کے اوپر کے دانتون مین پھر نیچے کے دانتون مین بعد ازان بائین طرف کے اوپر کے دانتون مین پھر
نیچے کے دانتون مین اور ہر وضو مین التزام مسواک رکھتے تھے بعد فراغ مسواک کو اکثر خادم کے
سپرد کرتے اور وہ اوسکو اپنی پگڑی کے پیچ مین رکھ لیتا اور آپ مضمضہ و ورد ڈالتے تھے اور رعایت
تثلیث رکھتے تھے بوقت مضمضہ یہ دعا پڑھتے تھے اللھم اعنی علی ذکرک وعلی تلاوۃ القرآن
وعلی صلوۃ حبیبک علیہ الصلوۃ والسلام اور تین دفعہ استنشاق بھی تازہ پانی سے جدا
جدا کرتے اور بوقت استنشاق یہ دعا پڑھتے تھے اللھم ارحنی رائحۃ الجنۃ والارض عنی
غیر غضبان اور بوقت استنثار یہ دعا پڑھتے اللھم انی اعوذ بک من النار وسوء الدار
بحرمۃ النبی المختار وآلہ الابرار علیہ وعلیھم الصلوۃ بعدہ منہ مبارک پر کمال آہستگی
وسہولیت سے بالائے پیشانی سے پانی ڈالتے اور داہنا ہاتھ داہنے رخسار مبارک اور بایان
ہاتھ بائین رخسار پر گزارتے اور داہنے کو بائین پر تقدم کرتے تاکہ ابتدا داہنے سے ہو اور
منہ دھوتے وقت دستار مبارک پیچھے ہٹا دیتے تھے کہ ربع سر کھلجائے اور وہانسے دھویا جاوے
اور منہ مبارک پر اس انداز سے پانی ڈالتے اور احتیاط کرتے کہ کپڑون پر قطرہ نہ پڑے اور منہ
دھوتے وقت یہ دعا پڑھتے نویت ان اتوضاء لرفع الحدث واستباحۃ الصلوۃ للہ تعالی
اللھم بیض وجھی بنورک یوم تبیض وجوہ اولیائک ولا تسود وجھی یوم تسود وجوہ
اعدائک اشھد ان لا الہ الا اللہ وحدہ لا شریک لہ واشھد ان محمدا عبدہ و
رسولہ علیہ الصلوۃ والسلام بعد ازان داہنا ہاتھ کہنیون تک تین مرتبہ دھوتے

اور ہر مرتبہ اوسپر ہاتھہ پھیرتے تاکہ قطرہ نہ رہجاوے اور اسیطرحسے بایان ہاتھہ دھوتے اور اونگلیونکی
جانب سے پانی ڈالتے اور داہنے ہاتھہ دھوتے وقت یہ دعا پڑہتے اللھم اعطنی کتابی بیمینی وحاسبنی
حسابا یسیرا و اشھد ان لا الہ الا اللہ وحدہ لا شریک لہ واشھد ان محمدا عبدہ و
رسولہ اور بائیں ہاتھہ دھوتے وقت یہ دعا پڑہتے اللھم انی اعوذبک ان تعطینی کتابی بشمالی ومن وراء ظھری وحاسبنی
حسابا عسیرا واشھد ان لا الہ الا اللہ وحدہ لا شریک لہ واشھد ان محمدا عبدہ ورسولہ علیہ الصلوٰۃ
والسلام بعدازاں داہنی چلو میں پانی لیکر بائیں کف دست اور اونگلیوں پر ڈالکر اسطرح زمین پر ڈالتے کہ
چھینٹیں نہ اوڑیں اور تمام سر کا مسح کرتے اور اطراف سر پر دونوں ہاتھونکی ہتھیلیاں پیچھے سے آگے تک
پھیرلاتے اور یہ دعا پڑہتے اللھم غشنی برحمتک انزل علی برکاتک واظلنی تحت عرشک بعدازاں اوسی
پانی سے مسح گوش باطن سایہ سے اور پشت گوش نرانگشت سے کرتے اور یہ دعا پڑہتے اللھم اعتق رقبتی
ورقاب ابائی من النار واعذنی من السلاسل والاغلال اشھد ان لا الہ الا اللہ واشھد
ان محمدا عبدہ ورسولہ علیہ الصلوٰۃ والسلام بعدازاں داہنا پیر تین مرتبہ ٹخنوں سے اوپر
تک دھوتے اور ہر مرتبہ اوسپر اسطرح ہاتھہ پھیرتے کہ قریب خشک کے ہوجاتا اور اسیطرحسے بایان
پیر دھوتے داہنے پیر دھوتے وقت یہ دعا پڑہتے اللھم ثبت قدمی وقدم والدی علی صراط
المستقیم یوم تثبت اقدام المومنین اشھد ان لا الہ الا اللہ واشھد ان محمدا عبدہ ورسولہ
علیہ الصلوٰۃ والسلام اور بایان پیر دھوتے وقت یہ دعا پڑہتے اللھم انی اعوذبک ان تزل
قدمی وقدم والدی عن صراط المستقیم یوم تزل اقدام المنافقین والکافرین فی النار
بحرمت النبی المختار اشھد ان لا الہ الا اللہ واشھد ان محمدا عبدہ ورسولہ علیہ الصلوٰۃ
والسلام اور بعد فراغ وضو یہ دعا پڑہتے اللھم اجعلنی من التوابین واجعلنی من المطھرین
واجعلنی من عبادک الصالحین واجعلنی من ورثۃ الجنۃ النعیم واجعلنی من الذین
لا خوف علیھم ولا یحزنون واجعلنی عبدا شکورا واجعلنی ان اذکرک کثیرا و
سبحانک بکرۃ واصیلا اعوذ باللہ من الشیطان الرجیم بسم اللہ الرحمن الرحیم انا انزلنا

تا آخر اور یہ دعا پڑہتے اللھم اشفنی بشفائك ودوائك وعافنی بعافیتك من البلاء وعصمنی
من الاھوال والامراض والاوجاع اور اعضا روضو کپڑے سے پونچھتے بعد ازان پوشاک
لطیف ونفیس پہنتے وبہ تجمل ووقار تمام متوجہ نماز ہوتے اور دو رکعت خفیف گذارتے اور
اون رکعت مین قرات بعد فاتحہ یہ آیۃ پڑہتے والذین اذا فعلوا فاحشۃ او ظلموا انفسھم
ذکروا اللہ فاستغفروا لذنوبھم ومن یغفر الذنوب الا اللہ ولم یصروا علی ما فعلوا وھم
یعلمون ۝ اولئك جزاھم مغفرۃ من ربھم وجنات تجری من تحت الانھار خالدین فیھا
ونعم اجر العاملین ۝ ولو انھم اذ ظلموا انفسھم جاوك فاستغفروا اللہ واستغفر لھم الرسول
لوجدوا اللہ توابا رحیما ۝ ومن یعمل سوءا او یظلم نفسہ ثم یستغفر اللہ یجد اللہ غفورا رحیما
باقی نماز تہجد کو بطول قرات ادا کرتے غالبًا دو تین سیپارہ قرآن پڑہتے تہے اور گاہ گاہ حالت
غلبہ حضور مین نصف شب سے صبح تک ایک ہی رکعت مین گزر جاتے اور جب خادم پکارتا کہ صبح
ہوئی جاتی ہے تب دوسری رکعت بہ تخفیف ادا فرما کر سلام پہیرتے پس ازان دو سنت دو رکعتین
بقرات طویلہ لیکن اول سے کم ادا کرتے اور علی ہذا القیاس بعد کی رکعتین ایک دوسری سے
کم ادا فرماتے بعد ازان تین وتر پڑہتے اور بعد فاتحہ پہلی رکعت مین سبح اسم ربك اور دوسری مین
قل یا ایھا الکافرون اور تیسرے مین قل ھو اللہ احد پڑہتے سیوم رکعت مین بعد قل ھو اللہ
قنوت حنفی کو قنوت شافعی سے ضم کرتے جیسے کہ حنفیونکی کتاب مین موجود ہے اللھم اھدنی
فی من ھدیت وعافنا فی من عافیت وتولنا فی من تولیت وبارك لنا فی من اعطیت وقنا
ربنا شر ما قضیت انك تقضی ولا یقضی علیك انہ لا یذل من والیت ولا یعز من عادیت
تبارکت ربنا وتعالیت عما یقولوا الظلمون علوا کبیرا اور اگر وتر اول شب پڑہ لیا کرتے تو نماز
تہجد بارہ رکعت پڑہتے اور کبھی آٹہہ اور کبھی دس پر بھی اکتفا فرماتے اور اکثر نماز تہجد مین سورہ
یٰسین پڑہتے اور فرماتے کہ اسکی قرات مین منافع بسیار اور نتائج بیشمار پائے ہین اور سورہ
الم سجدہ وسورہ الملك اور سورہ مزمل اور سورہ واقعہ اور چہار قل بھی پڑہتے تہے اور

بعد نماز آخر سورہ آل عمران اسجگہ سے پڑہتے انا فی خلق السموت والارض والاختلاف اللیل والنہار
الی اخر السورۃ اور ستر دفعہ استغفر اللہ پڑہتے اور کبھی کبھی آیہ کریمہ رب انی ظلمت نفسی فاغفرلی
فغفرلہ ستر مرتبہ پڑہتے بعدہ صبح تک مراقبہ کرتے یا کلمہ طیبہ پڑہتے یا قبل از صبح موافق سنت سنیہ
علی صاحبہ الصلوٰۃ والسلام سو جاتے تا تہجد بین النومین واقع ہو اور قبل صبح بیدار ہوتے اور وضو
جدید فرما کر سنت گہر پڑہتے بعد ازاں بجانب قبلہ داہنا ہاتہہ داہنے رخسار کے نیچے رکہکر لیٹ
جاتے پہر اوٹہکر متوجہہ مسجد ہوتے لیکن آخر مین یہ اضطجاع ترک کر دیا تہا بعد ازاں فرض فجر بجماعت
کثیر اول وقت آخر غلس مین ادا کرتے اور خود امامت فرماتے اور طوال مفصل پڑہتے بعد ادائے
فرض اوسی جلسہ مین دس مرتبہ لا الہ الا اللہ وحدہ لا شریک لہ لہ الملک ولہ الحمد یحیی ویمیت
بیدہ الخیر وہو علی کل شی قدیر اور سات دفعہ اللھم اجرنی من النار بعد ازاں یہ آیہ کریمہ تلاوت کرتے
والہکم الہ واحد لا الہ الا ہو الرحمن الرحیم وحم تنزیل الکتاب تا الیہ المصیر وایۃ الکرسی
وکہیعص فسبحان اللہ حین تمسون وحین تصبحون الی تخرجون پہر یمین ویسار قوم کیطرف
رجوع ہو کر دعا کیواسطے ہاتہہ اوٹہاتے بعد دعا دونون ہاتہہ منہ مبارک پر لاتے بعد ازاں مع اصحاب
حلقہ ذکر فرماتے اور شغل باطنی مین تا بلندی آفتاب بقدر نیزہ مشغول رہتے حلقہ مین کبھی کبھی حافظ سے
قرآن بہی سنتے اور بعد فراغ دو رکعت نماز پڑہتے اول رکعت مین بعد فاتحہ آیۃ الکرسی اور سورہ یٰسین
تا ننفخ فی الصور اور دوسری رکعت مین اس آیۃ سے تا آخر سورۃ مذکور و سورۃ والشمس پہر دو
رکعت بہ نیت استخارہ پڑہتے کبھی اول رکعت مین قل یا ایہا الکافرون اور دوسری مین قل
ہو اللہ اور کبھی پہلے مین سبح اسم والم نشرح و قل یا ایہا الکافرون اور دوسری مین
قل ہو اللہ احد تین مرتبہ اور معوذتین ایک ایک بار پڑہتے اور بعد تشہد و درود استغفار اسطرح
پڑہتے اللھم انت ربی لا الہ الا انت خلقتنی وانا عبدک وانا علی عہدک ووعدک
ما استطعت اعوذ بک من شر ما نعت ابوء لک بنعمتک علی وابوء بذنبی فاغفرلی
انہ لا یغفر الذنوب الا انت بعدہ دعا استخارہ پڑہتے اللھم انی استخیرک بعلمک واستقدرک

بقدرتك واسئلك من فضلك العظيم فانك تقدر ولا اقدر وتعلم ولا اعلم انك انت
علام الغيوب اللهم ان كنت تعلم ان ما اريد من اى عمل كان خيرا لى فى دينى ودنيانى ومعاشى ومعاقبة امرى
او عاجل امرى واجله اليوم فاقدره لى ويسره لى ثم بارك لى فيه وان كنت تعلم ان ما اريد من العمل اى عمل كان
شرا لى فى دينى ودنياى ومعاشى ومعاقبة امرى او عاجل امرى واجله اليوم فاصرفه عنى و
اصرفنى عنه واقدر لى الخير حيث كان ثم ارضنى به وصلى الله تعالى على خير خلقه
محمد واله واصحابه اجمعين وبوقت شام بعد اتمام اوابين يہى دعا استخارہ پڑہتے اور
جب بعد نماز صبح سكوت فرماتے تو بعض دعوات يومى بعد اشراق پڑہتے دعوات يہ ہين
اصبحنا واصبح الملك لله والحمد لله اللهم انى اسئلك خير ما فى هذا اليوم نورہ وبركته
وهداه اعوذ بك من شر ما فى هذا اليوم وشر ما اصبحنى من نمت او باحد من
خلقك فمنك وحدك لا شريك لك فلك الحمد ولك الشكر اور تين مرتبہ اعوذ بكلمات
الله التامات من شر ما خلق اور تين دفعہ بسم الله الذى لا يضر مع اسمه شئ فى الارض
ولا فى السماء وهو السميع العليم اور سات دفعہ اللهم ينبئ قبل ان ينبئنى الموت اور سات دفعہ
اللهم رشدى واعذنى من شر نفسى اور سات دفعہ ربنا لا تزغ قلوبنا بعد اذ هديتنا
وهب لنا من لدنك رحمته انك انت الوهاب اور سات مرتبہ يا مقلب القلوب ثبت
قلوبنا على طاعتك اور سات مرتبہ اللهم وفقنا لمرضاتك وثبتنا على طاعتك اور سات
دفعہ اللهم اغفر لامته محمد صلى الله عليه وسلم اور سات دفعہ رب انى ظلمت نفسى
فاغفر لى اور سو دفعہ سبحان الله وبحمده اور تينتيس ۳۳ دفعہ سبحان الله اور تينتيس ۳۳ دفعہ الله اكبر
اور ايكدفعہ لا اله الا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد بيده الخير وهو
على كل شئ قدير اور بعض اوعيہ كو بعد نماز اوابين پڑہتے اور ان چہار كلمات كو ہر فرض
كے بعد موافق اعداد مذكورہ بالا پڑہتے اور اگر شام كو پڑہتے تو بجائے اليوم الليل
پڑہتے اور بجائے اصبح امسى پڑہتے بعد ازان خلوت مين تشريف لےجاتے اور

بمقتضائے حال کبھی قرآن شریف پڑہتے اور کبھی کلمہ طیبہ کا تکرار کرتے اور گاہ گاہ طالبان خدا کو جدا جدا طلب کرکے احوال پرسی فرماتے اور ہر ایک کے حال کے موافق ارشاد فرماتے اور بسا اوقات ایسا ہوتا کہ اونکا احوال خفیہ اگلا پچھلا سب خود بتفصیل و شرح فرماتے اور مقامات اور کیفیات سے آگاہ کرتے اور کبھی خاص خاص اصحاب کو طلب فرماکر اسرار خاصہ و معارف مکشوفہ بیان فرماتے اور اونکے پوشیدہ رکھنے مین کوشش کرتے اور معارف بیان کرتے وقت محسوس ہوتا کہ گویا القاء و اعطا حال کرتے ہین بارہا ایسا اتفاق ہوتا کہ جسوقت کوئی معرفت حضرت کی زبان سے سنتے بمجرد سنکے اوس معرفت سے بتوجہہ حضرت متحقق ہوجاتے۔ اکثر حضرت کے اصحابون سے خاموشی کی صحبت ہوتی اور اصحاب پر اسقدر ہشت و ہیبت غالب تہی کہ مجال انبساط دوم زبان نہ تہی اور حضرت کی تمکین اسدرجہ کی تہی کہ باوجود تواتر و تکاثر واردات متنوعہ و متلونہ ہرگز کبھی اثر تلوین ظاہر نہین ہوا البتہ بسبیل ندرت چشم پرآب ہوجاتے اور گاہ گاہ اثنائے بیان حقایق مین تلون رنگ رخسار و دیدہ ہوجاتا جب صحوہ کبری ہوجاتا تو حضرت نماز ضحی کی آٹھہ رکعت ادا کرتے بر ہنیکہ چار رکعت جو کہ اول پڑہتے ہے داخل ضحی نہین حاصل یہ کہ نماز صبح بارہ رکعت پڑہتے اور کبھی بسبب قلت اونہین چار رکعت پر جو کہ اول روز پڑہتے اکتفا فرماتے اور کبھی دو ہی اول پر۔ اور قرارت نماز چاشت مین بعد فاتحہ سبح اسم والشمس واللیل والضحی و چہار قل پڑہتے تہے بعد ازان گہر مین تشریف لیجاتے اور کہانا تناول فرماتے اور کہانے وقت خویشون و درویشون کو طعام تقسیم فرماتے حضرت کے گہر کا کہانا نہایت لذیذ ہوتا تہا جب حضرت لشکر سلطان کے ہمراہ مین تہے تو لشکر کا ایکدفعہ سرمند گزر ہوا حضرت نے سلطان کی دعوت کی سلطان نے جب کہانا کہایا تو نہایت خوش ہوا اور کہا کہ ایسا لذیذ کہانا کبھی نہین کہایا اپنے باورچیون کو حکم دو کہ ہمارے باورچیون کو ایسا کہانا پکانا سکہلادین حضرت نے فرمایا کہ تمہارے باورچیون سے ایسا کہانا نہین پک سکتا۔ راقم کہتا ہے کہ اس کہانے سے اور سلطانی کہانے سے کیا نسبت یہ سراسر حلال وہ سراسر شبہہ امین حضرت کی نسبت و انوار ساری

اوسمین سلطان کی وسلطنون کی غفلت وظلمت بہری ہے جہ نسبت خاک را با عالم پاک۔ یہ مرے تجربہ کی بات ہے کہ جو حضرت مرشدی ومولائے حضرت مولینا حافظ غلام نبی صاحب احمدی للہی کے کہانے مین لذت ہوئی خواہ وہ کیسا ہی خشک ہو دوسری جگہ کی کہانی مین خواہ وہ کیسا ہی مرغن ہو مزا نہوتا وہی سرائت نسبت ونور سبب ہے اور مین انگلیون سے نوالہ لیتے اور گاہے گاہے ہاتہہ طبق کو لیجاکر منہ کو لیجاتے اور مزا لیتے گویا کہ کہانی کی رغبت نہین ہے محض اس نیت سے کہ کہانا سنت ہی تناول فرماتے اور کہاتے وقت سنت طریق سے جلسہ فرماتے اور بعض اوقات کہانیسے قبل بسم اللہ الذی لا یضر مع اسمہ شئی فی الارض ولا فی السماء وھو السمیع العلیم فاللہ خیر حافظا وھو ارحم الراحمین اور سورہ لائلف پڑہتے اور بعد فراغ از طعام یہ پڑہتے الحمد للہ الذی اطعمنی ھذا الطعام اللطیف الطیب بغیر حول ولا قوۃ اور اگر طعام شیرین ہوتا تو ھذا الطعام اللطیف الحلو فرماتے اور کبہی کبہی دعا بہی پڑہتے الحمد للہ الذی اطعمنا واسقانا واشبعنا واوانا وجعلنا من المسلمین اللھم اغفر لہ کلہ ولمن اذلہ ومن کانہ لہ شیئاً فیہ وصلی اللہ تعالی خیر خلقہ محمد وآلہ واصحابہم وسلم واگر صاحب طعام حاضر ہوتا تو فرماتے جزاکم اللہ خیرا اور اگر صاحب طعام غائب ہوتا تو جزاھم اللہ خیرا اور کبہی یہ دعا پڑہتے اللھم ارزقنی مما یحب وترضی جعلہا عونا علی ما یحب بعد طعام کم تہوڑی دیر بحکم سنت قیلولہ فرماتے اور جیسے ہی سایہ پہرتا اور موذن اذان کہتا بمجرد استماع اللہ اکبر بے اختیار بقوت وعجلت تمام بستر سے زمین پر اوتر آتے اور اسمین ناغہ نہوتا اور بوقت سننے اذان کے اعادہ کرتے مگر وقت حیلتین لاحول پڑہتے اور بعد اذان دعاء اذان پڑہکر فی الفور ہی اوٹہہ کہڑے ہوتے اور وضو کرکے نفیس پوشاک پہنکر مسجد مین تشریف لیجاتے اول دو رکعت تحیۃ المسجد پڑہتے بعد ازان چار رکعت سنت زوال بطول تمام ادا کرتے اور فرماتے کہ رسول صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم نے زمان طفولیت سے تا زمان رحلت سنت زوال ترک نہین کین اور اوسمین طوال مفصل پڑہتے اور کبہی بمقتضائے گنجائش اقتصار

قرات پر ہی اکتفا فرماتے بعدازان چار رکعت سنت موکدہ ظہر کے پڑہتے اور زان بعد تکبیر اقامت
کہتے اور خود امام ہوتے اور فرض ظہر پڑہتے اور قرات طوال پڑہتے اور بعد فراغ فرض یہ دعا
اللھم انت السلام ومنك السلام تبارکت یاذی الجلال والاکرام پڑکر کہڑے ہو جاتے
بعدازان دو رکعت سنت موکدہ پڑہتے اور پہر چار رکعت سنت زائدہ پڑہتے بعدازان دعوات
کہ بعد ظہر ماثورہ ہین پڑہتے اوسکے بعد قوم کیجانب ہو بیٹہتے اور اصحاب حلقہ کرتے اور حافظ
قرآن پڑہتا اور حضرت یارونکی طرف مراقب و متوجہہ بیٹہہ جاتے بعد فراغ از حلقہ دو ایک
سبق دینی درس فرماتے اور جب وقت عصر ہو جاتا تو تجدید وضو کیواسطے اوٹہتے اور بعد
گزرنے دو مثلون اور سایۂ اصلی کے اول وقت عصر مسجد مین آتے اور آتے ہی دو رکعت تحیت
اور چار رکعت سنت عصر ادا کرتے بعدازان خود امام ہوتے اور جماعت فرض عصر بجماعت
کثیر ادا کرتے بعدازان ادعیہ ماثورہ وقت عصر کو پڑہکر قوم کیطرف پہر بیٹہتے اور اصحاب
حلقہ کرتے اور حافظ قرآن پڑہتا اور حضرت اور اصحاب مراقب بیٹہتے اور کبہی احوال پرسی کا
شغل کرتے اور متوجہہ احوال طالبان ہوکر اونکے ترقی کیواسطے ہمت فرماتے اور کبہی کچہ اور
عمل صالح کرتے بعدازان اول وقت نماز مغرب پڑہتے اور بعد ادائے فرض دس مرتبہ لا الہ
الا اللہ وحدہ لا شریك لہ لہ الملك ولہ الحمد یحیی ویمیت بیدہ الخیر وھو علی کل
شئ قدیر پڑہتے اور سات دفعہ اللھم اجرنی من النار پڑہتے اور بعدازان چار رکعت
نماز اوابین پڑہتے اور اکثر اوقات اوسمین سورۂ واقعہ وسورۂ اخلاص مکرر وغیرہا قرات
پڑہتے اور نماز عشاء کو بعد از زوال بیاض افق کے نزدیک امام اعظم شفق اوسی سے مراد ہے
و وقت متفق علیہ ہے مسجد مین تشریف لاتے اول دو رکعت تحیت المسجد پڑہتے بعدازان چار
رکعت سنت یا دو رکعت گذارتے اور پہلی رکعت مین الم تنزیل السجدہ اور دوسری مین ھل اتی علی
الانسان اور تیسری مین قل یا ایہا الکافرون اور چوتہی مین قل ھو اللہ احد اور کبہی چار رکعت مین چار دفعہ قل پڑہتے اور
فرضون مین الم تنزیل السجدہ اور سورۂ الملك ہمیشہ پڑہتے اور بغیر اسکے کہ ادعیہ پڑہین اللھم

انت السلام الخ پڑہکر اوٹھہ کہڑے ہوتے اور دو رکعت سنت موکدہ پڑہتے بعد ازان
چار رکعت اور مستحب پڑہتے بعد ازان وتر پڑہتے بعد ازان سورہ الم سجدہ پڑہتے
اور کبہی بعد فرض چار رکعت مین سورہ سجدہ و تبارک و قلیا و قل ھو اللہ پڑہتے
اور کبہی چار قل ہی پڑہتے اور وتر مین اکثر سبح اسم و قلیا ایھا الکافرون اور قل ھو اللہ
پڑہتے اور دعا قنوت حنفی و شافعی کہ حنفیون نے مجمع کہا ہے جمع کرتے بعد ازان دو رکعت
بیٹہکر پڑہتے اول رکعت مین اخا زلزلت الارض اور دوسری مین قلیا پڑہتے اور آخر
مین ان دو رکعت کو ترک کر دیا تہا اور فرماتے تہے کہ اسمین اختلاف ہے - بروقت نماز
حضرت ہر دو ابہام حضرت کے نماز پڑہنے کا طور کان کی لو تک لیجاتے اور ہاتہون کی انگلیون کو
بغیر اسکے کہ کہلی یا جڑی رکہین بلکہ متوجہ قبلہ رہتے اور اللہ اکبر کہتے ہوئے ہاتہون کو نیچے
لاتے اور زیر ناف داہنا ہاتہہ بائین ہاتہہ پر اسطور سے رکہتے کہ داہنے ہاتہہ کے خنصر اور ابہام
سے حلقہ ہو جاتا اور تین انگلیان کلائی پر لمبی لمبی رکہین جاتین اور دونون پیرون کے
درمیان چار انگشت کا فاصلہ ہوتا اور دونون پیرون پر برابر زور رکہتے اور ایک پر زور
دیکر دوسری کو آرام ندیتے اور قیام مین سجدہ کی جگہ نگاہ رکہتے اور نہایت تجوید و تمہل سے
و اسرار قرآنی سے قرارت پڑہتے بعد ازان تکبیر کہتے ہوئے رکوع مین جاتے اور قدمون پر
نظر رکہتے اور سر پشت کے ساتہہ برابر کرتے اور زانو انگلیان کہولکر بقوت پکڑتے اور زانو کو
ٹیڑہا نہونے دیتے بعد ازان قومہ بقدر تسبیح کرتے اور در حال انفراد سمع اللہ لمن حمدہ ربنا لک الحمد
پڑہتے اور دونون سجدون کے درمیان بقدر تسبیح جلسہ کرتے اور سجدہ مین ناک کے نرمہ پر
نگاہ رکہتے اور پیٹ کو زانو سے اور زانو کو بازو سے جدا رکہتے اور بوقت سجدہ تمام اعضا
پر برابر زور دیتے اور تشہد مین دونون پیرون کی انگلیون کو قبلہ کیجانب متوجہ رکہتے اور
کنار پر نظر رکہتے اور حضرت کے تمام اصحاب نمازمین حضرت کی تقلید کرتے - بہت سے
آدمی حضرت کو نماز پڑہتے ہوئے دیکہکر فریفتہ ہو گئے بعد نماز عشا اور قبل سونے کے

حضرت سورہ فاتحہ وآیۃ الکرسی وآمن الرسول تاآخر وان ربکم الذی خلق السمٰوت
والارض تامن المحسنین قل ادعوا اللہ وادعوا الرحمن الخ اور چہار قل پڑہتے اور جسوقت
لیٹتے پہلوئے راست پر تکیہ کرتے اور داہنے ہاتہہ کو داہنے رخسار مبارک کے نیچے رکہتے اور
یہ دعا پڑہتے اللھم باسمک ربی وضعت وبک ارفعہ ان امسکت نفسی فارحمھا وان ارسلتھا
فاحفظھا بما تحفظ بہ عبادک الصالحین اللھم انی ارسلت الیک وجھت وجھی الیک
وفوضت امری الیک والجات ظھری الیک رغبت وھیبۃ الیک لا ملجا ولا منجا
الا الیک اللھم انی امنت بکتابک الذی انزلت وبرسولک الذی ارسلت اللھم
انی احمدک بکل لسان واستعیذ بک من البلایا ولاحول ولا قوۃ الا باللہ العلی العظیم
اعوذ بکلمات اللہ التامات کلھا من شر ما خلق تین مرتبہ اس کلمہ کا تکرار کرتے پہر تینتیس ۳۳
مرتبہ سبحان اللہ اور تینتیس ۳۳ مرتبہ الحمد للہ اور چونتیس ۳۴ مرتبہ اللہ اکبر لا الہ الا اللہ
وحدہ لا شریک لہ لہ الملک ولہ الحمد بیدہ الخیر ویمیت وھو حی لا یموت
ابدا ابدا ذو الجلال والاکرام وھو علی کل شی قدیر اور سو دفعہ اور سبحان اللہ وبحمدہ
پڑہتے اور سو دفعہ بعد نماز تہجد کی بہی پڑہتے اور سو دفعہ ہر روز مواظبت رکہتے پہر خواب
کرتے نماز جمعہ کو جسطرح کہ علماء حنفیہ نے فرمایا ہے اوسیطرح ادا کرتے اور بعد فرض جمعہ
سات دفعہ سورۂ فاتحہ اور سات دفعہ سورۂ اخلاص اور سات دفعہ معوذتین مع بسم اللہ پڑہتے
اور صلوۃ ظہر کو قبل جمعہ نہ ادا کرتے بلکہ اوسکو مکروہ جانتے لیکن بعد ادائے جمعہ پڑہتے
اور فرماتے کہ شرائط جمعہ بقول بعضے اسوقت پائے نہیں جاتیں اور اسطرح نیت کرتے
نویت ان اصلی للہ تبارک وتعالی اربع رکعت آخر فرض ظھر ھذا الوقت ولما داء اور روز
نماز ظہر کو بجماعت نہ پڑہتے اگر کبہی کچہہ بیماری وغیرہ ہوتی اور نماز جمعہ کو نہ پہونچتے تو منفرد ادا
کرتے اور اسیطرح سفر میں بہی طریقہ جاری رکہتے باوجود اسکے کہ نماز بجماعت ادا کرنیکی نہایت
حریص تہے اور فرماتے تہے کہ ہم تابع مجتہدین ہیں اونہوں نے جو کچہہ فرمایا ہے کرنا چاہیے اور جسکو

منع کیا ہے نہ کرنا چاہیئے اور آخر عشرۂ رمضان مین مسجد مین معتکف بیٹھتے اور عشرہ ذالحج
مین بھی عزلت کرتے اور اون عشرات مین طاعات واذکار وصیام کے بہت حریص
ہوتے اور درود پڑھتے اور شبہائے جمعہ کو جمع اصحاب حلقہ کرکے ہزار بار درود شریف
پڑھتے عید الضحی کو راہ مین تکبیرین بلند کہتے جاتے اور عشرہ ذالحجہ کو حاجیون کی شباہت کرکے
سر اور ناخن نہ ترشواتے لیکن یہ جو متعارف ہے کہ عرفہ کے روز لوگ صحرا مین سر برہنہ دو
رکعت نماز واسطے شباہت اہل حج کے ادا کرتے ہین نہ کرتے لیکن بعضے ادعیہ ماثورہ پڑھا
کرتے اور عشرہ ذالحج مین ہر روز نماز عشا اور نماز فجر کی دوسری رکعت مین سورۂ والفجر پڑھتے
کسوف وخسوف پڑھتے اور نماز تراویح کو بیس رکعت ادا کرتے اور سفر و حضر مین بکمیت
تمام ادا کرتے اور تین قرآن شریف سے کم ایام صیام مین ختم نہ کرتے اور ہر چہار رکعت تراویح
کے بعد تین دفعہ سبحان ذی الملک والملکوت سبحان ذی العزت والعظمت والہیبت والقدرت
والکبریاء والجبروت سبحان الملک الحی الذی لا یموت لا ینام سبوح قدوس ربنا
ورب الملائکۃ والروح اللھم اجرنی من النار یا مجیر یا مجیر اور دیگر ایام مین
چونکہ حافظ قرآن تھے بعد ظہر ہمیشہ تلاوت فرماتے تھے اور خلفات مین استماع قرآن ہمیشہ
جاری تھا اور نماز وغیر مین اسطرح قرأت پڑھتے تھے کہ گویا ادا معنی ضمن الفاظ مین فرماتے
جاتے ہین اور سامعین کو بدیہی طور سے معلوم ہوتا تھا کہ اسرار قرآنی اوس مقرب پر ہوتے اور
وارد ہو رہے ہین بہت سے آدمی جو کہ مرید بھی نہ ہوتے تھے کہتے کہ حضرت قرآن ایسا پڑھتے
پڑھتے ہین گویا الفاظ اونکے دل سے نکلتے ہین اور ہرگز آواز بنا بنا کر نہ پڑھتے تھے اور نماز مین
مین اکثر سامعین کو غنودگی ہو جاتی تھی لیکن حضرت کو کبھی کچھ نہ ہوتی تھی اور اوسیطرح کھڑے
کھڑے قرآن سنتے ملا بدر الدین سرہندی رحمۃ اللہ علیہ لکھتے ہین کہ ایک روز مین نے حضرت سے
عرض کی کہ کیا باعث ہے کہ آپ کو کبھی غنودگی نہین ہوتی فرمایا کہ شنا دریں دریا ہے
اسرار قرآنی فرصت نہین دیتی کہ پلک بھی جھپکاؤن۔ سفر مین منزل پہونچنے تک تلاوت

قرآن فرماتے اور جسوقت آیۃ سجدہ آتی فی الفور سوار ہیسے اوتر کر زمین پر سجدہ کرتے اور حالت انفراد
مین تسبیحات رکوع و سجود پانچ و سات بلکہ نو گیارہ پڑہتے اور کبھی تین ہی مرتبہ پر اقتصار فرماتے حسب
موقع اور حالت امامت مین چار دفعہ کہتے چند مدت بحالت امامت پانچ مرتبہ تسبیح رکوع و سجود مین
کہتے کہ حضرت حق جل وعلی سے ممنوع ہوگئی اور چار دفعہ کہنا شروع کیا تاکہ مقتدی تین مرتبہ بفراغت
کہین اور جسطرح اسبات کی احتیاط کرتے کہ سنت مین نقصان نہو اوسیطرح اسمین بھی احتیاط کرتے
کہ زیادتی بھی نہو اور سوائے نماز تراویح و کسوف و خسوف اور کسی نفل کی جماعت نکراتے اور اوسکو
مکروہ جانتے اور ہر کام نماز استخارہ سے شروع کرتے اور کبھی دعا استخارہ ہی پر اکتفا فرماتے اور
تشہد مین انگشت سبابہ سے اشارت نکرتے کہ مذہب حنفی مین حرام و مکروہ ہے ہر چند کہ بہت سے
علماء اوسکی سنیت کے بھی قائل ہین مگر بحکم اذا اجتمع الامر بین السنت والکراھتہ فترک
اولی مع ذلک کبھی کبھی بمقتضائے حدیث نوافل مین اشارت بھی کرتے تھے تاکہ یہ عمل متروک
مطلق نہو اور فاتحہ ارواح پر مہمات کیواسطے بعد نماز جو کہ مرسوم مشایخ زمانہ ہی نہ پڑہتے تھے
اور مریض کی عیادت کو جاتے اور ادعیہ ماثورہ مریض پر پڑہتے اور دفع مرض کیواسطے
توجہ بالمن فرماتے اور قبرونکی زیارت کو جاتے اور بدعا و استغفار مدد فرماتے اور اموات سے
استعانت جائز کہتے بلکہ خود بھی کرتے اور بالمن سے توجہ رفع عذاب و ترقید رجات کرتے
مس قبول فرماتے اور دعوت عام مین تشریف نہ لیجاتے - اور مجلس سرود و مولود خوانی
نہ ہوتے (مولود عبارت از قصائد نعت و اشعار غیر نعت خواندن کمتوب دو سو بہتر جلد ۲)
پہر کو ترک اولی جانتے خواص بشر کو خواص فرشتو پر فضیلت دیتے احد نبوت کو ولایت سے
افضل جانتے اگرچہ ولایت اوسی ہی کی کیون نہو اور غلبہ صحو کو غلبہ سکر پر ترجیح دیتے اور صحو خالص
نصیب عوام کالانعام کہتے اور اولیاء حشرت کو جو کہ خلائق کی ہدایت مین مشغول ہین اولیاء
عزلت سے کہ جنگل و پہاڑ دنمین بیٹھے ہین بہتر جانتے اور تمام اصحاب کو تمام اولیاء امت
سے خواہ وہ قطب ہون یا غوث افضل جانتے اور مشاجرات صحابہ کو اجتہاد پر محمول فرماتے

اور ہوائے نفسانی سے مبرا سمجھتے۔ طرق مشایخ مین طریقہ نقشبندیہ کو افضل سمجھتے اور فرماتے کہ یہ طریقہ طریقہ اصحابی ہے اور جو کہ اس طریقہ مین بدعات مثل جہر استغفاری مین ناپسند دیا معہذا شیخ محی الدین ابن العربی کو بہ نیکی یاد فرماتے بلکہ اظہار محبت فرماتے معہذا یہ بھی ارشاد کرتے کہ ہر چند ہم کو شیخ سے محبت ہے مگر بعض علوم کشفی مین اونکی پسند نہین کرتا اور حق اونکی خلاف سمجھتا ہون مگر خطا کشفی کو درنگ خطا اجتہادی بعید از مواخذہ جانتے بعض کتب مثل بیضاوی و بخاری و مشکوٰۃ و ہدایہ و شرح مواقف و بیضاوی حاشیہ سعدی و عوارف کا درس بھی فرماتے تحصیل علوم کو سلوک صوفیہ پر مقدم کرتے اور فرماتے کہ صوفی جاہل سخرہ شیطان ہے اور اگر کبھی سفر جانیکا اتفاق ہوتا تو دوشنبہ و پنجشنبہ کو شروع کرتے اور باقی ایام کو بھی سفر کے واسطے مبارک جانتے کہ ایام ایام اللہ والعباد عباد اللہ اور جب سفر پر متوجہ ہوتے تو دو رکعت نماز استخارہ پڑھتے اول رکعت مین قل یا ایہا الکافرون اور دوسری مین قل ھو اللہ احد اور دعا استخارہ بھی پڑھتے اور برآمد ہوتے وقت سورۃ فاتحہ و آیۃ الکرسی اور چار بار قل پڑھتے اور جسوقت سوار ہوتے تکبیر کہتے اور یہ آیۃ کریمہ پڑھتے سبحان الذی سخر لنا ہذا و ما کنا لہ مقرنین و انا الی ربنا لمنقلبون اور جب شہر یا قریہ مین داخل ہوتے تو یہ پڑھتے اللھم ارزقنا ہذا المقام و خیرا من بہ اور جب منزل پر نزول فرماتے تو یہہ دعا پڑھتے رب انزلنی منزلا مبارکا و انت خیر المنزلین اور اثنا عبور راہ مین اوتر پڑھتے اور تین مرتبہ یہ دعا پڑھتے اعوذ بکلمات اللہ التامات من شر ما خلق اور دو رکعت نماز بھی پڑھتے اور سفر مین ہمراہیون کو تلاوت سورۃ قریش کی ترغیب دیتے اور اسیطرح جس منزل مین پہونچتے واسطے خیریت منزل کے دعا استخارہ پڑھتے اور بوقت تند ہوا چلنے کے یہ دعا پڑھتے اللھم اجعلہا رخاء و لا تجعلہا ریحا انی اسئلک خیرہا و خیر ما ارسلت بہ اعوذ بک من شرہا و شر ما ارسلت اور بوقت آواز رعد و ظہور صاعقہ یہ تسبیح پڑھتے سبحان من یسبح الرعد بحمدہ و الملائکۃ من خیفتہ و یرسل الصواعق اور اگر کسیکو بلا مین مبتلا دیکھتے تو یہ پڑھتے الحمد للہ الذی عافانی مما ابتلاہ بہ و فضلنی علی کثیر من خلقہا تفضیلا و جعلنی من المسلمین اور

اگر کافر بابت پرست کو دیکھتے تو بھی یہ ہی دعا پڑہتے اور کافر کی کبھی تعظیم نہ دیتے حتی کہ ایک مرتبہ
کی نقل ہے کہ حضرت سلطان کے ہمراہ تہے ایک مرتبہ لشکر سلطانی گنگا پر خیمہ زن ہوا حضرت نے
جمیع توابعین سے منع کر دیا کہ اس دریا کا کوئی پانی نہ پیئے کہ ہندوؤنکا معبد ہے وہان سے دور
ایک کنوان تہا وہان سے پانی منگایا اور ایک مرتبہ کا ذکر ہے کہ حضرت کسی جگہ تشریف لیگئے
وہان کنوان پانی عمدہ کا نہ تہا کسی مخلص نے دریائے سبنا کا پانی کہ وہان سے تین چار
کوس پر تہا حضرت کے استعمال کیواسطے منگایا جب آپکو معلوم ہوا فرمایا کہ اس پانی کے پینے مین انکی
تعظیم پائی جاتی ہے اس سے فقط استنجا کرین - اور جب آئینہ دیکھتے یہ پڑہتے - اللھم کما
احسنت خلقی فحسن خلقی وحرم وجھی علی النار اور اگر اتفاقاً بازار مین گذر ہوتا تو کلمہ تجدید پڑہتے
لا الہ الا اللہ وحدہ لا شریک لہ لہ الملک ولہ الحمد یحیی ویمیت وھو حی لا یموت
وھو علی کل شئ قدیر ابدًا ابدا ذو الجلال والاکرام اور جسوقت مسجد مین آتے
اگر وقت مکروہ نہوتا تو دو رکعت تحیۃ المسجد پڑہتے اور اوسمین کبھی فرق نہ آتا اور جسوقت داخل ہوتے
نیت اعتکاف فرماتے اور اسطرح نیت کرتے ان اعتکف ما دمت فی ھذا المسجد اور جب
دولت خانہ سے باہر تشریف لاتے تو یہ پڑہتے توکلت علی اللہ واعتصمت باللہ لا حول
ولا قوۃ الا باللہ العلی العظیم اور جب ہلال دیکھتے تو پڑہتے اللھم اھلہ علینا بالامن
والامان والسلامۃ والسلام ربی وربک اللہ اور ہاتہون کی انگلیون سے نقش لفظ
اللہ بناتے اور اگر مریض کی عیادت کو جاتے تو عفاک اللہ کہتے اور جب نیا لباس پہنتے تو
پڑہتے الحمد للہ الذی کسانی ھذا الثوب بغیر حول منی ولا قوۃ اور لباس کا نام بہی تعین کرتے
اگر عمامہ پہنتے تو ھذا العمامۃ اور قمیص ہوتا تو ھذا القمیص فرماتے اور اگر کوئی اور پوشاک ہوتی تو فرماتے
الیس جدیدًا وعش حمیدًا ومت شہیدًا غرض کہ ہر ایک امر مین حضرت کمال رعایت سنت
ومستحب رکہتے تہے اور اس امر کی خادمون کو بہی نہایت تاکید ہوتی تہی - **نقل ہے** کہ
ایک روز حضرت نے خادم سے فرمایا کہ فلانی جگہ قرنفل رکہی ہین اون مین سے تہوڑی سی

لے آو خادم نے چہہ دانہ لاکر سامنے رکہے آپنے ترش ہوکر فرمایا کہ ہمارے صوفی کو ابہی اسقدر بہی
معلوم نہین کہ اللہ وتر ویحب الوتر پہر فرمایا کہ رعایت وتر مستحبات سے ہے مستحب کو لوگ کیا سمجہتے
ہین مستحب دوست داشتہ اللہ تعالی ہے اگر دنیا و آخرت کو ایک ایک مستحب کے عمل مین دین تو بہی
کچہہ نہین فرمایا کہ مین اسقدر رعایت مستحب کی تا ہون کہ منہ دہوتے وقت خیال رہتا ہے کہ پہلے
پانی داہنے رخسار پر پڑے کہ تیامن یعنی داہنے سے شروع کرنا مستحبات سے ہے **نقل ہے** کہ ایک
مرتبہ حضرت نے ایام سخت مین روزہ رکہنے شروع کئے اور باعث مخافت بدن کے دشوار ہوئی کسی نے
عرض کی حضرت یہ کیا دن روزہ رکہنے کے ہین فرمایا کہ ایک مرتبہ انہین ایام مین ماہ رمضان
گزرا ہے اوسمین اکثر دن کو استنجا کرنیکا اتفاق ہوا تہا اوسکی قضا احتیاطی ہے اور اسی تقریب
مین اپنی والدہ کا ذکر کیا کہ جہانتک ممکن ہوتا روز دونین دنکو استنجا کرتے اور اگر بضرورت اتفاق ہوجاتا
تو اوسکی قضا رکہتے سبحان اللہ نعم السلف ونعم الخلف اور جس طرح حضرت رعایت مستحبات کرتے تہے
اسیطرح رعایت اداب بہی تہی **نقل ہے** کہ ایکمرتبہ حضرت پلنگ پر بیٹہکر دفعتاً اوٹہہ کہڑے ہوئے
اور فرمایا کہ بچہونے کے نیچے کاغذ ہی نکال لو گویا اسقدر گوارا نکیا کہ اپنے خادم کا غذ نکالے آپ بیٹہے
رہین اور ایکمرتبہ کا ذکر ہے کہ ایک حافظ فرش پر بیٹہا ہوا قران پڑہتا تہا حضرت نے جو خیال کیا تو
اپنے نیچے فرش زیادہ پایا جیسا کہ صدر نشین کے ہوتا ہے فی الفور وہ فرش زیادہ اپنے نیچے سے نکال دیا
اور اوس حافظ کے ہم فرش ہوگئے۔ خواجہ محمد ہاشم کشمی نے لکہا ہے کہ ایکمرتبہ حضرت پیشاب
کرنے تشریف لیگئے جب دہان بیٹہے تو دیکہا کہ ناخن پر سیاہی کا نکتہ لگا ہے دل مین خیال
گزرا کہ یہ نکتہ اسباب کتابت حروف قرانی سے ہے مع اسکے اسجگہ بیٹہنا خلاف ادب ہے یہ سوچکر فی الفور
باہر نکل آئے اور ہاتہہ دہوکر پہر استنجہ کو تشریف لیگئے۔

مقام چوتہا حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی کے سلوک کے بیان مین

سلوک مجددی مے لطائف عشرہ وسہ گانہ ولایت و کمالات ثلثہ وحقائق ستہ سے مراد ہے

واضح ہو کہ حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی کے نزدیک انسان ایک مجموعہ اجزا عشرہ یعنی اربعہ عناصر
ونفس ناطقہ وقلب وروح وسر وخفی واخفی ہے اور انہین کو لطائف عشرہ بھی کہتے ہین منجملہ ازان
اربعہ عناصر ونفس ناطقہ عالم خلق سے ہین اور لطائف خمسہ یعنے قلب وروح وسر وخفی واخفی
عالم امر سے جملہ قوائے انسانی انہین اجزا سے مرکب ہین اور یہ اجزا آپسمین ایک دوسری کے
ضد ہین جسطرح کہ اربعہ عناصر ایک دوسرے کی ضد ہین اسیطرح پنجگانہ عالم امر مین بھی علیحدہ
علیحدہ خاصیت ہی نفس ناطقہ خود خواہان خودی ہے یہ کسیکا تابع ہی نہین ہونا چاہتا بلکہ یہ ہی
چاہتا ہے کہ سب اسیکی فرمانبردار ہون اللہ تعالی نے اپنی قدرت کاملہ سے ان ضدون کو ایک
جگہ جمع کرکے ایک مزاج خاص اور ہیئت وحدانی عطا فرمائی اور اوسکو ایک صورت خاص بخشی
کہ اجزا متفرقہ ومتضادہ کی حفاظت کرے اور اس مجموعہ کا نام انسان رکھا اور باعتبار جامعیت
وحصول ہیئت وحدانی بتشریف خلافت مشرف فرمایا یہ دولت عظمی سوا حضرت انسان کے اور
کسیکے نصیب نہین ہوئی اصول ان لطائف عشرہ کے عالم کبیر مین ہین منجملہ لطائف عشرہ اصول
قلب وروح وسر وخفی واخفی فوق العرش مسکو لامکانی بھی کہتے ہین واصول عناصر اربعہ
ونفس تحت العرش مگر اصل ہر لطیفہ عالم خلق کی اصل لطیفہ از لطائف عالم امر ہے چنانچہ اصل نفس
اصل قلب ہے واصل باد اصل روح واصل آب اصل سر واصل نار اصل خفی واصل خاک اصل
اخفی ہے اور یہ جملہ خلق وامر داخل دائرہ امکان ہے جبکہ حق تعالی نے اپنی حکمت بالغہ سے بعد

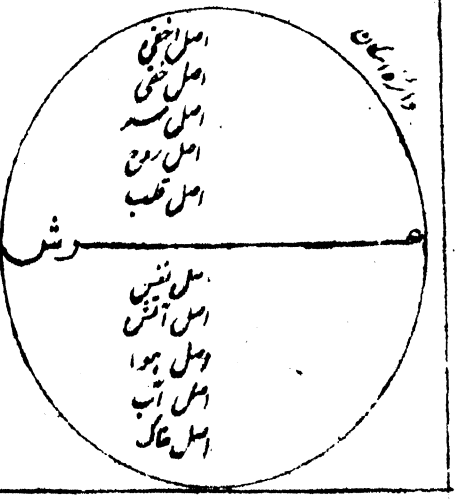

تسویہ اس ہیکل جسمانی مین خمسہ عالم امر کو اپنے
اپنے محل وموقع سے جگہ عطا فرمائے تو بسبب
علائق وعوائق حظوظ نفسانی انہون نے اپنی
اصل کو بالکل فراموش کردیا بتوجہ پیر کامل
مکمل اپنے اصول سے آگاہ وخبردار ہوتے
ہین اور سیلان پیدا ہوتا ہے اور اوسکی جانب

طیران کرکے اوسمین داخل ہوکر استہلاک و اضمحلال پیدا کرتے ہین ابتدائے سلوک خفیہ قلب سے
شروع ہوتا ہے اور اوسکے تین طریقہ مقرر فرمائے ہین **طریق اول ذکر اسم ذات** اوسکا طریقہ یہ ہے
کہ دل کو جمیع خطرات وحدیث نفس سے خالی کرکے صورت پیر کی باادب تمام حاضر کرے اور زبان کو
تالو سے لگائے اور بجمیع ہمت متوجہ قلب صنوبری کہ زیر پستان چپ بفاصلہ دو انگشت واقع ہے
ہو اور اسم مبارک اللہ اللہ بلا لحاظ کسی صفت کے زبان دل سے کہے بغیر اسکے کہ صورت دل کا
تصور کیا جائے یا سانس بند کیا جائے بلکہ سانس بجائے خود آئی جائے اور ذکر بجائے خود کرے
اور جب پچیس مرتبہ کہلے تو زبان سے کہے کہ الٰہی مقصود میرا تو ہے اور رضا تیری اپنی محبت و
معرفت مجھی عطا کر یہ لطیفہ زرد رنگ زیر قدم حضرت آدم علیہ السلام ہے جس کسیکو اس لطیفہ کے
ذریعہ سے وصول ہوتا ہے اوسکو آدمی المشرب کہتے ہین بعد ازان بطریق مذکورہ بالا لطیفہ روح سے
کہ اوسکا محل زیر پستان راست ہے، ذکر ہے یہ لطیفہ برنگ سرخ زیر قدم حضرت ابراہیم علیہ السلام ہے جس
کسیکو اس لطیفہ کے ذریعہ سے وصول ہوتا ہے اوسکو ابراہیمی المشرب کہتے ہین بعد ازان سر سے
اسکا رنگ سفید زیر قدم حضرت عیسیٰ علیہ السلام ہے جس کسیکو اس لطیفہ کے ذریعہ سے وصول ہوتا ہے
اوسکو عیسوی المشرب کہتے ہین ازان بعد خفی سے اسکا رنگ سیاہ زیر قدم حضرت موسیٰ علیہ السلام
ہے جس کسیکو اس لطیفہ کے ذریعہ سے وصول ہوتا ہے اوسکو موسوی المشرب کہتے ہین اسکے بعد
اخفی سے اسکا رنگ سبز زیر قدم حضرت محمد رسول اللہ صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم ہے جس کسیکا وصول
اسکے ذریعہ سے ہوتا ہے اوسکو محمدی المشرب کہتے ہین اوسکے بعد لطیفہ نفس ہے کہ اوسکا محل
پیشانی ہے ذکر کرتے ہین اور اوسکے بعد لطیفہ قالب ہے کہ اوسکی جگہ تمام بدن ہی چاہیے کہ ہر بن
موسے ذکر جاری ہو جائے اور اسکو سلطان الاذکار کہتے ہین - دوسرا طریق ذکر نفی و اثبات
ہی طریقہ اوسکا یہ ہے کہ دو زانو بیٹھے اور سانس کو ناف کے نیچے بند کرے اور بزبان خیال لا کو ناف سے
کھینچکر فرق پر پہونچائے اور پھر وہان سے الٰہ کو کھینچکر داہنے مونڈھے پر لاوے اور الا اللہ کو مونڈھے
سے قلب پر پہونچائے کہ اس مجموعہ کا نقش لا سکوس (لہ) ہو جاتا ہے اور بروقت چھوڑنے

سانس کے محمد رسول اللہ خیال مین کہے اور ذکر کرتے وقت کسی عضو کو جنبش نہو اور ہر سانس مین طاق عدد کہے کہ اسیکو وقوف عددی کہتے ہین اور جب پچیس مرتبہ کہلے تو زبان سے کہے کہ الٰہی مقصود میرا تو ہے اور رضا تیری اپنی محبت اور معرفت مجھ کو عطا کر اور ہر وقت کہنے لا الہ خیال کرے کہ نہین کوئی مقصود اور ہر وقت لا الہ کہنے کے مگر اللہ۔

واضح ہو کہ جس نفس مفید حرارت قلب و ذوق و شوق و رقت و نفی خواطر و ترقی محبت و بیشتر موجب حصول کشف ہوتا ہے۔ اور ایک طریقہ مراقبہ ہے مراقبہ مشتق ہے ترقب سے اور ترقب انتظار کو کہتے ہین پس مراقبہ گویا انتظار فیض الٰہی ہے چاہیے کہ ہر وقت بہ نیاز و شکستگی تمام متوجہ الی اللہ ہو اور کوئی خطرہ دل پر نہ آنے دے اسصورت مین ذکر کی کچھ ضرورت نہین ہوتی مگر اس طریقہ مین مدار کار محبت و رابطہ شیخ پر ہے براہ محبت طالب صادق پر ساعت شیخ سے اخذ فیوض و برکات کرتا ہے اور بوجہ مناسبت باطنی آناً فاناً پیر کے رنگ مین رنگا جاتا ہے ذکر تنہا بے رابطہ شیخ اس طریقہ مین موصل نہین ہے ہان صرف رابطہ بارعایت ادب صحبت و توجہ و التفات پیر بلا ذکر موصل ہے البتہ اور طریقون مین کہ مدار کار ارادہ و اذکار و ریاضات و تغیثات پر ہے اونمین رابطہ کی چندان ضرورت نہین ہے بخلاف اس طریقہ کے کہ بعینہ طریقہ صحاب کرام ہے و افادہ و استفادہ انوکا سی ہے اسمین صرف صحبت شیخ بارعایت ادب کافی ہے جسطرح صحبت حضرت خیر البشر علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والسلام بشرط ایمان و انقیاد کافی تھی اور یہی وجہ ہے کہ یہ طریقہ جملہ طرق مین اقرب و اسبق و اوفق و اسلم و احکم و اصدق و اول و اجل و ارفع و اکمل ہے **نظم** نقشبند یہ عجب قافلہ سالار اند ✦ کہ بہ اندازہ پنہان بجرم قافلہ را ✦ از زوال سالک و جاذبہ صحبت شان ✦ می برد و سوسہ خلوت و فکر چلہ را ✦ قاصرے کو زند اینطائفہ را طعن قصور ✦ حاش للہ کہ برآرم بزبان این گلہ را ✦ ہمہ شبران جہان بستہ این سلسلہ اند ✦ روبہ از حیلہ چسان گیرد این سلسلہ را ✦ حضرت مجدد رضی اللہ تعالیٰ فرماتے ہین کہ شکر این نعمت عظمیٰ بکدام زبان بجا آرد کہ حضرت حق سبحانہ تعالےٰ الحمد للہ بعد از تصحیح عقیدہ بموجب آرا اہل سنت و جماعت

خدا تعالیٰ سبحانہ بسلوک طریقہ علیہ نقشبندیہ مشرف ساخت واز مریدان ومنتسبان این خانوادہ بزرگ گرداند نزد فقیر یک گام درین طریقہ زدن برابر بہزار گام طریق دیگر است راہے کہ بکمالات نبوت بطریق تبعیت وراثت کشادہ میشود مخصوص باین طریق عالیست منتہائی طرق دیگر نہایت کمالات ولایت است از انجا راہے بکمالات نبوت کشادہ اند از نیجاست کہ این فقیر درکتب ورسائل خود نوشتہ کہ طریق این بزرگواران طریق اصحاب کرام ست علیہم الرضوان چنانچہ اصحاب کرام بطریق وراثت از کمالات نبوت خطوا فر گرفتہ اند منتہیان بطریق نیز ازان کمالات بطریق تبعیت نصیب کامل میابند ومبتدیان ومتوسطان را لتزم این طریق اند ومحبت کامل منتہیان این طریق دارند نیز امیدوارند المرء مع من احب بشارتیست ودر افتادگان را بعد اختتام لطائف سبعہ مراقبات شروع میشود مراقبہ اول مراقبہ حضور ہے یہہ مراقبہ ولایت صغری کا ہے فیض اسکا لطیفہ قلب پر آتا ہے اسجگہ حضور ومعیت وبخطرگی اکم خطرگی اقل درجہ چار گہڑی تک ہونا چاہیے اور یہ علامت تمامی قطع دائرہ امکان ہے بعد ازان **مراقبہ معیت** ہے کہ مفہوم آنست وہو معکم اینما کنتم ہے یہ مراقبہ بھی ولایت صغری میں ہے اسمین بھی فیض لطیفہ قلب پر آتا ہے یہان ظلال اسما وصفات مین سیر ہوتی ہے نسیان ماسوا وغلبات نسبت وتوحید معلی وتجلی برقی وشہود وحدت در کثرت (ولایت صغری) وشوق وطپش وسکر ومستی وجذبات وواردات وفنا وبقا وآہ ونعرہ واستغراق وتجدی درتت ودوام حضور ودیگر حالات مثل وحشت وحیرت وانکشاف سریعت وحصول مقامات عشرہ یعنے توبہ وانابت وزہد وقناعت وورع وشکر وصبر وتوکل وتسلیم ورضا اجمالا وکشف قبور وکشف قلوب وکشف ارواح اس مقام مین حاصل ہوتی ہین ذکر اسکم ذات ونفی اثبات وتہلیل سانی اسجگہ فائدہ بخش ہے بعد ازان ولایت کبری مین کہ ولایت انبیاء سیر واقع ہوتی ہے اور اسمین تین دائرہ اور ایک قوس ہے دائرہ اول **مراقبہ قربت** مفہوم انہ ونحن اقرب الیہ من حبل الورید ہے (قوس بہت) اسکا فیض لطیفہ نفس اور لطائف خمسہ پر آتا ہے حضور ونگرانی وعروج ونزول وجذبات مانند قلب اسجگہ بھی حاصل ہوتی ہین لیکن بہ نسبت قلب کے

اسجگہ بدمزگی وکم حلاوتی ہے ذکر تہلیل بزبان وخیال اسجگہ ترقی بخش ہے بعدازان مراقبہ معیت
کہ مفہوم سمیع وبصیر ونہ ہے یہ مراقبہ یہی ولایت کبری کا ہے اطمینان شورش مقام جذبات واستہلاک
واضمحلال حقیقت فنا وحقیقت اسلام وشرح صدر ودوام شکر ورضا اسجگہ حاصل ہوتی ہے
اور قضا پر چون وچرا اجاتی رہتی ہے قبول تکلیفات شرعیہ مین احتیاج دلیل نہین رہتی رفع
انانیت واتہام نہایات ودید قصور وتہذیب اخلاق وتزکیہ رزائل مثل حرص وبخل
وحسد وکبر وحب جاہ وعجب اس مقام مین حاصل ہوتا ہے بعد تمام ہونے ولایت کبری
کے **ولایت علیا** پیش آتی ہے اسجگہ مورد فیض عناصر ثلثہ یعنے آب باد آتش ہین یہان (ولایت علیا)
عناصر ثلثہ کو عروج ونزول ہوتا ہے سلطان الاذکار سے جو مبتدیون کو صفائی ہوتی ہے
وہ اور ہی اور یہ تصفیہ عناصر اور یہان کے حالات وکیفیات بکمال لطافت ونزاکت
ہین اور کچھ عجیب وغریب وسعت باطن مین پیدا ہوتی ہے اور ملاء اعلی سے مناسبت
حاصل ہوتی ہے بلکہ ممکن ہے کہ ملائکہ کرام سے ملاقات بھی ہو اور اسرار قابل استنارہ آ
ہون ذکر تہلیل وصلوٰۃ نافلہ اسجگہ مفید ہین بعدازان اگر فضل الٰہی شامل حال ہو **کمالات**
نبوت مین سیر ہوتی ہے کمالات نبوت عبارت دوام تجلی ذاتی بے پردہ اسماء وصفات سے
ہے اسجگہ ایک نقطہ طے کرنا جمیع مقامات ولایت سے افضل وبہتر ہے (کمالات نبوت)
یہان حضور بے جہت ہوتا ہے پہلی طلب وتپش وبیتابی وشوق حال ومقام توحید
وجودی وشہودی بمراحل دور رہجاتی ہین اور بجائے اونکی برد یقین ونکارت وجہالت
حاصل ہوتی ہے یہان وصل عریان وصفائی وقت وحقیقت اطمینان واتباع ہو
الماجاء بہ المصطفے صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم وکمال وسعت نسبت باطن وبے کیفی ویاس وحرمان نقد وقت ہوتا ہے
بافت ودراک اس جگہہ علامت نارسائی ہے مورد فیض یہان صرف لطیفہ خاک ہے اسجگہہ
اور آیندہ کے جملہ مقامات مین نماز بطول قنوت وتلاوت قرآن شریف ترقی بخش ہے مگر تین پارہ سے کم
نہین چاہیئے اور اگر قرآن شریف یاد نہو تو اکیہزار مرتبہ سورہ اخلاص بھی کافی ہے اوراد واذکار ماثورہ کہانے

دیتے وسوسے میں معمول کرنا چاہیئے غرضکہ جسقدر اتباع رسول اللہ صلعم ہوگا اوسیقدر ترقی بالمعنی ہوگی
بعد ازان مقام **کمالات رسالت** ہے جگہ مورد فیض ہیئت وحدانی ہے کہ بعد
تقرر و تکمیل لطائف عشرہ حاصل ہوتی ہے جیسے کوئی حکیم حاذق متفرق اجزا کی ترکیب وزن
درست کرکے ایک معجون خاص مزاج کی بنائے یہاں (کمالات رسالت)
عروج و نزول و انجذاب تمام بدن کو نصیب ہوتا ہے بعد ازان مراقبہ **کمالات اولوالعزم**
پیش آتا ہے (کمالات اولوالعزم) اس جگہ بھی مورد فیض ہیئت وحدانی ہے یہ مقامات
یعنے کمالات ثلثہ آپس میں قشر و مغز کا فرق رکھتے ہیں مقام فوق مثل مغز بادام
کرنا چاہیئے اور مقام تحت مثل قشر واضح ہو کہ اسکے آگے ایک دوراہہ پیش آتا ہے ایک
بجانب حقایق انبیا اور ایک بجانب حقایق الٰہیہ خاندان مجددیہ مظہریہ سعدیہ میں بعد کمالات
حقایق الٰہیہ کی سیر کرائے ہیں اور اخاندان مظہریہ للٰہیہ میں بعد کمالات حقائق انبیا کے
چونکہ راقم الحروف للٰہی ہے اس سبب سے بعد کمالات حقائق انبیا لکھتا ہوں۔
حقیقت ابراہیمی یہ مقام خلت از بس شگرف و کثیر البرکت ہے (حقیقت ابراہیمی)
اس مقام میں انبیا تابع حضرت ابراہیم خلیل اللہ علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ والسلام ہیں اور حضرت حبیب
رب العالمین علیہ من الصلوٰۃ اکملہا باتباع ملت ابراہیم حنیفا مامور ہیں اور اسیواسطے آنحضرت صلعم
نے برکات مطلوبہ اپنی کو حضرت ابراہیم علیہ السلام کے صلوٰۃ و برکات سے تشابہ کیا ہے کہ
اللھم صل علے محمد و علے آل محمد کما صلیت علی ابراہیم و علے آل ابراہیم انک
حمید مجید۔ اللھم بارک علے محمد و علے آل محمد کما بارکت علے ابراہیم و علے آل ابراہیم
انک حمید مجید۔ فرمایا ہے بس اس سے ہی خیر و برکت اس مقام کی دریافت کرنا چاہیئے
اسجگہ سالک کو انس خاص حضرت حق سبحانہ سے پیدا ہوتا ہے اور تمام خلق سے اسقدر
بے التفاتی ہو جاتی ہے کہ کسیکی توسط پر راضی نہیں ہوتا گویا کہ وما الیک فلا حاجتہ لی کا
مصداق ہوتا ہے درود مذکورہ بالا تین ہزار مرتبہ پڑہنا اسجگہ ترقی بخش ہے حقیقت مع سے

یہ مقام محبت صرفہ ذاتیہ **حقیقت موسوی** ہے (حقیقت موسوی) علی نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام بہت سے پیغمبر متابعت حضرت کلیم اللہ علیہ السلام اس مقام پر پہونچے ہین اس مقام مین کیفیت عجیب بقوۃ تمام ظاہر ہوتی ہے اور باوجود ظہور محبت ذاتی شان استغنائی و بے نیازی بھی ظاہر ہوتی ہے اور یہ ہی بہیدہ ہے کہ بعض مواضعات پر حضرت کلیم اللہ علی نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام سے کلمات گستاخانہ سرزد ہوئے کما قال اللہ سبحانہ حکایۃ عن قولہ علیہ الصلوٰۃ والسلام ان ھی الا فتنتك اور ایک قسم کا اسجگہ شور و شوق بھی پیدا ہوتا ہے کہ منشاء رب ارنی انظر الیك ہو لیکن جو شور و شوق قلب مین ہوتا ہے وہ اور ہے اور یہ اور ہے وہ موجب شورش اور یہ باعث کمال اطمینان و وسعت و بیمرگی باطن و ارادہ طاعت و انقیاد ایلام و انعام محبوب ہوتا ہے درود شریف اللہم صل علے محمد وآلہ واصحابہ وعلی جمیع الانبیاء والمرسلین خصوصاً علی کلیمك موسی بقدر مذکورہ بالا ترقی بخش ہے **حقیقت محمدی** یہ مقام محبوبیت و محبوبیت ممتزجہ ذاتیہ حضرت رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم کا ہے اس مقام مین تابع کو اپنے متبوع سے ایسی شباہت و مناسبت پیدا ہو جاتی ہے کہ گویا متبعیت درمیان سے اوٹھ گئی اور امتیاز تابع و متبوع زائل ہو جاتا ہے اور ایسا متوہم ہوتا ہے (حقیقت محمدی) کہ تابع و متبوع ہر دو ایک ہی چشمہ سے پانی پیتے ہین و ہم آغوش ایک کنارہ و ایک بستر ہین مگر تابع اپنے تئین طفیلی اپنے متبوع کا جانتا ہے و معنی قول امام ربانی مجدد الف ثانی کہ خدا را ازان دوست میدارم کہ رب محمد است اسجگہ ظاہر ہوتی ہین اس مقام مین جمیع حرکات و سکنات دینی و دنیوی مین اتباع محبوب رب العالمین سید المرسلین مرغوب ہوتا ہے و درود اللہم صل علے سیدنا محمد وعلے آل سیدنا محمد واصحاب سیدنا محمد افضل صلوتك بعدد کل معلوم لك وبارك وسلم تعدادہ مذکورہ بالا ترقی بخش ہے **حقیقت احمدی** یہ مقام محبوبیت ذاتیہ صرفہ سرمدی ہے۔

(حقیقت احمدی) اور یہ نسبت حقیقت سابق کے حضرت ذات سے ایک مرحلہ نزدیک ہے اور حکم روح رکھتی ہے کیونکہ حقیقت سابق حضرت صلعم کی تعین جسدی ہے اور یہ تعین روحی اسجگہ علو نسبت

باشندشان انوار ظہور فرماتی ہے اور عجیب وغریب کیفیت حاصل ہوتی ہے امام الطریقہ حضرت
امام ربانی مجدد الف ثانی نے رحمہ اللہ علیہ اس مقام کے ایضاح مین اس طرح
فرمایا ہے کہ حضرت پیغمبر ما صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم مسمی بدو اسم است کہ ہر دو
اسم مبارک او در قرآن مجید مسطور است فرمود محمد رسول اللہ و در حکایت
بشارت روح اللہ اسمہ احمد و ہر کدام این دو اسم مبارک را ولایت علیحدہ است ولایت
محمدی ہر چند ناشی از مقام محبوبیت اوست علیہ الصلوٰۃ والسلام اما انجا محبوبیت صرف کما ینبغی
نیست مزجی از تشاء محبیت نیز دارد اگرچہ ان مزج بالاصالت او را ثابت نباشد اما مانع
مقام محبوبیت صرف است و ولایت احمدی ناشی از محبوبیت صرف است کہ شائبہ محبیت
ندارد این ولایت از ولایت سابق پیش قدم است و یک مرحلہ از مطلوب نزدیکتر است
بمحب مرغوب تر چہ محبوب ہر چند در محبوبیت تمامتر بود استغنا و بے نیازی او را کمالے
باشد و در نظر محب زیباتر در آید و رعنا تر نماید و بیشتر محبوب را بخود جذب سازد و شیفتہ و والاتر گردد
ع نہ تنہا آنتم زیبائے اوست ✦ بلائے من زناپروائے اوست ✦ مراد از بلا افراط عشق
است سبحان اللہ احمد عجب اسمی است سامی کہ مرکب از کلمہ مقدسہ احد است و از حلقہ
حرف میم کہ از غوامض اسرار الٰہیت جلشانہ در عالم ہیچون گنجایش ندارد کہ در عالم چون
تمیز ازین سر مکنون بغیر از حلقہ میم توان کرد اگر گنجائش میداشت حضرت حق سبحانہ و تعالیٰ
بان تعبیر میفرمود و احد احد است کہ لا شریک لہ است و حلقہ میم طوق عبودیت است کہ
بندہ را از مولے متمیز گردانیدہ است پس بندہ ہمان حلقہ میم است و لفظ احد از بہر تعلیم
و آمدہ است و اظہار و اختصاص او کردہ علیہ و علے آلہ الصلوٰۃ والسلام ع چو نام انیست
تمام آورچہ باشد ✦ کرم تر بود از ہر چہ باشد ✦ بعد از ہزار سال کہ آنرا تاثیرے نہادہ اند
در تغییر امور عظام معاملہ آن ولایت با ینو ولایت کشید و ولایت محمدی بولایت احمدی انجا مبدد کا
از دو طوق عبودیت بیک طوق رسید و بجائے طوق نخستین حرف الف کہ رمزے از ربوبیت

متکمن گشت تا محمد احمد شد علیہ وعلی آلہ الصلوٰۃ والسلام بیانش آنست کہ دو طوق عبودیت
عبارت از دو حلقہ میم است کہ در اسم مبارک محمد صلے اللہ تعالے علیہ وآلہ وصحبہ وسلم و برکہ
اندراج یافتہ است تواند بود کہ آن دو طوق اشارت بدو تعین او باشد علیہ وعلے آلہ الصلوٰۃ
والسلام یکے ازان دو تعین جسدی بشری است و دوم تعین روحی ملکی و در تعین جسدی
ہر چند بواسطہ عروض موت فتور رفتہ بود و تعین روحی قوت گرفتہ اما اثر آن تعین باقی ماندہ بود
ہزار سال بائست تا آن اثر نیز زائل شود و تشانی ازان تعین نماند و چون ہزار سال آخر
آمد و اثرے ازان تعین نماند و یک طوق عبودیت ازان دو طوق گسستہ شد و زوالی و
فنائی بآن طاری گشت و الف الوہیت کہ آزاد در رنگ بقائے باللہ توان گفت بجائے آن
بنشست تا چار محمد احمد گشت و ولایت محمدی بولایت احمدی انتقال فرمود پس محمد صلے اللہ
تعالے علیہ وآلہ وصحبہ عبارت ازدو تعین آمد و احمد کنایت از یک تعین باشد و بس ابن اسم
بحضرت اطلاق اقرب باشد و از عالم دور تر بود سوال فنا و بقا کہ مشایخ قرار دادہ اند در ولایت
را بآن مربوط ساختہ بچہ معنی است و این فنا و بقا کہ در تعین محمدی گفتہ شد کدام معنی جواب
فنا و بقا کہ ولایت بآن مربوط است فنا و بقا شہودیست اگر فنا در زوال است باعتبار نظر
است و اگر بقا و ثبات است ہم باعتبار نظر انجا صفات بشری را استتار است نہ زوال
و فنائے این تعین ہمچنین است بلکہ اینجا صفات بشری را زوال وجودی متحقق است و
انخلاع از جسدی بروحی کائن در جانب بقا اینجا نیز ہر چند بندہ حق نشود و از بندگی نہ
برآید اما بحق نزدیک تر افتد و معیت بیشتر پیدا میکند و از خود دور تر گشتہ احکام بشری
از وے مسلوب تر میگردد و باید دانست کہ این عروج محمدی کہ مربوط بانتفائے صفات
بشری است ہر چند کار و بار او علیہ وعلی آلہ الصلوٰۃ والسلام بالاتر برد و ذروہ علیا رساند
و از کنائش غیر و غیریت وا رہاند اما معاملہ برامتان او علیہ وعلی آلہ الصلوٰۃ والسلام تنگ تر
گشت و نور ہدایت او کہ بواسطہ مناسبت بشریت بود کمتر شد و توجہی کہ بحال این و پس

ندگان داشت قلت پیدا کرد و بکلیت بمحبوب خود متوجہ شد و ازینجا است کہ بعد از ہزار سال ظلمات
غفلت و بدعت مستولی گشت و نوار اسلام و سنت نقصان پیدا کردہ ربنا اتمم لنا نورنا واغفر لنا
انک علی کل شئے قدیر۔ بعد طے حقیقت احمدی حب صرفہ پیش آتا ہے (حب صرفہ) علو و بیرنگی
اس مقام کے بسبب قرب ذات مطلق و لاتعین بیان نہین ہو سکتی اول چیز کہ گنجینہ مخفی سے
ظہور پذیر ہوے یہ ہی حب ہے اور یہ ہی حب منشاء و مبدا خلق ہے اگر یہ حب نہوتی در ایجاد
نہ کھلتا چنانچہ حدیث شریف کنت کنزاً مخفیاً فاحببت ان اعرف فخلقت الخلق لاعرف اسپر
نص قاطع ہے۔ یہ مقام خاص جناب رسول صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم کا ہے پچھلے حقایق
اس مقام کے ظل ہین سر حدیث قدسی لولاک لما خلقت الافلاک اس سے دریافت ہوتا ہے
دیگر حقایق انبیا کا اسجگہ کچھہ نشان نہین ملتا۔ من بعد (لاتعین) ہے کہ سیر قدمی کی اسجگہ گنجایش
نہین ہے (لاتعین) البتہ سیر نظری ہوتی ہے اور یہ سیر نظری ذات بحت و صفات ثمانیہ
یعنے تکوین و قدرت و سمع و بصر و کلام و علم و حیوۃ و انکے اصول و اصول اصول مین
ہوتی ہے **حقیقت کعبہ** (حقیقت کعبہ) یہ مقام سراوقات عظمت و کبریاے ذاتیہ الہیہ ہے
اسجگہ باطن سالک پر ایک ہیبت وارد ہوتی ہے اور جب اس مقام مین فنا و بقا حاصل ہو جاتی
ہے تو سالک توجہہ ممکنات اپنی جانب پاتا ہے **حقیقت قرآن** (حقیقت قرآن) عبارت مبدء و سعت
بیچون حضرت ذات سے ہے اسجگہ نکات و اسرار مقطعات و متشابہات ظاہر ہوتے ہین اور وقت
قرات زبان قاری حکم شجرہ موسوی رکھتی ہے بلکہ بسا اوقات تمام قالب حکم زبان پیدا کرتا ہے
اور غالبا علامت انکشاف انوار قرآن مجید ایک ثقل باطن عارف پر ہوتا ہے گویا کہ انا سنلقی علیک
قولاً ثقیلا اس سے مراد ہے **حقیقت صلوۃ** (حقیقت صلوۃ) عبارت کمال وسعت بیچون حضرت
ذات سے ہے یہ مقام جامع جمیع کمالات ہے اگر حقیقت کعبہ ہے وہ ہی جزو صلوۃ ہے اور اگر
حقیقت قرآن ہے وہ بہی جزو صلوۃ ہے جس شخص کو اس مقام سے مناسبت تامہ پیدا
ہو جاتی ہے وہ بروقت نماز گویا از نشاء دنیوی سے خارج اور نشاء اخروی مین شامل ہو جاتا

ہے و مضمون حدیث ان تعبد اللہ کانک تراہ بوجہ کمال ظاہر ہوتا ہے اور جو دولت کہ مخصوص
باخرت ہے اوس سے حظ وافر حاصل ہوتا ہے رمز ارحنی یا بلال و قرۃ عینی فی الصلوٰۃ اسجگہ
کہلتا ہے صاحب فتوحات مکیہ نے لکہا ہے کہ صوم سے کہ ترک اکل و شرب او سمین ہوتا ہے
صفات صمدیت مین شامل ہونا ہے اور نماز سے کہ عابد و معبود کا امتیاز کرنا ہے غیر و غیریت مین
آنکہے امام الطریقہ حضرت مجدد الف ثانی فرماتے ہین کہ صاحب فتوحات کا یہ کلام ہے بنی
بر توحید وجودی ہے کہ جسکا منشا سکر و عدم آگاہی از حقیقت نماز ہی جو لوگ کہ سماع و وجد و تواجد و رقص
و رقاصی کے خوگر ہین اگر شمہ بہی حقیقت صلوٰۃ سے آگاہ ہوتے تو ہرگز ہرگز او سطرف خیال نکرتے
مگر کیا کرین چون ندیدند حقیقت رہ افسانہ زدند **معبودیت صرفہ** (معبودیت صرفہ) یہان کسیکی
مجال دم زدن نہین عابدی و معبودی مین گنجائش قدم ہے مگر جب معاملہ معبودیت
صرفہ پر پہونچا تو پہر قدم کجا مگر الحمد للہ کہ سیر نظری کو اسجگہ جائز کہا ہے اور بقدر استعداد
گنجائش رکہی ہے بلا بودی اگر این ہم نبودی - شاید کہ قف یا تحما اسی کو تا ہی قدم سے اشارہ
ہے سیر نظری و سیر قدمی سے یہ مراد نہین ہے کہ وہان شہود و مشاہدہ ہے یا قدم رکہنے کی
گنجائش ہے بلکہ یہ سیر از قبیل متشابہات ہین من لم یذق لم یدر یہ ایک وصول مجہول الکیفیہ ہے
اگر صورت مثالیہ مین نظر آیا تو اوسکو سیر نظری کہا اور اگر وصول قدمی ہوا تو سیر قدمی کہا و گرنہ
وہان نظر کجا اور قدم کہان اسجگہ عبادت صلوتیہ سے حدت نظر و ترقی بصر کو ترقی ہوتی ہے
واضح ہو کہ طے مقامات مجددیہ توجہہ و التفات پیر کامل مکمل پر موقوف ہے اور بلا توجہہ پیر کامل
مکمل پائے سی لنگ ہے اور کامل مکمل جسکی صحبت مین یہ مقامات حاصل ہون انا در کالمعدوم
ہین کاتب الحروف کے علم مین اسوقت حضرت مرشدنا و قبلتنا حضرت مولینا حافظ **غلام نبی** صاحب
احمدی للہی مدظلہم العالی کیخدمت بافر و سعادت مین تو البتہ یہ مقامات بوجہہ احسن حاصل ہوئے
ہین اللہ تعالیٰ اونکو تسلیک مقامات مجددیہ مین ایسی قوت قدسیہ عطا فرمائی ہے کہ جسکا
نظیر حکم عنقائے مغربی رکہتا ہے دیکہنے و کہنے و سننے مین بڑا فرق ہوتا ہے ۵ قدر

ین مے نشاسی بجذا تا بخشی ✦ باوجودیکہ جہان خصوصاً ہندوستان پر از کفر و شرک و بدعت و وہابیت
ہے مگر مبدء فیاض نے حضرت مرشدنا و مولینا کو ایسا سراپا تاثیر بنایا ہے کہ بارہا ایسا اتفاق ہوتا
ہے کہ بمجرد تلقین مقام سالک پر فیوض و برکات اوس مقام کے وارد ہو جاتے ہین اور توت
تملیک مقامات اس سے قیاس کرنا چاہیئے کہ کسیکو صرف ایک مہینہ کے عرصہ مین اور کسیکو
ہر ایک مقام پر صرف سات سات توجہہ فرماکر طے سلوک مجددیہ کرادیا ہے اور سالک نے بقدر
اپنی استعداد کے ہر مقام کا بخوبی امتیاز کیا وہذا من اعجب العجوبات و من اعظم التصرفات اسوقت
تک حضرت کی خدمت سراپا برکت مین چالیس کے قریب آدمی جملہ مقامات مجددیہ حاصل
کر چکے ہین اور اجازت صغری و کبری تک تو اسقدر پہونچے کہ شمار نہین اللہ تعالی حضرت کی عمر
شریف مین برکت کرے کہ وجود مسعود ایک آیت آیات الہی و رحمت رحمہاے رب العالمین ہے ؎

ز اقصائے خطا تا غایت مغرب زمین امروز	نباشد ہیچ کس مانند او از نوع انسانی
ز اقطاب جہان دعوای ہمتائیش میزیبد	سہا اگر سر زد با مہر تابان لاف رخشانی
ز خورشید جمالش نیست جز خفاش بے بہرہ	بجز احول نہ بیند کس درین عالم دو انانی
ز ید مہر را با فیض او لاف جہانگیری	نباشد چرخ را با قدر او امکان ہمتائی
بجان شو بندہ اش ای آنکہ میخواہی شدن آنگہ	ز تسویلات نفسانی و تلبیسات شیطانی
تمنائے قبولش دارم و دانم کہ نا اہلم	مدد یا روح شاہ نقشبند و غوث گیلانی
نگم از سنگ بسے کمتر تو نجم الدین مصنف جانان	برین سنگ بنگر از رہ کرم زانسان کہ میدانی

مقام پانچوان حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی کے ملفوظات مین

ایک روز شب کے وقت حضرت نے یہ اشعار مولینا روم کے ✦ عشق معشوقان نہانست
و تیر ✦ عشق عاشق با دو صد طبل و نفیر ✦ لیک عشق عاشقان تن زہ کند ✦ عشق معشوقان
خوش و فربہ کند کر رکمال لطف و کیفیت پڑہے بعد ازان فرمایا کہ معشوقون کے عشق کو عاشقون کے

عشق سے بسبب علو کچھ مناسبت نہین کیونکہ معشوق کا عشق صرف ذات عاشق کے متعلق ہوتا ہے اور اسمین صفات کا کچھ لگاؤ نہین بخلاف عشق عاشق کہ اوسمین سراسر معشوق کی صفات ہے صفات کا لحاظ ہے مگر ہان اگر عاشق بسبب غلبہ و استیلاے عشق صفات معشوق سے ذات معشوق پر گذر جائے تب البتہ اوسکے عشق کو معشوق کے عشق سے مناسبت ہوجاتی ہے جیسے کہ مجنون عامری کے اواخر حال کی نقل مشہور ہے والا ابتدا و توسط مین عشق عاشق مین صرف صفات منظور ہوتی ہے جیسے کہ عشق عاشق مجازی مین خال و خط مدنظر ہوتا ہے اور عشق معشوق مین سوا ذات عاشق کے اور کچھ منظور نہین ہوتا۔ پھر فرمایا کہ صفات کیواسطے بے آرامی و تلوین ضرور ہے اور اسیوجہ سے عشق عاشق با دو صد طبل و نفیر ہوتا ہے اور عشق معشوق مین تمکین یہ موجب نزاری عاشق و فربہی معشوق ہے اور یہ جو کہا کہ عشق معشوقان نہانست و ستیر یہ بھی محبت ذاتیہ کی طرف اشارہ ہے ان الذات اخفی من الصفات و ادق منہا اور یہ حضرت کا فرمانا گویا یحبہم و یحبونہ کے معنی کی برمزو اشارہ تعبیر کی ہے۔ ایک روز حضرت چارپائی پر لیٹے ہوئے تھے کہ ایک درویش خاص نے عرض کی کہ ایک کتاب مین لکھا دیکھا کہ شیخ ابو الحسن خرقانی رحمۃ اللہ علیہ نے فرمایا ہے کہ در ہر چیز رحمت است الا در محبت کہ در و ہیچ رحمت نیست کہ بکشند و از کشتہ دیت میخواہند یعنے سب چیز مین رحمت ہے لیکن محبت مین رحمت نہین کہ قتل کرتے ہین اور مقتول سے خونبہا مانگتے ہین۔ یہ سنکر حضرت چارپائی سے اوتر بیٹھے اور قدرے مراقب رہے بعد ازان خواجہ محمد ہاشم کشمی اپنے خلیفہ کے طرف متوجہ ہوکر فرمایا کہ یہ کلام عارف کے زوال عین و اثر سے خبر دیتا ہے جسنے یہ کلام کیا اوسنے گویا اپنا حال کہا ہے ہر چند کہ اوسکی حق مین رحمت ہے رحمت ہے لیکن وہ بیچارہ معشوق مین باقی اور محقق ہونیکے شوق مین اوس رحمت کو رحمت نہین جانتا کیونکہ اول جب وہ کشتہ محبت ہوا تھا تو معشوق سے دور تھا اوسوقت اوسکو معشوق کی خبر و مسکن کا حال سُنا ہی رحمت تھا اور جب یہ حاصل

ہوگیا تو رویت کو رحمت سمجھا اور جب یہ بھی حاصل ہوگیا تو قرب کو رحمت جانا اور جب قرب
بھی ہوگیا تو ہم آغوشی کو رحمت سمجھا اور جب یہ بھی نصیب ہو گئی تو اوسکو بیرحمی سمجھا اور عین
معشوق ہونیکو رحمت سمجھا اور جب عین بھی ہوگیا تو پھر اوس عینیت کی اور مدارج و مراتب
ہین کہ اونکے شوق مین مراتب حاصل شدہ بیرحمی خیال کرتا ہے اور نا حاصل شدہ کا حصول
رحمت سمجھتا ہے اور پھر فرمایا کہ یہہ جو کہا ہے کہ از کشتہ دیت خواہند یعنے مقتول سے خونبہا
مانگے ہین اسکے یہ معنی ہین کہ اوسنے بدانست خود اپنے تئین کشتہ تصور کیا اور اوسپر
معاملہ فنا و بقا جو گزرا اوسکو دیت یعنے خونبہا سمجھا اور جو کچھ کہتا ہے عالم حیرت مین کہتا ہے
اور یہ معلوم نہین کہ ہر مرتبہ اوسکا قتل کامل نہین ہوا تھا کوئی رمق باقی رہگئی تھی بعد قتل ثانی کے
ازالہ رمق باقیماندہ تھا جو بنظر تامل دیکھا تو قاتل کی نظر مین اور رمق باریک نظر آئی اوسکے ازالہ
کیواسطے پھر سعی کی اسجگہ خونبہا طلب کرنا قاتل کا مقتول سے یہ ہے کہ مقتول اپنے تئین سراپا
سپرد قاتل کرے - اسکے بعد اور یہی توجیہہ فرمائی کہ بکشند و از کشتہ دیت خواہند سے یہ
بھی مراد ہے کہ باوجود فنا جسکو کہ زوال عین و اثر لازم ہے اسسے بندگی اور وظائف و تکالیف
شرعیہ طلب کرتے ہین - ایک روز حضرت نے فرمایا کہ شیخ علاء الدولہ سمنانی کی یہ رباعی
این دہم بود کز تو دمے بر خیزد * امکان وحدث براہ وروی بر خیزد * گر لطف خدا
در رسد از راہ کرم * شاید کہ دمے از تو دمے بر خیزد * اونکے زوال عین کیطرف
اشارہ کرتی ہے ہرچند کہ اونکے نزدیک وہ زوال ایک لمحہ سے زیادہ نہین ہے کیونکہ
زوال عین جو ہوتا ہے وہ تجلی ذاتی سے ہوتا ہے اور تجلی ذاتی اونکے نزدیک لمحہ سے
زیادہ نہین ہوتی پس زوال عین بھی ایک لمحہ سے زیادہ نہوا اور صاحب خصوص تو
بالکل زوال عین کے قائل ہی نہین کیونکہ اونکے نزدیک عین معلوم ہے پس معلومات
الہی سے اگر اوسکو زوال ہو تو گویا علم الہی منقلب بجہل ہوا اور یہ محال اور اس تم کے عقائد
گمراہی اور زوال اثر کے بھی یہ بزرگ قائل نہین کیونکہ جب عین نہ زایل ہوا تو اثر کسطرح

زائل ہو گا اور بعض صوفیہ کے کلام سے پایا جاتا ہے کہ عین جاتا رہتا ہے اور اثر نہین جاتا لیکن میرے نزدیک عین و اثر دونون جاتے رہتے ہین جیسے کہ شیخ ابو سعید قدس سرہ کے کلام سے اسکی صراحت ہوتی ہے اور جو زوال عین مانتے ہین اور زوال اثر جائز نہین رکھتے اوس سے یہ پایا جاتا کہ اونکا زوال عین کامل نہین ہوا کیونکہ اثر حکم عرض رکھتا ہے اور عین حکم جوہر جب جوہر نہ رہا تو پھر عرض کجا جب سر نہ رہا تو دستر کسطرح رہ سکتا ہے بعد ازان حضرت نے شیخ منہہ کی یہ رباعی - چشمم ہمہ اشک گشت و چشمم نگریست * در عشق تو بے چشم ہمے باید زیست * از من اثرے نماند ازین عشق از چیست * چون من ہمہ معشوق شدم عاشق کیست * پڑہی اور چوتھے مصرع کو مکرر پڑہکر فرمایا کہ اسمے ہمارا اتفاق نہین ہے بلکہ اوسی قول شیخ سمنانی سے کہ توئی خیزد و دوئی برخیزد * ہان اتنا فرق ہے کہ شیخ سمنانی اوسکو برقی کہتے ہین اور مین استمراری کیونکہ تجلی ذاتی میرے نزدیک دائمی ہے نہ کہ برقی اور فرمایا کہ زوال عین و اثر کو رفع دوئی لازم نہین ہے اور نہین ہو سکتی کیونکہ جو شی کہ ظل کو ہے اپنی اصل سے ہی اوسکو وہ اپنے جانتا تہا اور جب اوسنے اصل کو دیدے تو توئی برخیزد کا مضمون صادق آیا - کیونکہ توئی اوسمین وہ ہے امانت ہی جو اوسمین مودع تہی اور اوس نے اوسکے اہل کے حوالہ کی لیکن دوئی دور نہین ہو سکتی کیونکہ ظل اصل نہین ہو سکتا - ایک روز بتقریب اس کلام صاحب فصوص کے کہ فرمایا ہے ان شئت قلت انہ ای العالم حق وان شئت قلت انہ خلق وان شئت قلت حق من وجہ وخلق من وجہ وان شئت قلت بالحیرۃ لعدم التمیز بینہما - فرمایا موجود موہوم مین تمیز کرنا اور بات ہے اور ممیز ہونا اور کچہ اور اسیطرح نفی و انتفا مین نہایت باریک فرق ہے کہ نفی ابتدا اور توسط مین ہوتی ہے اور انتفا انتہا مین اور اسی تقریب مین فرمایا کہ ہمارے خواجگان قدس اللہ تعالیٰ اسرارہم کے طریقہ مین تعلیم و تعلم اسم ذات و نفی اثبات دونون جاری ہین لیکن مجہکو جو آگاہ کیا ہے وہ یہہ ہے کہ اسم ذات کو جذبہ سے مناسبت ہے اور نفی اثبات کو سلوک سے مگر چونکہ اس طریقہ مین

جذبہ سلوک پر مقدم ہے اسلئے ابتدا مین اسم ذات تعلیم کرتے ہین اور جب سلوک مین قدم
رکھتا ہے تو نفی اثبات تعلیم کرتے ہین ایک روز حضرت خلوت مین تشریف رکھتے تھے چند خادم
بھی حاضر تھے ایک نے عرض کی کہ اسکا کیا سبب ہے کہ محافل و ہنگامون مین ظہور نسبت زیادہ ہوتا ہے
اور خلوت اور تنہائی مین کمتر ہوتا ہے حضرت نے فرمایا کہ یہ ہی بہید ایک شخص نے حضرت خواجہ
احرار سے دریافت کیا تھا اوسکے جواب مین فرمایا کہ ہمارے خواجگان کی نسبت
محبوب ہے اور قاعدہ ہے کہ جب محبوب کو خلوت مین بلاتے ہین تو شرماتا ہے بعد اوسکے
حضرت نے فرمایا کہ حضرت خواجہ کا یہ جواب لطیف و ظریف ہے لیکن حل اس دقیقہ کا نہ کیا
خواجہ محمد ہاشم کشمی نے جو کہ اوسوقت موجود تھے عرض کی کہ حل کیا ہے حضرت نے فرمایا کہ اصل
یہ ہے کہ ظاہر و باطن مین آپسمین نسبت الفت آشنائے و ہمنشینی ہے جیسے کہ دو ستون اور
ہمنشینون مین محبت ہوتی ہے اور سالک کا ہر دو یعنی ظاہر و باطن اپنے اپنے کام مین مثلاً باطن توجہہ
و مراقبہ و حضور و ظاہر دیگر امور حسنہ مین مشغول رہتی ہے اور محافل و ہنگامون مین نسبت کثرت
اختلاط خلق ظاہر باطن کی ہمنشینی و مجالست سے رہجاتا ہے اوسوقت باطن اپنے کام مین
سرگرم اور مشغول ہوتا ہے یہ سبب ہے کہ اوسوقت غلبہ حضور و حلاوت زیادہ ہوتا ہے۔
اور جسوقت سالک سکوت مین جاتا ہے اختلاط خلق سے چھوٹ جاتا ہے اور باطن کیطرف
بوجہہ محبت سابقہ مصاحب ہو کر مختلط ہو جاتا ہے ناچار باطن کے حضور توجہہ مین فرق
آجاتا ہے۔ خواجہ محمد ہاشم کشمی نے عرض کی کہ اکثر ہوتا ہے کہ سالک کو خلوت مین بہ نسبت
مجالس کے زیادہ حلاوت ہوتی ہے اسکا کیا سبب ہے حضرت نے فرمایا کہ اوسکا باطن قوی تر
ہو گیا ہے اور ظاہر پر غالب آگیا ہے بلکہ اوس نے اوسکو بھی اپنے رنگ مین کر لیا ہے اس
سبب سے آرام زیادہ آتا ہے حضرت نے فرمایا کہ جسطرح ذات اوسبحانہ تعالےٰ ادراک مین
نہین آتی اسیطرح صفات او تعالیٰ بھی ادراک و مراقبات مین نہین آتین اور جو کچھ مراقبات
و ادراک مین آتا ہے وہ ظلال صفات ہے اور یہ ہی میرا مختار ہے اور چاہیے کہ بحکم

اذکر دنی یاد الٰہی مین مستغرق رہی تاکہ اللہ تعالےٰ بوعدہ اذکرکم تمکو یاد کرے ذکر بغرض حصول احوال
ومکاشفات نکرے اور کوئی مطلب دلمین نرکھے بلکہ بغرضانہ طور پر بذکر وعبودیت مشغول رہے
اگر قبول کرے اور جو کچھ عطا فرمائے اور موافق اعتقاد اہل سنت وجماعت ہو اعتماد کرے اور تیرانہ
ہل سن مزید متنبہ ہو ورنہ اعتنا نکرے فرمایا کہ اللہ تعالےٰ کا شکر ہے کہ باوجود حصول کمالات
ذاتیہ ورعایت تنزیہ اوسبحانہ مراقبات صفات مین کمال خوف وحیرت ہوتی ہے بعض مشائخ سے
مینے سنا ہے کہ مبتدیونکو مراقبہ ذات سبحانہ فرماتے ہین اور اوسکو نور بیرنگ محیط تمام عالم
بتلاتے ہین اور اون مراقبہ والون کے بیان سے ایسا مفہوم ہوتا ہے کہ اوس نور کو
بسیط وعریض خیال کرتے ہین حق سبحانہ ایسے مخیلات سے منزہ ہے اوتعالیٰ بسیط حقیقی ہے
کہ اوسکو طول وعرض کو گنجایش نہین ہے۔ ایک روز حضرت نے فرمایا کہ اگرچہ صوفیہ علیہ
سے دین محمدی کو بڑا فائدہ پہونچا اور صدہا ہزارہا آدمی اونکی برکت سے چاہ گمراہی سے
نکل کر کمالات کو پہونچے اور بہت سے اسرار غامضہ کتاب وسنت کی اونکے کشف سے
ظاہر ہوئے لیکن بعض ارباب سکر اس طایفہ سے ضرر بھی دین متین کو پہونچا کہ حالت
مستی مین جو اونسے کلمات سرزد ہوئے اونکو ناقصون نے اپنا تکیہ کلام اور سند بنالیا لیکن
اللہ تعالیٰ کو اونسے ان کلمات کی ظاہر کرانے مین حکمت ہوگی اور اونسے یہ کلمات بحکم
تخلقوا باخلاق اللہ مواقف سنت الٰہی سرزد ہوئے کیونکہ قرآن مجید مین بھی متشابہات مثل
ید واستوی علی العرش وغیرہ واقع ہین کہ جس سے بعض فرقون نے اللہ تعالیٰ کا جسم ثابت کیا
اور گمراہ ہوئے حالانکہ اللہ تعالےٰ اونکی گمراہی سے واقف تھا بلکہ ان کلمات کے سرزد ہونے
مین متابعت سنت پیغمبر صلے اللہ علیہ وسلم بھی پائی جاتی ہے کیونکہ حضرت خاتمیت صلعم نے
بھی فرمایا خلق اللہ وان اللہ خلق آدم علی صورتہ ورایت ربی فی سابات المدینۃ
علی صورت امرد شاب ووضع اللہ یدہ علی کتفی فوجدت بردھا حالانکہ انبیا خصوص
جناب سید المرسلین صلعم کمال صحو مین تھے پس اگر صوفیہ سے اس قسم کے کلمات صادر ہوئے تو کوئی

جگہ لعن طعن کے نہین ہے پھر فرمایا کہ مین نے اپنے تئین ہمہ تن سپرد شریعت کر دیا ہے میری زبان
قلم سے بھی بعض کلمات سکر آمیز سرزد ہوئے ہین دیکھئے ظاہر مین اوس سے کیا مطلب نکالتے
ہین فرمایا علوم و معارف مین کہ ترجمان مواجید و حال ہین اگر کچھ تناقض و تدافع واقع ہو تو
اوسکو اختلاف احوال و اوضاع پر حمل کرنا چاہیئے کیونکہ ہر وقت کے احوال علیحدہ اور ہر مقام
کے معارف جدا ہوتے ہین اور اختلاف اوقات و اوضاع پر غور کرنیسے تناقض و تدافع
مرتفع ہو جاتے ہین فرمایا کہ سرگرمی حضرت خواجہ جبتک تھی کہ جبتک میرا معاملہ انتہا کو نہ پہونچا
تھا اور جب میرا معاملہ انتہا کو پہونچا تو وہ سرگرمی جاتی رہی فرمایا کہ حضرت خواجہ فرمایا کرتے
تھے کہ سمرقند اور بخارے سے تخم لایا اور ہند مین بو یا فرمایا کہ حصول برکت و طور عظمت کلمہ طیبہ لا الہ الا اللہ
باعتبار درجات اوسکے قائل کی ہے جسقدر پڑھنے والا بزرگ ہوگا اوسیقدر برکت و عظمت
زیادہ ہوگی اور ہمیشہ یہ فرمایا کرتے تھے کہ شاید اس سے زیادہ کوئی آرزو نہوگی کہ ایک گوشہ
مین بیٹھکر تکرار کلمہ طیبہ کرے مگر کیا کیجئے تمام آرزو میسر نہین ہوتین ایک روز فرمایا ہر چند کہ مین
کیا اور میرے عمل کیا ہین اور جو کچھ مجکو عطا فرمایا ہے محض کرم و فضل سے عطا فرمایا لیکن
اگر کچھ بہانہ ہو یہی ہو سکتا ہے تو یہ ہی ہو سکتا ہے کہ جو کچھ مجکو عطا کیا ہے بباعث متابعت
سرور دین و دنیا عطا کیا ہے اور جو کچھ نہین بخشا ہے وہ بباعث قصور اتباع نہین بخشا اور
اسی تقریب مین فرمایا کہ ایک روز بھول کر پاخانہ مین میںنے داہنا پیر پہلے رکھا اوس روز
بندش احوال رہی آخرکار جب کمال ندامت کی تو احوال نے رجوع کیا ہمیشہ حضرت
اپنے اصحاب کو کثرت ذکر و دوام حضور اور مراقبہ کیواسطے تاکید کرتے تھے اور فرماتے
کہ یہ دار دار عمل ہی اور مزرعہ کشت کار چاہیئے کہ حضور باطن کو برعایت آداب اعمال
ظاہری جمع کرکے مشغول رہو فرمایا کہ بہت سے آدمی حضرت خواجگان کے رسائل کو
یہ سمجھتے ہین کہ اس طریقہ مین کثرت عمل کے کچھ ضرورت نہین ہے یہ بالکل غلط ہے کیونکہ
طریقہ خواجگان اتباع اطوار نبوی مین اوفق و اوثق ہے ہان اسقدر ہے کہ اس طریقہ

مین چونکہ ابتدا و توسط مین سکر و استغراق بہت ہوتا ہے اسواسطے مبتدی و متوسط
صرف فرائض و سنن موکدہ پر اکتفا کرتے ہین معہذا رعایت عزیمت کو اہم مہام سے
سمجھتے ہین اور پھر جب بعنایت ربانی تلوین سے تمکین پر پہونچتے ہین ناچار بکثرت طاعت
و عبادت مشغول ہوتے ہین اور اسوقت مدار کثرت ترقیات کثرت اعمال پر ہے **فرمایا**
کہ لوگ جانتے ہین کہ ریاضت بھوک اور روزہ رکھنے پر منحصر ہے اور یہ نہین جانتے کہ
توسط احوال کہانا اور پینے مین دوام صیام سے افضل ہے مثلاً کسی شخص کے سامنے
طعام لذیذ رکھا ہے اور اوس نے آدہی بھوک کہانا کہا کر ہاتھہ ہٹا لیا یہ مستحب یا ضیاضت نسبت
اوسکے کہ کسی نے طعام نادیدہ امساک کیا ہو **فرمایا** کہ لوگ ہوس ریاضت و مجاہدات رکھتے
ہین حالانکہ کوئی ریاضت برابر آداب شریعت نہین خصوصاً آداب نماز جسطرح کہ فرمایا ہے
نہایت دشوار ہے حق سبحانہ فرماتا ہے وانہ الکبیرۃ الا علی الخاشعین **فرمایا** کہ احوال تابع
شریعت ہے نہ شریعت تابع احوال کیونکہ شریعت وحی سے قطعی ثابت ہو چکی اور احوال
ظنی یہ کشف و الہام سے ثابت ہوتا ہے **فرمایا** کہ بعض درویشان خام ناتمام پر تعجب آتا ہے
کہ اپنے کشف پر اعتماد کر کے مخالفت و انکار شریعت غرا بیضا کرتے ہین حالانکہ اگر موسیٰ کلیم اللہ
جناب رسول صلعم کے عہد مین ہوتے تو اونکو بھی بلا متابعت غرا کوئی چارہ نہ تھا تو اب
پھر ان کو باطنون کو کیا کہنا چاہیئے **فرمایا** کہ حضرت خواجگان نے فرمایا ہے کہ نسبت ہماری
سب نسبتون سے فوق ہے وجہ اوسکی یہ ہے کہ متابعت نسبت سنیہ و رعایت عزیمت مین وہ
سب سے پیش قدم ہین اس سبب سے اونکی نسبت بھی سب طریقون سے فوق ہوئی **فرمایا** کہ
شرم آتی ہے کہ در صورت انفراد و استطاعت و قوت رکوع و سجود مین تھوڑی تسبیحات پر اکتفا
کیجائے **فرمایا** کہ کرامات وہی معجزات پیغمبر ہین جیسے کہ معجزون سے ترویج دین مراد تھی اسیطرح
کرامتون سے بھی وہ ہی مقصد ہے اس سے علاوہ اولیاؤنکا مطلب اظہار خوارق سے کچھ
حصول جاہ و ہنر نمائی و شہرت نہین ہے اور باوجود اس نیت کے اکثر اولیاء اظہار

خوخوارق سے اخیر وقت مین نادم ہوئی اور بعضون کا قول ہے عقوبۃ الانبیا حبس الوحی
وعقوبۃ الاولیاء اظہار الکرامات وعقوبۃ المؤمنین التقصیر فی الطاعات اور جسقدر
قرب قیامت ہوتا جاتا ہے اوسیقدر دین ضعیف ہوتا جاتا ہے چنانچہ احادیث کثیرہ سے
یہ امر ثابت ہے الاجرم خوارق یہی کہ تقویت دین کیواسطے تہین تقلیل پذیر ہوتی جاتی ہین
خصوصاً جبکہ خیر البشر صلعم کو ہزار سال گذر چکے اور اس مدت کو تغیر دینے مین تاثیر عظیم ہے اولیا
عشرت مثل اولیا رغلت غالباً اظہار کرامت سے منع کر دیئے گئے ہین کہ ظہور خوارق مقتضیات
اسم الہادی سے ہی کہ رشد ہدایت سے تعلق رکہتا ہے وزمانہ اخیر مقتضی ظہور اسم المضل ہے
کہ وابستہ بدعت وضلالت ہے جیسا کہ حدیث شریف مین وارد ہے الحدیث ان بین
یدی الساعۃ فتنا کقطع اللیل المظلم یصبح الرجل فیہا مومنا ویمسی کافرا ویمسی مومنا
ویصبح کافرا الحدیث اور فرمایا کہ کرامت کہ ارباب ارشاد کو ضروری ہی یہ ہے کہ مریدان رشید
کی تبدیل اخلاق کرائین اور ایک حال سے دوسرے حالپر پہونچائین اور مرید سعادتمند ہر روز اپنے
مرشدون سے کرامتین مطالعہ کرتا ہے اور اپنے مین آثار تصرف پیر پاتا ہے اور مریدون کی علاوہ
اور ونکو کرامات دکہانا اولیاؤن کو کچہ ضرور نہین کہ معاملہ ولایت پوشیدہ بہتر ہے۔ اولیای سخت
قبائے لایعرفہم غیری اس مدعا پر گواہ صادق ہے اور ایک جگہ تحریر بہی فرمایا ہے کہ خوارق
نہ از ارکان ولایت است ونہ از شرائط آن بخلاف معجزہ نبی کہ از شرائط مقام دعوت است
لیکن ظہور خوارق از اولیا راللہ شائع است تخلف کم کند اما کثرت ظہور خوارق بر افضلیت ولایت
ندارد وتفاضل آنجا باعتبار قرب الٰہی است جل شانہ تواند بود کہ ولی اقرب ظہور خوارق اقل باشد
وما بعد اکثر خوارق کہ از بعض اولیاء این امت بظہور آمدہ از اصحاب کرام رضی اللہ عنہم عشر عشیر
آن نیامدہ تا آنکہ افضل اولیا بمرتبہ ادنی اصحابی نرسد نظر بظہور خوارق از کوتہ نظریست و
دلیلست بر قصور استعداد تقلیدے شایان قبول فیض نبوت وولایت جماعہ اند کہ استعداد
تقلیدی در ایشان غالب است برقوۃ نظر ایشان حضرت صدیق اکبر رضی اللہ تعالے بوسطہ

آن قوت اصلا محتاج بلم نگشت ولہذا اسبق سابقان این است آمد و ابو جہل لعین بواسطہ قصور
ہمین استعداد باوجود ظہور چندین آیات باہرہ و معجزات قاہرہ بدولت تصدیق بنوت مشرف نشدہ
اور **فرمایا** کہ خوارق دو قسم کے ہوتے ہین قسم اول ظہور علوم و معارف الٰہی ہے کہ ذات و صفات
و افعال و احکام سے علاقہ رکہتی ہے اور وراء طور عقل و نظر ہے اور یہ قسم خاص ارباب حق
اہل معرفت کو نصیب ہے قسم ثانی کہ معاملات کرنے سے تعلق رکہتی ہے اسمین محق و مبطل سب
شریک ہین قسم اول اللہ تعالیٰ کے نزدیک مکرم ہے کہ اولیاء خاص بلا شرکت غیرہ اوس سے
مشرف ہین قسم ثانی عوام مین معتبر و محترم ہے بلکہ اگر اس قسم کی اہل استدراج سے صادر
ہو تو کچہہ عجب نہین کہ لوگ اوسکو پرستش کرنے لگین اور برخلاف اوسکے قسم اول کو عوام
لوگ خوارق سے نہین جانتے کوئی خیال کرے کہ جو علم مخلوقات سے تعلق رکہتا ہو اوسمین
کیا رکہا ہے بلکہ یہ علم تو اس قابل ہے کہ نسیا منسیا کر دیا جائے تاکہ مخلوقات اور اونکے
حالات سب سہو ہو جاوین معرفت الٰہی احترام و اعزاز کے شایان ہے لیکن اس موقع پر
پری نہفتہ رخ و دیو در کرشمہ و ناز بسوخت عقل زحیرت کہ این بو العجبی است ۔ اور یہی وجہ
کہ متقدمین مین مثل شیخ جنید بغدادی سے کہ سید طائفہ ہے شاید کہ دس کرامتین نقل کرین ہونگی
اور اللہ تعالیٰ نے حضرت موسیٰ کے حال سے خبر دی ہے ولقد اٰتینا موسیٰ تسع اٰیات بینات
کرامات و خوارق دلیل افضلیت نہین ہے اور نہ قلت علامت نقص اور نہ ظہور خوارق داخل
ماہیت ولایت بلکہ اوسکے لوازم سے ہے اور اکثر ایسا ہوتا ہے کہ ولی سے کرامت ظاہر
ہو جاوے اور اوسکو خبر نہو **فرمایا** کہ ابتدا تعلیم مین عموماً دلکا ذاکر ہو جانا اور جذب پیدا
ہونا ہمارے حضرت خواجہ کے انعامات و برکات سے ہے ہر چند کہ پہلے بہی یہ معمول تہا
ابتدا تعلیم مین اسقدر عموماً نہوتا تہا **فرمایا** کہ ایک روز مین نے حضرت خواجہ سے دریافت
کیا تہا تو اوسپر اونہون نے فرمایا تہا چونکہ اب طلب کی ہمت بہ نسبت سابق کے بہت
ہو گئی ہے اس سبب سے یہ بات اختیار کی تاکہ بلا مجاہدہ و مشقت اونکو یہ بات حاصل ہو جا

کر اونکی برودت مبدل بحرارت ہو جاوے جزاہ اللہ عنا خیر الجزاء۔ فرمایا کہ اللہ تعالی کی کمال عنایت ہے کہ کوئی کوچہ کوچہائے فقر سے نہین رکہا کہ اوسمین مجہکو عبور نہوا اور طالب حسب استعداد خود جس طریقہ مین سلوک کرتا ہے اوسکو تکمیل مین پہونچا دیتا ہون۔

مقام چہٹا حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی کے مکتوبات مین

چون طالبے پیش شیخے بیاید باید کہ شیخ اورا اول استخارہ فرماید از سہ استخارہ تا ہفت استخارہ تکرار نماید بعد از استخارہا اگر تذبذبے در طالب پیدا نشد شروع در کار او نماند (فائدہ اقبال قلب شیخ کامل مکمل یہی قائمقام استخارہ ہے اور اگر استخارہ کرے تو نور علے نور ہے) اول اورا طریق توبہ تعلیم دہد و در حصول توبہ بقدر اجمال اکتفا نماید و تفصیل آنرا بروز ایام حوالہ کند کہ ہم درین ایام بسیار قاصر اند اگر اول تکلیف تحصیل تفصیل توبہ کردہ شود ناچار حصول آن مدتے طلبد و شاید درین مدت فتورے در طلب اورود و از مطلب باز ماند بلکہ توبہ را ہم سر انجام ندہد بعد ازان طریقے کہ مناسب استعداد طالب است تعلیم نماید و ذکرے کہ ملائم قابلیت اوست تلقین فرماید و توجہے بکار او در کار دارد و التفاتے بحال او مرعی نماید و آداب و شرائط راہ را بوی بیان سازد و در متابعت کتاب و سنت و آثار سلف صالحین ترغیب فرماید و وصول مطلوب را بے متابعت این محال داند و اعلام نماید کہ کشوف و وقائع اگر موئے مخالفت بکتاب و سنت داشتہ باشد اعتبار نکند مستغفر باشد و بتصحیح عقائد بمقتضائے آرائے فرقہ ناجیہ اہل سنت و جماعت نصیحت نماید و بتعلیم احکام فقیہ ضروریہ و عمل بموجب آن تاکید فرماید کہ طیران درین راہ بے این دو جناح اعتقادے و عملے میسر نیست و تاکید نماید کہ در قطعہ محرم و مشتبہ را احتیاط نیک مرعی دارد و ہر چیز یابد بخورد و از ہر جا کہ یابد تناول نماید تا نتوی شریعت غرا در ان باب راست نکند بالجملہ در جمیع امور کریمہ ما اتاکم الرسول فخذوہ و ما نہاکم عنہ فانتہوا نصب عین خود سازد۔ حال طالبان از دوام خالی نیست

یا از اہل کشف و معرفت اندیا از ارباب جہل و حیرت اما بعد طے منازل و رفع حجب ہر دو طائفہ
واصل اند در نفس وصول مزیتے نیست یکے را بر دیگر چنانکہ دو شخص بعد از طے منازل بعیدہ
بکعبہ بپیوندند یکے منازل راہ را تماشا کردہ رفت و بتفصیل ہر کدام از منازل را بقدر استعداد
خود دانستہ رسید و دیگرے از منازل راہ چشم دوختہ رفت و بتفصیل اطلاع نیافتہ بکعبہ رسید
ہر دو شخص در نفس وصول بکعبہ مساوی اند ہیچ کدام را زیادتی نیست درین وصول جز دیگرے
باید دانست کہ بطور تاثر علامت نقصان استعداد نیست گروہے باشند تام الاستعداد کہ باین
بلا مبتلا گردند **ایضاً** (نصیحت بہ پیران) محافظت کنند کہ امرے صادر نشود کہ باعث نفرت
خلائق گردد کہ وبال عظیم است نفرت خلق مناسب حال ملامتیہ است کہ بشیخے و دعوت کار
ندارند بلکہ مقام ملامت نقیض مقام شیخی است مبادا این دو مقام غلط نمایند و در عین
شیخے آرزوے ملامت کنند کہ ظلم عظیم است و در نظر مریدان خود را متجمل دارند و در اختلاط و
موانست با مستر شدان افراط نمایند کہ باعث استخفاف است کہ منافی افادہ و استفادہ است
و در محافظت حدود شرعیہ نیک رعایت نمایند مہما امکن عمل برخصت تجویز نکنند کہ ہم منافی
این طریقہ علیہ است و ہم مناقض دعوائے متابعت سنت سنیہ عزیزی فرمودہ است۔
ریاء العارفین خیر من اخلاص المریدین چہ ریائے عارفان از برائے انجذاب قلوب
قلوب است بجناب قدس خداوندے جل سلطانہ پس ناچار از اخلاص مریدان بہتر باشد
و ایضاً اعمال عارفان اسباب تقلید است مر طالبان را در اتیان اعمال اگر عارفان عمل نکنند
طالبان محروم مانند پس عارفان ریا برائے آن کنند تا طالبان بآن اقتدا نمایند این
این ریا عین اخلاص است بلکہ بہتر از اخلاص کہ از برائے نفع خود باشد از نجا کسے گمان
نکند کہ عمل عارفان محض از برائے تقلید طالبان است و عارفان را بعمل احتیاج نیست۔
عیاذاً باللہ سبحانہ این عین الحاد و زندقہ است بلکہ عارفان در اتیان اعمال بسائر
طالبان برابر اند و از اتیان اعمال ہیچکس را استغنا نیست غایت ما فی الباب در اعمال

نصیحت بہ پیران

عارفان گاه هست که نفع طالبان که مربوط بتقلیب است نیز ملحوظ است و بآن اعتبار آنرا یامی نامند
بالجمله در قول و فعل نیک محافظت نمایند که اکثر خلایق درین اوان هنگامه طلب اند کارے بوقوع
نیاید که منافی این مقام باشد و جهال را الطعن اکابر رساند از حضرت حق سبحانه تعالی استقامت
طلبند **ایضاً** مدار این طریق بر دو اصل است استقامت بر شریعت بحدیکه بر ترک ادنائے آداب
آن راضی نباید شد و رسوخ و ثباتست بر محبت و اخلاص شیخ طریقت بر نهجی که اصلا بروی مجال
اعتراض ننماید بلکه جمیع حرکات و سکنات او زیبا و محبوب در نظر مرید در آید عیاذاً باللہ سبحانه
در ادی از امور که باین دو اصل متعلق است خللے واقع شود و اگر بعنایت اللہ سبحانه این دو
اصل مستقیم است سعادت دنیا و آخرت نقد وقت است **ایضاً** بدانے که منامات و
واقعات شایان اعتماد و اعتبار نیست اگر کسے خود را در خواب بادشاه دید یا قطب وقت
یافت فی الحقیقت نه چنین است بیرون خواب و واقعه اگر بادشاه شود با قطب گردد مسلم نیست
پس ز احوال و مواجید هر چه در بیداری و افاقت ظاهر شود گنجایش اعتماد دارد والا فلا
بدانکه سالکان این راه از دو حال خالی نیستند مرید اند یا مراد اگر مراد اند طوبے لهم و راه آنجناب
در محبت ایشانرا کشان کشان خواهند برد و بمطلب اعلے خواهند رسید و هر ادبی که در کار
شود بتوسط یا بے توسط تعلیم شان خواهند شد و اگر زلتے واقع شود زود متنبه خواهند فرمود و بران
مواخذه نخواهند کرد و اگر به پیر ظاهری احتیاجے داشته باشد بے سعی ایشان بآن دولت دلالت
خواهند فرمود بالجمله عنایت ازلی جسطانه متکفل حال این بزرگواران است بسبب یابی بسبب
کار ایشانرا خواهند کرد والله یجتبی من یشاء و اگر مرید اند کار ایشان بے توسط پیر کامل مکمل نشود
است پیری باید که بدولت جذبه و سلوک مشرف شده باشد و بسعادت فنا و بقا مستعد گشته
و سیر الی اللہ و سیر فی اللہ و سیر عن اللہ باللہ و سیر فی الاشیاء باللہ را بانصرام رسانیده
و اگر جذبه او بر سلوک او مقدم است و بتربیت مراد ان مربی شده کبریت احمر است کلام
او دوا است و نظر او شفا احیاء دلهاء مرده بتوجه شریف او منوط است و تازگی جانهائے

آداب پیران

نسرده بالتفات لطیف او مربوط واگر انظار صاحب دولت پیدا نشود سالک مجذوب هم مغتنم است
وتربیت ناقصان از دو نیز مے آید وبتوسط او بدولت فنا و بقا میرسند ۵ آسمان نسبت بعرش
آمد فرود * ورنه بس عالیست پیش خاک تود * اگر بنایت خداوندی جل سلطانه طالبی را باین طور
پیر کامل مکمل دلالت فرمودند باید که وجود شریف او را مغتنم داند وخود را تمام بدو سپارد و سعادت
خود را در مرضیات او داند و شقاوت خود را در خلاف مرضیات او شناسد بالجمله هوائے خود
را تابع رضائے او سازد و در خبر نبویست علیه وعلی آله الصلوٰة والتسلیمات انتهوا واکهالن یومن
احدکم حتی یکون هواه تبعا لما جئت به بداند که رعانت اداب صحبت ومراعات شرائط ضروریات
این راه است تا راه افاده واستفاده مفتوح گردد وبدونها لا نتیجة للصحبة ولا ثمرة للمجالس
بعضے از اداب وشرائط ضروریه در معرض بیان آورده میشود بگوش هوش باید شنید بدانکه
طالب را باید که روئے دل خود را از جمیع جهات گردانیده متوجه پیر خود سازد وباوجود پیر
بے اذن او بنوافل واذکار نپردازد ودر حضور او بغیر او التفات ننماید وبکلیه خود متوجه او نشنید
حتی که بذکر هم مشغول نشود مگر آنکه او امر کند وغیر از نماز فرض وسنت در حضور او او انکند نقل
کرده اند از سلطان اینوقت که وزیرش پیش او استاده بود اتفاقا درین اثنا آن وزیر التفات
بجانب جامه خود کرده بند آنرا بدست خود راست میساخت درین حال نظر سلطان بآن وزیر
افتاد دید که بغیر او متوجه است بزبان عتاب گفت که این را هضم نمیتوانم کرد که تو وزیر من باشی
ودر حضور من به بند جامه التفات نمائی باید اندیشید که هرگاه مسائل دنیا را اداب دقیقه درکار است وسائل وصول
الله را بر وجه اتم واکمل رعایت این اداب لازم خواهد بود ومهما امکن درجائے نه ایستد که سایه
او بر جامه یا بر سایه او افتد وبر مصلائے او پا ننهد ودر متوضائے او طهارت نکند ونظر وقف
خاصه او استعمال نکند ودر حضور آب نخورد وطعام تناول ننماید وبکسے سخن نکند بلکه متوجه احدی
نگردد ودر غیبت پیر درجائے که او ست پا دراز نکند وبراق دهن بآنجانب نیندازد وهرچه از
پیر صادر شود آنرا صواب داند اگرچه بظاهر صواب ننماید او هرچه میکند از الهام میکند وباذن کار میکند

برین تقدیر اعتراض را گنجائش نباشد واگرچه در بعضے صور در الهامش خطا راه یابد چه خطائے
الهامی در رنگ خطائے اجتهادی است ملامت و اعتراض بران مجوز نیست و ایضاً چون
این را محبتے به پیر پیدا شده است در نظر محب هر چه از محبوب صادر میشود محبوب مینماید پس
اعتراض را مجال نباشد و در کلی و جزئی اقتدا به پیر کند چه در خوردن و پوشیدن و چه در خفتن
و طاعت کردن نماز را بطرز او باید ادا کرد و فقه را از عمل او باید اخذ نمود ۵ از انکه در سرائے
نگاریست فارغ است ٭ از باغ و بوستان و تماشائی لاله زار ٭ و هیچ اعتراض را در حرکات
و سکنات او مجال ندهد اگرچه آن اعتراض مقدار جبه خردله باشد زیرا که اعتراض اعتیار از حرمان
نتیجه نیست و بے سعادت ترین جمیع خلائق عیب بین این طائفه علیه است نجانا الله سبحانه
عن هذا البلاء العظیم و طلب خوارق و کرامات از پیر خود نکند اگرچه آن طلب بطریق خواطر
و وساوس باشد هیچ شنیده که موسے از پیغمبری معجزه طلب کرده باشد معجزه طلبان کفار اند و
اهل انکار ۵ معجزات از بهر قهر دشمن است ٭ بوئے جنسیت پئے دل بردن است ٭ بوجیه
ایمان نباشد معجزات ٭ بوئے جنسیت کند جذب صفات ٭ اگر شبه پیدا شود در خاطر آنرا
بے توقف عرض نماید اگر حل نشود تقصیر بر خود نهد و هیچ منقصت را بجناب پیر عاید نسازد و واقعه
که رود هیچ از پیر پنهان ندارد و بپیر وقائع از و طلب کند و بتبیه یکه بر مطالب منکشف شود نیز عرض نماید
و صواب و خطا را از وجود و برکشوف خود زنهار اعتماد ننهد که حق با باطل درین دار ممتزج است و صواب
با خطا مختلط و بے ضرورت بے اذن از و جدا نشود که غیر را بر ۵ گزیدن منافی ارادت است
و او از خود را بر آواز او بلند نکند و سخن بلند با او نگوید که سوء ادب است و هر فیضے و فتوحیکه برسد
آنرا بتوسط پیر تصور نماید و اگر در واقعه بیند که فیضے از مشائخ دیگر رسیده است آنرا نیز از پیر
داند و بداند که چون پیر جامع کمالات و فیوض است فیض خاص از پیر مناسب استعداد
خاص مرید ملائم کمال شیخے از شیوخ که صورت افاده از وے ظاهر شده است و بمرید رسیده است
و لطیفه از لطائف پیر که مناسب با آن فیض دارد و بصورت آن شیخ ظاهر شده است بواسطه

ابتلاء مرد آن طبقه را شیخ دیگر خیال کرده است و فیض را ازان دانسته این مغلطه عظیم است
حق سبحانه از مزلت قدم نگاه دارد و بر اعتقاد و محبت پیر مستقیم دارد بحرمت سید البشر علیه
وعلی آله الصلوٰة والسلام والتسلیمات بالجملة الطریق کله ادب مثل مشهور است هیچ بے ادبی بخدا
نرسد و اگر مرید در رعایت بعضے از آداب خود را مقصر داند و در ادائے کما ینبغی نرساند اگر
بسعی هم نتواند معفو است اما از اعتراف تقصیر ناچار است و اگر عیاذا بالله سبحانه رعایت
آداب نکند و خود را مقصر هم نداند از برکات این بزرگواران محروم است ۵ هر که او را هری به بهبود نداشت
دین روئے نبی سود نداشت ✦ اری مریدی که ببرکت توجه پیر مرتبه فنا و بقا بر سد و راه الهام طریق فراست بروے ظاهر
شود و پیر از اسلم دارد و بکمال او گواهی دهد آن مرید را میرسد که در بعضی امور الهامی به پیر خلاف کند و بمقتضائے
الهام خود عمل کند اگرچه نزد پیر خلاف آن متحقق بود چه آنمرید در ینوقت از زمرهٔ مقلدین برآمده است و تقلید
در حق وے خطا است نمے بینی که اصحاب پیغمبر صلے الله علیه وعلیهم الصلوٰة
والتسلیمات در امور اجتهادیه در احکام غیر منزله با آن سرور خلاف کرده اند و در بعضے اوقات
صواب بجانب اصحاب ظاهر شده است کما لا یخفی علی ارباب العلم پس معلوم شد که خلاف پیر مرید را بعد از
رسیدن بمرتبه کمال مجوز است و از سوء ادب مبرا است بلکه اینجا همین ادب است و اگر نه اصحاب پیغمبر علیه
وعلیهم الصلوٰت والتسلیمات که بکمال ادب موصوف بوده اند غیر از تقلید امر دیگر نمیکرده اند ابو یوسف را
بعد از رسیدن بمرتبه اجتهاد تقلید ابی حنیفه رضی الله تعالی عنه خطا است صواب در متابعت رائے
خود است نه رائے ابی حنیفه قول مشهور است از امام ابو یوسف که از عت ابا حنیفه فی مسئله خلق
القرآن ستة اشهر شنیده باشی که تکمیل صناعت بتلاحق افکار است اگر یک فکر اندی زیادتی
پیدا نکردی نحوی که در زمان سیبویه بوده است امروز باختلاف آرا و تلاحق افکار صد زیادتی و
کمال پیدا کرده است اما چون بنا را او نهاده است فضل او راست الفضل للمتقدمین لیکن کمال انبیا
مثل امتی مثل المطر لا یدری اوله خیر ام آخره هم حدیث نبویست علیه وعلی اله الصلوٰت والسلام
تذییل لرفع شبهه بعض المریدین بدانکه گفته اند الشیخ یحیی ویمیت احیا و اماتت از لوازم مقام شیخی است

مراد از احیاء احیاء روحی است نه جسمی و همچنین مراد از اماتت اماتت روحی است نه جسمی و مراد
از حیوة و موت فنا و بقا است که بمقام ولایت و کمال میرساند و شیخ مقتدا باذن الله سبحانه
متکفل این دو امر است پس شیخ را ازین احیاء و اماتت چاره نباشد معنی محیی و ممیت یبقی و
یفنی احیاء و اماتت جسمی را منصب شیخی کاری نیست شیخ مقتدا حکم کاه ربا دارد و هر کس را که با و نسبتی
است در رنگ خس و خاشاک در عقب او میدود و نصیب خود را از وی استیفا مینماند خوارق و کرامات
از برای جذب مریدان نیست مریدان بمناسبت معنویه منجذب میگردند و آنکه باین بزرگواران مناسبت
ندارد از دولت کمالات ایشان محروم است اگرچه هزار معجزه خوارق و کرامات بیند ابوجهل و
ابولهب را شاید این معنی باید گرفت قال الله سبحانه فی حق الکفار وان یروا کل ایة لا یومنوا
بها حتی اذا جاءوك یجادلونك یقول الذین کفروا ان هذا الا اساطیر الاولین والسلام **ایضا**
باید دانست که حقوق پیر فوق سائر حقوق ارباب حقوق است بلکه نسبت ندارد حقوق پیر بر حقوق
دیگران بعد از نعالت حضرت حق سبحانه و احسانات رسول او صلے الله تعالی علیه وسلم ولادت
صوری هر چند از والدین است اما ولادت معنوی به پیر مخصوص است و ولادت صوری را حیات
چند روزه است ولادت معنوی را حیات ابدیست نجاسات معنویه مرید را پیر است که بقلب
و روح خود کناسی مینماید و تطهیر اشکینه و میفرماید در توجهات که نسبت به بعضے مستر شدان واقع
میشود محسوس میگردد که در تطهیر نجاسات باطنه ایشان تلوثی بصاحب توجه نیز میرسد و تا در
زمانے نکدر میدارد پیر است که بتوسل او بخدا میرسند عزوجل که فوق جمیع سعادات دنیویه و
اخرویه است پیر است که بوسیله او نفس امارہ که بالذات خبیث است مزکی و مطهر میگردد
و از امارگی باطمینان میرسد و از کفر جبلے باسلام حقیقی میآید - گر بگویم شرح این بیحد شود پس
سعادت خود را در قبول پیر باید دانست و شقاوت خود را در رد و نفور بالله سبحانه من ذلک
رضائے حق سبحانه در پس پرده رضائے پیر مانده اند تا مرید در مراضی پیر خود را گم نسازد بمرضات
حق سبحانه نرسد آفت مرید در آزار پیر است هر نسبتے که بعد از ان باشد تدارک آن ممکن است

اما آزار پیر را هیچ تدارک نتوان نمود آزار پیر هیچ شقاوتست مرمرید را عیاذاً بالله سبحانه من ذلک خللی
در معتقدات اسلامیه وفتوری در ایقان احکام شرعیه از نتایج وثمرات آنست از احوال ومواجید
بما لمن تعلق دارد خود چه گوید واثری از احوال اگر با وجود آزار پیر باقی ماند از استدراج باید شمرد که آخر
بخرابی باید کشید وغیر از ضرر نتیجه نخواهد بود والسلام علی من اتبع الهدی **ایضاً** قتاب اولیاء الله رضی
بشریت ایشانست بهر چه سائر مردم محتاج اند این بزرگواران نیز محتاج اند ولایت ایشان را
از احتیاج نمی برارد غضب ایشان نیز در رنگ غضب سائر مردم است هرگاه سید انبیاء علیه
وعلیهم الصلوات والتسلیمات فرماید اغضب کما یغضب البشر اولیاء چه رسد وهمچنین این بزرگواران
در اکل وشرب ومعاشرت با اهل وعیال وموانست با ایشان با سائر ناس شریک اند تعلقات
نفسی که از لوازم بشریت است از خواص وعوام زایل نمیگردد وحق سبحانه تعالی در شان
انبیا علیهم الصلوات والتسلیمات میفرماید وما جعلناهم جسداً لا یاکلون الطعام وکفار ظاهر بین
گفتند مالهذا الرسول یاکل الطعام ویمشی فی الاسواق پس هر که نظر او بظاهر اهل الله افتاد
محروم گشت وخسران دنیا وآخرت نقد وقت او آمد همین ظاهر بینی ابو جهل وابو لهب را
از دولت اسلام محروم ساخت ودر خسران ابدی انداخت سعادتمند آنست که نظر آواز
ظاهر بینی اهل الله کوتاه گشت وحدیث نظر او بصفات باطنه این بزرگواران نفوذ گردد ودر
ظاهر مقصور گشت فهم کنیل المصر بالمجوهرین ومالا عیبین عجب کاریست صفات بشریت آنقدر
که در اهل الله ظاهر میگردد در سائر مردم ظاهر نیست وجهش آنست که ظلمت وکدورت در محل
هموار ومصفا اگرچه اندک باشد بیشتر هویدا میگردد از انچه در محل ناهموار وغیر مصفا اگرچه بیشتر باشد
لیکن ظلمت صفات بشریت در عوام در کلیت سرایت میکند ودر قالب قلب وروح پیدا
در خواص این ظلمت مقصور بر قالب ونفس است در اخص خواص نفس نیز ازین ظلمت بهرا
مقصور بر قالب است وبس وایضاً این ظلمت در عوام موجب نقصان وخسارت است
ودر خواص موجب کمال ونضارت همین ظلمت خواص است که ظلمت عوام را زائل میگرد

قلبهای ایشان را تصفیه میخشد و نفس ها را تزکیه میدهد اگر این ظلمت نمی بود خواص را بعوام
هیچ مناسبت نمیکشود و راه افاده و استفاده مسدود و مسدود و این ظلمت در خواص آنقدر نمی ایستد
که کمد سازد بلکه ندامت و استغفار که در قفای آن دست میدهد چندین ظلمت و کدورت
دیگر را هم میزداند و ترقیات میفرماید همین ظلمت است که در ملائکه مفقود است و بسبب آن راه
ترقی مسدود و اسم ظلمت بردی از قبیل مدح بما یشبه الذم است عوام کالانعام صفات
بشریت اهل الله را در رنگ صفات بشریت خود میدانند و محروم و محزول میمانند قیاس
غایب بر شاهد فاسد است هر مقام را خصوصیات علیحده است و هر محل را لوازم جداد
السلام علی المتبع الهدی و التزم متابعة المصطفی اعلیه و علی الله الصلوات و التسلیمات **ایضاً**
الهی چیست این که اولیا خود را که باطن زلال خضر است که هر که قطره از ان چشیده حیات
ابدی یافت و ظاهر ایشان سم قاتل هر که بآن نگریست موت ابدی گرفتار آمد ایشانند که باطن
شان رحمت است و ظاهر شان رحمت باطن بین ایشان از ایشان است و ظاهر بین
ایشان از بد کیشان بصورت جو نماند و بحقیقت گندم بخش بظاهر از عوام بشمرند بباطن از خواص
ملک بصورت بر زمین اند و بمعنی بر فلک جلیس ایشان از شقاوت رسته است و انیس ایشان
بسعادت پیوسته اولئك حزب الله الا ان حزب الله هم المفلحون و صلی الله تعالی
علی سیدنا محمد و آله و سلم **ایضاً** حضرت حق سبحانه و تعالی اولیا الله را بر نهجی مستور
ساخته است که ظاهر ایشان از کمالات باطن ایشان خبر ندارد و کیف باعدائے باطن ایشان
را نسبتے که بمرتبه بیچونی و بیچگونگی حاصل گشته است نیز بچون است و باطن ایشان چون از عالم
امر است نیز نصیبی از بیچونی دارد و ظاهر که سراسر چوان است حقیقت آنرا چه دریابد بلکه نزدیکیست
از نفس حصول آن نسبت انکار نماید لغایت الجهل و عدم المناسبة تواند بود که نفس حصول
نسبت را دانند اما ندانند که متعلق آن کیست بلکه بسا است که نفی متعلق حقیقی او نماید کل ذلک
لعلو ذلک النسبة و دنو الظاهر و باطن خود مغلوب آن نسبت است و از دیده و دانش

رفته است چه داند که چه دارد و بکه دارد پس ناچار غیر از عجز از معرفت بمعرفت راه نباشد لهذا صدیق اکبر رضی الله تعالی عنه فرمود العجز عن درک الادراک نفس ادراک عبارت از نسبت خواصه است که عجز از ادراک آن لازم است لان صاحب الادراک مغلوب لا یعلم ادراک وغیره لا یعلم حاله کما مر ایضاً شخصی بود در لباس صوفیان که به بدعت اعتقادی مبتلا بود این فقیر در حق او تردد داشت اتفاق مے بینم که انبیا صلوات الله تعالی وتسلیمانه علیهم اجمعین جمع اند و همه بزبان واحد میفرمایند در حق آن شخص کپس منادرین اثنا بخاطر رسید که از شخص دیگر که فقیر در حق او متردد بود استفسار نماید درباره او فرمودند کان مناً نعوذ بالله سبحانه من سوء الاعتقاد ومن طعن الانبیاء الامجاد **ایضاً** آنچه بر فقیران لازم است دوام ذل است و افتقار و انکسار و تضرع و التجا ادار و ظائف عبودیت و محافظت حدود شرعیه و متابعت سنت سنیه علی صاحبها الصلوٰة والسلام والتحیه و تصحیح نیات در تحصیل خیرات و تخلیص بواطن و تسلیم ظواهر و رویت عیوب و مشاهده استیلاء ذنوب و خوف انتقام علام الغیوب و قلیل پنداشتن حسنات خود را اگرچه بسیار باشد و کثیر انگاشتن سیات خود را اگرچه اندک باشند و ترسان و لرزان بودن از شهرت و قبول خلق قال علیه الصلوٰة والسلام یحیب امرء من الشر ان یشار الیه بالاصابع فی دین او دنیا الا من عصمه الله و متهم داشتن افعال و نیات خود را اگرچه مثل فلق صبح باشد و عدم اعتنا باحوال و مواجید خود اگرچه صحیح و مطابق باشد اعتماد نباید کرد و مستحسن نباید پنداشت مجرد تائید دین و تقویت ملت را و ترویج شریعت و دعوت خلق را بحق جل و علا چه این قسم تائید گاه هست که از کفار و فاجر هم آید قال علیه الصلوٰة والسلام ان الله لیؤید هذا الدین بالرجل الفاجر مرید یکه بطلب آید و اراده مشغولے نماید آنرا در رنگ ببر و شیر باید دانست و باید ترسید مبادا ازین راه خرابی او خواهند و استدراج او نمایند و اگر فرضاً در قدوم مرید در خود فرحی و سروری یابند آنرا کفر و شرک دانند و تدارک آن به ندامت و استغفار چندان نمایند که اثرے ازان سرور نماند بلکه بجائے آن فرح حزن و خوف نشیند و نیک تاکید نمایند که طمعے در حال مرید

وتوقع دربنافع دنیوی او پیدا نشود که مانع رشد مرید است و باعث خرابی پیر چه آنجا همه دین خالص
ے طلبند الا الله الدین خالص شرک را دران حضرت بهیچ وجه گنجایش نیست و بدانند که هر
خلتے و کدورتے که بردل طاری گردد ازاله آن بتوبه و استغفار روند است و التجا باسهل وجوه
میسر است مگر خلتے و کدورتے که از راه محبت دنیائی و نی بردل طاری شود منغص گرداند و
مستجمن میازد و ازاله آن تعسر تام است و تعذر بر کمال صدق رسول الله تعالے صلے الله
علیه آله وسلم حب الدنیا راس کل خطیئة سبحانا الله سبحانه وایاکم من محبت الدنیا ومحبته ابنائها
واربابها والاختلاط بهم والمصاحبت معهم فانها سم قاتل ومرض هالك وبلاء
عظیم وداء عمیم - **ایضاً** دنیا بظاهر شیرین است وبصورت طراوت دارد و فی الحقیقت
سمی است قاتل و متاعیست باطل و گرفتاریست لاطائل مقبول او مخذول است مفتون او محبون است
حکم او حکم سنجاستے است زراندوده و مثل او مثل زهریست خنکر آلوده عاقل آنست که باینچنین متاع
کاسد فریفته نشود و بچنین کالاے فاسد گرفتار نه گردد و گفته اند اگر شخصے وصیت کرد که مال مرا
به عاقل زمانه بدهند بزاهد میباید داد که از دنیا بے رغبت است و آن بے رغبتی از کمال فطانت
اوست **ایضاً** نفس امارہ انسانی مجبول است بر حب و ریاست و بلکی همت او ترفع بر اقرانست
و بالذات خواهانست که خلائق همه بوے محتاج باشند و منقاد اوامر و نواهے و گردنداو بهیچ کس
محتاج نباشد و محکوم احدی نبود این دعوی الوهیت است ازوے و شرکت است بخدائے
بے همتا جل سبحانه بلکه آن بے سعادت بشرکت هم راضی نیست میخواهد که حکم او باشد و بس و همه محکوم
او باشند فقط در حدیث قدسی آمده است عاد نفسك فانها انتصب بمعادانی یعنے دشمن دار
نفس خود را زیرا که بدرستی آن نفس ایستاده است بدشمنی من پس تربیت نفس نمودن به تحصیل
مرادات آو از جاه و ریاست و ترفع و تکبر فی الحقیقة امداد کردنست بدشمن خداے عزوجل
و تقویت نمودنست مراورا شناعت این امر را نیک باید دریافت در حدیث قدسی وارد است
الکبریاء ردائی والعظمة ازاری فمن نازعنی فی شیء منهما ادخلته فی النار ولا ابالے

دنیاے دنی کہ ملعونہ و مبغوضہ حق است کہ حصول دنیا ممد و معاون حصول مرادات نفس است
پس ہر کہ بدشمن مدد نماید ناچار لعنت را شاید و فقر فخر محمدی گشت علیہ و علی آلہ الصلوٰت والتسلیمات
زیرا کہ در فقر نامرادی نفس است و حصول عجز آن مقصود از بعثت انبیا علیہم الصلوٰت والتسلیمات
و حکمت در تکلیفات شرعیہ تعجیز و تخریب ہمین نفس امارہ است شرایع برائے رفع ہوائے نفسانی
وارد شدہ اند ہر قدر کہ بمقتضائے شریعت بعمل درآید ہمان قدر ہوائے نفسانی روبزوال آرد
لہذا ایشان یک حکم از احکام شرعیہ در ازالہ ہوائے نفسانی بہتر است از ریاضات و مجاہدات
ہزار سالہ کہ از نزد خود دارد شود بلکہ این ریاضات و مجاہدات کہ بمقتضائے شریعت غرا واقع
نشدہ اند موید و مقوی ہوائے نفسانی اند برہمنان و جوگیان در ریاضات و مجاہدات تقصیر
نکردہ اند اما ہیچ از ینہا سود مند نہ گشتہ و غیر از تقویۃ نفس و تربیت آن ننمودہ مثلاً یک دام در
ادائے زکوٰۃ کہ شریعت بآن امر فرمودہ است در تخریب نفس سود مند تر است از انکہ ہزار
دینار از پیش خود صرف کند و طعام خوردن در عید فطر بحکم شریعت نافع تر است در رفع ہوا از انکہ
از نزد خود سالہا صایم باشد و دو رکعت نماز بامداد بجماعت ادا کردن کہ سنتے از سنن ست بجا
آوردن بمراتب بہتر است از انکہ تمام شب بصلوٰۃ نافلہ قیام نماید و نماز بامداد را بے جماعت
ادا کند بالجملہ تا نفس مزکی نہ شود و از خبث مالیخولیا مہترے پاک نکرد و نجات محال است فکر ازالہ
این مرض ضروری آمد تا بموت ابدی نرساند کلمہ طیبہ لا الہ الا اللہ کہ موضوع است از برائے نفی الہ
اناقی و انفسی در تزکیہ نفس و تطہیر آن انفع و انسب است اکابر طریقت قدس اللہ تعالےٰ اسرارہم
از برائے تزکیہ نفس ہمین کلمہ طیبہ را اختیار فرمودہ اند ۵ تا بجاروب لا نروبی راہ ✦ نرسی
در سرائے الا اللہ ✦ ہرگاہ نفس در مقام سرکشی آید و نقص عہد نماید بہ تکرار این کلمہ تجدید ایمان
باید نمود قال علیہ الصلوٰۃ والسلام جددوا ایمانکم بقول لا الہ الا اللہ بلکہ ہمہ وقت
از تکرار این کلمہ چارہ نبود زیرا کہ نفس امارہ ہموارہ در مقام خبث است و در حدیث آمدہ است
در فضائل این کلمہ کہ اگر آسمانہا و زمینہا در پلہ بہ نہند و این کلمہ را در پلہ دیگر ہر آئینہ این پلہ ارجح

آیا زیادہ گیر والسلام علی من اتبع الہدی والتزم متابعۃ المصطفی علیہ وعلی آلہ الصلوٰۃ والتسلیمات

ایضاً حق سبحانہ نامفلسان بے سروبرگ را بدولت اتباع سید اولین وآخرین کہ بطفیل دوستی او

کمالات اسمائے وصفاتی خود را در عرصہ ظہور آورد واورا بہترین جمیع کائنات خلق کرد علیہ

من الصلوٰۃ افضلہا ومن التسلیمات اکملہا مشرف گردانا دو بر آن استقامت بخشاد کہ

ذرہ این متابعت مرضیہ از جمیع تلذذات دنیاوی وتنعمات اخروی بمراتب بہتر است فضیلت

منوط متابعت سنت اوست ومزیت مربوط باتیان شریعت او علیہ وعلی آلہ الصلوٰۃ والسلام

والتحیۃ مثلاً خواب نیمروزی کہ از روے این متابعت واقع شود از کرور کرور احیاء لیالی کہ

از متابعت است اولی وافضل است وہمچنین افطار یوم فطر کہ شریعت مصطفوی بآن

فرمودہ است از صیام ابدالاباد کہ نہ ماخوذ از شریعت اند بہتر است اعطاء جبیلی بامر شارع از

انفاق کوہ زر کہ از نزد خود باشد فاضلتر است امیر المومنین عمر رضی اللہ عنہ روزے نماز بامداد

بجماعت ادا کردہ در اصحاب نگاہ کرد یک کس را حاضر نیافت پرسید اصحاب عرض کردند

آنکس تمام شب بازندہ میدارد شاید در نیوقت خوابش بردہ باشد امیر المومنین فرمود کہ اگر او تمام شب

خواب کردی ونماز بامداد را بجماعت گزاردی بہتر بودے اہل ضلالت ریاضات ومجاہدات

بسیار کردہ اند اما چون موافق شریعت حقہ نیستند بے اعتبار وخوار اند اگر اجرے بدان اعمال

شاقہ مترتب میشود ہم مقصود ببعضے منافع دنیویست تمام دنیا چیست تا بعضے منافع او را کسی

اعتبار نہد مثل ایشان مثل کناسی است کہ ریاضش از ہمہ بیش است واجرتش از ہمہ کمتر مثل

تابعان شریعت مثل آنجماعت است کہ در جواہر نفیسہ بالماسات لطیفہ کار میکنند عمل اینہا در نہایت

قلت است واجر ایشان در غایت رفعت عمل یکساعت تواند بود کہ باجر صد ہزار برابر بود

سر آنست کہ عمل کہ موافق شریعت واقعہ میشود مرضی حق است سبحانہ وخلاف آن نامرضی

اوست تعالے پس نامرضی چہ جائے ثواب بلکہ متوقع عقاب است اینمعنی را در عالم مجاز

شاہد واضح است باندک التفات بظہور مے آید **بیت** ہر چہ گیرد علتی علت شود

نسخہ بعضی از نسخہ

کفر گیرد کامل ملت شود + پس سرمایہ جمیع سعادات متابعت سنت است و ہیولائے جمیع فسادات
خلاف شریعت ثبتنا اللہ سبحانہ وایاکم علی متابعت سید المرسلین علیہ وعلی آلہ الصلوٰۃ والتسلیمات
والاسلام۔ **ایضاً** از ترہات صوفیہ چہ پرسکشاید واز احوال ایشان چہ مے افزاید انجاد جد جال
را تا بمیزان شرع نسنجند بہ نیم جبیل نمیخرند وکشوف والہامات را تا بر محک کتاب وسنت نزنند
بہ نیم جوی نمے پسندند مقصود از سلوک طریق صوفیہ حصول ازدیاد تیقن است بمعتقدات شرعیہ کہ
حقیقت ایمان است ونیز حصول یسر است در ادا احکام فقہیہ نہ امرے دیگر ورائے آن
چہ رویت موعود بآخرت است ودر دنیا البتہ واقع نیست مشاہدات وتجلیاتیکہ صوفیہ بآن
خرسند ند آرام بطلال است وتسلی بشبہ ومثال او تعالے وراء الورا ست عجائب کاروبار است
گر حقیقت مشاہدات وتجلیات ایشان را کماہے گفتہ شود خوف آن دارد کہ فتورے در طلب
مبتدیان این راہ پیدا شود وقصورے در شوق ایشان افتد واز ان نیز مے ترسد کہ اگر نگویند
باوجود علم تجویز الناس باطل سبق کردہ باشد یا دلیل المتحیرین ولنی بحر ستہ من جملۃ رحمۃ اللعالمین
علیہ وعلی آلہ الصلوٰۃ والتسلیمات **ایضاً** پیش از ظہور غلبہ حال عدم امتیاز میان اسلام وکفر خالص
نزد اہل شریعت کفر است نزد اہل حقیقت نیز کفر است ومذموم اگر اختلافی ہست میان اہل
شریعت وحقیقت در صورت غلبہ حال است در رنگ منصور حلاج کہ مغلوب حال بودہ است اہل
شریعت بکفر او حکم کردہ اند نہ اہل حقیقت اما نزد اہل حقیقت ہم منقصت وامنگیر او ستار کمالات
نمی شمردند از مسلمانان حقیقی نمے انکارند این شعر منصور را یمعنی شاہد است۔ کفرت بدین اللہ
والکفر واجب + لدی وعند المسلمین قبیح + پس پیش از ظہور غلبہ حال تقلید ارباب احوال بدون
وتمیز ناکردن از بے تمیزی والحاد در مذہب وکفر شریعت وحقیقت است اعاذنا اللہ سبحانہ
وجمیع المسلمین من امثال ہذا التقلیدات شایان تقلید علوم شرعیہ است نجات ابدی منوط
بتقلید حنفی وشافعی است اقوال جنید وشبلی از برائے دو مصلحت بکارے آید پیش از ظہور
احوال استماع این اقوال طالبان را تشویقی بآن احوال مے بخشد رجدی پیدا مے آرد وبعد

از ظهور احوال ہمین اقوال را مصداق و محک احوال خود میسازند و بغیر این دو مصلحت اقوال ایشانرا
دانستن و غور کردن دران ممنوعست احتمال ضرر غالب است عاقلان در محلے کہ توہم ضرر باشد
اقدام نمے نمایند فکیف کہ ظن غالب باشد۔ **ایضاً** قطب ابدال واسطہ وصول فیوض است کہ بوجود
عالم و بقاء آن تعلق دارد و قطب ارشاد واسطہ وصول فیوض است کہ بارشاد و ہدایت عالم تعلق
دارد پس تحقیق و ترزیق و ازالہ بلیات و دفع امراض و حصول عافیت و صحت منوط بفیوض
مخصوصہ قطب ابدال است و ایمان و ہدایت و توفیق حسنات و امانت از سیئات نتیجہ فیوض
قطب ارشاد و قطب ابدال در ہمہ وقت در کار است و خلو عالم ازو متصور نیست کہ نظام عالم با
مربوط است اگر یکے از افراد این قطب میرود دیگرے بر جائے وے نصب میشود اما قطب ارشاد
لازم نیست کہ در ہمہ وقت کاین بود وقتے باشد کہ عالم از ایمان و ہدایت بالکل خالی باشد و تفاوت
حسب حال کمال در افراد این اقطاب بسیار است بعد ان وصلوا الی درجۃ الولایۃ و فرد
اکمل از قطب ارشاد بر قدم خاتم الرسل است علیہ و علیہم من الصلوٰۃ افضلہا و من التسلیمات
اکملہا و کمال ذلک الفرد مطابق بکمالہ صلی اللہ تعالیٰ علیہ و آلہ وسلم و انما الفرق بینہما
بالاصالۃ و بالتبعیۃ لا غیر و قد کان صلے اللہ علیہ و علیٰ آلہ وسلم فی وقتہ قطب الارشاد
و کان قطب الابدال فی ذلک الوقت علیہ السلام اویس قرنی رضی اللہ عنہ و طریق وصول
فیض از قطب بعالم آنست کہ قطب بواسطہ جامعیہ کمتبہ کالصورۃ است مر مبدا فیاض را
کالظل است مر او را و عالم بکلیۃ خود تفصیل است مر آن قطب جامع را پس فیض از حقیقت بصورت
بے تکلف می آید و از صورت جامع بعالم کہ کالتفصیل است مر او را بے تحاشی میرسد پس فیاض مطلق
اوست تعالیٰ و واسطہ را در وصول فیض صفی نیست بلکہ بسیار است کہ واسطہ را ازان فیاض
آگاہی نباشد از ما و شما بہانہ ساختہ اند اگر کسے گوید کہ ایمان و ہدایت نسبت بعامہ خلایق نیست
پس فیوض قطب ارشاد عام نباشد بلکہ مخصوص باشد باہل ایمان و ہدایت و حضرت رسالت
خاتمیہ علیہ الصلوٰۃ و التسلیمات رحمت عالمیانند و قطب ارشاد معنی آن چہ باشد جواب گوییم

ہر چہ از مبدا فائض قابض میشود و تفضل میباید ہمہ خیر و برکت و ایمان و ہدایت است شر و نقص
مرادران موطن گنجایش نیست خواہ آن فیض باہل سعادت برسد یا باہل شقاوت لیکن ہمان
ہدایت و ارشاد بواسطہ خبث محال در اہل فساد معنے ضلالت و شرارت پیدا میکند در رنگ غذائے
صالحہ کہ بواسطہ فساد محل در مریض مادہ اخلاط رویہ و امراض مہلکہ میگردد پس در اہل فساد ہمان
ہدایت بواسطہ امراض قلبیہ ایشان معنی ضلالت پیدا میکند کتیل مصر مار للمحبوبین و ملا للمحجوبین فی الحقیقت
آنست کہ قبطی آنرا خون مے یابد و آن یافتن او آنرا خون بواسطہ خبث خود است نہ فساد آب صفرائی
کہ شیرینی نزد او تلخ است بواسطہ فساد مزاج اوست در ذات شیرینی ہیچ تلخی حادث نشدہ است
بواسطہ فساد محل معنے تلخ دران محل پیدا کردہ است کما مر مفصلا پس محقق باشد کہ آنچہ از جانب
حق میرسد تعالے و تقدس ہمہ خیر و برکت است و صلاح در غذا ہمان خیریت و محل فساد
معنی فساد پیدا میکند پس محقق شد کہ ما ظلمہم اللہ ولکن کانوا انفسہم یظلمون۔

مقام ساتوان حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی پر اعتراضات کے جواب مین

بعض بعض آدمی حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی علیہ الرحمۃ پر حسب فہم ناقص خود چند اعتراض بھی
بنائے ہین اول یہ ہے کہ حضرت نے لکھا ہے کہ سیر امر تبہ حضرت صدیق اکبر سے زیادہ ہے اور شمار
اس اعتراض کا مکتوب یازدہم جلد اول ہے جو کہ حضرت نے اپنے پیر بزرگوار کو لکھا وہ مکتوب
جسقدر کہ اس اعتراض کے متعلق ہے بجنسہ اسجگہ نقل کیا جاتا ہے وہو ہذا۔ عرضداشت کمترین
بندگان احمد آنکہ مقامیکہ سابقا خود را دران دیدہ بود چون حسب الامر العالی باز ملاحظہ
نمود عبور خلفاء ثلثہ رضوان اللہ تعالے علیہم در انمقام در نظر آمد اما چون مقام و استقرار
در انجا نداشت در دفعہ اولے بنظر نہ در آمدند چنانکہ از ائمہ اہلبیت غیر از امامین و امام زین العابدین
رضی اللہ علیہم اجمعین در انمقام استقرار و ثبات ندارد لیکن عبورے دران واقعہ شدہ
بدقت نظر میتوان یافت و آنکہ اول خود را در انمقام نامناسب مے بیند بے مناسبتے

دو نوع است یکے آنکہ بواسطہ عدم ظہور طریقے از طرق طارے میشود چون بے یا بود مذاق آن
بے سناسبتے بر طرف میشود دیگر بیتا سبتے مطلق است کہ ہیچ وجہ قابل زوال نیست در انہا
کہ موصل آنمقام اند دو اند کہ ثالث ندارند یعنے در نظر ورائے آن دو طریق طرق دیگر ظاہر نمیشود
یکے دیدنقص و قصور است و نیات خود را متہم داشتن است در خیرات با قوت جذب دیگر صحبت شیخ
کملے مجذوب بے سلوک تمام کردہ حق سبحانہ و تعالے بالطفیل عنایت حضرت ایشان طریق اول را بقدر
استعداد عنایت فرمودہ است ہیچ عملے از اعمال خیر بوقوع نمے آید مگر آنکہ خود را در ان عمل متہم
میسازد بلکہ تا زمانہ کہ بوجوہ تہمت نہند بقرار و بے آرام میباشد نزد خود چنان میداند کہ ہیچ عملے
از دے صادر نمیشود کہ قابل کتابت ملائکہ یمین باشد و میداند کہ صحیفہ یمین از اعمال خیر خالی است
و کتبہ آن معطل و بیکار و خود شایان آنحضرت جل و علا کے بودہ باشد و ہر کہ در عالم است
حتے کہ کافر فرنگ و ملحد زندیق از خود بوجوہ بہتر میداند و بدترین ہمہ اینہا خود مے انگارد و نمیداند
معروض آنکہ در اثنائے ملاحظہ آنمقام مرہ ثانیہ مقامات دیگر بعضہا خوف بعض ظاہر شد بعد ازاں
توجہ بہ نیاز و شکستگی چون بمقام فوق آن مقام سابق رسیدہ شد معلوم شد کہ این مقام
حضرت ذی النورین است و خلفاء دیگر را ہم در انمقام عبورے واقعہ شدہ است و انمقام
در نیمقام ہم مقام تکمیل ارشاد است و ہمچنین دو مقام فوق ہم کہ اکنون مذکور میشوند و بالائے
آنمقام مقام دیگر در نظرے آید چون بآنمقام رسیدہ شد معلوم گشت کہ آنمقام حضرت فاروق است
و خلفائے دیگر را ہم در انجا عبورے واقعہ شدہ است و فوق آنمقام مقام حضرت صدیق
اکبر ظاہر شد رضی اللہ تعالے عنہم اجمعین بآنمقام نیز رسیدہ است و از مشائخ حضرت خواجہ
نقشبند قدس اللہ سرہ الاقدس را در ہر مقامے با خود ہمراہ میبافت و خلفائے دیگر را ہم در ان
مقام عبورے واقعہ شدہ است تفاوت نیست الا در عبور مقام و مرور ثبات و بالائے آنمقام
ہیچ مقامے مفہوم نمیشود الا مقام حضرت رسالت خانت علیہ من الصلوٰۃ اتمہا و من التحیات
اکملہا و محاذی مقام حضرت صدیق رضی اللہ تعالے عنہ مقامے دیگر نورانے بس شگرف کہ

ہرگز مثل آن در نظر نیامدہ بود ظاہر شد و اندکے از آنمقام مقام محبوبیت است و آنمقام
ارتفاع داشت چنانکہ صفحہ را از روے زمین بلندے سازند و معلوم شد کہ آنمقام مقام محبوبیت
است و آنمقام رنگین و منقش بود خود را ہم بانعکاس آنمقام رنگین و منقش یافت بعد ازاں
بہان کیفیت خود را لطیف یافت و در رنگ ہوا با قطعہ ابر در اطراف منتشر دید و بعضے اطراف را
واگرفت و حضرت خواجہ بزرگ در مقام صدیق اند رضی اللہ تعالے عنہما خود را در مقام محاذے
آن مے باید بکیفیتے معروضداشت - اس مکتوب کی اس عبارت محاذی مقام حضرت صدیق
رضی اللہ تعالی عنہ مقام دیگر نورانے بس شگرف تا بکیفیتی معروضداشت - پر معترض اعتراض
کرتے ہین کہ حضرت نے اپنا مقام حضرت صدیق اکبر سے بالا بتلایا اور اپنے تئین افضل ٹہرایا
اگر معترض کے فسادت قلبی کے یہی کچہ انتہا نہین کہ اسی مکتوب کے اس عبارت کہ ہر کہ در عالم است
حتی کہ کافر فرنگ و ملحد زندیق از خود بوجوہ بہتر میداند و بدترین ہمہ اینہا خود می انگارد سے چشم پوشی کے
فرمائے کہ جو محض اپنے تئین کافر فرنگ سے بدتر جانتا ہو وہ کسطرح حضرت ابوبکر صدیق سے کہ
بالاجماع افضل ہین اپنے تئین بہتر جانے گا یہ اعتراض حضرت کی حین حیات مشہور ہو گیا تہا
چنانچہ اوسکے جواب مین حضرت نے ایک شخص کو اسطرح تحریر فرمایا - شخصے کہ خود را از حضرت
صدیق رضی اللہ تعالے عنہ افضل داند امر از دو حال خالی نیست زندیق محض است یا جاہل
صرف این فقیر پیش ازین بچند سال مکتوبیکہ بجناب شما نوشتہ بود در بیان فرقہ ناجیہ کہ اہل
سنت و جماعت اند عجب است کہ بعد از مطالعہ آن اینقسم سخنان را تجویز مینمایند کسیکہ حضرت
امیر را افضل از حضرت صدیق گوید از جرگہ اہل سنت مے برآید تکلیف کہ خود را افضل داند و
مقرر این طایفہ است اگر سالکے خود را از سگ گرگین بہتر داند از کمالات این بزرگواران محروم
است اجماع سلف بر افضلیت حضرت صدیق بر جمیع بشر بعد از انبیا علیہم الصلوات والتسلیمات
منعقد گشتہ است احمقی باشد کہ توہم خرقے این اجماع نماید این فقیر در کتب و رسائل
خود نوشتہ است کہ وحشی قاتل حضرت حمزہ کہ یکمرتبہ بصحبت خیر البشر علیہ و علی آلہ الصلوات

والسّلام رسیدہ از ویس قرنی کہ خیر التابعین است بہتر است پس در حق اینطور شخصے آنقسم سخنان
تخیل نمودن از عقل و دراندیش دور است عبارتیکہ مردم این توہم را از آنجا پیدا کردہ اند باید دید و
بحقیقت معاملہ دار رسید مجرد تقلید ارباب حسد نمودن چہ مناسب است باآنکہ مشایخ در غلبہ یکچیزہا
نامناسب گفتہ اند شیخ بسطام میگوید لوائی ارفع من لوائی محمد از پے بافضیلت نتوان برد
کہ عین زندقہ است و در عبارت فقیر جا شارکلا کہ این قسم چیزے مذکور شدہ باشد والسّلام و گر آنکہ
یہ اعتراض ناواقفی معاملات و اصطلاحات صوفیہ سے ہے اس مکتوب مین حضرت نے اپنے
عروج کا حال لکہا ہے کہ فلان فلان مقام تک پہونچا ہے اکثر اولیاؤن کو ایسا ہوتا ہے کہ
جب وہ اپنے اسمار مبادی تعینات تک عروج کر جاتے ہین اور ولایت متحق ہو جاتی ہے
تو بفضل ایزدی اونکو اونہین اسمار کے اصول و اصول اصول الی ماشاء اللہ تعالے مین
سیر واقعہ ہوتی ہے اور اس سیر مین اکثر اون اولیاؤن کے مقامات سے بلند بہی عروج ہوجاتا
ہے جو کہ فی الواقع و باجماع علما اوس سے افضل ہین حتے کہ کبہی کبہی انبیا علیہ الصّلوٰۃ والسّلام
کے مقام سے بہی کہ قطعاً بہترین خلایق ہین بالاتر عروج ہوتا ہے اور اسی یہ لازم نہین آتا ہے
کہ وہ ولی اون اہل مقامات سے افضل ہے کیونکہ اصلے مقام اوسکا وہ ہے جگہہ ہے جہان سے
کہ اوسکو ثانیاً سیر شروع ہوئے اور یہ سیر اسکی عارضی ہے کہ پہر نزول کرکے اوسجگہ واپس
جاتا ہے اور اصلی مقام اون اولیا و انبیا کا علیہ الصّلوٰۃ والسّلام وہ ہے جہانتک سالک کا
عارضی عروج مین گذر ہوا ہے اور پہر وہانسے واپس آگیا ہے اونکے انتہا عروج کا حال
خدا جانتا ہے کہ کہان تک گیا ہوگا جبکہ اسکا عارضی عروج اونکے طبعی مقام تک پہونچا ہے
اور در اصل اعتبار مقامات طبعی کا ہے اور اسمین یہ سالک بیچارہ بمراحل نیچے پڑا ہے تو اب
افضلیت کجا و مساوات کو اور یہی سیر تہی جسمین کہ حضرت بایزید بسطامی رحمۃ اللہ علیہ نے فرمایا
کہ جب مجہکو صفات انبیا مین سیر واقعہ ہوئے رفتہ رفتہ بارگاہ محمدی صلعم پر پہونچا چاہتا
تہا کہ وہان بہی سیر کرون کہ میری پیشانی پر ہاتہہ رکہدیا یعنے روک دیا اسیطرح حضرت

خواجہ نقشبند رحمۃ اللہ علیہ نے فرمایا ہے کہ جب سیر کرتا کرتا مین بارگاہ محمدی صلعم پر پہونچا آگے
بڑہنے کے لیے میرے مثل بایزید گ تاخی نکی بلکہ بتواضع سر نیاز استان عالیہ پر رکہا مرے حال
پر مہربانی فرمائے اور اوس مقام کے سیر کرائے تو اب ضرور ہے کہ یہ بزرگوار تمام اولیاء و انبیا
علیہم الصلوٰۃ والسلام کے مقامات طے کرکے وہان پہونچے ہونگے تو بقول معترض انہون نے اپنے
تئین اون اولیاء و انبیاؤن سے افضل ٹہہرایا اور یہ بالکل خلاف اسطرح حضرت کو بہی ابتدا
مین سیر ہوئی اور اوسکو حضرت خواجہ کے پاس لکہہ بہیجا کیونکہ اس گروہ مین یہ قاعدہ ہے کہ
اپنے تمام واقعات و واردات اپنے پیر کی خدمت مین بیان کرتے ہین تاکہ اوسکی صحت
سقم سے آگاہی ہو اور حضوصاً یہ سیر تو حضرت کے بخواہش حضرت خواجہ ہوئے جیسے کہ عنوان
مکتوب سے پایا جاتا ہے اور یہ اوس سے ہرگز نہین سمجہا جاتا ہے کہ حضرت اپنے تئین
افضل از صدیق اکبر سمجہتے ہون رضی اللہ تعالے عنہم۔ دوسرا اعتراض حضرت
پر انکار مسئلہ وحدت الوجود کا ہے اور بعض صوفیہ یہ جانتے ہین کہ حضرت اس مسئلہ کے
بالکل مخالف ہین حالانکہ یہ محض خلاف واقعہ ہے راقم الحروف کا یہ عقیدہ ہے کہ مسئلہ
وحدت الوجود مین جسقدر حضرت کو خط وافر تہا دوسرے کو نہوگا البتہ حضرت کو اس مقام
سے ترقی ہوئی اور غالباً اسی ترقی کو کم فہم انکار سمجہتے ہین یہ اعتراض بہی مثل پہلے اعتراض
کے حضرت کی زندگی مین مشہور ہوگیا تہا چنانچہ حضرت نے اسکے جواب مین ایک شخص کو
اسطرح لکہا ہے مخدوما مکرما معتقد فقیر از خوردی مشرب اہل توحید بود والد فقیر قدس سرہ
بظاہر برہمین مشرب بودہ اند بر سبیل دوام بہین طریق اشتغال داشتہ اند باوجود حصول
گرانی تمام در باطن کہ بجانب مرتبہ بے کیفی داشتہ اند و بحکم ابن الفقیہ نصف الفقیہ فقیر را
ازین مشرب خط وافر بود و لذت عظیم داشت تا آنکہ حق سبحانہ و تعالے بہ محض کرم خویش
بخدمت ارشاد پناہی حقایق و معارف آگاہی مؤید الدین الرضی شیخنا و
مولانا قبلنا محمد الباقی قدسنا اللہ تعالے سرہ رسانید و ایشان بہ فقیر طریقہ علیہ نقشبندیہ

تعلیم فرمودند و توجه بلیغ بحال این مسکین مرعی داشتند بعد از ممارست بطریقه علیه در اندک مدت
توحید وجودی منکشف گشت و غلوے در انکشاف پیدا شد علوم و معارف انیمقام فراوان ظاهر
گشتند و کم دقیقه از دقایق انیمرتبه مانده باشد که آنرا منکشف نگردانیدند و دقایق معارف شیخ محی الدین
ابن العربی را کما ینبغی لایح ساختند و تجلی ذاتی که صاحب فصوص آنرا بیان فرموده است و نهایت
عروج جز آنرا نمی داند و در شان آن تجلی میگوید و ما بعد هذا الا العدم المحض بآن تجلی ذاتی مشرف
گشت و علوم و معارف آن تجلی را که شیخ مخصوص بخاتم الولایة میداند نیز بتفصیل معلوم شد
و سکر وقت و غلبه حال درین توحید بحدے رسید که در بعضے فریضها که بحضرت خواجه نوشته بود
این دو بیت را که سراسر سکر است نوشته بود **رباعی** اے دریغا کین شریعت ملت اعمائے
است ✤ ملت ما کافرے و ملت ترسائے است ✤ کفر و ایمان زلف و روے آن بری زیبائے است ✤
کفر و ایمان هر دو اندر راه ما یکتائے است ✤ و اینحال تا مدت مدید کشید و از شهور سنین انجا
ناگاه عنایت بغایت حضرت جل سلطانه از دریچه غیب در عرصه ظهور آمد و پرده روپوش
بیچونی و بیچگونگی را برانداخت علوم سابق که مبنی از اتحاد و وحدت وجود بوده اند بزوال
آوردند و احاطه و سریان و قرب و معیت ذاتیه که در انمقام منکشف شده بود مستر گشتند
و بیقین یقین معلوم گشت که صانع را جل شانه با عالم ازین نسبتهاے مذکوره هیچ ثابت
نیست احاطه و قرب او تعالے علمی است چنانچه مقرر اهل حق است سبحان الله تعالے عما یشرکون
و سبحانه با هیچ چیز متحد نیست و نه است تعالے و تقدس و عالم عالم او سبحانه بیچون و بیچگونه است
و عالم سراسر بداعع چونی و بچگونی متسم بچون را عین چون نتوان گفت و واجب تعالے را
عین ممکن نتوان خواند قدیم هرگز عین حادث نشود ممتنع العدم عین جائز العدم نگردد انقلاب
حقایق محالست عقلا و شرعا و صحت حمل یکے بر دیگرے ممتنع است در اشیا عجب است که شیخ
محی الدین و تابعان او ذات واجب تعالے را مجهول مطلق میگویند و محکوم علیه حکمی نمی دانند
مع ذلک احاطه ذاتی و قرب معیت ذاتیه اثبات مینمایند و ما هو الا حکم علی الذات تعالے و

وتقدس فالصواب ماقال العلماء من اہل السنۃ من القرب العلمی والاحاطۃ العلمیۃ ودر زمان حصول علم و
معارف مثانی مشرب توحید وجودی این فقیر را اضطراب تمام بود کہ دراین توحید امر دیگر عالی تر
نمید انست وبتضرع وزاری دعا میکرد کہ این معرفت زائل نگردد تا آنکہ حجب بتمام از روئے
کار زائل گشتند وحقیقت کما ینبغی منکشف شد معلوم شد کہ عالم ہرچند مرایائے کمالات صفاتی
است ومجالے ظہورات اسمائے اما مظہر عین ظاہر نیست وظل عین اصل نہ چنانکہ مذہب
اہل توحید وجودی است۔ اور اسیطرح مکتوب صد ونودم جلد اول مین اپنا ابتدائے احوال
لکھتے لکھتے تحریر فرماتے ہین۔ اے عزیز اگر قلم را در تفصیل احوال وتبیین معارف جاے سازم
بہ تطویل انجامد وبہ اطناب کشد علی الخصوص معارف توحید وجود وعلوم ظلیت اشیاء اگر
در بیان آیند جماعہ کہ عمرہا در توحید وجود گزرانیدہ اند معلوم نمایند کہ قطرہ از ان دریائے بے
نہایت حاصل نکردہ اند عجب آنست کہ ہمان جماعت این درویش را ارباب توحید وجودی
انکار ندوازعلماء منکرین توحید میشمارند واز کوتہ نظرے پنداشتہ اند کہ اصرار بر معارف
توحید از کمال است وترقی از انمقام از نقص ۵ بخبردی چند زخود بیخبر + عیب پسند
بزعم ہنر + متشہد این جماعہ دراین امر اقوال مشایخ ماتقدم است کہ در توحید وجودے
واقع شدہ اند حضرت سبحانہ وتعالے ایشانرا انصاف دہاد از کجا دانستہ اند کہ آن مشایخ
رااز انمقام ترقی واقعہ نشدہ است ومحجوب آنمقام ماندہ اند سخن درنفس حصول معارف
توحیدے نیست کہ آن البتہ واقعہ است بلکہ سخن در ترقی از انمقام است اگر صاحب ترقی
را منکر توحید گویند وبر آن اصطلاح شدند چہ مناقشہ شد۔ اگر ارباب توحید وجود خیال
کرین اور انصاف کو بہی کام فرمائین تو حضرت کے احسان سے تا قیام قیامت سبکدوش
نہین ہو سکتے کہ حضرت نے اس مسئلہ کو جسپر کہ ہمیشہ سے علماء ظواہر فتوی کفر دیتے تہے
مطابق شریعت غرا ایسا ثابت کیا ہے کہ جائے دم زدن باقی نہین رہے چنانچہ مکتوب
ہشتاد وہفتم جلد ثالث اسپر دال ہے وہو ہذا۔ بقاضی اسماعیل فریدآبادی در شرح سخن

شیخ روزبهان بقلی با بعضے دقائق توحید وجودی قال شیخ الولی روزبهان البقلی قدس سره فی تبیین
غلطات المتصوفة دیگر غلط آنست که گویند همه اوست و با نیهمه جزئیات متفرقه حادث یک ذات خواهند
و برمزگیگر را گویند که ما خود اوئیم پس آن کافر از اصد هزار خدا باشد و خداوند عالم تعالے و تقدس
از جمع و تفرقه محدثات منزه است واحد است که جزو را بر و راه نیست حلول نپذیرد و متلون
نشود برین قول کافر اند نه خود را دانند نه خدا را که اگر کسے حق بودے کے فنا شدی قومے را غلط
در روح و انیها را در جسم است قاتلهم الله سبحانه منتهی پوشیده نماند که عبارت همه اوست هرچند
در قدما صوفیه قدس الله تعالے اسرارهم متعارف نبوده است اما مثل انا الحق و سبحانی و لیس
فی جبتی سوائی و امثال آنها بوده بسیار است که مودی این عبارت و آن عبارات یکے است
آب از سر جو گزشته است چو یک نیزه چه صد مثل موزن مشهور است که در متاخران صوفیه این عبارات
شائع و ذائع است و بے تکلف همه اوست میگویند و بر آن قول اسرار دارند مگر قلیلے از نیها که در این
عبارت و امثال این عبارت تردد دارند بلکه صورت انکار اظهار نمایند و انچه این فقیر از اطلاقات
ایشان بمعنی همه اوست میفهمد آنست که این همه جزئیات متفرق حادث ظهور یک ذات اند تعالی و تقدس
در رنگ آنکه صورت زید مثلا در مرایائے متعدده منعکس گردد و ظهور آنجا پیدا کند گویند همه اوست یعنی
این همه صور که در مرایائے متعدده نموده پیدا کرده است ظهور یک ذات زید است اینجا کدام
جزئیت و اتحاد است و کدام حلول و تلون ذات زید با وجود این همه صور بر صرافت و حالت
اصلی خود است و این صور در وے نه هیچ افزوده است و نه هیچ کاسته آنجا که ذات زید است
این صور را آنجا نامی و نشانے نیست تا باوے نسبتی از نسبت جزئیت و اتحاد و حلول و سریان
پیدا کند سر الان کما کان را اینجا باید جست چه در مرتبه که اوست تعالے چنانچه علم را پیش از ظهور
آنجا گنجائش نبود بعد از ظهور هم آنجا هیچ گنجائش نباشد فلا جرم یکون الان کما کان عجائب
کار و بار است بسیارے از اکابر متقدمین صوفیه ازین عبارت توحید امیز معنے حلول و اتحاد
مے فهمند و تکفیر و تضلیل قائلان آنعبارت مینمایند و بعضے از نیها توجیهات آنعبارت را برنهج

مینمایند که بمذاق قائلان هیچ نسبت و مناسبت ندارد صاحب عوارف میفرماید که قول انا الحق از منصور
و قول سبحانی از بایزید بسطامی بر طریق حکایت بوده است یعنی از حق جل و علی سلطانه و اگر بطریق
حکایت نباشد بلکه شائبه حلول و اتحاد در میان بود قائلان این اقوال را روی نمانم چنانچه بعضی
را رد میکنم که بحلول و اتحاد قائل اند و از تحقیق سابق واضح گشت که درین عبارات شمهٔ نماند هیچ حلول و
اتحاد نیست اگر حلول است باعتبار ظهور است نه باعتبار وجود چنانچه فهمیده اند و بحلول و اتحاد برده
اند تا که این مسئله توحید در متقدمان صوفیه نیک محرر و تلخیص نشده بود هر کسی که از اینها مغلوب
حال میگشت کلمه در توحید که اتحاد نما باشد از وی صادر میشد و از غلبه سکر به سر آن در نمیرفت
و نمی فهمید آن عبارت را از شائبه حلول و اتحاد مصروف نمیساخت و چون نوبت بشیخ بزرگوار
محی الدین بن العربی قدس سره رسید او از کمال معرفت این مسئله دقیقه را شرح ساخت
و بسبوب و مفصل گردانیده در رنگ صرف و نحو در تدوین در آورد مع ذلک جمیع ازین طائفه مراد
او را نفهمیده تخطیه نمودند و ملامت ساختند و درین مسئله اکثر تحقیقات شیخ محق است و الحق او دور از صواب بزرگی
و دور از علم شیخ را از تحقیق این مسئله باید یافت نه رد و طعن او باید کرد و این مسئله هر چند میرود و بتلاحق افکار متاخران او اضح و منقح تر میگردد
و از شبهای حلول و اتحاد دور تر می افتد نحو یکه الحال بتلاحق افکار متاخران نحویه اضح و منقح گشته است هرگز
در زمان سیبویه و اخفش آن تنقیح و وضوح نداشت که تکمیل صناعت بتلاحق افکار است امام
اعظم و امام ابی یوسف رضی الله تعالی عنهما با ششماه در مسئله خلق قرآن با یکدیگر مناقشه
داشتند و رد و بدل میکردند بعد از ششماه مشخص شد کسیکه قرآن را مخلوق گوید کافر گردد
این طول منازعت بواسطه عدم تنقیح این مسئله بوده است درین وقت و الحال که بتلاحق
افکار منقح شده است گوییم که محل نزاع اگر حروف و کلمات اند که دوال اند بر کلام نفسی شک
نیست که حادث اند و مخلوق و اگر مدلولات مراد باشد قدیم و غیر مخلوق است این تنقیح از برکات
تلاحق افکار است بر سر اصل سخن رویم و گوییم که معنی دیگر هم این عبارت را هست
که از حلول و اتحاد بعید است یعنی همه نیستند موجود او ست تعالی نه اینکه اینها همه او ست

هستند و باد متحد ند تعالے این را خود الهی نگوید از بزرگان چگونه متصور نشود و چون در غلبه محبت
ماسوائے محبوب از نظر این بزرگواران مستور میگردد و غیر او در شهود و شان نمیماند میگویند همه
اوست یعنے این همه که ثابت مینمود متوهم و متخیل بوده است موجود اوست تعالے برین تقدیر هم
نه شائبه جزئیت و اتحاد است و نه سنخیت حلول و تلون مع ذلک این فقیر امثال این عبارات
را نمی پسندد هر چند ازین مقاصد مبرا است زیرا که شایان مرتبه تقدس و تنزیه خداوندی نیست
جل سلطانه اینها چه باشند که مظاهر او بوند تعالی ع درکدام آئینه در آید او و ایشان را یارائے
آن کجا است که باعتبار ظهور هم بروے تعالی محمول کردند اگر مظهر اند سلبے از ظلال کمالات آنرا
مظهر اند و آن ظل که آنها مظهر اویند خداوند جل سلطانه که او را چندین هزار ظلال با ذات تعالے
در میان بوده باشند. ان الله سبعین الف حجاب من نور و ظلمته شنیده باشند پس بے بستحاشی
مظهر ظلی از ظلال کمال او را سبحانه بروے محمول داشتن و او ست گفتن سوء ادب است و
کمال جرات است چون در غلبه سکر حال است آنقدر مذموم نیست و همچنین بر توجیه ثانی مشهود خود
را عین حق دانستن و باعتبار آن محمول ساختن نیز سوء ادب است بلکه خلاف واقعه آن مشهود هم
ظلے از کمالات اوست سبحانه و او تعالے وراء الوراء است ثم وراء الوراء نیز هر چه مشهود است شایان
نفی است پس حق بود جل و علا خواجه نقشبند میفرماید قدس سره هر چه دیده شد و شنیده شد و
دانسته شد آنهمه غیر حق است سبحانه بحقیقت کلمه لا نفی آن باید کرد و آنچه مختار این حقیر است دین
مسلکه و مناسب شان تقدس و تنزیه است عبارت همان اوست نه بآن معنی که علماء ظواهر بر آن
اقتصار نمایند و گویند صدور خلق همه از اوست این خود صادق است مع ذلک اینجا علاقه دیگر
هم هست که علماء بآن مهتد نگشته اند و صوفیه بدریافت آن ممتاز گشته و آن ارتباط اصالت ظلیت
است یعنی اگر وجود ممکن است ناشی از وجود واجب است تعالے و پرتو وجود اوست سبحانه و
همچنین اگر حیات است ناشی از صفت حیوة اوست سبحانه و پرتو آن حیوة مقدسه است علی هذا القیاس
العلم و القدرة و الارادة وغیره پس بطور صوفیه عالم هم صادر از اوست سبحانه و هم ظل کمالات

مبارکباد منصب نبوت دی - **فرمایا** کہ ایک روز بعد نماز عشا مین دعا مانگتا تہا کیا دیکہتا ہون کہ میرا تمام بدن مثل شمع کے روشن ہے اور آفتاب کیطرح ایسا چمکتا ہے کہ آنکہہ سامنے نہین کیجاتی اسی اثنار مین الہام ہوا کہ یہ روشنی اسواسطے ہی کہ تبرا بدن بقیہ طینت حضرت خاتم الرسل صلے اللہ علیہ وسلم ہے حضرت بارہا فرمایا کرتے تہے کہ جو کچہ بقیہ طینت حضرت خاتم النبیین تہا بطور الوشش ایک فرد امت کو پہونچا ہے اور اوس سے کچہ بچکر اوسکی ایک مناسب کو ملا ہے مناسب سے حضرت خواجہ محمد معصوم حضرت کے فرزند ثالث مراد ہین حضرت کا تمام بدن بقیہ طینت مصطفوی صلعم کا بنا تہا مگر پیر بہائی کہتے تہے حضرت فرمایا کرتے تہے کہ میرا حال مثل طاؤس کے ہے کہ اپنے بدن کی زیبائی و رعنائی دیکہہ دیکہہ کر خوش ہوتا ہے اور ناچتا ہے لیکن جب پیرون پر نظر پڑتی ہے تو پژمردہ ہو جاتا ہے اسیطرح مین بہی جب اپنا بدن دیکہتا ہون تو خوش ہو جاتا ہون اور جب پیر دیکہتا ہون تو منقبض ہو جاتا ہون - ایک روز **فرمایا** کہ کیا دیکہتا ہون کہ ایک صفہ بلند پر جمیع انبیا موجود ہین اور حضرت ابراہیم خلیل علے نبینا و علیہ الصلوٰۃ والسلام سیر مجلس مین چنانچہ مین بہی اوسجگہ گیا مگر بیٹہنے کی جگہ نہی کہ اتنے مین حضرت خلیل اللہ نے میری طرف متوجہ ہو کر فرمایا یا ایہا الذین آمنوا تفسحوا فی المجالس کہ سب نے تہوڑی تہوڑی حرکت کی اور میرے بیٹہنے کی بقدر اغت جگہ نکل آئی اور مین اوسجگہ بیٹہہ گیا -

نقل ہے کہ ایک روز حضرت نے فرمایا کہ آج خواب مین دیکہا کہ حضرت رسالت پناہ صلے اللہ علیہ وسلم کے حضور مین حاضر ہون کہ حضرت خاتمیت نے ایک اجازت نامہ جیسا کہ مشایخ اپنے خلفا کو لکہکر دیتے ہین مجہکو دیا ہے لیکن بعدہ معلوم ہوا کہ اس اجازت نامہ مین ابہی کچہہ کسر ہے کہ اتنے مین ایک شخص آکر مجہسے وہ اجازت نامہ بحضور رسول صلے اللہ علیہ وسلم لیگیا ہے اور پہر اوسپر لکہوا کر اور حضرت محبوب رب العالمین کی مہر سے مزین کرا کے مجہکو لا کر دیا ہے اوسکے متن مین الطاف عظیمہ جو کہ اس دنیا کے متعلق ہین لکہی ہین اور اوسکی پشت پر لکہا ہے کہ تمکو اجازت نامہ آخرت عطا ہوا ہی اور مقام شفاعت مرحمت فرمایا ہے

اور کاغذ اجازات نامہ بہت طولانی ہے اور اوسپر بہت سی سطرین لکھین ہین فرمایا مین رسول
صلے اللہ علیہ وسلم کے پاس اسطرح بیٹھا ہون جیسے کہ بیٹا باپ کے پاس بیٹھا ہو کہ اتنے مین وہ
اجازت نامہ لپٹا ہوا ہاتھہ مین لئے ہوئے حرم شریف مین حضرت صلعم کے ساتھہ داخل ہوا
حضرت خدیجۃ الکبری رضے اللہ عنہا بحضور آنسرور صلے اللہ علیہ وسلم مجھسے فرمانے لگے کہ مین تیری
انتظار مین تھے اور تو یہ کام کر اور یہ کام کر اور یہ حضوری حضرت خاتمیت صلعم اور حضرت
خدیجۃ الکبری رضی اللہ عنہا مجھکو کچھ غیر غیر نہین معلوم ہوتی - **نقل ہے** کہ حضرت کو زیارت
بیت اللہ کا کمال شوق تھا اور ایکروز اسی بیقراری مین تھے کیا دیکھتے ہین کہ تمام عالم
جن وانس وملائک وغیرہ نماز پڑھتے ہین اور سجدہ حضرت کی جانب کرتے ہین حضرت
اس بات سے نہایت متحیر ہوئے اور متوجہ کشف اس معاملہ کے ہوئے معلوم ہوا کہ کعبہ
معظمہ آپ کی ملاقات کیواسطے آیا ہے اور آپکا احاطہ کیا ہے اس سبب سے جو کعبہ کو سجدہ کرتا ہے
وہ آپکی طرف معلوم ہوتا ہے چنانچہ اسی اثنا مین الہام ہوا کہ تو ہمیشہ زیارت کعبہ کا مشتاق
تھا اسواسطے ہمنے کعبہ کو تیری زیارت کیواسطے بھیجا ہے - **نقل ہے** کہ ایک روز حضرت نے
واقعہ مین دیکھا کہ گویا ہزارون ہزار فرشتہ ایسے حسین وجمیل کہ شستان نور سے نگاہ کام
نہین کرتی ہے حاضر ہین اور کہتے ہین کہ اللہ تعالی نے ہمکو حکم دیا ہے کہ آپکی اطاعت مین حاضر ہون
کہ خزانہ رحمت آپکو عطا ہوا ہے چنانچہ اشارات متعلقہ رباعی مولفہ حضرت مندرجہ مکتوب تین سو گیارہ
جلد اول مصداق اسکی ہے - ہائے دو چشمی است مربی ما + ہمچو الف
رب حبیب خدا + لام مربی خلیل اللہ است + میم زتدبیر کلیم اللہ است +
نقل ہے کہ آپنے فرمایا کہ مجھپر منکشف کیا ہے کہ حقیقت ۸ گنجینہ رحمت رحمن ہے جلسلطانہ
اور کوئی رحمت خواہ دنیوی ہو خواہ اخروی اس گنجینہ سے باہر نہین جسقدر رحمت کہ آخرت
مین ذخیرہ ہے ایک چشم ۸ کی ہے اور دوسری چشم کی رحمت دنیا مین پھیلی ہوئی ہے -
نقل ہے کہ ایک روز حضرت نے خواب مین جناب رسول صلے اللہ علیہ وسلم کو دیکھا گویا

آپ فرماتے ہین کہ تو مجتہد علم کلام ہے حضرت نے فرمایا کہ جب سے میری علیحدہ رائے ہے
لیکن اکثر موافق ابو حنیفہ ہے فرمایا کہ جب اجتہاد ابو حنیفہ اور شافعی کی سیر کرتا ہون معلوم ہوتا ہے
کہ دو حصہ حق بجانب ابو حنیفہ ہے اور ایک حصہ بطرف امام شافعی رحمۃ اللہ علیہم اور ان دونو بزرگوار
سے حق باہر نہین فرمایا کہ ایک روز بیٹھا تہا کیا معلوم ہوا کہ امام ابو حنیفہ مع شاگردان
آئے ہین اور ہر ایک کا نور مجھ مین آیا اور اوس نور مین مجھکو فنا و بقا حاصل ہوئی اسکے
کئی روز کے بعد کیا دیکہا کہ اوسیطرح امام شافعی مع تلامذہ تشریف لائے اور جو معاملہ
امام ابو حنیفہ سے گذرا تہا وہ ہی اون سے پیش آیا۔ **نقل ہے** کہ حضرت نے فرمایا کہ
بلا شائبہ تکلف و تعصب کیا جاتا ہے کہ نورانیت مذہب حنفی نظر کشفی مین مثل دریا عظیم کے
معلوم ہوتی ہے اور دوسرے مذہب مثل حوض کے۔ **نقل ہے** کہ ایک روز حضرت
حلقہ مین مع یاران مراقب بیٹھے تہے کہ حضرت شاہ سکندر شیرہ شاہ کمال کیتلی آئے اور
ایک خرقہ آپکے دوش مبارک پر ڈالدیا حضرت نے آنکہہ جو کہولی تو دیکہا کہ شاہ سکندر مین
جلدی سے اوٹھے اور بتواضع معانقہ کیا حضرت شاہ سکندر نے کہا کہ میرے جد امجد نے اپنے
وصال کے نزدیک یہ جبہ جو کہ حضرت غوث الاعظم سے پشت بہ پشت چلا آتا ہے میرے
سپرد کیا تہا اور کہا تہا کہ اسکو امانتاً اپنے پاس رکہہ جسکو مین کہونگا اوسکے حوالہ کرنا اب چند
مرتبہ مجھسے حضرت جد امجد نے تمہارے حوالہ کرنے کے واسطے واقعہ مین کہا لیکن مجھپر اس
تبرک کا علیحدہ کرنا سخت شاق تہا مگر چونکہ اب تاکید بہ تہدید کی چارونا چار لے آیا حضرت
وہ جبہ پہنکر خلوت مین تشریف لیگئے فرمایا کہ اوسوقت میرے دل مین یہ خطرہ گذرا کہ
مشایخ کی یہی عجب معمول ہین کہ جسکو جامہ پہنا دیا وہ ہی خلیفہ ٹہرا ورنہ پہنہ چاہیے
پہلے خلعت معنوی پہنائین بعد ازان اپنا خلیفہ بنائین بمجرد اس خطرہ کے حضرت
غوث الثقلین شیخ عبد القادر جیلانی قدس سرہ مع تمامی خلفا تا حضرت شاہ کمال کیتلی تشریف
لائے اور اپنے خاصہ نسبت کے انوار و اسرار سے مالا مال کر دیا اوسوقت میرے دلمین

خیال آیا کہ مین نقشبندیون کا پرورش یافتہ ہون اور یہان یہ معاملہ گزرا کہ اتنے ہی مین
حضرت خواجہ عبدالخالق غجدوانی سے لیکر تا حضرت خواجہ باقی باللہ سب تشریف
لائے اور حضرت خواجہ نقشبند علیہ الرحمۃ حضرت غوث الاعظم کے برابر بیٹھے اکابر نقشبندیہ نے
فرمایا کہ شیخ احمد ہماری تربیت سے کمال و تکمیل کو پہونچے ہین آپ کو اونسے کیا علاقہ ہے
اکابر قادریہ نے کہا کہ اول چاشنی ہمارے خوان سے کہائی ہے لہذا وہ اوس قصہ کیطرف
اشارہ ہے کہ شاہ کمال کیتلی حضرت کے ایام شیرخوارگی مین تشریف لائے تھے اور
حضرت بیمار تھے اور شاہ صاحب نے اپنی زبان مبارک حضرت کے دہن مین دی تھی اور
آپنے اوسکو خوب چوسی تھی) اور اب خرقہ بھی ہمارا ہی پہنا ہے اسی بحث مین حضرات
چشتیہ و کبرویہ و سہروردیہ بھی تشریف لائے اور کہا کہ انکے ہم بھی دعویدار ہین کیونکہ
ان خاندان کی خلافت حضرت کو اپنے والد بزرگوار سے قبل بیعت حضرت خواجہ
باقی باللہ علیہ الرحمۃ ملی تھی) مولینا بدرالدین سرہندی حضرت مجدد الف ثانی کے خلیفہ نے
حضرات القدس مین لکھا ہے کہ اوسوقت اسقدر ارواح اولیا جمع ہوئین کہ تمام
مکان و گلی و کوچہ و دشت و صحرا بھر گیا اور مناظرہ مین صبح سے ظہر کا وقت ہو گیا کہ
اس اثناء مین جناب سید المرسلین رحمۃ اللعالمین صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم تشریف فرما
ہوئے اور بکمال کرم و نوازش سبکی تسلی و دلاسا فرما کر ارشاد فرمایا کہ چونکہ کمال و تکمیل
شیخ احمد کے طریقہ نقشبندیہ مین ہوئی ہے اسواسطے اسکی ترویج کرین اور باقی سلاسل
کی نسبت یہی اقرار کرین کہ انکا حق بھی ثابت ہے اور اسی بات پر فاتحہ پڑھا گیا اور
سب رخصت ہو گئے **فرمایا** کہ طریقہ قادریہ مین بعد شیخ عبدالقادر جیلانی شیخ کمال کیتلی کے
مانند اور کوئی نظر نہین آتا۔ **فرمایا** کہ آفتاب کیجانب بفراغت دیکھہ سکتے ہین مگر شاہ سکندر
کے قلب کیطرف بوجہہ شعشان نور نگاہ نہین کیجاتی۔ **نقل ہے** کہ ایک روز حضرت نے
واقعہ مین دیکھا گویا حضرت علی تشریف لائے ہین اور فرماتے ہین کہ تجھکو علم سلوک سکھانے

آیا ہون - **نقل ہے** کہ ایک روز حضرت نے فرمایا کہ مین بیٹھا ہوا تہا کہ دائرہ غضب الٰہی ظاہر ہوا اور مین جو سیر کی تو طرح طرح کے غضب ذاتی و صفاتی و انتقامات اور بجا نہ مقابلے کیئے اور یہ سیر دیر تک رہی بعد ازان دیکہا کہ اوس دائرہ سے نکلکر مافوق کے مقام پر سیر ہوئی معلوم ہوا کہ یہ دائرہ استثنائی ہے وہان رنگ رنگ کی استثنائی ذاتی و صفاتی اللہ تعالے کی نظر سے گزرین بعد ازان اوس مقام سے مقام بالا کی سیر ہوئی معلوم ہوا کہ یہ مقام رحمت ہے اس مقام مین صرف جمال ہی جمال کا ظہور ہے جلال و استثنائی کی بو بہی نہین ہے بعد ازان سیر فوق الفوق الی ماشاء اللہ واقع ہوئی -

نقل ہے کہ ایک روز مسجد و گہر و خانقاہ کیطرف اشارہ کرکے فرمایا کہ کیا دیکہتا ہون کہ شریعت اسجگہ اوتری ہے جیسے کہ کاروان آکر مہرتا ہے - **نقل ہے** کہ حضرت نے فرمایا کہ ایکروز حافظ حلقہ مین قرآن پڑہتا تہا کہ دفعتاً بعض وساوس در باب قرآن میرے دل مین آنے لگے خیال آیا کہ نفس مطمئنہ ہوگیا ولایت متحقق فنا و بقا حاصل ہے یہ خطرات کہان سے چنانچہ اس راز کے کشف کیواسطے متوجہ ہوا بعد توجہ بسیار دانستہ بے شمار کیا دیکہتا ہون کہ ایک مرغ عظیم الخلقت میری سینہ سے نکلکر باہر گیا ہے غور کیا تو معلوم ہوا کہ سینہ مین یہ ہی خناس تہا جو کہ وسوسہ ڈالتا تہا حضرت پیغمبر علیہ السلام کو اسی خناس کے شر سے بچنے کیواسطے حکم ہوا تہا جس جگہ کہ فرمایا ہے قل اعوذ برب الناس ملک الناس الٰہ الناس من شر الوسواس الخناس الذی یوسوس فی صدور الناس اور پہر الہام ہوا کہ اصل دین مین جو خطرہ گزرتا ہے منشاء اوسکا یہ ہی خناس ہے کہ سینہ مین اشیانہ رکہتا ہے اور ہر وقت نیش زنی کرتا رہتا ہے اور پہر الہام ہوا کہ اسکی اشیانہ کو ترے سینہ سے دور کردیا الحق کہ بعد خروج اوس خناس کے عجیب شرح صدر حاصل ہوا **فرمایا** کہ مجہپر مکشوف ہوا ہے کہ ہندوستان مین بہی انبیا گزرے ہین لیکن کسیکا ایک تابع ہوا اور کسیکے دو غرض کہ تین سے زیادہ کسیکی نہین پائی جاتی اور اگر چاہون تو اونکا مکان و جگہ بہشت بہی بتا سکتا ہون بلکہ اونکی قبر بہی اونکے انوار

نظر آتی ہین **فرمایا** کہ ایک روز ایک اپنے فرزند متوفی کی روح پر ثواب رسانیکی نیت سے
کچھہ طعام فقیرون اور درویشون کے کھلانیکے واسطے تیار کرایا اسی اثنا مین میری
زبان سے نکلا کہ یہ صدقہ کسطرح قبول ہو کہ اللہ تعالے فرماتا ہے انما یتقبل اللہ من المتقین
اسی خیال مین تہا کہ آواز آئی کہ انت من المتقین **فرمایا** کہ ایک مرتبہ مجھپر دید قصور اعمال
اسقدر غالب تہا کہ جسوقت نماز مین فاتحہ پڑہتا تہا اور لفظ ایاک نعبد وایاک نستعین
پر آتا تہا حیران ہو جاتا تہا کہ کیا کرون اگر پڑہتا ہون تو کریمہ لم تقولون مالا تفعلون کا مصداق
ہوتا ہون اور اگر نہین پڑہتا تو ترک واجب ہو جاتا ہے کہ اسے مین آواز آئی کہ شرک کو تری
عبادت سے دور کیا اور منطوق الا اللہ الدین خالص کا ظہور ہوا **فرمایا** کہ جو کوئی میرے
طریقہ مین بیواسطہ یا بواسطہ خواہ مرد ہو خواہ عورت قیامت تک داخل ہوگا سکو میرے
پیش نظر کیا اگر چاہون تو ہر ایک کا نام و مقام بتا دون **فرمایا** کہ سوا نبوت جو کمالات
کہ نوع بشر مین ممکن ہین اللہ تعالے نے مجھکو عطا فرمائے **فرمایا** ایک روز حلقہ یاران مین بیٹھا
تہا کہ اپنی خراببون پر نظر پڑی اور یہ دید غالب ہوئی کہ اسی اثنا مین بحکم من تواضع للہ رفعہ اللہ
یہ آواز آئی غفرت لک لمن توسل بک الی بواسطہ اور بغیر واسطہ الی یوم القیامت۔ **فرمایا**
کہ مجھپر ظاہر کیا ہے کہ جو معاملات و کمالات خدا تعالے نے مجھپر افاضہ فرمائے ہین تا ظہور
امام مہدی اور کسی پر نہ ہونگے **فرمایا** کہ مجھپر مکشوف ہوا ہے کہ مہدی معہود رضی اللہ عنہ
اسی نسبت (یعنے نسبت مجددیہ) پر ہونگے **فرمایا** کہ مجھپر ظاہر ہوا ہے کہ حقایق و معارف
جو مینے لکھے ہین حضرت مہدی معہود کی نظر سے گزرینگے اور اونکے مقبول ہونگے۔
فرمایا کہ اللہ تعالی نے بمحض فضل و کرم مجھکو بشارت دی ہے کہ تری دنیا کو اخرت کردی
یعنے بہت سے کمالات جو اورونکے واسطے اخرت پر موقوف ہین حضرت کو اسجگہ عطا ہوئے
نقل ہے کہ ایک روز حضرت قضاء حاجت کو پاخانہ تشریف لیگئے وہان دیکہا کہ مٹی کا پیالہ
گندگی مین پڑا ہے اور اوسپر اللہ کا نام لکہا ہے حضرت اوس پیالہ کو لیکر فی الفور باہر نکل لے

خادم سے فرمایا کہ لوٹہ مین پانی لے آوہ لے آیا اوس سے پیالہ کو اپنے ہاتھہ سے دہویا پھر خادم نے عرض کی کہ آپ تکلیف نہ کرین مین دہو دونگا لیکن حضرت نے نہ مانا اور خوب پاک کرکے ایک کپڑے مین لپیٹ کر اونچا طاق مین رکھدیا اور جب ضرورت ہوتی اوسمین پانی پیا کرتے اس اثنار مین آواز آئی کہ جیسے تونے میرا نام بزرگ کہا اسیطرح مینے تیرا نام دنیا و آخرت مین بزرگ کیا فرمایا کہ اگر تو برس ریاضت و مجاہدہ کرتا تو بھی اسقدر فیوض و برکات نازل نہوتے جیسے کہ اس عمل سے ہوئے **فرمایا** کہ قضا و قدر مجھکو اطلاع بخشی ہے اور اسطرح منکشف کیا ہے کہ کسیوجہہ سے شریعت غرا کے مخالف نہین ہے۔ **نقل ہے** کہ ایک مرتبہ ایک امیر شخص نے کسی رشتہ دار قریبی کی روح پر ثواب پہونچانیکے ارادہ سے کہانا تیار کیا اور حضرت کی خدمت مین حاضر ہوا اور عرض کی کہ آپ بہی تشریف لیچلین چونکہ دعوت عام تہی حضرت نے منظور نفرمایا اوسنے کمال عاجزی و انکسار کیا۔ اسی اثنار مین الہام ہوا کہ اگر تو اپنی ہتک حرمت اختیار کرے تو اوس میت کو روز حشر اسقدر نور بخشون کہ اہل محشر اوس سے منور ہو جائین حضرت متردد ہوئے کہ ہتک حرمت کیا معنی معلوم ہوا کہ اس قسم کی مجلس مین جانا ہتک حرمت ہے پس حضرت نے اجابت دعوت کی اور اوسکے مکان پر تشریف لیگئے **فرمایا** کہ مجھکو بشارت ہوئی ہے کہ جس جنازہ پر تو نماز پڑہے اوس میت کو بخشدون **فرمایا** کہ ایک روز بعد اذان نماز دعا پڑہتا تہا لیکن ہاتہہ زانو پر رکہے ہوئے تھے خیال آیا کہ اس طرحسے دعا مانگنا بعید از ادب ہے ہاتہہ اوٹہا کر دعا شروع کی آواز آئی کہ اس ادب کی عوض تجھکو کبہی اور کیہہ عذاب نہوگا **ایک** روز بتقریب تکرار کلمہ طیبہ لا الہ الا اللہ محمد رسول اللہ فرمایا کہ بمقابلہ اس کلمہ طیبہ کے کاش تمام عالم حکم قطرہ بدریائے محیط رکہتا فرمایا کہ یہ کلمہ مقدسہ جامع کمالات نبوت و ولائت ہے لوگ تعجب کرتے ہین کہ ایک مرتبہ کے کلمہ پڑہنے سے کسطرح جنت ملسکتی ہے اور دوزخ سے خلاصی ہوسکتی ہے جو کچہہ مجکو معلوم و محسوس ہوا ہے یہہ ہے کہ اگر تمام عالم کو بعوض ایک دفعہ پڑہنے کے خلاصی دین تو گنجایش رکہتا ہے

اور اگر برکات اس کلمہ کے تمام عالم کو قسمت کرین تو ابدالاباد تک معمور و ساری رہین فرمایا کہ
شیخ ابن العربی یا انہمہ سطم مقبولونمین سے نظر آتے ہین اور اولیاؤنمین معلوم ہوتے ہین اگر یمان
کارہا دشوار نیست سچ ہے گاہے بسلامی برنجند و گاہے بدشنامی نجند ندرد کنندہ شیخ خطر مین ہے
و نیز قبول کنندہ جملہ کلمات شیخ بھی خطر مین ہے فرمایا کہ ایک روز مین متوجہ یاران تہا معلوم ہوا
کہ شیخ ظاہر لاہوریکا نام دفتر سعدان سے خارج کرکے دفتر اشقیا مین داخل کردیا چنانچہ اوسیوقت
متوجہ دفع شقاوت شیخ مذکور ہوا عین التجا و تضرع مین معلوم ہوکہ یہ امر لوح محفوظ مین قضاء معلق
نہین ہے اور مشروط کسی شرط کی نہین ہے اوسوقت کمال یاس اور نا امید ہوئی مگر معاً قول حضرت
سید محی الدین عبدالقادر جیلانی یاد آیا کہ انہون نے فرمایا ہے کہ قضاء مبرم مین کسیکو مجال تبدیل
نہین ہے لیکن مجھکو اگر چاہون تو وہان بھی تصرف کرون پھر از سر نو ملتجی و متضرع ہوا اور عرض
کی کہ بارخدایا تو نے اپنے ایک بندہ کو اس نوازش سے سرفراز فرمایا ہے تیری کمال کرم
سے بعید نہین جو اس عاجز کو بھی ممتاز فرمایئے اوسوقت معلوم ہوا کہ ایک قسم کی قضاء ہے کہ وہ
لوح محفوظ مین مبرم ہوتی ہے اور عند اللہ معلق ہوتی ہے اور اوسمین اخص خواص کو دست
تصرف ہوتا ہے اور یہ معاملہ بھی اوسی قسم آخر سے ہے چنانچہ بفضلہ تعالے حضرت کے تصرف سے
شیخ ظاہر کو اوس بلا سے نجات ہوگئی سچ ہے اولیارا ہست قدرت از الہ + تیر جستہ باز گردانند
زراہ + نقل ہے کہ ابتدا مین ایک روز حضرت ایک قبرستان مین تشریف لیگئے دہان
ایک عورت کی قبر تہی وہ حضرت کی اہل حق اور قرابتون مین سے تہی حضرت اوس عورت
کے قبر کی محاذی مین تادیر کہڑے رہے پہلے آثار خضوع و خشوع چہرہ مبارک پر ظاہر ہوئی
بعد دیر علامت خوشی و خورمی پائی گئی جب حضرت مکان تشریف لیگئے تو محرمان اسرار نے
دریافت کیا کہ حضرت کیا باعث تہا کہ آپ تادیر اوس عورت کی قبر پر کہڑے رہے اور اولاً
چہرہ مبارک سے آثار انکسار ظاہر ہوے اور دیر کے بعد خوشی معلوم ہوئی حضرت نے
فرمایا کہ جسوقت مین اوسکی قبر پر پہونچا اوسکو معذب دیکہکر متوجہ دفع عذاب ہوا مگر عذاب

دور نہوا کہ مین متوجہ ارواح اپنے آبا و اجداد کا ہوا چنانچہ اونکی ارواح پاک حاضر ہوئین مگر دفع
عذاب نہوا بعد ازان متوجہ ارواح عالیات حضرات خواجہا ہوکہ وہ بہی فی الفور تشریف فرما
ہوئین لیکن عذاب اوسیطرح قائم رہا آخرکار بصد عجز متوجہ بارگاہ محمدی علیہ وعلی الہ الصلوٰۃ
والسلام ہوا کیا دیکہتا ہون کہ آنحضرت علیہ السلام تخت نبوت پر سوار تشریف لائے ہین
اور بمجرد ورود تخت محمدی وہ عذاب دور ہوگیا اور اوس غفیفہ نے مجہکو دعا دی کہ جسطرح تو نے
مجہے راحت پہونچائی اوسیطرح اللہ تعالے تجہے بہی راحت پہونچائے اوسوقت آثار خوشی کے
مجہپر ظاہر ہوئے - **نقل** ہے کہ ایک روز ایک قبرستان مین تشریف لیگئے دلمین گزرا
کہ حدیث شریف مین آیا ہے کہ اگر عالم کسی مقبرہ پر گزرے تو چالیس دن تک اوس مقبرہ کا عذاب
موقوف ہوجاتا ہے بمجرد اس خطرہ کے الہام ہوا کہ تیرے گزرنیکے وجہ سے ان اہل قبور کا تا قیامت
عذاب موقوف کیا - **نقل** ہے کہ ایک روز ایک خادم نے حاضر ہوکر عرض کی کہ ستر ہزار
کلمون کا ثواب آپکے نظر کیا بمجرد اس کہنے کے حضرت نے فی الفور ہاتہہ اوٹہاکر فاتحہ پڑہا دوسرے
روز اوسی خادم سے فرمایا کہ جسوقت مین نے دعا کی واسطے ہاتہہ اوٹہائے فرشتہ ثواب
لیکر اس کثرت سے اوترے کہ زمین پر پیر رکہنے کی جگہہ نرہی پہر فرمایا کہ اس بات سے تم مغرور
نہونا اپنا قصہ سناتا ہون کہ ہر شب نماز بعد تہجد پانسو مرتبہ کلمہ طیبہ پڑہکر محمد عیسیٰ و محمد فرخ دام
کلثوم (یہ حضرت کی اولاد متوفی کے نام ہین) کی روح پر بخشتا ہون ابتدا مین ایسا ہوتا
تہا کہ محمد عیسیٰ کی روح آکر مجہکو جگا دیا کرتی تہی کہ ختم کلمہ طیبہ کردن اور پہر اپنے بہائی اور بہن
کی روح کو بلانے جایا کرتی تہی کہ چلو ماوا جان بیدار ہوئے اور جب تک مین وضو کرتا اور نماز
پڑہتا اور ختم کلمہ طیبہ کرتا اسطرح گرد پیش پہرا کرتے جیسے روٹی پکاتے مین چہوٹے بچہ اپنی
ماں کے آس پاس پہرا کرتے ہین اور جب اونکو ثواب بخشدیتا تو چلے جاتے اب کثرت ثواب سے
ایسی سیر ہوگئی ہین کہ کبہی نہین آتی - **نقل** ہے کہ مولینا محمد یوسف ایک علماء عصر سے ہے
اور حضرت کی خدمت مین حاضر رہا کرتے تہے کہ اثنا رسلوک مین اونکی اجل آگئی قریب فوت

حضرت اونکے پاس گئے اور متوجہ اتمام سلوک ہوئے اور اوسکو اس امر سے اطلاع بھی
فرمائی اور اوس سے حال بھی دریافت کرتے جاتے اور وہ عرض کرتے جاتے حتی کہ
اوسیوقت اوسکا تمام سلوک طے کرادیا بمجرد اتمام اوسنے جان بحق تسلیم کی - باکریمان کارہا
دشوار نیست + **نقل ہے** کہ ایک شخص حضرت کی مناقب سنکر قدمبوسی کیواسطے خدمت
شریف مین روانہ ہوا پھر رات گئی حضرت سرہند مین پہونچا ایک مسجد کے قریب مکانمین
ٹہر گیا صاحب خانہ نے کمال مہربانی کی اسنے اوس سے کچھہ حضرت کا حال دریافت کیا اوسنے
کچھہ طعن و تعرض کرنے شروع کردیئے یہ بیچارہ نہایت حیران ہوا کہ ناگاہ کیا دیکھتا ہے کہ ایک
شخص شمشیر برہنہ آیا اور اوس طاعن کے ٹکڑے ٹکڑے کردیئے یہ بیچارہ یہ ماجرا دیکھکر بہت گھبرایا
اور اوس شخص کے پیچھے دوڑا مگر مطلق پتہ نہ لگا صبح کو حضرت کی خدمت حاضر ہوا حضرت
اوس شخص سے بغلگیر ہوئے اور متبسم ہوکر فرمایا ما مضی بالليل لم يذكر بالنهار بعد ازان
اوس خطہ مین گیا وہان رونا پیٹنا پڑا تھا کہ فلانے کو کوئی شخص رات مار گیا - **نقل ہے**
کہ ایک درویش خانقاہ شریف مین حضرت کے رہا کرتا تھا اوسپر واردات کثیر وارد ہوتی تھی
چنانچہ بسا اوقات ایسا اتفاق ہوتا کہ جب سجدہ جاتا تو حالات زمین و آسمان اوسپر ظاہر
ہوجاتے اسی اثنا مین اوسکے ایک شخص کثیر الخدشہ سے صحبت ہوگئی اوسکے دلمین خطرہ
گزرا کہ باوجود حضرت کے اسقدر علم و عرفان کے خرق عادت نہین ہوتی اور اوس خطرہ
نے اوسپر غلبہ کیا حتی کہ اوسکو اپنے حال مین سستی پائی گئی لاچار ہوا اور اپنے گلے مین پگڑی
ڈالکر حضرت کے قدمونپر آکر گر پڑا لیکن اظہار خطرہ نکیا حضرت فرمایا کہ یہ طالب کرامات ہوئے
ہین اور یہ فلان شخص کی صحبت کا اثر ہے بعد ازان حضرت نے سبکی طرف متوجہ ہوکر فرمایا
کہ جو شخص کرامات چاہتا ہو اوسکو چاہیئے کہ اپنا دوسرا شیخ تلاش کرلے اور جو کوئی متابعت
رسول صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم و اقتباس انوار فنا و بقا و دیگر کمالات معرفت ذات و صفات
چاہتا ہو وہ اسجگہ رہے - **نقل ہے** کہ ایک مرتبہ حضرت کو علالت عارض ہوئی دس

گیارہ دانہ مویز کے تناول فرمانے کو طلب فرمائے چنانچہ خادم نے دانہ حاضر کئے حضرت
متوجہ کشف اس معاملہ کے ہوئے آیا یہ دانہ نافع ہونگے یا نہین جب سر مبارک اوٹھایا تو فرمایا
کہ عجیب معاملہ گزرا کہ یہ مویز کے دانہ بارگاہ الٰہی مین ملتجی ہوئے کہ اے بارخدایا تیرے دوست
ہمکو تناول کرینگے واسطے منگایا ہے ہمسے اوسکو شفا عطا فرما اور جو کوئی ہمسے جس مرض کے
واسطے جو دانہ کھائے صحت حاصل ہو جائے اور معلوم ہوا کہ یہ دعا اونکی قبول ہو گئی اور
حضرت نے چند دانہ اوسمین کے تناول فرمائے چنانچہ فی الفور آرام ہو گیا اور بعد ازان
جس مرض کے لئے جس بیمار کو ایک دانہ دیا فی الفور شفا کلی ہوئی حضرت بحسرت فرمایا کرتے
تھے کہ کاش یہ دانہ زیادہ ہوئے ہوتے کہ مجمع کثیر اس سے صحت یاب ہوتے۔

نقل ہے کہ ایک شخص کو حضرت نے کسی کام کو بھیجا اور بوقت رخصت کہدیا کہ رستہ مین
سورۃ لاایلاف کثرت پڑھنا اور جہان کہین کچھ مشکل ہو مجھکو یاد کرنا چنانچہ وہ شخص روانہ ہوا چلتے
چلتے ایک جگہ پہونچا کیا دیکھتا ہے کہ شیر چلا آتا ہے اور سامنے آکر کھڑا ہو گیا دیکھتے ہی
کانپنے لگا اور اوسیوقت حضرت کو یاد کیا یاد کرتے ہی دیکھا کہ حضرت عصا لئے ہوئے
تشریف لائے اور عصا اوس شیر کے منہہ مین دیدیا اس شخص کے جب حواس بجا ہوئے دیکھا
نہ شیر تھا نہ حضرت تھے۔ **نقل ہے** کہ ایک شخص نے حضرت کی زبانی سنا تھا کہ جسقدر
کفار کی توہین کرے عند اللہ اجر عظیم و ثواب غازیان فی سبیل اللہ ہوگا ایک روز اس شخص کا
ایک بت خانہ مین گزر ہوا وہان اوسکو حضرت کا فرمانا یاد آگیا اور فی الفور ہم رفقا بت شکنی
مین مشغول ہو گیا کہ ناگاہ گاؤن کی جانب سے لوگ لاٹھی سونٹا لئے ہوئے آتے دکھائی دیئے دیکھتے
ہی ہوش اوڑ گئے اوسیوقت حضرت کو یاد کیا کہ حضرت آپکی نصیحت پر عمل کیا ہے وقت
مدد ہے آواز آئی کہ ترسی مدد کو لشکر اسلام بھیجتا ہون مین نے رفیقون سے کہا کہ حضرت
کی آواز آئی ہے کہ لشکر بھیجتا ہون مگر یہان دشمن آپہونچے ایک تیر کے فاصلہ پر کفار
رہگئے ہونگے کہ ایک بلندی پر سے تیس چالیس آدمی گھوڑے اوڑائے آتے ہوئے

نمایان ہوئے اور آتے ہی کفار وں کو ایک ڈانٹ بتلائی اور مجھکو اپنی حمایت مین لیکر چلدیئے
جب کفار نظر سے غائب ہوگئے مجھکو رخصت کردیا دیکھا تو نہ لشکر تہا نہ آدمی تہی صرف
حضرت کا تصرف ہی تصرف تہا۔ **نقل ہے** کہ ایک مرتبہ حضرت سیر وگشت کیواسطے سیرونجات
تشریف لیگئے ایک روز ایک گاؤن سے دوسرے گاؤن جاتے ہوئے راستہ مین آفتاب
کی حرارت وغبار راہ سے رفیقون کو خصوصاً جو کہ پیدل تہے از بس پریشانی ویاس
ہوئی لیکن غلبہ رعب سے کچہ عرض نہ کرسکے حضرت نے خود اشراف خواطر سے فرمایا کہ معلوم
ہوتا ہے کہ گرمی آفتاب وتراکم غبار سے رفیقون کو تکلیف ہے مولینا محمد یوسف سمرقندی
نے عرض کی کہ حضور کو خود معلوم ہے عرض کی کچہ حاجت نہین یہ سنکر حضرت نے تبسم
فرمایا اور گوشہ چشم حق بین جانب آسمان کرکے کچہ زیر لب فرمایا تہوڑی ہی دور چلے ہونگے
کہ ایک بادل کا ٹکڑا نمودار ہوا اور اوپر آکر اسیقدر برس گیا کہ سمین غبار بیٹھ جاوے اور
کیچڑ نہو اور باد شمال معتدل چلنے لگی کہ تمام راہ کی کوفت وحرارت بہول گئے۔ **نقل ہے**
کہ ایک امیر کو سلطان وقت نے بغضب تمام لاہور سے طلب کیا چونکہ اوس سے تقصیر عظیم
سرزد ہوئی تہی لوگ گمان کرتے کہ بمجرد پہونچنے کے اسکو ہاتہی کے پیر سے بند ہوا کر بادشاہ
مرواڈالیگا دہلی جاتے وقت جب وہ شخص سرہند مین پہونچا تو حضرت کی خدمت مین
حاضر ہوا اور التماس حمایت کی حضرت نے فرمایا کہ انشاء اللہ تعالے کچہ خطرہ نہین خاطر
جمع رکہو اوسنے کمال اضطرار سے کہا کہ جو کچہ حضرت زبانی فرماتے ہین اوسکو قلم سے
لکہکر میرے حوالہ فرمائین حضرت نے مسکرا کر یہ لکہدیا کہ چون فلان از خوف غضب
سلطانی کہ نمونہ غضب الٰہی است بفقرا رجوع نمودہ فقرا او را در ضمن خود گرفتہ از ین مہلکہ ہائلہ
اوسکے رخصت ہونیکے بعد چند ایام جب گزرے تو کسی نے آکر کہا کہ اوس امیر کو بادشاہ
نے قید کردیا حضرت سنکر فرمانے لگے کہ یہ بات صحیح نہین معلوم ہوتی کہ فقرا کو سلطان
کی شفقت اوسکے حق مین مثل روز روشن معلوم ہوئی ہے چنانچہ ایسا ہی ہوا کہ

جب وہ بادشاہ کے پاس پہونچا بادشاہ اوسکو دیکھکر متبسم ہوا اور چند کلمات نصیحت آمیز کہکر خلعت
و یالہ راوسکو اوسکی جگہہ بھیجدیا - نقل ہے کہ ایک شخص سالہا سال سے بیمار چلا آتا تہا نہ کوئی
دوا فائدہ کرتی تہی اور نہ دعا حضرت کی شہرت سنکر ایک عریضہ خدمت شریف مین روانہ کیا
اور جامہ تبرک بہی طلب کیا حضرت نے اوسکے حالپر رحم فرماکر یہ عنایت نامہ مع جامہ تبرک
بھیجا - محمد و ما تا چند چون مادر مہربان بر خود بایدلرزید و تا کے بر خود از غصہ و غم باید پیچید خود را
و ہمہ امرد باید انگاشت و جمادی چند بے حس و حرکت باید پندا شت - انک میت وانھم
میتون نص قاطع است فکر ازالہ مرض قلبی درین فرصت پیش پند کر کثیر از اہم مہام است و
علاج علت معنوی درین مہلت قلیل بیادرب جلیل از اعظم مقاصد دلی کہ گرفتار غیر است از و
چہ توقع خیر است روحی کہ مائل کمتر است نفس امارہ از و بہتر است انجا بہمہ سلامتی قلب طلب
و خلاصی روح می جویند و ما کوتہ اندیشان ہمہ در فکر تحصیل اسباب گرفتاری روح و قلب ہمہات
چہ توان کرد ما ظلمہم اللہ ولکن کانوا انفسہم یظلمون دیگر از ضعف ظاہر اندیشہ نکنند انشاء اللہ
تعالے بصحت و عافیت تبدیل خواہد یافت خاطر اینجانب ازین - بگذر جمع است جامہ فقرا
کہ طلب داشتہ بودند پیراہن فرستادہ شد بپوشند و مترصد نتایج و ثمرات آن باشند کہ کثیر البرکات
است - ہر کسی افسانہ خواند افسانہ است + و انکہ دیدش نقد خود مردانہ است + والسلام
علی من اتبع الہدی والتزم متابعتہ المصطفے علیہ وعلی آلہ من الصلوٰۃ اکملہا - بعرض
کرا وسنے اوس پیراہن شریف کو پہنا امراض سے - ہائی پائی اور حاضر حضور ہوکر مرید ہوا
غالبا حضرت نے اوسکو اجازت تعلیم طریقہ بہی عطا فرمائی - نقل ہے کہ عبد الرحیم خان خانان
صوبہ دار بوجہہ غازی چند فتنہ انگیز سور و عتاب سلطانی ہوا اور معزول کرکے دربار
مین طلب کیا گیا اور نوبت بہ اینجا رسید کہ اوسکو اپنی جان کا اندیشہ ہوگیا سخت پریشان
اور حضرت کے خلیفہ جلیل القدر میر محمد نعمان سے طلب دعا کی میر موصوف نے عریضہ لکہکر
حضرت سے خانخانان کی سفارش کی اور جواب نیاز نامہ طلب کیا حضرت نے بجد ملاحظہ

میر نعمان تکلمدان طلب کرکے جواب لکھا کہ در وقت مطالعہ کتاب شما خانخانان در نظر رفیع القدر درآمد
خاطر شریف از سامانہ او جمع باشد میر صاحب نے وہ خط بعینہ خانخانان کے پاس بھیجدیا اسکے چند ہی روز
کے بعد بادشاہ خانخانان سے راضی ہوگیا اور خلعت خاصہ عطا فرماکر اوسکو پھر بحال کردیا۔

نقل ہے کہ ایک مرتبہ ایک شخص آیا اور عرض کی کہ میرا بیٹا بیمار ہے اور ایک روپیہ بھی نذر کیا حضرت
نے وہ روپیہ قبول نہ فرمایا پھر چند اوسنے الحاح کی لیکن منظور نہوئی حالانکہ عادت شریف رد فتوح
کی نہ تھی اسکو یقین ہوگیا کہ اسکا لڑکا بچتا نظر نہین آتا چنانچہ ایسا ہی ہوا اور شام کو وہ مرگیا۔

نقل ہے کہ ایک حضرت کا خادم سفر اصفہان سے واپس آتا تھا راستہ مین کسجگہ خورجی
گرپڑی اوسکی تلاش مین ادہر اودہر دوڑنے لگا اتنے مین قافلہ بھی نظر سے غائب ہوگیا اور
پریشانی بالائے پریشانی ہوئی روتا دھوتا پہاڑون مین ٹکرین مارتا حیران پھرتا تھا اور کہین
قافلہ کا سراغ نہ لگتا تھا اور ایسا مایوس ہوگیا کہ اپنی جان سے بھی ہاتھہ دھو بیٹھا ناچار ایک
طرف جاکر وضو کرکے دو رکعت نماز پڑہی اور حضرت کی طرف متوجہ ہوا کیا دیکھتا ہے کہ حضرت
ایک گھوڑے پر سوار چلے آتے ہین اور اوسکے پاس آئے اور اپنے پیچھے گھوڑے پر بٹھاکر
گھوڑا دوڑا لیا جب قافلہ قریب آگیا اوسکو گھوڑے سے اوتار دیا آپ نگاہ سے غائب ہوگئے

نقل ہے کہ ایک مرتبہ شاہجہان عالم شہزادگی مین اپنے باپ سے مخالف ہوگیا اور بمقابلہ
و مقاتلہ پیش آیا بعض اشخاص نے حضرت کو لکھا کہ مشایخ دہلی نے اپنے مکشوفات سے نصرت
و فتح شاہزادہ کے معلوم کی ہے آپ کیا فرماتے ہین حضرت نے فرمایا کہ مجھکو معاملہ بالعکس معلوم
ہوتا ہے لیکن آخرکار مدعا شاہزادہ کرسی نشین ہوتا معلوم ہوتا ہے چنانچہ بعد شکست شاہزادہ
حضرت کی خدمت مین حاضر ہوا اور عرض مدعا سلطنت کی حضرت نے فرمایا کہ مین نے اللہ تعالے
سے دعا مانگی ہے کہ جب تک مین زندہ رہون سلطنت جہانگیر کی رہے لیکن بعد ازان انشاء اللہ
تعالے بادشاہ تو ہوگا خاطر جمع رکھہ شاہزادہ اس بشارت سے نہایت خوش ہوا اور واقع بھی
ایسا ہی ہوا کہ بعد جہانگیر شاہجہان تخت نشین ہوا۔ **نقل** ہے کہ ایک مرتبہ فوجدار سرہند نے

کوہستانیون پر فوج کشی کی اور بعض بعض گوشہ نشین سے جو دریافت کیا تو اونہون نے کہا کہ اس مہم مین تیری فتح ہے اور بنظر تصدیق مزید حضرت سے بہی خط بہیجکر دریافت کیا حضرت نے فرمایا کہ اس مہم مین فوجدار کی شکست فاحش معلوم ہوتی ہے چنانچہ ایسا ہی ہوا کہ چار پانچ روز مین فوجدار صاحب نقارہ و فارہ چہوڑکر لوٹ آئے - **نقل ہے** کہ مولینا مرتضی کے والد نے وصیت کی تہی کہ جب میرا انتقال ہو جاہے تو نعش کو حضرت کی خدمت مین لیجانا اور عرض کرنا کہ داخل طریق کرین اور حضرت کا طریقہ تہا کہ اموات کو بہی عطار نسبت فرمایا کرتے تہے بعد وفات مولینا اپنے والد کی نعش کو حضرت کیخدمت مین لائے اور اپنے والد کی وصیت سے آگاہ کیا حضرت نے فرمایا کہ کل کو حال معلوم ہو جاگا دوسرے دن مولینا نے حلقہ مین کیا دیکہا کہ اونکی والد حضرت سے ایک آدمی کے فاصلہ پر بیٹہے ہین اور سرگرم ذکر ہین - **نقل ہے** کہ ایک درویش کعبہ شریف کو جاتا تہا راستہ مین جب سرہند مین پہونچا تو حضرت کیخدمت مین حاضر ہوا اوسوقت حضرت نماز سے فارغ ہوکر گوشہ مین تشریف لئے جاتے تہے یہ درویش جاکر قدمونپر گر پڑا حضرت نے خادم سے کہا کہ اگر کوئی روٹی کا ٹکڑا ہو تو گہر مین سے منگالو خادم گیا اور ایک روٹی کا ٹکڑا لے آیا حضرت نے اپنے ہاتہہ سے وہ ٹکڑا اوسکی گود مین ڈالدیا اور فرمایا کہ اب وقت تنگ ہوگیا اور یہ ٹکڑا تیرا مرشد ہے اوس درویش کی زبانی ہے کہ اوس ٹکڑے کی ملتے ہی مجہکو اسقدر حاصل ہوا اور ایسی آناً فاناً ترقی ہوئی کہ تیس برس ریاضت کی تہی اوسکی بو بہی نہ پائی تہی - **نقل ہے** کہ ایک شخص حضرت کے خویشون مین تہا اوسکی بیٹا زندہ نہ رہا کرتا تہا اور جو لڑکا پیدا ہوتا وہ مرجاتا ایکدفعہ اوسکے گہر بیٹا پیدا ہوا اوسکو لیکر حضرت کی خدمت مین حاضر ہوا اور عرض کی کہ حضرت مینے نیاز کی ہے کہ اگر یہ لڑکا زندہ رہا تو آپکی غلامی مین دونگا حضرت نے بعد توجہ فرمایا کہ اس لڑکے کا نام عبدالحق رکہنا انشاء اللہ تعالے زندہ رہے گا لیکن ہر مہینہ پانچ بہلولی حضرت خواجہ بہاء الدین نقشبند رحمۃ اللہ علیہ کے نیاز دیا کرنا چنانچہ بہ برکت انفاس وہ لڑکا زندہ رہا - **نقل ہے** کہ ایک شخص جان محمد جالندہری

حضرت کی خدمت مین رہا کرتا تہا اوسکو حضرت نے قادریہ طریق مین داخل کیا تہا کوئی شخص اکبرونہ
حضرت کے مہمان آئے اونہون نے حضرت سے دریافت کیا کہ اس شخص کو آپنے کس طرح
مین داخل کیا ہے حضرت نے فرمایا کہ قادریہ مین اوس مہمان نے کہا کہ اس شخص کا باپ میرا
بہی آشنا تہا مین بہی اسکی سفارش کرتا ہون کہ آپ اسکو حضرت غوث الثقلین حضرت شیخ عبدالقادر
جیلانی سے ملا دیجئے اسی اثنا مین حضرت اوٹہے باہر تشریف لائے اوس سے فرمایا کہ جان محمد
قطب تارہ کو پہچانتے ہو یہ ہے اور فرمایا کہ خوب دیکہہ جان محمد نے جو خوب غور سے دیکہا تو
اوسمین سے ایک شخص سیاہ کمل پہنے باہر نکلا اور تیر کیطرح اوسجگہ آگیا حضرت نے فرمایا کہ انکی
قدمبوسی کر یہ غوث الثقلین ہین چنانچہ جان محمد فی الفور قدمبوس ہوا بعد ازان حضرت
غوث الثقلین رخصت ہوئے اور پہر اوسی ستارہ کیجانب متوجہ ہوئے اور اوسمین غائب ہوگئے جب
حضرت وضو وغیرہ سے فارغ ہوئے اور مسجد مین تشریف لائے تو اوس مہمان نے پوچہا کہو
حضرت غوث الثقلین کو دیکہا جان محمد نے کہا کہ دیکہا۔ **نقل** ہے کہ ایک شخص سے حضرت نے
فرمایا کہ تیری اور فلانی کی ولائت ابراہیمی ہے اوس شخص نے دلمین خیال کیا ہر چند کہ فرمودہ
حضرت کافی ہے لیکن اگر مجہکو بہی معلوم ہوجاتا تو خوب تسلی ہوتی اوسیروز شبکو حضرت خلیل الرحمن
علی نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام کو خواب مین دیکہا اور یہہ بہی دیکہا کہ حضرت بہی موجود ہین اور وہ
دونون شخص بہی کہڑے ہین حضرت نے اون دونون شخصون کے ہاتہہ پکڑکر حضرت ابراہیم
کے قدمونپر ڈالدیا چنانچہ اون شخصون نے حضرت خلیل کی قدمبوسی کی اور پہر اپنی جگہہ کہڑے
ہوگئے صبح کو جب حضرت کی خدمت مین حاضر ہوئے اور اپنی واقعہ نہین سنایا تہا کہ
حضرت نے فرمایا کہ جو کچہہ کہدیا ہے اوسمین تردد کی گنجائش نہین ہے تمکو کیا معلوم ہے کہ
جملہ سالکان راہ کو اپنے مشرب و استعداد کا علم پورا پورا نہین دیتی بلکہ اس قسم کا علم شاذ و نادر
کسی زمانہ مین کسی شخص کو ہوتا ہے شیخ نجم الدین کبروی کی نقل ہے کہ وہ اپنے زمانہ کے قطب تہے لیکن
یہ معلوم نہ تہا کہ میری کونسی ولایت ہے چنانچہ اسبات کی تحقیق کیواسطے ایک اپنی اصحاب کو

ایک اور بزرگ کی خدمت مین جو کہ علم احوال رکھتے تھے بھیجا اوس بزرگ نے دیکھتے ہی
کہدیا کہ تیرا بھودی کیا کرتا ہے مرید یہ سنکر خاطر جمع ہوا اور واپس ہوکر اپنے پیر کی خدمت
مین آیا اور سارا قصہ کہہ سنایا شیخ بہت خوش ہوئے اور کہا یہ انہون نے میری موسوی
المشرب ہونیکی بشارت دی ہے حضرت کے صاحبزادہ کلان محمد صادق کی ولایت
ابراہیمی تھی حضرت نے اپنی تصرف سے اونکو ولایت محمدی پر پہونچایا اور یہ تصرف راقم
الحروف کے نزدیک اعظم کرامات سے ہی ہر ولی کا تو کیا ذکر ہے اگر ہزار بلکہ دس ہزار اولیا مین سے
ایک مین بھی یہ طاقت ہو تو آفرین بر دست و بر بازوے او۔

مقام نوان حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی کے محبوس ہونیکے بیان مین

جب حضرت مجدد الف ثانی کا سن شریف پچاس سے متجاوز ہوا تو آپ فرمایا کرتے کہ ترپن برس
کی عمر مین قضا معلق ہے دیکھئے کیا پیش آتا ہے اور گاہ گاہ یہ بھی فرماتے کہ ابھی تک میری
پرورش جمالی طور سے ہوئی اب منظور رب العالمین جلالی طور سے کرنے کی ہے خیر جیانکہ
پرورش سید سید میر دیم اب اسکے ظہور کی یہ شکل ہوئی کہ قبل ازین عہد اکبری مین اسلام کا
اسقدر ضعف اور کفر کا زور ہوگیا تھا کہ ایکادسی کے دن بازار بند رہتے اور رمضان مبارک
مین علانیہ دن کو ملنور گرم رہتے اکبر خود الوالعزم بن بیٹھا تھا سجدہ کراتا تھا خیر وہ وقت تو
گزر گیا جب جہانگیر جانشین ہوا تو مسلمان خوش ہوئے کہ اب دین کو ترو تازگی ہوگی مگر
وہ الولد سر لابیہ نکلا پہلے ہنود کا زور تھا اب رافضی امیر وزیر بن بیٹھے سجدہ اوسیطرح قائم رہا
اہل ہنود کے رسوم کی جگہ رفض کی بدعات جاری ہوگئین ان جملہ امور کی جب حضرت کو خبر
پہونچتی تو آپ فرماتے کہ جب تک مین اپنے نفس پر تکلیف نہین اوٹھاتے کا تجدید دین کما حقہ
نہین ہوگی مگر کل امر مرہون باوقاتہا وہ وقت ابھی دور تھا رد رفض مین آپ مکاتیب
و رسائل تحریر فرماتے اور رافضی امیر وزیر اونکو دیکھکر جلتے گر کیا کرسکتے منتظر موقع رہتے کہ اسی اثنا

ین حضرت نے اپنے خلیفہ بدیع الدین کو کہ نہایت مقرب تہا لشکر مین امر معروف کیواسطے بہیجدیا
ور فرمایا کہ تمکو لشکر مین قبولیت عظیم ہوگی اگر بباعث بعض امور کے کچہہ تکلیف پہونچے تو
با ستقامت برداشت کرنا اور اوسجگہ ٹہرے رہنا اور جب تک مین طلب نکرون ہرگز ہرگز نہ آنا
الحق کہ لشکر مین پہونچکر شیخ کو ایسی قبولیت ہوئی کہ صدہا ہزارہا آدمی صبح شام حاضر مجلس
ہوا کرتے اور بسا اوقات بڑے بڑے امیرون کو بباعث کثرت اژدحام زیارت نصیب
نہوتی یہ امر رعد افض کو کہ نورجہان کے بہائی وغیرہ اور گویا کہ مالک دربار بنی ہوئی تہی نہایت
شاق گذرا اور ایک روز موقع پاکر سلطان سے کہا کہ سرہند مین ایک شخص شیخ احمد نامی
رہتا ہے وہ اپنے تئین حضرت ابابکر صدیق سے افضل بتلاتا ہے اور دعوی تجدید الف
ثانی کرتا ہے صدہا ہزارہا سوار جرار اوسکے پاس موجود ہین تمام سلاطین و خوانین توران
و ماوراالنہر اوسکے حلقہ بگوش ہین علاوہ ازین شیخ کے صدہا خلیفہ جابجا منتشر ہین اور اون
خلیفون کے صدہا مرید ہین چنانچہ ایک اسجگہ لشکر مین بہی موجود ہے تمام سپاہ و ارکان
سلطنت آپکے اوسکے پاس حاضر ہوتے ہین شیخ کے دل مین داعیہ سلطنت ہے کہین ایسا
نہو کہ مثل شاہ اسمعیل فقیر کے یہ بہی مالک سلطنت بن بیٹہے اسلئے اسکا علاج قبل از وقت
کرنا چاہیئے اور فی الحال اسکے انسداد کی یہ شکل ہے کہ شیخ کو اسجگہ طلب کیا جاوے اور
اوسکو کسی بہانہ سے قید کردینا چاہیئے کہ آیندہ کو کسیطرح کا اندیشہ فساد نرہے یہ بات بادشاہ
کو پسند آئی اور حضرت کو سرہند سے طلب کیا جب حضرت تشریف لائے تو وزیر نے
ایسے وقت بادشاہ سے ملاقات کرائی کہ وہ نشہ مین چور تہا بادشاہ نے دریافت کیا کہ ہمنے
سنا ہے کہ تم اپنے تئین حضرت ابابکر صدیق پر ترجیح دیتے ہو حضرت نے فرمایا کہ ہم حضرت
علی کو کہ خلیفہ چہارم ہین حضرت ابابکر صدیق پر ترجیح نہین دیتے تو اپنے تئین کسطرح دینگے
سراسر خلاف عقل و نقل ہے اور جس عبارت سے لوگ یہ مطلب نکالتے ہین اوسکا یہہ
منشا نہین ہے بلکہ اوسکی ایسے مثال ہے کہ مثلا کسی شخص کو تم اپنے پاس بلاؤ اور سرگوشی

کرو تو ضرور ہے کہ وہ شخص پنج ہزاری وہفت ہزاری کی جگہ پر گذرتا ہوا آویگا اور بعد سرگوشی
پھر اپنے مقام پر واپس آجاویگا تو اس عبور مقامات پنج ہزاری وہفت ہزاری سے یہ لازم
نہین آتا کہ وہ شخص اون ہفت ہزاری وغیرہ سے بڑہ گیا اسبات کو سنکر بادشاہ خاموش ہوگیا
کہ اتنے مین وزیر بول اوٹہا کہ یہ شخص کیسا منکبر ہے کہ آپ کو سجدہ کیا سلام علیک بہی نہین
کی اسبات پر سلطان افروختہ خاطر ہوگیا اور کہا کہ تمنے سجدہ وسلام کیون نہین کیا حضرت
نے فرمایا کہ سجدہ سوا رخدا کے اور کو جائز نہین اور سلام علیک اسواسطے نہین کی کہ تو جواب
نہ دیتا اور گنہگار ہوتا بادشاہ نے کہا کہ سجدہ تمکو کرنا پڑیگا حضرت نے فرمایا کہ مین سجدہ نہین
کرونگا کہ اتنے مین مفتی عبدالرحمن نے کہ اکابر علماء وقت سے تہے کہا کہ مین فتوی دیتا ہون
کہ اسوقت سجدہ کرنا جائز ہے کہ جان کا بچانا فرض ہے حضرت نے فرمایا کہ مُلّاجی یہ فتوی
تمہارے واسطے ہے میرے واسطے نہین سجدہ کرنا ایسی حالت مین رخصت ہے اور عزیمت
یہ ہے کہ سوا رخدا کے اور کسیکو نکرے تب بادشاہ نے حضرت کو قید کردیا روضۃ القیومیہ مین
لکہا ہے کہ شاہزادہ خرم جو کہ بعد ازان شاہجہان کے لقب سے ملقب ہوا حضرت کی قید
سے نہایت پریشان ہوا اور حضرت کے پاس مع مفتی عبدالرحمن کتاب وفقہ گیا کہ اوسمین جواز
سجدہ تحیت تہا اور عرض کی کہ اگر آپ سجدہ کرلینگے تو پھر مین آپکی رہائی کا ذمہ دار ہوتا ہون لیکن
حضرت نے منظور نفرمایا اور یہ بہی روضۃ القیومیہ مین لکہا ہے کہ جب حضرت نے جہانگیر کے روبرو
سجدہ سے انکار کیا تو اوسنے کہا کہ آپ صرف سر جہکادین مگر حضرت اسپر بہی راضی ہوئے
تب کہا کہ میرے کے دروازہ مین کوتل آوا سکی یہ مطلب کہ اسمین سر جہکا کر نکلین گے تو سجدہ
کی شکل ہوجاگے اور حکم لغو نہ رہجائیگا مگر حضرت نے اوسمین بہی پہلے پیر نکالے یہ دیکہکر مارے
غصہ کے جلگیا اور آپ کو گوالیار کے قلعہ مین کہ جہان ایک افضی قلعدار تہا بہیجدیا جب آپ قید
ہوگئے تو مخلص وعزیز واقارب کو نہایت غم والم ہوا حضرت نے سب کی تسلی فرمائے
کہ انشاء اللہ میری یہان سے خلاصی ہوگی کیونکہ میرے پاس بعض بعض کا حصہ ہے

وہ اونکو پہونچتا ہے اور یہ امر بلا رہائی ممکن نہین اور فرماتے کہ یہان مجھکو ایک کام کیواسطے
بھیجا ہے جب وہ ہوجاگا انشاء اللہ تعالے رہائی ہوجائیگی اور حالت قید مین حضرت پر
کمال فیوض و برکات نازل ہوئی چنانچہ بعد رہائی بھی اونکو یاد کرکے حظ اوٹھایا کرتے
تھے چنانچہ ایک مکتوب مین تحریر فرماتے ہین درایام حبس گاہے کہ مطالعہ ناکامی و بے
اختیاری خود مینمودم عجب حظ میگرفتم و طرفہ ذوقے مے یافتم بلے ارباب فراغت ذوق
ارباب بلا را چہ دریابند و از جمال بلائے او چہ درک نمایند طفلان را حظ منحصر در شیرینی است
و آنکہ از تلخی حظ فراگرفتہ است شیرینی را بجوئے نیخرد ۵ مرغ آتشخوارہ کے لذت شناسد
دانہ را ۵ جب حضرت کو چھہ مہینہ حبس مین گزر گئے اور جو مراتب و مقامات پر اللہ تعالی کو
براہ جلال پہونچاتا تہا پہونچگئے تو رہائی کی پردہ قدرت سے یہ تدبیر ہوئی کہ بہانگیر کی لڑکی
نے خواب مین حضرت رسول صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم کو دیکہا گویا کہ آپ حضرت مجدد الف ثانی
کے بے ادبی سے نہایت ناراض ہین اور فرماتے ہین کہ فلان شخص کو جلد باعزاز و اکرام
بلاکر اپنا عفو تقصیر چاہو ورنہ سلطنت درہم برہم ہوجائیگی سلطان اوسوقت کشمیر مین تہا
اس خواب کو سنکر دلمین بہت ہراسان ہوا اور فی الفور حضرت کو اپنے پاس طلب کیا
اور نہایت عاجزی سے عفو تقصیر چاہی اور اپنی صحت کیواسطے کہا وندنون بیمار تہا دعا کرائی
چنانچہ بفضلہ صحت ہوگئی بعد ازان حضرت کا نہایت معتقد ہوگیا بلکہ مرید بہی ہوا اور توجہ
بہی لی ہے اور بسرکت وہدایت حضرت جملہ احکام شرع جاری کئے سجدہ تحیت موقوف ہو
مساجد منہدم شدہ از سر نو تیار ہوئین گائے کا گوشت علانیہ طور سے بازار و نمین فروخت
ہونے لگا غرضکہ اسلام کی تجدید ہوئی یہ سب کچہہ مگر حضرت کو اپنے ساتہہ رکہا اور لشکر
سے علیحدہ ہونے کی اجازت نہ تہی اب یہ معلوم نہین ہوتا کہ یہ رکہنا اصلاح دین کیواسطے
تہا یا مصلحت سلطنت کی نظر سے بہرحال جو کچہہ ہو نہایت ادب سے پیش آتا اور بارہا اپنے خاتمہ
بخیر و مغفرت کیواسطے عرض کرتا اور اپنے کردار سے سخت ندامت ظاہر کرتا چنانچہ اوسکی

تسلی کیواسطے حضرت نے ایک روز اونسے فرمایا کہ تو خاطر جمع رکھہ مین جنت مین جب جاونگا جب پہلے تجھکو داخل کرونگا سچ ہے نیکی بانیکان نرخاریست دنیکی بابدان کار عبداللہ انصاریست غرض کہ سلطان کے ہمراہ جسجگہ وہ جایا کرتا تہا تشریف لیجایا کرتے تھے خواجہ محمد ہاشم کشمی حضرت کے خلیفہ رحمۃ اللہ علیہم نے اپنے زبدۃ المقامات مین لکہا ہے کہ حضرت کے اسطرح سلطان کے ہمراہ پہرنے مین بڑی حکمت تہی یعنی بہت سے آدمی جو کسی وجہسے حضرت کی خدمت مین نہ پہنچ سکتے تہے وہ اس ذریعہ سے سعادت اندوز ہوئے چنانچہ خواجہ مرحوم نے لکہا ہے کہ ایک مرتبہ مین ہمراہ سفر تہا کہ لشکر سلطانی دریائے بیاس کے کنارہ فروکش ہوا اوسی نواح مین ایک گاؤن تہا کیا دیکہتا ہون کہ حضرت اوسطرف کو تن تنہا پیادہ تشریف لیجاتے ہین آپ کو دیکہکر مین بہی فوراً جب قریب پہونچا تو حضرت نے میری طرف متوجہ ہوکر فرمایا کہ اسوقت میرے دل مین یہ خیال آیا کہ اس گاؤن مین کوئی مسجد ہوگی وہان چلکر تازہ وضو کرکے نماز پڑہین خیر آگے تہوڑے دور چلے کہ ایک مسجد آگئی حضرت نے وضو کرکے نماز شروع کی کہ اتنے مین ایک شخص نے مجھسے پوچہا کہ یہ کون ہین مینے بتلایا کہ فلان بزرگ ہین یہ سنتے ہی وہ شخص دوانے بہاگا اور ایک معمر آدمی کو لیے آیا وہ شخص حضرت کے اوصاف سن سنکر نہایت مشتاق دیدار تہا لیکن بوجہ کبر سنی و دیگر موانع حاضر نہو سکتا تہا اوسنے حضرت کی قدمبوسی کی اور عرض کی کہ ہمارے اوج سعادت بدام ما افتد ۔ اکثر ترا گذر بر مقام ما افتد ۔ چنانچہ حضرت نے اوس شب مع جمیع مریدین و خلفاء اوسکے گہر دعوت نوش فرمائے اور وہ پیر مع جمیع توابع و لواحق داخل طریق ہوا الغرض کہ اسیطرح سے آٹہ سال سلطان کے ساتہہ پہرنے کا اتفاق ہوا۔

مقام دسوان حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی کی وفات کے بیان مین

سنہ ۱۰۳۴ ہجریہ صلی اللہ علی آلہ واصحابہ کو کہ اوسوقت حضرت کی عمر شریف ۶۳ برس کی تہی خاص خاص احباب سے فرمایا کہ ایسا معلوم ہوا ہے اور الہام ہوا ہے کہ قضائے مبرم ترسٹہ برس کی عمر مین ہے

اور اسبات سے حضرت نہایت خوش تھے کہ عمر بھی بموجب غایت متبعیت سید الابرار علیہ من الصلوٰۃ
نبوی ہوئی علی ارباب الصلوٰۃ والسلام ۱۰۳۱ ہجری مین حضرت امیر شریف مین تھے کہ آثار
قرب وصال ظاہر ہوے صاحبزادون کو اوسوقت سرہند شریف مین رہنے لکھا کہ ایام انتقال نزدیک
اور فرزند دوم صاحبزادہ بمجرد دیکھنے اس خط کے حاضر حضور ہوے ایک روز حضرت نے اپنے
فرزند ثالث خواجہ محمد معصوم کو خلوت مین طلب کرکے کہا کہ میرا اس جہان مین رہنے کا کوئی تعلق
نہین رہا اور منصب قیومیت تمکو عطا ہوا اور اشیاء تمہاری قیومیت پر بنسبت میری زیادہ راضی
ہین حضرت خواجہ محمد معصوم یہ سنکر باوجود حصول ایسی منصب عظیم الشان کے زار زار رونے لگے
اور ضبط گریہ نکر سکے فرماتے ہین کہ اوسوقت مین ایسا بدحواس ہوگیا کہ اسبات کو کہ نہایت امر
ضروری تھا نہ پوچھ سکا کہ ایا اشیاء میری قیومیت پر کیون زیادہ راضی ہین حضرت نے خواجہ محمد
معصوم صاحب کے اسقدر بیقراری دیکھکر فرمایا کہ ابھی میری زندگی مین ایک سال اور تین مہینہ اور
باقی ہین تمہارا قیام مجھسے ہے اور تمام اشیاء کا تمہے اس خبر کو سنکر حضرت صاحبزادہ کے
فی الجملہ تسلی ہوئی اور اب حضرت کی مرضی یہ ہوئی کہ سیر سے سلطان سے رخصت لیکر تو سکا
چلین اتفاقاً ایک روز قطب الاقطاب حضرت خواجہ معین الدین چشتی کے مزار پر انوار پر تشریف لیگئے اور بجگہ تادیر مراقبہ
فرمایا بعدہ جب باہر تشریف لائے فرمانے لگے کہ حضرت خواجہ نے طرح طرح کے اسرار و بھید ظاہر کئے
اور یہ بھی کہا کہ اپنی خلاصی کا فکر نہ کرو اور اس معاملہ کو اللہ تعالیٰ کے حوالہ کرو کہ اتنے ہی مین ایک
مجاور حضرت خواجہ کے مزار کا قہوہ پیش لایا اور حضرت کے حوالہ کیا حضرت نے اوسکو خادم کے
حوالہ کیا اور کہا کہ اسکو میرے کفن کیواسطے رکھہ چھوڑو اسکی تھوڑی مدت کے بعد حضرت کو
سلطان نے رخصت کردیا اور حضرت سرہند شریف مین تشریف لائے اور اپنے واسطے علیحدہ
خلوت خانہ مقرر کرکے گوشہ گزین ہوے اور کاروبار ارشاد حضرت خواجہ محمد معصوم کے سپرد
کردیا بلکہ جو شخص بیعت ہونے آتا اوسکو بھی اونہین کے پاس بھیجدیتے اور خود صرف جمعہ کے دن
باہر تشریف لاتے اونہین ایام کا ذکر ہے کہ شب برات کی رات حضرت نصف شب کے بعد

خلوت سے گھر مین تشریف لائے والدہ مخدومزادگان کہ اوسوقت تسبیح خوانی مین مشغول تہین
بے ساختہ اونکی زبان سے نکلا خدا جانے آج کس کس کا نام دفتر ہستی سے محو کیا ہو حضرت نے خوب دیا
کہ تم بطریق شک کہتے ہو لیکن جو شخص دیکھتا ہے اور جانتا ہے کہ میرا نام دفتر ہستی سے محو کیا ہے
اوسکا کیا حال ہوگا یہ حضرت نے اپنی طرف اشارہ کرکے فرمایا غرض کہ ماہ ذالحج مین حضرت کو مرض
ضیق النفس عارض ہوا اونہین ایام مین حضرت نے فرمایا کہ حضرت شیخ الجن والانس شیخ عبدالقادر
جیلانی کو معاملہ مین دیکھا اور نہایت عنایت سے پیش آئے اور فرمایا کہ میرے اس شعر افلت
شموس الاولین وشمسنا - ابدًا علی افق العلی لاتغرب وقول قدمی ھذا علی رقبۃ کل ولی اللہ
سے لوگ حیران ہین تم اسکا حل لکھنا کہ اس بیماری سے تمکو صحت ہے لیکن حضرت کو اسحالت مین
شوق لقا از حد تہا اور ہر وقت بتراننا اللھم الرفیق الاعلی مترنم رہتی تہی اور فرمایا کرتے تھے کہ اگر طبیب
کہدین کہ ترا یہ مرض لادوا ہے تو اللہ تعالی کے شکر مین فقیرون کو روپیہ بانٹون اور اسی شوق کی
وجہ سے حضرت غوث پاک کے شعر و کلام کے خود شرح تحریر نہ کرسکے لیکن جب فرمودہ حضرت غوث الثقلین
چند روز کیواسطے صحت ہوگئے اس چند روزہ ایام صحت مین حضرت بیماری کے دنون کو یاد کیا کرتے
اور فرمایا کرتے کہ جو حلاوت اور لذت اون دنو نمین تہے اب نہین ہے تصدق و خیرات بکثرت
کرتے تھے کسی نے عرض کی کہ اسقدر خیرات رفع بلیہ کیواسطے ہے فرمایا نہین بلکہ شوق وصل
مین اور اشک حسرت آنکہو نمین لاکر فرمایا - آج ملا واکنتہ سون سکہی سب جگ دیسون وار - غرض کہ
بارہوین محرم کو حضرت نے فرمایا کہ مجہکو آگاہ کیا ہے کہ چالیس اور پچاس دنکے بیچ مین اس جہان سے
اوس جہان کو جانا ہوگا اور قبر کی جگہ یہی دکہلائی ہے - اور اوسکے بعد ہر روز دن گنے جاتے
تہے حتی کہ بائیسوین صفر کو حضرت نے مجمع اصحاب مین فرمایا کہ اوس میعاد کے چالیس دن گذرگئے
اب دیکھیے اس پانچ سات دنمین کیا ہوتا ہے اور یہ بہی فرمایا کہ ان ایام صحت مین جو کمال
کہ نوع بشر کو حاصل ہونی ممکن تہے وہ مجہکو اللہ تعالی نے بطفیل حبیب خود عطا فرمائے ہین اس
کلام سے صاحبزادہ نہایت پریشان خاطر ہوئے کہ بوئے الیوم اکملت لکم دینکم واتممت علیکم

نعمتی کی آتی تہی - ۲۳ تاریخ صفر کو حضرت نے تمام کپڑہ تقسیم کردیئے اور تب پھر عود کر آئے
یہ بھی مطابق سنت واقعہ ہوا کہ رسول اللہ صلعم کو بیمار ہونیکے بعد صحت ہوگئی تہے اور مرض موت
پھر لاحق ہوا تہا اسی بیماری مین حضرت نے خادم سے فرمایا کہ دو روپیہ کے کوئلہ انگیٹھی کیواسطے
لے آجب وہ چلا گیا پھر بلایا کہ ایک ہی روپیہ کے لانا واعظ الہی کہتا ہے کہ اتنی فرصت کہان ہے
پھر فرمایا کہ اچہا دو ہی کے لے آو جب کوئلہ آگئے تو نصف اپنے واسطے رکہے اور نصف گہر بہیجدیئے
لکہا ہے کہ جسوقت حضرت کا انتقال ہوا اوسوقت وہ کوئلہ بہی ختم ہوچکے ان ایام مرض مین
صاحبزادون کو افاضہ علوم بیش از بیش فرمائے چنانچہ خواجہ معصوم رحمۃ اللہ تعالے کو یہ بہی وصیت
فرمائی کہ حضرت غوث پاک کے شعر کی شرح بہی تحریر فرمائین اور باوجود شدت مرض اور کثرت ضعف
اوسکو زبان مبارک سے بیان بہی فرمایا چنانچہ حضرت صاحبزادہ صاحب نے حضرت کے انتقال کے
تیسرے دن مزار شریف کے سامنے بیٹہکر بچشم پرآب اوسکو تحریر فرمایا - اوس ضعف مین بیان
حقائق و دقائق جو بکثرت فرمایا تو ایک روز خواجہ محمد سعید صاحب فرزند ثانی نے عرض کی کہ آپ کو
بیان کرنے مین تکلیف ہوتی ہے کسی اور وقت فرصت سہی فرمایا کہ وقت کہان اور فرصت کیسے پھر جانے
اسقدر رہوسکے یا نہ اور تمام بیماری مین نماز تہجد و فرائض بجماعت ادعیہ و اوراد ماثورہ و ذکر و مراقبہ
بدستور سابق کرتے رہے اور کوئی دقیقہ دقایق شریعت و طریقت سے فروگذاشت نکیا قریب وصال حضرت کو اکثر
غنیمت ہوجاتے تہے صاحبزادون نے عرض کی کہ آیا یہ غنیمت استغراق سے ہے یا ضعف سے فرمایا استغراق سے ہے
بعض معاملات جو درمیان ہین چاہتا ہون کہ وہ کما حقہ منکشف ہوجائین اور کچہ مجمل مجمل صاحبزادون سے
کہے بہی جسوقت افاقت ہوتی وصایائے دردانگیز فرمائے اور اکثر وصایا تحریص متابعت و التزام
سنت و اجتناب از بدعت و دوام ذکر و مراقبت کے ہوئین فرمائے کہ سنت نبوی کو دانتون سے
پکڑنا چاہیئے اور یہ وصیت بہی بحکم سنت تہی کہ جناب رسول صلعم نے بہی بوقت انتقال وصیت
فرمائے تہے اور چند وصایا مین فرمایا کہ صاحب شریعت علیہ الصلوۃ والتحیہ کوئی دقیقہ نصیحت
کا فروگذاشت نہین کیا چاہیئے کہ کتب فقہ سے طریق کا مابمتابعت کا اختیار کرین اور فرمایا کہ میرے

تجہیز و تکفین مین رعایت سنت کی رکھنا اور یہ بھی وصیت فرمائی تھے کہ میری قبر کسی گمنام جگہ کرنا
صاحبزادون نے عرض کی کہ پہلے آپنے فرمایا کہ فلان جگہ میری قبر بنانا اور اب اسطرح مرضی ہے
فرمایا کہ جب اسیطرح مرضی تھی مگر اب کہا کہ صاحبزادون کو قبول کرنے مین توقف ہو فرمایا کہ والد
کی قبر کے پاس کچی قبر بنانا تاکہ تھوڑی مدت مین نیست و نابود ہو جائے مگر جب اسکے بھی قبول کرنے
مین صاحبزادونکی جانب سے تردد دیکھا تو متبسم ہوکر فرمایا تمکو اختیار ہے جہان چاہو دیکھنا وہین رکھدینا رات
کیوقت کہ اوسکی صبح کو انتقال ہوگا خادمون سے جو کہ بیمار داری مین حاضر تھے فرمایا کہ تمنے بڑی تکلیف اوٹھائی
نیز آجکی رات کی اور ہے دیکھ ثلث شب کو اوٹھے وضو کرکے تہجد پڑہا اور فرمایا یہ آخری تہجد ہے صبح
اشراق کیوقت بول کیواسطے طشت حاضر کیا اوسمین ریت نہ تھا فرمایا کہ اسمین ریگ ڈال لاؤ کہ بلا ریگ
بہینٹین اوڑنے کا اندیشہ ہے سبحان اللہ یہ وقت اور یہ احتیاط بعد اوسکے فرمایا کہ شاید وشاید کہ حضرت کو
معلوم ہوگیا تھا کہ اب وضو کرنیکی فرصت نہین ملیگی اسواسطے نقص وضو نفرمایا اور ترک بول کیا کہ بلا بات
سبحان کے تشریف لیجاوین الغرض بطریق مسنونہ داہنا ہاتھہ داہنے رخسار مبارک کے نیچے رکھکر حضرت
لیٹ گئے اور ذکر مین مشغول ہوگئے اور سرعت نفس شروع ہوگئے صاحبزادے نے دیافت کیا کہ حال شریف
کیسا ہے فرمایا کہ جو دو رکعت نماز پڑہی ہین وہ ہے کافی ہین یہ کلام بھی بتابعت انبیا سرزد ہوا
کیونکہ آخر مین کلام اکثر انبیا کا صرف نماز تھا اور اسکے بعد کوئی کلام نکیا سوائے ذکر ذات کے اور ایک
لحظہ کے بعد جان سبحانہ بتسلیم کے رحمۃ اللہ سبحانہ رحمۃ واسعۃ ابدیۃ انا للہ وانا الیہ راجعون جسوقت حضرت
کو نہلانیکے واسطے تخت پر لٹایا دیکھا کہ مسکراتے ہین اور دونون ہاتھہ جسطرح کہ نماز مین باندھتے تھے باندھے
ہوئے ہین حالانکہ صاحبزادہ صاحب نے بوقت انتقال سیدھے کردیئے تھے چنانچہ پھر سیدھے کردیئے تھوڑی
دیر مین پھر دیکھا تو پھر اوسیطرح باندھے ہوئے تھے پھر سیدھے کردیئے لیکن پھر اوسیطرح ہوگئے جب
حاضرین نے یہ متواتر معاملہ دیکھا تو دست کش ہوگئے اور خیال کیا کہ اوسمین کچھ بھید ہے اور اوسیطرح
رہنے دیا حضرت کو تین جامون سفید نفاذہ قمیص وازار سے حسب وصیت کفن دیا عمامہ نہ دیا کہ اتفاق
فقہا و محدثین ہے کہ حضرت رسول صلعم و حضرت ابو بکر صدیق کو نہ دیا تھا اور نماز جنازہ حضرت

خواجہ محمد سعید رحمۃ اللہ علیہ فرزند ثانی نے پرورش پائی اور حضرت خواجہ محمد صادق حضرت کے فرزند اکبر کے
محاذی مین دفن کیا گیا ایک مدت اسجگہ دفن ہونیکے واسطے حضرت نے اشارہ فرمایا تہا اور یہی جگہ
ہے کہ جسکی شرافت مین تحریر فرمایا ہے الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین اصطفی بعنایت اللہ تعالے
وسبحانہ وبصدقہ حبیبہ تعالے علیہ وعلی آلہ الصلوٰۃ والسلام والتحیہ والبرکہ بلدہ سرہند کو بازمین انبیاء کی
من است کہ برائے من چاہ عمیق تاریک پر کردہ صفہ بلند ساختہ اند و برا کثر بلاد و بقاع آزا رتفاع
دادہ و نور ہے در آنزمین ودیعت گشتہ است کہ مقبس از نور بے صفتی و بے کیفی ست و در نگ نہاری
کہ از زمین مقدسہ بیت اللہ ساطع و لامع است پیش از استحال فرزندی اعظمی مرحومی بچند ماہ این
نور را برین درویش ظاہر ساختہ بودند و در زاویہ زمین مکنائے فقیر از انشان دادہ نوری نورانی
ساطع کہ گروہی از صفت و شان بوے راہ نیافتہ بودند از کیفیات منزہ و مبرا آرزو ے آنشد کہ آن
زمین مدفن من شود و آن نور بر سر قبر من لامع بود این معنی را بفرزندی اعظم کہ صاحب سعید بود ظاہر ساختم
و آن نور را از ان آرزوے مطلع گردانیدم اتفاقا فرزندی مرحومی باین دولت سعادت کرد
خاک در در یائے نور مستغرق گشت ۵ نبتا للارباب النعیم بقیہا ۵ و للشقاشق المسکین ما بخرع ۵ اشراقت
این بلدہ اعظم ست کہ مثل فرزندی اعظمی کہ از اکابر اولیا اللہ است در آنجا آسودہ است و بعد از مدتے
ظاہر شد کہ آن نور مودع لمعہ ایست از انوار قلبیہ این فقیر کہ از نیجا اقتباس نمودہ در آن زمین افروختہ
اند در رنگ آنکہ چراغی از مشعلہ بر افروزند قل کل من عند اللہ فمال ہؤلاء القوم لا یکادون یفقہون حدیثا
سبحان ربک رب العزۃ عما یصفون والسلام علی المرسلین والحمد للہ رب العالمین ۔ حضرت خواجہ
محمد معصوم فرزند ثالث مجدد الف ثانی نے لکہا ہے کہ حضرت مجدد الف ثانی فرمایا کرتے تہے کہ جسطرح
زمین روضہ منورہ خاتم الرسل صلعم زمین جنت سے ہے چنانچہ حدیث مین القبر والمنبر ہی روضۃ
من ریاض الجنۃ اسپر دال ہے اسیطرح حق تعالے نے بکمال فضل بیاعث غایت اتباع حضرت
صلے اللہ علیہ وسلم میرے روضہ کی زمین کو بہی جنت کیا ہے چنانچہ اگر میری قبر سے کوئی ایک
مشت خاک لیکر اپنی قبر مین ڈالے تو اسکے نجات کیواسطے امید عظیم ہے تکلیف من دفن فیہا بخیر

شاہ اورنگ زیب نے یہ بشارت سنکر ایک کبڑا اس خاک کا بھر کر اپنے خزانہ مین رکھا تھا۔ حضرت کا وصال
بروز سہ شنبہ بوقت قریب چاشت بتاریخ ۲۸ صفر المظفر سنہ ۱۰۳۴ سنہ مین ہوا ہے۔ **نقل ہے**
کہ خواجہ محمد معصوم رحمۃ اللہ علیہ نے حضرت کو خواب مین دیکھا پوچھا کہ سوال منکر نکیر کے کیونکر گذرے حضرت نے
فرمایا کہ اللہ تعالیٰ نے بکمال رحمت اول الہام کیا کہ اگر تو کہے تو یہ دو فرشتہ یعنے منکر نکیر ترے
پاس آئین یعنے عرض کی کہ اس بندہ مسکین کے پاس نہ آئین اللہ تعالیٰ نے بکمال رحمت میرے پاس
نہ بھیجا پھر حضرت خواجہ محمد معصوم نے دریافت کیا کہ ضغطہ قبر کے کسطرح ہوے فرمایا کہ ہوا مگر اقل قلیل
واقعہ مین یہ بھی معلوم ہوا کہ گویا کوئی شخص کہتا ہے کہ اقل قلیل بسہیل تواضع فرماتے ہین ورنہ کچھ نہیں ہوا

مقام گیارہوان حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی کی بشارات کے بیان مین

اللہ تعالیٰ نے حضرت کے وجود مسعود کو اپنی عجائبات قدرت کا ایک نمونہ بنایا تھا کہ جسکے ظہور کی
حضرت سید المرسلین خاتم النبیین صلے اللہ علیہ وآلہ واصحابہ وسلم نے ہزار برس پہلے بشارت
دی تھی کہ یکون رجلا فی امتی یقال له صلاة یدخل الجنة بشفاعته کذا کذا۔ چنانچہ اسکے تصدیق
مین حضرت نے مکتوب ششم جلد دویم مین فرمایا ہے الحمد لله الذی جعلنی صلته البحرین الخ مکتوب
شریف شروع سے اسطرح چلتا ہے الحمد لله وسلام علی عباده الذین اصطفی انکارم کہ مقصود
از آفرینش من آنست کہ ولایت محمدی بولایت ابراہیمی علیہما الصلوٰۃ والتحیات منضبغ گردد حسن
ملاحت ابن ولائت باجمال صباحت آن ولایت ممتزج شود ورد فی الحدیث اخی یوسف
اصبح وانا املح وبین الصباغ وامتزاج مقام محبوبیت محمدیہ بدرجہ علیا رسد مانا کہ مقصود از
امر باتباع ملت ابراہیم علی نبینا وعلیه الصلوٰۃ والسلام حصول این دولت عظمی بوده است وطلب
صلوٰۃ وبرکات مماثل صلوٰۃ وبرکات حضرت ابراہیم علی نبینا وعلیه الصلوٰۃ والسلام برای
این غرض بوده ملاحت وصباحت ہر دو مبنی از حسن ذات اند تعالے بے مزج صفات لیکن
حسن صفات در افعال وآثار ہمہ مستفاد از حسن صباحت است کہ کثیر البرکت است حسن ملاحت

بحضرت اجمال مناسب تر است گویا ملاحت مرکز نیست مرحسن را و صباحت دائرہ آن مرکز
و در حضرت ذات تعالی و تقدس چنانچہ بساطت است وسعت است نیز نہ آن بساطت و
وسعت کہ در فہم ما در آید و نہ آن اجمال و تفصیل کہ مدرک ما گردد ولا تدرکہ الابصار ھو یدرک
الابصار وھو اللطیف الخبیر ۔ بساطت و وسعت کہ در حضرت ذات تعالی اثبات مے نمائیم
از یک دیگر جدا اند نہ آنکہ عین یک دگر اند چنانچہ بعضے گمان بردہ اند اما تمیزے کہ در میان انہا
در آن مرتبہ ثابت است خارج از محیط ادراک ما است و بیرون از دائرہ افہام ما پس ملاحت
و صباحت نیز در آن مرتبہ متمیز باشند و احکام یکدیگر از ہمدیگر جدا بود کما لا یخفی کہ با نہا متعلق
شوند از ہمدیگر جدا باشند و آنچہ مقصود از آفرینش خود می دانستم معلوم شد کہ بحصول پیوست
و مسئول ہزار سالہ باجابت قرین گشت الحمد للہ الذی جعلنی صلۃ البحرین و مصلحا بین الفئتین
اکمل الحمد علی کل حال والصلوٰۃ والسلام علی خیر الانام وعلی اخوانہ الکرام من الانبیاء و
الملائکۃ العظام ۔ و چون صباحت نیز رنگ ملاحت متلون گشتہ است لاجرم مقام خلت
ابراہیمی نیز وسعتے پیدا کردہ است و محیط حکم مرکز نیز یافتہ باید دانست کہ مقام محبت بمرتبہ ملاحت
مناسبت دارد و مقام خلت بمرتبہ صباحت در محبت محبوبیت صرف نصیب خاتم الرسل است
علیہ وعلیہم الصلوٰۃ والسلام و محبیت خالص بحضرت کلیم علی نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام و حضرت
خلیل علی نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام نسبت یاری و ندیمی دارد و محب و محبوب دیگر است
و یار و ندیم دیگر ہر کدام نسبت علیحدہ است و این فقیر چون مرا بحر ولایت محمدی و ولایت موسوی
است علی صاحبہا الصلوٰۃ والسلام والتحیۃ موطن و مسکن در مقام ملاحت وارد بواسطہ غلبہ
محبت ولایت محمدی علی صاحبہا الصلوٰۃ والسلام والتحیۃ نسبت محبوبیت غالب است و نسبت
محبیت مغلوب و مستور ۔ اے فرزند باوجود این معاملہ کہ بخلقت من مربوط بودہ است کارخانہ
عظیم دیگر بمن حوالہ فرمودہ اند و برائے پیری و مریدمرا نیاوردہ اند و مقصود از خلقت من تکمیل
و ارشاد خلق نیست معاملہ دیگر است و کارخانہ دیگر درین ضمن ہر کہ مناسبت دارد فیض خواہد گرفت

والالا معاطہ تکمیل وارشاد نسبت بآن کارخانہ امریست بمجرد مطروح فی الطریق دعوت انبیا علیہم الصلوٰۃ والتسلیمات نسبت بمعاملہ باطنیہ ایشان ہمین حکم دارد ہرچند منصب نبوت ختم یافتہ است اما از کمالات نبوت وخصائص آن بطریق تبعیت وورثت کمل تابعان انبیاء نصیب است علیہم الصلوٰۃ والتحیات حدیث مین آیا ہے کہ بعد ہر صدی کے ایک شخص پیدا ہوتا ہے کہ وہ تجدید دین محمدی کرتا ہے اور اسیطرح یہ بھی سنت اللہ جاری ہے کہ بعد ہزار سال کے ایک پیغمبر اولوالعزم پیدا ہوتا ہے اور وہ تقویت دین کرتا ہے کیونکہ ہر فرد بشر خواہ نبی ہو یا غیر نبی عالم خلق وعالم امر سے مرکب ہے اللہ قول حق سبحانہ تعالےٰ قل انما انا بشر مثلکم الخ اسپر دال ہے - پیغمبر وہ کہ اس جہان مین واسطے مناسبت خلق کے کہ افادہ اسی پر موقوف ہے بشریت - روحانیت پر یعنے عالم خلق عالم امر پر غایت ہوتا ہے لیکن بعد ارتحال جانب روحانیت غالب آجاتا ہے اور بشریت نقص پذیر ہوتی جاتی ہے اور خلق سے مناسبت کم ہوتی جاتی ہے چنانچہ بعض اصحاب کرام کو اتفاق ہے کہ ابھی آنحضرت علیہ الصلوٰۃ والسلام کو دفن کرکے فارغ نہین ہوئے تھے کہ دلون مین تفاوت پیدا ہوگئی تھی ہوسکے یہ بھی وجہ تھی کہ ایمان مشہودی مبدل بایمان غیبی ہوگیا تھا اور جب ہزار سال گذر گئے تو پایہ روحانیت اسقدر غالب ہوجاتا ہے کہ جانب بشریت کو بتمام اپنے ہرنگ کرلیتا ہے اور مناسبت بشری جو خلق سے تھی وہ جاتی رہتی ہے لاجرم امت مین جو آمدی احکام شرع مین فرق عظیم ہوجاتا ہے پس اوسکی تجدید کیواسطے ایک پیغمبر اولوالعزم مبعوث ہوتا ہے کہ تقویت دین وشرع کرے لیکن جب آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم کے اسکو ہزار سال گذرے اور مطابق قاعدہ کے دین مین سستی وشیوع بدعت وظلمت ہوگئی اور چونکہ آپ خاتم النبیین ہین اور اور نبی اولوالعزم کا پیدا ہونا ممنوع وخلاف شرع لہذا انحضرت تنہا کوئی شخص اون کمالات کا پیدا ہوتا کہ وہ قائم مقام اولوالعزم ہوتا اور تجدید دین متین کرتا لہذا اللہ تعالیٰ نے اپنے فضل وکرم سے وہ کمالات حضرت امام ربانی شیخ احمد سرہندی رحمۃ اللہ علیہ کو عطا فرمائی اور مجدد الف ثانی کیا ۵ فیض روح القدس ارباز مدد فرماید وہر کہ ان ہم

بگذند انچہ مسیحا میکرد ۔ واللہ یختص برحمتہ من یشاء ۔ چنانچہ حضرت نے مکتوب چہارم جلد
دوم مین بعد تشریح علم الیقین فرمایا ہے وراء ما بنعت ربک فحدث اپنے تجدید کا اسطرح اظہار
کیا ہے از عین الیقین وحق الیقین چہ گویم واگر گویم کہ فہم کند و کہ دریابد این معارف از حیطہ
ولائت نیست ارباب ولایت ورنگ علماء ظواہر دراداک آن عاجزند و در درک آن قاصر این
علوم مقتبس از مشکوٰۃ انوار نبوت اند علی اربابہا الصلوٰۃ والسلام والتحیہ کہ بعد از تجدید الف
ثانی بہ تبعیت وراثت تازہ گشت اند و بطراوت ظہور یافتہ صاحب این علوم و معارف مجدد
این الف است کما لا یخفی علی الناظرین فی علومہ و معارفہ التی متعلق بالذات والصفات والاسماء
وتتلبس بالاحوال والمواجید والمتجلیات والظہورات فیعلمون ان ہولاء المعارف والعلوم وراء
علوم العلماء ورای معارف الاولیاء بل علوم ہولاء بالنسبت الی تلک العلوم قشر وتلک المعارف
لب وذلک القشر واللہ سبحانہ الہادی ومیدانند کہ بر سرمایہ مجددی گذشتہ است الا مجدد
دیگر است ومجدد الف دیگر چنانچہ درمیان مائہ والف فرق است در مجددین اینہا نیز ہمان قدر
فرق است بلکہ زیادہ ازان ومجدد آنست کہ ہرچہ دران مدت فیوض بامتان برسد بتوسط
او برسد اگرچہ اقطاب واوتاد آنوقت بوند و بدلاء نجبا باشند خاص کند بندہ مصلحت عام را
والسلام علی من اتبع والتزم متابعت المصطفےٰ علیہ وآلہ الصلوٰۃ والتسلیمات العلی وجمیع اخوانہ
من الانبیاء والمرسلین والملائکۃ المقربین وعباد اللہ الصالحین ۔ اسکے علاوہ اور بھی چند
جا اشارتاً وصراحتاً اسیطرح تحریر فرمایا کہ اونکی نقل موجب طوالت ہے غرض کہ اللہ تعالےٰ
نے حضرت کی شان کچھ نرالی بنائی تہی ۔ **نقل ہے** کہ خواجہ حسام الدین حضرت خواجہ
باقی باللہ علیہم الرحمۃ کے خلیفہ نے خواب مین دیکھا کہ گویا رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم منبر پر خطبہ
پڑہتے ہین اور بتقررات دلپذیر حضرت کی تعریف فرماتے ہین بلکہ مباہات ومفاخرت کرکے
ارشاد کرتے ہین کہ مین ناز کرتا ہون کہ ایسا شخص میری امت مین پیدا ہوا اور تجدید دین کی
نقل ہے کہ ایک شخص میر نصیر احمد نامی مشایخ روم سے تہی ایک روز روضہ رسول اللہ

صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم پر بیٹھے ہتے کہ حضرت خاتمیت صلعم ظاہر ہوے اور میر موصوف سے کہا
کہ ہند مین ایک شخص کمل اولیا رامت سے ہے اگر اپنے سعادت چاہے تو اوسکے خدمت مین حاضر ہو
چنانچہ میر ممدوح حضرت کیخدمت مین بمقام لاہور حاضر ہوئے۔ **نقل ہے** کہ شیخ طاہر بدخشی
مقرب سلطان بدخشان نے خواب مین دیکھا کہ گویا پیغمبر خدا صلعم مع خلفاء راشدین مین بیٹھے ہین اور
مجھسے فرماتے ہین کہ تجھکو لازم نہین کہ ہمراہ سلطان رہے بہتر یہ ہے کہ ہند مین مجدد الف ثانی کے
خدمت مین حاضر ہو چنانچہ صبح اوٹھکر نوکری سے استعفا دیا اور راہی ہندوستان ہوکر حاضر
حضور ہوا۔ **نقل ہے**۔ کہ ایک شخص نے خواب مین دیکھا کہ گویا ایک جنازہ باعظمت و جلالت
لائے ہین اور تمام اولیاء سلف و خلف مثل عبدالخالق مجدوانی و خواجہ نقشبند علیہم الرحمۃ
موجود ہین اور ایسا معلوم ہوتا ہے کہ کسیکی منتظر ہین اوس شخص نے دریافت کیا کہ یہ جنازہ کسکا
ہے اور انتظار کسکا ہے کسی شخص نے جواب دیا کہ اس ملک کے قطب کا جنازہ ہے اور قطب الاقطاب کا
انتظار ہے کہ وہ آکر امامت کرے اتنے مین ایک شخص بکمال تمکین و وقار آیا اور سب نے اوسکی
تعظیم دی اور اوسنے امامت کی بعدہ جنازہ اوٹھا کر لیگئے اوس شخص نے دریافت کیا کہ یہ کون شخص
ہین کسی نے جواب دیا کہ یہ شیخ احمد مجدد الف ثانی ہین چنانچہ صبح اوٹھکر وہ شخص حضرت کا نہایت
مشتاق ہوکر سرہند روانہ ہوا یہان آکر قدمبوس ہوا تو بعینہ وہی حلیہ پایا **نقل ہے** کہ میر نعمان نے
ایک روز خواب مین دیکھا کہ گویا جناب رسول اللہ صلعم فرماتے کہ جو مقبول شیخ احمد ہے وہ مقبول
میرا ہے اور جو میرا مقبول وہ مقبول خدا۔ **نقل ہے**۔ ایک شخص نے جناب رسول صلعم کو
خواب مین دیکھا پوچھا کہ حضرت آپ حضرت شیخ احمد سرہندی کی نسبت کیا فرماتے ہین آپنے
جواب دیا کہ وہ میرا خلیفہ پنجم ہے **نقل ہے** کہ ایک شب حضرت میرزا جانجانان رحمۃ اللہ
علیہ نے جناب رسول خدا صلے اللہ علیہ وآلہ وسلم کو خواب مین دیکھا پوچھا کہ یا رسول اللہ حضرت
مجدد الف ثانی کے حق مین آپ کیا فرماتے ہین کہ ایسا اور کون میری امت مین ہے پھر عرض کیا
کہ یا رسول اللہ اونکے مکتوبات آپکی نظر مبارک سے گذرے ہین فرمایا اگر کہین کچھ یاد ہو تو پڑھو

حضرت مرزا صاحب نے یہ عبارت کسی مکتوب کی پڑہی انہ تعالی ورارالورار ثم ورارالورار حضرت خاتمیت صلعم نے نہایت پسند فرمایا اور بہت محظوظ ہوئے اور فرمایا کہ پہر پڑہو جناب مرزا صاحب نے پہر پڑہا انہ تعالے ورارالورار ثمہ ورارالورار۔ پہر آپ نہایت محظوظ ہوئے اور اسطرح کی بہت سی حکایتین ہین مگر اسجگہ مشتی نمونہ از خروارے نقل کین۔

مقام بارہوان حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی کے فرزند اکبر خواجہ محمد صادق علیہ الرحمۃ کے حالات مین

حضرت کی اولاد کا کیا بیان ہے کہ ایک جواہر نفیسہ تہے چنانچہ حضرت خواجہ نے ابتدا حالمین کسی اپنے دوست کو خط لکہا ہے اوسمین حضرت کا حال تحریر کرتے کرتے تحریر فرماتے ہین فرزندان آن شیخ کہ اطفال اند از اسرار الٰہی اند حضرت کے فرزند اکبر خواجہ محمد صادق تہے اونکی ولادت باسعادت سنہ ۱۰۰۷ ہجری نبوی مین واقعہ ہوئے لڑکپن ہی سے آثار رشد و ہدایت ناصیہ مبارک سے ہویدا تہے طفولیت مین اپنے جد امجد کے پاس پڑہا کرتے تہے حضرت فرماتے تہے کہ مجہہ سے والد بزرگوار کہا کرتے تہے کہ تمہارا لڑکا اشیار کی حقیقت و کیفیت مین ایسے ایسے سوالات کرتا ہے کہ اونکا جواب دینا دشوار ہوتا ہے جب حضرت سنہ ۱۰۱۹ مین دہلی تشریف لیگئے اور حضرت خواجہ بسرہند سے اخذ طریقہ کیا تو یہ صاحبزادہ بہی ہمراہ تہے یہ بہی بشرف مقبولیت نظر خواجہ و اخذ طریقہ و مراقبہ و جذبہ مشرف ہوے انکی علو استعداد اور بلندی فطرت سے حضرت خواجہ انپر نہایت مہربان تہے اور باوجود انہمہ جذبات تحصیل علم ظاہری سے فارغ نہ تہے ہان کبہی کبہی وفور مستی و استیلاء واردات مین کتاب کو بہی طاق پر رکہدیتے تہے ایک روز اپنے ہمجولیون مین سر و پا برہنہ کہیلتے تہے کہ حضرت خواجہ کا اوسطرف سے گذر ہوا حضرت خواجہ دیکہکر فرمانے لگے کہ دیکہو ہمارا مستانہ کیا کرتا ہے حضرت خواجہ فرمایا کرتے تہے کہ محمد صادق کو طعام بازاری کہلایا کرو کہ غلبۂ احوال سے غفلت حاصل ہوا یکمرتبہ ایک شخص ایک بزرگ کی خدمت مین سلوک تمام کرکے اپنے مکان کو جاتے تہے

راستہ مین حضرت خواجہ کی خدمت مین زیارت کرنے کو آئے اور اپنے حالات بلند بیان کیے
اوس بیان کرنیسے یہ مطلب تہا کہ اگر یہان یہی اسیقدر ہون تو خیر اور اگر زیادہ حاصل ہون تو استفاضہ
کرون حضرت خواجہ نے صاحبزادہ صاحب کو بلایا اور فرمایا کہ اپنا حال بیان کرو کہ یہ درویش
مہمان سنے اونہون نے جو حالات بیان کیے تو بعینہ اوس درویش مہمان کے مطابق تہے وہ
بیچارہ ہشت سالہ بچہ کا یہ بیان سنکر حیران رہگیا اور اپنے علو حال کا جو غرہ تہا سارا سر سے
دور ہوگیا ایکدفعہ حضرت خواجہ کو تپ محرقہ ہوگئی حضرت مخدوم زادہ کو بہی تپ آنے لگی اور
مرض کو طول ہوگیا آخرکار حضرت خواجہ نے فرمایا کہ یہ تپ انعکاسی ہے جب تک محمد صادق
اسجگہ ہے تب تک دفع نہین ہونیکی چنانچہ حضرت نے صاحب زادہ صاحب کو سرہند روانہ کردیا
پہلی ہی منزل مین خبر ہوگئی کہ حضرت کی تپ زائل ہوگئی اور ہر مخدوم زادہ کی بہی علالت رفع ہوگئی
اللہ تعالی نے صاحبزادہ صاحب کو نظر کشفی ایسی صحیح عطا فرمائی تہی کہ اکثر حضرت خواجہ اونسے حالات
پوچہا کرتے بلکہ اپنے ہمراہ قبرون پر لیجایا کرتے اور اموات کے حالات استفسار کیا کرتے اور وہ بلا توقف
جو کچہہ معلوم ہوتا بتلادیا کرتے اونہین دونکا ذکر ہے کہ حضرت کے بہائی تجارت کیواسطے جاتے تہے
اونکی رخصت کرنے کو شہر سے باہر سب گئے یہہ بہی گئے صاحبزادہ اپنے دادا کے قبر پر جاکر مراقب ہوے
تہوڑے دیر مین سر اوٹہاکر فرمانے لگے کہ دادا صاحب چچا صاحب کو سفر سے منع فرمائیے مین لیکن چونکہ
بچہ تہے انکے کشف پر اعتماد نکرکے وہ چلدیئے آخرکار یہ ہوا کہ مال اسباب سب غارت ہوگیا اور خود
بہی ہلاک ہوگئے ایام طفولیت کا ذکر ہے کہ ایک مرتبہ ایکدرویش صاحب وجد حال حضرت صاحبزادہ
کے ملنے کو آیا حضرت بہی اوسجگہ موجود تہے چلتے وقت کہنے لگا کہ یہ سر کی ٹوپی مجہے عنایت کیجئے آپ
مراقب ہوے اور فرمایا کہ حضرت خواجہ نقشبند علیہ الرحمۃ منع فرماتے ہین حضرت نے فرمایا کہ نہین دیدو صاحبزادہ
صاحب نے کہا کہ حضرت خواجہ نقشبند حاضر ہین اور بمبالغہ منع کرتے ہین حضرت نے فرمایا کہ مین کہتا ہون
اوسوقت بلاچاری دیدی جب حضرت خواجہ نے اپنے اصحاب تربیت کیواسطے حضرت کے سپرد کیے
تو اوسوقت صاحبزادہ صاحب کو بہی حوالہ کیا چنانچہ وہ اپنے والد کی تربیت سے مرتبہ کمال و تکمیل کو

پہونچے ابتدا کے خط مین ایکدفعہ حضرت نے اونکے حالات مین اسطرح تحریر کیا ہے - محمد صادق از خردی خود را ضبط نمیتوان کرد اگر در سفرے ہمراہ می باشند ترقیات بسیار میکنند در سیر داشن کوہ ہمراہ بود ترقی بسیار نمود در مقام حیرت غوطہ خوردہ است در حیرت مناسبت ما دارد غرض کہ اکیس برسکے عمر مین ظاہر و باطن کے کمال کو پہونچ گئے اور حضرت نے خلعت خلافت عطا فرمایا حضرات القدس مین لکھا ہے کہ جسوقت خلعت عطا ہوا ایک نور اونکی پیشانی مبارک سے ایسا چمکتا تہا کہ گویا آفتاب اوسکے سامنے شرمندہ تہا لوگ کہا کرتے تھے کہ جسوقت اسجوان کو دیکھتے ہین دنیا و الہین سرد ہو جاتی ہے ایکدفعہ کسی شخص نے اونکے سامنے کسی دنیا دار کی شکایت کی اور اوس سے یہ مطلب تہا کہ کسیطرح اوسکو تنبیہ کرین حضرت صاحبزادہ نے دل سے ایک آہ سرد کھینچی اور فرمایا کہ اگر ہمی خصومت کرین تو ہم مین اور اونمین فرق کیا ہو کہنے والا کہتا ہے کہ اس کلمہ کو اسطرح ادا کیا کہ مین کہکر شرمندہ ہوا - غرض کہ اللہ تعالے نے اونکو ایک مجموعہ اخلاق بنایا تہا کہ جسکی تعریف نہین ہو سکتی حضرت بہی اونکی نہایت مداح رہا کرتے تہے - چنانچہ ایک مکتوب مین تحریر فرماتے ہین فرزندے اعزی مجموعہ معارف فقیر است و نسخہ مقامات جذبہ و سلوک اور تحریر فرماتے ہین فرزندی از محرمان اسرار است و از خطا و غلط مصون اند اور ارقام فرماتے ہین کہ ایں مقام را بفرزندے ارشدی عنایت فرمودہ و داخل ولایت ایشان ساختہ فقیر اینجا در رنگ مسافران در ولایت ایشان نشستہ است اور ایک جگہ فرماتے ہین استفادہ کہ این فقیر از ولایت موسوی نمودہ از راہ اجمال آن ولایت است و استفادہ فرزندی اعظمی علیہ الرحمۃ از راہ تفصیل آن ولایت - ایک مرتبہ کا ذکر ہے کہ حضرت مجدد الف ثانی نہایت علیل ہوے اور ضعف بدرجہ غایت غالب ہوا اس بیماری مین موت و حیات حضرت کے اختیار پر چہوڑ گئی تہی خاطر مبارک مین خیال آیا شاید استحال اختیار کرنا پڑی تو امانت حضرت خواجگان کسیکی سپرد کرنا چاہیے اسوقت بجز میر نعمان و خواجہ محمد صادق صاحبزادہ کلان اور کوئی اس قابل نہ تہا چنانچہ وہ امانت اونکے سپرد کی بعد ازان صاحبزادون و بعض مخالفون کے کہنے سے آپنے حیات

اختیار کی چنانچہ اللہ تعالیٰ نے بفضل خود صحت کلی عطا فرمائی حضرت نے فرمایا کہ اس نسبت کے سپرد
کرنے مین یہ بھید تہا کہ بعض مقامات و معاملات کا حاصل ہونا اس نسبت کے تمکو عطا کرنے پر منحصر
اسکے چند سال کے بعد ایکدفعہ سرہند شریف مین ایسی وبا پڑی کہ ہر روز صدہا آدمی لقمہ اجل ہوتے
اور کسیطرح وبا کم نہوتی تہی بلکہ روز بروز بڑہتے جاتے لوگ حضرت کیخدمت مین دفع بلیہ کیواسطے
عرض کرتے تو آپ فرماتے کہ ابہی دعا کا موقع نہین بلکہ ہاتہہ اوٹہانا بہی گستاخی ہے کہ اوسبحانہ تعالیٰ
جلال مین ہے آخر کار ایک روز حضرت نے فرمایا کہ اب دعا کا وقت آگیا اور بعد
دوگانہ نماز دعا مانگی بعد دعا فرمایا کہ بارہ روز کے بعد وبا دور ہو جائیگی یہ بات کسی نے خواجہ محمد صادق
سے کہی انہون نے کہا کہ بارہ دن سے اونکا یہ مطلب ہے کہ بارہ دنمین ہماری گہر سے جائیگی اوسکے دوسرے
تیسرے روز صاحبزادہ محمد ذبیح کا اوسوقت گیارہ برسکے تہے انتقال ہوا بعد ازان صاحبزادہ محمد عیسیٰ
کا انتقال ہوا اونکو دفن کئے آتے تہے کہ خواجہ محمد صادق پر آثار طاعون ظاہر ہوئے لکہا ہے کہ قبل ازین حضرت
خواجہ محمد صادق نے فرمایا کہ دو بالقہ جب جاتے ہی جبتک مین نہین جانے کا تسکین نہین پائیگی غرضکہ
آپ پر بیمار کا غلبہ شروع ہوا چونکہ آپ حجرہ خانقاہ مین تہے اور آپکی والدہ شریفہ کو کمال شوق دیدار تہا
اور آدمیون کے موند مہونپر ہاتہہ رکہکر مجلس مین تشریف لیگئے اور وہان والدہ اور دیگر اہل حقوق سے
حق بخشوا کر پہر اوسی حجرہ مین تشریف لائے اور بچہونے پر آرام کیا اور فرمایا کہ نَمْ کَنَوْمِ الْعَرُوْسِ چنانچہ
دوسرے دن بکمال حضور و استغراق رحلت فرمائی انا للہ وانا الیہ راجعون بعد تجہیز و تکفین حضرت
مجدد الف ثانی نے حضرت خواجہ محمد صادق کو اوس زمین مین دفن کیا جسکا کہ ذکر حضرت کے مقام
وفات مین آچکا ہے اور جہان حضرت بعد ازان خود مدفون ہوئے بہ وقت دفن کرنے حضرت
خواجہ محمد صادق کے حضرت نے فرمایا تہا اس قبر کے محاذی مین مجہکو دفن کرنا کہ اس زمین کو زمین
روضۂ جنت سے پاتا ہون حضرت خواجہ محمد صادق کا انتقال ہونا تہا کہ وبا کو تسکین ہوئے چنانچہ
انہین دنون ایک خط حضرت مجدد الف ثانی نے کسے اپنے مخلص کو لکہا ہے اوسکا ایک فقرہ جو کہ
اس مضمون سے متعلق ہے درج کرتا ہون بتاریخ ۹ ماہ ربیع الاول روز دوشنبہ فرزند محروم

خواجہ محمد صادق بجوار رحمت حق پیوستند و خود را فدائے عموم خلایق ساختند انا للہ وانا الیہ راجعون فوت ایشان و تشکین در و با محسوس گشت و مردم شہر در واقعات دیدند کہ میان محمد صادق میفرمایند کہ این بلیہ را من بر خود گرفتم دو روز است کہ در شہر تشکین است مردم آنقدر بر قبر ایشان غلو دارند کہ روزانہ فاتحہ خواندن بتسعیر میگردد و مریضانے کہ شفا می یابند نیازہا می آرند۔

نقل ہے کہ کسی نے خواب مین دیکھا کہ جو کوئی حضرت خواجہ کا نام لکھکر اپنے پاس رکھے وہ وبا سے محفوظ رہے چنانچہ اوسوقت بھی ہزارون آدمیون نے یہ عمل آزمایا اور فائدہ پایا اور اسوقت تک جاری ہے چنانچہ حضرت مرشدنا و مولینا حضرت مولانا حافظ غلام نبی صاحب مجددی للہی سلمہم اللہ تعالے کی معمولات سے ہی خواجہ محمد صادق کے انتقال سے حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی کو نہایت افسوس ہوا چنانچہ اس واقعہ کو اس افسوس کو خواجہ حسام الدین کے خط مین اسطرح ظاہر کیا ہے مخدومنا مفارقت فرزندی اعزی قدس سرہ از اعظم مصائب است معلوم نیست کہ کسی مثل این مصیبت شدہ باشد لہذا صبر و شکر ہے کہ حضرت حق سبحانہ و تعالے درین مصیبت این ضعیف قالب را کرامت فرمودہ از اجل نعم و اعظم انعامات است از حضرت حق سبحانہ و تعالے مسالت مینماید کہ جزا این مصیبت مضاعف بآخرت باشد و در دنیا ہیچ ازان خبر اظہار نشود ہر چند میداند کہ این مسالہ از تنگی سینہ است والا او تعالے واسع الرحمت فللہ الآخرہ والاولی اور ایک جگہ تحریر فرماتے ہین اخوی مولینا محمد صالح واقعات اہل سرہند را شنیدہ باشد فرزندی اعظمی رضی اللہ عنہ نیز با دو برادر خود محمد فرخ و محمد عیسی سفر آخرت اختیار فرمودند انا للہ وانا الیہ راجعون حمداً للہ سبحانہ کہ اولی با فیماندگان را قوت صبر عطا فرمودند ثانیہ بلیہ را سر دادند و خوش گفت ؎

من از نورد ے نہ پنجم گرم بازاری ٭ کہ خوش بوئے عزیزان تحمل وخواری ٭ فرزند مرحومی آیتی بود از آیات حق جل وعلا و رحمتے بود از رحمتہائے رب العالمین درین بست و چہار سالگی آن یافت کہ کم کسے یافت پایہ مولویت و تدریس علوم نقلیہ و عقلیہ ایجد کمال رسانیدہ بود حتی کہ تلامیذہ ایشان بیضاوی و شرح مواقف و امثال اینہا را بقدرت تمام درس دارند و حکایات

معرفت وعرفان وقصص شہود وکشوف ایشان مستغنی است ازانکہ در بیان آرد معلوم شما است
کہ درین ہشت سالگی برنہجے مغلوب حال شدہ بودند کہ حضرت خواجہ ما قدس سرہ معالجہ تسکین حال ایشانرا
بطعامہائے بازار کہ مشکوک ومشتبہ است مینمودند میفرمودند کہ مجتبی کہ مرا بمحمد صادق است باہیچکس
نیست وہمچنین مجتبی کہ او را بما است باہیچکس نیست ازین سخن بزرگی باید دریافت ولایت موسوی
را بنقطہ آخر رسانیدہ بود وعجائب وغرائب آن ولایت علیہ ابیان میفرمود وہمواره خاضع و
خاشع ولتجی ومتضرع ومتذلل ومتکسر بودہ میفرمودہ کہ ہریکے از اولیا از حضرت حق سبحانہ وتعالے چیزی
خواستہ است ومن التجا وتضرع خواستہ ام - بعد انتقال حضرت خواجہ محمد صادق رح حضرت -
محمد سعید فرزند ثانی حضرت مجدد الف ثانی ایسے بیمار ہوئے کہ سبکو یاس ہوگئے حضرت مجدد الف ثانی
کو کمال نگرانی خاطر ہوئے کہ اسی اثنا مین ایک شب تجلی خاص الخاص وظہور مخصوص بارگاہ الٰہی ہوا
اور معلوم ہوا کہ یہ نزول اجلال واسطے تسلی وتشفی کے ہی حضرت فرماتے ہین کہ اسی عنایت کے
ضمن مین حکم اقدس اعلے صادر ہوا کہ محمد سعید ومحمد معصوم کو لاؤ چنانچہ دونون کو لائے اور میرے
زانو پر ٹہلایا نہایت معمر اور سفید ریش تھے حکم ہوا کہ یہ دونون فرزند ہمنے تجھکو بخشے حضرت اس
عنایت وبشارت سے نہایت فرخندہ دل ہوئے اور یہ مژدہ سبکو سنایا -

مقام تیرہوان حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی کے فرزند ثانی
خواجہ محمد سعید ملقب بہ خازن الرحمۃ علیہ الرحمۃ کے حالات مین

فرزند ثانی حضرت کے شیخ محمد سعید ہین آپکی ولادت ۱۰۵۸ ہجری مین اور وفات ۷ رجمادی الاول ۱۰۷۰ھ
کو ہوئے ایام صباسی آثار سعادت ونجابت پائی جاتی تھی ایام طفولیت مین کہ ابھی خواجہ باقی باللہ علیہ
الرحمۃ بھی زندہ تھی حضرت بیمار ہوگئے نہایت ضعف تھا حضرت مجدد الف ثانی نے اوسی حالت
مین دریافت کیا کہ کسی شے کو دل چاہتا ہے بیساختہ زبان سے نکلا کہ حضرت خواجہ کو دل چاہتا ہے
حضرت مجدد الف ثانی کہتے ہین کہ مین نے یہ نقل حضرت خواجہ کے سامنے بیان کی حضرت خواجہ

سنکر فرمانے لگے کہ محمد سعید نے حریفی و رندی کی اور ہمسے غائبانہ نسبت لیگیا چنانچہ حضرت
خواجہ گاہ گاہ حضرت کے خط مین انکو دعا سے بھی یاد فرمایا کرتے تھے علم ظاہری قدرے اپنے
بھائی خواجہ محمد صادق اور قدرے اپنے والد بزرگوار اور کچھ مولانا طاہر لاہوری سے تحصیل کیا تھا قرآن
شریف کو بتجوید عالی پڑھا تھا حدیث مین سند جید رکھتے تھے فقاہت مین ایسا ید بیضا رکھتے تھے
کہ اگر خود حضرت مجدد الف ثانی کو کسی مسئلہ غامضہ مین تحقیق کی ضرورت ہوتی تو انسے دریافت کیا
کرتے تھے یہ اس خوبی سے بیان کرتے کہ حضرت مجدد نہایت خوش ہوا کرتے معرکہ علماء مین
اگر کسی مسئلہ کی بحث کا اتفاق ہوتا تو بدلائل ساطع و براہین قاطع مخالف کو خاموش کر دیا کرتے تھے
غرض کہ سترہ برس کی عمر مین حضرت علوم ظاہری سے کماحقہ فارغ ہوگئے اخذ طریقہ و مراقبہ اپنے
والد بزرگوار سے کیا تھا اور بہ نسبتہائے اصل ممتاز ہوئے حضرت مثل اپنے والد بزرگوار کمال تشرع
و تقوی و متابعت سنت سنیہ ارستہ و پیراستہ تھے **حضرت** فرمایا کرتے تھے کہ محمد سعید علمائے
راسخین سے ہے محمد سعید زمرہ سابقین سے ہی محمد سعید خلیل خدا ہے خلعت خلت جو مجھے اور میرا
وہ اوسکو عطا ہوگا محمد سعید خازن رحمت الٰہی ہے قیامت کے دن تقسیم خزاین رحمت اوسکی سپرد ہوگا
محمد سعید کو مقام شفاعت سے حظ وافر ہے محمد سعید نے حضرت ابراہیم خلیل اللہ کیطرح علی نبینا علیہ
الصلوٰۃ والسلام دائرہ نفی قطع کیا اور اب اثبات مین میرا شریک ہی حضرت مجدد الف ثانی نے فرمایا کہ
ایک روز عرصہ قیامت مجھپر ظاہر کیا گیا کیا دیکھتا ہون کہ محمد سعید میرے آگے آگے ہاتھہ مین کتاب
پلصراط سے چلے جاتے ہین حتی کہ بہشت مین پہونچے ایکروز حضرت مجدد الف ثانی نے فرمایا کہ
محمد سعید تو میرا ضمنی ہے اور اس بات سے تنگدل نہونا کہ حضرت ابابکر صدیق جناب رسول صلعم
کے ضمنی تھے حضرت فرماتے ہین کہ جن ایام مین کہ حضرت مجدد الف ثانی علیل تھے تو مجکو امامت
خلوت خانہ تفویض فرماتے تھے چونکہ اون دنون مین کمالات عظیمہ و مقامات فخیمہ بجہت نماز حضرت
پر از قسم اسرار واجب الاستتار وارد ہوئے تو حضرت مجدد علیہ الرحمۃ فرمایا کرتے کہ محمد سعید یہ جملہ
نتایج نماز ہین جسکا کہ تو امام ہی اسواسطے تجکو بھی انمین نصیب وافر ہے حضرت مجدد الف ثانی نے

فرمایا ہے کہ مین کسی ایسے مقام عروج و نزول مین نہین گیا جہان کہ محمد سعید میرے ہمراہ نہو فرمایا کہ نزول
مین جب مین مقام شیخ عبد القادر جیلانی کے آیا دیکھا کہ محمد سعید میرے ہمراہ ہے فرمایا کہ محمد سعید ولایت تیری
احمدی ہے فرمایا کہ تیری دنیا کو حکم آخرت ہو گیا ہے ولقد اتینا آخرہ فی الدنیا کے مصداق ہو۔ خواجہ
محمد ہاشم کشمی رحمہ اللہ تعالی نے لکھا ہے کہ ایک مرتبہ حضرت مجدد الف ثانی نے مجھسے فرمایا کہ عمر کا
کچھہ اعتبار نہین اور موت قریب معلوم ہوتی ہے یہ دل چاہتا ہے کہ محمد سعید مسند نشینی کے قابل
ہو جاتا اس بات کو مینے حضرت خواجہ محمد سعید کے سامنے بیان کیا وہ آبدیدہ ہو کر بکمال انکسار و
فرمانے لگے کہ مین ناقابل کسیطرح اپنے تئین شایان اس امر کا نہین دیکھتا حضرت جہان تشریف
لیجائین برادرم محمد معصوم کو اپنی جگہ بٹھلا جایا کرین اور اگر یہہ امر حضرت قبول نفرماوین تو مجھکو
اجازت دین کہ بیرون شہر حضرت جدامجد کی مزار شریف پر گوشہ اختیار کرلون اور مسند داری حوالہ
قرۃ العین محمد معصوم کے فرمائین اسکو مینے حضرت خواجہ محمد معصوم رحمۃ اللہ تعالی سے بیان
کیا وہ سنکر آنکھون مین آنسو بھر لائے اور کہنے لگے کہ بھائی صاحب مجھکو اپنی خدمت کے لائق
نہین سمجھتے ہین مین جو اپنے تئین خیال کرتا ہون تو اونکے اونی شاگرد کی برابر نہین یا تا خواجہ
ممدوح کہتے ہین کہ یہ معاملہ مین نے حضرت مجدد الف ثانی سے عرض کیا وہ سنکر نہایت خوش
ہوے غرض کہ صاحبزادہ مرحوم ایک عجائبات قدرت سے تھے ایکدفعہ مراقبہ مین دیکھا کہ رسول صلعم
و اصحاب کرام جمع ہین یہ بھی معہ اپنے چند یاران کے وہان حاضر ہین اصحاب کرام نے اس مضمون
کی عرضی کہ ہم اور یہ عنایات الہی جلشانہ مین برابر ہین حالانکہ ہمنے بڑی بڑی مشقتین اور تکلیفین
اوٹھائی ہین بخلاف اسکے کہ انہون نے کچھہ بھی نہین کیا اسکا کیا سبب ہے حضرت رسول صلعم نے
اوسکے جواب مین یہ الفاظ قرآنی تحریر کیے ذلک فضل اللہ یوتیہ من یشاء واللہ ذو الفضل
العظیم ایکدفعہ حضرت خازن الرحمت حرمین شریفین گئے حرم نبوی مین تحیۃ المسجد پڑھتے تھے کہ آنحضرت
صلے اللہ علیہ وسلم نے آواز دی اعجل اعجل فانا منتظرون الیک یعنے جلدی کر جلدی مین تیرا منتظر
ہون اور وہان حضرت پر کمال غلبہ نسبت بروز و کمون ہوا۔ ایک روز فرمایا کہ الیوم نسبتی کنسبت المجدد

یعنے آج میری نسبت مانند نسبت مجدد صاحب کے ہی کہتے ہین کہ آنحضرت مرتبہ حضرت خازن الرحمۃ سے
رسول صلعم کو بچشم ظاہرہ دیکھا تہا ایکمرتبہ ایک ٹیڑہیا عورت حضرت خازن الرحمۃ کے پاس آئے
اور کہنے لگے کہ آپکی ولایت مشہور ہے بطور خرق وعادت مجہکو بیٹا عطا ہو حضرت نے فرمایا کہ تیرے
بیٹا پیدا ہوگا چنانچہ بیٹا پیدا ہوا۔ **نقل ہے** کہ ایک شخص کا بیٹا حالت نزع مین تہا وہ شخص
روتا ہوا حضرت کے پاس آیا اور عرض کی کہ حضرت عیسیٰ مردہ کو زندہ کردیتے تہے آپ ہی وارث
انبیا ہین میرے بیٹے کی حالپر توجہ فرمایئے حضرت نے فرمایا کہ تیرا بیٹا اچہا ہوجاگا چنانچہ آپکی
دعا کی برکت سے بفضلہ اوسکے لڑکے کو آرام ہوگیا **نقل ہے** ایک شخص کو حضرت نے چادر عطا فرمائی وہ شخص اتفاقاً کسی عورت
پر عاشق ہوگیا اور چاہتا تہا کہ مرتکب کبیرہ ہو کہ ناگاہ وہ چادر آکر درمیان مین حائل ہوگئی جسوقت اور وہ گناہ سے بچگیا
نقل ہے ایک حضرت کا خادم کسی عورت پر مبتلا ہو کر مرتکب زنا ہوا چاہتا تہا کہ ناگاہ
حضرت کی شکل حاضر ہوئی اور اوسکے مونہہ پر ایک طمانچہ مارا کہ وہ فی الفور اپنے ارادہ سے
باز آیا لکہا ہے کہ مدت تک اوسکے رخسار و نیز انگلیونکا نشان بنا رہا۔ **نقل ہے** کہ جسوقت
حضرت درس پڑہایا کرتے تہے ایک فاختہ آکر سامنے بیٹہہ جاتی اور جب تک پڑہایا کرتے بیٹہی
رہتی حضرت فرماتے کہ یہ جانور ہے ورنہ ایسی استعداد تہی کہ اگر کسی آدمی کی ہوتی تو ولی
کامل ہوتا۔ **تحریر** فرماتے ہین۔ آدمی تا زمانیکہ گرفتار ماوون اوست تعالی و ساحت سینہ
او منقوش ماسوا منقش بمرض باطن گرفتار است واز قرب او تعالے دور و مہجور فکر ازالہ این مرض
درین فرصت بسیار از ہم مہام است وعلاج دفعہ این علت معنوی در مہلت قلیل از اعظم مقاصد
ازالہ این مرض مربوط بذکر کثیر داشتہ اند وطہارت باطن را از لوث ماسوی منوطہ بیاد او تعالی
گردانیدہ یا ایہا الذین آمنوا اذکروا اللہ ذکرا کثیرا وسبحوہ بکرۃ واصیلا ذکر کثیر وقتے
متحقق گردد کہ غفلت در قفائے آن نبود کہ درین راہ سم قاتل است ومدمرض باطن عزیزی
فرماید لو اقبل مقبل علی اللہ مدۃ عمرہ ثم اعرض لحظۃ لکان فاتہ اکثر مما نالہ کمال
این ذکر آنست کہ ماسوائے مذکور از ساحت سینہ رخت بر بندد و کوس رحلت زند و از جمیع

بایستہا پاک و مصفا شود نہ از شادی دنیا شاد مان گردد و نہ از غم آن غمگین بجد یکہ اگر تکلیف خطاب ماسوئے نماید میسر نیاید بود بواسطے نسیانی کہ دل را از ماسوی حاصل گشتہ است و بدون نسیان ذکر او سبحانہ بیاد ماسوی مختلفہ است و ہر چہ دران شرکت غیر است شایان جناب قدس او تعالے نیست الا للہ الدین خالص و قال تعالی واذکر ربک اذا نسیت ای ما سواء تعالی این حالت معبر بفنا و قدم اول است درین راہ سیر الی اللہ اینجا بانجام برسد بعد ازان شروع در سیر فی اللہ و سیر در کمالات اسماء و صفات اوست تعالی۔

مقام چودہوان حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی کے فرزند ثالث خواجہ محمد معصوم ملقب بہ عروۃ الوثقی کے حالات مین

فرزند ثالث حضرت کی حضرت عروۃ الوثقی مجد الدین خواجہ محمد معصوم ہین آپکی ولادت باسعادت ۹ سنہ ایکہزار نو مین اور وفات ۹ سنہ ایکہزار اوناسی مین ہوئی حضرت مجدد رضی اللہ عنہ فرمایا کرتے تھے کہ ولادت محمد معصوم مجھپر نہایت مبارک ہوئی کہ جس سال یہ پیدا ہوئے اوس سال مین حضرت خواجہ کی خدمت مین مشرف ہوا۔ آپ تین برس کے تھے جو کلمات توحید زبان مبارک سے نکلے فرمایا کہ مین زمین مین آسمان دیوار حق و اشجار حق تین مہینہ مین قرآن حفظ کیا گیارہوین برس اخذ طریقہ و مراقبہ کیا چودہوین برس حضرت سے بیان کیا کہ مینے خواب مین دیکھا ہے کہ ایک نور میرے بدن سے نکلتا ہے کہ تمام عالم اوس سے منور ہے اور ہر ذرہ ذرہ مین سما گیا ہے اگر مثل آفتاب وہ غروب ہو جاوے تو تمام جہان اوس سے تاریک ہو جاوے حضرت نے سنکر فرمایا کہ تو قطب ہوگا اور اس بشارت کو یاد رکھنا الحق کہ وجود حضرت عروۃ الوثقی ایسا ہی ہوا کہ آخر کار قطب الاقطاب ہوئے حضرت انکی استعداد کی کمال تعریف فرمایا کرتے تھے اور کہتے تھے کہ محمد معصوم بالذات استعداد ولایت محمدی رکھتا ہے اور محمدی المشرب ہی سولہ برس کی عمر مین حضرت عروۃ الوثقی علم ظاہری سے کماحقہ فارغ ہوگئے حضرت فرمایا کرتے تھے

کہ محمد معصوم محبوب خدا ہے اور قیاس محبوبیت اس سے کرنا چاہیے کہ حضرت کو انکی شادی کرنیکی
منجانب اللہ اجازت نہوتے تھے ہر چند استخارہ والتجا کرتے تھے لیکن قبول نہوتی تھی آخرکار
بعد مدت اجازت ہوئی اور ظاہر کیا کہ یہ منع بوجہ غائت غیرت الہی جلشانہ تھا حضرت فرمایا کرتے
تھے کہ محمد معصوم کا حال میری نسبت حاصل کرنے مین مثل حال صاحب شرح وقایہ کے ہے
کہ جسقدر اوسکا دادا تصنیف کرتا جاتا تھا وہ حفظ کرتا جاتا تھا جسروز اوسکا تصنیف کرنا ختم ہوا اوسی روز
اوسکا حفظ کرنا ختم ہوا ایک روز فرمایا کہ محمد معصوم تجھکو اصالت سے بھی بہرہ ہے اور تیری ضمیر
طینت مین بقیہ طینت حبیب رب العالمین بھی مندمج ہے محبوبیت ذاتہ جو تجھہ مین پائی جاتی اوسکے
آثار سے ہے اور تجھکو زمرہ سابقین ثلثہ من الاولین وقلیل من الاخرین سے پاتا ہون اور اسیطرح اسرار
متشابہات قرآنی ومقطعات فرقانی سے تجھکو حظ وافر حاصل ہوگا۔ نقل ہے کہ جب حضرت پر
متشابہات ومقطعات قرآنی کھلے تو حضرت خواجہ محمد معصوم نے عرض کی کہ یہ اسرار مجھپر بھی ظاہر فرمائے
لیکن حضرت مجدد رحمت اللہ علیہ اسبات پر راضی نہوتے تھے آخرکار جب صاحبزادہ صاحب نے
بہت اصرار کیا تو حضرت نے اسرار حروف ق ظاہر کئے رمز شناس کہتے ہین کہ خصوصیت حرف
ق کی اسوجہہ سے ہے کہ ق کو قیومیت سے مناسبت ہے اور حضرت خواجہ محمد معصوم صاحب کو قیومیت سے
مناسبت تھی حضرت نے فرمایا کہ محمد معصوم خلعت قیومیت تجھکو عطا ہوا الحق کہ یہ صاحبزادہ
مثل اپنے والد بزرگوار ایک آیتہ ایات عظیم الہی سے تھی جہان ظلمانی انکے برکات سے منور ہوا
بعد حضرت مجدد الف ثانی زینت بخش مسند ارشاد ہوئے لکھا ہے کہ نولاکھہ آدمیون نے انکے
ہاتھہ پر توبہ کی اور سات ہزار خلیفہ صاحب ارشاد ہوئے ایک ہفتہ مین انکی صحبت مین طالب کو فنا حاصل
ہوجاتے اور ایک مہینہ مین کمالات ولایت کو پہونچجاتا اور کبھی کبھی ایک توجہہ مین طالب کو جمیع مقامات
سے گذار دیتے کشف مقامات آلہیہ نہایت صحیح تھا اپنے مریدون کو جائے دور دراز سے فرمایا
کرتے تھے کہ تیری ولایت محمدی یا موسوی یا ابراہیمی ہے شاہ اورنگ زیب بھی انکی خدمت مین
حاضر ہوا کرتا تھا اور مثل عوام الناس کے حلقہ مین آکر پس وپیش کا کچھ خیال نکرکے جہان

جگہہ ملتی اور جگہ پیشہ جاتا عجب اسقدر غالب تہا کہ زبانی گفتگو نہ کرسکتا تہا جو عرض معروض کرنی ہوتی تحریری پیش کرتا حضرت کے تین جلد مکتوبات بہ تحقیق خواص و دقائق و مخلقات حضرت مجدد الف ثانی و پند و نصائح ہین ایک جگہ تحریر فرمایا ہے اما بعد این تذکار نیست ازین خستہ دل افگار برائے احبائے ہوشیار فاعتبروا یا اولی الابصار بداند کہ مقصود از آفرینش انسان تحصیل معرفت حق جل و علا و در معرفت اقدام متفاوت است باعتبار تفاوت استعداد بعضہا فوق بعض ہر یک در معرفت بقدر عرفان خود سخن کردہ است اما آنچہ مجمع علیہ این طائفہ علیہ است و قدر مشترک است ولا بد است و در مدارج قرب آنست کہ معرفت بے فنا در معروف صورت نمی بندد ؎ ہیچکس را تا نگردد او فنا ہ نیست رہ در بارگاہ کبریا ؎ از نست حجاب تو یقین است ہ شرط ہمہ رہ روان ہمینست پس یاران ہوشمند نا گزیر است کہ در حاصل کار و نقد روزگار خود نیک تامل فرمایند ہر کرا معرفت مسطورہ حاصل است فطوبی لہ و بشری باید کہ این حاصل را صرف امور غیر حاصلہ ننماید و ہمت بر آن گمارد کہ اصل را در رنگ ظل و اگذارد و ہر کرا این معرفت نگشودند و رو بطلب نفہادند دولت سرمدا ونہ - فالویل لہ کل الویل - انچہ مقصود از خلقت او بود ادا ننمود و امرے را کہ درین نشاء از وے طلب داشتند بجا نیاورد و با امور دیگر پرداخت و تقصیر چیزے کہ تخم او خواستند نمود و سرمایۂ عمر گرامی را در ہوا و لایعنی مصروف ساخت و زمین استعداد خود را با وجود حصول اسباب معطل گذاشت کمال انفعال است کہ مطلوب را درین مہلت قلیلہ با وجود دعوت بآن در آغوش نکشیدہ ازین دعوت گاہ رخت بر بندد و فردا کہ الحکم فیہ در حضرت صمدیت در آید و بکدام حیلت زبان عذر بکشائد عذاب بعد حرمان بدتر از عذاب جحیم است چنانچہ لذت قرب و وصال زیادہ از لذت جنات نعیم است فیا ویلتا علی من اعرض عن اللہ و یا حسرتا علی من فرط فی جنب اللہ دوبارہ در دنیا آمدنی نیست من کان فی ہذہ اعمی فہو فی الاخرۃ اعمی و اضل سبیلا ؎ ترسم کہ یار با ما ناآشنا بماند ہ تا در میان قیامت این غم بما بماند ہ مخفی ما نشرف عمر کہ ایام جوانیست و ہنگام درستی قوی و جوارح گذشتہ میرود و از زوال عمر رسیدہ می آید

نفوس کہ اشرف اشیاء اگر معرفت الٰہیہ است باز زل عمر کہ موہوم محض است حوالہ نمودہ آید
و اشرف عمر در ہوا و ہوس کہ ارزل اشیا است صرف یابد بلک المسوفون مقصود از خلقت ثقلین
تحصیل این معرفت است درین نشاء فانیہ و کسب رضائے مولائے حقیقی است درین مہلت
یسیرہ و امثال مابوالہوسان دریے آرزوہائے بیہودہ تا کے ازین دولت مطلوبہ محجوب باشیم
تا چند بار ضائے نفس و شیطان از رضائے خداوندی جلشانہ دور و مہجور گردیم الم یان
للذین امنوان تخشع قلوبہم لذکر اللہ وما نزل من الحق عاجز حصین مانع قوی از معرفت
کام ادائے و ہوا پرو رسیت و آرزوہائے اطائل و امانی بیہودہ ہر چیہ مقصود تست معبود
شنیدہ باشند افرائت من اتخذ الٰہہ ہواہ نص قرآنیست ۵ عشوہ ابلیس از تلبیس ست +
در تو کہ یک آرزو ابلیس تست + چون کنی یک آرزوئے خود تمام + در تو صد ابلیس
زائد والسلام + ایضاً ای برادر از صحبت ناجنس و مخالف احتراز نمائے واز مجالست
مبتدعہ گریزی یحیی معاذ رازی قدس سرہ گوید اجتنب من صحبۃ ثلثۃ اصناف العلماء
الغافلین والفقراء المداہنین والمتصوفۃ الجاہلین و کسیکہ خود را بسند شیخی گرفتہ است
و عمل بر وفق سنت رسول اللہ است صلے اللہ علیہ وسلم و بحلیہ شریعت متحلی نیست زنہار از و
باشی باکہ دران شہر کراوست مباش مبادا ہمر در ایام دار ابادمیلانی پیدا آید و خلل عظیم در کارخانہ
عظیم اندازد در انشاید او در زدیست پنہان و دوامی است از براے شیطان ہر چند از
انواع خوارق عادت بینی و ظہور نمایا نہا ہرگز تعلق باہی قرین صحبۃ اکثر ما تقرن الاسد
سید الطائفہ جنید بغدادی قدس سرہ میفرماید الطریق کلہا مسدودۃ الا علی من اقتفی
اثر رسول اللہ تعالیٰ علیہ وآلہ وسلم و نیز فرمودہ من لم یحفظ القرآن و لم یکتب الحدیث
لا یقتدی بہ فی ہذا الشان لان علمنا مقید بالکتاب والسنۃ و ہم او گفتہ ان طریق
السادات المقربین المصادقین السابقین مقید بالکتاب والسنۃ فہم الصوفیۃ علی
الحقیقۃ والعلماء العاملین بالشریعۃ والطریقۃ وہم وارثۃ النبی علیہ وعلی آلہ الصلوٰۃ

والسلام والمتبعون فی اقواله واخلاقه وافعاله وافاض الله سبحانه علینا من برکاتهم کرمی بوسید
که تهاون آداب نبوی و تارک سنن مصطفوی را علی مصدرها الصلوٰة والسلام زینهار عارف خیال
نکند و فریفته تبتل و انقطاع خوارق عادات او نشوید و شیفته زهد و توکل و معارف توحید او نگردید
که فرق مبطله مثل جهود و نصاری و جوگیه و براهمه درین امور با فرق محقه شرکت دارند ابو عمر بن نجید رضی الله
تعالی عنه گفته است کل حال لا تکون عن نتیجة علم وان جل فان ضرره علی صاحبه اکثر من نفعه
سئل عنه با التصوف قال الصبر تحت الامر والنهی مدار کار بر اتباع شریعت است و معامله
نجات مربوط باقتضائے اثر رسول الله صلے الله علیه وآله وسلم زهد و توکل و تبتل با تبعیت او علیه السلام
نامقبول است و ازدکار و افکار و اشواق و اذواق بے توسل او علیه الصلوٰة والسلام غیر مامول
مدار خوارق و عادات بر جوع و ریاضت است بمعرفت کارے ندارد و عبد الله بن مبارک رضی الله
تعالی عنه فرمود من تهاون بالآداب عوقب بحرمان السنن ومن تهاون السنن عوقب بحرمان الفرائض ومن تهاون
بالفرائض عوقب بحرمان المعرفة ولهذا قال النبی صلی الله علیه وآله وسلم المعاصی یرید الکفر نهاد ان وقت شیخ ابو سعید
ابو الخیر را گفتند فلان کس در هوا میپرد گفت زغن و مگس نیز در هوا میپرد گفتند فلان کس در یک لحظه
از شهری بشهری میرود گفت شیطان در یک نفس از مشرق بمغرب میرود این چنین
چیزها را بس قیمت نیست مرد آن بود که در میان خلق بنشیند و داد و ستد کند و زن خواهد و
با خلق در آمیزد و یک لحظه از خدائے عزوجل غافل نباشد از قدوهٔ اهل الله رود باری پرسیدند
از کسیکه ملا به میشنود و میگوید که این مرا حلال است چرا که من بدرجه رسیده ام که اختلاف
احوال در من تاثیر نمیکند او جواب داد آرے بتحقیق رسیده است ولیکن بجهنم رسیده ابو سلیمان
دارائے قدس سره میگوید ربما وقعت فی قلبی نکته من نکت ایاما فلا اقبل منه الا بشاهدین
عادلین من الکتاب والسنة و در حدیث آمده است اصحاب البدع کلاب النار و نیز آمده است
من عمل بدعة مولاه الشیطان فی العبادة والقاء علیه الخشوع والبکاء اگر گناهی بوقوع
آید زود تدارک آن بتوبه و استغفار نمائے گناه پوشیده را توبه پوشیده و گناه آشکارا را توبه آشکارا

وتوبه را بروقت دیگر نیندازی منقول است که کرام الکاتبین تا مدت ساعت در نوشتن گناه توقف میکنند اگر صاحب گناه درین میان توبه کرد آنرا نمی نویسند والا در دیوان اعمال او را ثبت مینمایند وجعفر بن شبان قدس سره گوید غفلت عن توبه ذنب از مکث شر من از تکابه واگر باین زودی توبه میسر نشود هرگاه توبه نماید پیش از انکه معامله بغرغره رسد مقبول است در حدیث آمده است که ان الله یبسط یده باللیل لیتوب مسی النهار ویبسط یده بالنهار لیتوب مسی اللیل باید که در ورع وتقوی شعار خود کند ودر منهیات ومشتبهات قدم نهند که درین راه انتها از نواهی بیش از آیتان وامتثال اوامر ترقی بخش وسودمند است ودر هر امر که دل تو با بسته آنرا بگذارد در مکسب آن بر مفتوی نفس مرو در امید متردد دل را متقی سازد الحلال بین والحرام بین قدم ما یریبك الی ما لا یریبك ازین حدیث مفهوم میشود که جائے که شک آمده ودل ایستاده آنرا باید گذاشت واگر شک نیامد ارتکاب معفو است فارق دیگر برائے کسیکه با مور شبهه مبتلا گردد آنست که دست خود را بر سینه یا بر دل خود بگذارد اگر ساکن یابد دران اقدام نماید واگر مضطرب یابد خود را امیسوکند جمیع طاعات وعبادات خود را متهم دارد وخود را از ادائے حق آن مقصر داند ودیگر از برائے قوة خود وعیال خود کسبی اختیار کند مثل تجارت ومانند آن مانع نیست بلکه مستحسن است که سلف اختیار ان کرده اند ودر حدیث فضائل کسب بسیار است واگر بر قدم توکل بنشیند هم زیبا است لیکن بشرطیکه از کسی ملمع نداشته باشد از محمد بن سالم شخصے پرسید او نحن متعابدون بالکسب ام بالتوکل فقال التوکل حال رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم والکسب سنة رسول الله علیه وآله وسلم وانما سن الکسب لمن ضعف عن حال التوکل وسقط من درجة الکمال التی هی حاله علیه الصلوٰة والسلام فمن اطاق التوکل ما الکسب غیر مباح له الا الکسب معاونته لا کسب اعتماء ومن ضعف عن حال توکل التی هی حال رسول الله صلی الله علیه وسلم ابیح له طلب المعاش والکسب مثلا یسقط عن درجة

حاله علیه وعلی اله الصلوٰة والسلام ابو محمد بن منازل قدس سره گوید التفویض مع
الکسب خیر من خلوة عنه ودر خوردن طعام رعایت اعتدال نماید نه آنقدر خورد که کسل
در طاعت پیدا آید و بیمزه سازد و نه آنقدر قلت نماید که از ادای کار و طاعت باز ماند حضرت خواجه
نقشبند قدس سره فرموده اند مقدار اجرب بخور و کار خوب بکن بالجمله مدار کار طاعت است هر قدر
که ممد آنست مبارک است و آنچه که مخل این کار خانه است ممنوعست و در جمیع افعال و حرکات
قصد کند که نیت را مرعی بدارد و بهیچ عمل تا نیت صالح دست ندهد بها المکن اقدام ننماید و بعزلت
و خاموشی راغب بود و در حدیث آمده است الحکمة عشرة اجزاء تسعة فیها فی العزلة
و واحد منها فی الصحبة و اختلاط با مردم بقدر ضرورت بکند و سائر اوقات را بمراقبه
و اذکار بسر برد وقت کار است هنگام صحبت داشتن و پیش است اگر صحبت که برای
افاده و استفاده بود که محمود بلکه لابد است و همچنین صحبت داشتن با اهل الطریق بشرط
فانی بودن با یکدیگر سخن لایعنی درمیان نیاوردن - نیز مستحسن بلکه در بعضی اوقات از عزلت
اجمع است و مخالف طریق خود صحبت نباید داشت و بهر نیک و بد که شاده پیشانی باید شد آمد
باطن خواه منبسط بود خواه منقبض و بهر که بعذر پیش آید عذر او را قبول نماید و خلق نیکو داشته باشد
و اعتراض بر کسی کم کند و سخن نرم و ملائم گوید هیچکس را بالصف پیش نیاید مگر گاه برای خدای
عزوجل شیخ عبد الله قدس سره گفته است که درویشی نه نماز و روزه است و نه احیای شب است
اینجمله اسباب بندگی درویشی نرنجیدن اوست و نرنجانیدن اگر این حاصل کنی و اصل
گردی از محمد بن سالم پرسیدند بماذا عرف الاولیاء فی الخلق قال بلطف لسانهم
وحسن اخلاقهم ولبشاشت وجوههم وسخاوت انفسهم وقلت اعتراضهم
وقبول عذر من اعتذر الیهم وتمام الشفقة علی جمیع
الخلق ط و در سخن گفتن رعایت قلت باید کرد و خواب بسیار
نباید نمود که دل میراند و جمیع امور خود را بحق تعالی بسپارد و خود

درخدمت چست باش تا از تدابیر امور فارغ باشی و چون دل تو بیجانب باشد جمیع امور ترا کفایت
خواهد کرد نیز بنده‌ای خود را بر تو آسان سازد که بامور تو قیام نمایند بالجمله آورا باش و الا سباش تدبیر
نفس خود مشغول مشو بر هیچکس اعتماد مکن بر فضل پروردگار رهنمائی بامیال و فرزندان سلوک نیک
باید کرد و اختلاط بقدر ضرورت باید نمود که حق اینها بر ذمه واجب است و موانست با اینها نباید پیدا
کرد تا سبب اعراض از جناب مقدس نشود احوال باطن به تا اهل نباید و آنمود و با اهل مناصحت
نباید داشت و در جمیع احوال عمل سنت را باید گزید و از بدعت مهما امکن احتراز باید نمود و در زمان
بسط حدود شرعیه را نیک عایت باید کرد و از جانب آمد و رفت و هنگام فیض امید وار باید بود و دل تنگ
و مایوس نباید شد ان مع العسر یسرا فان مع العسر یسرا در شدت و رخا قصد کند که کیان باشد و در
وجود و عدم بر یک نمط بود بلکه در عدم مستریح باشد و در وجود مضطرب از ابو سعید اعرابی قدس سره
از اخلاق فقرا پرسیدند گفت اخلاق فقرا سکونست نزد فقد و اضطراب نزد وجود انس است
به هموم و وحشت نزد فرحها و در حوادث مذبذب نشود و بر عیوب مردم نظر نکند و محبوب خود را همواره
در نظر دارد و خود را بهیچ مسلمانی فضل ندهد و همه را افضل از خود انگارد و بهر کدام از مسلمانان
چنان اعتقاد داشته باشد که گشایش کار من از برکت نفس و دعای او تواند که شود و اسیر اهل
حقوق بود و سیر ساعت را همه وقت ملحوظ داشته باشد و بصحبت اهل غربت و فقر میکنت رغبت
بود و غیبت هیچکس نکند بلکه غیبت کننده را مهما امکن مانع آید و امر معروف و نهی منکر را شیوه گیرد
و بر انفاق مال حریص بود و از آنچه حسنات خوشوقت بود و از ارتکاب سیات دور باشد
و از فقر ترسیده تنگدل نه نماید و از قلت معیشت در بار نبود که هنگام عیش در پیش است اللهم
ان العیش عیش الآخرة تنگی اینجا منتج وسعت آنجاست و در خدمت فقرا و اخوان دینی خود را
معاف نباید داشت ابو عبد الله خفیف رضی الله تعالی عنه گوید یاری از یاران مهمان من شد
اتفاقا او را علت تنگی در گرفت و من خدمت او بخود گرفتم و خدمت او را میکردم و تمام شب
طشت از پیش بر نمیداشتم یکبار مرا بینکی بر بود مرا گفت نمت یلعنك الله یعنی بخواب رفتی

لعنت کناد ترا خدا تعالے ازمن پرسیدند کہ نفس خود را چگونہ یافتی ہنگامیکہ او ترا لعنک اللہ گفت
گفتم چنان یافتم کہ مرا رحمت اللہ گفت و بحالیکہ نرسیدہ بے تقریب و ران تکلم کمن و خدمت صوفیہ را
باداب کن تا از برکات شان بہرہ ور گردی الطریق کلہا ادب ہیچ بے ادبی بخدا نرسید شنیدہ باشند
بالجملہ خاک بے وجود شدہ بخدمت اینہا بالکلی اقدام نمایند والا ہوس مصاحبت این بزرگواران
نکند کہ در ینصورت احتمال ضرر غالب است نفع موقوف ابو بکر بن سعدان رضی اللہ تعالے عنہ گفتہ
است ہر کہ صحبت صوفیہ را گزیند پس صحبت بآنہا وارد بے نفس و بیدل و بے ملک و ہر گاہ بچیزے
از اشیاء خود نظر کند او را از رسیدن بمطلوب باز دارد و در طلب حق جل و علا خود را آرام مدہ و
مضطرب باش ابو بکر طمسانی رضی اللہ تعالے عنہ گوید تصوف اضطراب است چون سکون آمد
تصوف نماند محب را بے محبوب آرام نیست و بما سوا را و انس و الفت نہ ہموارہ از سر او این ندا
سر میزند **شعر** بچہ مشغول کنم دیدہ و دل را کہ مدام ✦ دل ترا میطلبد دیدہ ترا میخواہد ✦ مرید
را بدین صفت باید شد کہ درین آیت کریمہ است حتی اذا ضاقت علیہم الارض بما رحبت و
ضاقت علیہم انفسہم وظنوان لا ملجاء من اللہ الا الیہ چون تعطش او بدین مرتبہ برسد و
تمام روئے زمین با این فراخی بروئے تنگ و تاریک شود بحیثیکہ بحر رحمت در جوش آید و آن
شیفتہ خانمان برباد دادہ را از وئے بستاند و بر در خلوتخانہ وحدتش جا بدہد **بیت**
دادیم ترا گنج مقصود نشان ✦ گر ما نرسیدیم تو شاید برسی ✦ التماس این مسکین از امثال شما
دوستان آنست کہ این مہجور عاصی را از دعاہائے مرجوعہ خویش فراموش نکنند و از گرم عمیم
او تعالے ورخواہند کہ این گناہ گار تباہ کار فردائے قیامت در قفائے عاصیان مرحوم داخل
باشد **شعر** کجا ما و کجا از بخشیدن ✦ عجب دیوانگی کاندر سر افتاد سبحان ربک رب
العزت عما یصفون والسلام علی مرسلین والحمد للہ رب العالمین **ایضاً** این درویش
در وقتے از اوقات از موجودات عالم امکان مثل زمین و سحاب و آسمان و شمس و نبات و حیوان
استفسار نمودہ کہ آنکہ ارباب وحدت وجود در مرایائے شما شہود و مشاہدہ مطلوب اثبات مینمایند

راست است و مطلوب در شما جلوہ گر است ہمہ جدا جدا تقدیس و تنزیہ او تعالیٰ کردند و انمودند
کہ بر ما این تہمت منہید ما را چہ پارائے آنکہ دعوای مظہری و مرائیت او نمائیم او سبحانہ آن علو شان
و تنزہ چگونہ بر در ما ظہور فرمودہ باشد۔ منہ تہمت سایۂ بر آفتاب۔ خود را خالی محض و سایۂ
صرف وانمودند حقیقت آسمان بیش از حقایق دیگران ازین دعوی تبری نمودہ بکمال اظہار
عجز و زاری و ذل پیش آمد و چون جماعت بآن بیچارہ سرگردان امور غیر واقع منتسب میدارند
و ارجاع حوادث کونے و امثال آن باد مینمایند از نہجت آنقدر استیلا ہیبت خداوندی جل
سلطانہ فرو گرفتہ بود کہ بیان آن نمیتوان نمود از ترس و خجالت گداختہ و آب شدہ میرفت درین
اثنا آفتاب از حجابان خود نیز تبری کردہ نمود کہ این جماعت سراسر شبہ و رسوا ساختہ اند من
باین نامرادی و سرگردانی و اینہا در ہر مقام **ایضاً** قیوم درین عالم خلیفہ حق است جل و علا و ہر
مناسب او و اقطاب و ابدال در دائرہ ظلال وے مندرج اند و افراد و اوتاد در محیط کمال او
مندرج ہمہ افراد عالم بوے روی دارند و قبلہ توجہ جہانیان اوست دانند یا ندانند بلکہ قیام
عالمیان بذات اوست ہمہ افراد عالم چونکہ مظاہر اسماء و صفات اند ذاتے درمیان شان
کائن نیست ہمگی اوصاف داعراض اند و اعراض و اوصاف را از ذات چارہ نیست تا قیام
شان بآن بود و حادث اللہ جاریست کہ بعد از قرون متطاولہ عارفی را نصیبی از ذات
ارزانی داشتہ و یرا ذاتی عطا میفرمایند کہ بحکم نیابت و خلافت قیوم اشیاء میگردد و اشیا
بوے قائم میباشند **حضرت** حرمین شریف بہی تشریف لیگئے اور وہان بانواع انعامات حضرت
حق سبحانہ تعالےٰ و رسول صلعم مستسعد ہوئے جب حضرت جہاز سے اترے اور خشکی کا سفر اختیار
کیا ایکروز فرمایا کہ آج کعبہ اپنی جگہ سے منتقل ہوا اور میری جانب تبسم کنان بہ بشاشت تمام آکر
بغلگیر ہوا جب مکہ شریف مین مقیم ہوتے فرمایا کہ امورات عجیبہ و غریبہ ظاہر ہوتے ہین اکثر اوقات
یہ دیکھتا ہون کہ کعبہ جناب مجھسے گلے لگ کر ملتا ہے اور باشتیاق تمام ہاتھہ چومتا ہے بلکہ ایکروز
ایسا معلوم ہوا کہ مجھسے بغلگیر ہو کر سخت دبوچا انہین ایام مین ایک روز معلوم ہوا کہ مجھسے انوار

برکات نکلنے شروع ہوئے اور اسقدر پہلے کہ تمام اشیاء پر مسلط ہوگئے اور تمام صحرا و دشت
بھر گئے چنانچہ اس امر کے دریافت کو متوجہ ہوا معلوم ہوا کہ مجھکو اپنی سے انخلاع اور کعبہ حسنا سے تحقق
ہوگیا۔ ایکروز حضرت اہل معلی کی زیارت کو تشریف لیگئے جب حضرت عبدالرحمن بن ابی بکرؓ کی
قبر پر تشریف لیگئے فرمایا کہ بحر انوار موجزن ہے اور کمالات صحبت خیر البشر صلعم تابان و درخشان
ہین اوسکے بعد حضرت ام المؤمنین حضرت خدیجۃ الکبریٰ کے مزار پر گئے اور مراقبہ طویلہ فرمایا
کہ حضرت امہات المومنین استقدر عنایات سے پیش آئین کہ ایسی عنایات کسی نے نہین کی تہی بلکہ
بکمال نوازش پردہ سے باہر تشریف لاکر فرمایا کہ فلان شخص کو یہ عطیہ دو اور یہ نعمت بخشو جب حضرت
حج سے فارغ ہوئے معلوم ہوا کہ فرشتے نے کاغذ اجر و قبولیت حج دستخطی و مہری مجھکو عنایت
کیا ایام اقامت کہ معظمہ مین حضرت کے بڑے بھائی خواجہ محمد سعید صاحب کی طبیعت سخت
علیل ہوئی حضرت نے اونکی شفا کیواسطے دعا مانگنے کو ہاتھہ اوٹھائے کیا دیکھا کہ ہزارہا
ہاتھہ اقسام مخلوقات بلکہ جمیع حقائق اسماء و صفات اصول و ظلال نے بہ تبعیت میرے اوٹھائے
حتی کہ دعا قبول ہوئے اور اونکو صحت حاصل ہوئے ایکروز حضرت نے واسطے حصول بعض
کمالات کے کمال تضرع و التجا کی اور بعد دعا فرمایا کہ ما للعبد الا ارادت بمجرد اس خطرہ
شرح صدر بکمال بسط ہوا اور معلوم ہوا کہ خلعت عبودیت عطا ہوا۔ ایکروز بیٹھے ہوئے تھے
کہ خلعت ارشاد بکمال علو شان عطا ہوا اور اپنے تئین بمقام ارشاد سے کمال مناسب پا
اور یہ بھی دیکھا کہ دوات قلم لاکر سامنے رکھا گویا کہ منصب وزارت عطا ہوا اور معلوم ہوا کہ
خلعت وداع ہے۔ ایکروز حضرت ملتجی ہوئے کہ معاملہ ارشاد قایم رہے یا ترک کردیا جاوے
کس امر مین مرضی حق ہے معلوم ہوا کہ قایم رہے اور ترک ہرگز مرضی نہین ہے حضرت مکہ
مین بعد معاودت طائف مبارک ایکروز مصلائے مالکی پر جلوہ فرمائے تھے کیا دیکھا کہ گویا کہ
خلعت جلیل القدر کہ کثرت ضیا و شعشعان سے ایک نور صرف معلوم ہوتا تھا عطا فرمایا اور
آواز آئی کہ حق سبحانہ تعالیٰ یہ ہی لباس یا سکے مناسب پہناہے چنانچہ حدیث قدسی

آیا ہے الکبریا در روائی والعظمۃ ازاری بعدازان حضرت مدینہ منورہ روانہ ہوئے جسروز
وہان پہونچنا تہا اوس روز شکو کثرت شوق سے نیند نہ آئی صبحکو مدینہ منورہ مین داخل ہوئے
اور کمال عنایت حضرت صلعم معاینہ کین جب مواجہہ شریف مین پہونچے حضرت رسالت
صلعم حجرہ سے باہر تشریف لائے اور آکر بغلگیر ہوئے فرمایا محسوس ہوتا ہے کہ وجود شریف
حضرت رسالت صلعم عرش سے فرش تک مرکز جمیع عالمیان ہوئے ہین ہر چند کہ وہاب مطلق
اللہ تعالی ہے لیکن جس کسیکو فیض پہونچتا ہے وہ حضرت کے توسل سے پہونچتا ہے اور جہات
ملک وملکوت حضرت کے اہتمام سے انصرام پاتی ہین اور معلوم ہوتا ہے کہ شب و روز
انعامات کافہ مخلوقات پر روضہ مطہرہ سے پہونچتے ہین اور اگرچہ حضرت خاتمیت ما ارسلناک
الا رحمۃ اللعالمین ہین مگر استغنا و عظمت یہی کہ لازمہ محبوبیت ہر بوجہہ اتم پائی جاتی ہے اور
اسیواسطے حضرت کی خدمت مین عرض احتیاج کو توسل کی ضرورت ہوئی ہے ایک روز فرمایا
کہ آج عجیب اسرار درمیان آیا کہ اوسکو باشارہ بہی بیان نہین کرسکتا اور اگر کچہہ بیان کرون قطع
الیالعلوم وذبح الحلقوم ہوا در یہ کمون و بروز کی طرف اشارہ ہے فرمایا کہ اگر شیخ کامل چاہتا ہے
کہ اپنے جملہ کمالات کسی اپنے مرید صادق مین افاضہ کرے تو اپنے سے غائب ہوکر نفس مرید مین
ظاہر ہوتا ہے اسوقت جملہ کمالات پیر کے اوس مرید مین ذرہ ذرہ آجاتے ہین اس حالت
کو کمون و بروز کہتے ہین۔ فرمایا کہ ایک روز مواجہہ کریم مین کہڑا تہا کہ ایک خلعت سرخ رنگ عطا
ہوا معلوم ہوا کہ یہ عطیہ حضرت صدیق اکبر ہے پہر ایک اور خلعت زرد عطا ہوا معلوم ہوا کہ عطیہ
حضرت فاروق اکبر ہے اور وہان سے آتے وقت ایک اور خلعت سبز رنگ عطا ہوا معلوم ہوا کہ یہ
مرحمت خیر البریہ علیہ وعلی الہ الف الف صلوٰۃ والسلام وتحیۃ ایک روز حضرت جنۃ البقیع تشریف
لیگئے جب وہان سے واپس مراجعت فرمائی فرمانے لگے کہ جس قبر پر جاکر بیٹہتا تہا صاحب قبر
کمال عنایت پیش آتا اور جس قبر پر جانے کا ارادہ ہوتا اونکو منتظر پاتا تہا اور اہل قبور میری
ملاقات کو اسطرح جمع ہوتے ہین جیسے کہ مہمان عزیز کیواسطے ہوا کرتے ہین جب حضرت عثمان کی

زیارت سے فارغ ہوا ایک خلعت تازہ پایا معلوم ہوا کہ یہ عطیہ حضرت عثمان ہے اوسکے بعد
مین حضرت ابراہیم علی ابینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام کی قبر پر گیا دیکھکر مری طرف چلے اور لپٹ گئے
اور گود مین بیٹھہ گئے اور کمال مہربانی سے معانقہ کرتے ایک صرف نور ہی نور دیکھنے مین
آئے اور کیون نہوتے کہ وہ جگر گوشہ رسول صلعم ہین جنکے واسطے فرمایا لو عاش لکان نبیا
حضرت نے فرمایا کہ اونکے ظہور نسبت اور عنایت سے اسقدر لذت آئی کہ امید نہین کہ جائے اور اسیطرح
اور جو جو اصحاب مثل عبداللہ بن مسعود اوسجگہ مدفون ہین سب بعنایات بسیار و باشفاق بیشمار
پیش آئے بعد ازان امام اجل مالک بن انس کے مرقد پر پہونچا کیا دیکھتا ہون کہ بشتابی تمام
میری طرف آئے ہین اور بکمال انبساط ملاقات کی بعد ازان مہربانی و عنایات ازواج مطہرات
خصوصاً حضرت صدیقہ بدرجہ کمال پائی گئی اور علی ہذا القیاس شفقت حضرت زہرا بتول
علی ابیہا وعلیہ الصلوٰۃ مفہوم ہوئے اور شفقت اہل بیت و بنات مطہرات و امیر المومنین
حضرت عباس و حضرت حسن اور ائمہ کرام رضی اللہ تعالیٰ علیہم خارج از تعداد پائی گئی بعد
ازان فرمایا کہ وہان میری نسبت نے عجب ظہور پیدا کیا محسوس ہوا کہ تمام فرش سے
عرش تک نور نسبت سے بھر گیا اور بکونات عالم صف بصف گرد میرے کھڑے ہین اور
انواع فیوض و برکات خلایق بطفیل اس درویش کے پہونچتا ہے اور تمام مخلوقات
کیا اولیا کیا غیر اولیا اس ضعیف سے منتظر حصول برکات و ترقیات ہین جسقدر ظہور نسبت
بڑہتا جاتا تہا مین شرمندہ ہوتا تہا کہ حضور صحابہ کرام رضوان اللہ تعالےٰ علیہم اجمعین
اور نسبت کے ظہور کرنے کا کیا موقع ہے لیکن چونکہ یہ حالت بہی انہین کی عنایت اور اثر
و برکت سے تہی اسواسطے خوشی بہی ہوتا تہا۔ جب مدینہ منورہ سے حضرت چلنے لگے
تو رخصت کیواسطے مسجد مین تشریف لیگئے اور حزن فراق و رنج وداع سے رونے لگے
کہ اسی اندوہ مین حضرت رسالت خاتمیت بکمال عظمت و حشمت حجرہ کریمہ سے تشریف
لائے اور ایک تاج شاہانہ کہ اوسپر طرہ شہپر لگا ہوا تہا میرے سر پر رکہا اور معلوم ہوا

کہ یہ خلعت خاصہ ہے کہ حضرت کے بدن مبارک سے جدا ہوا ہے غرض کہ انواع سرفرازی
مشرف ہوکر واپس تشریف لائے حضرت کے تصرفات زاید از حد ہین مگر اسجگہ بمقتضائے
مالا یدرک کلہ لا یترک کلہ زیر قلم آتے ہین اعظم تصرفات سے تو یہ ہے کہ حضرت نے اپنی
فرزند کو ایک توجہہ مین ابتداء قلب سے تا لاتعین پہونچا دیا۔ **نقل ہے** ایک جوگی جادو سے
آگ باندہ دیتا اور لوگون کو اس شعبدہ سے فریفتہ کرتا حضرت کو یہ سنکر غیرت آئی اور بہت سی
آگ جلواکر اوسپر یا یار کونی بردا وسلاما علی ابراہیم دم کیا اور ایک شخص کو فرمایا کہ اسمین جھکر
ذکر کر چنانچہ وہ بیٹہہ کر مشغول ذکر ہوا اور آگ اوسپر گلزار ابراہیم علیہ الصلوٰۃ والسلام ہو گئی۔
نقل ہے ایک شخص نے کابل مین خواب مین دیکہا گویا حضرت نے تبرک عطا فرمایا ہے
بیدار ہوا تو تبرک موجود تہا۔ **نقل ہے** کہ چند شخص حضرت کی خدمت مین راہ دور
دراز سے حاضر ہوئے حضرت نے ہر ایک کو ملبوس خاص عطا فرمایا لیکن ایک شخص محروم
رہا جب وہ اپنے مکان پر معہ رفیقان پہونچا اوسکو اپنی محرومی کا نہایت افسوس ہوا اور
اسی حسرت مین تہا کہ ناگاہ غل وشور تشریف آوری حضرت کا بلند ہوا اور آدمی استقبال
کیواسطے چلے وہ شخص بہی بخوشی تمام روانہ ہوا جب بیرون شہر پہونچا کیا دیکہتا ہے کہ
حضرت اپنے گہوڑے پر سوار ہین مجہکو دیکہکر فرمانے لگے کہ تو کیون آزردہ ہوتا تہا یہ تبرک
لے اور کلاہ شریف میرے ہاتہہ مین دیدی بمجرد کلاہ دینے کے حضرت نگاہ سے غائب ہوگئے
اور کلاہ شریف میری ہاتہہ مین رہی ایکروز حضرت وضو فرماتے تہے کہ ناگاہ خادم سے لوٹہ
لیکر دیوار مین مارا چنانچہ وہ لوٹا ٹوٹ گیا اور لوٹہ سے وضو کیا حاضرین نے اس امر کو
ذہن نشین رکہا مدت کے بعد ایک سوداگر آیا اوسنے بیان کیا کہ ایک دفعہ مین بنگالہ کیطرف
ایک صحرا مین تہا کیا دیکہتا ہون کہ ایک شیر میری طرف غراتا چلا آتا ہے دیکہکر نہایت خوف
ہوا کہ ناگاہ حضرت کو دیکہا کہ لوٹا لئے آئے اور اوس شیر کے پہینک کر زور سے مارا کہ وہ
فی الفور غائب ہوگیا جن ایام حضرت حرمین شریفین جاتی تہے دکہن مین اورنگ زیب مع

بارہ ہزار روپیہ نذرانہ حاضر ہوا اور نہایت اخلاص سے پیش آیا حضرت نے اوسکو بشارت سلطنت دی
اوسنے عرض کی کہ آپ مجھکو لکھدیجیے دین چنانچہ حضرت نے اوسکو لکھدیا فوقع کما قال کو ہر آرائی اوسکی
ہمشیرہ کہا کرتے تھے کہ میرے بھائی اورنگ زیب نے بارہ ہزار روپیہ کو سلطنت خریدی ہے۔

نقل ہے ایک شخص اپنے بیٹے کو حضرت کو خدمتمین لایا اور عرض کی کہ یہ کسی عورت پر عاشق ہوگیا
ہمارے ہاتھون سے بالکل جاتا رہا نہ کام دیتا ہے نہ عاقبت حضرت اوسکو سمجھانے لگے اوسنے کہا
در کوئی نیکنامی مارا گذر ندادند ✦ گر تو نمی پسندی تبدیل کن قضارا ✦ حضرت نے فرمایا کہ ہمنے تیری قضا تبدیل
کی چنانچہ وہ فی الفور تائب ہوا اور خیال عشق بالکل جاتا رہا۔

مقام بندرہوان حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی کے فرزند اصغر شاہ محمد یحییٰ کے حالاتمین

سب سے چھوٹے فرزند حضرت مجدد الف ثانی کے حضرت شاہ محمد یحییٰ ہین انکی ولادت باسعادت سنہ ۱۰۰۱ ہین ہوا اور وفات سنہ ۱۰۶۱ ہجری ہین
انکے تولد سے پہلے حضرت مجدد الف ثانی کو الہام ہوا تھا انا نبشرک بغلام اسمہ یحییٰ اور اسی عنایت نے اونکا نام
محمد یحییٰ کہا اور شاہ کی لقب سے ملقب ہوئے اسکی وجہ یہ ہے کہ ایکروز حضرت شاہ سکندر نبیرہ شاہ کمال کیتلی حضرت مجدد الف ثانی کے پاس آئے
اور فرمایا کہ میان شیخ احمد ایک اپنا بیٹا مجکو دو کہ ہمارا طریقہ دانا و دیوانہ ہو حضرت نے فی الفور حضرت محمد یحییٰ کو طلب کرکے حوالہ کیا
حضرت شاہ سکندر نے اونکو گود مین بٹھایا کرامتی نسبت خاصہ اونکو عطا فرمائی حضرت شاہ سکندر نے حضرت مجدد الف ثانی
سے مخاطب ہوکر کہا کہ یہ ہمارا ہے اور آجسے یہ شاہ کہا کرنا چنانچہ اوسروز سے اونکو شاہ محمد یحییٰ کہتے ہین جب وہ مجلس موقوف ہوگئے حضرت فرمانے لگے
سبحان اللہ وبحمدہ کہ صغیر سنی مین محمد یحییٰ متقبول اولیا اللہ ہوا حضرت کو ان کے حال پر کمال شفقت تھی بعض مقامات و کمالات
کی بشارت دیا کرتے اور انکے علو استعداد کی تعریف فرمایا کرتے تھے حضرت اجمیر مین ہی کہ آبدیدہ ہوکر فرمانے لگے کہ میرا ارادہ تھا کہ محمد یحییٰ
ہی مثل اپنے بھائیون کے اس نسبت سے بہرہ ور ہوتا مگر وہ ابھی کم سن ہے اور میرا اجل قریب بیس سال کے عمر مین تمام علوم عقلی و نقلی اپنے برادران
خواجہ محمد سعید و محمد معصوم کر حاصل کیے بعد فراغ از تحصیل علم ظاہری اخذ طریقہ حضرت شیخ محمد سعید صاحب سے کیا اور اتمام حضرت
عروۃ الوثقیٰ سے حضرت عروۃ الوثقیٰ انپر کمال مہربانی فرمایا کرتے تھے اور بشارت حصول مقامات متبشرہ مجدد الف ثانی اور بعض دیگر
مقامات فرمائے دو مرتبہ جرمن شریف تشریف لیگئے اور جناب رسالت مآب صلعم سے انواع عنایت مشاہدہ کین حضرت شاہ کمال متبسم سنت
و حسبا ستفاوز بخشیں سندار شاد تھے شاہ اورنگ زیب انکی خدمت مین حاضر ہوتا اور بہت سے دیہات اونکے نیاز کے

والله اعلم وبنا لا تؤاخذنا ان نسينا او اخطانا ۞

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۞

تمت

جملہ حقوق تصنیف و تالیف اس کتاب کے بذریعہ رجسٹری محفوظ ہیں فقط

الحمد للہ والمنۃ کہ درین زمان سعادت توامان نسخۂ لامانی اعنی مقامات

امام ربانی مجدد الف ثانی مطبع چیون بہ کاش دہلی مین بحسن زیبایش

نمایند

مطبوع طبائع خاص و عام شوا گردہر لال مالک مطبع

واضح ہو کہ ذیل کی کتب کے سوا اور بھی ہر علم و فن کی کتاب شہر دہلی واقع بازار دریبہ کلان سے لیسکتی ہے

تفسیر عزیزی پارہ عم ۔ تفسیر سورہ یوسف ۔ جمال العارفین بشرح رسالہ حق نما ۔ جواہر القرآن مترجم ۔ حزب البحر مترجم ۔ دلائل الخیرات مترجم ۔ دلیل العارفین ۔ انیس الارواح ۔ اب کوثر ۔ بحر الوظایف ۔ سلطان الاذکار ۔ شمع حرم ۔ صبح ازل شام ابد ۔ وظیفہ کبریا ۔ نقشہ مکہ مدینہ و بیت المقدس جبل عرفات ۔ مقامات امام ربانی مجدد الف ثانی ۔ رسالہ گنج العرش ۔ قصیدہ بردہ شریف (ذکر الشہادتین) ۔ اصول ایمان ۔ بحر سخاوت ۔ رکن الاسلام ۔ قیامت نامہ بہشت نامہ ۔ قصص الانبیا اردو ۔ مجموعہ اوراد فتحیہ ۔ مجموعہ پنج رسائل نعتیہ ۔ مولود شہید ۔ مولود بہار جنت ۔ گلزار نجات ۔ محفل گیارہویں ۔ مفتاح الفرایض ۔ نصیحۃ المسلمین ۔ معالجات فخریہ ۔ اکسیر العصیان ۔ انصاف ۔ مدرس حریت ۔ ریاض الزہرا ۔ گلدستہ حکایات ۔ جمال العروس ۔ تذکرۃ الفقرا ۔ علاج انسان ۔ ساکھی سوسما چار جس مین قصہ ممتاز بالتصویر ۔ مجموعہ کاغذات کارروائی عدالت ۔ خلاصہ ہر ہم شاستر بابوشان ۔ جمین گھوس ۔ سوانگ اوکہا ۔ قصہ طوطا مینا ہر ہفت جلد ۔ فقرا رہنود اور انکے طریق اور عمل کا بیان ہے

لاثانی اردو جو نمائی طرہ والے ہر دو حصہ ۔ جوگی نامہ ناگری ۔ خاص ان کتابون پر صدر روپیہ سکے خریدار کو اس نرخ پر ہر ڈاکی روپیہ کمیشن بھی واپس ہوگا الا محصول ڈاک ہر حالت مین مشتری خریدار ہوگا

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ

بفضل خداوند مجید این رسالهٔ شریفه در بیان حالات و مقامات و ملفوظات و مکتوبات و معمولات حضرت شمس الدین حبیب الله

جناب میرزا جان جانان مظهر شهید قدس الله سره

الموسوم به لطائف خمسه معروف به

مقامات مظهری

۱۳۰۹ھ

از تصانیف

حضرة غوث الاسلام والمسلمین الهادی الی الله شاه

غلام علی الملقب بشاه عبد الله المجددی طریقة العلوی

والد ماجد مکتوبات امام ربانی مجدد الف ثانی قدس سره العزیز

مکتبة الحقانیة رحمانیة الله علیه از سعی احقر العباد محمد عبد الله غفر ذنوبه و عفی عنه باهتمام جناب مولوی حافظ محمد عبد الاحد صاحب سلمه الله الصمد

در مطبع مجتبائی واقع دهلی مطبوع شد

بسم اللہ الرحمن الرحیم

بعد حمد رب العالمین و ثنای رحمۃ للعالمین احمد مجتبیٰ محمد مصطفےٰ صلی اللہ علیہ و آلہ و اصحابہ وسلم میگوید بندۂ عاجز محمد بیگ ابن مرزا رحیم بیگ نقشبندی مجددی غفر اللہ ذنوبہما و ستر عیوبہما کہ از دیرباز خاطرم می جست کہ کتاب مستطاب فیض انتساب در بیان حالات و مقامات و مکتوبات و ملفوظات حضرت شمس الدین حبیب اللہ جناب میرزا جان جانان شہید قدس اللہ سرہ کہ بمقامات مظہری موسوم ست و از تصانیف حضرت غوث الاسلام و المسلمین الہادی الی اللہ شاہ غلام علی الملقب بہ شاہ عبد اللہ المجددی ست بدست آید و از لمعات انوار جمالش چشم و دل منور سازد فالحمد للہ علے ذلک کہ پس از مدت مدید تمنای دلی حاصل گردید و کام و جان را غذا و بتے بخشید خواستم کہ دیگر برادران خصوصاً آنانکہ ازین سلسلۂ عالیہ تعلق دارند ہم ازین استفادہ بردارند بنابران عزم انطباع نمودہ برای استفاضۂ ایشان معمولات عالیہ کہ بمعمولات مظہری حضرت شاہ نعیم اللہ صاحب بہرائچی رحمۃ اللہ علیہ کہ از اعاظم خلفای حضرت ایشان ست درج فرمودہ اند نقل برداشتہ در اواخر این کتاب اضافہ کردہ بلطائف خمسۃ المعروف بمقامات مظہری موسوم نمودم و نیز پرسالۂ کہ در حالات حضرت شاہ غلام علی شاہ رحمۃ اللہ مولانا شاہ عبد الغنی صاحب محدث دہلوی رح بعد از استخارۂ مسنونہ نوشتہ بطور ضمیمہ الحاق کردہ آمدہ از انجا کہ گوشۂ چشم التفات مخدوم و مکرم عالی ہمم صاحب الجود و الکرم جناب مولوی حافظ محمد عبد الاحد صاحب سلمہ الصمد مالک مطبع مجتبائی دہلی باین احقر ست بتوجہات ایشان حسب مراد باصحت و خوبی بقالب طبع در آمد امید از ناظرین آنکہ این عاجز و مولانا ممدوح الصدر را بدعائی خیر یاد آرند و از فاتحہ و اخلاص دریغ نہ فرمایند

وَاللّٰہُ الْمُوَفِّقُ وَالْمُعِیْنُ

۱۲ این اشارہ بفاتحہ و اخلاص منقوش بر ظہر صفحہ است

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد للہ رب العلمین والصلوٰۃ والسلام علی سیدنا محمد وعلی آلہ واصحابہ اجمعین اما بعد میگوید فقیر عبد اللہ معروف بہ غلام علی عفی عنہ این رسالہ ایست مختصر و منتخب از کتاب مستطاب کہ صاحب کمالات معارف و سنگاہ حضرت مولوی نعیم اللہ در احوال سیدنا و مرشدنا مطلع انوار الطریقۃ منبع اسرار الحقیقۃ مقتدا ارباب یقین و عرفان شمس الدین حبیب اللہ حضرت مرزا جان جانان رضی اللہ تعالی عنہ و احوال خلفا ایشان نوشتہ منت بر دل و چشم مخلصان نہادہ اند فقیر بعضی مطالب ازان انتخاب نمودہ و آنچہ خود یاد داشتہ بر ان افزودہ درین اوراق درج ساخت تا سرمایۂ سعادت این بے بضاعت گردد و اللہ ولی التوفیق فقیر در تالیف این رسالہ تردد داشتم کہ مبادا تحریر این اوراق نامرضی آنحضرت گردد و در واقعہ دیدم کہ حضرت ایشان در مکان بندہ تشریف دارند و مولوی نعیم اللہ نیز حاضر اند فرمودند ترا اجازت دادیم و فاتحہ خواندند دانستم کہ اجازت تحریر این رسالہ فرمودہ اند پس آن تردد بطمانیت انجامید و امیدست کہ این عمل بقبول فائز شود ما توفیقی الا باللہ علیہ توکلت والیہ انیب و این رسالہ مشتمل بر شش فصل **فصل** اول در ذکر طریقۂ نقشبندیۂ مجددیہ **فصل** دوم در ذکر سلسلہ نقشبندیہ و قادریہ چشتیہ رحمۃ اللہ علیہم **فصل** سوم در ذکر مجملی از احوال مشائخ اربعہ حضرت ایشان اعنی سید السادات سید نور محمد بدایونی و حضرت حاجی محمد افضل و حضرت حافظ سعد اللہ و حضرت شیخ الشیوخ محمد عابد رحمۃ اللہ علیہم **فصل** چہارم در ذکر نسب و ولادت حضرت ایشان و غیر ذلک

فصل پنجم در ذکر استفادہ حضرت ایشان از حضرت نور محمد بدایونی رح

فصل ششم در ذکر استفادۂ حضرت ایشان از حضرت حاجی محمد افضل **فصل** ہفتم در ذکر استفادۂ حضرت ایشان از حضرت حافظ سعد اللہ **فصل** ہشتم در ذکر استفادۂ حضرت ایشان از شیخ الشیوخ محمد عابد **فصل** نہم در ذکر مقدماتیکہ دلالہ بر امتیاز حضرت ایشان بر اہل زمان دارد **فصل** دہم در ذکر تاثیر صحبت شریف حضرت ایشان **فصل** یازدہم در ذکر ترک و تجرد و اوصاف حضرت ایشان **فصل** دوازدہم در ذکر ملفوظات حضرت ایشان **فصل** سیزدہم در نصائح ہوش افزا کہ باصحاب خود می نمودند **فصل** چہاردہم در ذکر بعضی از مقامات حضرت ایشان و آنچہ ذکر اولیاء کرام بر زبان آنحضرت گذشتہ **فصل** پانزدہم در ذکر بعضی از مکشوفات و تصرفات حضرت ایشان **فصل** شانزدہم در ذکر انتقال حضرت ایشان از عالم فانی بعالم جاودانی **فصل** ہفدہم در ذکر خلفاء

حضرت ایشان **فصل** هژدهم در ذکر بعضی از مکاتیب شریعت حضرت ایشان رضی اللہ تعالیٰ عنہ

فصل اول در ذکر طریقہ نقشبندیہ مجددیہ

پوشیدہ نیست کہ طریقہ علیہ نقشبندیہ عبارتست از دوام توجہ بقلب و مبدأ فیاض و اعتدال در نوافل عبادات و توسط در ماکولات و تعمیر اوقات بادراد و اذکار کہ بحدیث صحیح ثابت شدہ اند و در ین طریقہ مقامات سلوک از توبہ تا مقام رضا با جمال معمولست و حاصل آن دوام حضور ذات الٰہی و انجذاب جبلی روحی و ذوق و شوق و جمعیت قلبی ست و استغراق در شہود و خود موافق حدیث شریف الاحسان ان تعبد ربک کانک تراہ وصف حال ارباب این طریق ست بعضی مغلوب سکر و مستی غلبات جذبات قلبی میشوند و بعضی را اسرار توحید منکشف میگردد و تصرفات انگیز ایشان از القاء ذکر و سکینہ در قلوب و از حالی بحالی رسانیدن و حل مشکلات بصرف ہمت فرمودن شہرت تمام دارد اللہ تعالیٰ حضرت مجدد را رضی اللہ تعالیٰ عنہ بعنایت خود در ین طریقہ مقامات و مدارج دیگر عطا فرمود و از مقامی تا مقامی دیگر حالات و علوم جلیلہ اکرمت نمود متوسلان طریقہ ایشان بآن حالات و کیفیات امتیاز دارند مگر ہمہ کس بجمیع مقامات این طریقہ علیہ نرسیدہ اند ہر کس بمقامی کہ رسیدہ بواردات و حالات آنجا وقت خود خوش دارد لہذا در تاثیرات و حوال اہل این خاندان تفاوت ہاست آثار برہان اذکار و اشغال قدمای نقشبندیہ منظبط دارند در مقام قلب مستغرق و بیخودی و سکر و جذبات سرشار محبت الٰہیہ اند و در مقاماتیکہ کہ حضرت مجدد تعبیر ازان بولایت فرمودہ اند کیفیات گوناگون باطن ملحوظ میدارد و از مقاماتیکہ بکمالات و حقائق تفسیر نمودہ اند دست ادراک از لطافت و نیرنگی حالات آنجا کوتاہ است مگر استغراق کہ عبارت از بیخبری و توجہ تام بلکہ بشعوری از توجہ بمقصود ست بی کیفیات سکر حاصل اوقات و اصلان آن نمکت و صفا و طمینان لازم باطن اند ہر گدا را علم و کشف عطا میشود و سیر خود در تجلیات الٰہیہ در ہر مقام عیان می بیند و اسرار کہ در ین طریقہ کمتر ظہور دارد و جہش ست کہ بحضرت خواجہ احرار قدس اللہ سرہ العزیز نسبت رسیدہ بود یکی از اباء کرام خود و بمقتضای آن ظہور اسرار توحید ست و دوم از خاندان نقشبندیہ کہ بنور تشرع و کمال تقوی منورست و حضرت باقی باللہ رحمۃ اللہ علیہ مجمع البحرین آن دو نسبت بودند حضرت مجدد بعد تحصیل آن دو نسبت از جناب ایشان سلوک نسبت نقشبندیہ اختیار فرمودند کہ دران نسبت عزیز مزلت اقدام پیش می آید اما کسی کہ در مقام قلب تمکن و ثبات پیدا کرد از بجا برتر رفتہ ست البتہ از علوم توحید و غلبات سکر بہرہ دارد و تاثیرات توجہات او گرم و شوق افزست و توجہ کہ بمعنی تخلیص دل از توجہ بغیر گفتہ اند ارباب نسبت این خاندان حاصل دارند ظہور خوارق عادات لازمہ مجاہدات شدید ست

و غیر ریاضات شاقه تصرفات در مکونات از نوادرست اما هیچ کرامتی بدوام ذکر قلبی وجلی اللہ و تہذیب اخلاق واتباع سنن مصطفے نمیرسد صلی اللہ علیہ وسلم الحمد للہ کہ متوسلان این طریقہ را این سعادت حاصلست آنچہ درین اوراق مذکور شود فلانے ولایات با مقامات عالیہ یا با نہای سلوک رسیدہ مراد آنست کہ بکیفیات وحالات وواردات آن مقامات مشرف شدہ علم بالله بردوام دارد متبع سنن خیر الوری ست صلی اللہ علیہ وسلم ؎ محالست سعدی کہ راہ صفا ۔ تواں رفت جز در پی مصطفے

حضرت ایشان ما کسب کمال وتکمیل از خاندان نقشبندی نمودہ براذکار ہمان طریقہ اشتغال داشتند وطالبان را باداب ونسبت علیہ آن اکابر تربیت می نمودند از خاندان قادری وچشتی وسہروردی اجازت دارند وفیضی نیز یافتہ اند بعضی مردم را در خاندان قادری وچشتی دست بیعت گرفتہ شجرۂ آن اکابر میدادند معلوم نیست کہ در ین طریقہ سہروردیہ بیعت گرفتہ باشد کہ درین دیار طالب این طریقہ کم یافتہ میشود وفقیر اسمار بزرگان اینجا ندان تلثہ مینویسد

فصل دوم در بیان سلسلہ نقشبندیہ

حضرت ایشان ما طریقہ نقشبندیہ از حضرت سید نور محمد بدایونی رحمۃ اللہ علیہ گرفتہ اند وایشان از حضرت شیخ سیف الدین ونیز از حضرت حافظ محمد محسن استفادہ نمودہ وایشان از عروۃ الوثقی حضرت ایشان محمد معصوم وایشان از امام طریقہ مجدد الف ثانی شیخ احمد فاروقی سہرندی وایشان از حضرت خواجہ محمد باقی باللہ وایشان از حضرت مولانا خواجگی امکنگی وایشان از حضرت مولانا درویش محمد وایشان از حضرت مولانا محمد زاہد وایشان از حضرت خواجہ احرار وایشان از حضرت مولانا یعقوب چرخی وایشان از خواجہ خواجگان خواجہ بہاؤ الدین نقشبند وایشان از حضرت سید میر کلال وایشان از حضرت خواجہ محمد بابا سماسی وایشان از خواجہ علی رامیتنی وایشان از حضرت خواجہ محمود انجیر فغنوی وایشان از حضرت مولانا محمد عارف ریوگری وایشان از خواجہ جہان حضرت عبد الخالق غجدوانی وایشان از خواجہ یوسف ہمدانی وایشان از خواجہ ابو علی فارمدی وایشان از خواجہ ابو الحسن خرقانی وایشان از خواجہ بایزید بسطامی وایشان از امام ہمام حضرت امام جعفر صادق رضی اللہ تعالی عنہ وایشان از امام قاسم بن محمد بن ابی بکر صدیق رضی اللہ تعالی عنہم وایشان از صاحب رسول اللہ سلمان فارسی رضی اللہ تعالی عنہ وایشان باوصف شرف صحبت سرور نخدا از حضرت امیر المومنین ابی بکر صدیق رضی اللہ عنہ وایشان از رحمۃ للعالمین شفیع المذنبین محمد رسول صلی اللہ علیہ وسلم۔

نسبت دیگر حضرت امام جعفر صادق بحضرت امام محمد باقر رضی اللہ عنہ میرسد وایشان را بحضرت امام

زین العابدینؒ و ایشانؒ بحضرت امام ہمام سید الشہداء امام حسینؓ و ایشانؒ بحضرت امام مجتبیٰؓ و ایشانؒ بحضرت
امیر المومنین علی مرتضیٰ کرم اللہ وجہہ و ایشان را بجناب رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم و این نسبت از شرافت ائمہ
اہل بیت در سیر طریقہ بسلسلۃ الذہب مشہور ست و فخر انتساب خواجہ ابو علی فارمدی نیز بخواجہ ابو القاسم گورگانی ست
و ایشان را بخواجہ ابو عثمان مغربی و ایشان را بسید الطائفہ خواجہ جنید بغدادی و ایشان را بخواجہ سری سقطی و ایشان را
بخواجہ معروف کرخی و ایشان را بحضرت امام علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ و ایشان را بامام جعفر صادق الی آخر السند الشہور
رضی اللہ تعالیٰ عنہ و خواجہ معروف کرخی نیز استفادہ از خواجہ داؤد طائی دارند و ایشان از خواجہ حبیب عجمی و ایشان
از خواجہ حسن بصری و ایشان از امیر المومنین علی مرتضیٰؓ و ایشان از حضرت رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم۔

ذکر سلسلۂ قادریہ حضرت ایشان را اجازت طریقہ قادریہ از حضرت شیخ محمد عابد رحمۃ اللہ علیہ دارند و ایشان از شیخ
عبد الاحد و ایشان از حضرت خازن الرحمۃ محمد سعید و ایشان از امام طریقہ مجدد الف ثانی شیخ احمد فاروقی سہرندی و
ایشان از والد ماجد خود شیخ عبد الاحدؒ و ایشان از شاہ کمال کیتھلی و ایشان از شاہ فضیل رحمۃ اللہ و ایشان از حضرت
سید گدای رحمتؒ نانی و ایشان از سید شمس الدین عارفؒ و ایشان از سید گدائی رحمن اولؒ (در جانب پنجاب) و ایشان از سید شمس الدین
صحرائی و ایشان از سید عقیلؒ و ایشان از سید عبد الوہابؒ و ایشان از سید شرف الدینؒ و ایشان از سید السادات
سید عبد الرزاق و ایشان از حضرت غوث الثقلین محبوب سبحانی سید عبد القادر جیلانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ و ایشان
از خواجہ ابو سعید مخزومی و ایشان از خواجہ ابو الحسن قرشی و ایشان از خواجہ ابو الفرح طرطوسیؒ و ایشان از خواجہ
عبد الواحد تمیمیؒ و ایشان از خواجہ ابو بکر شبلیؒ و ایشان از سید الطائفہ جنید بغدادیؒ و ایشان از خواجہ سری سقطی
و ایشان از خواجہ معروف کرخی رحمۃ اللہ علیہم و ایشان از حضرت امام علی رضا رضی اللہ تعالیٰ عنہ و ایشان از
حضرت امام موسیٰ کاظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ و ایشان از حضرت امام جعفر صادقؓ و ایشان از حضرت امام محمد باقرؒ
و ایشان از حضرت امام زین العابدین رضی اللہ تعالیٰ عنہ و ایشان از حضرت سید الشہداء امام حسینؓ و ایشان از حضرت امام
ہمام حسن مجتبیٰ و ایشان از امیر المومنین حضرت علی مرتضیٰ رضی اللہ تعالیٰ عنہ و ایشان از حضرت پناہ رسالت پناہ محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

سلسلۂ ابائی حضرت غوث الثقلین سید عبد القادر رضی اللہ تعالیٰ عنہ عن ابیہ سید ابی صالح رحمۃ اللہ علیہ عن ابیہ
سید موسیٰ جنگی دوست رحمۃ اللہ علیہ عن ابیہ سید عبد اللہ رحمۃ اللہ علیہ عن ابیہ سید یحییٰ زاہد عن ابیہ سید موسیٰ
مورث عن ابیہ سید داؤد مورث عن ابیہ سید موسیٰ الجونؒ عن ابیہ سید عبد اللہ محضؒ عن ابیہ سید حسن مثنیٰؒ

رضی اللہ تعالی عنہ عن ابیہ سید السادات امیر المومنین امام حسن مجتبی عن ابیہ امیر المومنین علی مرتضی رضی اللہ تعالی عنہ عن شفیع المذنبین رحمۃ للعالمین محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

ذکر سلسلہ چشتیہ حضرت ایشان ما اجازت طریقہ چشتیہ از شیخ الشیوخ محمد عابد رحمۃ اللہ علیہ گرفتہ اند و ایشان از حضرت شیخ عبد الاحد و ایشان از خازن الرحمۃ شیخ محمد سعید و ایشان از عبد الف ثانی حضرت شیخ احمد فاروقی و ایشان از والد ماجد خود شیخ عبد الاحد و ایشان از شیخ رکن الدین رح و ایشان از شیخ عبد القدوس رحمۃ اللہ علیہ و ایشان از شیخ محمد عارف و ایشان از شیخ عبد الحق و ایشان از حضرت شیخ جلال الدین پانی پتی و ایشان از حضرت شمس الدین ترک رح و ایشان از حضرت شیخ علاء الدین مخدوم علی صابر رح و ایشان از شیخ الاسلام شیخ فرید شکر گنج رح و ایشان از حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی رحمۃ اللہ علیہ و ایشان از امام طریقہ خواجہ معین الدین سنجری و ایشان از خواجہ عثمان ہارونی رحمۃ اللہ علیہ و ایشان از حاجی شریف زندنی و ایشان از خواجہ مودود چشتی و ایشان از خواجہ یوسف چشتی و ایشان از خواجہ ابو احمد چشتی و ایشان از خواجہ ابو محمد چشتی و ایشان از خواجہ ابو اسحاق شامی و ایشان از خواجہ ممشاد علو دینوری و ایشان از خواجہ ہبیرہ بصری و ایشان از خواجہ حذیفہ مرعشی و ایشان از سلطان ابراہیم ادہم و ایشان از خواجہ فضیل عیاض رح و ایشان از خواجہ عبد الواحد و ایشان از خواجہ حسن بصری و ایشان از امیر المومنین علی مرتضی رضی اللہ عنہ و ایشان از جناب رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

فصل سوم در بیان اندازی از احوال مشائخ از بعد حضرت ایشان کہ نقشبندی مجددی بودند رحمۃ اللہ علیہم

سید السادات حضرت سید نور محمد بداونی رحمۃ اللہ علیہ عالم بودند بعلوم ظاہر و باطن فقیہ کامل عارف مکمل کسب مقامات سلوک طریقہ محمدیہ از شیخ سیف الدین فرزند و خلیفہ عروۃ الوثقی حضرت ایشان محمد معصوم فرزند سجادہ حضرت مجدد نموده اند و بخدمت حضرت حافظ محمد محسن کہ از اولاد شیخ عبد الحق محدث و خلفاء حضرت ایشان محمد معصوم اند رحمۃ اللہ علیہم رسیدہ سالہا بتحصیل فیوض صحبت کردہ بحالات بلند و مقامات ارجمند مشرف شدہ اند استغراق قوی داشتند تا پانزدہ سال ایشانرا ہیچ افاقت نبودہ مگر در وقت ادای نماز در ایں حال بحقیقتی راہ می یافتند باز مغلوب الحال میشدند در آخر حال ایشانرا افاقتی پیدا آمد بکمال ورع و تقوی و اتباع سنت امتیاز داشتند و در متابعت ادب عادات مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم بغایت اہتمام میفرمودند کتاب سیر

واخلاق بنوی ہموارہ پیش خود داشتہ موافق آن بعمل می آوردند یکبار خلاف سنت پای راست در بیت الخلا
نہادند تاسہ روز احوال باطن قبضی روی نمود باز بتضرع بسیار بہ بسط مبدل گشت در لقمہ احتیاط نیک می نمودند
بدست مبارک خود قوت چند روزہ پختہ وقت شدت گرسنگی پارہ ازان خوردہ بمراقبہ می پرداختند از
کثرت مراقبہ پشت ایشان خم شدہ بود میفرمودند سی سال ست کہ تعلق طبیعت بکیفیت غذا نماندہ در
وقت حاجت انچہ میسر میشود میخوریم ایشان اجتماع دو نانخورش بدعت دانستہ از کمال تقوی یکی از فرزندان خود
روغن و یکی شکر عطا می نمودند طعام اغنیا ہرگز نمیخوردند کہ اکثر آن از ظلمت شبہ خالی نیست یکبار طعامی از
خانہ دنیاداری بخدمت ایشان آمدہ بود فرمودند درین ظلمت معلوم میشود واز روی نوازش حضرت ایشان ما را
فرمودند شما نیز درین طعام غور نمائید آنحضرت متوجہ شدہ عرض کردند کہ طعام از وجہ حلالست مگر بسبب نیت یا
عفونتی دران راہ یافتہ اگر کتابی از خانہ اہل دنیا بعاریت می طلبیدند تاسہ روز مطالعہ آن نمی نمودند میفرمودند
ظلمت صحبت آنہا غلاف دار بر آن پیچیدہ ست بعد از زوال ظلمت کہ از برکت صحبت مبارک زائل میشد
مطالعہ آن میفرمودند حضرت ایشان ما را بخدمت ایشان محبت قوی بود بمجرد ذکر نام ایشان چشم پر آب میشدند
میفرمودند افسوس کہ عزیزان زیارت حضرت سید نکردند اگر ایشان را میدیدند بقدرت کاملہ الٰہی ایمان تازہ
می نمودند کہ بر خلق ایچنین ارباب کمال قادرست رضی اللہ تعالی عنہ میفرمودند کہ مکشوفات ایشان بسیار صحیح
ومطابق واقع بود بلکہ توان گفت کہ ما مردم را بدیدہ سر ایچنان محسوس نمی شود کہ ایشان را بچشم دل معاین گشتہ
وتصرفات قوی داشتند وبرای برآمد حاجات مخلصان ہمت میگماشتند کم بودی کہ مراد از طبق توجہ شریف تخلف
نمودی یکبار زنی بخدمت ایشان عرض نمود کہ دختر مرا جنیان برداشتہ برند چندانکہ اعمال وعزایم خواندہ شد
ہیچ فائدہ نکرد درین باب توجہ باید فرمود ایشان تا دیری مراقبہ نمودند فرمودند کہ فلان وقت دختر تو خواہد آمد بتوجہات
ایشان ہمچنان واقع شد از ان دختر باز پرسیدند گفت در صحرائی بودم بزرگی دست مرا گرفتہ اینجا آورد کسی وجہ
سکوت و مراقبہ از ایشان پرسید کہ چرا فور انفرمودید کہ دختر تو خواہد آمد فرمودند التجا بجناب الٰہی نمودم کہ اگر دعا توجہ
مرا اثری باشد در احصار آن دختر ہمت نمودہ آید ہرگاہ بالہام الٰہی معلوم شد کہ ہمت فقیر درین امر اثر دارد گفتم
کہ دختر خواہد آمد ہر عمل ایشان موافق رضا خدا بود سبحانہ یکبار دوزن رافضی بخدمت ایشان اظہار طلب طریقہ نمودند
ایشان بنور فراست دریافتہ فرمودند اول توبہ از عقیدہ سوء نمائید باز طریقہ گیرید یکی بکمال ایشان اقرار نمودہ توبہ کرد

وطریقہ گرفت و دیگری توفیق نیافت یکی را از مخلصان ایشان ہوای نفسانی خواست کہ بمعصیت خدمتبلا سازد بصورت
مثالی ایشان بحفظ او رسیدہ درمیان حائل شد و زن از دہشت فریادی برآوردہ بگوشہ بگریخت و آن مخلص تائب گردیدہ
نادمی از زندگانی بحضور تو انست رسید یکبار بہ رنگ فروشی دوکان قریب مکان اقامت ایشان برآوردند ظلمت
رنگ نسبت باطن بآنکدر ساختہ مخلصان یافتہ دوکانش را بالکف خراب ساختند فرمودند کہ احوال باطن زیادہ تر مکدر
شد کہ بواسطہ ما احتساب خلاف شرع واقع شد اوّل او را ازین عمل توبہ برفق بایستی داد اگر تائب نمیشد باز بشدت
و درشتی منع می نمودند تا دیر تفحص بسیار حاضر آوردند پس استغفار جرأت غیر زان نمودہ بلطف تمام فرمودند کہ پیشہ
خلاف شرع خوب نیست پیشہ مباح اختیار باید نمود و زری باو عنایت نمودہ عذر خواستند وی تائب گردیدہ یکی از
مخلصان شد ایشان میفرمودند روزی بزیارت مزار پر خود حضرت حافظ محمد محسن رفتم مراقبہ نمودیم در غیبت
بیخودی مشاہدہ کردیم کہ بدن شریف و کفن درست ست مگر در پوست کف پا و کفن آنجا خاک اثر کردہ بود و وجہ آن
از ایشان باستفسار آمد فرمودند شما معلوم خواہد بود کہ سنگ بیگانہ بی اذن او در بجای وضو نہادہ بودیم کہ ہرگاہ
مالک خواہد آمد حوالۂ او خواہیم نمود یکبار قدم بران گذاشتہ بودیم از شومی این عمل خاک اثر کردہ ست الحق ہر کرا
در تقوی قدم بیشتر ست قرب و ولایت او بیشتر وفات ایشان یازدہم ذیقعدہ سنہ ہزار و صد و سی و پنج ہجریست

حاجی محمد افضل رحمۃ اللہ علیہ ایشان از علماء متبحر و فضلاء دانشور مدار اسرار معارف علوم
باطن حظی وافر دارند طریقہ از حجۃ اللہ نقشبند فرزند و خلیفہ حضرت ایشان محمد معصوم رحمۃ اللہ علیہما گرفتہ تا دہ سال
استفادۂ فیوض باطن نمودند و تا دوازدہ سال از حضرت شیخ عبد الاحد فرزند و خلیفہ خازن الرحمۃ شیخ محمد سعید
فرزند سجادہ نشین حضرت مجدد رحمۃ اللہ علیہم مشرف گردیدہ بمقامات عالیہ رسیدہ اند بتحصیل علوم معقول و منقول
و اسناد علم حدیث از ایشان نمودہ از شیخ سالم البصری ثم المکی علم حدیث نیز سند دارند حضرت حجۃ اللہ نقشبند بحضرت
شیخ عبد الاحد در حق ایشان فرمودند آنچہ در سینۂ ما از پیران کبار رسیدہ بود تمام و کمال در باطن شما القا کردیم ایشان
استغراق قوی داشتند و فنا و نیستی بر ایشان مستولی بود گویا ہر گز خود را از ارباب طریقہ نمیدانستند حضرت ایشان ما را
بارہا میفرمودند کہ شما را نظر کشفی و تحقیق مقامات آلہیہ کرامت کردہ اند بحال ما نظری فرمائید کہ از خرابی اعمال در خود
ہیچ نمی یابم راقم گوید عفا اللہ عنہ امام الطریقہ حضرت مجدد رضی اللہ تعالی عنہ میفرمایند چنانکہ احوال باطن بکثرت
وجہالت کشید علامت ظہور تجلی ذاتیست و آیہ شریفہ لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ نص قاطع است درین باب ایشان بغرف

بزیارت حرمین شریفین زادهما اللہ شرفا رسیده اند و مورد الطاف الٰہی و عنایات حضرت رسالت پناہی صلی اللہ علیہ وسلم شده بهزاران فتوحات مرجعیت نموده مرجع طلاب حق گردیدند و خلق را ظاهرا و باطنا فیضها رسانیدند حضرت شاه ولی اللہ محدث رحمۃ اللہ علیہ علم حدیث از ایشان سند دارند ایشان آنچه از نقود هدایا میرسید کتب هر فن خریده وقف میکردند یکبار پانزده هزار روپیه هدیه آمده بود همه را کتب علوم نافعه خرید کرده وقف نمودند چندین هزار کتب در راه خدا وقف کرده اشاعت علوم فرمودند جزاه اللہ خیر الجزاء ایشان میفرمودند عجب ست از مخلصان که در عمر خود یکبار هم بزیارت مزار مقدس مصطفے صلی اللہ علیه وسلم شرف اندوز نمی شوند و حالانکه حصول مقاصد دارین بواسطه آنحضرت میدانند و عجب ست که حروف کلام اللہ موافق تجوید ضروری که در چند روز بیشتر درست نمی نمایند و صحت نماز موقوف بر صحت قرأت ست و عجب ست که ذکر لطائف از توجه یکی از بزرگان نقشبندی حاصل نمیکنند و در طریقه این اکابرین دولت که تخم محبت الٰہی و موجب بقاء ایمان ست بی محنت دراندک مدت دست میدهد محمد اعظم اعظم خلفاء ایشان کشفی صحیح و نسبتی قوی داشتند و بسیاری از طالبان در صحبت ایشان بکمالات و واردات طریقه شریفه رسیده اند رحمۃ اللہ علیهما

حافظ اسعد اللہ رحمۃ اللہ علیه ایشان از کمل خلفاء حضرت محمد صدیق فرزند و خلیفه حضرت ایشان محمد معصوم اند رحمۃ اللہ علیهما تا سی سال التزام صحبت ایشان نموده بمقامات علیه و غایات طریقه احمدیه رسیده اند لقب ایشان در فقراء خانقاه آنحضرت سید الصوفیه بود از روی مباهات میفرمودند که سی سال آب خانقاه پیر خود بر سر کشیده ام موی سر من از خدمت سوده شد بلکه در راه مولی گوهر نور دیده من نثار گشت ایشان در موسم شدت گرما مرا به احمد آباد فرستادند از بس حرارت آفتاب دیده من بیکار شد اما از برکت خدمت خانقاه معلی چندان خادمان بر در من گرد آمدند که نوبت خدمت بهریکی نمیرسد و دیده دل من بنور معرفت بینا گشت و چشم سر از التفات ماسوای غنی گردید و مراقبه علی الدوام حاصل ست و نقوش غیر را که از راه نظر بدل میرسد در آئینه باطن من راه نیست فالحمد للہ علی نواله والصلوة والسلام علی رسوله و آله ایشان در اول ارادات طریقه شریفه دیده اند که شهریست عظیم از برکات و انوار ولایت معمور در هر محله اش گروهی از اولیاء اقامت دارند یکبار در ان شهر شهرت یافت که جمع غفیری از مقربان بارگاه می آیند ساکنان شهر باستقبال و نظاره شوکت و عظمت آن عزیزان برآمده در انوار آنها مستغرق یافتند ایشان پرسیدند اینها کیستند کسی گفت اللہ تعالی در این وقت اظهار کمالات جدید فرموده این اکابر را براه اجتباء از راه و اصطفاء حضرت ذات نموده ست و سر حلقه اینها شیخ احمد سهرندی ملقب مجدد

الف ثانی ست بجہت مشاہدہ برکات این بزگواران برآمدہ ایم پس ایشان را رسوخ عقیدہ بایشان طریقہ قوی تر گردید و بجد تمام در راہ سلوک بایشان طریقہ درآمدہ سرآمد مقربان بارگاہ الٰہی شدند حضرت ایشان بامیفرمودند کہ بر ایشان صفت تواضع فروتنی غالب بود اگر یکی از اصحاب باعث رنجش خاطر شخصی میگشت ایشان خود پیش آن شخص معذرت میفرمودند کہ این تقصیر از فقیر صدور یافتہ مرا ببخشید بلکہ سر مبارک بپای او می نہادند رحمۃ اللہ علیہ نواب خان فیروز جنگ کہ مرید ایشان بود بخدمت ایشان عرض نمود کہ سید حسن سولنمار رحمۃ اللہ علیہ ہر گرا میخواستند بشرف زیارت مصطفے صلی اللہ علیہ وسلم مشرف ہمی ساختند ایشان فرمودند ماہر گرا خواہیم دوبار شرف زیارت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم دریابد شما امشب فاتحہ خواندہ متوجہ بروحانیت مبارک بخواب روید روی ہمچنان کردو بزیارت مشرف گشت صد روپیہ ہدیہ مقرر کردہ بار دیگر فاتحہ خواندہ بخواب رفت باز باین سعادت امتیاز یافت صد روپیہ دیگر ہدیہ مقرر نمودہ بوقت صبح بخدمت ایشان حاضر شد صد روپیہ پیش آورد کہ الحمد للہ متوجہ شریف باین دولت سرفرازی یافتم ایشان بنور فراست دریافتہ فرمودند آنصد دوم کجاست وی مضطر شدہ آنرا پیش گذرانید حضرت ایشان میفرمودند کہ ایشان در علم ظاہر مہارتی نداشتند و در صحبت ایشان از کشف و کرامات ذکری نبود محض از کثرت خدمت خانقاہ پیر خود قبول دلہا یافتہ بودند اما نسبت باطنی عالی و قوی داشتند در خانقاہ ایشان گربہ بود کلان بتصرف ایشان بحال کنجشکان مہربان دہن خود میکشادو دران وانہائی گندم می افتند کنجشکان از ہر طرف آمدہ دانہا در دہنش میچیدند و باوی بازیہا می نمودند باقاضۂ ایشان مردم بسیار بمقامات قرب رسیدہ اند وفات ایشان یازدہم شوال سنہ ہزار و صد و پنجاہ و دو ہجری شیخ صبغۃ اللہ از خلفای ایشان پیری بود نورانی بندہ او را زیارت کردہ ام رحمۃ اللہ علیہ

شیخ الشیوخ محمد عابد رحمۃ اللہ علیہ

از اعاظم خلفاء حضرت شیخ عبد الاحد در خلفاء اکابر سہرند علم و ورع و تقوی شانی عظیم داشتند در نسبت بحضرت صدیق اکبر رضی اللہ عنہ میرسند کثیر العبادت کثیر الذکر بودند در تہجد سورہ یس شصت بار میخواندند و بعد ہر دو گانہ بذکر و مراقبہ می پرداختند از نصف شب تا سحر در عبادت خدا و یاد مولی اشغال داشتند در مرض موت کہ تا شش ماہ ایشان را بیماری اسہال بود سورہ یس سی و پنج بار در تہجد میخواندند بست ہزار بار ذکر کلمہ طیبہ

وهزار بار نفی واثبات بحبس نفس وتلاوت کلام الله ودرود وظیفه داشتند یکبار حاکم بلده سهرند مواشی بغارت
اورده بود ایشان تا بست سال ترک گوشت وغیره فرموده بودند هرگاه بدیهی می آمدند در راه بجز زاد سهلی روی
که از وجه حلال باخود میگرفتند چیز دیگر نمیخوردند در هر امر رعایت عمل بغیریت مینمودند ایشان را قبول تمام ومرجعیت
خاص وعام پیدا شد وآستانه وخانقاه مادی اهل الله گشت قریب دو صد کس از علما وصلحا در حلقه ایشان
می نشستند وجماعه بسیار از طالبان بتوجهات ایشان بنهایات مقامات احمدیه رسیدند وارباب فنا وبقا که در صحبت
مبارک باستغراق وبیخودی وارادت وولایت وتهذیب اخلاق فائز شده اند افزون از شمارند بعد درس حدیث و
فقه متوجه قبله مراقب می نشستند وهر که بخدمت شریف میرسید القاء ذکر وانوار جمعیت در باطن او میفرمودند
روز جمعه که اجتماع مردم بسیار میشد هر که در نظر ایشان می آمد بتوجه موجد دلش را ذاکر می نمودند کسی از ایشان پرسید
که اینم دم هرگز ذکر قلبی نمیدانند ودر حرکت طبیعی قلبی وحرکت ذکر امتیاز نمیکنند فرمودند کار بخدمت بمعلوم کردن
کسی کاری نیست در قبر خود اثر وقدر ذکر خواهند دانست که از برکت نور ذکر قلبی ایمان بسلامت میماند انوار طریقه
احمدیه یا فاضات ایشان شیوعی پیدا نمود ونسبت شریفه اینخاندان رواجی یافت لهذا لقب ایشان در عالم غیب الهیم
خزائن الله بود روزی در مسجدی تشریف آوردند آنجا شخصی مجمعی از مریدان خود داشت ومردم را مرید میگرفت
اما باطنش از نور نسبت مع الله که در صوفیه علیه معروفست خالی بوده ونزد مشائخ کبار بغیر فنای قلب ودوام
ولایت وتهذیب اخلاق مرید گرفتن حرامست ایشان را بحال او شفقتی آمد وتا دیری متوجه حالش گردیده او را بمرتبه
ولایت قلبی رسانیدند از حضرت ایشان ماکه در خدمت مبارک حاضر بودند از روی الطاف تصدیق احوال او
خواستند معروض داشتند که بمجرد توجه شریف ولش ذاکر شد ولطیفه اش نورانیتی بهم رسانیده بسوی اصل خود
مثل هوای آتشین پروازی نمود ودر قلب کثیر اضمحلالی یافته متوجه بسیر عالم امر گردید وبتجلی افعالی رسیده
فنا حاصل نمود وقابلیت اجازت طریقه پیدا کرد فرمودند دیدیم شما صحیح ست ما را نیز همین احوال او معلوم شد روزی
در مقبره میگذشتند از کی متوجه حال اموات مراقب ایستاده فرمودند این بیچاره ها درخواست فیضی مینمایند و
بحال آنها توجهات نمودند فقیر شنیدم از زبان مبارک مرشد خود قدس سره میفرمودند دران وقت حاضر
بودم در آنوقت ظهور حقیقت محمدی بود صلی الله علیه وسلم بتوجهات آنحضرت تمام مقبره مشمول انوار وبرکات
آنمقام عالی گردید ایشان بزیارت حرمین شریفین پیاده رفته اند وبالطاف سرور کائنات صلی الله علیه وسلم

سرافراز گردیده میفرمودند حرقت وسوز سینهٔ من که ازلی بانتهای درد طلب بود هیچ گاه کم نمیشد بعنایت مصطفوی تسکین یافت وآنچه مقصود بود حاصل شد طالبان بسیار در آنجا استفاضه از صحبت ایشان نمودند شخصی در مدینهٔ منوره ریاضت ومجاهده ونوافل عبادات بسیار میکرد از جناب سرور عالم صلی الله علیه وسلم مامور گردید که بخدمت ایشان استفاضه نماید ایشان اورا ازین مجاهدات منع کردند وبتوسط در عبادات امر فرمودند وی چون خوگر بریاضت شاقه بود بگفتهٔ ایشان عمل نکرد آنحضرت صلی الله علیه وسلم باز اورا امر بمتابعت والتزام صحبت ایشان نمودند پس بخدمت ایشان استفاده نمود بحسن تربیت ایشان بمقامات عالیه رسید وفات ایشان در سنه هزار وصد وشصت هجری شب دهم رمضان المبارک ست خلفا ایشان بسیارند از انجمله خواجه موسی خان مخدوم اعظمی دهبیدی متورع ومتقی صاحب کشف مقامات وتصرفات در ولایت ماوری النهر بارشاد وهدایت طالبان خدا یگانهٔ روزگار بودند دوازده خلیفه مرسل داشتند روزے یکی را از درویشان خود گفتند چیست که در باطن تو کدورت معلوم میشود مگر لقمه شبهه خوردی گفت نی بخر طعام خانقاه چیزی نخورده ام آخر اعتراف نمود که در خانهٔ صباغی طعامی نیاز حضرت غوث الثقلین رضی الله تعالی عنه خورده ام اورا زجر کردند که من نگفته ام طعام هرکس نباید خورد ومرزا مظهر رحمة الله علیه تعمیر اوقات وقوت نسبت باطنی وفور حالات وواردات بی نظیر بودند مستفیدان ایشانرا دیده ام آنچه ضروری ارباب طریقه است در دلها داشتند یکی را از اصحاب ایشان بعد وفات ایشان قبضی قوی رو نمود وتا دو سال انبساطی نیافت آخر بمزار شریف ایشان رفت همینکه نظرش بر خاک پاک ایشان افتاد احوالش تازه شد ونسبت خود را بحال یافت ومحمد میر رحمة الله علیه بعلو نسبت باطن وخمول وانزوا وهدایت طالبان ممتاز بودند زبانی صالحی شنیده ام که میگفت بست کس در صحبت ایشان بمرتبهٔ ولایت وفنا وبقا رسیده اند جنی بخدمت ایشان ارادتی داشت عرض نمود هر قدر خرج صرف رونگار شده باشد بنده حاضر نماید قبول نکردند مبادا مال بیگانه باشد شاه عبد الحفیظ وصوفی عبد الرحمن ومیر بهادر ودرویش محمد ومحمد حسن ودیگر اعزه رحمة الله علیهم بمقامات قرب الهی امتیاز داشتند وبهدایت طالبان حق می پرداختند فقیر بعضی را ازین عزیزان زیارت کرده ام دختر شیخ محمد میر رحمة الله علیها از ولیات عصر خود بمزید قرب عنایت رسول خدا صلی الله علیه وسلم اختصاص داشت از وی عجائب واقعات منقول است احوال هرکه میخواست بحضور عرض نمود

جواب حاصل میکرد و تبرکات موی شریف بطالبان میداد یکی از بزرگان که در نور ولایت و نبوت بکشف صحیح
و وجدان صریح امتیاز میکرد میگفت خانهٔ آن صاحب از انوار مصطفے ممتلی بود صلی اللہ علیہ وسلم ویرا از غلبہ
محبت محمد مصطفے صلی اللہ علیہ وسلم فقر و لی سامانی پیش آمد چنانچہ در حدیث شریف آمدہ اَللَّفْقُ اَسْرَعُ
اِلٰی مَنْ یُحِبُّنِیْ مِنَ السَّیْلِ اِلٰی مُنْتَهَاهُ تاب شدت بلای فقر نیاورده خواست کہ بملک افغانان
رود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم او را منع فرمودند و بصبر بر فقر و فاقہ امر نمودند کہ صبر موجب قرب و معیت الٰہی است
سبحانہ اِنَّ اللّٰہَ مَعَ الصّٰبِرِیْنَ ۝

فصل در بیان نسب شریف و ولادت باسعادت حضرت ایشان مارحمۃ اللہ علیہ

مظہر انوار الٰہی مصدر آثار حضور و آگاہی قیم طریقہ احمدیہ محیی سنن نبویہ فرید العصر والدوران شمس الدین حبیب اللہ
حضرت مرزا جانجانان رضی اللہ تعالیٰ عنہ از سادات علوی اند نسب شریف ایشان بچہل و ہشت واسطہ
بتوسط محمد بن حنفیہ بامیر المومنین علی مرتضی کرم اللہ وجہہ میرسد آبا کرام ایشان امرا عظام بودند و قرابت
بسلاطین تیموریہ دارند باوصاف حمیدہ و خصال پسندیدہ موصوف بودند و بمروت و عدالت و شجاعت
و سخاوت و کمال دینداری معروف امیر عبد السبحان کہ بدو واسطہ نواسہ اکبر بادشاہ میشوند جد آنحضرت اند
باوجود جاہ و شوکت ظاہری در طریقہ چشتیہ حالات نیک داشتند سحر خیزو از دیدہ محبت اشکریز بودند مردم
را مرید میگرفتند و متوسلان ایشان ہمہ ذاکر و متہجد گذاربودند جدہ شریفہ آنحضرت دختر اسد خان وزیر در
اوصاف کاملہ بی نظیر بود و بمن صحبت ایشان مذہب اہل سنت و جماعت گزیدہ از واردات الہیہ حظی
وافر داشت و تسبیح جمادات می شنید و مثل شوہر خود در ذوق و شوق سرشار محبت خدا بود از علم ظاہر
نیز بہرہ داشت درس مثنوی حضرت مولوی روم میگفت رحمۃ اللہ علیہما والد ماجد حضرت ایشان مرزا
جان ترک جاہ و دولت و منصب دنیاہی کردہ سلطنت فقر و قناعت اختیار کردند و اسباب جاہ و حشم خود
را در راہ مولی بر فقرا قسمت فرمودہ بست و پنجہزار روپیہ بجہت نکاح صبیہ خود داشتہ بودند شنیدند کہ یکی از دوستان
ایشان را حاجت صعب پیش آمدہ آن زر تمام بوی عطا فرمودند در کمالات انسانی و اخلاق رحمانی یگانہ روزگار
بودند وفا و حیا و شکر و صبر سجیہ رضیہ ایشان بود یکبار درخت کدو در خانہ خود نشاندہ بود کنیزی گفت شما

بدعوی توکل درخت کدو می نشانید مبادا در دل بگذرد که رفاقه برگ و بر این درخت خواهیم خورد و اعتماد بر
اسباب پیدا شود و ایشان سخن وی را از تعلیم الهی دانسته آن درخت را از بیخ برآورند و عزلت و انزوا گزیده
و شرف وجهانی دریاد خدا دیده طریقهٔ قادریه از حضرت شاه عبدالرحمن قادری رحمة الله علیه که بجذبات
قویه و تصرفات جلیه شهرت داشتند گرفتند و بمن صحبت ایشان بحالات علیه فائز شده اوقات بذکر و طاعت
و تلاوت معمور داشتند یکبار پیر ایشان میوهٔ انبه تناول مینمودند ترش بود شیره اش را بآب دهن مبارک خود
برزمین انداختند ایشان از کمال رسوخ عقیدت ترک نزاکت و میرزائی نموده آن شیره بخاک آمیخته را بزبان خود
از زمین برداشته فرو بردند از برکت این عمل و خاکساری ایشان کفیتی خوب طاری شد رحمة الله علیهما ولادت
باسعادت حضرت ایشان در سنه هزار و صد و یازده یا سیزده هجری یازدهم رمضان المبارک وقت
فجر روز جمعه بود که آن آفتاب عالمتاب از مطلع ولادت طلوع فرموده جهان را منور گردانید و طلوع شمس الملة
والدین و قمر صاحب شرع تاریخ ولادت آمد از آنچه طالع ایشان از زائچه رسول الله صلی الله علیه وسلم دو جا
اختلاف داشت باقی همه موافق بود لهذا اثار رشد و هدایت از ناصیهٔ حال ایشان ظهور داشت و انوار فهم و
ذکا از جبین مبین میدرخشید ارباب فراست از مشاهدهٔ علو فطرت ایشان میگفتند که ایشان سرامد اهل کمال میشوند
و از خردمندان دیده در سبقت می برند والد ماجد ایشان در تعلیم و تربیت اهتمام نمودند و باوجود صغر سن
ایشان از جهت کسب کمال تقسیم اوقات تاکید فرمودند که وقت عزیز و عمر شریف بدل ندارد بیجا صرف نشود و
آداب دشاهی و فنون سپاه گری و صناع هنروری ایشان را تعلیم نمودند میگفتند اگر شما امیر میشوید قدر ارباب هنر خواهید شناخت
خواهید شناخت و اگر چنانچه دل بما نخواهد فقر و ترک اختیار میکنید حاجت باهل پیشه و هنر نخواهد افتاد پس ایشان
را در هر فن مهارتی پیدا شد هنروران هر پیشه داد هنر خود از ایشان میخواستند و هر که بایشان ملاقات مینمود و باستاد
ایشان در فن خود شاگرد میکرد زبانی یکی از ثقات شنیدم که ایشان را تقطیع سر اویل بر پنجاه طرز می آمد حضرت
ایشان میفرمودند که استعمال اسلحه بمرتبه کمال رسانیده بودیم اگر بست کس شمشیر ها کشیده بر ما حمله آرند و در دست
ما یک چوب عصا باشد یک کس هم زخمی بما نتواند رسانید یکبار شخصی در وقت انصراف سلام از نماز مغرب در
تاریکی ابر خنجری برما زد و برق درخشید در لمعان برق حربه از دست او گرفتیم باز بدست او دادیم دی باز حمله آورد
باز گرفته باو دادیم همچنین هفت بار اتفاق افتاد آخر معذرت آورد و بپای ما سر نهاد دیکبار فیل مست در راهی می آمد

و ما بر اسپ سوار از مقابل رسیدیم فیلبان فریاد برآورد که دور شو کناره گیر دل نخواست از مقابله حیوانی بیگانه برگشتن
فیل بغضب تمام ما را در خرطوم پیچیده برداشت خنجر از میان برکشیده بر خرطومش زدیم فریاد برآورده ما را و در بر گرفت
بفضل الٰہی سلامت ماندیم یکبار جهاد با نفس از طرف آن پیش آمد در شدت حرب که کار به تیر و نیزه رسیده بود سرداری کنبل
ریش ما بود گمان خوف بر ما برد در آن وقت غزلی موزون نمودیم موجب تعجب او شد طفل سه ساله بودیم که حضرت ابراہیم
را علیه السلام در خواب دیدیم عنایت بسیار بحال ما مصروف و فهمنده و در آنوقت هرگاه ذکر حضرت صدیق اکبر رضی الله
عنه در میان می آمد صورت مبارک ایشان حاضر میشد بارها ایشان را بچشم سر دیده ایم و التفاتها بحال خود یافته میشود
روزی شخصی در حضور والد ما مذکور کرد که قدمای صوفیه بوحدت وجود قائل اند و حضرت مجدد رضی الله عنه بر خلاف ایشان وحدت
شهود را ترجیح میدهند درین باب کرامت دیدیم که نوری مثل نور خورشید درخشید و حضرت مجدد در آن انوار ظهور فرموده ما را
اشاره بر خاستن از انجا نمودند این واقعه بخدمت والد خود گفتیم فرمودند غالب ست که شما را از طریقهٔ ایشان فائدهٔ حاصل
شود میفرمودند الله تعالی طبیعت مرا در غایت اعتدال آفریده است و در طینت من رغبت اتباع سنت نبوی صلی الله
علیه وسلم ودیعت نهاده خرد سال بودیم که همراه والده خود بزیارت پیر ایشان حضرت شاه عبد الرحمن رحمة الله علیه
از ایشان تاثیرات و کرامات ظاهر میشد اما در نماز مساهله می نمودند ازین جهت دل من از ایشان نفرتی داشت که تارک
سنت مصطفی صلی الله علیه وسلم قابل اقتدا نیست می ترسیدم که والد من تکلیف بیعت ایشان نکند روزی پرسیدم
که حضرت عبد الرحمن چرا در نماز مساهله مینمایند فرمودند بر ایشان سکر غالب ست معذور اند عرض نمودم در ادای
نماز سکر غالب میشود و در دیگر امور هشیار میشوند ایشان برشفقت فرمودند که خدای تعالی شما را فهم و ذکا برای آن داده است
که بر پیر ما اعتراض نمائید اما این سخن موجب اتباع ایشان از آنچه اندیشه بود گردیده میفرمودند شور عشق و محبت خمیر
مایهٔ طینت مغبت و خاطر را از آغاز صبا میل تمام بمظاهر جمیله ثابت مرا یاد ست که طفل شش ماهه در آغوش مرضعه بودم
زنی جمیله مرا در کنار گرفت جلوهٔ جمالش اول مرا از جا برد و خاطر را با دلبستگی پیدا شد و لم یدیرا و قرار نگرفت در
قرافش گریه ها می کردم پنجساله بودم که آوازهٔ عاشقی من بر زبانها افتاد و در مردم مشهور گشت که این پسر مزاج عاشقانه
میدارد میفرمودند که جاذبهٔ محبت من آنقدر رسا بود که عوارض جسمانی شاهدان بر طبیعت من ظاهر میشد یکبار جوانی که
منظور نظرم بود تپ کرد مرا نیز تپ عارض شد وی دوا خورد و اثر دوا در من پدید آمد میفرمودند نیم شبی مهتاب بود
در خانه بند ناگهان آن جوان در آن خانه ظاهر شده گلها از درخت یاسمن چیده بر سر من نهاد و غائب گشت گلها

قدم شاه عبد الرحمن در میان لاهوری دروازه و کابلی دروازه شاهجهانی آباد واقع

برسر ریتا روزبر جا بود میفرمودند ہر کہ چشم و روی خود بر زمین خاکساری عشق نسودہ باشد لذت شوق بجدہ کہ ساجد موافق حدیث بر قدم خدا مینماید چہ داند بعضی تجلیات الہیہ دلربای چشم و بعضی گیرای کمند طرہ می نماید تجلیات راذوق و تاثیر جلوہ عارض و خال جدا جدا بوجدان محبت رسادریافت میشود خواجہ حافظ شیرازی و شیخ فخرالدین عراقی و شیخ اوحد کرمانی رحمۃ اللہ علیہم انچہ در اشعار اصطلاحات مقرر نمودہ اشارہ بتجلیات کردہ اند دست ست ہر جادلبری حسن بیتابی عشق پرداختہ جذبہ جمال شاہد حقیقی ست کہ پرتو بران انداختہ **من دیوانہ رحمۃ اللہ علیہ** جلوہ مفت ست اگر دیدہ بینائی ہست + این جہان آئینہ آئینہ سیمای ہست + ہر دو سہ ارض و سما آئینہ شکل ندہم میتوان یافت کہ در پردہ خود آرای ہست + در بناب عارف جامی رحمۃ اللہ علیہ میفرماید **ہیرمن خیمہ زاقلیم** تقدس + تجلی کرد بر آفاق و انفس + ازان لمعی فروغی بر گل افتاد + ز گل شوری بجان بلبل افتاد + رخ خود شمع زان آتش برافروخت + بہر کاشانہ صد پروانہ را سوخت + عشق مجازی برای گرمی دلہا و افسردہ آتش الہی ست بشرطیکہ فیمابین ملاقات نشود تا آب وصال حرارت دل را سرد نماید ازاینجا گفتہ اند ہر کرا عشق شور انگیز نیست طریقہ بر و حرام میفرمودند الحسن بما حسنہ الشرع والقبیح بما قبحہ الشرع اگرچہ در راہ ورع و تقوی نور و صفاست اما در طریق محبت از سوز و گداز ذوقہاست و در حدیث شریف آمدہ کہ مغیث نام شخصی بر بریرہ کنیز حضرت عائشہ صدیقہ رضی اللہ تعالی عنہا عاشق بود و ہر گاہ بریرہ در بازار برآمدی دنبالش گرفتی اشک از دیدہ ریختی آہ برآہ شکستی ریش او را زآب اشک تر گشتی رحمۃ للعالمین را صلی اللہ علیہ وسلم بروی رحم آمد سفارش او پیش بریرہ فرمود کہ با و مناکحت کند گفت یا رسول اللہ اگر وحی درین امر نزول یافتہ مرا قبول ست والا من مختارم کہ من از دیدن او بیزارم پس بسی برآمد کہ مغیث بدر و عشق در گذشت پس گفت پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم من عشق و کتم و عف ثم مات مات شہیدا رواہ الدارمی ازنوادر تاثیرات محبت میفرمودند عاشقی تاب آتش ہجر نیاوردہ خود را در آب دریا غرق ساخت معشوقش خبر مرگش شنیدہ خود را در ماتم او نیز در دریا انداخت بجستجوی تمام ہر دو را برآوردند از اتحاد جذب محبت و ست در آغوش یکدیگر داشتند **بسا دیدہ ام کہ یکی را دو کرد تیغ + شمشیر عشق بین کہ دو کس را یکی کند** + میفرمودند عاشق بیتابی طاقت پیش قالب نیاوردہ از دیوانگیہا سود انچنان ست کہ زخم بیمار رس ساند کسی گفت تقصیر عشق چیست تقصیر دل ہر زہ کردنست سینہ خود شگافتہ دل برآوردہ زخمہای خنجر بارہ پارہ کردہ میفرمودند عاشقی یار خود را از رفتن در بزم اغیار منع کرد از غرور حسن سخنش نجا طر نیاورد جائیکہ نیخواہ ست

برفت عاشق بیچاره تا دیری از غیرت سر بگریبان غم داشت آتش غیرت جانانه توانش را بسوخت دیدند مرده بود معشوقش را خبر شد از حسرت سر بجیب ندامت فرو برد ساعتی نگذشته بود که جانش بدنبال جان یارش شتافت هر دو را نزدیک بهم دفن کردند ۵ دوزخم سوزد اگر جنت هوس باشد مرا ✤ یک وجب جا از سر کوی تو بس باشد مرا ✤ میفرمودند طاؤسی بر زن جمیله عاشق بود گرد سرش میگشت در قصهای نمود در افواه ملامت گران افتاد که معشوقه جانور است زن بر طعنه مردم غیرت آمد طاؤس را طلبید طاؤس رقص کنان بنزدیکش رفت گفت چشم خود سوی من کن طاؤس که عاشق جانباز بود چشم خود بسوی وی نهاد میل گرم در چشمش کرد گفت چشم دیگر پیش من طاؤس که اختیار بدست بیتابی عشق داشت چشم دیگر پیش گذاشت زن بی رحم میل گرم در ین چشم نیز کشید طاؤس تا دیری بر خاک طپیده گوهر جان در قدم یار نثار نمود زن نیز در حسرت چنین ستم پس از چند روز در گذشت میفرمودند جوانی بیرحم یکی را از خفت فاخته شکار کرد فاخته دوم تاب ترک تنهای نیاورده خواست خود را هلاک سازد خس و خاشاک چیده بر برهای او فراهم آورد و اخگری سوزان بمنقار برداشته بران خاشاک نهاد دیری چند بر آتش زده خود را فراموختن داد و گفت ۵ مرا چون خلیل آتشی در دلست ✤ که نپندارم این شعله بمن گل ست ✤ میفرمودند در موسم بهار گلی از قفس بلبلی آویختند بلبل سر بر برگ گل گذاشته نالهای موزون آغاز کرد زمانی دراز فریادها می نمود ناگهان خاموش گردیده دیدند مرده بود ۵ عجب ز مرده نباشد بدر خمیه دوست ✤ عجب ز زنده که چون جان بدو آورد سلیم ✤ گفت فقیر اقم بسابکروان راه محبت که در دکورات محبت شعله افروز کانون محبت مودعه دلهای دوستانست جان داده اند و دست از کونین افشانده و در مشاهده محبوب مستغرق یافته اللّٰهُمَّ اَحْیِنِی فِی حُبِّکَ وَاَمِتْنِی فِی حُبِّکَ وَاحْشُرْنِی فِی حُبِّکَ میفرمودند والد ماجد ما میگفتند که قدم شما بر ما مبارک شد که در سال تولد شما دست از تعلقات دنیا برداشتیم و دولت فقر و قناعت برگزیدیم پس ما را از برکت صحبت ایشان در طبیعت رغبت ترک و تجرید پیدا شد و فقر بر غنا راجح گردید میفرمودند شانزده ساله بودیم که پدر ما از ین جهان انتقال نمودند وقت مرگ وصیت فرمودند که اوقات همین قسم در کسب کمالات تقسیم خواهید داشت و عمر در اشغال لاطائل صرف نخواهید نمود پدر را بر سر زنده انگارید که مقصود از وجود پدر تربیت در کسب هنر و کمالست میفرمودند همین وصیت ایشان اوقات خود بر علم و عمل و صحبت احباب تقسیم نموده ایم و از عمر و زندگانی بهره وافی برداشته میفرمودند بعد انتقال ایشان از دنیا خیر خواهان باعث و بر جهول منصب مورونی بادشاهی گردیده ما را بملازمت فتح سپهر بادشاه بردند اتفاقا بادشاه

را عارضۂ زکام بود در دربار نہ برآمد ہمان شب بخواب دیدیم کہ بزرگی از مزار خود برآمدہ کلاہ خود بر سر ما نہاد ند ہمانا آن بزرگ حضرت خواجہ قطب الدین قدس سرہ بودند پس دل را ہیچ رغبت بمنصب و جاہ نماند و شوق زیارت دریشان و استیلا یافت ہر جا صاحب کمال میشنیدیم بزیارت وی میرفتیم یکبار بہجت دیدن شیخ کلیم اللہ چشتی رحمۃ اللہ علیہ کہ از مشائخ وقت بودند رفتیم درس حدیث میفرمودند در حدیث برآمد کہ وقت شب یک ساعتی از جن بر رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم حملہ آور دمیخواستند کہ بگیرند بلاحظۂ دعائے حضرت سلیمان علیہ السلام بروی تصرفی نفرمودند در دل ما آمد کہ شیخ تاویل حدیث چہ خواہند فرمود ایشان فرمودند کہ ازین حدیث معلوم میشود کہ شیخ را باید کہ تصرف بر مرید بیگانہ بی اذن پیر او ننماید میفرمودند بزیارت شاہ مظفر قادری رفتیم کسی از ایشان پرسید در ہر وقت ابدال و اوتاد میباشند گفتند زمانہ از دوستانِ خدا خالی نیست ہر کہ زیارت ابدال میخواہد ازین جوان را ببیند ہنوز طریقہ اختیار نکردہ بودیم اما شیخ این سخن در حق ما بنور فراست فرمودہ باشند میفرمودند زیارت شاہ غلام محمد موحد کردہ ام خانقاہ ایشان از صبر و قناعت و زہد و توکل خانقاہ حضرت جنید بود رحمۃ اللہ علیہ میفرمودند بزیارت میر ہاشم جالیسری رسیدہ ایم میگفتند پیر ما بنجہزار ختم کلام اللہ میفرمودند میر ہاشم را الہام شد کہ وقت مرگ شما قریب شدہ مدفن شما خطۂ کشمیر ست بطی ارض در کشمیر رفتہ انتقال کردند رحمۃ اللہ علیہ ہمچنین صحبت بسیاری از بزرگان دریافتہ نظر عنایت ایشان رسیدہ بودند

فصل در ذکر استفادہ حضرت ایشان از حضرت نور محمد بدایونی رحمۃ اللہ علیہ

میفرمودند ہژدہ سالہ بودیم کہ شخصی مذکور کمالات حضرت سید قدس سرہ نزد ما کرد بمجرد استماع اوصاف ایشان دل بی اختیار مشتاق سعادت قدمبوس گردید پس شرف دیدار معرفت بار آنحضرت دریافتیم بزرگی یافتیم منشرع متبع سنن مصطفے صلی اللہ علیہ وسلم متخلق باخلاق خدا بجانہ انوار صحبت مبارک صفا بخش دل و راحت افزای جان گردیدہ دیدہ یقین بینا گشت کہ شاہد مقصود اینجاست و طمانیت دل مردہ رسانید کہ شہود حق در اینجا باد فرمودند بچہ کار آمدید عرض نمودیم بہجت استفادہ اگرچہ عادت ایشان نبود کہ بی استخارہ تلقین طریقہ فرمایند اما بتفضلات الٰہی بی توقف بجان بندہ توجہ فرمودند لطائف خمسہ من بذکر اسم ذات گویا گردید و این از خصائص ایشانست کہ بیک توجہ شریفہ لطائف خمسہ جاری بذکر الٰہی میشود و سالک مورد

تجلی صفاتی میکرد و تاثیر توجه ایشان باطن را برنگی متاثر گردانید که خود را در آئینه بصورت دیبات شریف ایشان یافتیم دل را محبت مفرط و عقیده راسخ بخدمت ایشان پیدا شد میفرمودند ایشان التفات بسیار بحال مستفیدان و فتنند و اینها را بر زلات تنبیه می نمودند چنانچه روزی یکی از نامحرمان در راه نظر افتاده بود همین که بحضور پر نور رسیدیم فرمودند از شما ظلمت زنا معلوم میشود شاید نگاه بر نامحرمی افتاده است درین اثنا توجهی نمودند ظلمت آن نظر بیحد در باطن خود معائنه کردیم روزی در راه ملاقات شراب خواری شد فرمودند امروز در باطن شما ظلمت شراب بنظر می آید شاید بشارب خمر در خوردی شده باشد و نظر بر جال نامصروف داشتند که دور شراب را خود عیان دیدیم فرمودند ملاقات فساق انهمه نور باطن را کدر میسازد معاذ الله که کسی ارتکاب معاصی نماید همچنین انوار عالی که از اصحاب بظهور می آمد در باطن اینها مشاهده مینمودند اگر تهلیل خوانده میرفتیم میفرمودند که امروز تکرار کلمه طیبه کرده اید و اگر درود خوانده بودیم میفرمودند امروز انوار درود از شما ظاهر میشود روزی فرمودند در درود رعایت عدد ملحوظ نموده آید بنده عرض نمودم آری اما قید عدد چگونه دریافت میشود فرمودند انوار مثل گل صد برگ میتجزی بنظر می آید میفرمودند روزی بامر ایشان درای اصل السوس میکوفتم فرمودند باریک شد گفتم آری ایشان بدست مبارک خود احساس نموده گفتند هنوز باریک نشده سخن بتحقیق باید نا عارف بکند نشود میفرمودند همین صحبت آنحضرت در اندک مدت حالات و کیفیات طریقهٔ باطن را در گرفت جذبات متواتره در رسیده دل را از محبت غیر تهی ساخت و انس بحضرت حق سبحانه سیتلا یافته هیچ کس الفتی نگذاشت از بیتابی های شوق خواب و خور و آرام برهم شد و سر و پا برهنه در و دیرانها میگشتیم در شدت جوع اندکی برگ درختان خورده میشد اکثر اوقات باستغراق مراقبه میگذشت و نگرانی و انتظار دل را بالحقیقت استحقاق متوجه فرما میگشت حضور و احسان بحسب اقتضای لطیفهٔ قلب دست داد و مرتبهٔ آن تعبد ربک کانک تراه و صف حال گردید و محویت و فنا و بقاء و وصل و یافت مقصود که در ارباب قلب متعارفست حاصل شد و خواطر را در دل جولانی نماند سر توحید انکشاف یافت و هر مدرک بصورت محبوبی در نظر آمد گاهی وحدت در کثرت مشهود میشد و گاهی دیگر غیریت از پیش خیال مرتفع میگشت گریه بقدر حال بود و آه و ناله بیتابی دل را می افزود گریه یا از خوف الهی و ندامت ارتکاب مناهی می آید یا از سوز و گداز ذکر جهر رقت دل میفزاید یا از انعکاس کیفیات ارباب جد و حال انگیزان میشود یا از حرارت و بیتابی مقام جذبه گوهر اشک بقدر وقت میگردد ؎ بلبلی برگ گلی خوش رنگ در منقار داشت

داند ران برگ و نوا خوش نالهای زار داشت ✤ گفتش در عین وصل این ناله و فریاد چیست ✤ گفت ما را جلوهٔ معشوق در
این کار دشت ✤ وصلی که لطیفهٔ قلب با اصلش میشود مقتضی بیتابی های شوق ست باعث نظارهٔ جمال شان هدان
و استماع نغمات و گریهای ذوق بالجمله روزگاری در ذوق و شوق گذشت و سکر و مستی بیهوش فرما از ما سوگشت
تا آنکه سلطنت لطیفهٔ قلب بآخر رسید و کار بلطیفهٔ دماغی افتاد آتش شوق افسردگی یافت آه و نالهٔ را مجالی نماند
و الحمینان و بیذوقی دست داد شکایت حال بخدمت ایشان بردیم از غایت تاسف فرمودند حالا آن کیفیات
کجا این بیمزگی ها مبارکباد درین مقام حالات دیگر فائض شد و جذبات و نگرانی و انتظار چنانچه لطیفهٔ قلب را
از خود میبرد لطائفهٔ اربعه و لطیفهٔ نفس را حاصل گردید و فنای نفس و تهذیب اخلاق و استهلاک و اضمحلال و
زوال عین و اثر و فنای انا بهمرسید صفات و کمالات را منسوب باصل یافته خود را عدم محض مشاهده کردیم
و علوم و معارف مناسب این مقام دست داد و در انوار نسبت و سعتی پیدا شده بدن را احاطه نمود و خطرات
که از لطیفهٔ دماغ بر قلب میزدان میشد آن نیز زائل گشت حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه تسلیک هر لطیفه جدا
جدا میفرمودند بعد تسلیک و تهذیب لطیفهٔ قلب و لطیفهٔ نفس مقرر داشته اند که در ضمن این هر دو لطیفه لطیفهٔ روح
و لطیفهٔ سر و لطیفهٔ خفی و لطیفهٔ اخفی نیز نور و صفا و باصل خود فنا و بقای یابد میفرمودند تا چار سال بخدمت حضرت
سید قدس سره استفاده کردیم اجازت تعلیم طریقه و ترک خرقه شریفه عنایت فرموده وصیت بملازمت عقیدهٔ
اهل سنت و جماعت و عمل باتباع سنت و اجتناب بدعت نمودند میفرمودند شاه گلشن خلیفه حضرت شیخ عبد الاحد
رحمة الله علیهما از ما پرسیدند که پیر شما بشارت کدام مقام بشما فرموده اند و سیر و سلوک باطن تا کجا رسیده و آنچه
آنحضرت درباره بنده فرموده بودند و حالات و واردات آنمقام در خود می یافتیم ظاهر نمودیم ایشان بتعجب
انکار گفتند که پیر شما دعوی های بلند مینمایند این نسبت در مقابر مشهوره هم یافت نمیشود فقیر شکایت پیش
حضرت سید بردم که شاه گلشن انکار آنحضرت مینمایند چنین میفرمایند فرمودند شما چرا بدیشان نبردید علم ایشان
علم خدا نیست که محیط هر چیز باشد یا پیغمبر نیستیم که انکار ما موجب کفر گردد دعوی ولایت نمیکنیم که انکار بفسق
کنند لیکن ترک ملاقات شاه گلشن نموده شد که هر که با پیر تو بد باشد تو با او نیک سگ از تو بهتر است بعد
یکسال اتفاق ملاقات ایشان شد گفتند شما از ما ناخوش شدید که انکار پیر شما کردیم گفتیم آری فرمودند
الله تعالی کمال پیر شما بر ما ظاهر نمود روزی در بازار نشسته بودیم بالکی سواری رسید تمام بازار منور

گردیدکسی گفت پیر مرزا جانجانان اند مادر عقب ایشان رفته درون خانه درآمدم خانهٔ ایشان مثل خانهٔ البیرزا انوار وصفا یافتم از هر حجره و مدرآنجا کیفیات الهیه میجوشید که در اکثر قبور اولیا دیده نمی شود فقیر رفته نزد حضرت سید عرض نمودم که امروز شاه گلشن بتعریف آنحضرت بسیار کردند چنانچه سخن انکار در ایشان تاثیری نکرده بود کلمهٔ مدح و اقرار هرگز موجب انبساط نگشت که نفس قدسی ایشان از مدح و ذم مردم پاک بود در رضا و تسلیم صفت ایشان بود میفرمودند بعد واقعه ایشان اقتباس انوار مزار مقدس اختیار کردیم تا شش سال بزیارت میرفتیم و بتوجهات روحانی آنحضرت ترقیات در باطن خود یافته سلوک باطن از سیر صفات و شیونات و حصول آن در گذشت و معامله بتجلیات اسم هو لباطن افتاد و تغیرات نمایان و احوال عجیبه در نسبت باطن مشاهده افتاد چنانچه علی کشمیری خلیفه حضرت محمد صدیق رحمة الله علیهما در بارهٔ فقیر فرمودند که از ملازمت مزار حضرت سید نسبت شما رنگی دیگر و علوی پیدا نمود گفتیم فقیر نیز در حالات خود ترقی می یابم میفرمودند حضرت سید در واقعه فرمودند که کمالات الهی بی نهایت ست عمر متناهی خود در طلب صرف باید نمود و استفاده از قبور دستور نسبت پیش بزرگی از احیا رفته تحصیل مقامات قرب باید نمود و بکرات درین باب امر شریف ایشان صادر شد پس فقیر حسب الامر بخدمت بزرگان وقت رجوع نمود

فصل در بیان استفادهٔ حضرت ایشان از حضرت حاجی محمد افضل رحمة الله علیه

میفرمودند بخدمت شاه گلشن رحمة الله علیه اظهار طلب نمودیم فرمودند شما را شیخ روزگار سندن ست و فقیر چندان مقید آداب طریقه نیست گاهی سماع میشنیدند و گاهی نماز بی جماعت میکردند جای دیگر رویدیس نزد حضرت محمد زبیر نبیره و خلیفه حضرت حجة الله نقشبند رحمة الله علیهما رفتیم التفات بسیار بحال فقیر فرمودند بفرزند خود گفتند که ملاقات آنچنین عزیزان که باداب ظاهر و انوار باطن آراسته اند لازم باید گرفت بنده قدمبوس ایشان نمودم فرمودند شما از مائید در نیظر لقیه صحبت شرط ست و مکان اقامت شما و هر روز نتوانید رسید نسبتی که از حضرت بشما رسیده جمیل ست و بسیار بحافظت آن پردازند کفایت میکند پس بخدمت حضرت حاجی محمد افضل التماس توجهات نمودیم فرمودند شما علی البصیرت سلوک کرده آیده کشف مقامات دارید و ما را چندان کشف و علم مقامات نیست استفاده باحسن وجوه نتواند شد حضرت ایشان میفرمودند اگرچه ازان حضرت در ظاهر استفاده کرده نشد لیکن در ضمن سبق حدیث فیوض از باطن شریف ایشان فائض میشد و در عرض نسبت قوت بهم میرسید

ایشان را در ذکر حدیث در نسبت رسولنما صلی اللہ علیہ وسلم استغراقی دست میداد و انوار و برکات بسیار ظاہر میشد گویا در معنی صحبت پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم حاصل میشد و درین اثنا توجہ و التفات نبوی صلی اللہ علیہ وسلم مشہود میگشت و نسبت کمالات نبوت در غایت وسعت و کثرت انوار جلوہ گری گردید و معنی حدیث شریف العلماء ورثۃ الانبیاء علیہم السلام واضح میشد ایشان شیخ الحدیث و از روی صحبت پیر فقیر اند فواید بسیار در ظاہر و باطن تا بست سال از خدمت ایشان حاصل نمودہ ایم بعد واقعہ حضرت محمد زبیر کہ قطب ارشاد بودند شیخ محمد اعظم خلیفہ حضرت حاجی صاحب گفتند کہ مرتبہ قطبیت من انتقال یافتہ و نہار شاد کہ در سینہ حضرت محمد زبیر جاری بود در باطن من سیلانی نمود ایشان فرمودند رویش بہ بین آنمرتبہ بمزاج جانجانان عنایت کردند و در ہنوقت طریقہ ذات ایشان کثرت رجوع بخدمت ایشان دلیل این معاست نمی بینی کہ اصحاب ایشان بمقامات ارجمند رسیدند و ہر روز افاضہ ایشان در ترقیست میفرمودند روزی شخصی در حضور ایشان گفت در خوابی دیدہ ام کہ صحرائی است پر از آتش و کشن در درون آتش ست و رام چند در کنارہ آن آتش شخصی در تعبیر آنخواب گفت کہ کشن و رام چند بزرگ کبرای کفار اند در آتش دوزخ معذب اند فقیر گفتم این خواب را بتعبیری دیگر ست بر شخصی معین از گذشتگان بی آنکہ کفر آواز شرع ثابت شود حکم بکفر جائز نیست از احوال این ہر دو کتاب و سنت ساکت ست و بمقتضای آیہ شریفہ وان من قریۃ الا خلا فیہا نذیر مظاہر ست کہ درین جماعہ نیز بشیری و نذیری گذشتہ باشند در نصوص محتمل ست کہ اینہا ولی یا نبی باشند ہر چند کہ در ابتدای خلقت جن پیدا شد در آنوقت عمرہا دراز و قوتہا بسیار بود اہل زمانہ را بنسبت سلوکی تربیت میکرد و کشن آخرین بزرگان اینہاست و در آنوقت نسبت بسابق عمرہا کوتاہ و قوتہا ضعیف گردید پس اہل زمانہ خود را بہ نسبت جذبی ہدایت میکرد کثرت عباد و سماع کہ ازوی منقول ست دلیل ست بر ذوق و شوق نسبت جذبہ پس حرارتہای نسبت عشق و محبت بصورت صحرای آتش نمودار شد کشن کہ مستغرق کیفیتہای محبت بود درون آتش ظاہر گردیدہ و ہر چند کہ راہ سلوک دشت در کنارہ آن پدیدار شد و اللہ اعلم حضرت حاجی صاحب رحمۃ اللہ علیہ بسیار پسندیدند و ازین تعبیر خوش شدند گفت فقیر راقم ابو صالح خان از خلفای حضرت حاجی صاحب رحمۃ اللہ علیہ در زمین متہار رفتہ بود حاجتی داشت کہ بہفت روپیہ سر انجام میشد شبی نماز تہجد میکرد شخصی بہیئت کشن کہ ہنود بیان کردہ اند ظاہر شدہ تحیہ سلام گفت و مبلغ پیش نہاد وی گفت باش تا از نماز فارغ شوم بعد از ادای نماز پرسیدم کہ نام تو چیست گفت کشن و این ہفت روپیہ ضیافت شماست کہ

درزمین ما آمده اید گفت من محمد یم و محمد مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم پیغمبر ما وسیله برآمد حاجات ما کافی ست ما هدیه بیگانه نگیریم وی بگریست که باوصف نبی آخرزمان و اخلاص اتباع او صلی اللہ علیہ وسلم شنیده بودیم زیاده ازان مشاهده کردیم حضرت ایشان میفرمودند که نسبت شریفه ایشان در غایت بیرنگی و لطافت بود دست ادراک ارباب ولایت ازان کوتاهی داشت روزی بخدمت ایشان حاضر شدم فرمودند امروز شخصی از اصحاب حضرت محمد زبیر نزد ما نشسته بود شخصے دیگر از اصحاب ایشان آمد هر دو مراقبه نموده باهم گفتند که در باطن ما و شما نسبت و کیفیات ان ظاهر ست و در باطن حضرت حاجی صاحب چندانکه تعمق کردیم هیچ ظاهر نشد بنده عرض نمودم که حضرت شما از پیر حضرت محمد زبیر و از حضرت شیخ عبدالاحد ساها کسب نسبت باطنی نموده اید نسبت هیئت علوی و لطافتی پیدا نموده اهل نسبتهای سافله از مقامات عالیه چه دریابند بتحقیق معامله چه وارشد این مردم گرمی های نسبت ذوق و شوق معلوم توانند نمود و بکل خانه نسبت خاندان احمدیه ورای طور متعارف صوفیه ست و ظهور کمالات الهیه بر انحاء شتی ست و از احاطه عقل مبرا کما ورد لا یحیطون به علما ازین تقریر بسیار اظهار انبساط فرمودند میفرمودند بر خدمت ایشان فنا و نیستی غلبه داشت زلات مردم بتاویل معقول نموده معذور میداشتند و بنده این نصیحت از ایشان گرفته فوائد بسیار ازان مشاهده نموده ام ؛

فصل در بیان استفاده حضرت ایشان از حضرت حافظ سعد اللہ رحمۃ اللہ علیہ

میفرمودند بجناب حضرت حافظ سعد اللہ رحمۃ اللہ علیہ التماس تحصیل فیض طریقه نمودیم امر باستخاره کردند در استخاره فهو المراد برآمد پس التزام صحبت شریف کرده خدمت کفش برداری ایشان اختیار نمودیم از برکت خدمت فوائد بسیار حاصل شد هر روز در انوار باطن ترقی می یافتیم و وسعت نسبت زیاده میشد ایشان از ضعف کبر سن که زیاده از هشتاد شده بود طاقت توجه بحال طالبان نداشتند وقت صبح یک سیپاره کلام اللہ میخواندند و مستفیدان گرد ایشان حلقه مینمودند و در استماع قرآن مجید بترقیات میرسیدند تا دوازده سال استفاضه فیوض صحبت مبارک ایشان نموده ایم و عنایات بسیار بحال خود دیده احوال یاران خود از فقیری پرسیدند انچه معروض میداشتم تصدیق آن میفرمودند و برای تربیت اصحاب خود بنده را میگفتند که مسائل شریعت و طریقت بآنها تلقین نمائید روزی در خدمت ایشان مجمعی از صلحا بود حضرت خواجه محمد ناصر

ط طرف بلده مذکور نسخه احمد مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ

م مزار حافظ صاحب نزد دروازه شاهجهان آباد عقب مسجد عالمگیر خان واقع است

رحمۃ اللہ علیہ نیز آمدہ بودند بہجت دریافت احوال نسبت بحال ایشان توجہ فرمودند فقیر این شعر خواجہ حافظ
رحمۃ اللہ علیہ ؎ ہر کس کہ دید رویتو پوشید چشم من ✤ کاری کہ کرد دیدۂ بابی بصر نکرد ✤ برخواندگفتند
نسبت ایشان در غایت لطافت و قوت جلوہ فرماست و انوار کمالات ایشان مانند خورشید ظلمت روا
حاجت بیان نیست میفرمودند ایشان یکبار فقیر را بجہت نگہبانی لشکر امیری کہ بایشان ارادت داشت و بہ مہم
دشمنان میرفت فرستادند فقیر دعای حزب البحر برای حفاظت لشکر میخواند و ہمت بر ظفرمندی وی داشت
و استمداد از باطن ایشان و پیران کبار رحمۃ اللہ علیہم مینمود الحمد للہ کہ لشکر محفوظ و منصور گشت و دشمنان از بیم
رو بفرار نہادند میفرمودند بعد استفادہ فقیر از خدمت ایشان خلق بسیار بایشان رجوع نمودند و امرا و اغنیا بکثرت
تمام حاضر شدند نواب خان فیروز جنگ دست بیعت و ارادت بخدمت ایشان داد و ہر روز بجہت کسب فیض جمعیت
در حلقہ حاضر میشدند در خانقاہ ایشان درویشان بسیار جمع آمدند ہر روز نہ شاد کس از مطبخ ایشان وظیفہ خوار بودند
میفرمودند ایشان در کلمۃ الخیر و سفارش بسیار مصروف بودند در خانہ امرا بجہت مہمات ارباب حاجت تشریف
می بردند میفرمودند ایشان کمال غیرت داشتند اگر کسی بی اجازت بزیارتگاہی میرفت در باطن خود فتور می یافت
تا عذر نمیکرد نسبت باطن درست نمیشد میفرمودند روزی فقیر در خدمت ایشان عرض نمود کہ در نظر لیقہ مدار
ترقی بر توجہ مرشدست در بیدت سالہا بندہ را بغایت یک توجہ سرافراز فرمودہ اند و ہمیشہ از روی حصول
این سعادت در خاطر میباشد از این جرأت بسیار متغیر شدند و در باطن و ظاہر فقیر تغیری راہ یافت تا سہ ماہ بہای
کشیدم چون ایشان بعیادت آمدند صحت روی نمود و نسبت باطن بحال آمد میفرمودند چون ایشان از ضعف
پیری بحال طالبان نتوانستند پرداخت فقیر بخدمت شیخ الشیوخ حضرت محمد عابد قدس سرہ رجوع نمود و
بخدمت ایشان نیز حاضر میشد شیخ صبغۃ اللہ خلیفہ ایشان انجمن بسمع ایشان رسانید ملالتی بخاطر عاطر راہ یافت
فرمودند شما در اینجا چہ قصور در فیوض و برکات و تاثیرات دیدید کہ جای دیگر رجوع نمودید معروض داشتم کہ فقیر
سوای ذات خدا و نسبت علیا مقصودی ندارد و حصول آن موقوف بر توجہات علیہ ست و اینمعنی بسبب ضعف
و ناتوانی جسمانی آنحضرت نمی توانستند بخدمت یکی از برادران آنحضرت رجوع آورده ام و اخلاص بندگی را سخ
دارم امّا ازین معروض رفع ملالت نشد بعد واقعۂ ایشان کہ بر مزار شریف حاضر میشدم ایشان را ناخوش
می یافتم و روی مبارک از من میگردانیدند بعد سالہا شیخ صبغۃ اللہ بشارتی داد کہ ایشان در واقعہ مرا فرمودند

ما از مزاحمت صاحب رضی هستیم آنچه ایشان اختیار کرده اند مرضی الهی ست فقیر سجدات شکر بجا آورده که رضای اهل حقوق از اجله نعمای خداوندی ست سبحانه گفت فقیر راقم یکی از اصحاب حضرت محمد زبیر بعد واقعه ایشان بخدمت حضرت شیخ محمد عابد رحمة الله علیهما رجوع آورد روح ایشان را ناخوش یافت بلکه شمشیری بروی کشیدند وی پناه بحضرت شیخ آورد ایشان گفتند اینقدر ناخوشی چراست برای خدا یکی از خاندان شما رجوع آورده است سعد و رباید داشت شخصی از اولاد شیخ جلال پانی پتی رحمة الله علیه طریقه از فقیر گرفته بود در خواب دید که ایشان میفرمایند تو نقشبندی چرا شدی طریقه ما را گذاشتی این بخشش های مزاجی ست والا بعض مرشدان مستفیدان خود را پیش بزرگان فرستاده اند چنانچه حضرت ایشان ما با مر پیر خود بخدمت اکابر استفاده نموده اند هر که نفع خود در خدمت بزرگی زیاده بیند یا اشتغال طریقه در زیده همدی نموده است و آداب خدمت پیر خود بجا آورده هیچ مقصود نیافته یا بسبب بعد مسافت و دوری ضروری استفاده متعذر گردیده ضرورست که بجای دیگر رجوع نماید ز از فیض الهی محروم نماند میفرمودند شبی بهشت را در خواب دیدیم ناگاه جماعه انبیا علیهم السلام نمودار شدند و حضرت حافظ صاحب پیش آن اکابر میرفتند مرا تعجب شد که جهت پیش رفتن ایشان چیست حضرت نوح علیه السلام فرمودند که نسب ایشان محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم پیشتر نشسته اند بزیارت آنجناب مقدس میروند صلی الله علیه وسلم +

فصل در بیان استفادهٔ حضرت ایشان از حضرت شیخ محمد عابد رحمة الله علیه

میفرمودند ولایات ثلثه و کیفیات و علوم و واردات آن از حضرت سید قدس سره بفضل الهی حاصل شد و و کمالات ثلثه و حقایق سبعه و غیرها بتوجهات حضرت شیخ در عرصهٔ هفت سال کسب کردیم بعد ازان بار دیگر از ابتدا تا انتها در مدت یکسال بسیر مرادی از جمیع مقامات گذرانیدند و در کیفیات و حالات هر مقام قوتی دیگر بهم رسید ذکر کیفیاتی که در مقامات عالیه مجددیه حاصل بود میفرمودند ذوق و اشواق بظهور واردات توحید و ولایات بود در بعضی مقامات اینهمه احوال و مواجید زائل شد و جوش و خروش عشق و محبت که از مقتضیات تجلیات صفاتی بود در سطوت تجلیات ذاتی اضمحلال یافت و جز افتقار و عبودیت هیچ حاصل نگشت و نسبت عینیت و اتحاد ربط ظلیت که عالم را با صانع خود ثابت مینماید از غایت تنزیه حضرت ذات او سبحانه مسلوب گردید اینهمه شعبه از غلبات سکر حال بود در نیمه تتبه بتغییر نسبت

بندگی حاصل نمیشد مالتذ بذ وراء الاربا بذ حقایق و معارف در اینجا عقاید حقه اسلام و شرایع و احکام
اند و بر و یقین و اتصال بیکیف و احوال بیرنگ و لطافت نسبت فقد وقت ست چنانچه امام ربانی مجدد الف
ثانی رضی الله تعالی عنه در مکتوبات خود بیان فرموده اند درین مقامات در هر مرتبه بیکیفی و بیرنگی دست داد و در
فیوض که در مقامات سافله مثل باران بزرگ قطره بود در اینجا بلطایف کشید و در آخر مثل شبنم گردید از نهایت بیرنگی
برکات توجهات آنحضرت بادراک کمتری آید بلکه در آخر حالات در صحبت شریف ایشان یک گونه صفای حاصل
میشد و هیچ ذوقی و کیفیتی نماند از عدم دریافت کیفیات فقیر بجناب ایشان عرض نمودم فرمودند ازین راه اندیشه
بخاطر نباید آورد فیضان الهی متصل میرسد اگرچه از غایت بیرنگی بادراک نیاید حوضی که از نیزاب پر میشود تا وقتی هست
که خالی ست آواز در آمد آب معلوم میشود چون لبریز میگردد و متصل نیزاب میشود آب در روی می آید و شوری دران
نمی ماند میفرمودند بتوجهات ایشان در نسبت باطنی طولی و عرضی پیدا شد که نظر کشفی ازان کوتاه ست و قوتی
در تسلیک مقامات طریقه حاصل شد که اظهار آن مشعر از عجب و مباهات میفرمودند حضرت شیخ بحال بنده
عنایات بسیار میفرمودند در اصحاب ایشان کسی باین خصوصیت نبود فقیر را بضمیمت خود سرافراز فرموده بودند
در فیوض و برکات خود شریک نموده روزی فرمودند الله تعالی دوش بعطای کمالات جدیده و فیوض
تازه برما منت نهاد که کمالات سابقه در جنب آنهمه کمالات و واردات اعتباری ندارد بنده عرض نمودم
اینقدر شب باقی بود که ظهور اینهمه تفضلات الهیه بر باطن شریف ایشان گردید و بنده نیز بتوسل اتحاد و محبت
جناب مبارک در باطن خود احوال عجیبه دریافت فرمودند رست گفتید شما را ضمنی نامزده اند هر عطای دگرانی
که ما را بآن مینوازند شما را نیز ازان بهره وافر و حظ کامل ازان حاصل ست میفرمودند الله تعالی ایشان را بچند
کرامت ممتاز فرموده بود یکی ضمنیت کبری که مقامی ست بس عالی و مخصوص بحضرت صدیق اکبر رضی الله
تعالی عنه چنانچه این حدیث شریف ما صب الله فی صدری شیئا الا صببته فی صدر ابی بکر
مشعر این معنی ست دوم هر که در جوار قبر ایشان مدفون شود تا آنجا که تطرکار کند مغفور گردد سوم همه که ایشان را
بیند آمرزیده شود چهارم سیر ایشان را مرادی ساختند بنجم الهام فرمودند که در نوقت بر حلقه ایشان تجلی ذاتی
فایض ست بنده عرض نمود الحمد لله که فقیر نیز درین حلقه حاضر ست فرمودند سیر شما را نیز مرادی ساختند و بر
حلقه شما نیز تجلی ذاتی وارد ست شکر این موهبت بجا باید آورد میفرمودند بنده بهجت اجازت خاندان قادری نجدیت

ایشان عرض نمودند فرمودند شما را از اجازت خاندان قادری ما اجازت این خاندان از جناب رسول اللہ علیہ وسلم سرافراز مینمایم
و بجانب سرور عالم متوجہ نشستند بندہ نیز بامر ایشان مراقبہ نمودیدم کہ حبیب خدا صلی اللہ علیہ وسلم دربارگاہی عالی
باصحاب عظام و اولیای کرام رضی اللہ تعالی عنہم نشستہ اند و حضرت غوث الثقلین در حضور پرنور ایستادہ حضرت شیخ
بجناب مبارک عرض نمودند کہ مرزا جانجانان امیدوار اجازت خاندان قادریہ اند فرمودند درین امر سید عبد القادر
بگوید پس ایشان اجابت التماس حضرت شیخ نمودہ بعطای تبرک خرقہ اجازت بندہ را ممتاز فرمودند و بندہ در باطن خود
حالات و برکات نسبت شریفہ قادریہ احساس نمودہ و سینہ از انوار آن نسبت لبریز گردید در نسبت نقشبندی اضمحلال در
بودگی بسیار ست و در نسبت قادری و لمعان انوار میفرمودند حضرت شیخ فقیر را باجازت طریقہ قادریہ و طریقہ چشتیہ و
طریقہ سہروردیہ سرافراز فرمودند و از روح خواجہ قطب الدین قدس سرہ باو نسبت چشتیہ بمارسیدہ میفرمودند
گاہی کہ نسبت خاندان چشتیہ ظہور مینماید سماع خوش می آید و سوز و گداز عشق و محبت کہ لازم نسبت آن اکابر ست باطن
را برنگ خود می آرد شبی فقیر راقم بعد عشا بخدمت ایشان حاضر شد خلوتی بود در حکایت کیفیات و حالات آنحضرت
تنہا تعنی مینمودند و گریہ استیلا داشت بعد انقضا چنین حالت فرمودند در ہیچ وقت نسبت بزرگان چشتی ظہور و شدت رحمۃ اللہ
علیہم میفرمودند بعد واقعہ حضرت حافظ سعد اللہ رحمۃ اللہ علیہ نواب خان فیروز جنگ آرزو نمود کہ بجہت استفادہ
بخدمت حضرت شیخ حاضر شود و بندہ معروض بحضور ایشان گذارش نمود بسیار منقبض شدہ فرمودند میخواہد کہ خانقاہ
ما مثل خانقاہ حضرت حافظ سعد اللہ بی برکت شود قدم اہل دنیا منحوس ست و باعث بی برکتی باطن میگردد
میفرمودند روزی کسی در حضور ایشان گفت فلان دنیادار و دولتمند کلان ست فرمودند اینہا محتاجان اند دولت و
نعمت سرمدی ارباب نسبت مع اللہ دارند اَلْغِنَا غِنَی النَّفْسِ حدیث شریف ست صلی اللہ علیہ وسلم

فصل در بیان مقاماتی کہ دلالت بر علو شان و تفخر ایشان از اہل زمان دارد رضی اللہ عنہ

میفرمودند رسائل محاورہ فارسی وغیرہ از والد ماجد خود خواندیم و کلام اللہ از خدمت قاری عبد الرسول و علم
تجوید و قرأت نزد ایشان سند کردہ ایم مختصرست علم معقول و منقول از علمای آنوقت تحصیل نمودہ بعد واقعہ
ناگزیر والد ماجد خود کتب مبسوطہ در علوم از حضرت حاجی محمد افضل رحمۃ اللہ علیہ تحصیل کردہ ایم و علم حدیث و
تفسیر از خدمت ایشان باسناد رسانیدہ بعد فراغت از تحصیل علوم ایشان کلاہ تبرک کہ تا پانزدہ سال در زیر

عمامهٔ ایشان می بود عنایت فرمودند ان کلاه شریف را وقت شب در آب گرم تر کردیم پگاه غسالهٔ آنرا که در رنگ از شربت معتر فلوس سیاه تر بود خوردیم از برکت آن غسالهٔ ذهنی رسا و طبعی باذکا پیدا شد که هیچ کتاب مشکل مشکل نمی ماند مدتها درس علم ظاهر بطالبان گفتیم آخر چون نسبت باطنی غلبه کرد شغل کتاب متروک گردید میفرمودند در واقعه دیدیم که از غیب کسی گفت ما را بشما کار هاست هدایت خلق و اشاعت طریقه بوجود شما وابسته است لهذا در وقت افاده انوار نسبت باطنی صریح معلوم میشود که تائید و قوت درین امر از غیب میرسد و وجود فقیر گویا درمیان نیست

دو دهان داریم گویا همچو نی ✤ یک دهان پنهانست در لب های وی ✤

میفرمودند فقیر ابراهیمی المشرب بود علیه السلام حضرت شیخ بتصرف باطنی بنده را محمدی المشرب ساختند علیه السلام میفرمودند در ایامی که ایشان بنده را بشارت حقیقت محمدی دادند صلی الله علیه وسلم و فنای در انوار آنمقام عالی دست داد می بینم که سرور عالم صلی الله علیه وسلم در مقابلهٔ فقیر نشسته اند باز می بینم که بجای بنده آنحضرت تشریف دارند و بجای حبیب خدا صلی الله علیه وسلم فقیر نشسته است باز می بینم که در هر دو جا رسول خدا صلی الله علیه وسلم تشریف دارند باز می بینم که در هر دو جا فقیر نشسته است ازین فنا و بقا که در حقیقة الحقایق علی صاحبها الصلوات والتسلیمات حضرت ایشان حاصل شد علو شان ایشان در باب میفرمودند روزی در حضور حضرت شیخ حاضر بودم دربارهٔ فقیر فرمودند دو آفتاب مقابل یکدیگر نشسته اند که از غایت شعشعهٔ انوار امتیاز یکی از دیگری نتوان نمود اگر متوجه تربیت طالبان خدامی شوند عالمی را منور میسازند میفرمودند روزی از غایت تواضع زانو بوس فقیر نموده فرمودند مثل ایشان در اصحاب من کسی نیست روزی فرمودند از نهایت محبت که شما را با خدا و رسول ثابت ست ترویج طریقه بتوجهات شما خواهد شد از جناب الٰهی لقب شمس الدین حبیب الله عطا شده میفرمودند حضرت شیخ تربیت بعضی اصحاب خود حواله فقیر نمودند فقیر آنها را بنهایات مقامات طریقه رسانیده بخدمت ایشان بردم فرمودند حالات و کیفیات هر مقام که از شما کسب کرده اند صحیح ست و موافق تحریر امام طریقه مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه فالحمد لله وسلمکم الله میفرمودند از جملهٔ نعمای الٰهی دربارهٔ فقیر آنست که بنده را بجناب مشائخ کرام خود رحمة الله علیهم خصوصا حضرت سید و حضرت شیخ محبت در رسوخ تمام عطا فرمود اگرچه بشرف زیارت رسول خدا صلی الله علیه وسلم نه دریافتم لیکن صد شکر که سعادت صحبت ایچنین نائبان او صلی الله علیه وسلم حاصل شد و ثمرهٔ حیات خاطر خواه دست داد همچنین این اکابر از روی بنده نوازی تقصیر و اکرام فقیر زیاده از قدر بنده می نمودند روزی حضرت سید کفش بنده در دست کرده نهادند فرمودند شما را بجناب الٰهی قبول تمام ست حضرت حاجی محمد افضل به تعظیم بنده راست می ایستادند که تعظیم کمالات نسبت شما میکنیم مکرر میفرمودند

کثر اللہ امثالکم حضرت حافظ سعد اللہ تکریم بندہ بسیار می نمودند میفرمودند شما بجائے قبلہ گاہ ما ہستید
میفرمودند یکبار زبانی یکی از صاحبزادہا کہ بسہرند میرفت عرض سلام نیاز بجناب حضرت مجدد رضی اللہ تعالے
عنہ گفتہ فرستادیم گفت چون سلام شما بر مزار مبارک رسانیدیم حضرت مجدد سر خود تا بسینہ از مزار برداشتہ
بکمال انبساط و اشتیاق فرمودند کہ کدام مرزا دیو آو شیفتہ ما علیک و علیہ السلام و رحمۃ اللہ و برکاتہ من گاہی
بزیارت آنحضرت مشرف نشدہ بودم بواسطہ شما این سعادت حاصل شد و در تعظیم فقیر نسبت بسابق می افزود
کہ شما را بحضرت جد امجد ما قرب و منزلت بسیار ست حضرت شاہ ولی اللہ محدث رحمۃ اللہ علیہ میفرمودند اللہ
تعالی ما را کشف صحیح کرامت نمودہ است کہ جمیع احوال روی زمین از ما پوشیدہ نیست و مثل خطوط کف دست
عیانست درین وقت مثل حضرت مرزا جانجانان در ہیچ اقلیم و شہر نیست ہر کہ را آرزوی سلوک مقامات
باشد بخدمت ایشان رود چنانچہ حسب الامر ایشان اصحاب ایشان بخدمت آنحضرت برای استفادہ رجوع
آوردند و ایشان در مکاتیب شریفہ خود در القاب آنحضرت چنین مینوشتند متع المسلمین بافادات قیم الطریقۃ الاحمدیۃ
و روی ریاض الطریقۃ متوجہات نفس الزکیۃ آمین خدا عز و جل آن قیم طریقہ احمدیہ و داعی سنن نبویہ را دیر گاہ
داشتہ مسلمین را متمتع و مستفید گرداناد خدا عز و جل ان قیم طریقہ احمدیہ خصوصا و طریقہ صوفیہ عموما
و آن متحلی بانواع فضائل و فواضل را دیر گاہ سلامت داشتہ انواع برکات بر کافہ انام مفتوح گرداناد
و حاجی محمد فاخر کہ از کبار علمای حدیث بودند میگفتند ایشان در متابعت جناب مصطفے صلی اللہ علیہ وسلم
شانی عظیم دارند چنانچہ شبی دیدم کہ اسپ عراقی با ساز و براق بر در رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم ایستادہ است
پرسیدم کہ این اسپ از کیست کسی گفت از رسولخداست صلی اللہ علیہ وسلم چون از اندرون برآمدم کسی
گفت آن اسپ از مرزا جانجانان ست تعبیر خواب نمودم کہ طریقہ ایشان اتباع سنت حبیب خدا صلی اللہ
علیہ وسلم و بر جادہ صراط مستقیم قدمی راسخ دارند مولوی ثناء اللہ سنبھلی در واقعہ از رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم
استفسار نمودند کہ طریقہ پیر و مرشد من حضرت مرزا صاحب در ترویج طریقت و تبلیغ احکام شریعت مقبول
و محمود ست فرمودند آری و حضرت صدیق اکبر رضی اللہ تعالی عنہ نیز تصدیق این مقدمہ نمودند شیخ محمد اعظم
خلیفہ حضرت حاجی محمد افضل رحمۃ اللہ علیہما میفرمودند کہ مراد بارہ حضرت مرزا صاحب الہام شدہ است
ھذا رجل لہ شان عظیم و لا یبقا من علیہ رجل آخر حضرت خواجہ

میبردومیفرمودند هرکرا از اصحاب ایشان می بینم از نسبت عزیزان بهره یابست اما درجات وحالات و مقامات تفاوت دارند حضرت شیخ عبدالعدل زبیری رحمة الله علیها میگفتند که اجتماع طالبان خدا در وقت آن قدر که در صحبت ایشانست جای نیست و درین وقت ایشان نائب امام ربانی مجدد الف ثانی اند

فصل در بیان تاثیرات صحبت شریف و توجهات علیه حضرت ایشان

مجلس حضرت ایشان رضی الله تعالی عنه مخصوص انوار خداو مجمع فیوض مصطفی بود صلی الله علیه وسلم حضور و استغراق نسبت نقشبندی در آنجا دلها را از خود می ربود و لمعان و صفای حالات قادری دران محفل قدسی ظهور مینمود و اذواق و اشواق چشتیه دران بزم علی محبت خدای افزود و لطافت و بیرنگی نسبتهای جدیده احمدیه دران مجمع مقدس وقهار النضارت وصفای بخشید سکوت و مراقبه حضرت ایشان نقوش ماسوا از صفحات خواطر زائل میساخت و سخن در کلام فواید شریعت و طریقت و کیفیات نسبت باطنی نقد احوال میگردانید ذکر حدیث و تفسیر صفا و طمانیت دیگر می افزود و دران مذکورات نسبت های تجلی ذاتی پرتو می انداخت انشاء و شعر ذوقها می بخشید که هرچه ازین باب مذکور میشد همه از سر ذوق و حال بود مذکورات محبت موجب تغیر باطن مبارک گردیده سرشک شوق از دیده ها روان می نمود و افسردگیها بحرارت ها بدل می یافت تذکره حکایات صالحین دلها سرشار کیفیات آگهیه میساخت در بیان مسائل علمی تحقیقات منقح نموده تشفی خاطر هر کس میفرمودند و حقائق و معارف صوفیه علیه بتوضیح تمام تقریر کرده غوامض اسرار دلنشین سامعین می نمودند هر دقیقه را ز ایشان بیانی بود شافی و هر عقده مالاینحل را کشادی کافی لهذا باین همه کمالات که در ذات قدسی صفات مجتمع بود قبول الهی آنحضرت را مقتدای جهان گردانید و بعد انتقال مشائخ اربعه رحمة الله علیهم سند خلافت عزیزان بوجود مسعود ایشان یافت و ترویج طریقه علیه بذات مبارک قیام گرفت طالبان خدا از هر طرف بخدمت ایشان رجوع آوردند و حلقه اصحاب حضرت شیخ و مستفیدان مشائخ عصر از آنحضرت استفاده فیوض و برکات نمودند علما و صلحا بجهت کسب فیوض الهی در خانقاه ایشان جمع آمدند و آوازه کمالات ایشان در افواه کافه انام افتاد در اوائل حال تاثیر توجه شریف مردم بیتابی ها میکردند و از کمال استغراق مست بادهٔ بیخودی می افتادند و حرارت شوق

ولہا را گرم راہ سلوک میساخت و بجاذبۂ محبت قطع مقامات می نمودند و در اواخر کہ در باطن حضرت ایشان لطافت و بیرنگی زیادہ شد مستفیضان در بواطن خود جمعیت و اطمینان یافتہ بدرجات قرب ترقیات مینمودند و بدریافت اسرار طریقت امتیاز داشتند بعضی را عالم مثال واضح میشد بعضی را بعالم ارواح مناسبتی دست میداد بعضی کشف کونی بعضی را کشف قبور بعضی را اشراف خواطر حاصل میشد بعضی در مشاہدۂ انوار استغراقی داشتند بعضی را اسرار توحید و معرفت واضح میگشت بعضی را با جمیع این مراتب مناسبتی بود کسی بود کہ سیر خود در مقامات آلہیہ و آنچہ در طریقہ احمدیہ شائع ست عیان میدید و علوم و معارف و حالات و واردات ہر مقام جدا جدا بیان میکرد اگرچہ اکثر مستفیدان آنحضرت کشف مقامات طریقہ نداشتند اما ہمہ کس در ہر مقام حالات و کیفیات و واردات آنمقام در باطن خود بیابد و وجدان می یافتند و بفنا و بقا مشرف گشتہ در مشاہدۂ حق استغراقی داشتند و در وسعت نسبت باطن و از دیاد جمعیت باطن و نفی خواطر از دل و دماغ ترقیات مینمودند تصفیہ و تزکیہ از زوایل نقد حال ایشان بود لذت و حلاوت در طاعت و نفرت از بدعت و معصیت داشتند آداب ظاہر و باطن و انوار و برکات کہ در صحبت حضرت ایشان و ہمہ نفوس سالکان می نمود غالب ست کہ در وقت بزرگان سلف طالبان را دست میدادہ باشند مشائخ کرام در بارہ حضرت ایشان میفرمودند فیضی کہ بحضور صحبت شما بطالبان حق میرسد در صرف ہمت و توجہ دیگران حاصل نیست چنانچہ شخصی اگر بخدمت آنحضرت حاضر شدہ مورد الطاف میگردید بدیدن حضرت خواجہ میر درد رحمۃ اللہ علیہ رفت گفتند تو مگر طریقہ ایشان گرفتہ کہ انوار نسبت مظہریہ باطن ترا در گرفتہ ست گفت نی بلکہ بخدمت ایشان حاضر می باشم فرمودند آہن کہ بپارس آشنا شد فی الفور بصورت طلا شد ہمچنین خادم آنحضرت کہ در حلقۂ ذکر حاضر نمیشد بحضور حضرت شیخ قدس سرہ رفت فرمودند آثار و انوار صحبت ایشان ترا نیز دریافتہ ست شکر خدا بجا آر اللہ تعالی حضرت ایشان را در ارشاد و القا نسبت باطنی کمال قوت کرامت فرمودہ بود سالکان راہ بتوجہات غائبانہ ایشان نیز در بلادہ بعیدہ ترقیات می نمودند و حالاتی کہ حاضران در حضور پر نور می یافتند آنہا را بر مسافت دور رو میداد چنانچہ شاہ بہیک از نبائر حضرت شیخ عبد الاحد رحمۃ اللہ علیہ بتوجہات غائبانہ حضرت ایشان از دہلی در بلدۂ کابل بمقامات عالیہ و واردات سامیہ رسیدند و ہمچنین دیگر عزیزان بمقاصد خود فائز شدند آنحضرت بمقتضای عموم الطاف سالک را از مقامی کہ ہنوز آنرا بانجام نرسانیدہ ست بطریق طفرہ بمقامی عالی ترازان واصل ساختہ حالات و کیفیات آنجا باندک التفات بروی القا میفرمودند تا بہر مقامی مناسبتی پیدا نمودہ بلکہ

ذکر و مراقبه کار را بانصرام رساند و از انوار و برکات مقامات عالیه بهره یاب گردد چنانچه حضرت محمد احسان خلیفه ایشان از شورش و بیتابی مقام جذبه در رعیت و طمانیت ارباب حلقه و ذکر تشویش میدادند ایشان را در مقامی بر ترکه مقتضای آنجا اطمینان و تسکین باطن ست طفره فرمودند فورا آن اضطراب و شورش تسکین یافت و نسبت باطنی ایشان بطریق دیگر مورد حالات گشت همت عالی مصروف آن بود که جمیع اوقات طریقه احمدیه در عالم رواج یابد و بنسبتهای جدید که از خصایص طریقه مجددیه ست جهان را منور گرداند الحق آنخالات و مقامات بوجهات علیه اکثر سالکان را دست داد و از واردات و احوال متعارفه گذشته بمقامات عالیه ترقیات نمودند هر قدر که عزیزان را بخدمت ایشان اخلاصی بود و موجب محبت و سبب زیارت حبیب خدا صلی الله علیه وسلم میشد و بآن اخلاص و محبت در راه مقامات جذب و اصطفا ارتقا میفرمودند هزاران مردم از حضرت ایشان طریقه گرفته بدوام ذکر خدا اشتغال نمودند قریب دو صد کس اجازت تعلیم طریقه یافته بهدایت راه مولی پرداختند از انبالله پنجاه کس بنهایت مقامات احمدیه رسیده مقتدای ارباب طریقه گردیدند اجازت در بیعت طریقه بحصول مرتبه دوام حضور و فنای قلب و تهذیب اخلاق و استقامت بر اتباع سنت نمی شود و این ادنا مرتبه مقام اجازتست و اوسط آن دست داد فنای لطیفه نفس و زوال اطلاق لفظ انا بر وجود سالک و تموج انوار نسبت ست و اعلی آن بعد حصول شرف فنا و بقا لطیفه قلب و نفس تهذیب لطائف عالم خلق تست که درین مرتبه تسکین تمش طلب و کمال اطمینان باطن و اتباع ما جاء به المصطفی صلی الله علیه وسلم حاصل میشود و بی حصول یکی ازین مراتب اجازت دادن مجاز را مغرور نمودن و مستفید او را محروم ساختن ست العیاذ بالله منه خلفای حضرت ایشان در اطراف بلاد در بیعت طریقه ارشاد مینمایند عنقریب مذکور بعضی ازین اعزه کرده میشود ان شاء الله تعالی بفضل خود ذات شریف حضرت ایشان را بتسلیک مقامات این طریقه سرافراز فرمود که سی سال بخدمت مشائخ خود کسب انوار و برکات طریقت و حقیقت نموده بمرتبه غایت کمال و تکمیل رسیدند و زیاده از سی سال به ترتیب سالکان راه مولی پرداخته آثار نیک بر صفحه روزگار گذاشتند رضی الله تعالی عنه +

فصل در بیان ترک و زهد و اوصاف حضرت ایشان

میفرمودند الله تعالی مارا عقل کامل و اصابت رای بلیغ عطا فرموده ست از تدبیر امور سلطنت و انتظام مملکت و آنچه شایان حال هر کسی باشد بوجه احسن تعلیم توانیم نمود لهذا امرا در وقت مشوره و صلاح مهمات

خود از ما پرسیده بآن عمل نمودند میفرمودند بهترین تربیت والد ماجد خود از نگاه هر کسی میشناسم که جوهر آدمیت و حوصله اش بهست واز نور طریقه از همچنین مردم حرف سعادت و شقاوت میخوانیم که بهشتی و دوزخی کیست ذات مبارک بکمال زهد و توکل موصوف بود از دنیا و اهل دنیا نهایت استغنا داشتند قبول هدایای آنها کم میفرمودند محمد شاه بادشاه زبانی قمرالدین خان وزیر گفته فرستاد که الله تعالی مارا ملکی عطا فرموده است هر چه بخاطر برسد بطریق هدیه قبول فرمایند فرمودند الله تعالی میفرماید قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَلِيلٌ متاع هفت اقلیم را قلیل فرموده است نزد ما هفتم حصه آن قلیل یک اقلیم هندوستان است پیش ما چیست که سر همت فقرا بقبول آن فرود آید یکی از امرا حویلی و خانقاه مرتب ساخته و وجه معاش فقرا معین نموده بحضرت ایشان عرض نمود باجابت نرسید که برای گذاشتن مکان خویش و بیگانه برابر است و روزی هر کس در علم الهی مقدر بوقت خود بنا چار میرسد گنجینه فقر صبر و قناعت بس است روزی در سرمای سخت ردای کهنه بر دوش داشتند نواب خان فیروز جنگ در آنجا حاضر بود از مشاهده اینحال چشم پر آب نمود یکی از مصاحبان خود گفت چه بدبختی ما عاصیانست که بزرگانی که ما را بخدمت شان ارادت و بندگی ثابت است تحفه نیازی قبول نمیفرمایند آنحضرت فرمودند ۵ هزار حیف که گل کز دبینوائی ما + بچشم آبله آمد بر هنه پای ما + فقیر روزه گرفته ام که از اغنیا قبول نیازی نکنم حالا که آفتاب قریب غروب رسیده است اگر روزه خود بشکنم ده لکهه روپیه باید تا دیگ برزنان همسایه من گرم گردد نواب نظام الملک سی هزار روپیه نقد بطریق نیاز آورد قبول نیفتاد گفت در راه خدا بارباب حاجت تقسیم فرمایند فرمودند من خالنسامان شما نیستم از اینجا برآمد شروع بتقسیم آن بکنند تا بخانه شما تقسیم می یابد همچنین یکی از سرداران افغانان سه صد اشرفی فرستاده درد کردند میفرمودند اگرچه از رد هدیه منع کرده اند لیکن امر بوجوب اخذ آن وارد نیست انچه یقین حلت آن باشد در گرفتن آن برکت است فقیر از اصحاب خود که باخلاص و احتیاط هدایا می آرند قبول می نمایم و در امرا رد اغنیا الکثیر ما وجه شبهه می باشد و حقوق مردم بآن متعلق روز حساب از حساب آن برآمدن متعسر خواهد شد در ترمذی در حدیث شریف آمده لا یزول یوم القیمة قدما ابن آدم حتی یسال عن خمس عن عمره فیما افناه وعن شبابه فیما ابلاه وعن ماله من این اکتسبه وفیما انفقه وماذا عمل فیما علم پس در گرفتن هدایا تامل ضرور است یکی از امرا هدیه انبه تحفه است

حضرت ایشان فرستاد رد کردند وی باز بالحاح تمام فرستاد ایشان دو انبه گرفته همه باز رد کردند که دل فقیر از قبول این هدیه ابا میکند در همان وقت باغبانی بخدمت مبارک باستغاثه آمد که فلان امیر انبه های مرا بظلم گرفته و قدری ازان بخدمت شریف ارسال نموده حمایت این مظلوم یابد فرمودایشان فرمودند سبحان الله این ناعاقبت بینان میخواهند که بهدیه های مغصوبه باطن فقیر را تیره نمایند تاب الله علیهم طعام اغنیا کم میخورند میفرمودند ظلمت طعام این مردم نسبت باطن را مکدر میسازد ازاینجا گفته اند شر الطعام طعام الاغنیا بلکه در قبول ضیافت غربا نیز مضایقه داشتند که مردم از بی سامانی قرض سودی میگیرند و ضیافتها میکنند یکبار وقت افطار صوم نانی از طعام بیگانه بیاران قسمت کردند و پاره ازان خود تناول نمودند بعد تراویح فرمودند که عزیزان حال باطن خود بگویند که آن نان پاره در نسبت باطن چه اثر نمود بنده عرض نمودم که آنحضرت نیز تناول فرموده اند اول خود ارشاد فرمایند فرمودند باطن فقیر تباه و سیاه شد از برکت نماز و استماع قرآن باز بحال آمد عرض نمودم هرگاه کدورت لقمه شبه در باطن مبارک و دریای انوار تغیر آرد از خرابی احوال مانند باطنان چه گفتن ست فرمودند لقمه هست که توفیق رفیق مینماید و نور طاعت می افزاید فقر را برغنا گزیده بودند و صبر و قناعت را پسندیده بتسلیم و رضا سجیه مرضیه خود ساخته با ملایم و نا ملایم قضا موافقت مینمودند موافق دعای نبوی صلی الله علیه وسلم اللهم اجعل رزق آل محمد کفافا بضرورت از مایحتاج بشریت کفایت میفرمودند و درباره اصحاب خود همین دعا می نمودند که اینها را نه آنقدر غنا بود که کار اشراف کشد و نه آن همه فقر که حالت باستقراض رسد بسیامان ترین مردم بودند و تهیه موت قبل از نزول آن میدانستند میفرمودند بعد ادای رواتب عبودیت و حلقه ذکر در انتظار مرگ میگذرد هیچ آرزو در دل نمانده هست و هیچ تعلق خاطر باقی نیست مرگ تحفه الهی ست که موجب بقا خدا و دیدار مصطفی صلی الله علیه وسلم میگردد و در هر عمل بر طبق حدیث شریف راغب بودند میفرمودند اوقات و اعمال خود موافق سنت حبیب خدا صلی الله علیه وسلم بار وایت فقه درست ساخته ایم هر که خلاف شرع از ما عملی بیند بران متنبه سازد مردم را باداب سلام موافق سنت رسول خدا تاکید مینمودند و از دست بر سر داشتن و خم شدن منع میفرمودند خلوت دوست بودند و در محبت و اخلاص مشائخ خود خصوصا حضرت مجدد رضی الله تعالی عنهم نهایت رسوخ داشتند میفرمودند فقیر هر چه یافته ام بغلبه محبت پیران خود یافته ام اعمال بنده چیست که موجب قرب بارگاه کبریای الهی گردد

صحبت مقبولان و مقربان اقوی ذرایع قبول خداست سبحانه کریم الاخلاق بودند تواضع و انبساط وجه از هیچ کس دریغ نمیداشتند و در تعظیم اهل فضل و تقوی حسب المرتب اهتمام مینمودند تعظیم هیچ کافر امیر باشد یا فقیر در تمام عمر نه برخاسته اند یکبار شنیدند که سردار کفار میرٹھ بزیارت حضرت ایشان می آید از مجلس برخاسته بجهت شغلی درون حجره خود رفتند چون آمده نشست از آنجا برآمدند و چون دریافتند که آماده رفتن شده باز در حجره تشریف بردند که اگر تعظیم او نمی کردند آزرده میگشت واگر میکردند تعظیم اهل دنیا موجب نقصان دین ست در اضاعة انوار طریقه و توجه بحال طالبان سعی بلیغ داشتند و اصحاب خود را درین امر تاکید مینمودند که ازین طریقه دل انوری و در طاعت حضوری پیدا میشود و طاعتی که بحضور و آگهی ادا می یابد امید قبولیت آن بسیار ست نماز بنجیطره از انوار این طریقه سودی میگرد دیکبار سخت بیمار بودند و طاقت برخاستن از سر نداشتند اصحاب گرد سر حلقه مراقبه می نمودند ناگهان این شعر **فرد** خضر از حسد بمیرد چو بروی یار باقر + کند آخرین نگاه در پایان گیرد + بر زبان شریف گذشت و تاثیری عظیم بخشید از سر فرود آمده باقاده پرداختند گویا هیچ مرضی نبود بزرگی اجازت اعمال حب و بغض و طی ارض و دست غیب و تسخیر سلاطین بشرط اداء زکوة و یک آثار اکسیر بر خالص بحضرت ایشان میداد قبول نفرمودند کبر و خصوصیت احتمال تلوث نسبت باطن بریا و تشبب باسباب دنیاست هرگز از طالبان اغیب چنین اعمال و کیمیا میدانستند بسیار ناخوش میشنیدند مفرمودند که این ها را چه بلا پیش آمد که از درجه توکل و استغنا از ماسوی فرود آمده بمزخرفات فانیه میلان میکنند و هر که با دنیا دار اختلاطی داشت از حصول برکات صحبت و انوار طریقه از و ناامید میشدند میفرمودند بقدر حاجت و ضرورت اختلاط اهل دنیا مضائقه ندارد بشرط صلاح نیت و محافظت نسبت باطن میفرمودند دنیا مبغوضه خداست کما ورد قال رسول الله صلی الله علیه وسلم الا ان الدنیا ملعونة وملعون ما فیها الا ذکر الله وما والاه وعالم او متعلم رواه الترمذی در دل سالک طلب خدا و طلب دنیا جمع نشود و ترک ماسوا و اعراض از اغراض و منی باید تا در قبول کشاید **فرد** آزرد و بگذار تا رحم آید + آزمودم من چنین می باید + **فرد** می صرف وحدت کسی نوش کرد + که دنیا و عقبی فراموش کرد +

فصل دوازدهم در ملفوظات حضرت ایشان

میفرمودند ایمان مجمل که ایمان آوردم بخدا و رسول خدا و آنچه پیغمبر از خدا آورده هست دوست دارم دوستان خدا در رسول را و بیزارم از دشمنان خدا و رسول بهمت نجات کافیست و هر مقدمه را بدلیل ثابت نمودن عهده علما تبحر ست

و عامۂ مسلمانان بآن مکلف نمیدانند میفرمودند محبت ائمۂ اہل بیت اطہار و تعظیم اصحاب کبار رضی اللہ تعالی عنہم بر ایشان ضرور ست و نہایت صراط مستقیم کہ فردا بصورت پل صراط ظہور نماید ہر کرا در اینجا میلی و اعوجاجی از ان صراط قویم نیست فردا از انجا باستقامت خواہد گذشت میفرمودند یکبار رافضی بی ادب در جناب امیر المومنین عمر فاروق رضی اللہ تعالی عنہ زبان طعن کشاد و مارِ حمیت دین و احترام اصحاب سید المرسلین صلی اللہ علیہ وسلم بغضب آورد بر سر آن بی ادب خنجر برکشیدم باضطرار تمام فریاد برآورد کہ بحرمت حضرت امام حسن رضی اللہ تعالی عنہ از سر من درگذرید بمجرد شنیدن اسم مبارک حضرتِ امام غضب فرو نشست و آن بی ادب معاف فرمودیم میفرمودند تعظیم جمیع اولیاء اللہ و محبت عامۂ مشائخ رحمۃ اللہ علیہم لازم ست و در حق پیر خود اگر از راہ نفع و استفادہ عقیدہ فضلیت نماید از فرط محبت مستبعد نمی شاید در حق حضرت مجدد رضی اللہ تعالی عنہم کہ طریقہ نو بیان نموده اند و مقامات و کمالات طریقۂ خود بسیار تحریر فرموده و زبدۂ اصحاب آن طریقہ بآن مقامات و واردات رسیده از الوف ہم زیاده شده اند و دران مقامات ہیچ شبہ نیست کہ قرار ہزاران علما و عقلا بتواتر رسیده عقیدۂ تساوی با اولیا یا فضلیت ایشان بران اکابر رحمۃ اللہ علیہم نباید نمود کہ آن کبرا ردین از مشائخ ایشان اند میفرمودند عمل بغرمت نمودن و تقوی گزیدن در ینوقت سخت متعذر ست کہ معاملات تباہ شده و عمل موافق شرع گویا موقوف گردیده اگر بر طبق روایت فقہ و ظاہر فتوی عمل نموده آید و از محدثات امور و بدعت اجتناب کرده شود بسیار غنیمت ست میفرمودند السماع یورث الرقۃ و الرقۃ تجلب الرحمۃ پس آنچہ موجب رحمت الٰہی باشد چرا حرام بود و در حرمت مزامیر اختلافی نیست مگر دف در اعراس مباح گفته اند و نی را کہ روز ی رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم در ای سیر فتند آواز نی بسمع مبارک رسید گوش خود بند فرمودند و عبد اللہ بن عمر ہمراہ بود او را بعد استماع امر نکردند پس معلوم شد کہ کمال تقوی در احتراز از چنین آواز ست بزرگان نقشبندیہ کہ عمل بعزیمت معمول دارند و از رخصت اجتناب از سماع پرہیز می نمایند کہ در جواز غنا علما را اختلاف ست و ترک مختلف فیہ اولی ہم چنین از کمال تقوی ذکر خفی اختیار نموده ذکر جہر موقوف داشته اند میفرمودند مسئلہ توحید وجودی از ضروریات دین نیست لسان شرع از ان ساکت ست صوفیہ علیۂ از روی کشف و وجدان بیان آن نموده از غلبۂ احوال محبت معذور اند و بمجاز رسائل توحید و تخیل معنی لا موجود الا اللہ توحید حاصل نمودن نزد ارباب معرفت وقعی ندارد یکی از علماء در منامی دید کہ علما و صوفیہ بحضور سرور عالم صلی اللہ علیہ وسلم حاضر اند علما از صوفیہ شکایتہا نمودند کہ یا رسول اللہ

این عزیزان مسئله وحدت وجود شائع نمودند در شرع خللی پیدا شد بی باکان مداهنه اختیار کردند رسول خدا صلی الله علیه وسلم این اکابر را از غلبه محبت که بجناب حق سبحانه دارند معذور داشته سکوت داشتند میفرمودند یکبار فقیر را عروجی واقع شد و نور منبسط منکشف گشت نقوش تمام کائنات دران منتقش بود قول حضرت شیخ اکبر رحمة الله علیه یاد آمد الأشیاء اعراض مجتمعة فی عین واحد دریافتم که عکوس اسما و صفات در مرتبه علم که باطن وجود است امتیازی پیدا نموده در مظاهر وجود منعکس شده مصدر آثار مقصوده گشته و در نفس الامر و خارج همان وجود واحد متحقق ست ناگاه متنبه ساختند که فوق این مرتبه مرتبه دیگر ست چنانکه کبری صوفیه فرموده اند فوق عالم الوجود عالم الملک الودود پس معارف توحید و اثنار سلوک پیش می آید و علومی که بی تاویل موافق ظاهر شرع است بعد ازان واضح میگردد و از اکابر اولیا که این علوم منقول ست یقین ست که ازان ترقیات فرموده باشند میفرمودند الله تعالی هر گاه میخواهد که مخلصان را در اخلاص ثبات و ازدیاد کرامت افاضه فیوض و حل مشکلات بصورت پیر و مرشد اینهان در واقعات می نماید و گاهی بعض لطائف آن بزرگ بصورتش متشکل گشته و بهط برآمد کارها مینمودند آن بزرگ را گاهی اطلاع این معامله هم میشود شخصی نزد فقیر گفت که شما از کعبه معظمه کی آمدید گفتم من بکعبه گاهی نرفتم گفت من بشمار در مکه شریف ملاقات کرده ام و صورتی که از یاد من رفته بود مرا ارشاد گردید پس باید که اینچنین واقعات موجب عجب و مباهات نگردد زیرا که شما بهانه برساخته اند و در حقیقت وکیل امور او تعالی ست او بدلهایی خویش راه او بدروز خرقه درویش راه میفرمودند پیری و مریدی در نظر طریقه محض جهت و شجره و کلاه نیست تعلیم ذکر قلبی حصول جمعیت و توجه الی الله در صحبت مرشد ضرور ست میفرمودند اختیار اشتغال طریقه بجهت حصول غلبه محبت الهی ست گاهی فرط محبت بمحض موهبت بود و الا دوام ذکر بشرائط آن فرض طریقه دوستان خدا ست بترک جمیع مرادات کثرت ذکر می باید دل بی ذکر کشیر نمی کشاید هر گاه در ذکر کیفیتی و بیخودی دست دهد حفظ آن باید پرداخت و اگر بخفا آرد باید ذکر بتضرع و افتقار تمام باید نمود همچنین التزام اشتغال باید کرد تا که کیفیت دوام پذیرد میفرمودند اوقات را بذکر و عبادت معمور داشته مدرکه خود را از التفات بماسوا پاک باید داشت توجه و همت جز بمفهوم اسم مبارک الله که بران ایمان آورده ایم هیچ نباید گذشت تا ملکه حضور راسخ گردد و دین کامل که اسلام و ایمان و احسان ست حاصل شود هر وقتی که بدل متوجه شود دل را بحق سبحانه جمع باید درین اثنا اگر ذوق و شوق و کیفیات دیگر دست دهد مزید عنایت الهی ست والاصل کار حصول مرتبه حضور و آگاهی ست میفرمودند

دل سلیم از توجه بغیر پیدا باید نمود واقعات و منامات چندان اعتبار ندارند شاید درین باب اشتباه بسیار واقع میشود
گاهی نور اتباع سنت گاهی نور ذکر گاهی نسبت مرشد گاهی کثرت درود گاهی خدمت سادات گاهی درس
حدیث گاهی تصدیق و اخلاص بصورت رسولخدا صلی الله علیه وسلم در واقعات نمودار میشود و همچنین و البته نسبت
بخدمت اولیا بصورت آن اکابر متصور میگردد و گاهی اخبار مشهوره و مقررات رای صورت واقعه پیدا میکند انبهمه
شعبده ها دل را مسرور می بخشد و در حقیقت هیچ نیست مگر بزیارت رسولخدا صلی الله علیه وسلم و دیدن اولیا احوال
و انوار باطن و توفیق طاعت زیاده گردد و واقعات مطابق نفس الامر باشند البته فوز عظیم ست میفرمودند
دیدن رسولخدا و رویت الهی که از تجلی صوری گفته اند نعمت خدای عزوجل ست بهر قسمیکه باشد از مناسبت
اسم بشارت رسان ست هنیئا لارباب النعیم نعیمها میفرمودند در وقت غلبه خواطر التجا و تضرع
بجناب الهی باید نمود و صورت مرشد نصب العین داشته بواسطه او التماس ازاله امراض باطنی باید فرمود میفرمودند
صفت افتقار و انکسار لازم باید گرفت و بر جفا و قضای خلق تحمل و صبر عادت باید ساخت سه چیست
معراج فنا این نیستی ✣ عاشقان را مذهب و دین نیستی ✣ نظر بلند باید و همت مجازی امور از تقدیر دانسته
لب چون چرا نباید کشود حضرت انس رضی الله تعالی عنه خادم رسولخدا صلی الله علیه وسلم اگر در خدمتی تقصیر
می نمود و اهل بیت او را ملامت می نمودند رسولخدا صلی الله علیه وسلم میفرمودند هیچ مگویید اگر مقدر بودی چنان
کردی میفرمودند حاصل اینهمه تکلفات تهذیب اخلاق ست بر طبق مکارم صفات رسول کریم فانه لعلی خلق عظیم
صلی الله علیه وسلم در حدیث شریف ست بعثت لاتمم مکارم الاخلاق از و رزش ذکر نفی و اثبات
صفات بشریت کم میشود و طریقش آنست که هر دو میمه را جدا جدا در تکرار کلمه طیبه بکلمه لا چند روز نفی باید کرد و بجای
آن حب خدا نابت باید نمود تا آن دو میمه زائل گردد و بر خلاف هوای نفس کسب مقامات سلوک باید کرد غالب
است که دو میم بجا مبدل گردد میفرمودند حق اینست که رذائل صفات بعد تصفیه و تزکیه منکسر میشود و استیصال
دو میم ممکن نیست در حدیث وارد ست اگر شنوید که کوه از جا منقلع گشته تصدیق نمائید و اگر شنوید که کسی را جبلت
خود برگشته باور نکنید لا تبدیل لخلق الله امیرالمومنین عمر فاروق رضی الله تعالی عنه میفرمودند
غضب من نرفت مگر پس ازین در کفر صرف میشد حالا در حمایت اسلام ظهور می نماید میفرمودند بعد فنای و
اطمینان نفس بتسلیم و رضا وصف سالک میگردد و در فنای قلب از غلبه محبت بسبب انفعال از عباد سلوب

میشود و جز فاعل حقیقی در شهود سالک نمی ماند میفرمودند توسط و حد اعتدال در اکل و شرب و نوم و یقظه و اعمال و عبادات کاری بس مشکل ست جهد باید کرد که اوقات موافق سنن خیر البشر صلی الله علیه وسلم مضبوط گردد تبعیت انبیا علیهم السلام بجهت تحصیل حد اعتدال ست در هر امر لیقوم الناس بالقسط نص قاطع ست در ینباب میفرمودند از دوام توجه بمبدء فیاض آنقدر فیوض و برکات فائض میگردد که باطن از انوار و کیفیت محبت لبریز گردد ریزان میگردد میفرمودند قصور اعمال خود پیش نظر داشتن و سابقه عنایت بعلة رادیدن کارگذار رونده راه راهست هر چند عمل بسیار کند از خصلت استغنا و کبریا خائف بود و عذر تقصیر وامید واثق وسیله قبول سازد گناه اندک ابسیار داند و نعمت قلیل را بیشمار و دوام شکر و رضا لازم گیرد میفرمودند کثرت درود هزار بار و استغفار لازم حال روندگان راه هست بر درس مکتوبات حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه که محتوی ست بر مسائل شریعت و اسرار طریقت و معارف حقیقت و نکات سلوک و دقائق تصوف و انوار نسبت مع الله بعد عصر مداومت باید نمود که درین امر کشاد ابواب سعادت ست و دعای حزب البحر وظیفه صبح و شام و ختم حضرت خواجگان قدس الله اسرارهم هر روز بجهت حل مشکلات باید خواند نماز تهجد دوازده رکعت هر قدر آسان باشد بقرات سوره اخلاص یا سوره یس و نماز اشراق چهار رکعت و چاشت چهار یا شش رکعت و فی زوال چهار رکعت بیک سلام و شش یا بست رکعت بعد سنت مغرب و چهار رکعت بعد سنت عشا و سنت عصر و تحیه وضو لازم باید گرفت تلاوت قرآن مجید یکدو جزو و کلمه تمجید و کلمه توحید صد صد بار و سبحان الله بحمده وقت صبح و وقت خواب صد بار و ادعیه موقته که در حدیث صحیح ثابت ست معین باید نمود اما درین اعمال حضور قلبی ضرور ست میفرمودند حصول فنا که علامت آن بیشعوری از ماسوا و دوام توجه بخدا ست اگرچه در بدایت طریقه زود میشود اما تحقق و تثبت آن مرتبه عالی که نسیان ماسوا و قطع علاقه علمی وجبی از دل گردد بعد مدت دراز دست میدهد سی سال از خدمت مشائخ کرام رحمة الله علیهم کسب مقامات طریقه کردیم و زیاده از سی سال ست که بطالبان حق عزوجل طریقه تلقین می نمائیم شصت سال شده باشد که بتوجهات حضرت سید رضی الله تعالی عنه بفنای قلبی مشرف شده ایم و در نسبت شغل باطن بچهد تمام داشته حالا آثار فنا قلبی چنانچه باید ظاهر میشود میفرمودند از ظهور کمال فنا باد ها یقین میشود که ما ازین جهان انتقال کرده ایم و اگر در آن وقت کسی آمده سلام میگوید معلوم میشود گویا بر قبر آمده تحیه سلام گفته است یکبار ازان حالت افاقت میشود گمان می بریم که هنوز زنده ایم و از اینجا رخت سفر بر نبسته میفرمودند در وقت ظهور فنا آنقدر دیده قصور غالب می آید که خدمت و تعظیم مردم

۵ تا ۷ قائم کنند ۱۲ الفعال ۱۲ ۱۲

موجب تعجب میگردد چنانچہ روزی فقیر در حضور حضرت شیخ مروحہ جنبانی میکرد بخشونت تمام منع کردند روز دوم خود امر نمودند کہ برخیزید مروحہ بجنبانید فرمودند دیروز نسبت فنائیہ ظہوری داشت پند آنستم کہ شما از روی استہزا یاد می نمائید پس بخشونت منع نمودم درین وقت نسبت بقائیہ ظاہر ست و تجلی عظمت و کبریاء الٰہی بر باطن جلوہ گر گشتہ اگر تمام عالم تعظیم برخیزد حق این مرتبہ ادا نکردہ باشند میفرمودند شناخت تجلیات آنہیہ کہ متصل بر بواطن ارباب محبت و معرفت وارد میشود دامری دشوار ست نظر بصیرت تیز می باید تا کیفیات تجلیات جدا جدا معلوم گردد میفرمودند بعد حصول مقامات طریقہ احوال سالک مثل مرقع تصویرات مختلف میگردد گاہی نسبت مقامی ظہور نمودہ در کیفیات خودش محظوظ میدارد گاہی نسبت مقامی دیگر پرتو انداز گردیدہ حالتی دیگر بروی وقت می آرد اما چون نسبت متوسلان خاندان احمدیہ بکمالات و فوق آن میرسد از لطافت و بیرنگی تجلی ذاتی ادراک حالات متعذر میگردد کہ لطافت و صفا در جمیع مقامات سافلہ مؤثر گردیدہ کیفیات را مستور میسازد واقعات و منامات کہ دل خوش کن اطفال طریقہ بود نیز کم میشود آنجا جہالت در جہالت و نکارت محض ست میفرمودند در خلوتی نشستہ بحفظ نسبت باطنی و دوام توجہ بمبدء فیاض باید پرداخت و اوقات با دای اعمال ظاہری معمور باید داشت کہ نوافل اعمال سبب جمعیت و صفا نسبت حضور و آگاہی ست میفرمودند از دوام مراقبہ قوت در نسبت باطن و اشراف ملک و ملکوت بنظر موہبت دلہا را نواختن دست میدہد و از کثرت ذکر تہلیل صفات بشریت و از کثرت درود واقعات نیک و از کثرت نوافل انکسار و شکست دلی و از کثرت تلاوت نور و صفا بہم میرسد ذکر تہلیل بلحاظ معنی مفید ست در طریقہ و محض تکرار لفظ سرمایہ ثواب آخرت و بکفر سیالست میفرمودند ذکر نفی و اثبات حبس نفس کم سہ صد بار فائدہ نمی بخشد زیادہ ہر قدر باشند مفید ترست حضرت خواجہ نقشبند حبس نفس را شرط ذکر نمی فرمودند مفید می گفتند اما دوام ذکر و وقوف قلبی و توجہ بمبدء فیاض رکن طریقہ خود مقرر کردہ اند رضی اللہ تعالی عنہ میفرمودند ہوش در دم اول بذکر دل ضرورست چون ذکر قوت گیرد و آواز اسم ذات بسمع خیال رسد پس در ہر نفس توجہ و آگہی بذات الٰہی باید داشت با حفظ خواطر از باطن مجرد خطور خطرہ دل را باید گرفت تا وساوس و حدیث نفس شگافہ بر پا نکند مانع از ورود فیض ہجوم خواطرست میفرمودند کثرت اسم ذات مثمر نسبت جذبہ الٰہی ست و نفی و اثبات بجہت سلوک و قطع مسافت راہ فائدہ دارد میفرمودند ادراک کیفیات حالات باطنی در مرتبہ ولایت محظوظ می نماید در کمالات نبوت یافت جز نکارت و جہالت و صف باطن نیست اما در مقامات فوق اگرچہ

لطافت و بیرنگی لازم ست ی الجملہ درست ادراک میرسد میفرمودند لطافت و بیرنگی نسبت مجدد سبب انکار مردم میشود لہذا چون سیر سالک بکمالات میرسد مرا تردد بخاطر می آید کہ مبادا تیرک طریقہ نمایند انشاء اللہ تعالی اگر عمر وفا میکند سالکان را از مقامات سافلہ بمقامات عالیہ بخواہیم رسانید مقصود باخدا بودن و اتباع سنت نمودن ست و آن در ہر مقام حاصل ست میفرمودند بر و یقین و طمانیت پیش طلب کہ در مقامات عالیہ مجددیہ نقد وقت می شود و اتصال بی کیف بمقصود پیدا می شود ؎

اتصال بی تکیف فی قیاس ✤ ہست رب الناس را با نوع ناس ✤ و ہیچ ذوقی و شوقی و حضوری بآن نمی رسد میفرمودند کہ راہ وصول بکمالات قریب ست کہ مسدود گردد و طریق ولایات مسلوک ماند درین آخر زمان استعدادہا از سلوک مقامات کوتاہی نمودہ بمقصود رسیدن اینہا متعذر گردیدہ پیش ازین قریب سی سال شدہ باشد کہ سیر طالبان بسرعت بود و کشف و وجدان نیک داشتند فی الحال اگر طالبی صادق از اصحاب فقیر باخلاص و قدم سعی کسب فیوض طریقہ نماید بعد مدت دراز بولایت قلبی یا فوق آن فائز گردد و بمقامات عالیہ مجددیہ رسیدن سخت تعذر دارد میفرمودند کشف صحیح کہ سیر سالکان در مقامات مطابق واقع معلوم شود بسیار نادر ست پس گفتن بشارات بر خدا افترا و سالک را مغرور نباید نمود تغیر حالات و ورود واردات و دوام توجہ الی اللہ و جمعیت خاطر و تعمیر اوقات بوظائف عبادات عمدہ نعمہا الہی ست میفرمودند نسبت ارباب شوق و ذوق تاثیر گرم و تیز دارد و اہل قلب را بسیار محظوظ مینماید و در جمیع طرق اہل اللہ کیفیات و تصرفات ہمان نسبت شریفہ جذب فرمای ارباب طلب ست لیکن از نسبت اہل اطمینان و جمعیت کہ بمرتبہ کمالات نبوت و فوق آن رسیدہ اند و آن خاصہ طریقہ مجددیہ است انوار بسیار می آید و سالک زود تر ترقی مینماید تاثیر گرم کہ بیتابی شوق می بخشد بسیار مفید ست اما در قرن اول ظہور جمعیت و طمانیت بود کما لا یخفی لہذا اصحاب را از حرکات بی تابانہ منع میکردند کہ صیحہ و نعرہ بعد زمان اصحاب رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم پیدا شدہ میفرمودند علم مسائل ضروری خواندن یا در صحبت علما باستماع آموختن بجہت صحت عمل لازم ست میفرمودند علم حدیث جامع تفسیر و فقہ و دقائق سلوک ست از برکات این علم نور ایمان می افزاید و توفیق عمل نیک و اخلاق حسن پیدا می شود عجب ست کہ حدیث صحیح غیر منسوخ کہ محدثین بیان آن نمودہ اند و احوال رواۃ آن معلوم ست و بچند واسطہ میرسد بہ نبی معصوم کہ خطا را بران راہ نیست بعمل نمی آرند و روایۃ فقہ کہ ناقلان

آن قضات و مفتیان اند و احوال ضبط و عدل آنها معلوم نیست و زیاده ازده واسطه میرسد بمجتهد که خطا و صواب از شان اوست معمول گردیده است ربنا لا تواخذنا ان نسینا او اخطانا میفرمودند نکاح سنت انبیاست علیهم الصلوة امادرین وقت که حلال بفقد دست و جهل شیوع یافته اکثر اولاد از حلیه علم و ادب معری می باشند و بسبب رواج بدعت در عقد نکاح خللها می آید عزوبت و تجرید در حق سالکان راه اولی ست بماند کی از رزق ساختن و بعبادات مولی پرداختن و در شهر شهرت نداشتن و هیچ ارث و وارث نگذاشتن دولتی ست بس بزرگ و شریف و در حدیث ست قال النبی صلی الله علیه وسلم ان اغبط اولیائی عندی لمؤمن خفیف الحاذ ذو حظ من الصلوة احسن عبادة ربه واطاعه فی السر وکان فی الناس لا یشار الیه بالاصابع وکان رزقه کفافا فصبر علی ذلک ثم نقد بیده فقال عجلت منیته قلت بواکیه قل تراثه رواه احمد و الترمذی و ابن ماجه

فصل سیزدهم در نصائح هوش افزا که باصحاب خود می نمودند

میفرمودند طریق ورع و تقوی پیش گیر و متابعت مصطفی بجان بپذیر صلی الله علیه وسلم احوال خود بر کتاب و سنت عرض نما اگر موافق ست شایان قبول انگار و اگر مخالف ست مردود بپندار بالتزام عقیده اهل سنت و جماعت حدیث و فقه آموز و در صحبت علما ثواب اخروی اند وز در عمل بر حدیث مواظبت کن اگر می توانی والا گاهی بعمل آر تا از نور آن محروم نمانی عمل بنیت اتباع حبیب خدا بتخصیص رضاء مولی اختیار کن و دل را از اغراض هر دو جهان بیزار کن علمت چیست که آزاد معرض بیچ آری استطاعت از کیست که آنرا بنجود منسوب پنداری بالتزام خلوت صفای وقت بدست که سرمایه درویشی نقد صفاست از اسباب دنیا اندکی گیری مختصر گیر که حطام دنیوی را روز حساب در قفاست در عبادت و ذکر خدا خود را گرم ساز عمل امروز بر فردا میفگن از درجمعت مشائخ رسوخ عقیدت بیفزا که دوستی دوستان خداست موجب قرب خدا در حضور پیر التفات بغیر منما و در صحبت او بر نوافل طاعت بیفزا تا ممکن ست اوقات بصبر و توکل بسر کن و اندیشه التجا بغیر از سر بدر کن کار خود را بخدا سپار و موت بیقین و صدق و عداوت را سرمایه خلوت انگار در دل تو اگر تردد نیست عزلت می باید که رزق بوقت معین خود می آید اگر اندیشه عیال تشویش فرماست تشبث باسباب سنت انبیاست

علیهم السلام وجه معین که دل را بران اعتماد نبود منافی توکل وسبیل رشاد نبود در اس المال فقیر را فراغ بال و جمعیت خاطر ست و ولی وابسته در انتظار مقصود و ناظر مباد جمعیت تفرقه بدل شود و در توجه و یکسوی خاطر خلل شود قناعت پیش گیر حرص وطمع از دل برگیر از یار و اغیار ناامید باش و بود و نابود و شان یکی شناس و در یکچکس بچشم حقارت منگر و خود را از همه کمتر و قاصر شمر در راه طلب مولی الکبر از سر نه و نقد غرور از کف برون ده از اینجا گفته اند درویشی آنست که انچه در سرداری بنهی و از انچه بر سر آید نجهی و از اندیشه وی و فردا برهی بر طاعت و عبادت خود مناز و دید قصور و نیستی را سرمایه خود ساز مخالفت نفس چندانکه بود در ریاست امانه آنقدر که تنگ آید و نشاط شوق در طاعت نیفزاید گاهی با او مواسات باید نمود که رضا نفس مومن موجب ثواب میگردد یکبار نفس فقیر متمثل گردیده آرزو کرد که مرا اینچنین طعام بخورانند هر مقصودی که دارد برآید اتفاقا دران وقت کسی نبود که با او گفته شود باز بعد مدتی متشکل گشته التماس طعامی نمود شخصی در انوقت حاضر بود با مر فقیر آن طعام مهیا نمود و عقده مشکل در اشت که بناخن هیچ تدبیر وا نمی شد باین عمل منحل گشت میفرمودند طعام اگر بنیت دار حسن شکر با مزه سازند احسن مینماند که در صورت نیز گی شکر از ته دل نمی برآید طعام لذیذ را با میش آب بی مزه ساختن نعمت الهی را بخاک انداختن ست پیغامبر خدا صلی الله علیه وسلم مرغوب تناول میفرمودند و اگر رغبتی نبود دست باز نمی نمودند نفوس ما مثل نفوس حضرت جنید و شبلی نیست رحمة الله علیهما که تلخی را شکر انگارند و گویند الصبر تجرع المرارة بلا عبوسة الوجه شکری که محض بر زبان بود شعبه صبر ست که تلخی آن در جان بود بزیارت مزارات اولیاء بروزه فیض جمعیت کن و ارواح طیبه مشائخ کرام را با تحاف ثواب فاتحه و درود بجناب الهی وسیله ساز که سعادت ظاهر و باطن بهمین معنی حاصل ست اما مبتدیان را بغیر تصفیه قلبی از قبور اولیاء حصول فیض متعسر ست لهذا حضرت خواجه نقشبند قدس الله سره العزیز فرموده اند که مجاور بودن حق سبحانه از مجاورت قبور اولیا ست و بر سوم متعارفه از عرس و چراغان مقید مباش که بمعنی مستلزم سوال خیمه و فرش و عدم حفظ مراتب از ازدحام مردم میگردد و زر نقد خفیه بازباب احتیاج دادن اسرع ست بثواب

فصل چهاردهم در بیان بعضی از مناقب حضرات ایشان و انچه مذکور و الیا بزبان بیرگذشته رحمة الله علیهم

میفرمودند بارہا شرف زیارت حبیب خدا صلی اللہ علیہ وسلم دریافتہ ایم وعنایات کثیرہ بحال خود دیدہ در مرتبہ
اخیر کہ سعادت زیارت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم حاصل شد بر فیل سوار بودند فرود آمدہ فرمودند بیائید کہ ما و شما
شاہنای خود را باہم چسپانیم تعبیر این خواب ہیچ بخاطر نمی آید میفرمودند یکبار بجمال جہان آرای سرور کائنات
علیہ افضل الصلوۃ والتحیات مشرف شدم گویا در کنار آنحضرت برابر دراز کشیدہ ام وراحت نفس مبارک
بمن میرسد درین اثنا من تشنہ شدم و پیرزادگان سہرندی در انجا حاضر اند آنحضرت یکی را امر بآوردن آب
نمودند بندہ عرض کردم یا رسول اللہ آنہا پیرزادہای من اند فرمودند امتثال امر ما نمایند پس عزیزی از انہا
آب آورد من سیر خوردم عرض کردم یا رسول اللہ حضرت در حق حضرت مجدد الف ثانی چہ میفرمایند فرمودند
مثل ایشان در امت من دیگر کیست عرض کردم یا رسول اللہ مکتوبات ایشان بنظر مبارک گذشتہ است فرمودند
اگر چیزی یاد ست بخوانید بندہ این عبارت بعضی مکتوب ایشان کہ انہ تعالی وراء الوراء ثم وراء الوراء خواندم
بسیار پسند نمودند و خطہا فرمودند فرمودند باز بخوانید باز این عبارت عرض نمودم زیادہ ترتحسین نمودند
و این حالت باستداد کشید بوقت صبح یکی از عزیزان بگاہ آمدہ گفت من شب خوابی دیدہ ام کہ شما رویای
خوبی دیدہ اید آن رویا کدام ست فقیر این رویا پیش او گفتم بسیار متعجب شدند میفرمودند از نفس مبارک و
صحبت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم من خود را سراپا بنور و حضور یافتم و از کیفیتہای این خواب کہ بہتر از امر
بیداریست تا چند روز ہیچ عطش و گرسنہا نبود میفرمودند در منامی دیدیم کہ در صحرای وسیع چبوترہ ایست
کلان و اولیا بسیار در انجا حلقہ مراقبہ دارند و در وسط حلقہ حضرت خواجہ نقشبند و ز انو حضرت جنید
قدس اللہ اسرارہما مجتمعی نشستہ اند و آثار استغنا از ماسوا و کیفیات حالات فائقہ بر سید الطائفہ ظاہر ست ہمہ
کس از آنجا برخاستند گفتم کجا میروند کسی گفت باستقبال امیر المومنین علی مرتضی رضی اللہ تعالی عنہ پس حضرت
امیر تشریف فرما شدند شخصی گلیم پوش سر و پا برہنہ ژولیدہ مو ہمراہ حضرت امیر نمودار گشت آنحضرت دست
در دست خود بکمال تواضع و تعظیم گرفتہ اند گفتم این کیست کسی گفت خیر التابعین اویس قرنی ست آنجا حجرہ
مصفا در کمال نورانیت ظاہر شد ہمہ عزیزان در آن حجرہ در آمدند گفتم کجا رفتند کسی گفت امروز عرس
حضرت غوث الثقلین ست بتقریب عرس تشریف بردند میفرمودند وقتی کہ فنا و نیستی بر نسبت باطن ظہور
می یابد و سالک بوصف بیخودی و استغراق موصوف میگردد خود را در واقعات مردہ می بیند و نسیان

وبیشعوری لازم حال او میشود در ایامی که فقیر را فنای قلبی بتوجهات حضرت سید رضی الله تعالی عنه دست داد وقطع علائق وزوال هوا از دل گشت در واقعه می بینم که سر من از تن جدا شد اما کلمه طیبه بر زبان جاریست ونیز دیدم گویا من مرده ام ومردم تجهیز وتکفین من مینمایند پس جنازه برداشته بطرف مزار حضرت خواجه قطب الدین رحمة الله علیه برای دفن بردند وروح من همراه ایشانست تا که جنازه را در قبر نهاده قبر را بخاک انباشتند ومن بر سر دیواری نشسته ام منکر ونکیر بوضعی که در حدیث ثابت ست آمده دندانی برزمین زده درون قبر در آمدند وجان مرا بانعش علاقه پیدا شد جواب سوال کرده رفتند ومن در قبر آرام تمام بخواب فتم ونیز دیدم که من از نهان درگذشتم ومردم بعد تجهیز وتکفین میخواهند که جنازه بردارند ناگهان جنازه در هوا پرواز نموده روان شد ومردم در قفای جنازه میروند وروح من بالیشانست در نوقت رباعی خود بیاد آمد رباعی مظهر تشویش چشم وگوشی نشوی + سرمایه خوشی وخروغمی نشوی + باید که بپای خود روی تا سرگور + ای جوهر پاک بار دوشی نشوی + میفرمودند از فرط محبت که فقیر را بجناب امیر المؤمنین حضرت ابو بکر صدیق رضی الله تعالی عنه ثابت ست وسر منشا نسبت علیه نقشبندیه ایشان انداگر بمقتضای بشریت غشاوه بر نسبت باطنی عارض میشود خود بخود در رجوع بآنجناب پیدا گشته بالتفات ایشان رفع گردد ویکبار قصیده در مدح ایشان گفته بودم عنایت بسیار بحال فقیر نموده از روی تواضع فرمودند مالائق اینهمه ستایش نیستم میفرمودند نسبت ما بجناب امیر المؤمنین حضرت علی مرتضی کرم الله وجهه میرسد وفقیر ارادتی خاص بآنجناب ثابت ست در وقت عروض عارضه جسمانی توجه بآنحضرت واقع میشود وسبب حصول شفا میگردد ویکبار قصیده که مطلع اینست فرو فروغ چشم آگاهی امیر المؤمنین حیدر + نرگشت یداللهی امیر المؤمنین حیدر + بجناب ایشان عرض نمودم نوازشها فرمودند میفرمودند محبت ائمه اهل بیت اطهار رضی الله تعالی عنهم موجب ایمان وسرمایه تصدیق وایقان ست جمیع عملی بجز محبت این اکابر رضی الله تعالی عنهم وسیله نجات ندارم وبرزبان شریف این شعر بگذشت +

بیت نکرد مظهر ما طاعتی ورفت بخاک + نجات خود بتولای بوتراب گذاشت + میفرمودند معارف حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه موافق کتاب وسنت ست وجای که اعتراضات دارد نموده اند ایشان خود جواب آنرا تحریر فرموده نزد انصاف کافی ست وبسا کلمات که ارباب ظاهر بران گرفتها می نمایند از اولیاء کرام صادر شده بی تاویل درست نمی شود پس هر تاویلی که در چنین سخنها کرده میشود از غلبه احوال یا از عدم مساعدت الفاظ

بمعانی مقصوده یا امر الٰہی یا اظہار آن در کلام ایشان نیز جاریست و شیخ عبد الحق محدث رحمۃ اللہ علیہ اگرچہ در اوائل حال بر بعض معارف ایشان اعتراضات نوشتہ اما در آخر ازان باز آمدہ بخدمت خواجہ حسام الدین خلیفہ حضرت خواجہ باقی باللہ رحمۃ اللہ علیہما نوشتہ کہ درین ایام صفای فقیر بخدمت میان شیخ احمد سلمہ اللہ تعالی از خدمت منجاوز نیست و اصلا پردۂ بشریت و غشاوہ جبلیت بمیان نماندہ قطع نظر از رعایت طریقہ و انصاف و حکم عقل کہ ہا ینچنین عزیزان و بزرگان بدنباید بود در باطن بطریق ذوق و وجدان و غلبہ چیزے افتادہ کہ زبان از تقریر آن لال ست سبحان اللہ مقلب القلوب و مبدل الاحوال شاید ظاہر بینان استبعاد کنند من نمیدانم کہ حال چیست و بچہ منوال ست انتہی فقیر راقم گوید قولہ اصلا پردۂ بشریت و غشاوہ نماندہ ازین عبارت معلوم میشود کہ تحریر اعتراضات از راہ نفسانیت بود نہ اظہار حق و انصاف پس ایچنین ست احوال معترضان کہ بی تامل و تحقیق اعتراضات می نمایند اگر در کلام ایشان بنظر انصاف بینند ہیچ اعتراض وارد نمی شود و حضرت شیخ رحمۃ اللہ علیہ در آخر رسالہ اعتراضات نوشتہ کہ فقیر در بارۂ شما بعالم غیب متوجہ بود کہ تحریر اینہمہ معارف و مقامات شما از چہ راہ ست اصلی از حق دارد یا محض سخن سازیست این آیۂ شریفہ وان یک کاذبا فعلیہ کذبہ بر باطن القا کردند انتہی ظاہر ست کہ نزول این آیۂ بجہت دفع اشتباہ فرعون و فرعونیان و اثبات حقیت موسی علیہ السلام ست پس باز آمدن حضرت شیخ رحمۃ اللہ علیہ از انکار و القاء این آیۂ بر باطن شریف ایشان دو دلیل ست بر رفع اعتراضات میفرمودند و رسیدن آزار از بادشاہ بایشان دلیل کمال متابعت ایشانست انبیاء کرام علیہم السلام یوسف علیہ السلام در زندان اعتکاف داشتند و سید المرسلین علیہ افضل الصلوۃ در مصب اتر وا فرمودند مخلصان در دفع اعتراضات و شبہات رسائل نوشتہ اند و بہترین رسائل در شبہات رسالہ مرزا محمد بیگ بدخشی ست کہ در مکہ شریفہ تحریر نمودہ بہر مفتیان چار مذہب سانیدہ میفرمودند فیض الٰہی بی نہایت ست و بمقتضای استعداد ہر یکی از اولیا ظہور یافتہ اللہ تعالی متاخران را با قتضاء حکمت بالغہ خود کمالاتی عنایت فرمودہ کہ از متقدمان ان ہمہ علوم و فیوض مروی نیست در انبیاء علیہم السلام تفاضل ثابت ست در اولیا تیز فضل یکی بر دیگری ثابت مقاماتی کہ حضرت مجدد بآن امتیاز دارند از بسکہ مستفیدان طریقہ ایشان بآن درجات و حالات رسیدہ اند و اقرار آن علوم و کیفیات نمودہ دران مقام اشتباہی نماندہ کہ خبر متواتر مفید صدق و یقین ست کسیکہ بآن مقامات نرسیدہ استبعاد آن می نماید از جہل خود معذور ست

ظہور خرق عادات شرط علو کمالات نیست اصحاب کرام رضی اللہ تعالی عنہم باوجود علو درجات کہ ہیچ ولی
بآن نتواند رسید مصدر کثرت خوارق عادات و نسبت ہا رشوق و ذوق و جذبہ و استغراق نبودند
شخصی از حضرت ایشان سوال کرد کہ نزد شما ازین دو بزرگ حضرت غوث الثقلین و حضرت مجدد الف ثانی
رضی اللہ تعالی عنہما کدام افضل ست گفتند ہر دو پیر رہنمای فقیر اند و ابر مطیر رحمت الہی بر بندہ می بارد
برای سیرابی من یکی ہم ازان ہا کافی ست بندہ نمیداند کہ بفلک نزدیکتر کدام ست میفرمودند حضرت حافظ
محمد محسن پیر حضرت سید نزد حضرت ایشان محمد معصوم رحمۃ اللہ علیہم بجہت استفادہ رفتند ایشان
فرمودند کہ بزرگان شما انکار بزرگان ما میکردند شما بانکار آمدید یا باقرار گفتند بجہت استغفار از انکار پس
بالتزام صحبت ایشان بکمال و تکمیل رسیدند گفت فقیر راقم حضرت شیخ محمد فرخ کہ عالم کثیر العمل بودند
از نبایر حضرت مجدد رضی اللہ تعالی عنہما بجہت حج رفتند سید محمد بر زنجی کہ در انکار حضرت مجدد تشدد
داشت خواست کہ از مدینہ منورہ بالزام ایشان در مکہ شریفہ بیاید ایشان دعا کردند کہ الٰہی من عجبی ام
و وی عربی و مجادلہ در حرم مبارک مناسب نیست شر او را در من کفایت کن دعا باجابت رسید وی بیمار
سخت شد ایشان بزیارت قبر مقدس رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم مشرف شدہ رجوع بہندوستان
نمودہ در کشتی سوار شدند وی صحت و قوت یافتہ بعقب ایشان آمدہ در زورقی سوار شد کہ در جہاز
مباحثہ در معارف حضرت مجدد نماید ایشان دعا کردند اَللّٰھُمَّ اکْفِنِیْہِ بِمَا شِئْتَ زورق در دریا
غرق شد و منکر اولیا البتہ ارسید میفرمودند حضرت شیخ عبد الاحد استفادہ از ید روعم خود نمودہ
نسبت حضرتین را برابر میدانستند رحمۃ اللہ علیہم و در نسبت سعیدی و معصومی فرقی نمیکردند میفرمودند کہ در نظر
من ہر دو بزرگ برابر اند چنانچہ دو دانہ تسبیح متصل امام واقع میشود اما اللہ تعالی ما را امتیازی در نسبتہای حضرتین
بخشیدہ ست کہ در نسبت سعیدی ضمحلال و بیخودی کہ لائق مقام خلت ست بسیار ست و در نسبت معصومی صفا و لمعان
کہ مناسب مقام محبوبیت ست بیشمار در کمالات نبوت و دیگر مقامات در نسبت سعیدی قوت زیادہ ست و در ولایات
نسبت معصومی قوت بیشتر دارد بمقامات مخصوصہ حضرت مجدد غیر ازین ہر دو صاحبزادہ دیگر مشرف نگشتہ رحمۃ اللہ علیہم
میفرمودند در اول کہ تلقین توبہ بطالبان مینمودم بر توبہ بصوص تاکید و مبالغہ میکردم شبی حضرت شیخ پیر خود را رضی اللہ
تعالی عنہ در خواب دیدم بحال فقیر عنایات نمودند و آنچہ قوالی حاضر شد در اینہ توجہ دادند و یرا حالت عجب رو داد و بر خاستہ

۲ عنایات کہ نسبت خود را از حضرت شیخ پیر خود رضی اللہ تعالی عنہ در خواب دیدم

مزا میرزا شکست واز نا مشروع توبه کرد فرمودند طریقه توبه نیست یعنی چون نسبت باطن برطالب غالب می آید کار خود مینماید ازان روز تعرض از استغفار حق توبه بگذاشتم که توبه محل کافیست و توبه نصوح بروقت حاصل نمیشود میفرمودند گروهی از دانشمندان از فقیر پرسیدند که طریقه نقشبندیه را بر طرق دیگر چه مزیت یافتند که آنرا اختیار کردید گفتم این طریقه منطبق بر کتاب و سنت ست که ثبوت آن قطعی ست و آنچه منطبق بر قطعی ست نیز قطعی از ممارست اشغال این طریقه توفیق اتباع سنت حاصل میشود و از متابعت شریعت انوار این طریقه می افزاید همچنین ابلیس بصورت ملای خشک متمثل شده از فقیر پرسید که بر مزاج شما شورش عشق غالب ست و طبیعت با شعار عاشقانه رغبت ایچنین طریقه بی کیفیت که در انجا سماع را بار نیست و بآوازه جهر وغیره کار نه چرا اختیار نمودند گفتم عقیدت و محبت بمقتضای حکمت بالغه جناب باری ست سبحانه گفت درینصورت ناچار ست مرا از سوال متعنتانه غضب آمد میخواستم که ریشش گرفته سر جنگی زنم بغتةً غائب شد میفرمودند شبی حضرت شیخ سیف الدین پیر حضرت سید رحمة الله علیهما برای تهجد برخاستند آوازی بگوش ایشان رسید متیقنا بآنچه واقع شده ضربی بدست مبارک ایشان آمد فرمودند مردم مارا بید رد میگویند بی درد ایشانند که بر تاثیر سماع صبر نمینمایند میفرمودند بزرگی از نیظریقه در راهی میرفت آواز سماع بگوشش رسید تاب نیاورده نشست و شورش را ضبط نمود حدت گرمی کاسه سر را بسگافت گفت سماع مهلک ست ازین سبب حرام گردیده میفرمودند در خانقاه حضرت شیخ سیف الدین پیر حضرت سید رحمة الله علیهما هر روز چهار صد کس درویش بجهت استفاده جمع آمده بودند موافق فرمایش هر یک طعام ها پخته میشد و با وجود همه تخم سالکان بمقام بلند میرسیدند که مدار این طریقه بر همت و توجه مرشد ست یکی از ارباب این طریقه خواست که تقلیل غذا نماید پیرش فرمود در حصول فیوض طریقه حاجت باینچنین اعمال نیست که بزرگان ما بنای کار بر دوام و قوف قلبی و صحبت مرشد نهاده اند ثمره زهد و مجاهدات شاقه خرق عادات و نصرف الست و حاصل دوام ذکر و توجه الی الله و اتباع سنت کثرت انوار و برکات عوام ظاهربین را نظر بر ظهور خرق عادات بود و خواص معنی آگاه را مراد تصفیه قلبی و نسبت مع الله باشد میفرمودند حضرت محمد صدیق پیر حضرت حافظ سعد الله رحمة الله علیهما بدین یکی از اولاد امجاد حضرت غوث الثقلین رضی الله تعالی رفتند وی از عجب ابا جنبزادگی و حشمت ظاهری خود و تعظیم ایشان بر نخواست اصحاب ایشان ازین بی ادبی ناخوش شده بخدمت ایشان التماس والحاح نمودند تا بصرف همت ایشان طریقه نقشبندیه از ایشان گرفت و بحالات نیک سید فرمای او را رجوع بانیظریقه نا پسند گفتند

طریقۂ اباء کرام خود گذاشته طریقۂ دیگران اختیار کردید گفت خدا نه قادر است و نه چشتی هر کجا مقصود یافتم بطلب آن
شتافتم میفرمودند جنازه حضرت محمد صدیق رحمة الله علیه بسهرند برده دفن کردند در راه وقت اذان جواب
اذان از جنازهٔ ایشان مسموع میگشت میفرمودند یکبار زنی بی ادب بخدمت حضرت شیخ عبد الاحد رحمة الله
علیه باسر آگفت ایشان صبر کردند معلوم نمودند که غیرت الهی در صدد انتقام او بحرکت می آید یکی را از حاضران
فرمودند که آن بی ادب را سر جنگی زند وی توقف نمود ناگهان آن زن بیفتاد و بمرد بآن متوقف خطاب نمود و
عتاب کردند که خون او بر گردن تو شد اگر امتثال امر ما میکردی آن بی ادب جان نمیداد و بسلامت میماند
حضرت ایشان رضی الله تعالی عنه بعد ازین نقل فرمودند امتثال امر مشائخ بی توقف باید نمود که در ضمن آن
حکمتها مضمر می باشد میفرمودند شاه گلشن از خلفای حضرت شیخ عبد الاحد رحمة الله علیهما بکمال زهد و ریاضت
موصوف بودند می توان گفت که محل غبطهٔ سالکان خانقاه حضرت جنید اند رحمة الله علیه ایشان میگفتند که مرا بعد
سه روز اندیشهٔ خوردن در طبیعت پیدا میشود در وقت شدت جوع برگ درختان یا اینجا از پوست خیار و خربزه می یافتند
در آب پاک کرده می خوردند کهنه گلیمی بود که تا سی سال بر دوش مبارک خود داشتند یکبار برای افطار روزه در
شدت گرما آب حوض طلبیدند کسی عرض نمود که در اینجا چاهی ست آب سرد و شیرین دارد فرمودند از چندین
سال ما درین مسجد سکونت داریم هرگز در وهم ما هم نیامده که در اینجا چاه است وقت شدت تشنگی آب حوض خورده
میشود یکبار شخصی صرهٔ دینار بهدیهٔ ایشان فرستاد خود را برخاستند که بر ما حج فرض شد ساعتی نگذشته بود که باز
آمدند گفتند سائلی سوال کرد آن صره باو دادم فرضیت حج از ذمه ساقط گشت یکبار خواستند که اداء زکوة نمایند که در
ادای هر فرض الهی قرب خاص حاصل میشود هر گاه نصاب زکوة فراهم گشت زکوة و نصاب هر دو در راه خدا دادند که مقصود
حاصل شد نصاب بچه کار می آید که خزینهٔ فقرا باب الله است سبحانه میفرمودند جماعه از فقرا مداری رقص و شغب داشتند
در دل یکی از اهل تماشا گذشت که درین جمعیان کسی از ارباب کمال خواهد بود یکی از اینها نزدیک آمده گفت ۵ خاکساران
جهان را بحقارت منگر + تو چه دانی که درین گرد سواری باشد + میفرمودند انکار هیچ کسی نباید نمود که در صور معانی حقیقت
جلوه گر ست میفرمودند نواب مکرم خان رحمة الله علیه از حضرت ایشان محمد معصوم رضی الله تعالی عنه استفاده کمالات باطنی
دارند روزی عالمگیر بادشاه از ایشان پرسید که عمر شما چیست گفتند جهار سال هر قدر که بخدمت پیر بزرگوار بسر برده ام
عمر همانست باقی وبال آخرت **بیت** اوقات همان بود که با یار بسر رفت + باقی همه بیحاصلی و بیخبری بود + میفرمودند

در طعام نواب مکرم خان تکلفات بسیار بود بحد اسراف رسیده باشد اما حضرت سید رضی الله تعالی عنه باینهمه احتیاط وکمال تقوی کاهی طعام ایشان میخوردند میفرمودند از برکات طعام ایشان آنقدر نور باطن می افزاید گویا طعام نخورده ایم دو گانه نماز ادا کرده شده از غلبهٔ محبت حضرت ایشان محمد معصوم وظهور انوار نسبت تمام اشیاء ایشان نورشده بود

مثنوی از محبت مسها زرین شود ✤ از محبت تلخها شیرین شود ✤ از محبت سرکه ها مل میشود ✤ از محبت خارها گل میشود ✤ میفرمودند ایشان بجناب پیر خود نوشتند که محبت شما بر محبت خدا و رسول خدا صلی الله غالب ست و موجب انفعال میشود در جواب برنگاشتند که محبت پیر عین محبت خدا و رسول ست و سبب جذب کمالات آلهیه که در باطن پیر ثابت ست میشود **فرد** چون دیدهٔ عقل آمد احوال معبود تو سنت اول ✤ میفرمودند وقت انتقال نواب مکرم خان تبرک کلاه حضرت خواجه احرار بر سر ایشان نهادند ایشان بنور فراست دریافته چشم بکشادند که تبرک کلاه پیر من بیارید وسیلهٔ من بدرگاه الهی ذات اینانست میفرمودند در انوار نسبت قدمای نقشبندیه انوار نسبت احمدیه فرقهاست و در کیفیات نیز تفاوتهاست و التفاتی که پیر بحال مستفید خود دارد از پیران پیر کم ظاهر میشود که اینجا بسبب قرب ابدان معینی قوی متحقق ست میفرمودند روزی حضرت شیخ بزیارت مزار حضرت سید و نواب مکرم خان که در یکجا واقع ست رحمة الله علیهم رفتند بعد توجه بهر دو مزار فرمودند نسبت هر دو بزرگ یکی ست اما نسبت فقر و ورع مزار حضرت سید در نورانیت و لمعان امتیاز تمام دارد میفرمودند از حضرت شیخ عبد الاحد رحمة الله علیه دو کس طریقه گرفتند یکی طریقه قادری اخذ کرد و دیگری طریقه نقشبندیه اختیار نمود ایشان فرمودند که روح مبارک حضرت غوث الاعظم تشریف آورده صورت مثالی مرید خاندان خود را همراه بردند و حضرت خواجه نقشبند تشریف فرما شده صورت مثالی معتقد طریقه خود را با خود بردند رحمة الله علیهم میفرمودند در توسل بجناب آلهی هر یکی از مشائخ طریقه حبل المتین ست که بمراتب قرب فائز میگردانند مستفید اگر فیضی حاصل نمود زهی سعادت و یکی از ایشان گردید الا در بشارت که هر یکی ازین اکابر بآن امتیاز یافته شریک گشت و عنایت آن عزیزان بحال او مصروف شد میفرمودند التفات غوث الثقلین بحال متوسلان طریقه علیه ایشان بسیار معلوم شد ما هیچکس از اهل این طریقه ملاقات نشده که توجه مبارک آنحضرت بحالش مبذول نیست همچنین عنایت حضرت خواجه نقشبند بحال معتقدان خود مصروف ست مغلان در صحرا با وقت خواب اسباب و اسپان خود بحمایت حضرت خواجه می سپارند و تائیدات از غیب همراه ایشان میشود درین باب حکایات

بسیار ست تحریر آن باطالت میرساند میفرمودند سلطان المشائخ نظام الدین اولیا رحمة الله علیه بحال زایران مزار
خود عنایت بسیار میفرمایند همچنین شیخ جلال پانی پتی التفاتها مینمایند حضرت خواجه قطب الدین را در مشهود شان
استغراق بسیار ست حضرت خواجه شمس الدین را بهیچ التفات باسو نمیست رحمة الله علیهم گفت فقیر اقم روز روانگی از
پانی پت فقیر را از دیده ساخته با دب تمام بزیارت حضرت شمس الدین ترک رفتم عنایتی بحال من فرمودند باوجود
ترک ازما سوا عنایتی نمودند که کیفیات توجهات شریفه ایشان دل مرا آنقدر محظوظ فرمود که تا دیر گاه اثر آن عنایت
در خود می یافتم و روزها سرشار آنحالات بودم میفرمودند عرض وقوت نسبت این اکابر بمرتبه ایست که زبان از
تقریر آن لال ست بلکه در مقابله نسبتهای باطنی اینعزیزان وقدمای صوفیه علیه میتوان گفت که مامردم را ازین
راه بهره نیست وزی باصحاب خود بروح مبارک حضرت خواجه نقشبند توجه نمودند بعد ازان فرمودند سبحان الله
عجب نسبت قوی جذبه از حضرت خواجه ظهور فرمود چرا نباشند که خواجه بزرگ اینخاندان ایشان اند گفت اقم
که من در انوقت بشرف حضور مشرف بودم از طرف حضرت خواجه نسبتی افتاد گویا سینه های ما خالی بود از انوار
وکیفیت برگشت وقتی که سرها از مراقبه برداشتیم التفات حضرت خواجه نماند و دلهای معمور گویا تهی و بی نور گردید
این انوار وکیفیات بواطن ما پرتو نیست از شموس وسط السما حقیقت رضی الله تعالی عنهم میفرمودند سر مزار امام
بدر الدین رحمة الله علیه در پانی پت مراقبه نمودیم چندانکه غور و توجه کردیم اثری از نسبت ظاهر نشد بعد امتداد بسیار
دفعه نسبت ایشان در نهایت لطافت ظاهر گشت معلوم شد که سلوک ایشان بطریقه معهوده صوفیه نیست در راه
خدا الشهادت رسیدند دفعةً در مراتب قرب بطریق اصطفا فائز گردیدند همچنین ست احوال شهیدان که در راه حق دفعةً
جان فدا نمودند دفعةً جذبات عنایات الهی ایشان را بمقامات قرب فائز گردانید میفرمودند حضرت شاه ولی الله
محدث رحمة الله علیه طریقه جدیده بیان نموده اند و در تحقیق اسرار معرفت و غوامض علوم طرز خاص دارند باهمه
علوم وکمالات از علمای ربانی اند مثل ایشان در محققان صوفیه که جامع اند در علم ظاهر و باطن و علم نو بیان کرده اند
چند کس گذشته باشند میفرمودند اولیا را خدمت را می شناسیم و با نها ملاقات میشود اما اظهار اینها مرضی الهی نیست
با قطب لشکر نادر شاه ملاقات شده بود در یک معامله مهر قاضی لاهوری بالبیت باوی گفتیم در پاسی از روز
کاغذ را بمهر قاضی آنجا مسجل کرده آورد گفت قاضی را شغلی بود لهذا دیر آمدم والا در یکساعت رفتن و آمدن من
میشود یکبار سلیمی از زر برای نکاح دختر فقیری درکار بود در نیم شب او در قلعه رفته از بالین محمد شاه بادشاه که هنوز

صرهٔ هزار روپیه برای صرف مساکین خلوت نشین زیر سر خود میدانست آن صره گرفته برد داشت بادشاه را خبر شد پنداشت مگر زر دست گفت من آنم که بوسط من از جان محفوظ مانده اید گفت زر دیگر طلب نایم فرمود همین قدر کافیست میفرمودند مخفی در حلقه آمده می نشست کسی او را نمیداند شهرت اولیاء عشرت الازم ست تا مردم استفاده نمایند اولیاء عزلت را اختفا ضرورست تا اسرار آشکارا نگردد یکبار جوانی تناور تیر و کمانی در دست پیش حضرت ایشان آمد تعظیم او برخاسته فرمودند شما بیدوی تا دیری نشسته برخاست فرمودند این جوان را بدل بود حفاظت بلده سنبهل حواله اوست در یکقدم اینجا برای دیدن ما آمده روزی فرمودند قطب بلده ولی میرزا کشمیری در فلان محله اقامت دارد محمد احسان عرض نمودند بنده را نام و نشان او بنمائید فرمودند میخواهید اسرار فاش شود یکبار عزیزی در هیات اهل سیاه بخدمت ایشان آمد فرمودند از کجا می آئید گفت از اجمیر در ینوقت میرسم مامور شده ام که شما را بگویم تا اصحاب خود را بهمت نگهبانی نجیب خان سوره اخلاص بفرمائید در دم نمایند پس عزیزان بامر حضرت ایشان سورهٔ اخلاص در دم نمودند و نجیب خان از شر کفار محفوظ ماند حضرت ایشان ملائکه کرام و ارواح طیبه را اکثر اوقات و انوار باطن را بچشم سر میدیدند یکبار بخدمت ایشان حاضر بودم فرمودند اینها کیستند که اینجا آمده اند عرض نمودم اینجا هیچکس نیست گفتند مگر شما نمی بینید حق کشف مغیبات هر کسی را نمی باشد و دیدن عوالم غیب را طریقه شرط نیست کار دوام توجه بخدا و اتباع مصطفی ست صلی الله علیه وسلم میفرمودند اجی اعمال ما از غیر دوام توجه بمبدء فیض و محبت مشائخ کرام رحمة الله علیهم نیست میفرمودند هر عمل را کیفیتی دیگر ست و جامع کیفیات نماز ست که متضمن انوار اذکار از تلاوت و تسبیح و درود و استغفار ست و صحیح و اصیل ترین حالات که باحوال قرن شابه باشد در نماز حاصل میشود اگر آداب آن کما حقه بجا آورده شود گفت راقم مسکین عفی الله عنه چون نماز معراج مومن ست باطن را در حالت نماز عروج حاصل میشود و لطائف از انوار فوق حظی می یابند مگر رعایت تعدیل ارکان و خشوع و خضوع ضرورست میفرمودند تلاوت قرآن مجید موجب صفای باطن و رفع قبض قلبی ست ترتیل حروف و تحسین صوت خود میباید نمود و در جهر متوسط که در تلاوت قرآن مجید کرده میشود ذوقها دست می دهد میفرمودند در رمضان المبارک ترقیات نسبت باطنی بسیار واقع میشود احتیاط صیام از غیبت و کذب واجب ست والا روزه جز فاقه بیش نیست جهد باید نمود تا رضای این ماه و ادای حق صوم حاصل گردد میفرمودند یکی از بزرگان این ماه را بصورت مردی پیدا

دید پرسید شما از اهل صیام راضی میروید گفت باضاعت حق صوم مرا ناخوش نمودند مگر حجة الله النقشبند رحمة الله
علیه که بعذر مرض روزه نتوانستند گرفت اما از بیجهت انفعال داشتند انفعال ایشان از صوم مردم مرا پسندیده آمد
میفرمودند انوار و برکات اینماه متبرک از غرهٔ شعبان ظهور می نماید گویا هلال فیوض این شهر طلوع نموده
واز نصف شعبان چنان معلوم میشود که آن هلال بدر تابان گردید و انوار آنماه متبرک جهانرا منور گردانید
واز شب غرهٔ آن شهر چنان دریافت میشود که آفتاب فیوض الهی از حجاب سحاب درخشان گشت لهذا عزیزان
در رمضان المبارک از هر طرف جمع می آمدند و صحبتهای شگرف انعقاد می یافت و در استماع قرآن در تراویح
حالات غریبه وارد میشد گاهی بعد تراویح با اصحاب مراقبه می نمودند و احوال نیک دست میداد و در شبی
که احتمال لیلة القدر ست میفرمودند که امشب برکات بسیار فائض ست و تجلیات کثیره ظاهر و چنین شب ادعیه
بسیار میخواندند کیفیات آن حالات در تحریر گنجایش ندارد میفرمودند شب قدر بر سبیل بدلیت در شبی از شبهای
اوتار میشود بست و هفتم معین نیست مگر درین شب بسبب کثرت دعا و نماز که در مردم احیای این شب معمولست
برکات بسیار دریافت میشود و گاهی شب قدر درین تاریخ نیز میشود میفرمودند جمعیت و حضور این ایام ذخیره
تمام سال میشود از مجربات ست که اگر درین ماه قصوری و فتوری راه یافته در تمام سال اثر آن می ماند بنده شنیدم
زبانی استاد خود که از حدیث شریف مستفاد می گردد که اگر این ماه بجمعیت و طاعت میگذرد در سائر سال توفیق
نیک و جمعیت محظوظ میداد میفرمودند حضرت شیخ رحمة الله در هر سال اعتکاف در عشرهٔ اخیرهٔ ماه رمضان میفرمودند
و کسانیکه بمقامات اجازت طریقه میرسیدند درین ایام بعطای خرقه تبرک آنها را سرافراز مینمودند و تاکید میکردند که درین
اوقات مردم در حلقه مراقبه البته حاضر شوند تا بترقیات باطنی بهره یاب گردند بعد انقضای رمضان میفرمودند که
از برکات صیام منتهای عزیزان کثیر الانوار و پر از لمعان گردید افسوس که تمام سال چرا رمضان نشد اگرچه در
صوم هر وقتی که باشد صفا حاصل ست و از برکات این وعده انا اجزی به خالی نیست لیکن کیفیات
صیام رمضان شریف دارد گفت راقم مسکین گوید در حدیث شریف ست الصوم لی وانا اجزی به نزد
بعضی اجزی بصیغه مجهول ثابت ست درینصورت روزه را در رویه دخل تمام گشت فطوبی للصائمین

فصل پانزدهم در ذکر مکشوفات و بعضی از کرامات حضرت ایشان

اللہ تعالی حضرت ایشان را محض بتفضلات خود کشف مقامات الٰہیہ صحیح عنایت فرموده بود که معلومات
آنحضرت موافق نفس الامری افتاد میفرمودند حضرت شیخ ارشاد می نمودند که معلومات و وجدانیات شما تمام
صحیح ست و سر مو خلافی ندارد و لہذا اصحاب حضرت ایشان اگر کشفی داشتند سیر خود در مقامات عیان میدیدند
والا در ہر مقام حالات مناسب آنمقام چنانچه حضرت مجدد رضی اللہ تعالی عنه بیان فرموده اند در باطن
خود می یافتند میفرمودند کشف و وجدان فقیر با پیران کبار خود ہمیشه مطابق می افتاد مگر یکبار از فقیر
خطای واقع شد که حضرت شیخ در حق بزرگی فرمودند بسبب شما تا بکمالات رسیده ست بنده خلاف
آن عرض نمود فرمودند در دید شما خطا رفته انچه ما گفته ایم صحیح ست ما بعد چند روز بحال بنده عنایت
نموده فرمودند که دید شما صحیح بود ما خطا کردیم میفرمودند فقیر در گفتن بشارت مقامات بسیار تامل
می نماید والا انوار آنمقام در باطن سالک عیان می بیند باز متوقع الہام می شود باز استفسار تغیرات
حالات او میکند اگر درین معامله الہام موافق گردید و حالات و کیفیات در باطن او جدیده رو داد پس
بشارت آنمقام میگویم که ترا در آنمقام مناسبتی بهم رسیده است بغرض وقوف بر آنکه نسبت باطن مثل
اولیاء متقدمین حاصل شده تا مساوات لازم آید اگر بر ذکر و مراقبه مواظبت کنی و بمجاری قضا رضا
پیش گیری از فتوحات آنمقام تمتعات خواہی گرفت مستفیدان توجهی الی اللہ و انقطاعی از ماسوا
با اذواق و کیفیات از صحبت مرشدان حاصل نموده در خلوتها نشسته بتعمیر اوقات بوظائف عبادات
در مقامات الٰہیہ ترقیات نموده اند در مبدء فیاض تجلی نیست قصور در ہم سالکان ست گفت راقم
مسکین بزرگان پیشین بقدم مجاہده و تفصیل مقامات و سلوک براه ولایت رسیده اند و در سالها
سلوک شان بریاضات شاقه بانتہا انجامیده حالات قوی و آثار ولایت بوجه احسن ایشان ظاہر گشت و
درین طریقه بجذب و توجه مرشد اجمالا مناسبتی بمقامات بهم میرسد بقدر مناسب انوار و برکات مقامات ظہور
می نماید اما اصحاب این طریقه بالتزام ذکر و عبادات که عمری میگذرانند تصفیهٔ دل از ہوا و ازاله توجه بغیر و تزکیهٔ
نفس از رذایل و اطمینان بالکیفیات و حالات نقد احوال آنہا میگردد و خرق عادات موقوف بر مجاہدات ست
نه شرط قرب و ولایت میفرمودند یکی از اجله نعمای الٰہی در بارهٔ فقیر که شکر آن مقدور بیان نیست آنست که
فقیر را درین وقت کشف مقامات الٰہیه مطابق نفس الامر و تسلیک سالکان راه تا غایات این طریقه از بزرگان

این خاندان که درین وقت ارشاد طالبان می نمایند امتیاز بخشید بعضی از افغانان بر بشارات حضرت
ایشان انکاری نمودند ایشان بنور فراست دریافته فرمودند که اگر شما را باور نیست یکی را از قدمای
اکابر دین مقرر نمایند تا روح او ظهور نموده بر صحت این بشارت شهادت بدهد عرض نمودند اگر سرور عالم
صلی الله علیه وسلم تصدیق فرمایند دعوی تصدیق تر دیکتر گردد حضرت ایشان فاتحه بروح پیغامبر
خدا خوانده باصحاب خود متوجه جناب مقدس نشستند و درین توجه اهل مراقبه را غیبتی دست داد سرور
کائنات علیه افضل الصلوة ظهور نموده منکران را زجر فرمودند که بشارات مرزا صاحب همه صحیح ست شاه
عبدالحفیظ که از حضرت شیخ رحمة الله علیهما بمقامات عالیه رسیده بودند میگفتند من از خدمت حضرت ایشان
استفاده نموده ام مرا فرمودند که بجهت حصول قوت شما را باز توجهات در هر مقامی کنیم چندی در ولایت
قلبی توجه می نمودند فقیر روزی برای امتحان مراقبه این مقام گذاشته متوجه مقامی دیگر در حضور ایشان
نشستم مرا بزجر گفتند من ترا گفتم متوجه بدل باش توجه ابمقام دیگر توجه میکنی ازان روز بنده را یقین حاصل
شد که کشف ایشان بسیار صحیح ست شاه معزالدین خلیفه احمد خان زبیری بامر پیر خود بجهت تصحیح مقامات
نزد حضرت ایشان آمد بعد توجه بحال او فرمودند نسبت تو چنین مقام رسیده است پیر تو چنین بشارت
فرموده وی بصحت کشف حضرت ایشان اقرار نمود میر بهادر که از حضرت شیخ مقامات طریقه کسب کرده بود
بخدمت آنحضرت نیز استفاده میکرد میگفت که در حضور حضرت ایشان مقام متوجه آلهیه گذاشته بجهت
امتحان در مقام دیگر مراقبه نمودم مرا منع فرمودند که توجه همت پراگنده مکن و در همین مقام متوجه باش
ترا بمقامات سافله هم مناسبت ست اما همت بر ترقی باید گماشت شیخ محمد احسان بر مزار حضرت حافظ
محمد محسن پیر حضرت سید رحمة الله علیهما مراقب بودند بی اختیار از زبان برآمد که شما درباره صحت
بشارات حضرت مرزا صاحب چه میفرمایند ایشان از مزار خود برآمده فرمودند همه صحیح اینچنین شواهد صحت
کشف حضرت ایشان بسیار ست و دلیل قوی بر صحت بشارات تغیر حالات سالک در هر مقام موافق
امام الطریقة مجدد الف ثانی ست رضی الله تعالی عنه که اصحاب حضرت ایشان بآن امتیاز دارند و کیفیات
در باطن خود می یابند همچنین آنچه از کشف کونی و کشف قلوب و کشف قبور بیان میفرمودند مطابق واقع بود
برادر محمد قاسم بحضور مبارک عرض نمود که محمد قاسم در عظیم آباد قید شده است توجه برای مخلصی او باید فرمود

اندکی سکوت نموده فرمودند قید نشده است اورا بادلالان پرخاموشی شده بود اما بخیر گذشت حظی بخانه خود فرستاده است فردا پس فردا میرسد همچنان واقع شد زوجه غلام مصطفی خان غائبانه برای توجه می نشست هر روز شخصی را بجهت اطلاع بحضور شریف می فرستاد روزی آن شخص بی اذن آن آمده عرض نمود که منتظر استفاضه توجه نشسته است حضرت ایشان اندکی سکوت نموده فرمودند دروغگو بی اذن آمده وی هنوز مست خواب ست بتقصیر خود اعتراف نمود روزی بنده بخدمت حاضر بود که شیخ غلام حسن را بعد توجه فرمودند تو مگر طعام پرستش کفار خورده که از باطن تو ظلمت کفر معلوم میشود گفت از دست هندو چیزی تناول نمودم این همه کدورت باطن من ازان ست مولوی غلام محی الدین را وقت رخصت فرمودند که پیش ایشان دیوار بنظر آمد شاید از راه برگردند ایشان بعد چند ماه برگشته آمدند ملا نسیم را وقت رخصت گفتند که باز ملاقات بنظر نمی آید و آنچنان بظهور آمد میفرمودند خواطر قلوب عزیزان زیاده تر ازایشان می شناسم که درچه باب خطور می نماید بنده عرض نمودم حضرت چه مطلع نمی فرمایند فرمودند از پرده داری که ظل وصف ستاریست دوری نماید روزی بحضور ایشان نشسته بودم پیری بی ادب آمده گفت آمده ام تا بینم طنطنه جانجانان حمایت یا شیطانی حضرت ایشان ازین لفظ متغیر شدند بنده بدل گفتم بنجیدن از درویشی دورست برین خاطر اشراف نموده بغضب فرمودند دور شو برما انکار میکنی میر علی اصغر میگفتند در ایامی که هنوز ریش نه برآورده بودم روزی قدمبوس حضرت ایشان نمودم از روی الطاف سر من بدو دست بر داشتند بدل من گذشت که مرا ساده رو دانسته دست بر روی من رسانیدند و ازین خطره بدد باطن من تغیری راه یافت بعد دوازده سال آن خطره ظاهر نمودند من در تعجب افتم یکی از اشراف بر خطره دوم از فوت حافظ محمد احسان میفرمودند بحضرت ایشان بجهت تسمیه فرزند خود عرض نمودم و بدلم گذشت که اگر محمد حسن نام او نهند مرضی بنده باشد بمجرد این خطره فرمودند نام فرزند شما محمد حسن مقرر کردیم همچنین غلام عسکری خان میگفتند که نام فرزند من باشراف خطره دل بنده غلام قادر نهادند روزی سر قبر زن فاحشه متوجه نشستند فرمودند در قبر فرش آتش دوزخ شعله میزند و آن زن بازبانها آتشین بالا میرود و پائین می آید در ایمانش تردد داریم باری ثواب ختم تهلیل بروح او بخشم بر تقدیر ایمان آمرزیده میگردد بعد گذاردن ثواب ختم تهلیل فرمودند الحمد لله با ایمان رفته بود کلمه طیب کار خود کرد از عذاب نجات یافت گفت فقیر راقم در حدیث

آمده است که هر که هفتاد هزار بار کلمهٔ طیبه بنام خود یا بنام دیگر بخواند مغفرت گناهان میشود روزی بر قبر نواب امیر خان مراقبه نمودند فرمودند مغفور معلوم میشود وجه مغفرتش سیادت و رسوائی وطعن خلق نسبت بخاندان رسول کریم صلی الله علیه وسلم شرف آن جهان ست واز طعن ولعن نواب اعمال بدگویان در جریدهٔ اعمال مطعون ثبت میگردد گفت فقیر راقم شخصی حضرت شیخ محی الدین اکبر رحمة الله علیه را در خواب دید که بر سر منبر وعظ می نمایند واولیاء وانبیاء علیهم السلام در آنجا حاضر اند گفت بودن انبیاء علیهم السلام در مجلس شما جای تعجب ست فرمودند این مرتبه از انعام واکرام شما عزیزان یافته ارغیبت وطعن شما که در بارهٔ مامی نمائید ثواب ورحمت الهی متواتر میرسد شخصی بی ادب برین مکشوفات حضرت ایشان انکار کرده بطریق امتحان عرض نمود احوال این قبر که یکی از یاران منست دریافت فرمائید ایشان بعد سکوت فرمودند دروغ مگو این قبر یکی از زنان ست وقبر یار تو نیست عذر خواست که امتحان کشف حضرت ایشان نموده بودم شخصی عرض نمود که احوال فلان قرابتی من که درین روزها مرده است تباه معلوم میشود برای عفو جرائم ودعا فرمائید بعد تضرع بجناب الهی واستغفار در بارهٔ میت همت ودعا فرمودند الحمد لله او را مغفرت نمودند میت بخواب اقربای خود آمده گفت مرا بدعای حضرت ایشان آمرزیدند بدعای وهمت حضرت ایشان بسا ارباب حاجات بکام خود رسیده است و بیماران مشرف بر هلاک شفا یافته میفرمودند ما فقیریم مقدور مداوا نداریم بتوسل بجناب پیران کبار سلب امراض می نمائیم وبعنایت الهی این ها را شفا حاصل میشود والدهٔ میر علی اصغر بیمار بود متوجه سلب مرضش گردیدند الهام شد که هنوز وقت شفا نرسیده بعد چند روز در دولتخانهٔ خود تشریف داشتند وبیمار بر مسافت بعیده بود بالهام غیبی فرمودند وقت صحت او رسیده است وهمت بشفای او غائبانه نمودند فی الفور شفا یافت پیر علی بیماری صعب داشت وهیچ دارو به نمیشد توجه بسلب مرضش نمودند صحت یافت همسایه حضرت ایشان از شدت مرض جان بلب بود دعا نمودند که الهی مرا تاب غم مرگش نیست او را شفا عطا فرما دعا باجابت رسید ودر دو سه روز تندرست گردید موجب تعجب بیماردارن گشت که احیاء اموات اعجاز حضرت عیسی نبی ست علیه السلام گفت راقم مسکین عفی عنه شفاء مشرف بر هلاک از مرض جسمانی بتوجهات ایشان چرا جای تعجب باشد

شفای امراض روحانی بر التفات حضرت ایشان مسلم داشته و بعنایات آنحضرت مردگان غفلت حیات جاودانی یافته فنا از ماسوا و بقا بصفات خدا حاصل نمودند الشیخ یحیی و یمیت وصف حال ایشان بود احیای سنن نبویه صلے اللہ علیہ وسلم و اماتهٔ بدع سیئه میفرمودند افنا ذمائم نفوس القا رحمایده قلوب نمودند جزاه اللہ خیر الجزا روقتیکه غلام مصطفے خان را اجل فرا رسید و گردنش از بیطاقتی بر سینه افتاد و هوش از سرش رفت با التماس اقربا او در چنین حالت بجهت حصول افاقتش صرف همت نمودند طاقت رفته و حواس برگشته بر جا آمد و بهوش تمام سخن گفت والدهٔ شریفه عسکر نیخان که داخل طریقه از حضرت ایشان بود روزی بعد فراغ از مراقبه دامن مبارک گرفت تا که در بارهٔ دختر من بشارت تولد فرزند نفرمایند دامن از دست ندهم حضرت بایشان اندکی سکوت نموده فرمودند خاطر جمع دارند اللہ تعالی دختر شما را فرزند کرامت خواهد نمود بعنایت الهی آنچنان واقع شد گفت اقم آن فرزند در آغاز شباب خود خواست که در طریقه چشتیه ارادت نماید حضرت خواجه نقشبند رضی اللہ تعالی عنه بخوابش آمد فرمودند ای پسر از خامن کجا میروی توجه بجانش فرمودند دلش ذاکر شد و کیفیتی حاصل نمود و بخدمت حضرت ایشان آمده ارادت و بیعت در طریقه نقشبندیه نمود روزی میفرمودند یکبار بی زاد و راحله سفر میرفتم اللہ تعالی در هر منزل از دست بیگانگان سامان ضروری مهیا می نمود ناگهان در راه بارانی شدید نازل شد هوا سرد بود رفقا ایذا کشیدند دعا نمودیم الهی باران گرد بر گرد ما ببارد و ما با رفیقان خشک بمنزل رسیم آنچنان واقع شد غضب در غیرت ایشان نمونه قهر قهار بود جل سلطانه میفرمودند در اوائل حال مردم را که طریقه از من گرفته بودند از اظهار نام خود منع کرده بودم که پیش هر کسے نام فقیر نباید گرفت روزے حضرت حافظ سعد اللہ رحمة اللہ علیه از محمد رفیع پرسیدند که شما طریقه از که گرفته ایدو وی گفت از بزرگان خود بایستی که روبروی آنحضرت نام فقیر میگرفتند مرا غیرتے آمد و سخت ناخوش شدیم دیدم که مشائخ طریقه تا حضرت ابا بکر صدیق رضوان اللہ علیهم از وے برگشتند در دو سه روز هلاک شد همچنین چند بے ادب سزای گستاخی ها خود یافتند عفی اللہ عنه میفرمودند مزاج فقیر تارک ست و غضب در نهایت شدت و این معنی شایان هدایت و ارشاد نیست سالها دعا نمودیم تا اللہ تعالی تیغ غضب ما را کند فرمودند اما حدت غضب چنانچه باید نرفته ست و مغضوب علیه الا البته ایذا میرسد و نسبت با طنش تباه میشود میفرمودند بمجرد غضب نسبت وی مثل شهاب ثاقب از مقام خود فرو می آید و باندک

رضای خاطر نسبت مرضی عنه مانند هوای تشین بفوق میرود نقلهای کشف و کرمت حضرت ایشان بسیار است بدو سه نقل کفایت رفت که عمده کرمت استقامت بر اتباع مصطفی ست صلی الله علیه وسلم و هدایت و ایصال طالبان بمراتب قرب خدا سبحانه و صدور این چنین کرامات عظیمه از حضرت ایشان اظهر من الشمس و ابین من الامس هست ان شاء الله تعالی

فصل شانزدهم در ذکر کیفیت انتقال حضرت ایشان از عالم فانی بعالم جاودانی

حضرت ایشان را چند مدت قبل از انتقال خود شوق رفیق اعلی غالب آمد و اظهار ملال از توجه خاطر باهل اینجهان فرمودند هر لحظه در استغراق در شهود خود می افزودند و بر وظائف عبادات زیادتی مینمودند درین ایام ازدحام ارباب طریقه بسیار شد و فوج فوج آمده داخل طریقه گردیدند و حلقه های ذکر و مراقبه بجمعیت تمام حضور اقرای مخلصان گشت و در وقت زیاده از صد کس در صحبت مبارک حاضر میشدند و انوار و برکات توجهات شریفه باکمال تمام ترقی گرفت الا نسیم را بوطنش رخصت نموده فرمودند که باز ملاقات ما و شما معلوم نمیشود اینکلمه که شعر از قرب انتقال حضرت ایشان بود در دلها تاثیر نمود و اشکها از چشمها روان شد بلا عبد الرزاق نوشتند که عمر از هشتاد متجاوز گردید وقت نزدیک رسید بدعای خیر یاد آور باشند همچنین بدیگر عزیزان سخنی که مخبر از واقعه ناگزیر باشد تحریر مینمودند روزی در اظهار انتهای الهیه که مستلزم شکر منعم ست میفرمودند الله تعالی بتفضلات خود هیچ آرزو در دل فقیر نگذاشت که بحصول نپیوست باسلام حقیقی مشرف ساخت از علم حظ وافر بخشید و بر عمل بنیک استقامت کرمت فرمود از لوازم طریقه آنچه می باید از کشف و تصرف و کرمت عنایت نمود صلحا را بجهت کسب فیوض نزد بنده فرستاد و بمقامات طریقه رسانیده بهدایت راه خود مقرر گردانید از دنیا و اهل آن بر کنار داشت و در دل غیر خود را جا نگذاشت آرزوی نماند مگر شهادت ظاهری که در قرب الهی درجه علیا دارد و بزرگان فقیر اکثر شربت شهادت چشیده اند اما فقیر پر ناتوانم و ضعف در غایت قوت و جهاد در این وقت میسر نیست حصول این مرتبه بنظر بظاهر متعسر می نماید و عجب ست از کسی که مرگ را دوست ندارد مرگست که موجب لقای الهی ست مرگست که سبب زیارت رسالت پناهی ست مرگست که بدیدار اولیا میرساند مرگست که بدیدار عزیزان میسر درمیگرداند فقیر مشتاق زیارت ارواح طیبه کبرای دین ست و سخت آرزو دارد که بدیدار مصطفی و خلیل خدا مشرف گردد علیهما الصلوة والتسلیمات و بزیارت امیر المومنین صدیق اکبر و امام حسن مجتبی سید الطائفه حضرت جنید و حضرت خواجه نقشبند و حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه فیض یاب شود دل فقیر بدست این اکابر محبت خاص دارد

رضی اللہ تعالی عنہم اللہ تعالی این آرزوی حضرت ایشان بر منصۂ ظہور جلوہ گر ساخت ایشانرا بدرجۂ شہادت سانید
نا شہادت ظاہری با شہادت باطنی کہ باصطلاح صوفیہ عبارت از حصول مرتبہ فنا فی اللہ ست انضمام یافتہ
درجات قرب آنحضرت با علی علیین مرتقی گردانند شب چارشنبہ ہفتم محرم سنہ ہزار و صد و نود و پنج ہجری پاسی از
شب بگذشتہ چند کس بر در حضرت ایشان مستک زدند خادم عرض نمود کہ بعضی مردم برای زیارت آمدہ اند فرمودند
بیائید بہ کس دون در آمدند یکی از انہا مغل ولایت نزای بود حضرت ایشان از خوابگاہ برآمدہ برابر انہا ایستادند
مغل پرسید کہ مرزا جانجانان شمائید فرمودند آری دو کس دیگر گفتند بلی مرزا جانجانان ایشان اند پس آن
بدبخت کولہ طپانچہ بر حضرت ایشان زد گولہ بر پہلوی چپ ایشان رسید آنحضرت کہ از ضعف ناتوانی پیری طاقت
نداشتند بخاک افتادند بردم خبر شد جراح حاضر آمد صبح نواب نجف خان جراح فرنگی با این پیغام فرستاد کہ اشقیا
کہ مرتکب این گناہ بزرگ شدہ اند معلوم نمیند اگر بتحقیق رسد قصاص کردہ شود فرمودند اگر ارادۂ الٰہی بشفا
تعلق یافتہ بہر صورت زخم بہبود خواہد یافت جراح دیگر نیست شخصی کہ ارتکاب این امر نمودہ اگر معلوم شود
ما او را الحل نمودیم شما تیر معاف فرمائید سہ روز بقید حیات بودند ہر روز ضعف قوی تر میشد و از نہایت
ضعف آواز مبارک شنیدہ نمی شد روز سوم روز جمعہ بعد نماز صبح از بندہ پرسیدند کہ یازدہ نماز از
ما قضا شدہ و تمام بدن خون آلود دست طاقت بر داشتن سر نیست مسئلہ این ست اگر بیمار را قوت
بر داشتن سر نباشد نماز موقوف باید داشت و باشارہ ابرو ادا کنند شما را درین مسئلہ چہ معلوم ست
عرض نمودم مسئلہ آن ست کہ حضرت ایشان فرمودند بعد از گذشتن نیم روز ہر دو دست بر داشتہ تا دیری
فاتحہ خواندند چنانچہ حضرت خواجہ نقشبند در چنین حالت فاتحہ خواندہ بودند وقت عصر بندہ حاضر بودم
فرمودند کہ روز چہ قدر باقی ست عرض نمودم چہار گھڑی فرمودند ہنوز مغرب دو ست وقت نماز مغرب
شب شنبہ کہ پگاہ دہم محرم بود دو سہ بار تنفس بشدت نمودند و جان مبارک بعالم جاودانی انتقال
فرمود رضی اللہ تعالی عنہ و جزاہ اللہ عنا خیر الجزا تاریخہای وفات حضرت ایشان بسیار گفتہ اند دو تاریخ
نوشتہ میشود اول آیۂ شریفہ اولئک ہم الذین انعم اللہ و دوم جملہ حدیث شریف کہ در حق یکی از اصحاب
رضی اللہ تعالی عنہم از زبان مبارک حبیب خدا صلی اللہ علیہ وسلم برآمدہ تاریخ وفات حضرت ایشان
ست عاش حمیدا و قاتل شہیدا شب وفات آنحضرت عزیزی بخواب دید کہ نیمہ قرآن مجید بر آسمان بردہ

رفت و در برکات دین متین فتوری یافت گفت فقیر راقم تعبیرش میتواند که صدق قول حضرت ایشان
باشد میفرمودند بعد انتقال ما مقامات طریقه موقوف خواهد شد و نسبت اهل این خاندان اگر نهایت ترقی
نماید تا بولایات خواهد رسید شانزده سال از انتقال حضرت ایشان گذشته است مستفیدان خلفای ایشان
را دیده ام و احوال اصحاب این طریقه که در بلاد بعیده می باشند شنیده ام اگر با حوال و کیفیات ولایت قلبی
رسیده باشند غنیمت ست و احوال مقامات عالیه از ادراک دور است رسیدن تا با نجا بس متعسر مینماید
والله اعلم شخصی دیگر در واقعه دید گویا آفتاب عالمتاب بر وسط السماء در خشان بود بر زمین افتاد و تاریکی
جهان را در گرفت الحق وجود مسعود حضرت ایشان باعث امنیت و رفاه خلق خدا بود بمجرد انتقال ایشان
دروازه حوادث گوناگون بکشاد بعد وفات حضرت ایشان قحط و با تا سه سال کامل عالم را هلاک گردانید
و بیماری سرسام و خارش وجدری در بلاد هندوستان پیدا گشته تا سالها مردم را بیمار داشت و جهانی
سر بعدم نهاد و فتنه های عالم آشوب بر خاست نجف خان که بر قفای او متکب این امر شده بود ند
و وی در اجرای حد تغافل کرد عنقریب مرد و اتباع او با هم مجادلات نموده رخت حیات بر بستند رستمی
ازان ظالمان پیدا نیست اگرچه حضرت ایشان خون خود بهدر نمودند اما غیرت الهی که بر دوستان خود
دارد در انتقام مظلومان و دادرسی ملهوفان ست **فرد** هیچ قومی را خدا رسوا نکرد ✤ تا دل صاحبدلے
نا مد بدرد ✤ همانا نکه تقریب واقعه ناگزیر معلوم حضرت ایشان بود که در دیوان خود میفرمایند بیت
بلوح تربت من یافتند از غیب تحریری ✤ که این مقتول را جز بیگناهی نیست تقصیری ✤ شب انتقال
آنحضرت تا نیم روز باران که از شش ماه بند بود آنقدر بارید که هر طرف آب حرکت روان گردید و بر مزار
مبارک انوار و برکات بسیار بمرتبه فائض شد که دردلهای زایران را نورانی ساخت و توجهات روحانی
حضرت ایشان شامل حال مقتبسان انوار مزار شریف ست و در باطن های خود ترقیات می نمایند مرزا
ابراهیم بیگ که از فقیر در مرتبه قلب توجهات میگرفت برای زیارت مزار مقدس رفت توجه بر لطیفه دماغی
او فرمودند تا سه ماه اثر توجه باقی بود اصالتخان که از تفرقه های گوناگون احوال باطنی گم کرده بود بعد
سالها بر مزار مبارک آمده در یوزه توجه نمود و زیاده از نیم روز متوجه روح مقدس نشست احوال قدیمه
او باز درست گشت گویا هرگز فتوری در باطن نداشت درویشی گفت از زیارت مزار فائض الانوار خواجه

بسیار دیده ام روزی عرض نمودم که امروز توجه بالاستیفا بحال بنده فرمایند التماس باجابت رسید
و ترقی خوب دریافتم چون از زیارت برآمدم عزیزی که احوال باطن خوب می شناخت گفت
امروز احوال تو در ترقی معلوم می شود گفتم چرا نباشد که توجهات بلیغه بحال بنده فقیر نموده اند ارباب
مقامات این طریقه در هر مقامی که رسیده اند بیمن زیارت مزار مبارک ترقیات در انوار باطن
خود می یابند بعضی از بزرگان گفته اند که فیض مزار شریف حضرت ایشان زاد در باطن ها تاثیر تمام
است که در طریقهٔ احمدیه مزار باین علو و قوهٔ نفوذ نسبت درین شهر نیست شخصی سر مزار مبارک
اقامت داشت شبی در قیام لیل قصوری نمود از مزار مبارک برآمده او را بیدار نمودند فرمودند تو
مرا مرده انگاشته همه احوال تو مرا معلوم ست برخیز نماز کن التفات حضرت ایشان بحال مخلصان
بسیار ست قاضی ثناء الله در واقعه دیدند شما برجا باشید فقیر همراه شماست بعد انتقال آنجناب
هیچ مانعی درمیان نیست عزیزی که حضرت ایشان بحالش عنایتی داشتند از غم معاش تردد داشت
او را در منامی فرمودند غم مخور تدبیر معاش تو زیاده تر از سابق خواهم نمود و آنچنان واقع شد مولوی
نعیم الله در تدبیر سامان مهمی فرو مانده بودند در واقعه ظاهر شده فرمودند ساختگی این کار ذمهٔ ماست
در پگاه آن شب آن مهم بخوبی سرانجام یافت رضی الله تعالی عنه و ارضاه **عفت پناه عصمت**
دستگاه زوجهٔ شریف حضرت ایشان طریقهٔ از آنحضرت گرفته بیمن صحبت مبارک بمرتبهٔ
حضور و آگاهی رسیدند و اجازت ارشاد نساء صالحه یافته تاثیر گرم در دلها می نمودند واقعات
و مبشرات نیک میدیدند شبی دیدند که سرور کائنات صلی الله علیه وسلم بحال ایشان عنایت
بلیغه فرمودند حالات باطنی ایشان زیاده شد تا دیری خوشبوی معطر از انجا روح افزا بود حضرت
مجدد رضی الله تعالی عنه بحال ایشان التفات داشتند و برکات عنایات عالیهٔ آنجناب در باطن
خود می یافتند حضرت ایشان میفرمودند که ایشان را عارضهٔ سوداالحق گشت و غلبهٔ جنون
عقل را مستور ساخت موفقت با فقیر کم کردند لهذا در باطن ایشان فتوری نمایان راه یافت و
آن تاثیر و گرمی های نسبت باطنی مختفی گشت اما فقیر حرکات سودای ایشان معاف کرده ام
که دیوانه معذور ست مخلصان مرا نیز بپاس اخلاص فقیر مواسات ایشان ضرور فقیر بر مخالفتهای

ایشان صبر تحمل نموده فواید بسیار یافته خدا ایشان را جزاء خیر کرامت فرماید که منت واحسان بر فقیر ثابت دارند

فصل هفدهم

در ذکر بعضی از خلفای خداشناسای حضرت ایشان رحمة الله علیه

خلفای حضرت ایشان بسیار بودند این اوراق گنجایش تحریر احوال کی نهاندارد مذکور بر جماعتی میکنم لیکن فقیر بر تفصیل حالات و واردات عزیزان مطلع نیست مجملی از احوال آنهامی نویسم که باین تقریب صحبتهای مبارک حضرت ایشان یاد می آید موافق بشارات آنحضرت نام مقامات این اعزه مرا معلوم ست وکیفیات وانوار باطن این اکابر نیز بوجدان خود دریافت نموده ام اما اسامی مقامات بتفصیل نوشتن ضرورتی ندارد مجملی کافی ست احوال باطنی شخصی منحصر در استغراق وسکر وشوق وذوق وظهور احوال توحید نیست از اصحاب کبار رضی الله تعالی عنهم اجمعین حالات وکثرت خرق عادات مروی نیست ودر مقامات قرب از همه اولیا سبقت دارند مگر دست ادراک از حالاتی که بر بواطن آن اکابر وارد بود کوتاه ست احوال اصحاب این طریقه بسبب مقامات متنوعه اختلافها دارد ودر حصول اطمینان رسوخ بلکه حضور ونسبت مع الله وتهذیب اخلاق ومتابعت سنت مساوی الاقدام اند احوال متعارفه از سکر وذوق وشوق واستغراق وبیخودی وواردات توحید موافق تحقیق کبار این طریقه ومعلومات متوسلان از مقتضیات لطیفه قلب ست وعلوم ومعالات لطائف دیگر چیزی دیگر ست که بے رسیدن بآن مقامات تصدیق آن متصور نیست که آن کیفیات جدید ست تقدیم متعارف وآیة شریفه ولا یحیطون به علما مبنی ازان مقامات ست

حضرت میر مسلمان رحمۃ اللہ علیہ

از سادات کبار کبیر النسب اند قطع علائق دنیا و ترک اسباب نموده بتحصیل مرضیات الٰہی پرداخته اند و در تحصیل علوم ظاہر و باطن با حضرت ایشان شریک بوده و صحبت مشایخ کرام آنحضرت رضی اللہ تعالیٰ عنہم دریافته بمقامات طریقه رسیده اند و از خدمت حضرت ایشان نیز استفاده نموده اما آنحضرت احترام ایشان بسیار میفرمودند که نظر الطاف بران کبار در بارهٔ ایشان مصروف بود و قدر سالکان بزیارت و استفادهٔ بزرگان پیدا شود و ایشان را بجناب مبارک رو ابطا اتحاد راسخ بود چنانچه با ایشان نوشته اند که از یاد عهدهای قدیم حالتی بیگذرد و بر تنهائی خود ترحمی می آید که در قالب تحریر نمیگنجد

شعر سقی اللہ وقا کنت اخلو بوجهکم	وتغرالهوی فی روضة الانس ضاحك
اقمنا زمانا والعیون قریرة	واصبحت یوما والجفون سوافك

شیخ احمد خادم سرکار میفرماید که لطیفه قلب او از قید قالب برآمده اما استعداد او نیز ضعیف است افنان خیزان بمقصود میرود خدا بمنزل معهود رساند سبب مراض قلبی قالب معمول حضرت ماست رضی اللہ تعالیٰ عنہم حقتعالی آنجناب را قوت و قدرت آن عطا فرموده است چرا از راه انکسار خود را درین امر معذور میدارید فیض اللہ خان را هر روز پیش خود نشانده بقدر پانصد نفس سبب مرض ایشان نمانید تاکید است قصد سفر حجاز مبارک است اما اندکی تامل این جمله باید آورد و مباد احق شرعی کسی تلف شود از رحلت ایشان بخاطر مبارک بسیار غم و الم رسید چنانچه بمیر مبین خان نوشته اند که از خبر رحلت میر مسلمان چه نویسم که بر من چه گذشت

یار رفت و ما چو نقش پا بخاک افتاده ایم ۔۔ سایه میگردید کاشش این نارسا افتادگی ۔۔ الحمد للہ ما هم بر سر راهیم کیفیت واقعهٔ ایشان و در کجا آسوده اند بنویسند چند نفس که باقیست حق تعالیٰ در رضای خود بگذارد

حضرت مولوی ثناء اللہ اشرف و اسبق خلفاء حضرت ایشان اند نسب ایشان بحضرت شیخ جلال کبیر اولیا رحمتی رحمۃ اللہ علیہ به دوازده واسطه میرسد و نسب حضرت شیخ جلال بجناب امیر المومنین حضرت عثمان رضی اللہ تعالیٰ عنه منتهی میشود ایشان زبدهٔ علماء ربانی مقرب بارگاه یزدانی اند در علوم عقلی و نقلی تبحر تمام دارند در فقه و اصول بمرتبهٔ اجتهاد رسیده کتابی مبسوط در علم فقه با بیان ماخذ و دلایل و مختار مجتهدان مذاهب اربعه در هر مسئله تالیف نموده اند و آنچه نزد ایشان اقوی ثابت شد آنرا رساله جداگانه مسمی بماخذ الاقوی تحریر فرموده و در اصول نیز مختارات خود نوشته

تفسیر طولانی جامع اقوال قدماء مفسرین و تاویلات جدیدہ کہ بر لطیفۂ روحانی ایشان از مبدء فیاض ریختہ اقام مودہ اند
و رسائل در تصوف و تحقیق معارف حضرت مجدد رضی اللہ تعالی عنہ نگاشتہ صفاء ذہن و جودۂ طبع و قوت فکر و سلامت
عقل ایشان زائد الوصف است طریقہ از حضرت شیخ الشیوخ محمد عابد قدس سرہ گرفتہ بتوجہات ایشان بفنا قلبی رسیدہ اند
باز باتباع امر آنحضرت مجدد حضرت ایشان رجوع نمودہ بحسن تربیت بلیغہ بجمیع مقامات احمدیہ فائز شدہ اند و از بس سرعت
سیر و شوق وصول اصل خود و تمام سلوک این طریقہ در پنجاہ توجہ بانجام رسانیدہ ہژدہ سالہ بودند کہ فراغ از تحصیل علم
ظاہر و خلاف طریقہ یافتہ باشاعت علم و فیض باطن پرداختند و ہدایت و ارشاد و ارواجی بخشیدہ بزبان حضرت
ایشان بلقب علم الہدی سرافراز گشتند ایشان در ایام خوردی جد خود حضرت شیخ جلال پانی پتی را رحمۃ اللہ علیہ
دیدند الطاف بسیار بحال ایشان فرمودہ پیشانی مبارک خود را بپیشانی ایشان مالیدند ہمدران ایام بزیارت
حضرت غوث الثقلین مشرف شدند و آنحضرت خرمای تر ایشان را عطا فرمودہ کہ بابا امیر المومنین علی مرتضی کرم اللہ
بخواب دیدند در بارۂ ایشان بہ بشاشت تمام میفرمایند انت یعنی بمنزلۃ ہارون من موسی علیہما السلام
حضرت ایشان تعبیر این خواب چنین فرمودند کہ صورت مثالی فقیر بصورت جد بزرگوار فقیر امیر علی مرتضی رضی اللہ
تعالی عنہ متمثل شدند شما را باین کلمات مبشر ساختہ می تواند کہ بعد فقیر خلافت طریقہ بنما منتقل گردد بعد واقعہ
حضرت ایشان حضرت غوث الثقلین را دیدہ اند کہ تشریف آوردہ کلمات تعزیت ہا آنحضرت مذکور فرمودند
از واقعہ حضرت ایشان تاسف داشتند حضرت ایشان تعریف و مدح ایشان بسیاری نمودند میفرمودند نسبت
ایشان بالنسبت فقیر در علو مساوی است و در عرض و قوت متفاوت ایشان ضمنی فقیر
اند و فقیر ضمنی حضرت شیخ قدس سرہ ہر دو ہر فیضی کہ بفقیر میرسد ایشان دران شریک اند یکبار بدایشان نہایت بد
فقیر است از بہر اجتماع کمالات ظاہری و باطنی ایشان عزیز ترین موجودات اند در دل فقیر محبت ایشان تا آید
از روی صلاح و تقوی و دیانت روح مجسم اند مروج شریعت منور طریقت ملکی صفت کہ ملائکہ تعظیم ایشان مینمایند انتہی
فقیر زبانی ایشان شنیدہ ام میگفتند حضرت ایشان میفرمودند اگر خدا یتعالی بروز قیامت از بندہ پرسد کہ
در درگاہ ما تحفہ چہ آوردی عرض کنم ثناء اللہ پانی پتی را روزی فقیر بحضور حاضر آوردم و سلسلہ ذکر و مراقبہ منعقد بود
ایشان در آمدند فرمودند شما چہ عمل مینمایید کہ ملائک بجہت تعظیم شما جا خالی نمودند الحق فقیر کمل اصحاب حضرت
ایشان را دیدہ ام آنہا فیوض و برکات طریقۂ احمدیہ کہ در ذات ایشان جمع ست در ہیچ کی ملاحظہ نکردہ ام اگرچہ

دست ادراک ارباب قلب از ان حالات کوتاه است لهذا میگویم که باعتقاد فقیر مثل ایشان باین کمالات و علو نسبت خاصه
مجددی در ینوقت کسی نیست و از خلفای حضرت ایشان بفضایل کثیره ممتاز اند اما نیابت حضرت ایشان که
عبارت است از تسلیک و ایصال طالبان بغایات طریقه احمدیه باصحت کشف مقامات و وجدان کیفیات
درجات قرب الهی سبحانه بکسی مسلم نگشت چنانچه حضرت ایشان بارها افسوس می نمودند که در اصحاب فقیر کسی قائم مقام
فقیر نیست گفت فقیر راقم مقصود از اختیار طریقه تصفیه قلب از گرفتاری ماسوا و دوام علم بالله و تزکیه نفس از
رذایل و تهذیب باخلاق است و از برکات ذکر و شغل کیفیات و حالات و استغراق و سکر غلبات محبت دست میدهد
الحمد لله که ایمانی در صحبت خلفای حضرت ایشان موافق زمانه طالبان حاصل می نمایند بنده مستفیدان اینها را
دیده ام حضور و معیتی با اذواق بلکه انوار فوق نیز دارند با جمله ذات ایشان باکمالات ظاهر و باطن موصوف است
و اوقات باطاعت و عبادت معمور دارند صد رکعت نماز وظیفه مقرر نموده یکمنزل قران در تهجد میخوانند چون
درین زمانه علمای متدین کم اند در دل ایشان چنین رسخ کند که منصب قضا و فصل قضایا اختیار نمودند و حق هم تمته
چنانچه باید بجای آرند و رسوم متعارفه قضات ناعاقبت بین هرگز از ایشان بظهور نمی آید یکبار شخصی که مهر ایشان
داشت از کسی رشوتی گرفت ایشان بران اطلاع یافته تعذیر فرمودند انچه گرفته بود رد نمودند مشهور است اینچنین
ادای حق این منصب خاصه ایشان است مکاتیب حضرت ایشان بنام ایشان بسیار است چند فقره ازان نوشته
می شود شیخ عین الدین نام جوانی از سکنه عظیم آباد ترک روزگار کرده از چند روز داخل طریقه شده بوسیله
رقعه بخدمت ایشان حاضر خواهد شد در قلب او تنویری حاصل شده قطع مسافت مهوز شروع نکرده مردی شکسته
دل است مورد رحم بحال او توجهات فرمایند علی رضا خان طریقه از فقیر گرفته اند ذکر لطایف خمسه ایشان جاری شده
و نفی و اثبات هم شروع نموده اند در حلقه شما داخل خواهند شد توجه بر لطیفه قلب ایشان که اول کار این لطیفه
منظور است فرد درست انتهی از اصحاب ایشان پیر محمد و سید محمد کمهیسا بالصحبت حضرت ایشان سیده بنسبت ای طریقه فایز شدند
مولوی فضل الله رحمته الله علیه برادر کلان مولوی ثناء الله از علم ظاهر بهره کامل داشتند طریقه از
حضرت شیخ رحمته الله علیه گرفته استفاده از صحبت حضرت ایشان نمودند و بتوجهات شریفه بمقامات طریقه رسیده کثیر الذکر
دایم التوجه الی الله بودند بعد رحلت ایشان از دنیا مولوی ثناء الله بسیار اندوهناک گشتند بجواب ایشان آمده فرمودند
ای برادر اینقدر غم و الم چیست الا ان اولیاء الله لا خوف علیهم و لا هم یحزنون نص قرانی است و پیغام

۱۵۱ ۱۲ ۱۲ ۱۲

مارا راحتہا و نعمتہا کرامت کردہ اند کہ از بیان و حساب افزون است **مولوی احمد اللہ رحمۃ اللہ علیہ**
فرزند کلان مولوی ثناء اللہ از مخصوصان اصحاب حضرت ایشان علم ظاہر از والد ماجد خود و دیگر علمای خواندہ اند
و در وقت تحصیل علم تمام شب بمطالعہ کتاب مشغول بودہ میل بأکل و شرب کم می نمودند قرآن مجید یاد کردہ در علم قرأت و
تجوید مہارت تمام داشتند ہر روز بیست و یک سیپارہ تلاوت میکردند طریقہ از حضرت ایشان گرفتہ کثرت ذکر و مراقبہ
پیش گرفتند ہر روز سی و پنجہزار بار ذکر تہلیل می نمودند از صبح تا بچاشت بلند مراقب می نشستند بتوجہات علیہ حضرت
ایشان و کثرت ذکر و مراقبہ بمقامات بلند و واردات ارجمند رسیدہ اجازت طریقہ یافتند مردم را بہ تلقین ذکر و مراقبہ
مشغول سلوک راہ مولی می نمودند عنایت حضرت ایشان بحال ایشان بسیار بود و غائبانہ توجہ بترقیات ایشان
داشتند در مکتوبی میفرمایند توجہ بشما تا امروز نا نوشتہ و نخواہد شد ترقیات شما روز افزون است تجلیات کمالات
رسالت گاہ گاہ ظہور میکنند و بتقید حلقہ ارشاد کہ صبح و شام مذکور و اناث دارید سرور بسیار رسانیدہ و توقع قوی
پیدا شد اللہ تعالی فتوحات دو جہانی ارزانی دارد جای دیگر میفرمایند احمد اللہ را در حقیقت کعبہ توجہ میشود و در روضہ
در حقیقت قرآن داخل میگردد انتہی ایشان بکمال جہد در ذکر و عبادت بجمیع مقامات عالیہ طریقہ رسیدہ شانی رفیع پیدا نمودند
با اینہمہ کمالات ظاہر و باطن اولاد سرلابیہ در حق ایشان صادق می آید جوان سی سالہ بودند کہ از جہان در گذشتند
والد ایشان میفرمودند کہ بسبب محبت این فرزند بظاہر افراط محبت من با او بود حق سبحانہ از کمال غیرت در دل دوستان خود
محبت غیر نمیگذارد دیرا از جہان برداشت و محبت غیر در دل من نگذاشت ایشان شجاع ترین مردم بودند با کفار
بارہا جہاد نمودہ بمرتبہ غازیان فی سبیل اللہ رسیدند یکبار گروہی از قزاقان بر ایشان و سید مہاب و اشیا از خادم ایشان گرفتہ
بردند ایشان تنہا پیادہ بتعاقب پرداختہ از بیست سوار بشمشیر و سپر اسباب خود باز گرفتہ ان اللہ یحب الرجل الشجاع
وصف خود ساختند شیخ صبغۃ اللہ رحمۃ اللہ علیہ فرزند دیگر مولوی ثناء اللہ علم خواندہ بود و کتب دین تحصیل نمودہ طریقہ
از حضرت ایشان داشت در ایام شباب برحمت حق پیوست مولوی دلیل اللہ فرزند سیوم مولوی ثناء اللہ علم فقہ خواندہ
بفن اصول و معقول مناسبت دارد و طریقہ و شغل قلبی از حضرت ایشان گرفتہ خدایش سلامت دارد از زوجہ شریفہ مولوی
ثناء اللہ کسب فیوض باطنی از حضرت ایشان نمودہ باحوال فنا و بقا کہ ارباب نسبت اینخاندان دارند رسیدہ اجازت
تسلیم طریقہ یافتہ باذکار نیک و ظایف طاعت و ذکر و مراقبہ از مقبولان بارگاہ ہست آنحضرت مکتوبی بآن عفیفہ
میفرمایند اگر مستورات توفیق یابند از شما توجہ خواہند اجازت ہست تا بتر خواہد شد خدا از جناب پیران امید قوی ہست

وشمار اگاہ گاہ توجہ میدہم وترقی معلوم میشود بذکر الٰہی جل شانہ واتباع سالت پناہی صلی اللہ علیہ وسلم مفید باشد ورعایت
ذوی الحقوق واخلاق حسنہ لازم گیرند کہ موجب نیکنامی وکامیابی دارین است **شیخ محمد مراد** از قدمای
اصحاب حضرت ایشان اند طریقہ از آنحضرت گرفتہ تاسی وپنج سال ہر روز یکبار در حلقۂ ذکر حاضر شدہ اند وبمن صحبت
مبارک بمقامات مصطلحہ طریقہ رسیدہ ونسبتی بلند حاصل نمودند وبجناب فیضمآب خصوصیتی بہم سانیدہ کہ دیگری از اصحاب
دران شریک نیست معاملات دوستانہ بایشان تعلق داشت حضرت ایشان میفرمودند کہ در اصحاب ما در رفعت نسبت
کسی بایشان مساوات ندارد کمالات کہ در ذات ایشان جمع است بسبب پیشۂ تجارت طالبی بایشان رجوع نمیکنند
زیرا کہ شیخ را علم وعقل سلیم وکشف صریح باوجدان صحیح وشرف نسب وتجمل ظاہر ودولت فقر وقناعت در کار است انتہی
مولوی نعیم اللہ نوشتہ اند کہ ایشان مستجاب الدعوۃ اند وبارہا انمعنی تجربہ رسیدہ واللہ اعلم گفت فقیر راقم استجابۃ دعا لازم
کمالات باطنی نیست پیش عظمت کبریا جز بہ تسلیم راست نمی آید بشرط اجابت دعا اکل حلال وصدق مقال واخلاص است اما در قبول
دعا این ہر سہ امر داخل تمام است نزد فقیر حالات نسبت ایشان ازان قبیل نیست کہ بادراک ہر کسی در آید خدا تعالی
ایشان را سلامت دارد **شیخ عبد الرحمن** از برادران شیخ محمد مراد بتوجہات حضرت ایشان احوال عالیہ
مغلوب حالات نسبت مع اللہ بود قاضی ثناء اللہ میفرمودند از پس ظہور کیفیات نسبت بمجرد دیدن وی او را تعظیم
وتکریمش بے اختیار میگردید اِذَا رُؤُوا ذُکِرَ اللّٰہُ وصف حالش بود رحمۃ اللہ علیہ **میر علیم اللہ کنکوی**
رحمۃ اللہ علیہ از قدمای اصحاب واکابر خلفا وشیفتہ جمال معرفت افزای حضرت ایشان اند صحبت حضرت
شیخ نیز دریافتہ اند وبامر آنحضرت التزام خدمت حضرت ایشان نمودہ سلوک طریقہ احمدیہ تمام نمودہ بحالات
عالیہ وواردات سامیہ رسیدہ اند در نسبت ایشان سکر غلبہ است وصحو ہشیاری نسبتہای مجددیہ آن کیفیت
مستیہا را مستور نتوانست ساخت سرشار شراب ظہور محبت الٰہی ومخمور ذوق بادہ حضور وآگاہی بودند ذکر اہل محبت
بر زبان ایشان رفتی وحکایات عاشقانہ اشک از چشم ایشان گشتی گریہ آبرو بخش احوال ایشان بود نالہ شور انگیز سوز
سینۂ ایشان می نمود صحبت ایشان شوق محبت خدا می بخشید از سیمای ایشان نور نسبت مع اللہ می درخشید
استغراق قوی دیخودی دراز میدہشتند محبت آنحضرت بر ایشان غالب بود از غلبات محبت لفظ قرمانت شوم بجای
سلام بحضرت ایشان میفرستادند وقتیکہ از وطن بزیارت آنحضرت می آمدند اگر از رنج راہ می شدند بذکر مناقب حضرت
ایشان چالاک واز جوش محبت در بیابان نوردی بی باک گشتند یکبار حضرت غوث الثقلین رضی اللہ تعالی عنہ

بخواب دیدند خواستند که قدمبوس نمایند فرمودند از برای خدا این چه حرکت است عرض نمودند یا ابن رسول الله سعادت
یافتن است ازین لفظ اظهار انبساط نموده تلطفات بسیار بحال ایشان فرمودند شبی بخواب دیدند که اکابر چشتیه مثل
گنج شکر حضرت شیخ فرید و شیخ عبد القدوس رحمة الله علیهم تشریف آورده سلسله نسبت نقشبندیه از باطن ایشان
نمودند و القای نسبت خاندان خود فرموده رفتند بعد ازان ارواح بزرگان نقشبندی مثل حضرت مجدد الف
ثانی و حضرت ایشان ما قدس الله اسرارهما تشریف فرما شده نسبت چشتی از قلب ایشان کشیده باز از نسبت
نقشبندی سینهٔ ایشان را معمور فرمودند ایشان را ازین اخذ و جر و مشرف زیارت اکابر حالتی روئداد و اضمحلالے
دریافت که هیچ تاب و طاقت نگذاشت وقت صبح بخدمت حضرت ایشان آمده اظهار این واقعه نمودند آنحضرت
ایشان را بجناب پیر خود حضرت شیخ قدس الله سره العزیز برند میفرمودند الله ما هیچ از حال ایشان اظهار
نکردیم حضرت شیخ بنور فراست دریافته فرمودند بزرگان بحال ایشان تصرفی نموده القا کیفیات نسبت خود
فرموده اند لیکن عزیزان نقشبندیه در رسیده باز نسبت خاندان خود ایشان را عطا نمودند و مقاماتی که
ازین طریقه حاصل کرده اند صحیح و بجاست بالجمله ایشان بگرم جوشی طینت و استعداد خود و آثار حرارت نسبت
چشتیه ذوقها داشتند که آنحالات محل غبطهٔ طالبان راه مولی ست تمام عمر بسر چوشیها محبت بسر بردند و درین حیات
آنحضرت رخت سفر بدار البقا بربستند زوجهٔ شریفه طریقه از حضرت ایشان گرفته سرشار باده محبت خدا بود
بعد واقعهٔ ناگزیر خود بخواب حضرت ایشان آمده گفت ملائک مرا در پیشگاه کبریا جل جلاله ایستاده نمودند
من در انوار بی متناهی مستغرق یافته به بارگاه شما مقصود شتافتم ابواب مغفرت و رحمت بر من کشاده گشت
فالحمد لله ثم الحمد لله شیخ مراد الله عرف غلام کاکی رحمة الله علیه از اجله خلفاء حضرت ایشان
در علم و عمل شانی عالی داشتند ایشان از انجا هستند که حضرت شیخ تربیت آنها را حواله بحضرت ایشان نموده لوزند
ایشان بمین تربیت آنحضرت بمقامات انتهاء طریقه رسیده خلافت یافتند و در ملک بنگاله مرجع و ماب طلاب
گشتند بیت کمالات ایشان در آن دیار بصد لها برد خت و نفحات اخلاق حسنه و شمائم صفات کامله
ایشان مشام جانها را معطر ساخت مردم بسیار سرمایهٔ جمعیت و آگاهی ازان مقبول بارگاه الهی اندوخته بیاد
خدا پرداختند از انجمله محمد غوث احوال نیک دارد محمد دانش محمد درویش از اصحاب ایشان استفاده از حضرت
ایشان نمودند محمد دانش کار نسبت باطن بعنایات آنحضرت از فنای قلب فنای نفس بفوق رسانیده بحضور

آگاهی وکیفیات استهلاک واضمحلال که خاصهٔ فنای نفس است وقت خوش دارد محمد درویش در باطن ترقیات
کثیره رسیده بنسبت کمالات مشرف شد ایشان اراده کردند که تفسیر کلام الله بزبان هندی بجهت تیسیر طالبان
تصنیف نمایند وحضرت ایشان منع فرمودند که اشاعهٔ انوار طریقه موجب حصول اخلاص ومرتبهٔ احسان میشود
اوقات مصروف همین شغل باید داشت بجز ذکر ومراقبه هیچ امر نباید پرداخت ایشان قبل از انتقال آنحضرت انتقال نمودند

حضرت شیخ محمد احسان رحمة الله علیه از قدمای اصحاب واکمل خلفای حضرت ایشان از اولاد حضرت
حافظ محمد محسن در نسب بشیخ عبدالحق رحمة الله علیهم میرسند در اوائل ایام جوانی از جهل فنادانی در عقیدهٔ ایشان انحرافی
ودر ظاهر از طریق مستقیم انصرافی پیدا شد در رویا دیده اند که حضرت ایشان شیرینی برنج تناول نموده بقیه اش با یشان
عطا فرمودند پس بدست مبارک شرف توجه وارادت دریافتند ودرین راه بکمال استقامت ثبات ورزیده
بترقیات کثیره رسیدند ونهایات مقامات طریقه احمدیه فایز شده باطن خود را مظهر انوار آگاهی ساختند در نسبت
ایشان جذبی وشورشی قوی بود در سیر ولایت قلبی بیتابی وصیحه های بیخودی بسیار داشتند از حرارت شوق
وگرمی طپش مانعی در موسم سرما ایشان را حاجت بلباس پنبه دار نبود از غلبهٔ جذبات محبت تاب استماع اسم مبارک الله
وآواز سماع نداشتند روزی در حضور مبارک فریادی برآورده بیخود گردیدند آنحضرت فرمودند در نسبت شما ذوق و
شوق خوب پیدا شده اگر برچنین نسبت گرم جذبه وحالات عشق ومحبت کفایت کنند صحبت ما را ترک نمایند و
الا مبادا ازینهمه فریاد ونعره موجب ضرر شما گردد درینوقت ذکر ومراقبه مجمعی از ملایک کرام فریاد شما متفرق شدند
ویکی ازینها بسوی شما تیز نگریست اگر کار باطن خود حواله بما کنید توجهی کنیم که از نیمقام شورش بمقام طمانیت رسد که
نسبت اطمینان بنسبت قرن مشابهت دارد شنیده ریاد ورا ایشان عرض نمودند بنده بشورش وطمانیت کاری ندارد
مقصود رضاجناب عالیست پس حضرت ایشان ایشان را طفره در مقام فوق نمودند واحوال آنجا فایض گردیده بیتابیهای
ایشان را اطمینانی بخشید اما مقتضای استعداد کرم ایشان باقی بود گاه گاه بی اختیار فریاد برآورده بیخود میافتادند
روزی کسی نزد ایشان گفت که روزینه مولوی ثناء الله سنبهلی از جهت شبینه مقرر شده فرمودند از سینهٔ حضرت مجدد رضی
الله تعالی عنه سیل انوار نسبت می آید که اینهمه کدورتهای ما باید بحر دریای فیض کثیری فایض شد ایشان آهی برآورده
بیخود افتادند یکبار باستماع این شعر **شعر** رفتم از میکده امابد عاهیخواهم ۞ که ازین در نروم لغزش مستان حدی
بیتابیها نمودند هم چنین شورش محبت ایشان را مضطرب میداشت بسا اوقات نغمهٔ عاشقانه بیخود میشنیدند

در نسبت ذوق شوق شورش

که حیات افزا دلهای طالبان هست عشق هست که بقا بخش جانهای سالکان است ۵ هرگز نمیرد آنکه دلش زنده شد بعشق ثبت است بر جریدهٔ عالم دوام ما ۵ فرد گر عشق ترا نیست بتحقیق ز تقلید ۵ چاکی بگریبان زن و خاکی بسر افکن ۵ بیت کار ما عشق و یار ما عشق هست ۵ حاصل روزگار ما عشق است ۵ ایشان میفرمودند در هنگامهٔ غارتگری شاه درانی من بر دروازهٔ کوچهٔ خود بهمت تمام متوجه نشستم که کسی از غارتگران درون کوچه نیاید بفضل الهی تا شب هرگز کسی در آنجا نیامد روزی شخصی که در پهلو داشت بخدمت ایشان عرض نمود لله بسبب این مرض که هرگز نمیشود همت گمارید همینکه اسم مبارک الله بگوش ایشان رسید نعره زدند در دو دفعه زائل شد میفرمودند در وقت شکست لشکر ما رحیمداد از غلبهٔ کفار فقیر دران لشکر بود در چنین وقت قیامت انگیز نسبت باطن فقیر بغلبهٔ تمام ظهوری داشت که از شدت سر باو غارت و قتل کفار مرا هیچ خبر نبود و بتوجه ارواح عزیزان محفوظ ماندیم میفرمودند در ایام کسب سلوک طریقه فقیر را فقر و فاقه سخت دریافت سه فاقه پی در پی را یک فاقه میدانستم روزی حضرت ایشان احوال فقیر پرسیدند بیسامانی خود عرض نمودم متاسف شده اندکی آرد و کرتهٔ خاص کرامت فرمودند همین تبرک شریف تنگی بفراخی مبدل شد میفرمودند تا شش ماه بخدمت حاضر باشی حضرت ایشان کسب سعادت نموده ام از بهجت فیوض کثیره حاصل شد که از هیچ ریاضت و مجاهده بهمچنین ترقیات میسر نمیشد نسبت شیخ غلام حسن رحمة الله علیه از برادران شیخ محمد احسان از مخصوصان اصحاب و زبدهٔ احباب حضرت ایشان اند بمزید عنایت اختصاص داشتند طریقه شریفه از آنحضرت گرفته بمقامات نسبت اینخاندان رسیده اوقات بیاد الهی خوش داشتند شیخ محمد منیر رحمة الله علیه از اولاد امجاد شیخ فرید گنج شکر رحمة الله علیه از اجلهٔ خلفای حضرت ایشان اند اشغال طریقه علیه چشتیه نموده حظی از ذوق و اشواق آن نسبت شریفه حاصل کردند و در طریقه نقشبندیه ارادت بدست حضرت ایشان نموده بالتزام صحبت شریفه بمقامات نهایت طریقه رسیده اجازت یافتند نسبت قوی حالات بلند داشتند و در زاویهٔ قناعت و توکل بیاد خدا موانست می نمودند حضرت ایشان میفرمودند نسبت ایشان بسیار قوی است اگر قطب وقت باشد از ایشان استفاده نماید ایشان در وقت سلوک تمام شب مراقبه میکردند و از کثرت مراقبه کشف و وجدان نیک داشتند طالبان بخدمت ایشان رجوع آوردند و حلقهٔ ارباب ذکر بجمعیت تمام منعقد گردید اما عمر ایشان وفا نکرد در حین حیات حضرت ایشان بمرض ذات الصدر درگذشتند و از موت ایشان بر دل آنحضرت غم و الم بسیار گذشت چنانچه مولوی ثناء الله سنبهلی نوشته اند که شیخ محمد منیر از اکثر یاران طریقه ممتاز بودند نوزدهم ماه ذیحجه

رحلت نمودند والی سخت بفقیر رسید چون انتقال ما هم بعمر طبیعی قریب است تسلی شدیم خواجه عباد الله از اولاد حضرت خواجه نقشبند رضی الله تعالی عنه طریقه از شیخ محمد منیر گرفته بعد وفات ایشان صحبت حضرت ایشان دریافته بتوجهات علیه بمقامات بلند رسیده اجازت تعلیم طریقه یافتند آنحضرت میفرمودند که نسبت ایشان بسیار قوی است بسا اوقات که دعا نمودند حاجی جمال الدین از اصحاب شیخ محمد منیر بهمین صحبت مبارک حضرت ایشان نسبت علیه کسب کردند و بزیارت حرمین شریفین رسیده از گوشهٔ قناعت بیاد مولی خوش میگذارند **مولوی قلندر بخش رحمة الله علیه** از مخلصان اصحاب و رشیدهٔ خلفای حضرت ایشان اند عالم بودند بعلوم دینی علم معقول نیز تحصیل نموده قرآن مجید یاد کردند طریقه از حضرت ایشان گرفته بتوجهات علیه بنهایات مقامات طریقه رسیدند و اجازت تعلیم طریقه بدرس علوم و ارشاد سلوک بالمن اشتغال نمودند و در علم طب نیز مهارت داشتند علاج علل بدنی و قلبی میفرمودند ایشان را بخدمت آنحضرت نهایت اخلاص بود و مصاحب خاص بودند در رمضان المبارک در تراویح قرآن مجید میخواندند و از حسن صوت و ترتیل حروف که ذاب تلاوت ایشان بود آنحضرت بسیار خوش میشدند در هر سال از وطن خود بزیارت حضرت ایشان آمده کسب انوار حضوری نمودند تا آنکه برحمت حق پیوستند **میر نعیم الله رحمة الله علیه** از اکابر خلفای حضرت ایشان اند صحبت حضرت حاجی محمد افضل دریافته اند و بخدمت خلیفهٔ ایشان شیخ محمد اعظم رسیده بالتزام صحبت حضرت ایشان مقامات سلوک طریقه احمدی تمام نموده اجازت تعلیم طریقه یافتند بعلم و ادب و حسن اخلاق موصوف بودند در محبت آنحضرت سخی بکمال و بتعلیم طریقه و درس علم دین اشتغال داشتند قرآن مجید یاد نموده علم قرأت و تجوید از قاری عبد الغفور سند دارند آنحضرت باستماع قرآن مجید از ایشان در تراویح بسیار محفوظ میشدند روزی فرمودند فقیر از مولوی قلندر بخش و سید نعیم الله بسبب تهذیب اخلاق ایشان گاهی ناخوش نشده روزی حضرت سید نعیم الله مخاطب نموده میفرمودند شما هر قدمی که در راه خدا و رضای مولی برمیدارید بر چشم ما می نهید اگر شما مردم از اوطان خود بتابید حلقهٔ مراقبهٔ جمعیت بی برکت گردد ایشان در حین حیات حضرت ایشان از میان رحلت نمودند **مولوی ثناء الله سنبهلی رحمة الله علیه** از اعاظم خلفای حضرت ایشان اند علم ظاهر بتحصیل نموده علم حدیث و قرآن از خدمت شاه ولی الله محدث رحمة الله علیه فرمودند طریقه از خواجه موسی خان خلیفه حضرت شیخ رحمة الله علیهما گرفته بذکر و مراقبه مواظبت نمودند و با مر ایشان استفادهٔ کمالات باطنی از حضرت ایشان نموده بنهایت مقامات سلوک طریقه رسیدند و بتعلیم طریقه مجاز گردیده در بلدهٔ سنبهل بدرس علوم و هدایت سلوک راه خدا پرداختند بعلم و عمل و صبر و استقامته موصوف و باخلاق نیکو و صفات حسنه معروف بودند

ایشان میفرمودند اشتغال درس حدیث و تفسیر نور و صفا بسیار حاصل میشود و نسبت احمدیه قوه و ترقی میگیرد میفرمودند یکبار اندکی از طعام یکی از امرا تناول نمودم احوال باطن زایل شد چندانکه توبه و نیاز مندی کردم هرگز آن حالات پیدا نشد اگرچه کیفیات نسبت دایم شامل حال است اما احوال و ذوق هیچ نمی یابم صاحب نفحات گفته است که یکی ازین طایفه فرمود از غایت تشنگی آب یک لشکری خورده بودم همه حالات باطن من تباه شد سنی حال شده که اثر آن کدورت باقی است انتهی ایشان شبی رسول خدا را بخواب دیدند صلی الله علیه وسلم که بحال ایشان عنایت نموده یکروپیه یومیه مقرر فرمودند و آنچنان واقع شد که بعد دیدن این خواب یکی از اغنیا یکروپیه بجهت ضروریات ایشان معین ساخت حضرت ایشان بایشان نوشته اند الله معکم اینکه گفتم شما در آنجا رفته جای فقیر گرم سازند که دران ضلع عالمی فهمیده و درویشی صاحب نسبت نیست بخاطر جمع بکار خود مشغول باید بود و تشویش را بخاطر راه نباید داد اوقات را در ایراد مطالب نافع دینی ظاهر او باطنا مصروف دارند و سبحانه غمخوار او دوستی دارد و هست شکر آن همین است قال الحمید الشکر صرف النعمة فی مرضیات المنعم رود است که فقیر بوجه بدل می شود فرد مشکل نیست آسان نشود مرد باید که هراسان نشود و اگر از غیب چیزی معین گردد فقیر آنرا قبول باید نمود که وجه معین بی طلب سوال منافی توکل نیست اگر اعتماد بران باشد خلل در توکل راه نیابد رفع تفرقه خاطر است و توکل صرف موجب جمعیت و ارباب اموال موجب تفرقه است الله تعالی بفضل خود بنبویه علیه الصلوة والتحیه درویشان خلق الله عالیجاه مجدد یه را ضایع نخواهد گذاشت و در تعلیم طریقه و درس کتب تفسیر و حدیث و صرف اوقات بامحل متضمن فتور حالات و دوبالی و انتشار خواهد شد ختم خواجهان حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه هر روز ایصال طریقه جمیع ازیزگیرند و بجناب الله تعالی امیدوار و از غیر او نا امید باشند و از تعرب کفار بپرهیزند و از شغب اشرار الله تعالی دوستان خود را مفرق نخواهد رسید و فقیر را حاضر شناسند انتهی حاجی محمد یار طریقه از ایشان داشته بتجرید حضرت ایشان نسبت حضور و آگاهی حاصل نموده از بخدمت مولوی نعیم الله صحبت داشته سید احمد علی از اصحاب ایشان بخدمت آنحضرت استفاده کرده مغلوب جذبات بسیط قلبی گردید و از بس جذبات بیتابی خواب خورد ترک کرد اکثر اوقات بیقرار و از سکر حالات سرشاری بود بحسن تربیت حضرت ایشان بهوش آمد کار معامله باطن با فنای نفس رسانید اجازت تعلیم طریقه دارد و مدهوش کیفیتهای نسبت مع الله است میر عبد الباقی از اجله خلفای حضرت ایشان اند حظی از علوم ظاهر نیز دارند سالها کسب فیوض صحبت آنحضرت نموده بنهایات مقامات

طریقہ رسیدند بکمال علم و تکمین آراستہ اند و باخلاق نیک موصوف بعالم مثال مناسبتی تمام دارند حضرت ایشان در امور مرجع دوستان ایشان بجہت استخارہ میفرمودند معلومات ایشان مطابق واقع میشد پنج بار بزیارت رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم مشرف شدہ اند و ببشارات آنجناب مقدس ممتاز گردیدہ **خلیفہ محمد حنبل رحمۃ اللہ علیہ** از خلفای جلیل القدر حضرت ایشان اند در ایام خوردی باو الد ماجد خود یک توجہ از آنحضرت گرفتہ بتحصیل علوم و کتب طب مشغل نمودند می گفتند اگر تعالی بعد حصول خطوہ وافر از علم بمین توجہ حضرت ایشان دایہ طلب راہ خود بندہ را عطا فرمود و در جستجوی مقصود بخدمت درویشان بسیار گشتم ہیچ جا دلم آرام نیافت بخدمت حضرت ایشان رجوع آوردہ آنچہ در طالبی از مشقتہا کشیدہ بودم در اینجا یافتم بتوجہات علیہ بمقامات طریقہ رسیدہ باجازت خلافت مشرف شدم ایشان در تکمیل و استقامت بر امور شریعت و طریقت راسخ بودند نسبت قوی تا آخر مقامات سلوک طریقہ احمدیہ داشتند در علاج امراض ظاہر و باطن ممتاز بودند در حین حیات آنحضرت بر حمت حق پیوستند **حضرت شاہ بہیک رحمۃ اللہ علیہ** از اولاد حضرت مجدد رضی اللہ تعالی عنہ بتوجہات حضرت ایشان از نسبت خانوادہ باکرام خرقہ خلافت و اجازت طریقہ نائل گردیدند و باجازت آنحضرت ہدایت و ارشاد راہ مولی می نمودند بر اتباع سنن سید المرسلین صلی اللہ علیہ وسلم و طریقہ احمدیہ استقامت داشتند بعد واقعہ ناگزیر ایشان کفار سکھان کہ مزارات متبرکہ سرہند را خراب نمودہ اند خواستند کہ نعش ایشان را از قبر برآرند ایشان در ستی بر سر یکی از کفار زدند فی الفور کہ شدہ نقارش ہم جان بگریختند از ہیبت جزین غرق عمارت کفار دست تعرض از مزار ایشان باز داشتند **مولوی عبد الحق رحمۃ اللہ علیہ** برادران شاہ بہیک طریقہ از حضرت ایشان گرفتہ کار نسبت [illegible] بودند احوال [illegible] داشتند در علم ظاہر میگفتند در ہمین شباب از اینجہان در گذشتند **شاہ محمد سالم رحمۃ اللہ علیہ** از قدمای اصحاب و خلفای حضرت ایشان اند تا دہ سال کسب فیوض صحبت مبارک نمودہ مقامات سلوک طریقہ را بانجام رسانیدند و باجازت تعلیم طریقہ یافتہ بہدایت طالبان خدا پرداختند [illegible] بسیار توجہات ایشان ہر چند حضور و آگاہی رسیدند بر وضع و آداب حضرت ایشان استقامت داشتند در کتب [illegible] ایشان نوشتہ اند الحق تا التزام شریعت و تمسک بطریقت مقید باشند و بدرہم بخاکسار رحمی بی نفسی معاملہ نمایند کہ [illegible] نفس در نیستی ہست و حق تعالی مسلم و محبت فقراء و علما لازم گیرند و بر کرامات زمانہ مغرور نگردند از خدا منت [illegible] و بندہ رحمت و آخرت ست بر نعمتہای الٰہی شکر واجب دانند و اگر کسے بر جوع بطریقہ نماید خدمت او باید کرد و از و

خدمتی نباید خواست مگر بغلبهٔ محبت خود بنماید پس مضایقه ندارد هرجا باشید باخدا باشید با استقامت باشید
و بر محبت پیران طریقه باشید و السلام **شاه رحمة الله رحمة الله علیه** از اکمل خلفای حضرت ایشان اند
بکمال محبت و اخلاص اختصاص داشتند از ملک سند طالب خدا برآمده هرجا درویشی شنیدند بجذبهٔ تمش میرسیدند
صحبت حضرت شاه ولی الله محدث رحمة الله علیه دریافته اند و باستان ولایت نشان حضرت ایشان
رسیده تا چار سال کسب فیوض صحبت مبارک نمودند کار سلوک قریب بنهایت مقامات طریقه رسانیده
اجازت یافتند ایشان را معاملات جلالی که در صورت ایذاء نفس و در معنی راحت روح را متضمن است خوش می آید
صبر بلکه رضا بالقضا شیوه ایشان بود در فقر و قناعت و رزاویه یاد خدا و ترک ماسوی استقامت داشتند سرداران
وقت را آرزو بود که روزینه قبول فرمایند پذیرا نمیشدند در خانهٔ ایشان شبها چراغی جز نور ذکر خدا و روزها
قوتی جز قوت اتباع مصطفی نمود صلی الله علیه وسلم سالها قبای عریانی در بر و کلاه موبر سر لنگی در کمر داشته اند در صحبت
ایشان جم غفیری از طالبان جمع آمد و حلقه مراقبه جمعیت تمام انعقاد یافت و کس را اجازت تعلیم طریقه داده نبود
شاه خدانجش از اصحاب ایشان احوال نیکو داشت بخدمت مرزا مظفر رحمة الله علیه نیز رسیده و صحبت حضرت ایشان
دریافته بعد ایشان حلقهٔ ذکر و مراقبه با جمعیت و اشتی نیز از ایشان درگذشت محمد اکبر طریقه ایشان دارد و فیض
صحبت حضرت مرزا مظفر دریافته ترقیات نموده از حضرت ایشان اینز تجهات گرفته با فقیر بسیار نشسته و حال
گم کرده خود دریافته پرداخت نسبت باطن کم میکند و فقه الله سبحانه و ایای لمرضاته **محمد شاه**
طریقه از صوفی عبد الرحمن خلیفه حضرت شیخ رحمة الله علیهما گرفته بخدمت حضرت ایشان رسیدند و همین تربیت حضرت
ایشان قریب بانتهای مقامات طریقه رسیده اجازت هدایت طالبان حق یافتند در مکن خم و حلقهٔ ذکر و مراقبه با جمعیت میداشتند
میر مبین خان رحمة الله علیه از سادات کبار و عمدهٔ اصحاب نزدیک احباب حضرت ایشان اند با کمالات ظاهر
و باطن آراسته بودند طریقه از آنحضرت گرفته بانتهای مقامات طریقه فائز شدند و اجازت تعلیم طریقه یافته بهدایت طالبان
پرداختند جمعی کثیر از برکت صحبت ایشان کسب حضور و جمعیت نمودند بخدمت آنحضرت محبت راسخ و در اتباع اوضاع
اطوار حضرت ایشان جهد بلیغ داشتند لهذا درباره ایشان میفرمودند که میر مبین از اولیاء خدا ست بزرگ جا بجانان تر از
و منقبت ایشان عبارتی نتوان یافت **پیر محمد** از اصحاب ایشان بعنایات حضرت ایشان نسبت باطن بغنا بالفنا
نفس سایده کشف کرنی صحیح دارد و اخبار مستقبله بدعوی میگوید و چنان واقع میشود ملائکه ارواح را عیان می بیند

میگفت روزی در موسم سرما وقت صبح در دریا غسل میکردم گرگان رسیده بر لب دریا ایستادند من شنا نیدانستم ترجمہ
بحضرت میر معین خان نمودم دیدم که عصا در دست رسیدند و گرگان را از آنجا دفع فرمودند میر محمد معین خان
رحمۃ اللہ علیہ برادر میر معین خان در اخلاص و محبت حضرت ایشان از اکثر عزیزان سبقت میدانشتند طریقہ از
آنحضرت گرفته بمقام اجازت طریقہ رسیدند مادب نیک موصوف باخلاق حسن مهذب بودند چنانچه در مکتوبی حضرت
ایشان با ایشان نوشته اند آوازه ایست که از شما بظهور میرسد دیگر برادران را شریک نمودن خلاف مصلحت نمایان
حقتعالی نسخهٔ وجود شما را ازین هم صحیح تر فرماید امروز در هم شوال بتقریب تعزیت والد بزرگوار شما که جامع هزاران
مناقب بود و از انتقال ازین عالم داعی بدیار دگر گذاشته در آنوله حاضرم تحریر عبارات عزا پرسی خالی از تکلفی نیست
که ما و ایشان بعلاوهٔ همسری در وقت قدوم باین خاکدان بتقدیم و تاخیر چند قدم همسفر بودیم عاقبت که وقت رجوع
بوطن اصلی است نیز بفاصلهٔ چند نفس هم قافله ایم بیت امروز گر از رفته حریفان خبری نیست بدو فردا است
درین بزم کز ما اثری نیست بدو ضعف بمرتبه ایست که علقه در حالت اضطجاع اتفاق می افتد اگرچه حظی از زندگی
نمانده اما حیات صوفی غنیمت است هم از بهر وجود او و هم از برای دیگران مردم محل شما را بقاعده طنزه تا دلایت
کبری حقتعالی رسانیده است طرفه عنیفه خوش استعدادی است در عالم عقیده و اخلاص بیشتر مردان است میگویند
مساعدی کمالات بنوه رسیده اند میر معین خان شیخ مقرری است حلقه درین ایام صبح و شام خوب می شود و مردم
خوش استعداد فراهم آمده اند حقتعالی فرصتی دهد که سیر سلوک اصطلاحی تمامی رسانند جای شما خالی است درین آخر
عمر مجموع فیوض و برکات بمرتبهٔ ایست که در تحریر نمی آید الحمد للہ علی نوالہ والصلوۃ والسلام علی رسولہ و آلہ
میر علی اصغر عرف میر مکھو رحمۃ اللہ علیہ از اقربای میر محمد معین خان زبدهٔ خلفای حضرت ایشان اند
و بوجاهت ظاهر و حلاوت باطن و آداب کامله موصوف طریقہ از آنحضرت گرفته کار سلوک باطن قریب بانتها
رسانیده باحوال مقامات طریقہ فائز شد نداز بس اخلاص که ذکر را بطه بدوام رسانیده باکثار اوراد عالیه
حضرت ایشان نیز وقتی خوش داشتند بزرگان گفته محبت شیخ و ذکر رابطهٔ اصلی است راسخ در کسب حالات و کیفیات
الهیه و انیطریق از هر رو و طریق ذکر و مراقبه موصاتر است ایشان مجمع فیوض الهی و مظهر انوار آگاهی بودند اجازت
بدایت طریق باطن یافته طالبان را تلقین ذکر و مراقبه می نمودند در مرشد آباد ایشان را مریدان بسیاری پیدا شدند
مجملی از ارباب قلوب انعقاد یافت در طلب قوت حلال پیشهٔ تجارت می نمودند اما شغل ظاهر ایشان را از

تعمیر اوقات بوظایف عبادات باز نمیداشت و آیۂ شریفہ رجال لا تلہیھم تجارۃ ولا بیع عن ذکر اللہ وصف حال ایشان بود مدتی ست کہ از ایشان رخت سفر بربستند **محمد حسن عرب** رحمۃ اللہ علیہ از قدمای اصحاب حضرت ایشان زاہدہ قوی داشت صایم الدہر بود و چہل ہزار بار ذکر کلمہ طیبہ بسامادہ ہزار نفی و اثبات بحبس نفس جناناد ہزار بار سورۂ اخلاص و درود و استغفار ہر روز وظیفہ داشت بتاییدات الہی آیہ شریفہ فاذکروا اللہ کثیرا لعلکم تفلحون وصف حالش بود شبہا بیداری و روزہا در حضور آنحضرت خدمتگاری می نمودند از برکت صیام و کثرت ذکر کشفی صحیح و وجدانی سلیم داشت در سہ سال سلوک طریقہ احمدیہ باتمام رسانیدہ خلافت یافت بوطن خود رفتہ مرجع طلاب گردید حضرت ایشان میفرمودند کہ در تمام عمر یک کس طالب خدا و مجاہد راہ مولی نزد فقیر آمدہ و آن کس محمد حسن عرب بود و این لفظ در وصف او کافیست **محمد قایم کشمیری** رحمۃ اللہ علیہ از اصحاب خواجہ موسی خان در طلب مقصود رنج سفر بسیار کشیدہ و صحبت درویشان بسیار دریافتہ صیام و قیام علی الدوام داشت و مجاہد بود در راہ خدا با مر ایشان بخدمت حضرت ایشان رجوع نمود و بحسن تربیت آنحضرت در سہ سال بانتہای مقامات طریقہ رسیدہ اجازت تعلیم طریقہ یافت برای دیدن حضرت خواجہ موسی خان بہ بخارا رفت ایشان را در مرض موت یافت بعد واقعہ ایشان دید کہ حضرت ایشان بحال او توجہات فرمودند پس ہمین توجہ آنحضرت او را در آنجا قبولی پیدا آمد و مردم بسیار بطلب او رجوع نمودند او را دلش در آنجا قرار نیافت یکبار روی در خواب دید کہ روی باغی در مدینہ منورہ دارد و در آنجا نہری از حضرت ایشان جاری است و آبیاران ہر سہ باغ او می آیند و درخت و گل را نضارت می افزاید از غیبت او را اشتیاق زیارت روضہ مقدسہ حضرت مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم غالب آمد و عزیمت حج نمود میگفت من بوی پسر دارم نذر کردم کہ یکی را مجاور خانہ خدا و دیگری را خادم مسجد حضرت گردانم صلی اللہ علیہ وسلم **حافظ محمد** رحمۃ اللہ علیہ از یاران خواجہ موسی خان بامر ایشان استفادہ از حضرت ایشان می نمود و یکبار او را قبض عجیب پیش آمد و ہیچ وجہ بسطی نمی یافت روزی بجوالی قضای نفس رسیدہ بود حضرت خواجہ نقشبند را رضی اللہ تعالی عنہ دید میفرمایند ای پسر تو من ایستادہ تر اچہ کار ست کہ اہل کار را تصفیہ قلب نواطر و تزکیہ نفس از رذایل ستایین بیت لقد وقفت پس بعد مدتی بر از روی خدمتی خایان ظہور آمد کہ آنحضرت بحالش مہربان شدہ فرمودند امروز وقت ست رفع قبض خواہید شد و بکمال عنایت با آن

۱۲ باپنجمین مرد ان باستمداد کردن بہ ایشان نمی اندازد دوستان دشمنان خدا را ۱۲

۱۲ بہ بخارا رسیدہ

وی توجہات فرمودند وعقدہ ہا لاینحل بسا ایہا بیک التفات آن مہر فتح فرای لہا بکشاد وفیضی بران نگمش
وارد شد کہ تدارک تنگیہای دیرینہ مصر عہ خدمت ترا بگذرہ کبریا کند ۔ حضرت خواجہ احرار قدس اللہ
سرہ العزیز فرمودہ اند ما ہر چہ یافتہ ایم بخدمت یافتہ ایم درجاہای وقف زیادہ از بیست کس درویشان
را خدمت و مالش بدن کردہ ایم تا بیمن رضای درویشان دل را آب معرفت حشمت و شوی یافت و از لوث التفات
ماسوا پاک و صاف گردید وی از خدمت یکی از مشایخ وقت کہ بخدمت حضرت مجدد رضی اللہ تعالی عنہ انکاری داشت
علم حدیث سند میکرد و روح مبارک حضرت مجدد حضرت ایشان را از توجہ بحال وی منع فرمود بحلقہ شریفہ می آمد اما
توجہ آنحضرت نمی یافت میفرمودند حق صحبت و خدمت قدیم شما بر ما ثابت است اما مرضی پیران کجا نیست کہ توجہ
بگنیم دران نزدیکی دیرا جنونی لاحق شد و کار بزنجیر کشید و در جوش شہای جنون میخواند فرد
نقشبندیہ عجب قافلہ سالارانند ۔ کہ بزدایند زہ پنہان بجرم قافلہ را و بہمان ممارست بسود و رگذشت
غفر اللہ مولوی قطب الدین رحمۃ اللہ علیہ چند [illegible] سبق ذکر از خدمت یکی از بزرگان ایشان خاندان گرفتہ [illegible] حضرت خواجہ موسی [illegible]
و تا ہفت سال ملازم خدمت ایشان بودہ کار سلوک کما ینبغی تا انتہای [illegible] رسانیدند و با خواجہ ضیاء اللہ و شاہ عبد العدل [illegible] محمد زبیر و شاہ عبد الحفیظ [illegible] شیخ محمد عابد
رحمۃ اللہ علیہم صحبت داشتہ و در نسبت خود قوی گشتہ و ملازمت صحبت حضرت ایشان نمودہ سالہا استفادہ
کردہ و بمقامات عالیہ فایز شدہ قریب بانتہای سلوک طریقہ مجددیہ رسیدہ فنا و نیستی بر ایشان غلبہ قوی داشت و بغایت
الاخلاق [illegible] بودہ در آخر عمر استہلاک و محو حال نسبت باطنی بر ایشان غالب آمدہ از خود رفتہ ساخت و
برحمت حق پیوستند مولوی غلام یحیی رحمۃ اللہ علیہ از اجلہ علمای تحریر روزبدہ فضلای خوش تقریر
بمکارم صفات موصوف بودند حفظ قرآن مجید نمودہ بدرس علم ظاہری پرداختند بر کتب علم معقول حواشی مفیدہ
نوشتہ اند طبعی رسا و ذہنی در غایت ذکا داشتند طریقہ قادریہ از خدمت یکی از مشایخ آنخاندان عالی گرفتہ سالہا
[illegible] بصبر و قناعت و استغنا از اغنیا بسر بردہ شانی و وجاہتی بہم رسانیدند آوازہ کمالات
حضرت [illegible] ایشان بر درخت از ملک پور بقصد حرام طواف آستان ولایت نشان بستہ شرف زیارت
[illegible] و بطریقہ نقشبندیہ گرفتہ ہمت بتحصیل مقامات سلوک طریقہ گماشتند تا شش ماہ

ہیچ کیفیت ایشان را نہ دریافت اما در سعی شغل باطنی پیش قدم بودند کہ اولین نعمائے الٰہیہ توفیق یاد اوست سبحانہ و ادراک حالات و کیفیات از ثمرات دوام شغل باللہ است بروقت خود می شود اگر در دنیا از احوال صوفیہ چیزی دست ندہد در آخرت کہ دار جزاست کیفیات عمل و اخلاص ظہوری نماید بیت توبندگی چو گدایان بشرط مزد مکن نہ کہ خواجہ خود روش بندہ پروری داند دیگی گفتہ است التلذذ بالبکاء ثمن البکاء دیگری فرمودہ اللذۃ فی الصلوٰۃ شرک حکمت الٰہی یکی را بکیفیات اذکار محظوظ مینماید و دیگری را بعلم اسرار سرافراز میفرماید و یکی را محض توفیق یاد و طاعت ممتاز میگرداند ہر سہ کس از مقبولان درگاہ اند لہذا فرمودہ اند منا من علم و منا من جہل چنانچہ علم اسرار و حقائق و مشاہدہ تفصیل تجلیات الٰہیہ از لوازمات است جہل حالات باطنی نیز اقل قلیل ہمسل کار محبت و توفیق مرضات الٰہی ست اللّٰھم وفقنا لما تحب و ترضی ایشان را بعنایت الٰہی حالات و کیفیات طریقہ دار دشدن گرفت و بہ جذبات نسبت نقشبندی فائز شدند تا پنج سال کسب فیوض محبت شریفہ نمودہ سر سلوک تا تجلی ذاتی را طی رسانیدند و احادیث تعلیم طریقہ یافتہ سالہا و عاشما بوطن رفتند ایشان را آنجا قبولی پیدا شد و طالبان جمع آوردند و رسم علم ظاہر موقوف کردہ بمطالعہ احوال باطن اشتغال نمودند و گوشہ توجہ الی اللہ مراقبات میفرمودند از ورود حالات و غلبات نسبت باطنی فرصتی نداشتند اما عم ایشان و فائز و شیخ خاندان قادریہ ایشان بیمار بود بسبب مرضش توجہ فرمودند مرض با ایشان منتقل شد و ہمان مرض درگذشتند از ہجمت بخاطر حضرت ایشان غم و الم راہ یافت چنانچہ بعزیزی نوشتند کہ زخم رحلت مولوی غلام یحیی مرہمی ندارد واقعہ جانکاہ ایشان در سینہ آتشی زد و زہرہ را آب گردانید انا للہ و انا الیہ راجعون غیر از صبر چارہ نیست کہ فردا ہم میرویم ایشان در بیان مسئلہ وحدت وجود و وحدت شہود رسالہ نوشتہ بنظر حضرت ایشان در آوردہ مورد تحسین گشتند آنحضرت بر ورق آن رسالہ این عبارت مرقوم فرمودند الحمد للہ و الصلوٰۃ علی رسولہ سرگروہ علماء فحول جامع علم معقول و منقول سید غلام یحیی اصلہ اللہ تعالیٰ ما تعنی کہ بسبب اخوت طریقہ باین ہیچمدان یعنی جانجانان دارند بحسب ہمای فقیر رسالہ مختصری در تصویر مسئلہ وحدت وجود و وحدت شہود تحریر نمودہ از نظر گذرانیدند حق اینست با اینہمہ ایجاز قدر کافیست بہ بیانے وافی جزاہم اللہ خیر الجزاء اما تعرض بمسئلہ تطبیق ضروری ندانست کہ این توفیق بین المکشوفین اگرچہ خالی از تکلفی نیست متضمن مصلحہ عمدہ است ہی الاصلاح بین الفئتین العظیمتین رحم اللہ عبدا انصف و لم یتعسف و السلام علی من اتبع الہدیٰ

گفت فقیر راقم تطبیق درین دو مسئلہ کہ یکی از مقتضیات مقام ولایت است و دیگری از مقامی دیگر فائض میشود ارباب حال محال است اما در تحقیق ہر دو مشرب فنای نیست کسیکہ در طریقۂ مجددیہ بعلم و وجدان سیر نموده بروی اتمی ظاہر است

مولوی غلام محی الدین رحمۃ اللہ علیہ از سادات صحیح النسب و نسب بحضرت غوث الثقلین میرسند رضی اللہ تعالی عنہ عالم بودند بعلوم معقول و منقول حافظ کلام اللہ و احادیث رسول صلی اللہ علیہ وسلم زاہد و عابد از ماسوا منفرد بمقام توکل رسیده بغلبۂ طلب خدای یگانہ از آشنا و بیگانہ بریده با مشائخ وقت خود صحبت داشته و از انظار عنایت بزرگان بهره داشته ذکر و اشغال طرق اہل اللہ نموده کیفیتی از اذواق قلبی حاصل فرموده اما از کمال تعطش این راہ تسلی نداشتند ایشان را مولوی غلام یحیی و مولوی عبد الحق یکروز بخدمت حضرت ایشان رسیده اظہار طلب طریقہ نمودند آنحضرت آن ہر دو بزرگ را قبول کرده ایشان را فرمودند کہ در شما وحشتی معلوم میشود چندی دیگر در طلب فقر اہتمام نمائید ایشان تا دو سال بخدمت مشائخ دہلی و ہر جا درویشی شنیدند رسیدند ہیچ جا دل ایشان تسلی نیافت پس بخدمت مبارک رجوع نموده تا شش سال بالتزام صحبت شریفہ از تجلیات صفات و شیونات گذشته تا تجلیات ذاتیہ دائمہ فائز شدند و اجازت تعلیم طریقہ یافتند آنحضرت روز عطای خرقہ اجازت بایشان فرمودند کہ شما را در واقعہ بشارتی از غیب خواہد رسید پس بفقیر گفتند من یکی از اجلۂ بزرگان را بخواب دیدم کہ سورۂ والضحی تا آخر آن بر من خواندند و این بشارت حصول ہدایت و ترقیات و مقام رضا است ایشان میگفتند کہ در ایامی کہ بحضرت ایشان رجوع آوردم در حلقۂ ذکر دیدم کہ غوث الاعظم بجای ایشان نشسته اند و نیز یکبار دیدم کہ حضرت غوث الثقلین تشریف آوردند حضرت ایشان ہدیۂ نیازی از دردن حجره آورده بخدمت آنحضرت گذرانیدند مرا یقین حاصل شد کہ فیض قادری نیز درین خاندان شامل است کہ فیض التفات غوث اعظم رض بصورت آنجناب متمثل شده دو بار بنظر آمد زبانی یکی از ثقات شنیده ام استاد ایشان مولوی باب اللہ ارادۂ زیارت مزار فائض الانوار حضرت غوث الثقلین نموده اند آنحضرت در خواب ایشان آمده فرمودند فرزندم غلام محی الدین پیش شما تلمذی نماید دیدن او دیدن من است حاجت اختیار رنج سفر نیست مولوی نعیم اللہ نوشته اند کہ یکبار پیراہن ایشان بتبرکا پوشیدم آنچنان فیوض و برکات یافتم کہ گاہے بچنین حالات نرسیده بودم ایشان را در اورنگ آباد اصحاب فیض طالب بسیار جمع آمدند و صحبت افاده گرمی گرفت مدتی در آنجا بوده بحج رفتند زیارت حرمین شریفین دریافته در جوار خانۂ خدا یا قریب مدینۂ مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم آسوده اند

مولوی نعیم اللہ بہرائچی عمدۂ خلفای حضرت ایشان جامع اند در علم معقول و منقول در وقت تحصیل علم بخواستند

کہ بشغل باطنی پرواز نمودہ رمانی بشارت یافتند کہ حصول این دولت بصحبت شیخ کامل وابستہ است و ہنوز وقت آن نرسیدہ پس بعد تحصیل علم طریقہ نقشبندیہ از حلقہ محمد جمیل کہ ذکر ایشان سابقاً گذشتہ گرفتہ بخدمت حضرت ایشان رجوع آوردند و بالتزام صحبت و خدمت در چہار سال بمقامات علیہ این طریقہ رسیدہ بتجلیات ذاتیہ دائمی فائز شدند و خرقہ اجازت و خلافت یافتہ در وطن خود مرجع طالبان گردیدند و در صحبت ایشان دلہا جمعیت و حضور حاصل است بکمال استقامت بر طریقہ شریفہ و اتباع سنن نبویہ و اخلاق حسنہ آراستہ اند در گوشۂ صبر و قناعت اوقات بیاد خدا معمور میدارند حضرت ایشان بحال ایشان عنایت بسیار داشتند چنانچہ از حال خود چنین نوشتہ اند کہ آنحضرت دربارۂ فقیر فرمودہ اند صحبت چہار سال شما برابر صحبت دوازدہ سال دیگران است و از نور نسبت و فیض صحبت شما عالمی منور خواہد شد و فتوحات دو جہانی حق سبحانہ شما را ارزانی خواہد داشت انتہی اللہ تعالی ایشان را با این کمالات سلامت دارد و کرامت اللہ واسد علی بیگ را از اصحاب ایشان شنیدہ ام کہ با حوال نیک ممتاز اند **مولوی کلیم اللہ بنگالی رحمۃ اللہ علیہ** از خلفای جلیل القدر حضرت ایشان اند طریقہ از خدمت مبارک گرفتہ سالہا فیوض باطنی حاصل نمودند و بہ نسبت کمالات رسیدہ و اجازت یافتہ بوطن خود رفتند ایشان میگفتند مرا از مطالعہ مکتوبات شریفہ حضرت مجدد رضی اللہ تعالی عنہ محبت و عقیدۂ قوی بخدمت ایشان پیدا شد و از انوار کلام شریف و تحقیقات ایشان دل را حضوری و آگاہی بر دوام حاصل گشت یکبار در خانۂ قاضی مرشد آباد بضیافت بودم بمجرد خوردن طعام قضا حضور و صفا از باطن زائل شد و کدورتی بر دل طاری گشت کہ ہیچ عمل دور نمیشد اشتیاق صحبت دیرینہ غالب آمد کہ شاید بمن التفات بزرگی آن صفا حضور باز حاصل گردد و بخدمت بزرگان رجوع آوردم ہیچ جا دل مرا جمعیت و آگاہی دست نداد بخدمت حضرت ایشان فائز شدہ و بمجرد دیدار فائض الانوار دل را اطمینانی حاصل گردید طریقہ نقشبندیہ از حضرت ایشان گرفتم بحال فقیر توجہات فرمودند تا پانزدہ روز بر توجہ در باطن خود نہ دریافتم آنحضرت میفرمودند کہ لطائف شما خوب جاری شدہ بندہ ساکت بودم روزی در راہی میرفتم ناگہان دل بحرکت آمد و آواز اسم ذات بگوش من رسیدہ مضطرب ساخت فقیر را قم حرکت دل را بچشم سر عیان دیدہ ام حرکت ذکر مبتدی را خوش می آید اما کار دوام توجہ بخدا و خلوص در کار است سوا است ایشان میگفتند در مشکلی سخت درماندہ بودم و ہیچ اسباب برآمد کار بنظر نمی آمد ختم حضرت مجدد رضی اللہ تعالی عنہ بجہت روائے حاجت شروع نمودم در خوابی دیدم کہ دریائی است زخار و در نہایت طغیان باد صرصر طوفانی انگیختہ است و

من کشتی کاغذین میخواهم کہ از طرف روانی آب بیرون برم بغایت اضطراب دارم کہ با یخال رسیدن بساحل ممکن
نیست شخصی از غیب بمن گفت بیم مدار کشتی تو بمدد حضرت مجدد بمنزل میرسد دیدم کہ باد ساکن شد و کشتی بخفاظت
تمام بمقصود رسید در دو سہ روز آن مشکل حل گشت رجوع فقیر در برآمد حاجات بجناب امام ربانی میشود و کارہا از غیب
بآسانی می شود رحمۃ اللہ علیہ **میر روح الامین رحمۃ اللہ علیہ** از سادات کبار قصبۂ سونی پت اند از خدمت
عزیزی طریقۂ قادری گرفتہ بشغل باطنی مواظبت می نمودند و بعضی از کارخاندان شطاریہ از بزرگی اخذ کردہ بعجائب
واردات رسیدند می گفتند ذکر اسم ذات بمرتبہ بر من مستولی یافت کہ ہر جا اسم مبارک اللہ مشاہدہ می نمودم یکبار دیدم
کہ دیوار طرف قبلہ بشگافت و جمال کعبۂ شریفہ بحجاب عیان گردید ارواح اولیا را بچشم سر زیارت می نمودم و حرارت
و شوق قلبی بقدر وقت داشتم اما دل مرا اطمینانی نبود تا آنکہ بخدمت حضرت ایشان پیوستم جمعیت و طمانیت حاصل شد
و آنچہ آرزو داشتم بدست آمد ایشان سالہا بخدمت آنحضرت استفادہ نمودہ اند و بمقام اجازت طریقہ رسیدہ
از ایشان ترقیات کردند نسبت ایشان تا بکمالات رسیدہ بود استقامت قوی داشتند حضرت ایشان میفرمودند ایں دن
محمدی المشرب اند صاحب نسبت قوی در آخر عمر قرآن مجید حفظ میکردند حفظ تمام ناکردہ از نیجہان درگذشتند
سیوطی رحمۃ اللہ علیہ در شرح الصدور در حدیثی آوردہ کہ ہر کہ حفظ تمام ناکردہ بمیرد ملایکہ بر اسیبی میدہند بمجرد
استشمام رائحۂ آن قرآن تمام یاد او میگردد فرزندان ایشان میر غلام حسین کہ طریقہ از حضرت ایشان دارند در
واقعہ از روح عزیزی پرسیدند کہ از حال پدرم میر روح الامین بگو گفت در جوار ما تلاوت قرآن مجید مینمایند
سیوطی در ہمان کتاب بنقول تلاوت اموات در قبور بسیار آوردہ و در حدیث است کما تعیشون تموتون و
کما تموتون تبعثون محتمل است کہ ایشان نیز تلاوت میکردہ باشند این تلاوت اموات بنا بر عادت و احتفاظ
نفوس ایشان است و دوران ہیچ کلفتی نیست مدار تکلیف دنیا است یکی از اولیا گفتہ است اگر در بہشت نماز نیست
مرا بآن نیاز نیست لذت نماز و مناجات را زیادہ تر از لذات آخرت دانستہ آرزوی عبادت دارد در بہشت
آنچہ خواہد میسر بود و حصول رضوان اللہ اکبر بود **شاہ محمد شفیع رحمۃ اللہ علیہ** طریقہ از خدمت بزرگی گرفتہ
بالتزام صحبت مبارک حضرت ایشان کار باطن خود بمقامات بلند رسانیدہ بود و تجلیات ذاتیہ فایز گردیدہ
بیاد الٰہی وقت خوش داشتند **محمد واصل و محمد حسین** از خدمت یکی از عزیزان این طریقہ ذکر مراقبہ تلقین یافتہ
ہژدہ سال در صحبتش کسب انوار جمعیت نمودند و سکر حالات بقدر وقت ساختہ تمام شب در بچوبہای مراقبہ

بسر می بردند بعد انتقال پیر خود بخدمت حضرت ایشان رسیده بتحصیل فیوض طریقه پرداختند دران نزدیکی
محمد واصل مُرد و در جوار حضرت خواجه باقی باللہ قدس اللہ سرہٗ مدفنی یافت محمد حسین در سالها بالتزام صحبت
آنحضرت ترقیات خوب نمود و کیفیات نیک پیدا کرد در سیر ولایت قلبی شعار عاشقانه میخواند فرد
نجز ناز تو تنهانه مرا کشته و بس ۔ یعلم اللہ که جهان جمله قتیل است و قتیل ۔ دلها را با هتزاز آورده ذوقی حاصل
میکرد سیر سلوک تا به نسبت کمالات رسانید چون خود گیر استغراق نسبت قلبی بود از بیرنگی و لطافت نسبت مجددی
چندان محظوظ نگردید روزی فقیر بحال او توجه نموده بر کیفیات هر مقام آگاه ساختم گفت حالات کیفیات
هر مقام جدا جدا دریافتم اما نسبت کمالات بدر یافت من نمی آید گفتم امام طریقه حضرت مجدد حاصل این نسبت
عالی بجز جهل و نکارت نگفته اند کما دراک و وجدان از تجلیات ذاتیه کوتاه پس چند مدت بصبر و جبر و صحبت
مبارک حاضر میشد هر گاه آن لطافت و بیرنگی قوتی یافت و در همین مقام قدمگاهی راسخ پیدا شد شکایتش
بشکر مبدل گشت و اجازت تعلیم طریقه یافته بوطن رفت شیخ غلام حسین تھانیسری گزیده اصحاب
کارکرده حضرت ایشان اند در بلدهٔ پٹیالہ بمالک پنجاب علم فقه خوانده اند و از خدمت شیخ غلام قادر شاه
قادری طریقه قادریه گرفته با حضرت محمد میر هفت سال صحبت داشته صوفی عبد الرحمٰن خلیفه حضرت شیخ الشیوخ
محمد عابد را رحمة اللہ علیهم دیده بودند و توجهات گرفته از کثرت ذکر که هر روز پنجهزار نفی و اثبات بجس نفس
تا هفت سال مینمودند جمعیتی حاصل نموده بخدمت حضرت رسیده سالها بالتزام صحبت مبارک نمودند و توجهات
علیه و مراتب سلوک طریقه ترقیات کردند کار سیر و سلوک باطنی از تجلیات اسم الظاهر گذرانیده معاملهٔ باطن
خود تجلیات اسم الباطن رسانیدند لهذا از گرمیهای حبس نفس و کیفیات ولایت در نفس ایشان تاثیر ایست
گرم شوق افزا و آزادی و بی تکلفی بسیار دارند و جدانیات ایشان ندارد ادراک حالات باطن صحیح است در
را سپیدا افغانان از ایشان طریقه گرفته اند و بتوجهات ایشان گرمی و حرارت قلبی کسب کرده فقیر اصحاب
ایشان را از کیفیات و برکات صحبت ایشان بهره وریافته دو کس را ازان جماعه ممتاز دیده ام درویشی با خدا
بودن است سعادت کسی است که عمر خود بیاد الٰهی و اتباع رسالت پناهی صلی اللہ علیه وسلم بسر نماید و سرمایهٔ
حیات نقد وقت خود فرماید ایشان بحج رفته بودند الحمد للہ که شرف زیارت حرمین شریفین یافته بسلامت مراجعت نمودند
مولوی عبد الکریم و مولوی عبد الحکیم از ملک پورب بعد فراغت از تحصیل علوم باستماع آوازهٔ

کمالات حضرت ایشان بحضور پر نور رسیده طریقهٔ نقشبندیه گرفتند چند سال کسب فیوض انوار حضور و آگاهی
نموده بمقام اجازت رسیدند و بارشاد طالبان ماذون گشته بوطن فتند مولوی عبد الکریم در این اوقات
قضا نمودند و مولوی عبد الحکیم انزوا گزیده و ترک اسوا گفته در گوشهٔ قناعت بیاد الٰهی پرداختند وقت نیم روز
اندکی طعام همیزه خورده به تنهائی بمراقبه و ذکر مشغول میشدند لهذا در نسبت ایشان قوتی بسیار بهم رسید و مصدر خوارق
عادات گردیدند یکی از اغنیا پانزده هزار روپیه هدیه آورد که بردست شما بیعت میکنم از بس که قبول نکردند بیمار
بیماری مجذوم گل ولای آب وضوی ایشان تبرکا ببدن مالید و غساله وضو استشفاء آنوش نمود در چند روز صحت
یافت ایشان را بظهور چنین کرامت قبولی پیدا شد و مرجعیتی پدید آمد اوقات و اعمال و احوال ایشان جای غبطه ما
پس ماندگان مقام بطالت است دل از التفات ماسوا رسته و جان بیاد مولی پیوسته در بروی خلق بسته سعادتی است
که مقصود دوستان خدا است **نواب ارشاد خان** از مخصوصان جناب حضرت ایشان اند بمکارم اوصاف
موصوف بودند و در محبت و اعتقاد آنحضرت مثانی حالی داشتند که دست هر کسی آنجا نتواند رسید بواسطهٔ محبت و صحبت
حضرت ایشان با وجود علائق بسیار نسبت اینخاندان کسب نموده اجازت ارشاد و طریقه یافتند خدمتهای لائقه
آنجناب بجا آورده قربی و معتبری خاص پیدا نمودند ظفر علیخان فرزند ایشان طریقه از حضرت ایشان داشت مدتی است
که پدر و پسر هر دو ازین خاکدان بال تعلق افشانده بعالم جاودانی رخت اقامت کشیدند **غلام مصطفی خان**
رحمة الله علیه از اصحاب حضرت شاه ولی الله محدث رحمة الله علیه بحسن تربیت حضرت ایشان خلق و افراز نسبت
خاندان احمدی حاصل نمود در سلوک نسبت باطن تا بتجلیات ذاتیهٔ دائمی رسیده اجازت تعلیم طریقه یافت چند کس را
مشغول یاد حق سبحانه نمودند باخلاق نرم آراسته بودند و تعظیم خلق خدا که مظهر کمالات الٰهی است بر ایشان بسیار داشت
ادنی متوسلان خود را در تمام عمر بلفظ تو یاد نکرده اند همه را باحترام پیش می آمدند در وقت عطای تنخواه نوکران را
زیاده بر ماتقرر عنایت می نمودند بخدمت آنحضرت اخلاص تمام داشتند خدمتهای پسندیده بجا آورده بجناب الٰهی
قبولی بهم سانیدند که خادم در ویشان و فیوض و برکات با ایشان است **نعم المال الصالح للرجل الصالح**
وصف ایشان بود حضرت ایشان بعد واقعه بر مزار ایشان تشریف فرما شدند تا ویری مراقب نشسته سر بر داشته
فرمودند سبحان الله اگر فقیر را بیقین معلوم شود که قبر من اینچنین مخزن انوار الٰهی خواهد شد نوبت شادیانه
خود بلند آوازه نمایم اینهمه ظهور مغفرت و رحمت از حسن اخلاص ایشان است **اخوند نور محمد قندهاری رحمة الله علیه**

از علم دین بهره داشتند طریقه از آخوند فقیر گرفته بود رزش اذکار آنجا ماندن اجازت تعلیم طریقه یافته بودند سوزی در سینه وگدازی در دل داشتند اما در دل ایشان تسکین نمی یافت بخدمت حضرت رسیده طریقهٔ نقشبندیه گرفتند وسالها کسب فیوض صحبت نمودند کار سلوک طریقهٔ احمدیه قریب بانتهار سانیدند نسبت نورانی داشتند بخلوت وانزوا بسر میبردند بعد واقعه حضرت ایشان گفتند که منصب نیابت آنحضرت ترویج طریقه بمن رسیده از روح مبارک حضرت ایشان محمد معصوم واز حضرت خواجه نقشبند قدس الله اسرارهما نسبتی تازه باو سیست یافته ام ودولت افاضات باطنیه از خانهٔ مغل انتقال نموده بخانهٔ افغان رونق افزای احوال طالبان گردیده شخصی که بخدمت حضرت محمد زبیر مشائخ اینخاندان صحبت داشته میگفت انوار وبرکات باطن ایشان بسیار زیاده شده گویا نهر خشکی بود که از زلال نور جاری گشت وچند کس که بخدمت بجهة اخذ طریقه رجوع نمودند نیز میگفتند که فیوض بسیار در خدمت ایشان حاصل میشود لهذا دعوبهای عریض می نمودند که فیضی وطی مقامات که در صحبت حضرت ایشان مدت بسیار حاصل میشد باندک توجه من نقد اوقات طالبان خدا میگردد بالجمله بعمل وضبط اوقات بر وضع طریقهٔ احمدیه آراسته بودند اما عمر ایشان وفا نکرد در چندروز رخت حیات بربستند غفر الله له **ملا نسیم** از اجله خلفای حضرت ایشان سلوک باطنی در طریقهٔ احمدیه بتوجهات علیهٔ آنحضرت قریب بانجام رسانیده خلافت کسب مقامات تا بکمالات تربیت کرده وبطریق طفره تا آنجا که خدا خواست رسیده حالات نیک دارد در هر سال از وطن بخدمت مبارک آمده انوار طریقه حاصل می نماید در اخلاص محبت ومتابعت حضرت ایشان راسخ است هیچکار بی اجازت آنحضرت نمیکند یکبار میخواست که قی نماید گلوی خود بند نموده بخدمت مبارک رسید که اگر اذن شود استفراغ بکنم لهذا بکمال متابعت آنحضرت از مقبولان بارگاه الهی گشت طالبان بخدمت او رجوع آورند وبمن توجه او بجمعیت وحضور میرسند زبانی ثقه شنیدم که یکبار بر شخصی توجه بجذبه تمام نموده بود تاب نیاورده تا دیری اضطراب وبیتابی می نمود آخر بهمان حال رحمت حق پیوست ذات کثیر البرکات او بسیار غنیمت است بدرس علم وتعلیم طریقه اوقات خوش می گذارد **ملا عبد الرزاق** در علم فقه واصول مهارت تمام دارد وبالتزام صحبت مبارک حضرت ایشان حالات نیک پیدا کرده ودر مدارج قرب الهی ترقیات نموده تا بکمالات فائز گردید اجازت تعلیم طریقه یافته بافاضه علم ظاهر وباطن صرف اوقات نیکو دارد **ملا جلیل** بصحبت حضرت ایشان پیوسته سالها کسب انوار باطن نموده ونسبت باطن تا بکمالات رسانیده اجازت تعلیم طریقه یافته بیاد مولی وقت خوش دارد وبهر که خدا خواست طریقهٔ مشغولی باطن گفته بذکر آگهی دلش را زنده ساخت **ملا عبد الله**

رحمة الله علیه بعلم وادب مردی بود صالحی همین صحبت حضرت ایشان از ارباب حضور وآگاهی گردید چندروز با ملانور محمد صحبت داشت وبوطن خود رفته بکثرت ذکر ومجاهده در احوال قلبی سوختی پیدا کرد طالبان بسیار بروی جمع آمده بتوجهات او بجمعیت حضور فائز شدند بعد انتقال وی برادرش که از خدمت شریف او باجازت تعلیم طریقه رسیده بود صحبت حلقه ذکر گرم داشت وی نیز ودیعت حیات سپرده بزرگی را قائم مقام خود گذاشت ومردم بوی رجوع دارند **ملا تیمور** طریقه از حضرت ایشان گرفته بمقام فنای قلبی رسیده احوال حضور وآگاهی لقد وقت خود ساخت وبا ملانور محمد صحبت داشته در وطن خود ریاضات شاقه اختیار نمود وبحفظ نسبت باطن جهد بلیغ فرمود در نسبتش ذوق وشوق واستغراق پیدا شد ومرجع طلاب گردید مردم بسیار بر دست او انابت نمودند وکفار شیفته تاثیرات گرم باطن مبارکش گردیده اسلام آوردند وبالتفات شریف او شغل طریقه دارند افضیان راجذب صحبت گیرای او از اهل سنت وجماعت گردانیده مشغول بیاد خدا ساخت طالبان حرارت شوق در صحبت ملا تسلیم جمعیت طمانیت خلی نیافته بخدمت وی رجوع آورده بمقصود خود رسیدند الحمد لله فالحمد لله از اصحاب حضرت ایشان ملا اولیا وملا ابراهیم وشاه لطف الله وملا سیف الدین ومحمد خان وخواجه محمد عمر وخواجه یونس وشیخ قطب الدین وشیخ محمد امین ومیر غلام حسین ودیگر اعزه بمقامات قرب خدا امتیاز یافته روز ازما سوا برتافته اند رحمة الله علیهم جمیعا **فصل** در ایراد بعضی مکتوبات حضرت ایشان که بخلصان خود تحریر فرموده اند **مکتوب اول** برخوردار مکرر التماس تحریر نسب وحسب از فقیر کرده اند چون فائده معتد بها بران مترتب نبود تغافل می نمودم اکنون که سماجت از حد گذشت مجملی محرر میگردد ودریابند که در حقیقت سرمایه وجود فقیر در آغاز قطره آبی ودر انجام مشت خاکی است ودر عالم اعتبار نسب این خاکسار بیست ویشت واسطه بتوسط محمد بن حنفیه به شیر بیشه کبریا علی مرتضی علیه التحیة والثنا میرسد امیر کمال الدین نام یکی از اجداد فقیر در هشتصد هجری تبقریبی از بلده طائف در مملکت ترکستان افتاد وبا صبیه یکی از حکمای آنجا که سردار الوس قاقشالان بود وصلت دست داد چون او را پسری نبود حکومت آن ناحیه تعلق باولاد ایشان گرفت وقتی که همایون بادشاه مملکت هندوستان را از دست افاغنه سور متخلص گردانیدند ازان خاندان دو برادر محبوبخان وبابا خان نام راکه بسبه واسطه بامیر مذکور میرسند همراه آورد واحوال این هر دو در تواریخ اکبری مسطور است ونسبت دری این بزرگان بخانواده امیر صاحبقران میرسد ونسب فقیر بچهار واسطه به بابا خان منتهی میگردد پدرم بجرم خان مذکور که در عهد اکبری معدد بغی شده بود بعد ارکم منصبی گرفتار بود عمری در خدمت اورنگ زیب بادشاه

گذرانیده آخر بدولت ترک دنیا مفتخر گردید و بخدمت بزرگی از خلفای طریقه قادریه استفاده نموده در سال
هزار و صد و سی هجری انتقال از ین عالم فرمود در هزار و صد و سیزده ولادت فقیر و در عمر شانزده سالگی گردیمی
بر رو نشست و در ربیع کمر همت بسته دست از دنیا برداشت و پای همی از سر ساخته در راه فقر گذاشت علوم
متعارف در عهد پدر خوانده بود کتب حدیث در خدمت حاجی محمد افضل سیالکوٹی تلمیذ شیخ المحدثین شیخ عبد الله
ابن سالم مکی گذرانید و قرآن مجید را از حافظ عبد الرسول دہلوی تلمیذ شیخ القراء شیخ عبد الخالق شوقی سند کرد
و ذکر طریقه نقشبندیه با خرقه و اجازت مطلقه از جناب حضرت سید السادات سید نور محمد بداونی رضی الله تعالی
عنه که بدو واسطه بحضرت قیوم ربانی مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه میرسند گرفت و عمری در خدمت ایشان
بسر برده بعد وفات ایشان از مشائخ متعدده این طریقه استفاده نمود و آخر آستانه فیض اشیانه حضرت شیخ الشیوخ
شیخ محمد عابد سنامی رضی الله تعالی عنه که ایشان نیز بدو واسطه بحضرت مجدد رضی الله تعالی عنه میرسند جبهه نیاز
سود مدتی خدمت ایشان کرده خرقه و اجازت طریقه قادریه و سهروردیه و چشتیه حاصل نمود و تا امروز که هزار و صد
و هشتاد و پنج هجری است بحکم این حضرات از سی سال تربیت طالبان خدا مشغول است خدا خاتمه بخیر کند
ببرکت حبیبه صلی الله علیه وسلم **مکتوب دویم** در دفع اعتراض کاحوال متوسلان طریقه احمدیه موافق با دعوای
مقامات بلند انتهائیست فهو و ما دونه شبهه نوشته اند یکی آنکه خلفای حضرات سهروردیه دعوای مقامات بلند میکنند و
آثار آن مثل اولیای متقدمین از نها بظهور نمی رسد دیگر آنکه مریدان خود را بشارتهای عالی میدهند و حالات
آنها دلالت بران بشارتها نمیکند و مساوات آن درویشان با اکابر سابقین بلکه فضل بر آنها لازم
می آید و این معنی مستبعد می نماید جواب شبهه اول بدانند که بزرگان پیشین با وجود تحقق فنا دعوای کمالات علیا
کرده اند و کتب قوم ازین مقالات مملوست غایة ما فی الباب جماعه ازان طائفه باظهار این امور مامور بوده اند
و فرقه بحکم غلبه سکر معذور پس درشان ایشان نیز ازین هر دو احتمال یکی را تجویز می تواند نمود و هیچ کمالی غیر از
نبوت بالاصاله ختم گردیده و در مبدء فیاض بخل و دریغ ممکن نیست پس در حق این بزرگان حسن ظن را چه مانع است
آخر از صلحای مسلمین کی اند مراد از ظهور آثار کمال اگر استقامت است که فوق کرامت است پس این معنی خود از
اقویای این طریقه بقوة ظاهر میگردد و ضعفا را اعتباری نه و اگر مقصود از آثار صدور خرق عادات و مکاشفات
است که منظور عوام است پس این مقدمات با جماع صوفیه نه از شرائط ولایت اند و نه از لوازم آن و مخفی نیست که

صحابہ کرام کہ افضل جمیع امۃ مرحومہ بودہ اند کمتر مصدر این امور گشتہ و چون مجاہدات و ریاضات این طریقہ بطور صحابہ و تابعین اتباع کتاب و سنت است اذواق و مواجید اہل این طریقہ نیز مشابہ اذواق ہمان جماعت است فافہم من المتدبرین جواب شبہہ دویم آنکہ دریافتن آثار باطنی اہل کمال امر اسانی نیست علی الخصوص ادراک نسبت بکیف این طریقہ کار ہر عمر و زید نہ اما از ارباب فراست صحیحہ مخفی نمی ماند و آثار ظاہری کہ کثرت طاعت و ریاضت و افراط ذوق و شوق و تجرد و انقطاع باشد اہل اخلاص و ریا و ارباب حق و باطل شریک اند و از صدور معاصی احیانا غیر معصومین ہیچ کس محفوظ نیست و حق اینست کہ بنا بر بعد زمان نبوت و قرب قیامت ضعف تمام در امور ظاہر و باطن راہ یافتہ است لیکن این بشارت تہابی حقیقۃ نیست و مقصود این مشایخ از بشارت آنست کہ مرید از آنمقام تعدی نیافتہ مثل اولیای مشہورہ قوۃ و رفعۃ در آنمقام رساینده تا مساوات با آنہا لازم آید و اگر مرد خوش استعدادی عمری درین کار جد و جہد بکار برد و شریک دولت آن بزرگان شود استحالہ ندارد **بیت** فیض روح القدس ار باز مدد فرماید دیگران ہم بکنند آنچہ مسیحا میکرده دیدانند کہ نسبت این حضرات انعکاسی است مثل انطباع نور شمس در مرات و نرصتی می باید کہ انوار پیر لازم مرات مرید گردد و انعکاس مبدل بتحقق شود و مرید بمرتبہ کمال و تکمیل رسد و در بعض اوقات عاکس مقام در آئینہ باطن مریدی افتد و ہنوز آنمقام بتحقق نرسیده و پیر کشف دقیق و نظر تحقیق را کار نفرموده آن مرید را بشارت آن مقام میفرماید و بعد مفارقت آن نسبت کہ بشرط محاذات ظاہر شده بود در وی باستتار می آرد پس آثار اگر ظہور ننماید و این اغلاط در بین جزو زمان بسیار رواج یافتہ است کہ در پیران این نسبت کشفی کیمیا است و مریدان بنا بر ضعف ہمت التماس بشارت مقام و اجازت ارشاد در اضطراب اند **مکتوب سیوم در بیان لفظ نسبت بطور صوفیہ** پرسیده بودند کہ لفظ نسبت در اصطلاح صوفیہ چہ معنی دارد بدانند کہ نسبت در لغت عرب عبارت است از علاقہ بین الطرفین و در اصطلاح این قوم مراد است از علاقہ کہ میان حق جل شانہ و خلق واقع است کہ متکلمین تعبیر میکنند ازان بصفاتیت و مصنوعیت چون نسبت کمال باکوزہ و از اظہر کتاب و سنت ہمین معلوم می شود و صوفیہ اگر وجودیہ اند تعبیر ازان نسبت بظہور وحدت در کثرت میکنند مثل ظہور آب در صور موج و حباب و میگویند این کثرت اعتباری نزاہم وحدت حقیقی ما مطلق نیست حاصل این تعبیر اثبات عینیۃ خلق است با حق و ایشان بتاویلات و تمثیلات مشروع و معقول می سازند و اگر شہود یہ اند نسبت اصل باطل چون نسبت ہوای منبسط شمس با شمس میفرماید و ظل اینجا بمعنی تجلی است یعنی ظہور غیر در مرتبہ ثانیہ و این کثرت ظلی نیز محل وحدت حقیقی شمس نمیتواند شد این قدر فرق است

میانه تعبیر اول و ثانی که هر چند ظل را حقیقتے دیگر غیر از اصل و نسبت همان اصل در مرتبهٔ ثانی ظهور کرده خود را ظل وانموده است اما حمل مواطات یکی بر دیگری اینجا صحیح نیست و در امواج و دریا صحیح است پس شهودیه باین تعبیر من وجه اثبات غیریتے می کنند بطوریکه در توحید وجود حقیقی خلل نکند و اینمعنی را از کتاب و سنت بآسانی میتوان استنباط کرد و تصویر معنی نسبت بطور اول از کتب صوفیه وجودیه باید دریافت بطور شهودیه اینست که نزد ایشان حقایق ممکنات در مرتبه علم الٰہی مرکب اند از اعدام و وجود باینمعنی که اعدام اضافیه یعنی عدم العلم که معبر است بجهل و عدم القدرت که معبر است بعجز و غیرهما مفهومات متمایزه دارند و ثبوتی در علم الٰہی پیدا کرده اند و مرایای صفات حقیقیه که مقابل آن عدمات اند گردیده و انوار آن صفات در ان مرایا منعکس گشته و این مخلوط از مبادی تعینات عالم شده اند پس نزد ایشان اعیان ثابته فی العلم مرکب اند از اعدام اضافیه و ظلال صفات حقیقیه در مرات خارج ظلی که ظل خارج حقیقی است مصدر آثار خارجیه گشته اند پس اعیان خارجیه نزد ایشان بوجود ظلی موجود اند بوجود حقیقی و در خارج ظلی متحقق اند نه در خارج حقیقی که موطن تحقق وجود حقیقی است و در عالم هر چه هست از وجود تو ابع آن ظلال و انعکاسات مستفاد است از حضرت وجود الحق جل شانهٗ فلا موجود بالوجود الحقیقی فی الخارج الا اللہ فهذا هو التوحید و چون عدم منشا شر و نقص است و وجود مبدأ خیر و کمال و عالم مرکب است از عدم و وجود بلکه عدم ذاتی او ست و وجود عاریتی ناچار عالم مجموعه حسن و قبح خواهد بود و اما وجوه حسن مستفاد از حضرت وجود است و جهات قبح همه حاصل از طرف عدم پس هر گاه سالک بقوهٔ استعداد خود و جذب مشایخ که ظل جذبهٔ الٰہیه است بسیر علمی از حضیض امکان باوج وجوب قطع مسافتی که عبارتست از خرق حجب ظلمانی و نورانی که موافق حدیث در میانه حق و خلق واقع است و فزاید برکات آن نسبت محاذات که بر میانه ظاهر و مظهر متحقق بود برفع این حجب که مانع انوار ظهور شمس حقیقته در مراة تعین سالک بود تمام بظهور میرسد و استیلای آن انوار آن آئینه را مستور میسازد اینحالت را بنسبت فنای تعبیر میکنند و بعد فنا لازم است که وجود موهوبی از جناب قدس مناسب هر مقام عطا میفرمایند که سالک بآن وجود کارخانه بشریت و احکام شریعت را بر پا تواند داشت آنرا نسبت ببقای میگویند پس سالک اگر خرق حجب ظلمانی و نورانی تماما کرده و از تجلیات صفات و شئونات گذشته بتجلی ذات بحت مشرف شده و زمان نبوت باقی است نبی میگردد و بدرجهٔ عصمت که عبارت است از عدم احتمال صدور شر میرسد و اگر نه بقدر طی مسافت از امکان بسوی وجوب از عدم که شر صرف است و در ترقی افتد و بوجود حق که خیر محض است نزدیک تر میگردد

وچون ظلمات عدم در استیلاء انوار وجود مضمحل گشته است بیشتر مصدر خیر می شود اما باحتمال وقوع شر احیانا ولی
ونائب بنی میگردد و تربیت واصلاح بنی نوع خود میکنند نسبت معنی انچه میگویند که انبیا معصوم اند واولیا
محفوظ واین است معنی ظهور نسبت که در اصطلاح قوم است بر سبیل ایجاز بمشرب صوفیه شهودیه مجددیه رحمهم الله فافهم
والسلام **مکتوب چهارم در بیان علم حضوری وحصولی** مخدوما این سوال شما که بعد حصول فنا
که مستلزم دوام حضور است گاه غفلتی از جناب حق تعالی رو میدهد سبب چیست بدانند که بنای این شبهه
بر اشتباهی است بیانش آنکه علم بر دو قسم است حضوری وحصولی حضوری لازم نفس عالم است یا عین او
چنانچه علم نفس بخود وعوارض خود وحصولی حصول صور معلومات است در مرآت ذهن بتوسط عقل وحواس
وسالک که بسیر علی از حضیض امکان بأوج وجوب عروج مینماید این علم از قبیل علم حضوری است نه حصولی وکیفیت تعلق
علم حضوری عارف بجناب الٰهی است که نزد صوفیه وجود اشیا ظلی است نه حقیقی یعنی این کثرت که مرئی میگردد ظلال
حضرت وجود حقیقی اند ودر خارج غیر وجود واحد متحقق نیست تعدد وتکثر ظلال از راه تکثر شیونات وجود است
وظل تا وقتی که از اصل خود غافل است واز ظلیت خود آگاه نیست وجود مستقل برای خود در پندار ثابت می کند ودر عین
تکلم بلفظ انا اشارة بهمان وجود وهمی می نماید چون قطع مسافت اصطلاحی قوم که عبارت است از رفع حجب نورانی
وظلمانی بین الحق والخلق که از حدیث ثابت است میسر شد میگردد وباصل خود واصل میشود خود را بیش از ظل آن
اصل نمی بیند وجود خود وتوابع آنرا مستعار از آنجناب می داند ودر می باید که ظل را حقیقتی علیحده نیست بلکه همان
اصل در مرتبه ثانی متعین ظلی ظهور کرده است آنزمان او را واضح می شود که مشار الیه مرجع انا در نفس امر اصل است
نه ظل از نگاه علم حضوری او که لازم این تعین ظلی او بود متعلق باصل میگردد واشاره بلفظ انا او را راجع می شود باصل و
چون این اعتباری است از اعتبارات اصل ثانیا آن انا رجوع بظل می کند وچون اینحالت مستمر میگردد آنرا ذهاب
حضور میگویند واین حضور را بعد تحقق فنا زوال نیست اگر گاهی فتوری در اینحالت روی میدهد فترت در علم
العلم واقع می شود نه در عین علم حضوری وعلم حصولی عارف مثل عوام ناس باقی می ماند تا حواس باقیست تمشیت
امور بشری موقوف بر آن است واین علم را اصلا در جناب قدس بار نیست که حواس را در آن بارگاه دخلی ومنشأ
این شبهات این است که ذهول علم العلم را فتور علم حضوری دانسته منکر دوام حضوری شوند حضرت فاروق رضی الله عنه
که فرموده است صلوا کما رأیتمونی اصلی الجواب اشارة باین هر دو علم است که تجهیز جیش تعلق بعلم حصولی دارد وحضور در صلوة از قبیل

علم حضوریست ظاہر ہست کہ صلوٰۃ آنجناب البتہ بہ حضور نخواہد بود و تدبیر جہاد بی تصور سباب صورت نمیگیرد پس ہر دو قسم علم جمع نشوند این ہر دو کار در یک جزو زمان از نفس واحد متمشی نمیتواند گشت و معنی قول خلیفہ ثانی رضی اللہ عنہ صحیح نمیتواند شد فافہم والسلام **مکتوب پنجم در بیان اجوبہ شبہات کہ بر کلام حضرت مجدد مینمایند** برخوردار از اجوبہ شبہاتی کہ بر مقالات کرامت آیات قیوم ربانی مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بزعم بیخبردان وارد می شوند استفسار کردہ اند بمطالعہ در آمد و دریابند کہ بنای این اعتراضات بر جہل ہست یا بر حسد و این رسم انکار معمول قدیم اہل تعصب ہست در تکفیر شیخ اکبر رحمۃ اللہ علیہ اکابر دیگر رسالہا نوشتہ اند و حضرت مجدد در مکاتیب خود جوابہای ہمہ شبہات بطریق رفع دخل تحریر فرمودہ و انا ولا دا مجادا لیشان حضرت شاہ یحییٰ رحمۃ اللہ علیہ رسالہ مفصل درین باب حضرت مولوی فرخ شاہ رحمۃ اللہ علیہ رسالہ مسمی بکشف الغطا عن وجہ الخطا بطریق اجمال تحریر نموده اند و از مخلصان آنجناب مولانا محمد بیگ ترکی ثم المکی رسالہ مسمی بعطیۃ الوہاب الفاصل بین الخطاء والصواب مشتمل بر تفصیل اسولہ و اجوبہ در رد رسالہ محمد برزنجی تلمیذ شیخ کردی ثم المدنی نوشتہ و بمہرہای علمای مذاہب اربعہ دیار عرب مسجل و مسلم گردانیدہ و مادہ حسد ظہور معارف غیر متعارف ہست از جناب ایشان کہ در قرن اول و ثانی شیوع داشتہ و بعد قرون ثلثہ مشہود بالخیر در پردہ کمون رفتہ از خصوصیت طینت مظہر ایشان کہ بقیت طینت مقدسہ جناب رسالت بودہ بروز نمودہ اند ؎ نی نی تراز تربت یثرب گرفتہ اند ؎ پنہان ز شام و روم بسر منہ ہشتہ اند ؎ و الصاف آنست کہ اول در شان قایل مقامات نظر کنند اگر متبع کتاب و سنت ہست و اکثر اعمال و اقوال و مواردون بمیزان شریعت ہست پس متشابہات کلام او را موافق محکمات کلام او تاویل کنند یا بعالم السر و العلانیۃ واگذارند و او را معذور دارند چرا کہ این قوم را عذرہای بسیار عارض میشوند گاہ در غلبہ حال عبارات ایشان بمرادات ایشان مساعدت نمیکند و گاہ در معلومات کشفی بنا بر خلط وہم و خیال خطا واقع می شود و دران خطا مثل خطای اجتہادی معذور اند و گاہ اطلاع بر اصطلاح ایشان میسر نمی آید پس بر عبارت این امور ترک اعتراض لازم ہست خصوصاً بر کرامت انتظام حضرت مجدد محض فضولی ہست کہ بنای طریقہ ایشان بر اتباع سنت و مصنفات ایشان مشحون بہمین نصیحت و موعظت ہست و بیشتر سبب ہیجان این فتنہ انکار توحید وجودی ست و اثبات توحید شہودی چرا کہ از چہار صد سال یعنی از عہد حضرت شیخ ابن عربی رحمۃ اللہ علیہ تا عہد مبارک ایشان ادعیہ اسماع و اذہان مردم از مسئلہ وجدت وجود مملو بودہ ہست و انکار حضرت مجدد بر توحید وجودی نہ مثل انکار

علمای ظاهر است بلکه از مقامی که وجودیه تکلم می کنند تصدیق وتسلیم آن می نمایند این قدر است که مقصود اصلی را فوق این مقام میفرمایند وغیر تی فی الجمله بین الحق والخلق هیچ که مخل وحدت وجود حقیقی که متحقق در خارج حقیقی است نگردد ثابت می کنند بخلاف وجودیه که در میانه حق وخلق عینیت اثبات می نمایند ولتصویر مسئله وحدت وجود ووحدت شهود در دو مکتوبی دیگر نوشته شده والسلام **مکتوب ششم در جواب شبهات** بعد حمد وصلوة از فقیر جانجانان مولوی صاحب هریان سلمه الرحمن مطالعه فرمایند که التفات نامه طولانی مشتمل بر شبهاتی که همه متوجه مقالات کرامت سمات حضرت قیوم ربانی مجدد الف ثانی رضی الله عنه بود ورود وقرمود مخدوما این شبهات از عدم اطلاع بر مصطلحات آنجناب ناشی شده اگر میسر شود مجلدات ثلاثه مکاتیب حضرت ایشان مطالعه فرمایند خاطر جمع خواهد شد وفقیر امتثالا للامر حرفی چند می نگارد باید دانست که حضرات صوفیه لفظ وجود را بر سه معنی اطلاق می نمایند یکی وجود بمعنی کون محصل که امر انتزاعی ومعقول ثانی است دویم وجود منبسط که منشاء انتزاع معنی اول ومعبر بظاهر وجود همان اول است وبدیهی است که این هر دو وجود از حضرت ذات تعالت وتقدست متاخرند وذات باین هر دو وجود مصدر آثار نمی تواند شد سیوم وجودیکه اول الاوایل ومبدء المبادی است وبزعم قوم عین ذات است وذات بآن وجود مصدر آثار است وحضرت ایشان میگویند که ذات او تعالی خود مصدر آثار خود است وهرگاه وجود وذات هر دو در حقیقة یکی باشند صدور آثار را خواه بوجود منسوب باید کرد خواه بذات مطلب واحد است پس اختلاف راجع بنزاع لفظی است تسلسل را اینجا چه دخل است وتحاشی حضرت ایشان از اطلاق لفظ وجود بر ذات او تعالی وتجنب از حمل بالمواطات یکی بر دیگری از راه احتیاط است که در لسان شرع این اطلاق وارد نشده وصفات واسماء الهی توقیفی اند دو شبهه دیگر که در مبحث حقیقة محمدی فضل حقیقت کعبه بر حقیقت محمدی است صلی الله علیه وسلم از مکتوبات جلد ثالث رفع میشود وتحریر جوابهای آنها طول دارد وانچه در تاویل قول حضرت غوث الثقلین رضی الله عنه قدمی هذه علی رقبة کل ولی الله نوشته اند اگر مخصوص بمعاصرین دارند چه انقطاع عاید بجناب آنحضرت می شود واستثنای متقدمین خود ازین حکم بحکم ادب لازم است که بعضی از آنها اجداد ومشایخ آنحضرت اند بحکم حدیث مرقوم لایدرک اولهم اخرهم استثنای متاخرین نیز مجوز است چرا که تقدیم وتاخیر امر نسبی است وهر متاخری را متاخریست پس ممکن است که متاخر آنحضرت از آنحضرت افضل باشد فقیر در تفرقه حق وباطل در التفات نامه مامور بودم والملهم معذور اللهم ارنا الحق حقا وارزقنا الباطل باطلا والسلام **مکتوب هفتم در بیان فضل حضرت غوث الثقلین بر حضرت مجدد** بعد حمد وصلوة از فقیر جانجانان مطالعه فرمایند که التفات نامه مشتمل بر

استفسار فضل کی بردیگری ازین هر دو جناب یعنی جناب قیوم ربانی مجدد الف ثانی ومحبوب سبحانی شیخ عبد القادر جیلانی رضی الله تعالی عنهما رسید مجدد ما فضل بر دو قسم است جزی وکلی وظاهر است که سوال از فضل جزی نیست مناط فضل کلی زیادت قرب الهی است یعنی امر باطنی است عقل را باین مقوله کاری نیست مگر از کثرت و قلت مناقب سراغی بمطلب نمیتواند برد واما افاده قطع نمیتواند کرد ونقل عبارت از کتاب وسنت واجماع قرن اول است بدیهی است که وجود مبارک این هر دو بزرگوار در زمان ورود کتاب وسنت ووقوع اجماع متاخر است واصول ملت شرع ازین امر ساکت وکشف محتمل خطاست بر مخالف حجت نیست واقوال مریدان که خالی از غلو محبت پیران نمی باشند از اعتبارات ساقط است ونیز صاحب کشفی که احاطه کمالات این حضرات بکند وحکم بجزم بر فضل کلی طرفین از طرفین نماید بنظر نمی آید پس طریق اسلم تفویض این امر بعلم الهی وسکوت ازین فضولیها است مقرر فضلا این هر دو بزرگ باید بود ودرین باب لباس ادب باید کشود که این مسئله از ضروریات دین نیست که تکلم دران ضرور باشد واز دیوانگیهای عشقی که ما را بجناب حضرت مجدد است دم زدن مناسب نیست که حرف از عالم عقل می رود ؎ هرگز در بیش وکم نمیباید زد ٭ از حد برون قدم نمیباید زد ٭ عالم همه مراتب جمال ازلی است ٭ می باید دید ودم نمیباید زد ٭

مکتوب هشتم در تطبیق دو مفهوم که از کلام حضرت مجدد معلوم می شود

مخدوما نوشته اند که مکشوف حضرت مجدد در مسئله حقایق ممکنات آن است که در مرتبه واحدیت که عبارت از تفصیل کمالات الهیه در خانه علم الهی است در مقابله هر صفت کمال عدم اضافی آن صفت بثبوتی وتمایزی پیدا کرده است در مقابله صفت علم عدم العلم که معبر بجهل است در مقابله صفت قدرت عدم القدرت که معبر بعجز است وقس علی هذا وآن عدام متمایز بنا بر مقابله ومحاذات مرایا ومجالی انوار وظلال آن صفات گشته مبادی تعینات عالم وحقایق ممکنات شده اند آن اعدام بجای مواد آن حقایق اند وآن عکوس وظلال بجای صور حالا اند دران وبنا بر همین امتیاز اعیان خارجیه ممکنات که بر مسطر آن حقایق مصدر آثار شده اند وجود وعدم هر دو را قبول می کنند وبهمین وجه مصادر خیر وشر میگردند ونیز مکشوف آنحضرت است که مبادی تعینات حضرات انبیا علیهم السلام والصلوة صفات اند که اصول ظلال مذکوره اند وجود وجوبی دارند پس باید که در حقایق این حضرات عدم داخل نباشد وحال آنکه این حضرات نیز از ممکنات اند وحقیقت ممکن موافق تحقیق ایشان تخلط عدم نمی باشد وجه تطبیق چیست مخدوما چون مقابله ومحاذات درمیانه اعدام متمایزه وجودیت صفات مقدسه در مرتبه علم الهی مقرر شد پس چنانچه اعدام مجالی صفات گشته اند صفات نیز مرایای آن اعدام گردیده اند اما اینجا معامله بالعکس است در اینجا صفات

بجای ماده و اعدام بجای صور حالانکه جهت عدم در نیصورت ضعیف واقع شده و جهت وجود قوی و بهمین وجه حضرات انبیا علیهم السلام معصوم اند و مصدر شر نمیگردند و وجود خارجیه ایشان عدم و وجود هر دو را قبول میکنند و این قدر دخل عدم در حقایق این حضرات برای ثبوت امکان کافی است والسلام

مکتوب نهم در بیان معنی قول صوفیه که صوفی تا خود را از کافر فرنگ بدتر نه بیند از کافر فرنگ بدتر است

پرسیده بودند که صوفی تا خود را از کافر فرنگ بدتر نداند از کافر فرنگ بدتر است این معنی چگونه راست آید که صوفی البته مومن و گاه عالم متقی می باشد و در حالت صحو احاقت علم اوصاف و اعراض خود دارد و مناط فضل فردی بر فرد دیگر از افراد یکنوع همین اوصاف و اعراض اند نه ذات و حقیقت شخص پس صوفی با وجود علم باتصاف کافر فرنگ بکفر و معاصی و علم باتصاف خود بایمان و فضایل دیگر چگونه خود را بدتر می تواند داشت و اگر بتکلف چنین بداند آن فضایل را ازان رذائل بدتر دانسته باشد و فساد این عقیده شرعا و عقلا بدیهی است جواب مخدوما بمذهب حضرات مجددیه ما حقایق ممکنات مرکب اند از اعدام اضافیه و ظلال صفات حقیقیه یعنی آن اعدام بنا بر تقابل اسماء صفات در علم الهی ثبوت پیدا کرده و مرایای انوار اسماء صفات گشته و مبادی تعینات عالم گردیده و در خارج ظلی که ظل خارج حقیقی است بصنع خداوندی بوجود ظلی موجود شده اند و بنا بر این ترکب عدم و وجود مصدر آثار خیر و شر گشته اند از جهت عدم ذاتی کسب شر می نمایند و از جهت وجود ظلی کسب خیر و مخفی نیست که در عالم حس هر گاه شخصی بر مراة ممتلی از انوار شمس نظر می کند بلا خطا اول همان انوار را می بیند نه مراة را چرا که مراة در شعشعان انوار مختفی و مستور گشته است و هر گاه مراة الفرض بر خود نگاه کند بلا خطا اول همان تعین مراتی خود را خواهد دید نه انوار را چرا که نظر او بر ظاهر میشد پس نظر صوفی بر ظاهر اشیا بر خلاف خسیسه بر جهت وجود آن مظاهر که در آنها ظاهر شده است مصدر خیر گشته می افتد و چون در خود نظر می کند نگاه او بر جهت عدم که ذاتی اوست منشا شر است خواهد افتاد و خود را از خیر و کمال مطلقا عاری خواهد دید و خیر و کمال عاریتی را که از جهت وجود کسب کرده ازان خود نخواهد یافت ناچار خود را از کافر فرنگ و دیگر اشیای خسیسه بدتر خواهد فهمید از اینجا معلوم شد که مقصود قایل این قول آنست که صوفی کامل خیر و کمال را اصلا منسوب بخود نمی نماید و مستعار میداند و همین است معنی فنای تام و حاصل شهود صحیح و اگر صوفی را نظر بر جهت وجود و انوار مستعاره می افتد و جهت مراتب او که عدم است مستور میشود از دعوی انا الشمس سر بر می زند و همین است سر انا الحق گفتن حسین بن منصور رحمة الله اگرچه آنجناب در بوده خود معذور بود اما در دیده خطا کردار غلبه سکر در جهت

وجود وجہت عدم تمیز متوانست کرد و بسیاری از سالکان این راہ را ازینجہت اغلاط واقع می شود الا من عصمہ اللہ تعالی

برکۃ حبیب صلی اللہ علیہ وآلہ وصحبہ وسلم مکتوب دہم در دفع شبہ کہ مزیت صبر ولی کہ بہ بلای شدید مبتلا بود و دعا برائے دفع آن نہ نمود بر صبر حضرت ایوب پیغمبر علیہ السلام کہ دعا بجہت دفع بلا فرمود لازم می آید نوشتہ بودند کہ بزرگی بلای شدید مشابہ بہ بلای حضرت ایوب علیہ السلام مبتلا بود و بزرگی دیگر بعبادت او رفت و پرسید چہ حال داری جواب داد کہ حال ظاہر است و ہنوز رب انی مسنی الضر نگفتہ ام یعنی مثل ایوب علیہ السلام بستوہ نیامدہ ام و امان و زنہار نخواستہ در نصوص مقام صبر این ولی ارفع از مقام صبر آن نبی معلوم می شود و چون مقام صبر بس رفیع است فضل علی بر نبی لازم می آید حل این شبہ باید فرمود جواب مخدوما در بادی نظر این شبہ وارد می شود و اگر تامل کنند محل شبہ نیست بیانش آنکہ اگرچہ حضرت ایوب علیہ السلام رب انی مسنی الضر وانت ارحم الراحمین و نیز انی مسنی الشیطان بنصب و عذاب گفتہ و این آیات بظاہر دلالت بر بیتابی و بیصبری دارد لیکن او سبحانہ جل شانہ کہ عالم السرائر و الضمائر است میفرماید انا وجدناہ صابرا نعم العبد انہ اواب پس معلوم شد کہ این بیصبری آنجناب نیز متضمن لطیفۂ دیگر از صبر بودہ و اگر نہ حقتعالی با وجود ظہور بیصبری اثبات صبر آنحضرت میفرمود سرش آنست کہ نفس شریف آنحضرت مدت طویل بر انواع بلا از ہلاک اموال و اولاد و شدت مرض و فقر و اہانت و حقارت مردم نسبت بوی صبر نمود چون دید کہ وقت نزول رحمت رسید و دانست کہ کشف این کربہ بتضرع و زاری معلق است و او این وقت بیصبریست ترقی از مقام صبر کردہ بمقام رضا کہ فوق جمیع مقامات قرب است رسید و بر عار بیصبری صبر فرمود و بتضرع و زاری در آمد و در صلہ این ادب ممدوح بہ نعم العبد گردید و ضارعت منصب نہ اواب پوشید کہ اواب مشتق از اوب است یعنی رجوع بہوای نفس خود کہ رعایت صبر چندین سالہ باشد نکرد بلکہ بہ بقای حقتعالی رجوع نمود الحمد للہ کہ حقتعالی بداد آنجناب رسیدہ با وجود بیصبری ظاہر حال باطن او را منظور داشتہ اثبات صبر او فرمود و گفت انا وجدناہ صابرا نعم العبد انہ اواب و آنچہ حضرت شیخ اکبر رحمۃ اللہ در فص ایوبی میفرماید کہ الصبر حبس النفس عن الشکوی الی الغیر حضرت ایوب علیہ السلام شکوہ بسوی غیر نکردہ بجناب خداوندی عرض حال خود نمودہ پس ترک صبر نمود جواب این شبہ نیتوانند شد چرا کہ چون این ولی بجناب الٰہی نیز درین باب زاری نکردہ و دم نزدہ زیادہ صبر آن ولی

بر صبر این نبی باقی است اینجا مقصود دعوی فضل ولی است بر نبی و آنچ ولی بیچاره که از مذاق کمالات نبوت و عبودیت و کمال مقام رضا خبر نداشته از غلبه سکر ولایت هر چه گفته در آن معذور بوده والسلام

مکتوب یازدهم در بیان ذکر جهر و ذکر خفی

بعد حمد و صلوة مخفی نماند که طائفه از فقهای حنفیه در انکار ذکر جهر غلو نموده فتوی بحرمت داده اند و بعضی از محدثین اثبات مشروعیت ذکر جهر کرده در پی فضل جهر بر خفی افتاده اند و هر دو فریق براه افراط و تفریط رفته اند و از مبحث انصاف سخن نگفته اند و اینمقام تنقیح میخواهد و محاکمه میطلبد باید دانست که معنی لفظ ذکر که عبارت از یاد کردن است منحصر است در سه قسم یکی ذکر لسانی است بی ضمیمه آگاهی قلب و این معنی از اعتبار ساقط است و داخل اقسام غفلت دویم ذکر قلبی است بی حرکت لسانی و اینمعنی در اصطلاح صوفیه معبر است بذکر خفی و بنای مراقبات این قوم بر آن است و معمولات در جمیع طرق آن بر دو وجه است یا حضور ذات بحت مذکور است بیملاحظه صفتی و یا بملاحظه صفات او و این هر دو وجه ماموخوذ است از آیه [1] وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ۝ دوم استحضار مذکور است بالاحظه صفات او از الاء و نعماء و این طریق استدلال است از اثر بموثر و این معنی در لسان شرع معبر بفکر است و مفید است زیادة یقین را و کتاب و سنت از فضایل او مملو است و قسم سیوم از اقسام ثلثه ذکر لسانی است با ذکر قلبی معا و این اکمل اقسام ذکر است و این نیز دو وجه دارد یکی اکتفای ذاکر است در ذکر کردن بر اسماع نفس خود و همین است ذکر خفی در زبان شرع و ماخوذ است از آیه [2] ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ۝ دویم اسماع غیر است که در شرع مسمی بجهر است و در مواقع خاص افضل است از خفی نه مطلقا بنا بر حکمتی چنانچه اذان و قرارت بجهر در صلوة جهریه که ایقاظ نائمین و تنبیه غافلین از آن منظور است و حکمتی که در ذکر خفی است سلامت نفس عملست از فساد سمعه و ریا که مانع است قبول عمل را و فضل ذکر خفی بر ذکر جهر بنصوص کتاب و سنت ثابت است مطلقا بلکه بر فحوای حدیث [3] إِنَّكُمْ لَا تَدْعُونَ أَصَمَّ وَلَا غَائِبًا منع جهر معلوم می شود و ذکر جهر با کیفیات مخصوصه و نیز مراقبات با اطوار معموله که در قرون متاخره رواج یافته از کتاب و سنت ماخوذ نیست بلکه حضرات مشائخ بطریق الهام و اعلام از مبدء فیض اخذ نموده اند و شرع از آن ساکت است و داخل دائره اباحت و فائده در آن متحقق و انکار آن ضرور نه و ظاهر است آنچه از کتاب و سنت ثابت بود و افضل است از غیر آن اگرچه مباح باشد و مفید بود و تعلیم کلمه طیبه از آنحضرت حضرت علی ابن ابی طالب رضی الله تعالی عنه بجهر که از حدیث شداد ابن اوس ثابت شده است بجهر متوسط خواهد بود نه بجهر کذائی چرا که در اول این حدیث است که آنحضرت به بستن در امر نمود و بعد از آن تعلیم ذکر فرمود این معنی مشعر است باخفاء فی الجمله

عالم است فرستاده و مجتهدان اینها ازان کتاب شش مذهب استخراج نموده بنای اصول عقاید بران گذاشته این فن را
دوم شایستر نامیده اند یعنی فن ایمانیات که علم کلام باشد و افراد نوع انسانی را چهار فرقه مقرر نموده چهار مسلک
ازان کتاب برآورده برای هر فرقه مسلکی قرار داده بنای فروع اعمال را بران نهاده اند و این فن را کرم شایستر
خوانده اند یعنی فن عملیات که علم فقه باشد و چون نسخ احکام را منکر اند و بحکم عقل مناسب طبایع اهل هر مدت و زمان
تجویز تغیر اعمال ضرور است و عمر طولانی عالم را اجاحصه ساخته هر یکی را جگ نام کرده برای اهل هر جگ طور علی ازان
هر چهار دفتر اخذ نموده اند و آنچه متاخرین اینها تصرفات کرده اند از اعتبار ساقط است و جمیع فرق ایشان در تحصیل
باریتعالی اتفاق دارند و عالم را مخلوق میدانند و اقرار بفنای عالم و جزای اعمال نیک و بد و حشر و حساب دارند
و در علوم عقلی و نقلی و ریاضات و مجاهدات و تحقیق معارف و مکاشفات اینها را ید طولی است و عقلای اینها فرصت
عمر آدمی را چهار حصه قرار داده حصهٔ اول در تحصیل علوم و دویم در تحصیل معاش و اولاد و سیوم در تصحیح اعمال و
ترویض نفس و چهارم در شوق انقطاع و تجرد که غایت کمال انسانی است و نجات کبری را آنرا مهالک بران
موقوف است صرف می نمایند و قواعد و ضوابط دین اینها نظم و نسق تمام دارد پس معلوم شد که دین هر نبی بوده است
و نسخ شده و ازادیان منسوخ غیر ازدین یهود و نصاری نسخ دینی دیگر در شرع مذکور نیست حال آنکه نسخ بسیار
در معرض ثبوت آمده و باید دانست که بحکم آیهٔ کریمه وان من امة الا خلا فیها نذیر و کریمه ولکل امة
رسول و آیات دیگر در ممالک هندوستان نیز بعثت انبیاء رسل علیهم السلام واقع شده است و احوال آنها
در کتب اینها مضبوط است و از آثار آنها ظاهر میگردد که مرتبه کمال و تکمیل داشته اند و رحمة عامه رعایت مصالح
عباد را درین مملکت وسیع نیز فروگذاشته و پیش از بعثت خاتم الرسل صلی الله علیه وسلم در هر قومی پیغمبری
مبعوث شده و اطاعت و انقیاد همان پیغمبران قوم واجب بوده نه اتباع پیغمبر قوم دیگر و بعد ظهور پیغمبر ما
که خاتم المرسلین است صلی الله علیه وسلم مبعوث است بکافهٔ انام و دین او ناسخ ادیان است شرقا و غربا احدیرا
تا انقراض زمان مجال عدم انقیاد و وی نمانده پس از آغاز بعثت او تا امروز که هزار و صد و هشتاد و سال است
هر که بادی نگردیده کافر است نه پیشینیان و چون شرع بحکم آیهٔ کریمه منهم من قصصنا علیك ومنهم من لم
نقصص علیك از بیان احوال اکثر انبیا ساکت است در شان انبیاء هند سکوت اولی است نه ما را جزم بکفر و هلاک
اتباع آنها لازم است و نه یقین به نجات آنها بر ما واجب ماده حسن ظن متحقق است بشرط آنکه تعصب در میان نباشد

ترجمہ فرصت عمر کو چار حصوں پر تقسیم کرتے ہیں یعنی پہلے حصہ میں علوم حاصل کرتے ہیں دوسرے حصہ میں معاش اور اولاد کی فکر کرتے ہیں تیسرے حصہ میں اعمال کی اصلاح کرتے ہیں چوتھے حصہ میں انقطاع اور تجرد کی کوشش کرتے ہیں یہ کمال انسانی ہے

ترجمہ بعض احکام اینہا کا بیان کردہ

درحق اہل فارس بلکہ اہل ہر مملکت کہ پیش از ظہور خاتم الرسل گذشتہ اند دسان خرع از احوال آنہا ساکت ہست و احکام و آثار انہا مناسب موافق مسلک اعتدال ہست ہمین عقیدہ اولی ہست و کافر گفتن کسے بی دلیل قطعے آسان نباید دانست و حقیقت بت پرستی اینہا آنست کہ بعض ملائکہ کہ بامر الٰہی در عالم کون و فساد تصرفی دارند یا بعض ارواح کاملان کہ بعد ترک تعلق اجساد آنہا را درین نشار تصرفی باقی ہست یا بعض افراد احیا کہ بزعم اینہا مثل حضرت خضر زندہ جاوید اند صورتہا ساختہ متوجہ بآن میشوند و بسبب این توجہ بعد مدتی بصاحب آن صورت مناسبت ہم میرساند و بنا بر آن مناسبت حوائج معاشی و معادی خود را روا میسازند و این عمل مشابہتی بذکر رابطہ دارد کہ معمول صوفیہ اسلامیہ ہست کہ صورت پیر را تصور میکنند و فیضہا بر میدارند اینقدر فرق ہست کہ در ظاہر صورت شیخ نمیتراشند و انمیخی مناسبتی بعقیدۂ کفار عرب ندارد کہ آنہا بتان را متصرف و موثر بالذات میگفتند نہ آلہ تصرف الٰہی و اینہا را خدای زمین میدانستند و خدا تعالیٰ را خدای آسمان و این شرک ہست و سجدہ اینہا سجدۂ تحیت ہست نہ سجدۂ عبودیت کہ در آئین اینہا بسا در و پدر و پیر و استاد بجائے سلام ہمین سجدہ مرسوم و معمول ہست کہ آنرا دندوت میگویند و اعتقاد تناسخ مستلزم کفر نیست والسلام

مکتوب پانزدہم دربیان رفع سبابہ نوشتہ بودند کہ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ در مکتوبی از مکتوبات خود منع رفع سبابہ کردہ اند و تو با وجود دعوی محبت بجناب ایشان رفع سبابہ میکنی و محب را اتباع محبوب لازم ہست محمود او سبحانہ و جل شانہ اتباع کتاب و سنت بر عباد فرض گردانیدہ میفرماید

مَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَّلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ أَمْرًا أَنْ يَّكُوْنَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ

و رسول علیہ السلام میفرماید لا یؤمن احدکم حتی یکون ہواہ تبعا لما جئت بہ و حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ از اکابر آن حضرت اند بنای طریقۂ خود را بر اتباع کتاب و سنت گذاشتہ اند و علما و را اثبات رفع سبابہ رسالہا مشتمل بر احادیث صحیحہ و روایات فقہ حنفیہ تصنیف کردہ اند تا بجائیکہ حضرت شاہ یحیی رحمت اللہ علیہ فرزند اصغر حضرت مجدد نیز درین باب رسالہ تحریر نمودہ اند و در نفی رفع یک حدیث بہ ثبوت نرسیدہ و ترک رفع از جناب حضرت مجدد بنا بر اجتہاد واقع شدہ سنت محفوظ از نسخ بر اجتہاد مجتہد مقدم ہست و بعد ثبوت سنت رفع ترک آن باین حجت کہ حضرت مجدد ترک فرمودہ اند معقول نیست و حضرت مجدد بر ترک سنت تحذیر کثیر فرمودہ اند و حضرت مجدد ہم مذہب حنفی داشتند و امام ابو حنیفہ رضی اللہ تعالیٰ گفتہ اذا ثبت الحدیث فہو مذہبی و اترکوا قولی بقول رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم پس امید آنست کہ حضرت مجدد از ترک این امر اجتہادی و اخذ باحادیث صحیحہ متغیر نشوند

واگر گویند کہ حضرت مجدد با آن علم واسع از احادیث ثبوت رفع کجا گاہ بنودند گویم تا زمان مبارک حضرت ایشان این کتب ورسائل صدیار ہند شہرت نیافتہ بود و از نظر مبارک ایشان نگذشتہ کہ ترک نمودہ اند وگرنہ ہرگز ترک رفع نمیفرمودند کہ ایشان حریص ترین اکابر این امت بر اتباع سنت بودہ اند و اگر گویند عدم رضای حضرت رسالت علیہ التحیۃ را باین عمل از کشف و یافتہ ترک فرمودہ باشند گوئیم کہ کشف در امور طریقہ معتبر است و در احکام شریعت حجت نیست معہذا دران مکتوب احتجاج بکشف نکردہ اند و امید است کہ این مخالفت جزئی بر رعایت قاعدہ کلی ایشان کہ بجد تمام ترغیب بر اتباع پیغمبر علیہ السلام فرمودہ اند مثمر نتائج گردد و السلام **مکتوب شانزدہم در عمل بحدیث** پرسیدہ بودند کہ در مسئلہ عمل بحدیث و انتقال از مذہبی بمذہبی چہ میفرمایند مخدوما در عمل بحدیث فتح محمد حیات محدث مدنی رحمہ اللہ رسالہ نوشتہ ملخص آن بفارسی محرری شود قال اللہ تعالی ان کنتم تحبون اللہ فاتبعونی یحببکم اللہ وقال رسول اللہ علیہ وسلم لا یؤمن احدکم حتی یکون ھواہ تبعا لما جئت بہ حدیث صحیح است روایت کردہ است آنرا ابو القاسم ابن اسمعیل بن فضل اصفہانی در کتاب الحجۃ و ذکر کردہ در روضۃ العلماء کہ امام ابو حنیفہ رضی اللہ عنہ فرمود اترکوا قولی بخبر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و قول الصحابۃ رضی اللہ تعالی عنہم و قول مشہور است از ان امام کہ فرمودہ کہ اذا صح الحدیث فھو مذھبی پس کسی کہ مہارتی در فن حدیث دارد و ناسخ از منسوخ و قوی از ضعیف می شناسد اگر بحدیث ثابت عمل نماید از مذہب امام برنمی آید چرا کہ قول امام اذا ثبت الحدیث فھو مذھبی نص است درین باب و اگر باوجود اطلاع بر حدیث ثابت عمل نکند این قول امام را اترکوا قولی بخبر الرسول خلاف کردہ باشد و مخفی نیست کہ ہیچ یکی از علمای امت جمیع حدیث را احاطہ نکردہ است چنانچہ قول امام اترکوا قولی بخبر الرسول نص است بر آن کہ جمیع حدیث با امام نرسیدہ بلکہ بعض از انہا فوت شدہ و چرا فوت نشود کہ مثل خلفای راشدین کہ اعلم اہل امت و ملازم صحبت جناب رسالت صلی اللہ علیہ وسلم بودند بعض احادیث از ایشان نیز فوت شدہ و میداند ایمنی را ہر کہ معرفتی بفن حدیث دارد و ظاہر است کہ بر افراد امت اتباع پیغمبر واجب است و اتباع ہیچ یکی ازین ائمہ واجب نیست و اہل امت مختار اند مذہب ہر کدام از مجتہدین خواہند اختیار نمایند و ہر کہ میگوید عمل بحدیث از مذہب امام برمی آرد اگر برہانی برین دعوی دارد بیارد و اما انتقال از مذہبی بمذہبی از مذاہب مشہورہ بتفصیل میخواہد امام سیوطی رسالہ مسمی بتحریر الموالیب فی انتقال المذاہب تالیف کردہ خلاصہ آن اینست کہ انتقال از مذہبی بمذہبی جائز است و جزم کردہ بدان امام رافعی و دہریی اورفتہ امام نووی در روضہ گفتہ کہ بعد تدوین مذاہب یا جایز است مقلد را کہ انتقال از مذہبی بمذہبی بکند گوئیم کہ لازم است ہر مقلد را کہ

طلب علم باحوال هر دو مجتهد نماید چون غالب شد ظن او که طرف ثانی اعلم است جائز است بلکه واجب اگر میسر گردد نیز جائز انتهی و مر مقلد را حالات اند و منحصر عقل از چهار حال خالی نه چرا که تقلید یا عامی است یا عالم و این هر دو را باعث بر انتقال یا غرض دینی ست یا دنیوی پس اگر عامی و عاری است از معرفت فقه و از مذهب خود جز اسم نمیداند و از انتقال اراده حصول مال یا جاه کرده پس مراد اخف است که بحقیقت انتقال او استیناف است و اگر عالم و فقیه بود و برای دنیا انتقال میکند پس مراد اشد است زیرا که ملاعبت بمذاهب میکند برای غرض دنیوی و این معنی غیر جائز است و اگر در مذهب خود فقیه است و باعث انتقال وی سبب دینی ست و مذهب دیگری نزد او ترجیح یافته است بقوة ادله پس بر این چنین کس انتقال واجب است و بروایتی جایز و اگر عاری از فقه است و در مذهب خود تبحر فقه مشغول شده و جاهل مانده و مذهب غیر را بر خود سهل و یسیر الادراک دانسته و او را تفقه درین مرجو است بر اینچنین کس نیز انتقال واجب است زیرا که تفقه در مذهبی بهتر است از جهل و جمیع مذاهب که غالبا عبارت جاهل صحیح نبود و اگر انتقال را هیچ سببی دینی یا دنیوی نیست بلکه از هر دو مذهب قصد مجرد عمل بود پس جائز است عامی را و ممنوع است مر فقیه را زیرا که او در مدتی فقه این مذهب حاصل کرده چون بمذهب دیگر انتقال کند عمری دیگر باید برای تفقه در آن مذهب و از عمل که مقصود است باز ماند پس در ترک انتقال اولی است و آنچه میگویند که اگر غیر حنفی بمذهب حنفی انتقال کند جائز است و عکس آن جائز نه محض بحکم تعصب است لیلی ندارد زیرا که ائمه کلهم در حقیقت برابر اند و اگر در تقدیم مذهب حنفی یا مذهب دیگر بر مذهبی نصی از آیه و حدیث وارد بودی تقلید آن مذهب بر هر فرد امت واجب بودی و تقلید دیگر جائز نبودی و اینمعنی خلاف اجماع است صاحب جامع المفتی که حنفی مذهب است گفته که جائز است مرد یا زن را انتقال از مذهب شافعی بمذهب حنفی و عکس آن اما باید که بکلیت مذهب اختیار کند نه در بعض مسائل بسیار کس از خلف و سلف انتقال نموده اند اگر جائز نبودی نگردیدی و هر که بخلاف آن گوید قول بی دلیل است و نامقبول والسلام علی من اتبع الهدی

مکتوب هفدهم در عقیده اهل سنت و جماعت در حق اصحاب رضی الله عنهم

نوشته بودند که در حق معاویه بن ابی سفیان اموی صحابی و اعوان و اتباع او عفی الله عنهم و رضی عنهم چه اعتقاد باید کرد بدانند که علمای مذهب اهل سنت منازعات حضرات صحابه را بنا بر حسن ظن که در شان خیر القرون لازم است تاویل میکنند و اگر قابل تاویل نباشد تفویض بجناب الهی می نمایند و جرات بذم و طعن ممنوع میدانند چرا که در قرون ثلثه مشهود بالخیر هیچ یکی از علمای محدثین و مجتهدین با وجود قرب

زمان اطلاع تام بر احوال ایشان و با وجود اقرار نسبت خطا بمخالفان حضرت علی مرتضی تجویز طعن در شان این
جماعه نکرده و اگر چند روز میان لشکر شام و لشکر کوفه محاربه و ملاعنه واقع شده از شدت تعصب بوده نه بنابر
عقیدهٔ کفر همدیگر و مادهٔ تعصب در کتب معتبره مذکور است و مبدء رفتنه شهادت امیر المومنین عثمان است رضی الله عنه
و طریقهٔ اسلم همین است زیرا که در وقت نزاع عسکرین حضرات صحابه سه فرقه شده بودند جماعه جانب خلیفه برحق علی بن
ابی طالب رضی الله تعالی عنه گرفتند و جماعه دویم بطرف امیر شام رفتند و فرقه سیوم توقف نمودند و شک نیست که
محدثان و مجتهدان آن قرون در اخذ حدیث بر مرویات هر سه فرقه وثوق مساوی داشتند اگر احدی را از ان فرقه
ثلثه مطعون بکفر و فسق میدانستند قبول روایت ازان فرقه نمیکردند و بنای اجتهاد و استنباط بران نمیگذاشتند
و اگر طعن در شان آنها روا دارند ملت دین اسلام برهم میخورد و پس در کف لسان از مطاعن آنها حکمت دینی است
و حرمت صحبت خیر البشر علیه الصلوة و السلام علاوه ان و اگر مخالفان گویند که حفظ حرمت قرابت آنحضرت
ضرور تر است قبول است لیکن از اهل قرابت آنحضرت تصریح بتکفیر منازعان ثابت نیست و حشت و نفرت
خود لازم نزاع است مهذا اصدور این چنین خطا از اهل خیر القرون خیلی مستبعد و مستکره است اگرچه آن خطا خطائے
اجتهادی باشد که مودة ذوالقربی آنحضرت واجب است بر جمیع افراد امت و اگر اشتراک نیز در میان نباشد رضا
باذیت اهل قرابت رسول صلی الله علیه وسلم لازم می آید دیگر بحث ازین مسئله مناسب نیست سکوت با افسوس تام
در اینمقام اولی است و فرقه شیعه چون از مسلک اعتدال انحراف ورزیده اند و اعتماد بر اخبار بی اصل کرده و آن
نفوس زکیه را بر نهج خبیثه خود قیاس نموده اند رفته رفته بتکفیر اصحاب کرام که مبدء تواتر خبر نبوت و ناقلان کتاب و
سنت بودند مبتلا گردیدند و نفهمیدند که پیغمبری که ختمیت او بخاتمیت کتاب و بکافهٔ انام مبعوث ساخته و دین او
ناسخ ادیان و باقی با انقراض زمان است و ما ارسلناک الا رحمة للعالمین شه غنان او و جماعه که در اول
عهد نبوت صحبت با او داشته باشند و دقیقه از بذل ارواح و اموال و خدمت او تا حیات او در ترویج شریعت
بعد ممات او فروگذاشته بدستگیری او از ورطهٔ کفر هم نرستند و بساحل نجات نه پیوستند طرفه حسن ظنی بخدا و
رسول دارند خدا نخواسته اگر حقیقت کار اینچنین باشد کما زعموا فی شان السابقین پس لاحقین را از چنین
خدای چه امید رحمت باشد و از چنان پیغمبری چه توقع شفاعت حوال پیغامبران سابق و امم ایشان پوشیده
نیست و واقعات اولیای این امت نیز نهان نه هرگز دیده و شنیده که بعد ارتحال یکی از بزرگان هم مخلصان

شه نزعتکه (؟) تا آخر کلام ۱۲

مرتد و منکر گردیده با آل و اولاد او عداوت ورزیده باشند درینصورت بر بعثت پیغمبر که مقصود ازان اصلاح امت است کدام فائده مترتب میشود و نیز باین حساب خیر القرون شر القرون میگردد و خیر الامم شر الامم میشود و خدا انصاف نصیب کند و السلام

مکتوب هژدهم در بیان عقیده اهل سنت و جماعت باجمال

حامد او مصلیا نوشته بود که از اختلاف شیعی و سنی در شان صحابه و اهل بیت رضوان الله علیهم اجمعین خاطر جمع نمیشود چرا که بنای اعتقاد اهل الملت بر اخبار است و خبر محتمل صدق و کذب است مگر متواترات که افادهٔ یقین نمایند و این قسم اخبار در ینباب کمتر است پس علاج تحصیل اطمینان چیست مخدوما این مسئله از ضروریات دین و ارکان ایمان نیست توحید باری و تصدیق نبوت بالاجمال برای نجات کافیست و ایمان مجمل منجی و مضمون کلمهٔ طیبه که تصدیق و اقراران آدمی مسلمان می شود همین است و در شان صحابه و اهل بیت رضوان الله علیهم اجمعین نیز حسن ظن مجمل و محبت بر حسب شرف صحبت و حسن خدمت آنها و بحسب قرابت اینها با جناب رسالت علیه الصلوة و التحیات بس است و مطالعهٔ تفصیل احوال آن بزرگان از کتب تاریخ بوجوب همچان فتنه رست چرا که منصب عصمت بمذهب اهل سنت مخصوص و مسلم بجناب حضرات انبیا است علیهم التحیة و الثناء و ممنوع است از غیر اینها اگرچه صدیقین و اولیا باشند پس گاهی از ایشان در معاملات ظهور بعض مخالفات اتفاق می افتد و آنهم قلیل زود مقرون بعفو میگردد و از غایت صفای باطن تبصفیه می انجامد و اینکه ارباب نفوس خبیثه قیاس بر خود کرده اثبات کینه و عداوت بالاستمرار در میانهٔ آن کار برسکینند و بران تفریعات کرده نقطه را دائره می نمایند از اعتبار ساقط است بدانند که انکار آن طبقه مستلزم انکار تاثیر وجود مبارک آنحضرت و مستوجب نفی فائده بعثت است مهذا فقیر روزی درین مسئله متامل بودم و از مبدء فیاض مسئلت طریق نجات از مهلکه این شکوک می نمودم این عبارت بر باطن فقیر وارد شد

قل آمنت بالله کما هو عند نفسه و برسول الله کما هو عند ربه و آله و اصحابه کما هو عند بنیه

و بدیهی است که این مطالب علیا فوق مراتب جمیع اختلافات است و تفویض امر بعلم الهی است جلشانه که مرتبهٔ نفس الامر است هیچ فرقه را در ینمقام مجال دم زدن نیست فالحمد لله علی نواله و الصلوة و السلام علی رسوله محمد و آله

مکتوب نوزدهم در بیان خلفا که موافق حدیث دوازده از قریش خواهند بود نوشته

بودند که در حدیث شریف وارد است که آنحضرت علیه الصلوة و السلام فرموده که بعد من دوازده خلیفه از قریش خواهند بود اهل سنت ازین دوازده تن خلفای اربعه که تصدی خلافت خاصه بودند و هشت تن دیگر از قریش که تسلط بر خلافت یافته اند و بهاد بر کفار و اعلاء کلمهٔ الحق کرده اند مراد می دارند و شیعه دوازده امام سلام الله علیهم را می گویند و باعتقاد تو

حق درین مسئله کدام جانب است خدا و خلق بجانب اهل سنت معلوم میشود بدانند که لفظ خلافت اعم است از آنکه ظاهری باشد یا باطنی و خلفای آنحضرت می باید که جامع خلافتین باشند و خلیفه آنرا می گویند که امر خلافت را متمشی سازد و تشتیت خلافت ظاهر موقوف بر قدرت و استطاعت است یعنی خزائن و افواج که شرط نفاذ حکم است ظاهر است بعد خلفای اربعه که سیاق خلافت کردند حضرت امام حسن علیه السلام تا شش ماه از حضرات ایما اظهار هیچ کی در هیچ وقتی قادر بر ین امر نبوده اند بتعبیر آنحضرت علیه الصلوة والسلام که خلفا از قریش باشند نیز مشعر بر همین است و اگر نه از اهل بیت یا از بنی هاشم میفرمودند و جمع بین المذهبین باین وجه میتوان کرد که ترویج ظاهر دین که موقوف بر اسباب ظاهر است و بجای روح آن قالب است از نفوس مزکی حضرات ائمه علیهم السلام واقع شده چنانچه صوفیه اهل سنت بر ثبوت قطبیت دوازده امام صلوات الله علیهم متفق اند و در ذات با برکات خلفای اربعه رضوان الله علیهم و حضرت امام حسن سلام الله علیه هر دو معنی جمع بوده و بعد صلح در میانه امیر شام و حضرت امام حسن سلام الله علیه تا حضرت امام مهدی صاحب الزمان خلافت باطنی باین حضرات تعلق داشته است و در ذات صاحب الزمان نیز هر دو معنی متحقق خواهد بود و خلافت ظاهری بخلفای دیگر اما تعیین عدد اثنا عشر در منصوص تکلفی میخواهد والسلام

مکتوب بستم در بیان توجیه ملالت حضرت عائشه از حضرت امیر المومنین علی رضی الله تعالی عنه

نوشته بودند که باحادیث صحیحه ملالت حضرت صدیقه رضی الله عنها از جناب مرتضوی رضی الله تعالی عنه در عهد مبارک نبوی صلی الله تعالی علیه وسلم و بعد ازان نیز قطع نظر از واقعه حرب جمل که باعث دیگر داشت ثابت است و این معنی خالی از اشکال نیست که از جناب صدیقه بسیار بعید است بمراحل که انحراف از حضرت مرتضی فرمایند با آنکه حضرت صدیقه خود روایت میکنند که حضرت مرتضی و فاطمه زهرا دوست ترین مردم بودند پیش آنحضرت صلی الله علیه وسلم و ماگاه در خلاف و نزاع طرفین معذور می باشند و حق هر دو جانب میباشد چنانچه در ینمقام مخفی نماند که در قضیه افک حضرت مرتضی چون اضطراب جناب رسالت مآب علیه الصلوة والتسلیمات احساس نمود باقتضای استیلای محبت و بفتوای مصلحت وقت بنا بر تسکین و تسلیه آنحضرت صلی الله علیه وسلم بعض الفاظ که باعث دل سردی آنحضرت علیه السلام از حضرت صدیقه گردد معروض داشت و استماع این خبر حضرت صدیقه را بوحشت آورد و چرا نیارد و تکلم مقربان بارگاه باینچنین کلمات در چنین اوقات موجب سقوط محب از نظر محبوب میگردد و ظاهر است که بالاتر ازین اذیتی نمی باشد پس انحراف حضرت صدیقه از حضرت مرتضی رضی الله عنهما بحکم غیرت محبت و اقتضای بشریت است که ازان چاره نیست نه از راه دیگر تا محبت باقیست این وحشت باقیست و تکلم حضرت مرتضی باین کلمات نیز نه از جهت

عداوت حضرت صدیقہ بودہ است کہ محبوب محبوب نیز محبوب می باشد بلکہ بجہت پیغمبر بودہ است صلی اللہ علیہ وسلم کہ ازان
نیز گزیر نبود و پس بہ نصورت ہر دو طرف حق ثابت است و ہر دو معذور اند بلکہ ما جور کہ بنای ہر دو امر بر محبت پیغمبر است
علیہ السلام چنانچہ دریافت و دلالت حضرت خیر النساء علیہ التحیۃ والثنا از جناب حضرت صدیق اکبر رضی اللہ تعالی عنہ از
احادیث صحیحہ بہ ثبوت رسیدہ و این محل وشبہہ است یکی آنکہ حضرت بتول با وجود تبتل و انقطاع از دنیا بر قدر قلیلی
از مال با وجود استماع جواب معقول از حضرت صدیق چرا املاک را کار فرمودند دوم آنکہ حضرت صدیق در مقام رعایت
فرزند رسول صلی اللہ علیہ وسلم درین امر سہل چرا مسامحت ننمودند جواب آنکہ طلب مال میراث کہ حلال تر ازان مالی در عالم
نمی باشد منافی ترک دنیا و بعید از تقوی نیست بلکہ قدر مال حلال را متقی بیشتر می شناسد و تا بضرورت باقیست از
احتیاج چارہ نیست و منع حضرت صدیق بحجت حدیث شریف است نحن معاشر الانبیاء لا نورث و چون حضرت
صدیق از زبان مبارک نبی معصوم این حدیث را شنیدہ باشند در حق صدیق قطعی است و مسامحہ درچنین امور
جائز نیست و تسلی نشدن حضرت خیر النساء با این جواب یا بایں جہت خواہد بود کہ ثبوت ارث بآیۃ توریث واقع شدہ
و این حدیث تا آنوقت ظاہر الجد شہرت ہم نرسیدہ باشد تا بر حضرت فاطمہ حجت تواند شد یا از راہ نازک مزاجی خواہد
بود کہ لازم صاحبزادگیہا ست وبحکم لا تبدیل لخلق اللہ ہیچ کمالی خصوصیات مزاجی را تغیر نمی تواند داد
شدت غضب حضرت موسی علیہ السلام تا دم واپسین زائل نشد و قصہ طپانچہ زدن آنجناب بروی ملک الموت علیہ السلام
مشہور است پس در نیصورت ہر دو معذور اند و ہر دو طرف حق ثابت می شود و اہل سنت را حسن ظن و تاویل حسن ظن در شان
طرفین واجب است والسلام علی من اتبع الہدی **مکتوب بست و یکم** در بیان التزام اتباع سنت سنیہ و تحصیل
مرتبہ حضور و جمعیت و آگاہی مخدوما انچہ از ضعف طالبان این زمان و طلب کشف و کرامت اینہا از درویشان
و عدم مبالات بہ نسبت قرن اول نوشتہ اند معلوم شد بر آنند کہ سفہا را میل مشایخ دیگر مرید گرفتن چہ ضرور است و ای
عقلای مخلصان ہر کہ التماس امر مذکورہ نماید تسلی او بایں مراتب باید کرد کہ او سبحانہ جلشانہ کہ حکیم حقیقی است بمنطوق آیہ کریمہ
قل ان کنتم تحبون اللہ فاتبعونی یحببکم اللہ بنای حب و رضای خود را کہ مقصود صوفیان جمیع طرق است بر اتباع
پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم نہادہ و آن طبیب حاذق را با موراتی و منہیاتی چند کہ بجای دوا و پرہیز اند برای اصلاح امت
کہ بعلت غفلت و معصیت مبتلا بودند فرستادہ ہر کہ این نسخہ بکار بست در صحت و شفا بر روی خود کشود و ہر کہ با نمود
خود را اضاع و تلف نمود این نسخہ را صورتی است و حقیقی صورتش نصیب عوام مسلمین است و آن بعد تصحیح اعتقاد بر حسب

کتاب و سنت استعمال جوارح است در امتثال امر و نهی و جزا آن منعمات حسی است و بس که صورت نجات است و حقیقت این نسخه خواص است تنویر قلب و تزکیهٔ نفوس است بریاضات و مجاهدات بارعایت صورت مذکوره و حاصل آن ظهور تجلیات و مکاشفات است صورت معجر بایمان و اسلام است و حقیقت عبارت از احسان که در حدیث آمده ان تعبد الله کانک تراه و صورت بی حقیقت در مرتبه دوای امراض ظاهر جلد است از قبیل اورام و خروج که به طلا و ضماد ازالهٔ آن کرده میشود بیفائده نیست مثل ظهور حقیقت بیصورت که غیر مفید است بلکه حقیقت نیست مگر الهی است اعاذنا الله منها و حقیقت بجای تنقیه است که اخراج مواد فاسده بران موقوف تا احتمال مکث مرض باقی نماند و کمال شفای مرض مهوده بجز اجتماع این هر دو میسر نمیشود ازین بیان باید دریافت چه از معالجهٔ آنجناب علیه السلام در طبائع اصحاب کرام چه آثار صحت و شفا بظهور رسید مخفی نیست که غیر از غلبهٔ محبت خدا جل و علا و بذل مجهود در اتباع و استرضای رسول او علیه تحیت و ثنا و لذت از طاعت و نفرت از معصیت امری نبوده و ماده بظهور آثار دوام حضور قلب و تهذیب نفس بوده و از برکت صحبت آنحضرت و استعمال نسخهٔ شریعت او حاصل شده بوده و از اذواق و مواجید قرون متاخره تکلم ننموده اند و با وجود حصول کمال صورت و حقیقت که زیاده بران متصور نیست بیشتر اهتمام بحفظ آنصورت که محافظ حقیقت و فائده آن شامل خواص و عام است کرده اند و اعتنا به شان کشف و کرامت نفرموده اند و این امور را از لوازم و شرائط کمال نداشته پس مریضی که طالب صحت کامله یعنی نسبت محمدیه باشد باید که اتباع سنت نبویه را بهتر از جمیع یافته و مجاهدات شتاسد و انوار و برکاتی که بران مترتب گردد افضل از همه فیوضات داند و همه مواجید و اذواق متعارفه را در جنب جمعیت باطن و دوام حضور اعتباری ننهند و در صحبت عزیزی که از این امور اثری دریابد او را نائب رسول خدا صلی الله علیه وسلم دانسته خدمتش لازم گیرد و بخورد و میزان این راه فریفته نشود اگرچه لایذ باشد **مکتوب نسبت و دویم در جواب** شاه ابو الفتح و بیان بعضی درجات طریقهٔ مجددیه التفات نامه سامی از خدمت مخدوم زاده گرامی بعد عمری رسید جان تازه رسانید و باعث تجدید و تقویت نسبت اخلاص گردیده و آنچه از آغاز و انجام سلوک نوشته اند بمطالعه درآمد ازین اطوار آثار که بظهور میرسد امیدها است علی الخصوص این امور حاصله را که مادهٔ غرور اکثر مردم میشود و قدر و قیمت نهادن و در طلب خدا جل و علا بما فقر از مراد مراد آوردن و دست بدرویزه کشادن از تلاطم بحر وحدت وجود بر کنار بودن و نسبت حضرات خمسه که ریاضات ایشان اتباع سنت سنیه و معارف شان اسرار حقائق شریعت علیه است آرزو نمودن دلیل طهارت طلب و علو همت است بارگ الله فی برکاتکم و اعلی درجاتکم مخدوما آنچه ثمرات افادات حضرت والد ماجد و حضرت میان همت خان صاحب

از واردات غریبه و احوالات عجیبه و استیلاء غلبات ظهور وحدت به تحریر آمد همه آثار تلوینات لطیفه قلب است و مقام تمکین و منتهای این لطیفه از تنگنای امکان برآمده بوسعت آباد مقدمه وجوب رسیدن است در دائره ظلال اسماء و صفات که مبادی تعینات عالم اند سیر کردن و در ظل خاص که مبدء التعین امر است فانی شدن و همان ظل بقا حاصل نمودن است و این معنی معبر است در اصطلاح قوم بفنای قلب و ولایت صغری که ولایت اولیا است و معارف وحدت وجود از ولایت ظلی که محل سکر است ناشی و در این مقام در غمن قلب نفس را هم رنگی از فنا میسر میگردد و اثر حصول این ولایت دوام حضور است با حق جل شانه بمرتبه که غفلت عارض نشود و تعلق ماسوا نماند مطلقا و بالاتر ازین مقامیست که سیر سالک در اصول این ظلال که مسمی باسماء و صفات اند واقع میشود و معامله با لطیفه نفس می افتد که از عالم خلق است چنانچه در مقام سابق با قلب و لطائف اربعه دیگر که از عالم امر اند و عروج آنها تا بمرکز ظلال است کار افتاده بود در اینجا نفس را حقیقت فنا حاصل میشود و اماره مطمئنه میگردد و عدو مخالف محب موافق میشود و استحقاق دعوت و ارشاد هم میرساند و چون این مقام فرق بعد الجمع است تمیز صحیح حاصل کرده سر وحدت شهودی که خبر از غیریت حق از خلق میدهد مفهوم می نماید و وصول بانیمقام عالی ملتزم مرضیات محبوب حقیقی جاشانه بودن و اجتناب از ممنوعات او نمودن است بحیثیکه کلفت از میان برخیزد و شریعت مقتضای طبیعت گردد و اعتقاد و عمل حسب کتاب و سنت بلا تامل و کلفت میسر آید و انیمقام معبر است بفنای نفس و ولایت کبری که ولایت انبیا است علیهم الصلوات و به برکت اتباع آنحضرت خواص امت را نیز حاصل است و در اینجا سیر سالک در کمالات اسمای صفات که تعلق باسم هو الظاهر دارند واقع است و فوق آن ولایت ولایت ملائکه است که معبر بولایت علیا است و در اینجا سیر در کمالات متعلقه هو الباطن است و فائده حصول آن ولایت قابلیت تجلی ذات بهم رسانیدن است و عالی تر از نیمقام کمالات نبوت و رسالت است اینجا با وجود عدم جواز انفکاک اسماء و صفات از حضرت ذات تعالت و تقدست تجلی مجرد ذات مشهود و عارف میگردد و اینجا سر و کار بعناصر اربعه که اصول لطیفه نفس اند می افتد یعنی در ولایت علیا بعناصر ثلثه سوای خاک و در کمالات نبوت بعنصر خاک فقط و هر گاه ذات عالیه را اعتبارات و شئونات بسیار است بالاتر ازین کمالات نیز مقامات ثابت و در محل خود مذکور و مهم ترین مقاصد درین راه تحصیل فنا قلب و فنا نفس است و مراتب دیگر مبنی برین هر دو فنا است و در هر مقامی ازین مقامات مسطور عروجی و نزولی است

وفنا و بقا آنچه محرر گردید موافق تحقیق حضرات مجددیه رضوان الله علیهم اجمعین و مناسب مذاق اکابر متقدمین
است اما مشایخ دیگر احتمالها در بینا باب دارند که باعث سالکان میگردد و این طور تقدیم جذبه بر سلوک است
و هرچند تاثیر نفس مفید شیخ را در باطن مرید مدخلی تمام است استعداد مستفید نیز شرط است و از روی صحبتها
بسیار است خدا بداد داد شما برسد و السلام سطری چند مکتوب شاه ابوالفتح که متضمن فوائد بعضی اشغال چشتیه
است شغلی فرمودند که بعد کثرت مزاولت آن از مغاک سینه آوازی بسیط ممتد مثل دوی نحل محسوس
گردیده هر روز در تزاید بود تا آنکه رفته رفته او را حرکت قلب صنوبری را که ثابت ذوالابتداء والانتهاء
است و حمل آن بر اسم جلاله صحیح درگرفت و آواز بسیط ممتد ساخت چنانکه از ابتدا قلب با نظر که مقام
روح است یک لخت آوازی مستطیل گردیده همگی سطح سینه را فراگرفت و همان آواز بعد مدتی آنقدر استیلا
نمود که در تمام بدن سرایت کرد حتی که وقت توجه بکموازان صورت خالی نیست آنقدر مغلوب میکند که توجه
بالوفات طبیعی بتکلیف دست میدهد و ملاحظه غیر از میان مرتفع میشود و سیر بآن حضرت ذات در اعیان
موجودات تا دیر مشهود میگردد و چون قدری افاقت بهم میرسد مصدر حالات عجیبه و مکاشفات غریبه میشود چنانچه
اگر همین صورت متوجه قبر عزیزی کند کشف احوال صاحب قبر میسر گردد و اگر تفحص کوائن مستقبله نماید در اغلب
اوقات بی کم و کاست برمی آید و اگر سوی مردی کرفی الجمله استعدادی داشته باشد متوجه شود تاثیر حرارت
آثار در دل احساس میکند بمثابه ذکر روح قدری میسر بود الحال آن آواز بدان ممتزج گردیده تفرقه در ذکر
قلب و روح مشکل شده صرح الجر بکلتیهما **مکتوب بست و سیوم** در بیان مسئله توحید وجودی
برخوردار ا مسئله وحدت وجود حسب التماس شما مرقوم میگردد بدانند که در شرح کتاب مراتب سته می نویسند که حضرت
بعلم قدیم خویش حقایق کلیه و جزئیه را میداند و علم بشی مستلزم لوجود آن شی است در علم پس باید که اشیا تمامها موجود
بوجود علمی از لی باشند ازین راه است که صوفیه با عیان ثابته فی العلم قائل اند چون در وجودات اشیا در مرتبه علم که
نزد قوم مسمی است بباطن وجود تقدم و تاخر زمانی نیست بخلاف وجود خارجی که تقدم و تاخر دران بدیهی باید که وجود
علمی غیر وجود خارجی باشد و باید که مقدم بران بود مانند تقدم اصل بر فرع و تقدم ذی محل بر محل و کیفیت صدور
وجود خارجی اشیا از وجود علمی آنها آنست که چون حق تعالی میخواهد که صورتی را از صور علمیه در خارج که عبارت
است از وجود منبسط و مسمی است نزد قوم بظاهر وجود موجود گرداند آثار مطلوبه بالصوره را ازان صورت

بظهور آرد و درمیانهٔ آنصورت و نور این وجود نسبتی معلوم الذهنیه و مجهول الکیفیة پیدا میکند و مرات وجود منبسط بظل عکس آنصورت منصبغ مینماید بطوریکه آن انصباغ بر هم زن اطلاق وجود نگردد و لله المثل الاعلی چنانکه عکس رای در وقت مقابلهٔ مرات در مرات پیدا می شود و نور مرات بدان منسلوب نمیگردد و عقل بعد تامل صحیح صورت مرئیه همدیگر اند یعنی شکل و لون و مرائیة نمیتواند گفت که آنجا نه دخول است و نه ارتسام اگرچه بظاهر فهم عوام صورت مرئیه و صفت مرائیه در یکطرف است که مرات باشد و بحسب حقیقت هریکی از صورت و مرائیه صورت از مرات پیدا است و تقعر و تحدب مرات از صورت هویدا است مولانای جامی در مراتب ستة میفرمایند اگر وجود را برمراتب اعتبار کنند ظاهر در وی آثار و احکام صور علمیه است نه ان صور بنفسها لان الاعیان الثابتة فی العلم ما شمت رایحة الوجود فی الخارج و اگر صور علمیه را مرات قرار دهند ظاهر در وی تجلیات اسما و صفات و شیونات حضرت وجود است نه وجود بعینه چنانچه شان مرات کونی و خزانهٔ علم بمثابهٔ صفحهٔ منقوشی است و وجود منبسط بجای آئینهٔ صیقلی در مقابل آن نه نقشی ازان صفحه برآمده و نه صورتی در مرات وجود درآمده که خروج صورت علمیه از مرتبهٔ علم مستلزم جهل است و دخول صورت در مرات وجود موجب قیام حادث بقدیم و این هر دو محالست پس در میانهٔ باطن وجود و ظاهر وجود از انعکاس آثار و احکام طرفین طلسمی است برپا که مبرا است در اصطلاح قوم بمرتبهٔ وهم و دائرهٔ امکان که متضمن تنزلات ثلثهٔ امکانیه است از تنزلات خمسهٔ مشهوره یعنی تنزل روحی و مثالی و جسدی چنانچه مرتبهٔ علم واجبی متضمن دو تنزل وجوبی است یعنی وحدت و واحدیت هر دو عبارت است از ملاحظهٔ او سبحانه شیونات صفات خود را اجمالا و تفصیلا در مرتبهٔ علم و میگویند که در خارج غیر از وجود احد هیچ شی را تحقق و ثبوتی نیست و کثرت مرئیه در مرتبهٔ وهم کائن است و حکمت بالغهٔ زین وهم را التفاتی داده است بنا بر آثار ابدی بر آن نهاده نه دهی است که برفع وهم مرتفع گردد مراد قوم از اطلاق وهم بر نیمرتبه آنست که این کثرت را حقیقتی دیگر نیست همان وجود واحد درین مرآت وجود منبسط تجلیات کثرت متجلی شده است و منشار تعدد تجلیات متکثرهٔ شیونات است که در حضرت وجود مندمج بود اند و در مرتبهٔ علم منفتح شده مثل انفتاح شجر از بذر حقایق ممکنات گردیده است و عکوس آن حقایق در مرات وجود منبسط افتاده مسمی بعالم شده و چون وجود وهمی اشیا حقیقتی دیگر ندارد بلکه عکس وجود علمی است و در نفس امر اشیا بهمان وجود علمی موجود اند و از مرتبهٔ علم برنیامده اند چنانچه مذکور شد و علم صفتی است از صفات الهیه است و صفات عین ذات اند بزعم صوفیه وجودیه پس باین تقریر وجود اشیا عین موجود حق باشد چنانچه حضرت شیخ اکبر رحمة الله علیه

میفرمایند ان شئت قلت حق و ثابت شد که غیر از وجود واحد در خارج موجودی نیست و انیست معنی وحدت وجود و یعنی مکشوف و مشهود این حضرات است رحمة الله علیهم این مکتوب بر پیروان حضرت شیخ عبدالاحد نبیرهٔ حضرت مجدد الف ثانی است رحمة الله علیهم طریقی که بتسلیک آن قیوم ربانی حضرت مجدد الف ثانی شیخ احمد سهرندی رضی الله تعالی عنه و نفعنا ببرکاته مخصوص اند اجمال آن بر نهمنوال است که انسان مرکب از اجزای عشره است و آنرا لطائف عشره می نامند پنج ازان از عالم خلق و آن نفس و عناصر اربعه است و پنج از عالم امر یعنی عالمی که از اوصاف و لوازم جسمانی منزه و مبرا است و آن قلب و روح و سر و خفی و اخفی است حقتعالی بعد تسویهٔ هیکل جسمانی انسانی که از اجزای عالم خلق ترتیب و ترکیب یافته بود هر یکی را از خمسهٔ عالم امر که فوق العرش بلامکانی موصوف اند بموضع از مواضع جسمانی انسانی که مناسبتی بآن داشت تعلق بخشید تا انسان جامع خلق و امر شود و مستحق اسم صغیر گردد پس اول مشغول بلطیفه میکنند و آن تعلق دارد بمضغه که زیر پستان چپ متعلق است و آنرا قلب صنوبری میخوانند و طریق مشغولی چنان است که سالک متوجه بقلب صنوبری شود بداند که این مضغه بشابه حجره است که آن لطیفه بآن تعلق دارد و اسم مبارک الله را بران مضغه جاری گرداند و در آنوقت دم زیر ناف حبس کند و زبان بکام چسپاند جمیع حواس یکسو کرده توجه تمام بقلب صنوبری نموده مسمای اسم مذکور بصفت بیچون و بیچگون ملاحظه نماید و تصور صورت قلب و تصور نفس الله و صفتی از صفات مثل سمیع و بصیر و حاضر و ناظر هیچ ننماید و دم تا آنوقت نگاهدارد که در حضور فتور و خللی نیفتد و بدین طریق مداومت نماید و در اوقات چه نشستن و برخاستن و چه خوردن و آشامیدن و چه گفتن و چه خفتن شعور باقی باشد در نگاهداشت جهد بلیغ نمایند البته بفضل الهی حرارت و گرمی و شوق و ذوق خواهد یافت و آثار و انوار آن مترتب خواهد شد و نور قلب را زرد مقرر نموده اند فنا یعنی هم دست خواهد داد و چیزی دران غیبت بقدر استعداد بران خواهد گشاد و کمال گشایش این لطیفه آنست که در فعل حق سبحانه تعالی فانی گردد و بهمان فعل باقی شود پس سالک در نیوقت خود را مسلوب الفعل و بیکار خواهد یافت و تمامی افعال خود را افعال حقتعالی خواهد دانست و معلوم و مشهود او بغیر حق جل و علا نخواهد ماند ماسوا مطلقا فراموش خواهد شد و این فراموشی کسی را تادت دراز و کسی را تا تمام عمر میماند بحدی که اگر بتکلیف او را یاد دهند بیاد نمی آید سالک در نیوقت داخل دائرهٔ ولایت می شود و این مرتبه را تجلی فعلی و فنای قلب می نامند و ولایت این لطیفه زیر قدم حضرت آدم علی نبینا و علیه الصلوٰة والسلام است هر که آدمی المشرب باشد وصول او بجناب حقتعالی و تقدس از همین لطیفه خواهد بود و سیر او بر سائر

لطائف نخواهد افتاد مگر آنکه مرشد کامل بهمت خویش
راست است تعلق دارد و این لطیفه بفنا و بقا در صفات
در سیر این لطیفه صفات خود را از خود منسوب می یابد و بحق منسوب
می شناسد که حق تعالی می شنود و می بیند و خود نه سمع دارد و نه بصر و حصول این
نور این لطیفه سرخ است و ولایت این لطیفه زیر قدم حضرت ابراهیم علی نبینا و علیه الصلوة
ابراهیمی المشرب باشد وصول بجناب تعالی و تقدس بعد قطع لطیفه قلب این همین لطیفه خواهد بود و
سر کما بین وسط سینه و قلب تعلق دارد مشغول میکنند و این لطیفه را تجلی شیونات ذاتیه فنا و بقا حاصل می شود
و این لطیفه را نور سفید نشان میدهند و ولایت این لطیفه زیر قدم حضرت موسی علی نبینا علیه الصلوة والسلام است
و وصول موسوی المشرب بجناب تعالی و تقدس بعد مراتب سابقه از همین لطیفه خواهد بود من بعد بلطیفه
خفی که بما بین روح و وسط سینه تعلق دارد مشغول میکنند فنا را این لطیفه در صفات سلبیه است و نور این
لطیفه را نور سیاه معین کرده اند و ولایت این لطیفه زیر قدم حضرت عیسی است علی نبینا و علیه الصلوة والسلام
و وصول عیسوی المشرب بجناب او تعالی و تقدس بعد قطع درجات سابقه از همین لطیفه خواهد بود و من بعد بلطیفه
اخفی که بوسط سینه تعلق دارد مشغول میسازند فنا را این لطیفه تجلی مرتبه برزخیه و مرتبه غیبیه و مرتبه احدیت مجرده است
می شود و نور این لطیفه را نور سبز فرموده اند و ولایت این لطیفه زیر قدم حضرت افضل المرسلین خاتم النبیین صلی الله
علیه وسلم و آله و اصحابه افضل الصلوة و اتمها و اکملها هر که محمدی المشرب باشد وصول بجناب تقدس و تعالی این همین
لطیفه خواهد بود بعد طی مراتب سابقه لطیفه قلب را از تجلی ظلال صفات نصیبه است و سیر در دائره ظلال ولایت
صغری که ولایت اولیا است و لطیفه انس را از تجلی صفات بهره است و سیر در دائره صفات ولایت کبری که
ولایت انبیا است علیهم السلام و از عناصر اربعه سه عنصر را غیر از خاک از تجلی صفات باعتبار اسم الباطن حصه است
چنانچه نفس را از تجلی صفات باعتبار اسم الظاهر نصیبه بود و سیر درین دائره ولایت ملائکه است و عنصر خاک را
از تجلی ذات بهره است که کمالات نبوت است و بعد از حصول کمال لطائف عشره و فنای آنها تجلی بر هویت
وحدانی افتد چون که از لطائف خمسه عالم امر فراغ حاصل می نمایند و معامله با لطائف عالم خلق می افتد و این
نفس مطمئنه میگردد و برضا مشرف می شود و اسلام حقیقی حاصل میکنند بعده در اصول عناصر اربعه سیر واقع می شود

عناصر اربعه اند اول نفس

ہت وکمالات رسالت و کمالات اولوالعزم حاصل
رسی و اثبات میکنند باین طریق کہ حبس بدستور سابق نموده
موضع لطیفہ نفس ہست میرسانند و آنرا بجانب راست آورده الا اللہ
بہ ہی نہ گذارد او بر لطائف کہ در سینہ جا دارد واقع شود و لا خطری نمایند کہ مقصود
یت بجز ذات بیچون و آنرا باز گشت می نامند چون در یکدم عدد ذکر بیست و یکعدد رسد
در ہر روز بکنند کہ یک ہزار از ضربت بحساب آید اما بشرطیکہ مقرون بشرائط باشد پس ثمره فنا مترتب
بران خواہد شد ۵ دادیم ترا از گنج مقصود نشان ۵ اگر نرسیدیم تو شاید برسی ۵ گفت فقیر راقم
عفی عنہ متاخران این طریقہ از عدم فرصت سالکان بعد القای حرکت ذکر در لطائف عشره کہ از روے
ترکیب ہفت اند آثار تہذیب لطیفہ قلب من بعد تہذیب لطیفہ نفس اختیار کرده اند کہ در ضمن سیر این
ہر دو لطیفہ لطائف اربعہ عالم امر را نیز رنگی از فنا و بقا و عروج و صعود تا باصول خود حاصل میشود و بتدریج
بکمال خود میرسند و حبس و ذکر اسم ذات مسموع از حضرت ایشان و معمول از اصحاب ایشان
نیست حرکت قلبی چندان ضرور نیست مقصود توجہ الی اللہ ہست این کہ متضمن بعضی فوائد بود تبرکا
نوشتہ ناالحمد للہ کما یحب ربنا و یرضی و صلی اللہ علی سیدنا محمد و علی آلہ و اصحابہ و بارک وسلم ۵

تمت

الحمد للہ علی احسانہ کہ در ین زمان فرخی اقتران کتاب فیض انتساب مقامات مظہری از رشحات کلک جواہر سلک
قطب زمان شاہ غلام علی شاہ رحمہ اللہ در مطبع مجتبائی واقع دہلی باہتمام جناب مولوی حافظ محمد عبد الاحد صاحب
با وائل ماہ شوال المکرم سنہ ۱۳۰۹ ہجری حسن انطباع یافتہ مقبول طبائع
صاحب دلان گردید فقط

لطیفہ پنجم در بیان معمولات مظہریہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم ذکر طریق کیفیت ختم حضرات خواجگان رضی اللہ عنہم بہر نیتی و مقصدے کہ خوانند باید کہ اول دست بر داشتہ سورہ فاتحہ یکبار بخواند و بعد ازان سورۂ فاتحہ بالبسم اللہ ہفت بار بعد ازان درود صد بار بعد ازان الم نشرح بالبسم اللہ ہفتاد و نہ بار بعد سورہ اخلاص بالبسم اللہ ہزار و یکبار بار سورہ فاتحہ بالبسم اللہ ہفت بار بعدہ درود صد بار بعد ازان فاتحہ خواندہ ثواب این ختم بارواح حضرات بزرگوار کہ این ختم بالیشان منسوبست باید گذرانید زیرا کہ در تعیین اسامی این اکابر اختلافست بعد ازان از جناب خدائے عزوجل حصول مطالب بتوسل این بزرگواران باید خواست و تاسر انجام مقصد مداومت باید نمود واللہ ﷻ مُیَسِّرٌ لِکُلِّ عُسْرٍ یک کس تنہا بخواند یا زیادہ ہر قدر کہ باشند بر سبیل تقسیم امار عایت وتر اولیست کہ اللہ ﷻ وَتُرٌ یُحِبُّ الْوِتْرَ وَاللہُ النَّاصِرُ وَالْمُعِیْنُ و در ختم معمولی خانقاہ عالیجاہ بعد فاتحہ آخر دعا باواز بلند میخوانند کہ ثواب این کلمات کہ درین حلقہ خوانده شد بارواح طیبات حضرات علیہ طریقہ نقشبندیہ رضوان اللہ علیہم گذرانیدیم و از حق سبحانہ و تعالی امداد و اعانت بوسطۂ ایشان میخواہیم کہ ابواب فتوحات ظاہری و باطنی حضرت مرزا صاحب و جمیع یاران ایشان مفتوح گرداناد و در ختم حضرت مجدد رضی اللہ تعالی عنہ نیز ہمچنین دعا معمول بود ذکر طریق کیفیت ختم حضرت مجدد رضی اللہ تعالی عنہ برای حصول جمیع مقاصد و حل مشکلات دینی و دنیوی مجربست اول درود صد بار بعد ازان کلمۂ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّۃَ اِلَّا بِاللہِ بی زیادتی بران پانصد بار بعد ازان نیز درود صد بار ہمیشہ باید خواند تا مطلب حاصل شود و حل مشکل گردد و نیز بعضی اکابر نوشتہ اند کہ بجہت حصول ترقیات و مزید درجات دینی و دنیوی برین چند اسم از اسمای حسنی کہ بمقصد مناسبت داشتہ باشد مداومت باید نمود ہر روز صد بار یَا فَتَّاحُ و صد بار یَا وَہَّابُ و صد بار یَا رَزَّاقُ و صد بار یَا مُعِزُّ و صد بار یَا رَافِعُ و صد بار یَا سَلَامُ بشب یا بروز ہر گاہ میسر شود اما در وقت عذر و فتور نیفتد وَاللہُ النَّاصِرُ وَالْمُعِیْنُ و مداومت دعای حزب البحر کہ از برای قاری ہم بجای شمشیرست و ہم سپر نیز از معمولات خانقاہ شمسیہ است حَرَسَہَا اللہُ تَعَالٰی مِنْ جَمِیْعِ الْبَلِیَّاتِ وَالْاٰفَاتِ و سورۂ لایلاف کہ حِصَارٌ لِکُلِّ بَلَاءٍ نیز بنیت رفع شر یازدہ بار و یا یکصد و یکبار در روز و اول و آخر ہفتہ با ہر ور

قلعہ الکیست بنائے ہر بلا ۱۲

بعد نماز فجر بخوانند **ذکر طریق کیفیت فاتحه بارواح مشائخ و عزیزان** معمول چنین بود که اول از یاران
می پرسیدند که نزد کسی ختم تهلیل یا ختم قرآن هست چون اجابت مینمودند میفرمودند که ده بار قل هو الله با بسم الله
بخوانید بعد ازان میفرمودند که ده بار درود بخوانید بعد ازان میفرمودند که ده بار سُبْحَانَ اللهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَا إِلٰهَ
إِلَّا اللهُ وَاللهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ. بخوانید بعد ازان برای بعضی میت این کلمه
تیز زیاده میکردند که ده بار اَللّٰهُمَّ اغْفِرْهُ وَارْحَمْهُ بعد ازان دست برداشته سورهٔ فاتحه خوانده بآواز بلند
میگفتند که ثواب این کلمات طیبات که درین حلقه خوانده شد و ثواب ختم تهلیل و ختم قرآن مجید بروح فلان
بگذرانید یاران میگفتند که گذرانیدیم رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ بعد ازان آهسته در حق او دعای مغفرت
میخواستند اما در فاتحه پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم باین عبارت میگفتند که ثواب این کلمات طیبات و ختمهای تهلیل و کلام
مجید و ثواب این نیاز مختصر بروح پرفتوح مقدس مطهر منور حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم گذرانیدیم بعد ازان
آهسته تکرار این کلمات مینمودند اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنَا مَحَبَّتَهُ وَشَفَاعَتَهُ وَاتِّبَاعَهُ و در فاتحه بعض مشائخ طریقت و اکابر
دین همچنین این کلمات را تکرار مینمودند و نام ایشان بتعظیم تمام می بردند بعد ازان برای دریافت آثار قبولیت آن نیاز
زمانی مراقبه نموده فاتحه میخواندند **ذکر طریق کیفیت تعویذ برای هر مرضی و دردی که باشد**
معمول چنین بود هرگاه میخواستند که کسی را تعویذ دهند این کلمات را نوشته عنایت میفرمودند و میگفتند که در بازو
و یا در گلو بندد بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّاتِ كُلِّهَا مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ بِسْمِ اللهِ الَّذِي
لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ الْعَلِيِّ
الْعَظِيمِ وَصَلَّى اللهُ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ یا حضرت
مجدد رضی الله تعالی عنک صاحبین حرز را در ضمن تو سپردیم **تعویذ برای طفل** بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَّةِ مِنْ كُلِّ عَيْنٍ لَامَّةٍ وَمِنْ شَرِّ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَّةٍ حَصَّنْتُ بِحِصْنِ أَلْفِ أَلْفِ لَا حَوْلَ
وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ وَصَلَّى اللهُ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ
تعویذ برای رفع تب لرزه بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَى إِبْرَاهِيمَ
وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ بِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَصَلَّى اللهُ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ
وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ **ذکر طریق کیفیت تعویذات دیگر که فقیر را اجازت آنها رسیده برای دفع**
حمرهٔ یعنی سرخ باده این دعا هفت بار بخواند و از سکین اشارت کند بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى

مُحَمَّدٍ وَّعَلٰی اٰلِ مُحَمَّدٍ کَمَا بَارَکْتَ وَسَلِّمْ بِسْمِ اللّٰهِ الْعَظِیْمِ الْحَلِیْمِ الْکَرِیْمِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ رَبِّ الْعَرْشِ الْعَظِیْمِ
بِعِزَّتِهٖ وَقُدْرَتِهٖ وَسُلْطَانِهٖ اَیَّتُهَا الْحُمْرَةُ جَآءَتْکِ جُنُوْدٌ مِّنَ السَّمَآءِ وَقَالَ سُلَیْمَانُ اَیَّتُهَا
الرِّیْحُ اَجِیْبِیْ دَاعِیَ اللّٰهِ وَمَنْ لَّمْ یُجِبْ دَاعِیَ اللّٰهِ فَمَا لَهٗ مِنْ مَّلْجَاٍ وَّمَا لَهٗ مِنْ ظَهِیْرٍ بِسْمِ اللّٰهِ
وَالثَّنَآءُ الطَّیِّبُ عَلَی اللّٰهِ اَللّٰهُ یَکْفِیْکِ مِنْ دَآءٍ یُّؤْذِیْکِ وَمِنْ کُلِّ اٰفٍ یَّعْتَرِیْکِ لَا حَوْلَ
وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِیِّ الْعَظِیْمِ وَصَلَّی اللّٰهُ عَلٰی خَیْرِ خَلْقِهٖ مُحَمَّدٍ
وَّاٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَسَلَّمَ تَسْلِیْمًا کَثِیْرًا بِرَحْمَتِکَ یَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِیْنَ

برای دفع دردِ چشم دو بار فَکَشَفْنَا عَنْکَ غِطَآءَکَ فَبَصَرُکَ الْیَوْمَ حَدِیْدٌ بعد نماز مکتوبہ می خواند

برای دفع جدری یعنی چیچک بر ریسمان نیلگون سورۃ الرحمن بخواند و چون فبای آلاء ربکما تکذبان برسد
ہر بار بر ہر این کلمہ بران ریسمان عقد زند و در گلوی طفل بندد انشاء اللہ تعالی اثر آن ظاہر نگردد و اگر ظاہر گردد

حضرت سید **برای شفای مریض** آیات شفا کہ شش آیت ست در کاسہ چینی نوشتہ حروف آنرا از آب
شستہ بخورد و آیات آنست یَشْفِ صُدُوْرَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِیْنَ ۙ وَشِفَآءٌ لِّمَا فِی الصُّدُوْرِ ۙ وَیَخْرُجُ مِنْ
بُطُوْنِهَا شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ اَلْوَانُهٗ فِیْهِ شِفَآءٌ لِّلنَّاسِ ۙ وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ
شِفَآءٌ وَّرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِیْنَ ۙ وَاِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ یَشْفِیْنِ ۙ قُلْ هُوَ لِلَّذِیْنَ اٰمَنُوْا هُدًی
وَّشِفَآءٌ **و نیز برای شفا** ختم اسم مبارک یا سلام یک لک و بست و پنجہزار بار مجرب بست چنانچہ حضرت
مولانا مولوی ثناء اللہ پانی پتی سلمہ اللہ تعالی برای شفای حضرت ایشان این ختم خواندہ بودند خدا تعالی از برکت
این اسم شفا بخشید **برای محافظت زراعت** بر کاغذ نوشتہ در سفالہ آب نارسیدہ بند کردہ در میان
تختہ آن کشت دفن کند بسم اللہ الرحمن الرحیم اَللّٰهُمَّ یَا رَزَّاقَ الْعِبَادِ یَا خَلَّاقَ الْخَلَآئِقِ یَا فَاطِرَ
السَّمٰوٰتِ وَیَا مُنْبِتَ الزَّرْعِ فِی الْاَرْضِ وَالنَّبَاتِ وَیَا مُجِیْبَ الدَّعَوَاتِ اِدْفَعْ عَنْ هٰذَا الزَّرْعِ شَرَّ
الْهَوَامِّ وَالْوُحُوْشِ وَشَرَّ الْفَارَةِ وَالْحَنَازِیْرِ الْمُفْسِدَةِ وَارْزُقْنَا رِزْقًا حَسَنًا وَّصَلَّی اللّٰهُ
عَلٰی خَیْرِ خَلْقِهٖ مُحَمَّدٍ وَّاٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ اَجْمَعِیْنَ **برای دفع پریشان خوابی** نوشتہ در گلوبند بسم اللہ الرحمن
الرحیم اَعُوْذُ بِکَلِمَاتِ اللّٰهِ التَّآمَّاتِ مِنْ غَضَبِهٖ وَعِقَابِهٖ وَشَرِّ عِبَادِهٖ وَمِنْ هَمَزَاتِ
الشَّیٰطِیْنِ وَمَا یَحْضُرُوْنَ بِهٖ وَصَلَّی اللّٰهُ عَلٰی خَیْرِ خَلْقِهٖ مُحَمَّدٍ وَّاٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ اَجْمَعِیْنَ
برای دفع آماس گلو بروز دوشنبہ یا جمعہ نوشتہ در گلوبند بسم اللہ الرحمن الرحیم یَا اَللّٰهُ یَا

مُوَيُوَسِّعُ فِي اللَّوْحِ **برای دفع بواسیر** نیز در روز مذکوره نوشته در کمر بندد بسم اللہ الرحمن الرحیم
یَا رَحِیمُ کُلِّ صَرِیخٍ وَمَکْرُوبٍ یَا رَحِیمُ وَصَلَّی اللہُ عَلٰی خَیْرِ خَلْقِہٖ مُحَمَّدٍ وَّ اٰلِہٖ وَاَصْحَابِہٖ اَجْمَعِیْنَ
ذکر طریق کیفیت استنجا باب [illegible] میفرمودند که طریق مسنون در استنجا آنست هرگاه مستنجی از استنجا بگلوخ فارغ
شود باید که اول آب بر دست راست خود بریزد و تا بند دست سه بار بشوید بعده بر دست چپ بریزد و سه بار
بشوید بعد ازان هر دو را جمع نموده سه بار بشوید و همچنین بعد از استنجا و پیش از وضو بعمل آرد بعد ازان کناره مخرج
جانب راست سه بار از سه غرفه بشوید بعد ازان کناره چپ را بسه غرفه بشوید بعده میانه مخرج را همچنین سه بار از
سه غرفه بشوید بعد ازان آب را بر تمام مخرج بریزد و سه بار بشوید و بمبالغه بمالد بعده تری آب از دست یا از خرقه
پاک کند مگر در ماه رمضان المبارک که مبالغه دران نکند از خوف احتمال سرایت آب در جوف چنانکه در مضمضه پس
مستنجی را باید که درین ماه برای استنجا آب بزور کشاده ننشیند و مخرج را بمبالغه نمالد تا رطوبت در جوف سرایت نکند
و موجب فساد روزه نگردد بلکه صائم را درین ماه احوط آنست که عادت قضای حاجت بشب گیرد تا احتیاج
استنجا آب در روز نیفتد و اگر ضرورت شود باید که در استنجا اکتفا بگلوخ نماید و استنجا آب بشب کند که معمول مشائخ
همچنین بود **ذکر طریق کیفیت وضو** معمول چنین بود که در طهارت آب را سه بار بغ وضو احتیاط بلیغ منمود
که فوق آن متصور نیست و رعایت جمیع مذاهب در جمیع احکام صلوة در وضو آن قدر مرعی میداشتند که هیچ ادبی از
آداب در وقتی از اوقات اصلا فروگذاشت نمیشد زیرا که میفرمودند هر چه در مذهبی سنت ست یا ادب در دیگر مذهب
بعینه همان فرضست یا واجب پس سالک را رعایت این همه ضرورست ازینجاست که میفرمودند فقیر مامورست
باقامت امر امامت تا رعایت جمیع احکام مطابق همه مذاهب کرده آید و آب در شستن ذراعین از جانب آرنج
میریختند و بطرف سر انگشتان فرو میکشیدند و میفرمودند که حضرت شاه ولی اللہ صاحب نیز درین معامله با فقیر
مشارکت دارند و در شستن هر دو پای مبالغه تمام منمودند و میفرمودند که خلقت رجل مثل خلقت ابل ست یعنی
بسیار کج و ناراست واقع شده که آب با آسانی بران جاری نمیتوان کرد مگر بتکلف و مبالغه پس باین عبارت یاران
را نیز اشارت بمبالغه در شستن این هر دو اعضا مینمودند وَوَیْلٌ لِّلْاَعْقَابِ مِنَ النَّارِ نیز اشارت باینمعنی ست
و همیشه باوضو می بودند و اصحاب را نیز بمداومت آن تاکید بلیغ رفتی و میفرمودند دوام وضو از لوازم این طریقه
است خاصة در اوقات طعام و در اوقات منام سالک را وضو ضرورست و اگر شکسته شود زود وضو بکند
و در صورت عذر تیمم نیز روا ست همچنین در خانقاه مشائخ و زیارت پیران بی وضو نباید رفت که از آداب

طریقہ است ہر کرا در خانقاہ بی وضو میدانستند بسیار عنف و خشونت میکردند و میفرمودند کہ عجبست کہ یاران طریقہ ہنوز از آداب خانقاہ خبر ندارند کہ بی وضو می آیند **ذکر طریق کیفیت صلوٰۃ** معمول چنین بود کہ صلوٰۃ خمسہ را در اوقات مخصوصہ و مستحبہ ادا می نمودند در غایت اعتدال رکوع و سجود و قیام و قعود و قومہ و جلسہ بجا می آوردند و میفرمودند کہ شریعت عبارت از ہمین اعتدال و اقتصاد است و دست را بر بر سینہ می بستند و میفرمودند کہ این روایت اصحست از روایت زیر ناف اگر کسی گوید کہ در نصوص خلاف حنفیہ بلکہ انتقال از مذہب بمذہب لازم می آید **گوئیم** بموجب قول ابی حنیفہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ اذا ثبت الحدیث فہو مذہبی از انتقال در مسئلہ جزئی خلاف مذہب لازم نمی آید بلکہ موافقت در موافقت است چنانکہ حضرت ایشان را در ینباب مکتوبیست بغایت متین ہر کرا ریب و شبہہ باشد در انجا رجوع نماید و نیز میفرمودند کہ سکوت مقتدی در قرارت جہریہ اولی ست چنانکہ اسرار فاتحہ در سریہ پس ازین راہ نیز امر امامت بنفس نفیس خود اقامت مینمودند تا بضرورت خلاف حنفیہ لازم نیاید و قرارت را بطور سنون کہ عبارت از تجوید و ترتیل و تخفیف ست میگذاردند و در سنت دوگانہ قل یا ایہا الکافرون و قل ہو اللہ احد و در چہار گانہ ہر چہار قل میخواندند و قنوت ثلثہ کہ در اخبار و آثار وارد ست جمع مینمودند اول اللّٰہُمَّ اِنَّا نَسْتَعِیْنُکَ الخ دوم اللّٰہُمَّ اہْدِنِیْ فِیْمَنْ ہَدَیْتَ وَ عَافِنِیْ فِیْمَنْ عَافَیْتَ وَ تَوَلَّنِیْ فِیْمَنْ تَوَلَّیْتَ وَ بَارِکْ لِیْ فِیْمَا اَعْطَیْتَ وَ قِنِیْ شَرَّ مَا قَضَیْتَ فَاِنَّکَ تَقْضِیْ وَلَا یُقْضٰی عَلَیْکَ اِنَّہٗ لَا یَذِلُّ مَنْ وَالَیْتَ وَلَا یَعِزُّ مَنْ عَادَیْتَ تَبَارَکْتَ رَبَّنَا وَ تَعَالَیْتَ سوم اَللّٰہُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُ بِرِضَاکَ مِنْ سَخَطِکَ وَ بِمُعَافَاتِکَ مِنْ عُقُوْبَتِکَ وَ اَعُوْذُ بِکَ مِنْکَ لَا اُحْصِیْ ثَنَاءً عَلَیْکَ اَنْتَ کَمَا اَثْنَیْتَ عَلٰی نَفْسِکَ وبعد ہر فریضہ استغفر اللہ سہ بار سبحان اللہ سی و سہ بار الحمد للہ سی و سہ بار اللہ اکبر سی و چہار بار آیۃ الکرسی یکبار میخواندند و دیگر ادعیہ ماثورہ ہم کہ بعد درود در احادیث وارد ست نیز میخواندند ہر کرا طلب صادق بود باید کہ از رسالہ ادعیہ ماثورہ کہ علیحدہ در ینباب ضبط نمودہ ایم یاد گیرد و بعد صلوٰۃ الوتر دو بار سُبْحَانَ الْمَلِکِ الْقُدُّوْسِ آہستہ میگفتند و سوم بار بآواز بلند بلفظ القدوس مد میگفتند حضرت ایشان محمد معصوم رضی اللہ تعالیٰ عنہ میفرمایند کہ سنت بامداد را در خانہ گذارد و خانہ بآن منور کند و بعد ادای سنت بامداد در حالیکہ نشستہ ست سہ بار بگوید اَللّٰہُمَّ یَا رَبَّ جِبْرَئِیْلَ وَ مِیْکَائِیْلَ وَ اِسْرَافِیْلَ وَ مُحَمَّدٍ النَّبِیِّ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ اَعُوْذُ بِکَ مِنَ النَّارِ پس چون بجانب مسجد رود با سکون و وقار رود و ضطراب ننماید و در دل دہشت داشتہ باشد کہ در حضور قہاری عظیم الشان میرود و شوق و امید رود کہ وہاب و رحیمست و دود و کریم و ہنگام برآمدن از خانہ بگوید بِسْمِ اللّٰہِ تَوَکَّلْتُ عَلَی اللّٰہِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّۃَ اِلَّا بِاللّٰہِ اَللّٰہُمَّ اِنَّا نَعُوْذُ بِکَ مِنْ اَنْ

زَلَّ اَوْ یُزَلَّ اَوْ یَضِلَّ اَوْ یُضَلَّ اَوْ یَظْلِمَ اَوْ یُظْلَمَ اَوْ یَجْهَلَ اَوْ یُجْهَلَ
عَلَیْهِ چون نگاه داده شود مشغول شود بگوید بِسْمِ اللّٰهِ وَالسَّلَامُ عَلٰی رَسُوْلِ اللّٰهِ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی مُحَمَّدٍ وَّعَلٰی
اٰلِ مُحَمَّدٍ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ ذُنُوْبِیْ وَافْتَحْ لِیْ اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ ووقت برآمدن نیز همین
دعا بخواند مگر بجای ابواب رحمتک ابواب فضلک گوید **ذکر طریق کیفیت رفع سبابه** معمول چنین بود که در
تشهد قبض مینمودند خنصر و بنصر را و حلقه مینمودند وسطی و ابهام را و اشارت میکردند بسبابه بکلمه الا الله و میفرمودند که
بسیاری از ثقات فقها و محدثین در اثبات رفع رسائل نوشته اند و حضرت ایشان را نیز در جناب مکتوبیست
بغایت متین و حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه نیز گاهی در بعض نوافل بنیت اتباع سنت رفع سبابه میکرده اند
چنانکه مقامات ایشان شاهدست بران و بنای طریقه معمول ائمه ثلثه یعنی ابی حنیفه و صاحبیه نیز مقتضی ست
آن و نیز از جناب حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه منقولست که شخصی در خدمت ایشان عرض نمود که حضرت خواجه
هاشم عشمی که از اجل خلفا و جامع مقامات ایشانند بر خلاف این طریقه میل بسماع میدارند فرمودند که ترا با وچه
کارست که او بمرتبه کمال رسیده است و او را خلاف با پیر مجوزست هرگاه ما را از احوال او تعرض نمیرسد پس کسی را
چه خیال که متعرض حال او شود و همچنین احوال آنحضرتست که کسی را بر حال ایشان جای اعتراض نیست اگرچه آن خلاف
با پیر باشد زیرا که حضرت ایشان نیز ظاهراً و باطناً بمرتبه کمال رسیده بودند **ذکر طریق کیفیت تعداد رکعات**
نماز ضروریه میفرمودند که طالب را بعد توفیق توبه و تصحیح عقیده از ادای شصت رکعت در شب و روز چاره
نیست هفتده فریضه و دوازده سنت مؤکده و دو اشراق و چهار چاشت و چهار فی الزوال و دو رکعت سنت
قبل العصر بناء علی الاقل که صلوة العصر صلوة الوسطی ست و شانی عظیم دارد بنابر تقدیم سنن خالی و عاری معلوم میشود و اگر چهار
بخواند اولی ست و شش اولی ست و بقولی چهار برین تقدیر بر هر دو رکعت استخاره که بعد اشراق معمول مشائخ ست نیز
درین شصت محسوبست و ده تهجد و سه وتر از انجمله هر هفتده فریضه ده یا دوازده سنت مؤکده یازده یا سیزده
قیام لیل که مجموع چهل رکعت باشند و پیغامبر خدا صلی الله علیه وسلم بران مواظبت نموده حضرت ایشان نیز بران
اهتمام تمام میدانشتند و بست رکعت دیگر را گاه گاه میخواندند و گاه بنیت سنت ترک مینمودند چنانکه صاحب سفر السعادت
میفرماید که طالب متابعت این چهل رکعت را هیچ گونه و هیچ وقت باختیار فوت نکند و جمیع عمر بران مواظبت نماید
که بی گمان سبب فتح ابواب سعادت و نیل مرادات دنیا و آخرتست هر که هر روز چهل نوبت در را کرم الاکرمین
بدست طلب ادب بر طریق اتباع اشرف عجم و عرب بکوبد در اسرع اوقات و اقرب ساعات در سعادت

روی احوال او کشاده گردد انتهی و بعد از نماز بامداد تا برآمدن آفتاب مشتغل بذکر بود چون آفتاب برآید دو رکعت
نماز بخواند در حدیث آمده رکعتان من الضحی تعدلان عند الله بحجة وعمرة مستقبلتین و در روایة تامة
نیز وارد است و نماز چاشت از دو رکعت تا بدوازده رکعت خصلت است در نماز اوابین اگر قرأت طولانی بخواند بسیار
خوبست و شبانه سوره یس و حم دخان و واقعه و سورهٔ قیامت و بعد از عشاء و پیش از خواب الم سجده و تبارک
بخواند اول روز سورهٔ یس و سورهٔ واقعه نیز آمده است و بوقت خواب اللهم باسمک اموت واحیی و بوقت بیدار
شدن الحمد لله الذی احیانی بعد ما اماتنی والیه النشور و بوقت استنجا اعوذ بالله من الشیطان الرجیم
و بوقت قضای حاجت اللهم انی اعوذ بک من الخبث والخبائث و بوقت بیرون آمدن از قضای حاجت
الحمد لله الذی اذهب عنی الاذی وعافانی **ذکر طریق کیفیت صلوة التهجد** معمول چنین بود که برای
صلوة التهجد از نیمهٔ شب یا از ثلث آن برمیخاستند اول ادعیهٔ ماثوره که در اخبار صحیحه وارد ست میخواندند بعد ازان
وضوی ساختند و بعد دو گانهٔ تخفیفه و تکرار استغفار صد بار بصلوة التهجد می پرداختند ده رکعت نماز باطول
قرأت و طول رکوع و سجود ادا میکردند بعد ازان بیارانی که در خدمت شریف حاضر می بودند توجه میدادند بعد ازان
اگر قدری از شب باقی میماند اندک میل باستراحت مینمودند بعد ازان از اول وقت برای نماز صبح باز برمیخاستند و تجدد
وضو نموده نماز بجماعت میگزاردند بعد ازان باتفاق یاران حلقه تا بچهار گهری مشغول بمراقبه میشدند و ایشان را
توجه میدادند بعد ازان یاران مخصوص ختم خواجهٔ ختم حضرت مجدد رضی الله تعالی عنهم خوانده رخصت میشدند
ذکر طریق کیفیت فضیلت صلوة التهجد و ترغیب یاران معمول چنین بود که بیشتر طالبان خدا
را باین صلوة ترغیب نموده میفرمودند که بعد از فریضه هیچ نمازی اعلی و اشرف از صلوة التهجد نیست که یک
رکعت این نماز بهتر از هزار رکعت غیر این نماز ست پس طالب را باید که در ادای این نماز مسامحه و مداهنت نورزد
و ادای آنرا بمنزلهٔ فرائض خمسه داند و اگر قضا شود بروز آداکند و تضرع و زاری و دعا و استغفار بهر امکن مؤدی
سازد و عجب از طالبان این زمانه که پست حوصلگی و ضعفی که در خدا طلبی دارند قدر و مقدار این نماز را از نظر انداخته
بنمازهای دیگر بیشتر اهتمام دارند و نمیدانند که دعای این وقت باجابت اسرعست جامه که آلوده از لوث غفلت و معصیت
است بی آب تضرع و زاری این وقت شسته نمیشود و بدریای رحمت و مغفرت بی تکرار استغفار پاک نگردد چنانکه
در دیوان اشارت باینمعنی میفرماید شفیعم روز محشر این دیدهٔ نمناک میگردد ازین آب روان آخر حسابم
پاک میگردد و معمول مشائخ ما چنین بود که بعد هر دو گانهٔ این نماز مراقبه طویله مینمودند و در هر رکعت بتکرار سورهٔ یس

آنقدر مشغول میبودند که در جمیع نماز زیاده از شصت بار در شمار می آمد و از طالبان زمانه تهجد هم او انمیشود بطول قرأت وطول مراقبه چه رسد خدا ایشان را توفیق رفیق دهاد که تا قدر این صلوة و قدر دعای این وقت را بداند حضرت مولانا یعقوب چرخی قدس الله سره در رساله انسیه میفرماید که رسول الله صلی الله علیه وسلم صحابه را گفت عَلَیْکُمْ بِقِیَامِ اللَّیْلِ فَاِنَّهٗ دَاْبُ الصَّالِحِیْنَ قَبْلَکُمْ وَهُوَ قُرْبَةٌ اِلٰی رَبِّکُمْ وَمَکْفَرَةٌ لِلسَّیِّاٰتِ وَمَنْهَاةٌ عَنِ الْاِثْمِ یعنی بر شما باد که شب بیدار باشید که آن رفتار صالحان ست یعنی انبیا و رسل و اولیا شب بیدار بودند ی شما نیز اختیار کنید شب بیدار بودن را آن قربت و رحمت حقست و سبب کفارت گناهانست و سبب باز داشتن از گناهانست و دیگر آمده است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرموده اَقْرَبُ مَا یَکُوْنُ الْعَبْدُ اِلَی اللّٰهِ فِیْ جَوْفِ اللَّیْلِ الْاٰخِرِ فَاِنِ اسْتَطَعْتَ اَنْ تَکُوْنَ مِمَّنْ یَّذْکُرُ اللّٰهَ فِیْ تِلْکَ السَّاعَةِ فَکُنْ یعنی نزدیک ترین بودن بر رحمت خداوندگان میانه شبست اگر توانی که باشی از کسانیکه یاد میکنند مر خدا تعالی را دران وقت بباش از ایشان و در فضیلت شب خیزان احادیث بسیارست **ذکر طریق کیفیت قرأت در صلوة التهجد** معمول چنین بود که در صلوة التهجد قرأت بین السر والجهر مثل عم یتسائلون دو سوره در هر رکعت میخوانند و میفرمودند که در تعیین سوره اختلاف مشائخست بعضی تکرار سورهٔ اخلاص میکنند و گروهی در هر دو گانه یک آلهکم و آمن الرسول قرأت مینمایند و بعضی سورهٔ یس و انا فتحنا اما مشائخ ما رحمهم الله بتکرار سوره یس راد وست داشته اند هر قدر که باشد چنانچه حضرت خواجه عزیزان قدس الله سره میفرمایند که چون سه دل جمع شوند کار بندهٔ مومن برآید دل شب و دل قرآن و دل بندهٔ مومن دل قرآن سوره یس و دل شب شب اخیرست و بعضی ده ده آیت را ازین سوره بر شش رکعت تقسیم کرده خوانده اند و در دو رکعت باقی تکرار سورهٔ اخلاص نموده و بعض در هر رکعت تکرار این سوره بالاستیعاب میکنند و بعض در رکعت اولی یازده بار و اخری ده بار همچنین در هر رکعت یک یکبار کم کرده تا بدو بار میرسانند چنانچه عدد سوره مجموع در ده رکعت شصت و پنجبار بحساب می آید و حضرت شیخ رضی الله این سوره را شصت و پنجبار در ده رکعت تهجد باین طور میخواندند که در دو گانه اولی هفده بار و در ثانیه پانزده بار و در ثالثه سیزده بار و در رابعه یازده بار و در خامسه نه بار تکرار می نمودند اما طریق اسلم و احسن درین باب آنست که طالب از دو حال خالی نیست یا آنست او را تکرار سورهٔ اخلاص هر قدر که تواند بار عایت طاق اولی ترست که اَللّٰهُ وِتْرٌ یُحِبُّ الْوِتْرَ یا قاریست بحکم فَاقْرَءُوْا مَا تَیَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِ که درین باب وسعتست هر چه از قرأت میسر آید السنت و زیبا که تو سمیع رحمت الٰهی مقتضی آنست و این همه طول قرأت

وقصر آن بقدر گنجایش وقت وانبساط خاطر است بمقتضای وقت وحال کار کند چنانچه تا بدور کعت رخصت ست

ذکر طریق کیفیت آداب صلوة وفضیلت جماعت

حضرت ایشان محمد معصوم رضی الله تعالی عنه میفرمایند که مصلی را باید که نماز با آداب وخشوع ولحاظ سنن ادا کند ودر وقت تحریمه پشت سرهای انگشتان را بجانب قبله کرده ابهام را بنرمه گوش برساند وباین برداشتن ماسوی را پس پشت اندازد وازهمه یکسو شود وتوجه را بحضرت ذوالجلال والاکرام درست کند ووحدانی التوجه شده در وقت فرود آوردن دست اثبات بزرگی وکبریای مراورا نماید والله اکبر بگوید ونفی کبریائی از ماسوای او تعالی کند ومعنی جد تمام مرعی دارد تا قال او مخالف حال او نشود که اثبات کبریائی مراورا نماید ودر دل او غیر او را کبریائی باشد الا لله الدین الخالص از ابو عمر زجاجی رضی الله تعالی عنه پرسیدند مالک تغیر عند التکبیر الاول فی الفرائض فقال لان فرضی بخلاف النصر فمن یقول الله اکبر وفی قلبه شئی اکبر منه او قد اکبر شیئا سواه علی مرور الاوقات فقد کذب نفسه علی لسانه وبدانکه او سبحانه بزرگ تر از آنست که این عبادت من شایان جناب قدس او باشد وبا آنحضرت مقدس برسد ودستها را زیر ناف بربندد وهر چند در طول قرأت کوشد بهتر بود اگر در نوافل باشد ودر فرائض اقتصار بر قدر مسنون کند ورعایت قوم نماید اگر امام باشد وتا استاده است نظر بر سجده گاه بدوزد ودر حدیث آمده است ضع بصرک بمواضع سجودک وچون برکوع رود نظر را بر پشت پای کند وزانوها بهر دو دست محکم گیرد وانگشتان دستها را فراخ سازد وپشت را هموار دارد وسر را با پشت برابر دارد وادنی تسبیح رکوع وسجود سه بار ست واگر زیاده گوید تا هفت یا نه یا یازده بهتر بود علی الخصوص در صورت طول قیام وقرأت طول رکوع وسجود باید پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فرموده است اعطوا الرکوع حقها من الرکوع والسجود واگر امام باشد از سه تا پنج زیاده نگوید وچون چنین کند خشوع نماز بجا آورده باشد قال الله تعالی قد افلح المؤمنون الذین هم فی صلوتهم خاشعون قال ابن عباس رضی الله تعالی عنهما فی قوله تعالی قد فلح المؤمنون ان الفلاح علی الوجهین یقال الفلاح هو النجاح فی الدنیا من الهم والغم فی المعیشة وفی الاخرة النجاة من النار ودر جمیع ارکان نماز دل حاضر دارد چون بوسطه بعد عهد نبوت وشیوع هوا وبدعت اکثر اهل عالم از نماز که ستون اسلام ست تکاسل دارند واز جماعت تغافل می ورزند وقد صف اول نمیدانند وآداب مسجد وجمعه واذان را بجا نمی آرند واکثر صوفیه خام نماز را بهر اصلاح عوام تصور مینمایند وخواص را مستغنی میدانند واز برکات آن محروم می مانند وکسی که از برکات نماز محروم باشد معلوم ست که از برکات ایمان ومعرفت چه بهره خواهد داشت پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم فرموده لکل شئ صفوة وصفوة الایمان الصلوة وصفوة الصلوة التکبیرة الاولی

صفوة الشئ خالصه ۱۲

۱۲۳

فقه هدم الدین ۱۲ ۵ برای هر چیز برگزیده ست وبرگزیده ایمان نماز ست وبرگزیده نماز تکبیر اول ۱۲ +

انتہی کلامہ الشریف معمول حضرت الشیخان نیز چنین بود کہ بیشتر اوقات باین عبارت بلکہ مع شئی زائد باتیان آن ترغیب و ترک آن ترہیب میفرمودند **ذکر طریق کیفیت صلوٰۃ الاستخارہ** معمول چنین بود کہ بعد استخارہ در ہیچ کار اصلا اقدام نمی نمودند چہ در سفر چہ در حضر بلکہ در سفر برای ہر منزل استخارہ میکردند و میفرمودند سالک را باید در ہر امر کہ شروع کند بعد از استخارہ دران اقدام نماید اگر فرصت ادای دو رکعت استخارہ نیابد بر صرف دعا اکتفا کند کہ ہمہ خیر پیش خواہد آمد ہیچ خواب و رویا در استخارہ مسنون در کار نیست مگر آنکہ مشائخ طریقت اقبال و توجہ خاطر برای اطمینان خود بران افزودہ اند کہ بعد از استخارہ اگر دل بران اقبال کند شروع دران امر نماید والا ترک و ہد طریق مسنون آنست کہ اول دو رکعت نماز بہ نیت استخارہ گذارد و در رکعت اولی بعد از فاتحہ قل یا ایہا الکفرون و در ثانیہ قل ہو اللہ احد بخواند و بعد سلام این دعا بخواند اَللّٰھُمَّ اِنِّیْ اَسْتَخِیْرُکَ بِعِلْمِکَ وَاَسْتَقْدِرُکَ بِقُدْرَتِکَ وَاَسْاَلُکَ مِنْ فَضْلِکَ الْعَظِیْمِ فَاِنَّکَ تَقْدِرُ وَلَا اَقْدِرُ وَتَعْلَمُ وَلَا اَعْلَمُ وَاَنْتَ عَلَّامُ الْغُیُوْبِ اَللّٰھُمَّ اِنْ کُنْتَ تَعْلَمُ اَنَّ ھٰذَا الْاَمْرَ خَیْرٌ لِّیْ فِیْ دِیْنِیْ وَمَعَاشِیْ وَعَاقِبَۃِ اَمْرِیْ اَوْ عَاجِلِ اَمْرِیْ وَاٰجِلِہٖ فَاقْدُرْہُ لِیْ وَیَسِّرْہُ لِیْ ثُمَّ بَارِکْ لِیْ فِیْہِ وَاِنْ کُنْتَ تَعْلَمُ اَنَّ ھٰذَا الْاَمْرَ شَرٌّ لِّیْ فِیْ دِیْنِیْ وَمَعَاشِیْ وَعَاقِبَۃِ اَمْرِیْ اَوْ عَاجِلِ اَمْرِیْ وَاٰجِلِہٖ فَاصْرِفْہُ عَنِّیْ وَاصْرِفْنِیْ عَنْہُ وَاقْدُرْ لِیَ الْخَیْرَ حَیْثُ کَانَ ثُمَّ رَضِّنِیْ بِہٖ۔ صاحب سفر السعادت میفرماید کہ عادت جاہلیت آن بود کہ چون قصد سفر یا کاری میکردند استقسام بازلام و زجر طیر و عیافہ و فال و تطیر و امثال این امور کہ شعار اہل شرک و کفرست لازم میگرفتند صاحب شرع تفویض کردن آن را بتوحید و افتقار و عبودیت و توکل و سوال رشد و فلاح از واہب مطلق کہ ہمہ خیرات در دست قدرت اوست و در مسند احمد از روایت سعد وقاص آمدہ کہ سعادت بنی آدم در استخارہ است حق از خلق و رضا بقضای حق و شقاوت بنی آدم در ترک استخارہ است و ناخوشنودی بقضای حق و استقسام بازلام عبارتست از تیر قرعہ دران در جاہلیت چنان بود کہ چون قصد کاری میکردند سہ تیر میگرفتند بر یکی افعل و بر دیگری لاتفعل و بر سوم لاشی یا خالی نوشتہ در ظرفی می انداختند و یکے از انہا برمی آوردند اگر افعل برآمد کردنی آن کار میرفتند و اگر لاتفعل می آمد نمیکردند و اگر خالی یا لاشی آمد باز می انداختند تا آنکہ یکی از افعل یا لاتفعل برآید و زجر طیر و عیافہ از ان پرندگانست چون قصد کاری میکردند پرندہ رامی پراندند اگر بدست راست می پرید بہتر و مشکون میدانستند و اگر بدست چپ می پرید ازان کار باز می ایستادند مراد بفال و تطیر تمسک باآنہاست کہ از عادت جاہلیت بود والا اکثر استعمال فال در نیکی و تطیر در بدیست اما فال نیک گرفتن مشروع و مسنونست کما وقع فی الحدیث کَانَ رَسُوْلُ اللّٰہِ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ یُحِبُّ الْفَاْلَ وَیَکْرَہُ التَّطَیُّرَ وَدر حدیث کہ وارد ست دو رکعت نماز عن ابن عباس رضی اللہ عنہ قال ۱۲

شگون بہتر میگرفت و فال بد نمی گرفت ۱۲

غیر از فریضه بگذارد و اشارت ست بآن که سنت راتبه اگر دو رکعت بود نیز قائم مقام نماز استخاره میشود و حاجت نیست که دو رکعت جدا بالاستقلال بهمین نیت او اکند و اگر جدا بگذارد اولی و افضل بود و اگر بعد از سوره فاتحه سوره از قرآن نخواند نیز جائز ست لیکن ماثور قل یا ایها الکافرون و قل هو الله احد ست و نیز صاحب سفر السعادت میفرماید آنچه بعضی از محققان مشائخ کبار گفته و نوشته اند که شخصی باید که هر روز در وقتی معین بیاید که دو رکعت نماز استخاره بگذارد و بگوید اللهم انی استخیرک بعلمک و استقدرک بقدرتک و اسئلک من فضلک العظیم فانک تقدر و لا اقدر و تعلم و لا اعلم و انت علام الغیوب اللهم ان کنت تعلم ان جمیع ما تحرک فیه فی حقی و فی حق سری و جمیع ما یتحرک فیه غیری فی حقی و فی حق اهلی و ولدی و ما ملکت یمینی من ساعتی هذه الی مثلها من الغد خیرا لی فی دینی و معاشی و عاقبة امری فاقدره لی و یسره لی ثم بارک لی فیه و ان کنت تعلم ان جمیع ما تحرک فیه فی حقی و فی حق غیری و جمیع ما یتحرک فیه غیری فی حقی و فی حق اهلی و ولدی و ما ملکت یمینی من ساعتی هذه الی مثلها من الغد شرا لی فی دینی و معاشی و عاقبة امری فاصرفه عنی و اصرفنی عنه و اقدر لی الخیر حیث کان ثم رضنی به هر چند این کیفیت استخاره را در حدیث نیافته ایم اما عمل برین موافق حدیث استخاره و مناسب اتباع سنت ست انتهی

فائده بعضی اکابر فرموده اند که طالب را باید که هر روز طلب خیر مطلق تا مدت عمر کند و تخصیص روز و شب نماید و شک نیست که تخصیص یوم اقرب باستخاره سنت ست لیکن مدت عمر نیز حکم بیش از یک روز ندارد بلکه تمام دنیا از روزی بیش نیست و الله اعلم

و معمول حضرت ایشان نیز همچنین بود که هر روز بعد از نماز اشراق دو رکعت نماز استخاره ادا مینمودند بعد ازان دعای استخاره را بکیفیت مذکوره میخواندند **طریق اخری** مترجم بوی از شیخ بوعلی توری و او رفعا الی المرتضی کرم الله وجهه گوید که کسی خواهد که در منام از خیر و شر کار خود خبر یابد باید که پیش از خواب شش رکعت نماز بعد صلوة عشا بگذارد و در رکعت اولی بعد سوره فاتحه سوره والشمس هفت بار و در دوم سوره والیل هفت بار و در سوم والضحی هفت بار و در رکعت چهارم الم نشرح هفت بار و در پنجم سوره والتین هفت بار و در ششم سوره القدر هفت بار بعد از سلام ثناء و درود بر خدا و رسول گفته این دعا بخواند اللهم یا رب ابراهیم و موسی و رب اسحق و یعقوب و یا رب جبریل و رب میکائیل و رب اسرافیل و رب عزرائیل و یا رب منزل الصحف و منزل التوراة و الانجیل و الزبور و الفرقان ارنی فی منامی هذه اللیلة من امری ما انت اعلم به این استخاره را تا هفت شب بکند معمول بعض یاران حضرت ایشان چنین بود و فقیر را بسند صحیح اجازت رسیده که هفت بار یا سه بار سوره فاتحه در و داول و آخر سبا

بخواند بعد ازان بخواب رود و همچنین تکرار یا علیم علمنی و یا خبیر اخبرنی بست و نجبار در رو اول و آخر سه بار خوانده در خواب رود البته مقصود را در خواب بیند و رئیس الولی حضرت شاه ولی الله دهلوی در رساله قول الجمیل میفرمایند هر که خواهد که کار خود را در منام بیند وضو کند و لباس پاکیزه پوشیده مستقبل قبله بر دست راست بخواب رود و بخواند و الشمس هفت بار و اللیل هفت بار قل هو الله احد هفت بار و در روایتی بدل قل هو الله سوره والتین هفت بار بعد ازان این دعا بخواند اللهم ارنی فی منامی کذا و کذا و اجعل لی من امری فرجا و مخرجا و ارنی فی منامی ما استدل به علی اجابة دعوتی و در شب اول اگر به بیند فبها والا در شب دوم نیز بکند تا هفت شب همچنین بکند انشاء الله تعالی از هفتم تجاوز نکند جماعتی از یاران ما تجربه کرده اند انتهی پوشیده نیست که قید نماز درین کیفیات مذکوره نشده اگر نماز هم بخواند اولی ست تا عمل موافق سنت واقع شود و معمول حضرت الشان همیشه بر استخاره مسنونه بوده است که کیفیت آن در اول ثبت شد ذکر طریق کیفیت صلوة التسبیح معمول چنین بود که میفرمودند هر که خواهد که صلوة التسبیح بخواند بموجب حدیث برین کیفیت ست که پیش از رکوع و بعد از قرأت در حالت قیام کلمه سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر پانزده بار بخواند بعد ازان در رکوع و سجود و قومه و جلسه بعد از سجده تین ده ده بار بخواند چنانچه در هر رکعت هفتاد و پنجبار میشود در مجموع در هر چهار رکعت سیصد بار تسبیح در حساب آید و فضیلت این صلوة در حدیث وارد ست که تمام گناهان خواننده این نماز آمرزیده شود و اگر توفیق یابد هر روز بخواند والا در هفته و اگر نتواند در ماهی یا در سالی و اگر اینهم نتواند در تمام عمر خود یکبار بخواند ذکر طریق کیفیت صلوة الجمعه معمول چنین بود که در روز جمعه لباس لطیف و پوشاک نفیس می پوشیدند و استعمال خوشبوی نمودند و شانه بر محاسن و سرمه در چشم میکشیدند و نماز در وقت اول ادا میکردند و خطبه را مختصر و نماز را طویل میخواندند و میفرمودند که بموجب حدیث طول قرأت و قصر خطبه از فقاهت ست و گاه بعد از جمعه بر دو رکعت سنت اختصار مینمودند چنانچه پیش از ظهر گاه دو رکعت گاه چهار میگذاردند و میفرمودند که این هم سنت ست و بعد از هر نماز هر دو دست را برداشته با آواز بلند میفرمودند که فاتحه علی حضرت النبی صلی الله علیه وسلم و علی ابی بکر نا و عمر نا و عثمانا و علینا رضی الله تعالی عنهم اجمعین بعد ازان سوره فاتحه میخواندند و یاران نیز در قرأت این سوره متابعت مینمودند بعد ازان درود بجناب رسالت مآب علی صاحبها الصلوة والسلام خوانده هر دو دست بر روی مبارک فرود می آوردند من بعد مشغول بمراقبه میشدند و هر که از یاران در خدمت شریف حاضری بود او را توجه میدادند و بعده تشریف بمکان شریف میفرمودند ذکر طریق کیفیت خطبه اولی الحمد لله الذی انزل علی عبده الکتاب ولم یجعل له عوجا و نشهد ان لا اله الا الله وحده

۱ مروی از نافع بن یاسر گفت سمعت یا رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول ان طول صلوة الرجل و قصر خطبته مئنة من فقهه فطولوا الصلوة واقصروا الخطبة انتهی

۲ قال الشیخ محمد طاهر الفتنی فی مجمع بحار الانوار فی غریب التنزیل و الاثار و اللطائف و الاشارات و الحقائق و الدقائق و الرموز و الکنوز و الامثال و الحکم و الاسرار و الاحکام و الاعلام و الفوائد و الفرائد و الاشارات و العبارات و الاحادیث و الاخبار و الاقوال و الاقاویل و الاسانید و الروایات و الاستنباطات و الاستخراجات و الاستدلالات و الاستشهادات و الاستعارات و الکنایات و التلویحات و التصریحات و الاستطرادات و الاستدراکات و الاستثنائات و الاستفهامات و التعجبات و التمنیات و الترجیات و الترددات و الاضرابات و الالتفاتات و الاعتراضات و التذییلات و التکمیلات و التتمیمات و الاحتراسات و الاطنابات و الایجازات و المساواة و المبالغات و التشبیهات و الاستعارات و الکنایات و التلویحات و التصریحات و الاستطرادات و الاستدراکات و الاستثنائات و الاستفهامات و التعجبات و التمنیات و الترجیات و الترددات و الاضرابات و الالتفاتات و الاعتراضات و التذییلات و التکمیلات و التتمیمات و الاحتراسات و الاطنابات و الایجازات و المساواة و المبالغات

لَاشَرِيْكَ لَهٗ وَنَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ خَيْرُ الْوَرٰى اَمَّا بَعْدُ فَاِنَّ الدُّنْيَا خُضْرَةٌ وَّحُلْوَةٌ
وَاِنِّيْ مُسْتَخْلِفُكُمْ فِيْهَا فَنَاظِرٌ كَيْفَ تَعْمَلُوْنَ فَاتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقَاتِهٖ وَلَا تَمُوْتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُسْلِمُوْنَ
سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُوْنَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِيْنَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ
وگاہ باین عبارت میخوانند اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ خَلَقَنَا فَسَوّٰنَا وَالَّذِيْ مَنَّ عَلَيْنَا فَهَدَانَا وَاَنْعَمَنَا
وَاَعْطَانَا وَالَّذِيْ اَطْعَمَنَا وَاَسْقَانَا وَالَّذِيْ يُمِيْتُنَا وَيُحْيِيْنَا وَنَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ
لَاشَرِيْكَ لَهٗ وَنَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ اَجْمَعِيْنَ
اَمَّا بَعْدُ فَاُوْصِيْكُمْ عِبَادَ اللّٰهِ وَنَفْسِيْ بِتَقْوَى اللّٰهِ فَاِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقَاكُمْ وگاہ باین عبارت
نیز بران می افزایند وَدَوَامِ ذِكْرِ اللّٰهِ وَالشُّكْرِ عَلٰى نَعْمَاءِ اللّٰهِ وَالصَّبْرِ عَلٰى بَلَاءِ اللّٰهِ قَالَ
اللّٰهُ تَعَالٰى فَاذْكُرُوْنِيْ اَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوْا لِيْ وَلَا تَكْفُرُوْنِ ۞ وَاعْمَلُوْٓا اٰلَ دَاوٗدَ شُكْرًا وَقَلِيْلٌ مِّنْ
عِبَادِيَ الشَّكُوْرُ ۞ وَاِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصّٰبِرِيْنَ اِنَّهٗ جَوَادٌ كَرِيْمٌ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۞

ذکر طریق کیفیت خطبہ ثانیہ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ نَحْمَدُهٗ وَنَسْتَعِيْنُهٗ وَنَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَاشَرِيْكَ لَهٗ
وَنَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ اِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰٓئِكَتَهٗ يُصَلُّوْنَ عَلَى النَّبِيِّ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ
اٰمَنُوْا صَلُّوْا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوْا تَسْلِيْمًا ۞ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ اَفْضَلَ صَلٰوتِكَ عَدَدَ مَعْلُوْمَاتِكَ
وَعَلٰى اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَاَزْوَاجِهٖ وَاَوْلَادِهٖ وَاَحْفَادِهٖ اَجْمَعِيْنَ خُصُوْصًا عَلٰى اَفْضَلِ النَّاسِ
بَعْدَ النَّبِيِّيْنَ اَبِيْ بَكْرِنِ الصِّدِّيْقِ وَعُمَرَ الْفَارُوْقِ وَعُثْمَانَ ذِي النُّوْرَيْنِ وَعَلِيِّنِ الْمُرْتَضٰى وَ
الْحَسَنَيْنِ وَعَلٰى سَيِّدَةِ النِّسَاءِ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ وَعَلٰى عَمَّيْهِ الْكَرِيْمَيْنِ
وَعَلٰى كُلِّ مَنِ اخْتَارَهُ اللّٰهُ لِصُحْبَةِ نَبِيِّهٖ بِالْاِيْمَانِ وَتَابَعَهُمْ بِالْاِحْسَانِ ۞ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا
وَلِاِخْوَانِنَا الَّذِيْنَ سَبَقُوْنَا بِالْاِيْمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِيْ قُلُوْبِنَا غِلًّا لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا رَبَّنَا
اِنَّكَ رَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ
وگاہ باین عبارت میخوانند اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ اَفْضَلَ صَلٰوتِكَ عَدَدَ مَعْلُوْمَاتِكَ

وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ خُصُوصًا عَلَى خُلَفَائِهِ الرَّاشِدِينَ أَبِي بَكْرٍ
وَعُمَرَ وَعُثْمَانَ وَعَلِيٍّ وَعَلَى آلِهِ وَأَزْوَاجِهِ وَأَبْنَائِهِ وَبَنَاتِهِ خُصُوصًا عَلَى
سِبْطَيْهِ الشَّرِيفَيْنِ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ وَعَلَى أُمِّهِمَا سَيِّدَةِ النِّسَاءِ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ
وَعَلَى عَمَّيْهِ الْكَرِيمَيْنِ الْحَمْزَةِ وَالْعَبَّاسِ رِضْوَانُ اللهِ تَعَالَى عَلَيْهِمْ
أَجْمَعِينَ أَسْتَغْفِرُ اللهَ لِي وَلَكُمْ وَلِسَائِرِ الْمُؤْمِنِينَ إِنَّهُ جَوَادٌ كَرِيمٌ غَفُورٌ رَحِيمٌ

ذکر طریق کیفیت صلوٰۃ عیدین

معمول چنین بود کہ نماز عیدین بآن شرائط و آداب کہ در نماز جمعہ مذکور ست ادا می نمودند امّا
در عید رمضان پیش از نماز بر چند تمرہ افطار میکردند و صدقۃ الفطر بآنکہ واجب نبود میدادند و
در عید قربان بعد از نماز چیزی تناول میفرمودند و گاہ پیش از خطبہ و بعد از فراغ نماز از کثرت ازدحام جلد از مصلے بیرون
می آمدند و میفرمودند کہ خطبۂ عیدین واجب نیست استماع آن نیز واجب نباشد مگر آنکہ بنفس نفیس خود صلوٰۃ عیدین را
اقامت مینمودند خطبہ را بالاستیعاب میخواندند و احکام آن چنانکہ باید بیان میفرمودند و خطبہ عیدین ابستور جمعہ میخواندند
مگر در خطبہ عید الفطر این عبارت می افزودند بایندای مسلمانان کہ صدقہ فطر واجبست بر ہر تو انگر و مسلم کہ مالک وصد
درم شرعی باشد کہ پنجاہ و شش روپیہ رائج الوقت باشد یا کالائی کہ بقیمت وصد درم شرعی باشد و آن کالای مشغول
نباشد بحاجت اصلی مثل خانہ سکونتی یا اسب سواری یا سلاح استعمالی یا بندۂ خدمتی یا کتب مذہبی و واجبست
کہ صدقہ فطر بفقرا دہد از نفس خود و از فرزندان صغیر خود و نابالغ فرزندان کبیر خود و از بندہای خدمتی خود از ہر یک متنفس
نصف صاع گندم کہ دو سیر این ملک باشد یا یک صاع جو و وقت وجوب این صدقہ از غروب آفتاب شب عید الفطر ست
و مستحب آنست کہ پیش از خروج بمصلے دہد و اگر بعد از ان دہد ادا میشود و تکبیرات گفتن بآواز پست در شب عید الفطر و پیش
از نماز در راہ مستحب ست قال اللہ تعالیٰ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ
وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ و چنین در خطبۂ عید الضحی احکام آن بیان مینمودند

ذکر طریق کیفیت صلوٰۃ التراویح

معمول چنین بود کہ سی سیپارہ قرآن مجید را بر ہر شب ماہ مبارک رمضان تقسیم کردہ سماع مینمودند تا شبہای
از شبہای این ماہ از فیض و برکات کلام اللہ خالی نباشد احیاناً اگر در اثنای این ماہ از سماع قرآن فراغ دست

میدادترک تراویح نمیکردند و میفرمودند که از ختم قرآن سنیت تراویح ساقط نمیشود که ختم قرآن سنت علیحده است و قیام لیل سنت علیحده از ایشان یکی اسقاط دیگری نمیشود و بامر امامت فرض و وتر بنفس نفیس خود و قیام مینمودند مگر اقتدای مقتدی بجهت سماع قرآن مجید در تراویح بود و در ترویحهٔ اولی سبحان اللہ صد بار و در دوم الحمد للہ صد بار و در سوم اللہ اکبر صد بار و در چهارم لا الہ الا اللہ صد بار و در پنجم لاحول ولا قوۃ الا باللہ صد بار میخواندند امام در شروع هر تسبیح بآواز بلند میفرمودند که فلان تسبیح صد بار تا حاضران جماعت تیز اقتدا بآن کنند و بعد هر تسبیح دعای مختصر از ادعیهٔ ماثوره دست برداشته میخواندند و بعد تسبیح ترویحهٔ اولی رَبَّنَآ اٰتِنَا فِی الدُّنْیَا حَسَنَةً وَّ فِی الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَّ قِنَا عَذَابَ النَّارِ و بعد از ثانیه رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوْبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَیْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَّدُنْكَ رَحْمَةً اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ و بعد از ثالثه اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْئَلُكَ مُحِبَّكَ وَحُبَّ مَنْ یُّحِبُّكَ وَحُبَّ عَمَلٍ یُّقَرِّبُنِیْ اِلٰی حُبِّكَ و بعد رابعه اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ عَاقِبَتَنَا فِی الْاُمُوْرِ كُلِّهَا وَاَجِرْنَا مِنْ خِزْیِ الدُّنْیَا وَعَذَابِ الْاٰخِرَةِ و بعد خامسه اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْئَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِیَةَ فِی الدُّنْیَا وَالْاٰخِرَةِ بعد پناه دهد مرا از رسوای دنیا و از عذاب آخرت صلے اللہ علے خیر خلقہ محمد والہ واصحابہ اجمعین گفته هر دو دست را بر روی مبارک می مالیدند و بعد نماز وتر بآواز بلند میفرمودند که در رکوع دوازده بار استغفار کرده بار بعد ازان سورهٔ فاتحه خوانده ثواب مجموع صلوة و کلمات طیبات را بروح پر فتوح مقدس مطهر منور حضرت رسول صلی اللہ علیه وسلم میگزانیدند بعد ازان بامجموع یاران بمراقبه می پرداختند و توجه میدادند و میفرمودند که معمول مشائخ ما چنین بود که درمیان هر ترویحه بجای تسبیح مراقبه طویله مینمودند چنانچه تمام شب از کثرت اشتغال مراقبه و صلوة التراویح معمول می داشتند ما فقیر از جهت ضعف پیری و کمال ناتوانی بتسبیحات معهوده قناعت نموده و از معمولات مشائخ محروم مانده هر گز از یاران طریقه خدا توفیق بخشد بمعمول ایشان بردازد نور علی نور است فقیر راقم گوید اینچه درود و فیض و برکات و ثنای سماع قرآن مجید در صلوة التراویح خاصةً در خدمت شریف مشاهده میشد در غیر آن کم اتفاق می افتاد چنانچه شبی از شبهای ماه مبارک رمضان در خانقاه عالیجاه در سماع قرآن مجید مشغول بودم ناگاه در نظر کشفی چنان مکشوف گردید هر کلمه از کلمات قرآنی که از زبان قاری می برآید بر صفحهٔ هوا بصورت نورانی گرفته بالای آسمان سیر و دچون در خدمت شریف بعرض رسانیدم فرمودند که این کشف صحیح ست و کریمه اِلَیْهِ یَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّیِّبُ شاید عدل برنمعنی ست باز از سر افاده فرمودند که فقیر را نیز یکبار در سماع قرآن مجید در خدمت حافظ صاحب رضی اللہ تعالی عنه همچنین اتفاق افتاده بود که هر حرفی از حروف ربانی که از زبان قاری می برآید بر صفحه هوا بصورت طلا منقش شده بر آسمان صعود می کند چون در خدمت حضرت حافظ صاحب عرض نمودم همین آیت مذکوره خوانده فرمودند که دید شما صحیحست و مطابق واقع فقیر راقم گوید مکشوفات خود را که در خدمت شریف عرض مینمودم اکثر قبول می افتاد میفرمودند که دید شما صحیحست الا ماشاء اللہ و نیز فقیر روزی بعرض

رسانید که انچه قوت و سرعت ظهور نسبت در مزار مبارک حضرت خواجه باقی باالله و حضرت خواجه قطب الدین قدس الله تعالی سرهما الاقدس معلوم میشود در مزار هیچ یکی از اولیای امت مرحومه معلوم نمیشود و فرمودند آری این وجه صحیح و مطابق

فصل در ذکر طریق کیفیت روزه ماه مبارک رمضان و بیان فضیلت آن معمول چنین بود که باوجود ضعف پیری که سن شریف از هشتاد تجاوز نموده بود در روزهای ماه مبارک رمضان میدانستند و سحر میخوردند مگر به نیت اتباع سنت گاه شربت آب میخوردند و میفرمودند که سنت سحر از برای تقویت بدن و تصفیه باطن و توجه الی الله است نه برای سیری شکم و بانکه علمای عدول باافطار فتوی میدادند در رعایت عزیمت نمی پسندیدند و روزه عاشورا و عرفه نیز میداشتند و ثواب آن بیان میفرمودند که حکم صیام دهر دارد چنانکه وضعه ماه مبارک و شش روز بعد عید و همچنین سه روز در هر ماه همین حکم دارد و از شروع شهر شعبان فضائل ماه مبارک رمضان بیان میفرمودند که انتصف ایماه باهتمام شان ماه مبارک رمضان و در نظر کشفی چنان معلوم میشود که گویا نوری بسیط مثل سفیده صبح از افق عالم دمیده شرفا و غربا از انوار و برکات خود عالم را فراگرفته تا آنکه هلال ماه مبارک رمضان دیده میشود و هر روز آن نور و برکات در ترقی و تزاید می باشد و بعد از رویت آن هلال چنان مینماید که گویا آفتاب جهانتاب از جانب مغرب طلوع نموده و از شعشعان انوار فیوض و برکات خود تمام عالم را چنان منور ساخته که نور آفتاب با کمال نورانیت مثل نور چراغ در پیش او پرتو فروغ ندارد بلکه هیچ فرقی در میان لیل و نهار معلوم نمیشود و این معامله هر روز قوت و مزیت می پذیرد لله در من قال فی مدحه **فرد** زهی ماه رمضان و ایام او که چون صبح عید ست هر شام او و بعد از رویت هلال ماه شوال چنان ظاهر میگردد که آن آفتاب غروب نموده و عالم تیره و تاریک شد و فیوض و برکات ماه رمضان که بنسبت طالبان نزول میگردد از حیطه حصر و بیان بیرون ست بنسبت باطن ایشان در ماه مانند آئینه مصفا یا مثل پارچه ملوث که از شست و شو صفا می پذیرد در نظر کشفی معائنه میگردد و در غیر این ماه اگر هزار سال عبادات یا ریاضات شاقه نمایند عشر عشیر آن صفا که درین ماه بی مشقت و ریاضت در اندک فرصت میسر می آید حاصل نشود و از اینجاست که در خیر و برکت این ماه خیر و برکت تمام سالست و از محرومی برکات این ماه حرمان از برکات تمام سال و هم از اینجاست که تطوع این ماه در حکم فریضه و فریضه این ماه در حکم هفتاد فریضه ست در غیر این ماه و لیلة القدر خیر من الف شهر و این فضیلت جداست و دیگر فضائل روزه بیحساب و شمار ست چنانکه حضرت عزیزان قدس الله سره میفرمایند که فائده روزه تشبه است بارواحیان و قهر کردن بر نفس اماره و خصوصیت الصوم لی و انا اجزی به و ثواب بی نهایت انما یوفی الصابرون اجرهم بغیر حساب و راه گذر شیطان گرفتن و سپر حاصل کردن که الصوم جنة من النار و احوال گرسنگان و یافتن

وبخشودن و بدو شادمانی رسیدن کَلِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ فَرْحَةٌ عِنْدَ اِفْطَارِهٖ وَفَرْحَةٌ عِنْدَ لِقَاءِ رَبِّهٖ بی صوم میسر نمی آید انتهی ازین راه یاران طریقه از مسافت بعیده پیش از رسیدن این ماه مثل زائران بیت الحرام احرام می بستند و مانند حاجیان لبیک گویان قافله قافله از هر جانب و اطراف برای تحصیل فوائد این ماه بخدمت شریف رسیده شریک دولت خدمت و شامل برکات این ماه میشدند و فیوض و برکات چنانکه شاید از صحبت با برکت ایشان حاصل مینمودند و از سماع کلام مجید و قیام لیل حظ وافر می ربودند و از مقام خود ترقیات نموده بمقامات عالیات میرسیدند و مشرف به بشارات عالیه میشدند و هر که را قابل اجازت و لائق منصب خلافت میدیدند او را باجازت و خلعت خلافت سرافراز فرموده رخصت میکردند فی الجمله در خانقاه شریف از کثرت طالبان و اجتماع خدامشربان درین ماه هر روز روز عید و هر شب شب قدر بوده و معمول خانقاه حضرت شیخ رضی الله تعالی عنه همچنین بود که پیش این ماه تا جهای پارچه سفید برای خلعت اجازت یاران تیار کنانیده نگاه میداشتند و لائق آنرا عطا میفرمودند + **تمت بالخیر والعافیة**

فهرست لطائف خمسه المعروف بمقامات مظهری

لطیفه اول مشتمل بر یازده فصل

صفحه	مضمون	صفحه	مضمون	صفحه	مضمون
۳	فصل اول در ذکر طریقه نقشبندیه مجددیه	۱۴	فصل چهارم در ذکر نسب و ولادت حضرت ایشان وغیر ذلک ـ	۲۸	ایشان از شیخ الشیوخ محمد عابد رح
۴	فصل دوم در ذکر سلسله نقشبندیه وقادریه وچشتیه رحمة الله علیهم	۱۵	فصل پنجم در ذکر استفاده حضرت ایشان از حضرت نور محمد بدایونی رح	۳۱	فصل نهم در ذکر مقدماتیکه دلالت بر امتیاز حضرت ایشان بر اهل زمان دارد
۶	فصل سوم در ذکر مجملی از احوال مشائخ اربعه حضرت ایشان یعنی سید السادات سید نور محمد بدایونی رحمة الله علیه	۲۲	فصل ششم در ذکر استفاده حضرت ایشان از حضرت حاجی محمد افضل رح	۳۱	فصل دهم در ذکر تاثیر صحبت شریف حضرت ایشان ـ
	وحضرت حاجی محمد افضل رحمة الله علیه	۲۴	فصل هفتم در ذکر استفاده حضرت ایشان از حضرت حافظ سعد الله رح	۳۳	فصل یازدهم در ذکر ترک وزهد و اوصاف حضرت ایشان ـ
	وحضرت حافظ سعد الله رحمة الله علیه	۲۶	فصل هشتم در ذکر استفاده حضرت	۳۶	**لطیفه دوم مشتمل بر دو فصل**
	وشیخ الشیوخ محمد عابد رحمة الله علیه				فصل دوازدهم در ذکر ملفوظات حضرت ایشان

صفحه	مضمون
۴۳	فصل سیزدهم در ذکر نصائح هوش افزا
	که باصحاب خود می نمودند
۴۴	لطیفه سوم مشتمل بر چهار فصل
//	فصل چهاردهم در ذکر بعضے از کرامات
	حضرت ایشان و آنچه ذکر اولیای
	کرام بزمان آنحضرت گذشته -
۵۴	فصل پانزدهم در ذکر بعضی از مکشوفات
	و تصرفات حضرت ایشان -
۶۰	فصل شانزدهم در ذکر انتقال حضرت
	ایشان از عالم فانی بعالم جاودانی
۶۴	فصل هفدهم در ذکر خلفای حضرت ایشان
۸۷	لطیفه چهارم مشتمل بر یک فصل
//	فصل هژدهم در ذکر بعضی از مکائب
	شریعت حضرت ایشان رضی الله تعالی عنهم
۱۱۵	لطیفه پنجم در بیان معمولات مظهریه
۱۱۵	ذکر طریق کیفیت ختم حضرات خواجگان
//	ذکر طریق کیفیت ختم حضرت مجدد
۱۱۶	ذکر طریق کیفیت فاتحه باداح مشائخ
	و عزیزان -
//	ذکر طریق کیفیت تعویذ برای هر مرضے
	و دردی که باشد -
//	تعویذ برای طفل -

صفحه	مضمون
۱۱۶	تعویذ برای رفع تپ و لرزه
//	ذکر طریق کیفیت تعویذات دیگر که
	فقیر را اجازت آنها رسیده
۱۱۷	برای دفع درد چشم
//	برای دفع جاری
//	برای شفای مریض -
//	و نیز برای شفا
//	برای محافظت زراعت -
//	برای دفع پریشان خوابی -
//	برای دفع آماس گلو
۱۱۸	برای دفع بواسیر
//	ذکر طریق کیفیت استنجا و آب
//	ذکر طریق کیفیت وضو
۱۱۹	ذکر طریق کیفیت صلوة
۱۲۰	ذکر طریق کیفیت رفع سهو
	ذکر طریق کیفیت تعداد رکعات نماز فرض
۱۲۱	ذکر طریق کیفیت صلوة التهجد
//	ذکر طریق کیفیت فضیلت صلوة التهجد
	و ترغیب بآن -
۱۲۲	ذکر طریق کیفیت قرأت صلوة التهجد
	ذکر طریق کیفیت آداب
۱۲۳	فضیلت جماعت

صفحه	مضمون
۱۲۴	ذکر طریق کیفیت صلوة الاستخاره
۱۲۵	طریق اخری
۱۲۶	ذکر طریق کیفیت صلوة التسبیح
//	ذکر طریق کیفیت صلوة الجمعه
//	ذکر طریق کیفیت خطبه اولی
۱۲۷	ذکر طریق کیفیت خطبه ثانیه
۱۲۸	ذکر طریق کیفیت صلوة عیدین
//	ذکر طریق کیفیت صلوة التراویح
۱۳۰	ذکر طریق کیفیت روزه ماه مبارک
	رمضان و بیان فضیلت آن -

ھوالغنی

بسم اللہ الرحمن الرحیم

بعد حمد و صلوٰۃ گرفتار خود بینی و منی درویش دلریش عبدالغنی مجددی اظہار می نماید کہ درین آوان بحسن سعی معدن الغیرۃ والایمان برادر طریق عبدالرحمن خان رسالہ مؤلفہ در ذکر حالات و مقامات حضرت شمس الدین حبیب اللہ جناب مرزا مظہر جانجانان شہید رحمت اللہ علیہ در قالب طبع درآمد از تلاوت آن رسالہ حضرت قطب فلک الارشاد غوث الاقطاب والاوتاد مظہر کمالات خفی و جلی مرشدنا شاہ المشتہر بشاہ غلام علی اند رحمت اللہ علیہ واخفای احوال وانکسار کہ در مزاج شریف از بس بود دران رسالہ ذکر دیگر یاران حضرت شہید فرمودہ اند و حال خود کما ینبغی ننوشتہ اند و این امر خالی از غرابت نبود کہ ذکر این چنین خلیفہ عظیم الشان دران رسالہ نباشد لہذا فقیر قدری ذکر شریف آنحضرت مع ذکر خلفاء مجملاً و منتخباً از جواہر علویہ کہ فقیر شاہ رؤف احمد مرحوم تالیف فرمودہ اند و نیز چیزیکہ علم فقیر ہران رسیدہ بود ایزاد نمود و تالیف شاہ صاحب مسطور نیز قطرہ ایست از بحر غدیر ست گر انجملہ را سعدی انشا کند ۔ مگر دفتری دیگر املا کند ۔ چہ مسلم الثبوت ہست کہ ارشاد حضرت ایشان در عین حیات خود بحدی شدہ کہ شاید: بمشائخ ماسبق در بعض افراد گرشدہ بعید نمی نماید از اقصای روم و شام تا بحد چین و از مشرق تا مغرب خلفای حضرت ایشان در عین حیات منتشر شدہ اند آری شک آنست کہ خود بوید نہ آنکہ عطار گوید پس بعد استخارہ مسنونہ و رویت منام کہ دلالت بر حسن ارقام ذکر شریف داشتہ باشد شروع کردہ شد و ہو المستعان

فصل در ذکر ولادت شریف

ولادت شریف حضرت ایشان در سنہ ہزار و یکصد و پنجاہ ہشت در قصبہ پٹیالہ ضلع پنجاب ظہور آمد [illegible] شریفش از مظہر جود بر می آید نسب شریف بہ حضرت مرتضی علی کرم اللہ وجہہ میرسد والد شریف [illegible] مردی مرتاض و مجاہد بودہ اند کہ پلہا جوش داد و میخوردند و در صحرا رفتہ ذکر جہر میفرمودند کہ نزد امام عبد [illegible] شاہ

ناصرالدین قادری بودند مزار پیر ایشان و نیز مزار ایشان در جلیش پورہ عقب عیدگاہ محمد شاہی در حضرت دہلی واقع ہست و از نسبت چشتیہ و شطاریہ تیر حظی داشتند چہل روز کامل خواب نکردند و بشب اندک میخوردند و نیت روزہ ہم برای رعونت نفس نمیکردند قبل ولادت آنحضرت حضرت اسد اللہ الغالب را بخواب دیدند فرمودند نام پسر خود را بنام من نہید بعد تولد ایشان علی نام نہادند چون حضرت ایشان بسن تمیز رسیدند تا دبا خود را غلام علی مشہور ساختند والدہ شریفہ بزرگی را بخواب دید کہ فرمود نامش عبد القادر نہید راقم گوید شاید آن بزرگ حضرت غوث الاعظم شیخ عبد القادر جیلانی رحمۃ اللہ علیہ باشند عم آنحضرت کہ مرد بزرگ بودند و در یکاہ تنزیہ بحفظ نمودند بحکم رسول خدا صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم عبد اللہ نام نہادند والد آنحضرت برای اخذ بیعت از پیر خود کہ صحبت و اخضر علیہ السلام بودند آنحضرت را از وطن طلبیدند از قضای الٰہی آن بزرگ در شب رسیدن ایشان کہ یازدہم رجب بود انتقال فرمودند والد ماجد فرمودند ما برای بیعت طلبیدہ بودیم تقدیر نبود الحال ہر جا کہ بود حصہ ما شما رسد اخذ طریقہ کنید بزرگان کہ در دہلی در آنوقت متعین بودند آنہا را دریافتند حضرت ضیاء اللہ و شاہ عبد العدل ہر دو خلیفہ حضرت خواجہ محمد نصیر و خواجہ میر درد فرزند خواجہ ناصر و مولوی فخر الدین و شاہ نانو شاہ غلام سادات چشتی و دیگر اعزہ را دریافتند و در سنہ ہزار یکصد و ہشتاد کہ عمر شریف بست و دو سالہ بود در خانقاہ شریف حضرت شہید رسیدند حسبالحالہ ؎ از برای سجدہ عشق آستانی یافتم ✤ سر زمینی بود منظور آسمانی یافتم ✤ عرض بیعت نمودند فرمودند جائیکہ ذوق و شوق باشد بیعت کنید اینجا سنگ تمک لیسند عرض نمودند مرا ہمین منظور ست فرمودند مبارک ست پس بیعت ساختند حضرت ایشان در احوال خود نوشتہ اند بعد حصول مناسبتی بعلم حدیث و تفسیر بیعت در خاندان قادریہ بدست مبارک حضرت شہید نمودم تلقین در طریقہ نقشبندیہ مجددیہ فرمودند پانزدہ سال در حلقہ ذکر و مراقبہ شرف سعادت یافتم بعد این کمینہ را باجازت مطلقہ نوازختند در اول ارادت تردد داشتم کہ شغل در طریقہ نقشبندیہ میکنم رضای حضرت غوث الاعظم باشد یا نہ دیدم کہ حضرت غوث الثقلین در مکانی تشریف دارند و محاذی آن مکان مکانیست کہ حضرت شاہ نقشبند تشریف میدارند رحمت اللہ علیہ میخواہم کہ نزد حضرت نقشبند حاضر شوم فرمودند مقصود خدا ست بروید مضایقہ نیست در اوائل سختی بسیار از معاش بمن رسید پارہ از اوقات گذاشتم توکل را سجیۂ خود ساختم کہنہ بوریا بستر و خشتی زیر سر داشتم از شدت ضعف یکبار بخیر تو بذیرای طفل قمر من ست او سبحانہ بدست کسی فتوحی فرستاد پنجاہ سال ست کہ بگوشہ قناعت

نشستہ ام گویند چون آنحضرت یکبار در بستند و گفتند اگر بمیرم در ہمین حجرہ بمیرم تائید الٰہی در رسید شخصی آمد
گفت در بکشائید حضرت ایشان نکشادند باز گفت از شما کار نیست بکشائید نکشادند چند روپیہ از شگاف
انداختہ رفت از ہمون روز فتوحات کشادہ شد پس آن صد ہا کس از علماء و صلحا از اقالیم قطع منازل نمودہ
بخدمت شتافتند بعض بحکم آن سرور صلی اللہ علیہ وسلم در واقعہ بخدمت رسیدہ اند مثل مولانا خالد رومی
و شیخ احمد کردی و سید اسمٰعیل مدنی و بعض بدلالت بزرگان بیعت نمودند مثل مولانا محمد جان و بعض
ذات آنحضرت را بخواب دیدہ مشرف شدند قریب دو صد کس کم و بیش در خانقاہ شریف می بودند کفاف
ایشان بوجہ احسن مہیا میشد باوجود چنین کمال بحری بود کہ روزی فرمودند سگے کہ بخانہ من آید میگویم الٰہی
من کیستم کہ دستان ترا وسیلہ گردانم بھر این مخلوق خود بر من رحم فرما و ہمچنین کسی کہ برائے طلب می آید
بواسطہ او تقرب میجویم اکثر عمل حضرت ایشان بر حدیث شریف بود از فرزندان حضرت شاہ ولی اللہ محدث سند
حدیث دارند و نیز از مرشد خود و کلام اللہ حفظ داشتند لیکن مردمان آگاہی نداشتند خواب بسیار کم میفرمودند
وقت تہجد مردم اگر در خواب غفلت میبودند بیدار میفرمودند و خود نماز تہجد خواندہ بمراقبہ و تلاوت کلام اللہ
شریف مشغول می بودند و مقدار دہ سیپارہ ہر روزہ میخواندند مگر در ضعف قدری کم شدہ بود نماز
صبح اول وقت بجماعت ادا نمودہ بحلقہ و مراقبہ تا اشراق می پرداختند و بسبب ہجوم چند بار حلقہ
میشد مردم اول بر می خاستند بجائے شان دیگران می نشستند بعد ازان درس حدیث و تفسیر بطالبان
میفرمودند و ہر کہ برائے ملاقات می آمد قدری مہلت دادہ رخصت میفرمودند و عذر میگفتند کہ فقیران در فکر
گور مشغول اند و نیز او را شیرینی یا تحفہ میدادند یکبار نواب محمد امیر خان کہ از اولاد حضرت غوث الاعظم و نوہ
حضرت خواجہ باقی باللہ رحمۃ اللہ علیہما بودند و آنحضرت از جہت بزرگزادگی تکریم شان بسیار میفرمودند
قدری نشستند آنحضرت عذر فرمودہ رخصت دادند دل شان از غلبہ محبت بر نمی خاست آنحضرت بنام
فرمودند کہ قبالجات مکان آوردہ بہ نواب صاحب نذر کن کہ ایشان نمی خیزند ما مکان نذر نمودہ خود میرویم
فی الفور برخاستند وقت طعام قدری ازان قریب زوال تناول میفرمودند و اکثر طعام اغنیا کہ مکلف کردہ
برائے حضرت میفرستادند نمی خوردند بلکہ برائے طالبان تبرکروہ می داشتند مگر ہمسائگان را و کسی کہ از
اہل شہر دران وقت حاضری بودند تقسیم میفرمودند و گاہی دیگہا ہمچنین میگذاشتند ہر کسی کہ مینوشت میبرد
آری اگر کسی مبلغان میفرستاد و محل شبہ نمی بود اول ازان چہلم حصہ می برآوردند کہ نزد امام اعظم

رحمۃ اللہ علیہ قبل حولان حول شرط نصاب ادائی زکوٰۃ جائز ست کہ صدقہ فرض بہ نسبت نفل ثواب
بیشتر دارد بعدہ برائی نیازمندان بیشتر حضرت خواجہ بہاء الدین نقشبند رحمت اللہ علیہ حلوا وغیرہ تیار میکردند
اکثر الفقرا تقسیم مینمودند و نیاز والد خود نیز می کردند و در ادائین کہ در مصرف فقرائی خانقاہ می شدند میدادند و
ہر کس کہ اہل حاجت پیش می آمد آنرا میدادند و گاہی شخصی بی اطلاع می برد با وجود دیدن او و از جانب او رد
میکردانیدند و مردم کتابہا می بردند ہمون کتاب برائی بیع می آوردند تحسین آن کتاب میفرمودند و مبلغان
میدادند احیاناً کسی میگفت حضرت این کتاب از کتب خانہ جناب ست و علامت موجود ست بعنف رنجہ
شدہ منع میفرمودند و میگفتند صاحب یک کاتب چند کتاب نمی نویسد بر سر اصل سخن رویم و گوئیم بعد تناول طعام
قدری قیلولہ ساختہ بمطالعہ کتب دینیہ مثل نفحات و آداب المریدین وغیرہما و بتحریرات ضروریہ اشتغال میفرمودند
پس نماز ادا کردہ چیزی درس تفسیر و حدیث فرمودہ نماز عصر میخواندند بعدہ ذکر کتب حدیث و تصوف مثل
مکتوبات امام ربانی و عوارف و رسالہ قشیریہ فرمودہ تا شام بحلقہ ذکر و توجہ مشغول می بودند بعد نماز شام
توجہ بمریدان خاص دادہ تناول طعام نمودہ نماز عشا خواندہ اکثر شب نشستہ بذکر و مراقبہ میگذرانیدند اگر خواب
بسیار غلبہ میکرد اندکی بر مصلی پہلو راست میکردند گاہی بر چارپائی خوابیدہ باشند لیکن معلوم نیست کہ
گاہی پا دراز کردہ باشند اکثر بطور احتباک بطور مراقبہ است و از زمان سرور علیہ الصلوٰۃ والسلام این ہیئت منقول ست
و اذا و اولیاء کرام مثل غوث الاعظم ثابت ست می نشستند از غایت حیا پا دراز کمتر کردہ باشند حتی کہ وفات
برہمین طور شد و فتوح بفقرا تقسیم میفرمودند و خود لباس خشن عادت داشتند اگر جامہ نفیس کسے
میفرستاد بیع فرمودہ چند جامہ خریدہ بصدق میفرمودند ہمچنین در دیگر اشیاء میفرمودند اگر چند کس
بیچوشند بہتر ست از یک کس و عادت اکثر آن سرور صلی اللہ علیہ وسلم ہم ہمین بود کہ لباس غلیظ و خشن
می پوشیدند چنانچہ در بخاری و مسلم از عائشہ رضی اللہ عنہا منقول ست کہ چادر خشن و تہبند ملک برآوردہ
فرمود و ہمین روح آن سرور صلی اللہ علیہ وسلم قبض شد و سخاوت بدرجہ علیا داشتند و رعایت اخفا بسیار
بود بوقت حلقہ مردمان را میدادند و حیا بر جناب چنان غالب بود کہ شکل مردمان چہ کہ شکل خود ہم در آئینہ
نمی دیدند شفقت در بارہ مومنان چنان داشتند کہ اکثر در شب دعا میفرمودند حکیم قدرت اللہ خان کہ ہمسایہ
بودند و اکثر اوقات ایشان در غیبت حضرت ایشان صرف میشد یکبار از سببی محبوس شدند چہ سعیہا در
خلاص او شان نفرمودہ باشند ذکر دنیا در مجلس شریف نمی بود نہ ذکر امرائے فقر اگر یا مجلس سفیان ثوری

بود اگر کسی غیبت میکرد میفرمودند احمق بد بدی من هستم شخصی ذکر شاه عالم بادشاه به بدی کرد حضرت صائم بودند فرمودند افسوس که روزه رفت کسی عرض نمود حضرت ذکر بد کسی نفرموده اند فرمودند صاحب اگرچه نکردیم لیکن شنیدم که ذاکر و سامع در غیبت برابر ست امر بالمعروف و نهی عن المنکر شیوهٔ شریف بود بادشاه چه قدر احتساب فرموده اند و هرگز درین امر خوف ندداشتند مکتوبی که بادشاه اکبر شاه در احتساب نوشته اند در مکتوبات شریف موجود ست سید اسمعیل مدنی که از مدینه منوره باذن آنسرور صلی الله علیه وسلم حاضر شده بودند بحکم حضرت ایشان در آثار نبویه که در مسجد جامع نهاده اند رفتند آمده عرض نمودند اگرچه برکات حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم در آنجا محسوس میشود لیکن ظلمت کفر نیز در آنجا موجود ست تحقیق شد تصاویر بعضی اکابر در آنجا بود درین مقدمه بادشاه نوشتند و آن تصاویر را برآوردند نواب شمشیر بهادر رئیس ملک بندیل کهنڈ یکبار کلاه نصاری پوشیده حاضر خدمت شد آنحضرت در طیش آمده آنرا منع فرمودند انکس عرض نمود اگر همین احتساب هست باز نخواهم آمد فرمودند خدا شما را در خانهٔ ما نیارد آن شخص مغلوب الغضب شده برخاست تا زینه صفه والان رفته کلاه خود بخدمتگار داده باز حاضر شد و بیعت نمود بعض را بسهولت منع میفرمودند که در احتساب اول بسهولت باید کرد علی میگفتند که عم من ریش نداشتند بخدمت شریف حاضر شدند حضرت دیده بسی فرمودند عجب ست میر صاحب ما ریش ندارند بعده با نبساط پیش آمدند فرمودند هرچه هست از خاندان شما هست مایان گماشته شما هستیم الغرض آن شخص رفتند و گاهی پس ازین ریش تراشیدند ترک و تجرید بمرتبه داشتند که بادشاه وقت و دیگر امرا تمنا ها مینمودند که چیزی خرچ خانقاه معین کنند اکثر این قطعه بر زبان فیض بیان میگذشت قطعه خاک نشینی ست سلیمانیم ✤ نیک بود افسر سلطانیم ✤ هست چهل سال که می پوشمش ✤ کهنه نشد خلعت عریانیم ✤ نواب امیر خان والی بلده ٹونک و سرونج همین آرزو نمود شاه رؤف احمد صاحب فرمودند بنویسید بیت ما آبروی فقر و قناعت نمی بریم ✤ با امیر خان بگوی که روزی مقدر ست ✤ اکثر میفرمودند جاگیر ما مواعید الهی ست وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ سبحان الله و سبحانه کفایت جمیع مهمات دین و دنیای ایشان میفرمود اخراجات خانقاه از غیب بود میفرمودند درین طریق چار چیز ضرور ست دست شکسته پا شکسته دین درست یقینی درست آخر عمر ضعف بسیار رو داده بود اما چون این شعر میخواندند درین ضعف می نشستند و توجه بقوت میفرمودند للہی للہ هر چند پیر و خسته دل و ناتوان شدم ✤ هر گه که یاد روی تو کردم جوان شدم ✤ و مرتبه تعشق بجناب سرور کائنات داشتند هر گاه

تمام شریف میگرفتند میتاب میشدند یکبار خادم قدم شریف تبرک آب آورد گفت سایه رسول خدا صلی الله علیه وسلم بر ذات ایشان باشد از شنیدن این کلام بیتاب شدند و بوسه بر روی پیشانی آنخادم دادند فرمودند که من کی باشم که سایه رسول خدا بر من باشد و آنخادم را بنواختند در مرض موت ترمذی شریف بر سینه مبارک بود اگر در حدیث کدام فعل حضرت صلی الله علیه وسلم می برآمد بران عمل مینمودند گوشت شانه بز می طلبیدند و آنرا طبخ میفرمودند که مسنون هست و از قرآن شریف ذوق نهایت بود در صلوة اوابین و تهجد از والد فقیر ختمها شنیده اند و احیانا بوقت غلبه شوق اگر زیاده می شنیدند بیتاب میشدند میگفتند بس کنید زیاده طاقت ندارم و اکثر اشعار در می شنیدند و بران وجدی میرسید لیکن از بسکه کوه استقامت بودند آنرا ضبط میفرمودند ابو الحسین نوری رقص میفرمودند سید الطائفه جنید نشسته بود نوری فرمود اَلَمْ یَأْنِ لِلَّذِینَ یَسْمَعُونَ جنید گفت وَتَرَی الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِیَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ جنید نهایت مستقیم بود راقم گوید گاهی در طریقه مجددیه ظهور نسبت چشتیه که ارث از والد حضرت مجدد هست نیز ظهور میفرمایند از حضرت مجدد نیز باوجود کمال تمکن احیانا حالت ذوق و شوق منقول ست ؎ خوبی و کمال و شمائل حرکات و سکنات ✤ انچه خوبان همه دارند تو تنها داری ✤ سبحان الله سخن از کجا بکجا رسید ع هر چه استاد ازل گفت بگو میگویم ✤ نظافت طبع بحدی داشتند که اگر کسی دود تنباکو می کشید رنجه میشدند و مجمر میسوزانیدند میفرمودند مسجد ما را افغانان هلاس وانی کرده اند از بعض کسان شنیدم که خود بخود احیانا بوئی خوش از مکان شریف ایشان می آمد و کسان را بیرون میفرمودند همانا که ظهور روح حضرت رسالت صلوات الله علیه وسلم دیگر پیران مینمود میفرمودند من صورت حضرت خواجه نقشبند و حضرت مجدد معاینه میبینم یکبار یک پهلو شل شد استمداد از روح حضرت مجدد نمودم همون وقت صورت شریف ایشان رمعلق در هوا دیدم کل آن بیماری سلب نمودند و میفرمودند کزک اکابر چشتیه که سرستان ذوق محبت اند سماع و سرود دست که دل را رنگا رنگ شوق می آرد و پرده از چهره یار خرق میسازد و کزک ما متوسلان سلسله نقشبندیه که باده نوشان جام مودت ایم حدیث و درود هست که قلب را گوناگون اذواق می بخشند ع آن الیشانند من چنینیم یارب و همچنین وقتیکه اسم مبارک بر زبان می برآمد آه آه گفته دست بالا می کردند و گاهی هر دو دست کشاده بهم می آوردند چنانچه کسی را بآغوش کشند و شعر مولوی علیه الرحمة میخواندند ؎ موسیا آداب دانان دیگرند ✤ سوخته جان و روانان دیگرند ✤ **فصل در ملفوظات حضرت ایشان** میفرمودند

در فقیر فنای فاقہ و قناعت و بنای یاد الٰہی و رای ریاضت ست ہر کہ بجا آورد فنای فضل خدا و قناعت قرب مولی و بنای یاری و رای رحمت یافت و الافنای فضیحت و قناعت قہر و بنای یاس و رای رسوائی بدست آید میفرمودند کہ طالب ذوق و شوق و کشف و کرامات طالب خدا نیست راقم گوید حافظ میفرماید ؎ شرم ما باد ازین خرقہ آلودۂ خود + گر بدین فضل و کرم نام کرامات بریم + و لہ باخرابات نشینان زکرامات ملاف + ہر سخن وقتی و ہر نکتہ مکانی دارد + میفرمودند کہ در کمالات وصل عریانی میشود و بدان مقام نصیب سالک بجز یاس و محرومی نیست ہر چند وصول ہست حصول نیست میفرمودند طالب را باید ہر وقت کیفیات علیحدہ از عبادت فراگیرد و آگاہ باشد از نماز چہ کیفیت رومی دہد از تلاوت چہ نسبت ظہور میفرماید از درس حدیث و اشتغال تہلیل زبانی چہ ذوق حاصل میشود ہمچنین از لقمہ شک چہ ظلمت می افزاید علی ہذا القیاس دیگر گناہان میفرمودند در ولایت خطرات مضر اند و در کمالات نبوت مضر نیست امیر المؤمنین عمر رضی اللہ عنہ میفرمودند اجھد الجیش و انا فی الصلوٰۃ مشاہدۂ آفتاب از خطرات قلب مانع نیست میفرمودند کہ در خوردن یکی رضائی نفس ست و یکی حق نفس رضائی نفس غذا بسیار و لطیف ست و حق نفس بمقدار توانائی فرائض و سنن میفرمودند طریقہ نقشبندیہ عبارت از چار چیز ست بیخبر گی و دوام حضور و جذبات و واردات میفرمودند پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم جامع جمیع کمالات بودند لیکن ہر وقت مناسب استعداد آن قرن در افراد امت کمال ظہور میفرمود کمالیکہ ناشی از بدن فیض مخزن آنحضرت ست و آن گرسنہ ماندن و جہاد کردن و عبادت نمودن در صحابۂ کرام جلوہ گر شد و کمالیکہ ناشی از قلب آنحضرت بود صلی اللہ علیہ وسلم و آن استغراق و بیخودی و ذوق و شوق و آہ و نعرہ و اسرار توحید وجودی از زبان جنید بغدادی رحمت اللہ علیہ باولیائی امت ظاہر گردید و کمالیکہ ناشی از لطیفہ نفس آنجناب ست کہ عبارت از اضمحلال و استہلاک در نسبت باطن ست با کابر نقشبندیہ از وقت خواجہ نقشبند رضی اللہ عنہ ہویدا گشت و کمالیکہ ناشی از اسم شریف محمد ست صلی اللہ علیہ وسلم از دورہ حضرت مجدد الف ثانی مکشوف شد میفرمودند چنانکہ طلب حلال فرض ست بر مومنان ہمچنین ترک حلال فرض ست بر عارفان راقم گوید عمل صوفیان بر عزیمت ہست میفرمودند ہر کہ تابع ہوای بندۂ خدا ست ای عزیز تا کہ در بند آنی بندۂ آنی میفرمودند شب گرسنگی شب معراج درویشان ست میفرمودند صوفی دنیا و آخرت را پس پشت انداختہ متوجہ مولی گشتہ **للمولوی** ملت عاشق ز ملتہا جدا ست + عاشقان را مذہب و ملت خدا ست + میفرمودند وقت دعا انوار فائض میشوند فرق نمودن

آن برکات از اثر اجابت متعسر ست بعضی گویند اگر فقالت در ہر دو دست دست دہد علامت اجابت ست
و من می گویم اگر انشراح صدر دست دہد علامت اجابتست میفرمودند بیعت سہ قسمست یکی برای توسل
بہ پیران یا رقوم بر آنکہ توبہ از معاصی سوم برای کسب نسبت میفرمودند مردمان چار قسم اند نامرد نامند و مرد دانند
و جوانمرد دانند و فرد دانند طالب دنیا نامرد طالب عقبی مرد و طالب عقبی و مولی جوانمرد و طالب مولی فرد میفرمودند
کہ خطرہ چہار قسم ست شیطانی و نفسانی و ملکی و حقانی شیطانی از بسیار می آید و نفسانی از فوق یعنی دماغ و
ملکی از یمین و حقانی از فوق الفوق میفرمودند ہر کمالاتیکہ در انسان ممکن ست سوائے نبوت در حضرت مجدد ظہور
فرمود رباعی ہر لطافت کہ نہان بود پس پردۂ غیب ✦ ہمہ در صورت خوب تو عیان ساختہ اند ✦
ہر چہ بر صفحۂ اندیشہ کشد کلک خیال ✦ مثل مطبوع تو زیبا تر ازان ساختہ اند ✦ میفرمودند ہر کہ اویسیت
آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم خواہد بعد نماز عشا در خیال دستہای آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در دست
خود گرفتہ بگوید یا رسول اللہ بایعتک علی خمس شہادۃ ان لا الہ الا اللہ و اقام
الصلوٰۃ و ایتاء الزکوٰۃ و صوم رمضان و حج البیت ان استطعت الیہ
سبیلا چند شب این عمل بجا آرد و اگر اویسیت بزرگی خواہد در خلوت نشستہ دو گانہ بروحش خواندہ
متوجہ روح آن بزرگ نشیند میفرمودند حق سبحانہ مرا چنان ادراک عطا کردہ کہ بدن من حکم قلب پیدا کردہ
از جوانب اربعہ ہر شخص کہ بیاید نسبت او معلوم میکنم میفرمودند سہ کتاب نظیر ندارد قرآن شریف صحیح بخاری
مثنوی مولوی روم میفرمودند اولیا سہ قسم اند ارباب کشف و ارباب ادراک و ارباب جہل میفرمودند کم شخص
از اولیا کمال حضرت مجدد یافتہ باشد اگر تمام اولیا وجودیہ را توجہ فرمایند بشاہراہ شہود آرند میفرمودند سعدی
شیرازی در سہ ردی طریقہ مرد فہمیدہ بود و در دو سخن تصوف تمام کردہ است ✦ مرا ہیر دانائی مرشد
شہاب ✦ دو اندرز فرمود بر روی آب ✦ یکی آنکہ بر خویش خود بین مباش ✦ دگر آنکہ بر غیر بدبین مباش ✦
میفرمودند ہر کہ از ما ملاقات دارد لباس ما پوشد و طور ما اختیار کند رباعی یا مرد یا یارا راز رق پیرہن
یا بکش بر خانمان انگشت نیل ✦ یا مکن با پیلبانان دوستی ✦ یا بنا کن خانہ در خور دہیل ✦ میفرمودند روح
بعضی مومنان ملک الموت قبض میفرماید و بارواح اخص خواص فرشتہ را نیز دخل نیست ✦ در کوی تو
عاشقان چنان جان بدہند ✦ کانجا ملک الموت نگنجد ہر گز ✦ راقم گوید محتمل ست اللہ یتوفی الانفس حین
موتہا و قل یتوفکم ملک الموت اشارہ بہمین باشد اللہ اعلم میفرمودند معاش درویشان ہمین

باید کہ شیخ ابن یمین کبروی نظم کردہ ابیات نان جوین و خرقہ پشمین و آب شور ۔ سپارہ کلام و حدیث پیمبری
ہم نسخہ دو چار علمی کہ نافع ست ۔ در دین نہ لغو بوعلی و زار عنصری ۔ تاریک کلبہ کہ پی روشنی آن ۔ بیہودہ
منتی نبرد شمع غاوری ۔ با یک دو آشنا کہ نیرزد بہ نیم جو ۔ در پیش جنعم ہمت شان ملک سنجری ۔ این آن
سعادتیست کہ حسرت برد بران ۔ جویای تخت قیصر ملک سکندری ۔ و نیز اشعار جمالی میخواندند ۔ ما
لنگلے زیر لنگلے بالا ۔ نی غم دزدے نی غم کالا ۔ کزک بوریا و پوستگے ۔ دلکے پندر دو دستگے
ایقدر بس بود جمالے را ۔ عاشق رندلا ابالی را ۔ راقم گوید ابیات حافظ رحمت اللہ علیہ نیز مناسب
حالست تحت کلک میرود ؎ دو یار زیرک و از بادہ کہن دو منی ۔ فراغتے و کتابے و
گوشہ چمنے ۔ من این مقام بدنیا و آخرت ندہم ۔ اگرچہ در پیم افتند ہر دم انجمنے ۔ کہ ہر کہ کنج
قناعت بگنج دنیا داد ۔ فروخت یوسف مصری بکمترین ثمنے ۔ میفرمودند عقل نورانی آنست
کہ بلا واسطہ بمقصود دلالت نماید و ظلمانی آنکہ بچراغ ہدایت مرشد براہ آرد میفرمودند طالب را باید
کہ یک لمحہ از یاد مطلوب غافل نباشد ؎ این شربت عاشقی ست خسرو ۔ بے خون جگر چشیدہ
نتوان ۔ میفرمودند حب الدنیا راس کل خطیئۃ و راس گناہان کفرست ؎ اہل دنیا کافران
مطلق اند ۔ روز و شب در بوق و زرق اند ۔ میفرمودند زوال عین آنست کہ سالک انا گفتن نتواند
چنانکہ خواجہ احرار رضی اللہ عنہ فرمودہ اند انا الحق گفتن آسان ست و انا را زائل کردن مشکل ست میفرمودند
در معنی بیت ثنائی ؎ بہر چہ از دوست دامانی چہ کفران حرف چہ ایمان ۔ بہر چہ از یار دورافتی چہ نسبت
آن نقش چہ زیبا ۔ سالک در ابتدا قلب از نوافل ماند و اکتفا بر فرائض و سنن مولدہ کند میفرمودند
طریقہ مجددیہ چار دریای فیض دارد نسبت نقشبندی و قادری و چشتی و سہروردی لیکن اول
غالب ست میفرمودند کفر طریقت آنست کہ ہستیاز بمیخیزد و بجز ذات حق ہیچ در نظر نماند منصور حلاج
گوید ؎ کفر لہ تدین اللہ والکفر واجب ۔ لدی و عند المسلمین قبیح ۔ میفرمودند ہر کہ مخدوم
شدن خواہد خدمت مرشد کند ۔ ع ہر کہ خدمت کرد او مخدوم شد میفرمودند الحال ضعیف شدہ ام بیشتر
در مسجد جامع شاہجہان آباد آب تلخ حوض میخوردم دہ سپارہ کلام مجید میخواندم دہ ہزار نفی و اثبات
میکردم نسبت باطن چنان قوی بود کہ تمام مسجد پر از نور میشد ہمچنین در ہر کوچہ کہ میگذشتم بر مزار
عزیزے اگر میرفتم نسبتش پست میگشت من خود را پست میکردم و تواضع آن بزرگ میکردم

سیفر مودند ؎ زناتوانی خود ایقدر خبر دارم ✤ کہ از رخش نتوانم کہ دیدہ بردارم ✤

فصل در مکاشفات و الہامات حضرت ایشان قدس اللہ سرہ

فرمودند روزے در بیتابی فراق آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم خاک باشیدم ازین امر کہ در شرع
ننگ نیست ظلمتی ہم پیدا شد میر روح اللہ کہ مخلص حضرت شہید بود او شان را در خواب دیدم کہ
میگویند کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم منتظر شما نشستہ اند از غایت شوق در خدمت رسیدم معانقہ
فرمودند تا وقت معانقہ بر شکل شریف خود بودند بعد بر شکل سید میر کلال رحمت اللہ علیہ شدند روزے
قبل نماز عشا بخواب رفتم آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم آمدہ منع فرمودند و وعید بیان فرمودند یکبار
از آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در خواب پرسیدم یا رسول اللہ من رآنی فقد رأی الحق حدیث شما
است فرمودند آری مدام تسبیح و تحمید خواندہ بروح آنحضرت میگذرانیدم یکبار ترک شد دیدم آنحضرت
صلی اللہ علیہ وسلم بہمون شکل کہ در شمائل ترمذی بیانست آمدہ شکایت فرمودند یکبار خوف آتش
دوزخ بسیار غلبہ کرد آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم را دیدم تشریف آوردہ فرمودند کہ ہر کہ با محبت
دارد در دوزخ نخواہد رفت یکبار آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم را دیدم فرمودند نام تو عبد اللہ و عبد
المہیمن ہست یکبار دیدم کہ گوشت چہرۂ من زدو انگشت از گوشت چہرہ مبارک حضرت سلطان المشائخ
شدہ و بدنمی نماید یکبار دیدم شخصی پیراہن حضرت مذکور آوردہ گفت ایشان پیر تو اند من گفتم پیر من مرزا
جانجانان رحمۃ اللہ علیہ ہستند چند بار تکرار کرد آخر گفت سلطان المشائخ پیر صحبت شما ہستند
یکبار حضرت مجدد تشریف آوردہ فرمودند تو خلیفۂ من ہستی یکبار حضرت خواجہ نقشبند تشریف
آوردہ در پیرہن من داخل شدند روزی دیدم بزرگے آمدہ نزد من نشست نام پرسیدم گفت
بہاؤ الدین یکبار شخصی خلعتے آوردہ گفت غوث الاعظم ترا عنایت کردند مولانا خالد عرض نمودند خلعت
نقطبیت باشد حضرت ایشان فرمودند از تو اضع نام آن مقام نمیگیرم روزے بر مزار حضرت خواجہ باقی
باللہ رفتہ عرض توجہ نمودم از مزار بر آمدہ توجہ کردند وقت استوا بود زود بر خاستم حسرت میخورم
چرا استادم کیفیتش در بیان نمی آید روزی بر مزار حضرت خواجہ قطب الدین رفتہ گفتم شیٔ للہ
دیدم یک حوض پر آب کہ از کنارۂ او آب میریزد القا شد سینۂ تو از نسبت مجددیہ پر ست گنجائش

دیگر ندارد روزی بمزار سلطان المشائخ رفتہ عرض توجہ نمودم فرمودند کمالات احمدی شما را حاصل ست عرض کردم نسبت خود نیز عطا فرمایند توجہ فرمودند دیدم چہرۂ ایشان مثل من شدہ و چہرۂ من مثل ایشان نہایت محظوظ شدم یکبار در عرس حضرت خواجہ محمد زبیر رحمہ اللہ حاضر شدم ایشان تشریف آوردہ فرمودند عبادت بکثرت بکنید درین راہ تعبدی باید تا درے از تصرفی بگشاید عرض کردم مرتبہ شما چہ طور حاصل شود فرمودند از کثرت تعبد یکبار مکانم معطر گشت بالا نگریستم دیدم بر فرق من روح معطر منور جلوہ نماست در حوالی آن مثل شعشعان آفتاب متجلی ست حیران گشتم کہ این کیست بعد آن بخاطر گذشت شاید روح مبارک آن سرور صلی اللہ علیہ وسلم یا روح غوث الاعظم رضی اللہ عنہ باشد باین تجمل روزی درمیان اہل خانقاہ نزاع لفظی پیش آمد حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ آمدہ فرمودند ہرکہ نزاع نماید از خانقاہ بدر کنید یکبار سیدۃ النساء رضی اللہ عنہا در مکانم آمدہ فرمودند من برائی تو زندہ شدہ ام و آمدہ ام روزی طعام مشکوک خوردہ بودم دیدم حضرت شہید قی میکنند و میفرمایند طعام ہرجا نباید خورد یکبار ملہم ساختند منصب قیومیت بتو عطا شد روزی الہام شد از تو طریقہ جدیدہ برآر روزی برائی وسعت مکان عرض نمودم الہام شد تو اہل و عیال نداری چہ حاجت ست روزی مکان ہمسایہ طلب نمودم الہام شد چرا ہمسایہ را تکلیف میرسانی و بدر میکنی روزی بقصد زیارت حرمین شریفین نیم قد برخاستم الہام شد تراہمین جا ماندن بہتر ست روزی گفتم یا شیخ عبد القادر شیئاً للہ الہام شد بگو یا ارحم الراحمین شیئاً للہ روزی الہام شد حضرت سلطان المشائخ خلفائی خود بدکہن فرستادند شما بہ کابل و بخارا بروید کلام ربانی کہ از صوت و لحن مبرا ست سہ بار شنیدم یکبار در مدرسہ دو بار در مکان مسکون کہ الحال سکونت دارم یعنی خانقاہ شریف شبے گفتم یا رسول اللہ آوازہ آمد لبیک و نام من + عبد صالح فرمودند +

فصل در بعضی کرامات حضرت ایشان

بر سالکان راہ الٰہی و طالبان فیض نامتناہی مخفی و محتجب نیست کہ ہیچ کرامتی و خرق عادتی با محبت خدا و اتباع سید انبیا علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ والسلام برابر نیست و این ہر دو امر در وجود با جود حضرت ایشان بامرتبہ کمال بودند و اعظم کرامات و افضل خرق عادات تصرف در باطن طالبان و القای

فیض و برکات حضرت سبحان بصدور ایشان ست واین امور از آنجناب چندان بظهور رسیدند که بتحریر آن دفترها باید هزاران دلهای ارادت سندان را ذاکر گردانیدند وصدها را بجذبات و واردات الهیه رسانیدند و بسیاران را بمقامات و حالات عالیه فائز فرمودند اما تصرف در یکنونات و اخبار مغیبات مطابق نفس امر بالهام الهی و حل مشکلات و برآمد حاجات از دعا انهم بسیار بوقوع آمد اکثر کارهای مردم بدعای آنجناب بانصرام میرسید و بسیاری عقدهای مفتوح میشد بارها موافق فرموده بظهور می آمد الحق بمصداق ۵ مطلق آن آواز خود از شه بود + گرچه از حلقوم عبدالله بود + کلام کرامت نظام آن عالی مقام سراسر الهام خوارق اولیا پرتوی معجزه پیغمبر خدا ست صلی الله علیه وسلم بسیاری کسان در زمان آنجناب را دیده اند طریقه نموده شرف یاب حضور شدند و بمقامات عالیه رسیده باوطان خود رفتند و باوجود کثرت طلابان هریک را بتوجه از مقام بمقامی می بردند و از حالی بحالی میرسانیدند و از قوت توجه کار سنین بایام قلیله میفرمودند اکثر فساق و فجار از توجه شریف تائب شده براه راست آمدند و بعضی کفار باندک التفات آنجناب مشرف باسلام شدند کرامت روزی هندو بچه برهمن باوه در مجلس شریف آمد شکل محبوب و صورت مرغوب داشت همه اهل محفل رو بجانب وی آوردند حضرت ایشان را نظر عنایت بوی افتاد فی الحال زنار کفر از گردن خود دریده خلعت ایمان پوشید قامت خود را از زیور کلمه شهادت بیاراست و حسن را از نور اسلام جلا داده برخاست ۵ بنشین بگدایان در دوست که هرکس + بنشست باین طائفه شاهی شد و برخاست + کرامت مولوی کرامت الله را که از خادمان حضرت ایشان بودند روزی در دجنب بشدت شد آنجناب دست مبارک خود آنجا نهاده همت فرمودند فی الحال رفع شد کرامت یکبار بکشتی روان توجه فرمودند ایستاده شد کرامت میان احمد یار که از جمله اصحاب حضرت ایشان بودند گفتند که من برای تجارت میرفتم در اثنای راه بصحرا دیدم که حضرت ایشان تشریف آورده قریب بهل من ایستاده فرمودند که بهل را تیز بکنید و بدوانید و از این قافله جدا شده بگذرید که قطاع الطریق آمده این قافله را تاراج خواهند کرد این سخن گفته از نظر غائب شدند من بهل را دوانیده از قافله جدا شدم بقضای الهی همه قافله را دزدان بغارت برده اند من بخیر و خوبی داخل منزل شدم کرامت میان زلعف شاه که یکی از مخلصان حضرت ایشان ست گفت که من در اوائل حال که بخدمت حضرت ایشان می آمدم در دشت راه گم کردم ناگاه

بزرگی نموده شد مرا براه راست آوردند گفتم که شما کیستید گفتند تو برای بیعت پیش کسی که میروی
من همانم دوبار مرا این واقعه پیش آمد **کرامت** و نیز میان احمد یار نقل مینمودند که یکبار من همراه حضرت
ایشان بجهت تعزیت در خانه صالحه که مریده حضرت ایشان بود رفتم که دختر کلان سالش مرده بود حضرت
ایشان بطرف آن ضعیفه خطاب کرده فرمودند که الله تعالی ترا فرزند انعم البدل عنایت فرماید آن زن
عمر رسیده گستاخانه عرض نمود که ای حضرت حالا من پیر شده ام و شوهر من نیز پیر ست ظاهر احالا اولاد
پیدا شدن خلاف عقل ست حضرت ایشان فرمودند حق تعالی قادر ست بعد ازان حضرت ایشان
و من از خانه بیرون آمدیم در مسجد یکه متصل در وازه آن ضعیفه بود حضرت ایشان تشریف آورده وضو ساخته
و دو رکعت نماز گذارده بجهت فرزند آن زن دعا فرمودند بعد ازان خطاب بطرف من نموده فرمودند که
برائی اولاد آن زن بجناب الهی عرض کردیم اثر اجابت دعا ظاهر شد انشاء الله تعالی فرزند نرینه خواهد شد
بعد ازان بموجب فرموده حضرت ایشان الله تعالی آن زن را پسر عنایت فرمود و کلان سال شد
الحمد لله علی ذلک **کرامت** زنے آمده برای شفائی بیمار عرض نمود او را تبرکاً از دستار خوان
خود عطا فرمودند نان و کباب بود چون در خانه آمده دید آن کباب مبدل بحلوا شده بود معلوم نمود که اجل
بیمار رسیده است همچنان واقع شد **کرامت** میر اکبر علی صاحب که از مخلصان نیازمندان حضرت
ایشان هستند برای بیماری زنے از اقارب خود عرض نمودند از بس که سوال مکرر نمودند حضرت
ایشان فرمودند اکبر علی زندگی او زیاده از پانزده روز معلوم نمیشود بتقدیر الهی روز پانزدهم وفات
نمود لیکن در ایام مرض او میر صاحب موصوف توجه آن زن را نموده بودند چون برجنازه اش
حضرت ایشان تشریف آوردند فرمودند اکبر علی مگر توجه این زن را نمودی برکات معلوم میشود **کرامت**
قریب خانقاه مبارک مکان رافضی بود و حضرت ایشان را برائی کلفت خانقاه معلے بایست مکان شیعه
از زنے که متصرف بران مکان بود استدعا نمودند زنکه ابا نمود آخر یکبار حکیم شریف خان که از عزه
دهلی بودند برای فهمالش او فرستادند که اگر شما را عمارت بیع می آید ما قیمت بطریق اخفا میفرسیم شما بطریق
تذر بگذرانید آن نابکار که عداوت با اهل الله داشت قول حکیم موصوف قبول نه نمود بلکه درباره حضرت ایشان
کلمه بیهوده گفت که سب بزرگان عادت این فرقه ملعونه ست حکیم برخاسته نزد ایشان حاضر شده
بیان حال نمودند حضرت ایشان رو بآسمان نموده عرض نمودند الله صاحب شنیدید کلام او الحال

نخواہم گرفت تا وقتیکہ خود آمدہ التجا نہ نماید بحسب تقدیر الٰہی موت در خاندان او شان افتاد در اولاد شان یک بچہ باقی ماند چون او ہم بیمار شد دانستند کہ از شومی فعل ماست آن بچہ را حاضر نمودند و مکان را پیش حضرت ایشان پیشکش نمودند **کرامت** حکیم رکن الدین خان را منصب وزارت بادشاہ حاصل گشت آنحضرت سفارش عزیزی بحکیم نمودند حکیم دران امر تندہی نہ نمود موجب ملال حضرت ایشان گشت بعد چند روز معزول شد و باز بآن منصب ممتاز نگشت **کرامت** از شاہ نظام الدین صوبہ دہلی معزول شدند معزول شد **کرامت** یکبار چند کس از خلفائے حضرت ایشان از راہ دور بخدمت آمدند در اثنائے راہ گفتند معمول حضرت ایشان ست کہ بوقت شرف اندوزی قدمبوسی تبرک عنایت فرمایند یک گفت کہ مرا این مرتبہ خواہش مصلی ست دیگری گفت کہ من کلاہ میخواہم سوم کس چیز دیگر گفت چون بحضور پر نور رسیدند ہر کس را موافق تمنای او عنایت فرمودند مثل این واقعہ اکثر آنجناب بظہور می آمد بارہا موافق خطرات قلبی ارشاد میفرمودند **کرامت** روزی برائے عیادت حکیم نامدار خان رفتہ بودند حکیم مسطور حالت نزع داشت و چشم بند کردہ بیہوش افتادہ بود اقربای وی از حضرت ایشان التماس سلب مرض نمودند بحضرت لمحہ متوجہ شدند فی الفور بہوش آمد چشم کشادہ بسیار سخنان از آنجناب بعرض رسانید چون آنجناب قدم از خانہ وی بیرون نہادند ہمو نوقت جان داد **کرامت** شخصی از بخارا از دریا کابل بہندوستان می آمد وقت عبور بر دریائے اٹک اشتر وی معہ کالائے تجارت در آب غرق شد گفت کہ یکنان نیاز حضرت ایشان کنم اگر شتر من زندہ معہ اسباب برآید بحکم الٰہی سبحانہ از دریا برآمد چون بحضور رسیدہ این واقعہ بعرض رسانید فرمودند نیاز من دادی گفت دادم **کرامت** عم میان احمد یار صاحب برائے گرفتن مبلغان بادشاہ حبس نمود میان احمد یار بخدمت حضرت ایشان گریان آمد آنجناب فرمودند کہ شما چند کس جمع شدہ بقلعہ رفتہ خلاص کردہ بیارید میان موصوف گفت کہ بر دروازۂ قلعہ چوکی ست و سپاہیان پلٹن بہ نگہبانی معین چگونہ رفتہ آوریم فرمودند شما را ازین چہ کار ست بگفتہ من بروید و بیارید ایشان رفتند ہیچکس از نگہبانان دروازہ و سپاہیان پلٹن ندیدند کہ این چہ کسانند و کجا می روند آخر از حبس زندہ برآوردہ بیارید ہیچکس متعرض احوال شان نشد **کرامت** پسر مولوی فضل امام بسیار علیل شد در خواب دید کہ حضرت ایشان تشریف آوردہ چیزے نوشانیدند چون صبح شد شفا یافت و بحضور آنجناب مبلغان نیاز آوردہ فرمودند کہ این شکر از عنایت شبانہ ماست **کرامت**

شخصی پیش حضرت ایشان آمده گفت که پسر من از ده ماه گم شده است توجه فرمایند که بیاید فرمودند که پسر تو در خانه هست در دل خود حیران گشت که من همین وقت از خانه آمده ام آنجناب فرمودند که در خانه است غرض موافق فرمودن آنحضرت بخانه رفت دید که در خانه نشسته است **کرامت** عورتی بخدمت حضرت ایشان آمده عرض کرد که پسر من در فقر سپاه نوکر بود نوکری گذاشت و همه لباس دور کرده لنگوٹی بسته از دین و شریعت رسته ملنگ شده قدح بنگ مینوشد آنجناب فرمود که بنشین نشست همه لطائف از ذکر جاری شدند پس توجه بحال پسرش فرمودند از فرقه ملامت برآمده برراه راست شد **کرامت** عرض کرد که سقه زیر سایه فیض پایه دیوار پر انوار آن افتخار الابرار سکونت داشت روزی از شدت مرض قریب نزع شد آخر شب اقربائی وی حضرت ایشان را تردد وی بردند آنجناب تشریف برده توجه فرمودند از عنایت الهی صحت کلی یافت **کرامت** مولوی کرامت الله صاحب میفرمودند در هنگامیکه بخدمت شریف میبودم عجائب و غرائب مشاهده مینمودم یکبار بعد نماز فجر وقت مراقبه و ذکر من کتاب در بغل گرفته برای قصد خواندن روانه شدم نظر شریف بر من افتاد از غضب فرمودند بنشین و مشغول شو بسکه گستاخ بودم گفتم در خدمت شریف برائی آن حاضر می مانم که بی محنت حاصل شود والا به محنت هر جا میتواند شد فرمودند بحق بهاؤالدین بی محنت میسر نیست همین که بجانب من متوجه شدند از هوش رفتم و بیفتادم و گویا که دل از سینه من بیرون آمد بعد مدت بهوش آمدم حضرت از حلقه فراغت شده بودند و آفتاب بمن رسیده بود و خواص اصحاب مثل شاه ابوسعید صاحب حاضر بودند شرمنده شدم فرمودند چه شده بود عرض نمودم خواب غلبه کرد تبسم فرمودند

فصل در ذکر وفات حضرت ایشان

وائما آرزوی شهادت داشتند لیکن میفرمودند از باعث شهادت حضرت پیر و مرشد قدس الله سره چقدر محنت بر مردم رسید سه سال قحط عظیم ایشان رو نمود که هزارها جان نثار شدند و قتل و قتال که فیما بین مردمان واقع شد خارج از تحریر است کما لا یخفی پس ازین امر از شهادت خود میرسم راقم گوید در حدیث وارد است لَزَوَالُ الدُّنْیَا اَهْوَنُ عِنْدَ اللّٰهِ مِنْ قَتْلِ نَفْسٍ مُؤْمِنٍ او کما قال صلی الله علیه وسلم از حروب جمل و صفین و حره و کربلا تا چند صد سال و حروب در میان بنی امیه و بنی هاشم مثل قتل امیر المومنین عثمان بن عفان بود رضی الله عنه حضرت ایشان را در آخر مرض بوسیر و خارش غلبه نموده بود درین

هنگام حضرت والدم در بلدهٔ لکهنؤ بودند مکاتیب کثیره در هنگام قلیل فرستادند چه منظور همین بود که بعد من
برجای من ایشان باشند انشاء الله یکدیگر و مکتوب در ذکر والد خود علیه الرحمة نقل خواهم نمود غرض اوشان
سر رسیده اهل و عیال را در لکهنؤ گذاشته رسیدند وقتیکه حاضر خدمت شدند فرمودند آرزو چنین داشتم
که بوقت ملاقات شما لب بیاز خواهم گزیست لیکن اینچنین وقت رسید بدرجه طاقت گریه هم نیست و عنایت بسیار
فرمودند و عادت مستمره چنین بود که وقت شائبه مرض وصیت نامه تحریر میفرمودند و زبانی هم تاکید میفرمودند
که دوام ذکر و پرهیز در نسبت و اخلاق حسنه و معاشرت باهم و عدم چون و چرا بر مجاری قضا و بایکدگر
برادران طریقه اتحاد لازم شناسند و بفقر و قناعت و رضا و تسلیم و توکل فراغتها نمایند وَمَنْ اَصْدَقُ
مِنَ اللّٰهِ حَدِیْثًا و نیز فرمودند جنازه من در آثار شریف نبویه که در مسجد جامع نهاده اند برند و عرض شفاعت
از رسول خدا صلی الله علیه وسلم نمایند همچنین کردند که نماز در جامع مسجد خوانده در آثار شریفه بردند و تبرکات
که نزد آنحضرت بود فرمودند که باین تربت در گنبد خورد نهند میفرمودند که حضرت خواجه بهاء الدین نقشبند
رحمة الله علیه فرمودند که فاتحه خواندن پیش جنازه ما و کلمه طیبه و آیت شریفه بی ادبی است این دو بیت بخوانید
مفلسانیم آمده در کویتو + شئی لله از جمال روی تو + دست بکشا جانب سیل ما + آفرین بر دست
و بر پهلوی تو + من هم میگویم پیش جنازه من همین اشعار بخوانید و نیز دو بیت عربی با لحان خوش بخوانید
وقفت علی الکریم بغیر زاد + من الحسنات و القلب السلیم + فجد الزاد
اقبح کلشئ + اذا کان الوفود علی الکریم روز شنبه بود که مولوی کرمت الله صاحب را فرمودند که زود
میان صاحب را طلب نمایند یعنی شاه ابو سعید رحمة الله علیه مگر از وقت این لفظ مفهوم شد مولوی صاحب
بزودی برخاسته والدم را طلب نمودند چونکه از دروازه داخل شدند نظر شریف بر ایشان گماشتند
و در همون حال بست و دوم صفر بعد اشراق در هیئت اعتبار سنه هزار و نوزده صد و چهل در استغراق مشاهد
حق ازین دار ملال انتقال فرمودند هزار با کس خبر وحشت اثر شنیده حاضر شدند و نماز در مسجد جامع رفته
خواندند و امامت نماز حضرت شاه ابو سعید صاحب فرمودند در خانقاه شریف پهلوی یمین حضرت شهید دفن
کردند الحال دران حظیره سه مرقد اند چه جنازه شریفه شاه ابو سعید علیه الرحمة که در لونک وقت معاودت از
بیت الله وفات یافتند نیز آورده پهلوی حضرت ایشان دفن کردند الحال مزار حضرت ایشان در وسط
واقع هست رحمة الله علیهم تاریخ وفات نور الله مضجعه و نیز مصراع فارسی ع جهان بحق نقشبند

ثانی داد + ونیز شاہ رؤف احمد صاحب رباعی در غایت زیبائی گفتہ اند رباعی چون جناب شاہ عبد الحق قیوم زمان + زینہان فرمود رحلت سوئے جنات کریم + سال او باحال اجتم چوای رافت زدل + گفت فی رَوْحٍ وَّ رَیْحَانٍ وَّ جَنَّاتِ النَّعِیْم

فصل در ذکر بعض خلفای حضرت ایشان

جامع کمالات رب حمید حافظ الشرع والقرآن المجید مرشدنا ومولانا حضرت شاہ ابو سعید بن حضرت صفی القدر بن حضرت عزیز القدر بن حضرت محمد عیسے بن حضرت سیف الدین بن حضرت خواجہ محمد معصوم بن حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہم ولادت شریف دوم ذیقعدہ ۱۱۹۶ھ یکہزار ویکصد ونود وشش ہجری در بلدۂ مصطفی آباد عرف رامپور بظہور آمدہ حال شریف ایشان از ابتدائی عمر بر صلاح ماثور گشتہ میفرمودند در اوائل عمر بحسب اتفاق در بلدۂ لکھنو بصحبت میان ضیاء النبی صاحب کہ از اقارب بودند گذر واقع شد در مکانی فروکش شدیم در راہ آمد ورفت کہ در مسجد برای نماز میرفتیم درویشی بود کہ اکثر ستر برہنہ داشت مگر بوقت آمد وشد من ستر عورت خود میکرد کسے پرسید کہ تراچہ شد چون ایشان را می بینی ستر میکنی گفت وقتی باشد کہ ایشان را منصبی حاصل شود کہ مرجع اقارب خود گردند فوقع کما قال در عمر دہ سالگی تقریباً قرآن شریف حفظ فرمودند وبعدہ تجوید از قاری نسیم علیہ الرحمۃ حاصل نمودند ودر قرآن خوانی بحسن ترتیل رونق دہ قراء گشتند ہر کس کہ قرآن شریف ایشان میشنید محو میگشت میفرمودند مرا بر خوش خوانی خود اعتماد چندان نبود تا آنکہ بعض از عرب قرآن من در حرم محترم شنید وتحسین نمود چہ تحسین عجم چندان اعتبار ندارد الغرض بعد حفظ قرآن شریف از علوم عقلیہ ونقلیہ بہرہ حاصل نمودند اکثر کتب درسیہ از مفتی شرف الدین وبرخی از حضرت مولانا رفیع الدین محدث فرزند شاہ ولی اللہ محدث خواندند قاضی شرح سلم میفرمودند از ایشان خواندہ ام ونیز سند صحیح مسلم از مولانا مذکور دارند واز مرشد خود یعنی حضرت ایشان وخال خود حضرت سراج احمد بن حضرت محمد مرشد واز حضرت شاہ عبد العزیز سند حدیث حاصل نمودند در عین تحصیل علم ارادۂ خدا طلبی پیدا شد اول ارادت بخدمت والد ماجد خود آوردند او شان بر طریقہ آبائی کرام خود مستقیم بودند وترک دنیا وانقطاع غالب داشتند بحدیکہ نواب نصر اللہ خان آرزو نمود کہ عہدۂ بخشیگری قبول فرمایند مگر معرض قبول نیفتاد ودائما در اشتغال

واوراد خود مصروف بودند و ذوقی بعلم حدیث شریف داشتند واز اہل فسق وفجور معرض بودند وفات شان بروز دوشنبہ بست وپنجم شعبان ۱۲۳۶ سنہ یکہزار ودوصد وسی وشش ہجری در بلدۂ لکھنو واقع شد تاریخ وفات آنحضرت فائز رضوان المودود ست سید احمد صاحب ومولوی اسمٰعیل شہید ودیگر اعزہ تجہیز وتکفین بر خود گرفتند در راہ عرایشی یعنے چہپر کسے سوختہ افتادہ بود نعش شریف را بر آتش بردند ودر کسے را آسیب نرسید الغرض از بسکہ نائرہ شوق مشتعل بود بعد صحبت والد خود باجازت اوشان نزد حضرت شاہ درگاہی کہ بدو وسط بحضرت خواجہ محمد زبیر قدس اللہ سرہ ملحق میشوند رسیدند واوشان را استغراق بحدی داشتند کہ وقت نماز مردمان آگاہ میکردند وگرمی بحدی داشتند کہ اگر التفات بعد کس میفرمودند بیہوش میشدند یکبار در نماز از شوق الٰہی قدری بدن در حرکت آمد اول امام پس او تمام جماعت بعد ازان اہل محلہ در وجد شدند ورقصہا میکردند مادرزاد ولے بودند در تخت ہزارہ متولد شدند تاریخ ولادت معدن فیض حق ست از ابتدائے عمر در ایام طفولیت ایشان را جذبہ رسید از وطن برآمدند ودر صحرا میگشتند چون بسن تمیز رسیدند قدری افاقہ بہم رسید ربع جزء کلام اللہ شریف از کسے خواندند ونماز صحیح کردند باز مغلوب شدند وبرگ درختہا قناعت مینمودند گروقت نماز افاقہ میشد بیہوش میشدند آخر در صحرائے بلدۂ بدانون بمزار سلطان التارکین رسیدند واخذ طریقہ وبیعت در طریقہ قادریہ از حافظ جمال اللہ رحمۃ اللہ علیہ نمودند ملاقات از اغنیا نمیفرمودند اگر کسے بوقت خواب ایشان روپیہ در چادر ایشان بستہ میرفت بوئے نجاست ایشان را می آمد ورفتہ در دریا می انداختند بطریقے کہ در حس نیاید کرامت یکی از مخلصان ایشان را شیر پیش آمد ایشان را یاد کرد طمانچہ بشیر زدند گریخت کرامت زن نواب احمد یار خان عقیمہ بود دعا فرمودند قریب بست فرزند بوجود آمدند کرامت یکبار بقالی آمدہ بر پائے ایشان افتادہ گفت من خود دیدم ایشان را کہ دروازہ مکانے افتادہ ایشان آن مکان را بجانب دیگر افگندند من بعافیت ماندم کرامت شخصی را فرمودند خانہ ات بسوزد بسوخت تاریخ وفات ایشان مات قطب الوری عن امر ست مزار ایشان در بلدۂ رامپور واقع ست الغرض شاہ مذکور بر حال ایشان عنایت فراوان فرمودند در چند روز اجازت وخلافت دادند ایشان را شورش بدرجۂ کمال پیدا شد ومریدان بسیار جمع آمدند ودر حلقہ بیہوشی وجد بسیار میرسید وصیحہ ونعرہائے عظیم برپا میشد چونکہ در نسبت مجددیہ این امور مرتفع میشوند

وبہرزراتی در قاضی نسبت ندارند مثل صحابہ کرامؓ در کمال افسردگی واسودگی عمر بسر می برند وسماع ایشان
قرآن وحضور ایشان نماز وشیوہ ایشان امر بالمعروف ونہی عن المنکر میگردد حالات اصحاب حضرت
شہید علیہ الرحمۃ براین منوال یافتند ونیز حضرت ایشان را در راہ پیوردیدہ بودند وقتیکہ آن قبلہ صفا کیشان
در ہنگامیکہ صوبہ داری دہلی بشاہ نظام الدین متعلق بود از جہت کدورتے کہ از جانب صوبہ دار بہم رسیدہ بود
تشریف برده بودند الغرض ایشان خود را بدہلی رسانیدند دران ہنگام دہلی از اہل علم وصلاح مملو بود وفرزندان
حضرت شاہ ولی اللہ شاہ عبد العزیز وشاہ رفیع الدین وشاہ عبد القادر علیہم الرحمۃ زندہ بودند ونیز
حضرت قاضی ثناء اللہ پانی پتی زندہ بود ایشان مکتوبے بقاضی صاحب در مقدمہ خدا طلبی فرستادند واو شان
جوابش بکمال تعظیم نوشتند ومصلحت دادند کہ از حضرت شاہ غلام علی بہتر کسے نیست پس ایشان بخدمت
حضرت رسیدند ومقبول درگاہ شدند وہنوز حضرت شاہ درگاہی زندہ بودند میفرمودند اگر مثل حضرت
ایشان مرشدی نمی بود خوف از جانب مرشد سابق بسیار بود لیکن حضرت ایشان چنین حمایت میفرمودند
کہ ہرگز آسیب بمن نرسید وحضرت مجدد الف ثانی در مکتوبات ارقام فرمودہ اند اگر طالب رشد خود
نزد شخص دیگر بیند بے انکار پیر اول بخدمت او حاضر شود وایشان در محبت پیر اول خود راسخ بودند چنانچہ
شخصی غیبت حضرت شاہ درگاہی در مجلس حضرت ایشان نمود وایشان نیز نشستہ بودند آن شخص را
گمان بود کہ ایشان منکر او شان شدہ در خدمت حضرت ایشان حاضر شدہ اند ایشان را غضب آمد وطمانچہ
او را زدند ونیز حضرت ایشان بران شخص غضبناک شدہ فرمودند غیبت بزرگان طریقہ ما نیست میفرمودند اول
او شان را از من کدورتے بود لیکن آخر بار کہ بر ایشان پیور رفتم زائل شد فالحمد للہ علے ذلک ودر راہ سلوک
بحسب استدعائے بعضی یاران رسالہ نوشتند وبخدمت حضرت ایشان بردند حضرت ایشان تحسین
بسیار فرمودند وآخر رسالہ سطرے چند در مدح رسالہ ایشان نوشتند وآن کتبہ در آخر رسالہ مرقوم
ست وآن رسالہ فی الحال دستور العمل طریقہ مظہریہ مجددیہ ہست در ہر اقلیم کہ فیضیاب این طریقہ ہستند البتہ
آنرسالہ موجود دارند بعضی بزرگان در مکہ معظمہ آن را عربی کردہ در عرب ہمون مروج ست اغلب کہ در
بلاد روم ترکی ہم شدہ است کرامت میان عظیم اللہ صاحب نقل میکنند کہ من در سرکار نواب محمد
امیر خان نوکر بودم کہ ایشان آدم در طلب من فرستادند بحسب اتفاق در خانہ نبودم وبعد آمدن اہل خانہ
بمن اطلاع ندادند کسے دیگر فرستادند حاضر شدم بغضب فرمودند کہ ترا طلب میکنم نمی آئی اگر نواب ترا

طلب بکنم بیاید عذر نمودم که هرگز مرا اطلاع نشده که حضرت مرا طلبیده اند الغرض بعد آن روز آمدن من
هر روز معین شد و در توجهات عجائب و غرائب مشاهده مینمودم هرگز در مقام فوقانی توجه نداده اند تا که شب
در مقام تحتانی بالیقین وصول ندیدم چون مرا یقینا وصول دست نمیداد صباح در مقام دیگر توجه میفرمودند
واین امر مستمر بود وگاهی که در رفتن سرکار در خانه دیر میشد واز خانه بیرون می آمدم که بزودی بسرکار برسم
وامروز در خدمت حاضر نشوم چون بمقامی میرسیدم که از انجا راه خانقاه پس میماند پس از انجا گویا کسے
مرا میکشید وچار ناچار بخانقاه شریف بخدمت میرسیدم واین از اعظم تصرفات بود **کرامت** یکبار از رامپور
بسنبل می رفتند زیر سیفنی که منزل اول بود دریائی بود وقت عشا بر دریا رسیدند ملاح نبود بر
عراده بودند صاحب عراده مشرک بود آن را فرمودند که عراده را ببند از هیبت ایشان بیدرخت بعنایت الله
در آب صحیح وسالم گذشت آن مشرک بمعاینه این کرامت مشرف باسلام گشت **کرامت** مرزا طهماسب در
قلعه دعوت نمود شاهزاده های بسیار جمع بودند گفتند ما کرامت بزرگی ندیدیم ایشان نعره زدند همه افتادند
ومعتقد شدند **کرامت** حکیم فرخ حسین که از مصاحبان حضرت ایشان بود کلمه ناملائم در شان ایشان
گفت ایشان در غضب شده فرمودند که سزای این خواهی یافت همچنان شد مهتم گردیده خفیه رو بفرار نهاد
کرامت بعد الموت شیخ احمد بخش که از مریدان قدیمی بود در دهلی برای زیارت مزار شریف ایشان حاضر
شد در خوابش فرمودند که کاغذ سند نیکنامی که از فرنگی گرفته در بغچه پست آن را پاره کن که اهل اسلام را
نشاید شیخ مذکور میگفت که مرا هرگز یاد نبود که آن سند نزد من ست چون تفحص کردم از جائی که نشان
داده بودند برآمد همون وقت پاره کردم ومحبت کفار از دل من بریده شد فالحمد لله علے ذلک **کرامت** میان
محمد اصغر صاحب نقل میکردند که گاهی نماز تهجد من فوت میشد یکبار بخدمت شریف عرض کردم فرمودند شما
ما را بگوئید بوقت تهجد ما را یاد دهانیده باشد شما آهسته میکنم انقدر ذمه ماست باقی اختیار شماست میگفتند
همچنین شد که گویا کسے مرا می نشاند **کرامت** چون ایشان در سفر حجاز در بلده سورت رسیدند اتفاقا مسجدے
بود که در ان مسجد شخصی از غنیه که یوسف علیخان نام داشت وخود را در زمره فقرا داخل انگاشته بود تهبند زده
در مسجد می نشست چون خبر ایشان شنید آمدن در مسجد موقوف نمود ومدتے بر این گذشت یکبار از غایت
نیاز حاضر شد وصد روپیه نذر نمود وحضرت را و راقم را در محل خود برد وزوجه خود را بیعت کنانید مردم تعجب
میکردند که این شخص از ایمان منحرف آمدن مسجد ترک نموده بود چه جائیکه نذرها کند ویکی از مخلصان ریخ

الاعتقاد گردد **کرامت** چون در بلدۂ بمبئی رسیدیم جہازی کرایہ نمودیم وبسبب صحبت حضرت بعض
مردمان دیگر غنیمت شمردہ در جہاز شریک شدند حضرت فرمودند درین جہاز نشستن مصلحت معلوم
نمیشود کرایہ را واپس گرفتند لہ از ناخدا تخلف وعدہ ہم مکرر شدہ بود آخر در جہاز دیگر نشستند واین جہاز
سابق پس رسید وجہاز پسین مجہ را دریافت حجاج جہاز اول تا یکسال ماندند چون حضرت ایشان را مرض
آخر لاحق گشت حضرت والد در لکھنؤ بودند خطوط مکرر وطلب ایشان فرستادند مقصود ہمین بود کہ بر جای خود
بنشانند من جملتہا یک مکتوب از انہا مرقوم میشود ومکتوب مختصر دیگر کہ در فوائد طریقہ نوشتہ اند آن ہم برای نفع
طالبان ضمنا مندرج میشود ومکتوبات دیگر کہ بنام ایشان ہستند از مجلد مکتوبات باید طلبید **مکتوب اول**
بخدمت شریف صاحبزادۂ عالی نسب والاحسب حضرت شاہ ابوسعید صاحب سلمکم ربکم السلام علیکم
ورحمۃ اللہ در بنولا این فقیر را مرض خارش وضعف وشدت تنفس مستولے گردیدہ کہ طاقت نشست وبرخاست
خیلے دشوار علاوہ اینکہ درد گر از چندی ظاہر شدہ کہ نماز بر اقعا خواندن ہم محال حضرت شاہ رفیع الدین صاحب
میفرمودند ازین ہر دو شخص بر سبیل بدلیۃ پیش شما بالضرورۃ باشند پس در ینوقت کہ اشتداد امراض
بحدی رسیدہ کہ طاقت نشستن نماند وفتور کلی در ستہ ضروریہ آمدہ در ینوقت آمدن شما بسیار مناسب
ست جلد تر خود را برسانند ومولوی بشارت اللہ صاحب رخصت برای بیمارداری ایلخانہ خود گرفتہ اند
آمدن اوشان معلوم نمیشود وقبل ازین چند خطوط متواتر وطلب شما مع تبرکات جدیدہ روانہ کردہ شد
تعجب ست کہ قصد آمدن اینجا نکردہ اند فقیر بحسب ظاہر صحت محال وافسوس کہ شما این قدر تاخیر
مینمایند ع خوبان درین معاملہ تاخیر میکنند بدمی بینم کہ منصب آخر مقامات این خاندان عالیشان
بشما متعلق ووابستہ شدہ وپیشتر ازان در بیماری سابق دیدہ بودم کہ شما بر چارپای ما نشستہ اید وقبولیت
بشما عطا کردند سوائے شما قابل این توجہات غریبہ وعجیبہ کسے نیست بمجرد رسیدن خط خود را جریدہ روانہ
این صوب نمایند وبرخوردار احمد سعید را بجای خود آنجا بگذارند وبدعائے حسن خاتمہ ودرود واستغفار ختم
کلمہ طیبہ وقرآن مجید وختم پیران کبار ولقای جانفزا واتباع حبیب مصطفے مدد فرما باشند والسلام
مکتوب ثانی بعد حمد وصلوۃ معلوم نمایند مقامات واصطلاحات کہ در طریقہ علیہ امام ربانی
حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ مقرر ست در ہر درجہ ازان کیفیات وحالات وانوار واسرار پیش می آیند
وبدون آن اختیار طریقہ عبث ست عمر چرا ضائع نماید ومقامات عشرہ از توبہ تا رضا اگر لازم باطن شود

نشود ازین طریقہ چہ فائدہ در سیر لطائف عالم امر کیفیات بسیار میشود و در سیر لطیفہ قلبی کہ مراقبہ احدیت صرفہ باز مراقبہ معیت مینمایند بیخودی و استغراق و قطع تعلقات و آرزوہا وغیرہ دست میدہد و در سیر لطیفہ نفس مراقبہ اقربیت و محبت معمول ست و استہلاک و اضمحلال و فنائی انا وغیرہ حاصل میشود و در سیر لطائف عالم خلق سوائی عنصر خاک فیض بر عناصر ثلثہ می آید و مناسبتے بتجلیات سمی الباطن و ملأ اعلے علیہم السلام و تہذیب لطیفہ قالبیہ می یابند و در کمالات ثلثہ بیرنگیہا و لطافت نسبت باطن فرمودہ و در حقائق سبعہ وسعت انوار و بداہت آنچہ نظری ست و زیارت حضرات انبیاء علیہم السلام و اذواق محبت ذاتیہ ثابت ست ع تا یار کرا خواہد میلش کہ باشد ؎ نہ سلطان خرید ارہر بندہ ایست ✣ نہ در زیر ہر ژندہ زندہ ایست بدیں چنین علوم و معارف اگر سالک این طریقہ ادراک نماید مبارک و الا عمی و خودی کسب کردہ است فویل لہ در صحبت ہر کہ ازین قسم حالات حاصل شود بہتر ست و الا طریقہ بدنام و ازین کس شائخ را عاری لاحق عجب مریدان اند طریقہ بدنام نمایند و خود را پیر میگیرند ہداہم اللہ سبحانہ الی رضائہ و اشتیاق لقائہ آمین الحمد للہ کہ حضرت مولوی بشارت اللہ صاحب و حضرت حافظ ابو سعید صاحب سلمہم اللہ تعالی و جعلہم حالا شاعۃ الطریقۃ بانیمقامات مناسبتی بہم سانیدہ اند و عزیزان دیگر نیز اللہ تعالی توفیق استقامت و اتباع سنت و محبت مشائخ و ترک و انتزو اویاس از خلق امید از خدا سبحانہ و تعالی اینہا را و جمیع دوستان مرا و من افتادہ خاک بیمرعم بادادہ را این حالات عطا فرماید بہزار انفعال مینویسم زیرا کہ مرشدان در تحریر اجازت ناماہر دو لفظ مینویسند پس میگویم دست ایشان کہ بہتر از دست من ست دست من ست بیعت بخدمت اینہا کہ اقوای ذریعہ سعادت و نجات ست بیعت من ست اللہ تعالی مبارک فرماید بشرطیکہ از اہل دنیا اعراض نمایند و پا شکستہ بر در حق بصدق و عدہ کریم مطلق جل سلطانہ نشینند و ایشان ندارکان طریقہ من و حاصل توجہات سالہای من اللہم وفقنی و ایاہم لمرضاتک و مرضات حبیبک صلی اللہ علیہ وسلم و اجعل آخر تنا خیرا من الاولی آمین آمین آمین انتہی عبارۃ المکتوبین الغرض بحکم حضرت ایشان بخدمت بجائی حضرت ایشان نشستند تا نہ سال تقریبا ہدایت طالبان فرمودند و تلخی و سختی و فقر و فاقہ کہ شیوہ مرضیہ طریقہ انیقہ ہست بسیار چشیدند کہ بیانش تفصیل دارد در سال یکہزار و دو صد چہل و نہ عزم حرمین شریفین نمودند اہل دہلی را رنج بسیار رسید و فرزند خود را یعنی حضرت شاہ احمد سعید سلمہ اللہ تعالی را بجای

خود گذاشتند اهل هر شهر مقدم شریفش غنیمت شناخته از سر و پا شتافتند و رمضان شریف در بندر مچهی
واقع شد یک ختم کلام الله در تراویح به بلدهٔ مذکور فرمودند و در شوال بجهاز سوار شدند ابتدای ذیحجه
در جده رسیدند مولانا محمد جان علیه الرحمة والغفران که در وقت خود گویا شیخ الحرم بودند چنانچه ذکر شان
در خلفای حضرت ایشان خواهد آمد انشاء الله تعالی برای استقبال آمدند آخر دوم یا سوم شهر مذکور در بلد حرام
داخل شدند اهل حرمین از قضاة و مفتیین و امرا و علما بنهایت تعظیم پیش آمدند شیخ عبد الله السراج و شیخ عمر
مفتی شافعیه و مفتی سید عبد الله میر غنی حنفی و شیخ یاسین حنفی عم اوشان و شیخ محمد عابد سندی و دیگر
اعزه برای ملاقات حاضر شدند و تیر شروع مرض از اسهال و حمی در شهر محرم و بلد محرم رو داد در عین مرض
و بهوسی اشتیاق مدینه منوره از حد غالب آمد همین که فی الجمله افاقه شد عزم مدینه نمودند ربیع الاول یام مولد
شریف همونجا بودند کسے در خواب دید گویا آنحضرت صلی الله علیه مع یاران بجانب مکان ایشان تشریف
می برند الا اینکه پیاده میروند و امیر المؤمنین عمر رضی الله عنه بر اسپ سوار اند کسی در تعبیرش گفت شاید که متبعان
امیر المومنین برای آن بوده باشند که ایشان از کمل اوشان هستند در حلقه مردمان اینقدر جمع میشدند که
مکان مملو میشد شیخ الحرم دعوتی فرستاد و گفت که این دعوت از جناب آن سرور است در مدینه منوره
آنقدر مرض را تخفیف شد که قریب نیم کروه پیاده میتوان رفتن بعد فراغت از زیارت حرمین شریفین
رجوع بجانب وطن فرمودند و مرض روز بروز در ترقی بود اول رمضان یک روزه داشتند که اگر ضرر
نخواهد شد باقی تمام خواهم نمود دران روزه شدت زیاده شد حکم بفدیه کردند و فرمودند اگرچه بر مریض
و مسافر حکم فدیه نیست لیکن طبیعت میخواهد که فدیه ادا کرده شود اول بست و دوم رمضان به بلدهٔ
لونک داخل شدند نواب وزیر الدوله تعظیم و تکریم بسیار نمود روز عید سکرات موت شروع شدند
وصیت دلپذیر باین نالائق باتباع سنت و اجتناب از اهل دنیا فرمودند و فرمودند اگر بر در اهل
دنیا خواهی رفت ذلیل خواهی شد و الا ایشان چون سگان بر دروازهٔ تو خواهند غلطید و فرمودند هر چه
مارا از اشتغال و او راد رسیده تر ابلکه عبد المغنی را اجازت دادم فرمودند وقت کدام نماز هست مولوی
حبیب الله صاحب عرض کردند هر نماز که خواهند حضرت ادا کنند فرمودند شب تمام شب در نماز
گذشته هست بعد نماز ظهر حافظ را القارعة سوره یس حکم کردند سه بار شنیدند بعد مرتبهٔ سوم فرمودند
بس کنید الحال کم دیر مانده هست فرمودند امروز نواب در خانه نیاید بشیر شخصے از ابنای دنیا

رسید فرمودند کہ از آمدن امر ظلمت می آید بین ظہر و عصر یوم عید الفطر روز شنبہ انتقال فرمودند نواب و اہالی شہر حاضر آمدند مولوی حبیب اللہ صاحب و دیگر اہل قافلہ متکفل غسل شدند مولوی خلیل الرحمن قاضی شہر امامت نماز کردند تابوت شریفش را نقل بدہلی کردند بعد چہل روز نعش مبارک از صندوق برآورده در لحد نہادند چنان معلوم میشد کہ ہمین وقت غسل داده اند و ہیچ تغیر نبود بینہ کہ در زیر بود نہایت خوشبو دانست مردم بہ تبرک بردند قریب تربت حضرت ایشان مدفون شدند تاریخ وفات مردمان بسیار گفتند یک عربی و دیگر فارسی نقل کرده میشود نور اللہ مضجعہ و قاری مولوی خلیل احمد صاحب چنین گفتند ؎ امام و مرشد ما شاہ بوسعید سعید + بروز عید چو شد واصل جناب خدا +
دل شکستہ و مغموم گفت تاریخش + ستون محکم دین نبی فتاد زپا + حضرت شاہ احمد سعید صاحب سلمہ اللہ تعالی فرزند اکبر ایشان ہستند ولادت ایشان در سنہ یکہزار و دو صد و ہفتده رو داد تاریخ ولادت مظہر یزدان بحسن ترتیب والد ماجد خود حفظ کلام شریف فرمودند و علوم عقلیہ از مولوی فضل امام و مفتی شرف الدین و غیرہما خواندند و حدیث شریف از تلامیذ حضرت شاہ عبد العزیز رحمہ اللہ مثل رشید الدین خان و غیرہ خواندند و سلوک طریقہ مجددیہ از حضرت ایشان و والد خود حاصل نموده باجازت و خلافت مشرف گشتند مردمان را از علم ظاہر و باطن بہرہ رسانیدند حضرت ایشان در احوال ایشان در رسالہ خود چنین نوشته اند احمد سعید فرزند حضرت ابو سعید بعلم و عمل و حفظ قرآن مجید و احوال نسبت شریفہ قریب ست بوالد ماجد خود انتہی کلامہ الشریف و نیز حضرت ایشان در مکتوبے ارقام فرمودند اللہ تعالی شما ہر چہار کس را سلامت دارد کہ ارتباط مودت بہتر از قرابت ست حضرت ابو سعید سعید اللہ سبحانہ احمد سعید جعلہ اللہ تعالی محمود او رؤف احمد رؤف اللہ بہ بشارت اللہ جعلہ اللہ مشمر القبول اللہ تعالی در عمر این چہار بزرگ برکت عطا نماید و موجب رواج طریقہ فرماید و کثر امتالہم آمین انتہی ایشان بعد وفات والد قائم مقام حضرتین شدند و طالبان از ہند و خراسان رو بایشان آوردند حسب حوصلہ خود فوائد بردند خلفای ایشان در اضلاع قندہار و غزنین شہرہ تمام دارند سلمہ اللہ تعالی و ابقاہ و جعل آخرتہ خیرا من اولاہ کاتب فرزند ثانی ایشانست حافظ عبد المغنی فرزند ثالث ایشان مناسبتی بفقہ و حدیث بہم رسانیده باخلاق حمیدہ موصوف اند سلمہ اللہ تعالی تاریخ ولادت شان ضیاء الرحمن مولوی محمد شریف بتحصیل علوم در رامپور و غیرہ نموده حاضر خدمت ایشان شدند عنایت فراوان بر حال

ایشان فرموده از مقامات سلوک گذرانیده خلافت داده رخصت فرمودند در ضلعهٔ پنجاب و کشمیر اشتهار
تمام یافتند مردمان بسیار از ایشان فوائد برداشتند در بلدهٔ هوشیارپور وفات یافتند تابوت ایشان
نقل کرده بسرهند بردند قریب روضهٔ حضرت محمد معصوم دفن کردند ملا خدابردی ترکستانی در حیات
حضرت ایشان سلوک از ایشان در لکهنو کردند و رخصت یافتند مردمان بلغار وغیره فائدها از ایشان
گرفتند ملا علاؤالدین کسب طریقه از ایشان نموده به پیشاور رفت خاکش را اخلاص پیدا شد رو با دینا و
بمردمان افاده ها رسانید شاه سعد الله صاحب در خدمت حضرت ایشان رسیدند شروع سلوک از
حضرت ایشان کردند بعده از ایشان توجهات گرفتند و اجازت و خلافت یافتند بحرین شریفین رفتند
از انجا شرف اندوز شده در حیدرآباد دکهن رفتند و ارشاد تمام یافتند صغیر و کبیر آن ملک با اخلاص
تمام پیش آمدند صد و پنجاه کس در خانقاه ایشان وظیفه خوارند عرس حضرتین به تکلف تمام میکنند انقطاع
از اهل دنیا و سخاوت نهایت دارند ملا عبد الکریم ترکستانی نیز بخدمت حضرت ایشان حاضر آمدند نسبتی برداشتند
بعد ازان توجهات از ایشان گرفته اجازت یافته رخصت شدند در شهر سبز طریقه ایشان رواج تمام یافته
هزارها کس حلقه بگوش شدند خانقاه و دیهات و لنگر خانه عظیم برپا دارند امیر شهر اخلاص تمام دارد
ملا غلام محمد از ضلع اٹک آمده در حیات حضرت ایشان نسبت از ایشان کسب کرده در وطن مردمان
را نفع رسانید بحرین شریفین رفته از انجا مشرف شده در راه وفات یافت حضرت مرزا عبد الغفور خرجوی از
عنوان شباب بخدمت شریف حضرت ایشان حاضر شدند عنایت بسیار یافتند در سلب امراض توجه شریف
ایشان اکسیر بود مریضان را حضرت ایشان اکثر بخدمت ایشان میفرستادند گاهی در یکتوجه سلب میفرمودند
شخصی در طریقه داخل شد فرمودند تردد ایشان به برید تا لطائف جاری کنند در یک توجه لطائف جاری
نموده نزد حضرت ایشان فرستادند حضرت بمجرد دیدن معلوم فرمودند مریدان ایشان را کشف میشد
عجائب و غرائب بیان مینمودند ملاقات از ارواح دست میداد دختر ایشان مال مسروق را بیان میکرد
که فلان جاست بعض خلفای ایشان در ترکستان شهرت تمام دارند شیخ زمن تاریخ وفات ایشان ست
سلخ شوال یا غرهٔ ذیقعده در بلدهٔ خرجه وفات فرمودند اکثر مریدان حضرت ایشان میان محمد اصغر و میان
احمد یار غلب که مولوی محمد جان توجهات از ایشان گرفته اند حضرت شاه رؤف احمد علیه الرحمة برادر
خاله زاد حضرت والد هستند پیشتر همراه والدم بخدمت حضرت شاه در گاهی شتافتند و فتیکه اوشان رجوع

بحضرت ایشان آوردند ایشان نیز اتباع کردہ بخدمت حاضر شدند عنایت فراوان از حضرت ایشان مشاہدہ
نمودند جامع ملفوظات و مکتوبات و مقامات حضرت ایشان ماند و کتب دیگر نیز در فقہ وغیرہ تصنیف فرمودند
اشعار ایشان در ہندی و فارسی شہرت دارند نسبت ایشان بحضرت مجدد بواسطہ شیخ محمد یحیی علیہ الرحمۃ
میرسد کہ فرزند صغر حضرت مجدد ہستند بعد حصول خلافت در بلدۂ بہوپال رفتند در آنجا رواج تمام
یافتند امرا و فقرا در حلقہ حاضر میشدند و بعد وفات والد ماجدم یکسال یا دو سال در ہندوستان ماندہ
قصد حرمین شریفین نمودند در بحر محاذی یلملم وفات یافتند قریب بیر علی کہ لقب یلملم شدہ است دفن نمودند
حضرت شاہ خطیب احمد مرحوم فرزند ایشان عجب نسخہ اخلاق حمیدہ بودند حلم و سخا و تحمل جفا شیوۂ ایشان
بود نسبت از والد خود کسب کردند و سفر حج ہمراہ او شان رفتند بعد وفات والد عزیز رونق دہ
مجلس آبا خود شدند در بلدۂ بہوپال شہر جمادی الثانی سنہ یکہزار و دو صد و شصت و شش وفات
یافتند تاریخ وفات ہو افاضل المقربین و فتیکہ در گور نہادند چشمہا گشادند رحمۃ اللہ علیہ شاہ عبد الرحمن مجددی
جالندہری نسبت ایشان بواسطہ حضرت شیخ سیف الدین بحضرت مجدد رحمۃ اللہ علیہم ملحق میشود والد
ایشان شاہ سیف الرحمن مرید حضرت شہید بودند ایشان بیعت از حضرت ایشان نمودند و کسب نسبت
فرمودند در تہذیب اخلاق بے نظیر بودند مردمان پنجاب شیفتہ اخلاق ایشان ہستند مریدان نیز
بسیار دارند یکبار بحج تشریف برده بوطن آمدند باز اشتیاق غالب آمد بحرمین شریفین رفتند بوقت مراجعت
در ملک سنده سنہ یکہزار و دو صد پنجاہ و شش وفات یافتند و مولوی بشارت اللہ صاحب پیشتر
از خسر خود حضرت مولانا نعیم اللہ بہرائچی بیعت کردہ بودند بعدہ بخدمت حضرت ایشان حاضر آمدند و
حضرت را عنایت خاص بود بر حال ایشان چنانچہ از مکتوبات شریف ہویدا ست و نیز نوشتہ اند مولوی
رحمت اللہ صاحب من ممتاز اند در علم ظاہر نیز کمال داشتند نسبت ایشان بحضرت شیخ بدہن بہرائچی
رحمۃ اللہ میرسد مولوی کرم اللہ محدث پدر ایشان اسلام آوردند و مرید مولوی فخر الدین شدند و حضرت
شاہ عبد العزیز تفسیر عزیزی بخاطر او شان تصنیف کردند ایشان بخدمت حضرت ایشان آمدہ بیعت کردند
و اجازت یافتند اکثر اہل دہلی در فن قراءۃ و وجوہات سبعہ شاگرد ایشان ہستند باواسطہ یا بلاواسطہ در
راہ حرمین شریفین کہ بار دوم قصد کردہ رفتہ اند وفات یافتند حضرت مولانا خالد شہرزوری کردی رحمۃ اللہ
علیہ عالم نامدار بودند در ہر فن استعداد عجیب داشتند پنجاہ کتاب حدیث سند داشتند از علمائے ہندوستان

فی الجملہ مدح حضرت شاہ عبدالعزیز مینمودند اشعار فارسی و عربی شان در سلالۃ نظم گوئی سبقت از فردوسی و فرزوق برده بود حضرت ایشان اشعار ایشان بعارف جامی مناسبت میفرمودند قصائد عربی و فارسی که مدح حضرت ایشان نظم نموده اند کم از منظومات خسرو جامی که در مدح سلطان المشائخ و خواجہ احرار نظم کرده اند نتوان گفت تحصیل علوم نموده در بعضی مدارس بدرس مشغول میبودند اعیۂ خدا طلبی در سر داشتند اتفاقا مرحوم مرزا رحیم اللہ بیگ که جهان گشت بودند بر ایشان شد شکایت از عدم وجدان مرشد نمودند بحسن دلالت مرزا صاحب بحضرت دہلی رسیدند و نه ماه در خدمت حضرت ایشان بودند بعض کسان در حق حضرت ایشان کلام ناملائم گفتند ایشان آن شخص را بصورت خنزیر دیدند اعتقاد ایشان ازدیاد پذیرفت خدمت آبکشی بر ذمہ خود مسلم داشته بودند و هم از دو پسین از صف نعال گرون کج کرده می نشستند الغرض حضرت عنایت بسیار مبذول داشتند و بعد عنایات از خلافت بهره ور فرمودند و تا مزار حضرت شیخ محمد عابد وداع ایشان کرده بخدا سپردند گویند حضرت بوقت رخصت بشارت قطبیت آن دیار عنایت فرموده بودند و قتیکه آنجا رفتند ریاضتها بسیار کشیدند بهجوم خلق چندان شد که گویا سلطنت آن دیار بایشان تعلق یافت خلفای ایشان و خلفای خلفای ایشان هزارها کس شده باشند و قتیکه بروح حضرت غوث الثقلین متوجه میشدند حضرت خواجہ نقشبند را میدیدند که میفرمایند متوجه ما باش شاید کسی نقل میکرد که در واب ایشان از علف شبه مینخوردند الغرض کرامات بسیار ظهور نمود رئیسان آن دیار را قدری نبود گویند والی بغداد را از مجلس خود غضب شده برآوردند نام حضرت ایشان یکبار گرفتند مردمان بیهوش شده افتادند شیخ عبدالوہاب خلیفۂ ایشان که صاحب کرامات و مرجع خلائق شده بود انحرافی از ایشان نمود نسبت اسلب شد و ممقوت مردمان گردید تا حین که حضرت والدم به بیت اللہ رفتند بهزار عجز و انکسار پیش آمد ایشان باز از توجهات بنوازیدند شنیده ام من بعد او را باز قبول پیدا آمد و هم بعد چند سال وفات نمود و مولانا مرحوم اکثر مریدان خود را باطاعت والدماجدم حکم کرده بودند مریدان ایشان در عرب می آمدند میگفتند که مولانا بعد حضرت ایشان شمار مقدم میداشت مکتوبے که بنام حضرت والد ارقام نمودند نقل آن مکتوب اینجا میکنم

مکتوب مرکز دائره غربت و مهجوری خالد کرزی شهرزوری بعرض مقدس عالی مخدومی جناب ابی سعید مجددی معصومی میرساند اگرچه بیمن همت حضرت قبلۂ عالم روحی فداه فیوض خاندان عالیه آباواجداد کرام آن مخدوم عالیمقام که باین مقصر گمنام رسیده است بزون از حیز تحریر و خارج از حوصله تقریر است

اما بفحوای مالا یدرک کلہ لا یترک کلہ بمقام شکرگذاری برآمدہ عرض حضور می نماید کہ یک قلم تمامی مملکت روم وعربستان و دیار حجاز و عراق و بعضی از ممالک قلمرو عجم و جمیع گردستانان از جذبات و تاثیرات طریقہ علیہ نقشبندیہ مسارو ذکر محامد حضرت امام ربانی مجدد و منور الف ثانی قدس اللہ سرہ السامی آنار اللیل والنہار در محافل و مجالس و مساجد و مدارس زبان زد صغار و کبار ست بنحویکہ ہرگز در ہیچ قرنے از قرون و ہیچ اقلیمے از اقالیم مظنہ نیست کہ گوئی زمانہ نظیر این زمزمہ را شنیدہ یا دیدہ فلک دوار این رغبت و اجتماع را دیدہ باشد از انجا کہ شدت رغبت حضرت صاحب قبلہ و آن قبلہ معلوم خاطر حزین این مہجور مسکین بود بمقام گستاخی برآمدہ فرح افزای خاطر آنجناب و سائر احباب شد ہر چند اظہار اینگونہ امور صورت گستاخی و خود بینی دارد این فقیر را شرمندہ می دارد اما رعایت جانب دوستان را مقدم داشتہ بمقام بے ادبی آمدہ وگرنہ نوشتن این امور ازین نالائق محض دور بود امید وار جوابی کہ مشافہۃً یا مراسلۃً چنانکہ مقتضای شیمہ کریمہ است از ذکر جمیل این مسکین ذلیل در حضور حضرت با فرو سعادت حضرت صاحب قبلہ کونین کوتاہی نفرمایند و بای تقریب کان مارا دران آستان کہ موقف بختیاران و رستان ست یاد نمایند و خود نیز گاہ گاہی بہ نیم نگاہی زنگ قساوت را از دل ما بنیوایان دور نمایند و گرچہ نویسد در پناہ ہمین مقام و ضمن ہمت پیران کرام باشند بمنہ انتہی و نیز قصیدہ عربیہ ایشان کہ در حق حضرت ایشان انشاء نمودند نقش کردہ میشود تا ناظران ازان حظ وافر حاصل کنند

قصیدۂ عربیہ در مدح حضرت ایشان

کملت مسافۃ کعبۃ الآمال	حمد الممن قد من بالاکمال
واراح مرکبی الطلیح من السری	ومن استوا الحط والترحال
نجانی من قید الاقارب والوطن	وعلاقۃ الاحباب والاموال
وہموم اہلتی وحسرۃ اخوتی	وعموم عمی وخیال الخال
ومواعظ السادات والعلماء	وملامۃ الحساد والعذال
واعاذنی من فرقۃ افاکۃ	واجارنی من امۃ جہال
اعنی روافض اردبیان اسلتی	ہم شنع المخلوق فی الافعال

وضلہا الکاشی اسمعیل اذ ... قد حار لما شب نار جدالے
سحقا لہ من مدع کذاب ... بعدًا لہ من منکر قوال
وغلاۃ فرس والعراق وفی الخبر ... قد بشر والعبادۃ الدجال
وشرار اہل الطوس سموا الرضے ... ولنفوسہم سموا احبتہ آل
ومن الہزارۃ والبلوج المفسدۃ ... وتمرد الامرار والافیال
ومن الافاغنۃ الذین جبلوا علے ... خوض المفاسد واقتحام قتال
وفساد قطاع الطریق بخیبر ... ومن المجوس ومالہم من وال
منعوا الاذان دعایۃ الاسلام ... ضلوا وخاضوا الیوم فی الاضلال
وہجوم امواج البحار الزاخرۃ ... واذیۃ المکاس والعمال
ومن المثلثۃ العلوج الطاغیہ ... ماثلہم فی الارض عال غال
وانا لنا علے المآرب والمنے ... اعنی لقاء المرشد المفضال
من نور الآفاق بعد ظلامہا ... وہدی جمیع الخلق بعد ضلال
اعنی غلام علے القرم الذے ... من لحظہ یحیے الرمیم البالی
تمثیلہ ما ساغ الا انہ ... ما نافش الادبار فی التمثال
ہو یم فضل طود طول والکرم ... ینبوع کل فضیلۃ وخصال
نجم الہدی بدر الدجی بحر التقے ... کنز الفیوض خزانۃ الاحوال
کالارض حلما والجبال تمکنا ... والشمس ضوءا والسماء معالی
عین الشریعۃ معدن العرفان ... عون البریۃ منبع الافضال
قطب الطرائق قدوۃ الاوتاد ... غوث الخلائق رحلۃ الابدال
شیخ الانام وقبلۃ الاسلام ... صدر العظام ومرجع الاشکال
ہادے الاولے بہدی مختف ... داع الے المولے بصوت عال
محبوب رب العالمین من اقتدے ... بہداہ قل یا قدوۃ الامثال
کم من جہول بالہوے مکبول ... نجاہ من لحظ کحل عقال

کم من ولے کامل من صدہ ۔۔۔ قد صدعتہ عجائب الاحوال ✤ ✤
کم منکر لعلو شانہ قدرہ ۔۔۔ فاذاقہ المولے اشد نکال
معطے کمال تمام اہل نقیصتہ ۔۔۔ ومزیل نقص بسیع اہل کمال
اخفاہ رب العزجل جلالہ ۔۔۔ فی قبتہ الاعزاز والاجلال
یا اہل مکۃ حولہ دُرُطائفا ۔۔۔ واہجر حجازا ان سمعت مقالی
وبمیت خیف دع ورکض مُحَصِّبِ ۔۔۔ ومنے منے والرمے للامیال
واسکن بذا الوادی المقدس خالعًا ۔۔۔ نعلے ہوے الکونین باستعجال
حجر مقامک بالمطاف بلاصفا ۔۔۔ من طوف حضرۃ کعبتہ الآمال
ماالسعے الا فی رضاہ ۔ ملتزم ۔۔۔ ماالطوف الا حولہ بجلال ✤ ✤
من شام لمعا من بروق دیارہ ۔۔۔ بشام روض الشام کیف یبالے
آلنت من تلقاء مدین منصرہ ۔۔۔ نارا فاہلے البال بالبلبال ✤
فہجرت اہلے قائلا لہم امکثو ۔۔۔ ارجع الیکم عب الاستشعال
ولویت ہجران الاحبتہ والوطن ۔۔۔ ورکبت متن الاکمتہ الصہال
فطوے منازل فی مسیرۃ منزل ۔۔۔ واہا بجار سائح شملال
فنسیت اصحابی علے میناتہم ۔۔۔ ومواعدی من فرط شوق جمال
من لی بتبلیغ السلام لاخوتی ۔۔۔ وبسبط عذر العذر والاہمال
سلب الہوی لبی فما فی خاطری ۔۔۔ غیر الحبیب وطیف شوق وصال
قد عان حین تشرفی بوصالہ ۔۔۔ من لی بشکر عطیۃ الایصال
یارب لا احصے ثنا رک انہ ۔۔۔ سفہ علے من شم ریح زوال
واللہ لو اعطیت عمر الآخرہ ۔۔۔ وترکت غیر الحمد کل فعال
وانح فی کل منبت شعرۃ ۔۔۔ الفا لسان فی الوف مقال
وامیط عنی النفس والشیطان کے ۔۔۔ لا یلہیانی بخطرۃ فی البال
فصرفت عمری کلتہ فی حمدہ ۔۔۔ لبشا اشرے ابدا بلا اہمال

ما اقدرن علے کفار عطیتہ — فضلا عن التفصیل بالاجمال
این العطایا وہے غیر عدیدۃ — کیف التشکر وہو بعض نوال
ام کیف احمد ناظما او ناثرا — وذاتا شرقت عن حضیض خیال
سلب التجوز والمجاز بلغ + — منے تقدسہ عن الامثال
الہ الخلائق فے نعوت کمالہ — سبحانہ من خالق متعال +
فالعجز نطقے والتحیہ فکرتے — ما ینبغے الا السکوت بحال +
فکما قضیت الہنا فے اشہر — طیا لبعد مسافۃ الاحوال +
ووہبت اقدامًا علے طی الفلا — ونزول غور وارتقار جبال
وحبتنا حفظا من الآفات + — ومنحتنا امنا من الاہوال
ورزقتنا تقبیل عتبۃ قبلۃ — فازالمقبل منہ بالاقبال +
فارزق الہ العالمین بحقہ + + — اد بایلیق بذا الجناب العالے
وامدنا بلقائہ وبقائہ + — وعطائہ ونوالہ المتوالے +
زدمن حیاتے فی اطالۃ عمرہ — ادم الورے بجاہ تحت ظلال ہ
واجعلنی مسعودا لحسن قبولہ + — وامنحنے مایرضیہ من اعمال +
زدکل یوم فے فوادے وقعۃ — مادمت حیا فی جمیع الحال +
واسقنے مرضیا لدیہ وراضیا — عنہ رضی یجدے مفازا مآلے
فالحمد للرب الرحیم المنعم — القادر المتقدس الفعال +
ثم الصلوۃ علے الرسول المجتبے — خیر الوری والصحب بعد الآل

ونیز یک قصیدۂ فارسی کہ در رسالۂ نظم جوابی ندارد نقل کردہ میشود

قصیدۂ فارسیہ در مدح حضرت لیثان

دہید از من خبر آن شاہ خوبان را بہ پنہانی — کہ عالم زندہ شد بار دگر از ابر نیسانے
صف نظارگان در انتظارش چشم در راہند — بہ ہی رویان ہمہ جمعند مطرب در غزلخوانے

خرامان و چمان با صد هزاران عشوه و مستان — کند تشریف را یکدم بصحن گلشن ارزانی
گذارد از کف پا لاله را مرهم بداغ دل — نهد داغ غلامی لاله رویان را بپیشانی
برد آب از لطافت تازه گلهای بهاری را — دهد آب از خجالت نونهالان گلستانی
غلام قد خود سازد همه آزاد سروان را — دهد شمشاد را از لاف رعنائی پشیمانی
کند آگنده از رشک رخش گل را بخون دل — کند شرمنده طاؤس چمن را از خرامانی
سرو روشن بدیدار شریفش دیده نرگس — دهد از پای بوسش سنبل تر را پریشانی
بوجه داوری وعزم کشت گلستان امروز — کند گلزار را غیرت فزائے باغ رضوانی
کهت اندر تراکت سخت بنیاد جدل محکم — ز نوزادان بستانی و خوبان شبستانی
ز یکسو دلبران هر هفت کرده برقع افگنده — همه هستند اشک خامه صورت گری مانے
ز دیگر سو گلستان شد بدالسان خرم و خندان — نباشد حاصل تحریر وصفش غیر حیرانے
بکلک صنعت ارژنگی قدرت بدائع ها — نوشته بر حواشی چمن از خط ریحانے
بنفشه میزند با خال جانان لاف همرنگی — گل شبنم زده با روی دران خوی افشانے
کند راز دهن را غنچه فاش آهسته آهسته — بدیده میکند نرگس اشارت های پنهانی
ریاحین از خط و سنبل ز زلف دلبران گوید — ز سرو سیمے با قد خوبان لاف پیمانی
بروی برگ گل بر قطره ژاله میچکد گوی — که هر لعل یمانے رسته مروارید عمانی
ز فرش سبز گلشن بر زمرد میزند طعنه — بخندد در شگفتن لاله یاقوت رمانے
دم از اعجاز عیسے میزند بادی سحرگاهے — نشان می بخشد از احیای موتی ابر نیسانے
هزاران را بهر بوئی گل آگره دیده شد روشن — بسان چشم یعقوب از شمیم ماه کنعانی
گلستان سبز طوطی سبز حنا سبز در سبزست — نگیسا را درین محفل کجا زیبد خوش الحانی
سمندر را شد از سایه گل آتشین آبی — وحوش پر ز لطف گلستان گشتند بستانی
وحوش گر به بر ابر بهاران غنچه میخندد — چو معشوقان بیباک از خروش عاشق فانے
هزاران گل شگفتند از نسیم صبح در یکدم — چو دلهائے مریدان از نگاه قطب ربانے
امام اولیا سیاح بیدائی خدا بینے — ندیم کبریا سباح دریائی خدا دانے

ہمین رہنمایان شمع جمع اولیای دین — دلیل پیشوایان قبلہ اعیان روحانی
چراغ آفرینش مہر برج دانش و بینش — کلید گنج حکمت مخزن اسرار سبحانی
امین قدس عبد اللہ شہ کز التفات او — دو ہد سنگ سیہ خاصیت لعل بدخشانی
یمن شد گوئیا ہندوستان ازمین انفاسش — دمادم میدہد ز و نفحۂ انفاس رحمانی
اگرچہ مشعلستانش بود شاہجہان آباد — ولی از مشعلش از قاف تا قاف ست نورانی
زاقصای خطا تا غایت مغرب زمین امروز — نباشد ہیچ کس مانند او از نوع انسانی
ز خورشید کمالش نیست جز خفاش بے بہرہ — بجز احول نہ بیند کس درین عالم دو رائی
پس از مظہر بجز وی در ضمیر کس نشد مضمر — کما لائق کہ ظاہر گشت بر قیوم ربانی
نزیبد مہر را با فیض او لاف جہان گیری — نباشد چرخ را با قدر او امکان ہمسانی
نباشد یاد را در حضرتش تاب سبک روحی — نباشد کوہ را با ہمتش حد گران جانی
سبق گویان سابق گر درین ایام می بودند — بمحفل می نشستندش بجان بہر سبق خوانی
نخست نسبت غرای آن قوم سعادت مند — ندارد ہوش در دم یا نظر اندر قدم رانی
بزرگانے کہ صد دفتر معارف گفتہ انداز بر — نیرزیکیش ہمہ ہستند اطفال دبستانی
بسی چون قطب بسطامی و منصور ست در کویش — انا الحق بر زبان ہر گز نمی راند و سبحانی
ز اقطاب جہان دعوای ہمتایش میزیبد — سہا را گر سزد یا مہر تابان لاف رخشانی
چنان ارواح زاری شد ز روحانیتش دہلی — نمیگردد دگر قلعہ او فکر نفسانی
اگرچہ کافرستانست باشد از وجود او — بہشت و این سخن نبود خلاف نص قرآنی
بسے پژمردگیہا بود گلزار ہدایت را — دگر رہ زا بر فیضش یافت سرسبزی و یرانی
اگر معمار لطفش قصر ایمان را درین آخر — اساس از تو بنستی روی بنہادی بتویرانی
مرا نادیدہ باشد با سر کویش سر و کاری — پس از دیدن عراقے را بند با پیر ملتانی
بسے توبیخ کردند اہل توران و خراسانم — بدار الکفر رفتن چون پسندی گر مسلمانی
بدہلی ظلمت کفر ست گفتند و بدل گفتم — بظلمت رو اگر در جستجوی آب حیوانی
نشد با طول صحبت ز اولیای یثرب و بطحا — میسر انچہ از روی شد مرا نادیدہ ارزانی

ل
اراد
اقوم
اولیاء
حضرت
ایمان

بجان شو بنده اش ای آنکه میخواهی شدن آزاد — ز تسویلات نفسانی و تلبیسات شیطانی
درین گشت ار بگردی صخره روزی خاتم عهدش — بموری کے خریدی حاصل ملک سلیمانی
به بد بختی خود ناید که خون گرید سیه بختی — دران کولیست و دارد میل سوئی عالم فانی
لئیمے گفت من نزدیکم و نشناسمش گفتم — مگر نقل ابوجهل و محمد را نمیدانی
زبنده خاکروبان درش را باد صد زنهار — زکف ندهند آن اکسیر اعظم را بآسانی
تمنای قبولش دارم و دانم که نا اهلم + + — مدد یا روح شاه نقشبند و غوث گیلانی
سگم از سگ بسی کمتر تو نجم الدین صفت جانان — برین سگ بنگر از روی کرم زالسان که میدانی
گریزان از نهیب بارنفسم صعوه سان سویت — زهی دولت بلطف این صعوه را گر باز گردانی
بخود کن آشنا گردیم چون از خویش بیگانه — عطائی احمدی فرما چو ما گردیم سلمانی
بدین سان مظهری شد جان پاکت جان جانانها — بچشم اهل بینش این زمان خود جان جانانی
ز جام فیض خود کن خالد درمانده را سیراب — که اولب تشنه مستقی و تو دریای احسانی

بعد حضرت ایشان یک سال یا دو سال زنده ماندند در طاعون در رجب شهادت یافتند گویند چار کس را بر جای خود بتعاقب نصب کردند که بعد من فلان و بعد فلان فلان هر چار کس در همون طاعون متعاقب وفات یافتند الحال قائم مقام ایشان شیخ عبد الله نهایت مرد بزرگ شنیده میشود سلمه الله تعالی حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم نیز در غزوه موته سه کس را از صحابه کرام یعنی زید بن حارثه و جعفر طیار و عبد الله ابن رواحه بتعاقب امیر فرموده بودند هر سه بزرگ شهید در همون جنگ شدند بعد ایشان خالد ابن الولید بحکم رایت گرفت و فتح شد و خطاب سیف الله یافت رضی الله تعالی عنهم مولوی عبد الرحمن شاهجهان پوری سلمه الله تعالی نزد بزرگان رسیدند هیچ مقصود حاصل نشد آخر بخدمت حضرت ایشان حاضر آمدند سلوک نموده خلعت خلافت یافتند عجب خلوت و انقطاع از اهل دنیا نموده اند التفاتے بایشان ندارند نواب فرخ آباد چه قدر آرزو ها داشت و حاضر خدمت میشد لیکن از ایشان التفاتی باظهور نیامد مجازان ایشان اکثر نسبت قوی و کشف صحیح دارند و در ضلعه فرخ آباد و شاهجهان پور طریقه ایشان رواج تمام دارد سلمه الله تعالی علی رؤس الطالبین میر طالب علے المشتهر بمولوی عبد الغفار علم ظاهری خوانده از حضرت ایشان کسب نسبت قلبی نموده بحرمین

شیرینین متوجه شده در بلدهٔ زبید از ملک یمن رواجی یافت گویند قاضی آن ملک نیز شده بود
اللہ اعلم سید اسمعیل مدنی علیه الرحمة پیشتر بیعت از مولانا خالد نموده نسبت نقشبندی کسب نمودند
روزی در واقعه دید آن سرور صلی اللہ علیه وسلم که میفرمایند که هلی برود از شاه غلام علی کسب
نسبت مجددی کن بحکم شریف حاضر آمده اجازت و خلافت یافتند و بوطن رفتند و کشف و وجد
صحیح داشتند ذکر رفتن ایشان در آثار نبویه و ادراک کردن ظلمت آنجا پیشتر گذشت مرزا رحیم اللہ
بیگ مسمی بمحمد درویش عظیم آبادی رحمه اللہ ترک علاقهٔ روزگار نموده بخدمت حضرت ایشان
شتافتند کسب نسبت نمودند باجازت و خلافت مشرف شدند گلیم سیاه پوشیده بزیارت
حضرت خواجه نقشبند رفتند و اکثر بلاد اسلام مثل روم و شام و بخارا و عراق و مغرب و ماوراء النهر
و خراسان و هندوستان سیر نمودند میگفتند مثل شاه غلام علی شیخ نیافتم از والدین حقوق
معاف کنانیدند در امر معروف و نهی عن المنکر خوفی نداشتند شهزاده کامران والی هرات از مخلصان
ایشان شد در حساب او را الفاظ سخت و بیباک میفرمودند همچنین دیگر ولات ترکستان غاشیه بر
دوش ایشان شده بودند و سبب امور شرعیه از هر جا رنجیده شده می برآمدند از بادشاه قهقند که اخلاص
تمام داشت رنجه شده برآمدند آخر در شهر سبز قرار گرفتند حاکمش دیهه کلان نذر نمود و تعیین حکومت
خود از ان دیهه برداشت در آخر عمر نکاح نمودند و خدمت صادر و وارد بر ذمهٔ خود گرفتند
آستانه پیدا شد مذهب شافعی اختیار نموده بودند لهذا در بخارا و غیره ملقب بایشان شافعی
هستند بعض حکام ترکستان که از والی شهر سبز غبار داشت ایشان را باخفا قتل کنانیدند شربت
شهادت یافتند انا للہ وانا الیه راجعون حضرت اخوند شیر محمد رحمة اللہ علیه تحصیل علوم نموده
از عتبه بوسی حضرت ایشان مشرف شدند کسب نسبت نموده اجازت یافتند در خدمت حضرت
ایشان بسیار ذهول از علم ظاهری طاری شد میفرمودند حال من باین حد رسیده که ترکیب
سهل از علم نحو مر متعسر شد باز رجوع بعلم ظاهر نمودم که مبادا تلف نشود صدها کس از علم بهره برداشتند
و تلامیذ خود را بتقوی و افعال خیر امر میفرمودند کسیکه در مجلس غیبت کسے از طلبا میکرد بروے
جریمانه مقرر کرده بودند در آخر عمر بسیار ضعیف شده بودند کتب بایع نمودند و درس تدریس را
ترک دادند و بجز تلاوت قرآن شریف و صلوة مفروضه گویا کاری نداشتند آخر الامر سکونت در ملک هندوستان

کہ دار الحرب شدہ است مکروہ دانستند و ہم در عین بیماری متوجہ حرمین شریفین بہ نیت ہجرت شدند
در بلدۂ ملتان رفتہ وفات یافتند مولانا محمد جان شیخ الحرم رحمت اللہ علیہ بعد تحصیل علم بخدمت
حضرت ایشان رسیدند و ریاضتہای بسیار کشیدند ہر روز بزیارت حضرت خواجہ قطب الدین
رفتہ ہفت کروہ میرفتند و شب آنجا در عبادت مشغول میبودند صباح یک سبوئی آب کہ آب آنجا نہایت
گوارا ست برائی حضرت ایشان می آوردند خادمی نقل کرد کہ فرزند من قریب مرگ رسیدہ بود بوقت
شب بدرگاہ قطب الاقطاب آوردم ایشان در مراقبہ بودند پیش ایشان آن بچہ را بردم و عرض دعا
و سلب مرض نمودم ایشان ہمون وقت سلب مرض کردند شفا یافت شخصی دیگر نقل نمود کہ بہ محبت
زنے گرفتار شدم قریب بود کہ در زنا گرفتار شوم بایشان عرض نمودم و گفتم الحال ہیچ چیزی بغیر
زنا باقی نمانده اگر از من واقع شد نام شما پیش جناب باری خواہم گرفت کہ ایشان بحال من عنایت
مبذول ندا شتند ایشان عمل لاحول ولا قوۃ الا باللہ بمن تعلیم نمودند من گفتم سبحان اللہ من ہمیشہ
ہمینحو انم فرمودند الحال بگفتۂ من بخوان بخواندم گویا سد سکندری در میان من و آن زن حائل شد
و قوت شہویہ از من تا دو سہ سال برفت رخصت و خلافت از حضرت ایشان یافتہ بحرم محترم رسیدند
در ابتدا صعوبتہا بسیار رسیدند آخر در فتوح کشادہ شد و سلطانیان را رجوع بایشان شد خلفای
ایشان تا استنبول و اضلاع روم منتشر شدند موجب رسلطان روم مقرر شد ماد رسلطان یکی
از معتقدان ایشان گشت خانقاہے بنا کردند و خدمت صادر و وارد میفرمودند تا آنکہ در حدود
یکہزار و صد و شصت و شش در عین مکہ معظمہ بجوار رحمت پیوستند سید احمد کردی در بغداد
اخذ طریقہ از مولانا خالد نمودند باز باذن آن سرور صلی اللہ علیہ وسلم از بغداد بدہلی آمدند و طریقہ مجددیہ
از حضرت ایشان کسب نمودند در راہ بیمار شدہ بودند حضرت رسالت پناہ صلی اللہ علیہ وسلم بخواب
دیدند در ورد تعلیم فرمودند برائی شفا خواندند و شفا یافتند سید عبد اللہ مغربی ایشان نیز سابق از مولانا
خالد علیہ الرحمۃ اخذ فیض کردہ حاضر خدمت حضرت ایشان شدند و اجازت یافتند ملا پیر محمد سلوک
از حضرت ایشان تمام کردہ عجب استغراق داشت بر مزار حضرت شہید می نشست گویند تمام
شب بے گذشت و اگر بارش می آمد بر و ہا پس نبود در ضلع کشمیر شہرت تمام یافت ملا گل محمد علیہ الرحمۃ
از غزنین بخدمت حضرت ایشان حاضر آمدہ کسب نسبت نمودہ بخلافت مشرف گشت بمردمان

بمردمان ولایت فائدها رسانید چندکس را اجازت داد بحج رفت و وفات یافت مولوی هرائی
المشهور بمولوی محمد جان علیه الرحمة کسب فیض از حضرت ایشان نموده بخلافت ممتاز
گردید مردم آنجا کرامتها از وشان نقل می نمایند هزاران کس را بقندهار بهدایت رسانید
مولانا محمد عظیم علیه الرحمة عجب مرد مهذب الاخلاق بودند گویا جبلت ایشان بر اخلاق حمیده
مجبول بود باجازت حضرت ایشان مشرف شده بودند بعد انتقال حضرت ایشان بحرمین شریفین
رفتند وانتقال فرمودند مولوی نور محمد علیه الرحمة ریاضات کثیره کشید بخدمت حضرت حاضر
آمده بیعت نموده به اشغال و مراقبات پرداخته اجازت یافت گویند حضرت ایشان میفرمودند
که چار کس فخر خاندان من هستند مولوی شیر محمد و مولوی محمد جان و مولوی محمد عظیم و مولوی
نور محمد این چهار هم پیاله و هم نواله بودند و هر چهار کس عالم متبحر بودند مرزا مراد بیگ علیه الرحمة
گویند از کمال زهد حضرت ایشان ایشان را جنید وقت میفرمودند نسبت قوی داشتند مردمان
را از ایشان کیفیتهای عظیم حاصل شد مجاز حضرت ایشان بودند و در حیات حضرت ایشان وفات
یافتند پائین مزار حضرت شهید مدفون شدند هنیاً له محمد منور امام مسجد اکبر آبادی از خلفای حضرت
ایشان نسبت قوی داشتند و افاضه فیوض میفرمودند میان محمد اصغر صاحب نهایت قوی النسبت
بودند بامر حضرت ایشان بخدمت والدم می نشستند و والد را برایشان عنایت بغایت بود
نظم لسق خانقاه شریف تعلق بایشان داشت مردمها از توجهات ایشان خط وافر می بردند
اول سفر حرمین شریفین کرده آمدند بعد همراه والد ماجدم رفتند باز بدهلی آمدند در سنه یکهزار
دو صد و پنجاه و پنج وفات یافتند هم در خانقاه مدفون شدند میر نقش علی کسب نسبت از
حضرت ایشان نموده به لکهنؤ رفتند میان احمد یار علیه الرحمة سوداگر بودند تمام نسبت مجددی
از حضرت ایشان ربودند قبر ایشان نیز در خانقاه هست میان قمر الدین از بزرگان قادری
منکر طریقه مجددیه بودند از پشاور بخدمت حضرت ایشان رسیدند حلقه بگوش شده اجازت
یافتند و رفتند محمد شیر خان از ولایت افاغنه آمده کسب نسبت نموده رفت شیخ جلیل الرحمن
علیه الرحمة خادم خاص حضرت ایشان بودند نسبت قوی داشتند حضرت ایشان را عنایت

خاص برایشان بود شخصی در عین حلقه ذکر ایشان را که روبروی حضرت ایشان نشسته بود دم
تلوار زد ایشان بر پای حضرت ایشان افتادند و عنقریب شربت شهادت نوشیدند و این معامله
در آخر مرض حضرت ایشان بوقوع آمد قبر این شهید نیز بایمن تربت حضرت شهید هست الله اعلم فقط

شجرهٔ منظومه سلسلهٔ نقشبندیه مجددیه مظهریه

بسم الله الرحمن الرحیم

الٰهی از برای شاه لولاک — شفیع روز محشر احمد پاک — پی بوبکر صدیق خردمند — کزو شد دین حق رایج مؤید
بسلمان کو ز اصحاب عظیم ست — طریق شرع ازوی مستقیم ست — پی قاسم که از اهل یقین بود — بسے ثابت قدم در راه دین بود
بحرمت گلبن باغ هدایت — امام جعفر شاه ولایت — بحق بایزید عارف حق — که شد واصل بذکر و فکر مطلق
بحرمت بوالحسن آن خواجه معروف — که در زهد و ورع بس بود موصوف — بوالقاسم که بوده گنگانی — نبودش در عبادات مثل و ثانی
برای بوعلی مهر حقیقت — که بوده سالک چرخ طریقت — به یوسف خواجه صاحب تمیز — که جانرا کس ندارد زو عزیزے
به عبد الخالق آن مهر آفاق — که همتایش نیاورد دست خلاق — برای عارف کامل فلک فر — محمد عارف تابنده اختر
بحضرت خواجه محمود کامل — که گنج معرفت اورست حاصل — پے میر علی سردار عالم — که از وی یافت رونق نسل آدم
بحضرت خواجه بابا سماسی — که از بس داشت در خود حق شناسی — پی میر کلال مست توحید — که بر چرخ طریقت بود خورشید
پی خواجه بهاء الدین یکتا — که نامد در جهانش مثل و همتا — پی خواجه علاء الدین عطار — که گشت از وی معطر مغز و منقار
بحضرت خواجه مولانا یعقوب — که چون یوسف بعالم بود محبوب — پی حضرت عبید الله احرار — که شمشش در جهان کم بود از نار
به مولانا محمد معدن الجود — که از وی دید هر کس روزی خود — پے حضرت محمد محرم راز — که اندر خفر بود او شاه ممتاز
برای خواجه امکنکی خوشخو — که در زهد و تقاوت بود نیکو — بفیض عام خواجه باقی بالله — که از سر حقیقت بود آگاه
پی حضرت مجدد الف ثانی — که چون احمد در احمود خوانی — برای حضرت خواجه محمد — که در خلق و مروت بود احمد
بحضرت شیخ سیف الدین دلیر — که تیغ جوهر حق داشت در کیش — پی نور محمد کو چو خورشید — شعاع حق بعبل میدشت جاوید
بحضرت شیخ شمس الدین تابان — حبیب الله مرزا جان جانان — بحق شاه عبد الله کامل — که او می بود عارف مرد عاقل
بشاه بوسعید عارف حق — بعالم بود فیضش فیض مطلق — پی احمد سعید شاه دوران — بنوده مثل او در هند و عرفان
بشه ولی النبی شاه آفاق — ندیده امثل او در عرش و اخلاق — خداوند ابا عین پیران عظام — بکن در دو سرا ایمد نیک انجام

بسم اللہ الرحمن الرحیم

برای آگاہی طالبان باخبرت جدول تاریخ وفات مشائخ طریقت علیہم الثنا والتحیۃ

السلسلۃ للمشائخ النقشبندیۃ الاویسیۃ

تعداد	نام بزرگان	روز وفات	ماہ وفات	سنہ وفات	جای مزار مبارک	اختلاف
۱	حضرت محمد مصطفی صلعم	دوشنبہ ۱۲	ربیع الاول	۱۱ سنہ ہجری	مدینہ منورہ حجرہ حضرت عائشہ صدیقہ	بقول محدثین ۱۲
۲	حضرت ابوبکر صدیق رض	شب سہ شنبہ ۲۲	جمادی الاخری	۱۳ سنہ ہجری	روضہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم	بقول آخر روز دوشنبہ وبقولے ۲۳
۳	حضرت سلمان فارسی رض	۱۰	رجب	سنہ ۳۳ ہجری سفینۃ الاولیا	مداین سفینۃ الاولیا	
۴	حضرت امام قاسم بن محمد بن ابی بکر رضی اللہ عنہم	۲۴	جمادی الاولے	سنہ ۱۰۷ ہجری		سنہ ۱۰۱ ہجری سفینۃ
۵	حضرت امام جعفر صادق رض	دوشنبہ ۱۴	رجب	سنہ ۱۴۸ ہجری	جنۃ البقیع در مقبرہ امام حسن رضی اللہ عنہ	۱۶ شوال
۶	حضرت بایزید بسطامی رح	۱۴	شعبان	سنہ ۲۶۱ ہجری نفحات	بسطام سفینۃ الاولیا	۱۵ و ۱۷
۷	حضرت خواجہ ابوالحسن خرقانی رح	۱۵	رمضان	سنہ ۴۲۵ ہجری رشحات	خرقان مخزن اعراس	۱۵ محرم ۴۲۴ ہجری
۸	حضرت خواجہ ابوعلی فارمدی رح	۴	ربیع الاول	سنہ ۴۷۷ ہجری سفینۃ الاولیا	طوس سفینۃ الاولیا	
۹	حضرت خواجہ یوسف ہمدانی رح	۲۷	رجب	سنہ ۵۳۵ ہجری	مرو (رشحات)	غرۂ صفر
۱۰	حضرت خواجہ عبدالخالق غجدوانی رح	۱۲	ربیع الاول	سنہ ۵۷۵ ہجری سفینۃ الاولیا	غجدوان رشحات	
۱۱	حضرت خواجہ عارف رح ریوگری	غرۂ	شوال		ریوگر رشحات	
۱۲	حضرت خواجہ محمود انجیر فغنوی رح	۱۷	ربیع الاول		واہکی رشحات	
۱۳	حضرت خواجہ عزیزان علی رامتینی رح	۲۷	رمضان	سنہ ۷۱۰ ہجری	خوارزم نفحات ورشحات	سنہ ۲۱ ذیقعدہ ۷۱۵ ہجری رشحات
۱۴	حضرت خواجہ محمد بابا سماسی رح	۱۰	جمادی الآخری		قریہ سماسے	
۱۵	حضرت سید امیر کلال رح	۱۵ و نزد بعض	جمادی الآخری	سنہ ۷۷۲ ہجری	دیہ سوخارہ رشحات	۱۰ جمادی الاولی سفینۃ الاولیا
۱۶	حضرت خواجہ بہاؤالدین محمد نقشبند رحمۃ اللہ	شب دوشنبہ سفینۃ	ربیع الاول	سنہ ۷۹۱ ہجری	بخارا رشحات	
۱۷	حضرت خواجہ علاؤالدین عطار رح	شب چہار شنبہ ۱۲ بعد از نماز خفتن	سفینۃ رجب	سنہ ۸۰۲ ہجری	دیہ جغانیان رشحات	

۱۸ رشحات
۱۹ از نفحات الانس جامی رشحات
از نفحات الانس جامی رشحات
دوشنبہ ۱۰ از بخارا رشحات
سہ شنبہ ۱۲ رشحات
سوخارہ از نفحات
بخارا از سماسی رشحات
شاہ نقشبند
شاہ رامتین و دین و ملت دولت
سکن ناحیۃ ایوجان از بلاد
قصر عارفان

تعداد	نام بزرگان	روز و تاریخ وفات	ماہ وفات	سنہ وفات	جای مزار مبارک	اختلاف
۱۸	حضرت خواجہ مولانا یعقوب چرخی رح	۵	صفر		بلغنون[۱۱] رشحات	
۱۹	حضرت خواجہ عبید اللہ احرار رح	شب شنبہ ۲۹	ربیع الاول	سنہ ۹۰ ہجری	سمرقند	
۲۰	حضرت مولانا محمد زاہد ولی رح	غرہ	ربیع الاول			
۲۱	حضرت مولانا درویش محمد رح	۱۹	محرم			
۲۲	حضرت خواجہ محمد امکنگی رحمہ اللہ	۲۲	شعبان			
۲۳	حضرت خواجہ عبد الباقی باقی باللہ رحمہ اللہ	۲۵	جمادی الآخری	سنہ ۱۲ ہجری	بیرون شاہجہان آباد[۱۲]	
۲۴	حضرت مجدد الف ثانی شیخ احمد سہرندی رح	۲۸	صفر	سنہ ۱۰۳۴ ہجری	سہرند	
۲۵	حضرت شیخ محمد معصوم ملقب بعروۃ الوثقی رح	۹	ربیع الاول	سنہ ۱۰۷۹ ہجری		
۲۶	حضرت شیخ سیف الدین رح	۱۹	جمادی الاولی			
۲۷	حضرت سید نور محمد بدایونی رح	۱۱	ذیقعدہ	سنہ ۱۱۳۵ ہجری	بیرون کوٹلہ سلطان المشائخ[۱۳]	
۲۸	حضرت میرزا مظہر جانجانان رح	۱۰	محرم	سنہ ۱۱۹۵ ہجری	دہلی[۱۴]	
۲۹	حضرت عبد اللہ المعروف بشاہ غلام علیشاہ رحمہ اللہ	۲	صفر	سنہ ۱۲۴۱ھ	دہلی	
۳۰	حضرت شاہ ابو سعید رح	غرہ	شوال	سنہ ۱۲۵۰ھ	״	
۳۱	حضرت شاہ احمد سعید رح	۲	ربیع الاول	سنہ ۱۲۷۷ھ	مدینہ منورہ جنۃ البقیع	
۳۲	حضرت مولانا ولی النبی					
	سلمہ اللہ تعالی					

الحمد للہ کہ کتاب لطائف خمسہ المعروف بمقامات و معمولات مظہری مع ضمیمہ رسالہ حضرت مولانا شاہ عبد الغنی صاحب مجددی محدث دہلوی قدس سرہ القوی باہتمام جناب مولوی حافظ محمد عبد الاحد صاحب باہ ذیقعدہ سنہ ۱۳۰۹ ہجری مطابق ماہ جولائی سنہ ۱۸۹۲ء در مطبع مجتبائی واقع دہلی حسن الطبع یافت

۱۱ کذا فی رشحات ۱۲

۱۲ در نسخہ ہمہ مقامات و رشحات ۱۲

۱۳ کذا فی نسخہ ہمہ مقامات و رشحات ۱۲

۱۴ در نسخہ ہمہ مقامات و رشحات ۱۲ تصریح نام نیست ۱۲

۱۵ در نسخہ ہمہ مقامات و رشحات ۱۲ نام نیست ۱۲

۱۶ در نسخہ ہمہ مقامات و رشحات ۱۲ نام نیست ۱۲

بتوفیق موفق مطلق وفضل مفضل برحق

ملفوظات امام المتقین آیۃ من آیات رب العالمین محبوب الٰہی شاہ غلام علی صاحب

باشارت سراسر ہدایت حقیقت آگاہ عارف باللہ موسوی غلام بسم اللہ صاحب دام فیوضہ

در مطبع سراسر الحیہ مہتاب گنج عاصی شاہ علی بریلوی طبع شد

مائی مروج طریقۂ مجددیہ نقشبندیہ

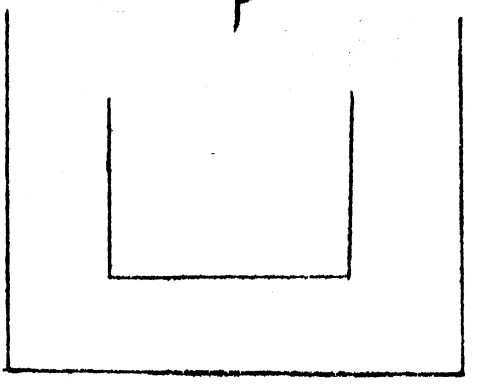

بسم الله الرحمن الرحیم

آرایش عروس دیباچهٔ کلام فصحا بحلیهٔ ستایش احد بی ابتدائیست
که بر عارض جوهر احسان از آب لسان فیض ترجمان انبیاء کرام علیهم الصلوة
والسلام رنگ و جلا کشیده و پیرایش شاهد مقدمهٔ بیان بلغا بزیور نیایش
واحد بی انتهائیست که بجساره گوهر عرفان از طراوت زبان گوهر
فشان اولیاء عظام تازگی و ضیا بخشیده **بیت** انبیاء را جوهر احسان
دهی ❊ اولیاء را گوهر عرفان دهی ❊ عقل عقلا در ادراک ادنی کنه اسماء
صفات او دائره وار سرگردان ست و فهم فهم او در عقل صغرای مقام
ذات او آئینه تمثال حیران ست ز علیا اعلی و بالا ز بالا ❊ بلندے
هیچ نیست که در انجا ❊ مقامش از عقول ما را هم بلندش
نیست ادراک ❊ سبحان الله الله اکبر ولا حول

ولاقوۃ الا باللہ العلی العظیم وصلوات وافیات وتحیات زاکیات بروح
پرفتوح آن سرور انبیاء رہبر اتقیا ہمار اوج رسالت وعنقار قاف اصفیان
قربت خلیل جلیل رب جمیل دلیل سبیل خداوند جمیل اوّل اوائل دلیل
دلائل مستدار انوار الہیہ منتہار عروج کمالیہ مثل اعلار الہیہ وہیولار عوالم
غیر متناہیہ شافع امم جمیع انبیاء کرام شافی ہمہ امراض واسقام سید
ہر دو سرا خواجہ دین و دنیا امام انبیا پیشوای اولیا شفیع روز جزا محبوب
کبریا مفخر اصفیا احمد مجتبیٰ محمد مصطفیٰ صلے اللہ علیہ وعلیٰ آلہ وصحبہ
صلوۃ اللہ الملک الاعلی باد۔ **اما بعد** میگوید فقیر رؤف احمد
مجددی نسباً وطریقۃً عفی عنہ کہ چون اخوت پناہ والا دستگاہ کاشف
اسرار شریعت وطریقت واقف انوار حقیقت ومعرفت حافظ کلام اللہ المجید
شاہ ابو سعید سلمہم اللہ تعالی کہ اسرار السعید من وعظہ بغیرہ از جبین
مبینش ظاہرست وانوار السعید من سعد فی بطن امہ از پیشانی نور افشانیش
باہر مجوز این ہیچدان گردیدند کہ ملفوظات حضرت پیر دستگیر قطب دوران
قیوم زمان مہر سپہر ولایت ماہ سمار ہدایت نیر برج اتقا گوہر درج
اجتبا آفتاب مطلع ارشاد ماہتاب افق امداد سراج محفل صفا چراغ
بزم رضا مظہر اسرار الٰہیہ مہبط انوار نامتناہیہ مورد فیض سبحانی مصدر مصدر
برکات رحمانی مروج طریقۂ مجددیہ مکمل کمالات احمدیہ سالک مسالک

صراط مستقیم شریعت و ایمان ناہج مناہج سبیل طریقت و احسان کاشف
اسرار خلّت و محبّت واقف انوار محبت و محبوبیت مجدد مأتہ ثالثۃ العشر
مروج شریعت خیر البشر۔ قصیدہ

امام جملہ خلائق امیر ہر دو سرا
محیط رحمت و دریای جود و بحر عطا

بشیر معرفت و بادشاہ ہر دو جہان
برای گم شدگان مثل خضر راہ نما

خبیر سرّ خدا مرشد رہ یزدان
امام امّت و سردار دین بجود و سخا

دوای درد درون و شفای جملہ علل
دلیل وحدت و برہان دین بعلم و ذکا

رحیل راہ الٰہی کفیل شرع نبیؐ
رئیس انس انیس ملک جلیس خدا

صفای عارض خوبی کمال محبوبی
حبیب ذات الٰہی محبّ اہل صفا

ضیاء مہر ولایت مہ عروج کمال
بہ انتظام ہمہ خلق مثل قطب رحا

طبیب علّت دل طائر ریاض قدس
برنگ ذات رسل طاہر از معاصیہا

فقیر درگہ داور امیر انس و ملک
وجود فیض الٰہی و اصلح الصلحا

قسیم فیض محبت قرار مشتاقان
خلیل بارگہ کبریا بغرو علا

کتاب راز خدا و صحیفہ اسرار
کریم عالم و محبوب اکرم الکرما

ولی ایزد و واقف بجملہ سر و علن
وجود نور ظہور سرور و شیر و غنا

ہدایت دو جہان ہادی زمین و زمان
ہمارا اوج صفا طائر ریاض علا

کلیم پوش محبت بطور و نہج کلیم
کلیم باری و طور تجلّی مولا

شه زمین و زمان حضرت غلام علی	شفای جمله مرض شافعی بروز جزا

قدس سرہ اللہ تعالے باسرارہم و انوارہم کہ در محافل قدسی مشاکل از
دُرر غرر معارف و نصائح بزبان گوہر فشان میریزند و از جواہر زواہر
سلوک و جذبہ بلسان فیض ترجمان بیان میفرمایند در رشتہ تحریر
انتظام دہ و بسلک ترقیم آرلہذا باشارت آن واجب الاطاعت این
کمترین خاکروبان خانقاہ عرش اشتباہ حضرت پیر دستگیر با وجود عدم
لیاقت محرر کلام فیض نظام آنحضرت گردید واللہ الموفق والمعین و نستعین
بدانکہ ملفوظات حضرت پیر دستگیر برین نہج ترقیم خواہم نمود کہ اول تاریخ
و روز نوشتہ ہر چہ کہ دران روز روبروی این فقیر از زبان گوہر فشان
ارشاد فرمودند ثبت خواہم ساخت و بجای اسم مبارک حضرت پیر دستگیر فرمایند
لفظ حضرت ایشان مینگارم و غرض من درین تالیف بجز ثواب امری
دیگر نیست امید از جناب حضرت حق جلشانہ آنست کہ از ثمرہ شجرہ
خبر فیض اثر انما الاعمال بالنیات برومند شوم و ما توفیقی الا باللہ
و ہو حسبی و نعم الوکیل - روز سہ شنبہ تاریخ دوازدہم شہر
ربیع الآخر سنہ ۱۳۱۲ ہجری - فدوی در محفل منزل حاضر گردید
دران اثنا در حضور فیض گنجور ذکر فقیر آمد حضرت ایشان بزبان گہربار
ارشاد فرمودند کہ در فقیر حرف فا عبارت از فاقہ کشیدن و بتوکل

نشستن ست وحرف **قاف** از قناعت کردن ورشته جستجو گسستن
و یا عبارت از یاد ایزد منان و فراموشی از هر دو جهان وحرف **را** عبارت
از ریاضت کردن ومجاهده نمودن ست پس هر که این همه ساخت کار خود
در قعر بپرداخت و **فا** فضل و **قاف** قرب و **یا** یاری و **را** رحمت
و رویت یافت والا **فا** فضیحت و **قاف** قهر و **یا** یاس و **را**
رسوائیست نعوذ باللہ عن ذلک - ہم در انروز ذکر سماع آمد حضرت
ایشان فرمودند که اہل سماع آنہا اند که متوجه الی اللہ و معرض عمن
سواہ اند هر چه می شنوند از حق میدانند غیریت از نظر ایشان مرتفع
شده است و میفرمودند که حضرت نظام الدین اولیا رضی اللہ عنہ
میفرمودند که ای کاش من در سماع مردمی و ہم میفرمودند که حضرت
نظام الدین اولیا رضی اللہ تعالی عنہ تا آخر عمر درین حسرت ماندند که
حضرت فرید الدین گنجشکر قدس سرہ روزی از راہ عنایت و توجه
بغایت بمن ارشاد فرمودند که انچه خواہی از ما بطلب من استقامت
طلبیدم و مردن در سماع نخواستم افسوس که وقت از دست رفت
و ہم میفرمودند که در وجد و تواجد فرقی ست وجد نه اختیار
رقص کردن ست و تواجد با اختیار و ہم میفرمودند که تواجد بدرستی
نیت نیز در صوفیه جائز ست چنانچه در مجلس حضرت نظام الدین اولیا

قدس سره بود و هم میفرمودند که در مجلس شریف حضرت نظام الدین
سماع بود بلا مزامیر و نی حضور نساوا مارد بلکه دست بر دست زدن
هم نبود پس اینچنین سماع در شرع هم جائز ست چنانچه در فوائد الفواد
و سیر الاولیا نوشته است و هم میفرمودند که حضرت قطب المحققین خواجه
بختیار اوشی کاکی قدسنا الله تعالے بسره الاقدس در سماع بترنم این
بیت از دار فانی بمکان جاودانی رحلت نمودند **بیت**

کشتگان خنجر تسلیم را هر زمان از غیب جان دیگر ست

الله الله چه کلام احمد جام ست که جام وصال مینوشاند و از دام هستی
میرهاند و هم در انروز ذکر جامعیت انسان آمد ارشاد فرمودند که
حضرت امام محمد غزالی رحمة الله علیه رحمة واسعة نوشته اند که انسان
جامع جمیع ممکنات برین نهج ست که هر چه در همه عالم ست در انسان
فقط هم موجود که سر انسان نمونه فلک و خطرات مشابه ملک و استخوان
بمنزله کوهها و خون چون دریا و رگها راستوار بشکل اشجار و هر دو چشمان
مثال مهر تابان و ماه رخشان قس علے هذا لکن ما میگوئیم که انسان جامع
جمیع ممکنات بر نیظور ست که همه عالم ظهور اسما و صفات ست و انسان
مظهر ذات و ذات جامع جمیع صفات ست و هم میفرمودند که قلب
انسان آئینه جهان نماست لکن عارف می بیند که همه عالم در دل

من ست بلکه حق جل و علا هم در من جلوه گرست اکثر اولیا در حالت
بوحدت وجود قائل اند و نعره انا الحق و سبحانی ما اعظم شانی و لیس فی
جبتی سوی الله میزند - مولانا جام گفته ؎

ما آئینهٔ جهان نمائیم	ما نور جمال کبریائیم
موجود بجز وجود ما نیست	در هیچ نگه کنی تو مائیم
هر قطره که بنگری ز دریا	دریاب که قطره نیست مائیم

و عارف نامی مولانا عبد الرحمن جامی هم باینمقام اشارت فرموده اند ؎

ممکن ز تنگنای عدم ناکشیده رخت	واجب ز بارگاه قدم نانهاده گام
در حیرتم که این همه نقش عجیب چیست	بر لوح صورت آمده مشهود خاص و عام
باده نهان و جام نهان آمن پدید	در جام عکس باده و در باده رنگ جام
جامی معاد و مبدء ما وحدت ست بس	ما در میان کثرت موهوم و السلام

و جمعی ازاولیای عظام بوحدت شهود قائل اند و میگویند که عالم بر نگ
آئینه خانه ایست که انوار آفتاب چهرهٔ معشوق حقیقی درین تافته است ؎

عکس روی تو چو در آئینهٔ جام افتاد	عارف از خنده می در طمع خام افتاد

فائده مؤلف گوید عفی عنه که سماع آوازی را گویند که نی آلات باشد
و غنا مع آلات ست پس اختلاف هیچ یکی از علما بحرمت غنا نیست
که از نص وَاسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ حرمت غنا

کرام

بیان فرق درمیان سماع و غنا

ظاهرست که مفسرین هوالغنا نوشته اند کریمه ومن لیشری لهوالحدیث
هم ازین قبیل ست واحادیث هم درحرمت غنا بسیار اند چنانچه
اَلشَّیْطَانُ اَوَّلُ مَنْ نَاحَ وَاَوَّلُ مَنْ تَغَنّٰی ودیگر اَلْغِنَاءُ یُنْبِتُ
النِّفَاقَ فِی الْقَلْبِ کَمَا یُنْبِتُ الْمَاءُ الْبَقْلَةَ۔ پس اختلاف علما درحرمت
سماع است نه درغنا وشنیدن آواز نساء وامارد هم داخل همین قسم ست
پس سماع یعنی آوازی که از نساء وامارد نباشد ومزامیر هم نبود اهل قلوب
راکه ذوق وشوق ووجد وبیخودی واضطرابی وانوار واسرار وترقیات
می بخشد بشرط یکه متصوفین نوشته اند جائز ست والا فلا۔

روز چهارشنبه تاریخ سیزدهم شهر مذکور درحضور فیض گنجور حضرت
ایشان حاضر شدم درآنوقت تفسیر سورهٔ الکافرون بلسان عنبرافشان
ارشاد فرمودند سخن درناسخ ومنسوخ افتاد که اهل شرک نسبت تردد
تقدیر وتلون اوامر بجناب اقدس الهی جلشانه میسازند نعوذ بالله عنهما
فرمودند که حق سبحانه تعالی حکیم مطلق ست وبنی آدم مثال مریض وپیغمبران
برنگ عطار وصحائف بسان نسخ پس درهرزمان برعایت موسم وامزجهٔ
حکیم نسخه مینگارد چراکه غرض حکیم شفای مریض ست پس حق تعالے
مناسب هرقرن نسخهٔ هدایت بنی آدم به پیغمبران اولوالعزم میفرستاد
حتی که پیغمبر ما علیه من الصلوات افضلها ومن التسلیمات اکملها جلوهٔ ظهور

یافتند مناسب هر وقت با آنحضرت احکام نازل شدند بعد ازان ذکر
امام ربانی مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه آمد فرمودند که تعریف حضرت
مجدد قدس سره چه بیان توان کرد که مقابل اولیاء هزار سال یک وجود
مبارک ایشانست دیگر میفرمودند که حضرت خواجه خواجگان پیر پیران
فانی فی الله خواجه باقی بالله نقشبندی رضی الله تعالی عنه فرموده اند
که شیخ احمد آفتابیست که مثل او هزاران ستارگان در سایه جنب ایشان
گم اند و معارف شیخ احمد قابل مطالعه انبیاء کرام اند علی نبینا و علیهم
الصلوة والسلام دیگر میفرمودند که شیخ عبد الحق دهلوی رحمة الله علیه
در رساله خود نوشته اند که من در باره حضرت مجدد تفکر کردم تا ناگاه آیتی
که در باره رفع اشتباه حضرت موسی علی نبینا و علیه التحیات والتسلیمات
نازل شده است در دل من وارد شد پس حضرت ایشان فرمودند که
ازینجا معلوم شد هر که معتقد حضرت مجدد دست موسی ست و هر که منکر
فرعونی ست نعوذ بالله منها دیگر میفرمودند که شیخ عبد الحق رحمة الله
علیه اخلاص نامه بخواجه حسام الدین احمد خلیفه حضرت خواجه باقی بالله
رحمة الله علیه نوشته اند دران ترقیم نموده که میان شیخ احمد سلمه الله
تعالی می آیند احوال دل من دگرگون گشته و غشاوه بشری در دل
من نمانده و بخاطر آمده که با اینچنین بزرگان بدنباید بود پس از لفظ

غشاوه معلوم شد که اعتراضات ایشان همه از راه بشریت و نفسانیت
بوده نه از راه حقیقت این سخن جواب همه اعتراضات شیخ ست پس دران
اثنا ذکر فضیلت حضرت حضرتین یعنی حضرت خازن الرحمة خواجه محمد سعید
و عروة وثقی حضرت خواجه محمد معصوم رضی الله تعالی عنهما آمد حضرت
ایشان فرمودند که حضرت خواجه باقی بالله نور الله مرقده فرموده اند که اولاد
شیخ احمد پارهای جواهر اند و هم میفرمودند که حضرتین تا به انتهاء مقامات
حضرت مجدد الف ثانی قدسنا الله تعالی بسره السامی رسیده اند پس
عرض کرده شد که حضرت قاضی ثناء الله رحمة الله علیه پانی پتی نوشته
اند که حضرت خواجه محمد معصوم رضی الله عنه تجدید شرکت دارند حضرت
ایشان فرمودند که شرکت تجدید جزءاً نمیتوان گفت مگر حضرت مجدد الف
ثانی رضی الله عنه در حق ایشان فرموده اند که معامله ما و تو مثل معامله
صاحب شرح وقایه است بجد خود که جداو وقایه آنچه تحریر میکرد صاحب
شرح وقایه یاد و حفظ میساخت یعنی آنچه معارف بر من مکشوف
شده اند تو آنرا حاصل کرده است ؎ تو یک نکته زین لوح نگذاشتی
؎ هر آنچه نهادم تو برداشتی ؎ بعد ازان در مجلس شریف اتفاقاً ذکر
میر غیاث الدین که از خلفاء حاجی غلام معصوم رحمة الله علیه بودند آمد
حضرت ایشان بزبان فصاحت بیان این شعر میر غیاث الدین انشاد

کردند و فرمودند که صاحب ذوق و شوق بودند ؎

قوس ابرو بنما تا نگس مژگان بکشا	ناوکی بر جگر زاهد شکاک انداز

روز پنجشنبه تاریخ چهاردهم شهر مذکور در حضور پر نور حاضر شده مشرف بشرف آستان بوسی گردیدم شاه گل محمد غزنوی که از خلفاء حضرت ایشان اند استفسار طریقه توجه خواستند حضرت ایشان ارشاد فرمودند که طریقه توجه حضرت علیه نقشبندیه مجددیه مظهریه رضوان الله تعالی علیهم اجمعین که بما رسیده است و بیاران خود میکنم بر این نهج ست که اول فاتحه برارواح طیبه حضرت امام الانبیاء و سید اصفیا احمد مجتبی محمد مصطفی علیه و علی آله من الصلوات افضلها و من التسلیمات اکملها و حضرات پیران کبار و مرشدان کاشف اسرار خصوصاً خواجه خواجگان پیر پیران حضرت خواجه بهاء الدین نقشبند و خواجه عبید الله احرار و حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی شیخ احمد سرهندی و حضرت مرزا صاحب مظهر اسرار و مصدر انوار قطب زمان حضرت جان جانان رضی الله تعالی عنهم اجمعین خوانده دعاء تضرع از جناب الهی نموده و استمداد از پیران خواسته متوجه بطرف قلب طالب می شوم باینطور که قلب خود محاذی قلب طالب ساخته همت مینمایم و نور ذکری که از پیران کبار بقلب من آمده است در قلب طالب القا می کنم حتی که قلب طالب ذاکر میگردد بعد ازان بلطیفه روح و سر و خفی و اخفی

بطریقه سابقه ذکر القا می سازم و سه سه توجه در هر لطیفه مینمایم بعد ازان
متوجه بلطیفه خفا شده قلب طالب گشته بهمت خیال ازاله مینمایم و حضور و
جمعیت القا میکنم و از همت قلب خود انجذاب قلب طالب بسوی بالا
میکنم باز بهمین طریق به لطیفه [illegible] ارلعه و در قلب مراقبه احدیت
که مسمی باسم مبارک الله [illegible] صفات کمال و منزه از
نقصان و زوال تصور کنند [illegible] و هو معکم اینما کنتم
می سازند یعنی هر لحظه و هر لمحه معیت الهی در دل خیال میکنند بلکه
در هر لطیفه از لطائف بلکه در هر رگ و پے بلکه در تمام عالم معیت
سبحانه بچون و بیمنون چنانچه نص قرآنی بران ناطق ست و تجلی افعالی
و وحدت الوجود و ذوق و شوق و استغراق و بیخودی و آه و نعره و
وجد و تواجد حاصل میشود بعد ازان در لطیفه نفس مراقبه اقربیت
نَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ میکنند و فیض این مراقبه بلطیفه نفس
باشرکت لطائف عالم امر وارد میشود باز بحضور والا این عاصی پر معاصی
عرض نمود که توجه برای ازاله مرض بچه طور عطا میفرمایند حضرت
ایشان فرمودند که طریقه توجه ازاله مرض در قدما بر دو نهج بود یکی آنکه
بمقابل مریض نشسته تصور صحت مریض ساخته متوجه الهی شده می نشستند
دیگر آنکه همت و خیال سلب مرض از مریض کرده بر خود می انداختند چنانچه

حضرت مولانا جامی رحمة الله علیه برای عیادت مریض رفته که بر رویش
بسیار ورم بود مولانا توجه ساختند تا آنکه ورم او برروی مبارک
مولانا ظهور کرد حضرت قیوم زمان مرزا جان جان قلبی وروحی فداه
قدس سره الله تعالی بسره الیهم شاه کل محمد عزالله مرض باینطور میفرمودند
که محاذی مریض نشسته دیده توجه خواستند و قدح آب با چادر سفید و
یا چیز دیگر نهاده بهمه علیه نقشبندیه محاذی مریض ساخته بران می انداختند
باز حضرت ایشان فرمودند که من ازاله مرض از جسم مریض پس پشت او
میدانم باز بحضور اقدس مولوی شیر محمد صاحب عرض نمودند که توجه بجهت
حصول اسف بچه طور میفرمایند حضرت ایشان فرمودند که متوجه بطرف
طالب شده نوریکه در قلب است در مردمک چشم القا کنند وهم حضرت ایشان
میفرمودند که توجه بجهت ازاله جهل نسبت درین طریقه میفرمایند یعنی
رفع جهل قلب طالب ساخته القاء ادراک مینمایند و نیز حضرت ایشان میفرمودند
که طور مظهره هم در طریقه ماست هرگاه میخواهند که عبور بر مقامات عالیه
زود و شتاب گردد انوار و اسرار مقام عالی بر طالب القا می کنند
باینطریق که خود را در آنمقام داخل کرده انوار آنمقام بر قلب طالب
اندازند در آنوقت مولوی شاه محمد عظیم صاحب حاضر بودند عرض کردند
که انوار آن مقام آورده بر طالب اندازند یا طالب را بهمت در آن مقام

داخل میفرمایند حضرت ایشان فرمودند که شما همین طور بکنید و نیز حضرت
ایشان ارشاد فرمودند که حضرت مرزا صاحب قبله قدس الله سره بانظیر
تفصیل مقامات نمیفرمودند چنانکه من تفصیل میکنم و هم مرا الهام ربانی
شده است که از سینهٔ تو طریقه برآمده است و نیز حضرت ایشان فرموده است
که طریقه توجه بجماعه کثیره که ما میکنیم اینست که قلوب همه جماعت بخیال مجتمع
ساخته تضرع بجناب حق جل و علا مینمایم که الهی هر یک را بمقام خود مقتضی
رسان پس همت خود بسوی همه قلوب متوجه میسازم از تفضل الهی هر یک را
عروج واقع می شود پس در آنوقت ذکر ذوق و شوق در حضور آمد حضرت
ایشان فرمودند که طالب ذوق و شوق و کشف و کرامات هم طالب خدا نیست
جل شانه طالب را باید که طلب ذات بحت کند و هر چه که در راه آید نفی سازد
و بگوید که نیست هیچ مقصود بجز ذات پاک و نقل فرمودند که از حضرت پیر و مرشد
ما قلبی ور روحی فداه در ابتدا رحال کسی مرا گفت که فلان شخص طالب ذوق و
شوق و کشف و کرامت ست فرمودند که هر که طالب این شعبده ها ست او را بگوئید
که از خانقاه من بروید و نزد من نیائید پس این خبر بمارسید در حضور پر نور حاضر
شدم و عرض نمودم که حضرت چنین فرموده اند یا نه - حضرت ارشاد فرمودند
که بلی من گفته ام من عرض نمودم که باز مرا فهمی حضور چیست فرمودند که در بنجاب
سنگ لیے نمک لیسیدن ست اگر کسی طالب پیے این چیز گی باشد نزد من

بیاید والا پس من عرض نمودم که مرا همین منظور ست فرمودند خوب بیائید

ما برائے استقامت آمدیم		نے پئے کشف و کرامت آمدیم	

و نیز حضرت ایشان فرمودند که حضرت قیوم زمان قطب جهان عارف بلند سیر قبله عالم خواجه محمد زبیر رضی الله تعالے عنه سر مبارک خود بر قلب طالب نهاده توجه مبذول فرمودند و مناقب حضرت قبله عالم بسیار بیان ساختند و در تعریف حضرت خواجه ضیاء الله که از اعاظم خلفاء حضرت قبله عالم اند فرمودند که هر که دیدن نسبت مجددی مجسم خواهد خواجه ضیاء الله رحمة الله علیه را ببیند و نیز فرمودند که حضرت خواجه ضیاء الله در آخر شب گریه و زاری میکردند و مرد مانرا از جرأت و تنبیها بیدار میساختند و میگفتند که ای دای بر شما که دعوی محبت الهی میکنید و یار و محبوب شما بیدار ست و متوجه بشما است و شما خفته اید و غافل ازو در دعوی محبت شما دروغ گویید الا حال عاشقان اینست ؎

مجنون بخیال زلف لیلے در دشت		در دشت بجستجوی لیلے میگشت	
میگشت بدشت و بزربانش لیلے		لیلی میگفت تا زبانش میگشت	

بعد ازان در مجلس شریف کسی گفت که سبحان الله عجب اکابران اینطریقه شریفه اند که از همت و توجه بمقاماتے که در خیال و وهم نمی آیند میرسانند حضرت ایشان فرمودند این برکات از جناب حضرت امام ربانی مجدد الف

ثانی ست قدسنا اللہ تعالے باسرارہ السامی کہ نے محنت کیفیات و اسرار ایشان مقام مے آیند والا در طریقۂ دیگران مجاہدات و ریاضات شاقہ می کشند و حصول این دولت عظمیٰ و موہبت کبریٰ کم دست میدہد ؎

آنکہ بہ تبریز یافت یک نظر شمس دین ٭ سنجرہ کند بردہ و طعنہ زند بر چلہ

و نیز حضرت ایشان میفرمودند کہ اینہمہ عنایت حضرت خواجہ بہاء الدین ست رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ در سجدہ رفتہ دعا و التجا بجناب کارساز حقیقی جلت عظمتہ کردہ بودند کہ الٰہی مرا طریقۂ عنایت کن کہ البتہ موصل باشد حقتعالی مجیب الدعوات دعای ایشان مستجاب فرمود و طریقۂ عنایت کرد کہ البتہ موصل ست و نیز حضرت خواجہ بہاء الدین نقشبند قدسنا اللہ تعالے باسرارہ السامی فرمودند کہ در طریقۂ ما محرومی نیست و در طریقہ ما مجاہدہ نیست بامراد انیم و در طریقۂ ما اندراج النہایۃ فی البدایۃ ست ؎

اول ما آخر ہر منتہی	آخر ما جیب تمنا تہی

حضرت ایشان فرمودند کہ معنی اندراج النہایۃ فی البدایۃ اینست کہ درین طریقہ علیہ حضور و آگاہی کہ عبارت از توجہ الی اللہ ست در ابتدا پیدا میشود و جمعیت و بیخطری یا کم خطری دست میدہد و تا بآنجا میرسد کہ ہرگز خطرۂ غیر در دل نمی آید اگر فرضاً عمرہا بر سالہ یا بد خیال ما سوا خطیر دل نمیگردد پس ہمین انتہا دیگران است و یا معنی این کلام شریف اینست کہ درین طریق جذبہ مقدم ست بر سلوک

در طرق دیگران جذبه موخر و نیز حضرت ایشان این شعر میخواندند

از قتل من مترس که دیوانیان حشر	مجرم کنند بهر تو صد بیگناه را

روز جمعه تاریخ پانزدهم شهر مذکور این غلام بمجلس عالیتا حاضر شد
حضرت ایشان فرمودند که آدمی را باید که همه وقت متوجه الی الله باشد
و در هر وقت از اوقات و در هر فعل از افعال تمیز انوار و اسرار و فیوض و برکات
نماید مثلاً چون نماز خواند خیال کند که انوار و برکات بچه کیفیت می آیند
و بوقت خواندن قرآن بچه طور می آیند و بخواندن درود چه فیض می آید و به
تهلیل لسانی چه برکات دست میدهند و از مطالعه احادیث چه اسرار منکشف
میشود و بر همین نهج خیال مضرات نماید از مرمنهیات و شبهات مثلاً از لقمه
شبهه چه ظلمت می آید و از غیبت چه ضرر بباطن رسیده و از دروغ چه ظلمت
بر دل آمد علی هذا القیاس از جمیع مناهی ضرر خود فهمد و احتراز نماید تم کلامه
الشریف راقم گوید که طالب را باید که در هر لحظه و هر لمحه در خود خیال کند که
چه خیر از من سرزد شده است اگر موافق کتاب و سنت ست شکر بجا آرد و اگر
نعوذ بالله مخالف قرآن و حدیث ست توبه و استغفار نماید گناه پوشیده
را توبه پوشیده و گناه ظاهر را توبه آشکارا کند و در توبه کردن درنگ نکند
چرا که کرامان کاتبین در نوشتن گناه توقف میکنند اگر شخص توبه کند گناه نمینویسند
والا میگارند و نیز حضرت ایشان قبل از حلقه لفظ الله دو سه بار جهر گفتند

در آنوقت کیفیتے که برین فدوی رو داد بیان آن در تحریر نمی آید و حضرت ایشان
هم در آنوقت دست مبارک بالا ساخته در عجب حالتی شدند و بزبان مبارک
نے اختیار این شعر راندند ؎ ایخدا قربان احسانت شوم ؎ آنچه
احسانهاست قربانت شوم ؎ پس شخصی در حضور حاضر شد و استدعا
تلقین ذکر ساخت حضرت ایشان قلبی و روحی فداه فرمودند که زبان خود بکام
لفظ مبارک الله الله در سم اول بضم ها و در ثانی به سکون ها بخیال از قلب
که موضع او زیر پستان چپ بفاصله دو انگشت ست بگو بر نهجیکه گویا لفظ
مبارک الله در دل می آید و بعد از گفتن لفظ مبارک الله بست و سی مرتبه
بخوان که خداوندا مقصود من توئی و رضای تو محبت خود ده و معرفت
خود ده پس برین نمط مداومت نموده باشی - بعد ازان شخصی دیگر عرض نمود
که یکمرد عالم ست و اراده بیعت از حضرت دارد لاکن میگوید که من در چند جا
خدمت بزرگان و حبس و ریاضت کرده ام الحال مرا طاقت نمانده است
حضرت ایشان ارشاد فرمودند که در طریقه ما مجاهده نیست مگر وقوف
قلبی که عبارت از توجه دل بسوی ذات الهی و نگهداشت خطرات گذشته
و آینده از دل هر لحظه و هر لمحه این دو شی باید کرد و نگهداشت خطرات
گذشته و آینده بر نهجیکه باید کرد که چون خطره در دل آید که فلان کار در زمان
گذشته بچه طور شده بود همو نوقت از دل دفع کند که تمام قصه در دل نیاید

دیا در دل آید که در فلان جا میروم و در انجا اینچنین کار کنم و در آنکار این منفعت ست اینرا دفع کند حاصل آنکه چون خطره غیر خدا آمدن خواهد همو توجه دفع کند و در دل آمدن ندهد پس در آنوقت ذکر توجه آمد حضرت ایشان فرمودند که توجه سریع التاثیر بر منظور می شود که صورت خود را صورت مرشد خود تصور کند و مراقبه معیت ملحوظ داشته توجه همت بر قلب طالب نماید البته طالب را ذوق و شوق دست میدهد ع تا بار کرا خواهد و میلش بکه باشد و نیز در حضور ذکر تزوج صوفیه آمد حضرت ایشان فرمودند که حضرت واقف اسرار کاشف انوار خواجه عبید الله احرار رضی الله تعالی عنه میفرمودند که از من گناهی سرزد شده است اگر پنجصد سال زنده مانم و توبه و استغفار بجا آرم کفارت آن نمی شود یاران مجلس عرض نمودند که کدام گناه بوقوع آمده فرمودند نکاح پس خیال باید ساخت که با وجود این جشمت ظاهری اینچنین مضرت باطنی دارد و احوال کارخانه ظاهری ایشان ظاهر و باهر و مشهور و معروف است که مولانا جامی رحمة الله علیه در شان ایشان نوشته اند ؎

چو فقر اندر قبای شاهی آمد		بتدبیر عبید اللهی آمد	

و نیز شخصی از حضرت ایشان عرض نمود که حضرت مرزا صاحب قبله مظهر رحمان جان جانان رضی الله تعالی عنه را از طریقه قادریه هم فائده رسیده است یا نه حضرت ایشان ارشاد فرمودند که فیض حضرات نقشبندیه و قادریه و چشتیه

حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ اللہ تعالے باسرارہ السامی را کہ رسیدہ است
حضرت مرزا صاحب قبلہ را ہم حاصل شدہ است و فائدہ از روح مبارک
حضرت غوث الاعظم محبوب سبحانی شیخ عبد القادر جیلانی و از روح حضرت
قطب المحققین خواجہ قطب الدین بختیار کاکی ہم حصول گردیدہ است و فیضی کہ
از روح حضرت غوث الواصلین خواجہ بہاء الدین نقشبند یہ است ظاہر و باہر است

حدیث

بعد ازان تذکرہ حدیث توجہ در حضور والا آمد حضرت ایشان فرمودند کہ یک روز
میان کرامت اللہ را در جنب بشدت شد من دست خود بران نہادہ ہمت
نمودم فی الحال درد رفع شد بالکلیہ ۔ و در حضور میان کرامت اللہ ہم موجود بودند
اقرار نمودند و نیز حضرت ایشان فرمودند کہ روزے توجہ بر کشتی رد ان کردم استادہ شد ۔
روز شنبہ تاریخ شانزدہم شہر مذکور فقیر در حضور پر نور حضرت ایشان حاضر
شدہ عرض نمود کہ در طریقہ نقشبند یہ چہ چیز فرض است ارشاد فرمودند کہ دو
چیز وقوف قلبی و نگہداشت خواطر و ایضاً ذکر مسئلہ زکوٰۃ در حضور آمد حضرت ایشان
ارشاد نمودند کہ زکوٰۃ بعد یک سال لازم می آید لیکن من ہمونقت کہ مبلغان نزد من
می آیند ادا میکنم و ایضاً فرمودند کہ از حضرت شیخ شبلی شخصی مسئلہ زکوٰۃ پرسید فرمودند کہ
بر یکصد و بیست روپیہ ہشت آنہ بعد یکسال میشوند لیکن قول بانیست کہ مبلغ دو روپیہ
آنہ میدہم و یکصد و بیست را ہم براہ الٰہی جلت عظمتہ تصدق میکنم و ایضاً در مجلس شریف تذکرہ
مقام وصل عربانی آمد ارشاد فرمودند کہ در کمالات وصل عربانی میسر میشود و آن عبارت است

از تجلی ذاتی که معراست از اعتبارات تعینات و ورای الورا است از اطلاق
صفات و انجا بجز ذات بحث دیگر نمیتوان گفت و در آنمقام نصیب سالک بجز
یاس و ناامیدی و محرومی نیست هرچند وصول است حصول نیست و نه ذوق ست
نه شوق نه آه ست نه نعره نه وجد ست نه تواجد نه استغراق ست نه بیخودی
اینهمه احوال در ولایت قلبی حاصل میشوند که ابتدای این خاندانست و آن
در انتهاء و در اینجا نسبت خود هم در ادراک سالک نمی آید و ایضاً حضرت ایشان
فرمودند که احوال قلب که بر سالک می آیند نسبت آن مثل باران شدید هویدا
می گردد بعد ازان چون از قلب عروج میکند و بلطیفه نفس سیر واقع
می شود نسبت آن مانند بارش خفیف جلوه گر میگردد و چون از لطیفه نفس
معامله بالا میرود و پس هر قدر که عروج نماید نسبت مفهوم نمی شود استهلاک
و اضمحلال زیاده تر میگردد و نسبت باریکتر صورت شبنم بنظر می آید ؎
تا یار کرا خواهد و میلش بکه باشد ٭ روز یکشنبه تاریخ هفدهم شهر مذکور
فقیر در محفل فیض منزل حضرت ایشان حاضر شده شرف آستان بوس حاصل
کرده در حضور ذکر نکاح آمد ارشاد فرمودند که صوفی را نکاح کردن نشاید و صحبت
نسا رنباید و ایضاً فرمودند که در آداب المریدین حضرت ضیاء الدین ابو نجیب
عبد القاهر سهروردی رضی الله تعالی عنه نوشته اند که فی زماننا نکاح نباید
کرد پس وای بران صوفی که درین زمانه باین امر دست دراز نماید و ایضاً فرمودند

که حضرت غوث الثقلین محبوب سبحانی سید محی الدین ابو محمد عبد القادر جیلانی
الحسنی الحسینی رضی الله تعالے عنه چون عقد نکاح بستند صوفیه آنزمان
متعجب شدند حضرت فرمودند که من این امر از امر ربانی کرده ام و ایضا فرمودند
که صوفی را ترک و تجرید و روگردانی از دنیا و انحراف از ماسوی الله و خلوت
و دوری از صحبت اغنیا باید کرد و نکاح مانع این چیزهاست چرا که در نساء
صبر و توکل و قناعت نمیشود الا ماشاء الله که بعضی زنان صاحب توکل
میباشند و نسبت باطنی میدارند چنانکه نقل ست که حضرت غوث الثقلین
رضی الله تعالی عنه برای زیارت خانهٔ کعبه معظمه رفته بودند نه زاد و راحله
و نه خدام و رفقا ناگاه شخصی دیگر در راه ملاقی شد پرسیدند کجا میروی
آن شخص گفت من به نیت حج میروم اراده کرده ام که تنها نه زاد و راحله
بروم حضرت فرمودند من هم چنین کرده ام غرض آن شخص همراه حضرت
بمقامی رسید ناگاه عورتی بر هوا پرواز نموده نزد ایشان آمد و گفت من
از جنس نور شما مشاهده نموده ام امروز دعوت شما بر ماست ایشان
قبول کردند چون وقت طعام آمدند دیدند که یک خوان طعام از آسمان بر
زمین فرود آمد در و شش نان و سه ظروف آوام و سه کوزهٔ آب پس آن زن
سه حصه ساخت یک حصهٔ خود گرفت و دو حصه ایشان را داد و گفت الحمد لله
حق تعالی پرداخت مهمانان ما ساخت پس آن عورت بر هوا پرواز نمود

وحضرت مع آن شخص دیگر در خانه کعبه معظمه رسیدند بعد ازان از قضاء
الهی آنشخص دیگر در انجا فوت شد باز دیدند که همون عورت حبشی بر هوا می آید
حتی که بر خانه کعبه فرود آمده نزد حضرت حاضر شد و گفت که ای محی الموتی
زنده کن این شخص را پس از حکم الهی جلشانه آن شخص زنده گشت و برخاست
و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که در وصال حضرت غوث الاعظم رضی الله تعالی
عنه سه روایت اند نهم و یازدهم و هفدهم شهر ربیع الثانی راقم گوید عفی عنه
تاریخ ولادت و عمر وارتحال حضرت غوث الثقلین رضی الله تعالی عنه شخصی
در یک بیت نظم نموده است **بیت** تولد عاشق و کامل شده عمر ✽ وصالش
دان تو معشوق الهی ✽ و ایضاً شخصی برای بیعت در حضور حاضر شد حضرت
ایشان هر دو دست او بدست مبارک خود گرفته استغفر الله ربی من کل ذنب
واتوب الیه سه بار خواندند بعده آمنت بالله وملائکته وکتبه ورسله والیوم الآخر
والقدر خیره وشره من الله تعالی والبعث بعد الموت آمنت بالله کما هو بأسمائه
وصفاته وقبلت جمیع احکامه خواندند وکلمه شهادت یکبار وکلمه طیبه سه بار
تا به لا اله الا الله خواندند بعد ازان آن شخص را پرسیدند که تو در کدام طریقه
اراده بیعت داری آنشخص عرض نمود که خاندان قادریه حضرت ایشان فاتحه
بارواح حضرت غوث الاعظم وجمیع اولیاء سلسله علیه قادریه خواندند وذکر
قلبی که معمول حضرات نقشبندیه است تلقین فرمودند فیض وبرکات در آنوقت

در مجلس شریف بسیار ظاهر شد ؛

روز دوشنبه تاریخ بیست و هشتم شهر مذکور در مجلس شریف حاضر شدم و
در انروز عرس حضرت محبوب الٰهی نظام الدین اولیا بود من از حضرت ایشان
مرخص شده بزیارت مزار پر انوار حضرت نظام الدین رضی الله تعالی عنه رفتم
تمام روز در انجا ماندم بوقت شام در حضور آمدم باین سبب از کلام فیض نظام
حضرت ایشان مستفید نگردیدم مگر وقت شام چون بحضور والا حاضر شدم حضرت
ایشان ارشاد فرمودند که هرکه فاتحه بنام نبی از انبیاء عظام و یا ولی از اولیاء
کرام خوانده متوجه بطرف آن نبی و ولی شده بنشیند از فیض البته بهره مند گردد

روز سه شنبه تاریخ غره دهم شهر مذکور فقیر در محفل فیض منزل حاضر
گردید حضرت ایشان ارشاد فرمودند که حضور دو قسم است یکی حضور ذکر است
در اوّل حال که لطائف ذاکر میگیرند نگهداشت آن بایه کرد دوم حضور
مع الله که آنرا در طریقه ما یاد داشت توجه و آگاهی در حضور میگویند و در طرق دیگر
شهود خوانند و آن بینائی دل است بسوی او سبحانه چون این حاصل شود
نگهداشت این ضروری ست حتی که ملکه دل شود و حضور دائمی گردد و غایت
نیابد اگرچه در ظاهر بمعامله دنیا مصروف باشد لیکن در باطن با او سبحانه مالوف بود چنانچه
گفته اند دل بیار و دست بکار و این حضور دائمی نزد حضرت محی الدین ابن
العربی رضی الله تعالی عنه وقتی میسر شود که در خواب هم غفلت از حضرت

رب العزت نیاید و نزد ما وقتی ست که چون از خواب بیدار شود دل را آگاه
یابد و نزد مولانا جامی وقتیکه متوجه بدل شود دل را بمشاهده ذات یابد حضور
دائمی ست و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که خطرات در مرتبه ولایت ضرر
میرسانند و در مرتبه کمالات نبوت خطرهٔ نیک مضر نیست چنانکه حضرت امام
الاولیا را امام الاصفیا عمر بن الخطاب رضی الله عنه در عین صلوة تدبیر
غزا با عدای خدا و درستی صفوف لشکر میفرمودند و حضور ایشان از تخیلات
از دل نمیرفت چنانکه مشاهده آفتاب که از تخیلات دل از نظر نمیرود و این
کمال حضور و مشاهده است حق تعالی میسر گرداند ؎ دادیم ترا گنج مقصود
نشان ٭ گر ما نرسیدیم تو شاید برسی ٭ بعد ازان در حضور ذکر طعام صوفیه
آمد حضرت ایشان فرمودند که یکی رضا نفس ست دیگری حق نفس رضای نفس
خدای مکلف و ملطف و بسیار خوردن ست و حق نفس آنکه چندان خورد که توانائی
فروض و سنن باقیماند راقم گوید عفی عنه چنانکه بزرگی گفته است ؎
نه چندان بخور کز دهانت برآید ٭ نه چندانکه از ضعف جانت برآید ٭ و ایضاً
حضرت ایشان فرمودند که در خانقاه حضرت نظام الدین اولیا رضی الله عنه
صوفی گدائی میکردند یکروز و تا چند روز آنرا میخوردند و ایضاً فرمودند که بعضی
صوفیه مزدوری میکردند و میخوردند چنانکه احمد شبلی رحمة الله علیه که پسر
هارون رشید بودند بروز سبت مزدوری میکردند تا شش روز مزدوری

یکروزه میخوردند و در عبادت حق جل و علا بسر میبردند و گاهی از خانهٔ هارون
رشید نخوردند در مسجد استقامت میداشتند روزی هارون رشید نزد ایشان
آمد و گفت ای پسر تو مرا رسوا کردهٔ مردمان میگویند که پسر بادشاه با ایشان
تباه است ایشان فرمودند ای پدر ترا از من رسوائی نیست از تو مرا البته
ننگ می آید هارون رشید گفت بچه طور فرمودند که این طائران که بر هوا پرواز
میکنند اینها را طلب کن هارون رشید آنها را آواز داد طائران بالاتر
رفتند باز ایشان اشاره فرمودند طائران بهمو نطور پیش ایشان آمده
ایستادند پس ایشان گفتند که مشاهده نمودی که از آواز تو میگریزند و از
اشارهٔ من می آیند پس احمد شبلی بشهری و بلدهٔ دیگر رفتند یک لعل در بازوی
ایشان والدهٔ ایشان بست و یک قرآن مجید برای تلاوت همراه بردند چون
در انمقام رسیدند دخشت برداری معماران بروز سبت مزدوری میکردند
و در صحرا مسجدی بود در آن شش روز خلوت مینمودند و مستی و کمی چنانکه عادت
مزدوران ست ایشان در مزدوری نمیکردند امیر که مالک آنجا بود مشاهده کرد
و معتقد ایشان گشت که این عجب شخص اند که در مزدوری هیچ تقصان نمیکنند
و پنج وقت نماز میخوانند القصه ایشان بعادت قدیمه یکبار بهر سبت برای
مزدوری نیامدند امیر از مزدوران پرسید که فلان شخص امروز چرا نیامده ست
و کجا سکونت دارد شخصی گفت که در فلان مسجد آنمرد قیام دارد و طبیعت و علیل ست

امیر نزد ایشان رفت و عیادت نمود و مراسم اخلاص بجا آورد ایشان را
بیماری شدید بود فرمودند که سه وصیت من اند اگر بجا آری امیر عرض کرد
که انچه ارشاد شود البته بجا خواهم آورد فرمودند که من پسر هارون رشیدم
واز گاهی چیزے نگرفته ام مگر این لعل که بزور بر بازوی ما بستند و یک کلام اللہ مجید
من از خود همراه آورده بودم پس الحال آن هر دو نزد من موجود اند پس اول وصیت
اینست که این هر دو امانت به هارون رشید رسانید دوم آنکه من در تمام عمر
هیچکاری موافق رضای او سبحانه تعالی نکرده ام و بجز تقصیر و عصیان از
من بظهور نیامده لازم که بعد از مرگ رو سیاه کرده رسن در گردن من اندازند
و در تمام شهر کوچه بکوچه بگردانند و بگویند که هر که بنده کسی باشد و نافرمانی صاحب
خود کند حال او چنین خواهد شد - سوم آنکه نشان قبر ما ننمایند - این وصایا فرمودند
واز نیجهان فانی ارتحال نمودند - امیر را بسیار تاسف و تالم گشت و خواست
که موافق وصیت رسن بگردن بسته بگردانند آواز غیب ندای لاریب بگوشش
آمد که ای نے ادب اینچنین نے ادبی از مقربان ما میکنی واز غضب ما نمیترسی
وایضاً ذکر فقیر درویشی آمد حضرت ایشان فرمودند که درویشی اکابران
سابق میکردند که بر مجاهدات ریاضات قیام می ورزیدند و طعام قلیل بعد
از ایام کثیر میخوردند و حق نفس ادا میکردند و در رضای نفس ترک می ساختند
و مرا از نامه بردن درویشی شرم می آید که در من طور متصوفین متقدمین نیست

پس فرمودند ع عیبہا جملہ بگفتی ہنرش نیز بگو ۔ در من توجہ الی اللہ و از غیر او انحراف کلی از تفضلات ایزدی ست و بجز حق و رضای جل و علا مقصودے و مطلوبے در کونین نمی شمارم مست لقای یارم و مدہوش دیدار نگارم از دنیا و آخرت کاری ندارم ؎ خواہم کہ ہمیشہ در ہوائی تو زیم ۔ خاکے شوم و بزیر پائی تو زیم ۔ مقصود من خستہ ز کونین توئی ۔ از بہر تو میرم و برائے تو زیم ۔ و ایضاً حضرت ایشان بعضی اوقات در کمال شوق الہی جل جلالہ این رباعی بعشق تمام بے اختیار میفرمودند ؎ حوراں بنظارۂ نگارم صف زد ۔ رضوان ز تعجب کف خود بر کف زد ۔ یک خال سیہ بران رخ مطرف زد ۔ ابدال ز بیم چنگ بر مصحف زد ۔ و ایضاً این بندہ عرضی متضمن حالات خود بحضور گذرانید حضرت ایشان در جواب آن سطری چند ارقام فرمودند آنرا تبرکاً ایراد مینمایم و آن اینست ۔

بسم اللہ الرحمن الرحیم رقعہ شریفہ رسید بمضامین مندرجہ اش مسرور گردانید اللہ تعالی شمارا بمقامات و علوم و معارف آبا کرامتان در سیر قلبی تلوینات پیش می آیند اینہمہ از تلوینات ست سعی فرمایند و بجناب الہی سبحانہ التجا نمایند کہ احوال باطن بہ تمکین برسد و حضوری کہ حضرت حق سبحانہ را بذات مبارک است پرتو آن بر باطن شریف ظہور نماید حضور بی غیبت میسر از جہت فوق کہ متوہم میشود دوام پذیرد و شامل جمیع جہات گردد تا نسبت نقشبندی حاصل

گردد واز کیفیات وحالات گذشته بغیر توجه تمام نقد وقت نباشد بلکه آنهم
مستهلک گردد واین استهلاک علامت تمامی سیر لطیفه قلبی ست والسلام و
روز چهارشنبه تاریخ بستم شهر مذکور در حضور پر نور حاضر شدم حضرت
ایشان فرمودند که طریقه علیه نقشبندیه عبارت از چهار چیز است یکی بیخبری
دوم دوام حضور وآگاهی سوم جذبات چهارم واردات وایضا فرمودند که
سفر در وطن که از مصطلحات طریقه نقشبندیه است نزد من اینست که از خصائل
رزائل بسوی حسنات رود ومقامات عشره صوفیه حاصل کند
یعنی از بیصبری بسوی صبر رود واز بے توکلی بجانب توکل واز بے قناعتی
بطرف قناعت سفر نماید وقس علے ہذا وایضا حضرت ایشان فرمودند که طریق
حصول اینمقامات عشره برین نہج است که کثرت تحلیل نماید واز کلمه طیبه الا الله
نفی بیصبری نماید یعنی نیست مقصود من بیصبری الا الله مگر ذات پاک مقصود منست
ومداومت چندی نماید انشاء الله تعالی مقام صبر بحصول انجامد وهمچنین نفی بیتوکلی
وبے قناعتی وغیرها نماید وایضا حضرت ایشان فرمودند که خلوت در انجمن
عبارت ست از حضور وتوجه وآگاهی ویاد داشت وشهود که این الفاظ خمسه
متحد المعنی هستند وایضا حضرت ایشان فرمودند که کمال مرتبه ولایت نزد همه
اکابران رضی الله تعالی عنهم اجمعین آنست که خطره ماسوا در دل نیابد توجه
وشهود بحضرت حق جل وعلا ملکه دل شود ونزد حضرت مجدد الف ثانی رضی الله

تعالے عنہ ماورائی اینست حق تعالی نصیب نماید وایضاً حضرت ایشان فرمودند
کہ از سینہ تا فرق من مثل لوحی ست مصفا کہ ہرگز خطرہ غیر خطیر نمیگردد و خیال
ماسوی اللہ نمی آید اگر در ظاہر ہم متوجہ بکسی جانب میشوم مثال احوال مولانا
روم رضی اللہ عنہ خطائے می آید ؎ قافیہ اندیشم و دلدار من ٭ گویدم مندیش
جز دیدار من ٭ وایضاً حضرت ایشان بیان لطائف سبع فرمودند کہ پنج از
عالم امر اند و دو از عالم خلق و آن پنج کہ از عالم امر اند قلب و روح و سر
و خفی و اخفی و آن دو کہ از عالم خلق اند نفس و قالب ست و موضع قلب
زیر پستان چپ بفاصلہ دو انگشت و موضع لطیفہ روح زیر پستان راست
بفاصلہ دو انگشت و موضع لطیفہ سر برابر پستان چپ نزدیک وسط سینہ
و موضع لطیفہ خفی برابر پستان راست نزدیک وسط سینہ بفاصلہ دو انگشت و
موضع لطیفہ اخفی در وسط سینہ و موضع لطیفہ نفس در پیشانی ست این
شش لطائف شدند و ہفتم لطیفہ قالب ست کہ مرکب از عناصر اربعہ است
و باعتبار عناصر دہ لطیفہ میشوند چنانکہ لطائف عشرہ میگویند ٭

روز پنجشنبہ بست و یکم شہر مذکور در حضور پر نور حضرت ایشان قلبی
و روحی فداہ حاضر شدم ارشاد فرمودند کہ پیغمبر ما علیہ افضل الصلوٰۃ و اکمل
التحیات جامع جمیع کمالات نبوت و رسالت و ولایت اند لاکن ظہور ہر کمال
موقف بوقت خاص و مختص بزمانہ از ازمنہ و شخصی از اشخاص بود کہ در افراد

امت جلوه گر گردید مثلا کمالی که ناشی از بدن مبارک آن سرور زمین و زمان است
علیه و علی آله من الصلوات امتها و من التحیات اکملها و آن گرسنه ماندن جهاد
کردن و عبادت نمودن بود در صحابه کرام رضی الله تعالی عنهم اجمعین جلوه
ظهور یافت و کمالی که ناشی از قلب مبارک آنحضرت ست علیه الصلوة
والسلام که دران ذوق و شوق و استغراق و بیخودی و آه و نعره و سرود جود
است از زمانه حضرت جنید بغدادی رحمة الله علیه با اولیاء امت ظاهر گردید
و کمالیکه ناشی از لطیفه نفس اشرف النفوس آن سرور ست علیه صلوة
الله الملک الاکبر که عبارت از استهلاک و اضمحلال ست به اکابران سلسله
علیه نقشبندیه از وقت خواجه خواجگان بهاء الملة والدین خواجه بهاء الدین
نقشبند رضی الله تعالی عنه هویدا گشت و کمالیکه ناشی از اسم شریف محمد
علیه صلوات الله الملک الصمد ست بعد از نهزار سال بحضرت مجدد الف ثانی
قدسنا الله تعالی باسرارهم جلوه گر گردید غرض هر کمالیکه از کاملان ظاهر
گردیده عکس و پرتویست از کمال پیغمبر علیه صلوة الله الملک الاکبر که جامع
جمیع کمالات اند ؎ آنچه خوبان همه دارند تو تنها داری ؎

از زمان مجدد الف ثانی

ای ذات تو از صفات ما پاک	گفته تو برون ز حد ادراک
هم از تو منیر شمع انجم	هم از تو بلند قصر افلاک
آدم ز تو شد منور ایمه	پیداست مقام ذرهٔ خاک

فروزن

دوران اثنا ذکر اطمینان نفس و حصول مقام رضا آمد حضرت ایشان ارشاد
فرمودند که در طریقهٔ ما اول تصفیه قلب که عبارت از نسیان ماسوی و دوام
حضور و آگاهی ست بتوجه و کثرت ذکر و مراقبه میفرمایند و در ضمن آن لطائف
اربعه را تهذیبی بهم میرسد بعد ازان به تزکیهٔ لطیفهٔ نفس مشغول میشوند و
آن عبارت ست از استهلاک و اضمحلال و شکستگی انا که سالک باطلاق لفظ
انا بر خود متعذر میداند در نیوقت راضی و مرضی می شود و فنا را انا حاصل
میگردد و نفس امّاره مطمئنه می شود و خصائل رذائل زائل میگردد یعنی غرور و
تکبر و حسد و بغض و کینه و عُجب و غیرها مبدل بحسنات میشوند ؛
روز جمعه تاریخ بست و دوم شهر مذکور در محفل فیض منزل حاضر
گردیدم شخصی از حضرت ایشان سوال سلوک طریقهٔ نقشبندیه مجددیه نمود حضرت
ایشان سلوک بتمامه از اول تا آخر بطور اختصار بیان فرمودند بنده در رشک
رشک کثیر آن کیمیای قلوب بآن نهج خوش اسلوب هو هو یاد نمانده است
مگر حاصل آن تحریر مینمایم بدانکه انسان از لطائف عشره ترکیب یافته است
که پنج ازان از عالم امر اند قلب و روح و سر و خفی و اخفی و پنج از عالم خلق
نفس و باد و خاک و آب و آتش - و از تحت الثری تا عرش عالم خلق ست
و بالای آن عالم امر - پس اول سالک را ذکر قلبی و نگهداشت خواطر و توجه
قلبی تلقین میفرمایند چون دل را بخطرگی یا کم خطرگی و حضور و آگاهی حاصل شود
ایجا

جذبات و واردات می آیند و فنای قلبی که مراد از نسیان ماسوا است میگردد و تجلی افعال متجلی میشود که سالک نسبت افعال بخود و بهمه عالم در اشکال نمیکند همه فعل را فعل فاعل حقیقی میداند و می بیند و میگوید ؎

طرهٔ نازرا دوتا کرد که کردیار کرد		دل بد و عالم آشنا کرد که کردیار کرد
کعبه و دیر و بتکده ساخت که ساخت یار ساخت		کافر و رند و پارسا کرد که کردیار کرد

و هم در سیر لطیفهٔ قلبی ذوق و شوق و آه و نعره و استغراق و بیخودی و وجد و رقص نقد وقت سالک میگردد و توحید وجودی منکشف می شود و نعرهٔ انا الحق و سبحانی میزند و نے اختیار میگوید ؎

من نمیگویم انا الحق یار میگوید بگو		چون نمیگویم مرا دلدار میگوید بگو

عظمت — هرگاه که غیریت از نظر مرتفع می شود خود را عین او می انگارد و از زبان حال بترنم این مقال می در آید ؎

ما در یائیم و در یا ما در ماست		این سخن داند کسی کو آشناست

و بجز یک وجود نمی شناسند

آفتابی در هزاران آبگینه تافته		پس برنگ هر یکی تابی عیان انداخته
جمله یک نورست لیکن رنگهای مختلف		گفت و گوئی در میان این و آن انداخته

فروزش — گاهی کسوف فنا میپوشند و میگویند

خواجه مگو که من منم من نه منم نه من منم		جان من اوست در تنم من نه منم نه من منم

فاش و نهان او منم گنج و روان او منم | گوهر کان او منم من نه منم نه منم نه منم نه منم
شمس منم قمر منم بحر منم گهر منم | جوهر بیم و زر منم من نه منم نه منم نه منم

وگاهی خلعت بقامی یابد و آنا ربکم الاعلی اظهار مینماید

نقاش هر نقشم عیان من عاشق دیرینه ام | دیگر کسی نی در میان من عاشق دیرینه ام
من هم زمینم هم سما من با تو هستم جا بجا | هم آفتابم هم ضیا من عاشق دیرینه ام

و درین لطیفه قلب اول را بحدیث میفرمایند یعنی بحاظ مسمی باسم مبارک الله در دل مینمایند بعد ازان مراقبه معیت و هو معکم اینما کنتم ملحوظ میسازند و توحید وجودی از همین مراقبه منکشف میشود و چون سالک سیر لطیفه قلب تمام مینماید در سیر لطیفه روح عروج واقع میشود و دران تجلی صفات ثبوتیه الهیه منکشف میگردد که سالک صفات خود را و صفات همه عالم را محو و متلاشی در صفات حق می بیند بعد ازان سیر در لطیفه سر واقع میشود و دران تجلی شیونات ذاتیه الله منکشف میشود و بعد ازان سیر در لطیفه خفی دران تجلی صفات سلبیه الهیه منکشف میگردد و بعد ازان سیر در لطیفه اخفی و دران تجلی شان جامع الهی منکشف میشود بعد ازان به تزکیه لطیفه نفس مشغول میشوند اینهمه که گفته شد طریقه تلقین خصوصا امام ربانی مجدد الف ثانی رضی الله عنه بود لیکن حضرتین راه دراز را کوتاه ساخته اند و معمول خود کرده اند که بعد از تصفیه لطیفه قلب تا به تزکیه لطیفه نفس می پردازند و قلب این ها تصفیه لطائف اربعه هم فی الجمله میشود و غرض تا اینجا

و قطع میشوند دائرهٔ امکان و دائرهٔ ولایت صغری و حاصل این دو
دوائر حصول مقامات عشره که عبارت از توبه و انابت و زهد و ورع و توکل و غیرها
است میگردد بعد ازان تهذیب لطیفهٔ نفس مشغول میشوند و فنا را نا و توحید
شهودی منکشف میگردد و مراقبهٔ اقربیت درین مقام میکنند یعنی لحاظ معنی
نحن اقرب الیه من حبل الورید مینمایند و درین لطیفه سه و نیم دوائر قطع میشوند که
دوائر ولایت کبری متضمن این دوائر ست بعد از ان سیر عناصر ثلثه سوای
عنصر خاک شروع میشود و این را ولایت علیا میگویند که ولایت ظلال اعلی
است بعد ازان دائرهٔ کمالات نبوت منکشف میشود و درینجا سیر در عنصر خاک
است و تجلی ذاتی دائمی میشود پس ازان دائرهٔ کمالات رسالت بعد ازان
دائرهٔ کمالات اولوالعزم هویدا می گردد بعد ازان سیر بحقائق واقع می شود
دائرهٔ حقیقت کعبه و دائرهٔ حقیقت قرآن و دائرهٔ حقیقت صلوٰة و دائره
معبودیت صرفه و دائرهٔ حقیقت ابراهیمی و دائرهٔ حقیقت موسوی و دائره
حقیقت محمدی و دائرهٔ حقیقت احمدی و دائرهٔ حب صرفه و دائرهٔ احدیت
منکشف میگردند کرا نصیب ست که تا بهینجا برسد و کرا بخشند ست
این مقامات نماید عقل عاقلان نکته شناس درینجا غرقه لجهٔ تحیر است
هوشمندان دقیقه شناس درینمقام سر در جیب تفکر و لک فضل الله یؤتیه
من یشاء بعد ازان حضرت ایشان فرمودند که حضرت مجدد الف ثانی رضی الله

که سیر
دهوش
سیدین
تعالی عنه

همو زن اولیاء هزار سالہ اند ؛

روز شنبہ تاریخ بست و سوم شہر مذکور غلام در حضور آنقبلۂ انام حاضر گشت در انوقت مذکور طلب اکل حلال آمد حضرت ایشان ارشاد فرمودند چنانکہ طلب حلال فرض ست بر مومنان همچنین ترک حلال واجب ست بر عارفان پسر دران اثنا ذکر ترک کردن هوای نفسانی آمد فرمودند کہ هر کہ در متابعت هوا ست کے بندۂ خدا ست الیعزیز تا کہ در بند آنی بندۂ آنی بعد ازان مذکور بی نفسی صوفیہ شد فرمودند کہ در خانقاہ ابو العباس ابن قصاب علیہ الرحمۃ شخصے برای بیعت آمد کوزۂ آب برائے استنجا طلب کرد یک صوفی کوزہ از آب پر کردہ اورا داد شخص مذکور کوزہ را بشکست و دیگر طلب کرد کوزۂ دیگر دادند آن هم بشکست و دیگر طلب نمود حتی کہ تمام کوزہ های خانقاہ بشکست و گفت کہ از شیخ خود بگوئید کہ ریش خود برای استنجار ما بیارد حضرت ابو العباس را خبر شدہ آمدند و محاسن خود بدست خود گرفتہ فرمودند کہ زہی سعادت پسر قصاب کہ ریش او بکار استنجار مسلمانی آید آن شخص بر پای مبارک افتاد و بیعت نمود و گفت کہ من نے نفسی حضرت سیدیم بعد ازان مذکور صبر در حضور آمد حضرت ایشان فرمودند کہ بزرگی بود صابر و تمام بدن مبارکش مجروح بود حتی کہ از موی سر تا ناخن پا کرمها افتادند و لحم جسد میخوردند روزی از مرید خود آن بزرگ پرسید کہ در بدن من جای نے کرم ماندہ است یا نہ مرید گفت نے الا زبان مبارک

فرمود شکر کہ لسان برای ادای شکر باقیماندہ است و گفت کہ ہمچنین در باطن نے قلب جائی لغیر از کرم نماندہ است شکر ست کہ دل برای ذکر باقی ست و باز فرمود کہ حضرت ایوب علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ والسلام رَبِّ اَنِّی مَسَّنِیَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرّٰحِمِیْنَ فرمودند و من تا حال نگفتہ ام بعد ازاں ذکر در انحراف نمودن از ماسوی اللہ آمد حضرت ایشان فرمودند کہ حضرت شیخ ممشاد الدینوری رضی اللہ تعالے عنہ میفرمودند کہ چہل سال شدہ اند کہ روبروے من دہانہای بہشت باز میکنند و میخواہند کہ ببینند و من چشم از غیر استعارہ کردہ ام ہم بسویش نمی نگرم ۔

روز یکشنبہ تاریخ بست و چہارم شہر مذکور در حضور حاضر شدم حضرت ایشان فرمودند کہ طریقہ قدماء ریاضات و مجاہدات بود حضرت خواجہ خواجگان پیر پیران مرہم دلہای دردمند خواجہ بہاء الدین نقشبند رضی اللہ عنہ عمل بسنت فرمودہ اند و راہ را آسان ساختہ بر حسب آیۂ یُرِیْدُ اللّٰہُ بِکُمُ الْیُسْرَ وَلَا یُرِیْدُ بِکُمُ الْعُسْرَ ریاضات شاقہ منع کردہ برای ما کم ہمتان احسان بلیغ فرمودہ اند و درین طریقہ علیہ نے محنت از توجہات پیران کبار فیض مے آید و سالک جذبی از ہر مقام می یابد سبحان اللہ عجب شانِ خواجہ خواجگان است کہ زبان در وصف آن قاصر ست ؎

سکہ کہ بر شرب و لبطحا زدند		توبت آخر بہ بخارا زدند	

روز دوشنبہ بست و پنجم شہر مذکور در حضور پر نور حاضر گردیدم حضرت

ایشان فرمودند که من انچه در راه الهی بفقرا میدهم همونوقت تثلیث ثواب
در دل مینمایم ثواب یک حصّه بروح حضرت سید الاولین والآخرین علیه
افضل صلوٰة المصلین و یک حصّه به پیر و مرشد خود قلبی و روحی فداه که ایشان
میدانند و پیران ایشان بهرطوریکه فهمند تقسیم نمایند و یک حصّه بوالدین شریفین
خود می بخشم پس دران اثنا ذکر مقامات درویشان آمد حضرت ایشان فرمودند
که حضرت ابو الحسن خرقانی و یک بزرگ دیگر رضی الله تعالی عنهما نزد ابو العباس
قصاب علیه الرحمه رفتند و از ایشان پرسیدند که شادی دوام بهتر است یا
غم همیشگی ابن قصاب فرمودند که الحمد لله که من ازین هر دو برترم در مقامی
رفته ام که سرور و حزن هر دو را در آنجا مدخلی نیست ۵

از وصل و فصل رفت در منزلی در آئیم	شادی و غم نگنجد در محفلی که مائیم

بعد ازان در حضور سخن بمعنی ولایت افتاد حضرت ایشان فرمودند که ولایت بکسر
واو بمعنی تصرف ست و بفتح واو بمعنی قرب الهی و در طریقه بالفتح باید و بالکسر
ضروری نیست و ایضاً فرمودند که ولی بروزن فعیل صفت مشبه ست
بمعنی فاعل و مفعول هر دو آمده است یعنی دوست دارنده حق و دوست داشته
شده حق حاصل هر دو یکی ست یعنی حق تعالی نگاه میدارد او را از معاصی و
مناهی یا احتراز مینماید او از منهیات از مدد حق جلّ و علا بلکه اعراض از جمیع
ماسوی الله میکند بعد ازان در مجلس شریف سخن کشف و کرامات آمد

حضرت ایشان فرمودند که کثرت کرامات از سیاح مناهج بوادی سید الطائفه جنید بغدادی شروع گردیده بسبب تقلیل طعام با پرهیز حرام و قلت کلام و خلوت از عوام و قلت نوم از دوام صوم و کثرت ذکر و دوام فکر و غیره من المجاهدات والریاضات لیکن در نیطریقه شریفه حضرت امام الاصفیا سید الاولیا خواجه بهاء الدین نقشبند رضی الله تعالی عنه بنای طریقه بر دو چیز نهادند یکی محبت دوم متابعت شریعت و عمل بالعزیمت اختیار کردند اگر میتوانند شد والا رخصت هم رخصت دادند پس درین طریقه علیه کرامت اینست که همت کرده القای ذکر در دل طالب مینمایند و توجه نموده جمعیت در قلب طالب پیدا میکنند و متوجه شده حضور و آگاهی و جذبات و ارادات در دلهای طلابان می آرند و خواص همین را کرامت میشمرند اگرچه نزد عوام کرامت مثل احیاء اموات و دیگر خرق عادات ست که آنها در راه الهی بکار نمی آید و این عین راه است و طریقه انیقه این اولیاء عظام مثل طریقه صحابه کرام ست که در انها حضور و جمعیت بود نه کشف و کرامت ؎

ما برائے استقامت آمدیم	نے پئے کشف و کرامت آمدیم

روز سه شنبه بست و ششم شهر مذکور بنده در محفل فیض منزل حاضر گردید حضرت ایشان فرمودند که در طریقه علیه نقشبندیه دو چیز اختیار می کنند اتباع سنت و توجه بقلب چنانکه طریقه اصحاب کرام بود و صحابه کرام افضل

جمیع اولیاء اُمت هستند در کمالات که کمالات ایشان اصول اند و کمالات
اولیا فروع و ظلال پس در هر طریقه که طور و نهج صحابه باشد افضل طرق دیگر
باشد بعد ازان در حضور مذکور جمعیت و بیخبری آمد حضرت ایشان فرمودند که چون
از دل خطرات زائل میشوند و درون قلب نمی آیند برون قلب بحوالی می آیند
پس باید که از انجا رفع کند و از حوالیش دفع کند و چون از انجا هم مندفع
میشوند بحس مشترک در پیشانی مجتمع میگردند و چون از خطرات در انمقام
هم فراغ میگردد مورد آنها بتخیله دماغ میگردد و چون از تفصلات پروردگار
و بتوجهات پیران کبار از انجا میروند بکسی جا نمی آیند لیکن زوالش اینچنین
حاصل شدن بسیار مشکل ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء بعد ازان در
حضور پر نور تذکرهٔ الهامات آمد حضرت ایشان ارشاد فرمودند که الهام را
اکل حلال و صدق مقال و طهارت دوام و خلوت عوام باید و احتراز ات
از منهیات می شاید و الهام بر چند قسم است یکی القای خداوند زمین فلک دوم صدای
ملک سیوم ندای روحانی چهارم آواز نفس مطمئنه و فا نیست پس بهر نوعیکه باشد
چندان فوض و توجه بدل نمایند که الهام غیبی صدای الاریبی کردد و اضلال شیطان بشناسند نعوذ بالله عز و جل
روز چهارشنبه بست و هفتم شهر مذکور این غلام در حضور آلقبلهٔ انام
و کعبهٔ خواص و عوام حاضر گردید حضرت ایشان ارشاد فرمودند که فنا عبارت
از زوال آرزوها ست و بزرگے که گفته بانیمعنی اشارت ست

تمنا ہی تیری اگر ہے تمنا		تری آرزو ہے اگر آرزو ہے

بعد ازاں در حضور پر نور مذکور درود مصائب و ابتلاء مقربان حق جل و علی آمد حضرت ایشان فرمودند کہ مبتلا ببلا ساختن و غمگین بغمہا نمودن امتحان معشوق نازنین ست بصدق تعشق عاشق مسکین ؎

نیست بے موجب پئے آزار ما		امتحان میخواهد از یار ما

راقم گوید عفی عنہ آہ صد آہ چند انکہ عاشق گریانست و خندانست و چونکہ غمگین عاشق مہجورست او مسرورست آلام عاشق مضطر آرام معشوق دلبرست رقت عاشق شیدا فرحت معشوق رعناست ؎

چندانکہ طپید بسمل ما		خندان تر گشت قاتل ما

والیضاً حضرت ایشان دران مجلس فرمودند کہ مرد باتمیز دو چیز شکستہ و درست دارد دل شکستہ و پای شکستہ و دینی درست و یقینی درست یعنی دل شکستہ از آرزو و جز تمنا رسولا و پای شکستہ از تگ و پو در جستجوی ماسوی و دینے درست موافق شریعت و سنت و یقینے درست مناسب حقیقت و معرفت ؛

روز پنجشنبہ بست و ہشتم شہر مذکور فدوی بمحفل عالی حاضر گردید حضرت ایشان فرمودند کہ ایمان باللہ فرض و سہ معنی این سخن ارشاد کردند یکی آنکہ ایمان آوردن بوحدانیت حق جل و علی - دوم دانستن ہر کار کہ بوقوع

می آید از قضاء صمد جلت عظمته - سوم آنکه هر فرحت و غم و هر مسرت و الم که پیش آید از حق داند و از حق گوید و از حق بیند و از ورود غم شاد ان و از صدور الم خندان باشد - رستم گوید عفی عنه چرا که انچه از محبوب ست مرغوب ست و هر چه هست از دوست مصلحت بدوست ؎

ناصحا گر کشت ما را دوست ما دانیم و دوست		ور بقتل من رضائی اوست ما دانیم و دوست
قهر او عین رضا و مهر او عین مراد		العزیز ان این چه گفت و گوست ما دانیم و دوست

عاشق را باید که جور محبوب را عین احسان بیند و جفا را عین وفا ؎

جور و جفا نیست ان عاشق بیتاب را		تشنه لب نشناسد از آب بقا سیلاب را

نے نے درد شنام زیاده تر لذتیست از انعام و در جور زیاده تر مسرتے از اکرام ؎

بدم گفتی و خرسندم عفاک الله نکو گفتی		جواب تلخ میزیبد لب لعل شکر خارا

آری هر که چنین نیست از عشق هم قرین نیست عاشق بیچاره آواره و غمگین باید و متلذذ بغم بیچارگی و متفرح بآوارگی شاید که از هر زخم ناوک کرشمه عین فرحت بیند و از غمزه ابرو کمال مسرت شخصی چه خوش میفرماید ؎

خوبان دل و جان مبتلا میخواهند		زخمی که زنند مرحبا میخواهند
این قوم این قوم چشم بد دور این قوم		خون میریزند و خونبها میخواهند

بعد ازان در حضور پر نور مذکور سماع و اهل سماع آمد حضرت ایشان ارشاد فرمودند که از حضرت پیر طریقت هادی حقیقت قطب بحری و کوهی حضرت

خواجه عبد القدوس گنگوهی رحمة الله علیه حرمت سماع گفته شد فرمودند که موجب
حرمت سماع اینست که در سماع میلان قلب بسوی فسق میشود و مراد رجوع بسوی
حق میشود پس وقتیکه سبب مفقود و بود مسبب کی موجود بود اذا فات الشرط
فات المشروط و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که سماع در ولایت قلبی است
ترقی می بخشد و بولایات عالیه تلاوت قرآن و خواندن درود و کثرت نوافل
علی تفاوت درجات الولایت و ایضا حضرت ایشان فرمودند که نسبت
نقشبندیه مجددیه که برنگ سحاب رقیق سایه گستر بر فرق ماست اذا سمع
و نغمه سرود که گاهی بسمع میرسد او را خرق میکند و متوجد می نماید
و ذوق و شوق پیدا میکند و بیتاب میسازد ؛

روز جمعه بست و نهم شهر مذکور بنده کمترین آنقبله اصحاب بین حاضر شد
حضرت ایشان ارشاد فرمودند که فقر و فاقه کمال طریقه است در ولیشان را
طور پیغمبر علیه صلوة الله الاکبر میباید و خلاف آن نشاید و احوال آنحضرت
صلی الله علیه وسلم این بود که از نهایت گرسنگی سنگ بر شکم می بستند
و توکل می نشستند و صبر بر بلا میکردند و شکر بر عطا و در قلت طعام آن
حضرت احادیث بسیار وارد اند چنانکه تابع محمد صلی الله علیه وسلم
من خیر الشعیر لومن متتابعین حتی قبض رسول الله صلی الله علیه وسلم و تابع
رسول الله آه هم در شمائل ترمذی آمده است فقرا میگویند که شب گرسنگی

لیلة المعراج درویشان ست وهمیگویند که درویش اگر بعد از سه روز طعام
طلبد صوفی نیست اورا از خانقاه بدر خواهد کرد و نقل ست که در دل بزرگے
بعد از شبانروز خطرهٔ طعام آمد الهام شد که ای دون همت صحبت مرا بنان نرو جیتے
بعد ازان در حضور پرنور مذکور حضور مع الله آمد حضرت ایشان ارشاد فرمودند
که حضور در دل چنین باید که هرگز خطرهٔ غیر نیاید و ایضاً فرمودند که بزرگے در مراقبه
سر بجیب آورده نشسته بود یک گربه هم در انجا بکمین موش متوجه بدل بود اتفاقاً
در قلب آن بزرگ خطرهٔ غیر آمد عتابے نازل شد که ای دون همت از موش
کمتر نیم و تولد گربه کم نه پس ببین که گربه بچسان متوجه موش ست و تو از غیر
هم آغوش ست و از یاد من فراموش و ایضاً حضرت ایشان ارشاد فرمودند
که حضور و جمعیت و توحید وجودی در سیر لطیفهٔ قلب میشود لیکن فنا و اضمحلال
و استهلاک در سیر لطیفهٔ نفس بوقوع می آید و شکستگی و نابودگی و نیستی نقد وقت
سالک میگردد چنانکه حضرت مولانا روم میفرماید ؎

چیست معراج فنا این نیستی	عاشقا زاندهب و دین نیستی

بعد ازان در حضور ذکر افضلیت بعد از صحابه آمد که در قرن تابعین فاضلتر
کیست حضرت ایشان فرمودند که اختلاف است درین مسئله بعضی بسبب نسب و
عبادت حضرت امام العارفین زین العابدین رضی الله عنه را افضلیت داده اند
بعضے بسبب فقر و زهد و ترک و تجرید و افراط محبت حضرت خاتم الرسل علیه التحیات

حضرت اویس قرنی قدس سرہ را افضل فرمودہ اند و بعضی بسبب ترویج
شریعت و تجدید ملت حضرت عمر بن عبد العزیز رحمۃ اللہ علیہ را افضل نمودہ اند
و بعضے بسبب اشعار شریعت و اجرای طرق طریقت حضرت حسن بصری رضی اللہ
تعالے عنہ بہتر گفتہ اند ۔

روز شنبہ سلخ ربیع الثانی غلام در حضور قبلہ انام حاضر گردید حضرت ایشان
ارشاد فرمودند کہ عرفان انوار آنست کہ سالک امتیاز فیوض و برکات و انوار
و اسرار در ہر شی علیحدہ مینماید بعضی فرق بین کند در انوار خواندن قرآن
و درود و نوافل وغیرہ و عرفان ظلمات آنست کہ در ظلمت ہر شی از اشیاء
مناہی مثل اکل حرام و شبہ و غیبت و فحش وغیرہا امتیازی نماید و ایضا در این
مجلس میان رمضان شاہ کہ خلیفہ مولوی عبد القادر صاحب رحمۃ اللہ علیہ ہستند
در حضور حاضر شدند و عرض نمودند کہ من در واقعہ دیدہ ام کہ حضرت امام الاعدلین
عمر بن الخطاب رضی اللہ تعالی عنہ از این جہان رحلت نمودہ اند و ام کلثوم رضی
اللہ عنہا اشک ماتم از دیدۂ پر غم می بارند من در ان رؤیا گریستم و از شدت
تالم بیدار شدم و در تعبیرش حیران ام حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ از شما
امر معروف ترک شدہ باشد یا خواہد شد و ہمبرین تعبیر مثالے بیان فرمودند کہ
عالمگیر بادشاہ در رویا وفات آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم دیدہ بود ہمون
روز ارتحال شاہ علیم اللہ رای بریلوی واقع شد و ایضا شخصی در مجلس شریف حاضر

شد گفت که در مکتوب شیخ احمد چنین نوشته است حضرت ایشان فرمودند شیخ احمد کیست ۔ آن شخص گفت که شیخ احمد سرهندی ۔ فرمودند برو از مجلس من اینچنین بے ادبی پیر من رو برو من میکنی غرض آن شخص را از مجلس بدر ساختند بعد ازان در حضور پر نور مذکور سفر حجاز آمد حضرت ایشان فرمودند که از نام بیت الله شریف انواری محیط من میگردد و دلم در شوق طواف از اختیار میرود ایضاً فرمودند که من یکبار بقصد خانهٔ کعبه نیم قدم از جای نشست خود برخاسته بودم که الهام گردید که ترا در نیمکان ماندن اولی ست که منفعتے ست برای خلق و ایضاً فرمودند که دو رکعت در خانه کعبه معظمه خواندن مثل لک رکعت جای دیگر ست که باطمینان قومه و جلسه گذارده باشد پس دران اثنا تذکرهٔ احوال صوفیه آمد حضرت ایشان فرمودند که صوفی دنیا و آخرت را پس پشت انداخته متوجه الی الله میباشد و از غیر حق جل و علا سروکاری ندارد ؎

ملت عاشق ز ملتها جداست	عاشقان را مذهب و ملت خداست

بعد ازان در حضور مذکور نسبت مجددیه آمد حضرت ایشان دست بدعا برداشته فرمودند که الهی در زندگی و در نزع و در قبر باین نسبت شریفه ملحوظ دار و در بعث و حشر و نشر هم باین نسبت علیه محشور گردان و ایضاً حضرت ایشان دست دعا بجناب الهی برداشته و تضرع و زاری این رباعی میخواندند و گفتند که یارحمان حال ما را هم برین نهج گردان ؎

منگر که دل این همین پرخون شد	بنگر که ازین سرای فانی چون شد
مصحف بکف و پاره و دیده بدست	ما پیک اجل خنده زنان بیرون شد

روز یکشنبه غرّهٔ جمادی الاولی بنده در حضور فیض گنجور حاضر گردید حضرت ایشان فرمودند که روزی حضرت مولوی شاه عبدالعزیز صاحب و من در یک مجلس بودیم ناگاه تذکرهٔ نسبت نقشبندیه آمد مولوی صاحب فرمودند که نسبت اویسیه بقیه نقشبندیه بی نمک ست من گفتم که ما مهمان خوان نسبت نی نمک نیستیم نسبتی میخواهیم که با کیفیات و جذبات و واردات و انوار و اسرار باشد پس بی اختیار بر زبانم این شعر آمد ؎

آنقدر عشق تو بد خوی آورد مرا	که تسلی بدو عالم نتوان کرد مرا

و ایضاً حضرت ایشان درس مکتوبات حضرت مجدد الف ثانی قدس سرّه تعم باسراره السامی میفرمودند در مقامی تامل نموده متوجه گردیدند بعد از لمحه سر مبارک برداشته ارشاد کردند که عصای پیر بجای پیر بعد ازان اشاره بطرف مکتوبات قدسی آیات نموده فرمودند که اینهم بجای پیر ست و این مصرعه خواندند ع گفت انسان پارهٔ انسان بود ؛ بعد ازان در خصوص مذکور صبر اولیاء الله آمد حضرت ایشان فرمودند که پسر حضرت فرید الدین گنج شکر رحمة الله علیه رحلت نموده مردمان خبر رسانیدند - حضرت گنج شکر فرمودند که این بچهٔ سگ را در جای بدارند بعد ازان مذکور اکابران احوال

وحدت الوجود آمد حضرت ایشان فرمودند که مجتهد این مقام لعل کان اجدت
و دُرِّ بحر فردیت جوهر گوهر مطلبی محی الدین ابن العربی قدس سره هستند چنانکه فرموده اند

لا آدم فی الکون ولا ابلیس	لا ملک سلیمان ولا بلقیس
فالکلّ عبارة وانت المعنی	یا من هو للقلوب مغناطیس

و اکثر اولیاء رضی الله عنهم اجمعین غواص همین لجّهٔ عرفان هستند راقم گوید عفی عنه که مولانا روم قدس سره فرموده اند ؎

سجده خود را میکند هر لحظه او	سجده پیش آئینه ست از بهر رو

و مولانا مغربی رضی الله تعالی عنه فرموده اند

ز دریا موج گوناگون برآمد	ز بیچونی بزنگ چون برآمد
گهی در صورت لیلی فروشد	گهی در کسوت مجنون برآمد
چو یار آمد ز خلوتخانه بیرون	همون نقش درون بیرون برآمد

و مولانا احمد جام رحمة الله علیه فرمودند

ما ز دریائیم و دریا هم ز ماست	این سخن داند کسی کو آشناست

و مولانا عبد الرحمن جامی قدس سره فرموده اند

چیست میدانی صدائی چنگ و عود	انت حسبی انت کافی یا ودود
هست لیلی صورت جذب قدس عشق	لیک در هر صورتی خود را نمود
در لباس حسن لیلی جلوه کرد	صبر و آرام از دل مجنون ربود

پیش ردی خود زغدر ایردہ نیست	صد درِ غم بر رخِ وامق کشود
در حقیقت خود بخود میباخت عشق	وامق و مجنون بجز نامے نبود

پس حضرت ایشان فرمودند کہ این ہمہ اکابران را اگر حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ اللہ تعالے باسرارہ السامی بہمت تمام توجہ فرمایند یقین ست ازین مقام عروج واقع شود لیکن حضرت محی الدین ابن العربی قدس سرہ درین بحر خیال غرق اند کہ تا بلب آوردن ایشان متعذر ست اما امید ست کہ ایشان ہم از نیمقام عروج نمایند و ایضاً حضرت ایشان در ذکر مشاہدہ حق جل و علا این شعر میفرمودند ؎

چو غلام آفتابم ہمہ زآفتاب گویم	نہ شبم نہ شب پرستم کہ حدیث خواب گویم

روز دوشنبہ دوم جمادی الاولی سنہ یکہزار و دہ و صد و سی و یکم از ہجرت خاتم الرسل علی صاحبہا الصلوٰۃ و التحیات بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشان فرمودند کہ بقول امام محمد غزالی رحمۃ اللہ علیہ فنا عبارت ست از گم شدن خصائل رذائل و نزد حضرت محبوب سبحانی غوث صمدانی سید محی الدین ابو محمد عبد القادر جیلانی رضی اللہ تعالی عنہم فنا سہ قسم ست یکی فنای خلق یعنی امید و بیم از خلق نماند دوم فنای ہوا یعنی آرزوی غیر از حق تعالی و تقدس اصلا در دل نماند و ہم در ہمین معنی شعر حضرت ایشان ست ؎

من آن مستم کہ جام می ہمین باشد مرا ہر گز
منی از ساغر چشم تو بس باشد مرا ہر گز

سوم فنای ارادہ یعنی ہیچ ارادہ در دل باقی نماند بزرگے فرمودہ
اُرید اَن لا اُرید۔ وارادہ اصل ست مر ہوا را چنانکہ چشم اصل ست مر جوے
را و فنای خلق و فنای ہوا موافق اصطلاح حضرات مجددیہ در سیر لطیفہ قلب
کہ عبارت از تجلی افعال ست میسر میگردد و فنای ارادہ در لطیفہ نفس ظاہر
میگردد و ایضاً حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ در حضرات مجددیہ فنائے
ہر لطیفہ علیحدہ علیحدہ میشود فنای اول فنای قلب ست کہ عبارت از زنگ ہوائے
است و قلب زیر قدم حضرت آدم ست علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ والسلام ہر کسے
را کہ حق سبحانہ تعالے مشرف ازین ولایت میسازد و معاملہ تقرب خود باین
راہ میفرماید او را آدمی المشرب خوانند بعد ازان فنای لطیفہ روح ست
کہ زیر قدم حضرت نوح و حضرت ابراہیم ست علی نبینا و علیہما السلام ہر کسے
را کہ مختص این ولایت میگرداند او را ابراہیمی المشرب میگویند ؛

روز سہ شنبہ سوم شہر جمادی الاولیٰ بندہ بحضور فیض گنجور حاضر
گردید و حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ قلب زیر قدم حضرت آدم ست
و در سیر این ولایت تجلی افعالی منکشف میشود و روح زیر قدم حضرت
نوح و حضرت ابراہیم ست و در سیرش تجلی صفات ثبوتیہ الٰہیہ منکشف میگردد
و لطیفہ سر زیر قدم حضرت موسیٰ ست و در سیرش تجلی شیونات ذاتیہ الٰہیہ
منکشف می شود و لطیفہ خفی زیر قدم حضرت عیسیٰ ست و در سیرش تجلی صفات

سلبیه الیه منکشف میشود و لطیفهٔ اخفی در زیر قدم حضرت خاتم الرسل
است علیه و علیهم الصلوٰة والتسلیمات و در سیرش تجلی شان جامع الٰهی
منکشف میشود که اصل صفات ست چنانکه شعشعان که اصل نور آفتاب ست
و اقرب از آفتاب ست و درین لطیفه تجلی ذاتی هم کالبرق جلوه گر میگردد۔
و ایضاً فرمودند که در سیر لطیفه روح سلب صفات از خود و نسبت آن بحضرت
حق سبحانه تعالی و در سیر لطیفه سر اضمحلال ذات در ذات او سبحانه و در لطیفه خفی
تفرید جناب کبریا از جمیع مظاهر و در لطیفه اخفی تخلق باخلاق حق سبحانه لقد
وقت سالک میگردد و بعد ازان مذکور کسب صوفیه آمد حضرت ایشان فرمودند
که بعضے صوفیه برای اکل حلال کسب تجارت و غیرہم کنند لیکن بعد از نماز صبح
تا به ظهر مصروف بانکار میشوند باقی اوقات را در اصحاب خود بحلقه و مراقبه و بذکر
و توجه میپردازند و ایضاً فرمودند صوفیه هر کسے که میکنند چون آواز اذان
میشنوند گذاشته تهیه نماز مینمایند بزرگے بود که کسب حلاجی میکرد ازوی
چند رشته ها تمامیت پارچه باقی مانده بود ند که آواز اذان بگوشش رسید
او وقفه نمود حتی که رشته ها تمام کرد بعد ازان برای آب وضو دولو در چاه
انداخت بجای آب دراهم در دلو پر شدند و چون دلو را کشیدند که بجای آب
دراهم آمده اند بر زمین انداخته و باز دلو در چاه برای آب فرو انداخت
و باز دنانیر طلا پر شدند باز انداخت بار سوم از جواهرات دلو ملمب شد باز

انداخت وگفت الهی از من تمسخر میکنی من اینهارا چه میکنم مرا برای وضو آب درکار ست ومن میدانم که از من گناهی سرزد شده است که در نماز تاخیر کرده ام ومغفرت تو وسیع ترست از گناهِ من نظرِ رحمت فرما بر حالِ من وبخشش کن براحوالِ من آنے برای وضو عنایت سازای الله کارساز وه ایضاً حضرت ایشان فرمودند که امام قشیری رحمة الله علیه روزی برای استنجا کلوخ میجستند در دستش لعلے آمد بر زمین انداختند وگفتند که من برای استنجا کلوخ میخواهم وتو مرا لعل میدهی لعل شما بشما مبارک باد مرا در کار نیست - غرض آنکه قدر دنیا در نظر عارفان از خرده هم کمترست هرکه طالب یارست ازین بیزارست - راقم گوید عفی عنه که هرکه برین مبتلاست کی عاشق خداست طالب یزدان وارسته الیست از هردو جهان سبحان الله شخصی چه خوش گفته و چه دُرهای معنی سُفته ؎

گیرم که سریرت از بلور و پشم ست	سنگش داند هرانکه اورا چشم ست
این مسند قاقم و سمور و سنجاب	در دیدهٔ بُوریا نشینان پشم ست

بعد ازان در حضور فیض گنجور مذکور عرفان انوار و برکات دعا آمد حضرت ایشان فرمودند که بوقت دعا انوار و برکات می آیند لیکن فرق نمودن متعسر ست که این انوارِ دعاست یا اجابت بعضی اکابر نوشته اند که ثقالت بهر دو دست اگر دست دهد نشانِ اجابت ست ومن بانیطور امتیاز میکنم که اگر در وقت دعا نمودن

انبساط قلب و انشراح دل ست علامت اجابت ست والا انوار دعا و ایضاً
حضرت ایشان فرمودند که روزی حضرت مرزا صاحب قبلہ مظہر اسرار رحمان
مصدر انوار سبحان حضرت جان جان نور اللہ مرقدہ ہم برای کاری دعا فرمودند
انوار آمدند ارشاد کردند که امید قبولیت دعاست من بدل گفتم که این کار
نخواہد شد بحکم الہی آن کار بوقوع نیامد و ایضاً فرمودند که روزی برای کار
حضرت قاضی ثناء اللہ پانی پتی رحمۃ اللہ علیہ دعا نمودم معلوم کردم که قبول
نشدہ است باز دعا نمودم باز مرا صدم اجابت معلوم گشت گفتم که قبول
نگردیدہ ست باز دعا کردم پس انبساط در قلب من آمد گفتم دعا ہم آغوش مدعا
گردید آنکار از تفضل حق سبحانہ برآمد بعد ازان تذکرہ دعا نمودن غیر از جناب
الہی جلشانہ آمد حضرت ایشان فرمودند که دعا کردن و ندا نمودن غیر از حق
جل و علا البتہ در شریعت ناروا ست اما استمداد خواستن از دوستان خدا
اگر بسبب تقرب خدا ست روا ست راقم گوید عفی عنہ که کاری از بزرگان
خواستن خطاست و نام رضی کبریاست و حل مشکلے از حق تعالی طلب نمودن
بتوجہ بزرگان بجاست و عین رضاست آدمی را باید که استمداد از مقربان
حق تعالی باین طور نماید که یا حضرت توجہ فرمائید و دعا بکنید که حق تعالی مرا
بمراد رساند و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که من روزے میگفتم یا حضرت
شیخ عبد القادر جیلانی شیئاً للہ آواز غیب بسمع من رسید که بگو یا ارحم الراحمین

شیئاً للّٰہ و ایضاً حضرت ایشان فرمودند کہ پیشۂ بازار اختیار نمودن منافی تو
ندارد ولیکن بہ نیت رفع احتیاج خلق کہ مرد مانرا احتیاج این امر واقع میشود
از من بحصول انجامد و موثر حقیقی اکساب و اسباب را نداند و اکثر اولیاء اللہ محمد
اللہ تعالیٰ باسرارہم ترک اسباب و تعلقات نمودہ بتوکل حق جل و علا می نشینند
راقم گوید عفی عنہ کہ اسباب منقسم اند بسہ اقسام قسم اوّل اسباب قطعیہ ہستند
چنانکہ خوردن سبب دفع جوع ست ترک کردن این موجب اثم ست مثلاً
شخصے طعام نمیخورد و در بروی او حاضر ست میگوید کہ توکل کردہ ام بخدا تا شکم
مرا پر کند و یا از دست خود نمیخورد و میگوید کہ اگر او سبحانہ میخوراند بخورم آثم ست
علے ہذا القیاس و قسم دوم اسباب ظنیہ ہستند چنانکہ تجارت و نوکری اختیار
کردن و پیشہ کسب ساختن و دوا در مرض نمودن و غیرہا ازین خیار ست اما ترک کردن
این اسباب و بتوکل نشستن اولی ست و قسم سوم اسباب وہمیہ ہستند چنانکہ
فال گرفتن و در کار ساعات سعد و نحس ملحوظ داشتن و بر سعادت و نحوست ہر چیز
کہ بعضی مردمان نوشتہ اند عمل نمودن از قبیل شرک ست و ترک کردن این واجب
و اولیاء اللہ کہ ترک اسباب و تعلقات مینمایند ہمین دو قسم اخیر اند و ایضاً حضرت
ایشان فرمودند کہ روزی بمزار پر انوار حضرت پیر طریقت ہادی حقیقت مرشد
اندراج النہایۃ فی البدایۃ فانی فی اللہ خواجہ محمد باقی باللہ عطر اللہ قبرہ و نور اللہ
مرجعہ حاضر شدم و عرض نمودم کہ از توجہ شما حضرت شیخ احمد سہرندی امام

ربانی مجدد الف ثانی گشتند قدس سرہ الساری من نیز امیدوار عنایت
حضورم دیدم که حضرت خواجه از مزار مبارک بیرون آمدند و همت و توجه بمن
فرمودند وقت استوا بود و گرمای شدت جلسه خفیفه نموده برخاستم و در رنگ
کما ینبغی ننمودم الی الآن مرا حسرتی ست و از توجه آنحضرت آنچنان اثر در خود
یافتم که در بیان نمی آید و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که حضرت امیر خسرو دهلوی
رحمة الله علیه بخدمت حضرت بوعلی قلندر قدس سره آمده شرف قدمبوس
بحصول انجامیدند حضرت بوعلی قلندر فرمودند که تو همون خسرو ست که هاها
وهی هی میکند حضرت امیر عرض کردند که بلی باز حضرت بوعلی قلندر فرمودند
که تو اشعار منظوم میسازی و من هم غزلی گفته ام پس غزل خود خواندند حضرت
امیر را از استماعش جوش سرشک از چشم برنگ چشمه سرزد حضرت بوعلی قلندر
فرمودند که از کلام من چیزی می فهمی که در گریه می آئی حضرت امیر گفتند که
گریه من برنافهمی ست که کلام حضرت نمی فهمم برنارسائی طبع خود میگریم حضرت
بوعلی قلندر بسیار خوش شدند و دعای در حق ایشان فرمودند که خسرو خوش
خواهی زیست و خوش خواهی مرد و خوش خواهی برخاست ؛

روز چهارشنبه چهارم شهر مذکور بحضور والا حاضر گردیدم چندین
طالبان برای حصول شرف استانه بوس حضرت ایشان از سمرقند آمده بودند
حضرت ایشان بجناب الهی تضرع و زاری کردند بعد ازان اشارت بمزار

پُرانوار حضرت قبلهٔ دین و ایمان مظهر انوار رحمان مرزا جان جان رحمة الله
علیه و نوّر الله مرقده فرموده گفتند که یا حضرت مرزا صاحب قبلهٔ من لائق
این نیستم که اینچنین اکابران از چنین سفر دور و دراز قطع مراحل و طی
منازل نموده نزد من بیایند این همه عنایت شماست و در حضور شما
مے آیند من همون یکمرد پنجابی نالائق که بودم هستم اظر عنایت شماست که
مردمان خاک اینجا کحل البصر میسازند نگاه کیمیا اثر شما مس وجودم را تبه
طلا داده است ؎

نیا دردم از خانه چیزی نخست	تو دادی همه چه ازین چیز تست

رتبهٔ من همین که بر خاک نشسته ام پس این شعر فرمودند ؎

خاک نشینی ست سلیمانیم	عار بود از نفس سلطانیم

پس ازان فرمودند زبان ندارم که شکر جناب الهی بجا آرم و شکر حضرت جناب
آن سرور علیه صلوة الله الملک الاکبر و شکر جناب حضرت جان جان مظهر
رحمة الله علی روحه الاطهر اظهار نمایم ؎

شکر فیض تو چمن چون کند ای ابر بهار	که اگر خار و گر گل همه پرورده تست

روز پنجشنبه پنجم شهر مذکور غلام بحضور قبلهٔ انام حاضر گردید حضرت
ایشان بروضهٔ منوّرهٔ حضرت خواجه خواجگان پیر پیران خواجه باقی بالله
رضی الله تعالی عنه تشریف بردند فدوی هم در رکاب سعادت حاضر بود

حضرت ایشان بسیار معارف در اثنای راه بیان فرمودند لیکن درین وقت
از یاد رفتند و چون بمکان فیض نشان خود تشریف آوردند حکیم عبد الکریم
جنجهانی از حضرت ایشان رسالهٔ مراقبات که من تصنیفات آنحضرت ست
عرض نموده نقل ساختند و این غلام را نیز آن قبلهٔ خاص و عام قلبی و روحی
فداه قبل ازین عنایت فرموده بودند و آن اینست ؛

بسم الله الرحمن الرحیم - بعد حمد و صلوة واضح باد که اکابران این
طریقهٔ شریفه مقامات قرب در عالم مثال بکشف صحیح و معاینهٔ صریح دیده
تعبیر ازان مقامات بدائره مناسب یافته اند که آن مقامات بیجهت و
بیچون ست و دائره هم بیجهت ست والا جائیکه خدا ست دائره کجا ست
دائرهٔ اولی دائرهٔ امکان ست در نصف سافل آن سیر آفاقی دست
میدهد و آن عبارت از دیدن انوار ست بیرون باطن خود بر نگهای
مختلفه و در نصف عالی آن سیر و سلوک انفسی ست و آن مشاهدهٔ انوار و
تجلیات ست در باطن خود منامات و واقعات را لا عتبار ننهاده سعی و
جهد در حصول مقام حضور و آگاهی باید نمود در اینجا ذکر اسم ذات و نفی و
اثبات و تهلیل لسانی نیز ترقی می بخشد و مراقبهٔ احدیت صرفه حضرت ذات
که مسمی باسم مبارک الله ست مینمایند و قوف قلبی توجه بدل و لحاظ
معنی که نیست هیچ مقصود بجز ذات پاک با صحت الفاظ ذکر و نگاهداشت

دل از خواطر علی الدوام میباید که دل نمی ذکر کثیر نمیکشاید توجه بدل و توجه
بحضرت ذات او سبحانه و نگاه داشت خواطر ذکر بصحت الفاظ و لحاظ معنی و بار گشت
نیست هیچ مقصود بجز ذات پاک یا آنکه الهی انت مقصودی من توئی و رضای
تو باطلاحظه نیستی خود و اثبات هستی حضرت ذات پاک بانکسار و تضرع باید
که دائمی باشد چون بیخطرگی یا کم خطرگی که خاطر مانع توجه و کیفیت نشود تا
به چهار گھڑی برسد مراقبه معیت و هو معکم اینما کنتم در هر لحظه و لمحه باید نمود
و ذکر تهلیل لسانی نیز و اینمراقبه در ولایت صغری میکنند که دائره ثانی
است و اینجا سیر تجلیات افعالیه الهیه و ظلال اسما و صفات ست و توحید
وجودی و ذوق و شوق و آه و نالهٔ و استغراق و بیخودی و دوام حضور و توجه
و غیره حاصل میشود و چون توجه احاطه شش جهت نماید و انتظاری نماند شروع
سیر در دائرهٔ ولایت کبری مینمایند و این دائرهٔ ثالث ست متضمن سه دوائر
و یک قوس در دائره اولی مراقبهٔ اقربیت نحن اقرب الیه من حبل
الورید میکنند و ذکر تهلیل تصف سافل دائرهٔ اولی مشتمل تجلیات اسما
و صفات زائده است و نصف عالی آن متضمن شیون و اعتبارات ذاتیه
و دائرهٔ ثانی اصول آن تجلیات و دائرهٔ ثالثه اصول آن اصول و قوس
اصول آن اصول و درین دوم و سوم و قوس مراقبهٔ محبت یحبهم و یحبونه
مینمایند درین ولایت کبری که ولایت انبیاست علیهم السلام توحید شهودی

وفنا را نا و استهلاک و اضمحلال در نسبت باطن و اسلام حقیقی و شرح صدر و
عالم را ظل وجود و توابع وجود حضرت سبحانه یافتن و فنا رذائل صفات و
تخلق باخلاق نیک دست میدهد و بحصول این همه تجلیات ظلال اسماء و صفات
و تجلیات اسمائی و صفاتی سیر اسم ظاهر تمام میشود من بعد سیر اسم الباطن و
تجلیات و حالات آن پیش می آید و این دائره اربعه مقامات ست و این سیر را
ولایت علیا مقرر کرده اند و در ینجا نماز نافله باطول قنوت و مراقبه مسمی الباطن
موجب ترقی می شود بعد ازان سیر تجلی ذاتی دائمی دست میدهد و این سیر را
بالتعبیر بکمالات نبوت کرده اند و این دائره خامسه است و تجلیات اسمیه و صفاتیه
دارند اول کمالات نبوت ست در ینجا مراقبه ذات بحت از اعتبارات مینمایند
لطیفه عنصر خاک در ینجا مورد فیض ست تلاوت قرآن مجید در ینجا ترقی می بخشد
و کفارت حالات باطن و بیرنگی و بیکیفی نقد وقت میشود و ایمانیات و عقائد
را قوتها پیدا میشود و استدلالی به بهی میگردد و کشف اسرار حروف مقطعه قرآنی
بمحققان این درجات حاصل میشود درجه دوم دائره کمالات رسالت ست
درجه سوم دائره کمالات اولو العزم ست درین هر دو دائره مورد فیض هیئت
وحدانی سالک ست که بعد تصفیه و حصول فنای لطائف خمسه عالم امر و تهذیب
لطائف خمسه عالم خلق هیئتی دیگر یافته و در خلائق سبعه که بعد ازین پیش
خواهد آمد نیز مورد فیض هیئت وحدانی ست و تلاوت قرآن مجید خصوصا صادر

نکات

نماز را موجب ترقی میشود بعضی اکابر بعد حصول کمالات ثلثه سیر حقائق انبیا
علیهم السلام مقرر نمودند دائره خلت حقیقت ابراهیمی ست علیه السلام در بنجا از آنجا
حضرت ذات بلحاظ آنکه حقیقت ابراهیمی از انجا نشی ست مینماید و صلوة ابراهیمی
بسیار میخوانند دائره محبت ذاتیه حقیقت موسوی علیه السلام ست در بنجا مراقبه حضرت
ذات که منشا حقیقت موسوی ست میکنند و درود اللهم صل علی سیدنا محمد
و علی اخوانه من الانبیا خصوصا علی کلیمک موسی و بارک وسلم در میکنند دائره
محبت ذاتیه مترجم بامحبوبیت ذاتیه حقیقت محمدی ست صلی الله علیه وسلم در بنجا
مراقبه حضرت ذات بلحاظ آنکه منشا حقیقت محمدی ست صلی الله علیه وسلم مینمایند
و در حقیقت احمدی که محبوبیت صرف ذاتیه است مراقبه حضرت ذات او سبحانه
که منشا حقیقت احمدیست صلی الله علیه وسلم باید نمود و در حب صرف ذاتیه
مراقبه حضرت ذات ست بلحاظ حب ذاتیه و کثرت صلوة اللهم صل علی سیدنا
محمد و علی آله و اصحابه افضل صلاتک بعدد معلوماتک و بارک وسلم وکذلک
درین مقامات ترقیات می بخشد بعد ازین مرتبه لاتعین و اطلاق حضرت ذات
سبحانه من بعد دائره حقیقت کعبه حسی که آن عبارت از ظهور عظمت و کبریائی
حضرت ذات ست در بنجا مراقبه حضرت ذات باعتبار مسجودیت آن ممکنات
را می کنند دائره حقیقت قرآن عبارت از بسط و وسعت حضرت ذات ست
در بنجا مراقبه حضرت ذات باعتبار که منشا حقیقت قرآنی ست مینمایند

دائرهٔ حقیقت صلوٰة که عبارت از کمال وسعت حضرت ذات ست سبحانه

مستعبد — در اینجا مراقبهٔ حضرت ذات که منشاء حقیقت صلوٰة ست مستعد مرتبهٔ تعبودیت

صرفه است و آنجا سیر نظری میتواند شد نه سیر قدمی که آن در مقامات عابدیت

میشود اینست اسامی مقامات و مراقبات طریقه علیه احمدیه که تفصیل آن در

مکتوبات شریفه مندرج ست و در ولایت ثلثه ظهور کیفیات می شود از بیخود

و استغراق و توحید وجودی و استهلاک و اضمحلال و توحید شهودی و فناء انا

قابله — و کیفیات لطیفه قالبیه ظهور تجلیات ذاتیه دائمی در کمالات ثلثه و در حقائق

سبعه لطافت و بساطت وسعت و بیرنگیها و نے کیفیها در نسبت باطن هم

میرسد و قوت ایمانیات و عقائد حقه و کسی که کثرت مراقبات در مقامات

عالیات مینماید در بساطت و بیرنگی هر مقام فرق میتواند کرد والله اعلم

تم کلامه الشریف

روز جمعه ششم جمادی الاولی سنه ۱۲۳۱ هجری در حضور فیض گنجور حاضر

گردیدم قبل از من جهت ایشان چند سخنان هدایت عنوان ارشاد فرموده

بودند جناب اخوی صاحب در آن مجلس حاضر بودند زبانی ایشان تحریر مینمایم

که حضرت ایشان ارشاد فرمودند که هر که برای ملاقات بزرگان میرود باید

که اول دو رکعت نماز خواند بعده قلب خود را متوجه آن بزرگ ساخته قطع راه

نموده و اخلاص عقیده الاگردد که تا از فیضش بهره ور شود و در صحبت آن بزرگ

خاموش نشیند که بموجب مصرعه ؎ خموشی معنیے دارد که در گفتن نمے آید
و ایضاً فرمودند که در حدیث شریف آمده است که قال رسول الله صلی الله علیه وسلم
اِیّاکُم و هَیشات الاَسواق و ایضاً فرمودند که حضرت امیر المومنین ابوبکر صدیق
رضی الله تعالی عنه در دهن مبارک خود پارهای سنگ میداشتند تا آواز بلند
از دهن نبراید و نیز حضرت قبله عالم خواجه محمد زبیر قدس سره الاقدس
نبات در دهن داشتند و کلام قلیل میفرمودند چراکه بر انسان بیشتر آفات از
زبان می آید و رفع اکثر بلیات خموشی مینماید بعد ازان بیت مثنوی مولانا
روم خواندند ؎

ای زبان هم گنج و هم دکان تو ئی	ای زبان هم گنج نے پایان توئی

و ایضاً حضرت ایشان در آن مجلس فیض نشان این شعر اکثر بزبان شریف
میراندند ؎

بعشقت گر جنون پیدا نمیکردم چه میکردم	چو مجنون سر سوی صحرا نمیکردم چه میکردم

بعد ازان عرض نمودم که مولوی نور محمد صاحب اراده بیعت دارند حضرت
ایشان فرمودند که بیعت سه قسم ست یکی بیعت توسل ست که شخصی برای
توسل گرفتن به بزرگان کبار حضرات نقشبندیه یا قادریه یا چشتیه وغیرهم
بهر طریقه که میخواهد بیعت مینماید دوم بیعت برای رفع معاصی این بیعت
می شکنند از صدور گناه پس تجدید این جائز ست بلکه از وقوع معاصی لازم

شوم صحبت برای کسب سلوک باطن ست ۰

روز شنبه هفتم جمادی الاولی سنه ۱۲۳۱ هجری بنده بحضور فیض گنجور حاضر گردیده دولت استسعاد حاصل نمود ۰ ایشان فرمودند که حضرت شیخ یحیی منیری رحمة الله علیه نوشته اند که آدمی چون مبتلا بر امراض و بلا میگردد و آه و نعره از شدت درد و الم میکند حق سبحانه تعالی بملائکه میفرماید که اشدد وا بآهه فانی احبه بکاره بعد ازان این شعر خواندند ۰

چندانکه طپید بسمل ما		خندان ترگشت قاتل ما	

پس بصد تضرع فرمودند که اللهم انی اسئلک العافیة اللهم انی اسئلک العافیة اللهم انی اسئلک العافیة فی الدین والدنیا والاخرة اللهم انی اسئلک وام العافیة بعد ازان در حضور نزول بستن و پیوستن آمد حضرت ایشان فرمودند که بعضی اکابران گسستن را بر پیوستن مقدم میشمارند و بعضی عارفان پیوستن را بر گسستن مقدم دانند یعنی چون وصل از حق گشت فصل از ماسوی الله گردد یا چون فصل از ماسوی گشت وصل بحق گردید راقم گوید عفی عنه که هر دو اقوال درست اند که چون آتش عشق الهی در دل شعله میزند هیزم تن سوخته میگردد و نیز چون آئینه دل از کدورات خطرات ماسوی الله پاک مصفی میگردد انوار خسا یار جلوه نما میشود ۰

آئینه کز زنگ و آلایش جدا ست		پر شعاع نور و اسرار خدا ست	

رو تو زنگار از رخ او پاک کن		بعد ازان آن نور را ادراک کن

بعد ازان حضرت ایشان فرمودند که نزد من پیوستن مقدم ست بر گسستن که تا محبت الهی نمی آید محبت دنیا نمیرود و بعضی عارفان هر دو را معاً فرموده اند یعنی وقتیکه اتصال بحق گردد انفصال از خلق میشود و چون انفصال از تعلقات خلق میشود اتصال از حق میگردد - **رباعی للمؤلف**

چون رشتهٔ اخلاص دو عالم گسست		در راه محبت الهی بنشست
رافت نه تقدم و تاخر اینجاست		آن دم که گسست در همان دم پیوست

بعد ازان در حضور پر نور مذکور گم شدن در طلب حق جل و علا آمد حضرت ایشان این دوهره فرمودند ؎

بکٹ کہانی مین کہون سنو سکھیو تم آج		پی کو ڈھونڈھن مین گئی آپ گئوا ئے

یعنی افسانهٔ عشق میگویم بشنوید ای یاران که در جستجوی یار شنگ و پوی نگار رفته بودم خود را گم کردم چه جای یافتن - راقم گوید عفی عنه آری گم شدن خود یافتن اوست ؎

رفتم از خویش نگارم آمد		بیخودی طرفه بکارم آمد

پردهٔ خودی حجاب چهرهٔ معشوق ابد لیست هر که این را درید او دید ؎

نقاب چهره ندارد نگار دلکش ما		تو خود حجاب خودی حافظ از میان برخیز

و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که خودی خدائی یعنی از خودی عداوتی ست

خدارا تا بیخ خودی نه برکندی بخدا نه پیوندی و تا از خودی خود دور نگردی از وصل خدا مسرور نگردی آرے درین راه ع باخودی کفر و بیخودی دین است

راقم را درین مقام نقلی یاد آمده است آنرا بسلک نظم آورده مینویسم نظم

یکے چا بکے بود مرد خدا — نہایت بدل طالب کیمیا

بشوقش ہمہ کار بگذاشت او — خیالش کفش حجر داشت او

دران عہد یک عارف باصفا — ولی خدا نائب مصطفیٰ

شفائے ہمہ رنجہائے درون — دوائے ہمہ سوز و درد و جنون

چو کردی نظر جانب خاک او — چو اکسیر خالص شدے پاک او

غرض آن شہ دین دران مصر بود — بیامد بنزدیکش آنمرد زود

بگفتا کہ من طالب سر حق — بیاموز مارا سبق در سبق

ولے در دلش شوق اکسیر بود — از انحضرت او را نہ تاثیر بود

اگر صاف چون آئینہ دل شود — پس البتہ تاثیر کامل شود

کہ بیند بدل عکس روے نگار — نماید بہ عکسش بود گر غبار

ہمہ وقت نزدیک آن باصفا — شدی حاضر آن طالب کیمیا

یکے روز از انحضرت نیک مرد — بصد آرزومندی ادب عرض کرد

کہ ای گوہر بحر ذات خدا — سوالم شنو بہر ذات خدا

دل پر تمنای من شاد کن — مرا کیمیا زود ارشاد کن

بگفت آن ولی خوب نزدم بیا ‌ ‌ ‌ زمن یاد کن نسخهٔ کیمیا
که اینست و اینست و اینست و این ‌ ‌ ‌ بناکن تو این نسخه را اینچنین
مگر خطهٔ مشکل میمون دل ‌ ‌ ‌ نیاری بدانوقت ای مشتغل
پس آنمرد گفت ای ولی زمان ‌ ‌ ‌ ز تو فیض یابست جمله جهان
اگر دادن نسخه منظور بود ‌ ‌ ‌ پس از ذکر میمون ترا شد چه سود
نفهمید آنمرد راز نهان ‌ ‌ ‌ که در پرده گفت آن ولی زمان
اگر دور این خطه ره از دل شود ‌ ‌ ‌ بلا شبهه اکسیر حاصل شود
ز میمون مراد این خودی تر است ‌ ‌ ‌ اگر این رود از دلت کیمیاست
برو از خودی تا رسی با خدا ‌ ‌ ‌ خدارا ز خود بگذر ای جان ما
تو خود گشتهٔ پردهٔ روی یار ‌ ‌ ‌ خدارا ببین و خودی را گذار
بحسن خود آراش نظاره کن ‌ ‌ ‌ حجاب خودی را ز خود پاره کن
بشو نسخهٔ ما سوی الله را ‌ ‌ ‌ بجو نکتهٔ قلب آگاه را
نظر تا به کی میکنی سوی خط ‌ ‌ ‌ ز خط بگذر و فهم کن در نقط
که شد از نقط بود خط در عیان ‌ ‌ ‌ ولے آن نقط را تو کردی نهان
بس این نکته کافیست رافت خموش ‌ ‌ ‌ مکن ظاهر این راز ها را بپوش

و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که مزاح هم آنحضرت صلی الله علیه وسلم میفرمودند لیکن مزاحی که در و شائبهٔ کذب نباشد چنانچه در حدیث شریف

آمده است که پیرزنی بخدمت آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم آمده عرض نمود
که شنیده ام که پیرزنان در بهشت نمیروند این سخن راست است یا باطل
حضرت بطور مزاح فرمودند که جوانان زنان در بهشت داخل خواهند شد
نه پیران - آن پیرزن غمگین شده بخانهٔ خود مرخص گردید باز ازان زن
حضرت صلے اللہ علیہ وسلم ارشاد کردند که زن پیر را حق سبحانه تعالے
خلعت نوجوانی عطا فرموده در جنت داخل خواهد ساخت پس در بهشت
البته پیر نباشد بلکه جوان باشد و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که قبل
ازین مزاح من هم مائل بمزاح بودم روزی مرا الهام شد که مزاح نباید کرد
روز یکشنبه هشتم جمادی الاولی سنه ۱۲۳۱ هجری در حضور فیض گنجور
حاضر گردیدم حضرت ایشان بطرف میر قمر الدین سمرقندی مخاطب شده ارشاد
فرمودند که آدمی را باید که اوقات خود را ضائع ننماید تضییع اوقات موجب
نقصان درجات ست بعد ازان ارشاد فرمودند که پیغمبر صلی اللہ علیہ
وسلم نماز تهجد سیزده رکعت باطول قرارت و درازی قومه و جلسه میگزارند
گاهی نه رکعت و گاهی پنج رکعت بنا بر علی اختلاف الروایات والاوقات
و بعد از نماز صبح می نشستند حتی که آفتاب بسوی مشرق چندان می برآمد که
وقت عصر بجانب مغرب میماند درانوقت دو رکعت شکر النهار و دو رکعت
نماز استخاره میخواندند و دعا میفرمودند که الهی کاریکه در حق من در دین و دنیا

خیر باشد از من سرزد شود و انچه در دین و دنیا در حق من بد باشد از من صادر
نگردد و در حدیث شریف آمده است مَنْ صَلَّى الْفَجْرَ فِي جَمَاعَةٍ ثُمَّ جَلَسَ
يَذْكُرُ اللّٰهَ تَعَالٰى حَتّٰى تَطْلُعَ الشَّمْسُ ثُمَّ صَلّٰى رَكْعَتَيْنِ كَانَتْ لَهُ كَاَجْرِ حَجَّةٍ
وَعُمْرَةٍ تَامَّةٍ تَامَّةٍ و دعای استخاره که پیغمبر صلے الله علیه وسلم خوانده اند
اینست اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْتَخِيْرُكَ بِعِلْمِكَ وَاَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ وَ
اَسْئَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيْمِ فَاِنَّكَ تَقْدِرُ وَلَا اَقْدِرُ وَتَعْلَمُ وَلَا اَعْلَمُ
وَاَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوْبِ اَللّٰهُمَّ اِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ اَنَّ هٰذَا الْاَمْرَ خَيْرٌ لِّيْ فِيْ
دِيْنِيْ وَمَعَاشِيْ وَعَاقِبَةِ اَمْرِيْ اَوْ عَاجِلِ اَمْرِيْ وَاٰجِلِهٖ فَاقْدُرْهُ لِيْ
وَيَسِّرْهُ لِيْ ثُمَّ بَارِكْ لِيْ فِيْهِ وَاِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ اَنَّ هٰذَا الْاَمْرَ شَرٌّ لِّيْ فِيْ
دِيْنِيْ وَمَعَاشِيْ وَعَاقِبَةِ اَمْرِيْ اَوْ عَاجِلِ اَمْرِيْ وَاٰجِلِهٖ فَاصْرِفْهُ
عَنِّيْ وَاصْرِفْنِيْ عَنْهُ وَاقْدُرْ لِيَ الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ ثُمَّ اَرْضِنِيْ بِهٖ
بعد ازان چون آفتاب بطرف مشرق چندان بلند شود که بوقت ظهر نسبت
مغرب مسافت دارد چهار رکعت صلوٰة ضحی ادا میفرمودند بعد ازان
بوقت زوال نماز فی الزوال با طول قرارت میخواندند و قبل از عصر چهار
رکعت و بعد از مغرب شش رکعت صلوٰة اوابین و قبل از عشا چهار رکعت
میخواندند و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که حضرت مفخر زاهد شیخ محمد عابد
رحمة الله علیه در صلوٰة تهجد شصت بار سورهٔ یٰسین میخواندند بعد ازان

حضرت ایشان فرمودند که درود هزار بار باید خواند و کلمه تمجید دیگر ادعیه
ماثوره و استغفار هر قدر که میسر آید باید خواند و باقی شب و روز بذکر قلبی و
تهلیل لسانی و مراقبات باید پرداخت و منزل کلام مجید هم باید خواند
روز دوشنبه نهم جمادی الاولی سنه ۱۲۳۱ هجری در حضور والا
حاضر گشتم حضرت ایشان از مولوی شیر محمد پرسیدند که جذبات یکدام
لطیفه بشما پیدا شود و فیض بکدام مقام می آید مولوی صاحب عرض نمودند
که از توجهات حضرت جذبات هر لطیفه را می شود و فیض اول بلطیفه قلب
می آید بعده متوجه بصدر میگردد و مضمحل و مستهلک میگردد و پس حضرت ایشان
ارشاد فرمودند که حضرت محبوب سبحانی مجدد الف ثانی قدس الله تعالی
بسره السامی فرموده اند که چون نفس مطمئنه میگردد و راضی و مرضی میشود
معامله متعلق بصدر میگردد و شرح صدر بحصول می انجامد و در ایمانیات
محتاج دلیل نشود و نظری بدیهی میگردد و اعتقادی کشفی بعد ازان حضرت
ایشان فرمودند که سبحان الله عجب طریقه علیه حضرت نقشبندیه است
رضی الله تعالی عنه که آسان ترست و نافع تر و بعد ازان در حضور فیض
گنجور مذکور نسبت حضرات نقشبندیه رضوان الله تعالی علیهم اجمعین آمد
حضرت ایشان فرمودند که قبل از حضرت خواجه عبد الخالق غجدوانی قدس سره
الله تعالی باسراره السامی نسبت احسان بود و از ایشان پرداخت

این نسبت و حضور و آگاهی رو نمود بعد ازان از جناب حضرت خواجه
بهاؤالدین نقشبند رضی الله عنه طریقه جدیده اظهار گردید که ایشان
تا دوازده روز دعا فرمودند که الهی مرا طریقهٔ عنایت فرما که البسته موصل
باشد حق تعالے دعای ایشان مستجاب گردانید و طریقه آسان تر و موصل
تر عنایت فرموده و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که روزی بمزار پر انوار
حضرت خواجه قطب الدین بختیار کاکی رحمة الله علیه حاضر شده بودم
و طلب توجه و امداد از ایشان نمودم و عرض کردم که شنیدهٔ الله شنیدهٔ
دیدم بمشاهدهٔ قلبی که یک حوض ست ملبب بمیاه طاهر که از کناره اش
آب میریزد و القا شد که سینهٔ تو از انوار عرفان مجددی اینچنین ملاست
که گنجایش نور دیگر ندارد و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که روزی بروضهٔ منورهٔ
حضرت نظام الدین رفتم و عرض نمودم که توجه بمن فرمائید حضرت نظام الدین
اولیا قدس سره فرمودند که جمیع کمالات احمدی شمارا حاصل اند عرض
نمودم که نسبت خود بنم عطا فرمائید ایشان توجه فرمودند از نسبت
خود محظوظ ساختند و آثار آن هم در خود یافتم و مشاهده نمودم که رنگ چهرهٔ
ایشان متجلی در صورت من گردید و چهرهٔ من بشکل چهرهٔ ایشان گشته ؎

من تو شدم تو من شدی من تن شدم تو جان شدی ؛
تا کس نگوید بعد ازین من دیگرم تو دیگری ؛

روز سه شنبه دهم جمادی الاولی سنه ۱۲۳۱ هجری در محفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشانرا در آنوقت از شدت ضعف قلب طاقت نشستن نبود شخصی عرض نمود که حضرت را کمال ضعف ست تدابیر رفع آنرا بانواع ادویات باید فرمود حضرت ایشانرا حرارت محبت الهی جوش زد و بے اختیار این شعر خواندند ؎

هر چند پیر خسته دل و ناتوان شدم	هر گه که یاد روی تو کردم جوان شدم

پس برخاستند و بیاران اهل طریقه توجه فرمودند بعد آنحضرت ایشان فرمودند که سیر الی الله عبارت ست از انقطاع علاقات و تعلقات گفتند آرزوها و چون تعلقات بانقطاع رسید و آرزوها گم گردید سیر فی الله شروع گشت ایضاً حضرت ایشان فرمودند که روزی حضرت مولانا و مرشدنا و هادینا مظهر اسرار رحمان مرزا جان جان مطیبه رحمة الرحمان السبب طاری شدن ضعف توجه موقوف نمودند یاران برای توجه آمده منتظر عنایت نشسته بودند پس حضرت مرزا صاحب دامت برکاتهم این شعر را خواندند ؎

خضر از حسد بمیر چو بروئی یار با فر	کند آخرین نگاه در و پائدار گیرد

و بقوت تمام برخاستند و بیاران توجه فرمودند و ایضاً حضرت ایشان میر قمر الدین سمرقندی را فرمودند که متوجه شو ما همت میکنم که لطائف خمسه عالم و لطیفهٔ نفس و عناصر ثلثهٔ توهمیه یک شوند بعد ازان مولوی شیر محمد

و مولوی محمد عظیم و مقبول البنی کبروی کشمیری و میان محمد جان را ارشاد
فرمودند که شما هر چهار اصحاب متوجه شوید که ما توجه بشما میکنم که لطائف
خمسهٔ شما از لطیفهٔ نفس متحد شوند و مسافتی بمیان نماند راقم
گوید عفی عنه که یکشدن لطائف عبارت ست از تمام شدن سیر هر لطیفه و هر
لطیفه از اخری اتحادی دارد یعنی انتهای لطیفه قلبی و ابتدای لطیفهٔ روحی بهم رسیده
است و قس علیهما البواقی علی سبیل ترتیب اللطائف پس هر سالکی که سیر
یک لطیفه تمام میکند قدم در لطیفهٔ دیگر می نهد و شروع سیر او مینماید و سلوک
مقامات برد و قسم ست یکی سلوک هر مقام تمام نمودن ست که از توجه مرشد
خود ابتدای سیر مقام یک لطیفه تا انتهای آن قطع مینماید بعد ازان بسیر
لطیفهٔ دیگر مشغول میشود دوم سلوک مقامات بطور طفره است و آن اینست
که مرشد هر کرا میخواهد که کارش زود تر بانجام رسد توجه بلطیفهٔ اول میکند
و هنوز سیر لطیفهٔ اول قطع نگردیده است که انوار لطیفهٔ ثانی در والقا میکند همچنین
لطیفهٔ ثانی قطع نشده که توجه بلطیفهٔ ثالث مینماید علی هذا القیاس از توجه
خود حظی از هر مقامی و فیضی و انواری و کیفیتی از هر جا در باطن سالک القا
مینماید پس آن سالک صاحب طفره گویا که هر مقام را بطور اجمال می بیند
بعد ازان تفصیل هر مقام هم بعنایت خداوندی جلشانه حاصل میشود و حضرت
ایشان که با صحاب اربعه بریک شدن لطائف توجه فرمودند معلوم گردید که

که اول ایشان را تسلیک لطائف بطور طفره فرموده بودند والحال به تمامیت
سیر بر لطیفه توجه میفرمودند ۰

روز چهارشنبه یازدهم جمادی الاولی سنه ۱۲۳۱ هجری فقیر بحضور
آنقبله برناد پیر حاضر گردید حضرت ایشان فرمودند که روزی من و حضرت
شاه عبدالعزیز صاحب و حضرت شاه رفیع الدین در یک مجلس بودیم اتفاقاً
مذکور فضیلت علم بر عبادت آمد شاه رفیع الدین فرمودند که در حدیث شریف
که فضل علم بر عبادت آمده است مراد ازان علم مسائل ست من گفتم که مراد
ازان علم علم باللہ ست و علم باللہ دو معنی دارد یکے آنکه مستغرق باشد
در ذات خدا دوم آنکه واقعات را از قضاء حکیم مطلق و یا فعل قادر برحق بیند
بعد ازان در حضور مذکور فضیلت اولاد حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ
بسره السامی آمد حضرت ایشان فرمودند که حضرت محبوب سبحانی مجدد الف
ثانی رضی اللہ عنہ فرموده اند که نسبت من در تمام اولاد من ساری ست و
باشد تا زمان قیامت لیکن در بعضی بحسین حیات ظهور میيابد و در بعضی وقت
ممات جلوه گر میشود و کسی را محرومی ازین نسبت شریفه نخواهد شد و ایضاً
حضرت ایشان فرمودند که دل من میخواهد که این خانقاه حضرت مرشدنا
وقبلتنا مولانا مظهر جان حضرت جان جان قدس سرہ اللہ تعالی بشر الاقدس
وسیع گردد باز فرمودند که من اهل و عیال ندارم که برای آن میخواهم بگذارم

من محض للّٰه است که مردمان برای اطلب حق جل و علا از اوطان خود می آیند
و جای استقامت نمی یابند برای اینها وسعت مکان میخواهم و نیز فرمودند
که بعد از من درین مکان میان ابوسعید نشینند و بحلقه و مراقبه و بدرس حدیث
و تفسیر مشغول شوند پس ازان فرمودند که خداوند ابعد از من چه طور شود بطور
من ماند یا بنهج دیگر بعد ازان فرمودند که بعضے کسان میگویند که اینقدر
عنایت بر حال ایشان چرا است نمیفهمند که میان ابوسعید پانصد کس مریدان
خود را ترک کرده نزد من آمده اند و قبل ازین خرقهٔ خلافت از مشائخ دیگر یافته
بودند پس درین حیات مرشد خود خلافت و اجازت را گذاشته حلقهٔ
بیعت من بگردن اخلاص خود انداختند و از پیری بجانب مریدی شتافتند
پس چگونه مورد عنایت و مصدر رحمت نباشند ـــ و ایضا دران
روز تذکرهٔ اسمای خواجه های نقشبندیه رضوان اللّٰه تعالے علیهم اجمعین آمد
حضرت ایشان فرمودند که خواجه های نقشبندیه که ختم ایشان مشهور ست
هفت اند اول خواجه عبد الخالق غجدوانی دوم خواجه عارف ریوگری سوم
خواجه محمود انجیر قصوی چهارم خواجه علی رامتینی پنجم خواجه بابای سماسی ششم
خواجه امیر کلال هفتم خواجه بهاؤ الدین نقشبند قدسنا اللّٰه تعالی باسرارهم ؛
روز پنجشنبه دوازدهم جمادی الاولی سنه ۱۲۳۱ هـ بنده در حضور عالی
حاضر گردید میر قمر الدین سمرقندی از حضرت ایشان عرض نمودند که حضرت

امام حسن و حضرت امام حسین رضی اللہ تعالے عنہما از اصحاب رسول اللہ صلی
اللہ علیہ وسلم بودند یا از تابعین حضرت ایشان فرمودند کہ از صغار اصحاب
بودند و حضرت امام حسن رضی اللہ تعالے عنہ حدیث شریف دَعْ مَا یُرِیْبُکَ
اِلٰی مَا لَا یُرِیْبُکَ روایت ازان سرور علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر
فرمودہ اند و روایت دعای قنوت کہ بمذہب امام شافعی میخوانند ہم ازان
سرور کائنات علیہ افضل الصلوٰۃ و اکمل التحیات ساختہ اند و ان اینست
اَللّٰھُمَّ اھْدِنِیْ فِیْمَنْ ھَدَیْتَ وَعَافِنِیْ فِیْمَنْ عَافَیْتَ وَتَوَلَّنِیْ
فِیْمَنْ تَوَلَّیْتَ وَبَارِکْ لِیْ فِیْمَا اَعْطَیْتَ وَقِنِیْ شَرَّ مَا قَضَیْتَ
اِنَّکَ تَقْضِیْ وَلَا یُقْضٰی عَلَیْکَ وَاِنَّہٗ لَا یَذِلُّ مَنْ وَالَیْتَ وَلَا یَعِزُّ
مَنْ عَادَیْتَ تَبَارَکْتَ رَبَّنَا وَتَعَالَیْتَ اَسْتَغْفِرُکَ وَاَتُوْبُ اِلَیْکَ
پس روایت و حدیث از حضرت امام حسن رضی اللہ تعالی عنہ آمدہ است
بعد ازان حضرت ایشان فرمودند کہ از حضرت فاطمۃ الزہرا رضی اللہ تعالی عنہا
کہ روایات احادیث قلیل آمدہ اند سببش اینست کہ بعد از پیمبر علیہ تحیات
الملک الاکبر زیادہ از شش ماہ بقید حیات نماندند و از کاشف اسرار
تحقیق امیر المومنین ابو بکر الصدیق رضی اللہ تعالی عنہ ہم روایات احادیث
ازین سبب کم اند کہ عمر ایشان ہم بعد ارتحال جناب پیغمبر علیہ صلوات اللہ
الملک الاکبر زیادہ از دو سال و سہ ماہ بلوح حیات خط طوالت نکشید

واز حضرت ابوہریرہ رضی اللہ تعالےٰ عنہ کہ روایات احادیث بسیار
آمدہ است سببش این بود کہ عمر ایشان دراز شدہ بود و ہم آنحضرت
صلے اللہ علیہ وسلم روزی از حضرت ابوہریرہ فرمودند کہ چادر خود در آ
کن ایشان چادر را دراز کردند پس آنحضرت علیہ افضل الصلوٰۃ واکمل التحیات
بہر دو دست مبارک خود سہ کرت نوری انداختند و فرمودند کہ بر سینۂ خود
بمال حضرت ابوہریرہ ہمچنان کردند حق تعالیٰ قوت حافظہ ایشان را چنان عطا
فرمود کہ ہیچ شی از یادش نمیرفت چنانچہ ہفت ہزار و پنجصد احادیث از ان
حضرت صلی اللہ علیہ وسلم روایت کردند پس عرض نمودہ شد کہ از اینجا معلوم شد
کہ توجہ و ہمت نمودن ہم مروی از پیغمبر علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر
حضرت ایشان فرمودند کہ ازین القا مفہوم میشود کہ آن صدر انبیا علیہ
صلوات اللہ الملک الاعلی القای حفظ بسینۂ حضرت ابوہریرہ رضی اللہ
تعالیٰ عنہ کردند لیکن ہمت نمودن آن ہمای اوج رسالت و عنقای
قاف قربت علیہ من الصلوات اتمہا و اکملہا از حدیث دیگر ظاہر و باہر است
کہ حضرت ابی بن کعب رضی اللہ عنہ را خطرہ جہالت بدل آمد حضرت امام الانبیا
علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الاعلا بہمت دست مبارک خود بقلب ایشان زدند
فی الحال از قلب ایشان آن خطرہ مرتفع شد و از لوح سینۂ وے کہ سینۂ
ایشان آن نقش باطل محو شد و ایشان گفتند کانی انظر الی اللہ فرقا

وہم آن سید اولاد آدم صلے اللہ علیہ وسلم اصحاب دیگر را برای دفع خطرات
ماسوی دست مبارک خود کہ رشک ید بیضای موسوی بود از سرہ تا ناف
کشیدند چنان اثر آن ہمت ظاہر گردید کہ تا حین حیات او گاہی ہیچ خطرہ
در سینۂ بی کینۂ اش نیارامید و ایضاً در حضور فیض گنجور مذکور شیخ طاہر
لاہوری کہ از خلفای حضرت مجدد الف ثانی بودند آمد حضرت ایشان
فرمودند کہ حضرت شیخ طاہر شان عظیم و مرتبۂ فخیم دارند اکثر اوقات
ایشانرا الہام میشود کہ ای طاہر بگو کہ قدم من بر مفارق اولیاء اللہ است
بعد ازان حضرت ایشان فرمودند کہ روزی مجدد الف ثانی قدس سرہ اللہ
تعالے بسرہ السامی در حلقۂ نشستہ بودند کہ از راہ مکاشفہ احوال
شیخ طاہر بر آنحضرت ظاہر گشت فرمودند کہ مرا معلوم شدہ است کہ شخصی
از حاضران این حلقہ طوق ظلالت بگردن خواہد انداخت و از راہ ہدایت
و صراط ارشاد برگشتہ خود را راہی بادیہ کفر خواہد ساخت عیاذاً باللہ
سبحانہ عن ذلک و من در پیشانی او لفظ ہو الکافر نوشتہ دیدہ ام پس
یاران حلقہ کہ حلقۂ بندگی بگوش اخلاص انداختہ بودند و مریدان طریقۂ
کہ رخش ندیت بمیدان ارادت تاختہ بودند ازین احوال مرید مرید
از ترس زوال و عید شدید خائف از زوال ایمان گردیدند آخر الامر عرض
نمودند کہ ہر یک از ما ترسان ازین سخن ست و متالم ازین رنج و محن

چشمے داریم که از عین عنایت نظر فرمایند و این ورطهٔ هلاکت بکنارهٔ
امنیت در آرند شخصی از ما که مآل کار ناهنجارش در قعر این دریای بلاست
و مردے از ما که حال کردار ناسزاوارش غواص لجهٔ ابتلاست ارشاد کنند که
آن ناشاد کیست و نامش چیست چون انجامش گفته آمد نامش هم بفرمایند
پس آن واقف اسرار رحمانی حضرت مجدد الف ثانی قدس سره الله تعالے
بسره السامی فرمودند که این شیخ طاهر لاهوریست یاران حیران شدند
که اینچنین مرد متقی پوست مطهر راه بادیهٔ ضلالت گیرد و از نور نظلمت شاید
بعد از ایام معدوده موافق فرمودهٔ آنحضرت بوقوع آمد که شیخ طاهر طمار
اسلام را مبدل از خباثت کفر ساخت و زنار ارتداد بگردن انداخت
چونکه شیخ استاد حضرتین بودند صاحبزادها عرض نمودند که آنحضرت
توجه فرمایند که شیخ طاهر باز بشرف اسلام مشرف شود حضرت امام
ربانی متوجه گردیدند معلوم شد که در حق او در لوح محفوظ لفظ هو الکافر
مرقوم ست باز آنحضرت در جناب الٰہی تضرع تمام عرض نمودند که الٰہی حضرت
غوث الثقلین رضی الله عنه فرموده اند که هیچکس را بر قضای مبرم دسترس
نیست مگر مرا نیز فرموده اند که الرجل من ینازع القدر لا من یوافقه
چون یکے از دوستان خود را این مرتبه کرامت فرمودی من هم امیدوارم
که بواسطهٔ این بلا برگردد و الله تعالی دعای ایشانرا باجابت رسانید

مرد آن ست که با حق بود در آنکه موافق آید

وشیخ طاہر را لبشرف اسلام بلکہ لبشرف ولایت خاصہ مشرف فرمود
و بمزید قرب خویش امتیازی بخشید بعد ازان حضرت ایشان فرمودند
کہ تقدیر بر سہ قسم ست یکی تقدیر معلق ست کہ حق تعالے
موقوف ساختہ است آنرا بدعائی یا بدوائی دوم تقدیر مبرم ست کہ
آن موقوف بکسبی نیست انچہ نوشتہ است بوقوع می آید سوم تقدیر
بعلم الٰہی ست جلشانہ کہ آن بلوح محفوظ نہ بطور تعلیق نوشتہ ست و
نہ ابرام خاصان خدارا عرض نمودن دران روا ست و قول الرجل
من نیازع القدر لا من یوافقہ در حق ہمین تقدیر ست و ایضاً حضرت
ایشان فرمودند کہ روزی بر دوشۂ منورۂ حضرت پیر و مرشد خود نشستہ
بودم و متوجہ بطرف نسبت علیہ چشتیہ شدم دیدم کہ جناب حضرت امام
ربانی مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالی باسرارہ السامی تشریف آوردند
و فرمودند کہ ایصاحبت اینچنین باید نسبتی کہ از حضرت خواجہ باقی باللہ
رضی اللہ تعالی عنہ رسیدہ ست متوجہ باو باید بود و پرداخت آن
باید نمود و ایضاً حضرت ایشان فرمودند کہ حضرت مرزا صاحب و قبلہ
رضی اللہ تعالی عنہ میفرمودند کہ حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالی
عنہ از چہار کس بیعت نمودہ بودند و مراسلہ کس معلوم اند یکی از والد
ماجد خود حضرت ابو صالح رحمۃ اللہ علیہ دوم از شیخ ابو سعید مخزومی

قدس سره - سوم از حماد دباس رحمة الله علیه و حضرت حماد کپه ساز بودند لیکن
بر کپه ایشان گاهے مگس نمی نشست این از جمله خوارق ایشان بود روزے
شخصے نزد ایشان آمده اجازت برای سفر تجارت طلب کرد ایشان فرمودند
که درین سفر نقصان جان و جان تو بنظر می آید ترک این می شاید بعد ازان آن
شخص بخدمت حضرت غوث الاعظم آمده اجازت سفر خواست حضرت غوث الاعظم
رخصت دادند پس آن شخص به تجارت رفت چون از انجا مراجعت نمود و
در اثناء راه در خواب دید که قطاع الطریق از هر چهار طرف غلبه نمودند اسباب
و اموال و اجناس و نقودش همه ربودند و بدن را از اضراب شمشیر و تیر مجروح
نمودند چون از خواب بیدار شد مال و جان سلامت یافت قطع منازل و
طی مراحل نموده بصحت و عافیت داخل خانه خود گردید و بعد ازان بخدمت
حضرت حماد آمد ایشان فرمودند که حضرت عبد القادر جیلانی قضا را از دعا
رد ساختند و از بیداری بخواب انداختند و ایضاً حضرت ایشان فرمودند
که روزی حضرت غوث الاعظم رضی الله تعالی عنه بر مزار پر انوار حضرت حماد
نشسته بودند که یکبار رنگ چهره مبارک متغیر شد دست دعا برداشتند و
تضرع بجناب حق جل و علا نمودند بعد از ساعتی رنگ چهره ایشان بحالت
اصلی عود نمود برخاستند و فاتحه بروح پر فتوح حضرت حماد خواندند
شخصے از انحضرت طلب انکشاف این حال کرد حضرت غوث الاعظم فرمودند

که روزی حضرت حماد رضی اللہ تعالے عنہ مرا در حوض آب در ایام سرما شنا دید
انداختہ بودند تمام بدن من ازان آب سرد ترگشتہ بود و کتاب در دست
من بود دست بالا کردہ او را محفوظ داشتم چون ازان آب بیرون آمدم
حضرت حماد فرمودند کہ من تمکین شما میدیدم و برای امتحان در آب انداختہ
بودم پس امروز حضرت حماد فرمودند کہ ازان دستیکہ شما را در آب انداختہ
بودم آن دست من خشک گردیدہ است شما دعا بکنید کہ دست من باز بہ نہج
سابق گردد من دعا کردم و ہمراہ من پانصد کس از اولیا دست بدعا کشادند
للہ الحمد کہ مقرون باجابت گشت و دست حضرت بطریق سابق صحیح و سالم
گردید پس از استماع این واقعہ شگرف مردان ہم پرہ حضرت غوث الاعظم
انکار این امر نمودند و زبان بطعن کشودند کہ تصرفات خود در حق پیر و مرشد
خود ہم اجرا میسازند حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالی عنہ ازین انکار مطلع
شدہ ارشاد فرمودند کہ تا در عرصہ چہار روز جناب حضرت حماد و باس رحمۃ اللہ
تعالی علیہ خود از شما خواہند فرمود ناگاہ خلیفہ حضرت حماد از راہ دور در از
آمدہ گفت کہ مرا پیر من فرمودہ است کہ اینجہ عبد القادر میگویند بجاست۔
بعد ازان حضرت ایشان توجہ بیاران نمودند و بحلقہ و مراقبہ مشغول شدند
پس در ہمین حلقہ نظر فیض اثر بجانب برخوردار سعادت اطوار میان احمد سعید
طال عمرہ کردہ با خوانصاحب فرمودند کہ ایشانرا توجہ بلیغ باید کرد خوانصاحب

عرض کردند که حضرت توجه فرمایند که لطائف خمسهٔ ایشان باهم متحد شوند حضرت ایشان فرمودند که اینها یک میشوند لیکن شخصی ازین مجددی نمیشود مجددی وقتی میشود که نسبت کمالات پیدا کند ۰

روز جمعه سیزدهم جمادی الاولی سنه ۱۲۳۱ھ بحضور والا حاضر گردیدم حضرت ایشان فرمودند که جذبه از اسم ذات پیدا میشود و کشف راه سلوک از نفی و اثبات یعنی اسم مبارک الله از دل بلحاظ مذکور گفتن ممد جذبه است و کلمه لا اله الا الله کاشف راه سلوک ست و ایضاً فرمودند که قبل از حضرت مجدد الف ثانی قدس سره تعالی بسره السامی در قوت قلبی و نگاهداشت خواطر بود و طریق اسم ذات برین منهج نبود چنانچه حضرت پیر و مرشد من مرا هم اسم ذات تلقین نفرمودند و بر وقوف قلبی و نگاهداشت اکتفا نمودند لیکن چونکه از مکاتیب شریف حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه تلقین نمودن اسم ذات پیدا و هویدا ست معمول من هم برین افتاده است و سالک را مفید تر در حصول جذبه بسیار ست و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که طفلان را که ابتداءً شروع حروف مفردات میکنانند و میگویند که بگو الف زبر آ زیر اِ پیش اُ معنیش اینست که بالا بیا و زیر آی یعنی پست شو پیش او یعنی پیش او تعالی حاصل اینست که بالا بیا و انانیت خود را بگذار که پیش او تعالی انانیت نیست انانیت خود را فنا نساز ی بار بآن بارگاه نیابی تا هستی نیستی و چون نیستی هستی ۰

روز شنبه چهاردهم جمادی الاولی سنه ۱۲۳۱ھ غلام بحضور قبلهٔ
انام حاضر گردید حضرت ایشان ارشاد فرمودند که بزرگے را حضرت خضر علی
نبینا و علیه الصلوٰة والسلام برای نماز از خواب بیدار ساخت آن بزرگ فرمود
که شما را از نماز من چه کار ست حضرت خضر فرمودند که خیر و برای من دعا
بکنید آن بزرگ فرمود شما دعا کنید در حق من باز من باز حضرت خضر فرمودند
که شما بکنید آن بزرگ دعا فرمودند وَفَّرَ اللّٰهُ نَصِیبَکَ عنه۔ و ایضاً
حضرت ایشان فرمودند که کمال اولیا حضور و آگاهی و بیخطرگی ست چنانکه
فرموده اند آخر کار انتظار ست و حاصل کار انتظار و حضرت مجدد الف ثانی
قدس سره الله تعالی بسره السامی فرموده اند که کمال آنست که انتظار هم نماند
چنانکه استهلاک انتظار در علم حضوری میشود در کمال قرب انتظار نمیماند مثلاً شخصے
دست خود از پس پشت برآورده مقابل روی خود میکند انتظار ست چون
بمردمک دیده می نهد انتظار و مشاهده نمیماند و ایضاً حضرت ایشان فرمودند
که هر شخصی را علم نفس خود ست لاکن علم علم نیست و ایضاً فرمودند که حضرت
شیخ آدم بنوری رضی الله تعالی عنه در احوال حضرت پیر و مرشد خود مجدد
الف ثانی قدس سره الله تعالی باسراره السامی نوشته اند که از توجه اکابران
طریقت در دل سالک توجهی پیدا میشود و از توجه مرشد من زوال توجه
از دل میشود شتان ما بینهما فافهم و هم حضرت ایشان درین باب

فرمودند که حدیث شریف ست کان اللہ و فی عمار حصول این دولت عظمی
بود خدای تعالی یعنی قبل خلق مخلوقات (را بر سفید ۱۲)
و موہبت کبری در کمالات میسر میشود ۰

روز یکشنبه پانزدہم جمادی الاولی سنه ۱۲۳۱ھ بحضور فیض گنجور
حاضر گردیدم حضرت ایشان فرمودند که از کریمه مَنْ یُطِعِ الرَّسُوْلَ فَقَدْ
اَطَاعَ اللّٰهَ بعضے اکابران طریقت که بتوحید وجودی قائل اند سند خود را
گرفته اند حضرت ایشان یعنی پیغمبر را علیه صلوات الله الملک الاکبر عین
ذات حضرت خداوند میفهمند و بوحدت وجود قائل اند و نزد ما ازین کریمه
این مشرب ثابت نمیشود زیرا که حضرت رسالت پناهی هرچه از اوامر و نواهی
فرموده اند همه از حق سبحانه آورده اند پس اطاعت رسول عین اطاعت
و احکامی که برای آنحضرت صلے الله علیه وسلم نازل شده اند دو قسم
اند بعضے بوحی جلی نزول فرموده و آن آیات کلام الله ست و بعضی بوحی
خفی بر قلب مبارک نزول نموده و آنرا حدیث قدسی میگویند پس آن حضرت هرچه ارشاد
کرده اند فرموده حق ست سبحانه - هم درین محل نقل فرمودند که روزے در مجلس حضرت
سلطان ابوسعید ابوالخیر قدس سره مجمعی از اعیان شهر حاضر بودند و در ان مجمع سیدی از اولاد
رسول صلعم نیز تشریف داشتند درین اثنا مجذوبی مغلوب الاحوال آمد حضرت شیخ آن مجذوب را
مقدم از سید نشاندند سید را این حرکت ناخوش آمد حضرت شیخ فرمودند
و بلطف آن سید خطاب نمودند که تعظیم شما از جهت رسول ست

وتعظیم این مجذوب از جهت خداست لهذا این مجذوب را بر شما تقدیم دادم
پس حضرت ایشان ارشاد کردند که مرا هم این نقل خوش نمی آید و آن مجذوب
کمالے که پیدا کرده بود همه بصدقهٔ حبیب خدا صلے الله علیه وسلم بود و بتوسط
آنحضرت هیچکس را بحضرت حق راه نیست ؛

محال ست سعدی که راهِ صفا	توان رفت جز در پئے مصطفےٰ

هم درین محل فرمودند که حضرت پیر ما مجدد الف ثانی رضی الله عنه فرمودند
که در حین ادای نماز در وقت قیام نظر بسجده گاه داشتن عمل مسنون ست
و این عمل بر چندین از تعینات که نه بر وفق سنت واقع شوند بهتر و مفید تر
ست و نیز فرمودند که طریقهٔ خواجگانیه هرچند اتباع ست لیکن از حضرت
شاه نقشبند رضی الله عنه در عمل تقیید تمام بوقوع آمده و حضرت مجدد
رضی الله عنه همین طریقهٔ اتباع سنت را شائع و رائج فرموده اند ؛
روز دوشنبه شانزدهم جمادی الاولی در حضور فیض گنجور حاضر
گردیدم حضرت ایشان ارشاد فرمودند که فنا نزد قدما عبارست از
بی شعوری ست و فنا را الفنا از عدم شعور بے شعوری یعنی چون عدم
شعور ماسوی الله در دل شد فنا حاصل گردید و چون شعور بیشعوری هم
نماند فنا را الفنا گشت چنانچه مولوی جامی رحمة الله علیه نیز همین فرموده
اند و سالک را اجازت طریقه دادن هم بین مقام مقرر ساخته اند بعد

ازان شیرینی طلبیدند و مولوی شیر محمد صاحب را اجازت طریقه دادند
و خرقه و کلاه مبارک خود پوشانیدند و فاتحه بارواح بزرگان طریقه علیه
نقشبندیه خوانده استمداد از پیران خواستند و بسیار دعا در حق ایشان
نمودند و ایضاً دران اثنا حضرت ایشان فرمودند که محل اجازت این طریقه
شریفه مجدده یه اوست بعد از تصفیه قلب است که چون در قلب حضور و آگاهی
بخوبی حاصل شد قابل اجازت تلقین طریقه گشت بعد ازان بعد از تزکیه
لطیفهٔ نفس نیز محل اوسط اجازت ست چنانچه من اکثر سالکان را بعد از تزکیه
نفس اجازت طریقه میدهم بعد ازان چون سالک نسبت کمالات پیدا میکند
قابل خلافت شود پس اول محل اجازت قلب ست و ثانی نفس و ثالث حصول
نسبت کمالات و گاهی بعضی اهل کمالات ناقص را هم اجازت طریقه میدادند
چنانچه حضرت خواجه خواجگان خواجه بهاء الدین نقشبند رضی الله تعالی عنه
را رضا و عنا اجازت طریقهٔ حضرت مولانا چرخی را داده بودند فرموده بودند
که آنچه از من تو رسیده است بمردم برسان پس کار ایشان بعد از انتقال
حضرت خواجه بخدمت حضرت علاء الدین عطار انتهار سید و ایضاً حضرت
ایشان فرمودند که امروز کسی از غیب بمن گفت که زود نیاز حضرت مجدد الف ثانی
رضی الله تعالی عنه و ارضا و عنا باید کرد پس شیرینی طلبیده نیاز نمودند

روز سه شنبه هفدهم جمادی الاولی سنه ۱۳۳۱ھ غلام بحضور قبله

خاص عام حاضر گردید حضرت ایشان قلبی و روحی فداه ارشاد فرمودند که حضرت غوث الاعظم
محبوب سبحانی شیخ عبدالقادر جیلانی رضی الله تعالی عنه خرد سال بودند و دران عهد
یک عارف کامل و غوث وقت در بغداد بود که گاهی از نظر مردمان غائب میشد و گاهی
حاضر حضرت غوث الاعظم برای زیارت آن بزرگ للّه رفتند در اثنا دیگر شخصی ملاقی
شده گفت که شما کجا میروید ایشان فرمودند برای زیارت آن بزرگ - آن شخص گفت
من نیز در انجا میروم و امتحان کمال خواهم کرد پس شخصی دیگر این سقه آمد و گفت
که من هم نیز در آن بزرگ میروم و یک مسئله پرسم که جواب ازان نیابد چون حضرت
غوث الاعظم مع آن دو کسان بخدمت آن بزرگ رسیدند آن بزرگ
فرمودند آن هر دو کسان را که شما نزد من برای امتحان آمده اید مسئله
شما اینست و جواب شما این مسئله هر یک جواب هر یک فرمودند بعد ازان
یک کس را فرمودند که تو در دنیا غرق باد چنان شد و یک کس را فرمودند
که ایمان تو سلب کرد شد اتفاقاً آن شخص عقد خود از دختر امیر مسلمان
نمود و نصاری شد بوقت نزع او را گفتند که تو عالم و حافظ کلام الله
بودی چیزی یاد داری گفت همه فراموش از دلم گردید مگر یک آیت یاد
دارم و آن اینست رَبَّمَا یَوَدُّ الَّذِیْنَ کَفَرُوْا مِنْ اَهْلِ الْکِتٰبِ
وَالْمُشْرِکِیْنَ پس آن بزرگ حضرت غوث الاعظم را فرمودند که شما لله
در اینجا آمده اید مرتبه شما بسیار بلند خواهد شد و می بینم من که شما بر منبر

استاده خواهند گفت که قدمی علی رقبۃ کل اولیاء اللہ (قدم من بر گردن جمیع اولیاء خدا است ۱۲) و ایضاً حضرت ایشان
فرمودند که حضرت حماد دباس هم حضرت غوث الاعظم رضی اللہ عنہ را نیز همین
بشارت داده بودند و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که حضرت غوث الاعظم
شیرخواره بودند و در رمضان مبارک روزه میداشتند بعد ازان در حضور دوکس
برای بیعت آمدند حضرت ایشان یک را بطریقه قادریه و یک کس را در سلسله نقشبندیه
بیعت نمودند و فرمودند که اکثر از آباو اجداد من متوسل سلسلهٔ علیه قادریه بودند
من هم از پیر و مرشد خود بیعت در همین سلسله کرده ام لیکن سلوک طریقه نقشبندیه
نموده ام و هر کس که درین طریقه علیه مجددیه بیعت نماید خواه به سلسله قادریه
خواه نقشبندیه خواه چشتیه خواه سهروردیه ذکر و مراقبات طریقه نقشبندیه
او را تلقین فرمایند که عمل این اکابران بر طریقهٔ نقشبندیه است و ایضاً فرمودند
که چهار انهار اسرار الهی درین طریقه مجددیه جاری اند دوازان نقشبندی
اند و یک قادری و نیم چشتی و نیم سهروردی و ایضاً حضرت ایشان فرمودند
که جناب حضرت خواجه بهاء الدین نقشبند و حضرت غوث الاعظم محی الدین
جیلانی و حضرت خواجه معین الدین چشتی و حضرت شیخ شهاب الدین سهروردی
رضی اللہ تعالی عنهم اجمعین هر یک ازین اکابران مصدر اسرار الهی است
و مظهر انوار نامتناهی یک را بر دیگرے فضل دادن نشاید و کمال یک را
فوق کمال دیگری دانستن زیبا نمی نماید مثل این بزرگواران مثل آئینه ها است

که مختلف الالوان باشند مثلاً چهار آئینها اند که یکے سرخ ست و دوم سبز و سوم زرد و چهارمی سفید و در هر یک عکس آفتاب متجلی ست و شعشعان و انوار و حدت شمس هویا پس در پرتو آفتاب همه مساوی اند اگرچه بغایر در رنگ ست اما در فیض آفتاب هر یک از دیگری هم سنگ ست و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که جمله مردمان چهار قسم اند یکی نامرد اند و آن طالب دنیا اند دوم مرد اند و آن طالب دنیا و عقبیٰ اند سوم مرد اند که آن طالب عقبیٰ مع لقا اند چهارم جوان مرد اند و آن صرف طالب دیدار خدا اند از دنیا و آخرت کاری ندارند چنانکه بزرگے فرموده است ؎

ما در دو جهان غیر خدا کار نداریم	ما یار بجز حضرت جبار نداریم
مستانه فدائیم سر و پای برهنه	حاجت بکمی جبه و دستار نداریم

و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که روزی در مشاهده دیدم که حضرت خواجه بهاؤالدین نقشبند رضی الله تعالیٰ عنه در مکانے نشسته اند حضرت غوث الاعظم رضی الله تعالیٰ عنه هم در راه آن مکان تشریف دارند خواستم که در حضور پر نور خواجه روم چون حضرت غوث الاعظم را دیدم از پاس ادب در آنجا استادم و بخدمت حضرت خواجه رفتن مناسب ندانستم حضرت غوث الثقلین رضی الله تعالیٰ عنه مرا دیده بلهد الطاف فرمودند که چه مضایقه است بدیدن خدمت خواجه پیش شد و بحضور خواجه حاضر گردیدم -

وایضاً حضرت ایشان فرمودند که درین طریقهٔ شریفهٔ نقشبندیه محرومی نیست
وهرکه بدبخت ازلی باشد درین طریقه داخل نمیشود و هرکه در طریقه آمد او محروم
ازین نسبت نخواهد رفت ؛

روز چهارشنبه هیجدهم جمادی الاولی سنه ۱۲۳۱ هفدهمین بحضور عالی حاضر
گردید حضرت ایشان فرمودند که دائره اول که بر سالک مکشوف می شود
دائره امکانست و دران مراقبه احدیت میکنند و دائرهٔ ثانی دائرهٔ ولایت
قلبی ست که آنرا ولایت صغری نامند و دران دائره مراقبه معیت میکنند و
دائرهٔ ثالث دائرهٔ ولایت کبری ست که متضمن سه دوائر و یک قوس ست و درین
دائره اولی ولایت کبری مراقبه اقربیت میکنند و دریخا مورد فیض نفس ست
با شرکت لطائف عالم امر و در دو نیم دائره مراقبه محبت میکنند و مورد
فیض دریخا لطیفهٔ نفس ست فقط وایضاً حضرت ایشان فرمودند که معیت
حضرت ذات حق سبحانه با همه عالم نزد علما علمی ست و نزد صوفیه معیت ذاتی
است و هم برین مثالی فرمودند که گرد باد یکه بسوی آسمان میرود خاک
و قیم آن باد و از هر ذره خاک معیت ذاتی با دست والا خاک بیکار مخض ست
بدون باد حرکت این غیر ممکن ست و باد هست ست نیست نما و خاک نیست
هست نما که باد در صورت بنظر نمی آید و یعنی فاعل ست و خاک بنظر می آید در
ظاهر و بباطن بی حرکت و لاشئی ست و همچنین روح ست که قیم جسم ست

وهست ست نیست نما وجسم نیست ست هست نما وهر ذره جسم از حرکت روح متحرک ست والا جسم بیکار محض ست ومعیت روح از هر ذره ذره جسم ثابت ست وهمچنین واجب الوجود ست که قیوم جمیع ممکنات ست وبدون تحریک واجب حرکت یک ذره از ذرات ممکنات غیر ممکن ست که قیوم همه عالم اوست پس معیت ذاتی ثابت شد والله سبحانه اعلم بحقائق الامور کلها ؛

روز پنجشنبه نوزدهم جمادی الاولی سنه ۱۲۳۱ هـ فقیر در محفل فیض اکسیر حاضر شد حضرت ایشان فرمودند که شخصے قابل پیری ولائق مسند نشینی ارشاد وقتی شود که علم مسائل ضروری دارد ومقامات عشره صوفیه کما حقه توکل وقناعت زهد وصبر وغیرها اندر حاصل باشند واجتناب از صحبت ارباب دنیا لازم گیرد وارصحبت مشائخ کرام فیضها دریافته باشد صاحب کشف باشد یا ادراک از خطره ما سوی الله پاک بود ظاهر بشریعت آراسته وباطن بطریقت پیراسته باشد بعد ازان فرمودند که ما احوال خود چه دانیم که بموجب مقوله عراقی ست ؎

بزمین چو سجده کردم ز زمین ندا برآمد	که مرا خراب کردی تو بسجده ریائی
بطواف کعبه رفتم بحرم رهم ندادند	که برون در چه کردی که درون خانه آئی

روز جمعه بستم جمادی الاولی سنه ۱۲۳۱ هـ بمحفل والا حاضر گردیدم حضرت ایشان ارشاد فرمودند که در کشف احتمال خطا وصواب هر دو ست

وجدان محتمل خطا نیست مثلاً شخصی از دور صورت چهارپایه دید دانست
که شیر است و فی الحقیقه آن شیر نیست بلکه چهارپائی دیگر است و یا آب دید
و آن سراب بود پس مثال اهل کشف این است و وجدان مثل دریافتن هوا که بنظر
نمی آید و حرارت و برودت آن محسوس میشود درین ادراک احتمال خطا نیست
پس حضرت ایشان فرمودند که مرا ادراک وجدانی صحیح عنایت فرموده اند که
از نزدیک و دور و پیش و پس و احیا و اموات ادراک انوار و نسبتها حاصل
میشود بعد ازان خطاب به بنده کرده فرمودند که تو مطالعه رسائل سیران
نقشبندی مثل فقرات حضرت خواجه احرار رضی الله عنه و رشحات وغیره کرده
بنده خاموش ماند فرمودند که بزرگان این سلسله همین حضور و جمعیت را در
کتب خود بطالبان ترغیب میفرمایند و بگرمی و ذوق و شوق چندان اعتبار
ننهاده اند ؛

روز شنبه بست و یکم جمادی الاولی سنه ۱۲۳۱ھ بنده بحضور فیض
گنجور حاضر گردید اخوانم از حضرت ایشان عرض نمودند که من خوابی دیده
ام که آن قبله از من می پرسند که تو چون تلاوت کلام الله مینمائی دیوارها
از پا می افتند یا نه پس من در خواب عرض نموده ام که بوقت خواندن
قرآن شریف فیض و برکت نازل میشود لیکن دیوارها نمی افتند و انهدام
جدار از کسی اکابر ما سبق هم مروی نیست حضرت ایشان میفرمایند که

از آیهٔ کریمه تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَادًا آهمین معنی مفهوم میشود حضرت ایشان تعبیر این واقعه چنان ارشاد کردند که مراد از دیوار ها هستی سالک ست یعنی باید که بوقت تلاوت کلام الله قاری از هستی و انانیت خود تهی شود و دیوار بشریت و انانیت خود را از بیخ و بن برکند و معنی این کریمه باین طور تاویل کرده شود که کمال قرب حضرت حق درین دار الآخرت کسانے را عطا میکنم که اراده بکبر بشریت و عُلو انانیت خود در زمین وجود نکرده اند و فساد و صفات رذیله و اخلاق دنیه اختیار نفرموده و ایضاً حضرت ایشان ارشاد فرمودند که حالات صوفیان خانقاه معلوم کنید که هر کس چه قدر وقوف قلبی میکند و چه مقدار تحلیل لسانی با لحاظ معانی میخواند و اسم ذات قلبی و زبانی چندان مداومت مینماید و درود و استغفار و تلاوت کلام الله مجید بچه اندازه ورد میسازد و لیل و نهار را بچه اطوار میگزارد و اوقات را بچه عنوان منضبط میدارد پس هر که مصروف باینکار و مالوف این اذکار باشد او را در خانقاه دارند والا بیرون سازند که قابل صحبت فقرا و لائق همت اولیا نیست ۵

رافت ار هر کس که در لیل و نهار	نیست در ذکر خدا مصروف کار
مجلس او ظلمت دل آورده	صحبت او سم قاتل آورده

هرکه غافل یکدم از یادِ خداست	ساعتی با او نشستن ناروا ست

و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که حضرت فانی فی اللہ خواجه باقی باللہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ عنایت نامه خود بحضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ نوشته بودند متضمن این احوال که در ینولا یاران طریقه ما در مقامی بند شده اند عروج واقع نمیشود حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ نیاز نامه در جواب این نوشتند که یاران را فرمایند که کثرت اشغال و مراقبات و تهلیل و تسبیح و تلاوت و نوافل نمایند تا عروج واقع شود ؎

کثرتِ اشغال دل را وا کند	آن خیالِ قد سوی بالا کشد

روز یکشنبه بست دوم جمادی الاولی ۱۲۳۱ھ غلام مع اخوانصاحب ازان قبله انام مرخص گردیده بزیارت تخت شریف حضرت قبلهٔ عالم خواجه محمد زبیر معرض عن غیر رفته بود ازین باعث از کلام فیض نظام آن هادی خواص و عوام مستفیض نگردید مگر بزبانی مولوی صاحب شاه محمد عظیم سلمه اللہ سبحانه شنیدم که حضرت ایشان ارشاد فرمودند که شخصے روزی بصحبت ما آمد توجه نمودم هیچ اثری در او در اکش نیامد روز دیگر توجه نمودم آنروز هم اثری در خود نیافت روز سوم چون توجه کردم ذکر قلبی را و غلبه نمود دست بر قلب خود نهاده آه کشید و گفت که دل من اللہ اللہ میکند و از کثرت شوق دل خود بدست گرفته بود ؎

فرحان وشادان میشد بعد ازان حضرت ایشان این شعر فرمودند ؎

ازان تیغے کہ آلش شست جرم کشتگانش را
ربودم دل نشین زخمے کہ می بوسم دہانش را

روز دوشنبہ بست سوم جمادی الاولی چون اخوانصاحب این عاصی از زیارت تخت شریف مراجعت نمودہ بحضور فیض گنجور حاضر گردیدند حضرت ایشان فرمودند کہ بہ تخت شریف مراقبہ کردہ بودید عرض نمودیم کہ بہ تخت شریف متوجہ شدہ نشستہ بودیم بسیار برکات و انوار مشاہدہ نمودیم حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ برکات آنچہ بیان نمودہ شود کہ حضرت قبلہ عالم قطب ارشاد در عہد خود بودند و نام ایشان عبد الملک بود و ہر کس کہ این منصب را دارد نام او ہمین باشد بعد ازان حضرت ایشان فرمودند کہ من ہم تا قوتے در پا بود و توانائی در اعضا پیادہ در مجلس عرس حضرت قبلہ عالم معرض عن غیر خواجہ محمد زبیر رضی اللہ تعالی عنہ حاضر شدیم روزی در عرس حاضر شدہ بودم کہ مشاہدہ نمودم حضرت قبلہ عالم را و ایشان بمن ارشاد فرمودند کہ کثرت عبادت بکنید کہ درین راہ تعبدے باید تا دراز تصرفے بکشاید بعد ازان در حضور درس مکاتیب شریف حضرت امام ربانی قدس سرہ اللہ تعالی باسرارہ الساسی شد حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ این معارف بسیار بلند اند از فہم

عرفا واز عقل عقلا ورا الورا اند بعد ازان فرمودند که حالِ ما در فهم این مکتوبات
قدسی آیات مثل شخصی ست که از سکان ولایت فارس بود وامی وناخوانده
محض بود وصورده رو بقبله نشسته کلام الله مجید کشاده انگشت بر سطرها
میدواند ومیگفت الهی راست گفتی راست گفتی درست گفتی وایضاً در مکاتیب
شریف مذکور حدیث وفنا را ووبدن خود وصفات خود را از اصل وخود
را عدم محض یافتن آمد حضرت ایشان از مولویصاحب حاوی فروع واصول
واقف معقول ومنقول مولوی شیر محمد صاحب سلمهم الله تعالی پرسیدند که شما را
اینحال دست میدهد ایشان عرض نمودند که گاهی از عنایات حضور این احوال
می آید که جمیع صفات خود از خود مسلوب می یابم بلکه وجود خود را هم معدوم محض
می یابم حضرت ایشان فرمودند که چون این احوال از عنایت الهی دوام
پذیرد فنا نفس حاصل گردد وایضاً حضرت ایشان فرمودند که معارف که
حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه بیان فرموده اند احدی من الناس
اظهار نساخته است وایضاً حضرت ایشان فرمودند که حضرت خواجه عبید الله
احرار علیه رحمة الغفار فرموده اند که انا الحق گفتن آسان ست ودر شدن
انا مشکل ست

انا الحق گفتن آسان ایدل ست این	انا را در کردن مشکل ست این

وایضاً حضرت ایشان فرمودند که حضرت فخر الواصلین خواجه معین الدین حسن

حسن چشتی سنجری قدس سره بعد از هفت روز طعام میخوردند و استنجا و وضو
میساختند پس در تمام هفته احتیاج وضو نمی شد و در کوهستان سکونت
میداشتند چون بهندوستان تشریف آوردند قبولیت خداوندی زیاده
از حد گردید و آنکه میگویند که ایشان برای اراضی ملک خود نزد بادشاه
هندوستان تشریف آورده بودند خلاف عقل معلوم میشود چرا که اینچنین
تارک دنیا ملتجی اغنیا کی گردد و از تصرف اراضی کی راضی میشود

هر که زمین خودی قطع کند بهر دست	او چه کند ملک الملک خدا ملک اوست
گیرم که سریر از بلور و پشم ست	سنگے داند هر انکه او را خشم ست
این مسند فاقم و سمور و سنجاب	در دیدهٔ بوریا نشینان پشم ست

و ایضاً شیخ عبد الحق رحمة الله علیه نوشته اند که آن معین الدین دیگر بود
که بجهت اراضی ملک نزد سلطان آمده بودند و ایضاً حضرت ایشان فرمودند
که حضرت عارف کامل شیخ آدم بنوری رحمة الله تعالے علیه هر کسی را که
دست گرفته مصافحه بیعت نمودند همو نوشت او را بمقام فنا رقلبی میرسانیدند
روزی در حضور ایشان شخصی فاسق آمده گفت مرا بیعت فرمایند ایشان
فرمودند که اول ظاهر خود را بشریعت نبوی علی صاحبها الصلوٰة والسلام
آراسته نما بعد ازان بخدمت ما در آئی آن مرد بیدل شده رفت ایشانرا
الهام شد که چه کاری کردی که طالب یار را از در خود محروم راندی و تلقین

نساختی ایشان شخصی را فرمودند که زود آن مرد را بیارید آن شخص نزد آن مرد
بسرعت تمام رفت و گفت که بیا حضرت شیخ ترا می طلبد آن مرد گفت من
نمی آیم پس شخصی دیگر را حضرت شیخ فرستاد نزد آن مرد نیامد آخر الامر شخصی
را حضرت شیخ فرمودند که در گوش آن مرد از طرف من لفظ مبارک الله
بگوئید آن شخص دوان نزدیک آن مرد رسید و گفت که ایستاده باش
که من یک سخن از تو خواهم گفت آن مرد قدری توقف نمود آن شخص در گوش
او گفت که حضرت شیخ آدم ترا لفظ مبارک الله فرموده اند بمجرد شنیدن
این اسم شریف آن مرد را خرق حجب گردید و ولایت نقشبندی حاصل گشت
و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که حضرت شیخ آدم بنوری قدس سره هر که را
مرید میکردند بوقت بیعت همون ساعت بقضاء قلبی رسانیدندی ✦

روز سه شنبه بست چهارم جمادی الاولی غلام در حضور فیض
گنجور آن قبله خواص و عوام حاضر گردید دران وقت درس مکتوبات
قدسی آیات حضرت امام ربانی محبوب سبحانی واقف اسرار مقطعات
قرآنی کاشف رموز متشابهات فرقانی مجدد الف ثانی قدس سره الله تعالی
باسراره السامی بود دران نوشته بودند که شخصی از حضرت مجدد الف
ثانی رضی الله تعالی عنه سوال کرده بود که مرشد کامل مکمل سالک را از یک
ولایت بسوی ولایت دیگر میبرد یا دران ولایت که مقام اوست ترقیات

می بخشند حضرت مجدد رضی اللہ تعالے عنہ در جواب نوشتہ بودند کہ از
یک ولایت دیگر بردن معلوم الوقوع نیست مگر در ہمون ولایت از توجہات
مرشد ترقیات واقع میشود تم کلامہ الشریف۔ حضرت ایشان فرمودند
کہ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالی عنہ در اوائل حال این مکتوب نوشتہ
اند بعد ازان آنحضرت قدس سرہ در مکتوب دیگر ارقام فرمودہ کہ شیخ کامل
از یک ولایت بولایت دیگر میبرد چنانچہ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ
عنہ خود صاحبزادہ کلان یعنی مظہر تصدیق و مورد تحقیق کاشف اسرار
دقائق واقف اسرار حقائق وارث الانبیاء والمرسلین سید الاصفیاء والصدیقین
عالم عامل فارق بین الحق والباطل مفخر الخلائق شیخ محمد صادق علیہ رحمۃ
اللہ الخالق را توجہ وہمت فرمودہ از مقام ولایت موسوی بولایت
محمدی علی صاحبہا الصلوات والتحیات رسانیدند وایضاً حضرت ایشان
فرمودند کہ شیخ الشیخ ما اعنی قطب الاقطاب غوث الشیخ والشباب عارف
آگاہ مجاہد فی سبیل اللہ سیاح بحار لاہوت طیار جوہا ہوت قطب رحمی الوجود
سالک صراط المقصود مرکز دائرہ خلت و قیومیت مورد فیض محبت و
محبوبیت العابد الزاہد شیخ محمد عابد رضی اللہ عنہ وارضاہ عنا جناب
قیوم الزمان محبوب رحمان شمس فلک ولایت نجم سمار ہدایت غواص لجہ
ہویت سیار معارج الوہیت غنقار قاف قربت طاؤس ریاض محبت

مظهر برکات یزدان حضرت مولانا و قبلتنا و ما دینا میرزا جانجان علیه الرضوان
از ولایت موسوی توجه فرموده بولایت محمدی صلی مصدرها الصلوة والسلام
رسانیدند و هم جناب پیرومرشد ما مشاهده نمودند که ما مقابل جناب سید بشر
علیه صلوات الله الملک الاکبر نشسته ایم پس دیدم که در جائیکه من بودم آنحضرت
صلے الله علیه وسلم تشریف دارند و در مقامیکه آنحضرت علیه الصلوات
والتسلیمات تشریف داشته بودند من هستم بعد ازان دیدم که در هر دو جا ان
بدالدجی علیه صلوات الله الملک الاعلا نشسته اند من در هیچ جا نیستم
بعد ازان مشاهده نمودم که در هر دو مقام من هستم ؛

روز چهارشنبه بست و پنجم جمادی الاولی این عاصی پرمعاصی
بمحفل فیض مشاکل حاضر گردیدم حضرت ایشان فرمودند که طالبی که
پیش شیخ بیاید باید که اول استخاره کرده او را داخل طریق سازد پس
عرض نموده شد که هر شیخ را حاجت استخاره نمودن ست یا نے حضرت
ایشان قبلهٔ در ولیشان ارشاد فرمودند که صاحب مقام ولایت کبری که
خصائل رذائل او مبدل بحسنات گردیده و فنا را نا حاصل شده و بشرح
صدر و اسلام حقیقی رسیده ست او را حاجت استخاره نیست چرا که در انوقت کار او
عین رضای مولاست که خود معدوم محض گردیده و نیست شده است ؛

روز پنجشنبه بست و ششم جمادی الاولی غلام بحضور آن قبلهٔ انام

حاضر گردید شخصی برای بیعت نمودن حاضر گردیده بود حضرت ایشان قبلهٔ
درویشان قلبی وروحی فداه ازان شخص پرسیدند که درکدام طریقه شریفه
اراده بیعت داری آن شخص عرض نمود که در طریقه علیه قادریه حلقه بندگی
درگردن اخلاص انداخته بیعت خواهم نمود حضرت ایشان شیرینی طلبیده
فاتحه بروح پرفتوح سید الاولین والآخرین علیه افضل صلوة المصلین
وازکی سلام المسلمین وبروح طیبه حضرت غوث الاعظم سید محی الدین
عبد القادر جیلانی رضی الله تعالی عنه بارواح پیران ایشان تا به
آن سرور علیه صلوة الله الملک الاکبر تمام بنام ومتوسلان بطریقه ایشان
تا به حضرت مولانا وقبلتنا وهادینا مظهر رحمان حضرت مرزا جان جانان
الله تعالی عنهم اجمعین خواندند بعد ازان هر دو دست آن شخص بهر دو
دست مبارک خود بطور مصافحه گرفته استغفر الله ربی من کل ذنب و
اتوب الیه سه بار وکلمهٔ طیبه دو بار وکلمهٔ شهادت یکبار خوانیدند و
بعد ازان دعا بجناب الهی بتوسل پیران طریقه قادریه برای کشود کارهای
دینی ودنیوی آن شخص وجمیع یاران حاضر وغائب وجمیع مومنان فرمودند
پس ازان ذکر قلبی ونگهداشت خواطر ووقوف قلبی ومراقبه احدیت که
معمول طریقه علیه نقشبندیه است تلقین فرمودند ومعمول جناب حضرت ایشان
همین است که طالب در هر طریقه که بیعت نماید اذکار ومراقبات طریقهٔ

علیه نقشبندیه تلقین میکردند چنانچه عنوان خاندان مجددیه بر بین قرار
یافته است که داخل در هر سلسله میکنند و سلوک و تسلیک طریقه شریفه
نقشبندیه میفرمایند بعد ازان حضرت ایشان شخصی دیگر را در طریقه شریفه
نقشبندیه بیعت فرمودند بر نهج سابق و بر شیرینی فاتحه بارواح سلسله
نقشبندیه خوانده صرف سه بار اللهم مغفرتک اوسع من ذنوبی و رحمتک
ارجی عندی من عملی خوانیدند و دعا فرمودند که اللهم اجعل المتقین اماما
و هم دعا نمودند که الهی از نسبت شریفه حضرت خواجه بهاء الدین نقشبند رضی
الله عنه این شخص را حظ وافر عنایت فرما و آن شخص در آنوقت اثری تمام در
خود ازان نسبت شریفه یافت و بسیار برکات و فیوض مشاهده کرده ؎
نگاه پاکبازان کیمیا هست ؛

روز جمعه بست و هفتم جمادی الاولی وفدوی در حضور پر نور حاضر
گردید حضرت ایشان شخصی را بنصیحت ادای صلوة میفرمودند که نماز را با
خشوع و خضوع باطمانینت قومه و جلسه در مذهب امام ابو حنیفه رضی الله
تعالی عنه واجب است و در بعضی مذهب فرض باید خواند و ایضاً حضرت ایشان
فرمودند که شخصی از صحابه در مسجد نماز بے طمانینت قومه و جلسه خوانده در
حضور آن سرور صلی الله علیه وسلم آمده گفت السلام علیک یا رسول الله
آنحضرت جواب سلام داده فرمودند که نماز بخوان و بیا باز آن شخص نماز

بطریق سابق ادا کرده بحضور حاضر شد باز آنحضرت علیه الصلوة والتحیات
فرمودند که نماز بخوان که تو گویا نماز نخوانده باز ان شخص نماز خواند باز
فرمودند که صَلِّ فَاِنَّکَ لَمْ تُصَلِّ پس آن شخص عرض نمود که یارسول الله
صلے الله علیه وسلم نماز یکه مرا یاد بود خواندم آن سرور علیه تحیات
الملک الاکبر اورا صلوة باطمانینت قومه وجلسه تلقین فرمودند بعد ازان
حضرت ایشان ازشاد فرمودند که شخصے درخواندن یک نماز اجرده نماز
می یابد ومردی اجر نه نماز ومردی اجر هشت نماز بهمین نهج کسی اجر یک نماز می یابد کسے
میخواند وهیچ اجر نمیابد پس معلوم شد که کسیکه بارعایت سنن وآداب
تدبیر وخشوع وخضوع واطمینان صلوة ادا میکند اجر زیاده تر میابد و
هرکه ازین کمتر نماید اجر کمتر می یابد واحوال بعضے عارفان برین عنوان
درنماز مے شود ؎

چونکه با تکبیر مقرون شدند	همچو بسمل از جهان بیرون شدند

والیضاً حضرت ایشان بلسان گوهر فشان ارشاد فرمودند که روزے
ناگاه خوشبوے چندان بمشام جانم رسید که مست ومدهوش گردانید و
تمام مکان معطر گشت چون درانحال هوش ربا وفرحت افزا چشم باز
کرده بجانب بالا نگریستم مشاهده نمودم که برفرق من روحی ست منور
مطهر معطر جلوه نما وظهور انوار برنگ شعشعان آفتاب در حوالی آن متجلی

وبالای زیبای آن بزیور فیوض و برکات متجلی حیران گشتم که این چیست
و متعجب گردیدم که این کیست آگاه ازین سر نفرمودند و از نام و نشان اطلاعے
ننمودند بعد ازان در خاطر خطیر شد که با اینچنین تجمل شاید که ظهور روح پرفتوح
جناب سید البشر علیه صلوات الله الملک الاکبر گردیده است و یا روح پاک
حضرت غوث الاعظم رضی الله تعالی عنه را قم این سطور گوید عفی عنه که این
خاصه حضرت ایشان ست که در اکثر اوقات تمام مکان شریف معطر می شد
و اهل مجلس می شمیدند خوشبوی مانند عطر خس و ایضاً در آنروز در خانقاه
عرش اشتباه قضیه در بعضے مردمان بوقوع آمد حضرت ایشان ارشاد فرمودند
که روح پاک جناب حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه تشریف آورده
ارشاد فرمودند که در خانقاه هر که قضیه نماید او را بیرون باید ساخت

روز شنبه بست و هشتم جمادی الاولی غلام بحضور آن قبله انام
حاضر گردید درس مکتوبات قدسی آیات در آنوقت شروع شده بود و
معمول حضرت ایشان مدام همین بود که کلام فیض نظام حضرت مجدد الف ثانی
رضی الله تعالی عنه بعد از عصر خوانده میشد پس حضرت ایشان متوجه شده
در مراقبه نشسته سماع مکتوبات شریفه مینمودند و بزبان گوهر فشان ارشاد
نمودند که من ازین مکتوبات قدسی آیات فیضی اخذ مینمایم چنانکه مریدان
از پیران خود اخذ فیوض و برکات مینمایند و ایضاً فرمودند که سبحان الله

چه تقدیس و تنزیه حضرت حق جل جلاله بیان فرموده اند کلام ایشان در
بیان انسانی ست الحق که سراسر العلم ربانی ست چون کلام شریف فیض
نظام القبلة الانام انچنین هادی خواص و عوام ست متکلم را برین قیاس
باید ساخت و بوصف و سپاس او باید پرداخت ۵

من چه گویم وصف آن عالیجناب		نیست پیغمبر ولے دارد کتاب

بعد ازان حضرت ایشان برای توجه فرمودن متوجه بحلقه مستفیدان طرف
آن حلقه اخلاص بگردن ارادت داشتند می گشتند چون نظر فرمودند که مجمع
مستفیدان با اخلاص و مخلصان با اختصاص بیشمار ست که مردمان از سمرقند
و بخارا و غزنی و تاشکند و حصار و قندهار و کابل و پیشور و ملتان و کشمیر
و لاهور و سرهند و امروهه و سنبهل و بریلی و رامپور و لکهنو و جایس و بهیرایچ
و گورکهپور و عظیم آباد و ڈهاکه و بنگاله و حیدرآباد و پونه و غیرها بالطلب حق
جل و علا اوطان خود گذاشته آمده بودند و حضرت ایشانرا دران ایام
ضعف بسیار بود ارشاد کردند که باری مردمان متقرر شود سی کس اشخاص
را در حلقه صبح اختصاص کنید و سی کس را در حلقه عصر و بقیه مردمانرا بروز
دیگر بهمین عنوان گروه بندی سی سی مردمان آرید که توجه بگیرند و چون همه را
توجه رسد باز سی کس اول دران بیایند و از توجه مستفیض شوند و ایضاً
حضرت ایشان فرمودند که معمول حضرت مجدد الف ثانی رضی الله عنه

وحضرتین وجناب پیرومرشد برحق حضرت مرزا صاحب قبله رضی الله تعالی
عنهم اجمعین همین بود که باری مردمان متقرر بود و ایضا حضرت ایشان
فرمودند روزی مرا انعام ربانی شده بود که حضرت نظام الدین اولیا خلفای
خود را بطرف دکن فرستاده بودند شما خلفای خود را بطرف ولایت کابل
وبخارا و قندهار بفرستید ٭

روز یکشنبه بست ونهم جمادی الاولی بنده بحضور والا حاضر
گردید حضرت ایشان مولوی شیر محمد را ارشاد فرمودند که شما را نزول زیاده
از عروج واقعست باید که کلمه لا اله الا الله بسیار گوئید و کلمه محمد رسول الله
بعد از صد مرتبه بخوانید که عروج زیاده گردد و ایضاً حضرت ایشان فرمودند
که هر سالکی را که عروج زیاده شود در تهلیل لسانی هر بار کلمه محمد رسول الله
ضم کرده بخواند تا که نزول زیاده گردد و هر کس را که عروج ونزول مساوی
باشد در تهلیل کلمه محمد رسول الله بعد از ده بار یا پانزده بار بخواند بهطریق
در باب حصول عروج ونزول بسیار مفیدست و ایضا حضرت ایشان
ارشاد فرمودند که روزی من بهمپرهای خود نشسته بودیم و خلفای اعظم
حضرت پیرومرشد برحق حضرت قاضی ثناء الله پانی پتی و حضرت
محمد جان رحمة الله علیهما هم دران مجلس تشریف داشتند شخصی آمد و گفت
که برای مدد خرچ معاش حضرت مولوی ثناء الله سنبهلی رحمة الله علیه

مبلغ یکروپیه یومیه بر سائر مقرر شده است اهل مجلس گفتند که مبلغان
سائر قریب بحرمت اند ظلمت در باطن ایشان از تصرف اینچنین مبلغان
خواهد آمد حضرت محمد جان فرمودند که میزاب فیض جناب حضرت امام ربانی
مجدد الف ثانی وقتیکه میریزد کوههای ظلمت را برنگ برگ کاه میرباید
و این سخن فرمودند و آهی کشیدند و بیفتادند و بیهوش گشتند ۰

روز دوشنبه سلخ جمادی الاولی بنده در محفل فیض منزل حاضر
گردید حضرت ایشان ارشاد فرمودند که میان محمد [illegible] حضرت
پیر و مرشد برحق بودند روزی ایشانرا قبض واقع شد حضرت پیر و مرشد
توجه فرمودند رفع قبض نگردید بعد ازان روح مبارک حضرت خواجه
خواجگان پیر پیران خواجه بزرگ بهاء الدین نقشبند رضی الله تعالی عنه
جلوه آرا گردید ارشاد کرد که ای پسر این نسبت چه کم است یعنی ترقی از این
احوال اگر واقع نمیشود این نسبت هم بسیار است پرداخته همین باید کرد
روزی میان محمد موصوف در مجلس مذکران حضرت پیر و مرشد برحق
مرزا صاحب و قبله اتفاقا نشسته بودند در اثنای مذکور حضرت مرزا صاحب
قبله بطور امانت آمد میان مسطور مخالفت نمود و از اهل مجلس خفا شده
برخاست چون بحضور حضرت مرزا صاحب قبله حاضر گردید حضرت مرزا
صاحب قبله بسیار خوشدل شده توجه فرمودند فی الحال رفع قبض گردید

وعروج واقع شد باز حضرت ایشان فرمودند که ترقی که بسبب خدمت
میشود از ریاضات این کس عشر عشیر آن نمیشود خدمت ست که کار چندین
ساله را در طرفة العین میسر می آید و خدمت ست که سالک را بجذبات
الهیه میرساند ٭

روز شنبه غرهٔ جمادی الآخرة بنده حاضر حضور گردید ذکر گرسنگی
که طعام عاشقان ست افتاد حضرت ایشان حدیث شریف خواندند که پیمبر
خدا صلے الله علیه وسلم گاهی طعامی میر شکم تناول نفرمودند و همچنین اصحاب
کرام رضوان الله تعالی علیهم اجمعین گرسنگیها کشیده اند و اولیای متقدمین
ریاضات شاقه و مجاهدات شدیده کشیده اند برگ درختان و بیخ گیاه
قوت ایشان بود پارچهای کهنه که در راه افتاده بود ند آنرا پاک ساخته
لباس خود میساختند کسی بعد از پانزده روز میخورد و کسی قریب یکماه
هیچ تناول نمیفرمود کسی شصت سال پشت بر زمین ننهاد کسی چهل سال
خواب نکرد حضرت بزرگ شاه نقشبند رضی الله تعالے عنه در طریقهٔ خود
توسط را اختیار فرموده گفته اند که از نیم آثار کم نباید خورد تا قوت
عبادت ساقط نگردد و امام غزالی رحمة الله علیه فرموده اند که شبانه روزی
دو دام دیگر که همراه نان می خورد باید که درین نیم آثار داخل باشد و
نیز حضرت ایشان فرمودند که قیاس حال خود بحالت رسالت پناهی

صلے اللہ علیہ وسلم نباید کرد کہ آنحضرت فرمودکہ من مثل شما مردمان
نیستم بلکہ طعام و شراب پیش پروردگار خود تناول میکنم ٭

روز چہارشنبہ دوم جمادی الآخرہ غلام بمحفل فیض منزل حاضر
گردید حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ آدمی را باید کہ نظر بر صدق متواعید
حق سبحانہ داشتہ نگاہ بلطف اسباب ظنیہ و وہمیہ ننماید و بیقین داند کہ
او روزی میرساند ہر کرا پیدا کردہ است روزیش مہیا کردہ است ٭ مصرعہ
رزق را روزی رسان پر میدہد ٭ و ایضاً حضرت ایشان فرمودند کہ
قبل از بنا خانقاہ بسبب قلت مکان برای اقامت صوفیان آرزو
نہایت بود در جوار مکانے بود کہ مالک آن بیع میساخت شخصی گفت
کہ این مکان را شما خرید نمائید در آن زمان یک خرمہرہ در ملک نداشتم
در جناب کارساز حقیقی جلت عظمتہ دعا بجہت برآمدن این مدعا نمودم
حق سبحانہ و تعالی دعا را ہم آغوش مدعا گردانید و فتوحی از غیب رسانید
کہ آن مکان را خرید کردہ در تحت تصرف خود آوردم و چند مکانات
دیگر بمبلغ ہفت ہشت ہزار روپیہ خریدہ داخل خانقاہ نمودم و تا الی الآن
خرچے از غیب الغیب عنایت میفرماید و کارروائی و ادای احتیاج بوجہ
احسن کما ینبغی مینماید ٭

روز پنجشنبہ سوم جمادی الآخرہ بندہ بحضور فیض گنجور حاضر گردید

حضرت ایشان بزبان گوهرفشان ارشاد فرمودند که احوال صوفیان خانقاه معلوم نمایند که نماز تهجد میخوانند و مداومت برین مینمایند یا نی کسیکه مداومت برین امر نمیکند او را تقید بلیغ کنند و خود در آمده خفته را بیدار و بیدار را متوجه بیار نمایند که فرموده اند ؎

یکچشم زدن غافل ازان یار نباشی	شاید که نگاهی کند آگاه نباشی

پس از سی سال انیمعنی محقق شد بخاقانی ؎

که یکدم با خدا بودن به از ملک سلیمانی

روز جمعه چهارم جمادی الآخره فقیر بجناب فیضمآب حضرت پیر دستگیر حاضر گردید حضرت ایشان برای صلوة عصر در مسجد تشریف آورده بودند بعد ادای نماز ملا گل محمد غزنوی کلام از کسی تشخص کردند حضرت ایشان بسیار جوفرمودند که در بارگاه حضرت حق جل و علا آمده نباید شد و متوجه بجانب غیر او سبحانه نباید گردید روبروی بادشاه ظاهری چه قدر آداب ملحوظ میدارید پس بحضور بادشاه حقیقی چون رو آرید زیاده تر کسر خود باید که کنید و خود را عدم محض گردانید و نسبت شده بر دربار در آئید و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که صوفی را لازم ست که در صلوة لحاظ نماید که در قیام چه کیفیت حاصل شده و در رکوع چه انوار طاری شده و در سجده چه اسرار هویدا گشته و در قاعده چه فیض

شده و بعد از نماز انجام را خیال کنند که چه برکات بسبب ادای صلوة
دست داد بعد ازان درس مکتوبات قدسی آیات شروع شد حضرت ایشان
بسیارا اسرار و غوامض مقامات عالیه بیان فرمودند و دران اثنا میر قمرالدین
سمرقندی عرض نمودند که فنا را عود ست و عدم را عود نیست حضرت ایشان
فرمودند که وجود عدم را عود ست و وجود فنا را عود نیست مرتبهٔ عدم اولست
و مرتبهٔ فنا آخر - چون اعدام پیاپے مے آیند فنای فنا حاصل میشود بعد
ازان این شعر فرمودند ؎

وصل اعدام گر توانی کرد	کار مردان مردانی کرد

بعد ازان مولوی شیر محمد عرض نمودند که مرا عدمیت می آید تا یکپاس
میماند و گاهی کم و گاهی زیاده و از ذکر آن حالت میرود حضرت ایشان
فرمودند که در انوقت ذکر نباید کرد بلکه پرداخت آن نسبت باید نمود که تا این
احوال چندان بظهور آید که هرگز نرود پس حضرت ایشان بزبان گوهر فشان
این مصرعه خواندند مصرع برنمی خیزد بتعظیم قیامت گرد ما ؎
بعد ازان شخصی آب برای دم نمودن بجهت شفای مریض در حضور آورد -
حضرت ایشان قدری آب پس خورده خود دران آبخورده انداختند و این
نقل فرمودند که دارا شکوه در حضور بزرگے آب بجهت شفای مریض فرستاده
که این را نوش فرموده عنایت فرمایند که سور المومنین شفا در خبر دارد ست

ایشان قدری ازان آب نوش فرموده فرستادند و از هیبت الهی ایشانرا
اسهال شد که خداوندا ایمان کامل دارم یا نه اگر آن مریض را شفا
حاصل شد مشعر بر ایمان ماست والا وبال بر ما و گرفتاری ما و ایضاً حضرت
ایشان میفرمودند که من هر روز این دعا میخوانم و هر یک را باید خواند
اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِیْ وَارْحَمْنِیْ وَعَافِنِیْ فِی الدُّنْیَا وَالْاٰخِرَةِ وَاشْفِنِیْ شِفَاءً عَاجِلًا
لَا یُغَادِرُ سُقْمًا وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِیْنَ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ
اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِیِّ الْعَظِیْمِ و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که در
کلام نسبت متکلم ظاهر میشود بعد ازان ارشاد کردند که قبل ازین عرضی
مولوی بشارت الله صاحب آمده بود دران احوال باطن خود را از ابتدا
تا انتها ترقیم نموده بودند و میان احمد یار صاحب که صاحبزادهٔ اکبر صحیح
هم در آن وقت موجود بودند چون آن عرضی میخواندم نسبت همه مقامات
که دران ثبت بودند ظاهر گردید چنانکه میان احمد یار صاحب هم معلوم کردند
بعد ازان حضرت ایشان فرمودند که میان ابو سعید صاحب هم در احوال باطن
خود در رساله تحریر نموده اند من آنرا من اوله الی اخره دیده ام مطابق
مکتوبات شریف حضرت امام ربانی ست بعد ازان حضرت ایشان فرمودند
که مولانا خالد رومی را هم گفته ام که احوال باطن خود تحریر سازند انشاء
الله تعالی او شان هم نگاشته خواهند فرستاده مولانا خالد افضل خلفاء

حضرت ایشان هستند که در بغداد شریف بهدایت طالبان و رهنمای سالکان
مصروف اند مرجع عالم اند عرضی ایشان بجناب حضرت ایشان آمده بود
متضمن این احوال بود که صد کس عالم متبحر صاحب تصانیف از یاران این
فقیر قابل اجازت گردیده اند و پانصد کس از اکابر علماء داخل طریق شده
اند و تعداد عوام و خواص مردمان که بیعت نموده اند چه بیان آید +

روز شنبه پنجم جمادی الآخره بحضور پرنور حاضر شدم سطری چند
از مکتوبات قدسی آیات حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه
بموجب امر شریف در حضور خواندم حضرت ایشان ارشاد فرمودند که
معنی این کلام فیض نظام بغور تمام فهمیده میشود لیکن فیض و برکات نقد
وقت ست و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که در سیر لطیفه قلب اول تلوینات
می آیند از قسم قبض و بسط و فراغ و سرور و ذوق و شوق و قتیکه قلب
از تقلب باز گردید و به فنا و بقا رسید از تلوینات ست و به تمکین
پیوست بعد ازان در سیر لطیفه نفس هم تلوینات می آیند و احوال گوناگون
در پیش میشود و چون از بوقلمونی باز میگردد و بفنا و بقا میرسد از
تلوین به تمکین می درآید بعد ازان احوال و اسرار بر لطیفه قالب می آیند
و تلوینات پیدا میشوند لیکن لطائف عالم امر را رهائی از تلوین و رسائی
تا تمکین نیست و اگر هست به بیعت ست لا بالاصالة +

روز یکشنبه ششم جمادی الآخره غلام بحضور فیض گنجور حاضر گردید
شخصے از مکه معظمه اسم مبارک ایشان شنیده آمده بود از و پرسیده شد
که توچه شنیده آمده گفت که من در بیت الله بودم که قافله از بغداد شریف
آمده بود مردمان آن کاروان در حرم شریف مذکور مینمودند که در بغداد
شریف شخصے ست عالم متبحر مولانا خالد نام دارد و بهندوستان رفته
طریقه نقشبندیه از حضرت قیوم زمان غوث جهان کاشف اسرار خفی و جلی
مولانا غلام علی رضی الله تعالے عنه اخذ کرده خرقه خلافت پوشیده
آمده است در اقلیم روم شهره آفاق گردیده عالمان اقلیم روم اکابران
مرزو بوم بدست او بیعت نمودند پس من از استماع این سخنان مشتاق لقاء
حضور گردیدم آخر الامر از عنایت الهی تا به این آستان فیض نشان رسیدم

روز دوشنبه هفتم جمادی الآخره

در محفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشان فرمودند
که نسبت نقشبندیه عبارت از دوام حضور و آگاهی و گم شدن
خطرات از دل اکابران طریقه شریفه مقرر نموده اند لیکن نزد
من گم شدن خطرات بجای گم شدن خطرات ست ـ و ایضاً
حضرت ایشان قلبی و روحی فداه ارشاد فرمودند که چهار قسم فنا که
جناب غوث صمدانی قطب زمانی حضرت سید محی الدین عبد القادر ابو محمد

عبدالقادر جیلانی الحسنی الحسینی رضی اللہ تعالے عنہ وارضاہ عنا
فرمودہ اند چنانچہ در ماسبق مذکور شدہ اند در فنا قلبی کہ عبارت از نسیان
ماسوی ست حاصل میشوند ۔
روز سہ شنبہ ہشتم جمادی الآخرہ فدوی جان نثار در حضور آن
محبوب پروردگار حاضر گردید حضرت ایشان بزبان گوہر فشان ارشاد
فرمودند کہ جمیع تصنیفات اکابران طریقت و تالیفات عارفان حقیقت
مملوست از توحید وجودی و ذوق و شوق و بیان مقامات عشرہ کہ عبارت
از توجہ و انابت و صبر و قناعت و زہد و توکل و رضا و تسلیم وغیرہ است
دران مندرج لیکن مقاماتیکہ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالی عنہ
تحریر فرمودہ اند ہیچکس از عارفان این معارف در سلک تحریر منتظم نکردہ
در زمین و آسمان کتابے در عرفان یزدان مثل مکتوبات قدسی آیات
حضرت مجدد نیست و ایضاً حضرت ایشان فرمودند کہ سالک را در سیر
لطیفہ قلب و نفی ذکر خفی و نفی و اثبات و تہلیل لسانی ترقی می بخشد و در
سیر عناصر ثلثہ کثرت نوافل با طول قرارت و در کمالات ثلثہ تلاوت
کلام اللہ مجید و در حقائق سبعہ خواندن درود موجب ترقیات می شود
بعد ازان در حضور کور ریاضت و عبادت آمد حضرت ایشان فرمودند کہ
بعضے اولیاء را رسوخیت بجناب حق سبحانہ از کمال زہد و ریاضت و

ترک و تجرید حاصل میشود و جمعی را قرب الهی جلشانه از کثرت عبادت میسر
میشود لیکن مقام اهل عبادت بر صاحب توکل و زهد و ریاضت عالی است
و ایضاً فرمودند که هر کرا الیقین زیاده مقام او اعلا و ایضاً حضرت ایشان
فرمودند که حضرت شاه گلشن رحمة الله علیه صاحب کشف و کرامات و زهد
و ریاضات بودند سی سال عمر در گلیم گذرانیدند و بعد از سه روز قدری نوال
میفرمودند طعام پوست خربزه و تربوز و پوست اشیا همی دیگر خوردنی موافق
هر موسم بود که در کوچه و بازار افتاده بودند آنرا برداشته پاک ساخته
میخوردند و در مسجد جامع استقامت می ورزیدند و چون شدت عطش میشد
دو سه کف آب حوض مینوشیدند و آن بسیار شور بود روزی عورت فاحشه
بحسن کمال آراسته و بجمال پیراسته از دریچه بام رو برآورده نظاره میکرد
یاران طریقه که دران مجلس حاضر بودند از ایشان عرض نمودند که این زن
را توجه فرمایند که بهدایت آید ایشان تساهلی فرمودند چون یاران مبالغه
بسیار کردند ایشان متوجه شدند بحکم خداوندی جلشانه بعد از دو سه
گهڑی آن عورت ترک لباس کرده حلق سر نموده کفنی گلیم پوشیده بحضور
ایشان آمد و توبه و استغفار نمود جرام ماسبق ساخته از ایشان بیعت نمود
و حلقهٔ بندگی در گوش اخلاص انداخت و هم دران عهد حضرت قیوم
زمان مرضی عن غیر قبله عالم خواجه محمد زبیر رضی الله تعالی عنه بودند

و مسند ارشاد و وساده هدایت از وجود باجود ایشان مزین بود
صاحب عبادت کثیره بودند بعد از نماز مغرب صلوة اوابین میخواندند
و دران ده سیپارهای کلام الله مجید قرارت میفرمودند بعد ازان حلقهٔ
رجال مینمودند و توجه میفرمودند بعد ازان در محلسرا تشریف برده حلقهٔ
نسا مینمودند و توجه میفرمودند بوقت نصف شب چند گهڑی استراحت
نموده برای تهجد می برخاستند و در صلوة تهجد چهل بار یا شصت بار سورهٔ
یسین میخواندند بعد ازان در مراقبه تا بچاشت اوقات بسر می بردند پس ازان
حلقهٔ رجال میکردند و همه روز توجه نمودن و هدایت ساختن مخلوق میفرمودند
و بعد ازان قدری قیلوله نموده برای نماز فی الزوال برخاسته بطول
قرارت در چهار گهڑی ادا میفرمودند بعد ازان ختم خواجه ها خوانده بنماز
ظهر می پرداختند بعد ازان تلاوت کلام الله نموده طعام تناول میفرمودند
و همین وقت طعام آنحضرت بود بعد از نماز عصر مشکات شریف یا مکتوبات
مذکور میشد و چون از محلسرا بمسجد تشریف می آوردند امرایان دوشالها
و مندیلهای خود از آستانه فیض نشانه تا بمسجد شریف برزمین می انداختند
تا که قدم مبارک برزمین نیفتد و اگر بعیادت مریض و یا باجابت دعوت
سوار می شدند سواری ایشان مثل بادشاهان جلوه گر بودی روزی
ایشان سوار شده بزیر جامع مسجد گذر فرمودند و حضرت شاه گلشن رحمة الله

علیه دیدند که شخصی در نالکی نشسته است و بسیار پالکیها در رکاب آن میدوند
و مجمع کثیر بزنگ غلامان گرد و پیش پالکی او هستند و انوار محیط آن نالکی اینچنین
ست که گویا از بالای نالکی تا فلک نور لیست لامع و تمام کوچه و بازار مملو
ازان نور گردیده است حضرت شاه گلشن گلیم کهنهٔ خود را از سر انداختند و
یاران خود را فرمودند که این را در آتش بسوزانید یاران عرض نمودند که سبب
چیست فرمودند که این امیر که میرود آنچنان در سواری این نور لیست که
من در گلیم خود گاهی شمه اش مشاهده نکرده ام و باد صفیکه سی سال درین
گلیم بریاضت صرف کرده ام شخصی عرض نمود که حضرت محمد زبیر هستند
ایشان فرمودند للّٰه الحمد که پیرزاده ما هستند آبروی ما باقیماند و مریدان
خود را برای استفاده بخدمت حضرت قبله عالم فرستادند و فرمودند جائیکه
حضرت ایشان تشریف دارند ما را مرید گرفتن جائز نیست و درین اثنا
ذکر ریاضات و مجاهدات اولیای متقدمین بیان فرمودند و تاسف بسیار
خوردند که از دست ما هیچ نمی آید بعد ازان بمقام شکر آمده فرمودند که افضل
آنهی درینجا اگر شخصی می آید و موافق فرمودهٔ ما کار میکند او را البته چیزها
وارد میشوند و این شعر خواندند ؎

عاشق کجا که یار بجانش نظر نکرد	آنجا حجره در نیست وگرنه طبیب هست

روز چهارشنبه نهم جمادی الآخره سنه ۱۲۳۱ ه بحضور والا حاضر

گردیدم سخنی از خطرات و وساوس طالبان بمیان آمد حضرت ایشان
فرمودند که وساوس و خطرات که بر دل می آیند چهار قسم اند شیطانی ملکی
نفسانی حقانی وساوس و خطراتیکه شیطانی باشند از جانب یسار
می آیند و ملکی از طرف یمین و نفسانی از سمت فوق که دماغ ست و
حقانی از فوق الفوق بر دل نزول میکنند و ایضاً فرمودند که حضرت
سید البشر علیه صلوة الله الملک الاکبر ارشاد فرمودند که ذلک من
کمال الایمان یعنی این آمدن خطرات مقتضای کمال ایمانست چه
هر جائیکه چیزی باشد البته خرف آمدن در وی میشود و ایضاً حضرت
ایشان فرمودند که درین طریقه شریفه از عنایت پروردگار و از توجهات
پیران کبار خطرات از دل طالبان کم میشود بعد ازان گم میشوند درون
قلب نمیروند مثل مگسها که بر آئینه می نشینند درون آئینه رفتن نتوانند
و یا خس و خاشاک که بر روی دریا میباشد در قعر آب رو نیاید همچنین
خطرات بیرون آیند و در دل نمی درایند بعد ازان از انجا هم مندفع
شده بلطیفهٔ نفس می آیند و پس از تزکیهٔ نفس بمخیله ظهور کنند و ازان
انجا نیز روند و بهیچ جا بهیچ وقت نمی آیند صاحب این مقام را
اگر فرضاً عمر نوح ارسالہ داده شود هرگز خطرهٔ غیر در دل او نیاید ٭

روز پنجشنبه دهم جمادی الآخره غلام در محفل فیض منزل حاضر

گردید حضرت ایشان ارشاد فرمودند که هر کرا الیقین زیادت است مقام قرب او
اعلی تر ست باید دانست که مقام الیقین سه اند اوّل علم الیقین ست
دوّم عین الیقین سوّم حق الیقین ست که تفصیل این در کتب مسطور ست
احتیاج ارقام ندارد و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که روزی بمزار
پُرانوار حضرت خواجه قطب الدین بختیار کاکی رضی الله تعالی عنه رفته
بودم بالله العلی العظیم خواجه را دیدم که از مزار خود بیرون آمده استقبال
من نمودند و بسیار نوازشها فرمودند ٭

روز جمعه یازدهم جمادی الآخره بحضور عالی حاضر گردیدم در آن
وقت تذکور وفات بزرگان آمد حضرت ایشان ارشاد فرمودند که جناب
والد ماجد من رحمة الله علیه طریقه شریفه قادریه داشتند چون وقت
ارتحال ایشان رسید ارشاد فرمودند که جناب حضرت غوث الاعظم
محبوب سبحانی سید عبد القادر جیلانی رضی الله تعالی عنه تشریف آورده اند
پس اشارت از دست مبارک خود کردند که این ایستاده اند حضرت
غوث الاعظم و جان بحق تسلیم شدند اللهم نور قبره و برّد مضجعه و بسیار
کرامات و خرق عادات او شان بیان فرمودند ٭

روز شنبه دوازدهم جمادی الآخره بنده بحضور فیض گنجور
حاضر گردید حضرت ایشان ارشاد فرمودند که عرضی مولوی بشارت السید

آمده بود در جواب این ارقام نمودیم که از گذشته نادم و مستغفر باشند
و آینده را اجتناب لازم شناسند و علی الدوام مشغول یاد الهی
باشند هم درین اثنا شخصی عرض نمود که حضرت ایشان برای من
چیزی ارقام فرمایند حضرت ایشان این آیهٔ کریمه نوشتند قُلِ اللّٰهُمَّ
ثُمَّ ذَرْهُمْ و تفسیر آن نیز برین نهج قلمی نمودند که تفویض امور جزئی و
کلی بحضرت الله سبحانه باید کرد و از تدبیر و معاش و فکر آن هیچ نباید فرمود
و تعلقات ماسوی الله را بگذارد و امور خویش را با و تعالے بسپارد

سپردم تو مایهٔ خویش را	تو دانی حساب کم و بیش را

روز یکشنبه سیزدهم جمادی الآخره بحضور فیض گنجور حاضر
گردیدم حضرت ایشان ارشاد فرمودند که متصوفین متقدمین فرموده اند
که راه الهی جل و جلاله دو گام ست گامی بیرون هستی خود زدن و بگام
دیگر بخدا پیوستن ست و حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه فرموده
اند که راهی که ما در صدد قطع آنیم هفت گام ست دو گام بعالم
خلق تعلق دارد و پنج گام بعالم امر اول که سالک در عالم امر قدم میزند
تجلی افعالی رو میدهد که عبارت از فنای قلبی ست و بگام دوم تجلی
صفات شهوتیه که عبارت از فنای روحی ست و بگام سوم تجلی شیونات
ذاتیه الهیه که عبارت از فنای سری ست و بگام چهارم تجلی صفات

سلبیہ الصیہ کہ عبارت از فنا خفی ست و بگام پنجم شان جامع الٰہی
کہ عبارت از فنا را خفی ست و دو گام کہ تعلق بعالم خلق دارد و گام
اوّل فنا لطیفہ نفس ست و گام دوم فنا لطیفہ قالب بعد ازان حضرت
ایشان ارشاد فرمودند کہ تا بہ اینجا کہ قطع لطائف سبعہ میشوند نصف
راہ سلوک طریقہ شریفہ مجددیہ طی میشود و نصف دیگر کہ باقی ست ازین
نصف اول بمراتب وسیع تر و عالی تر ست و آن عبارت ست از کمالات
ثلثہ و حقائق سبعہ کہ تفصیل آنہا در مکتوبات قدسی آیات حضرت امام
ربانی رضی اللہ تعالی عنہ مفصلاً و مشروحاً مسطور ست ۔

روز دوشنبہ چہاردہم جمادی الآخرہ

بخدمہ بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشان دران وقت
بر سر کلام مجید می فرمودند و دُر در غرر معانی را برشتہ تحقیق
و تدقیق انتظام میدادند شخصی عرض نمود کہ وقت حضرت
ایشان از حضرت مولوی عبد العزیز صاحب زیادہ ہست
حضرت ایشان فرمودند کہ تو بہ ایشان بحر علم و دریای بیانند
ز گل گلدستہ مہیا می سازند و من از گل غنچہ میکنم ۔

روز سہ شنبہ پانزدہم جمادی الآخرہ

غلام بحضور آن قبلہ انام حاضر گردید حضرت ارشاد فرمودند کہ روزی حضرت شاہ گلشن رحمۃ

علیه نشسته بودند ناگاه مردے ذمی از در در آمد ایشان برای تعظیم او سر و قد
برخاستند مردمان متحیر ماندند بعد ازان ایشان از آن مرد ذمی پرسیدند
که از تو بوئی مرشد من می آید آنمرد عرض کرد که نزد من هیچ چیز نیست الا
کتابے ایشان کتاب را کشاده دیدند در وسطر چند از دست خط خاص
حضرت مظهر اسرار سرمد حضرت شیخ عبدالاحد رضی الله تعالی عنه متحرر بود
و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که روزی مولوی رفیع الدین صاحب مدظله العالی
تعالے کتابے میخواندند من نیز دران مجلس حاضر بودم ناگاه انوار و برکات
بسیار آمدند گفتم که از خواندن این دو سطر فیضی کثیر وارد شد مولوی صاحب
فرمودند که این دو سطر نوشته حضرت عبدالاحد اند و ایضاً حضرت ایشان
فرمودند که روز دیگر هم برین نهج واقع شد گفتم که فیضی بنوع دیگر آمد مولوی
صاحب فرمودند که این سطور محررهٔ حضرت شاه ولی الله اند رحمة الله علیه
راقم گوید عفی عنه که اولیاء الله گلهای باغ وحدت اند هر گلی را بوئے
علیحده و رنگے جدا عطا فرموده است هر کسی را که قوت شامه داده اند
تمیز در رنگ و بو مینماید و این همه رنگ ظهور آن بیرنگ ست که در هر گلے
برنگ دیگر جلوه گر گردیده است عاشق شیدا هر رنگے که می بیند رنگ بیرنگ
می شناسد و هر بوئی که می بوید بوی محبوب حقیقی دران میجوید ناچار بیرنگ
بلبل از جام بیقراری مُل مینوشد و در غل میکوشد ۔

روز چهارشنبه شانزدهم جمادی الآخره بنده در حضور سراج
نور حاضر گردید دران وقت مردمان غزنوی و بخاری در حضور
پرنور حاضر بوده رخصت خواستند حضرت ایشان ارشاد فرمودند که از شما
یک کس در ینجا باند و چند مدت استقامت ورزد که تا نسبت باطنی پیدا کرده
راهی بوطن خود گردد و شیخ گل محمد غزنوی هم دران مجلس حاضر بودند حضرت
ایشان فرمودند که گل محمد را به بینید که پیر بخارا شده است و اینجا آمده بود
و کلام الله مجید هم نخوانده بود از تفضلات الهی جلشانه و عنایات پیران
کبار رضی الله تعالی عنهم اجمعین در چند مدت کلام الله مجید ختم کرده و علم
فقه تحصیل کرد و نسبت باطن بقوت تمام پیدا ساخت و خرقهٔ خلافت از من
گرفته در بخارا شریف پیری شده و هدایت دارشاد بمردمان آن دیار مینماید
بعد ازان حضرت ایشان این شعر خواندند ؎

بنشین بگدایان در دوست که هرکس	بنشست باین طائفه شاهی شد و برخاست

روز پنجشنبه هفدهم جمادی الآخره در محفل خصوصی منزل حاضر گردیدم
حضرت ایشان ارشاد فرمودند که چون نفس مطمئنه میگردد و از خصائل
رذائل بحسنات میگردد ع شاهی شده بر تخت صدر مینشیند ؎
و این حالت بعد از قطع دائره ولایت کبری که متضمن سه دوائر و یک
قوس ست میسر میشود و شرح صدر بحصول می انجامد و نظری بدیهی میگردد

واستدلالی کشفی که فنای نفس عبارت از انست بعد ازان حضرت ایشان
فرمودند که کمال باین فنا بعد از مدت مدید حاصل میشود حضرت خواجه باقی
باللہ رضی اللہ تعالے عنه فرموده اند که سالکے که تا چهل سال خلوت
اختیار کند و هر روز بر چهل هزار بار اسم ذات و نفی و اثبات مداومت نماید
در آن وقت بکمال فنا میرسد و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که حضرت
ایشان شهید نور اللہ مرقده المجید ارشاد میفرمودند که سی سال خدمت
پیران کبار نمودم چهار سال بخدمت حضرت مظهر انوار سبحانی سید نور محمد
بدایونی رسیده توجه گرفتم و شش سال بعد از انتقال ایشان بمزار پر انوار
حاضر شدم بعد ازان بخدمت عارف باللہ حضرت حافظ سعد اللہ علیه
رحمة اللہ رفتم دوازده سال بخدمت آن مرشد باکمال گذرانیدم پس از
انتقال ایشان بخدمت مفخر زاهدو عابد حضرت شیخ محمد عابد رضی اللہ تعالے
عنه آمدم ده سال بتوجه شریف ایشان مستفیض شدم بعد از وفات
شریف ایشان سی سال شده اند که باشغال و اذکار و حلقه و مراقبه
مشغولم و مردمان را بیعت و هدایت مینمایم پس الحال که شصت سال
دین راه گزرانیده ام فنا قلبی بتمامیت و اکملیت میسر گردیده است
و تعلق علمی و جهی کما ینبغی در دل نمانده است و خود را مرده می یابم از
هستی نامی و از خودی نشانی نمانده است مردمان که نزد من می آیند

وسلامی میکنند و پیام دیگران میرسانند میدانیم که من مرده ام ایشان بقبر
می آیند و سلام میکنند و کلام میگویند و پیام میرسانند چون بار دیگر میگویند
من بقبور در خود نظر میکنم میگویم که شاید من زنده ام و ایضاً حضرت ایشان
فرمودند که جناب قیوم زمان خلیفه رحمان قطب شام وروم حضرت ایشان
عروة الوثقی خواجه محمد معصوم رضی الله تعالی عنه میفرمودند که مردمان بکلمه
طیبه اشتغال دارند و لا اله الا الله که میگویند بجای الا الله الا انا تحقق میشود
تا وقتیکه فنای نفس که عبارت از شکستگی انا ست حاصل نیست بجای
الا الله الا انا ست و هم حضرت ایشان عروة الوثقی خواجه محمد معصوم رضی الله
تعالی عنه نوشته اند که روزی من بسیار تضرع و زاری بجناب باری
عز اسمه بجهت فنای انا نمودم مشاهده کردم که بسیار زنار ها از گردن نفس
من بدر می آیند و می شکستند بعد ازان بخدمت حضرت والدی و مرشدی
مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه حاضر شده اظهار این واقعه ساختم حضرت
والدی فرمودند که تا هنوز فنای کامل نگردیده بعد از مدت مدید اتفاق
طواف بیت الله افتاد در انجا از فضل او سبحانه جل شانه حصول این
دولت عظمی و موهبت کبری نقد وقت گردید لله الحمد و المنة که بعد از
حصول این سعادت در کلمه لا اله الا انا که گرفتار بودم بیرون آمده بکلمه
طیبه لا اله الا الله مشغول گشتم ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء والله

ذوالفضل العظیم بعد ازان حضرت ایشان فرمودند که برای تبدیل اخلاق
رذیله وصفات بشریت ورفع انانیت تکرار کلمه طیبه وکثرة ذکر باید نمود
هرگاه که انوار الهی جلشانه غالب آمد البته در اخلاق واوصاف سالک شستگی
حاصل خواهد شد آیه کریمه اِنَّ الْمُلُوْكَ اِذَا دَخَلُوْا قَرْيَةً اَفْسَدُوْهَا وَجَعَلُوْٓا
اَعِزَّةَ اَهْلِهَآ اَذِلَّةً اشاره فرمایا نیمعنی ست ؛

روز جمعه هیجدهم جمادی الآخره حاضر حضور گردیدم حضرت ایشان
عزیزی را مخاطب ساخته فرمودند که آیه شریفه رِجَالٌ لَّا تُلْهِيْهِمْ تِجَارَةٌ وَّ
لَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ اشاره بدوام ذکر قلبی دارد و در کریمه فَاذْكُرُوا اللّٰهَ
قِيَامًا وَّقُعُوْدًا وَّعَلٰى جُنُوْبِكُمْ نیز امر بهمین ذکر قلبی مفهوم میشود چه ذکر قلبی
هر وقت می شود و ذکر لسانی علی الدوام تعسر میدارد درین اثنا اخوانصاحب
معروض ساختند که اگر بزرگے در حین حیات خود خلیفهٔ خود کسی را مقرر نساخت
وبعد از فوت او مشائخ وقت شخصی را بجای آن بزرگ نشاندند وخرقه و
کلاه آن بزرگ او را پوشانیدند دران شخص برکتے ونسبتے پیدا می شود حضرت
ایشان ارشاد کردند که بلے چنین ست بعد ازان نقل فرمودند که بزرگے
وفات یافت وکسی را خلافت در حین حیات خود نداده بود مردمان مجتمع
شده بعد از انتقال آن بزرگ جبه ودستارش شخصی را پوشانیدند فی الحال
احوال آن شخص مثل احوال آن بزرگ گردیده بهمون مراتب ترک وتجرید رسید

وایضاً حضرت ایشان فرمودند که بزرگے بوقت انتقال وصیت نموده
بود که بعد از من بروز چهلم که اجتماع مردمان خواهد شد طائری از غیب می آید
پس بر سر کس که بنشیند خلیفهٔ من ست حاضران از استماع این واقعه
متحیر شدند اقضای الٰهی جلشانه بعد از واقعه آن بزرگ بروز چهلم همون
واقعه در پیش آمد که طائرے از آسمان پرواز نموده در مجمع مردمان آمده بر
فرق شخصے بازاری اهل حرفه نشست مردمان دیدند که این شخص قابل
خلافت و لایق اجازت طریقه نیست لیکن بموجب فرمودن آن بزرگ
آن شخص را گفتند که خرقه خلافت ترا وصیت نموده اند آن شخص گفت که
من مرد بازاری ام لیاقت این امر ندارم آخر الامر بگفتن همه صاحبان
شرف خود فهمیده گفت که من در بازار رفته داد و ستد گذاشته از مردمان
اهل معامله انقطاع نموده می آیم پس آن شخص در بازار رفته انفصال معاملات
کرده آمد و خرقه و دستار آن بزرگ پوشید حق تعالی همون وقت
از نسبت باطنی سرفراز نموده و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که شاه
عبد الرحمن قادری مردی بزرگ بودند و در ترک و تجرید قدم راسخ داشتند
اکثر اوقات برگاوی سوار میشدند چهارنان و پارچه پنبه بالای سر خود
می بستند و جهلنگه چهارپائی بجای لباس می پوشیدند خرق عادت
بسیار از ایشان صادر می شد بعد از وفات ایشان فرزند ایشان بجاے

ایشان نشستند رجوع مردمان بطرف ایشان شد شاه حسین نام مردی
از مریدان شاه عبدالرحمن رحمة الله علیهما در وقتیکه مجمع بسیار بخدمت
پیرزاده نشسته بود آمده عرض نمود که اگر تبرک جهانگیر ملبوس شد من بمن
عنایت شود امیدوارم و این سخن را چند بار تکرار کرده مردمان گفتند که این
مرد دیوانه است که جهانگیر را می طلبد خیر بگیرد شاه حسین همونوقت آن جهانگیر
را که بهتر از خلعتهای فاخره دانسته در بر خود پوشیده همونوقت توجه جمیع مردمان بطرف
او شده و قائم مقام پیر خود شدند بعد ازان در حضور پر نور مذکور حلیهٔ مبارک جناب
محبوب کبریا سید هر دو سرا احمد مجتبی محمد مصطفی علیه و علی آله من الصلوات
اتمها و من التسلیمات اکملها آمد حضرت ایشان این شعر فرمودند ؎

بصورتیکه توئی کمتر آفریدخدا	ترا کشیده و دست از قلم کشید خدا

بعد ازان ارشاد فرمودند که شعر دیگر هم یاد آمده است لیکن خواندنش
تقاضای ادب نیست پس نگفتن بعضی حاضران مجلس خواندند و آن اینست ؎

تو باین جمال و خوبی چو بطور جلوه آئی ارنی بگوید آنکس که بگفت لن ترانی

روز شنبه نوزدهم جمادی الآخره حاضر حضور گردیدم درین اثنا
ذکر شبهائیکه بعضی عزیزان بر کلام حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی رضی
الله تعالی عنه نموده اند آمد حضرت ایشان ارشاد کردند که فضیلت پناهی
مولوی سید محی الدین رحمة الله علیه از گزیده اصحاب و زبده احباب

حضرت ایشان شهید رضی الله تعالی عنه بودند از زبانی مولوی فخر الدین
چشتی رحمة الله علیه نقل میکردند که مولوی صاحب مرحوم میفرمودند که جواب
اعتراضات چنانچه حضرت مجدد خود در مکتوبات شریف قلمی فرموده انداز
هیچکس نخواهد شد بعد ازان فرمودند که میدانی که مولوی غلام محی الدین کدام
شخص بودند بزرگی بودند جنیدی صبر و توکل و قناعت و ریاضت ایشان
مانند جنیدیان بود و گویا که از خانقاه حضرت سید الطائفه جنید قدس سره
بودند مردمان میگفتند که حضرت مرزا صاحب و قبله چرا پیش ایشان نمی آیند
ایشان میگفتند که مردمان عقلی ندارند از بیزادگی چه می شود - ایشان
از فرزندان حضرت غوث الاعظم بودند مولوی باب الله صاحب مرحوم
که استاد ایشان بودند اراده کردند که در بغداد شریف حاضر شوند حضرت
غوث پاک رضی الله عنه در واقعه با ایشان ارشاد کردند که پیش شما فرزند
من غلام محی الدین حاضر است حاجت آمدن اینجا نیست ؛

روز یکشنبه بیستم جمادی الآخره غلام بحضور پر نور آنقبله انام حاضر
گردید حضرت ایشان از درگاه خداوندانه بر آداب فدویانه این عاصی
پر معاصی از کمال الطاف فرموده ارشاد کردند دو روز شده است که
توجه بر لطیفه نفس این شخص کرده ام انوار لطیفه مذکور از جبین این از دور
ظهور میکنند باز حضرت ایشان فرمودند که سبحان الله عجب عنایات

جناب مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالے عنہ ست کہ در ہر مقامیکہ توجہ میکنم انوار آنمقام ہمونوقت بر سالک وارد میشوند این ہمہ عنایات پیران کبارست رضی اللہ تعالے عنہم اجمعین ٭

روز دوشنبہ بست ویکم جمادی الآخرہ فدوی بمحفل فیض منزل باریاب گردیدہ بشرف دیدار فیض آثار حضور والا مستفیض گشت حضرت ایشان خطاب مستطاب باین شکستہ دل خستہ فرمودہ ارشاد کردند کہ در نسبت علیہ بہر یکے کمال رو میدہد و این ہمہ اذواق و اشواق منوط بولایت قلبی اند و ایضاً حضرت ایشان فرمودند کہ درین طریقہ شریفہ نقشبندیہ ذکر شرط ست و نگہداشت خواطر و وقوف قلبی و بازگشت شرط و توجہ مرشد ہم رکن ست اعظم از ارکان این راہ ۔ بعد ازان در حضور مذکور آمد کہ حضرت علی رضی اللہ تعالی عنہ فرمودہ اند کہ جمیع علوم در بار بسم اللہ مندرج اند بلکہ در نقطہ با حضرت ایشان این بار عے خواندند ٭

رباعی

دل گفت مرا علم لدنی ہوس ست	تعلیمم کن اگر ترا دسترس ست
گفتم کہ الف گفت دگر گفتم ہیچ	در خانہ اگر کس ست یکحرف بس ست

راقم گوید عفی عنہ کہ مندرج شدن جمیع علوم در نقطہ ظاہرا بایں معنی نیز میتواند شد کہ ہر خطی کہ کشیدہ شود مبدا او نقطہ بود بلکہ مبدا چہ ہمون

نقطه بود که چون کشیده شود صورت خط می شود پس علم عبارت از
خط ست که مندرج ست در نقطه - بعد ازان در حضور مذکور مجاهدات و
ریاضات و ترک و تجرید آمد حضرت ایشان فرمودند که از مایان هیچ کاری
نمیشود در روز کلامها میکنم و در شب می خسپم درین راه در شب بیدار بودن
ست و خموش از گفتار شدن ست قلت طعام و خلوت از انام می باید تا
دری از معرفت بگشاید پس این شعر خواندند ؎

جان بده و جان بده و جان بده	فائده در گفتن بسیار چیست

روز سه شنبه بست و دوم جمادی الآخره بحضور والا حاضر
گردیدم در آنوقت درس مکتوبات قدسی حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه
بود نوشته بودند که در ابتدای مراقبه احدیت مسمی بهم مبارک الله می
کنند که جامع جمیع صفات کمال و منزه از نقصان و زوال ست نه لحاظ
صفات که الله سمیع ست یا بصیر یا علیم ست یا قدیر پس مولوی شاه
محمد عظیم صاحب عرض نمودند که لحاظ سمع و بصر و علم و قدرت و غیره نساختن
چه وجه دارد حضرت ایشان ارشاد فرمودند که درین مراقبه ذاتیکه جامع
جمیع صفات ست ملحوظ می نمایند نه لحاظ صفتی از صفات چرا که از ذات
که مقصود بالذات ست بسوی صفات که مقصود بالعرض توجه نمودن
از مقصود حقیقی بمطلوب عرضی میل ساختن ست ؎

روز چهارشنبه بست وسوم جمادی الآخره در محفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشان ارشاد فرمودند که ذاکران محبوب حقیقی و عابدان مطلوب تحقیقی که لیل و نهار در یاد پروردگار مصروف اند و شب و روز در عبادت آن شمع دل افروز مالوف میفرمایند که لیرین الله ما اذکره - آه صد آه که ما در فکر طعام و شراب مشغولیم پس مرا باید گفت لیرین الله ما آکل و اشرب - بعد ازان در حضور مذکور فقیر آمد حضرت ایشان ارشاد فرمودند که الفقیر من خلا عن المراد الا من خلا عن الزاد - بعد ازان در حضور مذکور صبر و قناعت آمد حضرت ایشان فرمودند که حضرت خواجه ناصر رحمة الله علیه کمال صبر و قناعت داشتند و کوه تمکین بودند فاقه ها میکشیدند و از جای خود نجنبیدند بر هر دو زانوی خود رسن بسته بر خاک می نشستند که خیال برخاستن نیاید و مدام از جناب حق جل و علا التجا می نمودند که الهی اگر من از بنی فاطمه ام فاقه از خانه من بدر نرود مرا فراخی رزق میسر نشود حضرت خواجه میر درد که پسر ایشان بودند میفرمودند که مرا در تمام عمر یک و نیم فاقه میسر شده است یکی بست و دو روزه و دیگری که نیم بوده پانزده روز بود سبحان الله عجب نعمتیست فاقه کشیدن هر کرا میسر آن باشد که صفت صمدیت مظهر میکند و در اینجاست که شب فاقه را لیلة المعراج صوفی گفته اند بعد ازان در حضور مذکور توحیده وجود آمد حضرت

ایشان فرمودند که مقوله محی الدین ابن عربی ست العالم اعراض مجتمعة فی
عین واحدة و صوفیان دیگر که قائل بهمه اوست اند کلمات و تلفظات ایشان
در ظاهر مخالف شریعت معلوم میشوند و احوالا تیکه مکشوفات حضرت محبوب
سبحانی مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه و توابعان ایشان هستند
ظاهر شریعت آراسته و باطن بطریقت پیراسته اند قول ایشان ست که
معارفیکه سر مو مخالف شرع شریف باشد بجوے نخرند و نسبتے که از ذکر
خفی و وقوف قلبی حاصل میشود و آن حضور و آگاهی و جمعیت ست اعتبار
میسازند و اکابران طریق دیگر احوالیکه از ذکر جهر و سماع بحصول می انجامد
معتبر میدانند و این بزرگواران آنرا غیر معتبر میشمارند لهذا متصوفان دیگر
معترض بر مکشوفات ایشان هستند الحق که معارف ایشان از فهم افهام
اعلا هستند و از درک ادراک بالا ؛

روز پنجشنبه بست و چهارم جمادی الآخره بنده بحضور والا حاضر
گردید حضرت ایشان از شاد فرمودند که سبحان الله عجب فیض و برکات از
خواندن حدیث شریف نبوی علی صاحبها الصلوة والتحیات ظهور میکنند
افسوس که مردمان چشم بصارت از دیدن این برکت دوخته اند فردا چند
احادیث در مناقب صحابه کرام رضی الله تعالی عنهم اجمعین خوانده شد
من مشاهده نمودم که جسم را از غسل زیاده تر طهارتے حاصل شد و

دل را از تصفیه عالی تر لطافتی شامل گشت بعد ازان فرمودند که من هر روز
در خیال خود در مدینهٔ منوره حاضر شده بطواف روضهٔ شریفه مشرف میشوم
و غبار مرقد مطهر بعین آرزو از جارو ب مژگان صاف می نمایم و خاک پاک را
کحل دیدهٔ خود میسازم و بطواف قبهٔ منورهٔ جان می بازیم گاهی بدان
آستان جان بخش میبوسم و گاهے بران خاک حیات ده جبین میمالیم
آه صد آه ؎

کفِ پا بهر زمینی چو رسد تو نازنین را	بلبِ خیال بوسم همه عمر آن زمین را

بعد ازان ارشاد فرمودند که احوالم مثل شعر حضرت ایشان شهید نور الله
مرقده المجید ست که فرموده اند ؎

اگر چه طاقتِ یک گردش نگاهم نیست	خدا کند همه نازش بجان من باشد

و ایضاً فرمودند که عاشق شیدای طواف کوچهٔ دلربا چون در ظاهر بار
نمی یابد در خیال بجا می آرد که ما مهجور از درگاه یار یم و دور از طرف آن
جو اریم هر بار آه شرر بار بزبان می آید و می سوزاند و هر ساعت نالهٔ پر حرارت
سر می کشد و جان را آتشی میدهد ؎

بنامه که به لیلی خیال مجنون برد	بآن کرشمه که لیلی برو نمود نثار

تصور فخر غمزه اش بر دل کشتگان مفارقت زخمهای نو نشان میزند
و خیال شمشیر نازش بر سینهٔ ماتم زدگان مهاجرت جراحت میدهد چون

بوقت چاشت از روز مسطور بنده در حلقه حاضر گردید اتفاقاً درمیان حلقه جائے باقی نمانده بود بنده پس پشت فقرائیکه بهتر از صدر نشینی محفل اضفیا است نشست حضرت ایشان بلطف این کمترین درویشان نگاهی فرموده این شعر بزبان مبارک خواندند ؎

فریضه است ترا آمدن بدرگه دوست	اگر درون ندهد بار آستان در یاب

بعد ازان باخو انصاحب متوجه گردیده پرسیدند که امروز بروز لعامی حاضران حضور کدام کیفیت فائز ست ایشان عرض کردند که کیفیت شکست و نیاز بسیار ظاهر ست حضرت ایشان فرمودند که امروز چونکه شب عرس مبارک حضرت خواجهٔ خواجگان پیر پیران الفانی عمن سوا الله خواجه باقی بالله رضی الله تعالی عنه است برکات بسیار و نسبت شریفهٔ آنحضرت جهانرا گرفته و چرا چنین نباشد که چهارم حصهٔ امت محمدیه مرید ایشان ست و این مصرع بزبان مبارک خواندند ع دل شکسته بود گوهر خزینهٔ ما ؎

بعد ازان فرمودند که اکثر اوقات همه وجود خود را مردمک دیدهٔ تصور نموده سجدهٔ جناب باری ادا مینمایم و گاهی از فواد الفواد خود سجدها بجا می آرم و بخیال خود کثرت این سجدات میکنم تا بحدیکه از خویش نامی نشانی نمی گذارم باز خود را زنده تصور نموده این عمل بجا می آرم ثم الی ماشاء الله تعالے ؎

روز جمعه بست و پنجم جمادی الآخره فدوی بمحفل فیض منزل حاضر گردید حضرت ایشان ارشاد فرمودند که اکثر عشاقان جناب محبوب وطلابان دیدار مطلوب که وفائی ندیده اند وجفائی کشیده اند از خنجر الم مقتول گشته واز نشتر غم مجروح شده اند میگویند که ؎

جز ترک عشق یار ستمگار چاره نیست	آخر دلست جان من این سنگ خاره نیست

لیکن ما نمیگوییم که این کلام کمال بے ادبانه وسخن نهایت گستاخانه است ما حسن مطلع این غزل البسته میخوانیم ؎

روی عرق فشان تو گر دینچنین مرا	تقصیر آفتاب وگناه ستاره نیست

بعد ازان فرمودند که مراد از روی ذات محبوب است واز عرق صفات وشیونات حاصل آنکه مرا بے سروسامان خانه ویران شکسته بال مضطرب حال دل بریان چشم گریان سینه کوبان آه بلب سرگرم مجلس بے تاب دل وجان طپیده جیب وگریبان دریده نیست الم جلیس ما نم عشق آن محبوب که هردم وهر لحظه بتجلی دیگر متجلی میشود وبصفت دیگر ظهور مینماید ساخته است تقصیر گردش آفتاب وبرگشتگی ستاره نیست که منجمان سعادت ونحوست را بر گردش سبع سیارات موقوف ساخته اند ؛

روز شنبه بست و ششم جمادی الآخره غلام بحضور فیض گنجور حاضر گردید حضرت ایشان شخصی را مراقبه اقربیت تلقین فرموده اند

عبارت ست از لحاظ معنی کریمه نحن اقرب الیه من حبل الورید
روز یکشنبه بست و ہفتم جمادی الآخره بحضور پر نور حاضر
گردیدم حضرت ایشان پرسیدند که تو بر تخت شریف حضرت قبله عالم علی
سیر خواجه محمد زبیر رضی الله تعالی عنه بودی نسبت ایشان معلوم کردی
عرض نمودم که نسبت شریفهٔ ایشان اینقدر ظهور میگیرد که گویا مرا بآسمان
میبرد از هر سنگریزهٔ آنجا بجای نار نوری بجلوه ظهور مییابد و طور هر شجر
آن مقام برنگ شجرهٔ طور بنظر می درآید و هر نخل آن مکان بجای بار محبت
باریتعالی عطا میفرماید خاکش همه ذرّه ذرّه نور ست حضرت ایشان فرمودند
سبحان الله چه گفته شود و گوهر وصف ایشان چه سفته شود ؛

روز دوشنبه بست و هشتم جمادی الآخره فدوی بحضور آن
محبوب سبحانی قیوم زمانی حاضر گردید حضرت ایشان صرف توجه فرمودهٔ
رخصت کردند ؛

روز سه شنبه بست و نهم جمادی الآخره بمحل فیض منزل حاضر
گردیدم حضرت ایشان ارشاد فرمودند که شخصیکه بطور اقعامی نشیند بشکل
لفظ محمد می شود علی صاحبها الصلوٰة والسلام باین نهج که سر بصورت میم و
کتفین بصورت حا و کمر برنگ حلقهٔ میم ثانی و ساقین بشکل دال میگردد
باین وضع نشسته مراقبهٔ اسم مبارک آنحضرت صلی الله علیه وسلم می کنند

بسیار فیض وارد میشود و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که بوقت ذکر قلبی
خیال باید کرد که فیض تجلی افعالیکه از قلب مبارک سید بشر علیه صلوة الله
الملک الاکبر بقلب حضرت آدم ابوالبشر علیه السلام رسیده است بر دل
من می آید و در ذکر لطیفه روح تصور کند که فیض تجلی صفات ثبوتیه الهیه که
از روح مبارک سید عالم صلی الله علیه وسلم بروح حضرت نوح و حضرت
ابراهیم علی نبینا و علیهما الصلوة والتسلیم رسیده است بلطیفه روح من
فائز می شود و در وقت ذکر سر خیال نماید که فیض شئونات ذاتیه الهیه که از
لطیفه سر مبارک حضرت سید العالمین علیه افضل صلوات المصلین بسر حضرت
موسی کلیم الله علی نبینا و علیه صلوة الله رسیده است در لطیفه سر من
می آید و در وقت ذکر لطیفه خفی خیال نماید که فیض تجلی صفات سلبیه الهیه
که از لطیفه خفی حضرت سرور هر دو سرا علیه صلوة الله الملک الاعلی بلطیفه
خفی حضرت عیسی علی نبینا و علیه الصلوات اتمها و اکملها رسیده است
بلطیفه خفی من وارد میشود و در ذکر اخفی لحاظ باید کرد که فیض شان جامع
الهی از لطیفه اخفی جناب خاتم پیغمبران علیه صلوات الله الملک المنان
بلطیفه اخفی من ظهور میکند ازین مراقبات بسیار ترقی در نسبت میشود
و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که بوقت ذکر هر لطیفه از لطائف که میکنند
همون لطیفه مرشد خود و لطیفه مرشد مرشد خود تا جناب آنحضرت علیه التحیات

بشکل انیها مقابل لطیفهٔ خود تصور کرده فیض لطیفهٔ شریفه حضرت سید البشر علیه صلوات الله الملک الاکبر بواسطه آن آئینه ها در لطیفه خود اخذ مینماید۔ بعد ازان حضرت ایشان ارشاد فرمودند که طالب را باید که هر لحظه و هر لمحه در خیال وصل مطلوب خود باشد و انتظار جلوهٔ او کشد پس آهی از دل فیض منزل خود کشیدند و فرمودند که مناسب حال ما مضطربان فراق یار و بیقراران اشتیاق نگار این ابیات درد آلود و این اشعار غم آلود هستند ؎

زگرمی های دوشین تو امشب یاد میکردم	سپند آسا ز جا می جستم و فریاد میکردم
فریب خویش میدادم که اینک یار می آید	بهر آواز پائے خاطر خود شاد میکردم

بعد ازان مذکور حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه آمد حضرت ایشان ارشاد فرمودند که هر کمالیکه در نوع انسان ممکن الوقوع ست در ایشان جلوهٔ ظهور یافته است مگر نبوت که ختم گردیده است بنخاتم الرسل علیه من الصلوات اتمها ایشانند مطلع جمال پیغمبر و مظهر کمال سید البشر علیه صلوات الله الملک الاکبر

هر لطافت که نهان بود پس پردهٔ غیب	همه در صورت خوب تو عیان ساخته اند
هر چه بر صفحهٔ اندیشه کشد کلک خیال	شکل مطبوع تو زیباتر ازان ساخته اند

روز چهارشنبه غرهٔ رجب المرجب بنده بحضور فیض گنجور حاضر گردید حضرت ایشان را در عرس حضرت مودود چشتی رحمة الله علیه مشائخی طلبیده بود حضرت ایشان فرمودند که ما در جائیکه مجلس سماع و وجد و تواجد باشد

هرگز نزدیم اگرچه فاتحهٔ بزرگے از بزرگان دین باشد بعد ازان ارشاد فرمودند
که خداوندکه از ما چه خطائے صادر شده که علی الصباح در مجلس بدعت طلب
نمودند واز بخت که مارا مرد فقیر دانسته در مجلس فقرا طلبیدند بسیار خوش شدیم
بعد ازان ذکر در نسبت اویسیت افتاد حضرت ایشان فرمودند که هرکه نسبت
اویسیت پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم یا بزرگی طلب نماید باید که هر روز در خلوتے
رفته دوگانه ادا نماید و فاتحهٔ آن بزرگ خوانده متوجه روح آن بزرگ بنشیند
در چند روز این نسبت شریفه ظهور خواهد نمود یا بعد از نماز عشا بخیال خود
دستهای مبارک سرور عالم صلی الله علیه وسلم بدست خود گرفته بیعت نماید
و بگوید یا رسول الله بایعتک علی خمس شهادة ان لا اله الا الله وان محمدا
رسول الله واقام الصلوٰة وایتاء الزکوٰة وصوم رمضان وحج البیت
ان استطعت الیه سبیلا همچنین عمل هر شب نموده باشد

روز پنجشنبه دوم رجب المرجب سنه ۱۲۳۱ھ غلام بحضور آن هادی
خاص و عام حاضر گردید حضرت ایشان ارشاد فرمودند که طالب متوسط الاستعداد
بتوجه مرشد کامل مکمل در عرصه ده سال سلوک این طریقهٔ شریفه مجددیه
باتمام میرساند شخصی عرض نمود که خصائل رذائل مبدل بحسنات گردیدن
ممتنع الوقوع معلوم میشوند حضرت ایشان فرمودند که خصائلیکه در جبلت
انسان افتاده اند رفتن آن خیلے دشوار است ورای آن تا سالک

تخلقوا باخلاق الله نگردد از زمرهٔ پیران طریقه در شمار نیاید بعد ازان در
حضور ند کور شناختن نسبت آمد حضرت ایشان ارشاد فرمودند که حق سبحانه
جل شانه مرا چنان ادراکی و وجدانی عطا فرموده است که تمام بدن من حکم قلب
پیدا کرده است از هر جانبے که شخصی می آید از مقابل روی آید یا از پس پشت
یا از یمین یا از یسار احوال نسبت باطن او معلوم میکنم و اعیانا می بینم ٭
روز جمعه سوم رجب المرجب بنده بحضور فیض گنجور حاضر گردید حضرت
ایشان مولوی شیر محمد و مولوی محمد عظیم سلمهما الله تعالے را توجه بعناصر
ثلثه سوای عنصر خاک میکردند و فرمودند که در اینجا مراقبه مسمای اسم الباطن
میکنند که مبدء فیض مسمای اسم الباطن است و مورد فیض عناصر ثلثه و
در اصطلاح حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه این مقام را ولایت علیا
میگویند بعد ازان حضرت ایشان فرمودند که چنانچه مراقبه مسمی الباطن اینجا
میکنند بهمین نهج مراقبه اسم الظاهر در لطائف سبعه میکنند که مبدء
فیض در ان جا مسمی الظاهر و مورد فیض لطائف
سبعه است اگرچه این مراقبه اسم الظاهر
حضرت ایشان شهید نور الله مرقده المجید مرا تلقین نفرموده اند لیکن از
مکتوبات شریف حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه معلوم می شود
که این مراقبه در اینجا میفرمایند و من بعضی طالبان را تلقین میکنم چنانچه

میان ابوسعید صاحب را اسعد اللہ سبحانہ فی الدارین تلقین کردہ بودم و
حضرت ایشان این بندہ لاشی را ہم تلقین فرمودہ بودند

روز شنبہ چہارم رجب المرجب بحضور پرنور حاضر گردیدم حضرت ایشان
فرمودند کہ شکر عنایات الٰہی بنعمات نامتناہی کہ در باب من نالائق صادر
می شوند بچہ زبان ادا نمایم کہ مردمان برای طلب حق جل و علا از بغداد و
قسمر و بخارا و تاشقند در نیجا می آیند و از نسبت نقشبندیہ مجددیہ مستفیض
می شوند موافق استعداد خود ہر کسی فیضی میگیرد من چہ ام اینہمہ عنایات حضرت
ایزد رحمان بواسطۂ توجہات جناب مرزا جان جان شا لمحال این کمینۂ
درویشان ست الحق کہ ؎

گر بر تن من زبان شود ہر موئے	یک شکر تو از ہزار نتوانم کرد

بعد ازان فرمودند کہ دید قصور من اینست کہ سنگے کہ بخانۂ من می آید
میگویم کہ الٰہی من چیستم کہ مقربان ترا وسیلہ نجات خود گردانم بہر این سنگ
کہ از مخلوقات ست گناہان مرا بیامرز و نظر عنایت بما فرما و ہمدران روز رسید
احمد بغدادی از اولاد حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالی عنہ وارضاہ
عنا احوال حضرت ایشان از زبانی مولانا خالد رومی مدظلہم العالی کہ از
اعاظم خلفاء حضرت ایشان اند و دران اقلیم مہتدی عالم و پیشوای بنی آدم

مستند شنیده ترک مشیخت خود نموده از بغداد شریف باراده بیعت نمودن
بدست حضرت ایشان قطع منازل وطی مراحل نموده آمدند حضرت ایشان فرمودند
محض ستاری آن ساتر العیوب و جرم بخشی آن غافر الذنوب پرده این معیوب
که برمشت خاک این ناپاک بارش ابر رحمت و ترشح سحاب مکرمت چندان مینماید
که هر قطره من بفیاضی از دریای محیط باج میخواهد والاحال من بمصداق این
شعر ست ؎

نه تدرویم نه طاوس نه آنیم چرا	جهد صیاد بے کندن بال و پرماست

بعدازان در حلقه بنشستند واز کمال شوق ونهایت ذوق این شعر خواندند ؎

وحشی از عشق تو جان داد تو باشی زنده	زندگی بخش کسی عمر کسی جان کسی

روز یکشنبه پنجم رجب المرجب بنده بمحفل فیض منزل حاضر گردید حضرت
ایشان فرمودند که بکار آمده است این سخن که هجوم مخلوق که از اطراف اربعه
زمین مردمان در اینجا آمده استقامت وتمکین می ورزند وقریب یکصد وچهل
کس از طالبان راه یزدان مجتمع شده اند وروز بروز زیاده میشوند در دل من
هیچ خطره نمی آید که اینها را نان خورش میباید دیا بهر پوشیدن پارچها میشاید
الحمد لله والمنة که از قلبم خطره خطرات دوجهان ربوده وخیال خیالات این
وآن زدوده ـ راقم گوید عفی عنه که بمصداق مقوله ناصر علی ؎

جمعیکه سر بسجده وحدت فرو کنند	گر یاد دوست سر نه بخارد وضو کنند

چه جائی خطره غیر که عارف بلند سیر را کمال محال ست و همدرین اثنا در تفسیر کریمه
اِنَّا خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ اَمْشَاجٍ نَبْتَلِیْهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِیْعًا بَصِیْرًا
بیان میفرمودند که صنائع بدائع قدرت الهی را بدو دیدند که چه صورتهای خوش و
وضعهای دلکش آفریده و بقالب احسن تقویم کشیده است روزی هندو پسر
برهمن بچه در مجلس من آمد صورت محبوب و کسوت مرغوب میداشت مردمان این
مجلس همه باروی توجه بجانب او آوردند ما دعای چند در حق بهدایت او
نمودم آخر الامر دعا باجابت رسید و آن برهمن بچه گریبان کفر از گردن خود
درید و خلعت ایمان پوشید و قامت نمونه قیامت خود را از زیور متوم ایمان
بیاراست و حسن خود را از نور اسلام جلا داده برخاست ۰

روز دوشنبه ششم رجب المرجب بنده در حضور پر نور حاضر گردیدم
که امروز روز عرس خواجه خواجگان پیر پیران خواجه معین الدین چشتی ست
رضی الله تعالی عنه بعد ازان حضرت ایشان احوال حضرت خواجه بیان فرمودند
که عمر حضرت خواجه هفتاد یا هشتاد ساله بود روزی ایشان در باغ خود که
پر از میوها و آبهای جاری بود تشریف داشتند اتفاقا پیش حضرت خواجه قلندری
آمد و درخواست آب نمود ایشان طبقی پر از میوه و کوزه آب شیرین برای
او آوردند آن درویش میوه را تناول فرموده آب را نوش کرد و در حق حضرت
خواجه دعا کرد همونوقت دل حضرت خواجه از دنیا سرد شد و از انچه در ملک و

تصرف ایشان بود برآمدند اوّل طلب علم فرموده مردانه وار در طلب حق
جل و علا درآمدند تا وقتیکه بخدمت مبارک حضرت خواجه عثمان هرونی رسیده
قریب بست سال از خدمت شریف ایشان اخذ فیوض و برکات فرمودند و
بحضور حضرت غوث الاعظم رضی الله تعالی عنه نیز حاضر شده اند و حضرت خواجه
یوسف همدانی را رضی الله تعالی عنه نیز زیارت نموده شش ماه در خدمت
ایشان بوده اند هم درین محفل فرمودند که مولانا بدرالدین سمرقندی که از اصحاب
حضرت مجدد ست رضی الله تعالی عنه نقلے عجیبے در کتاب خود نوشته است
که من از اتفاقات زمانه در حضرت دهلی حاضر شدم دیدم که یک غنچه پر از انوار
و برکات بطرف راهی واقع شده درون آن باغ درآمدم دیدم که مزار پر انوار
حضرت ماخواجه باقی بالله در انجاست متوجه حضرت خواجه شدم حضرت خواجه
عنایتے بحال من نموده از نسبتهای مخصوصه خود عطا فرمودند بعد ازان از زیارت
حضرت خواجه قطب الدین رضی الله عنه رفتم و مراقب شدم حضرت خواجه ارشاد
فرمودند که نسبتے که ترا از حضرت باقی بالله رسیده است آن نسبت ماست
بعد ازان بزیارت حضرت سلطان نظام الدین حاضر شدم سلطان جیو فرمودند
که در نسبت من محبوبیت غالب ست بعد ازان بحسب اتفاق در حضرت اجمیر
رسیدم و بزیارت خواجه بزرگ مشرف شدم حضرت خواجه فرمودند نسبتی
که ترا از خواجه باقی بالله رسیده است آن نسبت ماست من عرض کردم که حضرت

خواجه گاهے حضرت خواجه باقی باللہ نفرموده اند که مرا نسبت حضرت چشت
رسیده است و آنحضرت چنین میفرمایند سببش چیست حضرت خواجه فرمودند که
من در خدمت حضرت خواجه یوسف همدانی رسیده و از خدمت ایشان نسبتی
کسب کرده ام آن نسبت را از من خواجه قطب الدین گرفتند و از حضرت خواجه قطب الدین بحضرت
خواجه باقی باللہ رسیده است پس آن نسبت فی الحقیقة نسبت حضرت خواجگان نقشبندیه است
که بمن رسیده است و از من بحضرت خواجه باقی باللہ رسیده بعد ازان حضرت
ایشان فرمودند که بواسطهٔ حضرت خواجه بزرگ اسلام در بلاد هندوستان
رواج یافت و تصرف بسیار از انحضرت صادر شدند و الے یومنا هذا می شوند
بعد ازان حافظے را امر فرمودند که پنج آیت خوانده فاتحه حضرت خواجه خواندند
بعد ازان فرمودند که در طریقهٔ بزرگان نقشبندی نسبتهای متعدده ظهور کرده
اند لیکن اصل نسبت از حضرت خواجه نقشبند ست رضی اللہ عنه بعد ازان لطیفه
فرموده اند که دیگ طعام حضرت خواجه بهاؤ الدین نقشبند پختند دران دیگ
نمک بسیار حضرت مخدوم اعظم انداختند نسبت ایشان تیزی پیدا کرد و فلفل
سرخ دران دیگ حضرت میر ابو العلی رحمة اللہ علیه کردند آن نسبت تیز تر شد
حضرت مجدد دران دیگ جغرات انداختند کیفیتی دیگر پیدا کرد و تیزیهای
نسبتها بآنطور نماند بعد ازان حضرت ایشان شاد فرمودند که من در مشاهده دیده
ام که حضرت سیدة النسا فاطمة الزهرا رضی اللہ تعالی عنها رونق افزاے

این مکان گردیده بمن ارشاد فرمودند که من برای تو زنده شده ام بعد ازان در حضور
مذکور فضیلت اصحاب پیغمبر علیه وآله وصحبه صلوات الله الملک الاکبر آمد حضرت
ایشان ارشاد فرمودند که افضل ترین جمیع اُمّت واشرف ترین همه اهل ملت خلفای
الراشدین المهدیین اند رضوان الله تعالے علیهم اجمعین که از هریکے ازین اربعه
آوازه هدایت بهر چار طرف زمین رسیده بعد ازان عشره مبشره که کسی عشر عشیر
ان کمال ایشان ندیده و نه مثل آن بشارتے شنیده بعد ازان شهدای بدر
که هر یک بدر چرخ شهادت ست و ماه سیمای ولایت بعد ازان اصحاب اهل
بیعت الرضوان که تحت الشجره بیعت نموده سرسبز و شاداب از جوبار
ایمان گردیده اند بعد ازان اصحاب احد که جمیع اولیاء اُمّت بمقابله احد
آنها نمیرسند رضی الله عنهم ورضوا عنه بعد ازان مرتبه جمیع اصحاب رضوان الله
الملک الوهاب ست وکسیکه بنظر ایمان آنسرور زمین وزمان را علیه صلوات
الله الرحمان دیده است داخل زمره این اکابر انست واز بشارت اَصْحَابِی
کَالنُّجُومِ بِأَیِّهِمُ اقْتَدَیْتُمْ اهْتَدَیْتُمْ شاد ان و فرحان و مبشر بجنان که کریمه
کُلًّا وَعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰی ناطق بر آنست ؛

روز سه شنبه هفتم رجب المرجب این کمینه فقرا بار یاب محفل آن بزرگ
بیر یا گردید در آنوقت درس مکتوبات قدسی آیات حضرت امام ربانی قیوم
زمانی مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه بود در آن مقام مذمت دنیا و اهل

دنیا ارقام فرموده بودند که هر که متلبس بدنیاست او را جز حسرتے و ندامتے
در روز جزا نیست حضرت ایشان ارشاد کردند که دنیا طلب یادتی ست برا یحیاء
الیه و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که هر چیزیکه دل را از حق سبحانه تعالی غافل
سازد او دنیاست و این شعر خواندند ؎

چیست دنیا و لباس دنیوے		از خدا غافل شدن ای مولوی
چیست دنیا از خدا غافل شدن		نے لباس و نقره و فرزند و زن

و ایضاً فرمودند که روزی جناب پیغمبر علیه صلوات الله الملک الاکبر در خانه
حضرت سیدة النساء قرة عین الرسول الزهراء البتول رضی الله تعالی عنها
تشریف آورده بودند دیدند که در دست مبارک آن سیدة النساء سوار
نقره هستند فرمودند مالی وللدنیا پس چون آنحضرت صلے الله علیه وسلم بخانه
خود تشریف آوردند حضرت فاطمه که فاطمة بودند محبان خود را از آتش
آن هر دو دست برنجن را یکدست از دستهای خود جدا ساخته بحضور آنجناب
علیه صلوات الله الملک الوهاب فرستادند حضرت امام الانبیاء علیه و آله صلوات
الله الملک الاعلی آنرا بفقرا تصدق فرمودند و ایضاً حضرت ایشان ارشاد
فرمودند که یکے از اصحاب صفه وفات یافت در پارچه پوشش او یک درهم
یافتند ازان سرور علیه صلوات الله الملک الاکبر عرض نمودند آن حضرت
ارشاد فرمودند کیّ من النار یعنی یک داغ از آتش همراه خود بعد ازان

یکے دیگر از اصحاب صفه ارتحال فرمودند ناگاه دو درهم در پارچه اش یافتند
آنحضرت علیه افضل الصلوٰة ارشاد فرمودند که کیّان من النار بعد ازان حضرت
ایشان ارشاد فرمودند که بعضی از اصحاب مثل خباب جامع القرآن (دو نوع ست از آتش)
عثمان بن عفان و صاحب رجا و خوف عبد الرحمن بن العوف رضی الله تعالیٰ
عنهما در حضور آن سرور عالم صلے الله علیه وسلم مال کثیر داشتند و اکثر از اصحاب
بعد از وفات آن سرور علیه افضل الصلوات و اکمل التحیات حشمت و اجلال
دنیا کمال یافتند و حق آنست که در قرنے که ایشانرا بجناب حق جل جلاله
بود هیچ فتوری و قصوری راه نیافت پس معلوم شد که در حق اصحاب صفه که
کیّ من النار واقع شد بجهت آنکه ایشان دعوی ترک و تجرید کرده بودند در
صدق دعوی ایشان تخللے واقع شد۔ راقم گوید عفی عنه پس ازینجا معلوم
که صوفی را پیروی اصحاب صفه درکار ست والا ساقط از حیّز اعتبار ست
و فرد احمق و ندامت بیشمار آری هر که بجانب خط سبز محبوب مائل ست اشتغال
از دنیا و اهل دنیا در حق او سمِ قاتل ست واقف اسرار حضرت فرید الدین عطار
قدس سره جائیکه گفته اند چه دُرهای نصائح سفته اند **نظم**

زهر دارد از درون دنیا چو مار	گرچه ظاهر هست پُر نقش و نگار
میننماید خوب و زیبا در نظر	لیکه از زهرش بود جانرا خطر
زهر این مارِ منقش قاتل ست	باشد از وی دور هر کو عاقل ست

همچو طفلان منگر اندر سرخ و زرد	چون زنان مغرور رنگ و بو مگرد
زال دنیا چون عروس آراسته	هر دو روزی شوئی دیگر خواسته
لب به پیش شوی خندان میکند	پس هلاک از زخم دندان میکند
مقبل آن مرد یکه شد زین جفت طاق	پشت بر وے کرد و دادش سه طلاق

و آنکه کثرت مال و منال و علو مرتبت جاه و جلال صحابه را عطا فرموده بودند خود را بران قیاس نباید نمود و از آئینهٔ دل زنگ این هیچا صل باید زدود در بن معنی حضرت مولانا روم چه خوش منظوم فرموده اند ؎

کار پاکان را قیاس از خود مگیر	گرچه باشد در نوشتن شیر شیر

روز چهارشنبه هشتم رجب المرجب غلام بمحفل آنقبلهٔ انام حاضر گردید در آنوقت درس جامع ترمذی بود - حدیث فَضْلُ عَائِشَةَ عَلَى النِّسَاءِ كَفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلَى سَائِرِ الطَّعَامِ خوانده شد حضرت ایشان ارشاد فرمودند که ازین حدیث شریف فضیلت حضرت عائشه صدیقه رضی الله تعالی عنها بر تمام زنان ثابت شد بعد ازان فرمودند فضیلتے که ایشانرا است از روی علم و اجتهاد و فقاهت و ترک و تجرید و محبوبیت آنحضرت ست صلی الله علیه وسلم بر جمیع عورات فرمودند که در باب ترک و تجرید ایشان وارد ست که روزی نزد ایشان هفده هزار درهم و دنانیر آمدند همه را در همون مجلس تصدق کردند یک خرمهره نزد خود نگذاشتند و فضیلتی

که جناب فاطمة الزہرا رضی اللہ تعالیٰ عنہا راست بسببی ست که بضعهٔ رسول اند
و شرافتیکه حضرت مریم راست بجهت امیه حضرت عیسیٰ نبینا و علیه الصلوة و
السلام واقع ست و علو مرتبتیکه حضرت آسیه راست بسبب پرورش حضرت
موسیٰ علی نبینا و علیه التحیات ست و هم بجهت شدائد و تکالیف و مصائب
و بلیه که از دست فرعون بایشان رسید و دران ایوان ظلمت که از هر طرف
صرصر کفر و ضلالت می وزید مشعل ایشان چراغ نور عرفان را بخموشی راه ندادند
حق سبحانه بمراتب اعلیٰ رسانیده

روز پنجشنبه نهم رجب المرجب بنده در محفل فیض منزل حاضر گردید
در آنوقت درس مثنوی شریف حضرت مولانا روم قدس سره بود حضرت
ایشان بعد از فراغ آن بزبان گوهر فشان ارشاد فرمودند که در تمام امت
سه کتب اند که مثلے ندارند اوّل آن کلام الله المجید بعد ازان بخاری
شریف. پس ازان مثنوی مولانا روم که مثل آن کتابے بعد کلام الله و بخاری
نیست اگر شخصے عمل برین مثنوی شریف نماید و تعلیم پیر طریقت حظ وافر از
اسرار معرفت یابد و از زمرهٔ واصلان حق جل و علا گردد بعد ازان مذکور حضرت
امام ربانی مجدد الف ثانی رضی الله تعالیٰ عنه آمد حضرت ایشان فرمودند
که کمالیکه حضرت مجدد دارند کسی دیگر نیست کم دارد حق آنست که اگر همه اولیا
الله صاحب حدت وجود را توجه فرمایند از راه تنگ جود بشاهراه شهود آرند

و یقین ست که حضرت محی الدین ابن العربی قدس سره که مجتهد این طائفه وجودیه اند از توجه حضرت مجدد ازین مقام تنگ بمقام اعلی ترقی نمایند بعد ازان حضرت ایشان ارشاد فرمودند که پیران طریقت و مرشدان حقیقت سه قسم اند یکے ارباب کشف چنانچه حضرت ایشان شهید نور الله مرقده المجید دوم ارباب ادراک سوم ارباب جهل که مطابق کشف ادراک نسبت ندارند و در کمال این هر سه طائفه ریبے و شکے نیست بعد ازان مذکور شیخ سعدی شیرازی آمد حضرت ایشان فرمودند که انوار ولایت سهروردیه داشتند و مرد فهمیده هستند در دو شعر تمام سلوک بیان فرموده اند

شعر

مرا پیر دانای مرشد شهاب		دو اندرز فرمود بر روی آب
یکے آنکه بر خویش خود بین مباش		دگر آنکه بر غیر بد بین مباش

بعد ازان حضرت ایشان فرمودند که هر که از ما ملاقات دارد باید که لباس ما بپوشد و طور ما اختیار کند ۵

یا مرو با ما برازرق پیرهن		یا بکش بر خانمان انگشت نیل
یا مکن با پیلبانان دوستی		یا بنا کن خانه در خورد پیل

روز جمعه دهم رجب المرجب حاضر حضور گردیدم سخن در بیان ترک و تجرید افتاد حضرت ایشان این رباعی خواندند رباعی

خاک نشینی ست سلیمانیم	ننگ بود افسر سلطانیم
هست چهل سال که می پوشمش	کهنه نشد خلعت عریانیم

بعد ازان ذکر اشعار مولانا جمالی سهروردی که همگی بیان ترک و تجرید ست آمد حضرت ایشان ارشاد فرمودند که مولانا جمالی را ملاقات مولانا عبدالرحمن جامی اتفاق افتاد مولانا جامی قبل از تعارف از ایشان فرمودند که چیزے از اشعار جمالی یاد داری چونکه ایشان در آنوقت بغیر لنگے لباسے نداشتند شعر حسب حال خود خواندند ؎

ما را ز خاک کویت پیراهنیست بر تن	آنهم ز آب دیده چاک تا بدامن

بمجرد خواندن مولانا جامی فرمودند معلوم شد که جمالی تویی بعد ازان حضرت ایشان اشعار جمالی خواندند و فرمودند که معاش را باین طور باید ساخت ؎

نظم

لنگے زیر لنگے بالا	نے غم درد نے غم کالا
گدرک بوریا و پوستکے	دلکے پر درد دوستکے
اینقدر بس بود جمالی را	رندکے مست و لاابالی را

بعد ازان اشعار شیخ ابن یمین کبردی رحمة الله علیه خواندند و فرمودند که معاش درویشان بدین سان می باشد ابیات

نان جوین و خرقه پشمین و آب شور	سیپاره کلام و حدیث پیمبری

هم نسخه دو چار ز علیکه نافع ست | در دین نه لغو بوعلی و نز اثر عنصری
تاریک کلبه که پی روشنی آن | بیهوده هستی نه برد شمع خاوری
با یکدو آشنا که نیرزد به نیم جو | در پیش چشم همت شان ملک سنجری
این آن سعادتست که حسرت برد برو | جویای تاج قیصر و ملک سکندری

بعد ازان مذکور محبت افتاد حضرت ایشان این ابیات نور العین واقف خواندند

ابیات

صبا با زلف یار من چه کردی | نزدی بر هم قرار من چه کردی
مگر گر نگردی با تو گویم | که با مشت غبار من چه کردی
بشستی گر دکین از خاطر یار | بگوای گریه کار من چه کردی
فگندی خار واقف را به بستر | بگوای گلعذار من چه کردی

روز شنبه یازدهم رجب المرجب بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم در آنوقت حضرت ایشان درس حدیث میفرمودند ناگاه پیغامی از خاندان چشتیه برای ملاقات حضرت ایشان آمد حضرت ایشان ارشاد فرمود که گزک اکابران که سرستان را رونق محبت اند سماع و سرودیست که دل را رنگارنگ اشواق می آرد و پرده حجاب از چهره یار خرق میسازد گزک ما متوسلان نقشبندیه که باده نوشان جام مودت ایم حدیث و درد دلیست که قلب را گوناگون اذواق میدهد

و برقع و نقاب از روی نگارد و میسنماید مصرع آن ایشانند من چنینم هر دم ۱۲ بعد ازان آهی از دل کشیدند و فرمودند واشوقا المدینة واشوقا الی المدینة واحسرة المدینة - بعد ازان در حضور مذکور حسن بصری رضی الله تعالی عنه آمد حضرت ایشان فرمودند که پدر و مادر ایشان از موالی بودند لیکن فضیلتی که ایشان دارند هیچکس نمیدارد که در طفولیت با یام رضاعت حضرت ام سلمه رضی الله تعالی عنها که از ازواج مطهرات جناب سرور کائنات علیه افضل الصلوة بودند پستان خود را در دهن ایشان داده از قدرت یزدان شیر از پستان برآمد و ایشان نوش فرمودند و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که عادت شریف ایشان بود که چهل هزار بار سبحان الله هر روز میخواندند و علماء صوفیه را اختلاف ست در فضیلت تسبیح و تهلیل متاخرین تهلیل را افضل گفته اند و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که اکثر طرق و سلاسل صوفیه با ایشان میرسند مقتدای جمیع کبار و پیشوای جمیع صلحا هستند بعد ازان حضرت ایشان فرمودند که امروز روز وصال حضرت شاه ناصر الدین قادری ست که مزار پر انوار ایشان در حضرت دهلی بمحله حبش پوره واقعست مزار و شبستان بر والد بزرگوار این ذره بیمقدار بودند که در شب گذشته این بنده زار این سرای فانی رخت برسته بودند و من هم همونروز از وطن خود آمده بودم

چون درین مکان که حضرت دهلی ست رسیدم والدم بسیار خوش حال
شدند که مرا از مرشد خود بیعت نمایند اتفاقاً بعد از چند ساعات جناب مرشد
الیشان ارتحال فرمودند بعد ازان در حضور مذکور پیران حضرت غوث الاعظم
آمد حضرت الیشان فرمودند که چهار پیر حضرت غوث داشتند یکی حماد دباس
دوم شیخ ابوالوفا سوم والد الیشان سید ابوالصالح چهارم شیخ ابوسعید
مخزومی قدس الله اسرارهم ٭

روز یکشنبه دوازدهم رجب المرجب این بنده ناکاره حضرت
آن مقبول درگاه پروردگار حاضر شد حضرت الیشان ارشاد فرمودند که
ذکر اسم ذات دیا نفی و اثبات برای این میکنند که هرچه موعود بفردا
امروز نقد گردد نه آنکه از بهر خوف دوزخ و تمنای بهشت آنانکه از آتش
عشق سرشته اند آرزوی بهشت را هشته اند پس آهی از دل فیض منزل
کشیدند و فرمودند که وصلی شود قطعی شود از خودی گذشتن باید و بدو پیوستن
شاید بعد ازان مذکور موت اولیا الله آمد حضرت الیشان فرمودند که ارواح
بعضی اولیا فرشته قبض کرده پارچه حریر بهشت پیچیده خواهد که بسوی
آسمان میبرد که آن روح قبل از بردن فرشته از دست فرشته جست
کرده بجناب الهی میرسد چنانچه در حدیث شریف وارد ست و بعضی ارواح
طیبه را در قبض ماندن فرشته را هم دخلی نیست از دست قدرت خود او سبحانه

قبض میفرماید ؎

درکوی تو عاشقان چنان جان بدهند	کانجا ملک الموت نگنجد هرگز

روز دوشنبه سیزدهم رجب المرجب غلام در محفل قبله انام حاضر گردید در آنوقت مذکور حدیث قدسی اَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِیْ بِیْ آمد حضرت ایشان فرمودند که معنی این حدیث نزد من اینست که حق تعالی ارشاد فرموده که هر که مرا بخیال و یا بوهم یاد کند من نزدیک او هستم چنانچه تعبیر این حدیث است اِذَا حَرَّكَ شَفَتَيْهِ بِذِكْرِیْ فَاَنَا عِنْدَهٗ دلالت بر اینمعنی می کند بعد ازان در حضور فیض گنجور شخصی آمد و کلمات شوقیه بزبان خود آغاز کرد حضرت ایشان این شعر خواندند ؎

مرغان چمن بهر صباحی	خواندند ترا باصطلاحی
ندانم آنگل خندان چه رنگ بود او را	که مرغ هر چمنی گفتگوی او دارد

وهم در آن مجلس این شعر خواندند ؎

یکبار بگویدم نظیری	مشهور شوم به بینظیری

بعد ازان فرمودند که اصل این مضمون در کلام حافظ شیراز یافته می شود و آن اینست ؎

نام من رفتست روزی بر لب جانان بسهو	اهل دل را بوی جان می آید از نامم هنوز

بعد ازان حضرت ایشان فرمودند که بعضی اشعار حافظ شیرازی موافق مضامین

حدیث شریف هستند پس این شعر خواندند ؎

ساقیا عشرت امروز بفردا مفکن	یا زدیوان قضا خط امانی بمن آر

و فرمودند که مضمون این حدیث ست إِذَا أَمْسَيْتَ فَلَا تَنْتَظِرِ الصَّبَاحَ وَإِذَا أَصْبَحْتَ فَلَا تَنْتَظِرِ الْمَسَاءَ پس فرمودند که کار امروز حواله بفردا مکن فرصت را غنیمت شمار - بعد ازان در حضور مذکور هیبره را تجها آمد حضرت ایشان فرمودند که هیبر مرید حضرت بهاؤالدین ذکریای ملتانی بود روزی حضرت بهاؤالدین نماز میخواندند که ناگاه هیبر پیش نماز رفت ایشان بعد از نماز او را فرمودند که تو پیش نماز میرفتی این کار هرگز آینده نه نمائی که گناه ست - هیبر گفت که سبحان الله من در عشق یک ادنی بنده ام چنین بیهوش بودم که خیال شما و نماز شما نماند و شما که خود را عاشق خدا میگوئید در عین حضور محبوب خیال گذشتن ما کردید ایشان افعال از کلام ملزم متاثر گشیدند و گریبان دریدند بعد ازان ایشان فرمودند که در حق تو دعائی کنم که از وصلان حق گردی - هیبر گفت اگر شما را طاقت ست مرا تا به رانجهای من رسانید و روی محبت من از آنسو مگردانید بعد ازان در حضور پرنور مذکور قلندری آمد حضرت ایشان این شعر خواندند ؎

قلندر قطره دریای عشق ست	قلندر ذره صحرای عشق ست

بعد ازان این شعر خواندند ؎

صنما۔ ہِ قلندر سنزدار بمن نمائی | | که دراز و دور بینم ره و رسم پارسائی

بعد ازان در حضور مذکور تصرفات اولیا را الله آمد که اعانت این طائفه علیه شامل حال مخلصان میباشد برابر ست که ایشان دانسته مدد بکار روائی مردمان نمایند یا نادانسته از ایشان اعانت رسد حضرت ایشان ارشاد فرمودند که اکثر از اولیا را الله حل مشکلات مردمان میشود و ایشان ازان واقعه خبر ندارند بعد ازان میان الف شاه عرض نمودند که ما از وطن خود که آنج ست بار اده بیعت در حضور می آمدم در اثنار راه راه را گم کردم ناگاه حضرت ایشان را دیدم که تشریف آورده بمن راه راست نمودند پس من گفتم که شما کیستید از نام و نشان خود خبر دهید حضرت ایشان فرمودند که من آنم که تو نزد من برای بیعت می آئی دوبار مرا این واقعه در پیش آمد بعد ازان حضرت ایشان فرمودند که میان محمدیا صاحب هم میگفتند که من برای تجارت میرفتم ناگاه دیدم که شما تشریف آورده قریب بهل من ایستاده فرمودید که بهل را تیز بکنید و بدوانید و ازین قافله جدا شده بگذرید که قطاع الطریق می آیند و این قافله را برباد می کنند من بهل را دوانیده از قافله جدا شدم بقضای الهی این همه قافله را قطاعان طریق بغارت بردند و من بخیر و خوبی داخل منزل مقصود گردیدم ؛

روز سه شنبه چهاردهم رجب المرجب بنده حاضر حضور گردیدم
ذکر خطای کشف کونی که از بزرگان واقع می شود افتاد حضرت ایشان
فرمودند که بعضے اوقات بزرگان را چیزی کشفاً دریافت میشود لیکن در
تعبیر آن واقعه خطائے میشود تقصیر کشف نیست باید که تعبیر وقائع
بدقت نظر کنند هم درین اثنا شخصے اجنبی آمد حضرت ایشان نام او پرسیدند
او گفت نام من داداخان ست حضرت ایشان این رباعی خواندند -

ما فریاد از عشق و افریادا	کارم بیکے طرفه نگارا فتاده
گر داد من شکسته دادا دادا	ورنه من و عشق هرچه بادا بادا

بعد ازان ذکر ورود تجلیات آمد حضرت ایشان فرمودند که تجلیات متنوعه
بر سالک وارد میشود و آن بیچاره را فانی میسازد این مصرع بزبان مبارک
راندند مصرعه برقے از محمل لیلی بدرخشید سحر گاهی تجلی افعالی می
درخشد و افعال عباد را از نظر سالک مستور میسازد و گاهی تجلی صفاتی
ورود میکند و صفات مخلوق را از نظر سالک مختفی میفرماید و گاهی تجلی
ذات ظهور میفرماید و اضمحلال ذات عالم در ذات حضرت حق میسر آید -
بعد ازان در حضور پرنور مذکور عقل آمد حضرت ایشان فرمودند که عقل
دو قسم ست - یکی عقل نورانی - دوم عقل مظلم - عقل نورانی آنست
که شخصے خود بخود اجتناب از نواهی و استقامت باوامر نماید و تعلق

آنکه از هدایت مرشد احتراز از منهیات کند بعد ازان این نقل فرمودند که حضرت
شاه عبدالرحیم نقشبندی رحمة الله علیه روزی در کوچه میرفتند ناگاه در
اثنار راه دیدند که بچه سگی در کنار تالاب بگل افتاده است و طاقت بیرون
آمدن ازان گل نمیتواند مردمانرا گفتند که این را بیرون آرید کسی بیرون
نیاورد آخر الامر آن سگ بچه را بدست گرفته بیرون آوردند و اهل محله را
فرمودند که کسی این را پرورش کند در انجا طباخی بود گفت که من متکفل
تربیت این میشوم ایشان آن بچه سگ را حوالهٔ طباخ کرده تشریف آوردند
بعد از چندی بار دیگر گذر ایشان در ان کوچه افتاد که موافق گذر یک کس را میست
باقی گل و لائی و سگی از مقابل ایشان می آید ایشان آن سگ را منع کرده
خود از ان راه گذر کردند سگ گفت که شما بر من ظلم کردید که راه مشترک ست
برای ما و شما و شما مرا مانع گذشتن این راه گشتید ایشان گفتند که تو از آب
تر بودی بجهت پلید گشتن جامهٔ خود منع نمودم سگ گفت که جامهٔ شما از یک
گوزهٔ آب پاک میشد و حالانکه در انار شما پلیدی ملوث شده است از شستن
هفت دریا هم زائل نمیگردد بعد ازان سگ گفت که صوفیان مذهب ایثار
اختیار میکنند و شما راه انتخاب را اختیار کرده اید ایشان گفتند بچه طور
سگ گفت که شما مرا از راه باز داشته خود گذر کردید باز سگ گفت که
حق تعالی را از عقل نورانی می شناسند نه از عقل مظلم ایشان گفتند که

تفسیر این ہر دو عقل بیان کن سگ گفت کہ عقل نورانی آنست کہ بنے
نصیحت ناصح دنے وعظ واعظ پند پزیرشود و عقل مظلم آنکہ از بند در
نصیحت افتد ٭

روز چہارشنبہ پانزدہم رجب المرجب بحضور فیض گنجور حاضر
گردیدم حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ طریقہ شریفہ نقشبندیہ مامون
و محفوظست از وساوس شیطان - چراکہ این اکابران بنا طریقہ خود بر
حضور و آگاہی و جمعیت نہادہ اند و کشف انوار و ظہور رؤیا از حیز اعتبار
ساقط میشمارند بخلاف طرق دیگر کہ بنای آنہا بر انوار و اسرارست
بعد ازان فرمودند کہ روزی حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالی عنہ را تجلی
واقع شد و در عین روشنی آن آوازی بسمع مبارک ایشان رسید کہ اے
دوست ترا نماز و روزہ معاف کردیم و دل تو از کدورت صاف کردیم
ایشان متحیر شدند کہ جناب آن سرور علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر را
ہم صوم و صلوۃ معاف نبود ما کہ کمینہ متوسلان آنجنابیم از انتفاع این
امر بچہ طور گردد و کلمہ تجدید بر زبان راندند و از وسوسہ آن لئیم رانده شده
مخلصی یافتند ہادی و معین ایشان کہ رحیم و رحمان بود ازشر شیطان باز
داشته راہ ہدایت نمود آن تجلی شیطانی از نظر ایشان مرتفع شد باز
شیطان ندا در داد کہ من بسیار کسان را ازین مقام عالی بحضیض ضلالت

انگندیم ہادی شما کہ خدا بود و مؤید محمد مصطفے علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الاعلا فریب ما بر شما کاری نکرد بعد ازان در حضور مذکور شغل باطنی آمد حضرت ایشان فرمودند ہر کہ مشغول است مقبول است و ہر کہ غافل ست کے متقبل ست - راست گوید مرد چہ خوش فرد گفتہ است - فرد

ہر آنکو غافل از حق یکزمان ست	دران دم کافرست اما نہان ست

و ہم در باب یاد محبوب رعنا چہ شعری زیبا نظم نمودہ است - شعر

پس از سی سال انمعنی محقق شد بخاقانی	کہ یکدم با خدا بودن بہ از ملک سلیمانی

بعد ازان در حضور مذکور متابعت مرشد آمد حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ کار خلاف مرضی پیر رہبر نسبت باطن را خراب و ابتر میسازد پس فرمودند کہ شخصے بے اجازت من خربزہ بحضور نواب برد باطن او سیاہ گردید او ندانست کہ سببش اینست استغفار و توبہ از گناہان خود کرد ہیچ اثرش ظاہر نگشت بعد ازان گفت کہ این جرم بردن خربزہ کہ نامرضی مرشد سرزد شدہ است ازین توبہ مینمایم فی الحال انبساط پیدا شد و نسبت باطنش بطور سابق ظاہر گردید روز پنجشنبہ شانزدہم رجب المرجب در محفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ ہر کہ از یاران من براہ صبر و توکل و قناعت و تقوی پیش کرد حضور و جمعیت و انوار و کیفیات در قلب او ارد ازجانب من او را اجازتیست کہ طالبان را بیعت نماید و در ہر کس کہ ازین

صبر و توکل و غیره فتور لیست اورا مرید ساختن و بیعت ساختن قصور لیست
اگرچه از اجازت یافتگان من باشد حقیقة از من مجاز نیست ۰
روز جمعه هفدهم رجب المرجب فدوی بحضور پرنور حاضر گردید
حضرت ایشان ارشاد فرمودند که سیر آفاقی عبارت ست از مشاهده انوار
بیرون خود و سیر انفسی دیدن انوار سینهٔ خود بعد ازان مذکور اندراج النهایه
فی البدایه آمد فرمودند که معانی این عبارت بسیار ست لیکن نزد من
چنین تقرر یافته که وقتیکه دل را حضور و جمعیت حاصل شد و کیفیات و
جذبات و واردات آمد اندراج نهایت ست که این بر سلوک طریقه علیه
نقشبندیه در بدایت حاصل میشود فرمودند که اکابران طرق دیگر قدس
الله اسرارهم بعد حصول مقامات عشره که صبر و توکل و غیرهما است متوجه
بحضور و آگاهی میگردند این طائفه علیه نور الله مرقدهم مدار کار در بدایت
بحضور و جمعیت نهاده اند بعد ازان در حضور عالی سخن در اصطلاحات
این طائفه کرام افتاد حضرت ایشان فرمودند که یکے از اصطلاحات
سفر در وطن ست و آن عبارتست از خصائل رذائل بسوی حسنات رفتن
یعنی از بیصبری بجانب صبر دویدن و از نے قناعتی بقناعت آمدن و
از نے توکلی بسوی توکل متوجه شدن و تهذیب اخلاق حاصل سیر و سلوک
گفته اند چنانچه حدیث شریف تاکید فرمایه تحصیل مکارم اخلاق ست

قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان الله بعثنی لاتمم مکارم
الاخلاق وکمال محاسن الافعال راقم گوید عفی عنه که چون ذکر
اصطلاحات سلسلهٔ علیهٔ نقشبندیه در نیمقام آمده است نوشتن کلمات ایشان
باید لهذا تحریر مینمایم که حضرت ایشان علی الدوام برای عمل کردن برین
اصطلاحات امر میفرمودند لهذا تحریر مینمایم واین عبارت را از مکتوبات
قدسی آیات پیر پیران حضرت خواجه محمد معصوم رضی الله عنه ارقام میکنم
باید دانست که کلمات سلسلهٔ علیهٔ نقشبندیه شهرت دارد بهمگی دوازده
کلمه است منها سفر در وطن وآن عبارت از سیر انفسی ست که آنرا جذبه
نیز گویند ابتدار معامله این بزرگواران ازین سیر ست وسیر آفاقی که
سلوک عبارت ازان ست در ضمن این سیر قطع مینمایند ودر سلاسل دیگر
شروع کار از سیر آفاقی میکنند وانتها بسیر انفسی خاصه این طریقه ایست
واندراج نهایت در بدایت بهمین معنی ست که سیر انفسی که نهایت
دیگران ست بدایت این اکابران ست سیر آفاقی مطلوب را بیرون
از خود جستن ست وسیر انفسی در خود آمدن وگرد دل خود گردیدن درین
معنی گفته اند

همچو نابینا مبر هر سوی دست	با تو در زیر گلیم ست هر چه هست

منها خلوت در انجمن یعنی در انجمن که محل تفرقه است از راه باطن

با مطلوب خلوت داشته باشد و تفرقهٔ بیرونی بحجرهٔ درونی راه نیابد ۵

از برون درمیان بازارم	وز درون خلوتیست با یارم

در ابتدا انیمعنی بتکلف ست و در انتهائے بے تکلف و درین طریقه انیمعنی چون در ابتدا دست میدهد دراهی برای حصول آن وضع کرده اند خصائص این طریقه آمده است هر چند منتهیان طریق دیگر را نیز دست میدهد و اندرین معنی گفته اند ۵

از درون شو آشنا و از برون بیگانه وش ۵	

۳	اینچنین زیبا صفت کم می بود اندر جهان ۵

منها نظر بقدم عبارت ازانست که در راه رفتن نظر بر قدم دوخته شود و بمجسوسات متلونه پراگنده نکند تا بجمعیت اقرب باشد چه در ابتدا دل تابع نظر ست و پریشانی نظر در دل تاثیر میکند ۵

بچه مشغول کنم دیدهٔ دل را که مدام	دل ترا میطلبد دیده ترا میجوید ۵
دارم همه جا با همه کس در همه حال	در دل ز تو آرزوئه در دیده خیال

منها هوش در دم عبارت ازانست که واقف نفس باشد تا بغفلت نه برآید ۵

نماندم هیچ فسون کردهٔ که می بینم	زمان زمان بتو مائل نفس نفس مشتاق

کلمه سوم برای دفع تفرقه است که از آفاق میخیزد و کلمه چهارم دافع تفرقهٔ انفس ست منها یاد کرد و یاد داشت سالک تا زمانیکه در

در طریقت و تصنع ست و بحقیقت و ملکه حضور نه پیوسته است در مقام یاد کرد است یعنی ذکری که از شیخ خود تلقین گرفته است دائم در تکرار او بتکلف مشغول باشد تا بمرتبه حضور برسد ؛ ؎

سررشتهٔ دولت ای برادر بکف آر		دین عمر گرامی بخسارت مگذار
دائم همه جا با همه کس در همه کار		میدار نهفته چشم دل جانب یار

چون حضور دوام پذیرد و ذوق یابد و از تکلف وارهد و ملکه گردد که بنفی منفی نشود و یاد داشت بود ؛ ؎

دارم همه جا با همه کس در همه حال		در دل ز تو آرزو و در دیده خیال

و یاد داشت را معنی دیگر هم هست عالی و آن در خور این رسالہ نیست - حضرت خواجه نقشبند قدس سره فرموده اند مقصود از ذکر آنست که دل و ایمان حاضر باشند مع الله بوصف محبت و تعظیم منها بازگشت عبارت از انست که بعد از ذکر نفی و اثبات معبود دل گوید الٰهی أنت مقصودی و رضاک مطلوبی یعنی ازین ذکر فائده این کلمهٔ نفی هر خاطر ست نیکو باید تا آنکه خالص شود ذکر فارغ شود ستر از ماسوا اگر خالص نیابد ذکر خود را درین کلمه باید که بسبیل تقلید مرشد بگوید تا حاصل شود او را به برکت او اخلاص منها نگاه داشت عبارت از مراقبهٔ خواطر ست یعنی وقت تکرار کلمهٔ طیبه در دل اجتهاد کند که خاطر غیر در دل خطور نکند یکساعت یا دو ساعت

این مراقبه و مجاهده ضرورست سالک را ؛ ۵

ترا یک پند بس در هر دو عالم | ز جانت بر نیاید جز خدا دم

منها وقوف قلبی عبارتست از بیداری دل و حضور قلب مع الحق سبحانه بر وجهیکه نباشد مر قلب را غفلتی و غرضی غیر از حق تعالی پس لازم هست سالک را که دائم واقف و حاضر باشد بر قلبش در حال ذکر و نگذارد دلش را که غافل شود از ذکر و نه از مفهومش حضرت خواجه نقشبند قدس سره حبس نفس در رعایت عدد را لازم نمیفرمودند ولیکن وقوف قلبی را لازم میفرمودند در اثنا ذکر و را البته و غیرهما پس مقصود از ذکر و وقوف قلبی طرد غفلت ست و حضور مذکور علی الدوام بخضوع و خشوع بالجذب التعظیم

مانند مرغی باش بان بر بیضهٔ دل پاسبان

گر بیضهٔ دل زایدت مستی و شور و قهقهه

رو بر در دل بنشین کان دلبر چه گاهی | وقتی سحری آید یا نیم شبی باشد

و بقول وقوف قلبی آنست که نگران و واقف دل بود و توجهی و نظری بان داشته باشد قطع نظر از ذکر تا تفرقه بآن راه نیابد و نقوش ماسوا منقش نگردد گفته اند دل بیکار نیست یا با ماسوا آویخته است یا با مطلوب در او نخیته آدمی تا بیدار ست حواس ظاهره که جواسیس اند اخبار عالم بدل میرسانند و در تفرقه میدارند و چون صاحب دل متوجه بدل خود گردد

گویا حصن گرد دل ازین توجه پیدا میشود و نمیگزارد که اخبار عالم بدل رسد
درین هنگام دل بمقصد اقصی درآویزد چه بیکاری درحق او مفقود ست
چون ازاینطرف ممنوع گشت چاره ندارد و غیراز توجه بانطرف احتیاج
بذکر و توجه مذکور ندارد و گفته اند دل از دشمن باز دارد و دوست را
طلبیدن حاجت نیست زنگ از آئینه بزدای غیراز ظهور نور هیچ نیست
از حضرت ایشان شنیده ام که کسی راکه ذکر قلبی درنگیرد و متاثر نشود ویرا
از ذکر باز داشته بمجرد وقوف قلبی امر باید کرد و توجهات باید نمود تا ذکر
درگیرد منها وقوف عددی آنست که بر عدد نفی و اثبات برنهجی که درین
طریقه معهود ست واقف باشد تا در هر نفس طاق گوید نه جفت گفته اند که
این ذکر در یک نفس چون به بست و یکعدد باشرائط معتبره برسد نتیجه بران
مترتب نشود از دیدنیستی و فنا و امثال آن بیجا صلی این عمل دلیل کنند
باید که سلوک و ذکر از سر گیرد با کمال اخلاص و تقوی شاید فائده یابد۔
منها وقوف زمانی آنست که حساب کند اوقات خود اگر باعمال خیر گذشته
است شکر کند و اگر بکارهای ناشایسته گذشته است استغفار کند موافق
حال خود حسنات الابرار سیئات المقربین۔ منها سلطان ذکر آنست
که ذکر تمام بدن را درگیرد و هر عضو در رنگ دل ذاکر و متوجه مطلوب گردد

هر دم بهوای تست و مساز	هر موی ز گیسوم به پرواز

تم کلامہ الشریف - روز شنبہ ہشتدہم شہر رجب المرجب
غلام بحضور آنقبلہ انام حاضر گردید حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ طالب
را باید کہ تہلیل لسانی با صحت الفاظ و لحاظ معانی و وقوف قلبی و نگہداشت
خواطر و توجہ الی اللہ بخواند والا در طریقت محسوب نیست و اسم ذات و نفی و اثبات
ہم بلحاظ معنی وغیرہ بانتظار فیض باید کرد ٭
روز یکشنبہ نوزدہم شہر رجب المرجب بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم
حضرت ایشان الوان لطائف بیان فرمودند و نور لطیفہ نفس مثل
صبح بیان کردند ٭
روز دوشنبہ بستم شہر رجب المرجب بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم
حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ کلمہ طیبہ لَا اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ آیتی
ست از آیات قرانی و مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰہِ کلمہ ایست از کلام ربانی پس
این کلمہ طیبہ را اگر بلحاظ آنکہ آیتی ست از کلام باری خواندہ شود فیض
بنوع دیگر می آید و اگر بلحاظ اینکہ این کلمہ ایست کہ از خواندنش قتائل
مسلمان میشود و ما مامور یم از پیغمبر علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر بخواندن
این کلمہ از زبان و تصدیق داشتن معنی این بدل بخواند فیضی نہج دیگر حاصل
می شود و ایضاً فرمودند کہ خواندن کلمہ طیبہ بلحاظ معنی اول جنبی را حرام است
و بلحاظ ثانی بہر حالے کہ باشد در جنابت باشد یا در حدث جائز ست

وایضاً فرمودند کہ کلمہ طیبہ لسانی باشد یا قلبی لمجاظ معنی ثانی در لطائف عالم امر ترقیات می بخشد و بلحاظ معنی اوّل در کمالات و حقائق فائدہ تام میدہد و ایضاً فرمودند کہ نصف کلمہ طیبہ کہ لا الہ الا اللہ ست ناشی است از تجلی صفات و نصف کہ محمد رسول اللہ ست ناشی ست از تجلی ذات پس فیضی کہ از نصف اول می آید مبدرش تجلی صفاتی ست و فیضی کہ از نصف آخر می آید مبدرش تجلی ذاتی شتان ما بینہما الحق کہ فرقیست بسیار و تفاوتیست کثیر در انوار این ہر دو و در اسرار و فیوض این ہر دو ہر کہ را دیدہ بینا عطا کردہ مشاہدہ مینماید و ایضاً فرمودند کہ طالب را باید کہ یک لحظہ از یاد مطلوب غافل نباشد پس این شعر خواندند ؎

این شربت عاشقی ست خسرو	بیخون جگر چشید نتوان

وایضاً فرمودند کہ فرق در میان تجرید و تفرید آنست کہ تجرید انقطاع علائق ظاہر ست و تفرید انقطاع علائق باطن - وایضاً فرمودند معنی اِقْرَءُوا الْقُرْاٰنَ بِالْحُزْنِ فَاِنَّہٗ اُنْزِلَ بِالْحُزْنِ آنست کہ چون ذکر فاسقان در کلام اللہ آید حزین باید بود کہ مبادا حال ما چنان نشود و چون مذکور مومنان آید خائف بود کہ ما اینچنین نیستیم و چون مذکور اوامر و نواہی آید غمگین شود کہ از من چنانکہ فرمودہ اند بظہور نمی آید قس علی ہذا وایضاً فرمودند حُبُّ الدُّنْیَا رَاْسُ کُلِّ خَطِیْئَۃٍ دراس گناہان کفر ست

پس حب دنیا کفر شد چنانکه مولانا میفرماید ؎

اہل دُنیا کافرانِ مطلق اند	روز و شب در بیق بیق و در زق زق اند

روز سہ شنبہ بست و یکم رجب المرجب حاضر حضور گردیدم حضرت ایشان فرمودند کہ صاحب حنفی مذہب را ضرور ست کہ موطائی امام محمد رحمۃ اللہ علیہ نزد خود داشتہ باشد کہ دران کتاب عجب کاری کردہ ست کہ اخبار صریح و آثار صحیح برای تائید مذہب خود آوردہ اند بعد ازان ارشاد کردند کہ در ہر چہار مذہب چہار خاصہ ست کہ یکے را از دیگری ممتاز ساختہ است خاصۂ مذہب حنفی کتاب ہدایہ ست کہ در مذہب دیگر مثل آن کتابی نیست۔ و در مذہب شافعی امام غزالی رحمۃ اللہ علیہ عجب محققی گذشتہ اند و در مذہب حنبلی حضرت غوث الاعظم سرامد مقربان جناب الٰہی ہستند و در مذہب مالکی وجود شریف امام مالک خود آیتی ست از آیات الٰہیہ رضی اللہ عنہم

روز چہار شنبہ بست و دوم رجب المرجب حاضر حضور گردیدم مولوی کرم اللہ تجدید بیعت ثالثہ نمودند حضرت ایشان عنایات بسیار بحال ایشان فرمودند و خرقہ و کلاہ تبرک بایشان مرحمت فرمودند و توجہات بلیغہ بحال ایشان عنایت فرمودند بعد ازان درس مثنوی شریف حضرت مولوی معنوی قدس سرہ شروع شد حکایت طوطی و بازرگان خواندہ میشد چون نوبت باین اشعار آمد ؎

این روا باشد و فای دوستان		من درین حبس و شما در بوستان
یاد آرید ای مهان زین مرغزار		یک صبوحی در میان مرغزار

حضرت ایشان معارف بلند و حقائق ارجمند بیان فرمودند نسبت مولانا ظهور نمود و آنحضرت را وقت خوش شده و تاثیری عجیب بر حاضران حضور واقع شد گریها دست داد ؛

روز پنجشنبه لبست و سوم رجب المرجب حاضر حضور گردیدم درس مثنوی شریف بود و احوال کمون و بروز که مشائخ کرام را واقع میشود افتاد و مذکور این شعر مولانا بود ؎

گو یکی مرغی ضعیفی بیگناه		در درونش صد سلیمان با سپاه

حضرت ایشان ارشاد کردند که وقتیکه احوال بروز بر عارف می آید چنان کلان میشود که در زمین و آسمان از غایت وسعت نمیگنجد بلکه زمین و آسمان و عرش و ما فیها در زاویه قلبش مے درآید پس سلیمان با سپاه در دلش چه مقدار دارند و وقتیکه احوال کمون بر عارف می آید خود را از ذره هم خرد تر می یابد بلکه هیچ نمی یابد بعد ازان برای توجه فرمودن یاران مشغول شدند و شخصی را امر فرمودند که برای اهل حلقه باد کش بجنباند و ارشاد کردند که حضرت ایشان شهید رضی الله عنه میفرمودند که کشفاً می بینم شخصی را که با اهل حلقه باد کش می جنباند

در فیض توجه هر واحدی شریک میشود زیرا که از جهت او هر واحدی را
راحتی میرسد بعد ازان حضرت ایشان شهید نقل فرمودند که روزی
بخدمت مرشد خود حضرت سید السادات سید نور محمد رضی الله عنه
حاضر شدم دیدم که آنحضرت خوش نشسته اند موجب آن استفسار کردم
حضرت سید صاحب ارشاد کردند که امروز باد کشان بسیار برای فقرا
تقسیم نموده ام می بینم که بسبب قبولیت این عمل از جناب الهی فیوض
و برکات بسیار مثل باران میبارد هم دران مجلس این شعر را بر زبان
مبارک راندند ؎

مارا بغمزه کشت و قضارا بهانه ساخت	خود سوی ما ندید و حیارا بهانه ساخت
رفتم بمسجدی پی نظارهٔ رخش	دستی برخ کشید و عذارا بهانه ساخت
دستی بدوش غیر نهاد از رهِ کرم	ما را چو دید لغزشِ پارا بهانه ساخت
زاهد نداشت تابِ جمالِ پری رخان	کنجی گرفت و ترسِ خدارا بهانه ساخت

روز جمعه لست و چهارم شهر رجب غلام بحضور قبله انام حاضر
گردید حضرت ایشان ارشاد فرمودند که روزی در حلقه نشسته بودم
مشاهده نمودم که چادر نوری از مزار پر انوار حضرت خواجه قطب الدین
بختیار کاکی نور الله مرقده آمده تمام حلقه را احاطه نمود و ایضاً فرمودند
که روزی در عالم مشاهده دیدم که دو مزار برابر واقع شده اند یکی مرقد

منور حضرت نظام الدین اولیاء و دیگرے قبر مطہر حضرت ایشان شہید عطر اللہ
ارواحہما پس پیراہنے مقابل من آوردند دانستم کہ این عنایت از حضرت
نظام الدین ست قدس سرہ دازمن پرسیدند کہ پیر شما نظام الدین ست۔
گفتم کہ پیرم مرزا مظہر اند باز گفتند کہ پیر شما نظام الدین ست گفتم کہ مرزا مظہر
بمرتبۂ ثالث گفتند کہ پیر صحبت شما حضرت نظام الدین اند من ساکت
ماندم اگر من اقرار پیری ایشان میکردم مرا می پوشانیدند بعد ازان دران
اثنا شخصے مغربی اسم مبارک حضرت شنیدہ قطع منازل و طی مراحل نمودہ
از راہ بغداد شریف بمولانا خالد رومی سلمہ اللہ تعالیٰ ملاقات کردہ بخصوصہ
والا حاضر گردید و شہرۂ ارشاد و ہدایت مولانا در ان دیار اظہار ساخت کہ
قریب صد ہزار مردمان حلقۂ ارادت بگردن اخلاص نہادہ اند و دست بیعت
بدامن مولانا زدہ اند و یکہزار عالم متبحر داخل طریقہ شدہ و دست بستہ پیش مولانا
ایستادہ اند حضرت ایشان فرمودند کہ از استماع این مژدہ دلم مقدار پر
پشہ مسرور نگردیدہ چہ جای افتخار کہ مرتبۂ مسرت متقدم ست از افتخار۔
بعد ازان ارشاد کردند کہ عباد الرحمان در زمان بسیار میباشند و عباد اللہ
اقل قلیل کہ عبادت و بندگی ایشان خالص برائے ذات خدا میباشد نہ بجہت
آنکہ او تعالیٰ رزق میدہد و پرورش مینماید بانواع عنایات مشرف میفرماید
و بخلاف فرقۂ اولی کہ پرستش میکنند حق جل و علا را بصفات کاملۂ او

شتّان ما بینهما پس فرمودند که نمیتوانم گفت که من عبد الله ام لیکن الحال از چند مدت بر من عبد اللهیت ظهور میکنند ۰

روز شنبه بیست و پنجم رجب المرجب در حضور فیض گنجور حاضر گردیدم حضرت ایشان فرمودند که حضرت شیخ محی الدین ابن العربی قدس سره نوشته اند که هیچ یکے فرقه از فرق عالم الضلالت نرفته هر یک راه هدایت پیموده است قائم بصراط مستقیم ست و مؤید قول خود کریمه آورده اند وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ اِلَّا هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا اِنَّ رَبِّيْ عَلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ و هم در ضمن مولانا روم فرموده است

۴	پس بدی مطلق نباشد در جهان		بد به نسبت باشد این را هم بدان	

و حافظ شیراز میفرماید ۵

پیر ما گفت خطا در قلم صنع نرفت		آفرین بر نظر پاک خطا پوشش باد

پس حضرت ایشان فرمودند که آنچه مکشوف ما و پیران ماست ورای این نیست ۰

روز یکشنبه بیست و ششم رجب المرجب فدوی بمحفل فیض منزل حاضر گردید حضرت ایشان چند عنایت نامجات یکے اسمی مولانا خالد رومی سلمهم الله تعالی دوّمی نامی مرزا رحیم سلمه الله تعالی سوّمی بحاجی عبد الرحمن سلمه الله تعالی ارقام فرمودند مضمون نامه فیض شمامه اولی اینست که از استماع ارشاد شما دران جوار دل را مسرتی حاصل گشت باید که از آمدن طلابان اجتماع مردمان غره نخواهند شد کسر نیستی خود هر لحظه و لمحه ملحوظ دارند اینمه رجوع خلق

وکثرت ارشاد از امداد و توجه پیران کبار دانند هر دم و هر ساعت توجه به پیران دارند و امیدوار عنایت ایشان باشند والسلام و مضمون نامه ثانی که بنام مرزا رحیم الله سلمه الله تعالی ارقام فرمودند اینست که لازم ست که هر طالب که پیش آید و رجوع آورد او را تلقین نموده باشند و در تهذیب و ارشاد تخصیص نباید ساخت همه کس طالب یار اند چه هشیار و چه مست والسلام و مضمون نامه ثالث که بحاجی عبدالرحمن حسن سلمه الله تعالی تحریر فرموده اند اینست که احوال ترقیات باطن خود مع حالات رجوع طلابان و ترقیات ایشان ترقیم نماینده والسلام +

روز دوشنبه بست و هفتم رجب المرجب، غلام بحضور پر نور حاضر گردید حضرت ایشان بجناب الهی تضرع و تخشع نمودند این شعر بصد غلبات شوق خواندند ؎

قافله شد و اپسی ما ببین	ای کس ما بیکسی ما ببین

بعد ازان مذکور جناب سید اولاد آدم سرور عالم مفخر المسلمین محبوب رب العالمین شفیع المذنبین خاتم النبیین علیه افضل صلوات المصلین آمد حضرت ایشان کرات مرات این شعر قصیده برده خواندند ؎

هُوَ الْحَبِیْبُ الَّذِیْ تُرْجٰی شَفَاعَتُهٗ	لِکُلِّ هَوْلٍ مِّنَ الْاَهْوَالِ مُقْتَحِمِ

روز شنبه بست و هشتم رجب المرجب بحضور والا حاضر گردیدم

حضرت ایشان میر قمرالدین سمرقندی را ارشاد فرمودند که سعی بکنید که
اسرار ذاتیکه مسجود خلائق ست بر شما چندان غلبه کند که خود را مسجود خلائق
بیند بعد ازان دام الله شیرازی سمرقندی را فرمودند که تضرع بجناب الهی
بکنید و سعی و کوشش نمائید که فنای انا حاصل شود و زوال عین و اثر گردد
و پس معنی زوال عین و اثر فرمودند که زوال عین آنست که بر خود لفظ انا
متعذر داند نمیتوان گفت که من هستم حضرت خواجه عبید الله احرار قدس
سره فرمودند که انا الحق گفتن آسان ست و انا را شکستن مشکل ست و معنی
زوال اثر آنکه هیچ صفتی از صفات خود نه بیند ۞

روز چهارشنبه بیست و نهم رجب بحضور والا حاضر گردیدم حضرت
ایشان ارشاد فرمودند که علما معیت حق سبحانه بعالم علمی میگویند صوفیه
معیت ذاتی قرار داده اند و ما که مراقبهٔ معیت بطالبان تلقین میکنیم
برین نهج میگوییم که لحاظ بکنند که او با ست هر جا که هستم قطع نظر از لحاظ
معیت ذاتی و علمی او تعالی بعد ازان در حضور ند کور کفر طریقت آمد حضرت
ایشان فرمودند که اهل این مشرب ارباب توحید وجودی اند که از دین و دنیا
گذشته و از خودی رسته و جام وحدت نوشیده اند از جمله حسین بن منصور
حلاج قدس سره که سید این طائفه هستند میفرمایند ۞

کفرت بدین الله و الکفر واجب	لدی و عند المسلمین قبیح

بعد ازان این شعر خواندند ؎ بهر چه از دست دامانی چه کفر آن حرف
چه ایمان ؛ بهر چه از یار دور افتی چه زشت آن نقش چه زیبا ؛
واز حاضران حضور پرسیدند که معنی این شعر بگوئید لسبب کفر باز آمدن از
مطلوب صریح ست لیکن از اسلام چه طور باز خواهد ماند حاضران ساکت ماندند
حضرت ایشان فرمودند که باز ماندن از مطلوب از ایمان برین نهج بخیال
می آید که سالک را در ابتدای احوال که حضور مع الله دست میدهد از
نوافل و تلاوت هم فتوری دران واقع میشود و حال آنکه این تلاوت و نوافل
از ایمان نیاست پس سالک را در آنوقت پرداخت آن حضور باید و کثرت
نوافل و تلاوت نشاید که مانع حضور ست و هم حضرت ایشان در انوقت
این شعر خواندند ؎

صید تو بمنقار وفا برکند از بال	هر پر که نه آشیفتهٔ دام تو باشد

بعد ازان در حضور فیض گنجور مذکور تکرار بیعت آمد حضرت ایشان ارشاد فرمود
که طالب را بیعت از شیوخ متعدده نمودن جائز ست چنانچه صحابه بعد از
وفات آنحضرت صلی الله علیه وسلم بحضرت صدیق اکبر رضی الله عنه بیعت
نمودند و بعد از وفات ایشان از عمر بن الخطاب رضی الله تعالی عنه بیعت
بیعت کردند و ظاهر ست که بیعت صحابه از خلفای راشدین برای انتظام امور
اخرویه بوده نه دنیویه پس ازینجا معلوم شد که تکرار بیعت جائز ست در طریقت

بعد ازان در حضور مذکور وارد شد آمد حضرت ایشان فرمودند که وارد را در اصطلاح صوفیه دیگر روح القدس و وارد حق میگویند و نقشبندیه وجود عدم نامند و آن عبارتست از ورود فیض الهی جل سلطانه و چون بر سالک واردی می آید محو و متلاشی میسازد و چون کثرت واردات فائز میشوند سالک بهر واردی عدم میگردد و لیکن مراد آنست که ورود این واردات متواتر گردد بلکه متواصل چنانچه اکابران این طریقه علیه میفرمایند ؎

وصل اعدام گر توانی کرد	کار مردان مردانی کرد

و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که روزی جناب آن سرور علیه صلوات الله الملک الاکبر را در مشاهده دیدم که تشریف آورده بمن فرمودند که نام تو عبد الله ست و نیز عبد المومن ست ؎

روز پنجشنبه غرهٔ شعبان سنه ۱۲۳۱ هـ فدوی بحضور آن قطب عالم حاضر گردید حضرت ایشان فرمودند که حضرت ایشان شهید نور الله قبره المجید میفرمودند که چون ماه شعبان المعظم دیده میشود هلال برکات رمضان المبارک طلوع میگردد و چون ماه شعبان بنصف میرسد آن هلال بدر کامل میگردد و چون ماه شعبان بآخر میرسد و ماه رمضان طلوع میکند آن هلال برکات که بدر شده بود آفتاب وار تابندگی و درخشندگی ظهور میسازد بعد ازان در حضور مذکور صوفیان وقت که بسماع و رقص مشغولند

و توحید وجودی مذهب خود مقرر کرده اند آمد حضرت ایشان فرمودند
که صوفیان این زمان که بلهو و لعب و غنا و رقص مشغولند و توحید خیالی
شعار خود ساخته اند مثل اکابران توحید حالیه خود را میدانند و بی تحاشی
کلمات آنرا میگویند نمیدانند که بالحاد و زندقیت گرفتار شده اند من از
مذهب ایشان بیزارم و ایشان مرا از علمای ظاهر میدانند نمی فهمند که طریقه
صوفیه طریقه متابعت سنت سنیه است علی صاحبها الصلوة و التحیة ۵
آن ایشانند من چنینیم هردم ۵

روز جمعه دوم شعبان المعظم بحضور والا حاضر گردیدم حضرت
ایشان ارشاد فرمودند که صوفی را اجتناب از خلوت باید و اکتساب
بخلوت شاید ۵

قصه چه بگزید هر کو عاقل است	زانکه در خلوت صفاهای دلست

روز شنبه سوم شعبان المعظم بنده بحضور فیض گنجور حاضر گردید
حضرت ایشان فرمودند ۵

در پس آئنه طوطی صفتم داشته اند	آنچه استاد ازل گفت بگو میگویم

بعد ازان معارف بلند و حقائق ارجمند بیان فرمودند و ایضاً بنده
عرض حال و دیای خود نمود که جناب رسید کونین افضل البشر علیه صلوات الله
الملک الاکبر را در خواب دیدم حضرت ایشان فرمودند که میسر شدن نهایت

آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در خواب بر چند وجہ است یکی آنکہ شخصے احیای سنت نمود یا اجتناب از بدعت کرد این عملش مجسم شدہ در خواب بنظر می آید و یا آنکہ ہر عبادتیکہ بجناب الٰہی مقبول گشت مجسم بصورت حسن شدہ می بیند و شمائل و حلیۂ مبارک آن سرور زمین و زمان و آن سید انس و جان علیہ صلوات اللہ الملک الرحمان کہ در کتب حدیث محرر است اگر شخصی بہمون قد زیبا و قامت دلربا و چشم سرمگین و جبین مبین و ابروی خمدار قوس ہلال وار و مژگان دراز و جلوۂ بانماز ہو ہو مشاہدہ نمود و عین سعادت دارین خود دیدہ دیدۂ جان را بنظارۂ جمال آن محبوب انس و جان کشود الحق کہ واصل زمرۂ مَنْ رَآنِیْ فَقَدْ رَأَی الْحَقَّ فَاِنَّ الشَّیْطَانَ لَا یَتَمَثَّلُ بی گردید ؛

روز یکشنبہ چہارم شعبان المعظم غلام بحضور قبلہ خاص و عام حاضر گردید حضرت ایشان فرمودند کہ جناب مرشدنا و ہادینا حضرت ایشان شہید نور اللہ مرقدہ المجید میفرمودند کہ شبی جناب محبوب کبریا محمد مصطفے علیہ افضل صلوات و اکمل تحیات اللہ الملک الاعلی را دیدم و برین منہج از زیارت آنجناب مشرف شدم کہ خود را ہم بستر آن سرور یافتم بوصلے کہ ہیچ حجابی و فصلے را در انجا گنجایش نبود و عنایاتے کہ باین بندہ نمودند در ای شرح بیان ست اثر آن صحبت کثیر البرکت مدتے

درخود یافتم ؛

روز دوشنبه پنجم شعبان المعظم فدوی بمحفل شریف حاضر گردید حضرت ایشان فرمودند که حضرت شاه ولی الله رحمة الله علیه تطبیق در کلام حضرت محی الدین ابن العربی و حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنهما فرموده اند و در توحید وجودی و شهودی نزاع لفظی قرار داده اند ایشان بسیار بزرگ بودند و طریقهٔ نو آورده اند لیکن در انمقام خطائی کرده اند حال را در قال انداخته معارف کشفیه را در گفتگوی علمی آورده تطبیق نموده اند فرقی است مبین درین هر دو مقام هر کرا از معارف حضرت مجدد حظی رسیده است او عیاناً دیده است که توحید وجودی در ابتدا ر احوال ظاهر میشود یعنی در سیر لطیفه قلب توحید شهودی بسیر لطیفه نفس و معارف حضرت مجدد الف ثانی در ای این هر دو مقامات ست معارف محی الدین ابن العربی قطره ایست و معارف حضرت مجدد دریای محیط ع چه نسبت ست بکوه آسمان عالی را ؛ اگر محی الدین ابن العربی رحمة الله علیه در زمان حضرت مجدد بقید حیات بودند و این معارف می شنودند می فهمیدند و طلب افاده مینمودند و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که حق تعالی را نهایت ست حدی ندارد که کسی بپایان آن برسد او سبحانه وراء الوراء ست ثم وراء الوراء ،

ای آدل تو وراء ے اوّل		حیران ز تو انبیاء و مرسل ع

هر کس بقدر حوصله و طاقت خود در اجتناب دویده و حظی موافق استعداد خود چشیده لیکن کنه ما هیتش نرسیده است ۵

دور بینان بارگاه الست		غیر ازین پی نبرده اند کلاست	

بیان حقیقت فقر

روز سه شنبه ششم شعبان المعظم بنده بحضور پر نور حاضر گردید حضرت ایشان ارشاد فرمودند که فقر عبارت از چند اعمال ست که سالک را مدام او آن از ضروریات ست نه فقر نام علم سلوک و مراقبات ست که کتب ما ازین مملو اند این خزینه ایست که در سینه باید داشت نه علمیست که در سفینه باید نگاشت بعد ازان در حضور مذکور آمد که ولایت ولی بعد از انتقال ازینجهان فانی باقی نمیماند الا در مواضع متعدده حضرت ایشان فرمودند که ولایت بکسر که بمعنی تصرف ست درین اختلافست که باقی میماند یا نی و اصح آن ست که ولایت اکابران باقی میماند چنانچه تصرفات حضرت غوث الاعظم و حضرت خواجه بهاء الدین نقشبند و حضرت خواجه معین الدین و دیگر اکابران علیهم الرضوان تا الی الآن در زمین و زمان جاریست و نمایان ؛

بیان ولایت و تصرف اکابر بعد وفات ایشان

روز چهار شنبه هفتم شعبان المعظم بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشان فرمودند که در بیان طریقه انیقه نقشبندیه مجاهدات و ریاضات دار بعینیات نیست اکابران این طریقه هیچ اعمالی و اورادی مقرر نساخته اند عمل ایشان بر سنت سنیه مصطفویه ست علی صاحبها الصلوة و التحیة

بیان ذکر و مراقبه و بیان ذکر جهری و بیان ذکر خفی و بیان نقشبندیه

واجتناب از بدعات نامرضیه لهذا در طریقهٔ ایشان ذکر جهر و سماع و وجد و تواجد و آه و نعره نیست خاموش شده متوجه بقلب می نشینند و بدوام ذکر خفی میپردازند و نفی و اثبات بهر نفس مینمایند نه حبس نفس که حبس طور بنود است که سوراخهای گوش و بینی از پنبه بند کرده حبس نفس در دماغ میکنند و ایشان نفس را بزیاف حصر نموده بخیال کلمهٔ لا را از زیر ناف کشیده تا بدماغ میرسانند و الٰه را از دماغ بکتف راست می آرند و الا الله را از کتف راست کشیده بقلب ضرب میدهند بنحوی که همه لطائف که در سینه واقع اند در ضمن این آیند و چون نفس تنگی میکند میگذارند لیکن در هر نفس کلمهٔ طیبه بعد وطاق میگویند و بوقت گذاردن نفس از بینی همراه دم کلمهٔ محمد رسول الله مقابل قلب ملحاظ میگویند بطوریکه گویا این کلمهٔ مبارک در دل در می آید و در رگ و پی سرایت مے کند ۔

روز پنجشنبه هشتم شعبان المعظم بحضور والا حاضر گردیدم حضرت ایشان فرمودند که من طالب را اوّل لطائف خمسهٔ عالم امر جدا جدا توجه میکنم و بعد از تصفیه اینها بلطیفهٔ نفس القائی نسبت مینمایم و نیز هر پنج لطائف را که برنگ چراغ هر یک میدرخشد جمع نموده بهمت تمام پنج چراغان را یک مشعل ساخته می طیرانم بعد ازان فرمودند ع تا یار کرا خواهد و میلش بکه باشد ۔

روز جمعه نهم شعبان سنه ۱۲۳۱ھ بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم در آن
وقت درس مکتوبات قدسی آیات حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ اللہ
تعالی باسرارہ السامی بود مکتوب دویست و شصتم کہ بمخدوم زادہ کلان
علیہ الرضوان در بیان طریقیکہ ایشانرا بآن طریق ممتاز ساختہ اند نوشتہ
اند خواندہ شد حضرت ایشان فرمودند کہ سبحان اللہ معارفیکہ ایشان
تقریر فرمودہ اند ہیچکس از امت مثل آن نگفتہ است و در اسراریکہ ایشان
بسلک تحریر انتظام دادہ اند ہیچ یکے از اصحاب معرفت بزنگ آن نسفتہ کلام
ایشان وحی منزل آسمانی بہست و بیان ایشان تشریح غوامض ربانی و نکتہ
ایشان بیان مقامات نمودہ اند و راہ مکاشفات پیمودہ اند ہزاران طالبانرا
تسلیک فرمودہ اند نہ آنکہ یکدو کس آگاہ این اسرار شدہ زبان بگواہی
کشودہ اند جہانی رااز معارف جدیدہ سرفراز فرمودہ و صفاف خود
گردانیدہ اند و عالمی رااز مقامات نو ممتاز ساختہ مداح خود نمودہ اند

نہ من بر آنگل عارض غزل سرایم و بس	کہ عندلیب تو از ہر طرف ہزار انند

روز شنبہ دہم شعبان در محفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت
ایشان فرمودند کہ درین طریقہ شریفہ مدار کار بر پنج چیز نہادہ اند یکے
توجہ سالک بجانب دل دوم توجہ دل بسوی خالق آب و گل سوم گردیدن
از خطرات غافل چہارم ماندن بذکر مشتغل پنجم لحاظ انیمعنی در قلب کہ

خداوندا مقصود من توئی ورضای تو وجودم بجهت محبت ومعرفت خود
بساز منزل پس هر که هر دم برین قضیهٔ خمسه مائل ست اورا پنج نتائج حاصل
ست وهر که آن پنج نتائج حاصل ست او از مطلوب حقیقی واصل ست
اوّل ذاکر شدن لطائف از ذکر دوم حصول جمعیت وبخیطرگی سوم پیدا شدن
توجه قلب سوی حضرت حق چهارم جذب وکشش لطائف سوی فوق پنجم
ورود واردات الهی سبحانه بردل سالک که تعبیر ازان بوجود عدم مینمایند

ع تا یار کرا خواهد وميلش بکه باشد ؛

روز یکشنبه یازدهم شعبان بحضور پرنور حاضر گردیدم درانوقت
درس مثنوی شریف مولانا رومی رحمة الله علیه بود حضرت ایشان بسیار
معارف بیان فرمودند حاضران مجلس را از بیان آنحضرت اضطرابی وبیتابی
رو داد وگریه وزاری طاری شد حضرت ایشان قلبی وروحی فداه از کمال
شوق الهی آهی از دل فیض منزل خود کشیدند وفرمودند که آه اگر از کمال
شوق خود شمه بیان نمایم هوش سامعان دوای بیهوشی چشند وحواس مدهوشی
شنوندگان بجواس گردد وبهمات سیلاب سرشک مهاجرت بدریا
دریای حسرت وآلام شور انگیز ست وگرداب اشک مفارقت بلجه لجه حیرت و
اوهام موج خیز دل ناصبور که از دیدار مهجور ست چسان مسرور گردد و دیدهٔ
وصل جویان که از اندوه فراق گریانست بچه سان شادان شود ؛

بخیال وصال

بچہ مشغول کنم دیدۂ دل را کہ مدام	دل ترا می طلبد دیدہ ترا میخواہد

وجان حزین کہ از اندوہ فراق غمگین ست بچہ طور تسکین یابد آہ از ملاقات صوری کہ ممتنع الوقوع ست دست تمنا برداشتہ بوصال خیال دل را تسلی میدہم و مردمک دیدۂ خود از مژگان جدا ساختہ بر کف پای ناز آن نازنین می نہم پس میمالیم و می نالیم للمؤلف ؎

ملی ہی قیس تصور مین بھی جو لیلا سے	ملی ہی مردمک چشم کو کف پا سے

گاہی قامت سراپا آفتش تصور دہ خود را نثار میسازیم و گاہی صورت رشک ملاحتش بخیال آوردہ بصد عجز و نیاز جان میبازیم ؎

بدل تصور روز وصال باندھے ہم	بلائین لیتے ہین کیا کیا خیال باندھے ہم

روز دوشنبہ دوازدہم شعبان ۱۲۳۱ھ فدوی بمحفل فیض منزل حاضر گردید حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ عارف آنست کہ ہر واقعہ کہ پیش آید از منع و عطا و از جور و جفا ناشی از فضل خدا بیند و فرق درمیان عارف و متعرف آنست کہ عارف را ہر کہ چیزی عطا فرماید و یا ردو کوب مینماید بلا تامل و فکر از فعل حق بیند و متعرف آنست کہ بتامل و فکر از فعل او سبحانہ می بیند ہر کہ در صور تفاصیل وقایع و احوال متجدد متضاد ہ از ضرر و نفع و عطا و منع و قبض و بسط ضار و نافع و معطی و مانع قابض و باسط حق را بیند و شناسد نیک تو قفی در رویتی او را عارف بخوانند و اگر

باول وہلہ ازان غافل بود و عنقریب حاضر بود و فاعل مطلق را جل ذکرہ
در صور وسائط و روابط باز شناسد او را متعرف خوانند نہ عارف ذکر
بکلی غافل بود و تاثیرات افعال را حوالہ بوسائط کند او را اساہی و لاہی
و مشرک خفی خوانند کما ذکرہ فی النفحات الانس للامام الاجل عبد الرحمن
جامی رحمۃ اللہ علیہ بعد ازان حضرت ایشان این شعر خواندند ؎

تو مباش اصلا کمال اینست و بس	تو در و گم شو کمال اینست و بس

روز سہ شنبہ سیزدہم شعبان ۱۲۳۱ھ غلام بحضور فیض گنجور القبلہ
انام حاضر گردید حضرت ایشان فرمودند کہ معنی کلام اندراج النہایۃ فی
البدایۃ آنست کہ سالک را بیخطرگی یا کم خطرگی حاصل شد و توجہ
الی اللہ پیدا گشت و جمعیت رو داد مبتدی انیخاندان عالیشان گردید
و ہمین حضور و جمعیت در انتہا دیگر انست پس بدایت ایشان مندرج شد
در نہایت دیگران ؎

سیر ہا دارد محبت چشم گر بینا شود	جادۂ راہ فنا بسم اللہ دیوان ما

بعد ازان در حضور مذکور توسط کشودی باطنی آمد حضرت ایشان فرمودند
کہ واسطہ کشود راہ ولایت وجود باجود جناب امیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ است
و حضرت فاطمہ رضی اللہ عنہا درین توسط شریک اند بعد ازان ائمہ
اثنا عشر و حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالی عنہم اجمعین حامل بار

این امانت ولایت اند لیکن درین هزار دوم حضرت مجدد الف ثانی قدس
الله تعالی باسراره السامی نیز درین امر شرکت دارند مقرر ست که درین
الف ثانی هر کس که بدرجهٔ ولایت میرسد در هر خاندان که متوسل باشد
بدون توسط ایشان کشود این راه غیر ممکن ست بتوجه و امداد ایشان
طی این مراحل مینماید اگرچه اقطاب و ابدال و اوتاد و اغواث باشند
ضروری نیست که خبر و آگاهی از توجه و مدد ایشان داشته باشند ٭
روز چهارشنبه چهاردهم شعبان بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم
شخصی لفظ شکایت شدت گرما بزبان آورد حضرت ایشان فرمودند که
شکایت از فعل محبوب نباید نمود بلکه از عنایت بمصیبت زیاده تر
متلذذ باید شد از دود آه سرد نکشم و از مادهٔ ملال شربت زلال نچشم
ع که هر چه ساقی ما ریخت عین الطافست ٭ ایضاً فرمودند که روزی
در خدمت فیض درجت حضرت ایشان شهید نور الله مرقده المجید حاضر
شده بودم ناگاه متوجه بجناب حضرت غوث الاعظم رضی الله تعالی عنه
شده عرض نمودم که سفارش من از پیر و مرشد من فرمایند حضرت ایشان
شهید عطر اللهم قبره المجید بعد از فراغ حلقه متوجه باین بنده شده
فرمودند الحال بجهت سفارش خود جناب غوث الاعظم قدس
سره را می آوردید ٭

روز پنجشنبه پانزدهم شعبان المعظم بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم
حضرت ایشان فرمودند که نماز جامع عبادات ست وحاوی طاعات
دولت رویت که آن سرور انبیا علیه صلواة الله الملک الاعلی را در لیلة
المعراج حاصل شده بود بعد از نزول در دنیا همون اسرار مقام اسری
در نماز ظهور نمود مؤید این قول اَلصَّلٰوةُ مِعْرَاجُ الْمُؤْمِنِ ست ودلیل این
دعوی جزء اَقْرَبُ مَا یَکُوْنُ الْعَبْدُ مِنَ الرَّبِّ فِی الصَّلٰوةِ وتابعان آن
سرور زمین وزمان را علیه صلوات الله الملک المنان بجهت اتباع آن
سرور واخلاص آن افضل البشر علیه وعلی آله صلواة الله الملک الاکبر نیز حظ
وافر ازین دولت عظمی ونصیب کامل ازین موهبت کبری عطا فرموده اند
ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء ٭

روز جمعه شانزدهم شعبان سنه ۱۲۳۱ هـ غلام بحضور والا حاضر گردید
شخصے چند مبلغان در حضور آورده عرض نمود که این را لفقرا یان خانقاه
معلّٰی تقسیم فرمایند حضرت ایشان فرمودند که یک ٹنکه بهر یک از فقرا یان
تقسیم خواهد شد ودر آنوقت در خانقاه یکصد ودو کس صوفیان بودند
که اوطان خود گزاشته لِطلب حق جل وعلا استقامت می ورزیدند
پس یک یک ٹنکه هر یک را تقسیم فرمودند وگفتند که ما هم درین زمره هستیم
یک ٹنکه حصهٔ خود ما هم میگیریم بعد ازین این آیه خواندند وَاللّٰهُ الْغَنِیُّ

وَاَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ ۞

روز شنبه هفتد هم شعبان بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم در آن وقت
در حضور مذکور این حدیث شریف بود حَقُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ خَمْسٌ اَدَاءُ
السَّلَامِ وَعِيَادَةُ الْمَرِيضِ وَاِتِّبَاعُ الْجَنَائِزِ وَاِجَابَةُ الدَّعْوَةِ وَ
تَشْمِيتُ الْعَاطِسِ حضرت ایشان فرمودند که اگر مریض از اقارب ست
و یا اهل محله و بدون این شخص خبرگیران او نیست بر ذمه این فرض ست
خبرگیری او والا صوفیه را در رفتن عیادة مریض شرائط اند که مریض فاسق
و مبتدع نباشد و اهل مجالس او خلاف طریق نباشند و در راه بازار
نباشد تا نگاه در رفتن پراگنده نشود و همچنین اجابت دعوت ست
وقتیکه طعام شبهه نباشد و دران مجلس غنا و مزامیر نباشند و تشاغل
بنوعی از لهو و لعب نباشد و داعی ظالم و مبتدع و فاسق و شریر نباشد
اجابت واجب ست والا ممنوع ست اجابت وَلَا يُجْتَبُ اِلَى طَعَامٍ
ضَيِّعٍ بِهِ وَسَمِعْتُ فِي الْمُحِيطِ يَعْنِي اَنْ يَقْعُدَ عَلَى الْمَائِدَةِ اِذَا كَانَ
عَلَيْهَا لَعِبٌ اَوْ غِنَاءٌ اَوْ قَوْمٌ يَغْتَابُونَ اَوْ يَشْرَبُونَ الْخَمْرَ كَذَا فِي
مَطَالِبِ الْمُؤْمِنِينَ وَاَيْضًا فِيهِ وَدِي دران روز عرضی احوال خود را
حضور گذرانید حضرت ایشان از سطری چند دستخط خاص خود آن عرضی
را مزین فرموده عنایت نمودند و آن عبارت اینست - الحمد لله که

احوال خوب ست سعی نمایند که تصفیه قلب و تزکیه نفس بر کمال حاصل شود
نسبت افعال از عباد در سیر قلبی مسلوب میشود و بحضرت حق سبحانه منسوب
و در سیر لطیفه نفس صفات را بحق منسوب می یابند اینست کمال این و لطیفه
و در لطائف دیگر اسرار جدا جدا ظاهر میشود و اگر این همه سیر آسان شود
بهتر والا بجناب الهی سبحانه التجا نمایند که توجه تام بے مزاحمت خاطر
در دل و در لطیفه نفس ظاهر شود بر لطیفه نفس که مشار الیهائی انا ست
توجه خواهم نمود خدای کریم فنای قلبی و فنای این لطیفه و فنای لطائف
دیگر نیز عطا فرماید فرموده اند فنا موهبت الهی ست سبحانه حاصل این
فنا با ظهور نیستی ست بر باطن سالک هرگاه افعال و صفات را بحق سبحانه
منسوب یافت خود را نیستی و عدم خواهد دید انکسار و شکست رذائل
نقد وقت خواهد شد ۰

روز یکشنبه هیجدهم شعبان سنه ۱۲۳۱ھ این کمینه در ولیشان بحضور
آن واقف دقائق قرآن کاشف حقائق فرقان حاضر گردید حضرت ایشان
معانی و تفسیر کلام الله بیان فرمودند بعد ازان ذکر تحمید و تکبیر و تهلیل
آمد حضرت ایشان معانی تطبیق آن ارشاد فرمودند و ایضاً غلام عرضی قبل
ازین بحضور گذرانیده بود بجواب آن سرفراز فرمودند و آن اینست -
اغراق در القاب و خطاب در شرع جائز نیست نباید کرد و سعی نمایند که

این لطائف عالم امر و حالات آن با احوالیکه در سیر لطیفه نفس پیش می
آید یکی گردد و فنا و نیستی و دید قصور غلبه نماید و رذائل اخلاق شکستی
یابد و تهذیب اخلاق نقد وقت گردد و بجناب واهب عطیات سبحانه بواسطهٔ
ارواح مبارک پیران کبار رحمة الله علیهم التجا نماید که سر اقربیت واضح
شود چنانچه سر وحدت و توحید در سیر لطیفهٔ قلب مشهود میشود و اعمال موافق
طاقت اختیار کرده بران مواظبت فرمایند انشاء الله تعالی در جهت فوق
توجه کرده خواهد شد لیک اگر حالات لطائف با احوال این لطیفه یکی شود
وسعت در نسبت پیدا گردد و منظور همین ست ٭

روز دوشنبه نوزدهم شعبان بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم
در حضور سند کور سعی و کوشش طلابان آمد حضرت ایشان فرمودند که شخصی
از هنود ان بود چرنداس نام داشت از اهل مذهب خود و در ترک و تجرید
ثابت قدم - شخصی در طلب او مسافت چند ماه قطع کرده آمده بود بطریقی
که بهر قدم سجده کنان بر زمین دراز می شد باز برخاسته بجای سر لقدم
ایستاده باز دراز می شد همین نهج تا بدرش رسید من بچشم خود آنرا دیدم
دراز مجاهدهٔ او حیران گشتم - بعد ازان حضرت ایشان استغفار خوانیدند
و فرمودند که مذکور هنودان و مجاهدات ایشان نباید کرد پس کلمهٔ طیبه
سه بار خواندند و گفتند غشتا یا رسول الله و درود بر پیغمبر علیه صلوات

اللہ الملک الاکبر فرستادند پس شخصی در حضور عرض نمود کہ در اہل حق ہم بسیار مجاہدات مردمان کشیدہ اند چنانچہ در راہ سفر حجاز حضرت ابراہیم بن ادہم بلخی رحمۃ اللہ علیہ بہر ہر قدم یک دو گانہ ادا میفرمودند حضرت ایشان فرمودند بلے۔ باز ارشاد گردید کہ حضرت آدم نوری نور اللہ مرقدہ از مسجد قبا تا مسجد نبوی بہمین طریق بہر قدم یک دو گانہ میخواندند ؛

روز سہ شنبہ بستم شعبان بحضور والا حاضر گردیدم حضرت ایشان فرمودند کہ حاصل سیر و سلوک حضور مع اللہ ست بمزاحمت خواطر در سیر لطیفہ قلب در قلب توجہ الی اللہ پیدا شود و بیخطرگی دست دہد و در لطیفہ نفس در نفس در عناصر بعناصر ہمین قدر وقت گردد و کشوف انوار و اسرار متفرع اند بریں حضور و آگاہی راس المال انیست چنانچہ نزد شخصی قوت ست راس المال او تا بی لباس طعام و حوائج دیگر بہ درہم موجود ست اگرچہ فی الحال نیست اما قادر ست ہر وقتیکہ خواہد خرید نماید ہمچنین درین راہ راس المال حضور ست و باقی بران متفرع انوار ہر مقام اشخاص را مکشوف میشوند و اسرار اقل قلیل را و نیز اسرار و انوار درین جہان ہمراہ اند و در قبر ہیچ از ینہا ہمراہ نمیرود مگر حضور و آگاہی پس جستجوی آگاہی باید نہ تکاپوی دیگر شاید کار این ست غیر این ہمہ ہیچ و ایضاً حضرت ایشان فرمودند کہ اسرار لطیفہ قلب ہمہ اوست و انا الحق گفتن ست و سر لطیفہ نفس شکستگی انا ست و سر لطیفہ قالب ہیچ بیان نفرمودند و ارشاد کردند کہ

حضرت مجدد رضی اللہ تعالی عنہ بیان نفرمودہ اند و سر کمالات ثلثہ و
مقامات جدیدہ دیگر مثل حقائق سبعہ وغیرہ کہ حق سبحانہ و تعالی خاص
حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالی بسرہ السامی را
باین سرفراز فرمودہ است و بتوسط ایشان متوسلان ایشانرا باین دولت
عظمی و موہبت کبری نصیبی عطا کردہ و حظی بخشیدہ است آنست کہ اشیاء
دلیلیہ کشفیہ میگردد و نظری بدیہی میشود و کمال اطمینان و صفاء اتصال
بیکیف و اتباع ہُوَ بِمَا جَاءَ بِہِ النَّبِیُّ صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ و بیرنگی و
غایت لطافت باطن نقد وقت میگردد و از غایت تنزیہ حضرت ذات
تعالت و تقدست جمیع نسب چہ نسبت معیت اتحاد و چہ نسبت
ظلیت و چہ نسبت احاطہ ذاتی و سریان وجود مسلوب میشود وَمَا لِلتُّرَابِ
وَرَبِّ الْاَرْبَابِ۔ و ازینجاست کہ حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ فرمودند
کہ درینجا نزدیک ست کہ تزدیکان دوری جویند و اصلان راہ مہجوری
پویند۔ بعد ازان حضرت ایشان فرمودند کہ حضرت حاجی محمد افضل رحمۃ اللہ
علیہ کہ حضرت ایشان شہید نور اللہ مرقدہ المجید ایشانرا پیر خود میگفتند
اگرچہ استفادۂ باطن از ایشان نمی نمودند اما ارادہ استفادہ در ابتدا
کردہ بودند بسبب ارادہ استفادۂ مرشد خود سید انستند و ایشان
قریب دہ سال در خدمت حضرت حجۃ اللہ محمد نقشبند قدس سرہ گذانیدند و

ہم ہمین قدر ایام در صحبت جناب حضرت عبد الاحد قدس سرہ بسر بردند و
سلوک تمام از ہر دو صاحبان حاصل نمودہ بودند روزی بخدمت ایشان
دو کس از اصحاب حضرت مرشد عالی سید خواجہ محمد زبیر قدس سرہ آمدند و نسبت
نے کیف ایشانرا ادراک ناکردہ باہم گفتند یکے آنکہ آنچہ در منست در تست
و دیگری گفت آنچہ در تست در منست باز گفتند کہ ایشان نسبتی ندارند
حاصل آنکہ نسبت این مقامات عالیہ کمال نے کیف ست دست ادراک
از دامنش کوتاہ ست صاحب این نسبت شریفہ خود نیز بجز جہالت و نکارت
امری دیگر ندارد چہ جائی کہ دیگری شناسد۔ اَوْلِیَائِیْ تَحْتَ قَبَائِیْ لَا
یَعْرِفُوْنَہُمْ غَیْرِیْ ۔

روز چہار شنبہ بست و یکم شعبان بحضور فیض گنجور حاضر
گردیدم مذکور معنی نسبت در حضور آمد حضرت ایشان فرمودند کہ معنی نسبت
حضور و جمعیت و آگاہی ست و ایضاً در آنوقت مکتوب حضرت ایشان شہید
نور اللہ مرقدہ المجید خواندہ شد و دران احوال اصل مذہب ہنود ان و بیان
چہار کتب ایشان کہ آنہا را منزل قرار دادہ اند تحقیق فرمودند و ایضاً نوشتند
کہ در یک کتاب معارف اند حضرت ایشان فرمودند کہ چیزی بر کلام حضرت
پیر و مرشد گفتن کمال نے ادبی ست لیکن نزد من معارف در کتب
اینان ثابت نیستند ۔

روز پنجشنبه لبست و دوم شعبان بنده بحضور والا حاضر گردید
حضرت ایشان ارشاد فرمودند که حضرت ایشان شهید نور الله مرقده
المجید طالبان را در مدت دو سال لطیفهٔ قلبی تمام تسلیک میفرمودند و در
یک سال لطیفهٔ نفس و در دو سال دیگر تا بکمالات میرسانیدند و در مدت
پنج سال دیگر نصف سلوک که از کمالات باقی میماند تسلیک میفرمودند بعد
ازان شخصی عرض نمود که در خدمت حضور کمتر از یک سال لطیفهٔ قلب طی
می شود و مقامات دیگر نیز برین عنوان زود می حاصل میگردند حضرت
ایشان فرمودند که من نیز ازین امر حیرانم که در ینجا معاملهٔ کار بطوالت
نمی کشد مگر عنایات ایزدیست که راه دور را بر من نزدیک ساخته است
و بعد ازان فرمودند که طی تمام مسافت هر مقام بمدت همون ایام مقرره
که ده سال ست میشود اگرچه رنگ هر مقام از کثرت توجه و عنایت پیران
بایام قلیله بحصول می انجامد پس فرمودند که حضرت شیخ مولانا محمد عابد
رضی الله تعالی عنه اکثر اشخاص را بزودی تسلیک فرموده بودند اتفاقا
قضیهٔ اتفاقیه نادر شاهی بمیان آمد باطن آنها مکدر شد گویا که از نسبت تهی
گردیدند بهمین وجه حضرت ایشان شهید نور الله مرقده المجید تا وقتیکه
سالک را عرضی و طولی در یک مقام پیدا نمیشدی توجه بمقام دیگر نمی فرمودند
و مدت قطع سلوک بر ده سال مقرر ساختند تِلْکَ عَشَرَةٌ کَامِلَةٌ ۞

روز جمعه بست و سوم شعبان در محفل فیض منزل حاضر گردیدم
در آنوقت درس مکتوب باب شریف حضرت مجدد الف ثانی قدس سره الله تعالی
باسراره السامی بود مکتوب که بصاحبزاده های کبار اعنی خواجه خرد و خواجه
کلان در بیان عقائد نوشته بودند خوانده شد حضرت ایشان فرمودند
که این مکتوب فائده کثیر در علم عقائد دارد این را علیحده نوشته بردمان
داده شود بعد ازان فاتحه خواندند و معنی الرحمن الرحیم بیان فرمودند
که الرحمن - ای من سئل اعطی و الرحیم - ای من لم یسئل یغضب علیه
روز شنبه بست و چهارم شعبان در حضور عالی حاضر گردیدم
شخصی از حاضران مجلس مذکور اشغال و اذکار نمود که حضرت شیخ
فرید الدین گنجشکر رحمة الله تعالی علیه بزبان خود ذکری مقرر نموده اند
حضرت ایشان فرمودند که هر کس بزبان خود یا محبوب خود میکند و موافق
محاورات خود الفاظی مقرر مینماید هندیان را اصطلاح هندست -
سندیان را اصطلاح سندست عندلیب شیدا در تعشق روی آن
گل خنداد بزبان خود نغمها می سراید و قمری مبتلا در محبت قامت آن
شمشاد زیبا بدل خود نعرها می نماید ؎

مرغان چمن بهر صباحی خوانند ترا باصطلاحی

روز یکشنبه بست و پنجم شعبان بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم

حضرت ایشان فرمودند که حضرت خواجه خواجگان پیر پیران خواجه بهاء الدین نقشبند رضی الله تعالی عنه وصیت فرمودند که همراه جنازهٔ من کلام الله و درود نخوانند که نے ادبی هست مگر این شعر البته بخوانید ؎

مفلسانیم آمده در کوی تو	شئی لله از جمال روی تو
دست بگشا جانب زنبیل ما	آفرین بر دست و بر بازوی تو

بعد ازان مذکور ذکر خفی در حضور آمد حضرت ایشان فرمودند که چون توجه بدل کرده شود دل ذاکر میگردد و انتظار پیدا می شود بعد ازان بلطیفهٔ روح توجه کرده شود دران ذکر جاری میشود و توجه الی الله پیدا میگردد و همچنین در هر لطیفه از لطائف عالم امر که حاصل کار انتظار و توجه ست حاصل میشود پس ازان انتظار کم میگردد و توجه مستهلک و مضمحل میشود نه حقیقت انتظار و توجه میرود بلکه در ادراک نمی آید آنرا ذکر خفی درین طریق می نامند بعد ازان در لطیفهٔ نفس و عناصر ثلثه پس بعنصر خاک بهمین نهج وحدانی همین طور میشود ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَّشَاءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ؛ روز دوشنبه بست و ششم شعبان المعظم بمجلس عالی حضور حاضر گردیدم حضرت ایشان فرمودند که معارف فیاضه حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه را مکشوف شده اند سه قسم اند یک قسم از کسی نفرموده اند و در سلک تحریر و تقریر منتظم ننموده اند و یک قسم خاص

حقیقی

باد لادامجاد خود بیان ساخته اند و یک قسم علی العموم بیاران و متوسلان خود
ارشاد کرده و هم تحریر و تسطیر نموده اند چنانچه سه جلد مکاتیب شریف و هفت
رسائل مملو از انست و ایضاً حضرت ایشان احوال بیعت و حصول نسبت
جناب حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه بیان فرمودند که ایشان اولا
بیعت از والد ماجد خود در خاندان عالیشان چشتیه نموده بودند و اجازت و
خلافت این خاندان یافته بودند بلکه از والد بزرگوار اجازت طرق دیگر
مثل سهروردیه و کبرویه و قادریه و شطاریه و مداریه هم یافته بودند پس ازان
بخدمت حضرت خواجه باقی باالله رضی الله عنه رسیدند و
سلوک طریقه شریفه نقشبندیه باکمال و اتمام رسانیدند و خلافت یافتند
روزی در مسجد مبارک حلقه صبح مینمودند که حضرت شاه سکندر رحمة الله علیه
خرقه جناب حضرت غوث الاعظم رضی الله تعالی عنه بامر جد بزرگوار خود
عارف و کاشف اسرار خفی و جلی حضرت شاه کمال کیتهلی قدس سره آوردند
بر سر ایشان انداختند ایشان در بحر انوار نسبت قادریه غرق شدند
در آنوقت بخاطر ایشان گذشت که من خلیفه خاندان نقشبندیه ام الحال
که نسبت قادریه مرا احاطه نموده است مبادا کبرای این طریق رنجیده شوند
فی الحال مشاهده نمودند که حضرت غوث الاعظم مع حضرت شاه کمال
کیتهلی و حضرت خواجه بهاؤ الدین نقشبند مع اکابران تا بحضرت خواجه

باقی باللہ و حضرت خواجہ معین الدین چشتی و حضرت شیخ شہاب الدین
سہروردی و حضرت شیخ نجم الدین کبری ہمہ ہا تشریف آوردند حضرت
خواجہ میفرمودند کہ ایشان خلیفہ من اند و حضرت غوث الاعظم میفرمودند
کہ ایشانرا در ایام طفولیت زبان خود کمال کیتھلی چشانیدہ بود پس ایشان
از من اند و حضرت خواجہ معین الدین چشتی فرمودند کہ ایشان و اباء و اجداد
ایشان متوسل سلسلہ من اند بہمین نہج ہمہ بزرگواران ارشاد میکردند۔
آخر الامر ہمہ اکابران در مقبول ساختن ایشان اتفاق نمودند و ہریک
از نسبت شریفہ خود سرفراز فرمود و خلیفہ خود گردانید ایشان در مدت
از صبح تا بوقت ظہر این احوال مشاہدہ نمودند و باین دولت عظمی سرفراز
شدند پس درین طریق مجددیہ نسبت ہر خاندان شریف جلوہ گر ست گویا
چہار دریای بی پایان موج خیزاند و دو دریای نسبت نقشبندیہ و یک بحر
نسبت قادریہ و یک لجہ ایست کہ نصف آن از چشتیہ و نصف دیگر از
سہروردیہ و کبرویہ است نسبت نقشبندیہ غالب است بر جمیع نسبتہا پس ازان
قادریہ باز چشتیہ باز سہروردیہ ٭

روز سہ شنبہ بست و ہفتم شعبان المعظم بمحفل فیض منزل حاضر
گردیدم در انوقت در حضور مذکور کفر طریقت افتاد حضرت ایشان فرمودند
کہ کفر طریقت آنست کہ امتیاز برخیزد و غیریت نماند و بجز یکذات تعالی

و تقدس هیچ چیز بنظر نیاید منصور حلاج فرموده ؎

کَفَرتُ بِدِینِ اللّٰہِ وَالکُفرُ وَاجِبٌ لَدَیَّ وَعِندَ المُسلِمِینَ قَبِیحٌ

و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که پانصد رکعت در طوق و سلاسل منصور حلاج میگذرانید و میگفت که فی العشق رکعتان لا یصح وضوءهما الا بالدم - و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که حضرت ابوهریره رضی الله عنه میفرمودند که دو علم از آنحضرت صلے الله علیه وسلم بمن رسیده اند یکی را برعالم افشا ساخته ام و دیگری را پنهان نموده ام اگر شمه ازان اظهار نمایم گردن مرا بزنند اکثر صوفیان آن علم ثانی را علم وحدت الوجود و سر آن همه اوست گفته اند و علما گفته اند که آن احوال منافقان ست که آن سرور علیه صلوات الله الملک الاکبر بیان فرموده بودند و جناب حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه فرموده اند که آن اسرار دیگر اند و ازین هر دو بعد ازان حضرت ایشان فرموده اند که اسرار توحید وجودی باشد یا معارف توحید شهودی و یا مقامات دیگر آنچه حق سبحانه عنایت کند نعمتیست عظمی - پس این شعر مولانا روم خواندند ؎

جان من و جانان من دین من و ایمان من ؎

سلطان من سلطان من چیزی بده درویش را

بعد ازان در حضور مذکور حضرت نظام الدین فخر العارفین آمد حضرت ایشان

فرمودند که اهل چشت میگویند که مثل ایشان اولیائی در امت پیدا نشده
است و در هر پیغمبری که یک خلیفه بود در ایشان آن هر یک ظهور نمود و همدران
اثنا شخصے از مزار پر انوار هادی سالکین رهبر عارفین حضرت خواجه قطب الدین
بختیار کاکی اوشی رحمة الله علیه آمد حضرت ایشان فرمودند که چیزی از قسم
کاک تبرک مزار ایشان آورده آن شخص عرض نمود که نے - فرمودند که این
چه خطا کردی که چیزی تبرک نیاوردی بار دیگر برو و چیزی بیار که در تبرک
بزرگان سرّیست پنهان و فائده ایست بی پایان بعد ازان ارشاد کردند که
نقل ست شخصی از مزار مبارک ایشان کاک آورده بود طائری در خانهٔ او
مرده بود قدری ازان کاک در آب سائیده بدین آن طائر انداخت از
قدرت ایزدی زنده شد و پرواز نمود ٭

روز چهارشنبه بست و هشتم شعبان بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم
دران وقت مذکور ایمان آمد حضرت ایشان ارشاد فرمودند که ایمان بر سه
قسم است یکی ایمان عوام که بغیب آورده اند حق سبحانه جل شانه را ندیده و
بجان گرویده اند دوم ایمان اولیاء الله که اهل شهود اند ایمان ایشان
شهود نیست که حجاب ظلمانی که عبارت از نفس بصری و نفی قناعتی و بتوکلی
و غیرها ست قطع کرده و حجاب نورانی که عبارت از صفات و شیونات و
اعتبارات ذاتیه است طی نموده در مرتبه شهود رسیده اند سوم ایمان

اکابران که ازین مرتبه شهود هم گذشته اند و بمقام کمال وصال پیوسته اند
ایمان ایشان در رنگ ایمان غیبی گردیده است چرا که مشاهده را در مرتبه
کمال اتصال گنجایش نیست چنانچه شخصی مثلاً دست خود پس پشت داشت
غیب ست و چون مقابل روی خود آورد مشاهده شد و چون بمردمک دیده
چسپانید باز غیب شد پس در مرتبه وصل نیز فصل هم غیبت متحقق شد ازینجاست
که میگویند اخص الخواص برنگ عوام میباشند اَنَا بَشَرٌ مِثْلُکُمْ رمزیست
ازینمعنی - بعد ازان در حضور مذکور قبولیت دعا در حق اکابران آمد حضرت
ایشان فرمودند که مقبول جناب الله الاکبر حضرت شیخ فریدالدین گنجشکر
نور الله مرقده الاطهر چون مریض شدند حضرت نظام الدین اولیا قدس
سره را فرمودند که با نظام الدین در حق دفع مرض و ازالهٔ علت من دعا
کن ایشان دعا فرمودند هیچ اثری ظاهر نشد. در حضور عرض نمودند که دعای
ما پست همتان تا به آستان عالی آنقبله دا صلان نمیرسد ایشان فرمودند
که ما دعا بجهت اجابت دعای تو خواهیم نمود پس ایشان دعا فرمودند و
باجابت مقرون گشت ۰

روز پنجشنبه بست و نهم شعبان المعظم در محفل فیض منزل حاضر
گردیدم حضرت ایشان بزبان گوهرفشان ارشاد فرمودند که دل من
مبتلای خلوت ست و روکش از جلوت لاکن بگنج تنهائی نشستن و بگوشهٔ

عزلت آرمیدن چگونه میسر شود که مردمان برای استفاده نزد من می آیند
پس سعادت خود می شماریم و روی از خلوت بجلوت می آریم والا احوالم
بمصداق این شعر است ؎ جهانی بنگ میخواهم که روی ؛ همین جای
من و جای تو باشد ؛ بعد ازان ارشاد فرمودند که قبل ازین دمبدم از
دل پُرالم آهی میکشیدم و دامان صبر و شکیبائی میدریدم الحال آهے
گم شده گاهی گاهی می آید و مرا از من می رباید ؎

آهی چو گردباد زجائی برد مرا ازکوی دوست آه کجا می برد مرا

بعد ازان فرمودند که عشق می باید چرا که راز بے عشق نمیکشاید عشق ست
که تا بمعشوق میرساند و عشق ست که بکوچه و بازار به تشهیر می دواند۔ عشق
ست که از خانمان جدا میکند۔ عشق ست که در خویش و بیگانگان رُسوا میکند

چون نیست ترا عشق بتحقیق زتقلید چاکے بگریبان زن و خاکی بسر افگن

روز جمعه سی ام شعبان حاضر حضور گردیدم حضرت ایشان مطلع
دیوان حافظ شیراز خواندند ؎

الا یا ایها الساقی ادر کاسا و ناولها ؛ که عشق آسان نمود اول ولے افتاد مشکلها

و فرمودند که نسبت قلب ظهور کرد پس شعر دیگر این غزل خواندند ؎

ببوی نافه کآخر صبا زان طره بگشاید ؛ زتاب جعد مشکینش چه خون افتاد در دلها

پس آهی از دل فیض منزل کشیدند۔ حاضران مجلس را در انوقت حالتے

عجیب داد و احوالی غریب ظهور نمود - بعد ازان مذکور نماز آمد حضرت
الیشان فرمودند که شخصے چون تکبیر افتتاح گفته داخل نماز گردد و قیام نماید
باید که بدن من و دل من بجناب الٰہی ایستاده اند و چون رکوع کند باید که بدن
من و دل من در حضور حق تعالیٰ راکع اند و چون در سجده رود باید که تن من
و قلب من در بارگاه کبریا سجده مینمایند - سَجَدَ لَکَ سَوَادِیْ وَخَیَالِیْ وَ
اٰمَنَ بِکَ فُؤَادِیْ - بعد ازان مکتوبات شریف حضرت مجدد رضی الله تعالیٰ
عنه شروع شد در میان آن معارف بلند بیان فرمودند و چون تمام شد
باین الفاظ قُوْلُوْا اَشْهَدُ وَاِنَّا مسلمون - حضرت الیشان فرمودند بهدایت
الٰہی سبحانه و بهدایة النبی صلی الله علیه وسلم و بهدایة هذا الکتاب -
روز شنبه غرهٔ رمضان شریف بمحل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت
الیشان را در آنوقت ضعف و ناتوانی بود و شدت گرما هم ارشاد کردند
که مروحه می وزید پس فرمودند که هر که خواهد که من مخدوم عالم گردم خدمت
پیر و مرشد خود اختیار کند مصرع هر که خدمت کرد او مخدوم شد ؛
خدمت ست که از مرتبهٔ ادنی بمقام اعلیٰ میرساند و ادب ست که از حضیض
خاک باوج فلک الافلاک ترقی می کناند ع خدمت ترا به کنگرهٔ کبریا کشد ؛
بعد ازان فرمودند که درین ایام که عمر به پیری رسیده است ناتوانی بدن و
ضعف قلب بسیار گردیده و زهد و ریاضات و مجاهدات در اذکار و اشغال

کم میشود و قبل ازین که طاقت و توانائی بود در جامع مسجد آب حوض میخوردم
ده پاره‌ای کلام الله مجید میخواندم ده هزار نفی و اثبات مینمودم نسبت
باین قوت ظهور میکرد که مسجد جامع مملو از انوار میگشت و در هر کوچه میگذشتم
از انوار پر می‌شد و بهر مزاری که میرفتم نسبت آن صاحب مزار پست
میشد و نسبت من غلبه مینمود پس من خود را از خود پست میکردم و ادب
آن بزرگ مینمودم ۰

روز یکشنبه دوم رمضان شریف در محفل فیض منزل حاضر گردیدم
حضرت ایشان فرمودند که ذکری باید کرد و جدی باید نمود که راه بدون
رفتن قطع نمیشود و ایضاً فرمودند که انقطاع از ماسوا بکلی باید و انحراف تام از
دنیای دنی تا دریای فیض الهی در دل موجی زند و بحر انوار نامتناهی جوشی
نماید جناب مرشدنا و امامنا حضرت ایشان شهید نور الله مرقده المجید
میفرمودند که گاهی چون در خانه میرودم و الحانه بسبب کار ضروری چیزی از من
میطلبند حق سبحانه میفرستاد لاکن از آمدن یک دینار هم معامله باطن به نهج
سابق نمی‌ماند فتوری در نسبت راه مییابد و الله بالله ثم بالله - بعد ازان در
حضور مذکور فنا آمد حضرت ایشان فرمودند که چون دل بی‌شعور از ماسوای حق
جل و علا گشت فنا حاصل شد و چون شعور نیز بی‌شعوری هم نماند فناء الفنا میسر
گشت و ایضاً فرمودند که جناب عارف آگاه حضرت خواجه باقی بالله رضی الله تعالی عنه

دار رضاه عنا فرموده اند که در نے شعوری شعوری باشد معنی این کلام فیض نظام
اینست که بیشعوری از خلق باشد و شعور حضرت حق سبحانه بعد ازان ارشاد
فرمودند که معنی دیگر این سخن که در ینوقت بر من القا ساخته اند اینست که در
نے شعوری مندرج شعوری هم باشد یعنی هر نفعی و ضرری که از خلق رسد از
خالق بیند شعور غیریت مرتفع شود ضار و نافع حق را بیند لیکن با وجود این
نے شعوری شعور آن شخص هم باشد که واسطه است درمیان چنانچه شخصے
سالک را حلوا خوراند یا طمانچه زد سالک می بیند که فاعلِ این فعل اوست
حق سبحانه لیکن این شخص را هم می بیند و میداند که این واسطهٔ فعل ست۔
و ایضاً فرمودند که کار صوفیه دیدن ست و کارِ علما دانستن فقرا از حق بینند
و علما از او سبحانه میدانند ؛

روز دوشنبه سوم رمضان شریف در حضور فیض گنجور حاضر شدم
حضرت ایشان فرمودند که امروز روز عرس جناب قرة عین الرسول حضرت
زهرای بتول ست رضی الله تعالی عنها۔ بعد ازان امر به نخچتن شیر برنج برائے
نیاز ایشان فرمودند بعد ازان در حضور فیض گنجور شخصے عرض نمود که ولایت
افضل ست یا امامت و فرق چیست درمیان این هر دو۔ حضرت ایشان
ارشاد فرمودند که ولایت عام ست و امامت خاص۔ هر امام ولی ست
و هر ولی بدرجه امامت نمیرسد چه ولایت عبارت از حضور مع الله است

نسبتی

وامامت منصبی ست کہ ہر کس را بان سرفراز نساختہ اند بلکہ کاملان را عطا میفرمایند
چنانچہ خلفای اربعہ وائمہ اثنا عشر وغیر ذلک من الاولیاء الکرام رضی اللہ تعالی
عنہم اجمعین۔ بعد ازان در مجلس ذکر جامعیت آن سرور علیہ صلوات اللہ الملک
الاکبر آمد حضرت ایشان فرمودند کہ جمیع کمالات ظاہری و باطنی بطریق اجمال
جناب سید انبیا علیہ صلوات اللہ الملک الاعلی را حاصل بود لیکن حصول
ظہور تفصیلی جمیع کمالات موقوف بزمانہ خاص و شخص خاص بود چنانچہ فرمودہ اند
آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم اُعْطِیتُ بِمَفَاتِیحِ کُنُوزِ الْاَرْضِ و حال آنکہ در زمان
آنحضرت فتح اکثر اقالیم نشدہ بود در زمانہ خلفا اکثر مکانات فتح شدند و اکثر
بعد از صحابہ سلاطین نامدار فتح نمودہ اند چنانچہ محمود غزنوی ہندوستان
فتح کرد پس ظہور این کمال موقوف بر ایشان بود و جناب آن سرور علیہ صلوات
اللہ الملک الاکبر را جمیع علوم چہ علم توحید وجودی و چہ کلام و چہ علم جزئیات
مسائل فقہ مجملا حاصل بود لیکن تفصیل علم توحید وجودی بر وجود محی الدین عربی
رحمۃ اللہ علیہ و ظہور علم کلام بر ابو الحسن اشعری و ابو منصور ماتریدی رحمۃ اللہ
علیہما و تفصیل علم جزئیات مسائل فقہ بر امام اعظم و امام شافعی و امام مالک
و احمد حنبل رحمۃ اللہ علیہم موقوف بود حاصل آنکہ ہر کمالیکہ بعد آنحضرت صلی اللہ
علیہ وسلم در امت از ہر کس کہ ظہور نمود کمال آنحضرت ست و آنحضرت را قبل
ازین ظہور ہم حاصل بود غیر از فرق اجمال و تفصیل نیست ۞

روز سه شنبه چهارم رمضان شریف بنده در حضور والا حاضر گردید
در آنوقت در مجلس شریف مذکور حضرت امام اعظم رضی الله عنه آمد حضرت ایشان
فرمودند که امام اعظم از امام مالک در مدینه منوره ملاقات نمودند امام مالک
از ایشان پرسیدند که وطن شما کجاست ایشان فرمودند که عراق - امام مالک
رحمة الله علیه فرمودند که مردمان عراق اهل نفاق میباشند ایشان فرمودند
که درست ست حق سبحانه تعالی فرموده است وَمِنْ اَهْلِ الْعِرَاقِ مَرَدُوْا عَلَى
النِّفَاقِ - حضرت امام مالک خاموش شدند بعد از مفارقت دانستند که نعمان
ابن ثابت همین بودند تاسف کردند که از من چه سخن سرزد شد و مدح ایشان
بسیار نمودند راقم گوید عفی عنه که در قرآن مِنْ اَهْلِ الْمَدِيْنَةِ مَرَدُوْا عَلَى النِّفَاقِ
واقعست و امام مالک از اهل مدینه بودند پس امام اعظم جواب بطریق الزام
دادند که درست ست در شان اهل عراق مَرَدُوْا عَلَى النِّفَاقِ واقعست یعنی
حق سبحانه - بعض اهل مدینه را مَرَدُوْا عَلَى النِّفَاقِ گفته است و شما اهل عراق
را که میگوئید در آیته شریف - بجای اهل مدینه اهل عراق بنویسید و ایضاً
حضرت ایشان فرمودند که امام شافعی روزی بمزار پر انوار ایشان رفته
بودند وقت نماز آمد نماز بالا رفع یدین بطور ایشان گذاردند و فرمودند که
مرا شرم می آید که در حضور ایشان خود را داخل دهم و اجتهاد خود اظهار نمایم
بعد ازان در حضور پر نور مذکور توحید وجودی آمد حضرت ایشان فرمودند

که این احوالیست که در سیر لطیفهٔ قلبی مکشوف میشود و آنانکه این را انتهار
مقامات قرب دانسته اند از مقامات عالیه که حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه
بیان فرموده اند آگاهی ندارند و قدم از دائرهٔ ظلال با صل ننهاده اند تشبیه را
تنزیه دانسته اند و مخلوق را عین خالق و ممکن را عین واجب پنداشته اند
چنانچه میگویند ؎ ای معزلی آن یار که نے نام و نشان بود ۔ از پرده برون
آمد و با نام و نشان شد ۔ نمیدانند که این ظلی ست از ظلال اسما و صفات
واجبی جَلَّتْ قُدْرَتُهٗ نه عین او تعالی عَزَّ اسْمُهٗ مثلا چون در آئینهٔ قرص آفتاب
جلوه گر میگردد در ان شعشان و لمعان و حدت و خطوط آفتابی همه ها موجود
میشوند لیکن آفتاب نیست ظل آفتاب ست این گروه آفتاب را نادیده ظل را
عین آفتاب می انگارند و آئینه را هم نمی بینند حال آنکه آئینه عین ظل آفتاب هم
نگردیده ست اجرم آئینه باقی ست و ظل آفتاب در وست چنانچه حافظ شیراز میفرماید

عکس روی تو چو در آئینهٔ جام افتاد	عارف از خندهٔ می در طمع خام افتاد

و ایضا حضرت ایشان فرمودند که هر کس از اولیای کرام بهر مقامیکه رسیده
است میداند که مقصود همین ست ورای این نیست مثلا گروه نابینایان فیل
یافته بودند بدست کسی پای فیل آمد دانست که فیل مثل ستون میباشد و بدست
کسی که خرطوم آمد گفت که مثل عصا میباشد و بدست کسی که دندانش آمد معلوم
نمود که فیل مانند خشک میباشد همچنین بدست کسی که گوش او آمد یا پشت او آمد

نابینایان

باشکم او ازان تعبیر کرد و انکار غیر آن نمود و یا مثلا جمعی در بیابان بشجری
رسیدند کسی را برگش بدست آمد و کسی را شاخ و کسی را بیخ و کسی را ثمره پس همه
ذالقه اش چشیده لیکن هر یک را ذوقی علیحده و کیفیتی جدا حاصل شد کسی که
برگش چشیده ذوق برگ بیان کرد و کسی که بارش چشیده ذوق بار اظهار ساخت۔
علی هذا القیاس هر کس موافق چشیدنی خود شرح نمود و انکار دیگری ساخت که
انچه من چشیده ام ذالقه شجر همین ست نه آنکه تو بیان نمائی و جناب حضرت
مجدد رضی الله عنه میفرمایند که اینهمه مکشوفات اولیای کرام نشانی از مطلوب
دارند درست و بجا هستند لیکن ذات او سبحانه ورا رانیست چرا که حق تعالی
بے نهایت ست پایانے ندارد و همچنین معرفت او هم بے پایانست نهایتے ندارد
و در انجا که سید البشر علیه و علی آله صلوات الله الملک الاکبر میفرماید ما عَرَفْنَاکَ
حَقَّ مَعْرِفَتِکَ دیگری را چه یارا که به نهایت آن برسد ؎

هر نقاب روے جانانه نقاب دیگرست	هر حجابی را که طی کردی حجاب دیگرست

راقم گوید عفی عنه که هر کس موافق حوصله و استعداد خود حظی از معرفت چشیده
است نه آنکه عرفان الهی تمامه حاصل نموده شخصی باین معنی چه خوش دوهره
هندی منظوم نموده ست ؎ دوهره مصری کا پربت بھیو چیونٹی پہنچی آے
اُن مکھہ اپنا بھر لیو پربت لیو نجاے ؎ و شعر فارسی هم بدین مضمون مؤید اینست ؎

دامانِ نگه تنگ و گلِ حسنِ تو بسیار	گلچینِ بهارِ تو ز دامان گله دارد

والیضاً بهمین مصداق شعر عزلی ست ؎ وان قمیصا خیط من نسج
تسعة ؛ وتسعین حرفا عن معالیه قاصرة ؛

روز چهارشنبه پنجم رمضان شریف بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم
شخصے از حضرت ایشان استفسار مراقبات نمود ارشاد کردند که ما اوّل مراقبهٔ
احدیت تلقین مینمایم وآن عبارتست از لحاظ مفهوم اسم مبارک الله که بر و
ایمان آورده ایم که بیچون وبیچگونست وموصوفست بجمیع صفات ومنزه
است از همه نقصان وزوال بعد ازان مراقبه معیت تلقین میکنم وآن عبارت
است از لحاظ معیت او سبحانه بقلب وروح وجمیع لطائف وبه تمام بدن بلکه
بهر موی تن بلکه بهر ذره از ذرات عالم بعد ازان در حضور مذکور جناب قبله
گاهی آنجناب رضی الله تعالی عنه آمد حضرت ایشان فرمودند که قبله گاهی ام
سخت بزرگ بودند کریله تای جوش کرده میخوردند ودر صحرا رفته ذکر جهر مینمودند گیاتاهی
وبیعت در خاندان قادریه داشتند ونسبت چشتیه وشطاریه هم میدانستند
چهل روز متواتر خواب نکرده بودند واکثر ارواح اولیای کبار را مشاهده
مینمودند بعد ازان در حضور مذکور استفادهٔ حضرت عارف آگاه خواجه باقی
بالله رضی الله تعالی عنه بحضرت مجدد الف ثانی قدس الله تعالی باسراره
السامی آمد حضرت ایشان فرمودند که این سخن نزد من ثابت نیست چراکه
جناب حضرت مجدد رضی الله عنه نوشته اند که روز عید بزیارت حضرت

خواجه رضی الله عنه رفتم و عرض نمودم که امروز بزرگان عیدی خردان را عطا
میفرمایند ما هم بهمین امید بحضور حاضر شده ام حضرت خواجه توجه فرمودند و
نسبت نوالقا نمودند که حظی دگر دارد و کیفیتی علحده و اسراری جدا پس ازینجا
معلوم شد که چون حضرت خواجه ایشانرا بعد از وفات خود نسبت نوعطا
کردند بحین حیات خود از ایشان بچه طور اخذ نسبت نمودند ؛

روز پنجشنبه ششم رمضان شریف غلام بمجلس آنقبله خاص و عام
حاضر گردید حضرت ایشان فرمودند که شخصی از صوفیه انتقال ازین جهان
نمود عتاب از جناب الهی آمد که تو بودی که مرا به لیلی فرود می آوردی
یعنی بزنگ معشوق ظاهری نسبت خال و خط با ما مینمودی و ایضاً حضرت ایشان
فرمودند که من از امرایان ملاقات کردن و طلب نیامودن و نغمه و سرود
شنیدن و همه اوست گفتن بیزارم چراکه همه اوست اولیست که
صوفیان این زمان در قال آورده اند و بحقیقت نارسیده زبان بر نم
این مقال دراز ساخته اند و بالحاد و زندقه گرفتار گردیده اند نَعُوذُ بِاللهِ
عَنْ ذٰلِکَ شخصی نزد من آمد و گفت که همه خداست غیری کجاست من اورا
از مجلس بیرون ساختم و نیز شخصی بود که چون آواز حمار می شنید جل و علا می گفت
اَسْتَغْفِرُ اللهَ عَنْ ذٰلِکَ نَعُوذُ بِاللهِ این چه کمال ست که سراسر خلاف
کلام الله الملک المتعال ست اگر این حق بودی پیغمبر علیه صلوات الله الملک الاکبر

حال

برکه نازل شدی واز طرف که پیغام آوردی رَبَّنَا ظَلَمْنَا اَنْفُسَنَا وَاِنْ لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا
وَتَرْحَمْنَا لَنَكُوْنَنَّ مِنَ الْخَاسِرِيْنَ ؛

روز جمعه نهم رمضان شریف بحضور والا حاضر گردیدم در آنوقت
در حضور مذکور رویت حق سبحانه جل شانه در میان افتاد حضرت ایشان فرمودند
که رویت واجب الوجود تعالی وتقدس درین سرای امکان ندارد وقتیکه
در معراج آن سرور زمین وزمان علیه تحیات الملک المنان علما را اختلاف
این واقعه افتاد وباوجود گذشتن آنحضرت ازین جهان درسیدن به
لامکان ومشرف شدن بمقام قاب قوسین او ادنی تصدیق این امر
بدیگری بچه طور آید وایضاً حضرت ایشان فرمودند که کلام باری تعالی
تقدس که از لحن وآواز مبرّا واز صوت وحروف منزه است سه بار
شنیده ام ومشرف ازین استماعش گردیده ام یکبار در مدرسه ودوبار
درین مکان که الحال سکونت میدارم وایضاً حضرت ایشان فرمودند
که شبی درخواب دیدم که مرا خلعت عروسانه پوشانیدند وبزیور متحلی
ساختند وسخنان محبوبانه ازمن صادر شدند - چون از خواب بیدار شدم
احوال من دگرگون شده بود واز من کلام بطوریکه در منام کرده بودم در
یقظه ظاهر گردید وایضاً حضرت ایشان فرمودند که اکثر اوقات مرا اصواتی
از غیب می آید گاهی از ملک الهام میگردد وگاهی از بیرون کبار ندائی میشود

دگاهی از جناب سید مختار علیه و علی آله صلوات الله الملک الغفار صلای
می آید روزی برای وسعت مکان دعا نمودم نداشد که تو اهل و عیال نداری
مکان وسیع چه خواهی کرد برای استقامت تو اینهم کافیست و هم روزی
مکان همسایه از حق سبحانه خواستم که بمن عطا کند ملهم ساختند که تو همسایه را
ایذا میرسانی و از مکان بدر مینمائی و ایضاً روزی بقصد حج عزم سفر نمودم
الهام شد که باش در حجاز تو منفعتی خلق را ست ٭

روز شنبه هشتم رمضان شریف بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم
شخصی بعلت رشته گرفتار شده بود حضرت ایشان فرمودند که این آیه
شریفه را اکثر باید خواند و هم در دردگانه بقیام و رکوع و سجود بخوانند رَبِّ
اِنِّیْ مَسَّنِیَ الضُّرُّ وَ اَنْتَ اَرْحَمُ الرّٰحِمِیْنَ ٭ و ایضاً در حضور پر نور مذکور شعر
آمد حضرت ایشان این رباعی خواندند ٭

مارا نبود و لے که کار آید از و	جز نالہ که در دمی هزار آید از و
چندان گریم که کوچه ها گل گردد	نی روید و نالہ های زار آید از و

روز یکشنبه نهم رمضان شریف غلام بمحفل آنقبله انام حاضر
گردید در حضور پر نور مذکور تراویح آمد که از آنحضرت صلی الله علیه وسلم
بست رکعت تراویح ثابت نیست حضرت ایشان فرمودند که عبد الله
ابن براء المالکی روایت بست رکعت تراویح ازان سرور علیه صلوات الله

الملک الاکبر بہ ثبوت رسانیدہ است بعد ازان مشکات شریف طلب نمودند
بر حاشیہ آن این مسئلہ نوشتہ بود در مجلس عبارتش خواندند بعد ازان
در حضور پر نور ذکر وجود ممکنات آمد کہ آیا وہم ست یا حقیقتی از وجود
دارد حضرت ایشان این رباعی خواجہ میر درد خواندند ؎

ای درد یہ یکھنا مین آکر دیکھا		عالم کے تئین جو دل لگا کر دیکھا
مانند مژہ اُلٹی گئی صف کی صف		واللہ جدھر آنکھ اُٹھا کر دیکھا

تنگنا

و ایضاً حضرت ایشان فرمودند کہ در صفحہ علم الٰہی اشکال ممکنات بود
کہ اعیان ثابتہ عبارت ازانست چون خواست او سبحانہ کہ آن صور علمیہ
را بمنصہ ظہور آرد ہر صورت را بہر زمانیکہ خواست کہ اطوار و آثار وجود بر
مرتب فرماید صفحہ علم خود را کہ در وعین ثابتہ آن صورت بود مقابل آئینہ
عدم نمود پس در ان آئینہ آن عین ثابتہ منعکس گردیدہ صورتے در خارج
پیدا ساخت واز اطوار و آثار وجود او را بنواخت و ایضاً فرمودند کہ
از نطفہ مضغہ شدن و از مضغہ عظام و لحم گردیدہ صورتے پیدا کردہ چنین
گشتن پس شاب گردیدن باز بشیب رسیدن اطوار وجود ست — و
خندیدن و گریستن و تکلم نمودن و غیرہا آثار وجود ست ؛

روز دوشنبہ دہم رمضان شریف بندہ بحضور فیض گنجور حاضر
گردید حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ صوفی را باید کہ اخلاق و اعمال

وترک خود بلسان اخلاق و اعمال و ترک جناب آن سرور علیه صلوات الله
الملک الاکبر پیدا کنند که حضرت انس بن مالک رضی الله عنه در حضور آنحضرت
صلی الله علیه وسلم ده سال حاضر بود گاهی ایشانرا آنحضرت اُف نگفتند
و هرکه از انحضرت بدی میکرد از و نیکی میکردند و در شبها قیام مینمودند
حتّی تورّمت قدماه روزی نزد آنحضرت دنانیر و دراهم سُرخ و سفید
بهفتاد هزار آمد همه ها را بفقرا تقسیم فرمودند ؛

روز سه شنبه یازدهم رمضان شریف در محفل فیض منزل حاضر
گردیدم حضرت ایشان فرمودند که بوقت حلقه ذکر نباید کرد بلکه متوجه بمرشد
خود باید بود که توجه مرشد مفید ترست از ذکر و ایضاً حضرت ایشان فرمودند
که در حلقه توجه یک کس را نمودن تاثیر بر همه اهل حلقه میرساند لکن توجه مثل
مسهل ست و تاثیر که اهل حواس را میشود مثل یاقوتیست پس بعد از مسهل
یاقوتی مفید می شود ؛

روز چهار شنبه دوازدهم رمضان بحضور عالی حاضر گردیدم حضرت
ایشان فرمودند که خزانهٔ من مواعید الهی ست جل سلطانه ؎

خاک نشینی ست سلیمانیم	عار بود فقر سلطانیم

روز پنجشنبه سیزدهم رمضان شریف در محفل فیض منزل حاضر
گردیدم حضرت ایشان فرمودند که وصیت میکنم [illegible]

شخصے بہ لحن خوش و آواز دلکش این رباعی بخواند ؎

مفلسانیم آمدہ در کوئے تو	شئی للہ از جمال روئے تو
دست بکشا جانب زنبیل ما	آفرین بر دست و بر بازوئے تو

و فرمودند کہ حضرت خواجۂ خواجگان پیر پیران امام الطریقت مرہم ناسور دلہای دردمند خواجہ بہاؤ الحق و الدین نقشبند رضی اللہ تعالی عنہ و ارضاہ عنا ہم امر بخواندن ہمین رباعی ہمراہ جنازہ خود فرمودہ بودند بعد ازان در حضور پر نور مذکور حیا آمد حضرت ایشان فرمودند کہ حیا بر چند اقسام است یکی شخصی از گناہ اجتناب میکند بسبب آنکہ حیا میکند از حق سبحانہ و تعالی کہ بینای امور سر و علانیہ است و دانای کار ظاہر و خفیہ - دوم پرہیز از معاصی مینماید بجہت دیدن ملائکہ از ایشان حیا می آید - سوم آنکہ حیا میکند از صدور مناہی بسبب آنکہ عرض اعمال فرشتگان مینمایند بجناب رسالت پناہی علیہ التحیات اللاتناہی - پس حیا بہر قسمیکہ باشد شعبہ ایست از ایمان - بعد ازان در حضور پر نور مذکور محبت و عشق افتاد حضرت ایشان این اشعار خواندند ؎ دارم دلی اما چہ دل صد گونہ حرمان در بغل ؛ چشمی و خون در آستین صد اشک و طوفان در بغل ؛ روز قیامت ہر کسی دست گیرد نامۂ ؛ من نیز حاضر میشوم تہ ویر جانان در بغل ؛

دہم رمضان شریف غلام بحضور آنقبلہ انام

حاضر گردیدم در انوقت تذکرهٔ معنی مدارا و مداهنت آمد حضرت ایشان
فرمودند که مدارا دنیا را بجهت دین صرف کردن ست و مداهنت دین را
برای دنیا برباد دادن عیاذاً باللہ سبحانہ عن ذلک - بعد ازان در حضور پر نور
مذکور جناب سید البشر علیہ و علی آلہ صلوٰۃ اللہ الملک الاکبر آمد حضرت
ایشان ارشاد فرمودند که جناب شفیع المذنبین خاتم المرسلین علیہ افضل
صلوٰۃ المصلین و ازکی سلام المسلمین فرموده اند که هر پیغمبری را دعائیست
مستجاب که یکبار انچه از حق جل و علای طلبیده داده شود پس جمیع پیغمبران
آن دعارا بامری از امور اینجا صرف نموده اند اما من آنرا در دنیا نخواسته
رنجها کشیده ام زهرها چشیده ام و موقوف بر عقبی نموده بجهت شفاعت
کبری نهاده ام - و ایضاً آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرموده اند که حق سبحانہ
تعالی مرا بشارتی داده است که اگر آنرا اظهار نمایم مردمان امت از طاعت
و عبادت استغنا پزیرند و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که وجود آنحضرت
صلے اللہ علیہ وسلم رحمت همه عالم بود کفاران را بجهت کفر و فاسقانرا
بسبب فسق تعذیر در دنیا موقوف شده است بعد ازان حضرت مسخ و
خسف نیست و شیطانرا که فرشته هر دم طپانچه بر رویش میزد بعد ظهور آنحضرت
صلے اللہ علیہ وسلم موقوف شد خزانهٔ قارون که بر سر قارون بار شده
بودند بالای سر شدند بعد ازان در حضور مذکور ریوست پیغمبر علیہ صلوٰۃ اللہ

الملک الاکبر در منام آمد حضرت ایشان فرمودند که خبر فیض اثر مَنْ رَآنِی
فَقَدْ رَأَی الْحَقَّ فَاِنَّ الشَّیْطَانَ لَا یَتَمَثَّلُ بِیْ که در صورت اصلی آنحضرت
که در مدینهٔ منوره استراحت فرموده اند و اقعست و بصور و اشکال دیگر که
آنحضرت را صلے اللہ علیہ وسلم می بینند اعمال نیک کرده یا احیای سنت نموده
یا اماتت بدعت ساخته است آنها بدین صور ظاهر میشوند و نیز حضرت ایشان
فرمودند که چون شخصی آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم را بصورت اصلی در منام
دیده دخل شیطان را نیست الحق که دیده است لیکن هر چه که آنحضرت
صلے اللہ علیہ وسلم در منام ارشاد فرمودند آنرا بفرمودهٔ حیات آنحضرت
موافق باید ساخت اگر موافق ست بعمل باید آورد و اگر مخالف ست اجتناب
باید کرد که خوف دخل شیطان در آن گفتن ست نه دران صورت دیدن
چرا که در عین حیات آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم روزی شیطان چند فقرات
در مدح بتان در کلام آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ضم نموده بود از شنیدن
آن صحابه متحیر شدند و کفاران خوش که پیغمبر هم تائید دین ما مینماید آنحضرت
صلے اللہ علیہ وسلم ازین ماجرا بعد الوقوع متالم شدند که جبرئیل امین از
رب العالمین نزول فرموده گفت که بر کلام هر پیغمبری دخل شیطان ست
لیکن حق سبحانه بعد ازان آگاه میسازد و این کلام شیطان بود که در کلام
شما ضم نموده بمدح کفاران فقرات چند آورد و بعد ازان حضرت ایشان

فرمودند که شخصی آنحضرت صلی الله علیه وسلم را در خواب دید که آنحضرت میفرمایند
که درین مقام دیگ خزانه مخفی ست این را برآر دو خمس این خزانه بر تو معاف
نمودم چون آنشخص از خواب بیدار شد در انجا که فرموده بودند دیگ خزانه
یافت از قاضی فتوای معاف خمس پرسید قاضی گفت که دیدن پیغمبر خدا
صلے الله علیه وسلم حق ست لیکن خمس معاف نیست چرا که حکمی که آنحضرت
صلے الله علیه وسلم در یقظه باین جسم ظاهری بجمعی صحابه نموده اند همون جاریست
پس حکم که در منام بعد انتقال از بینهان از روح فرمایند ناسخ حکم یقظه نخواهد شد
روز شنبه پانزدهم رمضان در محفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت
ایشان ارشاد فرمودند که چون من در خود نظر میکنم که در من چه کمال ست
که رجوع عالم بطرف من ست هیچ کمال در خود نمی یابم و چون نگاه بر طاعت
و عبادت خود میکنم هیچ صوم و صلوٰة وغیره لایق قبولیت بارگاه الهی جل سبحانه
نمی بینم و چون در وجود خود مشاهده میسازم خود را لبسان نی تهی می یابم
ما هیچ نیم هر چه در من ست از وست ؎

او بجز نائی و ما جز نئے نیم	او دمے نے ما دمانے دُو نیم
نئے که هر دم جلوه آرائی کند	فی الحقیقت از دم نائی کند

نغمه ن

روز یکشنبه شانزدهم رمضان در حضور فیض گنجور حاضر گردیدم حضرت
ایشان تواضع پیغمبر علیه وآله صلوات الله الملک الاکبر بیان فرمودند که آنحضرت

صلی اللہ علیہ وسلم در مجلس بر کنارہ صف می ایستادند دعوت را قبول میکردند
وابتدا بسلام مینمودند بعد ازان حضرت ایشان درود خواندند و بکمال شوق
هر دو دست کشادہ بسینہ بی کینہ خود می چسپانیدند چنانچہ معانقہ مینمایند
راقم گوید عفی عنہ کہ بر ضمیر آشوفتگان صورت پیغمبر و بر دل مبتلایان شکل
آن سرور علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر واضح باد کہ حضرت ایشان عاشق
نام مبارک حضرت محبوب رب العالمین و والہ ذات پاک جناب امام المرسلین
هستند هر وقتیکہ مذکور آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم می آید مضطر میگردند و
کرات مرات درود میخوانند و خود را از نام پاک آن سید زمین و زمان ایشان
در جان میسازند و هر چند کہ درین ایام بسبب تقاضای عمر شریف کہ بہفتاد و
پنج رسیدہ است ضعفی کمال عاید حال ست و علاوہ آن قلت غذا کہ در شب
در روز کم از پاؤ آثار تناول میفرمایند توانائی کجا لیکن بوقت انچنین تذکرہ قوتے
کمال در بدن مبارک می آید پس این شعر میخوانند تو چہ پیر و زمان میفرمایند ؎

هر چند پیر خستہ دل و ناتوان شدم	هر گہ کہ یاد روی تو آید جوان شدم

روز دوشنبہ هفتدهم رمضان شریف بمحفل فیض منزل حاضر
گردیدم فیض طلب خان غلہ برای خرچ خانقاہ فرستادہ بود حضرت
ایشان ناخوش شدند و فرمودند کہ ما بر مواعید الہی نشستہ ایم مرا از امرا
چہ سروکار بعد ازان طعام از خانہ زن فاحشہ آمد و باز از خانہ کسی امرا

دیگر طعامی آمد حضرت ایشان بجهت جان تقسیم فرمودند و خود از ان یک لقمه
نخوردند و عادت شریف حضرت ایشان همین ست که طعام خانهٔ کسی اصلا
نمیخورند و هر چیز یکه بخانه خود پزد میخورند و صوفیا نرا هم خوردن نمیدهند *
روز سه شنبه هشتم رمضان بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت
ایشان ارشاد فرمودند که امروز روز وفات شریف حضرت عائشه صدیقه
رضی الله تعالی عنها و حضرت شیخ الشیخ مولانا شیخ محمد عابد رضی الله عنه
است و حضرت امیر المومنین علی مرتضی کرم الله وجهه درین روز مجروح
شده اند بعد ازان بجهت فاتحه ایشان امر لطعام نخچتن فرمودند *
روز چهار شنبه نوزدهم رمضان شریف بحضور فیض گنجور
حاضر گردیدم حضرت ایشان فرمودند که در شهر رمضان المبارک فیض بسیار
دارد میشود و برکات کثیر فائز می گردد درین ماه جد و جهد در عبادت و
طاعت بسیار باید کرد و دو عشره متبرکه این شهر گذشتند عشره اخیره
باقی ست مردمان خانقاه را باید که اعتکاف نمایند که پیغمبر صلی الله علیه وسلم
مداومت برین عمل نموده اند و گاهی ترک نفرموده یکبار که ترک شده است
قضای آن نموده اند و کسی را که اعتکاف میسر نشود خلوت اختیار کند و
کثرت ذکر قلبی - و وقوف قلبی - و نگهداشت خواطر نفی و اثبات و ذکر
تهلیل لسانی نمایند که درین طریقهٔ شریفه اوراد و وظائف دیگر نیست -

بعد ازان ازین فقیر ارشاد فرمودند که معنی مجدد الف ثانی که اعتراض کسی متوجه
دران واقع نمی شود اینست که در حدیث شریف آمده است اِنَّ اللّٰہَ یَبْعَثُ
علی رَاسِ کُلِّ مِائَۃٍ مَنْ یُجَدِّدُ لَھَا دِیْنَھَا پس بر سر هر صد مجددی پیدا میشود
چنانچه جنید بغدادی و غوث الاعظم و غیرهما رضی الله تعالی عنهما هر یکے
مجددی شده است که تجدید دین نموده است و معنی مجدد و محی الدین یکی است
پس بر صدی یازدهم حق سبحانه ایشانرا فرستاده تا تجدید دین در صدی
یازدهم فرمایند و آنکه معنی مجدد الف ثانی نزد ایشان و نزد توابعان ایشان
است اینست که واسطه فیض ولایت درین هزار دوم وجود مبارک ایشان
است چنانچه ایشان ارقام فرموده اند که بر من مکشوف ساختند که حضرت
امیر المومنین اسد الله الغالب علی بن ابیطالب و جناب سیدة النساء
فاطمة الزهرا رضی الله تعالی عنهما واسطه فیض ولایت مطلقا اند اگرچه
اولیای امم سابقه باشند و بعد از ایشان تا ائمه اثنا عشر همین منصب
قائم ست پس حضرت محی الدین جیلانی قدس سره نیز ازین دولت عظمی سرفراز
شده اند و بعد ازایشان بر سر الف ثانی حق سبحانه مرا هم ازین منصب نائب
ایشان فرموده و سرفراز باین خلعت نموده است لهذا درین هزار دوم هر کس
که بدرجه ولایت میرسد واسطه فیض او من باشم بجز توسل من هیچ ولی
بولایت نخواهد رسید چنانچه بدون توسل ایشان نمیرسد درین الف ثانی

من هم با ایشان شرکتی دارم ؛

روز پنجشنبه بستم رمضان شریف در محفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشان فرمودند که امروز از صبح برکات شب بست و یکم ظاهر اند احتمال شب قدر است بعد ازان ارشاد کردند که درین عشره متبرکه اخیره ماه رمضان شب قدر البته می باشد باختلاف تواریخ طاق این عشره دهم شب طاق این عشره مثل شب بست و یکم و بست و سوم و بست و پنجم و بست و هفتم و بست و نهم از فیوض و برکات مملو میباشند و شبهای جفت از شبهای طاق اخذ فیوض مینمایند و از طرفین برکات میگیرند پس شب های تمام عشره متبرک می باشند همه را احیا باید داشت ؛

روز جمعه بست و یکم رمضان کمترین بحضور آنقبله انام حاضر گردید حضرت ایشان ارشاد فرمودند که علم الیقین عبارتست از پیدا شدن درون قلب و عین الیقین از حاصل گردیدن توجه الی الله و حق الیقین از اضمحلال و استهلاک سالک دران توجه نزد فقیر بیان مقامات ثلثه صوفیه همین ست - روز شنبه بست و دوم رمضان بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم حضرت ایشان ارشاد فرمودند که احسان الهی چه بیان نمایم هر جا که توجه میکنم اثری از انمقام ظاهر میگردد و بعد ازان این شعر خواندند ؎

دو زبان داریم گویا همچو نے	یک زبان پنهانست در لبهای وے

والیضاً در آن مجلس این شعر فرمودند ؎

مانند مرغان باش بر بیضهٔ دل پاسبان ✤ کز بیضهٔ دل زاید مستی و شور و قهقهه

روز یکشنبه بست و سوم شهر رمضان بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم شخصی
در حضور پرنور خبر الماء طهور لایجه شئ نمود حضرت ایشان ارشاد فرمودند
که این حدیث متمسک امام مالک ست رحمة الله علیه لیکن تا وقتیکه یکے از
اوصاف ثلاثه او متغیر نشود و حدیث دیگر حدیث قلتین ست که مستند امام شافعی
ست رحمة الله تعالی علیه آن شخص عرض کرد که شرط تغیر اوصاف ثلاثه از
حدیث ثابت ست حضرت ایشان فرموده اند که علما هر چه فرموده اند از قرآن
و حدیث ست از خانه خود نگفته اند ✤

روز دوشنبه بست و چهارم شهر رمضان بمحفل فیض منزل حاضر
گردیدم حضرت ایشان ارشاد فرمودند که معمول حضرت شیخ الشیخ با جناب شیخ
محمد عابد رضی الله تعالی عنه که در رمضان المبارک اجازت تعلیم طریقه مردان
لائقه ابکار را میفرمودند من هم این معمول خود ساختم انشاء الله تعالی
بتاریخ بست و هفتم شهر هذا چند کس را اجازت خواهم داد و بعد ازان فرمودند
که چند کلاهان طیار باید ساخت و ایضاً فرمودند که شخصی قابل اجازت بعد
تصفیه قلب از خواطر و آرزوها و پس از تزکیه نفس از اخلاق ذمیمه میشود
لاکن چند قیود دیگر هم درین باب هستند که شخصی مرد بازاری نباشد و در سوم

وچهلم نرود واز امرایان ومخالفان طریقه ملاقات ننماید ومقامات عشره صوفیه که صبر وتوکل وقناعت وغیرها ست داشته باشد وخواجه عبید الله احرار قدس سره فرمودند که عرض نسبت چنان داشته باشد که نشینندگان را درگیرد وموثر گرداند آن شخص قابل اجازت طریقه ست بعد ازان در حضور پرنور مذکور سماع واهل سماع افتاد که درمیان طریقه چشتیه وسهروردیه اتحادی وارتباطی ست لیکن اهل خاندان چشت میگویند که در سهروردیه طریقه همه چیز است که سبب تقرب وتوسل حق سبحانه ست الا سماع حضرت ایشان ارشاد فرمودند که حضرت شیخ الشیوخ بهاؤالدین زکریا ملتانی غزلهای عامی شنیدند چنانچه روزے برین بیت ؎

مست اسپنجه شراب ناب خوردند	از پهلوی دل کباب خوردند

وجد فرمودند ودر انحالت گویا جسد مبارک نبود صرف پیرهنے بود که می غلطید ومی طپید قدس سرنا الله تعالی بسره السامی ؎

روز سه شنبه بست وپنجم رمضان شریف بنده بمحفل فیض منزل حاضر گردید در حضور فیض گنجور مذکور مقامات ثلثه علم الیقین وعین الیقین وحق الیقین را فتا حضرت ایشان ارشاد فرمودند که علم الیقین آنست که انوار واسرار در دل سالک منکشف شود وعین الیقین آنست که در دل حضوری پیدا شود ونگرانی بسوی مسمی اسم مبارک الله حاصل گردد چنانچه دو چشم که درست

یک دیدهٔ بینائی در دل پیدا گردد و از مقام کانک تراه حظی چشد و حق الیقین آنست که در آن حضور مضمحل و مستهلک گردد و فانی شود در آن مفهوم اسم مبارک الله موصوف شود بصفات او تعالی جلشانه ؛

روز چهارشنبه بست و ششم رمضان بحضور والا حاضر گردیدم حضرت ایشان ارشاد فرمودند که مردمان که بطلب حق جل و علا در پی ما آمده اند ایشانرا لازم که بدوام ذکر و نگاهداشت خواطر و وقوف قلبی مشغول باشند یک لحظه و لمحه از توجه الی الله غافل نباشند اوقات شبانروزی خود معمور دارند هر روز دو سیپاره کلام الله بخوانند و هیچ و مساصد صد بار سبحان الله و بحمده سبحان الله العظیم و بحمده استغفر الله بخوانند و صد بار کلمهٔ توحید و صد بار تسبیح و صد بار تحمید بخوانند و بوقت خواب یکهزار مرتبه درود بر پیغمبر علیه و علی آله الصلوة و السلام بفرستند و صبح و شام فاتحه با رواح پیران کبار بخوانند و از حق سبحانه و تعالی تضرع نمایند که الهی از برکت سورهٔ فاتحه و بواسطه پیران شجره که ایشانرا یعنی این بندگان را عنایت فرموده است مرا هم عطا کن و ایضاً فقیر عرضی احوال خود بحضور گذرانیده بود برپشت آن عرضی بدست خاص تحریر فرموده بودند آنرا به تبرک ایراد مینمایم بسم الله الرحمن الرحیم حضرت سلامت این بنده ناچیز لیاقت ندارد که کسی برای طلب طریقه تشریف فرما شود ستاری حضرت ستار است سبحانه

وعیب پوشی عزیزان ست کہ باین ناشایستہ توجہات میفرمایند جزاہم
اللہ خیر الجزا ر این کمترین بندگان کوی مجددیہ میخواہد کہ صاحبزادہا برای
طلب این نسبت بیرنگ بی کیف بیایند آمدن آنحضرت را غنیمت میدانم
لیک کار آہستہ میشود معذور دارند و بکار مشغول باشند و نسبت تمام
طریقہ را از حضرت واہب العطیات طلب فرمایند ؛

روز پنجشنبہ لبست و ہفتم رمضان در محفل فیض منزل حاضر گردیدم
حضرت ایشان بزبان گوہر فشان ارشاد فرمودند کہ خواجہ حسام الدین را
جناب خواجہ بیرنگ قدس سرہ العزیز اجازت تعلیم طریقہ میدادند ایشان
قبول نکردند و گفتند کہ از من اینکار نمی شود لیاقت این امر ندارم بعد
ازان حضرت ایشان فرمودند کہ خوب کردند فہمید خواجہ حسام الدین بجا
بود کہ این امر را قبول نکردند چرا کہ شخصے از خلوت و انزوا محروم میماند
در روز و شب بخلق مشغول میشود ؛

روز جمعہ لبست و ہشتم رمضان بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم حضرت
ایشان بیاران فرمودند و باز درس ترجمہ کلام اللہ و مثنوی مولوی مولانا
روم فرمودند حقائق بلند و معارف ارجمند از زبان گوہر فشان ریختند
و سامعان را در لجہ نسبت شریفہ آن مستغرق ساختند الحق کہ وجود فیض نمود
حضرت ایشان آیتی است از آیات الٰہی و معجزیست از معجزات حضرت

رسالت پناهی علی صاحبها الصلوٰۃ والتسلیمات اتمها واکملها ذات مبارک
حضرت ایشان مجدد مائۃ سیزدهم ست وایضاً ملهم بمنصب قیومیت گردیده
اند وخلفاء آنحضرت در اکثر اقالیم رسیده اند عالم از فیض ونسبت شریفه
مملو شده است زاد الله ارشاده الی یوم القیامة ۔

روز شنبه بست ونهم رمضان بمحفل فیض منزل حاضر گردیدم دران
وقت حضرت ایشان معارف بلند مجددیه بیان فرمودند وارشاد کردند
که کسی در امت این مقامات بیان نساخته است ۔ بعد ازان فرمودند
که اختلاف در مقامات واسرار ایشان ودر مکشوفات ومقامات اکابر
ماسبق مثل تخلفی ست که درین ترکیب واقع ست وخلاف سبب یا لاخش

روز یکشنبه عید الفطر بعد از دوگانه غلام بحضور پر نور حاضر گردید
حضرت ایشان قبله درویشان قلبی ومروحی فداه این راقم سطور نالائق
کار را از کلاه اجازت تعلیم طریقه سرفراز فرمودند اول فاتحه بارواح پیران
نقشبندیه قدس الله تعالی باسرارهم خواندند بعد ازان فاتحه بارواح
اکابران قادریه نور الله مرقدهم خواند نماز فاتحه بارواح مرشدان چشتیه
خواندند واجازت هر سه طرق دادند وبسیار دعا فرمودند وارشاد کردند
که صبح وشام فاتحه بارواح پیران عظام طریقه انیقه نقشبندیه رضوان
الله تعالی علیهم اجمعین خوانده باشند واز ایشان استمداد جوینده وهر کسی

بطلب طریقه بیاید بحضرتش تعلیم ازین طرق که طلب نماید او را در ان طریقه
تعلیم نمایند طالب طریقه نقشبندیه را اسم ذات و نفی و اثبات و وقوف
قلبی تلقین کنند و طالب طریق قادریه و چشتیه را ذکر جهر متوسط هم بجمعت
ذوق و شوق تعلیم کرده باشند اگرچه ذکر جهر احداث ست در طریقه اما ما از
ذکر لسانی که حضرت ایشان شهید نور الله مرقده المجید تعلیم میکردند استنباط
نموده ایم و توجه و همت بقلب سالک میکنند اول توجه بجمعت حصول ذکر
بعد ازان بجمعت حضور و جذبات و واردات میسازند - بعد ازان مولوی صاحب
جامع معقول و منقول حاوی فروع و اصول مولوی عظیم صاحب را از کلاه
اجازت طریقه مشرف فرمودند باز شیر غازی سمرقندی و خوجل قل سمرقندی
را از اجازت بهره ور ساختند و بسیار دعا ها در حق این اکابران فرمودند

خاتمه کتاب در بیان کلام فیض نظام حضرت ایشان که حقیر در نساخته تحریر نموده است و بالله التوفیق

روزے حضرت ایشان این اشعار مولانا روم میخواندند

باده از ما هست شد نی ما از و	قالب از ما هست شد نی ما از و
ما چو زنبوریم قالب با چو موم	خانه خانه کرد قالب را چو موم
باده در جوشش گدائی جوش ما	چرخ در گردش گدای هوش ما

و ایضا حضرت ایشان فرمودند که مرا بیعت در خاندان قادریه است

و ذکر و شغل طریقه نقشبندیه کرده ام و طالبان را هم تسلیک طریقه شریفه
نقشبندیه مینمایم و من نقشبندیه مجددیه ام و اکابران چشتیه هم پیران
من اند بعد ازان که اکابران هر طریقه که قبول فرمایند فخریست و قسمتی
عظمی لیکن نسبت هر خاندان که برسد نام آن باید گرفت و ایضاً شخصی از خاندان
قادریه در حضور بطلب طریقه اینقدر نقشبندیه آمد حضرت ایشان فرمودند که
حضرت خواجه خواجگان پیر پیران مرهم ناسور دلهای دردمندان حضرت
خواجه بهاؤالدین نقشبند رضی الله تعالی عنه فرمودند که در طریقهٔ ما سماع نیست
و در طریقهٔ ما جهر نیست و در طریقهٔ ما وجد نیست و در طریقهٔ ما تواجد نیست و
در طریقهٔ ما آه و نعره نیست طریقهٔ ما حضور و یادداشت و بیخطرگی ست حضور
عبارت از نگرانی دل ست بسوی مفهوم اسم مبارک الله چنانچه دو چشم در
ست چشمی در دل پیدا شود و حیران بنظاره جمال محبوب حقیقی ماند۔
بعد ازان آن شخص مذکور جناب مرشد آگاه مجاهد فی سبیل الله فانی فی الله
محب الله حضرت مولانا شاه درگاهی رضی الله تعالی عنه نمود حضرت ایشان
فرمودند که ایشان مرشد این بودند و اشارت دست مبارک خود بمن کردند
پس ایشان فرمودند که من در سد اسپور رفته بودم لیکن از ایشان ملاقات من نشد
از مرشد ایشان که از اولیای حق بودند ایام گرما بود که من در خدمت
ایشان رفته بودم ایشان تربوز بمن عطا کردند من گفتم که من نزد شما

برای گرمی محبت آمده ایم وطلب حرارت موزت داریم راقم گوید که
درینجا چیزی از احوال این بیت خود اظهار نمودن مناسب است وآن بهمنهج
اختصار اینست که این لاشی در صغر سن قریب ببلوغت دست ارادت بدامن
پاک ایشان زده و باعتقاد و محبت کمال بیعت بدست مبارک ایشان در
خاندان قادریه مجددیه ساخت وکمر همت بسته تا دوازده سال کم وزیاد در
حضور فیض گنجور ایشان عمر گذرانید ریاضت ومجاهده بطور جنید بغدادی که
معمول خانقاه ایشان بود بقدر طاقت وامکان بجا آورد واز توجهات
ایشان ذوق وشوق واستغراق وبیخودی وآه وناله وسوز ودل وجذبه وجدی
ودیگر حالات ولایت قلبی حاصل گشت وبخرقه خلافت واجازت تعلیم ازانجمله
قادریه ونقشبندیه وچشتیه وسهروردیه وکبرویه ومداریه مشرف شده
چندکس طالبان داخل طریق نمود وبعد از انتقال آنجناب نورالله مرقده بشله
طلب سرزد وآتش عشق در باالشد آنست که این احوال که مرا احوال لطیفه
قلب ست وخدا بی نهایت وراه او پایانی ندارد شخصی باشد که از توجه بیشتر
ترقی شود وجستجوی او ضرور ست پس خواستم که از خلفاء طریقه مجدده شیخصی که
نسبت تمام طریقه مجدده داشته باشد بخدمتش بهره یاب گشته اتمام
اکمال این نسبت شریفه نمایم آخر الایام بعنایت الهی آنچه خواستم یافتم
بلکه بمصداق شعر حضرت ایشان شهید نورالله مرقده البعید

از برای سجدهٔ عشق آستانی یافتم	سر زمینی بود منظور آسمانی یافتم

هادی توفیق بآستانه حضرت ایشان رسانید و مرادی که در دل داشتم حق سبحانه بواسطهٔ حضرت ایشان عطا فرمود حق تعالی وجود باجود آنجناب را برای هدایت عالم ولد دلپس حضرت ایشان از ابتدای مراقبه احدیت صرفه تسلیک فرمودند و نیز بیعت در خاندان نقشبندیه مجددیه از حضرت ایشان نمودم حضرت ایشان فرمودند که از اسم ذات جذب پیدا میشود و از نفی و اثبات سلوک که عبارت از تهذیب اخلاق ست میسر گردد و از مراقبات قوت در نسبت باطن پیدا میشود و از تلاوت کلام الله انوار زیاده تر میگردد و از خواندن درود مناسبات و واقعات نقد وقت سالک میشود و ایضاً فرمودند که اذکار و اشغال کردن و مراقبات نمودن طاه مقربین ست و کثرت صلوة و نوافل طاه ابراران کما قال حضرت نظام الدین اولیا رضی الله عنه و ایضاً فرمودند که طعام را از بسم الله شروع کردن مسنون ست چنانچه در حدیث شریف وارد ست کان اذا قرب الیه الطعام قال بسم الله و قال اذا اکل احدکم فلیذکر اسم الله فان نسی ان یذکر اسم الله فلیقل بسم الله اوله و آخره رواه مسند احمد و ابن ماجة و قال ان الشیطان یستحل الطعام الذی لا یذکر اسم الله علیه رواه مسند احمد و مسلم قالوا یا رسول الله انا ناکل و

لانشبع قال لعلکم تتفرقون قالوا نعم قال اجتمعوا علی طعامکم واذکروا
اسم اللہ علیہ رواہ مسند واحمد وداود — وبعد ازان فرمودند کہ قدحا
بسم اللہ خواندن استعانت خواستن ست بنام حق سبحانہ از طعام کہ قوت
شہوانی ونفسانی پیدا نکند وآن توانائی دہد کہ صرف در عبادت گردد و
قوت در طاعت آرد وایضاً فرمودند کہ فقرا اوّل ہر لقمہ بسم اللہ میگویند
وآخر آن الحمد للہ وایضاً فرمودند کہ بیاران مجتمع شدہ خورد بسیار
برکت دارد اما باید کہ ہریک بر دیگری ایثار کند وہر چیز یکہ خوب باشد
بخواہد کہ دیگری بخورد نہ آنکہ خود بہتر تناول کند ویا حرص بزیادہ خوردن
نماید پس نقلے فرمودند کہ شخصی مردی را در بازار بغداد در دلالان دید
کہ کسب دلالی میکند گفت کہ ترا من در فلان شہر دیدہ ام کہ تو را ہدی بود
چہ واقعہ شد کہ در اینجا آمدہ باین بلا مبتلا شدی گفت کہ روزی من ماہی
پختہ کردم وخواستم کہ پارہ خوب خود بخورم باقی دیگران را دہم بر من
وبال آنخیال افتادہ است کہ در اینجا آوردہ باین بلا مبتلا ساختہ اند
ایضاً فرمودند کہ طعام بسہ انگشت خورد کہ مسنون ست چنانکہ در حدیث
وارد ست وکان یاکل بثلث اصابع ویلعقھن اذا فرغ رواہ البزار
وقال ان یلعق الاصابع برکۃ رواہ الطبرانی — وایضاً
فرمودند کہ معنی برکت نبوست در چیزی توفیق ست بسبب آن

طعام بر طاعات و عبادات و ایضاً فرمودند که هر که بخواهد که محبت پیغمبر صلے
اللہ علیہ وسلم زیادہ شود عمل باحادیث اختیار کند و بر مسائل جزئیات
که در حدیث یافته نمی شود عمل بر مذہبی از مذاہب اربعه هر مذہبی که داشته
باشد اگر حنفی ست بر مسائل حنفیه و اگر شافعی ست بر مسائل آن نه آنکه بر هر
مسئله که در مذہب اوست اگرچه خلاف آن در حدیث صحیح می یابد عمل
می نماید و یا میگوید چنانکه بعضی عوام الناس میگویند که آبا و اجداد ما برین
مذہب رفته اند من چه طور خلاف این میکنم و بداند که ما مامور یم بمتابعت
سید البشر صلی اللہ علیہ وسلم نه بر تبعیت مذہبی از مذاہب دیگر پس هر مسئله
که موافق حدیث ست بر آن عمل باید و هر که مخالف خبر ست متابعت آن
نشاید و پیروی در مسائل جزئیات بمذہب حنفی اولی ست و ایضاً فرمودند
که حضرت خواجه باقی باللہ رضی اللہ عنه روزی در پس امام الحمد میخواندند
حضرت امام ابو حنیفه کوفی را دیدند که میفرمایند در مذہب ما اولیاء کبار و اصفیاء
ذوی الاقتدار بسیار اند ایشان خواندن فاتحه موقوف نمودند - راقم گوید
که عمل بر احادیث کردن وقتی ست که شخصی مهارت تمام در حدیث دارد و
الا اتباع مذہب لازم ست و در اختیار کردن اتباع مذہب حنفیه بهتر ست
که جم غفیر بر اینست سه حصه از شش بر ین مذہب ست و یک حصه بر مذہب
ثلثه دیگر چنانچه از مردمان ثقات و از اقالیم دیگر مثل روم وغیره در اینجا

می آیند بدریافت رسید وهم دلیل اولویت این مذهب اتباع جناب حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی وحضرتین ست رضوان الله علیهم اجمعین ایضاً جناب حضرت ایشان شهید نورالله مرقده المجید باوجود سند جید داشتن در حدیث شریف خود را حنفی مذهب نوشته اند وایضاً فرمودند که وجود بعینه معنی این بیت غلط فهمیده اند ؎

هرچه پیش تو پیش ازین ره نیست	غایت فهم تست الله نیست

که میگویند هرچه پیش تست و در دیده دانش می آید همین ست مقصود حقیقی و پیش ازین راهی نیست و آنکه ورای این در فهم تست که مقصود ست آن الله نیست بلکه معنی بیت اینست که هرچه تو فهمیده که ورای این راهی نیست آن غایت فهم تست این الله نیست بلکه او سبحانه از فهم و دانش تو ورا الورا است ثم ورا الورا و ایضاً فرمودند که حدیث شریف ست من لم یتغن بالقران فلیس منا در اینجا مراد از غنا غنا رقلبی ست یعنی هر شخصی که نیاز او از حق جل و علا بقران پس نیست او از ما و ایضاً فرمودند که بعد از طعام و شراب خواندن این دعا در حدیث شریف آمده ست الحمد لله الذی اطعمنا وسقانا وجعلنا من المسلمین - چنانچه در مسند احمد و سنن ابی داؤد و ترمذی و ابن ماجه وارد ست و اشارت از جعلنا من المسلمین آنست که اسلام از اعاظم نعم الهی جل شانه پس حمد برین نعمت عظمی بطریق اولی باید ساخت و ایضاً فرمودند

که قول صوفیه است الدهر یوم ولنا فی هذا الصوم و ایضاً فرمودند که نهایت کمال ست مقامات صوفیه ذوق و شوق و انکشاف توحید وجودیست و میگویند که تجلی ذاتی برقی میشود چنانکه گفته اند ؎

دیدار مینمائی و پرهیز میکنی	باز ار خویش و آتش ما تیز میکنی

و کمال این خاندان عالی شان نقشبندیه مجددیه تجلی ذاتی دائمی ست که در کمالات نقد وقت سالک میشود و ایضاً حضرت ایشان این شعر میخواندند

کار کن کار بگذر از گفتار		که بجز کار هیچ ناید کار

و ایضاً حضرت ایشان فرمودند که خرقه بر سه قسم ست یکی خرقه بیعت که بوقت مرید کردن شیخ عنایت میفرماید مرید را آن خرقه از جامی دیگر جائز نیست و دیگر خرقه تبرک ست و این خرقه از مواضع متعدده اخذ کردن روا ست و یک خرقه اجازت ست و آنهم گرفتن از شیوخ متعدده جائز ست و ایضاً حضرت ایشان این رباعی خواندند ؎

آنی تو که نی تو زیستن نتوانم		دانی تو که نی تو زیستن نتوانم
فی الجمله اگر نه بینمت میمیرم		جانی تو که نی تو زیستن نتوانم

و ایضاً حضرت اقدس این اشعار میخواندند ؎

ناقص ست ارمدی گشته بقاتل نرسد		سینه بر خنجر او زن که شهادت نبیت
من و شوخی که استیلا حسنش در وصف مخمر	؎	شکایت شکر ساز د بر زبانها داد خوانرا

بنخفے دل چہا نمیخواہد	؎	آرزوہا خدا نصیب کند	
کسی نماند کہ دیگر بہ تیغ ناز کشی از قتل من مترس کہ دیوانہ این حشر	؎	مگر تو زندہ کنی خلق را دبارکشی مجرم کنند بہر تو صد بیگناہ را	

وایضاً روزے در مجلس شریف مذکور اقطاب آمد حضرت ایشان فرمودند کہ حق سبحانہ اجرای کارخانہ ہستی و توابع بستی قطب مدار را عطا میفرماید و ہدایت وارشاد و رہنمائی گمراہان بدست قطب ارشاد می سپارد و بعد ازان فرمودند حضرت بدیع الدین شاہ مدار قدس سرہ قطب ارشاد بودند و شانی عظیم دارند و ایشان دعای کردہ بودند کہ الٰہی مرا گرسنگی نشود و لباس من کہنہ نگردد ہمچنان شد کہ بعد ازان دعا در تمام حیات بقیہ طعامی نخوردند و لباس ایشان کہنہ نگشت ہمون یک لباس تا بہ ممات کفایت کرد و ایضاً روزے حضرت ایشان فرمودند کہ بعضی بزرگان رحمۃ اللہ علیہم اجمعین فرمودہ کہ شریعت اقوال آنحضرت ست صلے اللہ علیہ وسلم و طریقت احوال و حقیقت مقصود آن سرور علیہ و علی آلہ صلوۃ اللہ الملک الاکبر و نزد حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ مقام شریعت اعلی ست از مقامات ہر دو و ذخیرہ کہ ایشان فرمودہ اند کہ طریقت و حقیقت ہر دو شہپر و بال پرواز اند بجہت طیران مرغ دین بجانب شریعت و طریقت و حقیقت نہر دو و اشی اند از تجلی صفاتی و شریعت ناشی ست از تجلی ذاتی۔ وایضاً روزے در حضور پر نور مذکور مکتوبات قدسی آیات حضرت

مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ آمد حضرت ایشان فرمودند کہ معارف
جمیع اولیاء امت در کلام ایشان مندرج اند و معارف مخصوص ایشان در
ہیچ کلامی از اولیاء کرام یافتہ نمیشوند و ایضاً فرمودند کہ روزی مطالعہ
مکتوبات شریف نمودہ متوجہ شدم از فوق الفوق فیضی فائز شد بعد ازان
مطالعہ کلام حضرت شاہ ولی اللہ رحمۃ اللہ علیہ نمودہ متوجہ شدم اسرار
ملکوت بر دل وارد شد بعد ازان مطالعہ احیاء العلوم نمودم فیض ملکوت
بر قلب آمد و ایضاً روزی شخصے در حضور گفت کہ حضرت مجدد مقابل جمیع
اولیاء ہندوستان اند حضرت ایشان تبسم نمودہ فرمودند کہ جمیع اولیاء
ارض و ایضاً حضرت ایشان فرمودند کہ روزی مطالعہ کتاب بو علی سینا
مقدار یک صفحہ نمودہ بودم کہ ظلمتی بر قلب آمد کلمہ شہادت خواندم و ازالہ
آن نمودم و ایضاً حضرت ایشان فرمودند کہ حضرت شیخ مجدد قلم ربانی اند و ایضاً
حضرت ایشان فرمودند کہ ابو سعید انیقد نسبت چشتیہ از پیر اول خود آورد
بود اشارت بدو عقد انگشت دست خود کردند و رؤف انیقد نسبت چشتیہ
آمدہ بود و اشارت بسہ انگشت خود کردند و باز فرمودند کہ شاید رؤف
زاید ازین باشد و ایضاً روزی تذکرہ عمامہ بستن و خرقہ پوشانیدن بوقت
خلافت آمد حضرت ایشان فرمودند کہ عمامہ عنایت کردن از حدیث ثابت
ست چنانچہ روایت طبرانی آمدہ کان رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم لایولی

والیاً حتی لیعمہ و یرخی سدلہا من جانبہ الایمن کخوالاذن و بروایت ابن ابی شیبہ
وارد ست عن علی قال عممنی رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم یوم غدیر خم یعمالہ
سدلہا خلفی و بروایت ابی یعلی الموصلی و بزار وارد ست عمم رسول اللہ صلے
اللہ علیہ وسلم عبد الرحمن بن عوف وارخی خلفہ اربع اصابع او قریب من
شبر ثم قال ہکذا فاعتموا عرب واحسن ۔ والیضاً روزی این راقم سطور
درحضور پرنور عرض نمود کہ خط از رامپور آمدہ است ازان واضح شد کہ دیوار
مکان حصار اقامت بندہ از شدت طغیانی بارش منہدم گردیدہ حضرت
ایشان فرمودند کہ الحمد للہ ظاہر و باطن شما فانی شد در ینجا جو شما را فنا حاصل
شد و اینجا مکان شما را والیضاً روزی در حضور فیض گنجور ذکر احتیاط بلقمہ آمد
حضرت ایشان فرمودند کہ ما طعام خانہ کسی نمیخورم روزی اتفاقاً لقمہ چند خوردہ
بودم در عالم مشاہدہ روح طیب جناب حضرت ایشان شہید نور اللہ مرقدہ
المجید دیدم کہ استفراغ میفرمایند و خطاب باین بندہ کردہ ارشاد میکنند کہ
طعام خانہ ہر کس و ناکس نباید خورد و احتیاط در لقمہ ضرور ست کہ از لوازم قدوسی
ست والیضاً روزی حضرت ایشان فرمودند کہ بر مزار پر انوار حضرت قطب الدین
بختیار کاکی رحمۃ اللہ علیہ رفتہ بودم خواجہ صاحب از قبر شریف بیرون
آمدہ یکدو قدم سوی من تشریف آوردہ معانقہ از من کردند و بسیار تلطف فرمودند
والیضاً فرمودند کہ روزی بمزار مبارک حضرت نظام الدین اولیا رحمۃ اللہ علیہ

رفته بودم حضرت نظام الدین از مزار تشریف بیرون آوردند عرض نمودم که
بر بدن من توجه فرمائید هنوز لفظ بدن تمام نکرده بودم صرف حرف با دل
از ذهن برآمده بود که توجه بقوت تمام فرمودند و ایضاً شخصی روزی بیعت در
خاندان نقشبندیه نموده بود حضرت ایشان فرمودند که حضرت خواجه خواجگان
امام الطریقه خواجه بهاؤ الدین نقشبند رضی الله عنه فرموده اند که در طریق ما
مجاهده نیست و ما ذکر جهر نمیکنیم و اربعین نمی نشینیم و سماع نمیشنویم که بدعتهاست
بعد ازان حضرت ایشان فرمودند که اربعین سنت حضرت موسی کلیم الله علی
نبینا و علیه الصلوة و التسلیمات و جناب پیغمبر ما علیه من الصلوة اتمها و اکملها
اربعین ادا نفرموده اند لیکن ازین یک حدیث شریف فضیلت اربعین مفهوم
میشود که من اخلص لله اربعین صباحا ظهرت من قلبه ینابیع الحکمة -
راقم گوید که صاحب فتوح الاوراد حدیث دیگر هم نقل کرده است و آن اینست
من القطع الی الله اربعین صباحاً مخلصا متعاهداً لنفسه بخفة المعدة
یفتح الله علیه علوم الدینیة یعنی هر که چهل روز با خلاص برای خدا منقطع
گردد و نفس خود را بسبکی معده تعاهد کند الله تعالی علوم دینی بر وکشاید -
لفظ اخلص لله و انقطع الی الله مشعر برین ست که اصول برای وصول اخلاص
و انقطاع ست حضرت ایشان این حدیث را ذکر نفرمودند شاید که ضعیف
باشد والله اعلم - بعد ازان حضرت ایشان فرمودند که در وصایای اهل چشت

تقسید اربعین وارد ست که فرموده اند که در هر سال یک یک اربعین نشستن باید
و طعام خانه هر کس نخوری و هر کس را طعام خود خورانی و شب طاقه معراج خود دانی و در فرض
نستانی و عرس مشائخان خود نمائی و احترام و اکرام اقربایان مشائخ خود
مرعی داری و ایضاً روزی تذکره رویت حق جل و علا در حضور پر نور آمد حضرت
ایشان فرمودند که علما نوشته اند که در جنت مومنان را رویت الله تعالی هر هفته
یکبار میشود و کسانیکه صبح و مسا حلقه مراقبه می نمایند و حضور مع الله تقدیر دو
وقت ایشان شده است ایشان را هر روز دو بار شام و سحر دیدار ملک الغفار خواهد
شد بعد ازان حضرت ایشان فرمودند که ازینجا معلوم شد که هر کس را که حضور و آگاهی
قلب درین جهان دائمی حاصل شده است امید که او را در بهشت رویت دائمی
عطا فرمایند و ایضاً حضرت ایشان بروز دوشنبه تاریخ بست و یکم شهر مذکور بقصد
سنه ۱۲۳۱ هجری توجه بعناصر ثلث این غلام فرمودند و مراقبه مسمی الباطن تلقین
نمودند و ایضاً روزی در حضور فیض گنجور مذکور حضرت امیر خسرو دهلوی رح آمد
حضرت ایشان فرمودند که کمالیکه ایشان دارند در امت کسی باین کمال نظر نمی
آید روزی ایشان را حضرت خضر علی نبینا و علیه الصلوة والسلام ملاقی شدند ایشان
استدعا کمال فصاحت بیانی و سخن طرازی و نکته سنجی و شعر گوئی از حضرت خضر
علیه السلام نمودند حضرت خضر فرمودند که این کمال از من سعدی برده ایشان
اندوهگین گردیده بخدمت مرشد بزرگوار خود یعنی حضرت نظام الدین اولیا آمدند

حضرت نظام الدین اولیا سبب غمگینی ایشان پرسیدند ایشان احوال بالکلیه
بعرض رسانیدند حضرت نظام الدین نور الله مرقده عنایتی نمودند و زبان مبارک
خود در دهن ایشان انداختند آب زبان مبارک چشیدند حق تعالی ایشانرا
طوطی فصاحت بیان شکرستان سخندهی و بلبل هزارداستان گلستان نکته سنجی
ساخت بعد ازان حضرت ایشان این شعر خواندند ؎

مشکین سلاسل زلفه نما برلسنه الصبا	عنبر اک دسته سنبل واکرده فی وامانه

و ایضاً روزی در حضور عالی مذکور نفس رحمانی آمد حضرت ایشان ارشاد فرمودند
که نفحات الهیه که بر سالک وارد می شود انهارا بنفس رحمانی تعبیر میکنند و آن
اولا بیرون می آیند و باز در دل سرایت میکنند بعد ازان مستهلک و مضمحل
سازند و ایضاً شخصی از حضرت ایشان عرض نمود که برد یقین چیست -
ارشاد فرمودند که این مقامی ست که در کمالات نبوت حاصل میشود و معنی
برد یقین خنکی ست یعنی خنکی در حرارت یقین در انجا حاصل میگردد و استدلالی
کشفی میشود چنانچه اعتقادات وحدانیت حق جل شانه و رسالت پیغمبر صلی الله
علیه وسلم و آمدن قیامت و سوال منکر و نکیر و صراط و میزان و جنت و نار و غیر
که بدلائل ثابت اند احتیاج حجت و برهان نمیماند و حجج و براهین بمرتبه یقین حاصل
می شود و آنرا برد یقین درین خاندان عالی شان نامیده اند و ایضاً روزی
در حضور فیض گنجور مذکور آمد که آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرموده اند که

در هر خانه که سگ باشد یا تصاویر کشیده باشند نزول ملائکه رحمت نمی شود
حضرت ایشان فرمودند که صوفیه علم اعتبار میدارند و از هر آیت و حدیث عبرت
گرفته موافق مطلب خود برمی گردانند و مدلول بمدعا خود میسازند پس من نیز
معنی این حدیث بطور خود میگویم که در هر خانه هر دل که کلب حرص و تصاویر صور ماسوی
الله باشد فیض رحمت الهی فائز نمی شود و ورود انوار تعالی و تقدس نمیگردد
بعد ازان این شعر فرمودند ؎ اول بروب خانه دگر میهمان طلب ؛ آئینه شو
وصال پری طلعتان طلب ؛ و ایضاً روزی شخصی از مخلصان فوت شده بود
اورا در خانقاه دفن میکردند حضرت ایشان فرمودند که هر کس که در اینجا مدفون
میشود من برای آمرزش او متوجه بجناب الهی میگردم تا وقتیکه بخشیده شود
بعد ازان فرمودند که قبل ازین عورتے را در اینجا دفن کردند دیدم که شعلهای
آتشین از قبر او می برایند بجانب سر او ایستاده توجه و همت نمودم و ثواب
هزار کلمه طیبه بروح او بخشیدم مشاهده کردم که از طرف سرش در قبر او آب رحمت الهی
صعود نمود تمام مرقد را سرد و خنک گردانید و قبر نورانی گشت و ایضاً روزی
حضرت ایشان فرمودند که هر که بعد نصف شب هزار بار یارب یارب بخواند هر
مشکلے که داشته باشد آسان شود و هر مدعائی که بخواهد بیابد و هر دعائی که
کند قبول شود و ایضاً فرمودند که شبی گفتم یا رسول الله آواز لبیک شنیدم
در روزی آنحضرت صلی الله علیه وسلم مرا عبد الله فرمودند در روزی آنحضرت

صلے اللہ علیہ وسلم مرا مژدہ دادند کہ تو عبد مومن ہستی حق تعالی چنین فرماید۔
والیضاً روزی در حضور ایشان مذکور حضرت ما مولنا صاحب قبلہ سراج خاندان مجددیہ
وچراغ دودمان احمدیہ بمقبول بارگاہ الصمد حضرت شاہ سراج احمد نور اللہ
مرقدہ آمد حضرت ایشان در شان ایشان فرمودند کہ سبحان اللہ عجب ذات
شریف ایشان بود فخر مایان بودند اگرچہ نسبت فقط در قلب داشتند ما از مقربان
حق بودند وراہ قرب منحصر برہمین طریقہ کہ سلوک و تسلیک طلابان میکنند نسبت
راہ ہای خدا لاتعد ولاتحصیٰ اند۔ بعد ازان حکایتی کردند کہ عارفی بود بعد از
وفات استاد خود بر مزارش نشستہ توجہ والقای انوار نمودن گرفت کہ بعد از
وفات استاد خود حق شاگردی ادا کنم وموتی را در قبر منور بنور نسبت گردانم
استادش از مزار برآمد وبصدر جر گفت کہ ای مردک تو میدانی کہ راہ قرب
خدا ہمین ست کہ من حاصل نمودہ ام بر دو خدا نے نہایت ست وراہ ہای قرب
او سبحانہ ہم لاتناہی اندازان راہی کہ من مقرب درگاہ الٰہی شدہ ام تو ازان
چہ آگاہی داری۔ والیضاً روزی در حضور مذکور خشوع نماز آمد حضرت ایشان
فرمودند کہ خشوع در صلوٰۃ نزد علما در قیام نظر بر سجدہ گاہ داشتن و در رکوع
بر ہر دو قدم و در سجدہ بر پرّہ بینی نگاہ نمودن ست ونزد صوفیہ اینست
کہ مصلے آنچنان نیست شود در شوق دیدار پروردگار کہ نشناسد کیست
بر یمین و یسار او چنانچہ نقل ست کہ در صلوٰۃ بر بدن مبارک حضرت

امیر المومنین علی کرم الله وجهه باری بپیچید و باز ایشانرا خبر نشد و حضرت امام
زین العابدین رضی الله عنه در نماز بودند که خانه ایشان آتش گرفت و تمام
سوخته شد تا بمصلے ایشان آتش آمد و ایشانرا خبر نشد هر چند مردمان آواز
دادند که یا امام النار النار بعد از صلوة از ایشان پرسیدند امام فرمودند
که مرا خیال نار آخرت آمده بود و ایضاً روزی حضرت ایشان صوفیان
خانقاه را تقید کثرت ذکر و نوافل و تهجد و اشراق میفرمودند و ارشاد میکردند
که جانی باید کند تا معامله از گوش بآغوش رسد و هم فرمودند که کسی را نمی بینم
که سر نیاز بر آستانه محبت نهاده است و ایضاً روزی فرمودند که اکابر ان متقدم
طالبان را خدمتی هم میفرمودند که در خدمت موجب ترقیات باطن ست - و
ایضاً سبب وسیلهٔ ثواب آخرت بعد ازان فرمودند که شخصی بخدمت شیخ حاضر شد
و عرض نمود که مرا خدمتی فرمائید شیخ فرمودند که همه خدمتها بطلبان معین و مقرر
شدند الحال خدمتی نیست که ترا گفته شود مگر از صحرا البقل وغیره بیارد و مداومت
اینکار بساز - آن شخص از صحرا هر روز بر سر خود انبار آن نبات می آورد روزی
در خواب دید که رستخیز برپاست و یوم جزاست و یک آتشین دریاست که
بران مردمان عبور میکنند من همون انبار را که بر سر می آوردم بران رود بار
نار انداخته و برو نشسته بخوبی تمام عبور نموده ام و ایضاً حضرت ایشان
فرمودند که این راه مجاهدات ست بسیار زهدی باید و جهدی کمال شاید

حضرت ناصرالدین عبیداللہ احرار قدس سرہ از وضوی عشا صلوۃ فجر تا
سی سال ادا کردند پس بمرتبہ رسیدند کہ مقتدار عالم گردیدند کمال ولایت
حاصل کردن بدون جانباز یہا محال ست حضرت خواجہ ناصرالدین معرض
عن سوی اللہ محمد باقی باللہ رضی اللہ عنہ شب را احیا میکردند و میفرمودند
کہ الٰہی شب را چہ شد کہ باین سرعت گذشت آہ قدمی درنگے ننمود و توقفی
نکرد و ایضاً روزی حضرت ایشان فرمودند کہ از وطن در دہلی شریف بہ پنجاہ و
یکہزار و یکصد و ہفتاد و چہار آمدہ بودم و در آن زمان ہفتدہ یا ہیژدہ سالہ
بودم پس معلوم شد کہ ولادت باسعادت آنجناب در ۱۱۵۶ یکہزار و یکصد و پنجاہ و
شش ہجری بظہور آمدہ قطعہ تاریخ ولادت شریف این بندہ راقم سطور
نظم نمودہ مینگارد تا مریدان را اشتباہ در عمر شریفش واقع نشود ؎

چو نجم چرخ ہدی حضرت غلام علی	شدہ ظہور فگن در جہان جہان لشگفت
سن ولادت شریفش چو جست از افت دل	مہ سپہر ہدایت شدہ طلوع بگفت

و ایضاً روزی بیان نسبت کمالات می نمودند و میفرمودند کہ این نسبت بسبب کمال
لطافت و بیرنگی در ادراک نمی آید نایافت و محرومی حال بامکان این کمال
است و جہالت و انکار تا کمال رسیدگان این احوال حضرت مرزا صاحب
قبلہ رضی اللہ تعالی عنہ میفرمودند کہ واللہ ثم واللہ خود را بر نگ خذف
تہی می یابم مردمان کہ نزد من می آیند و توجہ میگیرند و میگویند کہ ما را نزا

فوائد کثیرہ از ہر توجہ میشود من می فہم کہ مسلمانان دروغ نمی گویند شاید در من
چیزے از نسبت باشد و ایضاً حضرت ایشان در دعا چند کلمات ضم کردہ
الحمد میخوانند برین نہج - الحمد للہ رب العلمین الرحمن الرحیم ملک یوم
الدین ایاک نعبد بہدایتک و ایاک نستعین بعنایتک اہدنا الصراط المستقیم
بکمال فضلک صراط الذین انعمت علیہم و ہو محمد صلی اللہ علیہ وسلم و آلہ
و اصحابہ غیر المغضوب علیہم و لا الضالین آمین - و ایضاً این ادعیہ میخوانند
سبحان اللہ و بحمدہ سبحان اللہ العظیم و بحمدہ استغفر اللہ ربی من کل ذنب
و اتوب الیہ و صلی اللہ علی محمد و آلہ و اصحابہ اجمعین عدد خلقہ و رضا نفسہ
و زنۃ عرشہ و مداد کلماتہ سبحان اللہ اضعاف ما یسبح لک المسبحون الحمد للہ
اضعاف ما یحمدلک الحامدون اللہ اکبر اضعاف ما کبرلک المکبرون لا الہ
الا اللہ اضعاف ما ہلل لک المہللون لا حول و لا قوۃ الا باللہ اضعاف
ما مجدک المجدون و الشکر للہ اضعاف ما شکرلک الشاکرون الحمد للہ
الذی عافانی مما ابتلی الخلق بعضہم بالامراض الباطنہ کالشرک و النفاق
و الحسد و الکبر و البغض و الغیبۃ و البدعۃ و بعضہم بالامراض الظاہرۃ
کالبرص و الجذام و العمی و الصداع اللہم کن لی کما کنت لنبیک محمد صلے اللہ
علیہ وسلم اللہم ارفع عن قلوبنا الحجب و الاستار الساترۃ الحاجبۃ عن مشاہدۃ
جمالک المبارک یا اللہ اللہم احینی لک و امتنی لک و احشرنی لک و اجعلنی لک

کما جعلت محمداً لک صلے اللہ علیہ وسلم - وایضاً حضرت ایشان فرمودند که
حضرت مولانا و مرشدنا مرزا صاحب قبلہ رضی اللہ تعالی عنہ میفرمودند که صوفی
را باید که خیال نماید که خفگی از جهت ایذای مردمان چند قدر در دل میماند اگر
ساعت یا در ساعت ماند خیر و اگر تمام شب ماند باید که از سر نو توبه نماید که هنوز
نور نسبت در باطن او هرگز اثر نکرده روزی حضرت ایشان در مذکور نسبت
کمالات نبوت و بیرنگیهای آنمقام عالی منزلت که دست ادراک بدامنش کوتاه
است و بجز جهالت و نکارت منزل گاه آن راه نیست این شعر فرمودند ؎

بس بیرنگست یار دلخواه ای دل	قانع نشوی برنگ ناگاه ای دل
اصل همه رنگها ازان بیرنگست ؎	مَنْ اَحْسَنُ صِبْغَةً مِنَ اللّٰهِ ای دل

وایضاً روزی حضرت ایشان این دعا ماثوره میخواندند اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنِی حُبَّکَ وَ
حُبَّ مَنْ یُحِبُّکَ وَحُبَّ عَمَلٍ یُقَرِّبُنِی اِلٰی حُبِّکَ - و فرمودند که از جمله اولی یعنی
اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنِی حُبَّکَ اشارة بطرف مراقبه مفهوم می شود و از جمله ثانیه
کنایه بسوی رابطه معلوم میگردد و از جمله ثالثه رمز بجانب ذکر که بجهت
تعلیم امت آن سرور صلی اللہ علیہ وسلم ارشاد فرموده اند و ایضاً روزی
حضرت ایشان فرمودند که بخیال من در خانه کعبه میروم و در انجا جستجوی صاحب
خانه می نمایم بعد ازان در بیت المقدس میروم و تلاش صاحب خانه مینمایم
پس در بیت المعمور رفته همین تلاش میکنم بر عرش اعظم میروم و صاحب عرش

را میجویم پس بالاتر میروم تا بحدیکه محبوب خود را می یابم و تمام چشم خود را ساخته
برگرد پایش میمالم و چنین بسجدات او مشغول میشوم چندان می سایم که خود فانی میشوم با
باقی میگردم باز فانی میشوم بهمین نهج تسلی دل مهجور میکنم و ایضاً حضرت ایشان این شعر میفرمودند

زناتوانی خود انیقدر خبر دارم	که از خجلت نتوانم که دیده بردارم

و ایضاً روزی در حضور پر نور مذکور حضرت شاه اشرف جهانگیر قدس سره آمد
حضرت ایشان فرمودند که شخصی از ایشان گفت بطور استهزا که نام شما جهانگیر
ست ایشان بغضب فرمودند که من جانگیرم نه جهانگیرم آن شخص همو قت
بمرد و روزی در اثناء راه مارا ژدها بایشان حمله کرد ایشان عصای خود
برزمین انداختند عصای شان برنگ عصای موسی علی نبینا و علیه الصلوة
والسلام مار شده حریف خود را بهلاکت رسانید و ایضاً بتاریخ چهاردهم
محرم الحرام سنه ۱۲۳۱ هجری حضرت ایشان این راقم سطور را مراقبه کمالات
نبوت تلقین فرمودند و قبل ازین چندروز توجهات بعنصر خاک میفرمودند
و فقیر اثر این مقام در خود می یافت چنانچه در عرضی بحضور والا معروض داشته
است در آخر محرم طبیعت حضرت ایشان بعلت تپ و لرزه علیل گردید در
هر نوبت تپ و لرزه بشدت می آمد و این راقم سطور هر بار حاضر میبود میدید
که در عین شدت مرض در شوق و ذوق الهی جلشانه مصروف بودند چندانکه
از شدت تپ لرزه مضطر زیاده تر میگردیدند تلذذ و تنعم عالی تر می چشیدند

گاهی از فرط اشتیاق هر دو دست کشاده محبوب حقیقی را بخیال در آغوش می کشیدند
و گاهی خود را حاضر حضور دیده به ندای لبیک وسعدیک فقد طال ما قضیت
زبان کشوده مدهوش میگردیدند گاهی در آن مرض این شعر میخواندند ؎

لولاک لما قتلت	واللہ	واللہ لما قتلت لولاک	

و ایضاً روزی در آن مرض فرمودند که حق تعالی در قیامت ارشاد خواهد
ساخت که مرضت فلم تعدنی سامع حیران بمانده عرض خواهد نمود که الٰهی
تو از مرض و سقم پاک هستی حق جل و علا خواهد فرمود که فلان شخص بیمار بود
اگر تو در عیادت او میرفتی مرا یافتی که من با دی بودم پس حضرت ایشان
فرمودند که مرض عجب نعمتی ست که حق سبحانه بصاحب او میباشد پس شوق
و ذوق تمام این شعر بر زبان راندند ؎

دمی که یار گذارد قدم بخانهٔ ما		سزد که کعبه شود سنگ آستانهٔ ما	

حیف ست که مریض از مرض شفا میخواهد و ازین علت ملامت می آرد و همنشینی
محبوب خود می گذارد لیکن دعای صحت باتباع سنّت ست و در تمام مرض
دعای صحت مرض نفرمودند نه کسی را امر بدعا میفرمودند هر چند مردمان برای
ختم صحیح بخاری و ختم حضرات خواجگان قدسنا اللہ تعالی باسرارہم اجازت
طلبیدند مگر در نوبت آخر که نوبت پنجم بود فرمودند که امروز در دلم میگذرد
که دعای بجهت شفا بجناب کبریا نمایم پس ثمرهٔ دعا ظاهر شد که باز تب و لرزه

نباشد و ایضاً روزی دران ایام میفرمودند که بتاریخ هشتم روز شنبه شهر صفر
بعد از صحت ازین مرض یک روز یاد دوروز در دلم خوف آتش دوزخ بسیار
طاری شد از پس مغموم گشتم دیدم که پیغمبر خدا صلے اللہ علیہ وسلم تشریف آورده
فرمودند که مترس از آتش دوزخ هر کسی را که محبت ما ست او در دوزخ
نخواهد افتاد و ایضاً در ابتدای آن مرض که یک نوبت تپ و لرزه آمده بود
جامع علوم عقلی و نقلی معارف آگاه مولوی بشارت اللہ صاحب که از اجل
تلامذه حضرت ایشان هستند حاضر حضور والا گردیدند حضرت ایشان از آمدن
ایشان بسیار خوش و خرم گردیدند و از مکان خود تا بمزار پر انوار حضرت
مرزا صاحب قبله استقبال نمودند پس ایشان را بمکان خود بردند و بسیار نوازشات
فرمودند و گفتند که الحمد للہ که شما بسلامتی که از پنجابرده بودید ازان زیاده تر
آورده دیدم و من از شمار انسی هستم و نیز کلاه رضا خواهم داد و قبل ازین حضرت
ایشان هیچکس را کلاه رضا نداده بودند بتاریخ دهم شهر صفر مسنه ۱۲۳۱ هجری
حضرت ایشان مولوی محمد عظیم صاحب و مولوی شیر محمد صاحب مراقبات
کمالات اولوالعزم تلقین فرمودند و نیز این نالائق کاربنده گنه گار راقم همین
مراقبه کمالات اولی العزم تلقین فرمودند۔

روز چهارشنبه نوزدهم شهر صفر غلام در حضور فیض گنجور حاضر گردید حضرت
ایشان درس صحیح بخاری میفرمودند بعد ازان میفرمودند که تسبیح و تحمید و غیره

میخواندم وثواب آن بروح پرفتوح آن سرور علیه صلوة الله الملک الاکبر
میگذرانیدم وروزی بصحرا رفته بودم که شد آنحضرت صلی الله علیه وسلم را دیدم که
تشریف آورده اند وارشاد کردند که هدیه من چرا نفرستادی وهمون اشکل و
شمائل که ترمذی روایت نموده مشاهده کردم وایضاً موضع استادن آنحضرت
صلے الله علیه وسلم بیان فرمودند که زیر چوبترهٔ دالانی که حضرت ایشان در آن
استقامت میدارند متصل زینهٔ مغربی لفاصله دو انگشت ویکوجب بجانب
مغرب وایضاً فرمودند که روزی بجناب آنحضرت صلی الله علیه وسلم را دیدم
که تشریف آورده اند پس من عرض کردم که حدیث مَنْ رَآنِیْ فَقَدْ رَآی الْحَقَّ
صحیح ست کلام من هنوز تمام نشده بود که آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرمودند
همچنین ست پس عارف آگاه وسولوی بشارت الله هڑایچی سلمه الله تعالی اجازت
این حدیث شریف خواستند حضرت ایشان عطا فرمودند وایضاً فرمودند که روزی
در اشتیاق لقای آنحضرت صلی الله علیه وسلم گریه وزاری مینمودم حتی که نوبت
بخاکپای افتاد واز این عمل که بظاهر سنت ممنوع ست ظلمت هم در قلب آمد
بالجمله خوابی در بود دیدم که میر روح الله رحمة الله علیه که یکی از یاران عزیز
صاحب قبله قدس سره بودند آمدند وگفتند که جناب محبوب رب العالمین علیه
افضل صلوة المصلین وازکی سلام المسلمین فرمودند که اشتیاق آمدن من بحد شوق
دیده نگذاشت که بیایم آنحضرت صلی الله علیه وسلم از من معانقه فرمودند

دیدم که تا معانقه شکل آنحضرت صلی الله علیه وسلم بود بعد از معانقه آنحضرت
بشکل حضرت سید امیر کلال رحمة الله علیه شدند بعد ازان حضرت ایشان این شعر
خواندند ؎ شوم گرد و بدنبال تو سنش انم ؛ گر برای چه روزست خاکساری
ما ؛ و ایضاً فرمودند که روزی قبل از نماز عشا بخواب رفته بودم دیدم که
آنحضرت صلی الله علیه وسلم تشریف آورده اند و منع از خواب قبل عشا نمودند
بلکه وعید بر عامل این عمل فرمودند پس حضرت ایشان آخر ماه صفر بروز جمعه
بعد از نماز جمعه در سنه یکهزار و دو صد و سی و دو هجری این راقم سطور را رخصت
برامپور فرمودند و فاتحه بارواح پیران عظام نقشبندیه و قادریه و چشتیه
و سهروردیه علیحده علیحده خوانده اجازت تعلیم هر چهار طرق بار دیگر
فرموده رخصت ساختند و این وقت تا بخواندن قرآنی من لاشی را توجه فرموده
بودند چون در رامپور آمدم شش ماه در خانه اقامت داشتم و اوقات را بذکر
و مراقبه معمور داشته بعد صبح هر جلقه و توجه بطالبان نمودم و درین مدت
عنایت نامجات حضرت ایشان بنام این کمترین درویشان متضمن استفسار
حالات باطن بنده و یاران طریقه گرفته و رود فرمودند باز در شهر شوال در
سنه مسطور شفقه حضرت بطلب این بنده راقم سطور عزور و دیافت پروانه را بر
سر نهاد و روانه حضرت دهلی گردیدم و بحضور حضرت ایشان رسیدم حضرت
ایشان کمال خوشنود شدند و فرمودند ترسیم با لمن تو میکنم پس بعد از چند روز

اخوت پناه عرفان دستگاه مولوی بشارت الله بهڑائچی دسرا پانور مرزا عبد الغفور
دمعرفت نشان شیخ خلیل الرحمن سلمه الله تعالی واین خاکپای همه را قمه سطور را
از لطیفهٔ قلب توجهات فرمودند در عرصه چند ماه تا بحقیقت کعبه بنده شامل این هر
اکابر توجهات نمودند بعد ازان مولوی بشارت الله صاحب را بطرف بهڑائچ
رخصت فرمودند و مرزا عبد الغفور صاحب را بسر خرجه رخصت ساختند و این بنده
لاشی را تنها از حقیقت کعبه تا آخر مقامات طرفین سلوک مجددیه که مسمی بالتصین
است توجهات فرمودند و مراقبات هر مقام تلقین نمودند و از بشارتهای عالیه
که بنده لیاقت آنها ندارد سرفراز فرمودند و از کلاه رضا سرفراز ساختند
و امر بخلقه و توجه نمودن بر برادران طریقه و هم پیروان این سلسله کردند تا دو ماه
در مسجد خانقاه حضرت ایشان صبح و شام جلسه و توجه دوم و یکبار رساله
حصول الوصول در بیان مراقبات و حالات و اسرار هر مقام بسوف
خود و صیه خود این تحریر تقدیم حضور حضرت ایشان گذرانیدم حضرت ایشان
بسیار خوشوقت شده از زبان مبارک ایشان خود چیزی را بشارتها فرمودند
لاکن آن الفاظ عالی در حق خود نوشتن حیای شرم ستا کر لیاقت ان ندارم
پس حضرت ایشان در شهر جمادالثانی سنه یکهزار و دو صد دسی و سوم من
الهجرة المبارکة النبویة علی صاحبها الصلوات والتحیات بنده را بطرف بلده
کوٹله و سروبج برای تلقین طریقه ببطلابان انجا رخصت فرمودند پس

قدمبوس حضرت ایشان شده راهی کوته گردیدم و صلی الله تعالی علی خیر خلقه
محمد و آله و اصحابه اجمعین برحمتک یا ارحم الراحمین ؛

ربنا لا تؤاخذنا ان نسینا او اخطانا ربنا ولا تحمل علینا اصرا کما حملته علی
الذین من قبلنا ربنا ولا تحملنا ما لا طاقة لنا به واعف عنا واغفر لنا و
ارحمنا انت مولنا فانصرنا علی القوم الکافرین ط

اللهم اغفر لنا وارحمنا وعافنا وارزقنا واهدنا ونور قلوبنا وقلوب جمیع المؤمنین
والمؤمنات والمسلمین والمسلمات وصل علی نبیک المصطفی وآله بدور التقی
واصحابه نجوم الهدی وسلم تسلیما کثیرا کثیرا برحمتک یا ارحم الراحمین ط

خاتمة الطبع خدائی سخن و سخن پروران آفرین را سزاییم که نهانخانه اندیشه را فخر
درر غرر مضامین ساخته و عروس فکر را از زیور مرصع نوادر و جواهر معانی نو آخته
کلک گهرسلک دبیران گرامی سخنوران نامی را خنگامه آرای گهرپاشی ساخت و ضمیر نکته
سنجان و باریک خیالان را از مضمون رنگارنگ انیاشته بحسن قبول نواخت ـ فلیعمل

ای وحید یگانه و یکتا	خارج از حد فهم قاصرها	تو خدای کسی خدای تو نیست
صمد امثل تو سوای تو نیست	نه ولید ای تو نی ولم یولد	وی منزه تو نی ز ام و ولد
در دل ما تو بیش از رگ جان	بشرح این نیست کار کام و زبان	لب گشاید مجال انسان نیست
جز تحیر نصیب خاصان نیست	ذات پاک تو نزد اهل عقول	هست پاک از جهات و نقص حلول
من ندانم که ایزد متعال	هست پاک از حلول و هم از حال	شبه و تمثال را عیان کردی

از افادات حضرت مولوی خلیل احمد صاحب انبیهٹوی

خویشتن را بخود نهان کردی	آنچه ظاهر شود بکشف و شهود	هست تمثال او نه ذات وجود
دور بینان بارگاه الست	غیر ازین پی نبرده اند که هست	هستی و در نظر نه آئی وای
چون نگریم ما به هایا های	همه از آن تو حجاب چرا	ای فدایت شوم نقاب چرا
آتش هجر استخوانم سوخت	حسرت وصل جسم و جانم سوخت	سوختم سوختم تعال تعال
آتشم را نشان بآب وصال	فرض کردم که نیست تاب جمال	همچو موسی به شعبه و تمثال

شادمان شاد کن دل محزون ۔۔۔ تا بکی دیده را کنم جیحون

درسپاس برگزیده یزدان مقبول و محبوب سبحان مجال لسان انسان نیست که بنطق گراید و انسان ضعیف البنیان ما چه یارا که به ثنای ممدوح خداوند برتر و توانا لب کشاید ثنا ایش از حد قدرت ثناگران بیرون و سپاس آن ذوالاقدار از حیطهٔ امکان افزون باعث ظهور کائنات ست و سبب اظهار جملهٔ موجودات مصباح صراط مستقیم شفیع روز امید و بیم خیر مکمل [illegible] و اعلا و [illegible] خاص احکم الحاکمین [illegible] العالمین آمدگاه عالم و عالمیان دلنواز دلدادگان ۔۔۔ بسمل ۔۔۔ [illegible] قبلهٔ دوسراه

مراد را بزرگی ست [illegible]	نبوده نباشد کسی مثل او	[illegible]
خرد بشنید بیسا خته هر که دید	که بمثیل بمثیل را آفرید	کرم پیشه نی نی سراپا کرم
رحیم و کریم و شفیع امم	بکونین پشت و پناه همه	بدارین امیدگاه همه

آری دعوی ثنای او تعالی جلشانه ناسپاسی ست و سپاس سبب او نجامه سپردن حق ناسپاسی بعد اقرار و اعتراف عجز و تقصیر از سپاس خدای برتر ثنای از جمله

مخلوقات اشرف و افضل و بهتر روئی سخن بسوی ارباب صدق و صفا می آرد
و مژدهٔ جان فزا و نوید روح افزا بعرض جناب ایشان میرساند که ملفوظات
قدسی آیات قدوة السالکین زبدة العارفین واقف اسرار ملکوتی کاشف استار
جبروتی کشاف رموز حقیقت غواص بحر طریقت مظهر تجلیات الٰهی مورد فیوض و برکات
نامتناهی مفخر عالم افتخار صنف بنی آدم سر برآرای کشور فضل و افضال صدر نشین
بزم تکمیل و اکمال دقائق و نکات وحی آسمانی را ترجمان حقیقت شناس حروف
مقطعات کتاب یزدان مهر سپهر طریقت ماه اوج معرفت خضر رهنمای حقیقت
قاضی دار القضای شریعت مقرب بساط سبحانی محرم راز نهانی محبوب سبحان
مقبول یزدان واقف اسرار خفی و جلی مولانا و مرشدنا و هادینا شاه **غلام علی** حنفی
نقشبندی مجددی مظهری رضی الله عنه را از ته دل میخواستم که بقالب طبع در آید
که این نسخه عجیبه و شگرف کمیاب است و اگر مبالغه را بخاطر راه دهم گویم که نایاب
نظر بخط آورده در پی تلاش شدم باری بهزار تجسس و تکاپو دو تا جلد آن بهم رسید
و جان تازه بقالب افسرده رسانید باز این فکر در دل پیدا شد که یاری از غیب
پدید آید تا درین مهم عظیم یاری کند و کفیل این کار دشوار گردد - از چشم خیال سر
نگر لستم که ناگاه نظر بر سلطان العلما سید الفضلا وحید زمان یگانهٔ دوران حامی شریعت
هادی طریقت قدردان علوم صوری و معنوی مولینا و مخدومنا مولوی
هدایت علی صاحب بریلوی مدظله افتاد - بسمل از مسرت چنان بالید

که بارض دوسا نگنجیدم پیش رفتم و کورنش بجا آوردم بوسه بر دامن پاکش
دادم و اظهار خواهش دلی کردم بیجا بالتسلیم فرمودند و انگشت قبول بچشم نهادند
واز همانوقت در مقابله نمودن و صحیح کردن و تکمیل کتابیدن کتاب مسطور
بزار جان مشغول شدند بیش از نصف را مقابله کرده بودند که طلبی از سرکار
قرار والی مصطفی آباد عرف رامپور فیض معمور شد فوراً راهی شدند بمنصب مدرسی
درجه اول مدرسه عزلی مامور گردیدند و با این عدم موجودگی خود تدبر انصرام
طبع آن چنان فرمودند که حاجت موجودگی نداشتند و هیچ مداخلت حضور غیبت در کفالت
طبع آن نگذاشتند منت خدای را عزوجل که شاهد مراد دلی بکرسی شهود نشست و
عروس مدعای قلبی حلیه طبع پوشیده بر منصه ظهور جلوه نمود خداوندا کامگار مستدعیان
نوازا در بدل اینچنین خدمت ما نمیگوئیم که این ده یا آن ده تو دانا و مهربان دلی آن ده
که آن به واگر بعد این التماس هم از راه بنده نوازی ازین طالب صائل بیخشی
رفت که خالص مقصود توصیحت عرض خواهم ساخت که ای دانای راز دای عاشق
نوازانچه پیشتر ازین صد هزار بار التماس کرده ام باز همان میگویم لمولفه

نی حور و قصور نی جنان میخواهم	نی میوه و گل ز گلستان میخواهم
دردی که دوای آن بجز وصل تو نیست	آن میخواهم همیشه آن میخواهم

آمین آمین ثم آمین یارب العالمین بمنه وکمال کرمه

تمت

اُدَبُ الطَّالِبِین

مع

رفیق الطلاب

فی

الباب ثلاثہ

مصنفہ حضرت شیخ محمد ابن قطب الاولیا شیخ الاتقیا شیخ محمد

المعروف بہ شیخ حسن محمد از بزرگان حضرت مولانا خواجہ

نصیر الدین چراغ دہلے رحمۃ اللہ علیہ

تصحیح تام و تنقیح مالا کلام از اہتمام احقر الانام محمد عبد الاحد باہ جمادی الاولی سنہ ۱۳۱۱ھ

در مطبع مجتبائی واقع دہلی طبع گردید

مختصر فہرست کتب اخلاق و تصوف کتبخانہ تجارت مطبع مجتبائی دہلی

نزہت الناظرین فی تفسیر آیات
واحادیث سید المرسلین معہ
مختصر احیاء العلوم برحاشیہ
مطبوعہ مصر عربی۔

احیاء العلوم عربی نہایت
صحیح اسکے حاشیہ پر پوری
عوارف چڑھی ہوئی ہے

نزہۃ المجالس عربی مصری
اسکے حاشیہ پر طاہر القلوب ہے

حکایات الصالحین عربی معہ
حل اللغات مسمّٰی بہ سراج الطالبین

ملفوظات حالات معمولات
ہین جنکو حضرت شاہ غلام علی
رح نے جو آپکے خاص خلیفہ
ہیں لکھا ہے اور آخر مین ایک
رسالہ حضرت مولانا شاہ
عبد الغنی صاحب مجددی
دہلوی رحمۃ اللہ علیہ کا ہے

اربع انہار از حضرت مولانا
شاہ احمد سعید صاحبؒ

انوار احمدیہ از مولوی کمیل احمد
صاحب

اسرار العارفین اردو ترجمہ
دلیل العارفین۔

مکتوبات حضرت شیخ عبد القدوس
گنگوہیؒ زیر تجویز مطبع مجتبائی

فوائد السالکین ملفوظات حضرت
خواجہ قطب الدین بختیار
کاکی اوشی رح۔

مثنوی شیخ بہلول حکایات
عاشقانہ فارسی۔

اسرار الاولیا ملفوظات
حضرت بابا فرید شکر گنج رح

آداب الطالبین معہ رسالہ
رفیق الطلاب و الباب ثلاثہ
مذہبیگان حضرت نصیر الدین
چراغ دہلی۔

معرفت السلوک از حضرت
شاہ محمود۔

الہامات۔

لذات المتہجدین۔

ہدایات مشیخۃ

روضۂ اقطاب حالات حضرت
خواجہ قطب الدین بختیار کاکیؒ

مجالس الابرار معہ ترجمہ اردو
الموسوم بہ خزینۃ الاسرار

مکتوبات امام ربانی حضرت
مجدد الف ثانی۔

مبدء و معاد فارسی از حضرت
امام ربانی مجدد الف ثانیؒ
مشتمل بر نکات سلوک۔

مقامات امام ربانی اردو

لطائف خمسہ المعروف بہ
[illegible] مظہری مجتبائی

رت شمس الدین
مظہر جانجاںؒ
ات مکتوبات

حالات و مقامات

انیس الارواح ملفوظات
حضرت خواجہ عثمان ہارونی
رح مرتبہ حضرت معین الدین
چشتی رحمۃ اللہ علیہ

رفیق الارواح ترجمہ اردو
انیس الارواح۔

دلیل العارفین ملفوظات
حضرت خواجہ معین الدین
چشتی رحمۃ اللہ علیہ مجتبائی

جمع کردہ حضرت خواجہ
قطب الدین بختیار کاکیؒ

مرتبہ حضرت بدر حق

راحۃ القلوب فارسی ملفوظات
حضرت بابا فرید گنجشکر رحمۃ
حضرت نظام الدین اولیا

افضل الفوائد ملفوظات
حضرت نظام الدین اولیا
محبوب الٰہی مرتبہ حضرت
امیر خسرو۔

فوائد الفواد ملفوظات حضرت
نظام الدین اولیا مرتبہ حضرت
حسن دہلوی فارسی۔

مفتاح العاشقین فارسی از
حضرت نصیر الدین چراغ

وجیز یادگاران بزبان ہندی
ایضاً اردو۔

کلمات طیبات فارسی مجتبائی
اس مجموعہ میں حضرت غوث
الثقلین اور حضرت میرزا
جانجانان مظہر شہیدؒ اور حضرت
قاضی ثناء اللہ پانی پتی رحمہ
حضرت شاہ ولی اللہ محدث
دہلوی رحمۃ اللہ علیہ و حضرت
شاہ غلام علی رحمۃ اللہ کے
مکتوبات ہین اور آخر مین
ترجمہ اسرار العارفین اور
سیر السالکین جو حضرت شیخ

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله ربّ العالمین علی کل حال فی کل حین والصلوة والسلام علی رسوله محمد وآله اجمعین من النبین والصدیقین والشهداء والصالحین آمین اما بعد فیقول العبد الفقیر الی رحمة الله الصمد الشیخ محمد بن قطب الاولیاء شیخ الاتقیاء شیخ محمد المعروف بشیخ حسن محمد ابن شیخ احمد المشهور بمیانجیو بن شیخ نصیر الدین بن شیخ مجد الدین بن شیخ سراج الدین بن شیخ کمال الدین علامه المستفیض ظاهراً وباطناً من جانب الحقیقی الشیخ قطب الاقطاب باحق والصواب شیخ نصیر الدین محمود الاودهی الچشتی چراغ دهلوی ایده الله اللطیف بلطفه الخفی والجلی بدان اسعدک الله تعالی فی الدارین هذه الرسالة اسمها آداب الطالبین **طالب** را باید که کتاب احکام الصلوة یا مقدم الصلوة یا نام حق یا مثل وی بخواند تا نماز و روزه و غیران بداند که دانستن ان لاچار است پس این اگر ممکن باشد کنز الدقایق عربی بخواند واگر نتواند پارسی بخواند که فائده لانهایته دارد واگر تمام خواندن دشوار شود عبادات بخواند و داند که علم

افضل است خواندن بسیار خوب است و الذین اوتوا العلم درجات پس اگر طالب معلم و
مدرس باشد در تعلیم و تدریس تقصیر نکند بر قدر امکان بلا حرج و اگر کذلک نباشد در خواندن
پیش استاد و بر در وے رفتن برائے سبق گرفتن کاہلی نکند مگر حال بروے غالب شدہ باشد
ہمان قدر کند باک نیز باید کہ در تلاوت قرآن سعی کند اگر بقاعدہ فنی بشوق خواند یک
شوق باشد و اگر نہ بمقدار کہ آسان باشد بخواند فاقرءوا ما تیسر من القرآن لا یکلف اللہ نفسا
الا وسعہا باید و رتل القرآن ترتیلا داند علے حسب قدرہ و در ہر ذکر نیت تلاوۃ کند در لفا
باید **طالب** را باید کہ بغیبہ وضو نباشد ہر وقت کہ حاجت وضو باشد وضو بکند و در
شکر وضو گذارون تاخیر نکند و بعد شکر وضو صد بار اسم لطیف گوید اما بعد وقت صبح
صادق و بعد نماز دیگر و وقت برسر آمدن آفتاب و وقت غروب شدن آفتاب و وقت طلوع
شدن آفتاب ذا نکند و لیکن دیگر وقت گذارد افضل است و در وضو کردن احتیاط بسیار کند
آب از نسبت دیگران اندکے فاضل استعمال کند پاک نہ اگر کسے برائے وضو کنانیدن آید
وضو کناند منع نکند مگر کسے کہ بزرگ باشد و ویرا منع کند بادب و تعظیم و خود کسے را فرمایش
نکند مگر کہ بخود کردن دشواری شود بسبب یاضت یا بسبب بیماری و نیز وضو را بغیر مسواک
نکند و مسواک سہ بار آہستہ کند و چنان نکند کہ دندان ضعیف شود و اگر ہر بار کردن دشوار
شود سہ بار راستا ابہام را بر دندان مالد و بطرف چپا بنصر را سہ بار بر دندان مالد و یکبار
میان بروز و شب چنان مسواک کند کہ دہن پاک خوب طرق شود و دندان ضعیف نشود و
اگر حرج نباشد نمک را سحق باریک کند و فلفل گرد را باریک سحق کردہ دران نمک آمیزد و در
دندان مالد تا خوب طریق پاک شوند و گرمی شود و استوار شوند و در وقت وضو کردن سخن نگوید
و در وقت ہر اعضا شستن اتصال خود را انفصال تصور کند یعنی تصور کند کہ چون آب از
اعضای من جدا شد ناپاک شد یا مستعمل شد بر اختلاف و چون جدا بود پاک بود
و ہمچنین من چون باخدا اتصال یابم پاک باشم و چون انفصال یابم ناپاک باشم اتصال

من بذکر خدائیتعالے است والفصال من ترک ذکر خدائیتعالے است پس مرا باید که بغیر
ذکر نباشم اگر باشم به بلائے بزرگ گرفتار شوم و نیز فهم کند که چون آب بعد انفصال
ناپاک میشود باتصال زمین و اتصال من باحق تعالے ندکر و لیست و موت مینیست بعد
انفصال من ازوے بترک ذکر و نظر کردن بر وجود من پس باید که بزمین متصل شوم
و صفت زمین گیرم یعنی چنانچه هرچه از زمین برون آمد خوب پاکیزه اید کذلک از من
وان چه است ذکر الله تعالے ر **باعے** تا مروز خود فانی مطلق نشود ❊ اثبات و نفی
وے محقق نشود ❊ از خویشتن برون ای که تا او تو شوی ❊ در نه بگذاف آومے حق نشود
❊ واین مذکور سحر بر ک دام تزویر نشود **شعر** ❊ حافظا میخور و رندی کن و خوش باش ولی
❊ دام تزویر مکن چون دگران قران را ❊ واگر اعضو وضو خواند احسن است والا در
وقت هر عضا شستن کلمه شهادت خواند و اگر وضو کردن دشوار شود تیمم کند و اگر تیمم
دشوار شود پس معذور است عذر وی مقبول است مگر هر وقت از پنج وقت وضو کند و اگر نتواند
تیمم کند **طالب** را باید که هر روز محاسبه خود کند گفته اند که هر که در دنیا محاسبه کند
در روز قیامت حساب وی آسان شود و محاسبه عبارت از انست که چون خواهد که خواب
کند اول وضو کند بعده شکر وضو ادا کند بعده بغلطد و اگر وضو باشد حاجت جدید کردن
نیست اگر خواهد کند و اگر خواهد نکند و اگر وضو کردن دشوار شود تیمم کند و تیمم دشوار شود
پس حاجت نیست و بعد غلطیدن سخن بکسے نگوید و قت غلطیدن رو بقبله کند و اگر این
دشوار شود بر پهلوے راست غلطد اگر این دشوار شود پس حاجت نیست بعده پیش دل
خود عرض کند انچه از بیدار شدن ازو - تا در وجود آمده باشد هرچه موافق شرع مرضی
حق باشد بران خوش حال شود و هرچه غیر آن باشد توبه ازوے بکند و چنان توبه
کند که بعد ازین بگردوے نگردد و این کار نکند اگر هر روز این هفتاد بار بکند اگر صد بار گنه کند
هر بار کند توبه کند و هر که هر روز پنجبار محاسبه کند زهے سعادت یعنی اول محاسبه کرده

بکار نماز مشغول شود عن قریب بمقصود برسد بغلطیدن حاجت نیست چون این توبه یافتی
نیکی هر دو جهان یافتی **طالب** را باید که البته فرایض باول وقت با جماعت گذارد با مداد
چون صبح صادق بدمد ادا کند و نماز ظهر چون آفتاب بگردد ادا کند و نماز دیگر چون سایه
چیزی مثل وے شود بغیر سایه اصلی ادا کند و نماز شام چون آفتاب غروب شود ادا کند
و نماز خفتن بعد از غائب شدن سفیدی که بعد سرخی است ادا کند و بیرواسعه بعد از سرخی
هم هست و این ممکن نشود مگر که وضو قبل وقت باشد و اگر این دشوار شود در نصف اول
ادا کند و اگر اینهم دشوار شود وقت مکروه شدن ندهد و در نماز عصر در غایه نماز فی
زوال کند و مقصود اینست که بعد تحقق وقت بکار دیگر مشغول نشود بغیر شکر وضو اگر نگذارد
باشد و سنت نماز فی زوال و اگر جماعت میسر نشود خود اذان و اقامت گفته ادا کند تا ملائک
باوے اقتدا کنند ثواب جماعة شود و اول وقت فوت نشود بر این خوف که موت زود آمده
باشد بارے باین عمل بمیرم و ختم کار ما بر نماز باشد و بعد مردن این شرم نشود که فلان را
وقت نماز شد و نماز ادا نکرد اگرچه باین مردن بزه کار نیست و اگر این دشوار شود وقت
مکروه شدن ندهد در نماز دیگر و نیز در چهار گانه اول نماز خفتن کوشش کند و در چهار گانه
عصر بسیار سعی کند از چهار گانه خفتن چنان قصد کند که مردمان دانند که موکده میکند
یعنی اگر ترک شود بسبب خوف جماعة یا بسبب دیگر قضا کند افضل است و اگر چهار گذارد
دشوار شود دو گذارد و نیز باید در قراءة فجر و ظهر دو سورة کوته از طوال مفصل خواند و در
نماز عصر و در خفتن دو سورة کوته از اوساط مفصل خواند و در نماز شام دو سورة
کوته از قصار مفصل خواند و باید که یک سوره تعین نکند دگر نداند هر چه داند خواند و این در آن
وقت است که حرج نباشد سورة دراز بخواند باک نه و اگر حافظ خوب باشد در نماز با مداد
و در نماز ظهر و در نماز ظهر مقدار سورة مذکوره خواند از اول قرآن شروع کند و ختم کند
باک نی و اینهم در انوقت است که خود امام نباشد و اگر تنها باشد ..... آنمقدار خواند

که وقت مکروه نشود و در نماز عصر باک نه خوب است و کذلک در بهمه نماز یعنی انمقدار خواند
که وقت آخر نشود و بعد نماز شام سه دوگانه اوابین ادا کند در هر رکعت بعد از فاتحه سه
بار اخلاص بخواند و یک دوگانه دیگر برای حفظ ایمان ادا کند و هر رکعت بعد از فاتحه هفت بار
اخلاص بخواند و یکبار قل اعوذ برب الفلق و الناس بخواند بعد سلام سر بسجده نهاده سه بار یا حی یا قیوم
بمنتی علی الایمان گوید ترک نکند و اگر ترک شود قضا کند افضل است و پیش از وتر یکدوگانه ادا
کند در هر رکعت بعد از فاتحه ده بار اخلاص بخواند و بعد از سلام هفتاد بار یا وهاب گوید ترک
نکند اگر ترک شود قضا کند افضل است و در نماز تهجد قصد بسیار کند و اگر ترک شود قضا گذارد
بسیار فائده دارد و اگر تواند اشراق گذارد و چاشت نیز گذارد و اگر تواند چهار گانه وقت
ربع شدن روز گذارد و چهار گانه قریب وقت زوال گذارد و وقت مکروه نباشد و اگر بر یک
چهار گانه اکتفا کند باید که در نماز ضحی کوشش کند قصد کرده بار سه چهار گانه ادا کند
تا فقر اضطراری نباشد و اگر تواند نوافل ظهر و شام و خفتن را رعایت کند مقدار سه که تواند و
در هر باب بر خود حرج نکند و بعد از فارغ شدن از نماز فرض ده بار درود و ده بار اخلاص بخواند
اگر سنت موکده باشد پس از موکده بخواند ترک نکند اگر شود قضا کند افضل است و در هر
حال نماز داند که ما خدا تعالی را می بینیم و اگر در دل وسوسه شود که چون این درست باشد
او تعالی چون و چگونه است و بی شبیه و بی نمونه است **بیت** مثل هر چیز یست پیدا
در جهان از هر وجود ✤ اوست یکتای که او را نیست مانند و مثال ✤ پس این داند که وی
تعالی مرا می بیند یعنی مراد اینست که بحضور دل باشد چه او تعالی بر دل مطلع است دل
را بیند پس قصد کند که در دل چیزی غیر حق نگذارد **طالب** را باید که وقت غایط
کردن و بول کردن اتصال و انفصال تصور کند و چون در غایط کردن رود اول پای
چپ نهد بعد پای راست و کذلک در بول کردن و در وقت بیرون آمدن عکس این کند
و در هر دو وقت رو بقبله نکند و پشت نیز نکند مگر که چیزی بروی نزدیک باشد و سه ترک

افضل است و هر وقت که حاجت بول شود زود رود و بعد از فراغ شدن نشسته نماند زود
برخیزد و کذلک در غایط و باید که چون از غایط فارغ شود سه چیز پاک از جنس زمین گردد
تا رسیده آنش اولی است دیان استنجا کند اول یکے بدست چپ گیرد و بر مقدم رد زن جائیکه نجاست
رسیده باشد نهد و بکشد و مجاور محل پاک بکشد پس دیگر گیرد و بر موخر رو زن نهد و چنانچه کرده
است کند پس سیومے گیرد و بر رو زن نهد و دور کرده بدارد پس اگر زمین پاک باشد دست را
بران زند پس افضل است که اب بدست راست اندازد و بدست چپ شوید اگر ضرورت باشد
یعنی غایط نرم باشد پس آب لازم است و ضرور است اگرچه سه شاخ دار باشد و بآن استنجا
کند جایز است و اگر از سه استنجا زکند به پنج یا هفت پاک نه اگر احتیاج باشد و چون از بول
فارغ شود سه بار از اصل ذکر تا حشفه آهسته آهسته بسپلد سختی نکند پس سر ذکر آهسته سه بار
مالد پس سه بار تنحنح کند اگر فارغ شود پس اگر به اب شوید ذکر بدست چپ گیرد و آب بدست راست
ریزد خوب است و اگر ضرورت باشد ضرور است، و اگر داند که پاک شده است صری پاک خشک
از جنس زمین بدست چپ گیرد و بر سوراخ ذکر نهد چند گام نگردد تا چهل بایستد پس کذلک کند
و در پاکے بول سعی تمام کند و چنان نکند که شیطان وسوسه کند بعضے گفته است که ذکر مثل
پستان است دور هر وقت چیزے از امور دینی نوشته بغیر غلاف نزدیک خود ندارد اگر نگشتری
یا نشانه چیزی دینی نوشته باشد باید که دور کند یا بروی چیزے کرده در آن وقت پوشد و چون
در غایط کردن بنشیند بر پاے چپ بار خود اندکے نهد بلکه اندکے باشد پای راست بالا کند و نیز
باید که در زیر روشنای آفتاب و ماهتاب هرد و نکند در سایه کند مگر که ضرورت باشد و باید که
در وقت بول کردن پشت بجانب باد کند و بر جاے نرم ریگ کند و اگر چیزے پاک خشک از
جنس زمین نیابد بجامه کند اگر جامه باشد و در هر دو وقت سخن نگوید و در جاے
غسل کردن اب جاری شود و اگر بول کند پاک نه و هر جائیکه غایط کرده همانجا آب نشوید و
اگر بلندی باشد که سه سنگ نرسند شوید پاک نه در وقت بول کردن بر سر پاے نشیند و کذلک

در غایط کردن پاشنه پای راست اندکے بالا کند و بار بر پای چپ کند و در هر دو وقت بر عورت
نظر نکند مگر بضرورت **طالب** را باید که در هر وقت که فرصت باید بعد طلوع افتاب تا ادائے
نماز عصر اندکے خواب کند اگر خواب نیاید اندکے غلطیده بماند تا بر بیداری شب قوت شود و
اگر رعایت قیلوله کند زهے سعادت **طالب** را باید که حق تعالے در روز شب یکوقت
پیدا کرده است که خواست در آنوقت البته رد نشود یعنی اجابت بقول الله تعالے لبیک عبدی
خواهد شد اما وصول مطلوب پس لازم نیست که همانوقت شود ولے البته مقصود برآید خواه در
اینچنان خواه در آنچنان علے مناسبه پس باید که در انوقت بعبادت مشغول شود بعضے گفته
است انوقت قبل طلوع صبح بعضے گفته اند نزدیک طلوع صبح و بعضے گفته اند میان سنت
و فریضه و بعضے گفته اند پس از ادائے فرض بامداد تا طلوع آفتاب و بعضے گفته اند در وقت
چاشت و بعضے گفته اند قبل زوال و بعضے گفته اند پس سایه هر شئے بمثل او غیر از سایه اصلی تا دو
مثل شدن از سایه اصلی و بعضے گفته اند پس نماز دیگر تا غروب آفتاب و بعضے گفته اند پس نماز
شام تا شدن وقت خفتن و بعضے گفته اند در نیم شب است و بعضے گفته اند در آخر شب تا طلوع
صبح این اختلاف رحمت است و باعث میشود **طالب** را باید که هیچ وقت خالے از عبادت
نباشد خصوصاً در اوقات مذکوره تا این وقت یابد چه معین نیست که در کدام ساعت میشود
و کردن است هر روز در ساعتے که نشان آن داده است پس **طالب** را باید که در طلب
آنوقت باشد که ان مثل شب قدر است و خواب کردن بطریق مذکور عبادت است اگرچه این
وقت در خواب رود اما بنیت طریق کردن تاثیر عظیم دارد پس امید است که ببرکت انخواب انوقت
یافته شود هر که انوقت را چند کره یابد که همه اوقات او برابر شوند باید که مکروه شدن ندهد و
وقت که مکروه است نماز در انوقت یا مراقبه باید کرد یا بتلاوت یا بتسبیح مشغول شود مراقبه
بسیار کند تاثیر وے هر کس که داند و اگر مراقبه پیر یا مرشد کند بلکه در وقت تلاوت و در همه
خیر بمراقبه پیر یا مرشد مشغول شود یعنی وے را حاضر و ناظر داند یا مراقبه که وے حکم کند تا کار

بیشتر شود و بمراد رسد انشاء الله تعالی و ما میگوئیم که مراقبه شیخ نا کند و نام ایشان گیرد تا فایده
شود بمراقبه شیخی که شیخ با تمراقبه حکم کند اصوب است از مراقبه شیخ خود پس مراقبه شیخ ترک
کند و بان مراقبه مشغول شود اگر مراقبه شیخ که شیخ طالب بآن بسیار رجوع دارد کند فایده
لانهایته بیند که بیان نیاید و اگر کسی خواهد که مراقبه فلان شیخ شود از شیخان خود خواه
بطریق ارادت باشد خواه بطریق اجازت یا بطریق ارشاد نام وے گیرد و بعد از فراغ نماز
ده بار یا شیخ فلان گوید ده بار یا مولانا فلان گوید فائده بهمه است و مراقبه وے کند و ویرا
حاضر و ناظر داند میان چند روز فائده ظاهر شود **طالب** را باید که بعد از ادائے نماز شام
تا برآمدن آفتاب سخن بیهوده نگوید اگر آسان باشد و اگر نه بعد نماز خفتن و اگر نه بعد نماز وتر و
اگر حرج نباشد بعد از ادائے نماز دیگر تا قبل غروب آفتاب یعنی تا اصفرار شمس با احادیث یا تفسیر
یا سلوک یا حقایق مشغول شود اما بحقایق اندک مشغول شود چون طالب صایم باشد بعد نماز
خفتن طعام بخورد اگر حرج نباشد و نمک در روز بر دندان نمالد در شب بالدا فضل است و بپارچه
نان خشک افطار کند اصوب است و اکثر در روزه کوشد و اگر ممکن نشود روزه معنوی بدارد یعنی
طعام و آب کم خورد مقصود روزه حاصل شود و چنان ترک طعام هم نکند که عبادت خدائے تعالے
نشود و لذا گفته اند چنان ریاضت نکند که قوت رود و بنیه ضعیف و لاغر شود و نیز باید که در
اشیاء بنیه کوشش کند اگر حیوانیه ترک کرده باشد غیر حیوانیه را استعمال کند تا دماغ خشک
نشود **طالب** را باید که نوافل و ادعیه و وظایف چنان مشغول نباشد که در ذکر و مراقبه
خلل شود اگر چنان مراقبه بدست آمده باشد که در هر عمل ممکن شود بس و است که هر عمل که خواهد
بدان مشغول شود چه در عمل مراقبه منضم میشود چه مراقبه مشتق از رقیب است و رقیب نگاهبان
را گویند مثلا چون طالب بذکر اسم رحمن مشغول شود پس مراقبه رحمة گویند و کذا کذا یعنی دل
را از غیر حق نگاهدارد چه در همه کار فیض ظهور حق تعالے را بیند چه ظهور حق تعالی در همه
اشیاء است پس حب و غصه برائے حق باشد پس ممکن نباشد کار کردن که لایق غضب شود

بدان کار چه انبیا و اولیا ترک کرده اند **طالب** را باید که بهر لقمه بسم الله الرحمن الرحیم
گوید پس نور خورده باشد پس اندرون او نورانی کند و اگر بذکر دیگر مشغول شود همچنین فایده
باشد **طالب** را باید که غافل خواب نکند و چون خواب کند باوضو کند گویا که در عبادت
است و ترک خواب در هر شب مشکل الوجوه نکند چه در خواب اطلاع یابد بهر چه خواهد و نیز اتفاق
علما است که خدا تعالی را در خواب دیدن روا است و نیز در خواب احتمال غلط نباشد و در بیداری
احتمال باشد اما بغیر خواب مشکل است و نیز اگر در هر شب ترک کند احتمال خلل دماغ هم باشد و
اگر عادت باشد بر ترک خواب در هر شب یک دو ولی مشکل بسیار است بسیار کسان را خلل
شده است پس طالب را باید مشکل الوجوه ترک نکند و اگر نیاید بروز آرد و اگر نشسته خواب
کند بسیار خوب است و کسی هم باشد که ویرا بیداری و خواب برابر باشد پس وی هر چه در
بیداری بیند غلط نشود پس در خواب چه حاجت باشد **طالب** را باید که درین چهار چیز
کوشش کند قلة الطعام و قلة الکلام و قلة المنام و قلة الصحبة مع الانام چه پیغمبران و
اولیا این چهار چیز را اختیار کرده اند هیچ کسے ترک نکرده است بقلیل طعام بایں طریق کند که در
هر ماه یک لقمه یا دو لقمه از معتاد خود کم خورد تا یکماه یا دو ماه کذا و کذا کند باندک طعام غذا شود
اگر بایں طریق کردن نتواند طعام که معتاد خود است وزن کند و مقدار وے بخورد یا غیر وے وزن
کند و هر روز یا در دو روز و یا سه روز یکدانه کم سازد یا از پوست کدو کاسه سازد و دران معتاد
خود طعام پر کند و بخورد و هر روز یکبار بر سنگ آهسته آهسته ساید چیزے کم شود تا آهسته آهسته باندک
مقدار غذا کم شود و هیچ قوت کم نشود و اگر آب کم کند هر وقت که حاجت باشد یکمضمضه کرده بر بیاید
باز حاجت شود همچنین کند باز حاجت شود همین کند اگر حاجت نرود سه بار کرده نوشد و هر بار
بسم الله الرحمن الرحیم گوید و اول بار اندک گیرد پس بسیار و اگر خواهد دیگر ذکر کند اگر خواهد طعمے
کند چند مدت صوم دوام بدارد و غذا بعد از نماز خفتن کند همچنین اخر اخر کند تا وقت سحر خورد
بعده یکروز نخورد و بعده تمام شام نخورد یکطعمے شود چه یکشب و دو روز را طعمی نامند و دو شب و سه

روز راطعے نامند و کسے کہ یک طعے تواند کرد و کند و دو تواند کرد سہ کند و سہ تواند کرد چہار
کند کذا و کذا کند کہ قوت نرود و اگر قوت مستی رود و لاغری مبنیہ شود ترک طی کند و اگر طی کند
ہیچ فائدہ ندہد و باید کہ در وقت افطار روزہ در طی مقدار کفدست آب و یا مقدار اندک
چیزے از میوہ یا شیرینی احضرات بخورد و اگر طعام بخورد و غیر وے از اندکور بخورد فایدہ دارد اما
اندک باید خورد و اگر پرشکم خورد از طعام پرشکم خوردن فایدہ دہند اما اندک خوردن غیر طعام
بسیار فایدہ دہد و اگر مرد کاسب است بروزہ و دیگر چیزہا چنان مشغول نشود کہ از کسب باز
ماند و بر قدر امکان بروزہ و غیر وے مشغول شود و نیز در وقت افطار در طی اندک پارچہ نان
خشک بخورد بسیار خوب است **طالب** را باید کہ در ہر سال چہار اربعین نگاہدارد و ہر
قدر امکان کہ تواند درین چہار روزہ دار باشد و اگر تمام داشتن نتواند انمقدار کہ تواند بدارد
و بر قدر امکان خود در ینچہار خلوت و عزلت اختیار کند ہر کہ رعایت اینچہار کند امید است کہ
وے را خلوت در انجمن حاصل شود پس وے را ہیچ شغل مانع از طاعت نباشد و مراقبہ در تمام امور در
دست وے شود پس باید کہ خلوت از شب بست و یکم ماہ شعبان تا تمام ماہ رمضان اختیار
کند بعدہ از شب غرہ ماہ ذیقعدہ تا شب عید الضحی اختیار کند بعدہ از شب چہار دہم ماہ ذی الحجہ تا
شب بست و چہارم ماہ محرم اختیار کند بعدہ از شب غرہ ماہ رجب تا دہم ماہ شعبان اختیار کند و باید
کہ در مسجد یا در خانقاہ یا در جماعتخانہ صوفیان یا در مقبرہا اگر ایشان کند و تعظیم و تکریم و اداب
اینچہار مقام نگاہدارد و اگر در اینچہار دشوار شود یعنی تفرقہ دل خود شود یا تفرقہ دیگر شود پس باید
کہ در خانۂ خود یا در محلی کہ تفرقہ نشود کند و نیز اگر تمام اربعین دشوار شود یکروز در روز یکساعت
و دو ساعت رعایت کند فائدہ دہد **طالب** را باید کہ احتراز از زنان کند یعنی با ایشان صحبت اندک کند
و ہر وقت کہ از محل خود بیرون شود حاجت ضروری بسیار مردمان نباشد دران نکوشد کہ ہمراہ من
بسیار مردمان باشند اگر باشند باشند و اگر نباشند نباشند و اما باید کہ نباشند بغیر دو کس یا یک
کس بیرون نشوند تا اجماعت فوت نشود و او د الطائی و احمد بن حنبل و اسحاق بن راہویہ و ابن جریر

گفته اند که نماز بجماعت فرض است حتی از صلی وحده لم یخرج صلوته عندهم و بعضے از علماء حنفیه واجب
گویند و بعضے گویند سنة موکدة تشبه الواجب فی القوة و قالت الشافعیه مستحبة و اگر جماعت دشوار
باشد باری اذان و اقامت گفته گذارد تا ثواب جماعت یابد و اگر حاجت باشد که چند مردمان باشند
باید که همراه ببرد **طالب** را باید که چون استدعا از جهت مهمانی باشد و دران گویندگان باشند
داند که ایشانرا دیگران از امثال این خواهند و ادا البته خالی دست نبرد و اگر استدعا از جهت
عرس باشد اگر تواند مبلغ ببرد و اگر نتواند نبرد و اگر کسے برابر کسے باشد مبلغ همراه بردن کذلک است
اما باید که در انوقت دهد دیگر کسے دهد و باید اول کسے دیگر دهد تا داند که دیگران هم خواهند داد و
اگر خواهد که سید هم دیگر کسے دهد یا نی باید که سر مجلس ندهد یا مخفی دهد صاحب ذوق مبتلا نشود
اگر خواهد دهد پس در عرس دادن باک نیست هر طریق که خواهد دهد و در جاے دیگر بر طریق مذکور دهد و
کذلک در باب جامه و بعد طعام خوردن در شب بمقدار چهل قدم بگردد و اگر در روز بخورد بمقدار
نخلط **طالب** را باید که بر احوال مضیف نظر کند چون وے اهل فراغ است و چند
مردمان را طعام تواند که خوراند و انچند مردمان اند که همراه وے اکثر اوقات میباشند آن
مقدار همراه ببرد و اگر داند که دو یا سه مردمان را طعام تواند که خوراند همان مقدار ببرد اگرچه حرج نباشد
و اگر مضیف را پرسند خوب است و اگر کسے باشد که چون بر طعام خوردن ویرا کسے میطلبد دانسته
میطلبد که همراه وے چند مردمان نباشند برائے طعام خوردن پس همراه بردن خوب است اگر
درین مشهور باشد و اعلام کردن اصوب است باید که چنان قصد نکند که در صدر مجلس نشیند هر جا
که بغیر ایذاء کسے تواند نشستن بنشیند و چنان قصد نکند که اول طشت پیش من بیارند و طعام
از من شروع کنند از هر کس شروع شود خوش شود بلکه قصد آن کند که از دیگر شروع شود
و لقمهٔ طعام اول در دهن خود نکند و لقمه اندک بگیرد و از پیش خود خورد و بغیر استدعا
در خانه کس نرود از جهت طعام خوردن و اگر استدعا تمام باشد باک نه اما باید آبروے خود
نگاهدارد و بر هر لقمه تسمیه گوید یا ذکر دیگر گوید و چون خود از خوردن فارغ شود گوید که مردمان

فارغ نشده اند آهسته آهسته خود خورد تا حدیکه دیگران فارغ شوند و چنان هم نخورد که شکم را
تشویش شود و هر طعام که پیش آید عیب بروی نکند و اگر داند که مرا با بعضی طعام ضرر خواهد شد باید
که اندک خورد اگر داند که باندک ضرر خواهد شد نخورد و گوید که عجب طعام است و خوب پخته است
اما چکنم که مرا تشویش است نمی توانم خوردن تا صاحب طعام خوش شود این در وقتی که طعام
فی الواقع خوب پخته باشد و کسی برسد که چون نمیخوری و اگر خوب تر پخته باشد نه عیب کند نه
تحسین کند اگر خوردن تواند خورد اگر نتواند نخورد و اگر کسی گوید چون نمیخوری بگوید انچه خوردن
بتوانستم خوردم و اگر گویند که چون پخته اند بگوید انچه پخته اند پخته اند اما بگوید خوب است اگر
شیخ گوید انچه باشد گوید و اگر داند که اینکس دو یا سه کس را تواند طعام دادن یا برایشان را تواند
خوراند و همراه من بسیار مردمان خواهند آمد ایشانرا نبرد و اگر خرج باشد پس پیش صاحب
طعام عذر کند و عذر خود معلوم کند و صاحب طعام را باید که عذر وی قبول کند و اگر داند که
صاحب طعام بسبب شرم خواهد گفت بیارد یا دیگران چون شنوند عیب خواهند کرد نگوید و نرود
و اگر دشوار نشود تنها رود و خادم که از جهت برداشتن کفش و امثال وی باشد بیرون دروازه
دارد و صاحب طعام را معلوم کند اگر رضا دهد طلبد و اگر ندهد نطلبد این در آنوقت است که این
را اندرون طلبیده اند اما باید که مقدار نجا دهد و اگر محل نازک باشد داند که از دیگر کسی طلبیدن
مضیف را حرج خواهد شد نپرسد و مقدار ویرا همانجا دهد و اگر محل باشد که حاجت رضا نباشد طلبد
و اگر از پیش خود خادم را دهد مقدار دهد که دیگر مردمان عیب نکنند باید که از عیب مردمان در باب
خوردن پرهیز کند و اگر مضیف حصه هر کس جدا جدا می نهند که خواهد همانجا خورد و یا کسی را
دهد اندک اندک بخورد و اگر داند که مرا صدر مجلس خواهند کرد یا هر جا که نشینم همانجا صدر مجلس خواهد
شد بسیار بسیار ضد نکند و صدر مجلس نگفته صاحب طعام یا گفتن دیگران اختیار کند و اگر داند که
صاحب طعام مرد صاحب شوق است هر چه تواند خواهد آورد و هیچ تشویش ویرا نخواهد شد آن
کسانرا همراه برد که بر طعام عیب نکنند و اگر کنند منع کند و اگر از منع کردن باز نماند همراه خود نبرد و

ونیز همه کسانرا باید که بر طعام عیب نکنند و بعد طعام خوردن قصد چنان کند که مردمان دانند که بقدر غت
خورده است و اندک نخورده است یعنی نشستن بوضع باشد که صاحب طعام چنان خیال کند
که سیر خورده است و طعام چنان خورد که انگشتان بطعام مختلط نشوند و لب و دهان و آنچه از حوالی
اوست از آلودگی نگاهدارد و قصد چنان کند که لقمه بسه انگشت بستاند اگر در مجلس باشد مردمان
عیب کنند یا این خواهد که اندک خورم و باید که قصد کند از حصه خود بسیار بخورد اگر طعام با نواع
باشد از هر جنس اندک اندک خورد بمقدار خود برسد و اگر فاضل از مقدار خود خورد چنان نخورد که شکم
را تشویش شود و کند لک همراه مهمان کند باید که همچنان قصد کند که طعام خود نخورد تا بمردمان
که همراه وی اند برسد و اگر برابر نرسد اندک برسد فهما و اگر بهیچ طریق نتواند خوردن از طعام
احتراز کردن دشوار می شود اندک خورد و اگر شیخ باشد و گوید که بخورید هیچ عذر نکند خواه دیگران
را برسد خواه نرسد اگر یکبار یا دو بار عرض کند با دب و آهسته و اگر خود صاحب عذر باشد پس هر چه
موافق باشد خورد و اگر خود کرده باشد همه کسانرا طعام برساند در سفره و میان اغنیا و فقرا فرق نکند
و اگر برابر برسد دران کوشد که بارے کسے محروم از فقرا نماند و این کردن دشوار باشد در سفره
از فقرا و اغنیا جمع نکند و در یکوقت سفره هر دو یک نکند یکوقت فقرا را طعام دهد دیگر وقت اغنیا را
دهد اما افضل است که همه را برسد در یک سفره فرق نشود و طعام باوے بخوراند احتراز از آنمقدار
که تواند مگر بومیه بعضے بزرگان بومیه اختیار کرده اند در خوردن و خورانیدن و بعضے از بومیه پاک
نکرده اند اگر بسفره کردن و شوار شود یک سفره کند و رعایت فقرا بر قدر امکان کند و من کل الوجوه
رد ایشان نکند و اگر بارے بجهت سستی باشد طعام باوے خوراند پاک اما ترک افضل است چه چنین
دوست گوید که عیب نکند بعد فراغ طعام مضمضه کند مگر که ضرورت باشد و خلال بسیار نکند و اگر حاجت
باشد در گوشه کند و از پیش خود دیگر جا دست دراز نکند و اگر بسیار انواع طعام باشد اول نان و
گوشت بخورد بعده برنج بعده شیرینی و از پیش خود بنزدیک اردو اگر داند که طعام پیش من مانده
است آنقدر که من بیرم یا خورم و یا نزد مساکین بفرستند فقرا بهت مضطر حال او بسیار خوب است و اگر نه

مختار است و یا چنان بکند که انطعام نگاهدارد و خود نشسته باشد اندک اندک بخورد و اگر شیرینی باشد که
همه کسان مے برند خود نیز بردارد اگر بسیار تبرد بر طعام بسیار تحسین نکند و عیب من کل الوجوه نکند مگر که
طعام بخانه خود پخته باشند از جهت عرس یا از جهت مهمانی هر چه باشد گوید و در وقت خوردن بر
پاے چپ نشیند و پاے راست را برگیرد مگر پیش مشایخ که بر هر دو زانو بنشیند و در جاے دیگر
باک نه و بعد طعام اب متصل نخورد و میان طعام اب اندک خورد و بعد خوردن چنان بیرون آید
که صاحب طعام داند که بطعام خوردن خوشحال شده است و در وقت طعام خوردن آورنج
دفع نکند و اگر طعام مشترک باشد چنان خورد که همه شریکان ازوے راضی شوند و در وقت طعام
تا نزاپر کاله پر کاله نکند یکتا م کند بعد ه بردیگر دست زند و اگر نه یا نیم یا ثلث یا ربع و اگر نانها کم باشد
و مردمان بسیار باشند باید که پر کاله ها کنند و در وقت طعام خوردن از مضیف خبز طلب نکند و
اگر داند که خوش خواهد شد طلب کند و استدعا بخیل قبول نکند و استدعاء شخص سنت نهنده قبول
نکند و اگر شیخ در امور دین چیزے بطریق حکم گوید یعنی گوید که ترک نکنی اگر شود البته قضاے کنی
بطریق لزوم رد نکند و داند که این کالفرض است اگر نتواند قضا کند و اگر قضا کردن نتواند
بحضرت شیخ عرض کند هر چه گوید ان کند و اگر شیخ گوید اگر دشوار باشد مکن و
هر وقت که دشوار نباشد کن کذلک شیخ را باید که چنان حکم نکند که طالب در حرج افتد مگر چیزے
که تواند کرد اما افضل است که این طریق حکم نکند مگر در باب فرض و یا واجب یا موکده و در
باب ترک حرام و بر حوصله هر یک حکم کند و اگر در کار دنیاوے چیزے گوید باد ب هر چه داند عرض کند
اگر بسیار بار عرض کند باک نه و انکار نکند **طالب** را باید که هر چه تواند بغیر تکلیف بر شیخ
برد خواه مبلغ باشد خواه طعام خواه جامه خواه دیگر چیزها و باید که در ان نکوشد که بسیار یا نو
برم هر چه ممکن باشد بهتر بگیر کلاه باید که نبرد و اگر خواهد برد نو نبرد و کهنه و ملبوس نبرد و اگر برد شسته
هر دو میان مردمان نگوید که من چنین برده ام مگر بمیان شیخ یا طالبان شیخ که دوستان این اند
و همراز این اند گوید اما ترک گفتن افضل و اعلی است اگر شیخ صاحب عسر باشد کذلک کند و اگر صاحب

یسار باشد بعد وفات شیخ گوید یا در حیات پاک نه تا دیگران فایده مند شوند و درین کار سعی کنند
واگر بگوید بسبب مصلحت نشاید که دیگرے عیب کند بگوید افضل است ان الاعمال بالنیات طالب
را نیز باید که بداد ن شیخ نظر نکند اگر دهد خوشحال شود واگر ندهد یا اندک از دیگرے دهد خوشحال شود
چه شیخ بسبب آزمایش چنین میکند یا بسبب غنا دل وے چنین میکند یعنی دل این غنی ست و
محبت با شیخ بسیار است پس دادن و ندادن برابر است و دل دیگر برعکس این است و منت خود بر
شیخ ننهد و منت وے بر خود داند که آورده و قبول کند در دنکند مگر مقراض نیارد باید که سوزن
و ریسمان بیارد واگر کارد و شمشیر و غیران بیارد با غلاف بیارد واگر روپیه بیارد انچه مناسب
باشد اندک یا بسیار در وے کرده بیارد و باید که آنچه برد بدست خود برد و چیزے بدست دیگر
واگر هر بار این دشوار شود گاه گاه خود برد و گاه کسے برد واگر اینهم دشوار باشد پس کسے برد و انرا
تعلیم کند طریق بردن یعنی گوید که با دب برد واگر شیخ صاحب عسر باشد باید که قصد کرده مخفی
دهد تا حدیکه از فرزندان شیخ و از خادمان شیخ مخفی کند واگر نتواند پس معذور است ولی باید که
در اخفا کردن سعی تمام کند و بمردمان دیگر نگوید که چیزے برده ام و آورده کسے دیگر نیز نگوید بکسے
این هر دو نه در صدر حیوة شیخ گوید و نه پس موة شیخ مگر بطالب شیخ که همسر و محب این باشد و ازان
نباشد گوید روا است اما ترک افضل و اگر گفتن مصلحت باشد گوید و بے طریق فخر نگوید بعجز گوید بلکه آورده
دیگران نیز گوید و باید که با یاران گوید که افضل است اگر توانند با این روش پیش روند و اگر بغیر
قصد اورده اوظاهر شد پاک نه و چون طالب بساید اول بار رخساره خود بر پشت پای شیخ مالد
واگر بطریقے نشسته باشد که مالیدن دشوار شود بر زانو یا بر زمین شیخ مالد و اگر از دور بر زمین
مالد پاک نه و همچنین زمین و این در ایام متبرکه بسیار خوب است و اگر این نکند دست خود بر
پشت پای نهد و دست خود را بوسه کند خوب است و اگر این نکند مصافحه کند و طریق مصافحه
الاولی ان یضع باطن کفه الایمن علی باطن کفه الایمن یشبک الابهام بالابهام من غیر عقد الاصابع
الثانیة ان یشبک الابهامین مع عقد اصابع کل علی صاحبه الثالثة ان یعقد المصافح ویشد علیه بالتوفیق

من الدین وکل ہذہ الصفات اشارۃ الی ذلک واگر در ایام تمیز کہ بحضور شیخ توبہ جدید کند زہے سعادت
عظیم قریب بمقصود رسد خواہ شیخ السادت باشد خواہ شیخ اجازت خواہ شیخ ارشاد چون از حضور شیخ
باز گردد اگرچہ باشد قدم پس پای رود بعدہ پشت بجانب شیخ نکند و تا زمان کہ پیش باشد دو چشم
خود بر جمال شیخ کند چنانچہ مبتلا باشد اگر فی الواقع باشد زہی سعادت مرید طالب و اگر خیال
نکند باید کہ التفات بجانب دیگر کم کند و خواندن تسبیح و تلاوۃ القران و ذکر و غیران نکند مگر
ان بخواند کہ بغیر حضور فایدہ نشود یا شیخ حکم کند کہ حضور من خوان اگر غیران خواند بسیار آہستہ
خواند چون حضور شیخ باشد حکایت مردمان نکند و التفات بایشان کم کند بامدن ایشان
و رفتن چون برخیزد چنان برخیزد کہ از تعظیم تجاوز نشود اگر کسے اید و شیخ از آمدن وے
برخیزد این نیز برخیزد و اگر چنان باشد کہ تعظیم وے اہانت این متابعت شیخ باید کرد و تعظیم ہمچنین باید
کرد و ہر چہ شیخ دہد بر خاستہ نگرد مگر کہ مصحف و احادیث و سلوک و حقایق چون و حضور شیخ آید نیک مودب بیاید
و نیک آہستہ بیاید و ہمچنین رفتن و از شیخ جز از تسبیح یا ذکر یا ادعیہ و امثال وے معین کردہ
طلب نکند و اگر شیخ با وسعت باشد و این را ضرورت باشد بغیر معین طلب کند یا باشارہ طلب
معین کند و اگر خواہد بصراحت طلب معین کند خواہ یکبار خواہ چندگاہ اگر دہد و اگر ندہد پس نگوید
بطریق گلہ کذلک اگر شیخ یا عسر باشد و این تخصیص بسیار دارد و اگر شیخ دہد باز نگرداند کہ شیخ
بسیار میدہد و پیش وے اندک است یکبار یا دو بار یا سہ بار بگیرد و کذلک اگر داند کہ شیخ صاحب
عسرۃ است شیخ را باید کہ مناسب حال دہد و ہر چہ نیکی شیخ باشد عرض کند یکبار یا دو بار یا سہ
بار و اگر داند کہ شیخ باین گفتن خوش میشود بسیار بار ہم گوید و لے با ادب گوید و اگر داند کہ
این کار است و شیخ را بریں اطلاعے نیست چہ وے مشغول است بکارے ہم و اعلی و این نیز
باید با متبار ظاہر پس ہمقدار کہ تواند گوید و لے با ادب گوید با سختی نگوید یعنی در وقت گفتن
نرمے کند و سخن لین گوید و با ادب تمام گوید و در گفتن تقصیر نکند و بحضوری شیخ چیزے نخورد مگر
کہ شیخ دہد ان خورد یا حکم کند خوردن چیزے لفظا یا معنا آن چیز را خوردن یا خوردن ضرورۃ

است درجای دیگر گرفته خوردن دشوار میشود و بر شیخ چنان اعتقاد کند که هرچه میگوید میکند
بحکم من اسد میگوید میکند و هرچه فائده مرا میشود بطفیل شیخ میشود یاد اند که هرچه فائده بطفیل
شیخ میشود که من از وے فیض گرفتن میخواهم یک لحظه از مراقبه خالی نباشد و برا محل یقین
نکند هرگه این کند و برا مراقبه حق تعالے شود باید که در وقت حاجت غسل بقصد مراقبه نکند و اگر
شود دفع نکند و کذلک وقت کشف عورت و یک لحظه از مراقبه خالی نباشد تا تاثیر عظیم دارد و
اگر شیخ را در خواب بد شکل بیند بر گناه خود حمل کند یعنی داند که مرا شومئ گناه شده است
حق تعالی بدان شامت مرا باین صورت شیخ را نموده است پس باستغفار مشغول شود و با
اهلبیت شیخ عاطفه کند علی قدر الامکان بلاحرج یعنی چنان نکند که در کار خود ضرر شود و کذلک
با مریدان شیخ و خلفاء شیخ و خادمان شیخ و تلامیذ شیخ و زوجه شیخ را در نکاح نیارد و دختر شیخ
را در نکاح آرد باک نه خوب است و هر واقعه پیش شیخ گوید اگر شیخ بیان وے فرماید فهو المراد و
اگر نفرماید باز نپرسد و داند که فائده من درین بیست و هرچند که تواند بحضور شیخ باشد مگر داند که
باین وقت شیخ در خلوت میشود باید که روز جمعه روی شیخ بیند اگر حرج نباشد و اگر هر روز بیند
افضل است و اعلی است اگر حرج نباشد و اگر روز جمعه دشوار شود در ماه بیند و اگر در ماه نیز
دشوار شود در سال بیند و اگر اینهم دشوار باشد هرچه آسان شود کند و از مراقبه وے خالی نباشد
و کذلک مراقبه قبر شیخ کند و کذا در باب دین گفته شیخ و قبر شیخ هیچ رو نکند در باب دین مثل جماعة
داند و اگر شیخ در کار دنیاوی چیزے گوید اگر ممکن باشد کند و اگر نباشد باز یکبار یا دو بار
گرداند و بعد وے اگر تواند کند و اگر دشوار شود نکند و شیخ باید که تنگ دل نشود بروے و اگر
شود باک نه و اگر شیخ دور باشد بسبب موت یا بسبب دیگر مرشد بگیرد اگر حاجت باشد و در اداب
حکم هر دو برابر است و هرکه پیر را بگوید از نزدیک وے برخیزد و اگر دشوار شود بسبب کار در دل
نخبه شود و بر گرفته وے التفات نکند و نام شیخ هر روز صد بار گوید پنجاه بار یا مولانا فلان گوید
و پنجاه بار یا شیخ فلان گوید و اگر در هر وقت از پنج وقت ده ده بار گوید زهے سعادت و

نام شیخ گیرد یا نام شیخ که شیخ این فیض از وے خواہد بمراقبہ وے حکم کند این فایدہ بسیار دہد یا
نام شیخ گیرد کہ این ہیچ خواہد کہ فیض از وے گیرد و ہر چہ از شیخ یابد بتعظیم وے کند و ہر چیزے
کہ شیخ گوید و مرید داند کہ این باز گردانم و پیر را انچہ ازین ضرر شود بگویم باید کہ گوید انچہ من
کنم و ترا در خلاف وے فایدہ ظاہر شود و ویرا گوید ہر امر کہ ظاہر شود ہر عمل کہ کند داند کہ این بعنایت
اللہ و برکت شیخ شدہ است نہ از من شدہ است مریدان و طالبان شیخ را رعایت کند و داند
کہ ہر یک از ایشان فیضے گرفتہ باشند شاید کہ من آنرا نیافتہ ام پس ایشان از من فضل دارند
و قبر شیخ و جای شیخ را ادب کند از شیخ انچہ فضل یابد نگیختی خود داند و در نماز شیخ را
نزدیک خود داند و مرید از قدم شیخ پیش رفتہ باشد از اتباع شیخ من کل الوجوہ باز
نیاید و داند کہ من بعنایت اللہ و ببرکت شیخ یافتہ ام و البتہ مرید را باید کہ دران کوشد
کہ نزدیک شیخ باشد با ادب تا حدی کہ ویرا نظر از خود منکل الوجوہ رود در خوابہاے خوب نظر
کند و از ادب مرید است کہ بحضور شیخ بمراقبہ شیخ چنان باشد ہمچو شیر خوارہ بحضور مادر
یعنی غیر مادر پروائے کس نمیکند و از کس چیزی نمیطلبد و مادر ہر انچہ فائدہ بیند میدہد کذلک مرید
پروای کس نکند از غیر شیخ خود چیزی نطلبد و اگر چیزے از کسے رسد داند کہ این نیز ببرکت
شیخ بمن رسیدہ ہمچو مردہ نزدیک غسل دہندہ یعنی چون غاسل مردہ را پاک میکند و کفن مے
پوشاند از وے جدا شود کذلک شیخ خواہند گردد و گفتہ شدہ است بدبختی کسیست انکہ در آن
کوشیدہ کہ از فرمان شیخ جدا شود و صحبت شیخ ترک آورد **بیت** ہر چہ درین عالم است
از اثر صحبت است ✣ ورنہ کجا یافتی بند بہاے بنات **نظم** گلے خوشبوی در حمام
روزے ✣ رسید از دست محبوبے بدستم ✣ بدو گفتم کہ مشکی یا عبیری ✣ کہ از بوئے دلاویز
تو مستم ✣ بگفتا من گلے ناچیز بودم ✣ ولیکن مدتی با گل نشستم ✣ کمال ہمنشین در من اثر کرد
✣ وگرنہ من ہمان خاکم کہ ہستم ✣ و مراد صحبت باطنی است و اگر ظاہری باشد ہم بسیار
خوب است و اگر شیخ گوید کہ بکس چیزے بدہ اگر دادن آسان باشد بدہد و اگر دشوار بود ندہد

د شیخ باید که باین سبب تنگدل نشود و اگر شود باک نه و شیخ را افضل و اکرم و اعلی است که چنین
حکم نکند مگر هر کسے که صاحب وسعت و عالی همت باشد و در دادن بمردمان وے را دشواری
نخواهد شد و اگر کسے مضطر حال باشد و شیخ اگر بطالبان خود گوید که هر که تواند چیزے دادن
انمقدار بدهد افضل است و اگر نگوید باک نه اما باید که معین کرده نگوید و باید که خود چیزے
بدهد انمقدار که تواند و اگر معین کند بمقدارے کند که کس را دشوار نشود بلکه بگوید که هر کرا
دشوار نباشد چنین مقدار دهد و اگر شیخ چیزے نگوید و بعده گوید انچه خصت تو پاشند ان بکن
باید که انچه در خاطر اید پیش شیخ عرض کند و اگر شیخ جدا شده باشد باید که در تصور شیخ چنان
باشد که یکساعت از وی علاحده شده است انیکار از موده شده است هر که کند داند و باید
که دران نکوشد که از شیخ کرامات و خوارق بیند و در اعتقاد چنان باشد که شیخ با خوارق و کرامات
است اگرچه اظهار نمیکند و اگر شیخ گوید بر فلان شیخ تو اعتماد کن و ترا از وے فائده خواهد شد باید که
اعتقاد کند فائده از هر دو داند و هر چه از الهامات پیش اید بحضور شیخ عرض باید کرد اما خفیه افضل است و
بمزاران مدد خواهد و شیخ را در قالب خود بجای جان تصور کند و در وقت سماع خطابات حضرت خود عمل کند تا ترقی در سماع
و تصور شود و حضور شیخ چنان باشد که خود نو طالب آمده است و هیچ نمیداند و بحضور شیخ بهیچ کس روی نیاورد اگرچه
با بدال و اوتاد ملاقات شود و هر چه شیخ کند از احجه نکند و هر چه فرماید از احجه بکند و باید
که شیخ بهیچ چیز نکند و هر روز از حق تعالی مددے برای شیخ طلب کند و اگر شیخ از جهان رفته
باشد هر روز از حق تعالی برای او مددی طلبد لشیخ فی قومه کالنبی فی امته داند اما تابع
نبی داند **طالب** را باید که جوانمرد باشد و از اوصاف ذمیمه احتراز کند و بر عمل خود
اعتبار نکند و دران کوشد که تنها باشد اگر روزے ماندن نتواند شب کوشش کند تنها ماند و صحبت زن بسیار
نکند چون نزدیکی کند اول ده بار الحمد بگوید و اگر با وضو باشد زهے سعادت و اگر نه تیمم باشد
و در وقت جماع بیمنه و میسره باشد و روی بقبله نکند و پشت نپیش نکند و در وقت نزدیک
شدن نیت کند که فرزند حق پرست شود و نیت کند که خطره من بجای تردد نیت کند که خطره

خطره عورت من بجای نرود و بر سوای نفس خود نرود و قصد کند که حلال خورد و اگر زمانه چنین
افتد که حلال مشتبه شود از طرف خویش احتیاط کند و اگر احتیاط دشوار شود صوم اکثر ایام اختیار
کند تا احتیاط آسان شود اگر صوم صوری دشوار شود آب و طعام اندک خورد و از اندک آب
کوشش کند و ملازمت شیخ بسیار کند با ادب و هر چه در معاملات بیند خواه در خواب باشد خواه در
بیداری بدان سر فرود نیاورد و مغرور نشود و فخر بشرف آبا و اجداد و سیادت و شیخوخیت و
علم و علم نکند و در ترجیح سلسله خود نشود و خود را بلباس معین مخصوص نکند هر لباس که میسر شود
و اگر لباس درویشان باشد افضل است اما باید که بدان سبب مستفرقه نشود و باید که با درد سوز و
شوق باشد و در تمنای آن باشد که در زمره واصلان شود و هیچکس بد گمان نشود خواه جوگی خواه غیر او باشد
و در طلب آن نباشد که خارق مراد دست دهد و در من کشف ضمایر و غیوب شود این بلای است اگر شیخ گوید که
فلان کس من نیست از ارادات دور نشود و اگر مرید گوید که فلان شیخ من نیست بی مراد شود بس چه فائده شود و کذا گفته
شده است که بغیر اعتقاد مرید نشود و چون شود اعتقاد بد نکند و باید که پیش شیخ سخن بیهوده بسیار
نکند و پیش شیخ عیب کسی نگوید و از کسی گله نکند مگر پرسیدیا در گفتن فائده شیخ داند یا فائده
دینی خود داند و با ادب گوید و البته پیش شیخ سخن ان نگوید که او در غضب شود و از عیوب
خود پیش شیخ نگوید مگر که پرسیدیا در گفتن فائده خود داند و از دل استمداد کند برای دفع
عیوب خود در دل اعتقاد کند که طریقه و حقیقه خلاف شریعت نه داند و هر یک از دیگری نارسی ندانند
و نباید که شیخ دیگر کند تا آنزمان که نزدیکی دیگر باشد و اگر از وی دور افتد و دیگر شیخ کند باک
نه دیا از وی پرسیدن دشوار شود و یاد اند که شیخ آنچه علم نمیداند یاد اند که از شیخ گرفتن دشوار است
دیگر کند خوب است و اگر شیخ جامع العلوم باشد و از وی پرسیدن دشوار نباشد زهی سعادت
و هر چه از دیگر یاید داند که از هر دو یافتم اگر چنان قوت باشد که دوری وی و نزدیکی وی برابر باشد بسبب
آنکه از روح وی حل کند یا از سنخیه که عمل وی بران بود حل کند و هر روز در شنیدن
سماع شود هر که شود حاضر شود و اگر در مجلس حاضر شده باشد و آداب سماع ترک نشوند خود

اداب نگاہدارد واگر نتواند از مجلس بیرون شود آمدن بارادت و رفتن باجازت درحق سماع
نیست واگر از شیخ در خلوۃ وے چیزے عیب بیند داند کہ حضرت شیخ از وے معصوم اند بسبب
کہنہ ما را چنین نمودہ اند واگر شخصے باشد کہ جدوی یا پدروی مرید کسے شدہ باشد واو گفتہ باشد
کہ من فرزند ترا کہ متولد شود مرید کردم پس آن شخص را باید کہ مرشد گیرد و بر مرشد چنان اعتقاد
کند واداب کند کہ معلوم شود پیروے است چہ حکم ہر دو برابر است مگر داند کہ این مرشد بر
گنہ آن نرسیدہ است واگر مرید شود پاک نہ ولی ترک افضل است واگر کسے نزدیک قبر شیخ رفتہ مرید
شود دیر الازم است کہ مرشد گیرد واگر مرید را شہرت شود خود را بدان ندہد و داند کہ مرا سبب شیوع
گناہ این بلا شدہ است وگرنہ حرمان عظیم پیش آمد باید کہ فقیر انرا دوست دارد اگر فقیر بظاہر سوال کنندہ
باشد لبظاہر دہد واگر ظاہر سوال کنندہ نباشد مخفی بدہد خواہ باطن سوال کنندہ باشد خواہ نباشد
بغیر مصلحت دینی بکس نگوید کہ من دادہ ام خواہ معلوم شود خواہ نشود باید کہ در دادن مقدار دہد
کہ دشوار نشود و خود از کار خود باز نماند و بظاہر لباس شیخ خود کوشش کردن حاجت
نہ واگر کوشش کند اصوب است و در عمل دیگر کوشش کند واگر مردمان ایند برائے نصیحت
باید کہ احتراز کند بطریقے کہ ایشان شکستہ دل نشوند واگر نہ نصیحت کند بلکہ شیخ را باید کہ بغیر
مریدان و مستر شدان و طالبان خود را قصد کردہ نصیحت نکند ولے باید کہ خود باخوف باشد تا کار
بہتر تی شود واگر کسے خواہد کہ ترک نصیحت کند و در کار خود مشغول باشد خوب است واگر نہ نصیحت
کند واگر داند در نصیحت کردن کار این خلل میشود ترک کند بروجہ کہ تواند باک نے و یا از وے
پرسیدن دشوار شود و باداند کہ شیخ این علم نداند یا داند کہ از شیخ گرفتن دشوار است
دیگرے کند خوبست و اگر جامع العلوم باشد از وے پرسد واگر شیخ بکاری نامشروع دعوت
کنند از انکار احتراز کند کہ شیخ نداند واگر داند ہیچ باک نے واگر داند کہ شیخ بدان کار مشغول است
بد اعتقاد بروے نشود شاید کہ شیخ چنان نماید کہ اعتقاد معلوم شود و فی الواقع شیخ آنکار
نمیکند و باید کہ ہر روز چند حکایت سلوک مطالعہ کند یا از کسے شنود و عادت بر یک لباس نکند

وباید که عمل باطنی شیخ اختیار کند اگر معلوم شود و دشوار نباشد و اگر خدمت شیخ میسر شود رفتن در حجاز
کعبه ترک کند اگر فرض نباشد و باید که کسب ترک نکند و اگر کسب دیرے وزه دشوار شود بغیر سه روز
در سه و بغیر رمضان حاجت نیست اما باید که سیر شکم نخورد و هر وقت بخوردن نشیند گرسنه برخیزد
بمقدارے اما باید که از حاجت فاضل نکند اگر مرد عیال دار باشد قوت یکسال نگاهدارد باک نه و اگر
مجرد است قوت مقدار چهل روز کند باک نه یعنی برین هر دو مقدار تردد کند باک نه و باید که در
تکمل مشغول نشود بهر علمے که لذت یابد دران قصد کند و تصنیف بسیار مشغول نشود و اگر شیخ فرماید
که چیزے بخوان از ابیات وغیران خواند و باید که در بازار بسیار نگردد و باید که مرگ بسیار یاد
کند و اگر شیخ از مذهب بگردد خود نگردد و بد اعتقاد نشود و کتب اهل تحقیق بسیار مطالعه نکند
تا از اعمال دور بماند و بلاء عظیم گرفتار نشود الا اگر داند که از اعمال خود دور نخواهد ماند و حق والدین
نگاهدارد و از خنده و قهقهه دور ماند هر عورت خوبصورت نظر نکند و برا مرد نظر نکند و اگر شود
استغفار کند و باید که شیخ را در دل خود بیند اما بصورت او اما بتحقیق و اگر شیخ بر عورتے یا بر
مردے مبتلا شود خود نشود بد اعتقاد نشود و داند که شیخ سری در مظهرے بیند و باید که در بزرگ
خود نکوشد و در ربط طعامے معین نشود و با کسے جنگ نکند اولاد اگر کسے کند این ترک کند از سه
بار زیاده ترک کند و بازخواهد آمد و اگر نتواند باوے چنان زشتی کند که وی از جنگ باز آید
و اگر نیاید خود از وے من کل الوجوه احتراز کند و از گناه خود بکسے نگوید و بسیار سرود نگوید
و باید که دران کوشد که نعلین شیخ غیر من کسے نگیرد و باید که داند که مقصود من زود حاصل شود
اگر امروز نشد دیگر روز خواهد شد پس عمل باید کرد و داند که چه عمل کنم که مقصود بیحاصل نشود
از فرمان شیخ در کار دین کاهلی نکند و اگر شیخ در نامشروع حکم کند و این بکند باک نه اما از
اعتقاد باز نماند و باید که شادی نکند بیافتن چیزے از دنیا و غم نکند بر فتن چیزے و بسیار نخوابد
و باید که در تسخیر جن و انس و کوکب نکوشد و دران نکوشد که من پیشوا میشوم و هر روز گوشت
نخورد و حکم حلاوه وغیران هم برین قیاس است و برای خود محل خوش تعیین نکند و در راه

رفتن بسیار راستاد چپا نظر نکند و پای باستواری نهد و هر جا که خلاف شرع بیند بدل انکار
کند و چون شیخ بروے در غضب شود تنگدل نشود و چون مدح وے کند خوشدل نشود
و چون تعظیم و یا اہانت کند ہیچ در دل نیارد چہ خود عاشق است و شیخ معشوق پس معشوق
گاہ مدح کند گاہ قدح اینچہ لازم است پس عاشق چہ کند جز این کہ خدمت کند **بیت**
اے رفیق ار طالبی در خدمتش واثق بباش ✤ زانکہ عاشق خدمت معشوق خود از دل کند
اگر شیخ گوید کہ بر سجادۂ من بنشین یکبار غدر کند بعدہ بنشیند و مغرور در دل نشود باید
کہ بحضور مردمان حکایت شیخ بسیار نکند اگر داند کہ ایشان استہزا خواہند کرد و ترک سحر و جادو
کند و در بسیاری تعویذ دادن نکوشد و اگر کسے آید بدہد باک نہ و کذلک در اب سیلان و اگر
کسے تعویذ طلبد سہ بار اسم اللہ نوشتہ بدہد بایں طریق **اللہ اللہ اللہ** ہر حاجت کہ
باشد حاصل خواہد شد و اگر بدہد فاتحہ خواندہ بدہد بر ہر حاجت کہ باشد اگر بسم اللہ الرحمن الرحیم
با الحمد ضم کند و یا سہ بار الرحمن الرحیم گوید و سہ بار امین گوید خوب است و اگر دیگر خیر خواندہ
بدہد ہم خوب است و کذلک در باب تعویذ و انچہ بفقیر دہد منت وے بر خود نہد و آنچہ بغیر
عسر دادن تواند دہد و اگر نتواند جواب نیک دہد و اگر سائل چیزی گوید درست نشنود و اگر در
خواب شیخ را بیند کہ این خدا است بیان کند کہ مظہر صفت خدا است و مراد افادہ باین
مظہر است و در کرامات شیخ نظر نکند و باید کہ در طلب کیمیا و سیمیا نشود داند و ہ ماضی و
مستقبل نکند و دران کوشد کہ مثل ما کسے طالب دیگر عاشق شیخ نشود از ہمہ متبغاضل
شوم و ہر وقت کہ بیدار شود ہر چہ در خیال وے باشد داند کہ او طالب وے است پس اگر
مرضی باشد شکر گوید و اگر نامرضی باشد استغفار کند باید کہ در طلب حق تعالے ہمہ خیر
کند و مقصود اگر یا بداند ک نداند و در آنکوشد کہ کار من بالا شود و در غریمۂ خود باشد و
در رعایت صلہ رحم مبالغہ نکند کہ از مقصود خود جدا ماند و با لکلیہ ترک نکند و در صدر جای
شیخ بر سجادہ وے بخودی خود نہ نشیند و چون حضور شیخ آید بعظمت نیاید و خدمتگاران

شیخ را رعایت کند بلا حرج و اگر رنجور شود شکایت و نالہ نکند و عنجز بمردمان نکند و اگر بتقصیر
شود هر چه شود شود باک نه و دران نکوشد که مرا ملاقات با مردمان غیب شود اگر شود شود
و اگر نشود نشود چون مردمان بسیار آیند بلا خود داند و اگر نیاید فخر خود داند و باید که از سخن
چینی احتراز کند مگر در سه محل و بر کشوفات اعتماد نکند و بر شیخ اقرار بلسان و تصدیق بدل
کند و در غیبم بکس بسیار موافقت نکند و کذلک در شادی و اگر قران یاد باشد مقدارے
خواند که از یاد فراموش نشود و اگر زیاده شود خوب است و اگر یاد باشد در اربعین یک
ختم کند ازین نقصان نکند و اگر زیاده شود خوب است و باید که بسیار به تکیه نه نشیند و کذلک
متکا مگر که ضرورت باشد اما بحضور شیخ احتراز کند و دران نکوشد که مرا صحبت با نباء دنیا
شود و دار نکوشد که عبادت در خلوته و جلوته یکسان باشد و داند که از دیدن محمد علیه السلام
و شیخ خود و یا که شیخ این با وے توجه دارد و یا شیخے که این میخواهد که از وے فیض گیرد در
خواب هیچ بهتر نیست و باید که نزدیک کسے خوار نشود بغیر از شیخ و شیخ را باید که هر که قریب
البلوغ نشده است تلقین نکند و توجه نفرماید مگر نادر و باید که در سماع کوشد و طریق شنیدن
سماع در شرح رساله حضرت شیخ نصیر الدین مذکور شده است و اگر نشود باید که حرام نگوید مسله
مختلف فیها است و کسب بحضور شیخ ممکن نباشد و شیخ رضا دهد کند و اگر شیخ رضا ندهد
نکند و اگر شیخ توجه از شیخان شیخان خود فرماید زهے سعادت است و چون بزیارت قبر
رود باید که چون نزدیک رسد بسیار آهسته قدم نهد و نه بسیار آهسته میانه باشد و اگر حرج نباشد طواف
کند و اگر نکند باک نه و چون طواف کند در طواف تکبیر گوید و بعد فاتحه خواندن گوید اے
حضرت شیخ مدد کنید که فلان در نیکی ما باشد و نام شیخ خود گیرد و یا نام که شیخ حکم کرده باشد
یا نام شیخ گیرد که این میخواهد که از وے فیض گیرد و در وقت فاتحه خواندن پشت
بجانب قبله کند و روے بجانب ایشان کند اگر حرج نباشد بعده قبر را بوسه دهد و رخساره
مالیده است بر قبر نهاده بوسه یا بر سر مالد و در وقت باز گشت سه قدم پس رود و بعده

پشت بجانب ایشان کند و فاتحہ اگر بانیطریق خواند خوب است اول درود خواند پس الحمد پس
آیت الکرسی سہ بار پس الہکم التکاثر ہفت بار پس اخلاص یازدہ بار پس درود اگر باین
طریق بخواند باک نہ و طواف لازم نے اگر کند کند و اگر نکند نکند و بپے رفتن و باز گشتن بطریق
مذکور قصد کردہ نگاہدارد اگر سہو یا بضرورت نشود باک نہ و چون زیارت قبر شیخ کند یا
زیارۃ قبرے کہ شیخ بتوجہ وے حکم کردہ باشد یا زیارۃ قبرے کہ این میخواہد کہ از وے فیض گیرد
باید کہ مقصود خود عرض کند و از ایشان امداد خواہد و باید کہ آہستہ عرض کند و باید کہ در وقت فاتحہ
سیمنہ و میسرہ نظر نکند و باید کہ نزدیک بزرگ باچیزے مشغول نشود بغیر اذن مگر جاے دیگر مشغول
شود و دگر پاس انفاس کند بمقدار کہ تواند یعنی چون دم برآید تصور کند کہ بلفظ الا اللہ فرو رود
و داند کہ لا معبود الا اللہ یاداند کہ لا مقصود الا اللہ یاداند کہ لا موجود الا اللہ و در نیاز کردن بعد
بقران گیرد اگر خواندہ شود یا خاموش باشد و باید کہ واعبد ربک کانک تراہ فان لم تکن تراہ فانہ
یراک بر خود لازم کند و ہر جا کہ لفظ ممکن در مولفات واقع شدہ مراد از وی بغیر حرج است و
باید کہ اعراس شیخان خود کند علے قدر الامکان بلا حرج و در رعایتہ کردن اذن از شیخ گیرد
صورۃ یا معنی افضل است و اگر بکسے دادن شود انچہ بعیال و اطفال و مردمان خود دہد نیت
کردہ دہد انچہ خود خورد کند لیک نیت کند و اگر عرس باشد و دران روز کردن دشوار شود
در ہر روز کہ آسان شود کند و در خرچ عرس تکلف نکند انچہ بغیر تکلف شود کند بدان الطالب
حق و الیغیر وے محبوب باید کہ رعایتہ اعراس اولیا اللہ کند تا امداد ایشان شود و ترا استعداد
بر کارے نیک حق تعالے بطفیل ایشان دہد بکرم خود و در دارین آبروے شود فرمودہ
است صاحب مجموعہ را دبان اذا اراد ان یتخذ ولیمتہ یجتہد بادراک یوم موتہ و یحتاط فی
الساعۃ التے تقل روحہ فیہا لان ارواح الموتے یاتون فی ایام الاعراس فی کل عام فیذلک
الموضع فی تلک الساعۃ فینبغی ان یطعم الطعام و الشراب فی تلک الساعۃ فان بذلک یفرح
ارواحہ فان فیہ تاثیرا بلیغا فاذا راد اشیئا من الماکولات و المشروبات فیفرحون و یدعون

والا بدعون علیهم انهتی یافهما اگر طالب را دران محل رفتن دشوار شود بدشواری حاجت نیست
هر جاکه باشد چیزے علی قدر الامکان کند واگران ساعت معلوم نشود پس اگر بروز روح نقل
شده است در روز کند واگر در شب نقل شده باشد در شب کند حضرت صاحب از گیسو دراز
رحمه الله بروح حضرت قطب الاقطاب در شب هژدهم ماه رمضان المبارک بسیار خرچ کردی
چه نقل روح ایشان در شب بود و در روز هم کردی واگر بالتعیین نه روز معلوم باشد نه
شب پس در روز کند و در شب نیز بکند و خرچ کردن در روز و شب باز تمام روز و شب بگریاز تمام
روز عرس و شب آینده و روز آینده حکم خرچ کردن در عرس دارد واگر نه روز معلوم باشد نه شب پس در
ماه کند واگر ماه معلوم نباشد باید که در ماه رجب کند خصوصا لیلة الرغایب یا روز آن واگر کسے در
لیلة الرغائب یا یوم آن بر قدر امکان بلاخرج بارواح جمیع انبیا و اولیا و اهل ایمان یا شب معراج
یا روز آن خرچ کند ازسعادت همه در مددے شوند واگر کسے باشد که فقیر است باید که انچه در خانه
خورد بروح ایشان نیت کرده خورد واگر آنروز فاقه باشد از فاتحه فراموش نکند بدان
ایطالب حق سبحانه و تعالے مسترشدان کاملان و مریدان صادقان و معتقدان واثقان
را باید که بارواح پیران خویش و شیخان خویش و مرشدان خود طعام برحسب قدرة
بلاخرج اکرام کنند اگر تمام کردن دشوار شود در رعایت بعض اعراکتفا کند تا به برکت ایشان فتوحات
و نعمت دارین مزید گردد و عمر و مال ایشان بیفزاید و بمراد خود رسند و محتاج هیچ مخلوقے
نگردند و عزیمت و دولت بسیار باشد و عاقبت ببرکت ایشان کار المرء مع من احب بخیر گردد
انشاء الله تعالے و این تجربه معائنه شده است توفیق نیابد در نیکار مگر صاحب دولت
در بند و سرانجام این رساله است تمکن بسیار مردمان باشند که در عمل بیارند ؛ ؛

تمت

الحمد لله والمنة که کتاب فیض انتساب هدایة الطالبین ملفوظات حضرت نصیر الدین محمود
چراغ دهلوی رح بمطبع مجتبائی واقع دهلی بماه ربیع الاول سنه ۱۳۱۱ هجری نبوی صلی الله علیه وسلم طبع گردید

رفیق الطلاب

بسم اللہ الرحمن الرحیم

حمد مر خالق را کہ محمود فی نفس الامر اوست و ثنا مر کل مخلوق را جع باوست و درود نامعدود مر محبوب را کہ اکمل مظاہر اوست فضل احد بر اوست احمد محمد اوست صلی اللہ علیہ وسلم وعلی الہ الاخیار من المہاجرین والانصار خصوصاً من بینہم افضل الصحابۃ ابی بکر بن ابی قحافۃ ورئیس الاصحاب عمر بن الخطاب وجامع القرآن عثمان بن عفان ولیث بنی غالب علی ابن ابی طالب رضی اللہ عنہم وعمن تبعہم من غیر افراط و تفریط خصوصاً من بینہم قطب اقطاب عالم بے زوال محبوب حضرت لایزال وارث رسول رب العالمین الشیخ نصیر الشریعۃ والطریقۃ والحقیقۃ وحقیقۃ الحق والدین محمود الاودہی چراغ دہلوی ایدہ اللہ اللطیف بلطفہ الخفی والجلی **بیت** و الا نصیر ملت و دین و دول کہ ہست ٭ نعم النصیر زیں بزدان بدو سزاست ٭ والدی و مرشدی و مربی عالم بیزوال وارث رسول رب العالمین الثانی نصیر الدین قایم قاعد راکع ساجد عالم عابد زاہد صوفی جامع اسرار ولایت مبین آیات ہدایت علم الہدی دافع الردی قدوۃ الانام بدر التمام شیخ الاسلام تارک المنام جامع الفروع والاصول مجمع المنقول والمعقول راحم گدایان و شاہان محرم اتقیا و الاولیا حضرت شیخ مشائخنا صالح محمد بن احمد بن نصیر المعروف بشیخ حسن محمد ابن شیخ میاں بنیوا ابن شیخ نصیر الدین بن شیخ مجد الدین بن شیخ سراج الدین بن شیخ کمال الحق والدین رضی اللہ عنہ المستفیض ظاہراً و باطناً من حالہ الحقیقی الشیخ نصیر الدین محمود چراغ دہلوی ایدہ اللہ اللطیف بلطفہ الخفی والجلی اما بعد پس میگوید ضعیف نحیف بے فقیر شیخ محمد بن قطب الاولیا شیخ حسن محمد بدان اسعدک اللہ تعالی فی الدارین ما فناک اللہ عن وجودک و ابقاک بہ تعالی ہذہ الرسالۃ اسمہا رفیق الطلاب جاذبۃ الی رب الارباب **فصل اول** در آنکہ متابعت محمد علیہ السلام کنی تا محبوب اللہ شوی قال اللہ تعالی قل ان کنتم تحبون اللہ فاتبعونی یحببکم اللہ ظاہر است پس ترا باید کہ توبہ ساعۃ فساعۃ کنی ان اللہ یحب التوابین ویحب المتطہرین التائب من الذنب کمن لا ذنب لہ و ہرگز محاسبہ از دست نباید داد و محاسبہ بدو طریق است **طریق اول** آنچہ از تو افعال و حرکت بے سکون و سر زد وجود آمدہ است و مخالف شرع باشد توبہ کنی تا صد یکبارہ دیگر گردان نکردی و اگر بار دیگر گردان شوی توبہ کنی کذا کذا کنی تا نفس منہاد شود و باید کہ قلت طعام و آب بدو جہ کند کہ خواب اندک آید و چنان ترک کند کہ قوت

ماند و بدن ضعیف و عاجز نشود اگر قوت چنین ماند و چند روز طعام نخورد زهے سعادت والا باید
که طعام خورد لایق ترک نه ولی باید که در اندک آب بسیار کوشش کند و من کل الوجوه ترک
نکند و باید که در خوردن اشیاء دهنی باشد اگر حیوانی ترک کند غیر حیوانے خورد تا دماغ خشک
نشود و خوشبوی بوکند و بر سر مالد تا دماغ تر ماند و چون این طریق تراحق تعالے داد پس
طریق دوم اختیار کنی که آن طریق توبه باطنی است یعنی هیچ خطره را در دل راه ندهی و خطره بر
چهار نوع ست **اول** خطرهٔ نفسانی **دوم** خطرهٔ شیطانی **سوم** خطرهٔ ملکی **چهارم** خطرهٔ رحمانی طالب چون
ذائقهٔ شهوات و لذات و حظوظ دنیا یابد داند که این خطرهٔ نفسانی است و ما ابرئ نفسی ان النفس
لامارة بالسوء ظاهر است پس آنرا دفع کند بعده چون در ذات خود دوستی لایعنیات و مکروهات
و محرمات یابد داند که این خطرهٔ شیطانی است فبعزتک لاغوینهم اجمعین باهر است پس آنرا دفع
کند بعد چون در دل خود طلب عبادت و حسنات و خیرات یابد دوستی شود داند که این خطرهٔ
ملکی است یسبحون اللیل و النهار و هم لا یفترون ناطق است پس آنرا دفع کند یعنی بروی نظر نکند
بعده چون در دل شوق عرفان آن عالم شود داند که این خطره رحمانی است فاحببت ان اعرف قابلست
پس آنرا دفع کند یعنی بروی نظر نکند بحق تعالے چنان مشغول باشد که نه طلب عبادت شود و نه حب
عرفان یعنی نه عبادات و عرفان چنان مشغول شود که حب الله شود پس ترک این هر دو شود و این ترک غایت
دشوار است و دفع این مجموع خطرات جز بر رضای حق تعالے دست نیاید پس باید که
رضاے حق تعالی طلب کنی نه طالب بهشت باشی و نه طالب دوزخ و نه طالب دنیا جز
بر رضای حق تعالے طالب دیگر نباشی و باید که طمع و حرص ترک کنی پس باید که همه ترک
کنی طالب رضای حق تعالے باشی و چون رضاے حق تعالی حاصل شد محبوب الله
شد اتباع محمد علیه السلام اتم و اکمل و اعلے شد رسول علیه السلام فرموده است انی
رایت رجلا من امتی فی لیلة المعراج بر بهم الله فی مقامی شیخ الشیوخ شهاب الملة
والدین سهروردی رضی الله عنه در رساله خود گفته است یراه المومنون فی الآخرة

کما یراہ الاولیاء فی الدنیا ویراہ الاولیاء فی الآخرۃ کما یراہ الانبیاء فی الآخرۃ ویراہ الانبیاء فی الآخرۃ کما یراہ النبی صلے اللہ علیہ وسلم فی الدنیا ویراہ النبی صلے فی الآخرۃ وہو المقام المحمود الذی لا یشارکہ احد فیہ علیہ السلام یا لیتنی کنت من امۃ محمد علیہ السلام وقال موسی علیہ السلام اللہم اجعلنی من امۃ محمد احمد بدان ای الطالب کسے کہ اتباع محمد علیہ السلام کردہ است بیان وے من چکنم ہر کہ شود داند اولیاے تحت قبای لا یعرفہم غیری **فصل دوم** بیان ای الطالب انچہ در فصل اول بیان شدہ است در فہم نیاید چہ آن مشکل است باور کسے باشد کہ بروے اطلاع یابد پس ترا باید کہ اعراض نکنی و انچہ درین فصل است در عمل آری بعدہ امید است کہ حق تعالی انچہ در فصل اولست ترا دہد یعنی ای الطالب مقصود اصلی کہ این موت اختیاریست حاصل باید کرد ان ملیح ملکوت السماء من لم یولد مرتین ولادۃ اولی معلوم است ولادۃ ثانیہ مراد از چیست کہ بعد از موت اختیاری ظاہر میشود و چون موت اختیاری حاصل شود ہیچ کارے مانع نشود خواہ بادشاہ باشد خواہ وزیر خواہ قاضی باشد خواہ مفتی خواہ تاجر خواہ چاکر یعنی طالب را باید کہ اول محاسبہ در دست کند و آنرا چند چیز باید اول مرشد کامل کمل کند کہ رسیدن بوسیلہ وے شود یا ایہا الذین آمنوا اتقوا اللہ وابتغوا الیہ الوسیلۃ مثلا چون مور چہ خواہد کہ طواف خانہ کعبہ کند نتواند ہر چند کہ قصد کند اما چون پاے کبوتر گیرد تواند شیخ کدام است آنکہ سخن خود از دائرہ شریعت بیرون نکند و کار خود از دائرہ طریقت بیرون نکند و احوال خود بر حقیقت باشد یا فقر چنین کس مشکل شود چرا کہ چنین کس خود را ستر کند پس ریاضۃ باید کرد اگرچہ بہ نسبت اول اندک چہ باین کس ریاضت اخر باید و بغیر این کس اول و آخر باید شیخ مرید چہ اند تعلق قلب المرید بالشیخ پس باید کہ تعلق قلب بشیخ باشد و ریاضت کند خواہ شیخ بقید حیوۃ باشد خواہ نہ خواہ نزدیک باشد خواہ دور واعبد ربک کانک تراہ بر خود ثابت کند و ترک الدنیا راس کل حسنۃ خواند و حب الدنیا راس کل خطیئۃ داند یعنی چون دنیا حاصل شود در غیر شرع تصرف نکند کلوا واشربوا ولا تسرفوا ان اللہ

لاکیب المسرفین همین است و این جمیع اموال را منافی نه و لهذا بعضے اصحاب و مشایخ کبار
جمع کرده اند و بعد ایشان ورثه قسمت گرفته اند و هر وقت خواب کند داند که این اخیر
خواب ماست پس توبه کند و کلمه توحید و فاتحه و آیة الکرسی و اخلاص و فلق و الناس خواند
و از شیخ نصیر الدین محمود رضی الله امداد خواهد هر وقت که بیدار شود کلمه توحید گوید و
این دعا خواند بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله الذی احیانا بعد اماتنا و الیه النشور و اول
و آخر درود خواند و هر جا نه که پوشیده داند که این آخرین جاهاست و هر نمازے که گذارد داند
که آخرین نماز است پس چون شخص داند که وقت نماز شده است تاخیر نکند و اول وقت
نماز ادا کند باجماعت و اگر جماعت در اول وقت میسر نشود اذان و اقامت گفته نماز کند
تا ملائکه بوے اقتدا کنند پس ثواب جماعت شود و رضوان الله حاصل شود و اگر این نکند
وقت مکروه شدن ندهد خوب است و اگر زن باشد جماعت نیست و بعد از پنجو قت
سی و سه ۳۳ بار سبحان الله گوید و سی و سه ۳۳ بار الحمد لله گوید و سی و چهار بار الله اکبر گوید و دوازده
بار اخلاص و ده بار درود خواند و بعد دو سنت عشا یکدو گانه گذارد و در هر رکعة بعد از فاتحه
دو بار اخلاص خواند و بعد از سلام یا وهاب هفتاد بار گوید حق تعالی در دنیا و بیرا محتاج کس نکند
دیگر اگر توفیق رفیق باشد بعد سنت مغرب سه دو گانه اوابین گذارد و در هر رکعة بعد فاتحه
سه ۳ بار اخلاص کند تا ثواب بسیار است هر که برین نماز مداومت کند توبه وی مستقیم ماند و یک
دو گانه دیگر برای حفظ ایمان گذارد در هر رکعتے بعد از فاتحه اخلاص هفت مرتبه و معوذتین یگان
یگان بار بخواند بعد از سلام سر بسجده نهد یا حی یا قیوم ثبتنی علی الایمان سه ۳ بار گوید هر روزه
که دارد داند که این آخرین روزه است پس اذن و چشم و دهن و دست و پاے را از بدی نگاهدارد یعنی
در روز هیچ بدی نکند و اعبد ربک کانک تراه فان لم تکن تراه فانه یراک یقین داند و بر معنی
ظاهر این حدیث عمل کند تا معنی اشارت حدیث روزی شود و در شرح لمعات گفته شده است دنیا
یوم روزه است الدنیا یوم و لی فیها صوم و در ایثار علی قدر الامکان بلا حرج قصد کند

ولا تجعل یدک مغلولة الی عنقک ولا تبسطها کل البسط فتقعد ملوما محسورا تصور کند داند که منت
وے بر منست نه منت من بروے چه بسبب وی مراحق تعالے رتبه عالی بدهد الذین ینفقون
اموالهم فی سبیل الله کمثل حبة انبتت سبع سنابل فی کل سنبلة مائة حبة والله یضاعف لمن یشاء
والله واسع علیم واگر چیزے دادن نتواند رد جمیل کند قول معروف خیر من صدقة یتبعها اذی
واگر بابن سایل ناخوش شود باک نه صدقه چه است یا ایها الذین امنوا لا تبطلوا صدقاتکم
بالمن والاذی وجه چه است ان تبدوا الصدقات فنعما هی وان تخفوها وتؤتوها الفقراء فهو
خیر لکم واگر سایل خیرے بگوید بروے تنگ نشود و بر غریب و یتیم قهر نکند اما الیتیم فلا تقهر و
اما السائل فلا تنهر واما بنعمة ربک فحدث بر ذات خود لازم کند و باید که در عیب خود مشغول
شود من علامة المقت ان یکون العبد ذاکرا للعیوب غیره ناسیا لعیوب نفسه یاغضا للناس علی
الظن محبا لنفسه علی الیقین طوبی لمن شغل عنه من عیوب الناس تحقیق داند ولا تزر وازرة وزر
اخری یقین داند اتامرون الناس بالبر وتنسون انفسکم وانتم تتلون الکتاب افلا تعقلون ثابت
داند یا ایها الذین امنوا لم تقولون ما لا تفعلون لازم داند و باید که درین بکوشد که لباس
باطن لباس شیخان باشد اگر باشد فهو المراد اما باید که دل باحق باشد هر لباس که باشد —

قطعه دلقت بچه کار آید و تسبیح و مرقع ✣ خود را ز عملهائے نکوهیده بپرداز ✣
حاجت بکلاه تتری و اشتلتین نیست ✣ درویش صفت باش و کلاه تتری بنه ✣ ان الله لا ینظر
الی صورکم ولا الی اعمالکم ولکن ینظر الی قلوبکم ونیاتکم یعنی ان الله سبحانه وتعالی لا ینظر الی
صورکم الظاهرة منه ولا ینظر الی اعمالکم الظاهرة منه ولکن سبحانه وتعالی ینظر الی اعمالکم وصورکم الباطنة
اللتین لا تکونان الا بصلاحیة قلوبکم فلا بد لکم ان تصلحوها وتصقلوها لکم لا الا الله الا الله لا شئ
شئ مصقلة القلب لا آله الا الله پس باید که بپاس انفاس مشغول شود چون دم برآید لا اله
تصور کند و چون فرو رود الا الله کند و مداومت برین کند بعده حق تعالے بکرم خود
چنان روزے کند که بهر دو حال لا اله الا الله استقامه یابد تا حدیکه در دل الله الله آید و حاجت دم

و بعد از انچه شود خواهد دانست نوشتن تطویل کتاب است پس خلوه در انجمن باید که بانیطریق
هم مشغول شود که لا اله از دهن دل ابتدا کند کانه بخرج من غیر الله تعالی رد کند گردن و سر را
بطریق راست بر دوش همچو حلقه کند پس رد کند کذلک بطرف الیسر و حلقه کند و ضرب ربط
کند بر فهم قلب کانه یدخل شیئا من انوار الله و بگوید الا الله و ضرب چنان کند که آواز از داخل
قلب ظاهر شود و اثر ضرب بدل رسد و این جلی است و حلقی لا را از دهن دل شروع کند و مد
کردن کند و حلقه بر دوش راست و اله گوید و ضرب بر دل کند الا الله این جلی است یک حلقه و اگر خواهد
که ذکر خفی مقابل جلی است کند پس نه لفظ ظاهر شود و نه ربط بلکه بطرقی کند اگر کسی به پهلو
باشد آواز نشنود و اطلاع نیابد و این از دفع خواطر بسیار فایده دهد افضل الذکر ذکر الخفی
و هر ذکری که سند وی جلی باشد جلی گویند و اگر خفی باشد خفی گویند انواع ذکر بسیار است بخیال
درازی کتاب نگفتم انجا که کس است یکحرف بس است و نیز مران دل مضغه صنوبریست در
جانب چپ از صدر دهن وی بطرف چپ علو است مایل است الی الیسار کذا قیل و
ذکر را از پانصد بار کم نکند و اگر زیاده شود زهے سعادت و اگر مقدار مذکور دشوار آید انمقدار
که تواند کند فایده دهد و چون از ذکر فارغ شود بمراقبه مشغول شود یعنی خدا تعالے را حاضر
و ناظری و شاهدی و معی داند و پس فراغ از ذکر حبس نفس کند و اطلاق وی بسکون و آهسته
کند و میزدان ذکر خفی یا حبس نفس در دفع خواطر بسیار تاثیر کند از ذکر جلی بدان چون طالب
بذکر مشغول شود و ذکر بقلب رسد قلب ذاکر شود و طالب معلوم شود و ذکر قلب چه است
مند نسیان است یعنی ملاحظه قلب است و بعد مدتے ذکر بروح رسد یعنی مشاهده رحمت و
مستهلک امر الله شود و بعد ذکر بسر رسد یعنی مشاهده نظر فات الله شود بعده ذکر خفی شود یعنی
فنا فی الله شود و بعده ذکر غیب الغیب شود فنا فی الفنا باید که در وقت راه رفتن در یکقدم
لا اله بتصور کند و در دوم قدم الا الله یا بتصور لفظ الا الله کند در هر دو بار یا بتصور لفظ الله هر
دو بار و چون آهسته در یکقدم لا و در دوم الله و در سیوم و چهارم الا الله بتصور کند تاثیر عظیم دارد

وکذلک لفظ الله هر دو قدم تصور کند واگر خواهد در چهار قدم لا اله و در چهار دیگر الا الله اگر رفتن آهسته تر باشد واگر لفظ الله در سه قدم تصور کند و لفظ یا الله در چهار قدم گوید بدان لفظ یا آهسته بایطریق نیز گوید که بوقت برداشتن پا رقبه اندک بالا کند جانب آسمان و بعده بر دل ضرب کند گوید الله تا تاثیر عظیم دارد در کشف حقایق اگر باشارة بایوهم گوید هر ذکر که باشد بسیار خوبست در دفع خواطر و تصور کند لفظ الله در دل بسیار فایده دارد در سوختن خواطر بدان اذکار در وقت رفتن تاثیر عظیم دارند چه در وقت رفتن گرمی بسیار میشود پس تاثیر بسیار شود باید که بهر حال در ذکر باشد الذین یذکرون الله قیاما و قعودا و علی جنوبهم بدان کی یک لحظه از شیخ خود غافل نشود خواه شیخ بقید حیات باشد یا ممات و بدان اگر کسی خواهد که از شیخ چیزے فیض گیرد اتمی شیخ کان بدان باید که اندک قبه بالا کند و گوید یا و ضرب بر دل کند شیخ فلان گوید و اگر تصور کند خوب است البته تائید کثیر از شیخ نصیب یابد و بدان کی نماز پس هر کس کردن روا است اما بیعت از هر کس روا نیست و چون شیخ یابد و اعتقاد درست شود فی الحال مرید شود و تا هر [illegible] لایکون له الشیخ فشیخه الشیطان و حق تعالے فرموده است یا ایها الذین امنوا اتقوا الله و ابتغوا الیه الوسیلة پس البته وسیله باید و بعد مرید شدن اگر از شیخ چیزے بیند بد اعتقاد نشود و در تفحص وے نباشد در کار خود باشد و هر که در طلب شیخ است گویا که شیخ دارد المنتظر للصلوة کانه فی الصلوة ولے باید از توجه بشیخے که مرید شدن بطرف وی میخواهد خالی نباشد مثلا اگر کسے خواهد که بطرف شیخ نظام الدین مرید شود از توجه ایشان خالی نباشد مقصود حاصل شود میگویند یا داند که کارها میکنم انچه شیخ کند پس حاجت شیخ چه باشد آری کار کنند اما مفید بغیر شیخ نشود چنانچه همه کسان از ملازمان کشتے کارها میکنند اما بغیر ملاح هیچ فایده نیست هر چند محمد علیه السلام با حق تعالے مشغول بودے و از نامرضی حق تعالی دور بودے در

درغار حرا خلوت دشتی و غزلت کردی جبرئیل واسطه علیه السلام شد بعد او چه چیزها شد

فصل سیوم طالب را باید که خطاے زیردستان که بوے تعلق دارند علی قدر الامکان

بلا حرج بگذارد و بهر کار نیک امر کند و انذر عشیرتک الاقربین چه لطیف ست و الصافون و عدل و مروت

در زود الکاظمین الغیظ و العافین عن الناس و الله یحب المحسنین چه بیان است و درین قصد

کند که حق کسے برمن نباشد تا ظالم نشود و لا یحب الظالمین و ان الله لا یهدی القوم الظالمین

چه اشارة است و اگر بر اسپ و شتر و فیل و بقر و حمار و استر خود را زنداز جهت فائده انها زنده

از جهة شهوة خود انچه انها را خوراند از جهت حکم الله خوراند نه از جهت هواے خود و کذلک

زن و فرزند و دامان و غلامان و چاکران هر چه که ایشان را دهد و خوراند از جهت فرموده

الله تعالے دهد و خوراند نه از برای امید و راحت خود هر وقت که با زن خود مجامعت کند از جهت

دفع تفرقه دل خود یا دفع دل زن خود نه از جهت شهوة خود مجامعت کند احب لله و البغض لله

نیک در دل خود نگاهدارد و نیز سماع را من کل الوجوه حرام داند السماع اقرب طرق الوصول

الی الله و نیز اگر ممکن باشد هر روز هزار بار اخلاص خواند و درود هزار بار بخواند هر که اخلاص

بسیار خواند راه حق بروے کشاده شود و هر که درود خواند حضرت علیه السلام در امداد او

شوند و هر استکبار که در ریاضت آید دور شود و اگر یا نمیقدار نتواند هر مقدارے که تواند خواند حضرت

برهان چشتیان سراج عالمیان قطب الحق والدین هر شب چهار هزار بار درود خواندے و باید که

به بزرگان و پدران خود فخر نکند در عمل یعنی بر سیادة و بر صدیقیة و بر فاروقیه و بر عثمانیة و بر

علویة فخر نکند یعنی نگوید بطریق فخر که ما پسران فلان بزرگ و جد من فلان شیخ بود پس

بعمل چه حاجت و بر بنقیاس است فخر کردن بر دیگرے و کسے را خوار کردن بغیر وجه شرعی

فصل چهارم طالب را باید که احیاء روز جمعه کند و ازین روز غافل نشود روز عظیم است

درین روز بکار دنیوی مشغول نشود الا مالا بد منه و در شب و روز جمعه درود زیاده خواند و در آخر ساعته روز جمعه یا الله یا رحمن یا رحیم آنمقدار که تواند گوید و اگر ممکن باشد درین روز تسبیح کند و غسل جمعه ترک نکند الا بقدر ضروری و اگر خواهد بعد از نماز فجر غسل کند و افضل است که بوضوء غسل نماز جمعه کند و اگر داند که روز جمعه غسل کردن دشوار خواهد شد روز خمیس کند

فصل پنجم بدان هر که بدین رساله عمل کند امید است که ویرا مقصود اصلی که موت اختیاری است حاصل شود و خود دنیا ضرر نکند چه در نیوقت دنیا بر صفت خود نمی ماند چه ضرر کند و موت اختیاری بجذبه الهی شود یا بکسبت شود اگر بجذبه الهی فهی المراد والا باید که کسب کند و طریق کسب درین رساله بسبیل اختصار بیان شده است پس هر که طالب حق باشد افضل است ویرا که این رساله را بخود نگاهدارد و خواند و سواد و بیاض چشم خود سازد و طعمه قلب کند و اگر خواندن نداند باید که از کسے استماع کند و عمل کند هوالمختار

الباب ثلاثه

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله رب العالمین والعاقبة للمتقین والصلوة علی رسوله محمد وآله اجمعین اما بعد پس میگوید ضعیف نحیف فقیر حقیر محمد ابن قطب الاولیا شیخ الاتقیا محمد بن احمد ابن نصیر المعروف بشیخ حسن محمد بن میانجیو ابن نصیر ایده اللطیف بلطفه الخفی والجلی این رساله مشتمل است بر سه الباب فمایذکر بها الا اولوا الالباب **لب اول** طالب را باید که صرف همته خود در راه خدا تعالے کند و لذات دنیاوی ترک کند بر قدر امکان بر این امید که ببرکات رحمته شود و در دار آخرت و در بهشت حور و قصور ما را شوند این طلب ادنی است۔

لب دوم طالب را باید که انتظار آخرت نکند و اسرار کمال معنویه را در صور مطالعه

کند و برہان صور باریک کند این طالب میانہ است۔

لب سیوم۔ طالب را باید کہ دران کوشد کہ کوہ ہستی وی فانی و محو و مضمحل شود در انوار ذات حق تعالے کہ مجمع ہمہ صفات و فنا فی اللہ و باقی باللہ شود و از ہستی وی ہیچ چیز نماند در نظر شہود وے پس داند کہ حق تعالے بہمہ اشیا محیط است الا انہم فی مرتبۃ من لقاء ربہم الا انہ بکل شئے محیط و داند کہ حق تعالے از اسباب بے نیاز است و ہیچکس حقیقت الحق کما ہے ہی نداند رنہ ولی داند و نہ نبی داند و اللہ نور اسم محیط قال شیخنا۔ قطب الاولیاء الحقیقۃ الحق کما ہی ہے لا یمکن لولی ولا لنبی و این طالب اعلی است۔

بسم اللہ

الحمد للہ علی احسانہ کہ درین زمان فرخی اقتران مجموعہ ملفوظات حضرت سراج السالکین مولانا نصیر الدین چراغ دہلوی رحمۃ اللہ علیہ خلیفہ راستین سلطان الاولیا حضرت نظام الدین محبوب الٰہی قدس سرہ العزیز در مطبع مجتبائی واقع دہلی حسب ایمای جناب مولوی حافظ محمد عبد الاحد سلمہ الصمد باہتمام کارپردازان مطبع بماہ ربیع الاول سنہ ۱۳۱۱ھ حسن اظہار یافتہ مطلوب خواطر عاشقین و مرغوب دلہای کاملین گردید

مکتوبات دوصدی حضرت
شیخ شرف الدین یحیی منیری
فارسی در نکات تصوف مجلد
حدیقۃ الاولیا اردو۔
وقایع شاہ معین الدین
چشتی مطبوعہ کشوری۔
مکتوبات جوابی فارسی از
حضرت شرف الدین یحیی
منیری۔ رحمۃ اللہ علیہ
بسبع سنابل یہ کتاب مسائل
تصوف میں عجیب و غریب
سیر الاولیا فارسی۔ مرتبہ حضرت
امیر خسروؒ اس کتاب میں

جعفر صادق علیہ السلام
سے لیکر خواجہ شمس الدین محمد
کوسوی تک بڑی خوبی کے
ساتھ لکھے ہیں۔
رسالہ حق نما فارسی از داراشکوہ
دیوان حضرت خواجہ معین الدینؒ
در المعارف از مولا روف احمد
برادر حضرت شاہ ابو سعیدؒ
اسمین ملفوظات حضرت شاہ
غلام علی رحمۃ اللہ علیہ تاریخ ماہ و سنہ
تفصیل کیفیت مقامات و بیعت
مکتوبات حضرت شیخ عبد الحق
محدث دہلوی فارسی۔

کے بیان کیا ہے مصنفہ
شیخ حسین کاشمیری۔
نافع السالکین بلفوظات
حضرت شاہ سلیمان تونسوی
رسالہ ستہ ضروریہ بتصوف
مطبوعہ مجتبائی ایکین پریس
رسالہ سلوک کے بربان فارسی
حسب ذیل ہیں۔
انفاس نفیسہ از حضرت خواجہ
عبید اللہ احرار۔
رسالہ حضرت خواجہ غریبان
علی رامتینی۔
رسالہ قدسیہ حضرت شیخ

خاندان شاہ مینا رحمۃ اللہ کا ذکر ہے
مثنوی تحفۃ العاشقین از
مولوی عبد الصمد صاحب
معروف بہ نشست خان
مطالب رشیدی از حضرت
مولانا شاہ تراب علی قلندرؒ
تصانیف رشیدی فارسی میں
سلسلۂ قادریہ کے اولیائے
کرام کا بیان ہے۔
مکتوبات ترجمہ اردو انوار الصوفیہ
مصنفہ حضرت شیخ جمالی کنبوہ
گنگوہیؒ و حالات ملفوظات
شاہ عبد الحق محدث دہلوی

مناقب فضائل و کرامات
مشائخ شجرہ طبقہ خواجگان
چشتؒ کے زمانہ حضرت رسالت
پناہ صلی اللہ علیہ سے لیکر
زمانہ سلطان الاولیا حضرت
نظام الدین تک ہیں بالخصوص
حضرت سلطان المشائخ
کے حالات تفصیل تمام درج
کئے گئے ہیں۔
مقالات صوفیہ اس کتاب
میں حضرت شاہ تراب علی
کاکوروی اور انکے والد شاہ
کاظم قلندر علوی نے صوفیہ
کرام کے حالات جمع فرما کر

مکتوبات حضرت معصوم فارسی
اخبار الاخیار فی اسرار الابرار
فارسی از حضرت شیخ عبد الحق
محدث دہلویؒ اس کتاب
نایاب میں جمہور اولیا اور
عارفان باخدا کے صحیح صحیح
تاریخی حالات اور انکے خوارق
و کرامات کا ذکر ہے۔
سیر الاقطاب فارسی کشوری
اسمین خاندان صابریہ کا
ذکر زائد ہے۔
ایضاً اردو کشوری۔
ہدایۃ الاعمی اردو صدیقی

بہار الدین نقشبندؒ
رسالہ خواجہ عبید اللہ خلف
خواجہ باقی باللہؒ۔
رسالہ پرتو عشق تصنیف خواجہ
سفینۃ الاولیا فارسی احوال
اولیا کرام مصنفہ شہزادہ داراشکوہ
حسنات العارفین فارسی معروف
بشطحیات داراشکوہ قادری
مجتبائی اس کتاب میں بہت
سے اولیا و عارفون کے
شطحیات درج ہیں۔
تذکرۃ الاولیا شیخ فرید الدین
عطار مطبوعہ بمبئی مجلدہ

زیر طبع مجتبائی۔
جذب القلوب الی دیار المحبوب
فارسی از حضرت شیخ عبد الحق
محدث دہلویؒ۔
صفات الاولیا فارسی مجتبائی
زبدۃ الاسرار فارسی مع ترجمہ
زبدۃ الآثار اسمین پیر صاحب
کے حالات و کرامات کا بیان
ہے جسکو مولانا عبد الحق دہلوی
رحمۃ اللہ نے لکھا ہے۔
مرشد الطالبین فارسی از
قاضی ثناء اللہ پانی پتی رحمۃ اللہ
مسائل تصوف مع تمثیل ایک
مکتوب حضرت شیخ شرف الدین

اصول السماع عربی مع ترجمہ
فارسی از مولانا فخر الدین زرادی
خلیفہ حضرت نظام الدین اولیاؒ
مکتوبات کلیمی از حضرت شاہ
کلیم اللہ جہان آبادیؒ
کشکول شریف محشی و اذکار
واشغال فارسی مجتبائی از
شاہ موصوف۔
مرقعہ شریف فارسی اصلی محشی
و دعوات و اعمال از شاہ کلیم
اللہ جہان آبادی مجتبائی
ہدایۃ الطالبین فارسی از حضرت
شاہ احمد سعید صاحب نقشبندی
مجددی ایمن علاوہ اوکار و
اشغال کے بنسبت کل حال
بھی لکھا ہے اور خصوصاً
اپنا حال جو بتوجہ قطب زمان
حضرت شاہ غلام علی رحمۃ اللہ
فیضیاب ہوئے ہیں اور نیز بعض
اذکار عالم رویا میں بتوجہ حضرت
سے حاصل ہوئے ہیں یہ
کتاب عجیب مطبوعہ مجتبائی
شرف المناقب سوانح عمری

ایضاً معہ ترجمہ تمامی۔
کنز الاسرار ترجمہ اردو مثنوی
بوعلی شاہ قلندرؒ
کلمۃ الحق معہ رسالہ بوعلی شاہ
قلندر رح۔ فارسی۔
رسائل توحید مصنفہ حضرت
نظام الدین اولیاؒ و حضرت
شیخ شرف الدین یحیی منیری
وجود العاشقین از حضرت شاہ
خواجہ سید محمد گیسو دراز قدس
انیس الغربا مصنفہ حضرت شاہ
نور قطب عالم پنڈوی فارسی
کتاب بحر المعانی مصنفہ حضرت
سید کبیر فارسی۔
کیمیای سعادت از امام غزالیؒ
بزبان فارسی کشوری۔
اکسیر ہدایت ترجمہ کیمیای
سعادت تقطیع کلان کشوری
منہاج العابدین عربی از
امام غزالی رحمۃ اللہ علیہ
سراج السالکین ترجمہ اردو
منہاج العابدین صحیح مجتبائی
ایضاً کاغذ گندہ۔

انوار التہذیب منظوم
مثنوی مولانا روم کشوری فارسی
لب لباب فارسی مجلد۔
شجرہ معرفت ترجمہ اردو لب لباب
مثنوی مولانا روم کشوری
شرح مثنوی مولانا روم از
بحر العلوم فارسی کشوری
مکاشفات رضوی شرح مثنوی
مولانا روم فارسی کشوری
جواہر غیبی فارسی۔ از حضرت
مظفر علیشاہ اکبر آبادی وحدت
وحدت وجود وغیرہ۔
فتوح الغیب حضرت غوث
اعظم معہ شرح فارسی حضرت
شیخ عبد الحق محدث دہلوی
ایضاً ترجمہ اردو بامحاورہ
نہایت صحیح خوشخط مجتبائی
ایضاً ترجمہ تحت اللفظ لاہور
مقاصد الصالحین اردو انظامی
حکایات الصالحین اردو۔
سطلع الانوار از امیر حسن دہلوی
فارسی کشوری۔
مخزن اسرار از حضرت نظام الدین
اولیاؒ

عبد الرحمن جامی۔ فارسی
سبحۃ الابرار فارسی منظوم
لوائح جامی فارسی مجتبائی
حدیقہ حکیم سنائی بر کاغذ گندہ
کشوری فارسی۔
ایضاً کاغذ خانی کشوری
پیر ابن یوسف ترجمہ اردو مثنوی
مولانا روم منظوم کامل کشوری
مجموعہ چند لقمان فارسی کشوری
ہدایۃ المومنین فارسی کشوری
نفحات الانس فارسی مع رسالہ آداب
مصباح الہدایۃ ترجمہ فارسی
عوارف المعارف کشوری
ایضاً ترجمہ اردو عوارف المعارف
پند نامہ شیخ فرید الدین عطار
واضح مجتبائی
چشمہ فیض ترجمہ پند نامہ عطار
گلشن اسرار فارسی مؤلف صوفی
می باید شنید محشی مجتبائی فارسی
می باید دید۔ فارسی۔
مثنوی عطار فارسی۔ از
شیخ فرید الدین عطار کشوری
زبدۃ المقامات فارسی کشوری

ترجمہ اردو جواہر خمسہ فارسی اصلی حصہ اول آئین اعمال و اشغال نادرات سے بین او حصہ دوم آئین تمامی دعوات
کلیات۔ جزئیات فتوحات تسخیرات۔ اسامی استخراج سکانات او اسماء حظام کلیات

اذکرونی اذکرکم واشکروا لی

الحمد لله خالق السموات والارضین که این رساله در سلوک مسمی به

هدایت الطالبین

از تالیف قدوة السالکین وزبدة الواصلین الشیخ ابوسعید المجددی الدهلوی

در مطبع مجتبائی دهلی بطبع مزین شد

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله العزیز العلام والصلوة علی رسوله خیر الانام وعلی آله وصحبه دعاة الناس الی دار السلام وعلی اولیائه شرفوا بالاحوال والمقام وزین سرائرهم بنور الفراسة والالهام رشحات اقلام عنبر فام منابع افکار وررر نظام که غرر صدف الفاظش بغوص غواصان ارقام افادت واضافت از غور بحر دانش بساحل انتظام آمده از قوت ادراک جذبات ووجدان صحیح وکشف صریح درعرصه بیان جلوه نموده ارتسام پذیرفته واز کتم سرادق غیب الغیب در بیان اظهار در عبارت اختصار براهل استحضار قیام داده وعرایس ابکار حقائق را در حدیقه صدور طلاب وحدقه قلوب اصحاب بسلطان وجدان یقین وسرائر ضمائر اهل تمکین واحباب حق الیقین عطا بخشیده بل بخواص وعوام برکافه انام منفعه ستر واستتار از روی آن داشته در معرض ظهور آورده ومظهر عالم وعالمیان گردانیده رغبت تمام امم وسیل ارباب همم را دران آرام داده بیت این نسخه که قدر معنی ازوی بفزود + چندان بسواد آن معانی در بود + کز تابش نور معنی اندر دل شب + چون مهر فلک هزار خورشید نمود +

اما بعد این رساله ایست مسمی به هدایت الطالبین از حضرت شیخ المسلمین - قدوة السالکین زبدة الواصلین - قطب الاقطاب - غوث الشیخ والشباب - فرید زمان - وحید دوران کاشف اسرار مطلع انوار - قلزم جذبات - عمان حالات - باز بلند پرواز - عندلیب گلشن راز - عنقای ملک ناسوت

سیمرغ قاف جبروت مجموعه کمالات سرچشمه کرامات منبع صدق وصفا منبوع جود وعطا
کان وفا وسخا صاحب العلم والحیا نه طاق تداویر کوکب فضل وکمال مشاق تفاسیر العزر الاجلال
بیت شیخ هفت اقلیم وقطب اولیا ✤ واصل حضرت ندیم کبریا ✤ مفخر ملت بهای شرع ودین ✤
جان پاکش منبع صدق ویقین ✤ از وجود او بنزد دوستان ✤ جنت الماوی شده هندوستان ✤
سعد دین وملت آن مقبول حق ✤ نه فلک بر خوان جودش یک طبق ✤ نام پاکش بوسعید آن
هادی حق الیقین ✤ حامی دین محمد بانی شرع متین ✤ والی ملک جهان آن صفدر اندوه وغم ✤
شافی امراض قلبی دافع رنج والم ✤ گوی میدان ملاحت معدن صدق وصفا ✤ عرصه کان صباحت کاشف
نور لهدی ✤ شیخی وامامی قدس الله تعالی سره الاقدس در بیان سلوک ومعارف بیان انوار واسرار
در سمت تحریر ودر سلک تقریر مستغنی فرمائی هر خاص وعام ست ایراد فرموده اند وطالبان را فیضیاب
دعاشقان را کامیاب گردانیده اند جزاه الله عنا خیر الجزا ✤ زهر یک نقطه اش چون سنبل تر ✤
شمیم وصل جانان میزند سر ✤ ولی آن کز بر دوست در زکام ست ✤ چه داند ناف آش گر دو شام ست
الحق رساله ایست دلکش ومحبوبه ایست مهوش گنجینه ایست مخفی خزینه ایست مختفی دفینه ایست
مدفون سر ایست مشحون رمز ایست هویدا غزاله ایست پیدا مطلب ست اعلی مقصد ست اقصی
غایت تحقیق ونهایت تدقیق مکشوف صحیح وجدان نقیح ذکر ست عالی فکر ست متعالی
سلسله ایست مراتب وشجره ایست مناقب احمد وراثت صدیق منقبت سلیمان رفعت قاسم صفوت
جعفر خصلت سلطان قربت خرقانی منزلت بوعلی حکمت یوسف خلقت عجدوانی خلعت
عارف مزاجت محمود هیئت علی همت بابا عزت امیر حشمت نقشبند طلعت عطار رافت
یعقوب فطرت احرار شفقت زاهد شوکت درویش خلوت خواجگی کسوت بیرنگ نسبت مجدد
طینت معصوم سیرت سیف صولت نور جلوت مظهر صورت عبدالله غیرت سعید بهجت مرجبا
مستعمان نیک فرجام را که چون گوش هوش شان شعله انوار این معارف سینه افروخته گردد وکمر همت
چست بسته در کسب آن کوشند وهر چه از کتاب ودرک شان آید زبان حال بتر انه رب زدنی علما

مستر نم ساختہ راہ ہل من مزید پویند و ہر چہ ازین دقائق در قوت قاصرہ شان نیاید راجع بقرائح
ناقصہ خود ہا داشتہ از حسد تعصب دوری جویند چہ ایشان را اظہار این اسرار غریبہ در میان نیست تا
مامور شدہ اند سطری ازان برنگاشتہ دخوشا وقت آن طالبان صادق کہ بسمونیت وصفای نیت
خدمت جناب انیمقالات مفرورہ را سرمایۂ سعادت عظمیٰ انگاشتہ ملتزم صحبت مثمر خیرات او برکات
این عزیزان شوند و بخلوص ارادت وصفائی طویت زلہ برداری خاکروبی آستان فلک آشیان
این بزرگواران عز وصول زینہ قبول پنداشتہ و امری از امور قولاً و فعلاً و عقلاً مخالفت اینان
نورزند مترصد باشند کہ از دولت توجہات علیہ این طائفہ عالیہ دریچہ از بواطن شان کشودہ مجلای
آفتاب احدیت گردد و مترقب بوند کہ از تتق غیب بناہتاب ہویت تافتہ صیقل نگار دلہا مغشوشہ
نماید بل خضر وشی دست شان فراگرفتہ بزلال وصال سیراب گرداند و عیسی نفسی بر ایشان دمیدہ
بحیات ابدی رساند و ماذلک علی اللہ بعزیز انہ مجیب لکل سئیل و میسر لکل عسیر بنا اتمم لنا نورنا و
اغفر لنا انک علی کل شئی قدیر مثنوی سعید ازل آمدہ نام او + سعادت بود اولین کام او + رحمت
کہ بودہ خزائن ہزار + کلیدش بدو داد پروردگار + بملک طریقت شہ بیبدیل + بکوی حقیقت
شیخ کبیر + چو جبریل در راہ عرفان دلیل + نبی را حبیب خدا خلیل + بہ محبوبیش برگزیدہ خدا +
بفرمانیش برستودہ قضا + زبہر غریبان پی اعتبار + بود آیۂ رحمت از کردگار + زمین زان پردہ
زمین + بروی زمین آسمان برین + بہندوستان گرچہ دارد مقام + ببالای ہفتم فلک دارد گام +
گذشتہ بہ یک گام زین ہفت طبق + ز قدوسیان بردہ گوئی سبق + بملک امارت ولایت برد + بکوی
نبوت راہ برد + مر او را نشین بس سریر + برامش جبین سود ہفتم سما + چو مہتر نبی مرغ زرین بدام +
چو ماہش بہر سو ہزاران غلام + نگین گشتہ در حلقۂ اولیا + چو در انبیا خاتم الانبیا + بکویش بود
یک جہان بل مزید + چو ذوالنون مصری چون بایزید + بسی پیران نزدش طفل رہند + چو
من بستہ بینی نگاہند + چون نام جہان مقبول یزدان - قبلہ درویشان - کعبہ صفا کیشان تاج
الاولیا شیخ العرفا - گل بوستان احمدی شگوفہ چمن مجددی - نخل حدیقۂ معصومی - قیم طریقہ

حضرت قبلہ العارفین

نقشبندی - جماعت خفی و جلی - سلسله جنبان غوثیه و مسند آرای چشتیه - سرحلقه کبرویه واسطه فیض
سهروردیه یعنی حضرت شیخی و امامی قدسنا الله بسره الاقدس خلع خلعت فنا و لبس جامه بقا نمودند
و شیشه حیات را از شراب کل شی هالک الا وجهه لبریز از دست ساقی شوق گرفتند و عندلیب
روح مبارکش آهنگ گلشن لاهوت و خلاصی از قید قفس ناسوت نمود و جان پاکش چون باز
از دست شاه بهر شکار عصفوران جسته بود رجوع فهقری نمود بسوی سلطان باز گشت بیت
شاهباز دست شاهم جسته بودم بر شکار * باز سیگردم بآن سلطان خوبان الوداع * بزبان الهام
ترجمان فرمودند و جسم نازنینش که آیتی بود از آیات الهی بهر تربیت ناقصان هوا خلوتخانه
خاموشی و معتکف آستانه وصال عرفانی - گرفت و ندای ارجعی الی ربک راضیه مرضیه در ضمیر
خورشید نظیرش در رسید - و ندای الا ان اولیاء الله لا خوف علیهم و لا هم یحزنون بسمع مقدسش
آمده و سیم تسلیم و لا تخف در مشام جانش وزید - و نفخه طال شوق الابرار الی لقائه در
طینت پاک سرشتاد و وجود مظهر انوار دید و از قدح زلال ان الله مع الصابرین هزار ذوق چشید - سید عالم
علوی نمود و خورشید جهان تابش در تحت غیب الغیبی در سراد قات لا یبغی فرو شست و ظلمه لیله
الداج ظهور نمود صبح وصال بشام هجران مبدل گشت و عسکر اندوه و غم چون سپاه زنگیان علیه
روم خیمه و قماش متاع دلرا بیغمان بردند انا لله و انا الیه راجعون تاریخ ولادت آنجناب چنین فرمودند
حافظ و عالم و ولی باد الحق چنین بودند و تاریخ وصال آنحضرت صاحبزاده والا مناقب خیر المراتب
حافظ کلام باری مخدومی حضرت حافظ عبد الغنی صاحب سلمه الله تعالی که فرزند دوم آن قدوه
اهل کبار و متکاء ابرار اند چنین فرمودند نور الله مضجعه و مولوی خلیل احمد از جمله فضلای دهر و علمای
عصر اند فرمودند مصرعه ستون محکم دین نبی فتاد زپا * دیگری فرمود مهر روشن کم شد مجدد یه
و دیگری فرمود داغ بر دل داد و الله اعلم الی سبیل الرشاد و در خاطر یکی از درویشان چنین قرار
یافته که رساله در باب سفر و حضر آن قبله انام مشتمل بر فوائد ضروریه محتوی بر احوال سنیه و ملفوظات
قدسیه آنجناب و ذکر اولاد کرام و صاحبزاده های عالی مقام و ذکر خلفای ذوالاحترام

اجمالا و تفصیلا ارقام نموده آید اما ازوی بی اسبابی و احتیاجی عنان قلم ازان گردانیده است مقصود
اینجا از تسوید رساله هدایت الطالبین و مرقات السالکین بوده نسخه مصحح و منقح که خالی از تغییر و تبدل
و مبرا از غلط فاحش بعبارتی که از زبان شکر فشان آنجناب یا از خامه عنبر نشان حضرت ایشان
قدس سره در عرصه بیان و مظاهر عیان تبیین مبین و مظهر اظهر جلوه داده است انتساخ نماید و هیچ واسطه
که در اول این رساله چندی از القاب آنجناب نوشته در نظر احباب زیادتی رغبت طلاب
گردانید سخن به تطویل کشید و بمآل انجامید لیوشیده نماند که حضرت قبله عالم مظهر فیض اتم را که زیارت
حرمین شریفین زادهما الله تعظیما و تکریما و امن گیر خیال شد و عزم مصمم گشت و اسباب سفر مهیا
گردید خلف صدق رشید حافظ قرآن مجید سلاله خاندان کرام نتیجه اولیاء عظام و نمونه کبرای
ذوی الاحترام شریعت شعار طریقت زهار معارف و ثار حقیقت ثمار علامة العلماء المحققین فهامة
الفضلاء المدققین ذو طاق تدارک کواکب الفضل و الکمال مشاق تفاسیر العز و الجلال سعد الدنیا والدین
الهی تا آفتاب جهان تاب عالی جناب کامیاب قبله شفقت و مهربانی بر فلک اطلس مرحمت و
زندگانی در نور افزائی ست همیشه در بساط عشرت و شادمانی با عروس مطلب کامرانی
هم آغوش و باده از جام شوق - با هزاران ذوق - و گلشن حیات ذات الاوجات در نوش و
نهال قامت بهقامت در شریعت غرا - و طریقت بیضا - در چمن اقبال حقیقت در بوستان
معرفت تاب مرحمت از جویبار مکرمت بار آورده گردد بکمال رتبه علوی رسد و پیوسته سجاده رشد
و هدایت و هادی گمراهان وادی جهالت و ضلالت از وجود شریف مستفیض و صدور طلاب از توجه و
همت ایشان مستفید باد و همیشه امداد و تائید الهی از فیوضات نامتناهی بر ظاهر اظهر و باطن انور حافظ
حدود احکام شرع مجید مولانا مخدومنا جناب حضرت احمد سعید صاحب دام برکاته دافاض علینا افاضته
که فرزند نخستین آنجناب اند در مسند ارشاد بهرا فاده اهل رشاد - قائم مقام خود گردانیده
اختیار سفر مرقوم الصدر آنقدر نمودند در ۲۵ شهر علویه آورده که بر خوردار سعادت آثار مولوی احمد سعید
بن شاه ابو سعید سلمه الله تعالی بیعت و اجازت خلافت از حضرت ایشان دارند و الد ماجد خود

حضرت مصنف رحمه الله تعالی

در احوال سید عبد الصمد المعروف

حضرت عبد الصمد قدس سره

به نظام علی قدس سره و اولاد حضرت

ایشان همین حضرت سه پسر بودند ۱۲

نیز حضرت ایشان در احوال ایشان نوشته اند که احمد سعید فرزند حضرت ابوسعید بعلم ظاهر و حفظ قرآن مجید
و احوال نسبت شریفه قریب بوالد ماجد خود انتهی کلام الشریف از زبان آلهام ترجمان حضرت قبله
خوشنیده ام که روزی با اصحاب صدق و صفا و احباب عرفا خود خطاب نموده فرمودند که حضرت ما
میفرمودند از من ناکس چها کس بظهور آمدند ابوسعید احمد سعید رکوف احمد بشارت الله انتهی و الیضا روزی
در حلقه مجلس بعد نماز عصر فقیر نزد آن امام همام و قبله انام مکتوبات حضرت پیر دستگیر حضرت عبدالله شاه
معروف غلام علی قدس سره قراءت میکرد و در ذکر غلام محی الدین قصوری از زبان شکرفشان گوهر
نشان در میدان بیان شکر افشانی نموده فرمودند که حضرت ما قدس سره از وی طیب و خوش
میفرمودند که حضرت غوث الاعظم قطب عالم قدسنا الله تعالی بسره الاقدس حضرت معاویه رضی الله
تعالی عنه را خلیفه پنجم نوشته اند ما غلام محی الدین را خلیفه پنجم خود گردانیدیم تم کلامه الشریف امروز
قائم مقام حضرت نقشبندیه نائب مناب اکابر مجددیه صاحب اندراج النهایه فی البدایه قطب دایره
مدار خلائق کاشف اسرار اهل حقائق الفرد الکامل فی المجتبة الذاتیه الجامع بکمالات الولایه
المحمدیه سند اهل ارشاد الهدایه ماحی ظلمات الهوی و البدعة مولانا و سیدنا الشیخ الکمل المعارف الاکمل که
عنقریب نام مبارک آن والی جهان پیشوای سالکان در یافت بیت در تفرید ابحری و کانی + تن تجرید را
روحی و جانی + دم از آئینه ساز و نور زائل + دم او صیقل آئینه دل + روزی در حلقه صبح در مجلس شریف
و محفل منیف مسند آرای آباو اجداد و زینت افزای اهل و داد بخصوص پرنور مشرف شده سر تفکر
در جیب داده مراقب بودم ناگاه غیبت در ربود دران غیبت می بینم که عزیزی در پهلوی ایشان
بطرف راست نشسته و کتابی در دست دارد از ان عزیز استفسار نمودم که چه کتاب است
فرمودند این کتابی ست که اسامی اولیای متقدمین و ناههای عزیزان متاخرین درینجا جمع نموده ام مامور
باین باز سوال نمودم که نام مبارک این عزیزان را نوشته و در جوار عبارت متعلق او نوشته اند غالبا چنین
مفهوم میگشت که نوشته ام و از برای صحت آورده ام لفظ صحت در یاد این فقیر نمانده است والله اعلم بالصواب
و هو مفتح لکل ابواب از جحود حسد ابداع و از انکار منکر کاسد متاع چه باک مثنوی

درشب مهتاب را برسماک * از سگان دعوا ایشان چه باک * فیوضات این بزرگواران بر هر فرد از افراد عالم ریزان و صفائی قلوب این عزیزان چون خورشید جهانتاب ذرات اهل عالم تابان و درخشان و عوام ظاهربین و جهال بی دین اکابر دین را در رنگ خود دیده و احوال ایشان را قیاس از احوال پریشان خود تصور نموده رد و قدح در حق این برگزیدگان بیباکانه می آرند مثنوی کار پاکان را قیاس از خود مگیر * گرچه باشد در نوشتن شیر شیر * لاجرم خفاش صفت از پرتوه آفتاب گریزان و در سوراخ طینت ظلمت سیرت پنهان گشته در گرداب جهالت و ضلالت درمانده اند بیت از پرتوه آفتاب خاور * بی بهره بماند مرغ شبپر * خداوند ظل عاطفت و سایه شفقت و مرحمت آنجناب را از سفارق طالبان و بساوند رشته این سلسله عالیه و سحاب فیوضات اکابر این طریقه انیقه از کف او راد پاک اوان ذات بابرکات کم مباد و گسسته مگرداناد و جذامر ناظران این ملهمات غیبیه و اسرار خفیه و مکاشفات عجیبه و معارف غریبه - که چون چشم شان مکتحل بکحل این جوهر عالیه گردد و خانه قلب ایشان بنور شمع این تجلیات ذاتیه منور شود و چشم روح شان بسرمه جذبات و حالات بینا شود و خزینه سر ایشان بکلید ارادت الهی مفتوح گردد و دفینه خفی ایشان بر مظاهر ظهور عیان شود و گنجینه اخفا با لطافت لطف نامتناهی بشرف حضور آگاهی مملو شواهد انوار گردد صد قنا گویان بر بقه تقلید و ادلت رابطه ترک و تجرید جویند و خود را در زمره اصحاب و احباب شمرده پا از سر ساخته بصحبت اولاد گرامی آنجناب رسانند و باین خلفای عالیجناب حضرت قدس سره العزیز پشت بندند امتا بر قاریان کج بین و سامعان سخن چین که نظر شان بر این صحیفه راز و دیباچه نیاز افتد عرق حقد و غبط در حرکت آورده زبان بطعن و تشنیع گویان سازند بخسران ابدی و ورطه گمراهی خود را انداخته باشند شیخ الاسلام هروی خواجه عبدالله انصاری قدس سره میفرماید الهی هر که ابر اندازی با ما شد و راندازی صدق حال این تحریر ست

ربنا لا تؤاخذنا ان نسینا او اخطانا ربنا ولا تحملنا ما لا طاقة لنا به واعف عنا واغفر لنا وارحمنا

انت مولانا فانصرنا علی القوم الکافرین *

بسم الله الرحمن الرحیم

بعد از حمد و صلوة کمینه درویشان بلکه ننگ عارایشان ابوسعید مجددی نسبا و طریقة عفی عنه و کان الله عوضا عن کلشی واضح مینماید که بعضے یاران طریقه که لله فی الله طلبین صحبت بودند متصدع گردیدند که آنچه در راه سلوک اسرار و اراوات شده اند و بتوجه مشائخ کرام در ین راه کشفا و وجدانا دریافته اند اذکار و مراقبات که در هر مقام بعمل آورده برای ما بنویس که آنرا سند خود داشته موافق آن معمول سازیم حقیر گفت که مکتوبات قدسی آیات امام ربانی مجدد الف ثانی حضرت شیخ احمد سرهندی و کلام فرزندان آنحضرت که بتفصیل تمام از مسائل و اسرار جمیع اقسام مستغنی فرمائے هر خاص و عام ست و همچنین با وجود اختصار و ایجاز رسائل قطب الاقطاب حضرت پیر دستگیر ما که در نصائح و بیان طریقه تحریر یافته برائے طالبان راه یقین کافی اند و بنده را با این همه عدم لیاقت که حاصل روزگار خود دارد در ین راه چیز نگاشتن تحصیل حاصل ست چونکه آن مخلصان را باین کمترین حسن ظنی بمیان بود هرگز از سوال خود باز نماندند و گفتند که هر کس را بوقت رخصت از مشائخ خود تبرکے عنایت میشود ما که با وطان خود باز گردیدیم همین تحریر ترا تبرک خود میسازیم هر چند از باعث عدم فرصت بکلیت و لعل می پرداختم لیکن از سوال ایشان چاره ندانستم چونکه از اتفاقات زمانه وارد بلدهٔ لکهنو گردیدم فی الجمله فرصتے دست داد لهذا با وجود نا اهلی خود از اجابت مسئول چاره ندیدم و آنچه در ین راه بتوجه پیران کبار بر ین خاکسار رو داده اظهارا للشکر که مامور به است تحریر نموده میشود لیکن باید دانست که آنچه در ین رساله تحریر یافته از واردات و کشوف خود که از فضل الهی و توجه حضرت پیر دستگیر که عنقریب بنام نامی آنحضرت ذکر میابد این ذره بیمقدار را عنایت گردیده قلمی میگردد و مگر در بعضی جاها که تفصیل و تطویل کرده ام از معلومات و سموعات نیز تحریر یافته است و از تقلید صرف و دریافت علمی محض نه قهمند و کفی بالله شهیدا و هو حسبی و نعم الوکیل چونکه عنایت ازلی شامل حال این فقیر گردید بتاریخ هفتم محرم الحرام مبتدا سنه یکهزار و صد بست و پنج

از ہجرت رسالت پناہی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و حضرت دہلی بقدمبوسی حضرت قطب الاقطاب
غوث الشیخ والشاب مجدد مائۃ ثلثۃ عشر نائب حضرت خیر البشر خلیفہ خدا مروج شریعت مصطفی
کہ لقب آنحضرت از حضرت خالقیت عبد اللہ ست و اسم سامی ایشان از جناب حضرت
امیر المومنین علی مرتضی علی ست المشتہر فی الآفاق حضرت غلام علی الدہلوی الاحمدی فاض اللہ
افاضتہ علی مفارق الطالبین مشرف گردید نوازش فرمودہ قبولش کردند و بشغل سہم ذات و نفی و
اثبات و مراقبہ احدیت و معیت امر فرمودند و توجہات بر لطائف خمسہ عالم امر نمودند و چند روز لطائف
را جذبات الٰہیہ رسید این لطائف را سیر بطرف اصول خود ہا کہ فوق عرش مجید اند و بلا مکانیت
تعلق دارند واقع شد و فنائے جذبہ کہ عبارت از عدمیت ست حاصل کردہ سیر دائرہ امکان تمام نمودہ
باصول اصول خود کہ دائرہ ولایت صغریٰ ست عروج فرمودند و فنا و بقا در انجا نیز حاصل
گشت انوار و اسرار این ہر دو دائرہ موافق استعدادش فائز گردید فالحمد للہ علی ذلک چون
سیر این دو دائرہ مرقوم گردید لازم آمد کہ چیزے تفصیل در بیان لطائف عشرہ نمودہ شود **فصل**
در بیان لطائف عشرہ و مشغولی آن بدانکہ حضرت امام ربانی اعنی مجدد الف ثانی رضی اللہ
تعالی عنہ و تابعان ایشان تحقیق فرمودہ اند کہ انسان مرکب از دہ لطیفہ ست پنج از عالم امر و پنج
از عالم خلق آنچہ کہ از عالم امر اند قلب و روح و سر و خفی و اخفی و لطائف عالم خلق لطیفہ نفس و
عناصر اربع ست و عالم امر آنرا گویند کہ بجرد امر کن بظہور آمدہ ست و عالم خلق بتدریج مخلوق گردیدہ
و دائرہ امکان متضمن این ہر دو عالم ست نیمہ دائرہ امکان از عرش

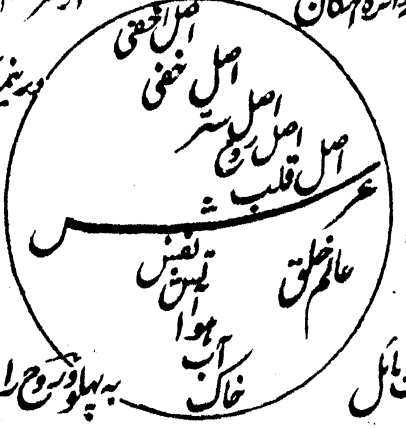

تا ثری ست و نیمہ آن بالائے عرش ست عالم امر
بالا ست و عالم خلق زیر عرش ست **چونکہ**
اللہ تعالی ہیکل جسمانی انسانی را آفریدہ لطائف
عالم امر را بمواضع چند از جسم انسان تعلقے و
تعشقے بخشید قلب را زیر پستان چپ بفاصلہ دو انگشت مائل

زیر پستان راست بفاصلہ دو انگشت و سر را بر پستان چپ بفاصلہ دو انگشت بطرف سینہ و خفی را
بر بالای پستان راست بفاصلہ دو انگشت بطرف سینہ و خفی را در وسط سینہ تعلق بخشید حتی کہ
این لطائف خود را و اصل خود را کہ انوار مجردہ بودند فراموش ساختہ باین پیکر جسمانی ظلمانی
در ساختند و تعشق خود را باین ظلمت کدہ در باختند عارف رومی قدس سرہ میفرماید مثنوی
پایہ آخر آدم ست و آدمی ✤ گشت محروم از مقام محرمی ✤ گر نگردد باز مسکین زین سفر نیست
ازوے ہیچکس محروم تر ✤ چون عنایات بغایت حضرت حق شامل حال بندہ میشود او را بخدمت
دوستے از دوستان حق دستگیر میساند آن بزرگوار را بریاضت و مجاہدات امر فرمودہ تزکیہ و تصفیہ باطنش
میفرماید و بکثرت اذکار و افکار لطائفش را بسوے اصول خود متوجہ میگرداند چونکہ ہمت طالب
در ینوقت قاصر افتادہ پیران نقشبندی رحمۃ اللہ علیہم اولا طالب را بطریق ذکر امر میفرمایند
و بسجاے ریاضات و مجاہدات شاقہ بتوسط در عبادات و اعمال حکم می نمایند و حد اعتدال را در
جمیع اوقات و احوال مرعی میدارند و توہمات خود را کہ چند اربعین برابر یکے از ان نمیتواند شد
ہر روز بطریق سبق در حق طالب بکار می برند بہمت آنکہ بہ تبریز یافت یک نظر شمس دین ✤
سخرہ کند بر و بہ طعنہ زند بر چلہ ✤ و طالبان را باتباع سنت و اجتناب از بدعت امر می فرمایند و
مہما امکن عمل خصوصیت در حق او تجویز نمی نمایند لہذا ذکر خفی را در طریقہ خود اختیار فرمودہ اند
کہ در حدیث شریف ہفتاد درجہ فضل آن بر ذکر جہر ثابت ست و در ین طریقہ سہ شغل معمول ست
شغل اول ذکر ست اسم ذات باشد و یا نفی و اثبات اولا طالب را بذکر اسم ذات امر میفرمایند
طریقش آنست کہ طالب را باید کہ اول قلب خود را از جمیع خطرات و حدیث النفس تہی کند اندیشہ
گذشتہ و آیندہ را از قلب خود نفی فرماید و برائے رفع خواطر التجا و تضرع بجناب حضرت حق سبحانہ
نماید و تصور صورت بزرگے کہ از و تلقین و کرا فتہ مقابل دل یا در دل نگاہ داشتن برائے
رفع خواطر اثرے تمام دارد ہمین تصور صورت شیخ را ذکر رابطہ میگویند بعد ازان مشغول اند کر شود
لیکن وقوف قلبی را رعایت فرماید کہ ذکر تنہائی نگاہ داشت خطرات و دی وقوف قلبی فائدہ

نمی بخشد و داخل نفس است امام الطریقہ حضرت شاہ نقشبند رضی اللہ تعالیٰ عنہ وقوف عددی چندان لازم
نمی شمرند و وقوف قلبی را از شرائط و واجبات سیر میفرمودند و وقوف قلبی عبارت است از توجہ طالب بسوی دل خود و
توجہ دل بسوی ذات الٰہی کہ مسمی باسم مبارک اللہ است پس باین ذکر و باین نگاہداشت خواطر و باین
وقوف قلبی مشغول باید شد تا کہ حرکت ذکر از دل بسمع خیال برسد باز از لطیفہ روح ہمچنین
ذکر نماید باز از لطیفہ سر باز از لطیفہ خفی باز از لطیفہ اخفی باز از لطیفہ نفس کہ محل آن در وسط
پیشانی ست ذکر نماید باز از تمام بدن کہ آنرا لطیفہ قالبیہ میخوانند اینقدر ذکر نماید کہ
از ہر رگ و پے و از ہر بن مو آواز ذکر بسمع خیال برسد و این ذکر را در این طریقہ
سلطان الاذکار گویند باز ذکر نفی و اثبات طالب التلقین میفرمایند طریقش آنست کہ نفس را
زیر ناف حبس نموده لفظ لا را از ناف برداشتہ تا پیشانی رساند و آنرا از آنجا بکتف راست آورده
و الا اللہ را بر قلب ضرب نماید بطوریکہ گذر آن بر ہمہ لطائف افتد و اثر ذکر بہمہ جوارح و اعضا برسد و
این ذکر را در این طریقہ بحرکت اعضا و جوارح میکنند و اگر حبس نفس چیزے ضرر نماید بے حبس
بکند حبس شرط نیست و معنی کلمہ الملحوظ دارند کہ نیست ہیچ مقصود من بجز ذات پاک بعد از
چند بار ذکر این الفاظ در دل بگذارند کہ خداوندا مقصود من توئی و رضائے تو محبت و معرفت
خود دہ این را باز گشت گویند لیکن چون حصر نفس نماید پس باید کہ نفس را بر عدد طاق بگذارد لہذا
این ذکر را در وقوف عددی گویند کہ سالک واقف عدد میباشد و قیتکہ نفس را فرو میگذارد باید کہ
لفظ محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم ضم نماید و باید کہ در ہر حال چہ نشستہ و چہ برخاستہ
و چہ وقت خوردن و آشامیدن ہمہ وقت و ہر آن مشغول بذکر و نگاہداشت خواطر و وقوف قلبی باشد
تا کہ باطن را تصفیہ حاصل آید و دل را توجہی و حضوری بطرف حق سبحانہ پیدا شود علامت
تصفیہ اہل کشف را ظاہر شدن انوار ست و ہر لطیفہ را نور علیحدہ مقرر فرموده اند نور قلب سرخ و نور
روح سرخ و نور سر سفید و نور خفی سیاہ و نور اخفی سبز و این انوار را اول بیرون باطن خود مشاہدہ
میکنند و ہمین را سیر آفاقی میگویند بعد ازان انوار را در ون باطن خود احساس میکنند

و این را سیر الفسی میفرمایند از زبان مبارک حضرت پیر دستگیر خود شنیده ام که سیر آفاقی تا زیر عرش ست و سیر الفسی از عرش بالاست یعنی وقتیکه لطائف از قالب بر آمده باصول خود عروج می نمایند تا وقتیکه بعرش رسند سیر آفاقی ست و چون فوق عرش ایشانرا جذبے و عروجے پیدا شود سیر الفسی شروع میشود و شخصیکه کشف داشته و دیدن انوار و سیر خود را دریافت مینماید و صاحب کشف عیانی درین زمانه بسبب مفقود شدن اکل حلال کم ست و اکثرے طلاب درینوقت صاحب کشف وجدانی میباشند و این وجدان هم نحوی از کشف ست فرق درمیان کشف عیانی و کشف وجدانی آنست که صاحب کشف عیانی عیانا می بیند که از مقامے بمقامے سیر مینماید و صاحب وجدان اگرچه عیانا نمی بیند اما تبدل احوال و تغیر واردات را بادراک خود دریافت میکند چنانچه هوا بنظر نمی آید لیکن در ادراک محسوس میشود اگر کسے با دراک وجدانی هم حالات خود را دریافت نکند بشارت مقامات او را دادن طریقه را بدنام کردن ست و

شغل دوم مراقبه ست و مراقبه عبارت از انتظار فیض ست از مبدأ فیاض و لحاظ وارد شدن آن فیض بر بود خود یعنی فیضیکه از حضرت حق وارد میشود بر لطیفه از لطائف سالک آن لطیفه را مورد فیض میگویند لهذا در هر مقام مراقبه از مراقبات معین فرموده اند در دایره امکان

مراقبه احدیت و آن عبارت ست از مراقبه ذاتیکه جامع جمیع صفات کمال ست و منزه است از جمیع نقصانات که مسمی باسم مبارک الله ست و لحاظ مینمایند که فیض از ان ذات بر لطیفه قلب وارد میشود و این مراقبات را گاهے بے ذکر هم می کنند و گاهے بیمراقبه مفید نیست

شغل سوم ذکر رابطه ست و آن عبارت از نگاهداشتن صورت شیخ ست در مدرک خود یا درون دل خود یا صورت خود را صورت شیخ تصور مینماید و چون رابطه غالب می آید در هر چیزے صورت شیخ بنظر می در آید این را فنا فی الشیخ میگویند و این احوال برین تباه حال نیز در ابتدا ورود یافته بود که از عرش تا ثری صورت حضرت شیخ خود محیط می یافتم و جمیع حرکات و سکنات خود را حرکات و سکنات آنحضرت می دیدم **بیت** در و دیوار چو این آینه شد از کثرت شوق

هر کجا می نگرم روے ترا می بینم ✤ **باید دانست** کہ طریقہ رابطہ اقرب طرق ست و منشاء
ظہور عجائب و غرائب ست حضرت ایشان عمدۃ الواثقین خواجہ محمد معصوم رضی اللہ تعالی عنہ
فرمودہ اند کہ ذکر تنہا بے رابطہ و بے فنافی الشیخ موصل نیست و رابطہ تنہا بر عایت آداب
صحبت کافی ست **فصل در بیان سیر و سلوک کہ در دائرہ ولایت صغری میشود معمول**
حضرت پیر دستگیر و خلفاے ایشان چنانست کہ اول توجہ برائے القاے ذکر در لطائف طالب
میفرمایند و طریق توجہ کردن این ست کہ قلب خود را مقابل قلب طالب داشتہ التجا بجناب الٰہی نمودہ
استمداد از مشائخ کرام فرمودہ کہ انوار ذکر کہ در قلب من از جناب پیران کبار رسیدہ است در
قلب این طالب در آید و توجہی و ہمتی بسوے قلب او فرماید از عنایت الٰہی در چند توجہ حرکت ذکر در قلب او
پیدا آید و ہمچنین روح خود را مقابل روح او داشتہ توجہ کند کہ نور ذکر کہ در لطیفہ روح من از
روح پیران رسیدہ است در روح طالب القا میکنم و ہمچنین بر دیگر لطائف او کہ سر و خفی و
اخفی و لطیفہ نفس و قالب او ست متوجہ شدہ القاے ذکر فرماید چونکہ اجراے ذکر در ہمہ لطائف
طالب شدہ ذکر نفی و اثبات او را تلقین فرمودہ توجہ برای القاے نسبت جمعیت و حضور
فرماید کہ جمعیت عبارت از بیخبر گی یا کم خبر گی قلب ست و حضور عبارت از پیدا شدن توجہ
در قلب بسوے حضرت حق سبحانہ و چون جمعیت و حضور در قلب طالب پیدا شد پس قلب طالب را
از ہمت خود بسوے فوق جذب فرماید و اکثرے را دیدہ ام کہ اول جذب را ادراک
نمایندہ و قتیکہ لطیفہ از قالب بر آمد نسبت حضور را ادراک میکنند ہمین طریق بر افیض ہر مقامے
کہ توجہ کند خود را منصبغ برنگ آن مقام ساختہ فیض آن مقام را در باطن طالب القا فرماید و سود آن
فیض را نیز ملحوظ دارد بدانکہ دل آدمی بسبب کثرت علائق و عوائق مثل انگشت سیاہ و بے نور
شدہ است و خود را و اصل خود را فراموش ساختہ چون در صحبت مرشد کامل طالب صادق می آید
شیخ او را توجہ داده طریق ذکر تلقین میفرماید و توجہ خود در حق او بکار می برد از برکت توجہ نور
ذکر در قلب او پیدا میشود آن انگشت سیاہ روشن شدن میگیرد و چون از نور ذکر

تمام قلب منور شد شعله از قلب او بلند میشود و این را در طریقه مظهریه فتحباب می نامند و اول بشارتی
که بطالب عطا می فرمایند بشارت فتحباب است در این وقت قلب که از اصل خود غافل و ذاهل شده بود
باز اصل او بیاد او می آید و بطرف فوق متوجه میشود و در چندی آن شعله نور که بلند شدن گرفته
بود از قالب بر آید و همین معنی ست آنکه میگویند لطیفه از قالب بر آید همچنین آهسته آهسته بطرف
اصل خود که فوق العرش ست سیر میفرماید و همین برکت صحبت شیخ جذبات قویه لطائف
طالب را فرو میگیرد و سرعت و بطوء سیر آنچه من فهمیده ام موقوف بر کثرت و قلت توجهات شیخ
ست اگر کثرت توجهات در حق طالب بکار می برد سیر طالب سریع میشود و اگر توجهات
شیخ قلیل ست سیر نیز همان قدر خواهد بود و استعداد طلاب مختلف افتاده بعضے از استعداد
خوب دارند که در اندک توجه مانند هوا آتشین بطرف بالا می پرند که بسرعت سیر انها نظیر کمتر کسی کار
نمیکند و بعضیکه بطی الاستعداد هستند افتان و خیزان بمنزل مقصود میرسند غرض صحبت شیخ
علی الخصوص در نیطریق طالبانرا ضرور افتاده است که بدون توجه شیخ پای سعی لنگ ست و از
ریاضات و مجاهدات خویش کاری نمی کشاید الا ان یشاء الله تعالی کما شاهدنا فی صحبة شیخنا و
امامنا قلبی و روحی فداه و جزه بناه غیر مرة و از برکت توجه است که جذبه در نیطریق مقدم افتاده
راه را آسان ساخته از رفتن تا بردن فرق ظاهر ست و خلاصه سلوک که عبارت از قطع کردن
مقامات عشره مشهوره است از توبه و انابت و زهد و ریاضت و ورع و قناعت و توکل
و تسلیم و صبر و ریاضت و ضمن آن طی میشود قربان پیران خود شوم که چه راه سهل و آسانی
برای ما پست فطرتان و کم استعداد ان مقرر ساخته اند این احسان حضرت شاه نقشبند ست
رضی الله تعالی عنه که پانزده روز سر بسجده نهاده دعا و تضرع در جناب الهی کرده اند و
عرض کرده اند الهی هر طریقه که البته موصل باشد الی الله تعالی دعای ایشان مستجاب فرموده
ایشانرا طریقه عنایت کرده که اقرب طرق ست و البته موصل ست لیکن شیخ کامل و مکمل باید که
ظاهرش بکمال متابعت حضرت رسالت پناهی صلی الله علیه و آله وسلم آراسته و باطنش

از ماسوی پیراسته و بدوام حضور حضرت حق سبحانه درساخته باشد والا گناه طریق چیست باید
دانست که اکابر نقشبندیه رحمة الله علی اهلها اصل کار بر جمعیت حضور داشته بهر طرب و یا بس و ست
نه انداخته اند و بصور و اشکال غیبی متوجه نمیشوند و کشوف و انوار را چندان اعتبار ننهاده طالب
را بحصول چهار چیز رغبت میفرمایند جمعیت و حضور و جذبه و واردات کشش لطائف را
که بطرف فوق میشود جذبات میگویند و واردات عبارت ست از وارد شدن حالے
از فوق بر قلب که طاقت تحمل آن و داشتن متعسر ست جهت فوق بسبب ممارست توجه آنجهت ست
والا او تعالی را بیرون دائره جهات باید جست و همین واردات را در نظر طریقه عدم و وجود آن
میگویند اول این وارد بر سالک گاهے بلکه بعد از ماهے ورود میکند رفته رفته کثرت پیدا میکند
و بعد از هر هفته و هر روز بلکه در روز چند بار تا وقتیکه از تواتر تو الی مے انجامد اتصال واردات
میشود تا آنکه بزرگان این طریقه فرموده اند بیت وصل اعدام گر توانی کرد * کار مردان مردوانی کرد
اشارت باینحالت ست و عدم و وجود عدم و فنا و بقاست و رجعت جذبه لیکن فنا قلب
وقتی متحقق شود که تعلق علمی حتی ماسوائے از ساحت سینه رخت بر بندد و خطره ماسوائے
درون قلب هرگز نیاید بیت خیال ماسوی از دل برون کن * گذر از چون و چند بیچگون کن
و فنا قلب در تجلیات افعالیه میشود یعنی دیدن افعال ماسوی آثار فعل حضرت حق سبحانه چون
این دیدن غالب آید صفات و ذات ممکنات را مظهر صفات و ذات حضرت حق خواهد دید
بتوحید وجودی که عبارت از دیدن هستی ممکنات امواج هستی او تعالی ست نرسم خواهد نمود
بیت غیر تیش غیر در جهان نگذاشت * لاجرم عین جمله اشیا شد و آرباب توحید وجودی
خود را و عالم را کم ساخته در بحر وجود حضرت حق غوطه خواهند خورد بیت زبان مطرب پرسوز
این سرود بگوش * که چوب تا صدا آمد تن همه اوست * و این را فنا فی الله گفته اند چون
سالک درین بحر ز خار غوطه خورد و غیر از بحر مشهود بصیرتش چیزے نیافت و بهر طرف که مشاهده
کرد سوائے دریا و امواج او ندید بلکه خود را قطره این بحر دید از کمال استغراق امتیاز

قطره مرتفع گشت بیت جوی این دریای نیکو بجوی ✤ انفکاکی نیست در دریا و جوی ✤
حضرت شیخ اکبر قدس سره که سند این طائفه علیه اند میفرماید شعر البحر بحر علی ما کان فی قدم
الآن الحوادث امواج وانهار ✤ فلا یحجبنک اشکال تشاکلها ✤ عمن تشکل فیها وهی استار ✤ و نیز
میفرماید ؎ لا آدم فی الکون و لا ابلیس ✤ لا ملک سلیمان و لا بلقیس ✤ فالکل عبارة و انت المعنی
یا من هو للقلوب مقناطیس ✤ مغربی میفرماید غزل ز دریا موج گوناگون برآمد ✤
ز هیچ رنگی برنگ چون برآمد ✤ گهی در کسوت لیلی فروشد ✤ گهی بر صورت مجنون برآمد ✤ چو یار آمد
ز خلوتخانه بیرون ✤ همون نفس درون بیرون برآمد ✤ ازین و یا بدین امواج هر دم ✤ هزاران
گوهر مکنون برآمد ✤ بصد دستان بکام دوستان شد ✤ بصد افسانه و افسون برآمد ✤ بدین کسوت
که می بینیش اکنون ✤ یقین می دان که او اکنون برآمد ✤ چو شعر مغربی در هر لباسی ✤ بغایت دلبر
موزون برآمد ✤ و چون فنا باین مرتبه بکمال رسید بوجود موهوب او را موجود ساخته بقای از
نزد خود عطا خواهند فرمود و خود را در همه و همه را در خود مشاهده خواهد فرمود و عالم را مرآت جمال
خود خواهد دید و از غایت شوق باین اشعار ترنم خواهد فرمود غزل چون بنگرم در آئینه عکس
جمال خویش ✤ گردد همه جهان بحقیقت مصورم ✤ خورشید آسمان ظهورم عجب مدار ✤ ذرات
کائنات اگر گشت مظهرم ✤ ؎ عشقم که در دو کون مکانم پدید نیست ✤ عنقا مغربم که نشانم
پدید نیست ✤ زابروی غمزه هر دو جهان صید کرده ام ✤ منکر بدان که تیر و کمانم پدید نیست ✤ گویم
بهر زبان و بهر گوش بشنوم ✤ این طرفه تر که گوش و زبانم پدید نیست ✤ بدانکه توحید وجودی و
ذوق و شوق و اضح شدن اسرار معیت و آه و نعره و تمحوی و استغراق و سماع و رقص و وجد
و تواجد همه در سیر بطریقة قلب است و قلب او ل دایره امکان سیر مینماید از احوال آن دایره
است جذب و حضور و جمعیت و واردات و کشف کونی و کشف ارواح و کشف عالم مثال و
سیر عالم ملک که عبارت از تحت افلاک ست و ملکوت که عبارت از ملائکه و ارواح و بهشت و آنچه
ما فوق آسمان هاست همه داخل دایره امکان است بلکه در نصف سافل آن دایره همچنین شعبده ها

بنظر می در آید و این را سیر آفاقی میگویند بلکه کمال حضور و جمعیت و جذبات قویه در دائره ثانی
که عبارت از سیر تجلیات افعالیه است و سیر ظلال اسماء و صفات ست و مسمّی بدائره ولایت
صغری ست حاصل میشود و از نصف عالی دائره امکان که فوق عرش ست چه و انماید که
بسیارے از صوفیه نارسیده از باعث تنزیه و لامکانیت آنمقام را مرتبه صفات و ذات فهمیده اند
یکے میگوید که ستر استوی فوق عرش از اسرار غامضه است این از جمله اغلاط صوفیه است و در
نصف دائره فوق سیر نفسی قرار داده اند بلکه کمال سیر انفسی در دائره ولایت صغری که محل
ظهور توحید و اسرار معیت ست واضح می شود

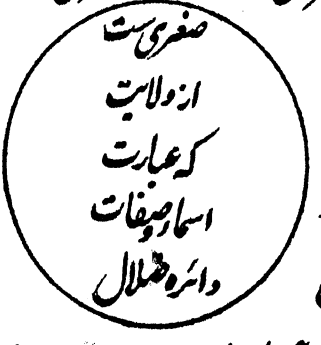

امام الطریقت حضرت شاه نقشبند فرموده اند که
اولیا را الله بعد از فنا و بقا هر چه می بینند در خود می بینند
و هر چه می شناسند خود می شناسند حیرت ایشان در نفس
خود ست و فی انفسکم افلا تبصرون بزرگے میگوید بیت همچو نابینا مبر هر سوے دست +
با تو در زیر گلیم ست هر چه هست + و علامت رسیدن قلب در دائره ولایت صغری آنست که توجه
فوق منصل شده احاطه شمس جهت میفرماید و معیت بیچونی حضرت حق سبحانه باو را کن بیچون محیط
خود و محیط همه عالم می بیند و بعضے را اسرار توحید وجودی دست میدهد و منشا اسرار توحید آنست
که بسبب کثرت عبادات و مجاهدات و ترک مالوفات و مرغوبات و دوام ذکر و فکر غلبه عشق و محبت
بسوے محبوب حقیقی پیدا میشود و دل را جذبے و توجهے بسوے آنجناب قدس هویدا میگردد و این
مجاهدات و ترک مالوفات که موافق اتباع حبیب خود صلی الله علیه و آله وسلم واقع میشود تصفیه
باطنی از ماسواے میکند و آئینه دل را از زنگ غفلت و هوا زدوده میفرماید تا بجدیکه باطن را
مرایای عکوس ظلال اسماء و صفات واهبی میکند و چون سالک بیچاره و عاشق
دل داده که نادیده بمحبوب خود تعشقے بهم رسانیده بود عکوس ظلال را عین محبوب تصور کرده
بشطحیات تکلم فرماید و صورت محبوب در آئینه باطن خود دیده بیخود و مدهوش شده خیال وصال

دربحرش مے افتد حافظ شیرازی میفرماید بیت عکس روئے تو چو در آئینۂ جام افتاد ✤ عارف از خنده می در طمع خام افتاد ✤ وچون از غایت عطش فرق درمیان ظل واصل نمے تواند کرد لاجرم نعرهٔ اتحاد و عینیت از نهادش برمے آید بیت چون عکس رخ دوست در آئینه عیان شد ✤ بر عکس رخ خویش نگارم نگران شد ✤ وغلبهٔ این دید بجائے رسید که تعین تشخص خود نیز از نظرش مرتفع شد ندای سبحانی وانا الحق از باطنش بلند شد وچون در حدیث قدسی وارد ست انا عند ظن عبدی بی موافق ظن او با او معامله خواهند فرمود وچون بصفا این حالت از خود و بایسیتهای خود فانی گشته است از طعن و ملامت دور ست و داخل زمره اولیا ست و از معجزه بان حق ست بدانند که قبل از رسیدن قلب در دائرهٔ ثانی که مقام انکشاف توحید ست سخنان توحید گفتن و اعتقاد وحدت وجود نمودن خلاف شریعت ست نمے بینی که دعوت انبیاء عظام علیهم السلام بتوحید وجود نیست بلکه احکام شریعت موقوف بر این ست و کتاب و سنت ناطق ست به نفی معبود باطله و یگانه داشتن معبود حقیقی بعبادت و عوام را تخیل مراقبهٔ توحید کردن غیر از خسارت دنیا و آخرت نمے افزاید مشائخ وقت را خدا انصاف دهد که اینچنین اعتقاد ملحدانه بمریدان خود تلقین میفرمایند و این بیچارگان را از صراط مستقیم منحرف میسازند ضلوا فاضلوا اضاعوا فاضاعوا بیت بیخردی چند ز خود بیخبر ✤ عیب پسندند بزعم هنر ✤ باد شوند ار بچراغے رسند ✤ دود شوند ار بدماغے رسند ✤ باید دانست که بعضے سالکان را قبل از قطع دائرهٔ امکان بلکه قبل از برآمدن لطیفهٔ از قالب حالتے شبیه بتوحید وجودی همه اوست ظاهر میشود و موجب آنکه بتخیل مراقبهٔ توحید صورت توحید در تخیله ایشان متصور میشود چون این تخیل غلبه میکند سخنان توحید بے تحاشی میگویند خصوصًا در اوقات سماع و آواز خوش و تار و نغمه که در قلب حرارتے و ذوقے پیدا مے باشد بیباک تر می شوند و اشعار توحید شنیده خود را همحال قائلان آن اشعار مے شناسند نمیدانند که ارباب این احوال را آداب و شرائط ست که در نهایه مفقود اند معظم ترین شرائط اتباع سنت ست و اجتناب از بدعت نام مضیه حکایات مشائخ متقدمین

قدسنا اللہ تعالیٰ باسرارہم ورع وتقوی معروف ست وجمعی را چونکہ سیر عنصر ہوائی ست پندارند کہ این عنصر لطافتے دارد در ذرات ممکنات سارست ایشان آنرا وجود حق تصور کردہ سخنان توحید بر زبان می آرند نمیدانند کہ این سیر داخل دائرہ امکان ست ومقام توحید بعد از انقطاع دائرہ است وبرخی را بسبب انکشاف عالم ارواح وہیچونی آن عالم نسبت بہ عالم اجسام واحاطہ آن مر عالم اجسام را آن را قیوم عالم تصور نمایند وآنرا بخدای می پرستند درین مقام بعضے اکابر را نیز اشتباہے واقع شدہ سلطان العارفین قدس سرہ میفرمایند سی سال روح را بخدائی پرستیدم وچون عنایت ایزدی شامل حال این بزرگوار بود ایشانرا ازان مقام ترقی واقع شدہ آنگاہ این اشتباہ را دانستند بدانند کہ روح از عالم امکان ست با آنکہ بلا مکانیت تعلق دارد ورنگ بیچونی دارد اما نسبت بہ بیچونی حقیقی از قسم چونیست واز مخلوقات حق ست سبحانہ کما ورد فی الحدیث وتحقیق وتفصیل این اشتباہات در مکاتیب شریف حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بانکشاف تمام موجود ست راقم گوید کہ چند سال بندہ را اینچنین مغالطہ ہا در پیش آمدہ است وقبل از رسیدن بمقام توحید سخنان خلاف شرع زبانش سر میزدہ استغفر اللہ ربی واتوب الیہ بدانند کہ صوفیہ علیہم الرحمۃ کہ احوال توحید وحدت وجود قائل اند پنج مراتب وجود را معین کردہ اند وحضرات خمس نیز مینامند مرتبہ اولی را وحدت میگویند ونیمرتبہ تعین اول کہ تعین علمی اجمالی ست اثبات مینمایند یعنی اول تعینی کہ بر احدیت مجردہ متعین شد ہمین تعین ست وانیمرتبہ را التعین الاول وحقیقۃ الحقائق وحقیقت محمدی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم میفرمایند ومرتبہ لاہوت میگویند ومرتبہ ثانیہ را واحدیۃ وتعین ثانیہ میگویند وانیمرتبہ را التفصیل اسما وصفات حضرت حق ومرتبہ حقائق جمیع ممکنات میگویند وآنہا ہر دو تعین را در مراتب وجوب اثبات میکنند وانیمرتبہ را مرتبہ جبروت میگویند ومرتبہ ثالثہ را مرتبہ عالم ارواح وملکوت ومرتبہ رابع را مرتبہ عالم مثال ومرتبہ خامسہ را مرتبہ عالم اجسام وناسوت قرار دادہ اند وانیمراتب سہ گانہ را مراتب امکانی گفتہ اند واحکام یکمرتبہ را

بر مرتبه دیگر ثابت کردن پیش ایشان نه تقه است بیت هر مرتبه از وجود حکمے دارد ✤ گر حفظ
مراتب نکنی زندیقی ✤ یعنی اسم یکے مرتبه و احکام او بر مرتبه دیگر اطلاق نمودن و جاری ساختن
کفر ست صریح مثلاً در ناسوت نام آن مرتبه انسان ست و حکم او عجز و بیچارگی و عابدیت ست
و در مرتبه وحدت نام آن مرتبه الله و حکم او استغنا و بے نیازی و معبودیت ست و این
هر دو اسما و احکام را یکے ساختن نزد صوفیه محققین کفر محض و ارتداد صرف ست بشنو بشنو
که چون این مرتبه خمسه را بتعمق نظر فکر نموده میشود همه داخل دائره ولایت صغری مشهود میگردد
و العلم عند الله سبحانه زیرا که چون لطائف خمسه را سیر تفصیلی واقع میشود اول گذر ایشان در
دائره امکان واقع خواهد شد و عالم اجسام و ارواح و ملکوت و مثال که همه داخل دائره امکان اند
مشهود سالک خواهند شد بعد از قطع این دائره چونکه عروج خواهد شد در دائره ولایت
صغری قدم خواهد نهاد و درین دائره سیر ظلال اسما و صفات واقع میشود و این ظلال در نظر
سالک عین اسما و صفات مشهود میگردند و چون هر نقطه ازین دائره از مبدای خود ناشی ست
چونکه بعد از قطع تفصیلے بآن نقطه اجمالی خواهد رسید آن نقطه را حقیقت محمدی و تعین اول که
تعین علمی ست میدانند و فوق آن نقطه ذات بحت واحدیت مجرده خیال میکنند تعالی الله
عن ذلک علواً کبیراً بیت عنقا شکار کس نشود دام باز چین ✤ کانجا همیشه باد بدست ست دام را ✤
باید دانست که این دائره ظلال اسما و صفات مبدأ تعین جمیع ممکنات ست سوائے
انبیاء عظام و ملائکه کرام علیهم السلام بدانکه هر فردے از افراد عالم را از جناب الهے
علی التواتر و التوالی فیوضات تازه میرسد از قسم وجود و حیات و نعمتهاے دیگر که تعداد آن از
احاطه بشری بیرون ست و آن فیوض بتوسط صفات و ظلال آنکه واسطه اند میان مخلوقات
و ذات حضرت حق اگر این اسما و صفات نمی بودند عالم که معدوم محض بود وجود و بقا نمی یافت
زیرا که حضرت ذات که بکمال استغنا موصوف ست بعالم مناسبتے ندارد ان الله لغنی عن العالمین پس
هر شخصے از اشخاص عالم را ظلی از ظلال صفات که آن ظلال لاتناهی ست فیوض و کمالات

میرسد و آن ظلال مبدأ تعین حقیقت این شخص میگویند و عین ثابته نیز می نامند آنکه صوفیه
گفته اند الطرق الی الله بعدد انفاس الخلائق اشارت بهمین ظلال ست و چون بطیفه داخل ولایت
ولایت صغری شد در اصل حقیقت خود فانی و مستهلک خواهد شده و بقا بآن حقیقت خواهد
یافت پس فنا از لطیفه قلب در تجلی فعلی خواهد شد و در نیوقت افعال خود و افعال جمیع مخلوقات
از نظرش مختفی خواهند بود و بجز فعل یک فاعل حقیقی در نظرش نخواهد آمد و لایت این
لطیفه را ولایت حضرت ابو البشر آدم علیه السلام میفرمایند پس سالکی که از راه این ولایت
داخل مقصود شود او را آدمی المشرب میگویند و فنا در لطیفه روح در صفات ثبوتیه حق سبحانه میشود
و در نیوقت سالک صفات خود را از خود و از جمیع مخلوقات مسلوب ساخته بحضرت حق سبحانه منسوب
خواهد دید و چون وجود که اصل جمیع صفات ست وجود را از خود و از جمیع ممکنات نفی ساخته اثبات
آنرا غیر از حضرت حق سبحانه نخواهد کرد لاجرم بتوحید وجودی قائل خواهد شد و ولایت این
لطیفه را ولایت حضرت نوح و حضرت ابراهیم علیهما السلام میفرمایند پس سالکی که از ین راه
ولایت واصل خواهد شد او را ابراهیمی المشرب میگویند اگر سائلی سوال کند که توحید وجودی را
در لطیفه روح که ولایت ابراهیمی ست ارقام نمودی با آنکه حضرت خلیل علیه السلام دایره نفسی را
به تمام و کمال طی فرموده و هیچ دقیقه از دقائق شرک فرو نگذاشته لایحب الآفلین گویان متوجه حضرت
مجبروده که وراء الوراست گشته فرمودند انی وجهت وجهی للذی فطر السموات والارض حنیفا و
ما انا من المشرکین جواب آن بچند وجه گفته میشود جواب اول آنکه در لطیفه روح اگرچه توحید وجودی
منکشف میشود ولیکن این توحید نه مثل توحیدست که در سیر لطیفه قلب واضح شده بود که آنجا
وجود ممکنات را از غلبه محبت وجود حضرت حق سبحانه می یافت و اینجا وجود را که خیر محض و با
برکت صرف ست غیر از حق سبحانه را اثبات نمیکند و ممکنات را عدم محض و تاخیر صرف می یابد
عدم را وجود انگاشتن و وجود را بر عدم محمول ساختن از کمال غلبه سکر و بی شعوری ست بیت
نه آن این گردد و نی این شود آن + همه شکال گردد بر تو آسان + جواب دوم آنکه انس و خواص

روح ست سالک را در نیمقام انس خاص بحق سبحانه پیدا میگردد ضرورة روز بهمه نافته متوجه
محبوب خود که حضرت ذات است میشود جواب سوم آنکه ولایت انبیاء کرام علیهم السلام ولایت
کبری ست که در انجا قرب اسماء وصفات وشیونات حق ست وموداحوال آن ولایت لطیفه
نفس ست انچه دران ولایت منکشف میشود توحید شهودیست ومعارف دیگر نه توحید وجودی
که انکشاف آن در قرب ظلال اسماء وصفات ست نه عین آنها واما انچه ولایت لطائف عالم
امر را منسوب بحضرت انبیا علیهم السلام میفرمایند معنیش انست که قرب بکه لطائف خمسه عالم امر را
حاصل میشود ظل قربی ست که انبیاء را در مقام اصل حاصل شده است مثلاً قربی که در لطیفه روح
حاصل میشود ظل قرب ولایت خلیلی وقس علی هذا جواب چهارم آنکه اگر مراد ولایت لطیفه روح
ولایت خلیلی ست لیکن در مقام نبوت آنحضرت را شانی ست که بعد از حضرت خاتمیت
صلی الله علیه وسلم افضل انبیا شده اند ومعارف مقام نبوت بمعارف ولایت هیچ مناسبتی
ندارد بلکه صاحب مقام نبوت را از معارف توحید وجودی هزاران ننگ وعار ست بر سر
اصل سخن رویم وگوئیم که فنای لطیفه سر ورشیونات ذاتیه حضرت حق میشود ودر نیمقام
سالک ذات خود را در حضرت حق سبحانه مضمحل می یابد وولایت این لطیفه را ولایت حضرت
موسی علیه السلام میگویند پس سالکی که ازین راه ولایت واصل شود او را موسوی
المشرب خواهند گفت وفنا لطیفه خفی در صفات سلبیه او تعالی ست ودر نیمقام سالک
تفرید جناب کبریا از جمیع مظاهر میفرماید وولایت این لطیفه را ولایت حضرت عیسی علیه السلام
میگویند پس سالکی که ازین راه ولایت واصل میشود او را عیسوی المشرب خواهند گفت راقم
گوید عفی عنه در ابتدا مناسبت خود حضرت عیسی علیه السلام دریافت کرده مبدا تعین خود را
اسم المحی معلوم کرده بودم بعد از مدت بسیار بخدمت مبارک حضرت پیر دستگیر خود عرض
کردم که مناسبت خود بجناب حضرت عیسی علی نبینا وعلیهم الصلوة والسلام دریافت نموده ام
آنحضرت توجه فرمایند که از ولایت عیسوی بولایت محمدی صلی الله علیه وسلم فایز شوم آنحضرت

ارشاد کردند که ما توجه میکنیم تو نیز متوجه باش الحال از برکت توجه ایشان امید دارم که ترقی شده باشد
و فنا و لطیفه خفی در مرتبه شان الهی ست که جامع این همه مراتب ست و نیز مقام سالک
متخلق باخلاق الهی میشود بدانکه حضرت امام ربانی رضی الله تعالی عنه تهذیب لطائف
جدا جدا میفرمودند لیکن فرزند گرامی آنحضرت یعنی حضرت ایشان محمد معصوم رضی الله
تعالی عنه و خلفای ایشان راه کوتاه ساخته تهذیب لطیفه قلب فرمودند تهذیب لطیفه نفس
می پردازند که در ضمن این هر دو لطیفه لطائف اربعه را تهذیبی بهم میرسد لیکن جناب مبارک
حضرت پیر دستگیر قبلی و روحی فداه بهمه لطائف توجه میفرمایند و بنده را بمراقبه هر یک لطیفه
جدا جدا نیز امر فرموده اند چنانچه مراقبه قلب را باین طریق فرمودند که قلب خود را مقابل قلب
مبارک حضرت رسالت پناهی صلے الله علیه وسلم داشته بجناب الهی عرض باید کرد که فیض
تجلی افعالی که از قلب مبارک حضرت حبیب خدا صلے الله علیه وسلم بروح حضرت نوح
و ابراهیم علیهما السلام رسیده است در لطیفه روح من فائز شود و همچنین لطیفه سر خود را مقابل
سر مبارک آنحضرت صلے الله علیه وسلم داشته عرض کند فیض شیونات ذاتیه حضرت حق که
از لطیفه سر مبارک پیغمبر ما صلے الله علیه وسلم در سر حضرت موسی علی نبینا و علیه الصلوة والسلام
رسیده است در سر من برسد بعد ازان لطیفه خفی خود را مقابل لطیفه خفی حضرت رسالت پناهی
دارد و عرض کند که فیض تجلیات صفات سلبیه که از خفی مبارک آنحضرت بخفی حضرت عیسے
علیهما السلام رسیده است در لطیفه خفی من فائز شود و من بعد لطیفه اخفی خود را مقابل لطیفه اخفی
حضرت رسول الله صلے الله علیه وسلم داشته عرض کند که الهی فیض تجلیات شان جامع خود
را که در اخفی آنحضرت صلی الله علیه وسلم رسانیده در اخفی من برسان باید دانست که ولایت
این لطائف همه در دایره ولایت صغری میشود بلکه این لطائف را عروج بدایره اولے
ولایت کبری میشود بدانکه دایره امکان مراتب عدیت میکنند همچنان در ولایت صغری
بمراتب معیت که مفهوم آیه شریفه وهو معکم اینما کنتم ست میفرمایند و تمام شدن سیر دایره امکان

اگر کشف دارد خود خواهد دانست یا شیخ صاحب کشف خواهد گفت و اگر هر دو کشف ندارند
پس باید که جمعیت قلوب خود را ملاحظه نموده باشد اگر بخیطرگی یا کم خطرگی که خطره مانع حضور
نشود تا بهمار گهڑی کامل برسد پس مراقبه معیت شروع باید نمود و معیت او تعالی با خود و همه
لطائف و عناصر خود بلکه با هر ذره از ذرات ممکنات ملحوظ باید داشت تا معیت بیچونی
او تعالی با دراک بیچون مدرک شود و جهات سته را احاطه نماید توجه حضور که پیدا شده بود
در وقت ضمحلال آن در آنوقت شروع سیر ولایت کبری که دائره اسما و صفات و شیونات حضرت حق است
سیفرماید **فصل در بیان ولایت کبری که فنا انا و لطیفه نفس ست** باید دانست
که چون اسرار توحید وجودی و سیر معیت برین زمره بمقدار رود نمود چنان دریافت شد که
از عرش مجید بل فوق آن تا ثری نوری محیط خود و محیط هر ذره ممکنات دیدم و رنگ آن نور بسبب
بی رنگی بسیاهی مناسبت داشت و مصداق و کان الله فی عماء بود دران استغراق حاصل شد و
بعضے اسرار و علوم این مقام واضح گشت تا آنکه بتاریخ پانزدهم شهر ربیع الاول از همان سال که بنده
در حضور حاضر شده بود از وقت ابتدای توجه تا این هنگام عرضه ماه پنجروز گذشته بود حضرت پیر دستگیر
مدظلهم العالی توجه بر لطیفه نفس بنده فرمودند در همان توجه دیدم که آفتاب باری از مطلع نفس طلوع نمود
و آن نور سیاه که ذات حضرت حق می فهمیدم از هم نخیت حتی که نام و نشان آن نور نماند و دیدم که
وجود ممکنات که در نور سیاه معدوم و مضمحل دریافت می شد باز ظهور نمود مانند وجود ستارها در
شعشعان انوار آفتاب لیکن در سیر قلبی تیزی بصر انیقدر نبود که در وجود ممکن وجوب تمیز توان کرد لهذا
قائل باتحاد شده بود چونکه در سیر ولایت کبری که ولایت انبیاست و مقام صحو و هشیاریست
حدت نظر عنایت کردند دیدم که وجود ممکنات البته بثبوتی و استقراری دارد لیکن وجود اشیا
وجود ظلی دریافت شد که پرتوی از وجود الهی بر اعدام تافته آنرا موجود ساخته است و همچنین
صفات ممکنات پرتوی از صفات اند بجانه شهود گردید و نه عین آنها و همین است معنی توحید شهودی
که در لطیفه نفس مشهود می شود از ینجا معنی اقربیت تعالی و یابد فرق دیگر دریان معیت اقربیت

او بشنو که غایت معیت اتحاد ست و کمال اقربیت در اثنیت لیکن اگر وجود در ممکن نمود ست
مستفاد از حضرت حق ست سبحانه نه از خود و اگر صفات ظاهر گشت هم از انجناب ست و
حقیقت او عدم ست که مشار الیه بهیچ اشارت نمیتواند شد و اشارت انا و انت بر وجود
خواهد یافت نه بر عدم پس ازین تحقیق معلوم شد که وجود اصل نسبت بوجود ظل بظل نزدیکتر ست
زیرا که ظل هر چه دارد از اصل دارد نه از خود و اگر بر وجود خود نگاه میکند پرتوی از اصل می یابد نه از خود
و اگر بصفات خود نظر می اندازد هم نمونه از صفات اصل می بیند لاجرم باقربیت اصل اقرار خواهد
نمود چه قربیکه ظل را بنجود پیدا گردیده است از باعث وجود اصل ست پس اصل اقرب آمد بظل از وجود
و اگر چه بیان اقربیت در تقریر نمیگنجد و در تحریر راست نمی آید چه عقل ناقص ادراک نزدیکتر را
از خود عاجز ست لیکن این معامله در او طور عقل ست موقوف بر انکشاف تمام ست باید دانست

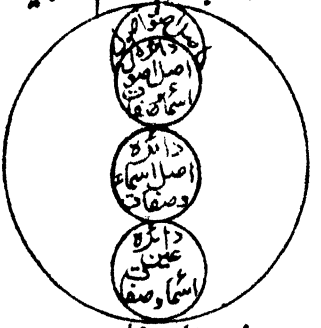

که دائره ولایت کبری متضمن سه دائره و یک
قوس ست یعنی نیمه دائره از دائره اولی از دوائر
ثلثه ولایت کبری سیر اقربیت و توحید شهودی
منکشف میشود و نصف سافل این دائره متضمن
اسماء و صفات زائد ست و نصف عالی آن مشتمل بر شیونات ذاتیه تا این دائره عروج لطائف
خمسه عالم امر میشود و مورد فیض این دائره لطیفه نفس ست باشرکت لطائف مذکوره و درین دائره
مراقبه اقربیت یعنی مفهوم آیه شریفه نَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ خیال میکند چون از دائره
اقربیت عروج واقع خواهد شد سیر دائره اصل خواهد افتاد و از دائره اصل بدائره اصل اصل ترقی خواهد
نمود و از اصل اصل بال اصل ثالث که عبارت از قوس ست سیر خواهد کرد و درین و نیم دائره کمال
استهلاک و اضمحلال حاصل میشود و چون حضرت پیر دستگیر درین دوائر برین بنده توجه فرمودند بدم
میزان نور بیرنگ از این دوائر بر لطیفه نفس من بشدت تمام ریختند که وجود هستی مرا مثل نمک که
در آب افتد بتمام گداخت حتی که نام و نشان از وجود من باقی نماند و زوال عین اثر میسر شد و اطلاق

لفظ انا متعذر دانستم و مورد می برای انانیافتم حتی که در ریای عدمیتی فرو رفتم که نا پیدا کنار
بود بیقین معلوم گردید که حقیقت فنا در ین ولایت میسر میشود انچه در ولایت سابق بود
صورت فنا بود و در ین دایره مراقبه محبت یعنی مفهوم آیه کریمه یُحِبُّهُمْ وَیُحِبُّونَهُ میکنند
و در ین دایره مورد فیض لطیفه نفس ست که عبارت از انا سالک ست بدانکه مراقبه این دایره با ین
طریق میکنند که خود را بخیال داخل آن دایره کرده بحافظ میفرمایند که فیض محبت از دایره اصل اسما
و صفات بر لطیفه انای من وارد می شود و همچنین از دایره اصل اصل فیض محبت بر انای من رود
میکند و همچنین از قوس که اصل ثالث ست فیض محبت بر ین لطیفه می آید در ین دایره تهلیل لسانی
بلحاظ معنی نیز مفید می افتد راقم گوید عفی عنه که بنده را بتوجه پیر دستگیر جعلنی الله فداه کشف این
دایره نیز شده ست انچه ما به الامتیاز این دایره دریافته ام قلت و کثرت انوار بضعف و قوت در
عرض و طول و بیرنگی نسبت فوق بما تحت خود بر دریشان که بتوجه در ین دایره کرده ام اکثری را
کشف این دایره حاصل شده ست و علامت قطع شدن دایره و تمام شدن او
آنست که دایره مثل قرص آفتاب بر سالک مکشوف میشود هر قدر از دایره که قطع میشود
همان قدر از دایره نورانی بکمال تشخص هویدا میگردد و آن قدر از دایره که قطع نشده ست
مانند آفتاب که در وقت کسوف بی نور مینماید معلوم میشود و علامت تمام شدن دایره
ولایت کبری آنست که معامله فیض باطن که بدماغ تعلق داشت سینه متعلق میشود و این وقت
شرح صدر حاصل گردد و وسعت سینه آنقدر میشود که از بیان خارج ست اگرچه در سیر قلبی وسعت
آن مقدار شده بود که آسمانها در ان متعدد در ون قلب خود دیده بودم و در قلب خود قلوب بسیار
مشاهده نموده بودم لیکن این وسعت فقط در قلب بود و وسعت صدر که ولایت کبری
حاصل می شود شامل تمام سینه عموماً و در محل لطیفه اخفی خصوصاً می شود علامت شرح
صدر بطریق وجدان آنست که چون و چرا از احکام قضا مرتفع میشود و در ین مقام نفس طمانینه میگیرد
و بر مقام رضا ارتقا می فرماید و جمیع احوال را رضی بقضا میماند اگر بعد قطع شدن این دوائر

مراقبہ سہم الظاہر نماید و بمورد فیض این مراقبہ لطیفہ نفس و لطائف خمسہ عالم امر خیال نماید قوتی و عرضی در نسبت باطن پیدا می شود چنانچہ حضرت پیر دستگیر بندہ خود را این مراقبہ تلقین فرمودہ بودند و فوائد آنرا دریافتہ ام و یاران را این مراقبہ تلقین نمودہ ام باید دانست کہ ہمچنان کہ ظلال سہما و صفات مبادی تعینات خلائق اند سوائے انبیاء کرام و ملائکہ عظام علیہم السلام و سیر این مراقبہ را مسمی بولایت صغری ساختہ اند و سیر این مرتبہ سہما و صفات و شئونات را کہ مبادی تعینات انبیا کرام اند مسمی بولایت کبری میفرمایند مبادی تعینات ملائکہ عظام کہ مسمی بولایت علیا ست ہنوز در پیش ست

فصل در بیان ولایت علیا و سیر عناصر ثلثہ سوائے عنصر خاک و فنا و بقای آنہا

چون دوائر ولایت کبری حضرت پیر دستگیر بر بین کمترین غلامان خود توجہات فرمودند احوال و کیفیات ہر دائرہ بر بندہ ظاہر شد تا آنکہ توجہ بر آن شرح صدر فرمودند دیدم کہ معاملہ ماغی بصدر رشد و وسعت سینہ را دریافتم از پانزدہم جمادی الثانی از سال سطح توجہ بر عناصر غلام خود فرمودند دیدم کہ عناصر ثلثہ را جذبات الٰہیہ در رسید و عروجی واقع شد احوال لطیف و کیفیات بیرنگ بر عناصر وارد شدند و این عناصر ثلثہ را فنا و ذاتی کہ مسمی الباطن ست میسر شد و ضمحلال و استہلاک این عناصر را در ان مرتبہ مقدسہ حاصل گردید و بقای بآن مرتبہ متعالیہ میسر شد و مناسبتے بملائکہ کرام بہم رسید زیارت این بزرگواران نیز میسر شد و خود را داخل در مقام ایشان یافت بدانکہ در سیر ولایت صغری و ولایت کبری سیر در سہم الظاہر بود و سیر در ولایت علیا حاصل میشود سیر سہم الباطن ست و فرق در میان سہم الظاہر و سہم الباطن این ست کہ در سیر سہم الظاہر تجلیات صفاتی وارد میشود بملاحظہ ذات و در سیر سہم الباطن اگرچہ تجلیات اسما و صفات ست لیکن احیانا ذات ہم مشہود میگردد تعالت و تقدست و صورت مثالی این دائرہ از عنایت حضرت پیر دستگیر این فقیر منکشف گشت و دیدم کہ دائرہ ولایت علیا ظاہر شد لیکن مانند خطوط شعاع آفتاب اسما و صفات حضرت حق این دائرہ را احاطہ نمودہ احیانا بخطوط آن دائرہ ہم مشہود میشود و در کمال بیرنگی ظاہر میگردد و باز آن خطوط شعاعی روپوش

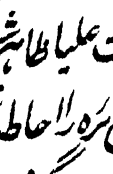

میشوند بدانکه ولایت علیا مانند مغز ست و ولایت کبری چون پوست بلکه هر دائره تحتانی را
نسبت بدائره فوقانی همین مناسبت دارد مگر در کمالات نبوت که نسبت بولایات این مناسبت
هم مفقود نیست و درین دائره مراقبه ذاتی که مسمی الباطن ست مینمایند و سور فیض در نیولایت
عناصر ثلثه اند سوای عنصر خاک و تهلیل لسانی و صلوة تطوع باطول قنوت قرائی بخش اینمقام ست
و درین مقام ارتکاب خصوصت شرعی هم خوب نیست بلکه عمل بعزیمت درینمقام ترقی می بخشد سرش
انست که عمل بخصوصت آدمی را بطرف بشریت میکشد و عمل بعزیمت مناسبتی بملکیت پیدا میکند
پس هر قدر که مناسبت بملکیت زیاده حاصل شود ترقی در نیولایت زود تر میسر آید و اسرار یکه درین
ولایت حاصل می شود مانند توحید وجودی و شهودی نیست که چیزی به بیان آید بلکه اسرار این
ولایت لائق تر باستتار اند و بهیچ وجه قابل اظهار نیستند خوش گفت بیت مصلحت نیست
که از پرده برون افتد راز ✤ ورنه در محفل رندان خبری نیست که نیست ✤ و اگر فی المثل چیزی گفته
شود عبارتی از کجا پیدا آید که این اسرار را بیان نماید دریافت این اسرار بدون توجه شیخی که درین
ولایت تحقیقی پیدا نموده و باین اسرار فائز گردیده محال ست اینقدر دانستنیم که درینوقت
باطن سالک مظهر مسمی الباطن میشود فهم من فهم و درنیولا وسعتی در تمام بدن پیدا میشود و احوال
لطیفه بر تمام قالب می آید چون حضرت پیر دستگیر بر غلام خود توجه تا اینمقام فرمودند بنده را
ضرورتی پیش آمد که قصد رفتن رام پور کردم از جناب مبارک حضرت ایشان استدعای
رخصت نمودم بنده را در مجمع اصحاب خرقه و خلعت خلافت مرحمت فرمودند ملبوس خاص که کلاه
و قمیص و عصا و سجاده ست عطا کردند بدست خویش کلاه مبارک بر سر بنده نهادند و قمیص در
پوشانیدند و این الفاظ بر زبان شریف آوردند که چنانچه میرزا صاحب قبله مرا بخلافت خویش
ممتاز فرمودند همچنان ترا اجازت طریقه عطا کردیم باز ارشاد کردند که ترا در نسبت
خاندان قادری و چشتی توجه میفرمائیم و بنده را برابر زانوی مبارک خویش بنشانیدند و عالمین ربانی
و عارفین سبحانی اعنی حضرت مولنا خالد و می حضرت مولوی بشارت الله بهرائچی را که

از قدوه اصحاب و از خلص احباب حضرت ایشان اند قریب بنده نبشانید نداول فاتحه حضرت غوث الثقلین رضی الله تعالی عنه خوانده توجه و نسبت قادری کردند در مراقبه دیدم که جناب مبارک غوث الثقلین رضی الله عنه تشریف ارزانی فرمودند و بطوری بر گردن غلام خود نشسته اند که هر دو پای مبارک آن حضرت برابر سینه من هستند و آن حضرت تاج مکلل بر سر و لباس فاخره در بر دارند و انوار مبارک آن حضرت رضی الله تعالی عنه مرا احاطه فرمودند و در رنگ نسبت آن حضرت رنگین گردیدم من بعد حضرت پیر دستگیر دست مبارک بر زانوی بنده زده فرمودند ترا در نسبت چشتیه توجه میکنم آگاه باش و فاتحه بارواح مبارک حضرات چشت خوانده متوجه شدند دیدم که حضرت خواجه خواجگان یعنی حضرت خواجه معین الدین حضرت خواجه قطب الدین و حضرت خواجه فرید الدین گنج شکر و حضرت سلطان المشائخ نظام الدین اولیا و حضرت مخدوم علاء الدین علی صابر قدس الله تعالی ارواحهم تشریف آورند و نوبت نسبت هر یکی از این اکابر جدا جدا معاینه کردم و آثار نسبتهای این اکابر در خود یافتم دیدم که حضرت نظام الدین بجمال محبوبیتی که دارند ظهور فرمودند و در پای مبارک آنحضرت رنگ حنا دریافت شد چون این معامله گذشت حضرت پیر دستگیر فرمودند که نسبت این اکابر جدا جدا دریافتی بنده عرض کرد بلی از تصدق آنحضرت اگر ارشاد شود جدا جدا عرض نمایم فرمودند خاموش و این اسرار از مردمان بپوش و اجازت نامه بدست خط خاص مزین به مهر خود فرموده به بنده عنایت کردند و آن اجازت نامه این است که بطریق اختصار ثبت نموده میشود

بسم الله الرحمن الرحیم بعد حمد و صلوة فقیر عبد الله معروف غلام علی عفی عنه گذارش مینماید که فضائل و کمالات مرتبت صاحبزاده والانسب حضرت حافظ محمد ابو سعید را سعده الله فی الدارین اشتیاق کسب نسبت باطنی بار کرام خود رحمة الله علیهم پیدا شد و رجوع به فقیر آوردند بر عایت حقوق بزرگان ایشان باین همه عدم لیاقت خود از اجابت مسئول چاره ندیدم و توجهات بر لطائف ایشان کرده شد بعنایت الهی بواسطه پیران کبار رحمة الله علیهم در چندی لطائف ایشان

را جذبات الٰہیہ رسید زیرا کہ معمول نست کہ توجہات بر لطائف خمسہ معا میکند و توجہ حضور با
کیفیات و بعضے علوم و اسرار ایشان را دست داد و آن توجہ استہلاکی یافت و رنگی از فنا بر باطن
ایشان طاری شد و ظہور بر قوی از توحید حالی افعال عباد را از نظر ایشان مستور گرداند منسوب
بحضرت حق سبحانہ یافتند پس توجہ بر لطیفہ نفس ایشان کردہ شد بہ عروج و نزول آن در آنجا مستہلک
آن حالات گشتند و انتساب صفات خود بحضرت حق سبحانہ یافتند و انا را شکستے رسید اطلاق انا
بر خود متعذر دانستند و نوری از وحدت شہود بر باطن ایشان تافت ممکنات را مرایاے وجود و توابع وجود
حضرت حق سبحانہ شناختند بعد ازان توجہ و القاے انوار نسبت بر عناصر ایشان کردہ شود و جذبے
و توجہی عناصر را نیز دریافتہ است فالحمد للہ علی ذلک و آنچہ در اینجا نوشتہ ام باظہار و اقرار ایشان
مسطور شد و این ہمہ حالات و واردات ایشان را من ہم دریافتہ ام و اصحاب من ہم شہادت
آنہمہ بعنایت الٰہی سبحانہ دہ باره ایشان دادند فالحمد للہ علی ذلک و از کرم کارساز سبحانہ بواسطہ مشائخ
کرام رحمۃ اللہ علیہم امید دارم کہ بشرط التزام صحبت ترقیات کثیرہ فرمایند و ذلک علی اللہ بعزیز
پس در نیصورت ایشان را اجازت تلقین طریقہ نقشبندیہ احمدیہ دادہ شد کہ تعلیم اذکار مراقبات
و القاے سکینہ در قلوب سالکان نمایند بعنایت الٰہی سبحانہ و فاتحہ بارواح طیبہ مشائخ قادریہ و چشتیہ
رحمۃ اللہ علیہ بجہت حصول توسل ایشان بآن کبرائے عظام و افاضہ فیوض آن اکابر در
باطن ایشان نیز خواندہ شد تا درین طریقہ علیہ ہر کہ از ایشان توسل خواہد بیعت از و گیرند و شجرہ
این حضرات باد عنایت فرمایند و تلقین و تربیت بطریقہ نقشبندیہ احمدیہ فرمایند

اَللّٰھُمَّ اجْعَلْہُ لِلْمُتَّقِیْنَ اِمَامًا آمین تمت کلامہ الشریف و بعد از تمامی سلوک عبارت دیگر درین
اجازت نامہ افزودند انشاء اللہ تعالیٰ در جاے ازین رسالہ اجازت نامہ را بجہت تبرک ایراد خواہم کرد

فصل در بیان کمالات ثلثہ اعنی کمالات نبوت و رسالت و اولوالعزم

چون بعد از چند ماہ از رام پور مراجعت نمودہ بہ قدمبوسی حضرت پیر دستگیر مشرف گردیدم
حضرت ایشان از ماہ ذیقعدہ از سال مسطور بر عنصر خاکی غلام خود توجہ فرمودند و فیضی از

دائرهٔ کمالات نبوت

کمالات نبوت که عبارت از تجلی ذاتی دائمی هست برین لطیفه وروود فرمودند معارف این مقام فقدان همه معارف ست و نکارت همه حالات باطن و بیرنگی و بی کیفی نقد وقت میشود و در ایمانیات و عقائدات قوتها پیدا میشود و استدلال بدیهی میگردد و معارف این مقام شرائع انبیاست و در اینجا وسعت باطن آنقدر میشود که وسعت جمیع ولایات صغری و ولایت کبری و ولایت علیا در جنب این نسبت لاشی محض و ضیق صرف ست و در ولایات البته مناسبت با یکدیگر یافته میشود اگرچه نسبت صورت و حقیقت باشد و در اینجا آن نسبت هم مفقود ست و با وجود فقدان و نکارت حالات باطن و یاس و ناامیدی تصور که خود را از کافر فرنگ بدتر میداند حقیقت وصل عریانی اینجا حاصل ست و پیش ازین هر وصلی که بود داخل دائره وهم و خیال بود سرابی بوده آب نما که تشنه وصل آب را در اینجا غیر از حسرت و ندامت چیزی بدست نبوده و بنده را وقتیکه از تو هیچ بیرو دستگیر اینمقام منکشف گردید معامله میسر آمد که شبیه برویت بود اگرچه رویت موعود باخرست و بران ایمان داریم لیکن معامله که اینجا میسر میشود نسبت بمشاهدات ولایت کالرویت ست و چنانچه رویت آخرت مخصوص بعالم خلق ست همچنان اینجا نصیب عالم خلق ست لطائف عالم امر اینجا لاشی محض میگردند همچنین لطیفه نفس و عناصر ثلثه و اینجا هیچ چیز میشوند این معامله مخصوص بعنصر خاک ست اگر عناصر دیگر یا ازین دولت نصیب ست بتبعیت این عنصر لطیف ست احکام شرائع و اخبار غیب از وجود حق و صفات او سبحانه و همچنین معامله قبر و حشر و مافیها و بهشت و دوزخ و غیرها که مخبر صادق صلی الله وسلم ازان خبر داده ست در اینمقام بدیهی و عین الیقین میگردد مثلاً اگر کسی گوید حضرت موجود ست هیچ ریبی دران نمی یابد محتاج هیچ دلیلی نمیگردد و مثل چیزی مرئی و اگر کسی گوید که زید موجود ست در موجودیت زید محتاج بنظر و فکر میشود وجود حضرت حق سبحانه مانند آئینه میشود وجود اشیا مثل صور مرئیه در آئینه که وجود این صور وهم و خیال ست و وجود آئینه فی الواقع لیکن آئینه صوری اول صورت محسوس میشود و بعد ازان آئینه و در اینجا بخلاف انست که اول نظر وجود آئینه مرئی میشود و وجود اشیا بعد از وقت نظر لهذا وجود حضرت حق سبحانه بدیهی

میشود و وجود ممکنات نظری معاملہ عجب بشنو کہ باوجود علو و بساطت و بی رنگیہای اینمقام
وقتیکہ انکشاف تام در اینجا حاصل میگردد معلوم میشود کہ بمقابل نظر اینمقام بود حیرت فزاید
کہ باوجود معاذی بودن اینمقام و اقربیت آن درین مدت چرا در نظر نمی آمد و چرا دیدہا را نمی
کشادیم و در پس کوہہای لطائف عالم امر مقصور را می جستیم طرفہ تر آنکہ برای حصول اینمقام
اذکاریکہ در صوفیہ معمول ست ہیچ سودمند نیست تا تلاوت قرآن مجید با ترتیل و ادای صلوۃ
با آداب آن و اذکاریکہ از حدیث شریف ثابت ست در اینمقام ترقی می بخشد از شغل علم حدیث و اتباع
سنن حبیب خدا صلے اللہ علیہ وسلم قوتی و تنویری در اینمقام بہم میرسد و حقیقت سترقاب قوسین
او ادانے درین دائرہ منکشف میشود اگرچہ در ہر مقام سابق توہم این معرفت ناشی شدہ بود
لیکن آنجا معاملہ با ظلال با صفات بود و اینجا با حضرت ذات ست تعالی و تقدس تفصیل این
معاملہ آنچہ بفہم قاصر این نافہم آمدہ ست نوشتہ میشود بگوش ہوش استماع فرمایند چون کہ سالک را
فنا ببقا بصفات و اجبی کما ینبغی میسر شد و صفات را با حضرت ذات قربی ست کہ اطلاق لفظ
لاہوتی لاغیرہ در انجا کردہ اند و سالک را از جہت فنای کہ در مرتبہ صفات حاصل گشتہ ازین قرب
نصیب یافتہ بقرب قاب قوسین قابل خواہد شد و چون در مرتبہ حضرت ذات فانی خواہد شد در ان
مرتبہ بقا خواہد یافت لاجرم بقرب ادنی تکلم خواہد نمود و حقیقت این معاملہ موقوف بہ کشف ست
از تقریر و تحریر راست نمی آید اگر گویم خداوند کہ کسی چہ فہم نماید سر دنی فتدلی کہ درین مقام
مکشوف میشود ازان ہم ناز کتر ست لہذا عنان قلم از سیدن ابیان آن باز یافتہ کہ فہم عوام بلکہ فہم
خواص ہم ازان قاصر ست باید دانست کہ در تجلی ذاتی دائم سہ مرتبہ اثبات کردہ اند مرتبہ اولی را
کمالات نبوت قرار دادہ اند چنانچہ بیان کردہ شد در اینجا مراقبہ آنیکہ نمشار کمالات نبوتست
میفرمایند و مرتبہ ثانیہ را کمالات رسالت (دائرہ کمالات رسالت) و در اینجا مراقبہ آنیکہ نمشار کمالات رسالت ست
میفرمایند و فیض اینمقام بر ہیئت وحدانی سالک می آید و ہیئت وحدانی عبارت از مجموع
عالم امر و عالم خلق ست کہ بعد تصفیہ و تزکیہ ہر کدام را ہیئتی دیگر پیدا شدہ ست مثلاً چنانچہ شخصے

خواهد که معجونی از ادویه چند مختلف التاثیر درست سازد اول هر یک از ان ادویه را جدا جدا کوفته
بیخته می نهد سپس بعد همه ادویه را در قوام قند یا عسل جمع میسازد و ادویه مذکوره هیئتی دیگر و خواص
دیگر پیدا کرده معجون نام میابد همچنین بطائف عشره سالک یک هیئت پیدا کرده و در هر مقام و مقامات
فوقانی عروجات کثیره میفرمایند در راه فنای آنچه از مقام مذکور حضرت پیر دستگیر بر هیئت وحدانی این غلام خود توجه
کردند و همچنین در هر مقام فوقانی الی آخر مقامات مجددیه یک یک ماه توجه فرمودند و فیضی از کمالات
رسالت وجود فرمودند و در هر مقام کثرت انوار از سابق دو سه تها و بی نگیها وجود فرمودند نسبت هر مقام
بمقام سابق و همچنین نسبت هر مقام فوقانی با مقام تحتانی چون نسبت مغز با پوست بعد ازان
دیمرتبه ثالثه که عبارت از کمالات اولوالعزم ست توجه فرمودند (دائره کمالات اولوالعزم) فیض انهمقام در کمال
علو و کثرت انوار بر هیئت وحدانی وارد شد در انجام از قبضه اینکه منشا کمالات اولوالعزم ست مینمایند درین
مقامات کشف اسرار مقطعات قرآنی و متشابهات فرقانی منکشف میشود بعضی اکابر را محرم اسرار
که درمیان محب و محبوب گذشته ست میسازند و بواسطه اتباع حبیب خدا صلی الله علیه وسلم از الوش
خاص آنجناب علیه و علی آله الصلوة والسلام نصیب عطا میفرمایند و قبیکه در انمقام حضرت پیر دستگیر این
غلام خود را بتوجه مخصوصه خود سرفراز ساختند دران ایام بدنام را اسراریکه حرفی ازان حروف که غالبا
انحرف ص ست یا حاء و یگر وقت تحریر در یاد بنده نمانده مکشوف شده بود بیان آن اسرار و خود حوصله
بشر ممکن نیست اگر گوید تیکلم را تاب نماند و مستمع از هوش رود و اگر بر تقدیر تسلیم چیزی خواهد که بیان
نماید عبارتی برای بیان آن اسرار از کجا پیدا آید که تقریر کند و اگر این اسرار ممکن الاظهار
می بودند البته امام الطریقه حضرت مجدد رضی الله تعالی عنهم چیزی ازان اسرار ارشاد میفرمودند
این کمینه و دیگران بانگینگ عار ایشان را چه میرسد که نام این چیزها بگیرد لیکن برای اظهار
شکر الهی جل شانه و احسان حضرت پیر دستگیر مدظلهم العالی اینچنین گفتگو در تحریر آمده باید دانست
که از وقتیکه معامله باطن محض بتفضل می شود که هیچ عمل را دخل نمی ماند اگرچه در جمیع مقامات
بی فضل الهی جلشانه از عمل ترقی ممکن نیست لیکن عمل مانند اسباب هستند و درین مقامات این

اسباب راهم دخل نیست اگرچه در ازالہ کدورات بشری ذکر اثر تمام دارد لیکن برای ترقی باطن نتیجہ
نمی بخشد مثلاً ہر گاہ مشغول بذکر اسم ذات و نفی و اثبات یا تہلیل لسانی میشود می بیند کہ در نیمقامات
آن ذکر نمی رسد و در راہ میباشد و قتیکہ لفظ محمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم با تہلیل ضم کردہ میشود
یا درود با وضم کردہ میخواند البتہ قوتی در مقامات فوقانی دست میدہد بلکہ وسعت لفظ محمد رسول اللہ
از تہلیل زیادہ مفہوم می شود و بواسطہ قرآن مجید ترقیات این مقامات حاصل میشود و بہر مرتبہ کہ
میرسد بواسطہ کلام مجید می شود باید دانست کہ از کمالات اولوالعزم بدو طرف سلوک کردہ میشود
و در این امر اختیار مرشد ست بہر طرف کہ خواہد طالب را تسلیک فرماید یک راہ بطرف حقائق آلہیہ میرود
و آن عبارت از حقیقت کعبہ و قرآن صلوٰۃ ست و راہ دیگر بسوی حقائق انبیا ست علیہم السلام
و آن عبارت از حقیقت ابراہیمی و موسوی و محمدی و احمدی علیہم السلام آنچہ بندہ را حضرت
پیر دستگیر توجہ فرمودند اول الطرف حقائق الہیہ فرمودند لہذا حقائق آلہیہ را بر حقائق انبیا مقدم
ساختم بذکر آن می پردازم **فصل در بیان حقائق آلہیہ کہ عبارت از حقیقت کعبہ و حقیقت قرآن و حقیقت صلوٰۃ است** از اتفاقات زمانہ در آخر محرم الحرام
سنہ ۱۲۰۲ وقتیکہ راقم را تا بکمالات اولی العزم توجہ شدہ بود عزیمت رام پور اختیار کردم و در ماہ
جمادی الثانی از سال مسطور باز حاضر حضور پر نور گردیدم از ابتدائے ماہ رجب توجہ حقیقت کعبہ فرمودند
(دائرہ حقیقت کعبہ نمائی) و در اینجا عظمت کبریائی حضرت حق سبحانہ مشہود شد و سکینتی بر باطن ہمسنگ ولی گردید
و در اینجا مراقبہ ذاتیکہ مسجود ممکنات است میفرمایند و بعد از چند روز فنا و بقای این مرتبہ بمقدسہ
حاصل شد خود را متصف باین شان یافتم و توجہ ممکنات بجانب خویش دانستم اگرچہ در مرتبہ کمالات ہیزگی ہم
بسیار حاصل بود و در نیمقامات آنمقدار نیست لیکن علو و وسعت نسبت باطن بیش از پیش ست
و در حقائق انبیا این ہمہ علو و وسعت از حقائق آلہیہ ہم ہیزگی کمتر ست سرش انچہ بخاطر
فاتر بندہ میرسد آنست کہ چونکہ سالک را فنا و بقا بمرتبہ ذات بحت میسر شد و متخلق باخلاق
آنمرتبہ مقدسہ گردید لاجرم در مدرک نیز قوتی بہم میرسد کہ بآن ادراک نسبتہای فوقانی میکنند

ازین باعث بیرنگی آنمقامات دریافت نمیکند مصرع که رستم راکشد هم خرش رستم ✤ چه نسبت
کمالات بانسبتهای فوقانی ازیک جنس معلوم میشود واگرچه مناسبت و صورت باشد و نسبت
کمالات بیرنگی ازان ممر بود که سالک را از پیش یعنی در ولایات فناء و بقاء بمرتبه صفات و شئونات حاصل
شده بود بهمانقدر قوتی در مدرک او حاصل بود لهذا ادراک مرتبه حضرت ذات خیلی دشوار بود چه کمالات
ولایت از مرتبه دیگر حاصل بود کمالات مرتبه نبوت از باب دیگرست که باهم هیچ مناسبتی ندارد
اگرچه مناسبت صوری باشد و آنچه بعضی اکابر مرتبه ولایت را ظل مرتبه نبوت فرموده اند نزد
فقیر این سخن ثابت نشده و آنچه من دریافته ام در هیچ امر فیما بین اینها نسبتی نمی یابم و مرتبه کمالات
را باین حقائق نسبتی ثابت ست بلکه حققان فرموده اند که حقائق نسبت بکمالات مانند
اسواج اند معنی این سخن انست آن باشد که چونکه در کمالات ظهور تجلیات ذاتی دائمی ست لاجرم
هر نسبتی که فوقانی ست خارج از مرتبه ذات نمی توان شد پس اطلاق لفظ اسواج راست آمد
و انچه در ادراک این ناقص العقل آمده است و نسبت حقائق چیزها ظهور میکند که در نسبت کمالات
آن ظهور نیست مثلاً در حقیقت کعبه معظمه ظهور عظمت و کبریائی و سجودیت آن مر ممکنات را
به نحوی ظهور میفرماید که عقل در ادراک آن لنگ و عاجز می ماند و میابم که حصول این مرتبه متعالیه
بدون توجه مرشد در انمقامات متعذر ست الا ان یشاء الله تعالی و چون حضرت پیر دستگیر در
حقیقت قرآن مجید توجه فرمودند (دائره حقیقت قرآن) در معامله معاینه نمودم که در ان آن سر اوقات
عظمت و کبریائی جای یافتم و در عالم مثال چنان دیدم که گویا بر بام خانه کعبه برآمده ام آنجا
زینه نهاده اند که ازان زینه عروج فرموده داخل حقیقت قرآنی شدم و آن عبارت از سبعه
وسعت هیچوقی حضرت ذات ست و وسعت حضرت ذات در مقام شروع میشود و احوالی
ظاهر میگردد که شبیه بوسعت ست و الا اطلاق لفظ وسعت در انجا از تنگی میدان عبارت ست
و سر نگفتن خفیچه در من محبوب حقیقی ایجاد یافت میگردد فافهم و لا تکن من القاصرین بواطن کلام الله
و در مقام ظاهر میگردند هر حرفی را از حروف قرآنی جای یافتم بی پایان که موصل کعبه مقصود ست

عجب تر بشنو که با این همه قصص مختلفه و اوامر و نواهی متبائنه در وقت قرارت چیزها ظهور میکند و
اسرارے بمیان می آید و قدرت او تعالی و حکمت بالغه حق سبحانه ظاهر میگردد که برائے پند و تفهم عوام
قصص و حکایات انبیا علیهم السلام ذکر فرموده است و برائے هدایت بنی آدم احکام شریعت ارشاد کرده
و در بطون این حروف چه کیفیات و چه معاملات ست حیرت بر حیرت می افزاید و در هر حرفی بشانے
خاص ظهور میفرماید و دلهای جان بازان را دو صید می آرد خوش گفت بیت خوشش غایتی
دارد نه سعدی را سخن پایان ✤ بمیرد تشنه مستسقی و دریا همچنان باقی ✤ و در وقت قرارت قرآن
مجید لسان قاری حکم شجره موسوی پیدا میکند و برائے قرارت قرآن تمام قالب زبان میگردد و علو نسبت
انیجا بمثابه ایست نسبت کمالات با این همه علو و وسعت بلکه حقیقت کعبه معظمه با این عظمت و
کبریائی در تحت مشهود میگردد و در ینجا مرا فایده مبدا وسعت بچونی حضرت ذات میفرماید مورد
فیض انیمقامات هیبت و حدانی سالک ست بعد ازین حضرت پیر دستگیر دائره حقیقت صلوة
توجه فرمودند (دائره حقیقت صلوة) و درین دائره کمال وسعت بچون حضرت ذات مشهود گردید
از وسعت و علو انمقام چه دانمایم که حقیقت قرآن مجید جزو دست و جزو دیگر حقیقت کعبه ست
از کیفیات و واردات انمقام چه گویم اگر گوید کیست که فهم نماید خوش گفت بیت بطراز دامن نازم
او چه زخاکساری مارسد ✤ نزدو آنمژه به بلندی که زگرد سرمه عارسد ✤ و در ینجا کمال وسعت
بیچون حضرت ذات میفرمایند سالکے که ازین حقیقت مقدسه حظی یافته و ادای صلوة گویا
ازین نشاء می برآید و در نشاء اخروی می آید و شبیه رویت اخروی حاصل می نماید و وقت تحریمه ست
از هر دو جهان شسته و هر دو جهان پس پشت انداخته الله اکبر گویان در حضور سلطان دیوان جلیشانه حاضر
میشود و پیش هیبت و عظمت و کبریائی آنحضرت جل جلاله خود را مبتذل و لاشی محض دانسته قربان محبوب
حقیقی میگرداند و در وقت قرارت بوجود موهوب که لائق آنمرتبه ست موجود گردیده متکلم با حضرت
حق سبحانه و مخاطب از انجناب مقدس میشود و لسان او گویا شجره موسوی میگردد و کما مر آنفا فی حقیقت
القرآن و قیتکه بر کوع میرود و غایت خشوع می نماید بمزید قرب ممتاز میشود و قراءة تسبیح بکیفیتے دیگر

مشرف لاجرم برای نعمت تحمید گویان قومه می نماید باز در حضور حضرت راست می ایستد و سر در ادای
قومه انچه در فهم قاصر بنده می آید آنست که چونکه قصد ادای سجود دارد پس از قیام بسجود و رفتن موجب مزید
تذلل و انکسار ست از انکه از رکوع بسجود رود قرر بکرده در حین ادای سجود حاصل شود چه بیان نموده شود
عقل و ادراک آن عاجز و قاصر ست مفهوم میگردد که خلاصه همه نماز سجود ست الساجد یسجد علی قدمی الله
حدیث شریف ست و آیه کریمه اسجد و اقترب ایمای باین میفرمایند خوش گفت بعضی
سرور قدمش بروان هر بار چه خوش باشد ✤ راز دل خود گفتن با یار چه خوش باشد ✤ و چون درین
قرب توهم آن شده بود که عنقا بدام افتاد باز تکبیر گویان جلسه نشست یعنی الله اکبر من ان
اعبده حق عبادته و اقرب حق قربه بود در جلسه سوال مغفرت میکند از جهت اینکه توهم که ناشی
شده بود باز بجهت طلب مزید قرب بسجده میرود باز در تشهد نشسته شکر و تحیات بجناب باری
بر احسان این قرب بجا می آرد و کلمه شهادتین از جهت آنست که دولت این قرب بدون
تصدیق و اقرار توحید و رسالت محال ست باز درود میخواند از جهت آنکه این نعمت بطفیل
آنحضرت صلی الله علیه وسلم حاصل گشته و اختیار صلوة ابراهیمی برای آنست که در حین ادای نماز
خلوتی با محبوب حقیقی دست داده بود ندیمی خاص مصاحبت باختصاص که عبارت از منصب
خلت ست نصیب از حضرت خلیل ست علی نبینا و علیه الصلوة والسلام گویا که از برکت این درود
آن ندیم را طلب می کند فافهم باید دانست و تفتیکه در ادای نماز سنن و آداب آن کما ینبغی بجا
آورده میشود مثلا از آداب نماز ست که در وقت قیام جای سجود نظر دارد و در رکوع بر قدمین در سجود
بر زیر بینی و در قعود بر هر دو زانو همچنین همه آداب را رعایت کند البته حقیقت صلوة جلوه میفرماید
آنکه برای حضور و جمعیت در قیام چشم بند کرده متوجه میشوند و ازین چیزها حضور لطائف
البته پیدا می شود لیکن برای ظهور نسبت ها می فوقانی حاجت بند کردن چشم نیست بلکه بنجا
هر حضوریکه هست قالب ست و حضور قالب در رعایت آدابیکه موافق سنت خواهد افتاد
البته خواهد شد و بند کردن چشم در نماز بدعت ست اگرچه برای حضور جایز داشته اند همچنین در

سماعت قرآن مجید اگر از شخصے خوش خوانی شنودہ میشود نسبت ولایات ظہور میکند اگر از شخص
درست خوانی شنودہ میشود نسبت حقائق فوقانی ظہور خواہد کرد چہ باز خوش قلب را مناسبتے کلی ست
لاجرم ظہور خواہد نمود و چون بصحت الفاظ و ادائے حروف و ترتیل قراءۃ بخواند اگرچہ خوش
آوازی نباشد ناگزیر آن حقائق جلوہ خواہند فرمود بعد ازان حضرت پیر دستگیر در مرتبہ
مقدسہ معبودیہ صرفہ توجہ فرمودند (دائرہ معبودیہ صرفہ) اینجا قدم را گنجائیش نماندہ
و سیر قدمی تمام شد کہ آن در مقامات عابدیت بود لیکن بعنایت الٰہی نظر را موقوف
نساختند و سیر نظری میشود ؎ بلا بودی اگر این ہم نبودی ؎ چون بندہ را در نیمقام عالی
توجہ فرمودند در معاملہ دیدم کہ در مقامی ہستم فوق آن مقام مقامی بس عالی و متعالی بر رنگ
ظہور فرمود و ہر چند خواستم کہ در آنمقام بروم میسر نشد آنوقت معلوم گردید کہ این مقام
معبودیت صرفہ است کہ قدم را آنجا گنجائیشی نیست مگر نظر تا ہر کجا کہ تماشا کند خوش گفت

بیت ما تماشا کنان کوتہ دست ؎ تو درخت بلند بالائی ؎ و سر معنی کلمہ طیبہ لا معبود الا اللہ
اینجا جلوہ گر گردید ظاہر شد کہ فی الحقیقت استحقاق عبادت ہر نوعی کہ باشد غیر از حضرت
احدیت مجردہ کسی ندارد اگرچہ ہمہ او صفات باشند چہ جای آنکہ ممکنات لیاقت این امر داشتہ
باشند کان ہمہ کان حقیقت شرکت در اینجا نمی ماند و از بیخ و بن کندہ میرود و بدانکہ سیر حقائق
الٰہیہ تا اینجا بود الحال بیان حقائق انبیا علیہم السلام نمودہ میشود بگوش ہوش استماع فرمایند

فصل در بیان حقیقت انبیا کہ عبارت از حقیقت ابراہیمی حقیقت موسوی و حقیقت محمدی صلے اللہ علیہ وسلم و حقیقت احمدی ست علی خاتمہم اولاً و علی جمعہم ثانیاً الصلوٰۃ و السلام باید دانست کہ چنانکہ در حقائق آلہیہ ترقی موقوف
بر تفصل ست ہمچنان در حقائق انبیا ترقی موقوف بر محبت ست چون حضرت پیر دستگیر غلام خود را
در حقیقت ابراہیمی توجہ فرمودند مراقبہ آنکہ منشا حقیقت ابراہیمی ست ارشاد کردند از عنایت
حضرت ایشان در ہمان توجہ کیفیت آنمقام فائض گردید در چندے انوار و اسرار آنمقام عالی کہ

عبارت از خلت حضرت حق مست سبحانه ورد و فرمود (دائره خلت اعنی حقیقت ابراهیمی) و در نیمقام انس خاص و خلوتی
باختصاص بحضرت ذات هویدا شد و همین معامله از انحضرت جلت و عظمت باین کس مفهوم گردید و
کیفیتیکه در نیمقام عالی حاصل شده است در مقامات عالیه دیگر باین خصوصیت و کیفیت ظهور نه نموده
اگرچه از قسم فضل جزوی باشد چه در نیمقام محبوبیت صفاتی جلوه گر میشود و در حقیقت محمدی و احمدی
محبوبیت ذاتی معنی این عبارت آنست که چنانکه ذات متعالیه خود را دوست میدارد و همچنین صفات
خود را نیز دوست میدارد قسم اول حقیقت محمدی احمدیست و قسم ثانی خلت نام یافته حقیقت ابراهیمی شد
محبوبیت صفاتی مثل محبوبیت خط و خال و قد و عارض ست از اینجهت اینقدر بیرنگی در نیمقام هست
بخلاف محبوبیت ذاتی کما سیاتی انشاالله تعالی و در نیمقام حضرت پیر دستگیر را بهمان خاص دریافتم و بیقین
دانستم که جناب منصب این مقام عالی هستند و این معنی را در حضور پر نور عرض کرده بودم فرمودند که من هم
خصوصیت خود بحضرت خلیل علی نبینا و علیه الصلوة و السلام دریافته ام لیکن متوجه غیر از حبیب خدا
صلی الله علیه وسلم نمی شوم بطرف دیگر و لمده و ما جعل صدره و در نیمقام سالک را بجوی این بحضرت
ذات پیدا میشود که بطرف دیگر رو نمی آرد اگرچه همه صفات باشند و بطرف دیگر توجه نمی فرمایند اگرچه مزارات
مشائخ باشند استمداد و استعانت از غیر او تعالی خوش نمی آید اگرچه ارواح و ملائکه باشند و در نیمقام تکرار
صلوة ابراهیمی یعنی درود دیگر در نماز میخوانند ترقی می بخشد بعد ازین در دائره محبت صرف حضرت
پیر دستگیر توجه فرمودند (دائره محبت صرفه) و در نیجا مراقبه ذاتیکه منشا حقیقت موسوی ست و
محب خود ست ارشاد کردند کیفیت نیمقام بقوت تمام ورود فرمود و محبت او تعالی مر ذات
خویش را که حقیقت موسوی عبارت از انست آشکارا شد و آنکه بعضی بزرگان حضرت موسی
علیه السلام را بمحبوبیت اثبات فرموده اند مراد آن کابر اگر انست که ایشان محبوب حضرت
حق اند سبحانه سلمنا که مرتبه نبوت و اولوالعزم و رسالت بی محبوبیت حاصل نمیشود که انبیاء
کرام علیهم السلام محبوبان مر آنحضرت حق سبحانه را اند و راه ایشان راه اجتباست و این سخن
منافی مطلب ما نیست و اگر مراد آن کابر انست که حقیقت موسوی عبارت از محبوبیت ذاتی ست

بطوریکه حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه حقیقت احمدی را قرار داده اند پس محل تامل است و
در فهم ناقص این نافهم نمی آید خلاف مکشوف صاحب الطریقه و تابعان آنحضرت ست روزی
این کمترین بر شخصی از اصحاب خود در اینمقام توجه میکردم بی اختیار کیفیتی روی داد که از زبان من
آیه کریمه رب ارنی انظر الیک برآمد اگرچه از اینمقام عالیه ظهور همچنین الفاظ کم میشود لیکن این از
خصوصیات اینمقام ست عجب آنست که در اینجا باوجود ظهور محبت ذاتی شان استغنا و بی نیازی
ظهور میفرماید و این از اجتماع ضدین ست و همین سر معلوم میشود و آنچه در بعضی مواضع از حضرت
کلیم علی نبینا و علیهم الصلوة والسلام صدور بعضی کلمات که در ظاهر گستاخانه مفهوم میشود
واقع شد و العلم عند الله سبحانه درود اللهم صل علی سیدنا محمد و علی آله و اصحابه و علی جمیع الانبیاء
والمرسلین خصوصا علی کلیمک موسی نیز ترقی می بخشد بعد ازین حضرت پیر دستگیر در
حقیقت الحقائق که عبارت از حقیقت محمدیست علی صاحبها الصلوة والسلام بر غلام خود
توجه فرمودند و در اینجا مراقبه ذاتیکه محب خود و محبوب خود ست منشا حقیقت محمدیست ارشاد کردند در اینجا
به عنایت حضرت پیر دستگیر محبتیت ممتزجه با محبوبیت ظهور فرمود (دائره محبوبیة ذاتیه ممتزجه) و بیان
اجتماع این دو نشاء در این دائره کیفیتی دارد که از تحریر راست نمی آید و در اینمرتبه مقدسه فنا و بقا و دوئی و
اتحاد خاص بآن سرور دین و دنیا میسر آمد و بطفیل سید عالم صلی الله علیه وسلم بمرتبه رسانیدند و
اسراری بیان آوردند که اظهار آن موجب ایقاظ فتنه است یعنی رفع توسط اگر اکابر اولیا بآن
قائل اند اینجا ظاهر میشود و مشهود میگردد که این کس را بآنحضرت صلی الله علیه وسلم معامله شده است
که هم آغوش یکدیگر اند و هم بستر یک نگار با اینهمه محبتی خاص بامحبوب خدا صلی الله علیه وسلم پیدا میشود
که سر سخن حضرت امام الطریقه مجدد رضی الله تعالی عنه هویدا میگردد آنجا که فرموده اند خدا مرا
جلشانه برای آن دوست میدارم که رب محمدست صلی الله علیه وسلم و در اینمقام در جمیع امور جزئی و کلی دینی و
دنیاوی مشابهتی و مناسبتی با حبیب خدا صلی الله علیه وسلم خوش می آید و همین جهت ست آنچه حضرت
ایشان رضی الله عنه رغبت کلی در عمل بر حدیث از دواج و تعویق و ترغیب این امر میفرمایند الله تعالی

ایشان را بطور دیگر بمقام قوتی و رسوخی کراست فرموده است که بوسطه اتباع آنحضرت صلی الله علیه وسلم
مجلس شریف ایشان تشبیه بمجلس صحابه بپیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم گردیده است آنچه بعضی از صحابه کرام رضی الله عنهم
فرموده اند که وقتیکه در محفل مقدس نبوی حاضر میشوم معامله میگذرد که گویا آنرا عین وصف حال آن مقام ست
راقم گوید عفی عنه که این بنده را همین معامله در حضور پر نور حضرت پیر دستگیر خود بارها گذشته است فهم من فهم
بعد ازین حضرت پیر دستگیر بنده را در حقیقت احمدی علی صاحبها الصلوة والسلام توجه فرمودند

دائره محمدیه کامله ظلیه حضرت

و در اینجا مراقبه ذاتیکه محبوب خود ست منشا حقیقت احمدی ست

ارشاد کردند در اینمقام علو نسبت شاهنشاهان نوازظهور میفرماید و در اینجا بعضی اسرار بیان آوردند
روزی در حلقه پیر دستگیر حاضر بودم و متوجه اینمقام عالی گردیدم معامله گذشت که خود را عریان محض
ملقی بین یدی انجمن یافتم زیاده ازین چه انمایم از مدتی بخاطر فاتر این مسکین میآمد که حضرت مجدد
رضی الله تعالی عنه در جائی تحقیق فرموده اند حقیقت کعبه معظمه بعینه حقیقت احمدی ست معنی
این سخن را نفهم قاصر بودم آنچه حقیقت کعبه حقائق الهیه ست و حقیقت احمدی حقائق انبیا است
پس چه طور یک حقیقت باشد روزی در حقیقت احمدی متوجه بودم ناگهان دیدم که ظهور حقیقت کعبه
معظمه واقع شد و ندا میدادند که عظمت و کبریائی همه خاصه محبوبیت و محبوبیت هر دو از شیونات
آنحضرت ست پس سخن حبیب الطرفین جائی دیگر نیست و حضرت پیر دستگیر خود را در اینمقام
عالی بشان خاص یافتم و در اینمقام محبوبیت ذاتی منکشف میشود چنانچه در خلت محبوبیت صفاتی
بود و معنی محبوبیت ذاتی نیست که محبوب را قطع نظر از صفات جمیله او که عبارت از شکل خط و خال
وغیره ست دوست میدارند فقط ذات او چیزی میباشد که موجب عشق میگردد شاعر میگوید
بیت شاید آن نیست که موئی بسیاری دارد ✦ بنده طلعت آن باش که آنی دارد ✦ در اینجا رو

اللهم صل علی سیدنا محمد وعلی آله واصحابه افضل صلواتک وسلم وبارک وسلم کذا کرتی می بخشد

دائره حب صرفه ذاتیه

بعد ازین بنده را پیر دستگیر بحب صرفه ذاتیه توجه فرمودند **در اینجا مراقبه حب**
صرفه ذاتیه ارشاد کردند در اینجا کمال علو بیرنگی نسبت باطن ظاهر میشود این مرتبه بحضرت

اطلاق و لاتعین اقرب ست و اینهم از مقامات مخصوصه پیغمبر ماست صلی الله علیه وسلم حقائق انبیاء دیگر
در نیمقام نزد فقیر ثابت نمیشود چه نزد صاحب طریقه امام ربانی اول تعینی که حضرت لاتعینی را
لاحق گردیده تعین حب ست و همان تعین اول را حقیقت محمدی قرار داده اند بعد ازین مرتبه لاتعین و
حضرت اطلاق ست (دائره لاتعین) درینجا حضرت پیر دستگیر نیز غلام خود را بتوجه
خود سرفراز فرموده اند اینهم از مقامات خاصه حضرت رسالت پناهی ست صلی الله علیه وسلم
درینجا هم سیر قدمی نمیشود اما سیر نظری البته میشود لیکن نظر تا کجا کار خواهد کرد در خوش گفت
بیت دامان نگه تنگ گل حسن تو بسیار ✦ گل چین بهار تو ز دامان گله دارد ✦ این ست بیان سلوکی که حضرت
پیر دستگیر این بنده شرمنده را در ایمقامات بتوجه شریف ممتاز فرموده اند اگر تمام عمر مصروف شکر این
احسان شوم و خود را با خاک برابر ساخته از خود نامی نشانی نگذارم هنوز از هزار یکی را ادا نکرده باشم
سگ گر بر تن من زبان شود هر موی ✦ یک شکری ز هزار نتوانم کرد ✦ فصل در بیان بعضی
مقامات که از راه سلوک علیحده افتاده اند و بعضی ازان این بنده را حضرت
پیر دستگیر بتوجه خود ممتاز فرموده اند اظهار الاشکر بیان مینماید بدانکه دائره سیف قاطع
محاذی دائره ولایت کبری واقع شده است (دائره سیف قاطع) اگرچه این بنده را در ان دائره
توجه نشده است لیکن بنده از حضور پر نور استفسار احوال این دائره کرده بود و عرض بیان داشته
این هم مرا این دائره را نموده ارشاد فرمودند که سیف قاطع نام این دائره برای آنست که در وقتیکه
سالک درین دائره قدم می نهد مانند شمشیر برنده همتی سالک را نیست و نابود میسازد از سالک نامی و
نشانی نگذارد لهذا این دائره را سیف قاطع نام نهاده اند و این دائره قیومیت از دائره کمالات اولوالعزم
نامی شده است (دائره قیومیت) اگرچه در راه سلوک واقع ست لیکن معمول حضرت پیر دستگیر
برای توجه درین دائره نبود سر رشته آن تا ندیده بود دائره قیومیت منصب انبیاء اولوالعزم ست
باین منصب عظیم الشان درین امت مرحومه الله تعالی حضرت مجدد الف ثانی را و حضرت
ایشان بعضی فرزندان خلفای ایشان رضی الله تعالی عنهم سرفراز فرموده چنانچه

درینوقت حضرت پیر دستگیر قیوم زمان و قطب دوران هستند هرکسی را که مشیت ایزدی تعلق میگیرد
باین منصب سرافراز میفرمایند حاجت توجه نیست روزی بنده فاتحه پیران خوانده متوجه این دایره
بودم احوالی اسراری بمیان آوردند که تعبیر آن بزبان راست نمی آید و بفیضی خاص درین دایره مشرف
گردیدم این معنی را بحضور پرنور ایشان عرض نموده بودم فرمودند درین دایره متوجه شده باشی
ازین سخن امیدوارم که الله تعالی بتصدق فیوض حضرت پیر دستگیر سرفراز فرماید بیت
فیض روح القدس ار باز مدد فرماید + دیگران هم بکنند آنچه مسیحا میکرد + الحمد لله که بعد مدتی
در سال یکهزار و دو صد سی سوم نصف ماه جمادی الاول حضرت ایشان بنده را بشارت قیومیت
عطا فرمودند و ارشاد کردند که مرا الهام شد لهذا بتو ارشاد کردم و در مرض اخیر بنده را از بلند لکهنؤ
طلبیدند فرمان لاشان بجهت طلب بنده فرستادند ازان مکتوبات عالی مسرفراز نامهای متعالی نیز
بشارت این منصب عالی بنده عنایت فرمودند از انجمله دو مکتوب را تبرکا ایراد مینماید مکتوب اول

بسم الله الرحمن الرحیم بخدمت شریف صاحبزاده عالی نسب لاحسب حضرت شاه ابو سعید صاحب
سلمکم ربکم السلام علیکم و رحمة الله و بنیولا این فقیر را مرض خارش ضعف و شدت تنفس مستولی
گردیده که طاقت نشست و برخاست خیلی دشوار علاوه اینکه درد و کمزوری چندی طاری شده
که نماز بر اقعار خواندن هم محال حضرت شاه فیع الدین صاحب میفرمودند که حضرت شاه ابو سعید صاحب
بالضرور پرسیدن خواهند باشند پس درینوقت مقدمات امراض بحدی رسیده که طاقت نشستن نماند
فتور کلی در سته ضروری آمده درینوقت آمدن متعسر بسیار مناسب جلد تر خود را برسانید و قبل ازین خطوط متواتر
و طلب شما مع برکات تبرکات جدیده روانه کرده شده تعجب بست که قصد آمدن انجا نکرده اید این فقیر را
بحسب ظاهر صحت محال افسوس که شما اینقدر تاخیر مینمایید سنیوان درین معامله تاخیر میکنند +
من میدانم که منصب آخر مقامات این خاندان عالیشان بشما متعلق و وابسته شده و پیشتر ازین بیماری سابق
دیده بودم که شما بر چهارپائی نشسته اید و قیومیت بشما عطا کردند سوای شما قابل این تو تهاتت غیر مرتبه عجیبه
نیست بمجرد رسیدن این خط خود را جریده روانه منصوب نمایند و برخوردار احمد سعید را بجای خود بگذارید

وبدعا حسن خاتمه ودرود وستغفار وختم کلمه طیبه وقرآن مجید ختم پیران کبار ولقای جان افزا اوتباع
حبیب حبیب الله محمد مصطفی صلعم دوفرما باشید والسلام انتهی مکتوب شریف **مکتوب ثانی** بسم الله الرحمن الرحیم
بخدمت صاحبزاده عالی نسب ولایت حسب حضرت شاه ابوسعید صاحب واحمد سعید صاحب
جعلهما الله للمتقین اماما بعد از سلام مسنون دعای عافیت مشحون واضح مینماید که مکرر رقیمه های فقیر برای
طلب شما فرستاده شد معلوم نیست که بخدمت میرسند یا در راه تلف میشوند احوال مزاج فقیر بسیار سقیم
طاقت نشستن نمانده بهجوم امراض وبلاء الرحیل درداوند فقیر را بجز دیدن شما هیچ آرزوئی نیست
بلکه از غیب القا می شود که ابوسعید را باید طلبید روح مبارک حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه
براین باعث شده دیده ام که شما را بران راست خود نشانده ام ونصیحتی که آثار آن عنقریب عاید
بشما میشود مفوض نموده خانقاه شما را مبارک باد جلد تر بیایند وتوکلا علی الله اینجا آمده بنشینید
اگر الله تعالی مرا بیامرزید بصدقه پیران کبار رضی الله تعالی عنهم از توجه وهمت قاصر نیستم هرچه فتوح
از غیب برسد صرف بایحتاج خود وابسته های خود نمایند وانچه باقی مانده بر فقرا تقسیم کنند همه اهل خانقاه
واکثر مردمان شهر شما را میخواهند مثل احمد یار وابراهیم بیگ میر خورد ومولوی عظیم ومولوی شیر محمد بلکه
جمیع مردمان شهر بارها میگویند که میان ابوسعید لائق اند که در اینجا نشینند وحضرت شاه عبدالعزیز
صاحب واکثر اعزه شهر بر اخلاق حسنه ومسکنت وشکست وحفظ ومشغولی وبرد باری شما نظر کرده مجوز
طلبیدن شما بلا شرکت غیر میشوند بهر صورت عازم اینجا شوند در چوپایه یا در گاڑی بیایند اجره
کهاران اینجا داده خواهد شد اجتماع اهل خانقاه براین شد ایشان را یعنی شما را باید طلبید ومرا نیز الهام کردند
قابلیت این کار فقط وشناست بعد استخاره ها بیایند وحاجت دیگری نیست اینجا باشید وراج طریقه
شریفه فرمایند وتدبر معاش را حواله بخدا کنید حسبنا الله ونعم الوکیل وعده الهی کافی ست بگذارو بیاسا
وقت ما آخر رسید چند انفاس باقی مانده را بیایند وفیضها ببرند شاید این آرزو بوقوع آید بست
مرگ آرزو کنم چو شوی مهربان من یعنی به بخت خویش مرا اعتماد نیست جنازه حضیر تمن در وقت انتقال
حضرت مجدد رضی الله تعالی عنه حاضر بودند رضی الله تعالی عنهم ومردمان میگویند که ازین

ہر دو شخص یکی را متعین کنید تا بعد شما نزاع واقع نشود اگرچہ در کاغذ وصیت نامہ مہر فقیر گواہی
ہر سہ میان حساب و دیگر اعزہ نام شما را اولی و الیق نوشتہ ام بالفعل شما را تن حج واجب و بر خوردار
احمد سعید را آنجا گذاشتہ بمجرد رسیدن قیمہ ہمہ را جواب داده نزد ما بیائید قبر ما در صحن ہمین مکان
خواہد شد و تبرکات بر بالین بر گیند ضیق و مردمان وابستہ شما ہر وقتیکہ خواہند آمد و ہر دو جا
باشند و شما اینجا بمزار ما باشید و خرجات خانقاہ ہمہ بر طور شما است بہر طور کہ مناسب دانید
بردباری و تحمل بسر برید و دعای حسن خاتمہ و لقای جان افزا و اتباع حبیب خدا احمد مصطفی فرمایند زیادہ
والسلام انتہی کلام شریف

دائرہ حقیقت صوم

دائرہ حقیقت صوم محاذی حقیقت قرآنی واقع شدہ است در رمضان در سال یکہزار و دو صد و بست و ہفت حضرت پیر دستگیر بندہ را
در ین حقیقت عالی توجہ فرمودند و آثار و انوار این حقیقت عالی بر ین ذرہ بمقدار وردہ فرمودند
وعدہ متین خاص و صمدیت باختصاص ظہور نموده از ین حقیقت حظی وافر فراگرفت فالحمد للہ علی ذالک
بدانند کہ از سالہا آرزوی آن داشتم کہ حضرت پیر دستگیر بندہ را بضمنیت خود سرفراز فرمایند چہ
ضمنیت آنحضرت بعینہ ضمنیت حبیب خدا است صلی اللہ علیہ وسلم چہ حضرت پیر دستگیر را حضرت
ایشان شہید میرزا صاحب قبلہ رضی اللہ تعالی عنہم بضمنیت خود بشارت فرمودہ اند حضرت میرزا صاحب
قبلہ را حضرت شیخ الشیوخ شیخ محمد عابد رضی اللہ تعالی عنہ بضمنیت خود بشر ساختہ و حضرت شیخ از
پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم بضمنیت کبری امتیاز یافتہ و این معنی را بارہا بانجذبت فیضد رحمت
حضرت پیر دستگیر عرض کردہ بودم تا آنکہ در سال ہزار و دو صد و سی ہجری ماہ صفر بندہ ختم
قرآن مجید کرد حضور در نوافل را ہمین ختم میکردم ختمات رسید بعد از ختم بندہ ارشاد کردند کہ از ما
چیزے خواہشے داری بخواہ بندہ عرض کردم کہ امید دارم ضمنیت حضرت ہستم بندہ را از غایت بندہ نوازی
نزد یک خود طلبیدہ بسینہ مبارک چسپانیدہ تا دیر توجہ فرمودند احوالی بر من وارد نمودہ کہ اظہار
آن اسرار ممکن نیست و از انوار مبارک آنحضرت استغراقی بہم رسید دیدم کہ باطن من آئینہ داری
مقابل باطن مبارک آنحضرت ایشان شدہ ہر چہ در باطن آنحضرت موجود است بعینہ در باطن

بنده نمودار گردیده است بر نهجی که فرق درمیان هر دو باطن باقی نمانده الا ماشاالله سبحانه
قربان حضرت پیر دستگیر خود شوم که او تعالی چه کمالی و چه قوتی حضرت ایشان را عطا فرموده است
که سنگ گرگین را از یک توجه بمرتبه قرب می نوازند و مرغ بی بال و پر را باز شهپر می سازند

رزقنا الله تعالی من برکاته نفعنا الله سبحانه عن کماله وجعلنی الله سبحانه فی الدارین
من عبید خدمته فیرحم الله عبدا قال آمین وصلی الله تعالی علی خیر خلقه محمد وآله وصحابه اجمعین
چون در نیمقامات مسطوره بنده را توجه فرمودند نقل اجازت نامه تمام که وعده ترتیم آن نموده ام تبرکا
ایراد مینمایم و را اجازت نامه سابق بعضے عبارت زیاده فرموده بنده را عنایت کردند بسم الله الرحمن الرحیم
فقیر عبدالله معروف غلام علی عفی عنه گذارش مینماید که فضائل و کمالات مرتبت صاحبزاده
والانسب حضرت حافظ محمد ابوسعید را اسعده الله فی الدارین اشتیاق کسب نسبت باطنی آبا
کرام خود رحمة الله علیهم پیدا شد رجوع به فقیر آورند بر عایت حقوق بزرگان ایشان
با این همه عدم لیاقت خود از اجابت مسئول چاره ندیدم و توجهات بر لطائف ایشان کرده شد
بعنایت الهی بواسطه پیران کبار رحمة الله علیهم در چندی لطائف ایشان را جذبات الهیه دریابد
زیرا که معمول منست که توجهات بر لطائف خمسه معا میکنم و توجه حضور با کیفیات و بعضے
اسرار ایشان را دست داد و آن توجه استهلاکی یافت و رنگی از فنا در باطن ایشان طاری شد ظهور
پرتوی از توحید حالی افعال عباد را از نظر ایشان مستور گردانید منسوب بحضرت حق سبحانه
یافتند پس توجه بر لطیفه نفس کرده شد به عروج و نزول و آنجا مستهلک آن حالات گشتند و
انتساب صفات خود بحضرت حق سبحانه یافتند و انا را شکستگی رسید که اطلاق لفظ انا
بر خود متعذر دانستند و نوری از وحدت شهود بر باطن ایشان تافت ممکنات را مرایای وجود
و توابع وجود حضرت حق سبحانه شناختند بعد ازان توجه القای انوار نسبت بر عناصر ایشان
کرده میشود و جذبی و توجهی عناصر را دریافته فالحمد لله علی ذلک آنچه در اینجا نوشته ام باظهار
و اقرار ایشان نوشته شد آنهمه حالات و واردات ایشان من هم دریافته ام و اصحاب من هم شهادت

آن همه بعنایت الٰہی سبحانہ دربارۂ ایشان باشد فالحمد للہ علی ذالک و از کرم کریم کارساز سبحانہ بواسطہ
مشائخ کرام رحمۃ اللہ علیہم امید دارم کہ بشرط التزام صحبت ترقیات کثیرہ فرمایند و ماذالک علی اللہ
بعزیز پس درینصورت ایشانرا اجازت تلقین طریقہ نقشبندیہ احمدیہ داده شد کہ تعلیم اذکار و مراقبات
و القای سکینہ در قلوب سالکان نمایند بعنایت الٰہی فاتحہ بر ارواح طیبہ قادریہ و چشتیہ رحمۃ اللہ علیہم
بجہت حصول توسل ایشان بآن کبرای عظام و افاضہ فیوض آن اکابر بر باطن ایشان نیز خوانده شد
نادرین طریقہ علیہ ہر کہ از ایشان توسل خواہد بیعت از و گیرند و شجرہ این حضرات باو عنایت
نمایند و تلقین و تربیت بطریقہ نقشبندیہ احمدیہ فرمایند اللہم اجعلہ للمتقین اماما پس وصیت میکنم
ایشانرا بدوام حفظ نسبت باطن پیراخت حضور و توجہ و یاد داشت در جمیع اوقات و اضاع
و در جمیع اعمال اتباع سنن حبیب رب العالمین صلی اللہ علیہ وسلم و تعمیر اوقات بنوافل و
عبادات و ادای صلوٰۃ بکمال تعدیل ارکان و اذکار و تلاوت و درود و استغفار و تفویض امور
بحضرت کارساز سبحانہ اللہم کن لہ کفیلا فی الامور کلہا بحرمتک یا ارحم الراحمین الحمد للہ کہ بعد ازین
در مدتی بالتزام صحبت کار سلوک بآخر مقامات برسانیدند و باجمیع درجات طریقہ احمدیہ نسبت
پیدا کردند اللہ تعالی در عرض و طول نسبتہای احمدیہ ایشانرا بسوخی عطا فرماید از انوار و اسرار کمال
و تکمیل این طریقہ بہرہ وافر عطا و کرامت فرماید طالبانرا از جمیع مقامات این طریقہ بتوجہات ایشان
از نسبت قلبی و نسبت فوقانی بہرہ در گردانند فالحمد للہ علی ذالک مقصود از سلوک طریقہ
تہذیب اخلاق و دوام توجہ بجناب الٰہی ست تا انکسار و نیاز و اخلاص بقدر وقت باشد ظاہر متبع
سنن حبیب خدا صلی اللہ علیہ وسلم و باطن معرض از ماسوای متوجہ بجناب کبریای سبحانہ گردد

مثنوی قرب نی بالا و پستی قرب حق از قید ہستی رستن ست ٭ واقعات را
از تقدیر الٰہی یا از افعال الٰہی سبحانہ دیده بتوکل و رضا و تسلیم باید پرداخت والحمد للہ اولا و آخرا
و الصلوٰۃ و السلام علی رسولہ محمد و آلہ و اصحابہ کذلک راقم گوید بعد ترقیم این رساله در حضور
حضرت پیر دستگیر بر دوم بعد مطالعہ این عبارت اقوام فرمودند آن عبارت را تبرکا امر دینمایم

بسم الله الرحمن الرحیم - الحمد لله والمنة والصلوة والسلام علی نبیه محمد وآله واصحابه
که فقیر عبد الله عرف غلام علی عفی عنه این رساله را مطالعه نموده انچه درین رساله
مذکور ست بسیار مسرور ومحظوظ گردید ودر حق صاحب این رساله دعا خیر کرده میکند
الله تعالی بواسطه پیران کبار رحمة الله علیهم ایشان را وسیله شیوع طریقه احمدیه کثر
الله سبحانه اهلها فرماید وانچه درین اوراق نوشته اند مستفیدان ایشان برساند
چنانچه ابا کرام ایشان را رحمة الله علیهم امام ومرشد ومروج این طریقه عالیه
فرموده ست ایشان را نیز سراج هدایت وشمس رشادت گرداند ودر عمر ایشان
برکت نموده معمر وصالح نماید وانچه تحریر کرده اند موافق علوم ومعارف حضرت مجدد ست
رضی الله تعالی عنهم اللهم زد فزد ذکر این بنده ناچیز در این رساله ضروری نیست
آری اظهار نعمت وشکر منعم ست وذکر واسطه آن منعم ست الحمد لله والصلوة والسلام
علی سیدنا محمد وآله وصحابه والبرکات والزاکیات تمام شد رساله هدایت الطالبین
وقد سمیت هذه الرسالة المسمی بهدایت الطالبین من تصنیف شیخنا وامامنا و
قبلتنا وسیلتنا فی الدارین الشیخ الشیوخ شمس العارفین قدوة الواصلین
المرشد الکامل الذی کان اسمه مطابقا للمسمی چنانچه اسم مبارکش بطریق
تعمیه ازین بیت هویدا میگردد معما قدت را بوی معطر چو دیدم + کلاه سعادت بخورشید عید +
فرید زمان + وحید دوران + قطب الاقطاب + غوث الشیخ والشباب
قیوم طریقه نقشبندیه احمدیه معصومیه + محیی سنن نبویه + خلیفه خدا + مروج
الشریعة المصطفی + نائب حضرت خیر البشر + المجدد ثلثة مائة وعشر مثنوی

شرح او حیف ست با اهل جهان		همچو راز عشق باشد در نهان

وافاض الله علینا من برکات فیوضه اللهم جعلنا للاسرار المندرجة فیها آمین فقط ۲۰

شجرهٔ منظومهٔ خاندان حضرات نقشبندیه مجددیه مقدسه رضوان الله علیهم اجمعین

یافتاح

خداوندا بحق رحمت عام
ترحم بر من مسکین گمنام

بآن کوسد ور دنیا و دین ست
خطابش رحمة للعالمین ست

بفرقش افسر ختم رسالت
سهی سرو به گلزار شفاعت

محمد سرور اولاد آدم
محمد از همه اعلی و اقدم

بحق حضرت صدیق اعظم
که از صدق و صفا شد مکرم

انیس و محرم اسرار یزدان
به بستان سخا سرو خرامان

بآن مرتاض و شهباز فتوت
بآن کان یقین و علم و حکمت

محب خاص و محبوب خداوند
که سلمان گشت نام آن خردمند

بحق حضرت قاسم که آمد
سران دین و دنیا را سر آمد

بحق پیشوای اهل عرفان
امام عابدان و مقتدایان

صفی و عالم و صوفی عاشق
امام جعفر مصدوق و صادق

بآن غواص بحر لامکانی
بآن دریای اسرار معانی

شه دین بایزید شیخ بسطام
که چون او کس نزد در راه حق گام

بحق بوالحسن آن شاه عالم
که خرقان شد از و پاک و معظم

بحق خواجه و پیر زمانه
که نامش بو علی شاه یگانه

بحق یوسف کان کرامت
که همدان یافت از وی صد شرافت

بحق خواجه بی مثل و ثانی
شه دین عبد خالق عجدوانی

بحق خواجۂ عارف کہ ہموار — نہ او را بود جز یاد حق کار
بآن محبوب خلاق دو عالم — بآن تاج سر اولاد آدم
ظہور فیض یزدان خواجہ محمود — کہ زد شد راہ کفر و شرک مسدود
بحق پیر پیران زمانہ — علی را میر ثانی در یگانہ
بحق خواجۂ بابا سماسے — کہ کارش بود دائم حق شناسے
بآن کو شد اسیر راستبازان — کلال سید یکتاے دوران
بحق خواجۂ بی مثل و ہمتا — امام و پیشوائے دین و دنیا
بآن کو خواجہ پیر زمان ست — از و چون ماہ روشن این جہان ست
امام و سید و شاہ ولایت — کہ زد شد محکم این کار ہدایت
بحق بہاؤ الدین نور احمدی — کہ کردی اکثر آن شہ نقشبندی
بحق آن کہ زد شد زیب دہ چند — علاؤ الدین عطار خرد مند
بآن غوث خلائق قطب آفاق — کہ زد بر چرخ شد انوار اشراق
چو یوسف در رد و عالم گشت محبوب — امام وقت مولانا ے یعقوب
بحق خواجۂ اخیار و ابرار — شہ عقبی عبید اللہ احرار
بحق عالم و صوفی و عابد — رئیس خلق مولانا ے زاہد
بحق عاشق جانباز و درویش — فقیر پاک مولانا ے درویش
بحق خواجگی واقف راز — کہ زد شد باب رحمتہای حق باز
بحق شاہ مردان محوفی اللہ — امام و شاہ خواجہ باقی باللہ
بحق مقتدا ے فخ شیخ اعظم — کہ زد گشتہ منور خلق و عالم
امام حق مجدد الف ثانی — کہ او را خاتم اسرار خوانی
صراط عشق را ہادی برحق — امام شیخ احمد نور مطلق

بحق عروة الوثقی وقیوم | امام دین مولانای معصوم
بسیف الدین آن سلطان عقبی | کزو شد کار دین یکسر معلی
بحق سید نور محمد | غریق بحر وحدت مست سرمد
بحق مظهر انوار یزدان | بچرخ برتری ماه درخشان
حبیب الله شمس الدین تابان | جنید وقت مرزا جان جانان
بحق شاه عبد الله گرامی | که از وی یافت کار دین تمامی
بشاه بوسعید کان رحمت | که بُد غواص در دریای وحدت
بحق آن امام پیشوایان | هدایت کیش شاه دین پناهان
شه عبد الغنی آن ذات اقدس | که مثل او ندیده چرخ اطلس
بپیدا کرد عرش آمد مکانش | نبوده مثل او اندر زمانش
ز انوار خدا نوریست مطلق | امام و نایب خیر الخلائق
مقام شیخ برتر از گمان ست | فزون از حد تحریر و بیان ست
هدایت کار آن شاه معلی | اگر شمس الهدی خوانیم زیبا
شه اقطاب عالم غوث اعظم | ولی کامل و شاه مکرم
ختام خواجگان نقشبندی | رفیع الدین شاه دیوبندی
ترحم بر عزیز خسته دریش | خداوندا بحق رحمت خویش
باین اسمای شاهان و عزیزان | ز انوار خودم معمور گردان
منم گم کرده راه هدایت | منم سرگشته کوی ضلالت
بجز جرم و خطا کاری ندارم | بجز عصیان نباشد هیچ کارم
تلف کردم همه عمر و نیامد | ز من کاری که شایان تو باشد
نه طاعات و نه عذر معصیت ها | دریغا بر من حیران خدایا

بکارم سر بسر آمد بتا ہی	رہان از قید عصیان یا الٰہی
رضا ہی تست مقصود دل ما	بکوی عشق تو شد منزل ما

تقریظ منجانب جناب فیض مآب مولوی ناظر حسن صاحب دیوبندی

الحمد للہ الذی جعل قلوب الاولیاء مخزنا لاسرارہ۔ وجعل وجوہہم مطلعا لانوارہ۔ والصلوۃ والسلام علی من ہو کالسراج فی اللیل البہیم وعلی آلہ الذین نشروا الدین فی البلاد نشرا شمیم۔ اما بعد سالکان طریقت وعارفان شریعت را کہ انہای ہمت خود را کہ محمل ریاضت بران بستہ اند بجدی تہلیل لسانی ونوای تسبیح جنانی بہ منزل جانان می کشند وموسی وار بہ تماشای جلوہ انی انا بطور ہستی می روند بشری ست کہ این کتاب کتابی ست کہ در ظلمات سوادش چشمہ حیوان پنہان ست واز لمعات بیاضش مہر طریقت تابان۔ اسراریکہ درین ولیت ست بہ عقل وادراک نتوان فہمید۔ وطرق مراحلش را بپای خیال نتوان برید۔ طالبی باید کہ خضروار جستجویش نماید تا بپای سعی بسر چشمہ اش در آید۔ وزن لطافتش بہ ترازوی تقریر نمی سنجد۔ وذکر صفاتش باحاطہ تحریر نمی گنجد۔ الحق این کتاب کتابی ست کہ وصفش بزبان گفتن۔ وشمہ اوصافش بخامہ سپردن ممکن نے۔ می سزد کہ این را گنجینہ اسرار گفتہ آید۔ ومی زیبد کہ نامش خزینہ انوار نہادہ آید۔ وچرا نہ زیبد کہ کلک جواہر سلک آن عارف معارف لاہوتی۔ سالک مسالک ناسوتی۔ صدر آرای محفل طریقت۔ زینت افزای محفل شریعت۔ مرکز دائرہ عرفان مخزن اسرار یزدان۔ مقرب بارگاہ صمدیت۔ معزز درگاہ احدیت۔ غواص دریای قرآن مجید۔ کشاف رموز فرقان حمید۔ حضرت مولانا شاہ ابو سعید مجددی دہلوی۔ افاض اللہ علینا من برکاتہم سواد افزای خال وخط چہرہ این کتاب ست۔ ناظران جمال این کتاب را میباید کہ در طلب طی این مقامات ماند تا بزم شاہد غیب خلل در یابد

وترک لذات نفسانی گرفته همه تن گام پیمای راه طریقت گردد۔ تا از لذات عجیبه
کیفیات غریبه که در اثنای طلب رو دهد۔ و در جانش ساری میشود حظی وافر۔
و بهره وافر بردارد۔ اللهم جعلنا کاسمها ہدایۃ للطالبین و سرور العیون الناظرین۔
و وفقنا للتشبث باذیالهم۔ واجعل حالنا کحالهم و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین
والصلوٰۃ والسلام علی خاتم المرسلین فقط

بسم الله الرحمن الرحیم

نحمده و نصلی

ختمهای حضرات سلسله رضوان الله تعالی علیهم اجمعین بنظر فوائد برادران طریقت
ذکر کرده می آیند باید دانست که هر جاده چار برادران سلسله جمع آیند مداومت این ختمها
فرموده باشند که برای حصول جمله مقاصد دینی و دنیوی و فیضان باطنی نهایت مجرب اند
باید که بعد نماز صبح اول ختم حضرت مجدد رضی الله عنه به نیت حصول جمله مقاصد و
مطالب دینی و دنیوی و فیضان باطنی شروع نمایند اول درود صد بار بعد ازان کلمه
لا حول و لا قوة الا بالله العلی العظیم یا نصد بار بعد ازان نیز درود صد بار همیشه
خوانده باشند و ثواب این ختم پر فتوح حضرت مجدد که این ختم بایشان منسوب ست
رسانیده بتوسل ایشان دعا حصول مطالب نماید بعد ازان ختم حضرات خواجگان نقشبندی
رضی الله عنهم خوانند اول دست برداشته سوره فاتحه یکبار بخواند بعد ازان سوره فاتحه بالبسم الله هفت بار
بعد ازان درود صد بار بعد ازان الم نشرح بالبسم الله هفت بار بعد ازان درود صد بار بعد ازان
الم نشرح بالبسم الله هفتاد و نه بار بعده سوره اخلاص بالبسم الله هزار و یکبار باز سوره فاتحه بالبسم الله هفت
بار بعده درود صد بار بخواند یا قاضی الحاجات صد بار یا کافی المهمات صد بار یا دافع البلیات صد بار یا رافع الدرجات
صد بار یا شافی الامراض صد بار یا مجیب الدعوات صد بار یا ارحم الراحمین صد بار بخوانند اگر کدامی مطلب یا

مشکلے پیش آید یا مسبب الاسباب صد بار یا حل المشکلات صد بار بعد یا مجیب الدعوات تا برآمدن
مطلب و حل مشکل زیادہ نماید بعد ازان فاتحہ خواندہ ثواب این ختم بارواح حضرات بزرگواران
کہ این ختم بایشان منسوب باید گذرانید زیرا کہ در تعین اسامی این اکابر اختلاف ست بعد ازان
از جناب خدای عزوجل حصول مطالب دینی و دنیوی بتوسل این بزرگواران باید خواست و
بوقت شام بعد نماز مغرب اول ختم حضرت قطب الاقطاب محبوب سبحانی حضرت شیخ عبد القادر
جیلانی رضی اللہ عنہ شروع نماید اول صد بار درود خواندہ پانصد بار حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ
خواند بعدہ صد بار درود خواندہ ثواب این بروح پرفتوح حضرت غوث الاقطاب
گزراند و بعد ازان ختم حضرت خواجہ محمد معصوم رضی اللہ عنہ بخواند طریقش انکہ اول
صد بار درود شریف بخواند بعدہ لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنِّي كُنْتُ مِنَ الظّٰلِمِينَ
پانصد بار بخواند و صد بار درود خواندہ ثواب این بروح حضرت خواجہ محمد معصوم رسانیدہ
دعا بتوسل حضرات پیران عظام نمایند و امیدوار فیضان باشند بعد ازان ختم سید الطریقت
خواجہ بہاء الدین نقشبند رحمۃ اللہ علیہ باین طریق کہ اول صد بار درود خواندہ بعدہ
یا خفی اللطف ادرکنی بلطفك الخفی پانصد مرتبہ بخواند و درود و صد بار خواند و ثواب این بروح
حضرت سید الطریقت رسانیدہ این چند اسماء از اسماء حسنیٰ بجہت حصول ترقیات و مزید
درجات دینی و دنیوی نگاشتہ می آید باید کہ بمقاصد یکہ بین اسماء مناسبت داشتہ باشند
مداومت باید نمود ہر روز اول آخر یازدہ یازدہ بار درود خواندہ درمیان آن صد بار یا فتاح و
صد بار یا وہاب و صد بار یا رزاق و صد بار یا معز و صد بار یا رافع و صد بار یا سلام بشب
یا بروز ہر گاہ میسر شود و اما در وقت خدر و فتور کہ بیفتد سورۂ الم تر کیف کہ حصار کل بلا است بہ
رفع شر یازدہ و یا یکصد و یکبار درود اول و آخر پنج بار ہر روز بعد نماز فجر بخواند فقط

تمت بالخیر

مختصر فہرست کتب تصوف حسب مناسبت کتاب ہذا

عوارف المعارف مصری عربی

مصباح الہدایت ترجمہ عوارف

مجموعہ صد پند لقمان حکیم

مکتوبات حضرت شیخ شرف الدین یحییٰ منیری

مکتوبات جوابی حضرت شیخ شرف الدین

مکتوبات حضرت شیخ عبدالحق محدث دہلوی مطبوعہ مجتبائی دہلی

مکتوبات حضرت مجدد الف ثانی

مکتوبات طیبی حضرت شاہ کلیم اللہ جہان آبادی نور اللہ مرقدہ

انوار الرحمن ملفوظات مولانا عبدالرحمن

کلمات طیبات مکتوبات حضرت پیران پیر شاہ عبدالقادر جیلانی

دہلوی حضرت میرزا مظہر جان جاناں شہید و حضرت قاضی ثناء اللہ صاحب پانی پتی

و حضرت شاہ ولی اللہ محدث شاہ غلام علیہ نقشبندی سر ارہم

مقامات امام ربانی - دہلی

مقالات صوفیہ

تحفۃ الاخیار فی اسرار الابرار از شیخ عبدالحق محدث دہلوی مجتبائی

ارشاد الطالبین از قاضی ثناء اللہ پانی پتی رحمۃ اللہ علیہ - مطبوعہ مجتبائی دہلی

سیر الاولیا فارسی مصنفہ حضرت امیر خسرو صاحب خلیفہ حضرت نظام الدین اولیا رح

انیس الارواح

اسرار الاولیا ملفوظات بابا فرید گنج شکر - کشوری

دلیل العارفین

اسرار العارفین ترجمہ اردو

دلیل العارفین دہلی

مونس الذاکرین

سرور القلوب فی ذکر المحبوب

سیر الاقطاب فی ذکر اولیاء اللہ

شجرہ سعادت ترجمہ لب لباب مثنوی مولانا روم

خزینۃ الاصفیا اردو جلد

وقائع شاہ سعید الدین چشتی

مطلع الانوار مع حواشی جدیدہ از حضرت امیر خسرو بجواب مخزن اسرار

مخزن اسرار از حضرت نظام الدین گنجوی رح

تحفۃ الاحرار جامی

نوادر جامی

سبحۃ الابرار

نفحات الانس

کیمیائے سعادت از حضرت امام غزالی رح

مذاق العارفین ترجمہ اردو

احیاء العلوم الدین امام غزالی رح

اکسیر ہدایت ترجمہ اردو کیمیائے سعادت

اخلاق جلالی فارسی محشی

جامع الاخلاق ترجمہ

اخلاق جلالی

اخلاق ناصری

اخلاق محسنی از ملا حسین واعظ

منطق الطیر از حضرت شاہ فرید الدین عطار شہید رحمۃ اللہ

می باید شنید مجتبائی

می باید دید

نکات حسانی

گنجینہ عرفان

انوار التہذیب

فتوح الغیب با شرح فارسی

مخزن الاسرار ترجمہ اردو

مثنوی مولانا روم

مثنوی مولانا روم محشی چھ جلد

شرح مثنوی مولانا روم

از بحر العلوم در سہ جلد

حدیقہ حکیم سنائی تجشیہ جدید

رسالہ حق نما از شاہزادہ دارا شکوہ فارسی

ہدایۃ الطالبین فارسی مع خمسہ خواجگان شجرہ نقشبندیہ مجتبائی

حکایات الصالحین مجتبائی

رموز العارفین مع چند حکایات صالحین و مناجات بجناب رب العالمین مجتبائی

احیاء العلوم عزلی

پیر اہن یوسفی ترجمہ مثنوی مولانا روم بزبان اردو

کنز الاسرار ترجمہ مثنوی بوعلی شاہ قلندر

چشمہ فیض اردو ترجمہ

پند نامہ عطار

منہاج العابدین فارسی

ملفوظات حاجی وارث علیشاہ

مطالب رشیدی فارسی

شموس المعانی ملفوظات یحییٰ منیری در دو جلد

مثنوی مولانا روم محشی چھ جلد

شرح مثنوی مولانا روم

از بحر العلوم در سہ جلد

حدیقہ حکیم سنائی تجشیہ جدید

رسالہ حق نما از شاہزادہ دارا شکوہ فارسی

مرقعہ شریف در اعمال و اوراد و تعاویذ و غیرہ از حضرت موصوف

سرور المحزون فی سیر الامین المامون

ترجمہ نور العیون از شاہ ولی اللہ

ضیاء القلوب از حاجی امداد اللہ صاحب مہاجر مع اذکار و اشغال

مین یہ کتاب لاجواب ہی مجتبائی

صراط مستقیم از مولوی اسمٰعیل صاحب شہید رح در اذکار و اشغال و غیرہ

افضل الفوائد ملفوظات حضرت نظام الدین اولیا مولفہ حضرت امیر خسرو رح

تذکرۃ الاولیا الشیخ المشائخ فرید الدین عطار

شفاء العلیل ترجمہ قول الجمیل مع رسالہ ہدایت السبیل از شاہ ولی اللہ رح

سراج السالکین ترجمہ اردو منہاج العابدین مطبوعہ مجتبائی

کمالات عزیزی مع مجربات عزیزی مجتبائی۔

کشکول شریف فارسی از حضرت شاہ کلیم اللہ جہان آبادی مطبوعہ مطبع مجتبائی۔

ان کتابوں کے علاوہ بھی ہر قسم کی کتابیں کتبخانہ تجارت مطبع مجتبائی دہلی سے مل سکتی ہیں

مَا شَاءَ اللّٰهُ لَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ

از تصانیف حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی و پیر حقانی رسالہ ہدایت و ارشاد یعنی

مبدء و معاد

حسب فرمایش واقف حدیث و قرآن کاشف اسرار عرفان مولانا سید نور الحسن خان دام افاضہ

در مطبع نظامی واقع کانپور مطبوعہ گردید

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله فی المبدأ و المعاد و صلی علی حبیبه محمد و آله الامجاد **اما بعد** فهذه رسالة شریفة منیفة لاشارات لطیفة رائقة و اسرار دقیقة فائقة للامام الهمام حجة الله علی الانام قدوة الاقطاب و الاوتاد و قبلة الابدال و الافراد کاشف اسرار السبع المثانی المجدد للالف الثانی ابن ولیسی الرحمانی العارف الربانی شیخ الاسلام و المسلمین شیخنا و امامنا **الشیخ احمد** الفاروقی نسبا و الحنفی مذهبا و النقشبندی مشربا لازال شموس هدایته علی افق العلی ساطعة و الناس فی ریاض افاضته رائعة و الله المستعان و علیه التکلان **منها** درویشی راهوس این راه پیدا شد عنایت خداوندی جل سلطانه او را به یکی از خلفای خانوادۂ حضرت خواجه قدس الله تعالی اسرارهم رسانید و از ان جا طریقۂ این بزرگواران را اخذ کرده ملازم صحبت آن عزیز گشته ببرکت توجه آن بزرگ جذبه خواجه که از جهت استهلاک در صفة قیومیت میخیزد او را حاصل گشت و از طریق اندراج النهایة فی البدایة نیز بشربی میسر شد بعد از تحقق این جذبه کار بسلوک قرار یافت و این راه را تربیت روحانیۂ اسد الله الغالب کرم الله تعالی و تقدس وجهه المقدس تا بنهایت رسانید یعنی باسمی که رب اوست و از ان اسم بقالبیت اولی که مظهر حقیقت محمدیه است علی صاحبها الصلوة و السلام و التحیة بعد روحانیت حضرت خواجه نقشبند

قدس الله تعالی سره عروج نمود و ازان جا بدستگیری روحانیت حضرت فاروق رضی الله تعالی عنه فوق آن قابلیت استعلا میسر شد و ازانجا تا مقامی که فوق آن قابلیت ست و آن قابلیت کالتفصیل ست مر آن مقام را و آن مقام اجمال اوست و آن مقام مقام اقطاب محمدیه است بتربیت روحانیت حضرت رسالت خاتمیت علی صاحبها الصلوة و السلام و التحیة ترقی واقع شد و در وقت وصول باین مقام نحوی امداد از روحانیت حضرت خواجه علاء الدین عطار که خلیفهٔ حضرت خواجه نقشبند ست قدس الله تعالی اسرارهما و قطب ارشاد بوده بآن درویش رسید نهایت عروج اقطاب تا این مقام ست و دائرهٔ ظلیت تا همین مقام منتهی میشود بعد ازان یا اصل خالص ست یا ممتزج بظل طائفهٔ افراد بوصول این دولت ممتاز ند بعضی از اقطاب را بواسطهٔ مصاحبت افراد تا مقام ممتزج عروجی واقع می شود ناظر اصل ممتزج بظل میگردند اما وصول باصل خالص یا نظر اصل بآن علی تفاوت درجاتهم خاصهٔ افراد ست ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء و الله ذو الفضل العظیم و آن درویش اخلعت قطبیت ارشاد بعد از وصول بآن مقام که مقام اقطابست ازان سرور دین و دنیا علیه الصلوة و السلام المبارکات و التحیات النامیات عنایت شد و باین منصب سرافراز ساختند بعد ازان باز عنایت خداوندی جل شانه و عم احسانه شامل حال او گشت و ازان جا متوجه فوق ساخت یک دفعه تا باصل ممتزج برد و فنا در انجا میسر شد چنانکه در مقامات سابقه و از انجا بمقامات اصل ترقی ارزانی فرموده باصل الاصل رسانید درین عروج اخیر عروج در مقامات اصل ست مدد از روحانیت حضرت غوث اعظم محی الدین شیخ عبد القادر بود قدس الله تعالی سره الاقدس و بقوت تصرف ازان مقامات گذرانیده باصل الاصل و اصل گردانیدند و ازانجا بعالم باز گردانیدند چنانکه از هر مقامی بازمی گردانیدند و آن درویش را مایهٔ نسبت فردیه که عروج اخیر مخصوص بآنست از پدر بزرگوار خود حاصل شده بود و پدر بزرگوار او را از عزیزی که جذبهٔ قوی داشتند و بخوارق مشهور بودند بدست

آمده لیکن آن درویش بواسطهٔ ضعف بصیرت خویش و قلت ظهور آن نسبت را پیش از قطع منازل
سلوک در خود نمی یافت و اصلا آن را معلوم خود نداشت و نیز آن درویش را توفیق عبادات
نافله خصوصا ادای صلوة نافله مدوی از پدر وی ست و پدر بزرگوار او را این سعادت
از شیخ خود که در سلسلهٔ چشتیه بوده اند حاصل شده بود ایضا آن درویش را علوم
لدنی از روحانیت حضرت خضر بود علی نبینا و علیه الصلوة و السلام و التحیة لیکن تا زمانی که
از مقام اقطاب نگذشته بود اما بعد از عبور از آن مقام و حصول ترقیات در مقامات
عالیه اکثر علوم از حقیقت خود ست و در خود بخود از خود می یابد غیری را مجال نمانده است
تا درمیان در آید و ایضا آن درویش را در وقت نزول که عبارت از سیر عن الله بالله است
بمقامات مشائخ سلاسل دیگر هم عبوری واقع شده و از هر مقام نصیبی فراگرفت و مشائخ
آن مقام ممد و معاون کار او شدند و از خلاصهای نسبتهای خویش نصیبی ارزانی داشتند
اول بمقام اکابر چشتیه قدس الله تعالی اسرارهم عبوری واقع شد و ازان مقام حظی
وافر نصیب وگشت و ازان مشائخ عظام روحانیت حضرت خواجه قطب الدین بیش از
دیگران امداد فرمود و الحق ایشان دران مقام شان عظیم دارند و در پیش آن مقام اند
بعد ازان بمقام اکابر کبرویه قدس الله تعالی اسرارهم گذری واقع شد این هر دو مقام
باعتبار عروج برابر اند لیکن این مقام در وقت نزول از فوق در جانب یمین آن شاهراه
است و مقام اول بجانب یسار آن صراط مستقیم و این شاه راه راهی ست که بعضی از
اکابر اقطاب ارشاد ازان راه بمقام فردیت میروند و بنهایت النهایه میرسند افراد
تنها را راه دیگر ست بی قطبیت ازان راه نمی توان گذشت این مقام درمیان مقام صفات
و این شاهراه واقع شده است کانه برزخ ست میان این دو مقام از هر دو جهت بهره ور ست
و مقام اول در جانب دیگر ازان شاهراه واقع شده است که بصفات مناسبت کم دارد
بعد ازان بمقام اکابر سهروردیه که از شیخ شهاب الدین این طرف اند قدس الله تعالی

اسرار هم عبور واقع شد آن مقام متجلی بنور اتباع سنت ست علی مصدرها الصلوة والسلام و
التحیة و متزین ست بنورانیت مشاهدهٔ فوق الفوق و توفیق عبادات رفیق آن مقام ست
بعضی از سالکان نارسیده که بعبادات نافله مشغول نمی و بآن آرام دارند نصیبی ازان مقام
بواسطهٔ مناسبت بآن مقام یافته اند بالاصالة عبادات نافله مناسب آن مقام ست
دیگران را از مبتدیان و منتهیان بواسطهٔ مناسبت بآن مقام ست و آن مقام بس شگرف ست
آن نورانیت که درین مقام مشهود میشود در مقامات دیگر کم ست، و مشائخ این مقام بواسطهٔ
کمال اتباع عظیم الشان و رفیع القدر اند در ابنای جنس خود امتیاز تمام دارند آنچه ایشانرا
درین مقام میسر شده ست در مقامات دیگر اگرچه باعتبار عروج فوق اند میسر نیست بعد ازان
بمقام جذبه فرود آورند و این مقام جامع مقامات جذبات بی اندازه ست ازان جا نیز
فرود آورند نهایت مراتب نزول تا مقام قلب ست که حقیقت جامعه ست و ارشاد
و تکمیل بفرود آوردن باین مقام تعلق دارد درین مقام فرود آوردن بیش ازان که درین مقام
تمکینی پیدا شود باز عروجی واقع شد این زمان اصل را نیز در رنگ ظل واگذاشت
ازین عروج که در مقامات قلب واقع شد تمکین پیوست والسلام **منتها** قطب ارشاد
که جامع کمالات فردیت نیز باشد بسیار عزیز الوجود ست و بعد از قرون بسیار روا میشد
بشمار این قسم گوهری بظهور می آید و عالم ظلمانی از نور ظهور او نورانی میگردد و نور
ارشاد و هدایت او شامل تمام عالم ست از محیط عرش تا مرکز فرش هر کسی را که رشد
و هدایت و ایمان و معرفت حاصل میشود از راه او می آید و از و مستفاد میگردد دلی بتوسط
او هیچکس باین دولت نمی رسد مثلا نور هدایت او در رنگ دریای محیط تمام عالم را
فرو گرفته ست و آن دریا گویا منجمد ست که اصلا حرکت ندارد شخصی که متوجه آن بزرگست و با و
اخلاص دارد یا آنکه آن بزرگ متوجه حال طالبی شده در وقت توجه گویا روزنی در دل طالب
گشاده میشود ازان راه بقدر توجه و اخلاص ازان دریا سیراب می گردد و همچنین شخصی که متوجه

ذکر الٰہی ست جل شانہ و بآن عزیز اصلا متوجہ نیست نہ از انکار بلکہ او را نمی شناسد ہمین قسم افادہ آن جا ہم حاصل میشود لیکن در صورت اولی بیشتر از صورت ثانیہ است اما شخصی کہ منکر آن بزرگست یا آن بزرگ از و در بارست ہر چند بذکر الٰہی تعالی و تقدس مشغول ست امّا از حقیقت رشد و ہدایت محروم ست ہمان انکار او سدّ راہ فیض او می گردد بی آن کہ آن عزیز متوجہ عدم افادہ او شود و قصد ضرر او نماید حقیقت ہدایہ از وی مفقود ست صورت رشد ست صورت بمعنی قلیل النفع ست و جماعہ کہ اخلاص و محبت بآن عزیز دارند ہر چند از توجہ مذکور و ذکر الٰہی تعالی شانہ خالی باشند نیز ایشان را بواسطہ مجرد محبت نور رشد و ہدایت میرسد و السلام علی من اتبع الہدی **منہا** دری کہ اوّل باین درویش کشادند ذوق یافت بود نہ یافت و ثانیا یافت میسر شد و ذوق یافت مفقود گشت و ثالثا یافت نیز در رنگ ذوق یافت مفقود شد فالحالۃ الثانیۃ حالۃ الکمال و الوصول الی درجۃ الولایۃ الخاصۃ المقام الثالث مقام التکمیل و الرجوع الی الخلق للدعوۃ و الحالۃ السابقۃ کمال فی جہۃ الجذبۃ فقط فاذا انضم الیہا السلوک و تم حصلت الحالۃ الثانیۃ ثم الثالثۃ و لیس للمجذوب المجرد عن السلوک من الحالۃ الثانیۃ و الثالثۃ نصیب اصلا فالکامل المکمل ہو المجذوب السالک ثم السالک المجذوب و ماسواہما فلیس بکامل و لا مکمل اصلا فلا تکن من القاصرین و الصلوۃ و السلام علی خیر البشر سیدنا محمد و آلہ الاطہر **منہا** این درویش در اواخر ماہ ربیع الآخر بخدمت عزیزی کہ از خلفای این خانوادہ بزرگ بودند مشرف گشت و طریقہ این بزرگواران را اخذ نموده در منتصف شہر رجب ہمان سال بحضور نقشبندیہ کہ دران موطن اندراج نہایہ در بدایہ ست مستعد گشت و آن عزیز فرمود کہ نسبت نقشبندیہ عبارت ازین حضور ست و بعد از دہ سال کامل و چندماہ در نصف اوّل ماہ ذی القعدہ نہایتی کہ در بدایہ ازیں چندین پردہای بدایات و اوساط جلوہ گر شدہ بود خرق و پوشش نمودہ متجلی گشت و یقین پیوست کہ در بدایہ صوری بود ازین اسم و سخنی بود ازین پیکر و اسمی بود ازین مسمی شتان ما بینہما حقیقت کار اینجا

منکشف شد و سر معامله اینجا آشکارا گشت من لم یذق لم یدر والصلوة والسلام علی سید الانام
وآله الکرام واصحابه العظام **منها** واما بنعمت ربک فحدث این درویش روزی در حلقهٔ
یاران خود نشسته بود و نظر بر خرابیهای خود داشت و این نظر غالب آمده بود بحدیکه خود را
بی مناسبت تام باین وضع میدانست درین اثنا بحکم من تواضع لله رفعه الله این دو را افتاده را
از خاک مذلت برداشتند و این ندا در سر او در دادند که غفرت لک ولمن تسل بک الی
یوم القیمة و بتکرار باین معنی نوا خت بحدیکه گنجایش ریب نماند
والحمد لله سبحانه علی ذلک حمدا کثیرا طیبا مبارکا فیه مبارکا علیه وکما یحب ربنا ویرضی والصلوة
والسلام علی رسوله سیدنا محمد وآله کما یجری بعد ازان بافشای این واقعه مامور ساختند

ع اگر پادشه بر در پیر زن ✣ بباید تو ای خواجه سبلت مکن ✣ ان ربک واسع المغفرة

منها سیر الی الله عبارت از سیر تا اسمی ست از اسمهای الهی جل شانه که مبدأ تعین لکست
وسیر فی الله عبارت از سیر در ان اسم ست الی ان ینتهی الی حضرة الذات الاحدیة المجردة
عن اعتبار الاسماء والصفات والشیون والاعتبارات واین تفسیر بر تقدیری ست آید
که مراد از اسم مبارک الله مرتبهٔ وجوب داشته شود که مستجمع اسما وصفاتست اما اگر مراد
ازین اسم مبارک ذات بحت بوده باشد پس سیر فی الله بمعنی مذکور داخل سیر الی الله
باشد وسیر فی الله صلا برین تقدیر متحقق نشود چه سیر در نقطهٔ نهایة النهایة متصور نیست و
بعد از رسیدن بآن نقطه بی توقف رجوع بعالم ست که معبر بسیر عن الله بالله است
این معرفتی ست که مخصوص بواصلان نهایة النهایة ست غیر این درویش اذا اولیای الله
هیچکس باین معرفت تکلم نکرده است الیه یجتبی الیه من یشاء والحمد لله رب العالمین والصلوة و
السلام علی سید المرسلین محمد وآله اجمعین **منها** در کمالات ولایت اقدام متفاوت اند جمعی باشند
که استعداد حصول یک درجه از درجات ولایت دارند و بعضی دیگر استعداد دو درجه دارند
وطائفه را استعداد سه درجه است و گروهی را قابلیت چهار درجه و آحادی باشند که مستعد

پنج درجہ باشند و ہم الاقلون حصول درجۂ اولی ازین درجات پنجگانہ وابستہ بتجلی افعال
است و درجۂ ثانی منوط بتجلی صفات و ثلثۂ اخیرہ مربوط بتجلیات ذاتیہ علی تفاوت درجاتہا
اکثری از یاران این درویش مناسبت بدرجۂ ثالثہ دارند از درجات مذکورہ و قلیلان
مناسبت بدرجۂ رابعہ و اقلان مناسبت بدرجۂ خامسہ کہ نہایت درجات ولایت ست
و کمالی کہ نزد این درویش معتبر ست ماورای این درجات ست بعد از زمان اصحاب
کرام رضوان اللہ تعالی علیہم اجمعین این کمال ظہور نیافتہ است فوق کمال جذبہ و سلوک
است نعم ان شاء اللہ تعالی این کمال در حضرت مہدی ظہور خواہد یافت والصلوۃ والسلام علی
خیر البریۃ منہا و سبحان نہایۃ النہایۃ را در وقت رجوع قہقری نزول باسفل غایات ست
و مصداق وصول نہایۃ النہایۃ ہمین نزول غایۃ الغایۃ ست و چون نزول باین خصوصیت
واقع میشود صاحب رجوع بکلیۃ خود متوجہ عالم اسباب میگردد نہ آنکہ بعض او متوجہ جناب
حقست سبحانہ و بعض دیگر متوجہ خلق کہ این علامت عدم وصول ست بنہایۃ النہایۃ و عدم
نزول ست بغایۃ الغایۃ غایۃ مافی الباب در وقت ادای نماز کہ معراج مومن ست لطائف
صاحب رجوع را توجہ خاص بجناب اقدس جل سلطانہ می افتد و تا ادای نماز می ایستد
بعد از فراغ نماز باز بکلیۃ متوجہ خلق میگردد ولیکن در وقت ادای فرائض و سنن لطائف
ستہ متوجہ جناب قدس می گردند در وقت ادای نوافل الطف این لطائف متوجہ اند
فقط حدیث لی مع اللہ وقت تواند بود کہ اشارت باینوقت خاص باشد کہ مخصوص بنماز ست
و قرینۂ بر تعیین این اشارت حدیث قرۃ عینی فی الصلوۃ تواند بود و علاوہ این قرینہ کشف صحیح
است و الہام صریح این معرفت از معارف مخصوصۂ این درویش ست مشائخ این
نسبت [illegible] جمع بین التوجہین دانستہ اند و الامر الی اللہ سبحانہ و السلام علی من اتبع الہدی و
التزم متابعۃ المصطفی [illegible] و علی آلہ الصلوۃ و التسلیمات اتمہا و اکملہا منہا مشائخ فرمودہ اند
کہ مشاہدۂ اہل اللہ بعد از حصول بمرتبۂ ولایت در النفس ست مشاہدۂ آفاقی کہ در سیر الی اللہ

در اثنای راه میسر شده بود معتبر نیست و آنچه برین درویش منکشف گردانیده اند آن ست
که مشاهده در نفس نیز در رنگ مشاهده در آفاق معتبر نیست آن مشاهده نه مشاهده بحقیقت حق
است سبحانه او تعالی بچون و بیگونه است در آئینه چون گنجایش ندارد چه آئینۂ آفاق چه
آئینۂ انفس او سبحانه داخل عالم نیست نه خارج نه متصل ست بعالم و نه منفصل از عالم شهود رویۃ
او تعالی نیز نه در عالم ست و نه در خارج عالم نه اتصال بعالم دارد و نه انفصال از عالم لهذا
رویۃ اخروی را بلا کیف گفته اند از حیطۂ عقل و وهم خارجست ذرو بنا این سر را بر خواص الخواص
منکشف گردانیده اند هر چند رویۃ نیست کالرویت ست این دولت عظمی ست که بعد
از زمان اصحاب رضوان الله تعالی علیهم اجمعین کم کسی باین دولت مستعد گشته است
هر چند این سخن امروز مستبعد مینماید و مقبول اکثری نمی گردد اما اظهار نعمت عظمی می نماید کرده
اند یشان قبول کنند یا نه و این نسبت باین خصوصیت فردا در حضرت مهدی ظهور خواهد یافت
انشاء الله تعالی والسلام علی من اتبع الهدی والتزم متابعة المصطفی صلوات الله تعالی وتسلیماته علیه وعلی
آله و اصحابه اجمعین **منها** چون طالبی بپیش شیخی بیاید باید که اورا اول استخاره فرماید از سه استخاره تا هفت استخاره
تکرار نماید بعد از استخارها اگر تمنای طالب بیند انشد شرع در کار او نماید اول او را طریق توبه تعلیم دهد و دو رکعت
نماز توبه گزاردن فرماید که بحصول توبه درین راه قدم زدن سود مند ست اما باید که در حصول
توبه بقدر اجمال اکتفا نماید و تفصیل آن را بمرور ایام حواله کند که هم درین اوان بسیار قاصر اند
اگر اول تکلیف تحصیل تفصیل توبه کرده شود ناچار حصول آن مدتی طلبد و شاید درین مدت فتوری
در طلب آورد و از مطلب باز ماند بلکه توبه را هم سر انجام نزد بعد ازان طریقی که مناسب
استعداد طالب ست تعلیم نماید و ذکری که ملایم قابلیت اوست تلقین فرماید و توجهی بکار
او در کار دارد و التفاتی بحال او مرعی نماید و آداب و شرائط راه را با و بیان سازد
و در متابعت کتاب و سنت و آثار سلف صالحین ترغیب فرماید وصول مطلوب را بی این
متابعت محال داند و اعلام نماید که کشوف و وقائع که سر موئی مخالفت بکتاب و سنت

راسته باشد اعتبار نکند بلکه مستغفر باشد و تصحیح عقائد بمقتضای آرای فرقه ناجیه اهل سنت و جماعت نصیحت نماید و بتعلیم احکام فقهیه ضروریه و عمل بموجب آن علم تاکید نماید که طیران درین راه بی این دو جناح اعتقادی و عملی میسر نیست و تاکید نماید که در لقمه محرم و شبهه احتیاط را نیک مرعی دارد و هر چیز یابد نخورد و از هر جا که یابد تناول ننماید تا فتوای شریعت غرا درین باب درست نکند بالجمله در جمیع امور کریمه ما اتاکم الرسول فخذوه و ما نهاکم عنه فانتهوا را نصب عین خود سازد حال طالبان از دو امر خالی نیست یا از اهل کشف و معرفت اند یا از ارباب جهل و حیرت اما بعد از طی منازل و رفع حجب هر دو طائفه واصل اند در نفس وصول مزیتی نیست یکی را بر دیگری چنانکه دو شخص بعد از طی منازل بعیده بکعبه میرسند یکی منازل راه را تماشا کرده رفت بتفصیل هر کدام از منازل را بقدر استعداد خود دانسته رسید و دیگری از منازل راه چشم دوخته رفت بتفصیل اطلاع نیافته بکعبه رسیده هر دو شخص در وصول بکعبه مساوی اند هیچکدام را زیادتی نیست درین وصول بر دیگری اگرچه در معرفت منازل راه متفاوت افتاده اند و بعد از رسیدن بمطلوب هر دو را جهل لازم ست لان المعرفة فی ذات الله تعالی جهل و عجز عن المعرفة باید دانست که قطع منازل سلوک عبارت از طی مقامات عشره است و طی مقامات عشره منوط باین تجلیات ثلثه تجلی افعال و تجلی صفات و تجلی ذات و ازین مقامات غیر از مقام رضا نهایه وابسته تجلی افعال و تجلی صفات اند و مقام رضا منوط بتجلی ذات ست تعالی و تقدس و بحبت ذاتیه که مستلزم مساوات ایلام محبوبست بانعام او نسبت بمحب پس لاجرم رضا متحقق شود کراهته بر خیزد و همچنین بلوغ این جمیع مقامات بحد کمال در وقت حصول تجلی ذاتیست که فنای اتم وابسته بآنست اما حصول نفس مقامات تسعه در تجلی افعال و تجلی صفاتست مثلا هر گاه قدرت کامله او را سبحانه بر خود و بر جمیع اشیا مشاهده نماید بی اختیار بتوبه و انابت رجوع کند و خائف و ترسان باشد و ورع شیوه خود سازد

و برکات ذات او صبر پیش گیرد و بطاقتی بگذارد و چون مولای نعم او را اندک عطا و منع از وی شناسد سبحانه ناچار در مقام شکر آید و در توکل قدم راسخ کند و چون عطوفت و مهربانی تجلی شود در مقام رجا در آید و چون عظمت و کبریائی او مشاهده نماید دنیای دنی در نظر او خوار و بی اعتبار در آید ناچار بیزاری در دنیا پیدا شود و فقر اختیار کند و زهد دیدن خود گیرد و آما باید دانست که حصول این مقامات بتفصیل و ترتیب مخصوص لبسا مجدد است و مجذوب سالک راطی این مقامات بر سبیل اجمال ست چه او را عنایت ازلی گرفتار محبتی ساخته است که تفصیل آنها نمی تواند پرداخت در ضمن آن محبت زبدهٔ این مقامات و خلاصهٔ این منازل بروجه اتم او را حاصل ست که صاحب تفصیل را میسر نشده است والسلام علی من اتبع الهدی منها طالب را باید که اهتمام در نفی آلهه باطله آفاقی و انفسی نماید و در جانب اثبات معبود بحق هر چه در حوصلهٔ فهم و وهم او در آید آنرا نیز در تحت نفی داخل سازد و اکتفا بموجودیت آن نماید اگرچه وجود را هم دران موطن گنجایش نیست ماورای وجود باید طلبید علمای اهل سنت زیبا گفته اند که وجود واجب تعالی زائد ست بر ذات او سبحانه وجود را عین ذات گفتن و ورای وجود امر دیگر اثبات نا کردن از قصور نظر ست قال الشیخ علاء الدولة فوق عالم الوجود عالم الملک الودود و این درویش را چون از عالم وجود بالا گذر ندادند تا چندگاه که مغلوب حال بود خود را از روی علم تقلیدی از اهل اسلام می شمرد بالجمله هر چه در حوصلهٔ ممکن در آید بطریق اولی ممکن نباشد فسبحان من لم یجعل للخلق الیه سبیلا الا بالعجز عن معرفته گمان نکنند که ازین فنای الله و بقا بالله ممکن واجب گردد چه آن محال ست و مستلزم قلب حقائق پس چون ممکن واجب نگردد غیر از عجز از ادراک واجب تعالی نصیب ممکن نباشد ع عنقا شکار کس نشود دام باز چین ✤ کاینجا همیشه باد بدست ست دام را ✤ بلندهمتی همین طور مطلب را میخواهد که هیچ از و بدست نیاید و هیچ نام و نشان از و پیدا نشود جمعی هستند که مطلبی

میخواهند که آن را عین خود یابند و قرب و معیت با و پیدا سازند آن ایشانند من چنینم یا رب والسّلام **منها** حضرت خواجه نقشبند قدس الله تعالی سره الاقدس فرموده اند که آئینه هر یک از مشائخ را دو جهت ست و آئینه عمر را شش جهت مانا که این کلمه قدسیه را تا این زمان هیچ یکی از خلفای این خانوادۂ بزرگ بیان نکرده است بلکه باشاره و رمزهم دران باب سخن نرانده این حقیر قلیل البضاعته را چه رسد که در شرح آن اقدام نماید و در کشف آن زبان کشاید اما چون حضرت حق سبحانه و تعالی بمحض فضل خویش سر این معما را برین حقیر بکشود و حقیقت آن کما ینبغی وانمود بخاطر رسید که این دُرِ مکنون را بنیان بیان در سلک تحریر کشد و بزبان ترجمان در حیز تقریر آرد بعد از ادای استخاره شروعی دران باب نموده آمد والمسئول من الله سبحانه العصمة والتوفیق باید دانست که مراد از آئینه قلب عارفست که برزخست بین الروح والنفس و از دو جهت جهت روح و جهت نفس مراد داشته اند پس مشائخ را در وقت وصول بمقام قلب هر دو جهت آن منکشف میگردد و علوم و معارف آن هر دو مقام که مناسب قلب ست فائض میشود بخلاف طریقی که حضرت خواجه بآن ممتاز ند و نهایت دران موطن در بدایة مندرج ست آئینۂ قلب را دران طریق شش جهت پیدا می شود بیانش آنست که بزرگان براین طریقه علیه منکشف گردانیده اند که هر چه در کلیة افراد انسانی ثابت ست از لطائف ستة در قلب تنها تحقق ست از نفس و قلب و روح و سر و خفی و اخفی که از شش جهت این شش لطیفه مراد داشته اند پس سیر سائر مشائخ بر ظاهر قلب ست و سیر این بزرگواران در باطن قلب و باین سیر بالبطن بطون آن میسر و علوم و معارف این هر شش لطیفه در مقام قلب منکشف میگردد اما علومی که مناسب مقام قلب اند این ست بیان کلمه قدسیه حضرت خواجه قدس الله تعالی سره این حقیر را درین مقام ببرکت این بزرگواران مزید بر مزید ست و تدقیق بعد تحقیق و بحکم کریمه و اما بنعمت ربک فحدث رمزی ازان مزید و اشارتی ازان تدقیق مینماید و منه سبحانه

العصمۃ والتوفیق بدانکہ قلب قلب نیز متضمن لطائف ست بر قیاس قلب لیکن در
قلب قلب بواسطہ تنگی دائرہ یا سر دیگر و لطیفہ از لطائف ستہ مذکورہ بطریق جزئیہ ظاہر
نمیشوند لطیفہ نفس و لطیفہ مخفی و کذا الحال فی القلب الذی فی المرتبۃ الثالثۃ الا انہ لا یظہر فیہ
الخفی ایضا و کذا الحال فی القلب الذی فی المرتبۃ الرابع الا انہ لا یظہر فیہ السر ایضا مع ظہور القلب
والروح فیہ و فی المرتبۃ الخامس لا یظہر الروح فیہ ایضا فما بقی الا قلب محض و بسیط صرف لا یظہر
فیہ لشیء اصلا و مما ینبغی ان یعلم ہہنا من بعض المعارف العالیۃ لیتوسل بہ الی ما ہو نہایۃ النہایۃ
و غایۃ الغایۃ فاقول بتوفیق اللہ سبحانہ عن جمیع ما ظہر فی العالم الکبیر تفصیلا فہو ظاہر فی العالم
الصغیر اجمالا و نعنی بالعالم الصغیر الانسان فاذا صقل العالم الصغیر و نور ظہر فیہ بطریق المرآتیۃ
جمیع ما فی العالم الکبیر تفصیلا لانہ بالصقالۃ والتنویر اتسع دعاؤہ فنزال حکم صغرہ و کذا الحال فی القلب
الذی بنسبتہ مع العالم الصغیر کنسبۃ العالم الصغیر مع العالم الکبیر من الاجمال والتفصیل فاذا صقل
العالم الاصغر الذی ہو عالم القلب و دست الظلمۃ الطاریۃ علیہ ظہر فیہ بطریق المرآتیۃ ایضا ما فی
العالم الصغیر تفصیلا و ہکذا الحال فی قلب القلب بالنسبۃ الی القلب من الاجمال والتفصیل و ظہور
التفصیل فیہ بعد ان کان مجملا بسبب التصفیۃ والنورانیۃ و علی ہذا القیاس القلب الذی فی
المرتبۃ الثالث والقلب الذی فی المرتبۃ الرابع فی الاجمال والتفصیل و ظہور التفصیل الذی فی
المراتب السابقۃ فیہما بسبب الصقالۃ والنورانیۃ و کذا القلب الذی فی المرتبۃ الخامس فانہ
مع بساطتہ و عدم اعتبار شیء فیہ یظہر فیہ بعد التصفیۃ الکاملۃ ما ظہر فی جمیع العوالم من العالم الکبیر والصغیر
والاصغر و ما بعدہا من العوالم کما مر فہو الضیق الاوسع و البسیط الابسط و الاقل الاکثر و ما خلق
شیء من الاشیاء بہذہ الصفۃ و ما وجد احد اشد مناسبۃ بصانعہ تعالی و تقدس من ہذہ
اللطیفۃ البدیعۃ فلا جرم یظہر فیہ من عجائب آیات صانعہ سبحانہ ما لا یظہر فی احد من خلقہ و لذا
قال تعالی فی الحدیث لا یسعنی ارضی و لا سمائی و یسعنی قلب عبدی المومن و العالم الکبیر
و ان کان اوسع المرایا للظہور الا انہ لکثرتہ و تفصیلہ لا مناسبۃ لہ مع من لا کثرۃ فیہ اصلا و لا تفصیل

فیہ راسا والحری للمناسبۃ ہو الضیق الاوسع والبسیط الابسط والاقل الاکثر کما لایخفی فاذا بلغ العارف الاتم معرفۃ والاکمل مشہودا ہذا المقام العزیز وجودہ والشریف رتبتہ یصیر ذلک العارف قلبا للعوالم کلہا والظہورات جمیعہا وہو المتحقق بالولایۃ المحمدیۃ والمشرف بالدعوات المصطفیۃ علی صاحبہا الصلوۃ والسلام والتحیۃ فالاقطاب والاوتاد والابدال داخلون تحت دائرۃ ولایتہ والافراد والآحاد وسائر فرق الاولیاء مندرجون تحت انوار ہدایتہ لما ہو النائب مناب رسول اللہ والمہدی مہدی حبیب اللہ وہذہ النسبۃ الشریفۃ العزیزۃ وجودہا مخصوصۃ باحد الطرادین لیس للمریدین من ہذا الکمال نصیب ہذا ہو النہایۃ العظمی والغایۃ القصوی لیس فوقہ کمال ولا اکرم منہ نوال لو وجد بعد الوف سنۃ مثل ہذا العارف لاغتنم ویسیری برکتہ الی مدۃ مدیدۃ وآجال متباعدۃ وہو الذی کلامہ دوا ونظرہ شفاء وحضرت المہدی سیوجد علی ہذہ النسبۃ الشریفۃ من ہذہ الامۃ الخیرۃ ذلک فضل اللہ یؤتیہ من یشاء واللہ ذو الفضل العظیم وحصول ہذہ الدولۃ القصوی منوط باتمام طریقی السلوک والجذبۃ تفصیلا مرتبۃ بعد مرتبۃ واکمال مقام الفناء الاتم والبقاء الاکمل درجۃً بعد درجۃ وہذا لاتیسیر الابکمال متابعۃ سید المرسلین وحبیب رب العالمین علیہ وعلی آلہ من الصلوات افضلہا ومن التسلیمات اکملہا الحمد للہ الذی جعلنا من متابعیہ والمسئول من اللہ سبحانہ کمال متابعتہ والثبات علیہ والاستقامۃ علی شریعتہ ویرحم اللہ عبدا قال آمینا وہذہ المعارف من الاسرار الدقیقۃ والرموز الحقیقۃ ما تکلم بہا احد من اکابر الاولیاء وما اشار الیہا واحد من اعاظم الاصفیاء استاثر اللہ سبحانہ ہذا العبد بہذہ الاسرار وافشائہا بصدقۃ حبیبہ علیہ وعلی آلہ الصلوات والتسلیمات ونعم ما قال فی الشعر الفارسی ؎ اگر پا دشہ بر در یرزن ✤ بباید تو اے خی اجبت بکن ✤ لیس بقولہ تعالی معللا بشیء ولا مسببا بسبب یفعل اللہ ما یشاء ویحکم ما یرید واللہ یختص برحمتہ من یشاء واللہ ذو الفضل العظیم وصلی اللہ تعالی علی سیدنا وآلہ وسلم وبارک وعلی جمیع الانبیاء والمرسلین وعلی الملائکۃ المقربین وعلی عبادہ الصالحین والسلام علی من اتبع الہدی والتزم

متابعۃ المصطفی علیہ الصلوٰۃ والسلام منتہا روح از عالم بیچونی ست پس لامکانیۃ او مستحق باشد ہر چند بیچونی او نسبت بمرتبۂ وجوب تعالت وتقدست عین چون ست ولامکانیۃ او نظر بلامکانی حقیقی جل سلطانہ عین مکانیۃ گویا عالم ارواح برزخ ست درمیان عالم ومرتبۂ بیچونی پس ہر دو رنگ دارد ناچار عالم چون او را بیچون میداند ونظر بمرتبۂ بیچونی عین چونست واین نسبت برزخیت او را باعتبار فطرت اصلی اوست اما بعد از تعلق باین بدن عنصری وگرفتاری باین ہیکل ظلمانی او از برزخیت برآمدہ است وبتمام بعالم چون فرود آمدہ ورنگ بیچونی از وی متواری گشتہ مثل او مثل ہاروت ومارو ست کہ بواسطۂ بعضی حکم ومصالح ارواح ملائکہ بحضیض بشریۃ فرود آمدہ اند چنانچہ گفتہ اند پس اگر عنایت خداوندی جل شانہ دستگیری نماید تا ازین سفر رجوعی واقع شود واز نزل عسر وحرج فرماید نفس ظلمانی وبدن عنصری نیز متابعت او عروجی خواہند نمود وطی منازل خواہند فرمود درین ضمن آنچہ مقصود از تعلق روح وتنزل اوست بظہور خواہد آمد واماره باطمینان خواہد پیوست وظلمانی بنورانی مبدل خواہد گشت وچون روح این سفر را تمام کند وآنچہ مقصود از نزول بود بانجام رساند بہ برزخیت اصلی خواہد رسید ونہایت در رجوع بہ بدایت خواہد یافت وچون قلب از عالم ارواحست نیز در برزخیت توطن خواہد نمود ونفس مطمئنہ کہ رنگے از عالم امر دارد چہ او برزخ ست میان قلب وبدن نیز ہمانجا اقامت خواہد نمود وبدن عنصری کہ مرکب از عناصر اربعہ است بعالم کون ومکان استقرار خواہد یافت وبطاعت وعبادت خواہد پرداخت بعد ازین اگر سرکشی ومخالفت واقع شود فی الجملہ منسوب بطبائع عنصر خواہد بود مثلاً جزو ناری کہ بالذات سرکش ومخالف طلب ست در رنگ ابلیس لعین ندامتی تاخیر منہ خواہد برآورد ونفس مطمئنہ از سرکشی باز ماندہ است چہ او از حق جل سلطانہ راضی گشتہ وحق سبحانہ از وے راضی ومرضی ونہ سرکشی از راضی ومرضی متصور نسبت اگر سرکشی از قالب ست تا تا کہ

سید البشر علیہ وعلی آلہ الصلوٰۃ والتسلیمات امتہا والملہا بتغییر بجہاد اکبر ازین سرکشی ابلیسی
فرمودہ باشند کہ منشأ آن جزو قالبی ست و آنکہ فرمودہ اند اسلم شیطانی مراد ازان
یا شیطان آفاقیست کہ قرین اوست علیہ الصلوٰۃ والسلام و مراد ازینجا شیطان انفسی ست
ہرچند صولت این شیطان نیز شکستہ است و از تمرد باز ماندہ اما بالذات لا ینفک
عن الذات سیاہی از حبشی کی رود کہ خود رنگست و یا مراد ازان شیطان انفسی ست
و اسلام آن مستلزم انتفای سرکشی بالکلیہ نیست با وجود اسلام اگر ترک عزیمت خواہد
و مرتکب رخصت گردد جائز ست و اگر صغیرہ بوجود آید کہ دران حسنہ نباشد ہم گنجایش
دارد بلکہ حسنۂ ابرار کہ نزد مقربان سیئہ است نیز ازین قبیل ست اینہمہ اقسام سرکشی ست
و این بقای سرکشی ازوی از برای اصلاح و ترقی اوست چہ بعد از حصول این امور کہ
نہایت نقص دران بحصول ترک اولی ست آن قدر ندامت و پشیمانی و توبہ و استغفار
دست میدہد کہ موجب ترقیات بی نہایت میگردد و چون بدن عنصری در مقر خود استقرار
یافت بعد از مفارقت لطائف ستہ و عروج آنہا در عالم امر ہر آئینہ خلیفۂ آنہا درین عالم
ہمین بدن خواہد ماند و کار ہمہ آنہا خواہد کرد بعد ازین اگر الہام ست بر ہمین مضغہ است
کہ خلیفۂ حقیقت جامعۂ قلبیہ است و آنچہ در حدیث نبوی علیہ الصلوٰۃ والسلام آمدہ است
من خلص للہ اربعین صباحا ظہرت ینابیع الحکمۃ من قلبہ علی لسانہ مراد ازین قلب واللہ
سبحانہ اعلم ہمین مضغہ است و در احادیث دیگر این مراد متعین ست کما قال علیہ الصلوٰۃ
والسلام انہ لیغان علی قلبی فاستغفر اللہ فی الیوم سبعین مرۃ و قال علیہ الصلوٰۃ والسلام
ما من قلب الا وہو بین اصبعین من اصابع الرحمن الخ و قال صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم قلب المومن
بین اصبعین من اصابع الرحمن الخ و قال علیہ الصلوٰۃ والسلام اللہم ثبت قلبی علی طاعتک و التقلب و
عدم الثبات ثابتۃ لہذہ المضغۃ لان الحقیقۃ الجامعۃ لا تقلب لہا اصلا بل ہی مطمئنۃ راسخۃ علی

الاطمینان والخلیل علی نبینا وعلیہ الصلوۃ والسلام انما طلب اطمینان القلب اراد بہ
المضغۃ لاغیر لان قلبہ الحقیقی قد کان مطمئنا بلا ریب بل نفسہ ایضا کانت مطمئنۃ بسیاستہ
وقلبہ الحقیقی قال صاحب العوارف قدس سرہ ان الالہام صفۃ النفس المطمئنۃ التی
عرجت فی مقام القلب وان التلوینات والتقلیبات حتی تکون صفات النفس المطمئنۃ
وہو کما ترٰی مخالفا للاحادیث المذکورۃ ولو تیسر العروج من ہذا المقام الذی اخبر
الشیخ عنہ تعلم الامر کما ہو علیہ ولاح صدق ما اخبرت بہ وطابق الکشف والالہام
بالاخبارات النبویۃ علی صاحبہا الصلوۃ والسلام والتحیۃ ولقد تعلم ان ما اخبرت بہ من
خلافۃ المضغۃ وورود الالہام علیہا وصیرورتہا صاحب احوال وتلوینات مما کبر علی
المتعصبین الجاہلین القاصرین عن حقیقۃ الامر وثقل علیہم فماذا یقولون فی الاخبار النبویۃ
علیہ وعلی آلہ الصلوۃ والسلام حیث قال ان فی جسد بنی آدم لمضغۃ اذا صلحت صلح الجسد
کلہ واذا فسدت فسد الجسد کلہ الا وہی القلب جعل صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم المضغۃ
ہی القلب علی سبیل المبالغۃ وناط صلاح الجسد وفسادہ بصلاحہا وفسادہا فیجوز لہذہ
المضغۃ ما یجوز للقلب الحقیقی وان کان علی سبیل النیابۃ والخلافۃ واعلم ان الروح لما فارق
الجسد بالموت الذی ہو قبل الموت وجد العارف الواصل روحہ غیر داخل فی الجسد ولا
خارج عنہ ولا متصل معہ ولا منفصل عنہ ووجدان الروح تعلقا مع الجسد لصلاح الجسد بل لغرض یعود
الی الروح کما لہ ایضا وذلک التعلق ہو منشا الصلاح والخیر فی الجسد ولولا ذلک التعلق
لکان الجسد بحذافیرہ شرا ونقصا وہکذا الحال للواجب تعالی مع الروح وغیرہ فانہ
تعالی غیر داخل فی العالم ولا خارج عنہ ولا متصل معہ ولا منفصل عنہ ولہ سبحانہ تعلق
مع العالم خلقا وابقاء افاضۃ للکمالات للنعم والخیرات فان قلت ان علماء اہل الحق
ما تکلموا فی الروح مثل ہذا الکلام بل کادوا لم یجوزوہ وانت تلزم وافہم فی القلیل والکثیر
فما وجہہ قلت العالم بحقیقۃ الروح قلیل منہم فہم مع قلتہم انما لم یتکلموا لکشف الکمالات الروحیۃ

واکتفوا بالاجمال اجتنابا عن سوء فهم العوام و وقوعهم فی الضلال فان الکمالات الروحیة
شبیهة صورة بالکمالات الوجوبیة و الفراق دقیق لا یطلع علیه الا الراسخون من العلماء فرادی
المصلحة فی الاجمال بل فی الانکار عن تبیینه و کشف عن حقیقته فلا ینکرون کمالاته التی سبق
ذکرها و العبد الضعیف انما تبینه و کشف عن بعض خواصه اعتمادا علی علمه الصحیح و کشفه الصریح
بعون الله سبحانه و توفیقه و صدقة حبیبه علیه الصلوة و السلام و آله الکرام مع ازالة شائبة نقصة
عن البیان فافهم و مما ینبغی ان یعلم ان الجسد کما استفاد من الروح کمالات لا تحصی فللروح ایضا
اکتساب من الجسد فوائد عظمی حیث صار سمیعا بصیرا متکلما متجسدا بجسد مکتسبا مباشرا الافعال
ناسبت بعالم الاجساد و چون نفس مطمئنه بروحانیان ملحق شد چنانکه بالا گذشت
عقل بجای او در عالم اجساد بخلافت او نشست و عقل معاد نام یافت این زمان فکر و
اندیشهٔ او همه برای آخرت مقصور گشت و از اندیشهٔ معیشت فارغ آمد و شایان فراست
شد بواسطهٔ نوریکه او را عطا فرموده اند این مرتبه نهایت مراتب کمالات عقل مستفاد است
اینجا اعتراض نکند که نهایت مراتب کمالات عقل میباید که در نسیان معاش و
معاد متحقق شود که در مبدء اندیشهٔ او غیر حق سبحانه و تعالی هیچ نباشد چه دنیا و چه
آخرت گوئیم که این نسیان در اثنای راه او را حاصل شده بود در مرتبهٔ فنا فی الله و این
کمال بمراحل ازان متجاوز ست اینجا رجوع علمست بعد از حصول جهل و عود فرقست
بعد از تحقیق جمع و حصول اسلام حقیقی ست بعد از کفر طریقت که در مرتبهٔ جمع ست و
فلسفهٔ کثیر السنه که در عقل مراتب اربع ثابت کرده اند و کمالات عقل را در ان منحصر دانسته
اند از کمال نادانیست حقیقت عقل را با کمالات تابعهٔ او بعقل و وهم نمی توان دانست
کشف صحیح و الهام صریح درکار ست که مقتبس از مشکوة انوار نبوتست صلوات الله
تعالی و تسلیماته علی جمیع الانبیاء و المرسلین عموما و افضلهم حبیب الله خصوصا اگر پرسند
که در عبارات مشائخ واقع شده است که عقل ترجمان روحست معنی آن چه باشد

گوئیم کہ علوم و معارف کہ بتلقی روحانی از مبدئ فیاض فائض میشود قلب کہ از عالم ارواحست اخذ می کند ترجمان آن عقل ست کہ آن را محرّر و ملخص ساختہ شایان فہم گرفتاران عالم خلق میسازد کہ اگر او ترجمانی نکند فہمیدن آن متعسر ست بلکہ متعذر و چون مضغۂ قلبیہ خلیفۂ حقیقت جامعۂ قلبیہ است حکم اصل پیدا کردہ است و تلقی او نیز تلقی روحانی گشتہ و محتاج ترجمان آمدہ است باید دانست کہ زمانی بر عقل معادی آید کہ باعث شوق بمجاورت نفس مطمئنہ میگردد بجدی کہ او را بمقام آن میرساند قالب را تہی و خالی میگذارد و این زمان تعقل و تذکر نیز بمضغۂ قلبیہ قرار میابد ان فی ذلک لذکری لمن کان لہ قلب روح ہمان قلب خود ترجمان خود گردد درین وقت عارف را معاملہ با قالب افتد جزو ناری آنکہ ندای انا خیر منہ از نہاد آن ظاہر میشود رو بانقیاد می آرد و بتدریج بشرف اسلام حقیقی مشرف میگردد پس خلعت ابلیسی را از وی زائل گردانیدہ و بمقام اصلی نفس مطمئنہ میرسانند و نائب مناب آن میسازند پس در قالب خلیفۂ قلب حقیقی مضغہ آمد و نائب مناب نفس مطمئنہ جزو ناری گشت ۵ زر شد مس وجود من از کیمیای عشق ۵ و جزو ہوائی مناسبت بروح دارد لہذا در وقت وصول سالک و عروج آن بمقام ہوا گاہ باشد کہ ہمین ہوا را بعنوان حقانیت بداند و گرفتار آن بماند چنانچہ در مقام روح ہمین شہود دست میدہد و گرفتار میماند بعضی از مشائخ گفتہ اند کہ سی سال روح را بخدای پرستیدم و چون از ان مقام گذرانیدند حق از باطل جدا شد و این جزو ہوائی بوسطۂ مناسبت بمقام روحی درین قالب قائم مقام روح میگردد و در بعض امور حکم روح پیدا میکند و جزو آبی مناسبت بحقیقت جامعۂ قلبیہ دارد و لہذا فیض او بجمیع اشیا میرسد و من الماء کل شئی حیّ باز گشت او بمضغۂ قلبیہ است و جزو ارضی کہ جزو اعظم آن قابلیت بعد از تطہیر از تلویث ذہاب و خست کہ از صفات ذاتیۂ او ینداحاکم و غالب درین قالب او میگردد و ہر چہ ہست در قالب حکم او پیدا میکنند

و رنگ آن می گیرد و این بواسطۂ جامعیت تامۂ اوست جمیع اجزای قالب فی الحقیقت اجزای
او یند و لہذا گرہ ارضی مرکز عناصر و افلاک آمد مرکز او مرکز عالم درین وقت معاملۂ قالب
نیز بانجام رسید و نہایت عروج و نزول متحقق گشت و کمال تکمیل نقد وقت آمد انسیت
نہایتی کہ رجوع بہ بدایت دارد بدانکہ روح با مراتب و توابع خود ہر چند بطریق عروج
بمقر خود رسیدہ بود اما چون ہنوز تربیت قالب در پیش داشت توجہی باین عالم دگر
بود و چون معاملۂ قالب بانجام رسید روح با سر و خفی و اخفی و با قلب و نفس و عقل متوجہ
جناب اقدس خداوندی جل سلطانہ گشت و بکلیۃ ازین قالب اعراض نمود و قالب
نیز بکلیت خود متوجہ مقام عبودیت آمد پس روح با مراتب خود در مقام شہود و حضور
متمکن ست و از دید و دانش ماسوی بکلیت معرض و قالب بتمام بمقام طاعت و
بندگی راسخ ست آنست مقام فرق بعد الجمع و اللہ سبحانہ الموفق للکمالات و آنین در دیگر
درین مقام قدم خاص ست و آن رجوع رو حست با مراتب خود بعالم خلق تا بحق جل و علا
ایشان را دعوت نماید و روح درین وقت حکم قالب پیدا میکند و تابع او میگردد و کار
تا بجائی میرسد کہ اگر قالب حاضر ست روح نیز حاضر ست و اگر قالب غافل ست
روح نیز غافل مگر در وقت ادای نماز کہ روح با مراتب خود متوجہ جناب اقدس ست
جل شانہ قالب اگرچہ غافل باشد زیرا کہ نماز معراج مومن ست باید دانست کہ
این رجوع و اصل کہ بکلیت واقع شود از اکمل مقامات دعوت ست این غفلت سبب
حضور جمع کثیر ست غافلان ازین غفلت غافل نشدند و حاضران ازین رجعت جاہل آن
مقام اجل مدح بمثابہ الذم ست فہم ہر کوتہ اندیش اینجا نرسد اگر کمالات این غفلت را
بیان کنم ہرگز کسی آرزوی حضور نکند این آن غفلت ست کہ خواص بشر را بر خواص ملک
فضیلت بخشید این آن غفلت ست کہ محمد رسول اللہ صلی اللہ تعالی علیہ و آلہ و سلم را رحمت
عالمیان گردانید این آن غفلت ست کہ از ولایت بہ نبوت میرساند این آن غفلت ست

که از نبوت بر رسالت میرساند این آن غفلت ست که اولیای عشرت را بر اولیای
عولت مزیت می بخشند این آن غفلت ست که محمد رسول الله صلی الله تعالی علیه وآله وسلم
بر صدیق اکبر سبقت میدهد بعد ما کان کاذنی فرس این آن غفلت ست که صحو را بر
سکر ترجیح می نماید این آن غفلت ست که نبوت را بر ولایت افضل میگرداند علی زعم
القاصرین این آن غفلت ست که بسبب آن قطب ارشاد از قطب ابدال فضلیت
پیدا میکند این آن غفلت ست که صدیق اکبر رضی الله تعالی عنه از روی آن می نماید
آنجا که میفرماید لیستنی صحبة محمد این آن غفلت ست که حضور کمینه خادم اوست این آن
غفلت ست که وصول مقدمه حصول اوست این آن غفلت ست که بصورت تنزل
است و بحقیقت ترفع این آن غفلت ست که خواص را بعوام مشتبه میسازد و قباب
کمالات ایشان میگردد ع گر بگویم شرح این بیحد شود ؛ القلیل یدل علی الکثیر والقطرة
تنبئ عن البحر الغدیر والسلام علی من اتبع الهدی والتزم متابعة المصطفی علیه وعلی آله
من الصلوات والتسلیمات اتمها واکملها **منها** حضرت رسالت خاتمیت صلی الله
علیه وآله وسلم در میان سائر انبیا علیه وعلیهم الصلوات والتسلیمات بتجلی ذاتی ممتاز
است و باین دولت که فوق جمیع کمالات است مخصوص و کمل تابعان او را ازین مقام
خاص نصیب ست گفته نشود که برین تقدیر لازم می آید که کمل این مقام افضل باشند
از سائر انبیا و این خلاف معتقد اهل سنت و جماعت ست رضوان الله تعالی علیهم اجمعین
و این فضل نه جزمیست تا بآن رفع شبهه کرده شود بلکه کلی ست زیرا که تفاضل رجال
بقرب الهی ست جل سلطانه هر فضیلتی که هست دون آن فضیلت ست در جواب
گوئیم که لازم نمی آید ازین که کمل این امت را ازان مقام نصیب ست وصول اینها بآن
مقام و فضیلت مربوط بوصول ست نهایت عروج کمل این امت را که خیر الامم ست
تا تحت اقدام انبیا ست علیهم الصلوات والتسلیمات صدیق اکبر رضی الله تعالی عنه

کہ افضل جمیع بشرست بعد انبیا علیہم الصلوات والتسلیمات والتحیات نہایت عروج
او تا تحت قدم نبی ست کہ دون جمیع انبیاست غایۃ ما فی الباب کمل تابعان این مرتبہ را
در مقام تحت از کمالات مقام فوق الفوق کہ مخصوص بہ پیغمبر ایشانست علیہ الصلوۃ
والسلام نصیب تمام ست خادم ہر جا باشد اویش مخدوم باو خواہد رسید خادم در
بطفیل مخدوم آن یابد کہ نزدیکان را بی دولت خدمت میسر گردد ۵ در فاصلہ
کہ اوست دائم نرسم ۵ این بس کہ رسد زدور بانگ جرسم ۵ باید دانست کہ مریدان را
گاہ ہست کہ این توہم پیران در حق خود پیدا شود و حصول مقامات پیران ایشان
را در تخیل مساوات انمازد حقیقت معاملہ این ست کہ مذکور شد حصول مساوات
بر تقدیر وصول بآن مقامات ست نہ بر تقدیر حصول آن مقامات کہ حصول طفیلی
است از اینجا کسی گمان نکند کہ مرید مساوی پیر خود نباشد نہ چنین ست بلکہ مساوات
مجوز ست بلکہ واقع لیکن فرق درمیان حصول آن مقام و حصول بآن مقام بسیار
دقیق ست ہر مرید باین دولت مہتد نیست کشف صحیح والہام صریح درین فرق درکار
است واللہ سبحانہ الملہم بالصواب والسلام علی من اتبع الہدی **منہا** درویشی پرسید
کہ سبب چیست کہ روندۂ این راہ را حالتی رو میدہد و زمانی می ایستد و بعد ازان متواری
میگردد و پس از مدتی باز ہمان حالت آشکارا میشود و بعد از زمان باز متواری میگردد
و ہکذا الی ما شاء اللہ تعالی جوابش آنست کہ آدمی را ہفت لطیفہ ست و مدت دولت
و سلطان ہر لطیفہ جدا ست پس اگر واردی بر لطف اینہا در رود و نمود و حالتی قوے
نزول فرمود بکلیت سالک برنگ آن لطیفہ منصبغ می گردد و آن حال در جمیع لطائف
سرایت میکند و تا زمانی کہ دولت آن لطیفہ ثابت ست آن حال برپاست و چون دولت
آن لطیفہ منقضی گشت آن حال زائل ست و بعد از مدتی اگر آن حال رجوع نماید او را در
حال خالی نیست یا بر ہمان لطیفۂ اولی رجوع نماید درین وقت راہ ترقی بران سالک

مسدود است و اگر بر لطیفۂ دیگر وارد شد راه ترقی مفتوح گشت و دران لطیفۂ دیگر نیز
معاملۂ لطیفۂ اولی است چه بعد از زائل شدن آن حال اگر همان حال رجوع نماید از دو
حال سابق خالی نیست و همچنین حال جمیع اللطائف پس اگر آن وارد در جمیع لطائف
بطریق اصالۃ سریان نمود از حال بمقام انتقال فرمود و از زوال محفوظ گشت و اللہ
سبحانہ اعلم بحقیقۃ الحال والصلوۃ والسلام علی سید البشر و آلہ الاطہر **منہا** قال اللہ
تعالی یا ایہا الذین آمنوا کلوا من طیبات ما رزقناکم واشکروا للہ ان کنتم ایاہ تعبدون تحمل
ان یکون الشرطیۃ قید الامر بالاکل ای کلوا من مستلذات ما رزقناکم ان صح منکم ان تخصوہ
بالعبادۃ و لم یصح منکم ذلک بل کنتم عابدین ملہیات نفسکم فلا تاکلوا من مستلذاتہ لکونکم مرضی
بالمرض الباطنی والمستلذات من المرزوقات سم قاتل لکم واذا زال المرض الباطنی منکم
صح لکم تناول المستلذات فسر صاحب الکشاف الطیبات ہہنا بالمستلذات نظرا
الی طلب الشکر **منہا** قال بعض المشایخ قدس اللہ تعالی اسرارہم من عرف اللہ لا
یضرہ ذنب ای الذنب الذی اکتسب قبل المعرفۃ لان الاسلام یجب ما کان قبلہ وحقیقۃ
الاسلام ہو معرفۃ اللہ سبحانہ علی طریقۃ الصوفیۃ بعد الفناء والبقاء فیجب حصول ہذہ المعرفۃ
الذنوب التی کانت حاصلۃ قبلہا ویمکن ان یراد بالذنب الذنب الذی یحصل بعد ہذہ
المعرفۃ فیراد بالذنب الذنب الصغیر لا الکبیر لان اولیاء اللہ محفوظون عنہ و عدم ضررہ بعدم
الاصرار والتدارک بالفضل بالتوبۃ والاستغفار ویجوز ان یکون معناہ لا یصدر عنہ ذنب
لان عدم صدور الذنب ملزوم بعدم ضررہ فذکر اللازم واراد الملزوم وما توہم الملاحدۃ من
ہذہ العبارۃ من ان یسع للعارف ارتکاب الذنوب بعدم ضررہا فباطل قطعا و زندقۃ صریحا
اولئک حزب الشیطان الا ان حزب الشیطان ہم الخاسرون ربنا لا تزغ قلوبنا بعد
اذ ہدیتنا وہب لنا من لدنک رحمۃ انک انت الوہاب وصلی اللہ تعالی علی سیدنا
محمد و آلہ وسلم و بارک وارجو من اللہ الکریم الواسع مغفرۃ ان لا یضر الذنب المکتسب

قبل المعرفة للعارف المتحقق بحقيقة الاسلام وان كان ذلك الذنب من قبل المظالم و
وحقوق العباد لما هو سبحانه المالك على الاطلاق وقلوب العباد بين اصبعين من اصابعه
يقلبها كيف يشاء ومطلق الاسلام يجب ما قبله من الذنوب ما سوى المظالم وحقوق العباد كما لا يخفى
فان لحقيقة الشئ وكماله مرتبة ليس لمطلقه **منها** حق سبحانه وتعالى بذات خود موجود ست نه
بوجود بخلاف سائر موجودات كه بوجود موجود ند پس احتياج او تعالى در موجوديت
بوجود لازم نيايد تا گويند كه وجود او تعالى عين ذات ست نه زائد تا احتياج بغير لازم نيايد
و در اثبات عينيت وجود مر ذات را جل سلطانه محتاج بادلة متطاولة گرديم و مخالفت
كرده باشيم مر جمهور اهل سنت وجماعت را چه اين بزرگواران بعينيت وجود قائل
نيستند وجود را زائد ميدانند و پوشيده نيست كه حكم بزيادتي وجود مستلزم احتياج
واجب ست تعالى وتقدس بغير اگر بوجود زائد واجب را تعالى وتقدس موجود گوئيم
واگر بذات خود موجود گوئيم واين وجود را عرض عام بگيريم هم سخن جمهور متكلمين اهل حق
درست ميگردد و هم اعتراض احتياج كه مخالفان دارند بالكلية دفع ميشود و فرق واضح
است درميان آنكه واجب را تعالى بذات خود موجود گفتن واصلا وجود را داخل نا دادن
و درميان آنكه موجود بوجود گفتن وآن وجود را عين ذات اثبات كردن بذه المعرفة مما
خصني الله سبحانه بها الحمد لله سبحانه على ذلك والصلوة والسلام على رسوله **منها** از
خصائص حضرت واجب الوجود ست تعالى وتقدس كه بذات خود موجود بود و اصلا
در موجوديت بوجود محتاج نشود برابر ست كه وجود را عين ذات بگيريم يا زائد بر ذات
هر دو تقدير عينيت و زيادتي محذور لازم ست و چون حضرت حق سبحانه وتعالى را
عادت بران جاري شده است كه هر چه در مرتبة وجوب ست نمونة آن در هر مرتبة
امكان ظاهر سازد و علمه احد اولم يعلمه آن انموذج خاصه در عالم امكان وجود را ساخته
است كه وجود هر چند موجود نيست و از معقولات ثانيه است اما اگر فرض كنيم

وجود او را بس او موجود بذات خود خواهد بود نه بوجود دیگر برخلاف موجودات دیگر که موجودیت
آنها بوجود محتاج ست و ذات اینها کافی نیست وجود که او را در موجودیت اشیا مدخلی داده اند اگر
موجود شود بذات خود موجود خواهد بود و محتاج بوجود دیگر نخواهد بود خالق موجود تعالی و تقدس
بالاستقلال اگر بذات خود موجود شود و اصلا بوجود محتاج نگردد چه عجب ست و استبعاد بعیدان
از مبحث خارجست والله سبحانه الملهم للصواب اگر کسی گوید که مراد حکما و اشعری و بعضی متصوفه
که بعینیت وجود ذات را تعالی و تقدس بذات قائل گشته اند همانست که تو آنرا گفته در معرفت
سابق که واجب وجود موجود ست تعالی و تقدس بذات خود نه بوجود پس مبنای این کلام که موجود
است بوجودی که عین ذات ست آنست که موجود ست بذات خود نه بوجود در جواب گوئیم که
برین تقدیر خلاف اهل سنت با ایشان درین مسئله در برابر نمی افتد بلکه اهل حق برین تقدیر
در تقابل ایشان می گفتند که او تعالی بوجود موجود ست نه بذات اثبات زیادتی وجود برین تقدیر
مستدرک ست پس اثبات زیادتی وجود را دلالت بران شد که خلاف فریقین در نفس وجود
نیست بلکه در وصف اوست که بعینیت و زیادتی باشد یعنی هر دو فریق قائلند بانکه او تعالی
بوجود موجود ست خلاف ندارند مگر در عینیت و زیادتی آن اگر گویند که چون واجب الوجود تعالی
و تقدس بذات خود موجود باشد پس واجب را تعالی موجود گفتن بکدام معنی باشد چه معنی موجود
ما اتصاف به الوجود ست و لا وجود ههنا اصلا جواب گوئیم که آری وجودیکه ذات واجب تعالی و
تقدس بآن موجود شود در واجب تعالی مفقود ست اما وجودیکه بطریق عرض عام بر ذات او
تعالی مقول شود و بطریق اشتقاق محمول گردد اگر باعتبار قیام آن وجود واجب تعالی موجود
گویند گنجایش دارد هیچ محذور لازم نیاید والسلام **منها** هرگز نه پرستیم خدائی را که در حیطهٔ شهود
آید و مرئی گردد و معلوم شود و در وهم و خیال گنجد چه مشهود و مرئی و معلوم و موهوم و متخیل در رنگ

شاہد ورائی و عالم و واہم و متخیل و مصنوع و محدث ست ع آن تقمہ کہ در دہان نگنجد طلبم
مقصود از سیر و سلوک خرق حجب ست حجب وجودی باشد یا امکانی تا وصل عریانے
میسر آید نہ آنکہ مطلوب را در قید آرند و صید نمایند ۵ عنقا شکار کس نشود دام باز چین ۵
کاینجا ہمیشہ باد بدست ست دام را ۵ بقی ان الرؤیۃ فی الآخرۃ حق نومن بہ ولا نشتغل بکیفیتہ
لقصور فہم العوام عن درکہ لالعدم ادراک الخواص فان لہم نصیبا من ذلک المقام فی الدنیا
وان لم یسم رویۃ والسلام علی من اتبع الہدی **منہا** ہر چہ در دید و دانش می آید مقید ست
و از صرافت اطلاق تنزل و مطلوب آنست کہ از جمیع قیود منزہ و مبری باشد پس ماورای
دید و دانش او را باید حسبت این معاملہ ورای طور نظر عقل ست چہ عقل ماورای دید و
دانش را جستن محال میداند ۵ راز درون پردہ ز رندان مست پرس ۵ کین حال
نیست صوفی عالیمقام را **منہا** مطلق بر صرافت اطلاق خود ست ہیچ قیدی باو راہ
نیافتہ ست اما چون در مراتب مقید ظہور فرماید عکس او باحکام آن مرآت منصبغ گشتہ مقید
و محدود نماید لاجرم در دید و دانش آید پس اکتفا بر دید و دانش اکتفا بر عکسی ست از عکوس
آن مطلوب بلند ہمتان بجوز و موہ سیر نشوند ان اللہ سبحانہ یحب معالی الہمم جعلنا اللہ سبحانہ
من معالی الہمم بحرمۃ سید البشر علیہ وعلی آلہ الصلوات والتسلیمات **منہا** در اوائل حال
می یافتم کہ در مکانے طواف میکنم و جمعی دیگر نیز با من دران طواف شریک اند اما بطوی سیر
آنجا سہ بجدیست کہ تا من یک دور طواف را بانجام میرسانم آنجا عہ دو سہ قدم مسافت را
قطع می نمایند دران اثنا معلوم میگردد کہ این مکان فوق العرش ست و جماعۂ طواف کنندگان
ملائک کرام اند علی نبینا وعلیہم الصلوات والتسلیمات واللہ یختص برحمتہ من یشاء واللہ ذو الفضل
العظیم **منہا** قباب اولیاء اللہ صفات بشریت ایشانست ہر چہ سائر مردم محتاج اند این

فی العالم اکثر فیکون التغیر والتلون فیہ اوسع وابسط فیکون نقصا فلا بد للطالب من نفی ہذہ العلوم
کلہا ونسیان الاشیاء جلہا والعلم فی الواجب تعالے لیس کذلک اذ ہو سبحانہ منزہ
من ان یحل فیہ صور الاشیاء المعلومۃ بل ینکشف الاشیاء علیہ تعالی بمجرد تعلق العلم بہا فسبحان
من لا یتغیر بذاتہ ولا بصفاتہ ولا فی افعالہ بحدوث الاکوان والعارف المتخلق بصیر علمہ بہذہ
الصفۃ فلا یحل فیہ صور معلومات الاشیاء فلا تاثر فی حقہ فلا تغیر ولا تلون فلا یکون نقصا بل کمالا
ہذا السر من خواص الاسرار الالٰہیۃ خص اللہ سبحانہ وتعالی من یشاء من عبادہ ببرکۃ حبیبہ علیہ
وعلی آلہ الصلوات والتسلیمات انتہاء المکملہا **منہا** این درویش را در دوازدہم سال از ابتدائے
زمان انابت بمقام رضا مشرف ساختند اول نفس را باطمینان رسانیدند بعد ازان
بتدریج بمحض فضل باین سعادت مستسعد ساختند و باین دولت مشرف نشد تا زمانے
کہ پرتوی از رضای آن حضرت جل سلطانہ بر تافت فرضیت اللہ نفس المطمئنۃ عن مولاہا ورضی
مولاہا عنہا الحمد للہ سبحانہ علی ذلک حمدا کثیرا طیبا مبارکا فیہ مبارکا علیہ وکما یحب ربنا ویرضی
والصلوۃ والسلام علی رسولہ محمد وآلہ کما یحری اگر گویند کہ چون نفس راضی شد از مولای خود
پس معنی دعا وطلب دفع بلا چہ باشد گوئیم کہ رضا از فعل مولای تعالی مستلزم رضا از مخلوق
او نیست بلکہ بسا است کہ رضا از مخلوق مستقبح باشد در رنگ کفر و معاصی پس رضا از خلق قبیح
لازم باشد و کراہۃ از نفس قبیح واجب ہرگاہ مولا از نفس قبیح راضی نباشد بندہ چگونہ راضی
شود بلکہ بندہ درین صورت مامور بشدت و غلظت ست پس کراہت از مخلوق منافی رضا از
خلق آن نباشد پس طلب دفع بلا را معنی مستحسن باشد و جمعی کہ فرق نکردہ اند درمیان رضا از
فعل و کراہت از مفعول در وجود کراہت بعد از حصول رضا در اشکال ماندہ اند و در دفع آن
تکلفات نمودہ اند و گفتہ اند کہ وجود کراہت منافی حال رضاست نہ مقام رضا والحق ما تحققتہ

بالهام الله سبحانه والسلام علی من اتبع الهدی **منها** مدتی آرزوی آن داشت که وجهی پیدا
شود وجیه در مذهب حنفی ما در خلف امام قراءة فاتحه نموده آید هرگاه قرائت در نماز فرض باشد
از قرائت حقیقی عدول نموده بقرائت حکمی قرار دادن معقول نمی شد با آنکه در حدیث نبوی آمده
علیه الصلوة والسلام لاصلوة الا بفاتحة الکتاب اما بواسطهٔ رعایت مذهب بی اختیار ترک قرائت
میکردو این ترک را از قبیل ریاضت و مجاهده می شمرد آخر الامر حضرت حق سبحانه وتعالی ببرکة
رعایت مذهب که نقل از مذهب الحاد ست حقیقت مذهب حنفی در ترک قرائت ماموم ظاهر ساخت
و قرائت حکمی از قرائت حقیقی در نظر بصیرت زیباتر نمود که امام و ماموم همه باتفاق در مقام مناجات
می ایستند لان المصلی یناجی ربه و امام را درین امر پیشوا می سازند پس امام هرچه میخواند گویا در
زبان قوم میخواند در رنگ آنکه جماعه پیش پادشاه عظیم الشان بحاجتی بروند و یکی را پیشوا سازند
تا از زبان همه اینها عرض حاجت نماید برین تقدیر اگر دیگران نیز باوجود تکلم پیشوا در تکلم آیند
داخل سوء ادب ست و موجب عدم رضای پادشاه پس تکلم حقیقی این جماعه که بزبان پیشوا ادای نیاز
بهتر ست از تکلم حقیقی اینها همچنین ست حال قرائت قوم باوجود قرائت امام که داخل شغب ست
و از ادب مستبعد و موجب تفرق که منافی اجتماع ست و اکثر مسائل خلافی میان شافعی ازین
قبیل ست که ظاهر و صورت مرجح بجانب شافعی ست و باطن و حقیقت مؤید مذهب حنفی و برین
فقیر ظاهر ساخته اند که در خلافیات کلام حق بجانب حنفی ست تکوین را از صفات حقیقیه میدانند
هرچند بظاهر رجوع بقدرت و ارادت مینماید لیکن بدقت نظر و نور فراست معلوم میگردد
که صفت علاحده است علی هذا القیاس و در خلافیات فقهی در اکثر مسائل حق بجانب حنفی
است و در اقل متردد و این فقیر را در توسط احوال حضرت پیغمبر علیه و علی آله الصلوات
والتسلیمات در واقعه فرموده بودند که تو از مجتهدان علم کلامی ازان رو که در هر مسئله از

مسائل کلامیه این فقیر را رای خاص ست و علم مخصوص در اکثر مسائل خلافیه که ماتریدیه و اشاعره در انجا متنازع اند در ابتدای ظهور آن مسئله حقیقت بجانب اشاعره مفهوم میگردد وچون بنور فراست حدت نظر نموده می آید واضح میگردد که حق بجانب ماتریدیه است در جمیع مسائل خلافیهٔ کلامیه رای این فقیر موافق آرای علمای ماتریدیه است والحق که این بزرگواران را بواسطهٔ متابعت سنت سنیه علی صاحبها الصلوة والسلام والتحیة شان عظیم است که مخالفان ایشان را بواسطهٔ خلط فلسفیات آن شان میسر نیست اگرچه هر دو فریق از اهل حق اند آز علو شان بزرگترین این بزرگواران امام اجل پیشوای اکمل ابو حنیفه رضی الله تعالی عنه چه نویسد که اعلم و اورع و اتقای مجتهدین ست چه شافعیؒ و مالکؒ وچه احمد حنبلؒ امام شافعی میفرماید الفقهاء کلهم عیال ابی حنیفة منقولست که امام شافعی چون بزیارت قبر امام اعظم میرفت ترک اجتهاد خود میکرد و برای خود عمل نمی نمود و می گفت که شرم می آید که در حضور ایشان عمل برای خود بکنم که مخالف رای ایشان باشد ترک قراءت فاتحه خلف الامام مینمود و قنوت در فجر نمی خواند آری بزرگی شان ابی حنیفه را شافعی داند فردا که حضرت عیسے علی نبینا وعلیه الصلوة والسلام نزول فرماید بمذهب ابی حنیفه عمل خواهد کرد چنانکه خواجه محمد پارسا قدس سره در فصول ستة میفرماید و همین بزرگی ایشان را کافی ست که پیغمبر اولی العزم بمذهب او عمل نماید صد بزرگی دیگر را باین بزرگی عدیل نمی توان یافت حضرت خواجهٔ ما میفرمودند قدس سره که چندگاه من هم خلف امام قراءت فاتحه مینمودم آخر الامر شبی امام اعظم را در خواب دیدم که قصیدهٔ غرا در مدح خود میخواند این مضمون مستفاد میگردد که چندین اولیا در مذهب من بوده اند ازان وقت ترک قراءت فاتحه خلف امام نمودم **منتها** گاه باشد که کاملی ناقصی را اجازت تعلیم طریقت می کند و در ضمن

اجتماع مریدان ناقص کاران ناقص باتمام میرسد حضرت خواجہ نقشبند رض مولانا یعقوب
چرخی علیہ الرحمۃ را پیش از وصول بدرجۂ کمال اجازت تعلیم طریقت فرمودہ بودند و گفتہ بودند
کہ ای یعقوب آنچہ از من متوقع رسیدہ است بمردم برسان و کار مولانا بعد ازان در خدمت
خواجہ علاء الدین عطار قدس سرہ سرانجام یافت لہذا خدمت مولانا عبد الرحمن جامی در
نفحات مولانا را اول از مریدان خواجہ علاء الدین عطاری شمرد ثانیاً بخواجہ نقشبند رض نسبت
میکند و ازین قبیل ست کاملی مرید را کہ استعداد یک درجہ از درجات ولایت دارد و بعد از
حصول آن درجہ آن مرید را اجازت تعلیم طریقت میکند و آن مرید من وجہ کامل ست و
من وجہ ناقص و ہمچنین ست حال مریدیکہ استعداد دو درجہ یا سہ درجہ از درجات ولایت
دارد من وجہ کامل ست و من وجہ ناقص چہ پیش از رسیدن بنہایت النہایت ہمہ درجات
از یک وجہ کمال دارد و از یک وجہ دیگر نقص مع ذلک شیخ کامل او را بعد از حصول مرتبۂ
استعدادی او اجازت تعلیم طریقت می کند پس اجازت موقوف بر کمال مطلق نشد باید دانست
کہ نقص ہر چند منافی اجازت ست اما چون کامل مکمل ناقص را نائب خود میسازد و دست
او را دست خود میداند ضرر نقص تعدی نمی نماید واللہ سبحانہ اعلم بحقائق الامور کلہا **منہا**
یادداشت عبارت از دوام حضور حضرت ذات ست تعالی و تقدس و این معنی گاہ است کہ
مرا ارباب قلوب را نیز متخیل شود بواسطۂ جامعیت قلب زیرا کہ ہر چہ در کلیت انسان ست
در قلب تنہا نیز ثابت ست ہر چند فرق اجمال و تفصیل ست پس در مرتبۂ قلب نیز حضور ذات
تعالی و تقدس بسبیل دوام میسر شود اما این معنی صورت یادداشت ست نہ حقیقت یادداشت
و اندراج نہایت در بدایت تواند بود باین صورت کہ یادداشت ست اشارت فرمودہ
باشند و حصول حقیقت یادداشت بعد از تزکیۂ نفس و تصفیۂ قلب ست لیکن اگر مراد از

حضرت ذات مرتبهٔ وجوب داشته شود که ذات دران مرتبهٔ جامع صفات وجوبیه است پس
حصول یاد داشت بمجرد رسیدن بشهود این مرتبه بعد از طی جمیع مراتب امکانی صورت می بندد
و در تجلیات صفاتی نیز ازین معنی متحقق میشود که ملاحظهٔ صفات درین تقدیر منافی حضور حضرت
ذات تعالی نیست و اگر مراد از حضرت ذات تعالی مرتبهٔ احدیت مجرد داشته شود که معرا است
از اسما و صفات و نسب و اعتبارات پس حصول یاد داشت بعد از طی جمیع مراتب اسمائی
و صفاتی و نسبی و اعتباری متصور شود و این فقیر هر جا بیان کرده است یاد داشت را بمعنی
آخر فرود آورده هر چند اطلاق حضور دران مرتبه ملائم نیست کما لا یخفی علی اربابه چه او
از حضور و غیبت بلند ست اطلاق حضور را ملاحظه صفتی از صفات در کار ست آنچه مناسب
لفظ حضور ست تفسیر یاد داشت بمعنی ثانی و برین تقدیر یاد داشت را نهایت گفتن عبث است
شهود و حضور ست که فوق این مرتبهٔ شهود و حضور را گنجایش نیست یا حیرت ست یا جهل
یا معرفت نه آن معرفت که تو آن را معرفت دانی که آن معرفت تو معرفت افعالی ست و
صفاتی و این مقام فوق معرفت اسما و صفات ست بچندین مراحل والصلوة والسلام علی
سید البشر و علی آله الاطهر **منها** تمامی این طریق وصول بنهایة النهایة مربوط بطی مقامات عشره
مشهوره است که اولش توبه است و آخرش رضا هیچ مقامی در مراتب کمال فوق مقام
رضا متصور نیست حتی که رویت اخروی نیز و حقیقت مقام رضا کما ینبغی در آخرت ظهور خواهد
یافت و حصول مقامات دیگر در آخرت متصور نیست توبه آنجا معنی ندارد و زهد گنجایش ندارد
و توکل صورت نه بندد و صبر احتمال ندارد آری شکر هر چند دران جا متحقق ست
اما آن شکر از شعب رضا ست نه امر مباین از رضا اگر پرسند که در کامل مکمل
گاه هست که رغبتی در دنیا مفهوم میگردد و منافی توکل چیزها دیده میشود و بیطاقتی

کہ منافی صبر ست مشہود میگردد و کراہت کہ ضد رضا ست یافتہ میشود وجہ آن چہ باشد
در جواب گویم کہ حصول این مقامات مخصوص بقلب و روحست و نسبت باخص خواص
این مقامات در نفس مطمئنہ نیز حصول می یابد اما قالب ازین معنی خالی و بی نصیب ست
ہر چند از سورت و شدت بیماند شخصی از شبلی پرسید کہ تو دعوی محبت میکنی و این
فر بھی تو منافی محبت ست شبلی در جواب او این شعر خواند ؎ احب قلبی و مادری بدنی
و لو دری ما اقام فی السمن پس منافی آن مقامات اگر در قالب کاملی ظہور کند ضرر ندارد در
حصول آن مقامات نسبت بباطن آن بزرگ و در غیر کامل نقائص آن مقامات در کلیہ
ظہور میکند بباطن و ظاہر راغب دنیا میگردد و منافی توکل صورت و حقیقت او را شامل
میشود بقلب و قالب بطاقتی و اضطرار ظہوری نماید و بروح و بدن کراہت ظاہر میگردد
ہمین چیزہا ست کہ حضرت حق سبحانہ و تعالی قباب اولیای خود ساختہ است و اکثر
مردم را از کمالات این بزرگواران محروم و شتہ اند و در ابقای آن چیزہا در اولیا حکمتی
است غامض و آن عدم امتیاز حقست از باطل کہ از لوازم این دار ست کہ محل
ابتلاست و حکمت دیگر در ابقای این اشیا در اولیا اگرچہ بحسب صورت باشد ترقی
ایشانست اگر این اشیا از اولیا بالکل مرفوع شود در راہ ترقی مسدود میگردد و در زمرۂ

ملک محبوس میمانند و السلام علی من اتبع الہدی و التزم متابعۃ المصطفی علیہ و علی آلہ
الصلوات و التسلیمات انمہا و اکملہا **منہا** آنچہ ست اینکہ اولیای خود را کردی کہ باطن
ایشان زلال خضرست ہر کہ قطرۂ ازان چشید حیات ابدی یافت و ظاہر ایشان سم
قاتل ہر کہ بآن نگریست بموت ابدی گرفتار آمد ایشانند کہ باطن ایشان رحمت ست
و ظاہرشان زحمت باطن مبین ایشان از ایشانست و ظاہر مبین ایشان از بدکیشان

بصورت جو نماند و بحقیقت گندم بخش بظاہر از عوام بشر اند و بباطن از خواص ملک بصورت
بر زمین اند و بمعنی بر فلک جلیس ایشان از شقاوت رستہ است و انیس ایشان بسعادت
پیوستہ اولئک حزب اللہ الا ان حزب اللہ ہم المفلحون و صلی اللہ تعالی علی سیدنا محمد و
آلہ وسلم **منہا** حضرت حق سبحانہ و تعالی اولیاء اللہ را بر نہجی مستور ساختہ است کہ ظاہر
ایشان از کمالات باطن ایشان خبر ندارد فکیف ما عدای ایشان باطن ایشان را نسبتی کہ
بمرتبۂ بیچونی و بیچگونی حاصل گشتہ است نیز بیچون ست و باطن ایشان چون عالم امر ست
نیز نصیبی از بیچونی دارد و ظاہر کہ سراسر چون ست حقیقت آنرا چہ دریابد بلکہ نزدیک ست
از نفس حصول آن نسبت انکار نماید بغایۃ الجہل و عدم المناسبۃ و تواند بود کہ نفس حصول
نسبت را دانند اما ندانند کہ متعلق آن کیست بلکہ بسا است کہ نفی متعلق حقیقی او نماید و کل فریق
لعلو تلک النسبۃ و دنو بظاہر و باطن خود مغلوب آن نسبت ست و از دید و دانش رفتہ است
چہ داند کہ چہ دارد و بکہ دارد پس ناچار غیر از عجز از معرفت بمعرفت راہ نباشد لہذا صدیق
اکبر رضی اللہ تعالی عنہ فرمود العجز عن درک الادراک ادراک نفس ادراک عبارت از نسبت
خاصہ است کہ عجز از ادراک آن لازم ست لان صاحب الادراک مغلوب لا یعلم ادراکہ و
غیرہ لا یعلم حالہ کما مر **منہا** شخصے بود در لباس صوفیان کہ ببدعت اعتقادی مبتلا بود و این
فقیر در حق او تردد داشت اتفاقا میانہ کہ انبیا صلوات اللہ تعالی و تسلیماتہ علیہم اجمعین جمع اند
و ہمہ بزبان واحد میفرمایند در حق آن شخص کہ لیس منا درین اثنا بخاطر رسید کہ از شخص دیگر
کہ فقیر در حق او متردد بود استفسار نماید در مادۂ او فرمودند کان منا نعوذ باللہ سبحانہ من سوء
الاعتقاد و من طعن انبیائہ الامجاد **منہا** برین فقیر ظاہر ساختند کہ لفظ قرب و معیت و احاطۂ
حق سبحانہ کہ در قرآن مجید واقع شدہ است از جملۂ متشابہات قرآنی ست در رنگ مدوجہ

وہمچنین ست لفظ اول و آخر و ظاہر و باطن و امثال آن پس حق سبحانہ و تعالی را قریب گوئیم اما معنی قرب ندانیم کہ چیست و ہمچنین اول گوئیم اما ندانیم کہ مراد از اول چہ باشد و معنی قرب و اولیت کہ در حیطۂ علم و فہم ما در آید حق سبحانہ و تعالی از ان منزہ و برتر ست و آنچہ در کشف و شہود ما گنجد او تعالی از ان متعالی و پاک ست و قرب و معیت او تعالی کہ بعضی از متصوفہ بطریق کشف دریافتہ اند و بآن معنی کشفی حق را سبحانہ قریب و مع میداند مستحسن نیست قدمی در مذہب مجسمہ دارد و آنچہ بعضی از علما در تاویل آن گفتہ اند و از قرب قرب علمی مراد داشتہ اند در رنگ تاویل ید ست بقدرت و وجہ است بذات و مجوز ست نزد یک مجوزان تاویل و ما تجویز تاویل نمی کنیم و تاویل آنرا بعلم حق سبحانہ حوالہ می نمائیم العلم عند اللہ سبحانہ و السلام علی من اتبع الہدی **منہا** این فقیر نماز وتر را گاہی در اول شب ادا می کرد و گاہی بآخر شب می گذاشت در شبی از شبہا نمودند کہ در صورت تاخیر ادای نماز وتر چون مصلی بخواب رود و نیت دارد کہ در آخر شب وتر را ادا خواہد نمود کتبۂ اعمال حسنات او تمام شب حسنات را بنام او می نویسند تا زمانی کہ وتر را ادا نماید پس ہر چند وتر را بتاخیر تر ادا نماید بہتر باشد مع ذلک این فقیر را در تعجیل و تاخیر وتر غیر از متابعت سید البشر علیہ و علی آلہ الصلوات و التسلیمات ہیچ چیز منظور نیست و ہیچ فضیلت را بمتابعت عدیل نمی انداز د و حضرت رسالت وتر را گاہے اول شب ادا فرمودہ اند و گاہی آخر شب سعادت خود را دران میدانند کدامری از امور تشبہ بآن سرور نماید علیہ و علی آلہ الصلوۃ و السلام اگرچہ آن تشبہ بحسب صورت باشد مردم در بعضے سنن در نیت احیای لیل و شل آن را داخل میدہند عجب می آید از کوتہ اندیشی ایشان ہزار احیای لیالی را بہ نیم متابعت نخریم عشرۂ اخیرۂ ماہ رمضان را اعتکاف نشستیم یاران را جمع کردہ گفتیم کہ غیر از متابعت نیت دیگر نکنید کہ تبتل و انقطاع ما چہ خواہد بود صد

گرفتاری را بحصول یک متابعت قبول داریم اما هزار تبتل و انقطاع را بی توسل متابعت قبول نداریم ؎ آنرا که در سرای نگاریست فارغست ؎ از باغ و بوستان و تماشای لاله زار ؎ رزقنا الله سبحانه بکمال متابعته علیه و علی آله الصلوات و التسلیمات اتحاد الکلها **منها** وقتی از اوقات جمعی از درویشان نشسته بودند این فقیر از محبت خود که بنسبت بغلامان آن سرور داشته علیه و علی آله الصلوات و التسلیمات چنین گفت که محبت آن سرور بر نهجی مستولی شده است که حق سبحانه و تعالی را بواسطهٔ آن دوست میدارم که رب محمد ست حاضران ازین سخن در تحیر ماندند اما مجال مخالفت نداشتند این سخن نقیض سخن رابعه است که گفته آن سرور را در خواب گفتم که محبت حق سبحانه و تعالی بر نهجی استیلا یافته است که محبت شما را جا نمانده است این هر دو سخن هر چند از سکر خبر میدهد اما سخن من اصالت دارد او در عین سکر گفته و من در ابتدای صحو و سخن او در مرتبهٔ صفاتست و سخن من بعد از رجوع از مرتبهٔ ذات زیرا که در مرتبهٔ ذات تعالی این قسم محبت را گنجایش نیست جمیع نسب را ازان مرتبه کوتهی ست آنجا همه حیرت ست یا جهل بلکه بذوق نفی محبت دران مرتبه میکنند هیچ وجهی خود را شایان محبت او نمی داند محبت او معرفت در صفاتست و بس محبت ذاتی که گفته اند مراد ازان ذات احدیت نیست بلکه ذات بعضی اعتبارات

ذات ست پس محبت رابعه در مرتبهٔ صفات ست و الله سبحانه الملهم بالصواب و الصلوٰة و السلام علی سید البشر و آله الاطهر **منها** شرافت علم باندازهٔ شرف و رتبهٔ معلوم ست معلوم هر چند شریفتر علم آن عالی تر پس علم باطن که صوفیه بآن ممتازند اشرف باشد از علم ظاهر که نصیب علمای ظواهر ست بر قیاس شرافت علم ظاهر بر علم حجامت و حیاکت پس رعایت آداب پیر که علم باطن را ازو اخذ کنند باضعاف زیاده باشد از رعایت آداب استاد که

علم ظاہر از و استفادہ نمایند و ہمچنین رعایت آداب استاد علم ظاہر باضعاف زیادہ است
از رعایت آداب استاد حجام و حائک و ہمین تفاوت در اصناف علوم ظاہری جاریست
استاد علم کلام و فقہ اولی و اقدم ست از استاد علم نحو و صرف و استاد نحو و صرف اولی ست
از استاد علوم فلسفی با آنکہ علوم فلسفی داخل علوم معتبرہ نیست اکثر آن مسائل لاطائل ست
و بحاصل و اقل مسائل آنکہ از کتب اسلامیہ اخذ نمودہ اند و تصرفات دران کردہ از جہل
مرکب خالی نیستند کہ عقل را دران موطن مجال نیست طور نبوت و را ر طور عقل نظر یست
باید دانست کہ حقوق پیر فوق حقوق سائر ارباب حقوق ست بلکہ نسبت ندارد حقوق پیر
بحقوق دیگران بعد از انعامات حضرت حق سبحانہ و احسانات رسول او علیہ و علی آلہ الصلوات
و التسلیمات بلکہ پیر حقیقی ہمہ رسول اللہ است صلی اللہ تعالی علیہ و آلہ وسلم ولادت صوری ہر چند
از والدین ست اما ولادت معنوی مخصوص بہ پیر ست ولادت صوری را حیات چند روزہ
است ولادت معنوی را حیات ابدی ست نجاسات معنویہ مرید را پیر ست کہ بقلب و روح
خود کناسی مینماید و تطہیر شکنبۂ او میفرماید در توجہات کہ نسبت بعضی مستر شدان واقع شود
محسوس میگردد کہ در تطہیر نجاسات باطنۂ ایشان تلوثی بصاحب توجہ نیز میرسد و تا زمانے
مکدر میدارد پیر ست کہ بتوسل او بخدا میرسند عزوجل کہ فوق جمیع سعادات دنیویہ و اخرویہ
است پیر ست کہ بوسیلۂ او نفس امارہ کہ بالذات خبیث ست مزکی و مطہر میگردد و از امارگی
باطمینان میرسد و از کفر جبلی باسلام حقیقی می آید ع گر بگویم شرح این بیحد شود پس
سعادت خود را در قبول پیر باید دانست و شقاوت خود را در رد او نعوذ باللہ سبحانہ من ذلک و
رضای حق سبحانہ را در پس پردہ رضای پیر ماندہ اند تا مرید در مراضی پیر خود را گم نسازد و بخصومات
حق سبحانہ نرسد آفت مرید در آزار پیر ست ہر ذلتی کہ بعد آن باشد تدارک آن ممکن ست

اما آزار پیر را بهیچ چیز تدارک نمی تواند نمود آزار پیر بیخ شقاوت ست مرید را عیاذا بالله سبحانه من ذلک خللی در معتقدات اسلامیه و فتوری در اتیان احکام شرعیه از نتایج و ثمرات آنست از احوال و مواجید که بباطن تعلق دارد چگوید و اثری از احوال اگر با وجود آزار پیر باقی ماند از استدراج باید شمرد که آخر بخرابی خواهد کشید و غیر از ضرر نتیجه نخواهد داد والسلام علی من اتبع الهدی **منها** قلب از عالم امر ست او را بعالم خلق تعلق و تعشق داده بعالم خلق فرو آورده اند و بمضغه که در جانب چپ ست تعلق خاص بخشیده اند در رنگ آنکه پادشاه را بکناس تعشق پیدا شود و بسبب آن در منزل کناس نزول نماید و روح که الطف از قلب ست از اصحاب یمین ست و لطائف ثلثه که فوق لطیفۂ روح اند بشرف خیر الامور اوسطها مشرف اند هر چند لطیف تر بوسط مناسب تر الا ان السر و الخفی علی طرفی الاخفی احدهما علی الیمین و الآخر علی الشمال و نفس مجاور حواس ست تعلق بدماغ دارد و ترقی قلب منوط ست بوصول او در مقام روح و بمقام ما فوق روح و همچنین ترقی روح و ما فوق او مربوط ست بوصول آنها بمقامات فوقانی لیکن این اصول در ابتدا بطریق احوال ست و در انتها بطریق مقام و ترقی نفس برسیدن اوست در مقام قلب بطریق احوال در ابتدا و بطریق مقام در انتها و در آخر کار این لطائف سته بمقام اخفی میرسند و همه باتفاق قصد طیران عالم قدس مینمایند و لطیفۂ قالب را خالی وتهی می گذارند اما این طیران نیز در ابتدا بطریق احوال ست و در انتها بطریق مقام و ج تحصیل الفنا و موتی که پیش از موت گفته اند عبارت ازین جدائی لطائف سته ست از لطیفۂ قالب و سر بقای حس و حرکت در قالب بعد از مفارقت اینها در جاهای دیگر بیان کرده شده ست از انجا باید طلبید این ورق گنجایش تفصیل ندارد باشاره و رموز سخن میرود و لازم نیست که جمیع لطائف در مقامی جمع شوند و از انجا طیران نمایند

گاه باشد که قلب و روح هر دو باتفاق این کار کنند گاهی هر سه و گاهی هر چهار و آنچه اول مذکور شد اتم و اکمل ست و مخصوص ست بولایت محمدی علیه و علی آله الصلوات و التسلیمات و ما عدای او قسمی از اقسام ولایت ست و چون آن لطائف ستّه بعد از مفارقت از قالب و وصول بمقام قدس و تلون بصبغ آن اگر بقالب باز رجوع نمایند تعلق پیدا کنند سوای جبی و حکم قالب گیرند و بعد از امتزاج باریک قسم فنای پیدا کنند و حکم میت بگیرند در این وقت بتجلی خاص متجلی گردند و از سر حیات پیدا کنند و بمقام بقا باللّٰه متحقق شوند و متخلق باخلاق اللّٰه گردند در این وقت اگر آن خلعت را بخشیده بعالم باز گردانند معامله از نو بتدلی خواهد انجامید و مقدمۂ تکمیل پیدا خواهد شد و اگر بعالم باز نگردانند و تدلی بعد از نو حاصل نشود از اولیاء عزلت خواهد بود و تربیت طالبان و تکمیل ناقصان از دست او نخواهد آمد این ست حدیث بدایت و نهایت بطریق رمز و اشاره اما فهمیدن آن بغیر قطع این منازل محال ست و السّلام علی من اتبع الهدی و التزم متابعة المصطفی علیه و علی آله الصلوة و السلام

مهما حضرت حق سبحانه و تعالی از ازل تا ابد بیک کلام متکلم ست آن کلام متبعض و متجزی نیست چه سکوت و خرس در حق او تعالی محال ست چه عجب هرگاه از ازل تا ابد دران جا آن واحد باشد از لایجری علیه سبحانه زمان دران واحد غیر از کلام واحد بسیط چه بوقوع آید و آن کلام واحد منشای چندین اقسام کلام گشته است باعتبار تعدد تعلقات مثلا اگر بامور تعلق گرفته امر ناشی شده و اگر بمنهی نهی تمام یافته و اگر باخبار خبر پیدا گشته غایة ما فی الباب اخبار از ماضی و استقبال جمعی را در اشکال می اندازد و از تقدم و تاخر دال بتقدم و تاخر مدلول می بردو لا اشکال زیرا که ماضی و استقبال از صفات مخصوصهٔ دوریست که باعتبار انبساط آن پیدا شده است و در مرتبهٔ مدلول چون آن بحال خود ست و هیچ انبساطی پیدا نکرده است ماضی و استقبال را

گنجایش نیست ارباب معقول گفته اند که ماهیت واحد را باعتبار وجود خارجی لوازم علیحده
است و باعتبار وجود ذهنی صفات جدا هرگاه در شیء واحد تباین صفات و لوازم باعتبار تغایر
وجود و هویت جائز باشد در دال و مدلول که فی الحقیقت از یکدیگر جدا اند بطریق اولی مجوز باشد
و آنکه گفته شد که از ازل تا ابد آن واحد ست از تنگی عبارت ست والا آن نیز آنجا گنجایش
ندارد و آن هم در رنگ زمان اینجا ثقیل ست باید دانست ممکن که در مقامات قرب الهی جل
سلطانه یا از دائرهٔ امکان بیرون می نهد ازل و ابد را متحدمی یابد حضرت رسالت خاتمیت
علیه و علی آله الصلوات والسلام والتحیة در شب معراج در مقامات عروج یونس را در بطن ماهی
یافت و طوفان حضرت نوح موجود بود علیهم الصلوة والسلام و اهل بهشت را در بهشت دید و
دوزخیان را در دوزخ و بعد از پانصد سال که نصف یوم ست از زمان دخول بهشت
عبد الرحمن بن عوف که اغنیای صحابه ست علیهم الرضوان در بهشت در آمد و حضرت پیغمبر
از دیر آمدن او پرسیدند او از عقبات خود خبر داد و اینهمه در رنگ آن مشهود گشت ماضی و
استقبال را گنجایش نبود و این حقیر را نیز در بعضی از اوقات بصدقهٔ حبیب الله علیه الصلوة والسلام
این حالت پیدا شده بود ملائک را در عین سجود یافت که بحضرت آدم میکردند و هنوز سر از
سجده نه برداشته بودند و ملائک علیین را از بین ساجدان جدا دید که بسجده مامور گشته اند
و در مشهود خود مستهلک و مستغرق اند و احوالی که در آخرت موعود اند در همان آن مشهود گشتند
و چون مدتی برین واقعه گذشته بود تفصیل احوال آخرت نکرد که بر حافظهٔ خود اعتماد نداشت
لیکن باید فهمید که اینحالت مرحسب پیغمبر و روح ایشان را شده بود و مشهود بصر و بصیرت
دیگران را که طفیلی اند اگر این حالت بطریق تبعیت دست دهد منحصر بروح ست و مخصوص
به بصیرت ؎ در قافلهٔ که اوست دانم نرسم ✻ این بسکه رسد ز دور بانگ جرسم

علیہ و علی آلہ الصلوات و التسلیمات انتہا و اکملہا **منہا** تکوین یکی از صفات حقیقیۂ واجب الوجود است تعالی و تقدس اشاعرہ تکوین را از صفات اضافیہ میدانند و قدرت و ارادت را در ایجاد عالم کافی می انگارند ما حق آنست کہ تکوین صفت حقیقیہ علیحدہ است ماورای قدرت و ارادت بیانش آنکہ قدرت بمعنی صحۃ فعل و ترک ست و ارادت تخصیص یکی ازین دو طرف قدرت ست کہ فعل و ترک باشد پس رتبۂ قدرت مقدم شد بر رتبۂ ارادت و تکوینی کہ ما او را از صفات حقیقیہ میدانیم رتبۂ او بعد از رتبۂ قدرت و ارادت ست کار آن صفت ایجاد آن طرف مخصص ست پس قدرت مصحح فعل ست و ارادت مخصص آن و تکوین موجد آن پس از تکوین چارہ نبود مثل آن مثل استطاعت مع الفعل ست کہ علمای اہل سنت آنرا در عباد اثبات کردہ اند و شک نیست کہ این استطاعت بعد از ثبوت قدرت ست بلکہ بعد از تعلق ارادت و تحقق ایجاد مربوط باین استطاعت ست بلکہ آن استطاعت موجب فعل ست و طرف ترک آنجا مقصود بست و حال صفت تکوین ہمین ست کہ ایجاد با او بطریق ایجاب ست اما این ایجاب در واجب تعالی ضرر نمی کند کہ ثبوت آن بعد از تحقق قدرت است کہ بمعنی صحت فعل و ترک ست و بعد از تخصیص ارادت بخلاف آنچہ حکمای فلسفہ گفتہ اند و شرطیۂ اولی را واجب الصدق گمان کردہ اند و شرطیۂ ثانیہ را ممتنع الصدق و نفی ارادت نمودہ اند صریح در ایجاب ست تعالی اللہ سبحانہ عن ذلک علوا کبیرا و ایجابی کہ بعد از تعلق ارادت و تخصیص احد المقدورین پیدا شود مستلزم اختیار ست و موکد آن نہ نافی اختیار و کشف صاحب فتوحات نیز موافق رای حکما واقع شدہ است در قدرت شرطیۂ اولے را واجب الصدق میداند و ثانی را ممتنع الصدق و این قول با ایجابی بست ارادت بیکار می افتد کہ تخصیص احد المتساویین اینجا منتفی ست و اگر در تکوین این معنی را

اثبات کنند گنجایش دارد که از شائبہ ایجاب مبرا ست این فرق تدقیقی ست که بیان آن کم کسی سبقت کرده است علمای ماتریدیہ هرچند این صفت را اثبات کرده اند اما باین حدت نظر بے نبرده اند اتباع سنت سنیہ مصطفویہ علی صاحبہا الصلوۃ والسلام والتحیۃ درمیان سائر متکلمین ایشانرا باین معرفت ممتاز ساخته است و این حقیر از خوشہ چینان این اکابر ست ثبتنا اللہ سبحانہ علی معتقداتہم الحقۃ بحرمۃ سید المرسلین علیہ وعلی آلہ الصلوات والتسلیمات انتہا والکلہا **منہا** رویت خدای عزوجل در آخرت مر مومنان را حق ست این مسئلہ است کہ غیر از اہل سنت وجماعت ہیچکس از فرق اسلامیین وحکمای فلاسفہ بجواز آن قائل نیست باعث انکار ایشان قیاس غائب ست بر شاہد وآن فاسد ست مرئی ہرگاہ بچون وبچگون باشد رویتی کہ باو تعلق گیرد نیز بچون خواہد بود ایمان باو باید آورد و اشتغال بکیفیت او نباید کرد این سر را امروز بر خواص اولیا ظاہر ساختہ اند ہرچند رویت نیست امابی رویت نیست کانک تراہ فردا ہمہ مومنان حق سبحانہ وتعالی را خواہند دید بچشم سر اما ہیچ درک نخواہند کرد لا تدرکہ الابصار دو چیز خواہند دریافت علم یقینی بآنکہ می بینند والتذاذ یکہ مترتب بر رویت ست غیر این دو چیز از لوازم رویت ہم مفقود ست این مسئلہ از غامض مسائل کلام ست طور عقل در اثبات وتصویر آن عاجز ست متابعان انبیا از علما وصوفیہ آنرا بنور فراست کہ مقتبس از انوار نبوت ست دریافتہ اند وہمچنین مسائل دیگر از علم کلام کہ عقل در اثبات آنہا عاجز ومتحیر ست علمای اہل سنت را نور فراست فقط وصوفیہ را ہم نور فراست وہم کشف وشہود فرق درمیان کشف وفراست ہمچون فرق سیآت وحسنات ست فراست نظریات را حد سیآت میسازد وکشف حسنات ومسائل کہ اہل سنت بآن قائل اند وخالفان ایشان کہ التزام طور عقل نموده اند از انہا منکر اند ہمہ ازان قبیل اند کہ بنور فراست معلوم

گشته اند و مکشف صحیح مشهود شده اگر در بیان آن مسائل ایضاحی نموده آید مقصود از آن
تصویر و تنبیه است نه اثبات آنها بنظر و دلیل چه نظر عقل در اثبات و تصویر آنها کورست عجب
از علمائیکه درین مسائل خود را در مقام استدلال می آرند و می خواهند که بدلائل اثبات کنند و بر
مخالفان حجت تمام کنند این میسر نمی شود و با تمام نیز نمی رسد مخالفان خیال می کنند
که مسائل ایشان نیز در رنگ استدلالات ایشان مزیف و ناتمام اند مثلا علمای اهل سنت
استطاعت مع الفعل اثبات کرده اند این مسئله از مسائل حقه است که بنور فراست و کشف
صحیح معلوم گشته است آما دلائلی که بر اثبات انها آورده اند مزیف و ناتمام ست اقوای ادلهٔ
ایشان بر اثبات آن مسئله عدم بقای اعراض ست در دو زمان چه اگر عرض فانی ست
لازم آید قیام عرض بعرض و آن محال ست و چون این دلیل را مخالفان مزیف و ناتمام
دانسته اند یقین کرده اند که آن مسئله نیز ناتمام ست ندانسته اند که مقتدای ایشان درین مسئله
و در امثال این مسئله نور فراست ست که مقتبس از انوار نبوت ست اما این تقصیر هست
که حدسی و بدیهی را در نظر مخالفان نظری میسازیم و بتکلفات در اثبات آن میکوشیم غایت
مافی الباب حدسی و بدیهی ما بر مخالفان حجت نیست گو نباشد غیر از اعلام و تبلیغ بر ما لازم نشاخته
اند هر که حسن نشاخ مسلمانی دارد بی اختیار قبول خواهد کرد و هر که بی نصیب ست غیر از انکار
نخواهد افزود و درمیان علمای اهل سنت طریق اصحاب شیخ الاسلام شیخ ابو منصور ماتریدی چه زیبا
است که اقتصار بر مقاصد فرموده اند و اعراض از تدقیقات فلسفیه نموده طریق نظر و استدلال
بطریق فلسفی درمیان علمای اهل سنت و جماعت از شیخ ابو الحسن اشعری ناشی شده است
و خواسته که معتقدات اهل سنت را باستدلال فلسفی تمام سازد و این دشوار ست
و دلیر ساختن ست مر مخالفان را بر طعن اکابر دین و گذاشتن ست طریق سلف را تثبتنا الله

سبحانہ علی متابعۃ آراء اہل الحق المقتبسۃ من انوار النبوۃ علی صاحبہا الصلوٰۃ والتسلیمات اتمہا واکملہا **منہا** بحکم کریمہ واما بنعمۃ ربک فحدث اظہار این نعمت عظمی می نماید کہ این فقیر را یقینی نسبت بمعتقدات کلامیہ کہ بر وفق آرای اہل حق یعنی اہل سنت وجماعت واقع شدہ اند بر نہجی حصول پیوستہ است کہ در جنب آن یقین یقینی کہ نسبت باجلای بدیہیات حاصل است حکم ظنیات بلکہ وہمیات دارد مثلاً چون موازنہ می کنم یقینے را کہ نسبت بہر یکی از مسائل کلام حاصل ست بالیقینی کہ نسبت بوجود آفتاب دارم حیف می آید کہ یقین ثانے را نسبت بیقین اول اطلاق یقین نمودہ آید ارباب عقول این معنی را قبول کنند یا نہ بلکہ البتہ قبول نکنند کہ این مبحث ورای طور نظر عقل ست عقل ظاہر بین را جز انکار ازین مقام نصیبی نیست حقیقت این معاملہ آنست کہ یقین کار قلب ست و یقینے کہ قلب را مثلاً بوجود آفتاب حاصل میگردد بتوسط حواس ست کہ حکم جواسیس دارند و یقینی کہ بیکے از مسائل کلامیہ قلب را حاصل شدہ است بی توسط احدی ست کہ بطریق الہام از حضرت وہاب جل وعلا بواسطہ تلقی نمودہ است واخذ فرمودہ پس یقین اول بمثابہ علم الیقین آمد ویقین ثانی بمثابہ عین الیقین شتان ما بینہما ع شنیدہ کے بود مانند دیدہ ✤ چون طالب را محض فضل خداوندی جل سلطانہ سینۂ او از جمیع مرادات خالی شود و خواستی غیر از حق سبحانہ او را نماند درین وقت آنچہ مقصود از آفرینش اوست میسر شدہ باشد وحقیقت بندگی بجا آوردہ بعد ازین اگر خواہند کہ او را برای تربیت ناقصان باز گردانند از نزد خود ارادتے او را خواہند عطا فرمود و خواہی خواہند داد کہ در تصرفات قولے وفعلے مختار ومجاز باشد در رنگ عبد ماذون درین مقام کہ مقام تخلق باخلاق اللہ ست صاحب ارادہ ہر چہ خواہد برای دیگران خواہد ساخت و مصالح دیگران منظور خواہد داشت نہ مصالح نفس خود کما ہو حال ارادۃ الواجب تعالے

بل للہ المثل الاعلی ولازم نیست بلکہ جائز نیست کہ این صاحب ارادہ ہر چہ خواہد بوقوع آید
کہ شرک ست و بندگی آنرا برنتابد حضرت حق سبحانہ و تعالی حبیب خود را علیہ و علی آلہ الصلوۃ
والسلام میفرماید انک لاتہدی من احببت ہرگاہ ارادت سید البشر در توقف افتد دیگر انرا
چہ مجال و ایضا لازم نیست کہ جمیع مرادات این صاحب ارادت مرضی حق باشند تعالی
و تقدس والا ببعضی افعال و اقوال آن سرور علیہ و علی آلہ الصلوات والتسلیمات اعتراض از
حق سبحانہ نازل نمی شد کما قال سبحانہ ماکان لنبی الخ و عفوا زان گنجایش نداشت کما قال
تعالی عفا اللہ عنک چہ عفو در تقصیرات متصور ست با آنکہ جمیع مرادات حق جل و علا مرضیات
حق سبحانہ نیستند کالکفر والمعاصی **منہا** امام من درین کار کلام اللہ ست و پیر من درین امر
قرآن مجید اگر ہدایت قرآن نمی بود راہی بجانب عبادت معبود بحق نمی گشود درین راہ ہر لطیف و
الطف ندای انا اللہ میزند و رونده راه را گر فتار پرستش خود میسازد اگر چوبست خود را بصورت
بچوبی دامی نماید اگر تشبیه است خود را بہیئت تنزیه جلوه گر میگرداند درینجا امکان بوجوب متمزج
است و حدوث بقدم مختلط اگر باطل ست بصورت حق پدید است و اگر ضلالت ست بشکل
ہدایت پدید ابیچاره سالک حکم مسافر اعمی دارد کہ بہر یکی ہزار بی گویان رومی آرد حضرت حق
سبحانہ و تعالی خود را بخالق السموات والارض می ستاید و رب المشرق والمغرب میفرماید و در
وقت عروج چون این صفات را بر آلہہ متخیلہ عرض نموده شد بی اختیار ابا نمودند و در
بزوال آوردند لاجرم لااحب الآفلین گویان روان ہمہ تافت و قبلۂ توجہ جز ذات واجب الوجود
نساخت الحمد للہ الذی ہدانا لہذا و ماکنا لنہتدی لولا ان ہدانا اللہ لقد جاءت رسل ربنا بالحق
منہا ما چہار کس بودیم در ملازمت خواجہ خود کہ پیش مردم در میان سائر یاران امتیاز
داشتیم ہر کدام ما را نسبت بحضرت خواجہ اعتقاد علاحده بود و معامله جدا این فقیر بیقین

می دانست که مثل این صحبت و اجتماع و مانند این تربیت و ارشاد بعد از زمان آن سرور علیه و علی آله الصلوات و التسلیمات هرگز بوجود نیامده است و شکر این نعمت بجای آورد که اگرچه بشرف صحبت خیر البشر علیه و علی آله الصلوة و السلام مشرف نشد باری از سعادت این صحبت محروم نماند و حضرت خواجهٔ ما از احوال آن سه دیگر چنین میفرمودند که فلانی مرا صاحب تکمیل میداند اما صاحب ارشاد نمی پندارد و نزد او مرتبهٔ ارشاد زیاده از تکمیل بوده و فلانی با کاری ندارد و آن دیگر را میفرمودند که نسبت با انکار دارد و هر کدام ما را باندازهٔ اعتقاد بهره رسید باید دانست که اعتقاد مرید بافضلیت پیر و اکملیت او از ثمرات محبت است و از نتایج مناسبت که سبب افاده و استفاده است اما باید که پیر را بر جماعهٔ که افضل آنها در شرع مقرر است فضل ندهد که موجب افراط است در محبت و آن مذموم ست شیعه ما خوابی از افراط محبت اهل بیت آمده و نصاری از افراط محبت حضرت عیسی علی نبینا و علیه الصلوة و السلام ابن الله خوانده اند و در خسارت ابدی مانده لیکن اگر بر ما سوای اینها فضل بدهد مجوز ست بلکه در طریقت واجب و این فضل دادن نه باختیار مرید ست بلکه اگر مرید مستعد ست بی اختیار در وی این اعتقاد پیدا میگردد و بوسیلهٔ آن کمالات پیر را اکتساب می فرماید اگر این فضل دادن باختیار مرید باشد و بتکلف پیدا کند مجوز نباشد و نتیجه نبخشد **منها** درجهٔ علیا در نفی و اثبات بکلمهٔ طیبهٔ لا الٰه الا الله آنست که هر چه در دیدهٔ کشف و شهود در آید هر چند تنزیه صرف و بکیف مخص نماید این همه در تحت لا داخل شود و در جناب اثبات غیر از تکلم بکلمهٔ مستثنی که بمواطات قلب صادر گردد نصیبی نباشد **منها** عنقا شکار کس نشود دام باز چین * کاینجا همیشه باد بدست ست دام را * و السلام علی من اتبع الهدی و التزم متابعة المصطفی علیه و علی آله الصلوات و التسلیمات **منها** حقیقت قرآنی و حقیقت کعبه

ربانی فوق حقیقت محمدی ست علی مظہرہا الصلوٰۃ والتحیۃ ہذا حقیقت قرآنی امام حقیقت محمدی آمد و حقیقت کعبۂ ربانی مسجود حقیقت محمدی گشت مع ذلک حقیقت کعبۂ ربانی فوق حقیقت قرآنی ست آنجا ہمہ بصیغتی و بی رنگی ست و شیون و اعتبارات را دران موطن گنجایش نیست تنزیہ و تقدیس را دران حضرت مجال نہ ع آنجا ہمہ آنست کہ بر ترز بیان ست ۵ این معرفتی ست کہ ہیچ یکی از اہل اللہ بآن لب نکشادہ است و برمز و اشارت ہم ازان مقولہ سخن نراندہ این درویش را باین معرفت عظمی مشرف ساختہ و در میان ابنای جنس ممتاز گردانیدہ کل ذلک بصدقۂ حبیب اللہ و برکۃ رسول اللہ علیہ و علی آلہ من الصلوات افضلہا و من التسلیمات اکملہا باید دانست کہ صورۂ کعبہ ہمچنانکہ مسجود صور اشیاست حقیقت کعبہ نیز مسجود حقائق آن اشیاست و اقول قولا عجبا لم یسمعہ احد و ما اخبرہ مخبر باعلام اللہ سبحانہ و الہامہ تعالی ایای بفضلہ و کرمہ آنکہ بعد از ہزار و چند سال از زمان رحلت آن سرور علیہ و علی آلہ الصلوات و التحیات زمانی می آید کہ حقیقت محمدی از مقام خود عروج فرماید و بمقام حقیقت کعبہ متحد گردد این زمان حقیقت محمدی حقیقت احمدی نام یابد و مظہر ذات احد جل سلطانہ گردد و ہر دو اسم مبارک بمسمی متحقق شود و مقام سابق از حقیقت محمدی خالی ماند تا زمانے کہ حضرت عیسی علی نبینا و علیہ الصلوۃ والسلام نزول فرماید و عمل بشریعت محمدی نماید علیہا الصلوات و التحیات دران وقت حقیقت عیسوی از مقام خود عروج فرمودہ بمقام حقیقت محمدی کہ خالی ماندہ بود استقرار کند منہا اگر کلمۂ طیبۂ لا الہ الا اللہ نمی بود راہے بجناب قدس خداوندی جل سلطانہ کہ مینمود و نقاب از چہرۂ توحید کہ می کشود و فتح ابواب جنات کہ میفرمود کوہ کوہ صفات بشریہ باستعمال کلمۂ این لا کندہ میشود و عالم عالم تعلقات ببرکت تکرار این نفی منتفی می گردد و نفی آن آلہۂ باطلہ را منتفی میسازد و اثبات

آن معبود حق را جل شانہ مثبت سالک مدارج امکانی را بمدد او قطع مینماید و عارف بمعارج وجوبی ببرکت او ارتقا میفرماید اوست کہ از تجلیات افعال بتجلیات صفات می برد و از تجلیات صفات بتجلیات ذات میرساند تا بجاروب لانروبی راہ ✤ نرسی در سرائے

الا اللہ و السلام علی من اتبع الہدی و التزم متابعۃ المصطفی علیہ و علی آلہ الصلوات و التسلیمات

اتمہا و اکملہا منہا خدمت شیخ شرف الدین منیری در مکتوبات خود نوشتہ اند کہ معوذتین را در نماز فرض نباید خواند کہ ابن مسعود رضی اللہ تعالی عنہ در قرارت این دو سورہ مخالف جمہور است پس در فرض قطعی قرارت آن دو سورہ محسوب نباید کرد و این فقیر ہم نمی خواند تا آنکہ روزی برین فقیر ظاہر ساختند کہ گویا معوذتین حاضر اند و از مخدوم در باب منع قرارت آنہا در فرض شکایت دارند کہ ما را از قرآن اخراج مینماید ازان زمان ازان منع ممنوع گشتم و شروع در قرارت آنہا در فرض نمودم ہر مرتبہ کہ آن دو سورۂ کریمہ را در فرض میخوانم احوال عجیبہ مشاہدہ مینمایم و الحق کہ چون بعلم شریعت رجوع نمودہ آید منع قرارت آن دو سورہ را در فرض وجہی پیدا نمی شود بلکہ شبہ اند اختن ست در قطعیت این حکم مجمع علیہ کہ مابین الدفتین قرآن ست آنکہ ضم سورہ از واجبات ست کہ ظنی ست پس منع قرارت دو سورہ را اگرچہ ظنی باشند و لو علی فرض المحال ہیچ وجہ نباشد کہ قرارت آنہا بطریق ضم با فاتحہ است

فالعجب من الشیخ المتقدم مثل ہذا الکلام کل العجب و الصلوۃ و السلام علی سید البشر و آلہ الاطہر

منہا حط و افراز طریق صوفیہ بلکہ از ملت اسلام کسی راست کہ فطرت تقلید و جبلت متابعت در وی بیشتر ست مدار کار را اینجا بر تقلید است و مناط امر در بن موطن بر متابعت تقلید انبیا علیہم الصلوات و التسلیمات بدرجات علیا میرساند و متابعت اصفیا بمعارج عظمی میبرد ابو بکر رض چون این فطرت را بیشتر داشت بی توقف بسعادت تصدیق نبوت مسارعت فرمود

و رئیس صدیقان آمد و ابو جہل لعین چون استعداد تقلید و تبعیت کمتر داشت بآن سعادت مستسعد نگشت و پیشوای ملعونان شد مرید ہر کمال را کہ میباید از تقلید پیر خود میباید خطای پیر بہتر از صواب مرید ست آری بجاست کہ ابو بکر طلب سہو پیغمبر علیہ الصلوۃ والسلام مینماید کہ یا شیخ سہو محمد و حضرت پیغمبر در شان بلال فرمودہ اند کہ سین بلال عند اللہ شین کہ بلال عجمی بود در اذان اسہد میگفت بسین مہملہ و نزد خدای عز و جل و علا اسہد و اشہد ست پس خطای بلال بہتر از صواب دیگران باشد ع بر اشہد تو خندہ زند اسہد بلال + از عزیزی شنیدہ ام کہ می گفت بعضی از ادعیہ کہ از مشایخ منقول ست و اتفاق آن مشایخ در بعضی آن ادعیہ خطا کردہ اند و محرف خواندہ اگر متابعان ایشان آن ادعیہ را بہمان صرافت کہ مشایخ خواندہ اند بخوانند تاثیری نبخشد و اگر درست کردہ بخوانند از تاثیر خالی میباشند ثبتنا اللہ سبحانہ علی تقلید انبیائہ و متابعۃ اولیائہ بحرمۃ حبیبہ علیہ و علی جمیع الانبیاء و المرسلین و علی متابعہم الصلوات و التسلیمات منہا محمد رسول اللہ صلی اللہ تعالی علیہ و آلہ وسلم سید المرسلین ست علیہ و علیہم الصلوات و التسلیمات تکلیف سائر بشر و حضرت عیسی و موسی را علیہما الصلوات و التسلیمات و التحیات اگرچہ از مقام تجلی ذات نصیب علی قدر المرتبۃ و الاستعداد قال اللہ سبحانہ و تعالی خطاباً لموسی و اصطنعتک لنفسی ای لذاتی و حضرت عیسی علیہ السلام روح اللہ ست و کلمۂ اوست سبحانہ و کثیر المناسبۃ ست بآن سرور علیہ الصلوۃ والسلام اما حضرت ابراہیم را علی نبینا و علیہ الصلوۃ والسلام با وجود آن کہ در مقام تجلی صفات ست اما حدید البصر ست شان خاصی کہ پیغمبر ما را در مقام تجلی ذات میسر شدہ ست حضرت ابراہیم را در مقام تجلی صفات حاصل گشتہ مع التفاوت الاستعدادی بینہما پس باین اعتبار او از حضرت عیسی و موسی افضل باشد و حضرت عیسی از حضرت موسی افضل ست و رتبۂ او فوق حضرت موسی ست وحید البصر ست و ناقد النظر بعد از ایشان حضرت نوح

است علی نبینا و علیه الصلوة و السلام و مقام حضرت نوح در مقام صفات هر چند بالاتر از مقام حضرت ابراهیم است اما حضرت ابراهیم را در ان مقام شان خاص است وحدت بصرست که دیگر را نیست لیکن اولاد کرام ایشان را ازان مقام نیز نصیب است بتبعیت و فرعیت و حضرت آدم بعد از حضرت نوح ست علی نبینا و علی جمیعهم الصلوات و التسلیمات هذا ما علمنی ربی و الهمنی بفضله و کرمه و العلم عند الله سبحانه **منها** سالکی که سیر او در تفصیل اسما و صفات افتاد راه وصول او بحضرت ذات جل سلطانه مسدود گشت چه اسما و صفات را نهایت نیست تا بعد از قطع آنها بمقصد اقصی تواند رسید مشایخ ازین مقام خبر داده اند که مراتب وصول را نهایت نیست زیرا که کمالات محبوب نهایت ندارد و مراد از وصول اینجا وصل اسمائی و صفاتی ست سعادتمند کسی ست که سیر او در اسما و صفات بطریق اجمال واقع شده و بسرعت واصل حضرت ذات تعالی و تقدس گشته و اصلان ذات را بعد از وصول بنهایة النهایت رجوع بدعوت لازم ست و عدم رجوع آن موطن متصور نه بخلاف متوسطان که بعد از وصول شان بنهایت استعداد خود رجوع لازم نیست تواند بود که رجوع نمایند و تواند بود که اقامت ورزند پس مراتب وصول منتهیان را بتمام متصور ست بلکه لازم و مراتب وصول متوسطان را که بتفصیل اسمائی و صفاتی رفته اند نهایت نه آین علم از جمله علوم مخصوصهٔ این فقیر ست و العلم عند الله سبحانه **منها** مقام رضا فوق جمیع مقامات ولایت ست و حصول این مقام عالی بعد از تمامی سلوک و جذبه است اگر پرسند که رضا از ذات حق سبحانه و از صفات و تعالی و از افعال او سبحانه واجب ست و در نفس ایمان ماخوذ پس عامهٔ مومنان را ازان چاره نبود پس حصول آنرا بعد از تمامی سلوک و جذبه معنی چه باشد در جواب گوئیم که رضا را صور تفصیلی ست و حقیقتی در رنگ سائر ارکان ایمان در اوائل تحقق صوری ست و در نهایت تحقق حقیقت چون

منافی رضا ظاہر نشود و ظاہر شریعت حکم بحصول رضا میفرماید در رنگ تصدیق قلبی کہ چون منافی تصدیق یافتہ نشود حکم بحصول تصدیق می کنند و ما نحن بصددہ حصول حقیقۃ الرضا لا صورتہ واللہ سبحانہ اعلم **منہا** سعی باید کرد کہ عمل بہ سنت میسر شود و اجتناب از بدعت علی الخصوص بدعتی کہ رافع سنت باشد۔ قال علیہ الصلوۃ والسلام من احدث فی دیننا ہذا فہو رد عجب آید از حال جماعۃ کہ در دین باوجود اکمال و اتمام آن چیزہا احداث میکنند و بآن محدثات تکمیل دین میجویند و باک ندارند از انکہ مبادا ازین مخترع رفع سنت شود مثلاً ارسال فشین الکتفین سنت ست جمعی ارسال فش را در جانب یسار اختیار کردہ اند و باین عمل تشبہ بموتی منظور داشتہ و خلق کثیر با ایشان درین فعل اقتدا نمودہ پنداشتہ اند کہ این عمل رفع سنت مینماید و از سنت بہ بدعت می برد و بحرمت میرساند تشبہ بمحمد رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بہتر ست یا تشبہ بموتای او ست صلی اللہ تعالی علیہ وآلہ وسلم کہ مشرف شدہ بموتی کہ پیش از موت است اگر تشبہ بمیت جویند ہم باو سزاوار ست عجب کار ست کہ در کفن میت عمامہ ہم بدعت ست چہ جای نفس او و بعضی از متاخران کہ عمامہ در کفن میت کہ از علما باشد مستحسن داشتہ اند نزد فقیر زیادتی کردن نسخ ست و نسخ عین رفع تبتنا اللہ سبحانہ علی متابعۃ السنۃ السنیۃ المصطفویۃ علی صدرہا الصلوۃ والسلام ویرحم اللہ عبدا قال آمینا **منہا** در ذکر احوال جنیان ازا برین درویش منکشف ساختند دید کہ جنیان در کوچہا در رنگ مردم میگردند و بر سر ہر جن تر شنہ است موکل و آن جن از ترس موکل خود سر نمی تواند برداشت و بین و بسیار خود نظر نمی تواند انداخت در رنگ مقیدان و محبوسان می گشتند و اصلا مجال مخالفت نمیداشتند الا ان بیشتر بے شتابی و دران وقت چنان معلوم میشد کہ گویا بر دست موکل گرزی ست آہنی کہ از جن اندک مخالفت احساس نماید بیک ضرب کار او را کفایت کند خدائے کہ بالا و پست آفریدہ

زبردست ہر دست دست آفریدہ ۔ منہا ولی ہر کمالی کہ میابد و ہر درجہ کہ میرسد بطفیل متابعت نبی خود ست علیہ الصلوۃ والسلام اگر متابعت نبی نبی بود نفس ایمان رونمی نمود و راہ بدرجات علیا از کجا می کشود پس اگر ولی را فضلی از فضائل جزئیہ حاصل شود کہ نبی را حاصل نبودہ و درجۂ خاص از درجات علیا میسر شود کہ نبی نداشتہ نبی را نیز ازان فضل جزئی و ازان درجۂ خاص نصیب کامل ست چہ حصول آن کمال بواسطۂ متابعت آن نبی ست و نتیجہ ست از نتایج اتباع سنت او پس ناچار نبی را ازان کمال بہرۂ تمام باشد کما قال علیہ الصلوۃ والسلام من سن سنۃ حسنۃ فلہ اجرہا و اجر من عمل بہا لیکن ولی در حصول این کمال سابق ست و در وصول این درجہ مقدم و این قسم فضل ولی را بر نبی جائز داشتہ اند کہ جزئیست کہ مجال معارضہ بکلی ندارد و آنچہ صاحب فصوص می گوید کہ خاتم الانبیا علوم و معارف را از خاتم الولایت اخذ میکند راجع باین معرفت است کہ این فقیر را بآن ممتاز ساختہ اند و سراسر موافق شریعت ست و شرح آن فصوص و تصحیح آن تکلف نمودہ اند و گفتہ اند کہ خاتم الولایت خزینہ دار خاتم النبوت ست اگر پادشاہ از خزینۂ خود چیزی بگیرد ہیچ نقص لازم نیاید و حقیقۃ الامر ما حققتہ و منشأ التکلف عدم الوصول بحقیقۃ المعاملۃ واللہ سبحانہ اعلم بحقائق الامور کلہا والصلوۃ والسلام علی سید البشر و آلہ الاطہر ۔ منہا ولایت ولی جزئیست از اجزای ولایت نبی او علیہ الصلوۃ والسلام ولی را ہر چند درجات علیا میسر شود آن درجات جزئی از اجزای درجات آن نبی خواہد بود جزو ہر چند عظمت پیدا کند کمتر از کل خواہد بود کہ الکل اعظم من الجزء بضرورۃ بدیہہ ست احمقی باشد کہ کلانی جزو را تخیل نمودہ از کل افزون داند کہ کل عبارت ازان جزو و از اجزای دیگر ست ۔ منہا صفات واجبی تعالت و تقدست سہ قسم اند از قسم اول صفات اضافیہ اند کالخالقیۃ والرازقیۃ و قسم ثانی صفات حقیقیہ اند اما رنگی از اضافت دارند کالعلم والقدرۃ والارادۃ والسمع والبصر والکلام و قسم ثالث حقیقت حق ست کالحیوۃ فانہ لا مرجع فیہ من الاضافۃ و نعنی بالاضافۃ التعلق بالعالم

محمد عبد العلی عفی عنہ

وقسم ثالث اعلای اقسام ثلثہ است وجامع ترین جمیع اقسام واز امہات صفات صفت علم باوجود معیت تابع صفت حیات ست ودائرۂ صفات وشیونات بحیات منتہی مے گردد ودروازۂ وصول بمطلوب ہمہ اوست وچون صفت حیات فوق صفت علم ست لاجرم وصول بآن موطن بعد از طی مراتب علم خواہد بود علم ظاہر باشد یا باطن علم شریعت باشد یا طریقت وکسے کہ داخل آن دروازہ شدہ است اقل قلیل ست ازیں کوچہا نظرہا بدرون انداختہ اند وآن جماعہ ہم اقلان اند اگر رمزے از اسرار این مقام گویم قطع النظر عن [illegible] دمن بعد ہذا ما یدق صفاتہ ۔ وما کتمت اخطی لدیہ وجہل ۔ والسلام علی من اتبع الہدی والتزم متابعۃ المصطفی علیہ وعلی آلہ الصلوۃ والسلام منہا حضرت حق سبحانہ وتعالے از مثل منزہ است لیس کمثلہ شئے اما مثال جائز داشتہ اند در مثل تجویز نمودہ و للہ المثل الاعلے ارباب سلوک واصحاب کشوف را تعلے بمثال می دہند وآرام بخیال می بخشند چون را بمثال چون دامے نمایند وجوب را بصورت امکان جلوہ گرے سازند بیچارہ سالک مثال را عین ذی مثال می انگارد وصورت را عین ذی صورت ازین جاست کہ صورت احاطۂ حق سبحانہ وتعالے را در اشیاء می بیند ومثال آن احاطہ را در عالم مشاہدہ مے نماید وخیال می کند کہ مشہود حقیقت احاطۂ حق ست سبحانہ نہ چنین ست بلکہ احاطۂ او تعالے بیچون وبیچگون ست ومنزہ است از ان کہ در شہود در آید ومکشوف احدی گردد وایمان آریم کہ او سبحانہ محیط است بہ شے ما احاطۂ او را ندانیم کہ چیست وانچہ دانیم شبہ ومثال آن احاطہ است وہم برین قیاس ست قرب او تعالے ومعیت او سبحانہ کہ مشہود ومکشوف از انہا شبہ ومثال است

نہ حقیقت بلکہ حقیقت آنہا مجہول الکیفیت ست ایمان آریم کہ او تعالے قریب ست و
باما ست اما ندانیم کہ حقیقت قرب و معیت او تعالے چیست و تواند بود کہ
انچہ در حدیث نبوی آمدہ علیہ و علے آلہ الصلوات و التسلیمات تجلے ربنا ضاحکا
باعتبار صورت مثالے باشد چہ حصول کمال رضا در امثال بصورت
ضحک نمودہ باشند و اطلاق ید و وجہ و قدم و اصبع نیز تواند بود کہ باعتبار
صورت مثال باشد ہکذا علمنے ربی واللہ یختص برحمتہ من یشاء واللہ ذو الفضل
العظیم و صلے اللہ تعالے علے سیدنا محمد و آلہ وسلم و بارک منہا اگر
در عبارت آن عالے حضرت کہ در بیان احوال و مواجید و علوم و معارف ست
تناقضی و تدافعے مفہوم گردد حمل بر اختلاف اوقات و تنوع اوضاع باید نمود چہ
در ہر وقتے احوال و مواجید علیحدہ است و در ہر وضعے علوم و معارف
جدا است پس فی الحقیقت تناقض و تدافع نباشد مثل این مثل احکام
شرعیہ است کہ بعد از نسخ و تبدیل احکام متناقضہ می نمایند و چون اختلاف
اوقات و اوضاع را ملاحظہ نمودہ آید آن تناقض و تدافع مرتفع مے گردد واللہ سبحانہ
حکم و مصالح فے ذلک فلا تکن من الممترین و صلے اللہ تعالے علے سیدنا محمد و آلہ
وسلم و بارک قال العبد الضعیف الجامع لہذہ النکات البدیعۃ الرائعۃ محمد الصدیق البدخشی
الکشمی الملقب بالہدایہ قد وقع الفراغ عن تسوید ہذہ المعارف العالیۃ الشریفۃ المسمے
بالمبدأ و المعاد فی آواخر شہر رمضان المبارک حین الاعتکاف سنۃ الف و تسعۃ عشر

این نسخہ کہ مبدأ و معاد ست بنام	ز انفاس نفیس حضرت فخر کرام
چون کرد ہدایت اقتباس از سر صدق	در سال ہزار و نوزدہ گشت تمام

صدیق ہدایت کہ شدش چرخ بکام | ماناکہ ز صدق شد ہدایت فرجام
زین خود چہ عجب ولیک تحقیق اینست | کز جوشش شراب احمدی مانیہ جام

قطعات تاریخ طبع از تتابع طبع صدر ایوان سخن شناسی مولوی محمد عبد العلی صاحب مدرسی متخلص بہ آسی

این نسخہ چو طبع گشت حق ظاہر شد | وز صفحہ طبع حرف باطل شد حک
بالا بین ہذہ علیک الا لائے | من عینک قد رأیت فیہا حقک
این معنی احقاق حق ست ای حق بین | حقا کہ حق از صاحب حق لا ینفک
تاریخ جمیلش آسی از روی جمل | مبدا و معاد طبع گشتہ بتبک

ایضا منہ

لوحش اللہ بنقاے مطبع | وہ چہ خوش طبع شد این حسب مراد
زہے اصحاب صفا را ایں فیضے | خہی ارباب ہدی را ارشاد
اینہمہ فیض ز نور احسن ست | کز دی آمد پی طبعش امداد
کرم احمد و فضل رحمن | سایہ گستر بسر جانش باد
صدر آرای مکان عرفان | گام فرسای رہ رشد و سداد
اندرین نسخہ چو آئینہ نمود | روے راز ملاکون و فساد
سال طبع از دلش آمد آسی | دلنشین تبخیر مبدا و معاد ۱۳۰۹ھ

وجہ مہر و دستخط

برای سند اینمعنی کہ کتاب ہذا بطبع نظامی مطبوع گردید مہر و دستخط مہتمم ثبت شد

محمد روشن خان حنفی ۱۳۰۹ھ
محمد عبد الرحمن بن جا

یہ کتاب تاریخ اختتام طبع ۲۵ نومبر ۱۸۹۱ء مطابق ۵ ربیع الثانی ۱۳۰۹ھ

اجرا درج شدہ تاریخ پر یہ کتاب مستعار
لی گئی تھی مقررہ مدت سے زیادہ رکھنے کی
صورت میں ایک آنہ یومیہ دیرانہ لیا جائے گا۔

کتب خانہ

جامعہ عثمانیہ